
3 1761 08116685 2

Ročník XIX. V Praze, dne 4. ledna 1914. Číslo 1.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN URBÁNEK:

A VYPRAVUJEM POHÁDKY.

Šeř podzimního odpůldne
si lehá na dědinu,
a v školní síni dětský zrak
už mdlí a bolí v stínu.
Tu chvíli vždy jsem míval rád,
když tmavne kout a tichne,
šum v třídě zvolna umlká,
jen občas někdo vzdychne
tak táhle, unaveně kdes —

To knihy uklidíme
a vypravujem pohádky.
V tmě koutů uvidíme
ty všechny krásy báječné,
jež pohádka dát může.
Zrak živne citem zažehnut,
a v tváři rostou růže,
jež v královských jen zahradách
v stu letech jednou kvetou.
Luk hedbáv, zámky zakleté,
vrch ze skla, devatero moří
si duše mladé z černé tmy
dle pohádky slov tvoří.

Tak rád ty chvíle zázraku
vždy míval jsem a mívám,
dřív v prince jsem se měnival,
teď čarodějem bývám.

*

MATIČKA NAŠE STŮNĚ.

Matičku mou srdce bolí,
ve hrudi jí divně bouchá —
marně chodím pro doktora,
matička ho neposlouchá.

Neužívá jeho léků,
nepomůže domlouvání,
ví, že její srdce bolí
od velkého milování.

Osmi dětem život dala,
osm si nás vychovala —
teď ji proto srdce bolí,
že nás tolik milovala.

*

JAROSLAV MALÝ:

NA CESTÁCH ASIÍ.

Na svých cestách po Turkestaně, Buchaře a západním Tibetě, trvajících bez mála tři leta, sebral jsem mimo čistě vědecký materiál i množství zábavných drobností — národopisné obyčeje, zábavy a p. — se kterými prostřednictvím Besed Času rád bych seznámil naše české čtenářstvo. Informace o mně může Vám podati filosofická fakulta naší české university nebo lépe ještě Přírodověd. klub v Praze.

Ze soukromého dopisu autorova.

1. BAJGA.

Život kočujících Uzbeků, Tadžíků a Kirgizů, obývajících střední Asii, je tak jednotvárný, jako ta širošírá, žlutá step, na níž pasou svá stáda. Den podobá se dni, a všechny bez rozdílu plynou do věčnosti, nezůstavujíce v duši odblesku velikých radostí, ale také ne velikých žalů. Oni mnoho od přírody a života pro sebe nežádají a příroda i život velice rádi ke spokojenosti a štěstí jim to žádané »málo« skýtají. Jenom objeví-li se cizinec, narodí-li se dítě, umře-li příbuzný, žení-li se známý, kozlí-li se brav a některé »tamaši« (zábavy, hry) vnášejí do jejich šerého života trochu světla a změny.

Objeví-li se cizinec, to všude vzbuzuje rozruch. Odevšad sjíždějí se domorodci, aby aspoň zdaleka popatřili na podivuhodného »kjafyra« (nevěrce). Já obyčejně zvával je k ohni a hostil čajem. Některým jsem tím vpadl do noty, ale jiným se nezavděčil. Ještě dnes se smíchem vzpomínám jednoho stařečka, který, když mne uviděl držeti v ruce skleněnou baňku s chyceným hadem,

odplivl si a pošeptal sousedovi do ucha:

— Allah ekber! Jaké to blázny trpí na zemi bůh ve své všemohoucnosti!

V málo prozkoumaných částech východní Buchary objevení cizincovo je ihned všeobecně známo a užívá se ho k měření času.

— To bylo v druhé vesně po objevení Kjafyra! vypravují si mezi sebou, jako bychom my řekli: — To bylo čtrnáctého května roku 1913.

Narození dítěte, umrtí příbuzného, ženění známých nebo kozlení bravu nemá takového významu. Na ně se vzpomíná jenom jako na sytý oběd a na skleničku vína. Vždyť se také při těch příležitostech nic jiného nedělá, nežli jí beranina a pije buza.

»Tamaši« a z nich zvláště zamilovaná »bajga«, hoj, to je dočista něco jiného!

Pro »bajgu« dal by domorodec duši a přidal i tělo.

— — — — — — — — — — — —

Koně klopýtali na nerovné cestě. Kolem vyprahlá, žlutá pláň, pokrytá kopečky jako břicho pavouka bradavkami. Tu a tam stojí nevysoký »mazar« (náhrobek), tyčí se »bunčuky« (žerdi s koňskými ohony), zejí díry propadlých hrobek a vykukují křivě nasazené náhrobní desky. Jeli jsme Afrosiabem, místem, kde dříve stálo původní město Samarkand, a kde později, celá tisíciletí pohřbívali své nebožtíky, jak se to dělá až do dnes. Překročili jsme aryk Siab po dřevěném, nepevném mostě nedaleko místa, kde před 3000 lety stál zámek krále Afrosiaba,[1]) po němž zůstaly zde do dnes katakomby, ač do nich pro nedostatek vzduchu a nahromadění kysličníku uhličitého dosud nikdo nepronikl. Podle domorodé tradice nalézají se tam obrovská bohatství ve zlatě a stříbře. Hleděl jsem se zvláštními pocity na ten skoro 30 m. vysoký sráz, kolmo spadající do burlícího »aryka« (umělý potok), na němž prý sedával Afrosiab a koupal své gigantské nohy v chladivých vlnách Siaba. Tu také vyhlédla mezi »kajragači« (Ulmus campestris var. turkestanica), poetická mohyla svatého Chodži-Daniala, biblického Daniele, který byl v jámě lvové a jehož kosti za Timura byly sem prý přivezeny ze Sevasa. Po půlhodinné jízdě dostihli jsme pahorku i mohyly svatého Čupan-Aty (Pasák-otec), patrona pastýřů.

Již z dáli, kochaje se pohledem na kouzelný obraz zaravšanské doliny, na ten »ráj zemský«, jak ji nazývali orientální poetové, a prvou stanici na pouti velikých stěhování národů z náhorních rovin Pamíra, na to »jablko rozporu«, po němž natahovali ruce všichni podmanitelé, moji pozornost upoutal mrak prachu, zdvihající se v mocných kotoučích k nebi a vzdálený křik, řičení a zvonění kovu.

— Co je to Islam-Baj?, ptám se průvodce.

— Ah, to je bajga! Prosím tě, tjura, (milostpane) popožeň koně a pojď se podívat!, rozjařeně objasňoval Islam-Baj a zrak mu při tom chtivostí hořel jako svíčky.

Mrak se s neuvěřitelnou rychlostí přibližoval; huronský řev, od ržaní koní, výkřiky zlosti i vítězství, zvonění třemenů a dupot více než padesáti čtveřic noh se vzmáhal — ještě vteřinu, a budeme zadáveni tím lidským přívalem, rozdupáni pod kopyty koní a neuslyšáni v pekelném hluku. Než nebezpečný mrak jakoby pod nátlakem burného větru u samých nozder našich koní odnesl se stranou a zmizel za kopcem.

»Bajga« je »tamaša«, sport, hra, závody, v nichž domorodec může ukázati svou sílu, hbitost, chytrost i pochlubiti se koněm nebo zbrojí. Předmětem závodů je beran, cílem — vyrvati jej druhým a dopravit na určené místo; účelem — pobavit se, ač někdy se jim taková zábava draho obejde.

Pořadatelem bajgy bývá nejstarší a nejváženější osobnost v kraji, která celou hru řídí. Domorodci na krevnatých a svalnatých konících rozestaví se v půlkruhu, pozorně sledují ubíjení berana, kterého jedním řezem zbavují hlavy a netrpělivě očekávají, až bude vyhozen do výše, což je znakem k započetí závodů. Rychlostí blesku sjíždějí se závodníci do středu, povisují s koní a v divoké směsici tahají se o nevystydlou ještě oběť. Prvý jezdec, který se jí zmocní, hodí ji pod sedlo, přidrží nohou a žene se k cíli, co druzi ho pronásledují, zastupují mu cestu a snaží se úlovek mu vyrvati. Kdo dostihne s beranem cíle, stává se vítězem i majitelem berana, nebyl-li beran v závodnické horečce ovšem roztrhán na kusy. Tím se závody končí.

Nedaleko mohyly svatého Čupan-Aty seznámili jsme se s pořadatelem bajgy, kirgizským, 140letým stařečkem z blízkého kišlaka Andžali. Ač skoro půldruhého století stár, přeci jen Chodža-Abdul-Afar držel se v sedle přímo a oči mu radostí jen jen blýskaly. Objasnil nám, že cílem dnešních závodů je mečeta Šach-Zindy, co je za Afrosiabem, a že ten, kdo chce býti vítězem, musí dříve obejeti třikráte Čupan-Atynský pahorek.

Avšak, ejhle! Mrak se opět objevil, křiče

---

[1]) Podle Tarichi-Nar-Šachi král Afrosiab panoval r. 1700 před počátkem mohamedánské éry a podle zoroastrické knihy Bun-Dechcš on byl vrstevníkem iranského cisaře Minoččera, který byl opět vrstevnikem Moižišovým (1500—1460 před Kristem).

a hlomoze a znovu žene se na nás rychlostí vichřice.

Pronásledovanému jezdci vysmekl se beran z rukou a padl na zemi. Pronásledovatelé ihned srazili se kolem berana v živou hromadu, která se drala, křičela a válela po zemi. K té změti lidských i koňských údů přiblížili se opozdilci a vjížděli do ní, jakoby se chtěli projeti po její hlavě. Mnozí krvácejí. Jakýsi šťastlivec zmocnil se berana a mrak znovu mizí za kopcem. Přímo zázrakem nikdo nebyl ubit.

Islam-Baj nevydržel. Vyprosil si dovolené a, ač jsem ho zrazoval, že má špatného koně, ujel zkusit štěstí.

»Bajgového« koně domorodci vychovávají zvláštním způsobem, při němž učí ho divokosti, odvaze, kousavosti i kopavosti. Takový kůň je potom horší ďábla. S ním nikdo nic nesvede. Sám jsem to na sobě vyzkoušel. Jedenkráte musil jsem spěšně dostavit se na samarkandské nádraží, vzdálené od místa, kde jsem žil, skoro 10 kilometrů. Abych nezmeškal, vypůjčil jsem si koně. Nevím, chtěli-li domorodci vyzkoušet moje jízdecké umění, či prostě jenom nade mnou se posmáti, dali mi »bajgového« koně, který dva roky už nebyl na závodech. Když mu sňali pásku s očí (oči zavazují koním proto, aby je naučili divokosti). Kůň počal tančiti čardáš. Já nejsem nováčkem v jízdě. Mohu říci, že jenom při svých cestách centrální Asií měl jsem pod sebou více než 200 koní, z nichž dobrá třetina byla pravými blázny; ale takového koně jsem ještě neviděl. Místo na nádraží počal střemhlav běžeti k Čupan-Atě (kam byl zvyklý jezdit na bajgu) a, ať jsem dělal, co dělal, nezastavil jsem ho, dokud se tam do syta neproběhal a dokud mne nedonesl nazpět do domu. Tam jsem si všecek roztřepaný a zmořený sedl, otevřel denník a napsal do něho:

— 20. únor roku 1913. Mravné naučení: »Pospícháš-li na nádraží, nesedej na bajgového koně!«

Znal jsem bajgového koně, který nesnesl nikoho v sedle mimo hospodáře a to jen tehdy, když mu hospodář zavázal oči a při klusu hrál na dutaře (dvojstrunném, domorodém, hudebním nástroji). Jakmile dutara zmlkla, kůň se zastavil a nikdo nijakým způsobem nepřinutil ho k chodu, leč novou melodií.

Ejhle! Mrak se znovu objevil a jeho bouře zní kolem nás, ponenáhlu zatichajíc tou měrou, jakou se vzdaluje směrem k mečetě Šach-Zindy.

Než, co to? Od tlupy odděluje se jezdec a pomalu blíží se nám. Co je to za špinavé, zablácené, rozedrané a zakrvácené strašidlo? A můj ty pane, vždyť je to můj Islam-Baj!

Můj průvodce, ještě před chvílí takový čistý a úsměvný, vracel se špinavý, bez šalmy, v cárech a s rozbitým nosem, z něhož tekla krev po kyselém obličeji.

— Nu, kde máš berana?, zeptal jsem se ho žertem.

On jenom mávnul rukou, jakoby chtěl říci: »A, čert s ním!«

Rozloučivše se se stařičkým Chodžou-Abdul-Afarem, vydali jsme se na zpáteční cestu podívati se, co se děje u Šach-Zindy. Tam už oslavovali vítěze, vařili z berana šurpu (polévku) a kuchali koně, kteří při bajgě vzali za své. Za nedlouho maso těchto koní smažilo se nad popelem. Islam-Baj po celé cestě mlčel, pohroužen v sebe. Teprve, když jsme vjížděli do města, přerušil své dumy.

— Přeci jenom ta bajga za nic nestojí! Moc je surová!

Já ho těšil, jak mohl, sotva zdržuje smích:

— Nic si z toho, můj milý Islam-Baji, nedělej! To není jenom tady u vás. I u nás, tam na dalekém západě, v civilisované Evropě, jsou tací blázni, kteří libují si v hrubých sportech, při nichž kopají se do nohou, břich i hlav. Ty buď hezky rád, že nejsi u nás. Tam by tě dali do novin a možná, že by ještě nějaký čilý reporteur přiložil k tomu tvou fotografii s nápisem: Oběť heroismu! Tady se ti nikdo neposměje, ale tam by se nad tebou smál celý svět! Za to, panečku, kdybys byl vítězem, to by ses měl! Pět beranů denně bys mohl sníst a celý soudek buzy vypít; harem bys mohl rozpustit, protože by ti naše slečinky věnovaly tolik pozornosti, až bys o ni nestál! Ty, můj zlatý, nevíš, co to je být u nás šampionem! To znamená, být bratrem samého Allaha! A to je už nějaká čest! Já jedenkráte četl nadšenou apotheosu na jednoho futbolistu, který prý při matchi tak virtuosně »pracoval hlavou«, že vzbuzoval všeobecný obdiv. Vidíš, a mně napadlo ho navštíviti. Mezi jiným přešli jsme v rozhovoru na literaturu a já se ho mimochodem zeptal:

— Vy znáte Nerudu?

— Ja' pa' by' neznal, dyk já s ním trenýroval. Tři proti jednomu, dva roky, šest autů, jeden ofsajt, halfbek zmrzačen!

Kdybys tomu rozuměl, Islam-Baji, ty bys tady padl na tvář a vzkřikl hlasem velikým:

— Ten člověk skutečně pracuje hlavou!

Nevím, jak ho moje důvody utěšily, ale jisto je, že do dnes hojí si svůj rozbitý nos, památku bajgy.

V. MARTÍNEK:

V DEN ONEN HNĚVU . . .

V den onen kviliti budou
všecka pokolení země.«
Matouš 24, 30.

V den onen hněvu, děs kdy schvátí zemi,
kdy mrtví vstanou z hrobu vyvolaní,
kdy nesčetnými lidstva davy všemi

zaduní půda v Josafatské pláni,
nad hříšnou zemí, lidí legiemi
bůh bude soudit. Anděl váhy v dlani,

veliké váhy soudu spravedlivé
držeti bude. Na ně bůh pak vloží
vše myšlenky i každé slovo živé,

jež vyrostlo kdy z bídné země hloží,
a celou duši neodkrytou dříve
pak soudit bude přísný rozum boží.

A budou hříchy jako černé hory,
zrady a vášně, vraždy, zlořečení,
krvavé ruce, zkamenělé vzdory,

vše zatemní se v hrozné záři denní
jak mrak, jenž rozlije se ve prostory
bez hranic, bez tvarův a omezení.

V té chvíli bůh však na tu misku druhou
klást počne zase. Klásti bude stále
života bídu, prokletou a tuhou,

hlas proseb lkaných v zoufalství a žale,
krev prolitou, jež zaleskne se duhou,
krev prolitou za papeže i krále,

slz proudy mateřských a žhavé rány
a šediny a vrásky, jizvy rudé,
zápasy, které marně bojovány,

a všecko to se hrozně slévat bude
v jediný požár, strašný, nezdolaný,
a celá země jedním hlasem všude

se bude třást, jenž k nebesům se vznese:
»Ty, Pane, uvrh' člověka jsi tělo
v temno a bídu! V archandělů plese

jsi neviděl, jak ve křečích se chvělo,
tys neslyšel, kdy výkřik vydere se,
a lidstvo bez pomoci potácelo

se opuštěno prostřed tmy a světla!«
V ráz miska s hříchy vyšine se vzhůru
. . . jen vichřice ta zuřit bude zkvetlá,
jen požár plát, jen hučet v boží chmuru
šum obrovský, jak povodeň, jež vzlétla
ze hlubin země v prostor do azuru.
To bude, bůh když soudit bude zemi.

OSADA.

Finská novela.

Napsal J u h a n i A h o. Přeložil J a r. D o h n a l.

Sloužili oba na faře. On byl čeledínem, ona služkou. On jezdil se svým koněm, ona byla zaměstnána v domácnosti. Při jídle, když seděl on na jednom a ona na druhém konci stolu, vyměnili tu a tam slovíčko, žert, vtip, ale obyčejně byli si neustále ve vlasech. Páni o nich říkali, že neviděli nikdy ještě tak nesvorných služebníků — že prý jsou jako pes a kočka.

Ale za světlých nocí, kdy lovili ryby, za dnů, kdy sklízeli seno neb odváželi bohatou úrodu polí, vzklíčila v jejich duších myšlenka, že by si mohli založiti společnou domácnost. Vybrali sobě místečko daleko v pustině, kde by bylo možno postavit dům: bylo to na kraji bažiny. I les byl ve vůkolí, a dosti dříví i půdy k osevu. Na místě olší, keré hojně porůstaly široké prostranství kolem bažinky, chtěli vyseti obilí; a také loučky, jež se táhly po obou březích potoka, hodlali zorat. Kéž by už byl alespoň ten dům! Mzda je skrovná. A na udržení domácnosti je potřebí při nejmenším koně a kravky. Z toho důvodu odkládali svatbu den za dnem. Během roku však pouto lásky mezi oběma se velmi utužilo, a také vyhlídky do budoucnosti, jak se zdálo, byly lepší. Ve volných chvílích počítali, kolik již uspořili ze mzdy a kolik ještě bude jim uspořiti, aby měli přibližně tolik, kolik myslili, že bude nutno. Nikdo netušil, že v nitrech čeledína a služky mocně hárá vřelá touha po svobodě a žádost po vlastním, na nikom nezávislém životě. Vždyť přece se jim na faře vedlo tak dobře! Mzda byla konečně dostatečná, a strava a šaty také! Ale jediné jejich přání neslo se za malým domečkem v pustině, na kraji bažinky.

Když se jednoho krásného letního dne zdráhali znovu nastoupiti na faře službu, všickni jim domlouvali, kledíce je odradit od jejich zámyslu. »Tam venku zuří mráz a uvalíte na sebe dluhy. Potom přijde rodina! Žebráků, napraviž to Bůh, máme tu již dosti!« Ale oni už plných pět let počítali a rozvažovali, a jejich rozhodnutí bylo nezměnitelné. Farář učinil jim s kazatelny ohlášky, a na podzim oba vystoupili ze služby.

Celou zimu ještě zůstali ve vsi. Vilém budoval domek a občas nádeničil na faře. Anna tkala a pomáhala tu a tam při ručních pracech.

Svatbu slavili druhého roku o svatodušních svátcích. Náklad jim uhradili na faře, a sám farář, jejich dlouholetý zaměstnavatel a pán, oddal je ve velké síni na faře. Avšak když se novomanželé rozloučili a odcházeli, pravil farář, hledě za nimi velikým oknem:

— Nu, pokuste se; však těžko je zápasiti s pustinou ubohému čeledínovi a chudé služce!

A měl pravdu, farář. Ale známe mnoho případů, kde pustiny ještě horší byly zorány, a lidmi ještě ubožejšími.

My mladí z farské čeledi provodili jsme dlouholeté svoje přátele do jejich nového domova. Celý letní půvabný den ztrávili jsme u nich v lese, večer pak a v noci tančili jsme u nich ve světnici. Prkna v podlaze ještě dobře nepřiléhala, a i trámy ve stropě nebyly dobře zarovnány. Půda, před krátkým časem vyklučená, nebyla dosud srovnána; ale na svahu zelenalo se již žitko mezi mohutnými pařezy zkácených velikánů. Mladá žena zanítila na poli oheň a podojila poprve kozu. Já a Vilém jsme seděli na kameni a dívali jsme se, jak čile sobě počíná v novém hospodářství, dosud jsouc oblečena v svatební šat.

Věřil, že se mu povede dobře. »Jen budeme-li zdrávi a nepřijdou mrazy.« A cítě, nač asi myslím, dodal: »Ta bažina ovšem bude pelechem zimy, však budeme-li pilně pracovat a zatlačíme les a vpustíme sem slunce, potom... Je cítit, že jsou chladné večery... avšak uvidíš, až přijdeš napřesrok!«

Nepřišel jsem napřesrok. Ani třetího leta jsem nepřišel. Přiznávám se: zapomněl jsem na ty dva lidi zúplna. Jednou, když jsem se domů vrátil, náhodou na ně přišla řeč. Ptám se, jak se jim daří. Řeklo se mi: »Byli nuceni si vypůjčit.« A moje matka doložila: »A Anna stonala.«

*

Uplynulo několik let. Přišel jsem na studie, žil jsem ve městě, a jen v létě přicházel jsem na venkov a lovil s puškou po lesích a poli.

Byl mračný den v říjnu. Bloudil jsem nazdařbůh lesem; zašel jsem na jakousi stezku. Zdála se mi známou. Dalo se do deště. Pes líně běžel přede mnou. Pojednou dal se do kňučení, a pak se hlasitě rozštěkal. Zaslechl jsem dusot koňských kopyt, a v krátké chvíli spatřil jsem na záhybu cesty i koně. Byl zapřažen mezi dvé rovnoběžných tyčí, jichž druhé konce vlekly se po zemi. Napříč na těchto tyčích byla přivázána rakev. Za rakví klopýtal Vilém, jakoby šel za pluhem. Namáhal se, aby břímě koňovo udržel v rovnováze.

Vypadal bídně. Tváře byly vpadlé a bledé, oči mdlé a bez lesku.

Teprve když jsem mu řekl svoje jméno, poznal mne.

— Co pak to máš v té rakvi?

— Žena mi umřela, odpověděl prostě.

— Umřela!

— Ano, umřela.

Vyptávaje se s náramným úsilím, dověděl jsem se konečně o jejich krutém osudu. Vedlo se jim zcela tak, jak jim bylo předpověděno: mrazy, dluhy, mnoho dětí, žena onemocněla posléze strašným namáháním, a umřela. Bylo nutno pohřbíti ji; ale cesty jsou špatné. Kdo ví, vydrží-li rakev, než dojdou na hřbitov. Potrhl uzdou, neboť kůň sklopil hlavu a poškuboval chumáče zelené trávy, která rostla podle cesty. »Nu!«

Ubohé zvíře, jež bylo v právě tak zbědovaném stavu jako jeho pán, chtělo utišit svůj hlad.

Vilém se rozloučil konečně se mnou, nespouštěje očí s rakve. Jel. A tyče, vlečené po zemi, vyorávaly hlubokých dvé brázd.

Šel jsem opačným směrem a došel jsem k rybníku, kde právě bylo započato se stavbou odvodňovacích stok. Práce však byla opuštěna. Bral jsem se cestou, která vedla k Vilémovu domku, a jež mi byla dobře povědoma.

Došel jsem k obydlí. Za plotem bučela vychrtlá kravka, po dvorku ryl vepř. Branka byla dokořán otevřena. Uprostřed dvorku stála postel, na plotě pak byly rozvěšeny peřiny a cíchy, na nichž zemřelá vypustila duši. Trámy dosud byly tak nemotorně sroubeny jako dříve. Za oknem, jehož tabulky byly zamazány a téměř neprůhledny špínou, stála uschlá balsaminka, vsazená do květináče z bílé březové kůry.

Novým obyvatelům se přece podařilo tu poušť alespoň z části zdělat. Obdělané políčko na místě dřívější husté porostliny a kus vysušené a rovněž obdělané bažinky bylo výsledkem úmorné práce obou manželů. Však zdálo se, že na víc nedostávalo se jim již sil. Celý březový hájek byl vyklučen, a i něco olšoví odstraněno. Kolem kol však týčil se jako dřív posupný, mohutný les jako pevná, nerozborná hradba — přes ni osadníci nemohli. Dlouho jsem stál a patřil na to místo spoušti. Vítr hvízdal mezi korunami, a zdálo se, jakoby ten posupný černý les vzdychal nad bídným osudem těch dvou lidských duší.

*

První osadník vykonal, co mohl; nemůže už víc. Nemá ani sil, oheň v jeho očích dohasl, opustila jej důvěra v sebe a důvěra v osud,

Po něm snad přijde jiný na jeho místo. A snad bude i šťastnější. Aspoň pro začátek mu bude snáze; neboť les nestojí před ním jako pevná, nerozborná hradba, jako stával kdysi před prvním osadníkem. Vejde již do domu, který jiný vystavěl. Oseje zemi, kterou již jiný před ním vzdělal. Možná, že z malé osady jednou i dvorec se stane, a možná, že i dokonce veliká ves.

Však na ty, jejichž kapitál, mladická to síla a svěžest, to jediné, co měli, tu leží v zemi, porosené tolika krůpějemi potu i slz, na ty nikdo ani nepomyslí. Vždyť tobyl čeledín! Vždyť to byl jenom čeledín, a jenom docela obyčejná služka. A právě takovými lidmi, takovým kapitálem bylo vzděláno malé Finsko. Kdyby byli zůstali na faře, on dále jako čeledín, ona jako služka, bylo by se jim dozajista lépe a snáze vedlo. Pak by však pustina byla zůstala pustinou, a první článek sociální práce a hospodářského vývoje nebyl by tu vůbec vznikl.

Pamatujmež na ty ubohé osadníky, až rozkvete obilí a požene v klasy a zvlní se zlatá úroda na poli, které oni vykoupili krví!

RABÍNDRANÁTH THÁKÚR (TAGORE).

Z bengáli přeložil Dr. V. Lesný.

I.

Tys, bože, moje vše, tys u mne,
jen slovo rci, o rci jen slovo!
Jeť radost žití jenom v tobě,
jen slovo rci, o rci jen slovo!

Dej z tvého božství se mi napít
a sladší učiň moji píseň.
O bože nejdražší, jen slovo
rci, o rci jediné jen slovo!

Zem tato celá tebe plna,
je všechno kolem tebe plno,
v mé srdce siré jediné jen
rci slovo, jediné jen slovo!

Přijď ke mně nešťastnému blíže;
byť málo mluvila tvá láska,
v tvář moji laskavě přec vzhlédni
a rci jen slovo, jedno slovo!

II.

Matičko milá,
milost jsi sama,
oči tvé září
jitřenky leskem.

Matičko milá,
tvoje řeč mlčky
k obloze stoupá,
odnáší bolest.

Před tebou jenom
ve světě celém
skláním se v úctě.

Majetek všechen
přináším tobě,
matičko milá,
jakožto oběť.

Tělo i mysl
přináším tobě
jako dar lásky.
Veškeren život
v náruč ti skládám.

Matičko milá,
milost jsi sama,
oči tvé září
jitřenky leskem.

M. GORKIJ:

PROTĚŽ.

Led a sníh rouchem netlícím věčně odívají vrcholky Alp a nad nimi vládne studená nemluvnost — moudré mlčení hrdých výšin. Nekonečná pláň nebes je nad vrcholky hor a nesčíslné smutné oči světel nad sněhy vrcholku. Na úpatí hor, tam na těsných rovinách země, je život, rozčiluje a zneklidňuje se, roste a trpí unavený vládce rovin — člověk.

V temných jamách země ston a smích, výkřiky jarosti, šepot lásky... mnohozvuká, chmurná hudba života pozemského!... Ale nemluvnost horských vrcholků a mír hvězd — neruší hlubokých vzdechů lidí.

Led a sníh rouchem netlícím věčně odívají vrcholky Alp a nad nimi vládne studená nemluvnost — moudré mlčení hrdých výšin.

Ale proto snad, aby měl komu vyprávět o neštěstích země a o mukách unavených lidí, — na úpatí ledovců, v říši věčně němého ticha, osamoceně roste smutný a hrdý kvítek — protěž.

A nad ním, po nekonečné pláni nebes, mlčíc pluje hrdé slunce, smutně svítí němá luna a nemluvně a třpytivě hvězdy planou.

A chladný příkrov ticha, snášejícího se s nebes, halí dnem i nocí — jediný kvítek — protěž.

DOPIS JOSEFA MANESA.

Z majetku malíře A. Kalvody uveřejňujeme neotištěný dosud dopis malíře Josefa Manesa. List byl zaslán po r. 1863 (po založení Umělecké Besedy) p. Frant. Stulíkovi do Českých Budějovic. Obálka kromě adresy udává Manesovo bydliště: Josef Manes, Brentegasse No 75 (Spálená ulice 75). Datum poštovního razítka budějovického (bez letopočtu) je 30. června. Dopis je německý a v překladě zní:

Vážený pane! Milý Váš dopis a pěkné malířské rekvisity našel jsem, když jsem se vrátil z venkova, doma u svých. Byl jsem dojat Vaší dobrotou a péčí o mne. Dal jste mi pěkné náčiní a vynasnažím se, abych jím lépe než dosud maloval; děkuji Vaší laskavosti. Pokud se týká naši Besedy, mohu Vám sděliti pouze tolik, že jsem se stal nevysvětlitelným způsobem opětně starostou našeho odboru. Nebe dopřejž, aby ve spolku tom se udržel vnitřní život a snaha život tento na venek projevit. Když mi bylo dopřáno s Vašností v Praze mluvit, dotkli jsme se předmětu nyní velmi důležitého, totiž provolání toho času z Vídně učiněného pro rozmnožení nového musea. Postřehl jsem v tom

arciť hned nebezpečí pro naši zemi, a abych nějaké zlé účinky zabránil, obrátil jsem se na literáty jako na jedinou skupinu nebo lépe nástroj pro takové přání, a přece nenašel jsem náležité energie.

Již jsem se dozvěděl o smutných následcích tohoto provolání. Jistý vážený kavalír v našem městě, který má drahocenné starožitnosti, pošle největší část jejich do vídeňského musea. Tímto tak nevlasteneckým jednáním bude naše země stále chudší! Čeho tím tací lidé chtějí dosíci, ví se —

Pracuji teď bez přestávky na malém oltářním obraze pro kostel a teprve v pozdějších měsících budu moci trochu cestovat. Ještě jedenkráte Vám děkuje, znamenám se Vašnostem v hluboké úctě

Josef Manes.

DROBNOSTI.

Stížnost na obecenstvo napsal německý nakladatel Eugen Diederichs v Jeně. Dostala se mi do rukou jako letáček. Stížnost praví toto: Nejde každá kniha na odbyt. Mnozí lidé nevědí, že jsou knihy, jejichž znalost byla by pro ně životní událostí. Upozorňuje se na nicoty, jakmile jsou svázány s nějakou sensací; mnoho dobrých věcí, nestojí-li uprostřed vřavy denní, uniká obecenstvu. Prospekty a reklamy nepomohou, neboť potisklo se jimi už mnoho papíru a čtenáři slovům jejich nevěří. Ani článkům v novinách. Jest jenom málo časopisů, které tříbí zrno od plev jako na př. Franfurter Zeitung. Kdežto skoro každý list v politice dává na program: feuilletony a kritiky knih řízeny jsou náhodami. Výjimku dělají časopisy sociálně demokratické. Přátelé knih žijí v omylu, domnívají-li se, že publicistika se o to postará, aby žádná významnější kniha nezůstala neznáma. Ano, kdyby naše instinkty byly lépe vyvinuty pro to, čím život se buduje, kdybychom měli lidovou kulturu! Máme bohužel jen úzké kruhy, obecenstvo je bez orientace. A je vlastně odkázáno na boží přispění, nevědouc co je pro životní potřebu jeho důležité. Psal jsem před loň. vánocemi redaktoru vůdčího orgánu na nemec. východě (má 30.000 odběr.), že by mohl ke svému čtenářstvu promluvit raději o knize, kterou ode mne má dávno v rukou, než o pletkách z tureckého bojiště — to jsou P o l š t í s e d l á c i od W. S. Reymonta. Odpověděl mi, že se mnou souhlasí, ale podnes čekám na úvahu. Ba čekám marně na všecky časopisy, které vycházejí ve Vratislavi, Poznani a Královci, že povědí svým čtenářům, kterak je jim konečně přístupno dílo světové literatury, jež jim tak přibližuje duševní život polských spoluobčanů, jak jen umění to dovede a ne článek politický. Ale časopisy si patrně řekly: Co je nám na Labi a na Mohanu po polských sedlácích. Milé knihy kupující dámy a pánové! Každé veliké umění je domorodé a proto je nám něco po něm. Vy jste jen zkaženi. Jmenuje-li se kniha P e r v e r s n í c h r o u s t, hopky strčíte si ji do kapsy k poučení a vzdělání; pakli se jmenuje P o l š t í s e d l á c i, říkáte, ah co po tom! Já vám však pravím: Každý vzdělaný Polák nebo Rus ví co znamená Reymontova kniha, že je zrcadlem duše. A díky bohu, duše ta je dost bohata, aby vyplnila 4 svazky. Ale tady je kámen úrazu. O kterém německém kupci knih smím se domnívat, že bude číst 4 svazky? Kdo má na to kdy? když máme po 50 fenikách Kosthappenky o 3—4 tiskových arších, jsme dost orientováni o tom, co ke svému vzdělání musíme vědět. Zplaníte, získáte si kinokulturu. Stalo se za rok, co Polští sedláci byli vydáni, že nikdo o nich nemluví a nikdo jich nezná. Do 1. října 1913 částečně na mé zakročení psalo o nich 84 časopisů a to vesměs skoro s nejvyšší chválou, ale P o l s k ý c h s e d l á k ů neprodal jsem do roka než 93 výtisků, kdežto skoro 300 výtisků rozeslal jsem redakcím. Jen dvě okolnosti mohou tuto věc vysvětlovat: Jsme tak uštváni a povrchní, že se čtyřsvazkové knihy lekáme a kupci knih sami neznají sic literárního instinktu, ale kritika pozbyla všeho vlivu.

Tak to vypadá v Německu. Obávám se, že za nedlouho může se podobný stav dostavit také u nás. Knihkupci házejí do čtenářstva vagony potištěného papíru bez ohledu a výběru; jsou kritické rubriky časopisů, jež snadno mohou ztratit kredit, budou-li nekriticky všecko více méně doporučovat.

Odměří sa ti na palicu. »Na palicu sa ti odměří a budeš měť dosť,« říkávali na Valašsku tomu, kdo nebyl spokojen s tím, co měl. Slovům těm rozumějí dnes už jen nejstarší občané. Co znamenají? Zemřel-li kdo ve vsi, na lískovém prutě (palici) poznamenala se délka těla. Míra donesena na Vsetín, kde hrobař nebožtíkovi opravdu odměřil »na palicu« země na hřbitově.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Povídka o matce.

Když se blíží Vánoce, všichni začínáme myslit na štědrý den, který je svátkem rodinným. Kdo jsou doma, mysli na to, jaké dárky připravit — rodiče dětem, děti rodičům, bratři a sestry sobě navzájem. A smutno je těm, kdo žijí v cizině, kdo jsou na cestách, plavou po moři a nemohou domů. K mamince by každý nejraději letěl.

— V čítance, která se nečte v našich školách, je krásná povídka anglická o matce. Znáte ji někdo? ptal se otec.

— Neznáme, řekly děti. Seděly — rozumí se — po štědrovečerní večeři v teplém pokoji.

— Ani vy, větší hoši a větší děvčata? —

— Tak vám ji přečtu. Mám ji náhodou v překladě pí K l á r y K l a p u š o v é. Tedy:

Jediný syn domu leží těžce nemocen. Je večer. Ve světnici je dusno, a ošetřovatelky nemocného cítí již velikou únavu. Hoch zmítá hlavu se strany na stranu a jen sténá. Nepromluvil už po dva dny ani slova.

Otec se nemůže déle dívat na chlapcovo utrpení. Aby se poněkud občerstvil, vyšel ven do zahrady. Postava přichází proti němu. »Kdo jste?, táže se otec, nemaje tušení, s kým mluví. »Však víte!« odpověděla S m r t. »Jste připraven?« »Připraven?« táže se otec. »Musím vzíti život z tohoto domu« odpověděla Smrt. »Tak vezmi mne, nabídl se otec, a ponech zde mé-

ho syna. Já vedl kroky jeho po přímých cestách, a život jeho je čistý. Vezmi mne!« Smrt vztáhla ruku a krátce řekla: »Pojď!« Tu otec pojednou ucítil, kterak mu krev probíhá tělem, cítil v sobě plno síly životní a energie, neboť byl ještě v letech, kdy člověk má právo na život. Ohlédl se kolem. Vidí svá zamilovaná místa: tam ty stromy kolem kostela, věž kostelní, která se hrdě vypíná k nebesům; dole za ním řeka protéká klidně mezi svými břehy, a blíže ní stádo ovcí. Tyto všecky věci přirostly mu k srdci. Dosud není rozhodnut, co počít. Smrt drží ruce napřaženy a vztahuje je po něm. Otec bojoval v duchu; čím dále tím více rostla v něm touha po životě, a zdráhá se jít. Hle, tady u jeho nohou je zahrada, na které pracovával, nedaleko tam pole, která obdělával. Květinky uložily své hlavičky ke spánku. Celá příroda odpočívá; všude vládne nerušený noční klid. Až teď v dálce se něco ozývá. Ach, ano, to je nádražní signál. To je vlak, který jezdí do blízkého města, kam on tak rád chodívá. Což se tam už nikdy nepodívá? Teď pohnul se pták na větvi. Všecko to připomíná otci život. Život, který se najednou před ním uzavírá. Teď zařehtal kůň ve stáji a pes zaštěkal. Je rozhodnut. Zde je ho ještě potřeba.

»Jste připraven?«, táže se Smrt.

— Ne, ne, já nemohu jít, odpověděl otec zlomeným hlasem.

Potom obrátiv se, váhavým krokem ubíral se ku stavení. Neměl odvahy jíti do pokoje k nemocnému chlapci, uzavřel se do své světničky a zdrcen seděl v zadumání.

Jsou v pokoji u nemocného ještě dvě jeho sestry a matka. Za chvíli mladší sestřička, unavená bděním, vyšla po tichu do zahrady. Tu spatří státi postavu, nemajíc tušení, že to Smrt. »Musím vzíti život z tohoto domu,« oslovila ji Smrt. »Ušetři mého bratra,« pravila sestra, »ušetři ho a vezmi si mne, neboť on je mé druhé já, bývali jsme vždycky pohromadě, on by na mne nikdy nezapomněl.« »Tedy pojď!«, řekla Smrt a vztáhla po dívce ruce. Ale dívka třesouc se zírá na postavu s bázní. Vidí hvězdy nad sebou zářící; jako dnes nezářily ještě nikdy. Tam v dáli hřbitov a pomníky jako bílé postavy rysují se ve tmě a tam řeka, na jejíchž březích si spolu hrávali. Život začíná se zdát příliš drahý pro dívku, její odvaha počala chladnout. Obrátila se a rychle spěchala k domovu.

Později v noci vyšla s t a r š í s e s t r a do zahrady se osvěžit a potkala Smrt. »Dosud čekám.« pravila Smrt. »Chci jíti s tebou,« odpověděla dívka statečně. »Jsem silná, podstoupím to pro něho. Společně jsme si hrávali, společně knihy čítávali, byl mým důvěrníkem, chci jít.« Zase vztáhla Smrt obě ruce po ní. Ale děvče začalo pojednou cítit vážnost okamžiku. Vždyť je na vrcholu života. Její život nepatří již jenom jí. Odvaha ji opouští a ona počítá, jakou oběť by přinesla. Vždyť má ženicha. Tam ty stromy u kostela schovaly je do svého stínu. Zde potkaly se jejich rty k prvnímu polibení, které činí život tak drahým. Zde stojí ten růžový keř, ze kterého mu utrhla první růži na důkaz své lásky, když její ústa zdráhala se mu to prozradit. Bratr je dosud hoch, který nepocítil toho blaha v životě, nebude ho tedy postrádat. Beze slova se obrátila, a potlačivši slzy, odhodlala se k životu.

Naposled časně z rána, když již svítalo, vyšla matka, zanechavši obě dcery u nemocného syna. Pro slzy v očích ani neviděla, že Smrt stojí před ní.

— Ach, vykřikla, zalomíc rukama, tys přišla pro něho!

— Přišla jsem pro jeden život z tohoto domu, pravila Smrt.

Tu matka odpověděla s úsměvem: —

»Jsem hotova,« a podávala jí ruku. »Dovolíš mi jen ještě, abych dokončila své povinnosti?«

— Počkám na tebe.

Matka vrátila se do domu, přehlížela všecko a vidí, že je všecko v pořádku. Vzala potom své klíče a knihy a zanesla je do pokoje k nemocnému a dlouho, dlouho dívala se mu do tváře. Ani s mužem, ani s dcerami nevyměnila jediného slova.

Když se tak dívá na svého synáčka, vidí ho ještě jako nemluvňátko, jak ponejprve jí ho kladly do loktů. Teď slabý úsměv přelétl přes jeho obličej!

Potom vyšla do zahrady. Květiny již zvedaly ospalé hlavičky, a studený vítr pohrával jejími vlasy. Ohlédla se ještě jednou kolem do kola: na svůj příbytek, na kostel, na vesnici, a její vzpomínka platila muži i dcerám, které jistě pečlivě se budou o chlapce starat. Avšak kde je Smrt? Nikoho neviděla kolem, až tam teď po pěšině někdo přichází.

»Jsem hotova,« praví matka, »zde jsem,« a podává ruku postavě. Postava vzala její ruku do svých a pravila: »Má sestra Smrt odešla.«

— A ty, kdo jsi ty? ptala se matka.

— Já jsem Život.

A matka obrátivši se, vešla do domu. Na schodišti očekával ji už otec a s radostí pravil: »Tiše, tiše, právě teď usnul.«

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo Pokrok, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem Práva Lidu (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 11. ledna 1914. Číslo 2.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

STANISLAV CYLIAK:

VYSOKÉ TÓNY.

Svých písní struny napnu, pokud stačí;
mám tóny vysoké rád, tóny ptačí.

Jak skřivan nad hlavu se nesou vzhůru
a hází odtud uvolněných perel šňůru,

jež dopadnouce, jako stříbro zvoní. —
A hlava má se opojena kloní,

a perly čítá, kteréž znova vážu v šňůru,
a házím potom zpátky do azuru,

jak slunci, v nadhlaví jež slavně svítí,
bych chtěl je kolem hrdla zavěsiti.

*

EFFEMERA.

Já v poblouzení stal se otcem chvíle
a ona dcerou mojí nezvedenou.
Chtěl před dítětem svým bych prchnout míle,
vždy s duší zoufalstvím však naplněnou.

Než ohledů pln váhám vždycky znova,
jsa k děcku poután pokrevenství vztahem,
ať cit ten neštěstí snad v sobě chová,
že dítě to se stane otcovrahem.

Vím, zavinil jsem mnoho, ba snad všecko,
to zradiv mu, že věčnost jemu matkou byla,
čímž — nesmrtelna zdáním — nakazil jsem děcko,
jež pro vteřiny matka porodila.

A pravdu jemu netroufám si sdělit,
že smrt je psána v našem horoskopu,
že její stín, jenž myslí tolikrát již přelít,
hvězd našich posléz zastře bledou stopu.

*

SLUŽBA VERŠŮ.

Ty verše sentimentální, ty změkčilé,
jsou v radosti i žalu nemohoucnost sama.
Kouř chladný, jak by vyvanutý z nargilé,
jenž lehoučký tak v porovnání s mračny nad horama.

Ta brzy mají půvab peřin čistě vypraných,
a brzy podobu zas těžkých, ocelových štítů.
Z nich zdá se, jak by někdy spánek země dých,
a zase kroky zaduněly z řad hoplitů.

Věc velikou zřít v té neb oné citu formaci,
jen opravdovosti když nese jedinečné stopy. —
Och, dračko peří, blahoslavena jsi při práci,
jak zbrojíř, který na boj kuje krunýř, štít a kopí!

Nechť verše vydají jen za obláček jako dlaň,
z nějž sprchne rosa na osení pod horami,
neb mužům jedoucím v boj přes krvavou pláň,
nechť poslouží a dobře aspoň ostruhami! —

*

DUŠE NEDĚLENÁ.

Hledím ze dveří, jež zpola otevřeny;
hledím na dvě v spěchu potkavší se ženy.

Zastavily se a hovor svedly krátký.
Žádná z nich se neohlédla zpátky.

Prvá řekla plaše druhé: Chvátám!
načež v malé chvíli byla ta tam.

Druhá potom přede mnou již stála
se slzami v očích, ale neplakala.

Chtěl jsem zavřít. Tak mě zamrazilo.
Ale líto mi té smutné ženy bylo.

Proto vstříc jsem popošel jí s prahu
a v dům uvedl ji bez průtahů.

Časem přivykl jsem i jejímu smutku,
i těm písním jejím o zármutku.

Och, ty písně! — Byly cele sněny,
cele ozvěnou jen ticha naplněny,

dech, v němž šuměl oněch v bdění snících,
v prodloužení do věčnosti okamžicích. —

Tehdy přicházela na návštěvu
prvá žena, naslouchati zpěvu.

A té ženě oči se jen smály,
jak se blankyt směje zamodralý.

Ne nadarmo. — Radostí vždyť slula.
Bez úsměvu s sebou nepohnula.

Ale při těch písních zaplakala přeci.
Zřel jsem po tvářích jí slzy téci.

A když posléz na odchodnou vstala,
pěvkyni těch písní objímala.

Já pak ve chvíli té krásně sněné
měl jsem pocit duše nedělené.

JAROSLAV MALÝ:

NA CESTÁCH ASIÍ.

2. NÁVŠTĚVOU V ASIJSKÉ MECHTEBE.

Projíždíte-li úzkými, tichými uličkami některého středoasijského města, velmi často uslyšíte zvláštní hluk a křik dětských hlásků, které cosi ze všech sil vykřikují a skandují. Hlasy se chvílemi zmotávají v přesměšný chaos, tu podobný víření bubnů, tu pleskotu vody, řítící se v kaskádách do propasti. Ten bouřlivý potok slov, vytékající z několika tuctů dětských hrdel, starajících se překřičeti druh druha, prozradí vám přítomnost nedaleké musulmanské obecní školy — »mechtebe«.

Navštívil jsem jednu takovou domorodou m e c h t e b e v předměstí Samarkandu.

Byla to nevysoká, okrouhlá věž s fantastickou, dyni (turku) podobnou kopulí, do níž vnikalo světlo několika okny, nebo lépe řečeno otvory, přehraženými mřížemi a zalepenými kousky promaštěného papíru, ovčími měchýři i — ó, dive! — střípky skla, kteréžto součástky svědčily nejen o vynalezavosti domorodého mistra, nýbrž i o jeho znalosti přerozmanitých průsvitných i průhledných látek. Virtuosně uměl všecko rozmístit na tak malé ploše. Než okna nijak nevychloubala se svoji originálností; naopak, docela přátelsky hleděly svými zaprášenými zraky na prah dveří, kde stálo v řadách několik tuctů dětských kaloší, které podle tradicionálního orientálního obyčeje snímají se před vstoupením do obydlí.

Učiniv zadost tomuto starému, dobrému obyčeji, vstoupil jsem s tlumočníkem svým do polotemné, okrouhlé komnaty, do — domorodé třídy.

Nežli oči přivykly šeru, neviděl jsem nic, potom z toho nic vyrýsovala se temná silhouetta, která vzala na sebe podobu učitele. A ejhle! Teď dočista viděl jsem ho jasně, jak sedí proti vchodu na skřížených nohách, podestlaných rohožemi a rozedranými koberceni a jak, pod své černé okuláry úkradkem nahlíží do knihy, ležící mu na kolenou, a cosi důležitého (soudě po zdvižené pravici k nebi) vykládá. Veliký turban, sedící mu na hlavě, orlí nos i černé okuláry dodávaly mu výrazu sovy. Před ním na nevysoké taburetce trůnil odznak jeho moci — dlouhá rákoska a beraní lopatka, popsaná arabskými písmenami. V celém držení jeho těla, chudého, trochu shrbeného, bylo cosi komického, což jistě nedali si někteří z jeho čipernýcn žáčků ujíti...

Houfec chlapců v pestrých tjubetejkách (čepičkách) a chalátikách (dlouhých kabátcích) ve věku od pěti do čtrnácti let se všech stran obklopoval svého paedagoga. Bylo jich tu namačkáno jako sardinek v soudku, nebo včel v úle.

Všichni seděli na nohách pod sebou skřížených, kolébali tělem do předu a do zadu jako kývadlo a při tom, nehledíce na učitelův výklad, různými hlasy vykřikovali jednotlivá slova nebo jenom útržky jejich, snažíce se jak možná pevně je usadit ve svých mozečcích. Někteří bez ustání, mechanicky opakovali jedno a totéž slovo, nepřidávajíce mu, jak bylo viděti nijakého významu a nesnažíce se to pochopit; druzí, aby ničím nebyli vyrušováni, zacpávali si uši palcemi, mhouřili oči a překřikovali ostatní, méně silné a nadané, kteří nemohouce naučiti se nazpamět daným úlohám, bili se pěstmi do hlavy a dloubali prsty do čela. Jak to pomáhalo k chápavosti, říci nemohu. Opět jiní se slzami v očích a s plačtivým obličejem hleděli do knih, nepozorujíce šelmovských úsměšků svých sousedů, kteří provedli jistě nějaké taškářství, přilepivše kousek papíru n

záda soudruhova, nebo něco podobného. Nikomu z našich nervosních učitelů nepřál bych takovou »učící se« třídu s jejími křičícími a nudícími se chlapci, čekajícími netrpělivě na konec vyučování, kdy se budou moci rozběhnouti po domech.

Do té chvíle nikdo nás nezpozoroval a proto mohli jsme se svobodně kochati pohledem na obyčejné vyučování turkestanské školy. Ale potom rázem všichni chlapci obrátili k nám své tváře, v nichž viděti byla radost nad neočekávaným přerušením jednotvárného vyučování.

Učitel vstal a překračuje přes hlavy svých svěřenců, jichž se taktéž přidržoval, aby neztratil rovnováhu, přistoupil k nám, utkvěv na nás tázavým pohledem. Když tlumočník mu objasnil, co jsem zač a co chci, učitel s dobráckým úsměvem zval nás dále, dívě se, že »takový vzácný host navštívil zrovna jeho ubohou školu«, a slibuje objasniti nám všecko, co nás bude zajímat.

Od něho jsem se dověděl, že takových škol je v Samarkandě a v okolí přes tři sta a mnohem bohatších, nežli jeho »nevzhledná mechteb«, což prý řídí se po majetnosti ulice, v níž se škola nalézá.

Každá mechtebe má svého d a m u l l u (učitele), kterého volí si obyvatelé příslušné ulice, a to obyčejně tím způsobem, že uchazeč sám navštěvuje jednotlivé rodiny a snažně je prosí, aby mu svěřili školu, slibuje, že nebude od bohatých za vyučování mnoho bráti a od chudých nic. Místo dostane kandidát, který získá si největší sympatie a spokojí se s nejmenším platem, bez ohledu na jeho vědomosti.

Odpusťte, laskavý čtenáři, moji drzosti, která vám chce připomenouti, abyste se útrpně nesmál nad tím hloupým a barbarským zařízením. Vždyť je to v hluši centrální Asie, kde ještě zařezávají nevěrné ženy a slavívají krvavé orgie! U nás, samo sebou se rozumí, takové věci by se stát nemohly. U nás, evropské inteligence, je pucování klik a patolízalství a bačkorářství věcí dočista neznámou. Ano, maličkosti se udělají, proč ne. Pokloníš se, ruku políbíš, prášek smeteš s kabátku, poptáš se po zdraví, podivíš tomu i onomu, podáš nějakou maličkost v obálce — to náleží k dobrým mravům.

Jakmile damulla vybrán, stává se ihned majitelem i hospodářem své školy. Plat se mu přináší vždycky ve čtvrtek, buď v naturaliích jako moukou, rýží, masem, sádlem, plackami atd., nebo penězi. Kromě toho vyžaduje obyčej dát zvláštní náhradu učiteli, když ukončí každý kurs. Při takových příležitostech daruje se mu čalma, chalát, nebo kus látky.

Plný kurs mechtebe trvá sedm let. V té době žáci musejí se vyučiti všem knihám, patřícím v systém vyučování ne jinak, nežli »slovo za slovem a hlásku za hláskou«. Vyučování počíná poznáním arabské abecedy. Když se tak stalo, přichází na řadu známá část Koranu, zvaná Havtiak, v níž žák seznamuje se se skladbou a krásou nezbytného arabského jazyka. Podle mohamedánského vyznání, v ráji se mluví jenom arabsky; druhé jazyky tam utiskují jako u nás všechny, kdo nemluví německy. Vyučiv se Havtiaku, žák přistupuje k Čar-kitabu. Čar-kitab (čtverokniží, obsahuje v sobě H a k, to jest část, pojednávající o jménech Boha a náboženských pravidlech, B i d a n — poznání víry, K a l i k-n a b i — poznání tradice a C h a m d e c h a t — oslavování Boha a psaní na tandžikském jazyce.

Po Čar-kitabu následují: Chodža-Hafiz, Budyl, Fuxuli, Sufi-Allajar atd. Všecky ty knihy jsou sbírkami básní nebo zákonů a pro děti se nehodí.

Tak na příklad podávám zde některé úryvky z Čar-kitabu, nad kterým se jistě dětský rozoumek musulmanský točí:

»Rodičky kéž krmí hrudí svých dětí plné dva roky.«

»Jestliže jste nemocni, nebo cestujete, nebo jste vykonali svou potřebu, nebo dotýkali se žen a nenašli vody, omývejte své údy prachem.«

Žáci, naučivše se zběžně čísti, přecházejí ku psaní a tím zakončují své mechtební vzdělání.

Opustivše školu, jsou tak pro život nezpůsobilí, jako před tím, než do ní vešli, neboť to, čemu se naučili, vyjma přísnou uctivost, kterou jim učitel velmi důsledně vštěpoval pomocí své rákosky, nemohou v životě prakticky využít. K ničemu to není, jako nebývala k ničemu hebrejština v židovských našich školách. Ti, kteří nepostoupí do medresy (domorodé university), brzy zapomínají číst, psát i arabsky mluvit, a umírají ve strachu, že se na nebesích s nikým nesmluví.

Roky prožité v mechtebě jsou pro učícího se musulmana nejtěžší v celém životě, protože musí seděti nad knihou od rána do večera, po celý týden, vyjma »džumy«, to jest pátek, čili mohamedánská neděle.

— A jak dlouho trvají prázdniny? ptal jsem se zmučeného učitele, který nejenom odpovídal na mé otázky, ale i současně zabýval se paedagogií, dávaje skákati své rákosce po zádech hlučících chlapců.

— Prázdniny? U nás není prázdnin!

Skutečně; člověk se musí diviti, jak mohou děti takový systém vyučování vydržet.

V zalepených, poloslepých oknech zachvělo se zlato zapadajícího slunce a s blízkého minaretu rozlehl se táhlý hlas muedzina, volajícího k »namaz-chuftjan« — večerní modlitbě.

Je konec vyučování.

Děti s radostným výskotem hrnou se ze dveří a mizí v úzkých uličkách, v nichž už protahují se stíny teplého, orientálního večera.

Dobrou noc, ptáčata!

A. P. ČECHOV:

KVAŠENÍ ROZUMŮ.

(Z letopisů jednoho města.)

Země představovala peklo. Odpolední slunce pálilo tak nemilosrdně, že i reomýr, který visel v kabinetě akcisního úředníka, nevěděl kudy kam· došel až do 35.8^0 a nerozhodně se zastavil... S obyvatelů lil pot, jako s uhnaných koní, a hned na nich i vysychal: byli líní jej utírat.

Po velikém tržišti šli dva obyvatelé: pokladník Počešuchin a pokoutní advokát (byl zároveň i dávným dopisovatelem Syna Vlasti) Optimov. Oba šli a protože bylo horko, mlčeli. Optimov chtěl odsouditi městskou správu za prach a nečistotu na tržišti, ale znaje mírumilovnost a mírnost svého souseda, mlčel.

Uprostřed náměstí se najednou Počešuchin zastavil a zadíval se na oblohu.

»Nač se díváte, Jeople Serapionyči?«

»Letěli špačci. Dívám se, kam si usednou. Celé mračno! Kdybychom, na příklad, vystřelili z ručnice, a potom je sebrali a kdybychom... V zahradě otce protojerije (arciděkana) se spustili!«

»Nikterak, Jeople Sarapionyči. Ne u otce protojerije, ale u otce djakona Vratojadova. Kdybyste z tohoto místa vystřelil, to byste nic nezastřelil. Broky jsou drobné a než doletí, oslábnou. A proč je zabíjet, posuďte sám. Pták, co se týče ovoce, škodlivý, to je pravda, ale přece jen živý tvor. Špaček, řekněme, zpívá. A za jakým účelem zpívá, ptáte se? Ke chvále zpívá. Každý tvor ať chválí Hospodina. Aj, aj! Zdá se, že se spustili přece u otce protojerije!«

Kolem rozmlouvajících tiše přešly tři staré poutnice s uzlíky. Pohlédnuvše tázavě na Počešuchina a Optimova, kteří se neznámo proč zadívali na dům otce protojerije, šly ještě pomaleji a za chviličku se zastavily, pohlédly ještě jednou na oba druhy a začaly se samy upřeně dívat na dům otce protojerije.

»Ano, měl jste pravdu, spustili se k otci protojeriovi,« — pokračoval Optimov. »U něho teď zrají třešně, to oni je letěli zobat.«

Z vrátek svého domu vyšel sám otec protojerij Vosmistišjev a s ním ďjaček Jevstigněj. Zpozorovav, že lidé obracejí svou pozornost na jeho stranu, zastavil se a také se zadíval nahoru, uvidí-li něco.

»Otec Pajsij bezpochyby jde na číhanou,« řekl Počešuchin. »Pomáhej mu Bůh!«

Po náměstí mezi starými druhy a otcem protojerijem přešli právě se vykoupavší dělníci kupce Purova. Spatřivše otce Pajsije, pozorujícího bedlivě nebeskou báň a poutnice, které stály a také se dívaly nahoru, zastavili se a dívali se také. Totéž učinil chlapec vedoucí slepého žebráka a venkovan, nesoucí na smetiště za tržištěm káď zkažených slanečků.

»Něco se asi stalo« — řekl Počešuchin. »Snad někde hoří? Ale ne, není vidět kouře! Hej, Kuzmo!« zavolal na stojícího venkovana. »Co se stalo?«

Ten něco odpověděl, ale Počešuchin a Optimov neslyšeli, co. Přede všemi krámy se objevili ospalí prodavači. Malíři, natírající krámek kupce Fertikulina, nechali práce a přidružili se k dělníkům. Strážný hasič, opisující bosýma nohama kruhy nahoře na věži se zastavil, a rozhlédnuv se trochu kolem, spustil se dolů. Věž byla prázdná. To se zase zdálo podezřelým.

»Nehoří-li někde? Nestrkejte se! Čerte prašivý!«

»Kde vidíte oheň? Jaký oheň? Pánové, rozejděte se! Slušně vás žádám!«

»Nejspíš uvnitř něco chytlo!«

»Slušně žádá a sám rukama strká. Nerozhazujte tak rukama. Třebas že jste pan náčelník, přece nemáte žádného práva dávat rukám zvůli!«

»Šlápl mně na mozol! Ach, kdyby tě zadávili!«

»Koho zadávili? Hoši, člověka zadávili!«

»Proč je zde tolik lidí? Co se stalo?«

»Člověka, Vaše vysokoblahorodí, zadávili!«

»Kde? Rrozejděte se! Pánové, slušně vás žádám! Slušně tě žádají, dube!«

»Sprostého strkej, ale pořádného se nedotýkej! Nech mne!«

»Co pak to jsou lidé? Co pak je, čerty, pohneš dobrým slovem? Sidorove, doběhni pro Akima Daniliče! Rychle! Pánové, vy sami budete vinni! Až přijde Akim Danilič, dostanete od něho! I ty jsi zde, Parfene?! A ještě také slepý, svatý stařec! Nic nevidí a leze tam, kam lidé. Neposlechne! Smirnove, zaznamenej si Parfena!«

»Hned. A Purováky také poručíte poznamenat? Tenhle ten, co má tvář oteklou — to je Purovák!«

»Purováků zatím nezapisuj... Purov má zítra jmeniny!«

Špačci jako tmavý mrak zvedli se nad sadem otce protojerije, ale Počešuchin a Optimov už jich neviděli: stáli a dívali se nahoru, chtějíce vidět, nač se dívá zástup zevlovačů. Objevil se Akim Da

nilič. Žvýkaje něco a utíraje si ústa, zařval a smísil se se zástupem.

»Hasiči, přípprravte se! Rrozejděte se! Pane Optimove, rozejděte se, vždyť z toho budete mít nepříjemnosti. Místo psát do novin různé kritiky o pořádných lidech, byste se raději sám měl chovat jinak. Noviny dobru nenaučí!«

»Prosím, abyste neurážel mou osobnost!« — vzplanul Optimov. »Já jsem literát a nedovolím vám urážet osobnost, ačkoli vás podle svých měšťáckých povinností ctím jako otce a dobrodince!«

»Hasiči, lejte!«

»Nemáme vody, Vaše vysokoblahorodí!«

»Nnemluvit! Jeďte pro vodu! Rychle!«

»Nemáme s čím jet, Vaše vysokoblahorodí. Major jel s hasičskými koni doprovázet svou setninu!«

»Rrozejděte se! Zpátky, aby tě čerti vzali... Poznamenej ho, čerta!«...

»Tužku jsem ztratil, Vaše vysokoblahorodí.«..

Zástup stále vzrůstal a vzrůstal. Bůh ví, jak by byl vzrostl, kdyby v hostinci Grješkina nebyli začali zkoušeti právě z Moskvy došlý nový hudební stroj. Jakmile se ozval »Mysliveček«, zástup radostně vydechl a hrnul se k hostinci. Tak se nikdo nedozvěděl, proč se shromáždil takový zástup, a Optimov s Počešuchinem už zapomněli na špačky, skutečné vinníky příhody. Za hodinu bylo město už tiché a nehybné a bylo vidět pouze jediného člověka, strážného hasiče na věži...

Večer téhož dne seděl Akim Danilič v lahůdkářském obchodě Fertikulinově, pil limonádu s cognacem a psal: »Mimo oficialní listiny dovoluji si přidat, Vaše ......rodí, též něco ode mne. Otče a dobrodinče! Právě pouze dík modlitbám Vaší dobročinné manželky, žijící v nádherné ville nedaleko našeho města, nestalo se nic hrozného. Co jsem přetrpěl tohoto dne, nemohu ani popsat. Schopnosti Krušenského a hasičského majora Portupejeva nenalézají odpovídajícího jména. Jsem hrd na tyto důstojné sluhy vlasti! Já jsem udělal všechno, co může učiniti člověk slabý, kromě dobra nic jiného si nepřející, a sedě teď u svého domácího krbu, děkuji se slzami Tomu, který nedopustil, aby se stalo krveprolití. Vinníci pro nedostatek důkazů jsou prozatím ve vězení, ale hodlám je za týden propustiti. Nevědomost hříchu nečiní!«

Přeložila *Běla Holubová.*

JAROSLAV JASPIS:

MOJE MLADÁ LÉTA . . .

Chtěl bych být ještě jednou tak mlád,
s čistým srdcem se radovat,
do světa dějů nazírat.

Jak, když mi bylo sedmnáct let —
Přede mnou ležel celičký svět,
vše bylo jasné, radost květ.

Nyní, kdy zkušenost života mám,
mnohé, co neznal jsem, dobře znám —
Co z toho mám?

FANKICA NOVÁKOVÁ:

DIVOCH.

Nad údolím vystupuje příkrá stráň s terasovitými políčky, vroubenými šeříkem a porostlými střemchou. Na posledním políčku je rybník bez vody a nad ním vysoko skála, podepřená kvetoucí střemchou. Teplý letní podvečer chvěje se nad krajem a první červánky odrážejí se v potoce nad stavidlem. Šeříkovým loubím po kamenných chodech vběhla nahoru Lenka. Plavé, věčně neposlušné a poletující vlasy její roznáší větřík kol skrání a hlavička celá třepetá se jako malý pták při každém skoku. Zastavila se, oči široce rozevřela a slídivě přelétla jimi stráň. Nikde — nikoho! Pod kamenem je ukryta rozbitá soška P. Marie, a tu teď Lenka vyňala, umyla v jedné z nepatrných loužiček vysychajícího rybníka. Ve skále byl úlomek, malá jeskyňka, kam do nahozené hlíny zastrčila nalezené božstvo až po samé krajkové lemování modrého pláštíku a osázela před madonnou nepatrný záhonek květinami na mezi utrženými. Chvatně přejela ještě prstíky strop »jeskyně« a usedla vedle na vysoký balvan.

Ticho sneslo se do její duše. Pavučinky zlatové rozestřel vítr po skále — zelenavě šedé oči dívaly se do dálky — do neznáma a srdéčko klepalo v mladé hrudi zvolna, pomaloučku. Rty sevřené stáhly se někdy k úsměvu, duší táhly myšlenky krásné, dobré, ty nejsvětější, které ukrývalo její nitro. Stromy si šeptaly nedaleko pohádku o lidech, Lenčina duše se ke květům modlila.

Na dvorečku dole zaštěkal Kastor. Lenka se probudila, odskočila, u schůdků se ještě pozastavila a poslala svému zákoutí polibek. Rychle mizely schody pod jejíma nohama, kamení se kutálelo se stráně a jako příval zastavil se divoch před hledající ji tetou.

Každého večera sedávala Lena za střemchou na kameni s hlavou v dlaních a mlčky pohlížela do světa. Tam dole byla jen divochem, na něhož stále bručeli nebo se smáli všemu, nač ona pěkně myslela. Zde šumot ptačích křídel vyprávěl cosi podivného, malá muška na rákosí si bzučela pěkné písničky, a měsíc, ten zpíjel ji zá-

vratným kouzlem své dálky a svého tajemství. Zde přestávala být divochem, zde byla malým děťátkem, které vánek poceloval a byla zas velkou ženou, jejímuž vypravování tráva tiše naslouchala.

Byl podzim, květiny před P. Marií nahradila penízkově zlatá větvička břízy — večerem táhla mlha nad potokem a čirý vzduch voněl dozrávajícím ovocem. Lena přišla jednou ze školy a doma se jí ptali, jaké že to má tam ve skále krámy? Mlčela, a v duši vyvstala nenávist k onomu místu jejích modliteb, ty všechny krásné chvíle přikryl dnešek, jen touha po okamžiku volném, v němž by mohla odskočit nepozorována nahoru, prosytila celou neklidnou bytost. A přivlekl se večer. Zase sypalo se kamení dolů pod jejími kročeji, ale letělo ho víc, divoch pospíchal k rybníčku. Mžikem uchopila porcelánovou sošku, odstoupila, a drobné střípky prudkým hodem rozmetené zapadly pod balvan. Oddechla si Lenka, kol rtů pohrával úsměv, a oči zářily vědomím, že naleznou jiný koutek, svůj celý, velký, nikomu neznámý svět, v němž se jí bude tak krásně modlit, jako zde.

G. FRENSEN.

Německý autor románů: Jörn Uhl, Hilligenlei, Klaus Hinrich, Baas, vážný Gustav Frensen, dovršil minulého podzimku padesátku. Narodil se 18. října 1863 v holštýnské vsi Barlt, jež leží právě proti Helgolandu na dolnoněmeckých rašeliništích, obydlených rázovitým jadrným lidem. Frensen sám líčí svůj rodný kout: »Barlt skládá se z jediné dlouhé ulice, po jejíchž obou stranách stojí domy pestře promíchány: domek dělníkův, vedle trochu většího domku řemeslníkova, jenž sousedí opět s velkou selskou usedlostí. Všechny téměř jsou dosud ještě pod došky zeleně omšelými, a lípy rozkládají se nade všemi. Uprostřed dlouhé řady domů stojí výstavná škola, ctihodná fara a kostel s vysokými lomenicemi, zcela bez okras, zastíněný vysokými starými topoly. Na několika místech ve vsi i vůkol ní je viděti vyvýšeniny, na nichž předkové sídlili dříve, než byl břeh opevněn; jinak ves nemá ani známky po dávné minulosti. Kostel není stár a nemá ani starých dokumentů. Po hřbitově travou zarostlém, kde nelze již jednotlivých hrobů rozeznati, chodívá někdy po službách božích staříčký muž a hledá hroby oněch sousedů, kteří byli mladí před sto i stopadesáti lety. Večer pak při světle petrolejky vypravuje co mu děd jeho vyprávěl o tom neb onom statku a jeho obyvatelích.«

V této vesnici předkové Frensenovi byli usazeni již před několika staletími. Nejstarší zmínka o Frensenech pochází prý z r. 1680; roku pak 1717 zahynulo sedm Frensenů na štědrý večer ve vlnách. »Kolem roku 1750 — vypravuje dále Frensen — snažil se rod Frensenů opět povznésti. Hlava jeho, starší syn, oženil se s učitelskou dcerkou z Meldorfu a zavedl si skromný obchod s polními plodinami. Jeden z jeho synů dostal se do Flensburku, stal se tam váženým mužem a viděl také své syny na Syltu ve veliké vážnosti; jeden z nich stal se dokonce zemským fojtem, druhý pak pastorem ve Westerlandu. — Avšak mladší syn, jenž udržoval rod v domově, můj praděd, člověk také písma znalý, měl povahu buď slabou nebo nezřízenou; byl piják a během padesáti let uvrhl rod do naprosté chudoby.«

Dědeček Frensenův byl nádeník a — »pokrýval v létě, když pilno nebylo, střechu dělníkovu právě jako širokou sedlatou střechu na mocných domech selských. Dánský stát udělal tehdy bankrot; k tomu ještě přišla neúrodná léta, potraviny byly drahé. Byly to krušné časy, děd vychoval své děti ve veliké chudobě ... Z hříchů svého otce nezdědil nic jiného, kromě toho, že mu moje matka, u níž ztrávil poslední klidné dny svého života, vždycky v neděli před službami božími dávala přinésti za groš kmínky, kterou dědeček s upřímnou rozkoší vypil. O jeho ženě lze jen říci, že byla jeho dobrým a věrným druhem. Z jejich dětí nikdo nezdědil pradědův hřích a generací tak statečnými rodiči vychovanou a do života uvedenou, pozvedl se opět náš rod. Všichni zdědili po otci vážný a důmyslný zájem o věci i o lidi; byli mezi nimi docela zvláštní lidé.«

A k těmto zvláštním lidem náleží sám spisovatel Gustav Frensen, jenž málo a jakoby nerad o sobě mluví, jen několika střízlivými slovy osvětluje prostředí, z něhož vyšel: »— z nejprostšího vesnického dětství, města úplně vzdáleného, z nejskromnějších životních poměrů, z přejatého, třeba již téměř odumřelého názoru životního i světového, jejž dává ortodoxní církevní křesťanství Později s latinským vzděláním na maloměstském gymnasiu připojil se k tomuto názoru a vnikl do duše naprosto jiný názor, právě tak mrtvý a pracizí a způsobil v ní nejhorší zmatek.«

Zdravým instinktem vypracoval se Frensen sám z těchto zmatků. Jsa »selsky opatrný a s malou důvěrou bez jakéhokoliv učitele nebo pomocníka« Frensen začal pozorovati sebe a svět. Učil se chápati »především svůj vlastní život, potom život svého okolí a konečně soudobý život lidu svého«. Jako vesnický evangelický farář tam v rodném kraji na dolnoněmeckých rašeliništích, měl k tomu ovšem dosti příležitosti.

Touto dlouhou, ale bezpečnou cestou stal se Frensen znamenitým spisovatelem. Teprve v 38. roce napsal své první velké dílo Jörna Uhla, kterého předcházely sice dvě práce (Die Sand-

gäfin a Die drei Getreuen), jež však nevzbudily obecnější pozornosti.

»Přemýšlím-li o svém životě, když jej mám vyprávěti, a dojdu-li k některému stavu nebo k přihodě, jež mi připadají důležité, objevím vždy, že jsem je již pověděl někde v některé své povídce, arciť ve formě a barvě změněné dle účelu povídky. Domnívám se, že nebylo ještě německého spisovatele, jenž by byl tolik vzal ze svého vlastního života a z nejbližšího okolí svého, co vlastníma očima viděl a sám zažil, jako já. Mohu téměř říci, že jsem dosud líčil jen svůj vlastní život a skládal vlastní vyznání.« —

Proto Gustav Frensen nemusí o sobě mnoho sdělovat.

Čeští čtenáři mohou poznati Jörna Uhla a Klause Hinricha Baase v dobrých překladech prof. Franty, jež vydány byly nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech.

B. H.

*

DROBNOSTI.

KRÁSNÍ LIDÉ.

Ač sám spisovatel, nejsem přítelem literárního obecenstva bez výjimky. Je v něm mnoho hltounů, kteří by byli nešťastni, kdyby musili opravdovsky něco pracovat. Přímo odporná je mi odrůda čtenářů, která je vychována výlučně literaturou krásnou. Myslím, že tito lidé jsou neštěstím našich dnů. Žijí odvráceni od skutečnosti, neznají primitivních zákonů života, povolání odbývají, a potřeby národní doléhají k uším jejich jen jako s druhého břehu. Vědomosti a znalosti literární je sic nadýmají, takže se pokládají za vrcholy vzdělanostní v národě, ale k potřebě v národě a k užitku dobré věci nejsou. Protože žijí v neustálém rozčilení, aby jim neunikla nejnovější knížka, s níž musejí dohánět Evropu. Snad se jednou zřídí pro tyto věčně žíznivce mezinárodní bursa s ažiotáží, aby si mohli opatřovat z lisů tiskařských už vývěsní archy chystané knihy. Neblaze působí, že tito lidé nepřetržitě se shánějí jen po novinkách, jen po zajímavostech a podivnostech. V nich žijí. Následkem toho život denní a život jiných lidí připadá jim všední, bezbarvý, nízký a hnusný. Jen si všimni, obyčejný člověče, jak hledí přes rameno na tebe literární přežvýkavci! Pro tyto lidi zakládají se nejnovější revue, pro ně se píšou literární causerie a feuilletony, jim adresována je ve sbornících (i vědeckých) pestrá směs noticek, aforismů a citátů. Pro tyto lidi pořádají se přednášky, conference a fajfokloky, intimní kroužky. Těmto lidem nestačí občanské divadlo, oni musejí mít divadlo intimní, volné, v přítmí a co jen lze naexperimentovat. Je víc než přirozeno, že odrůda těchto »krásných lidí« rekrutovala se vždy více z ženského světa nežli mužského. Povážlivé je však, že mužských přibývá; jsou již celé společnosti hračkářů, tintidel, navoňavkovaných panáčků, holených a česaných à la Wilde, opic, výstředníků v nejnovějším střihu vest a fasonách kravat, neboť oni svou vysokou literární kulturu i takto projevují, aby ukázali svou povznesenost nad stádo a dav. Když u nás začali tito »krásní lidé«, vypadalo to jako dětinská a neškodná hra. Někteří jsou však nyní už v mužných letech a vidíš: lidé minuli se s životním povoláním, nenaučili se žádné pořádné práci (neboť pokládali za práci, co prací nebylo), utratili city své v drobných, majíce hlavu pořád vznětlivou a nepokojnou, a chodí ve skutečném životě jako ztracení, sklamaní a hysteričtí nebo nervosní vyčerpanci. Opakuji: neštěstí našich dnů jsou tito lidé, sobě i společnosti; tito — krásní lidé, nepracovití a nemyslivíl —

*

DĚTSKÝ KOUTEK.

Vypravování o otci.

Jedno anglické jméno stalo se nedávno slavným po celém světě, měli byste si je, hoši, zapamatovat: Robert Edwin Peary (Píry).

— Víte, kdo to je?

Nevěděli chlapci, s nimiž otec za vánočního večera seděl. U teplých kamen zase, rozumí se.

— Nikdo? Peary je muž, o kterém norský cestovatel do ledových krajin Nansen před lety pravil presidentovi Spojených Státu severoamerických: »Peary jest vaším nejznamenitějším mužem, myslím, že jest rozhodně i nejschopnějším ze všech mužů vůbec, kteří se nyní snaží proniknout k severní točně, a doufám, že on to bude, jenž dosáhne svého cíle.« Peary skutečně splnil proroctví Nansenovo, severní točny dosáhl — 6. dubna 1909.

Otec začal číst sem tam z knihy, a »šum v třídě zvolna umlkal«, t. j. nebylo to v třídě, nýbrž v teple vytopené světnici. Peary je Američan, vykonal první cestu do Grenska r. 1886, pět let studoval potom na vysoké škole, aby se odborně vzdělal, a skutečnou výpravu výzkumnou na sever podnikl r. 1891. Záleželo na tom, poznat Grensko. Je-li to ostrov či půlostrov, souvislý s pevninou, která se snad táhne k severnímu polu. Bylo žádoucno poznat to, aby cestovatel věděl, může-li se pustit k severní točně po pevnině či octne-li se v moři. Na této dlouhé výpravě Peary prošel Gronsko přes ledovce až k zátoce na severu, kam nevkročila noha lidská. Ale teprve o tři leta později poznal, že Gronsko je ostrov a na sever od něho že se prostírá ledové moře. R. 1891 stihl Pearyho těžký úraz. Když loď

jeho v zimě prodírala se ledem opodál břehů gronských, kus ledu zaklínoval se do kormidla a vyvrátil je. Při tom kormidlo přitisklo Pearymu nohu příčlem k pažení okennímu takovou silou, že jí nebylo možno vyprostit i musila mu být dvakrát zlomena. Co teď? Účastníci výpravy nutili Pearyho, aby se vrátil na léčení do Spojených Států přes zimu a z jara aby se znova vydali na cestu. Peary přes veliké bolesti neposlechl. »Ve výpravě uloženy jsou peníze mých přátel a ty musejí přinést náležité úroky,« pravil a přezimoval v zátoce Mc Cormickově. Již o vánocích byl tak pozdraven, že uspořádal slavnost pro Eskymáky, při níž na lyžích v závodech předčil všechny Eskymáky i své vlastní mužstvo! — Když na poslední výpravě pronásledoval bílého medvěda, přiznává, že pojednou nemohl dál, neboť pocítil, že si otloukl pahýly svých nohou někde o skály — 1899 umrzly totiž Pearymu prsty.

Výpravy jeho do Gronska se opakovaly a postupovaly dál a dál od břehů jeho k severu. Musil poznati zemi a zvláště lid. A poznal obé, zejména onen kmen Eskymáků, jenž se potuluje na západním břehu Gronska od mysu Yorku až po Etah. Kmen tento nemá víc než 220—230 duší. Jen pomocí Eeskymáků svět dosáhne točny, byl Peary přesvědčen. Praví ve své knize Severní točna: »Od r. 1891 žil i pracoval jsem s tímto lidem; získal jsem plné jeho důvěry, ba zavázal jsem si mnohé k vděčnosti, neboť časem zachránil jsem i život jak jeich ženám tak i dětem, opatřiv je potravou, kdy byly už blízké smrti z hladu. Po 18 let cvičil jsem je a pokoušel se využitkovati jejich obdivuhodné zručnosti v práci na ledě a vytrvalosti pro naše záměry. Studoval jsem bedlivě jejich povahu, jako každý studuje lidské nástroje, pomocí nichž hodlá dosíci něčeho velikého, až jsem přesně poznal, které z mužů mohu si vyvolit pro rychlý, odhodlaný postup, a kteří jsou schopni býti vytrvalými a neohroženými do krajnosti, aby v případě potřeby vykonali úkol jim uložený za každou cenu, byť měli jíti třebas do pekla. Znám mezi nimi každého muže, každičkou ženu i každé dítě celého kmene... Jsou sice zdivočilí, ale ne divocí. Nemají vlády, nejsou však nevázaní. Dle našich názorů jsou nejvýš nevzdělaní, leč přece lze u nich pozorovati značnou míru chytrosti. Letora jejich je dětinská. Dovedou však býti vytrvalí jako nejrozumnější vzdělaní mužové i ženy; nejlepší z nich jsou věrní až k smrti. Nemají náboženství, neznají pojem Boha (věří jen ve zlé a dobré duchy) a přece dělí se s každým hladovým o poslední sousto masa; o své staré soukmenovce starají se, jakoby cítili, že péče o ně rozumí se sama sebou. Jsou zdraví a plnokrevní, nemají neřestí, neznají opojných nápojů a zlých návyků, zvláště karbanu... Nelze si pro polární výpravu představit účinnějšího pomocníka nad tyto zdánlivě neohrabané, snědé, bystrozraké, černovlasé děti přírody.«

Otec dlouho četl o Eskymácích. Ale to by byla jiná povídka. Zatím jen si pamatujme, že Eskymáci pomohli Pearymu k severní točně. Eskymáci a jejich velkolepí psi. Nádherní psi. To by byla také povídka.

Na sedmé výpravě k severní točně (1905 až 1906), kterou Peary konal s lodí Roosevelt, dostal se až k 87°6' stupni severní šířky, necelé tři zeměpisné stupně byl polu blízek a musil se vrátit s nepořízenou z ledového moře, jež je roztrháno, v němž válejí se a hučí ledové kry, trhají se a přimrzají a přes něž na jednom místě nebylo možno dostati se dál. První zájem Pearyho v dosažení severní točny vznikl r. 1885, kdy oživena byla jeho jinošská fantasie čtením knihy Nordenskjöldovy o výzkumných cestách do nitra Gronska. »Byla to hra pro mne jako v šachy, kterou jsem hrál po 23 leta se střídavým štěstím. Pravda, pokaždé jsem byl poražen; leč každou porážkou jsem nabýval nových zkušeností o této hře, o jejích zápletkách, jejích těžkostech, jejích rozmarech a každým novým pokusem byl jsem o maličko blíže svému cíli... Jest základním pravidlem fysiky, že tělesa pohybují se tím pomaleji, čím větší odpor jim klade prostředí. Ale zdá se, že tento princip neplatí o vůli člověkově. Každá překážka, jež stavěla se mi v cestu, ať již fysická nebo duševní, ať již nezamrzlé moře nebo nepřízeň lidí, vše to bylo mi jen mocnějším popudem k uskutečnění mého úmyslu, je-li jeho dosažení v moci lidské.«

V moci lidské to bylo, ale v moci jen muže s takovou silnou vůlí, neohroženou hlavou a tělesnou vytrvalostí, jaké žádné zvíře není schopno. Peary je železný muž.

Když Peary s lodí Roosevelt opouštěl 6. července 1908 americkou půdu, měl sebou 20 mužů, mezi nimi kapitána, dva inženýry, lékaře, univ. profesora, asistenty, námořníky, topiče a sluhy. Když nalodil v zátoce Velrybí na březích Gronska Eskymáky a psy v srpnu, loď nesla ještě 22 mužů, 17 žen a 246 psů. Na Labradoru koupil 70 tun rybího masa a z 50 mrožů maso a tuk. Cestou přikupoval velryby a lovil mrože, hlavně pro potravu psů. (Dokončení)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 16. ledna 1914. Číslo 3.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

STANISLAV ZIMA:

LETNÍ MŠE.

Hrom stále duněl.. »Ach, to padají
dukáty s nebe,« panský šafář řek,
do deště pohlížeje z modliteb...

Pan farář modlil se dnes neklidně,
a obrátil-li od oltáře k nám
pastýřské oči: bylo v očích těch
víc hněvu nežli díkůčinění...

Snad pro ten hrom, že dlouho hlomozí
a něžné jeho nervy od rána
bolestně bouří...

Teprv ke konci
mše rachot utich'. Chrám byl nevlíden
jako náš pastýř. Okny viděli
jsme příšerný mrak v klubko schoulený
nad malou vsí. A přece padaly
dukáty z něho. A když na horách
hrom zaduněl, neslyšel's faráře,
jak tvrdým hlasem vypravuje nám
o božském Kristu, jeho dobrotě
a lásce k dětem.

U oltáře kout,
kde na podstavci svatý Prokop stál
a držel čerta na řetězu — teď
víc strašil tmou než čertem vyzáblým
a uvázaným... Tuším: nikdo z nás
se nemodlil... Pan správce radostně
na zelenou vzpomínal otavu,
a na lán řepy. Mlynář těšil se
na bouřnou peřej v suchém náhoně,
my, děti, na rybníčky u školy
a hřiby v lese... Nikdo nemyslil
na pána boha. Tlustý kostelník
vzkřik' rozveselen posléz — bůh ví
proč? —
své: »deo gratias!«

A najednou —
když kněz vzal monstranci a žehnal jí
svým ovečkám: se slunce prodralo
násilně z mraků. Zlatem zalilo
strop, chudý oltář, starou monstranci,
i nervosního pana faráře
v ornátě ošoupaném. V jesličkách,
na velkém oltářovém obraze,
povstalo smavé novorozeně
a zdiveno se na nás dívalo.
Kadeře jeho rusé zářily,
jak zlaté slunce v oknech...
Cos zašeptalo svaté paňmámě
a zatleskalo hodně po dětsku
bílýma ručinkama... Starý chrám
omládl jaksi. Zdál se dětinským,
bláhovým skoro... Přísný poustevník,
náš svatý Prokop, tváře zlahodil,
a ustrašený na řetězu čert
si povyskočil. Tmavý, vlhký kout
se rozesmál. A ještě okamžik,
jen okamžik zlatého sluníčka
a smíchu buclatého Ježíška:
a svatý Prokop byl by dobrácky
rozvázal pouta svému ďáblovi,
by utek' v peklo...

Ale nový mrak,
přilétlý od západu, zavalil
kouzelné slunce...

V jeslích spalo zas
nebeské dítě, s hlavou nedětskou,
opuchlou tváří. Už tam nesmál se
div, zázrak slunce. Byl to zas jen
tam štětec laciného malíře
a zvlhlé barvy... Přelud, pohádka
zmizela v šeru. Kostel sestaral,
a svatý Prokop opět kabonil
se na smutného čerta...

*

Po letech
jsem teprv pochopil, jak o té mši
jsme mohli zbloudit všichni: duše má,
i svatý Prokop, ba i Ježíšek.
To útok dávného byl pohanství
s paprsky, radostí.

A na štěstí
nás všech posupný od západu mrak
zachránil víru naši...

ZÁPALKY.

Litevsky napsal K. Jasjnkojtis. Přeložil K. Handzel.

Tramway zastavila u mostu a čekala, až projede zpáteční. Seděl jsem zamyšlen u otevřeného okna, kterým mne ovíval studený vítr a kropil drobný déšť podzimní.

»Nekoupil byste zápalky?« Přerušil náhle mé zamyšlení slabý, třesoucí se hlas. Sáhl jsem bezděky do kapsy, z níž jsem však vytáhl krabičku zápalek téměř ještě plnou.

»Nepotřebuji,« odřekl jsem, vrtě současně hlavou. Přede mnou stála malá, otrhaná židovečka, černá jako země. Její tvář byla rozbrázděna drobnými vráskami; v černých, vpadlých očích nebylo života, odrážela se v nich pouze bída a zima; zpod děravého šátku, jímž co chvíli povíval vítr, trčely chomáčky černých, pochuchaných vlasů.

»Kupte, pane!« Ozvala se znovu, dívajíc se na mne prosebně bázlivýma očima.

»Vždyť mám.«

»Dejte mně vydělat... Mám hlad...« Mluvila, klopíc oči, jakoby se zastyděla.

»Kupte, pane, aspoň jednu krabičku,« i podstrčila mi několik krabiček hubenou, zčernalou rukou, chvějící se zimou a větrem.

»Kolik vyděláváš denně?« Tázal jsem se.

»Mnoho... mnoho... libru černého chleba, běhám-li celý den... časem ani toho ne... když dobrý pán koupí... a jiný pouze vzkřikne: Jdi k čertu!«

»A kde bydlíš?«

»Bydlím?... Kde se mi podaří: občas se vloudím někam do dvora, někdy mne přijme do světnice nějaký milosrdný žid a někdy jdu do zahrady, jenže odtamtud vyhánějí hlídači, zlobí se a vyhrožují odevzdáním na policii.«

»Máš rodiče?«

Vytřeštila na mne oči s ohromným údivem, řekl bys, že slovo rodiče uslyšela poprvé ve svém životě. Po chvíli mlčení nezřetelně zašeptala:

»Co pak já vím?... Snad jsem měla...«

Vzal jsem jednu krabičku a dal jsem jí šest grošů. Židovčiny oči zazářily, tvář se rozjasnila, jakoby jí do rukou padlo neočekávané bohatství, a těžký hlad a nemilosrdný chlad navždy již zapadly do nejhlubší propasti, odkud se již nikdy nevrátí, aby ji mučily. Bylo jí veselo na duši, že tak draze prodala své zboží.

Pevně sevřela v dlani peníz a čekala, nekoupí-li ještě někdo jejích zápalek, nedá-li jí vydělati mnoho, mnoho...

Ale lidé, chtiví peněz, dříve svou duši nebo svých bližních prodají, než by se rozhodli zbaviti se jednoho groše; nepřetržitě trmácejí si hlavu, jak vydělati, mnoho získati, celé dni a noci přemýšlejí, aby od úst slabšího odtrhli poslední kus chleba slzami smočený; dítě bez přístřeší ať umírá na dlažbě, však se o ně nebude nikdo hlásiti!... Ó, jak strašní jsou ti lidé! S jakou urputností a beze studu se požírají navzájem!... To je, říkají, boj o život...

Malá obchodnice již nic více nevydělala; chtěla jít dále, aby opět třesoucím se, slabým hlasem volala: »Nekoupil byste zápalky?«, když v tom, neznámo odkud, jako ze země vyskytli se tu u tramwaye dva otrhánkové.

»Uhoď dobře!« Zvolal jeden z nich a druhý pronikavě zahvízdal i udeřil z celé síly pěstí po napřažených rukou židovečky.

Měď zazvonila na dlažbě a kolkolem se rozsypaly krabičky zápalek. Ničemové bleskurychle uchytili peníz, odběhli dále a začali se smáti:

»Cha, cha, cha... trouba, vrána!...«

A židovečka stála jako přikována k zemi se spuštěnýma, bolavýma rukama... S počátku vnitřní bolest zkřivila jí tvář a potom počala tiše, tichounce plakati. I plakala žalostně, jakoby jí se zápalkami a penězi byly ty děti ulice uchvátily její srdce, jakoby ony zápalky a drobný peníz byly v jejím hořkém životě jedinou útěchou a osladou.

Před chvílí se cítila ještě bohatou a šťastnou, a nyní stala se v jediném okamžiku největší nuzačkou...

Plakala, a podzimní, ponurý vítr ozýval se jejím pláčem...

Tramway konečně se hnula a mně stále ještě znělo v uších: »Mnoho, mnoho... libru černého chleba vydělám, běhám-li celý den!...«

VOJTĚCH RAKOUS.

I.

Roku 1885 docházíval jsem do knihtiskárny Grundovy a Svatoňovy na Král. Vinohradech. Jedenkrát mi majitelé ukázali kuriositu, která jim působila švandu. Byl to veliký balík rukopisů, jež dostali z venkova od neznámého člověka. Rukopis sice hbitý, ruka však nevypsaná a jako nervosní; pravopis, ano, ten potřeštěný pravopis právě byl jim kuriosní! Pisatel zřejmě chodil do německé

školy, neboť podstatná jména psal velkými písmeny, občas psal š po německu, pro dlouhé í pravidelně určoval si značku ý a mnoho jiných nedorozumění. To dělalo pp. Grundovi a Svatoňovi švandu.

Přečetl jsem rychle několik lístků, a každou chvíli narazil jsem na svižný obrat nebo řízný vtip v té strakatině. Stal jsem se zvědavým, a páni přeochotně půjčili mi balík domů, abych pokojněji mohl si v něm číst, než připouštěl hluk tiskárny. Připomínám: Tato tiskárna začala v červenci 1884 vydávat za redakce Louise Schmidta-Beaucheza ilustrovaný týdenník Hvězdu. Pro tuto hvězdu určen byl onen balík rukopisů neznámého pisatele. Právě ten balík mi vnucoval zvědavost: Jaký to člověk, že má tak prudkou — Lust zu fabulieren?

Doma jsem některou chvíli se začetl do rukopisu a viděl jsem: jsou to obrázky z venkovského života, většinou lekrace; jsou tu anekdoty staré i nové a pokusy vykreslit figuru něčím nápadnou. Dvě dobré vlastnosti spisovatelské skrývaly se v tom balíku: pisatel se uměl bystře dívat na lidi a uměl si najít k věci slovo tak přiléhavé, že vždycky dobře sedělo. Aby mne nerušil zevnějšek těch črt, svlekl jsem je s venkovských hadrů, umyl a oblékl je do slušnějších městských šatů, to jest, přepsal jsem několik těch črt svým písmem a civilisovaným pravopisem. Opravdu, šaty dělají člověka. Jak se podivili páni Grund a Svatoň, když jsem jim několik črt onoho neznámého venkovana představil v novém ustrojení. Bylo i jim patrno, že jsem pro jejich Hvězdu objevil spolupracovníka na venkově, který může dobře přispívat k osvěžení a veselosti čtenářů. »Stakramenta, to je dobré,« pravil jeden z nich. Já dle jména pisatelova i dle povahy některých vtipů hádal jsem, že autor je žid. Albert Österreicher byl podepsán.

Když jsem ho pro literaturu objevil, také jsem ho literárně pokřtil. Přeložil jsem jeho jméno na Vojtěch Rakous a s tím jménem neznámý putoval do literatury, ne však do Hvězdy, neboť ta v září 1885 zanikla.

Pokusil jsem se udat několik přepsaných Rakouskových črt a obrázků v jiných časopisech. A nezmýlil jsem se. I jiným redaktorům líbily se Rakousovy pokusy. Tak Rudolf Pokorný přijal a otiskl v Palečku roku 1885 švandu: Proč občan Purnocha nevolil do říšské rady a další obrázek Mezi cibuláři. Roku 1886 vyšel v Palečku od Vojtěcha Rakousa Cestující zaprovisi a M. Aleš k němu dokonce přidělal ilustrace. Téhož roku v českobrodských Našich Hlasech pod čárou vyšly dvě Rakousovy humoresky: Báby z panské stodoly a živnostenská historka: Má to být i svatý Martin, je to ale svatý Kryšpín. V Palečku roku 1887 Rudolf Pokorný uveřejnil: Dvě veřejné řeči představeného Zázvorky a dal je ilustrovat K. Thumovi. Pan Rakous na moje vyzvání posílal další své práce mně a ne tiskárně Grund a Svatoň.

Od r. 1887 přestal jsem být komisionářem Vojtěcha Rakouse. Staral se již o sebe sám. Dostal za vyučenou ode mne. Rychle pochopoval tajnosti českého pravopisu a dodával redakcím — pokud vím, aspoň redaktoru Miškovskému v Českém Brodě — své práce sám. Nemám v paměti, jak a kde následovaly chronologicky za sebou, ač jsem je s potěšením čítával. To už patří literárnímu historikovi a životopisci Vojtěcha Rakouse. Doplňuji svou zprávu o počátcích V. Rakouse dvěma osobními vzpomínkami: Kolem nového roku 1887, když jsem začal vydávat 14denník Čas, otevřely se jednoho dne dvéře mé nádherné redakce na Král. Vinohradech, v hostinci p. Možného ve 3. patře v koutě, a ve dvéřích stál hubený, neveliký mladíček, snědý, židovského typu a řekl úsečně: »Já jsem Vojtěch Rakous.« Že jsem si českého spisovatele V. Rakouse nějak jinak představoval, to pan Rakous asi na mně zpozoroval, neboť řekl: »To se divíte, co?« Bylo mu tenkrát 23 let, vedl obchod s obilím. Bydlel v Mratíně. (NB. přihlásil se mezi odběratele Času a k jeho cti budiž řečeno, že nikdy nezůstal předplatné dlužen.) Asi před třemi nebo čtyřmi roky našel jsem ve svých přihradách ještě bachratý balík rukopisů (asi kilo těžký) těch prvních zásilek z let 1885—1887 a vrátil jsem je autorovi, když měl Staroměstskou tržnici na Novém městě v Jindřišské proti poště. Neměl jsem to dělat. Měl jsem tuto památku dát některému českožidovskému spolku, neboť se obávám, že V. Rakous své prvotiny spálil a že příští českožidovské museum bude ochuzeno o relikvii velmi zajímavou.

A přec ještě jednou jsem panu Vojtěchu Rakousovi zatlačil. Byl jsem znám s nebožtíkem Karlem Fischerem, redaktorem Českožidovského kalendáře. Napřed jsem do něho dlouho mluvil a potom zprostředkoval, že Vojtěch Rakous mu poslal nějaké práce své ze života židovského do Fischerova kalendáře. Co Fischer očekával podle mých rekomandací, nevím, ale velice byl sklamán. Jemu se nelíbily scény ze života venkovských Rakousových židů. Připadaly mu sprosté. Jestliže něco sem tam přece v kalendáři Rakousovi vytiskl, tedy nerad a jen snad proto, aby si mne nepohněval — on měl rád na všech stranách dobrou vůli — leč dokud Fischer žil a dokud nepřešel kalendář do rukou redaktorů z nové generace, V. Rakous neměl s Českožidovským kalendářem štěstí. Ten jeho realism vadil a vadil.

10. ledna 1914 Vojtěch Rakous dovršil padesátku. On se sice pokusil zmásti své přátele stran svého narození, ale oni přece mu to datum vypátrali. Napsal do Českožidovského kalendáře 1912—13 článek »O člověku, který neví, kdy se narodil«. To bylo tak. V rodině Österreichrově ve Starém Brázdímě bylo 17 dětí (posud jich 11 žije), a nejstarší byly roztoulány ve světě. Když bývala konskripce a sousedé se sešli u starosty, kde pan učitel vyslýchal jednotlivce a po-

drobné údaje zapisoval, otec Österreicher míval horké chvíle. Rakous vypravuje, jak scéna vypadla:

— Tak, pantáto, kolik máte dětí?

— Třináct, řekl otec správně.

To číslo si pamatoval, matka mu je doma řekla. A také nás skutečně v tu dobu více nebylo.

— Třináct, psal pan učitel. Tak nám je, pantáto, vyjmenujte.

— Pepík, Lotyna, Julka... počal otec a tak to šlo hezkou chvíli. Když litanii skončil, pan učitel to podtrhl, spočítal a zavrtěl hlavou. Počet se neshodoval.

— Pantáto, vyjmenoval jste jich jen jedenáct, dva se nám nedostávají. Říkejte znova.

— Pepík, Lotyna, Julka... počal otec trpělivě od začátku. A když skončil, bylo jich zase jen jedenáct.

— Tak snad jich víc nemáte? pochyboval pan učitel. Otec byl však pravdomluvný: »Vždyť mi doma matka řekla, že je jich třináct.«

— Pantáto, zapomněl jste na Nánu, ozval se hlas ze zadu ode dveří. Byl to obecní slouha, který si vzpomněl na tuto zapomenutou ratolest našeho rodu.

— Bodejť, doznával otec, na Nánu jsem zapomněl.

— Tak snad jich víc nemáte? pochyboval pan seženeme to třinácté? Otec bezradně se rozhlížel po sousedech. Ale všichni, i obecní slouha, vrtěli hlavou, že už o žádném otcově dítěti neví.

— Já vám povím, radil starosta, jděte domů, snad to bude vědět matka. Ale hned nám to přijďte vyřídit.

Za malou chvíli se otec vrátil. Spokojeně se usmíval.

— Tak to napište, pane učiteli, ještě je Eman, na toho jsem zapomněl.

Ještě hůře bývalo, vypravuje Rakous, s výpisem matričním. Byly tenkrát takové patriarchální poměry — vypravuje Rakous dále — že otec měl na vybranou: buď mohl dát zapsati děti do židovské matriky v Brandýse nebo do katolické ve Sluhách. Otec dával přednost katolické matrice, neboť nežil s pány od židovské obce v dobré shodě — pořád vymýšleli nové platy, ale s p. farářem ze Sluh měl vždycky dobrou vůli. A hlavně: do Brandýsa by byl musil běžet s každým jednotlivým dítětem zvlášť, kdežto farář ve Sluhách zamhuřoval obě oči, když otec dával zapisovat dvě až tři najednou. A někdy některé dítě do zálohy napřed.

»Různí přátelé počali se mne dotazovati, kdy že jsem se narodil. A dotazovali se stále naléhavěji a s vytrvalostí lepší věci hodnou. Ovšem že jsem se narodil, ale kdy, to nevím. Den po veselce se mne tázala žena také, kdy jsem se narodil. Mne bylo hanba — den po veselce! — doznat, že takovou samozřejmou věc nevím, a tak jsem jí řekl rok a den, jak mi to slina na jazyk přinesla. A to to datum se nyní v mé rodině už dlouhou řadu let s velkou okázalostí slaví jako můj svátek... Ale když mi přátelé tak důtklivě tuto otázku kladli, počal mne rok a den mého narození také zajímat, poněvadž jsem si myslil, že mi přátelé chtějí dáti nějaký dárek k narozeninám... A jelikož není nic zlého obelhat ženu, ale je hanebností chtíti obelhat přátele, odhodlal jsem se k ráznému činu. Dopsal jsem panu faráři do Sluh... S tlukoucím srdcem jsem očekával odpověď a ta přišla hned třetího dne. Že prý je to těžká věc — psal pan farář — v matričních zápisech, týkajících se naší rodiny, nevyzná se prý ani pánbu... Mezi rokem 1840—1870 je prý zapsáno v matrice naší rodiny celkem 19 dětí (já vím určitě, že nás bylo jen 17) a mezi nimi v období mnou naznačeném 1860—1870 Vojtěchové tři (tu trojku podtrhl pan farář). A sice: První Vojtěch narodil se 21. října 1861, druhý Vojtěch 14. května 1863 a ten třetí a poslední Vojtěch 7. února 1867. Abych sobě tedy z těch tří Vojtěchů některého Vojtěcha vybral a sdělil panu faráři, který to vlastně Vojtěch jsem. —

Já jsem dvě noci nespal a třetí noc jsem se rozhodl, že si z těchto 3 Vojtěchů nevyberu žádného. Neboť bylo by hříchem svěřit takovou důležitou věc náhodě. Když jsem tak dlouho vydržel — —«

Podle všeho Österreichrovi měli Vojtěchy čtyři (jestliže pan Rakous při datu prvého Vojtěcha schválně se nepřepsal), neboť on narodil se 10. ledna 1864.

JAROSLAV MALÝ:

NA CESTÁCH ASIÍ.

III. BUCHARSKÁ ALMA MATER.

Pravým opakem naší »osvícené a civilisované« Evropy je »barbarská a nekulturní« Buchara, v níž podporování věd a nauk počítá se za skutek činící nejenom jméno dárcovo populárním na zemi, ale i za dílo bohumilé, které bude i na nebi odměněno všelikými slastmi. Proto nedivme se, že každý trochu jen zámožný musulman buď za života nebo po smrti odkazuje část svého majetku ve prospěch některé university — m e d r e s y. Takové podárky neboli vakufy skládají movitý i nemovitý majetek university, kteráž se z jejich důchodů vydržuje. A bývají to kapitální majetky! Co by se za ně nadělalo užitečných prací, být u našich universit!

Pokusil jsem se srovnati počet domorodých, samarkandských mecenášů s počtem našich českých; ale dospěl jsem výsledku tak plačtivých, že poznámkami popsaný

papír jsem roztrhal na malinké kousky, spálil a popel, aby mne nikdo neviděl, pohřbil za městem. To tak, aby nějaký domorodec to našel a poznal, že stojíme pod ním! Vždyť v mých žilách koluje česká krev! Což pak mohu před asijskými domorodci vystavovati naši mizerii?

Je-li medresa bohatá, skládá se obyčejně z velkého dvora, obehnaného vysokou, cihlovou zdí, k níž přistavěny jsou chudžry, to jest cely, v nichž žijí posluchači. Uprostřed dvora pravidelně stojí mečeta a posluchárny, kterých užívá se jenom v zimních měsících. Jinak po celý rok, bez demonstrativních průvodů, bez výkladů tisku a volání po »volné škole v přírodě«, vyučování koná se na libovolném místě rozsáhlého dvora, pod odkrytým nebem! Účinky toho jsou více než zřetelně vidny na zdravých a statných pánech posluchačích. Nedej Bože, abych k nim chtěl přirovnat naše vyzáblé, poloslepé a hypochondrické kostlivce, kteří chodí po Praze a nosí tituly filosofů, právníků, mediků etc.! Ale tím jsou jenom sami vinni! Což pak jim pan učitel, drže je po celý den v dusné a smradlavé třídě, stokráte za týden neříkal, že »vzduch je boží duch«? Proč ho tedy nedýchali? Což pak je nepoučoval, drže je po škole za to, že běhali po dvoře, že »jenom v zdravém těle zdravý duch«? Tak vidíte! Teď si nestěžujte! Proč jste tehdy jeho rady neposlechli? Teď, když už ve vašich plících hnízdí tuberkule a vaše minuty jsou spočteny, je pozdě!

Studenti bucharští žijí odděleně a šatí se i krmí z peněz, dávaných jim v podobě stipendií od university. Velikost stipendií závisí na bohatosti medresy. Obyčejně mladší posluchači dostávají 10—30 korun dle našich peněz na rok; starší 30 až 70 korun. Takovým tedy způsobem každý posluchač má komnatu a nevelíké prostředky k živobytí. Bohatí kromě stipendií dostávají ještě peníze z domova a žijí si velmi pěkně; ano, často chudší jejich kolegové dělají jim za několik grošů sluhy, vymetají komnatu, přinášejí jídlo a podobně.

Výdej stipendií a celá ekonomická stránka university spočívá na mutevali vládne a řídí podle svého gusta.

Do university může být zapsán každý, kdo ukončil mechteb, čili obecnou školu.

Bucharská Alma mater má tři fakulty: 1. Šarie, to jest oddělení bohoslovecko-právnické, 2. Arabie — filologické (co se týče arabského jazyka), a 3. Chikemie — životní moudrosti.

Na bohoslovecko - právnické fakultě přednáší se: 1. Tjafsir, čili výklad Koranu, 2. Chadis — soubor řečí Mohamedových, které slyšel od Allaha, 3. Fikg — zákony týkající se fysické přirozenosti člověka, držení jeho těla v čistotě, a taktéž dovolených i nedovolených předmětů, necitovaných v Koraně, 4. Usul-i-Fikgy — nauka o methodě pro výklad Koranu, 5. Ilmi-Kalem — dogmatická metafysika, 6. Ilmi-Feroiz — nauka o právu dědickém, 7. Ilmi-Kuroat — deklamatorské, akcentické a skandické umění při čtení Koranu. Kromě toho ovšem vyučují Šariat — znalost zákonů, skládající se ze čtyř knih: Fikgy-Kidany — zákony mravnosti a rodinné, Muchtasar-Vakija — zákony blahočinnosti, Šurchi-Vakija — policejní systém, Chidaja — trestní systém.

Na fakultě Arabie hlavní roli hraje: 1. Lugat — plný lexikon arabského jazyka, 2. Ilmi-Sarf — arabské tvoření a složení slov, 3. Ilmi-Nachv — pravidla, jakým způsobem vyslovovati zakončení arabských slov, 4. Ilmi-Uruz — tvoření rýmů, 5. Ilmi-Kofie — nauka o rythmu, 6. Feni-meon — nauka o libozvučnosti arabského jazyka, 7. Ilmi-Tevarich — historie Buchary a musulmanstva; sem přináleží také zeměpis.

Na fakultě Chikemie se přednáší: 1. Mantyk — logika, 2. Tabigije — přírodopis spolu s astronomií a medicinou, 3. Ilmi-Chisab — mathematika, 4. Iljagije — metafysika, 5. Riazije — filosofie, nebo lépe řečeno nauka o abstrakcích, a konečně 6. Ilmi-Munazere — umění držeti a správně vésti disputace.

Pro všecky výše uvedené nauky jsou spousty klasických rukovětí, k těm rozmanité komentáře a k těm opět nové komentáře, takže jistě nikdo se nepodiví, řeknu-li, že doba universitních studií trvá 20 let. Nejnadanější opouštějí medresu ve 35—45 letech věku svého.

Ale velmi často setkáváš se na universitě se zvláštními bytostmi, které zasvětily studiu celý svůj život, až po mohylu, neveselému a těžkému studentskému živoření, se starými známými »věčnými studenty« jako u nás.

Zdejší věční studenti dělí se na dvě kategorie. Prvá z nich považuje musulmanskou nauku za tak rozsáhlou, že na poznání její a jejích pravd nestačí lidský život. Druhá kategorie, k níž připočísti můžeme lenochy, cítí se ne dosti dobře připravenou k samostatnému praktickému životu a proto, bojíc se umříti hladem, raději táhne studentskou káru, která dá vel-

mi málo, ale přeci jenom kousek chleba a teplou komnatku.

Universita dělí se na tři třídy: nižší — a d n a, střední — a u s a t a vyšší — a l a. Zkoušek není; žák vyučiv se v jedné knize, přistupuje k druhé a tím i postupuje do vyšší třídy.

Přednášky, které se vlastně týkají jenom rozjasnění některého citátu některé knihy, koná m u d a r i s, náš professor. V š i c h n i m u d a r i s o v é j s o u d u c h o v n í m i o s o b a m i a j m e n o v á n i j s o u z e m s k o u s p r á v o u. Račte vytisknouti tuhle větu tučným písmem, aby lépe padla do oka našim velebným pánům, kterým vřele doporučuji promysliti tu věc, zda by se zase neměla zavésti na naši českou universitu. Vždyť já a tuhle pan redaktor neřekneme, že jsme tu myšlenku vzali z Buchary, kde dodnes slaví krvavé orgie, zařezávají nevěrné ženy a v sousedství spalují lidské oběti!

Takovým tedy způsobem mudaris je nositelem a medresa chrámem musulmanské nauky.

Kdo ukončil universitu a má protekci (V Bucharě protekce! To už je přes příliš! Nemohu vystát tohle pitvoření se po Čechách! A jak se taky nezlobit? My pracujeme na zbudování takového protekčního systému celá staletí a historikové možná dokážou, že tisíciletí, a když dojdeme konečného cíle, tu máš, přijde taková Buchara a věc nám za týden okouká! Obracím na tuhle drzost a fakt zvláště pozornost naší zemské správy a pražského magistrátu, který jistě sám v tom směru přísně zakročí a nedá si vzít svá svatá práva, privilej i chloubu!), tedy, kdo má protekci, dostane nějakou státní hodnost; méně šťastliví stávají se m i z z a m i (písaři) anebo, mají-li pěkný rukopis, opisují svaté knihy.

Ve středověku Buchara slynula svou učeností po celém východě, ano soupeřila i na západě s Granadou a Sevilji!

Vždyť sám Mohamed, když byl vzat na nebesa a mohl dobře po naší zemi se rozhledět, potvrdil, že:

— Všude na zemi padá světlo s výše, ale ono vystupuje z Buchary!

Ale to bylo dávno!

Za našich časů musulmanská nauka neučinila ani kroku dále; dosud stojí na tom středověkém »mrtvém bodě«, na kterém stála Evropa v době, kdy královala nad vědou bible a Aristoteles, v nichž byla všecka moudrost světská. Týž tedy zjev do dnes můžeme pozorovati u musulmanů.

Jejich Koran je »světovou encyklopedií«. Co není v něm, není ani na zemi. Proto jistě nikdo nepodiví se rozmluvě, kterou jsem vedl s hlavním mudarisem nejvýznačnější samarkandské medresy Klug-Beka, který mně ujišťoval, že země je okrouhlá deska, obstoupená se všech stran horami Kap, za nimiž žijí pololidé, poloptáci Kug a že nebe rozděleno je na sedm kopulí. Ptal jsem se ho:

— A na čem spočívá zemská deska?

— Na vodě! odpověděl.

— A voda?

— Na vzduchu!

— A vzduch?

— Na Allahu!

— A Allah?

— Ó, tjura, což pak můžeš pochybovati o všemohoucnosti Allahově?

Takovým zakončením byla provázena každá naše disputace. Allah je počátkem i koncem, alfou i omegou, a jeho všemohoucnost rozřeší všecko. Učence bucharské ničím nepřesvědčíte, že země je kulatá a že Buchara není centrem země, ani nejkrásnějším místem na povrchu jejím; oni klidně vás vyslechnou a pak odpovědí perskou básní:

Samarkand — střed země,
Buchara — moc Islamu;
A kdyby nebyla nad Mašadem
Lazurová kopule,
Celý svět podobal by se pomejné jámě.

DROBNOSTI.

POSLEDNÍ STANICE

v Italii byl M i l á n. Tam se Mona Lisa loučila s italskou půdou, které patří, aby se opět odebrala do vyhnanství, do Paříže, kam nepatří. Na dva dni byla vystavena v Miláně a dopisovatel Frankfurter Zeitungu o tom píše asi takto: Kdo viděl úsilí a námahu obecenstva, aby aspoň letným pohledem mohlo uzřít proslavený obraz, mohl dospět k přesvědčení, že žijeme v době, která nadšením pro umění se bubří. Hned když Monu Lisu vezli z Říma do Milána, několik obzvláštních nadšenců vydalo se mezi 3.—4. hodinou ranní na nádraží parmenské a piacenzké, domnívajíce se, že jim bude dovoleno aspoň letmý pohled vrhnouti na rozkošný klenot. Ale jakkoli uznalí byli k jejich nadšení úředníci, kteří Monu Lisu doprovázeli, vidouce v tuhé zimní noci tyto umění milovné duše čekat, nemohli tužbu jejich splnit. Jaké nesmírné popularnosti těší se obraz od počátku svého dobrodružství, bylo vidět v Miláně. Již prvního dne 8000 lidí obětovalo po franku, aby tu svátost vidělo, lidé, z nichž nepochybně veliká část nikdy

do výstavních místností nevkročila. Aby posvátný obraz byl chráněn, mobilisována byla část vojska; 200 Carabinieri v malebném kroji, batailon modrých strážníků a 300 městských hlídačů s tvrdými klobouky stáli kolem budovy a rozděleni byli v jejích místnostech, aby drželi pořádek. Nescházela než jízda a děla. I bohatí lidé, kteří mohli frank obětovat, směli vrhnouti jen letmý pohled na Monu Lisu. Hromadně byli vpouštěni do benátského sálu v Pinakothece, dřevěné pažení drželo je ve vzdálenosti 2½ metru od obrazu, a nikdo se nesměl zastavovat. Večer potom při elektrickém osvětlení nejchudší vrstvy měly do výstavy volný vstup. V celém městě bylo patrno, že cosi neobyčejného vře. Husté zástupy proudily nepřetržitě k budově výstavní, tramway musily se zastavit, doprava uvázla. Před Brerou samou hemžilo se černé moře lidstva. Šest vojenských kordonů musilo obecenstvo projít, nežli se dostalo k Nejsvětější. A před ní nesmělo se zdržovat ani chvílku, ne, musilo rychlým pochodem kráčet mimo vysoké zábradlí a vedle fronty vojáků defilovat, za nimiž visela Mona Lisa. Miláňané ostatně znali její rysy, neboť v každém tramwayovém voze visely plakáty... V tlačenici omdlelo 40 žen, jiné bylo slyšet naříkat, že se jim ztratily děti. Více než 100.000 lidí přihrnulo se k Breře, a jen polovičce dostalo se přístupu...

MONA LISA opět v Paříži. Od 3. ledna visí zase v Louvru, 31. prosince byla vystavena v přízemním sále Akademie umění. Ale dnes ne o slavném obraze Lionarda da Vinci, nýbrž o Pařížanech. Zatím co celý svět byl ještě rozechvěn krádeží i nalezením Mony Lisy, Pařížanům už ta historie byla nudná. Na nádraží ji z pařížského lidu nikdo nevítal, jen trochu žurnalistů, fotografů a strážníků. Potom obraz vybalili z bedny, znalci zjistili jeho totožnost a Akademie umění jej vystavila. Správa Louvru je šťastna, že nesmrtelná blamáž ukradeného obrazu je alespoň o to menší, že »podařilo se uloupený klenot získati zase zpět". Výstava Mony Lisy první den po návratu. Co myslíte, že by se stalo v Praze? Jistě by na výstavě bylo k umačkání. Pařížský výstavní den byl sice za vstupné ve prospěch dobročinných fondu italských, v té Italii, která byla tak hodná, že si ukradené veledílo — nenechala. Ale hmotný výtěžek zklamal; obecenstvo se příliš do Louvru nehrnulo. První den po triumfálním návratu navštívilo prý Giocondu jenom — šedesát osob. Věc trvala dlouho, Pařížany prostě už nudila. Proto záhadný úsměv Giocondy zdál se mnohým — hořkým. Vítání Giocondy v časopisech bylo také odleskem nudy. Pan Vauxcelles v Gil-Blasu, vítaje její návrat, mluví o Tintorettovi a Giorgionovi, bývalých a příštích jejích sousedech. Po Giocondě prý Francouzové nosili smutek jako po osobě, úctyhodné, ale byli by vzlykali po Rembrandtově Bethsabě, Rubensově Heleně Fourmentové, Velasquezově Infantce, po Watteauovi, Chardinovi, krajkářce Ver. Meerově... To je pěkné uvítání. Dopisovatel Lidových Novin z Paříže zakončil tuto humoresku slovy: „Kdyby měly obrazy svědomí, rozum a cit, Gioconda by si napříště byla nejlepším strážcem. Svolala by nebe i peklo na toho, kdo by ji znovu chtěl ukrásti. Neboť po dnešních zkušenostech by si řekla: „Ještě jeden takový triumfální návrat, a bude po mé reputaci. Ještě jednou „znovunalezena" — a jsem ztracena nadobro."

Také německé listy se zarazily uvítáním Mony Lisy v Paříži. Když byla z Louvru ukradena, Salle carreé nemohl směstnat návštěvníky, kteří tam proudili, aby viděli místo, kde Mona Lisa visela. Ty tři hřebíky, na nichž bývala zavěšena, byly patrně mnohem zajímavější, nežli Lionardova dáma se záhadným úsměvem. Stalo se s ní, jako s paní dobré pověsti, o které se dříve nemluví, dokud se nepustí do nějakého dobrodružství. Potom se skoro po dva roky mnoho o ní mluvilo, až se konečně už nechtělo o ní nic vědět. Což demonstrováno krutým způsobem. Obraz byl 3 dni v Akademii umění vystaven — psala Frankf. Zeitung — za vstupné, jehož výnos určen dobrodružným italským spolkům. Na 1. ledna kromě cizinců nikdo se ve výstavě neukázal a v pátek 2. ledna uspořádán jour chic za 5 franků — pátek bývá v Paříži oblíbeným dnem takových jour chic, a přišlo nanejvýš 60 návštěvníků. O takovém propadnutí se Moně Lise sotva snilo. Může se to snad omlouvati tím, že Tout Paris byla právě posedlá Parsifalem. —

DĚTSKÝ KOUTEK.

Vypravování o otci.

(Konec.)

Od Etahu k mysu Sheridanovu loď 630 kilometrů proplétala se v nepřetržitém ledu, jenž úžinou letí z polárního moře k jihu. Led-tříšť a led-hory. Každou hodinu loď mohla být zmáčknuta mezi ledy jako skořápka. Jestliže se s ledem nervali, tu se mu vyhýbali nebo čekali v pobřežní zátoce, až se plavba uvolní. Po 16 dní nikdo na lodi se nesvlékl z oděvu, až loď zastavila 5. září u mysu Sheridanova. Tu mužstvo odstěhovalo náklad lodní na pevninu, loď zanechána v ledu a proměněna v zimní obydlí. Výprava přezimovala, čekajíc na dobu, kdy možno vydati se po ledových krách na sever k točně. Muži lovili pižmoně, medvědy a bílé zajíce, ženy šily a spravovaly přístroje pro cestu sáňkovou. Tu prožil Peary s lidmi polární noc, tmu, nežli dopravil po saních potravu podél pobřeží k mysu Kolumbii, odkud se vyrazilo na točnu.

Představte si ledovou zemi ve vzdálenosti 810 kilometrů od severní točny. Loď mezi ledy 150 metrů od pobřeží, sevřená ledem a přitlačená ledovcem na bok. Celé daleké okolí pokryto sněhem. Vítr opírá se o lanoví, duje, píská, kňučí ve všech skulinách lodních přístřeší, zima mezi 15—50° C pod nulou, plující tříšť v průlivu

skřípe a praská, jak se střídá příliv a odliv. Při tom měsíce tma, jen za svitu měsíce muži vydávali se na lov. Eskymáci začali stavět ledové a sněhové chýše své, i g l y, ve kterých jednotlivé skupiny spávaly na krách ledových po 54 dny, co trvala výprava k točně.

Od mysu Kolumbie začala Pearyho výprava přes led 1500 km. k severní točně. Začala 1. března 1909 v několika odděleních. A šlo to nejen přes kry, ale i přes pohoří ledová, a přes ledovce i tunely jako v Alpách. Psi vezli sáně s potravinami, přístroji, malými kamny a hořlavinami. Po většině dní byla zima tak krutá, že líh úplně zmrzl v led a petrolej byl bílý a tuhý. Pearymu ubylo námahou tělesnou 12 a půl kg. váhy. Dne 6. dubna 1909 Peary, čtyři Eskymáci, černoch sluha a 38 psů v paterých saních stanuli na místě, které Peary svými přístroji zjistil jako severní točnu na 90° sev. šířky. Uplynulo 6 neděl, co opustili loď Roosevelt. »K o n e č n ě točna! psal Peary do svého denníku. Konečně točna! Cena tří století. Můj sen a cíl po 20 roků! Nemohu toho ještě ani pochopiti. Vše zdá se mi tak snadné a samozřejmé.«

Peary s lidmi postavili z ledu a sněhu homoli a zatkl do ní hedvábný praporec americký, jejž mu darovala choť a jejž 15 let na svých polárních cestách nosil stočený kolem těla. Když americký prapor zavlál, výprava zvolala třikrát sláva! Potom Peary uložil do rozsedliny mezi ledy láhev a do ní listinu, v níž stručně načrtl, co se stalo, a druhou listinu na důkaz, že tento kraj zabral v majetek Spojených států. 30 hodin setrval Peary na místě, na něž útočil 23 leta.

Zpáteční cesta k lodi a zpáteční cesta s lodí nebyla méně nebezpečná. Trhliny ledové staly se hrobem jednomu z přátel Pearyho, jenž výpravu doprovázel až ke stupni 86° 38'. Od lodi k točně letěli ledem 37 dní, nazpět jenom 16, v celku 53 dní prožili v kraji, kde jednou nalezli jen stopu pižmoňovu a polární lišky. Když poslední sáně octly se 23. dubna 1909 na okraji mysu Kolumbie a Eskymáci ucítili pevninu pod nohami, jakoby se byli pominuli s rozumem: křičeli, vyli, tancovali jako medvědi, až vysíleni padli na zem.

Pearymu zavázán je celý vzdělaný svět za jeho výzkum. Zápas o poznání točny trval 300 let. A nechť si nikdo nepředstavuje, že nyní už každý odhodlaný plavec nebo dobrodruh může jít po jeho stopách jako na výlet. Nikdo nemůže říci, že se také dostane k točně, jako nemůže říci voják, že bez úrazu projde deštěm kulí nepřátelských, když Peary tím deštěm kulí prošel jen s prostřílenými šaty a s poškrábaným tělem. Peary měl štěstí, štěstí, kterého zasluhoval. Ovoce poznání, ale cesta k němu vroubena je hroby znamenitých mužů, kteří mrzli, topili se a zmírali hlady. Arktické kraje jsou světem hrůzy, děsu a smrti.

*

Peary má dcerušku Mařenku a syna Roberta. Mařenka narodila se v ledové chatrči v Gronsku r. 1893, kde na výpravě s mužem dlela i manželka. Na vítězné výpravě Peary s mužstvem oslavovali 29. srpna 1908 páté narozeniny synkovy a 12. září 1908 patnácté narozeniny dceruščiny. V den narozenin chlapcových otec Peary vzpomínal na svého syna. »Byl bych rád věděl, co asi dělají u nás doma. Zavíral jsem oči a snažil se v duchu si vyčarovati obraz celé naší rodiny... Jeť věru příjemno oddati se sladké illusi v takovýchto chvílích. Myslil jsem v tento den mnoho, přemnoho na svého hocha, v nějž kladu mnoho nadějí. On ponese dál jméno mé, on po celý život svůj zajisté bude vzpomínati na svého otce, který tolik let ztrávil v říši věčného ledu, daleko od domova a své rodiny, chovaje pevnou důvěru v konečný zdar své úsilovné práce. Pravil jsem si toho dne, že tak málo času věnoval jsem své rodině. A jak bude se mnou dále? Což zanechám-li své kosti někde v těchto končinách nevystihlého ledového moře? Pak by jméno mé snad bylo vyslovováno jenom mezi jménv těch, kteří snili o vysokém ideálu, ale za myšlenku svou dali v oběť vlastní život. Leč dále ode mne, myšlenky tesklivé! řekl jsem sobě a — otevřel jsem oči.«

Dne 21. září 1909 výprava octla se opět u břehů Spojených států a Peary v náručí své rodiny, která mu na lodi připlula naproti.

— T o j e v y p r a v o v á n í o o t c i, skončil otec. A c h c e t e-l i, t a k é o s y n u. Není každý otec hrdinným objevitelem severní točny, ale každý otec zavírá někdy oči a sní o budoucnosti svých synů. Každý otec jednou za čas myslí mnoho, přemnoho na svého hocha, v nějž klade mnoho nadějí. Robert Peary syn bude zajisté čítávat knihy neohroženého Pearyho otce o výpravách na sever, a nezneuctí jméno otcovo leností, nepočestností a bezkarakterním životem.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 23. ledna 1914. Číslo 4.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

MAGDA BÍLÁ:

NOCTURNO PODZIMNÍ.

R. 1904.

Můj drahý Sne! — Podzimní, smutný je večer...
Otvírám okno — mrazivý vzduch mne ovál,
a blízko kdes, na třešních, zmítáno větrem,
zavzdychlo vadnoucí listí.

Můj drahý Sne, podzimní přesmutný večer
tobě mne vrací; kouzlo tvé cítí duše
i smutek tvůj, myslí když otázka plyne:
proč vzdychlo vadnoucí listí? — —

S Chopinem splývám zas, nevím však, zdali jsem hrála.
Hlava se svezla mi v chladivě bílé not stránky.
Bože, jak v duši tkví povzdech ten, zaniklý v temnu,
úzkostně šeptnutý vadnoucím na třešních listím! —

Zas vidím před sebou podvečer minulé zimy:
temno je, v okně jen měkce a stříbrně svítí
třešní houšť zasněná — ve vločkách nového sněhu.
Ticho. — Jen pokradmu chomáček bílý sletí. —

Sny moje bloudí kdes. — Zima mně. Samota studí.
Dávné sny svolávám, chladné k nim spínám ruce.
Kéž žár svůj rozlijí v tesklivé, skřehlé srdce! — —
Ne rozkoš přišly dát; daly jen bolest touhy!

»Zima už uplyne (naděje pohádkou těší!)
všechno se připraví k novému žití plesu;
zrnka dní sečítej. Po jaru léto vzlétne
se květů růžových k blankytu, v slunce žáru! —
Léta jen dočekej.« — —

Po létě. — Podzimní večer.
Okna mu otvírám; mrazivý vzduch mne ovál,
a kdesi blízko mne, na třešních, zmítáno větrem,
bolestně zavzdychlo mrazem již sžehnuté listí. — —

Můj drahý Sne! V podzimní bolestný večer
přicházíš opět, kouzlem svým mámit srdce
i smutkem svým? —
Žít mám či zahynout tebou?! — — —

— — Proč vzdychlo vadnoucí listí? —

JAROSLAV SVOBODA:

Z POSLEDNÍCH STRÁNEK.

I.

Ne, tím popisem ubohých mých plic vyhověl jen naléhavým prosbám a nebyl bych proto mohl pocítit k němu náhle tolik zloby a nenávisti. Také asi ne proto, že sám jen kypěl zdravím a za řeči vydechoval mocnou svojí hrudí z hluboka a se zjevnou rozkoší, zatím co já sotva jsem dechu popadal a každé chvíle se svíjel v křečovitém kašli. Ale jeho účastné otázky! — »Tolik let — práce — probíjení — a nyní — když byste mohl! — a nyní — —!« — Nikdy jsem netušil, jak těžce se snáší litování, jsme-li jeho předmětem! A pak jeho potřásání rukou a — »hlavu vzhůru!« — hlavu vzhůru po všem, co mi řekl! —

Znovu ulice. Takovou, jakou byla vždy: Povozy, kočáry, tramwaye a lidé, mnoho lidí! Jak je podivné, že teď jdu mezi nimi také já, a jdu zcela jako všichni, zcela jako by se se mnou ničeho zvláštního nedělo! A přece kolik z nich má mé hrozné, definitivní poznání? Obličeje všech v kalném říjnovém podvečeru jsou bledé a zlé. Když rozžehli plyn, v jeho záři se všichni zdají ještě bledšími a ještě uzavřenějšími. A není mezi nimi nikoho, nikoho není mezi nimi, k němuž bych mohl přistoupiti a říci mu s nuceným klidem:

— Víte-li pak, že jsem byl právě odsouzen k smrti? Před chvílí. A je mi třiadvacet let, a neměl jsem než mnoho útrap a trochu nadějí — —

Jdou, jdou a jdou, ale takového není mezi nimi. — Dalo se do drobného deště a roztřásá mne zima. V celém těle, jen hlava hoří.

II.

Nejhroznější je stereotypnost těch snů: Nejen že vím, že také dnes zase budou se mi zdát, ale znám předem každý z nich do nejmenších podrobností. Vlastně jen za-

končení každého, neboť počátek bývá cosi neurčitého, mnohotvarého, střídajícího se a mučivého, ale potom vždy přijde totéž. Neznámou, velkou silou bývám vymrštěn a letím v parabole a posléze padám, padám nekonečně dlouho, a probouzím se všecek v chladném potu.

Podobné sny mívají prý ostatně všichni souchotináři.

III.

Nedovedu sám říci, jsem-li mu vděčen či právě naopak. Slyšel jsem toho tolik za těch několik dnů o podivuhodných výsledcích zdejší léčby, že se počínám báti nových nadějí. Což kdybych počal doufat a pak to znovu všecko vadlo a haslo? Toho se bojím, umírání nadějí se bojím, — co může být hroznější? Potom jistě bych ho počal nenávidět za to, že mi dal možnost nové naděje — —

Ta se jednou jistě již probouzela, tehdy, když ke mně přišel. Jinak proč by mi byl selhával hlas, když jsem mu děkoval?

Profesor jest ze všech nejmálomyslnější. Pokaždé si vzpomenu, jakou hrůzu pouštěl na celou třídu, když honil na místa, tloukl pěstí do tabule a křičel vysokým hlasem: »Takovýhle příklad nesvedete? Vždyť to je pro kočky!« — Nyní má v obličeji bázlivý dětský výraz a vidím-li jej sedícího se shrbenými, vypuklými zády a s rameny divně nyní úzkými a svislými, těžko se bráním lítosti. A pak vždycky po návštěvě paní a holčiček, když se vláčí parkem nemluvný a se zemdlenýma očima.

Za to S—ová nemůže se zdržet nejrozmanitějších projevů radosti. »Za týden,« povídala mi udýchaně, »za týden už jedu. Za týden.« — A že se šíleně těší na divadlo. V »Princezně Pampelišce« vystoupí prý snad ještě v únoru. — Necítím-li cosi jarního ve vzduchu? Viděla jednou takový obraz: Stráně, místy ještě leží sníh, ale v obloze a černé půdě je něco takového, něco takového — — a byl podepsán: Zavanulo jarem! — Ne, ničeho jarního rozhodně ve vzduchu necítím, a zlepšení stavu tuberkulosních zpravidla bývá jen zdánlivé a vlastně krok k horšímu.

Zase zvonili: Nějaký dělník a také tuberkulosa. O vzduchu jsem ostatně neřekl pravdu, poněvadž opravdu již v něm je cosi jarního, v něm a pak v mračnech, zdá se mi, jak tak letí a letí.

IV.

Neslyšela mne přicházet a tak bezděky jsem vyslechl úryvek hovoru. Nyní bych rád věděl, o kom to tedy povídala, že jen ho do rakve položit a že ho ze sanatoria beztoho poslali do Prahy jen umřít, když ne o mně? A to prý rozhodně ne, ale aby jmenovala, o kom tedy, to ne a ne, jen je v rozpacích.

Zde v Praze skutečně již je květen, všecko daleko pokročilejší, než bylo na venkově. Petřínská stráň zabělala se rozkvetlými stromy, a chtěl bych si na ní jednou vyjít, jen se nebát od poslední mdloby vyjíti dál, než na několik kroků. Je-li každá rekonvalescence taková, není o mnoho lepší nemoci. Hlavně slabost a odporná chuť v ústech. Krev se od předvčerejška téměř neobjevila, nebo zcela málo, až zase dnes, a mnoho, hrozně mnoho — —

Zdá se mi to jen, či se opravdu na mne dívají tak udiveně a útrpně?

V.

Ležím všeho všudy třetí den a připadá mi, jako bych celé týdny nebyl z domu. Sny přišly znova, ale matnější a trhané; většinu času proležím v divném polovědomí, jež není bděním, a ještě méně spánkem. Pouze noc na dnešek probděl jsem celou, v horečce a myšlenky se hnaly, hnaly — — Zítra, pozítří nejdéle rozhodně vyjdu; jsou tak krásné dny. A snad i smutek poleví.

VI.

Po námaze, kterou mne stála nedlouhá cesta do parku, všecko mi kalila starost, jak se dovleku zpět. A pak ve volných, sluncem ozářených prostranstvích zmocňuje se mne nyní lehká závrať. Sedím tedy znovu doma a čtu »Bratry Karamazovy«.

VII.

Probudilo mne křečovité škubnutí celého těla, jež následovalo po onom, jakoby kovovém úderu do páteře. Koupal jsem se v potu a nikdy snad jsem se necítil tak sláb.

Ale hlavní je, že jsem se probudil v náhlém a určitém vědomí, že je všemu konec — —

Otevírám okno: Je zase takový skvostný, bezmračný den, a vzduch jako by mne opíjel. Jdou do školy, a nyní přešly tři dívčí. Smějí se, a červnové slunce zalévá je bílou ranní září — —

Nebylo jí dosud nikdy tolik a tak šarlatově červené. Či by snad dnes již? Ne, — a také zítra ne! — — Je-li tak modrá obloha! A také zítra jistě půjdou — s ú-

směvem a zalité ranním červnovým sluncem — —

Nebylo jí však nikdy tolik krve. Nechtěl bych přece dnes ani zítra — A pak, jako za svého bratra Zosima žil, kdo za mne na světě žít bude? —

Znovu. Teplá a šarlatově červená. Dosud nikdy — — A přece i zítra ještě — s úsměvem v červnovém slunci — — —

A kdo za mne na světě žít bude?

VOJTĚCH RAKOUS.

II.

Uvědomění národní V. Rakous již měl, když jsme se poznali. A nabyl ho týmž způsobem, jakým ho nabývá většina mladíků. Rodiče dali ho do obchodu v Praze (bylo to na Václavském náměstí v domě u Charauzů, vedle Zlaté husy). »Byl to obchod typického, pražsko-židovského rázu. Celý rok nepromluvilo se tam českého slova, vyjma v nejnutnějších případech se zákazníky. Nikdo by dnes nevěřil, jakou češtinu dávali sobě tito čeští zákazníci — většinou to byli obchodníci z venkova — líbiti... Nad podivnou češtinou šéfovou smáli se zákazníci a šéf se smál s nimi...« Podrobněji čtěte v Hrsti vzpomínek. A tam také o tom probuzení: »Bydlil jsem v zapadlé uličce Židovského města nedaleko starého židovského hřbitova. Podle platu vypadal i můj byt. Byl to starý, schátralý, smutný dům, v němž byl věčný chlad a věčné šero. Kterak neměl jsem zde toužiti po naší chalupě, po naší vesnici, po jejím vzduchu, světle a slunci? Jako můj šef tak ani můj bytný neznal poctivého českého slova; a tak stávalo se, že jsem častokrát neslyšel promluviti po celé dny česky — v Praze! Jako jiným, kteří v tehdejších letech z českých vesnic přišli do Prahy a přes to, že německy neuměli, přece navždy utonuli v tom moři německého židovství v Praze — tak by se bylo vedlo i mně. Nějakého národního uvědomění naprosto u mne nebylo, nebylo také nikoho, kdo by mne byl povzbudil, poučil...«

Stalo-li se jinak, byl to Rakousův styk s Brázdimem a rodinou, která německy neuměla. Aspoň o velkonocích býval doma a »stával se lepším člověkem za ty dva dny, co každoročně směl býti doma.«

A byla toho i druhá příčina: bytný Rakousův kupoval a prodával staré, odložené knihy. Co bylo lepšího, prodal hned antiquařům, ostatek v neděli na Josefovské třídě vyložil na stolku. Za pár krejcarů bylo možno nakoupit haldu německých románů. Ale v koutě na půdě stála veliká bedna a ta byla plna »povlu«... vedle různých zlomků německých klasiků a z mody vyšlých románů byla v povlu i spousta knih — českých. Tato okolnost byla také příčinou, že bytný zanevřel na českou literaturu; říkával, že ty pejmiš knížky mu vždycky přinášely neštěstí.

»A jaké to byly pejmiš knížky! Jan z Hvězdy, Tyl, Herloš, Chocholoušek... Všichni byli pohromadě v tom tmavém koutě půdy. Pravda, celý nebyl z nich ani jediný... Ale přece to jen byly knihy české! Co byly ty staré kalendáře, které jsem doma sháníval po celé vesnici, proti tomuto nepřebranému bohatství? A co nejvíce vážilo: kdežto na jiné knihy nedovolil bytný nikomu ani sáhnouti, směl jsem s obsahem bedny vládnouti dle libosti. Pro bytného byl obsah ten bez ceny a předmětem stálé zlosti, pro mne znamenal největší bohatství a nekonečný zdroj blaha.«

Že je Čech, o tom Rakousa poučila romanticko-vlastenecká četba. Jak své židovství uvést v soulad s češstvím, o tom dal mu poučení první ročník Českožidovského kalendáře a v něm článek dra Steina Židé v Čechách.

V. Rakous začal psáti r. 1885. Jaké místo zaujímá dnes v české literatuře?

Tato otázka předpokládá ovšem, že je zodpověděna otázka základní, je-li totiž Vojtěch Rakous platným spisovatelem českým a ne zjevem jen snad interesantním, zjevem nižšího zábavného řádu, jehož význam nedosahuje hranic uznané české literatury.

Jsou objektivní měřítka nějaká, pod něž se staví literární rekruti? Přijímám míru kterou určil pro spisovatele L. N. Tolstoj ve studii Co jest umění? A odpovídám:

Vojtěch Rakous je dobrým a platným českým spisovatelem. Svým opravdovým uměním naplnil míru žádoucích požadavků. Rakousovy city jsou osobité; on procítil mnoho, co jiní neprocítili a odhalil nám i takové stránky duše lidské, jakých jsme neznali. — V. Rakous umí nám své city sdělovat jasným výrazem a vyvolávat v nás ohlas, z něhož rozkoš čtenářova rovná se rozkoši toho, jenž sám je prožil. Ačkoli nám V. Rakous podává city nově, jeho vyvolávací umění je tak dovedné, že s autorem splýváme a zdá se nám, že city ony jsou všelidské, že jsme je dávno nejen tušili, nýbrž i znali, jenže on je dovedl tak dobře vyjádřit, jak se nejlíp vyjádřit dají. A V. Rakous splňuje i třetí podmínku, kterou Tolstoj umělci ukládá, aby byl upřímný. Posluchač i čtenář Rakousův není v pochybnosti, že Rakous řekl všecko, co si myslil, že nás nechce vnadit jen předstíráním. Zdá se mi, že oblíbenost obrázků Rakousových spočívá na všech těch třech podmínkách: na osobitosti citů, jasnosti výrazu a upřímnosti osobní, ale na té upřímnosti nejvíc. Ta si nás přímo podmaňuje.

Umělcem V. Rakous je, ne diletantem, třebas

tvoření umělecké nestalo se mu životním povoláním. Jsou písně lidové, které na nás mocně umělecky působí, a složil je šohaj, když oral, nebo děvče, když žalo trávu. Písně staly se obecným lidovým majetkem, autorů nikdo ani nezná, ale proto nejsou diletantské. Diletant je člověk, který nejraději dělá to, co neumí. Není diletant Petr Bezruč, třebas vhodil do literatury anonymně jedinou knížku a zase z ní odešel. S ryze uměleckého stanoviska kladu nejvýš dva oddíly v knize Rakousově Vojkovičtí a přespolní a to: tři události ze života Kieslerova Lojzy a tři nálady shrnuté pod název Ještě jednou doma. Mohl bych přidat povídku Na rozcestí.

Ve většině případův umění Rakousovo objalo chudé děti. Rozpomeňte se jen, jak Lojza »sedí v žebrácké lavici« v kostele a jak s ním učitel zachází ve škole. Rozpomeňte se, jak malý Albert Österreichrův má sklíčující dojem, že rodina jejich je sice také židovská, ale protože nemluví německy, že nejsou snad pravými židy, nýbrž jen nějaký horší, zadnější kruh. A najednou na jejich dvorku rabín — poloviční bůh v očích dítěte — oddává sestru po česku, chlapec každému slovu rozumí a všichni lidé mu rozumějí a pohnutím zaplakali. Loučení s brázdimskou chalupou a figura pokřtěného žida strýce Václava jsou takové ukázky umění básnického, že nevím, kdo by je v naší literatuře líp svedl.

Nuže jaké je tedy Rakousovo místo v naší obci literární?

Odhaduji je zas na knize Vojkovičtí a přespolní, ve které V. Rakous podal se celý. Všecko, co jinde napsal a co ještě napíše, může jen doplnit obraz jeho práce a myšlení v podrobnostech, základních však rysů již nezmění: všecky jsou v té knize.

Zcela nový svět otvírá se českému čtenáři, když V. Rakous líčí spor pohřebního bratrstva, Vojkovických na jedné, přespolních na druhé straně. Židovská společnost mezi sebou. Hned bezohledně brutální, vyslovující nejukrytější myšlenky plnými ústy, neštítící se násilností (Lichtenstern a Mendl), a hned zase závratná hloubka citů rodinných, poměr otcův k dětem (Mendl a dva jeho hroby). Ale ani stín sentimentálnosti, také ne ostych před zahanbením. Novým světem je pro nás rozdíl mezi bohatými a chudými židy na českém venkově. Rozdíl i sociální, ale ještě více národnostní. Chudým židům je mateřským jazykem čeština, hebrejština jazykem církevním a němčina — cizotou.

Židovská rodina a příbuzenstvo mezi sebou líčena je v cyklu Modche a Rezi. Modche flegmatický, nemotorný a ústupný muž, jeho žena Rezi sekantní, panovačná a vrtošivá žena. Oba však starosvětští, pravověrni, v židovské víře zarostlí staříci. Vidíte, jak žijí rodinný život dva židé pospolu. Nemají sice dětí, ale poněvadž teta Rézi zasahuje do života celého příbuzenstva, poznáváme poměr rodičů k dětem a dětí k rodičům na pokrevných příbuzných. Život Starého zákona, patriarchální, feudální. Otec v rodině je všemohoucí Jehova, jemuž se neodmlouvá. Tetu poslouchají synovci i neteře. Rodnou ves a rodný domek všichni milují. Třeba 11 dětí je roztouláno ve světě, ale o dvou dnech dovolené na velkonoční svátky, kdyby byly kraj světa, shrnou se k rodičům do chalupy.

Na několika rodinách židovských a českých vesnicích poznáváme soužití křesťanů se židy a vzájemný poměr obou živlů k sobě. Korefovi v Sedletíně, Friedovi v Křenku, Kantůrkovi v Kozárovicích, Österreichrovi v Brázdíně jsou chalupníci jako druzí chalupníci. Nácka Frieda měli křenečtí rádi jako svého, »že dřel jak oni a že nad ně nevynikal ani duchem ani zvláštním důvtipem«. Najal si domek s kupeckým krámkem a osmi strychy políčka. Koupil sobě dvě kravky do tahu a pilně si hleděl políček. V prázdných chvílích běhal ještě po okolních vesnicích a skupoval, co se dalo. »Zkřenkovatěl«, praví Rakous a to je výstižné slovo. Byla doba (1897), kdy se židům v celé zemi vytloukala okna. Byly však vsi české, kde se surovost vůči židům neobjevila. V Sedletíně sedláci v hospodě mezi sebou si povídali, že utlučou každého, kdo by se na Korefovu chalupu jen křivě podíval. Na židovské svatby přichází celá křesťanská ves. A když Rezi pekla macesy, »u oken tísnily se děti i dorostlí — všichni, kteří nebyli zván dovnitř. A v nitřku... všecky sedletínské selky chalupnice i domkářky kolem dlouhé tabule v plné horlivé práci... Celý domek byl pln ruchu a šumu.« — Šebestce, mladé chalupnici, napadlo zpívat světskou píseň, ale Klenotka nechtěla zamilovaných písniček slyšet, když se pečou takov »boží milosti« a zanotovala — poutnickou píse Tisíckrát pozdravujeme tebe.

Není to obecný zjev, toto židovsko-křesťansk soužití; také je málo okresů, kde židé provozuj zemědělství; na tom však nezáleží, Rakous vidě případy, kde to bylo a poznal, že dvě nábožensk vyznání se dobře sousedsky mohou snášet a snášejí se. Soužití začínalo u dětí a zůstalo i dospělým. (Hned praktický argument proti židovské všem konfesijním školám!)

V. Rakous dal nám svým literárním dílem zprávu takořka o nové zemi, o které většina ná nic nevěděla kromě povídaček a pomluv o rituál ním užívání krve křesťanské, o vrozeném daru ol chodovat a šidit, o špíně, o němčení, o železn solidaritě jeden za všechny a všichni za jednoh o nechuti k těžké tělesné práci... Rakous objev české literatuře novou oblast citů, do které pře ním nikdo nevnikl a která by také nežidu zůsta uzavřena a neviděna. Ale není to v díle jeho je materiál obohacující psychologii lidskou, je t obohacení a rozkoš, kterou každá duše prožív

při citech krásných a hlubokých. Takový strýc Václav, jaká to figura česká, náboženský smíšenec křesťansko-židovský! Takový kupecký učeník u Charauzů v Praze, jenž přišel z českého venkova do ohlušující Prahy a žil v ní »se smrtelným steskem po rodině, po své vesnici, polích a slunci«, dokud v tmavé ulici a v tmavém domě u židovského hřbitova nenašel světlo v pejmiš-knihách! Takový mladý muž, jenž se loučí s rodičovskou chalupou a z dálky pořád ještě se dívá na ten kouř stoupající z komína otcovského, pod nímž si sám oheň udělal na rozloučenou! A zas taková ustaraná matka (Pokřtění), která obstarává děti a dobytek a nemá ani kdy poklízet, ani dbát na sebe. »Budete vidět — říkala o ní švakrová — že Terynka přijde po smrti do hrobu všecka sešpendlená!« Anebo ten obrázek, jak matka židovská peče lívance, děti jedno po druhém s lívancí vybíhají na náves, až zedník na blízku pracující jde si také koupit lívanec (domnívaje se, že v té chalupě prodávají) a zatím doví se, že to nejsou děti z vesnice, nýbrž židovské děti jedné rodiny a že to ještě nejsou všecky — ty starší že už jsou ve světě.

To je pravý význam literární Vojtěcha Rakouse, že českou literaturu obohatil o nové zdroje citu a zkušeností. Tím, že nám vylíčil, jak nějakého půl milionu židů žije v rodině, jak židé pohlížejí na sebe sami a jak na křesťanské obyvatelstvo, mezi nimž žijí. On arci nefilosofoval, co z toho vyplývá. Účelem básníkovým je pozorovat a co pozoroval, dobře podat. To Rakous dělá. Mudrovat o významu a důsledcích jeho fakt můžeme my.

Význam Rakousův uvědomíme si ještě líp, všimneme-li si rozdílu mezi na př. Kapprem a Rakousem. Siegfried Kapper měl odvahu jako žid psáti česky. A psal česky básně a povídky a pohádky takové, jako psali v jeho době jiní. Přednášel v Umělecké Besedě o Rukopise Královédvorském, o Pavlu Skálovi, o zpěvech Srbů a Černohorců... jako přednášeli o týchž předmětech jiní. To má cenu pro české židy, pro literaturu, t. j. umělecky Kapprovo židovství je lhostejné. Také Rakous začal psát obrázky, črty a humoresky ze života, jak se mu právě namanuly. Potom se však uzavřel vědomě do kruhu, v němž byl doma a v němž se stal objevitelem. To je nové a cenné, tím Rakous rozhojnil materiál literární, jakoby byl objevil nový kraj, a to je také nezmařitelný dar českožidovství, jejž dalo české literatuře.

Bylo by zajímavo konečně prozkoumat, jakou cenu má ten Rakousův materiál literární pro politiky, filosofy, psychology, národohospodáře atd. Jak na př. židé hledí na život. Jako na důležité poslání. Život je důležitý úkol, který musí být vyplněn stůj co stůj a proto se k němu soustřeďuje všecka pozornost, myšlení i práce. Nemusí to být život vždy úctyhodný, ale žije se houževnatě; docela jinak než u křesťanů. Tato práce patří však již na jiný účet, neboť spisovatel není odpověden za to, co viděl a napsal, když jen psal upřímně a poctivě. Studium toho materiálu je tak vděčné, že sotva bude dlouho čekat na svého odborníka.

Jan Herben.

JAN MORÁVEK:

RESERVISTA.

Osmnáct nás bylo,
nebylo už místa.
V tom zas nový maroc
starý reservista.

Osmnáct nás bylo,
strádající národ;
ale reservista
nejtěžší byl marod.

Pionér — most stavěl
kdesi přes Vltavu.
Spadl shora trámec,
rozrazil mu hlavu.

Starý reservista,
otec pěti dětí
skulil se jak jabko,
z uražené snětí...

Horečku měl, mluvil
cosi o Šumavě...
Domov se mu pletl
v rozpálené hlavě.

Ženu volal, děti —
Nejhůř bylo v noci.
A my chabí byli
zcela bez pomoci.

Ženu choval v lásce,
ňák se o ni lekal.
Podle jeho řečí,
do kouta ji čekal.

Pátého dne zuřil,
volá, pláče, heká...
Měli jsme, že rána
jistě nedočeká.

Poněkud se ztišil,
když se venku dnilo.
Potom přišel dopis:
— Už se narodilo...

Vzal jsem ženin dopis,
čet' mu její řádky,
posvěcené slzou
světice a matky.

Spal, a zdálo se mi,
jakby ze sna vzlykal,
když jsem mu ta slova,
jeho ženy říkal.

Spal a náhle procit,
poulil zrak a vzkřikl!
Co, já nerozuměl
zakuckal se, zjikl.

Shroutil se a na hruď
sklonil horkou hlavu . . .
Vzdech' — a duše spěla
někam na Šumavu . . .

Zas nás bylo osmnáct,
v koutě prázdné místo . . .
Ale já tě vidím,
starý reservisto! . . .

JAROSLAV MALÝ:

NA CESTÁCH ASIÍ.

IV. KURAN—CHODŽA-ACHRAR.

(Samarkandská tradice o prvém Koranu.)

V petrohradské Imperátorské bibliothece lidové chová se stará, musulmanská kniha psaná na podlouhlých kouscích pergamenu asi půl metru širokých a metr dlouhých, písmem (jak mi můj přítel sděluje) kufickým s vynecháváním samohlásek a teček. Jisto je, že psána byla v době, kdy ještě neexistoval papír a kdy arabské písmo, které se později stalo základem všech musulmanských písem, bylo velice nedokonalé. Na knize patrny jsou začernalé skvrny — stopy krve. Nikde jsem neslyšel ani nečetl, že by některý z učenců byl podrobil tu knihu pečlivému prozkoumání. Proč? Což dneska nenajde se ani jeden člověk, který by rozřešil tajemství jejího písma? Podle čeho soudí Vamberi, který knihu tu viděl v Samarkandě, že je to opis prvého koranu? Nechci se pouštět do vědeckých předpokladů a úvah; už proto ne, že jsem sám té knihy neviděl, ač ještě před několika lety byla samarkandskou znamenitostí a do dnes vzpomínky na ni žijí v srdci každého musulmana. Budu však vypráveti domorodou tradici, která se k historii a významu knihy vztahuje.

Je prý to prvý Koran, psaný vlastnoručně třetím chalifem Osmanem a zkropený jeho svatou krví.

Velmi těžko říci, uměl-li Mohamed
či ne. Výrok Koranu, kde anděl Ga
Mohamedovi říká: »Čti« a Mohamed o
vídá: »Proč mám čísti?«, přivádí
k úsudku, že uměl čísti. Taktéž požadc
péra a inkoustu, jimiž Mohamed chtěl
psati před smrtí poslední vůli, jasně d
zují, že Mohamed uměl i psáti. Ať už
nebo tak, jisto je, že Mohamed buď v
nepsal a nebo jen velice málo a spíš
obracel na své tajemníky: Aliho, Osm
Saida, Obaje a Moavija. Nejvíce však
loval Osmana a důvěřoval mu, co se
propagandy islamu (čisté víry) jako
samému. Aliho si méně oblíbil, protože
už v té době počal měnit dogmata nov
ligie. Později, jak známo, variace A
da'y vznik sektě šiitů, kteří nazývají s
prvým prorokem ne Mohameda, ale A
Dokud byl Mohamed živ, Ali si nena
na oblibu, jakou prorok projevoval Os
novi, ale jak umřel, Ali přestal ukr
svoje myšlenky a mezi ním i Osma
počal rozkol. Ali hlásal svou víru, kd
Osman pokračoval ve stopách Moham
vých a položil základ zákonům. Kdy
Osman stal chalifem, prvým jeho d
bylo, že sebral všecky průpovědi a ká
svého mistra a vlastní rukou je přej
Proto autorem prvého Koranu může
nazván jenom třetí chalif Osman, před n
islam nijakého kodexu neměl.

Slovo Koran, též Kur'an znan
čtení. Slova toho užívá se často i se
nem »Al Koran«, což znamená čtení,
kniha, ano i nejcennější kni
Často však musulmané nazývají Koran
nými slovy; jako: »El kitab«-kniha, »ki
ullach«-Boží kniha, »kelimet-ullach«-s
Boží, »el tenzil-kniha poslaná s výše,
mos'gof«-sborník atd. Obsah Koranu sk
se z mravních, náboženských a politic
pravidel promíšených sliby i hrozbami
kajícími se záhrobního života i rozm
tými vypravováními vzatými z biblické
storie, ze zkazek Arabů, ano i z prvých
letí křesťanství.

Když byl Osman ukončil svou kı
počal dále hlásati Mohamedovo učení,
maje ani zdání, že Ali došel ve svém h
do krajnosti a že hotovil se ho zbýt
Osman byl prvý zařezán čta knihu, k
do dnes tisícům a tisícům musulmanů
zuje jejich život a smrt. Kniha zmizela,
pak se našla v Samarkandě v me
Chodži-Achrara.

Mozaiková mečeta a medresa Cho
Achrara nalézá se v okolí Samarkand
dostala své jméno od mohyly sva
Chodži-Achrara, kterou možno velmi sna

…nati po ohromném »tugu« (žerď s koňským ohonem) zakončeném bronzovou pěstí …ské ruky.

Jak se Osmanuv Koran dostal do Samar…ndu, o tom tradice povídá: »Asi před 500 …y do Taškenta přistěhoval se ze Stam…a jakýsi Šejch-auandi-taur (čistý kníže). …l velice rozumný, bohatý, nábožný a mi…rdný. Lid brzy si jej oblíbil a vyhlásil … za svatého; když umřel, zvěčnili jeho …nět tím, že nazvali jednu taškentskou …rt Šajchantaur, jak se jmenuje až do…s. Šejch ostavil po sobě mnoho potomků …dobrými jmény a ještě lepším jměním, … nikdo z nich mimo Chodžu-Achrara ne…račoval na nábožné cestě svého předka. …odža-Achrar přestěhoval se brzy z Ta…nta do Samarkandu a tam se stal »pi…ı«, to jest duchovní hlavou neboli pa…nem isolovaného kroužku věřících.

…Chodža-Achrar byl velmi bohatý i velmi …božný.

…) jeho bohatství dodnes kolují v Samar…dě rozmanité anekdoty, z nichž jednu …ravuje A. P. Choroščin asi takto:

…akýsi Mušrab-Duvana, vrstevník Chodži-…hrara, náboženský pomatenec a majitel …ného osla, putoval v té době mezi Bu…rou a Taškentem, blahoslavě národ a … aje almužnu.

…edenkráte přijížděje k Samarkandu …el ohromné stádo beranů.

…- Či pak jsou to berani? — zeptal se po …čejných pozdravech pastuchů.

— Chazreta-Chodži-Achrara — odvětili …týři.

…uvana jel dále, ale po několika stech …cích v zahradě uviděl stáda rohatého …ytka.

— Či pak jsou to krávy? — ptal se …šrab.

— Chazreta-Chodži-Achrara — odvětili …ici.

…o nějaké chvíli opět potkal veliké stádo …bloudů.

— Či pak jsou to velbloudi?

— Chazreta-Chodži-Achrara — odpově… velbloudáři.

…uvana jel dále a znovu potkával ovce, …vy i velbloudy a odpověď byla vždy …na a táž — »Chazreta-Chodži-Achrara«.

…a konec potkal ohromný »tabun« (stádo) ….

— Či pak jsou to osli? — ptá se Mušrab.

— Chazreta-Chodži-Achrara! — odpově… honiči oslů.

…Allah ekber! Bůh je veliký! — vzkřikl …ana seskočiv se svého osla. — Ať se …áš, na co zeptáš, všecko je to toho …dži-Achrara…! A potom obrátiv se k svému oslu zvolal: — Tak jdi i ty do jeho stáda, jenom tys ještě chyběl tomu Chodži-Achraru!

A Duvana skutečně zahnal osla do stáda boháčova.

Chodža-Achrar byl i velmi nábožný.

Vystavěl pěknou mečetu i medresu (universitu), vedl velmi pobožný život, postil se a každý rok na svuj náklad vypravoval do Mekky celé tlupy »piligrimů«, aby poklonili se posvátné Kabě.

Brzy roznesla se po celé střední Asii od Mekky až do Kašgaru zvěsť o samarkandském »prameni čistoty a víry«, o pobožném potomku svatého Šejch-auand-taura. Sláva jeho šířila se neobyčejnou měrou. Jednoho dne »mirudi« (učedníci) navrátivše se z Mekky, přinesli svému »piru« pozdrav od chalifa (kterým tehdy byl druhý a nebo třetí nástupce Sultána-Bajazida-Ildirima), který prý je hostil a daroval Chodži-Achrarovi na památku vzácný Koran, psaný vlastnoručně třetím chalifem Osmanem a zkropený jeho svatou krví.

Chodža-Achrar vzal podárek a daroval jej své universitě.

Kniha byla chována ve veliké vážnosti ale nikdo v ní neuměl číst a neumí (myslím) ani dodnes.

Asi před 80 lety jakýsi Tatar, patrně veliký taškář, tvářil se, jakoby v knize četl a při tom bil hlavou o zem a plakal nad krví chalifovou. Domorodci hleděli na něho jako na zázrak a Tataru ta komedie vynesla znamenitý kapitál.

Tatar umřel, ale pobožní věřící nepřestávali chodit na modlitby a klanět se posvátnému Koranu-Chodži-Achrara.

Potom přišli Rusové a nevím, jakým zpusobem octla se posvátná kniha chalifa Osmana v petrohradské bibliothéce; jenom vím tolik, že »mullové« (učenci) žijící v medrese dostali za ni 100 rublu.

Toť domorodá samarkandská tradice o osudu prvého musulmanského Koranu, psaného rukou třetího chalifa Osmana a zkropeného jeho svatou krví.

AVO BURTOV

JAKO TISÍC A JEDNA NOC.

Sličná odaliska mladá,
polo-žena, polo-dítě,
druhá to Šeherezáda
z Tisíce a jedné noci,
ale zcela bez pomoci

a v trapnější situaci,
neboť věru nevěděla,
co by tak nepřetržitě
skýtalo jí nové látky
(nedbalť Sultán na pohádky)
modlila se k Allahovi
pokorně, jak ženě sluší...
Prosba krásných rtíků přístup
snadný má i v božské uši...
Allah není analfabet
a ví, co kde v světě píší...
Odalisce důvěřivé
pomoc seslal po derviši.

Derviš denně donáší jí
Čas a *Právo, České Slovo:*
kde je bere a jak čte je
ona ... dílo Allahovo!

Zachráněno sladké mládí!
Odaliska žije, žije...
Sultán spokojeně hladí
šedou bradu, kávu pije,
kouří, zraků nespouštěje
s Fatmé, Allahovi vděčné,
která před ním rozvinuje
pásmo vskutku nekonečné ..
Odaliska neumlká,
jen když spánek oči klíží;
v zlatých miskách přinášejí
otrokové chutnou rýži,
lahůdky a plody ... voní
s rožňů kuchyň tuční skopci ...
Odaliska vypravuje,
(bez obavy, že nit dojde)
o skandálech pražských obcí.

DROBNOSTI.

POHÁDKY A PŘÍSLOVÍ

lidu ruského. S dodatkem přísloví staroarménských sebral a přeložil Karel Frič. Vyšly v Ottově světové knihovně za 40 hal. Dobrá věc. Pohádky nejsou všecky nové, některé už Fr. Vymazal přeložil a vydal. Pohádka o psu a datlu je mi záhadná; něco tak nelidského málokdy se v pohádkách najde. Přísloví ruská i arménská jsou noha... Překlad se plynně česky čte. Některá při-
vinkou. ...mi vtipná.
sloví jsou v... pro mne diamant, pro jiného střep.

— Moje ok... a žurnalisté by si často měli
(Což platí také o ...
připomínat.)

— Kdo utiká, to... honí. (Hodí se na nynější mladočeskou politiku, k...é si nikdo neváží a kterou vláda honí z hanby ... hanby.)

— Jen kdyby bylo ...ryto — svině by se našla. (Připomínám těm, kdo říkají, že realistů je málo. Kdybychom mohli nabízet plné žlaby, to by se přihnalo sviní!)

— Čert z blízka není tak strašný, jak ho malují.

— Srdce bez tajemství — prázdná kniha.

— Všude je dobře, kde nejsme.

— Bez práce zkažené mistrem nebudeš.

— Nekupuj zbytečné, budeš prodávat potřebné.

— Z dobré opice neuděláš ani špatného člověka. (Hodí se na mnohé naše umělce.)

— Dluhy neřvou a přece spát nedají.

— Není milý, protože je hezký; ale hezký, protože je milý.

— Není hanba mlčet, když nevíš, co říci.

— Sešli se, aby o některých věcech pomlčeli. (Tak se schází pražská radniční klika.)

— Bílé ručky milují cizí práci.

— Snadík se držel Kdybycha a oba spadli do vody.

— Slovem ani komára nezabiješ.

— Hospodář jde po dvoře, najde rubl — vrací se a najde druhý.

— Chudoba není hříchem, ale čert o ni stojí.

— Ten se má jak u Krista za ňadry.

— Krotkého vlka telata lížou (pana dra Kramáře telata v ministerských kancelářích, a on se pak domnívá, že má veliký vliv u vlády).

— Komu je kdo milý, tomu i nemytý je bílý.

— Příliš úslužný hlupák je nebezpečnější než nepřítel. (Doklad: Mladočeši hlasující pro nezdaněné minimum 1200 K.)

— Štěstí s neštěstím se tak popletlo, že pranic nezůstalo.

— Kdo se vlků bojí, ani hub nenasbírá.

— Louže, ve které se topím, je pro mne mořem. (To je patrně to české moře, které tušil Shakespeare.)

Pravopis není mluvnice, tím méně řeč. Jsou lidé, kteří si na tom nesmírně zakládají, že se v jejich spisech nenajde pravopisná chyba. Z toho se domnívají, že jejich řeč je nejen bezvadná, nýbrž vzorná. To je omyl. Naše venkovská tetička, která píše č l o v j e k, má řeč rozkošnou, bohatou, hudební, ačkoli by měla psáti č l o v ě k. Vzdělaný člověk má znát pravopisná pravidla svého jazyka, to se rozumí, ale vzdělaný člověk má i vědět, že pravopis nepovídá o kráse mateřského jazyka ještě nic. Malichernická úzkoprsost je tedy, když Josef Škultéty ve Slovenských Pohladoch se rozčiluje, že český spisovatel ve V ý b o r u z p o v í d e k M a r t i n a K u k u č i n a označil po n, d, t měkké e českým háčkem a že tedy píše d ě t i, jak se skutečně slovensky vyslovuje a ne d e t i, jak se pravopisně píše. K tomu vědomí se však neumí povznést, co to znamená, když po 60 letech ozývá se slovenčina na českých středních školách a když rostoucí česká inteligence čte Kukučína, Vajanského, Hviezdoslava a snad jeho samého. Tomu se říká polykat velbloudy a cedit komáry.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 30. ledna 1914. Číslo 5.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

PAVEL MARTAN:

JEN JEŠTĚ JEDENKRÁT.

Až budu umírat a s duší rozbolenou
se roztesknělým zrakem budu dívat v svět,
tu přijdi naposled a svoji bílou ruku
mým retům bez krve nech zlíbat naposled.

Až budu umírat a zrakem vytřeštěným
Tě hledat v řadách těch, jež měl jsem tolik rád,
tu přijdi naposled a ve svých loktech měkkých
mou hlavu pochovej jen ještě jedenkrát.

Až budu umírat a kolem lože mého
řad nejdražších mých přátel bude stát,
tu přijdi naposled a svoje rudé rety
k mým bezkrevným mi přissaj ještě jedenkrát.

STRÝC VÁCLAV.

Napsal Vojtěch Rakous. Z knihy »Vojkovičtí a přespolní«.

I chudá židovská barabizna v zastrčené židovské vesnici může míti svou »bílou paní«. V naší chalupě v Starém Brázdimě obcházela a strašila celá desítiletí. Byla mužského rodu a jmenovala se strýc Václav. Bílá paní, strašící v šlechtických rámcích, bývá zpravidla mrtvá, strašidlo našeho domu, strýc Václav, byl městským lampářem v Brandýse, živ a zdráv. Ale živoucí jeho osoby jsme nikdy nespatřili, pouze jeho jméno, jeho minulost, jeho skutky kráčely neviditelně prostorami naší chalupy a vrhaly svůj šerý stín v naši domácnost — jinak tak klidnou a usměvavě jasnou.

Kdo byl strýc Václav? My, menší děti, jsme to nevěděly. Jméno jeho vyslovováno pouze s obavou a šeptem, a zdál se nám, dětem, tajemnou bytostí, z jiného, horšího světa. Až v pozdějších letech, kdy se nám rozum počal rozvíjeti, nabývala tajemná bytost strýce Václava určitějších tvarů a životnější podoby.

Strýc Václav byl starším bratrem matčiným a byl — křtěný. A okolnost tato byla příčinou, že jeho jméno nesmělo se u nás vyslovovati, že se o něm mluvilo jen potají a v neurčitých narážkách a že nám dětem se zdál něčím neobyčejně tajemným a hrůzným. Jméno strýce Václava — to jméno dostal při křtu, původně se jmenoval Jakub — působilo na naši dětskou mysl dojmem věčného zatracení. Dýchaly a rostly jsme v domácnosti, která byla všecka proniklá duchem nejpřísnější židovské rituálnosti. Domácnost ta byla přesně taková, jako bývala domácnost našich předků před sto a dvěma sty lety. Všecko, i nejnesmyslnější starobylé předpisy zachovávaly jsme s úzkostlivou a zbožnou obřadností, tak jak to zachovával děd a praděd... Nejmenší odchylka, nejmenší provinění proti starodávným rituálním předpisům znamenala těžké provinění a bezpečnou ztrátu věčného spasení...

A členem takové rodiny byl křtěný strýc! Že nezměnil víru pro nějakou kariéru, dokazoval jeho úřad městského lampáře v Brandýse. V pravdě byla také jeho historie — již jsem arci zvěděl a jí rozuměl mnohem později — zcela obyčejná a všední. Chudý židovský hoch odešel do světa, učinil si známost s děvčetem křesťanským, rovněž tak chudým, a aby si je mohl vzíti, dal se pokřtít. Úřad městského lampáře zastával po celý svůj život, od svého ožené až do své smrti — téměř půl století. S rodinou rozešel se pro svůj křest načisto, a zdálo se, že navždy. Ačkoli mé rodiště, Starý Brázdim, od Brandýsa jest vzdálen něco přes hodinu, strýc Václav byl od nás ve skutečnosti tak vzdálen, jakoby Brandýs od Brázdima dělilo moře. Ani strýc Václav, ani jeho žena nikdy od strýcova křtu nepřekročili prahu naší chalupy — a z nás nikdo prahu jejich příbytku. A od jeho křtu uplynulo již celých třicet let! My děti jsme znaly jen jeho jméno, ani jeho ani tety nikdy jsme nespatřily. Byl pro svou rodinu mrtev...

Tajemným zjevem strýce Václava počala se moje dětská fantasie zabývati velmi záhy. Kterak vypadal? Jaká byla teta? Měli jsme strýce a tety v Chrásti a v Líbeznicích, ale to byli lidé jako my, jejich domácnosti byly na vlas tak přísně rituelní jako domácnost naše, a ti strýcové a tety byli srostlí s celým naším životem. Ale strýc Václav a ta křesťanská teta? Jak to asi vyhlíží u nich? Po židovsku? Po křesťansku? Modlí se strýc Vá-

clav? A co se modlí? Dětí neměli a o jejich životě zalétaly občas do naší chalupy neurčité a mlhavé zvěsti. S tetou žili v míru a spokojenosti a strýc Václav, jak v mládí býval zbožným židem, tak se po křtu stal zbožným křesťanem. Všecky svátky světí jako rozený křesťan, do kostela chodí a s tetou navštěvují poutnická místa daleko široko — třikrát už byli ve Vambeřicích a sedmkrát na Svaté Hoře — a když bylo jednou biřmování, šest družiček od paty k hlavě vystrojil za své peníze... A zase: O výroční den úmrtí svých rodičů chodí na židovský hřbitov v Kostelci a vždy tam dlouho a dlouho se hlasitě modlí hebrejsky a šamesovi štědře platí, aby místo něho v kostele říkal kadiš; a sto zlatých složil — chudý lampář — aby kadiš tento byl říkán na věčné časy... O Jom Kipur se postí a o Pesah jí macesy a v ty dny žádný chumec mu nesmí přijíti na stůl...

Co bylo z toho všeho pravdou? Bylo by možno, aby takto plnil předpisy své víry bývalé i nynější? Jaké to pole pro bujnou fantasii dětskou! Vysloviti jeho jméno, zmíniti se o něm nebylo dovoleno, však přemýšleti o něm a o něm hloubati nikdo nezakazoval...

Proto také, když jsem začal chodit do Brandýsa do židovské školy — bylo mi 12 let — bylo největší mojí touhou spatřit aspoň jedenkráte strýce Václava, a trápívalo mne nevýslovně, že snad jedenkrát půjdu kolem něho a nebudu mít tušení, že to on. —

Ta židovská škola v Brandýse! Stojí podnes na témž místě — dávno už se tam neučí — a kdykoli se mi udá jíti mimo, jest mi — po tolika letech — hořko a trpko. Jen jediný rok jsem tam ztrávil, nezapomněl jsem však na ten rok podnes. Chtěl bych zkušenosti tohoto roku vyprávěti opět a opět na důkaz, jak »blaze« bylo židovským dětem — arciť pouze dětem židů chudých — v těch blahoslavených židovských školách. Pravda, byl jsem nejchudším z celé školy. Učitel, člověk bez jakéhokoliv vzdělání, hrubý a zištný, byl zvyklý na hojné dary od bohatých rodičů svých žáků. Od nás měl naději — nejvýše — na bochník černého chleba. Tato má chudoba byla příčinou hojných ústrků a útrap v židovské škole. Od jízlivého posměchu nad mou nebohou němčinou se strany učitelovy, až po jeho cynický pošklebek nad mým chudobně venkovským zevnějškem a spartansky skromným obědem — byly to vždy dva krajíce suchého chleba — všecko jsem ve své tehdejší nesmělosti snášel s trpkostí sice, ale mlčky a pokorně. Že moji spolužáci rádi a ochotně následovali příkladu učitelova, rozumí se samo sebou — — —

Bylo uprostřed zimy, kdy počal jsem choditi do židovské školy. Již jsem tam chodil čtrnáct dní. Dni byly krátké a sněhové metelice na denním pořádku. Bylo sice ujednáno, že mne učitel bude domů pouštěti dříve, abych se dostal domů ještě za světla, učitel však, schválně asi, posílal mne domů až před ukončením vyučování, kdy už se vždy notně šeřilo. Na rozloučenou vždy ještě za mnou volával, že v »Zálivech« (prý tam za starých časů stávala šibenice a musil jsem tamtudy jíti) straší. Také bývala ve mně po celou cestu malá dušička.

Jednoho dne byla venku obzvláště krutá nepohoda a záhy nastal soumrak. Snad proto o něco dříve zazněl z úst učitelových nevlídný povel: »Brázdimák může jíti domů!« Poctivě jménem mne ten člověk nepojmenoval po celý rok, co jsem k němu chodil...

Před školou se mnou zatočil ledový vítr a bouřlivá sněhová vánice zalepovala mi oči. Mimoděk couvl jsem zpět pod ochranný vchod školy.

Jak se dostanu domů?

V tom uchopila mne něčí ruka a hlas, hlas ku podivu podobný hlasu matčinu, zazněl mi v sluch:

»Že jsi Baruščin? Čekám zde na tebe, půjdeš se mnou.«

Přede mnou, jakoby ze země vyrostl, stál starý, neznámý člověk. Postavu celičkou zahaloval hrubý, šedý plášť, jaký nosívají ponocní, a beranici na hlavě měl staženou až přes uši. V němém úžasu zíral jsem ve starou, vráščitou, hladce oholenou tvář, viděl dvé modrých, mírných očí zírati na sebe s dobrotou a něhou; ty oči a ta tvář... úžas mnou zalomcoval ... to byly oči a tvář mé matky.

Tu řekl neznámý — hlas jeho měl ku podivu týž zvuk jako hlas matčin:

»Nic se neboj, jsem tvůj strýc, Baruščin — jako maminčin — bratr.«

Strýc Václav! On!

Kdyby byl blesk vedle mne udeřil, země kdyby se byla přede mnou rozevřela, nebyl bych se tak poděsil, jako poznáním, že stojím před strýcem Václavem. Hrůza mne obešla. Vytrhl jsem mu ruku, za kterou mne držel a zděšen ucouvl zpět.

»Což se mne bojíš?« tázal se strýc Václav smutně, »čekám zde na tebe, půjdeš k nám na noc. Domů se nedostaneš.«

Strach mnou lomcoval.

»Půjdu domů,« vyjektal jsem.

»A proč nechceš se mnou? Bojíš se mne?«

Ten hlas působil na mne ku podivu konejšivě. Pozvedl jsem opět hlavu. A dívaje se do těch očí a do té tváře, jež každým tahem připamatovala mi matku, a při zvuku toho známého hlasu cítil jsem se pojednou ku podivu volným. Všechen strach, všechen děs před čímsi neznámým, hrozným, pojednou zmizel, a bylo mi, jako bych za tím hlasem, za tou tváří bezpečně mohl jíti třeba kraj světa. Ještě jednou zahleděl jsem se do děsné metelice, zuřící kolem, pak odhodlaně vložil jsem svou ruku zpět do ruky strýce Václava:

»Půjdu s vámi.«

Radostný úsměv všecek ozářil tu hladkou, vráščitou tvář.

»Jako doma u nás budeš,« řekl — a srdečnou

radost bylo znáti na jeho hlase — »a teta bude míti radost — velikou radost.«

Šli jsme — stále mne vedl za ruku — vzhůru ulici směrem k náměstí. Na samém konci ulice, v domě pekaře Junka, v prvním poschodí, bydlil strýc Václav od těch dob, co se oženil a co zastával úřad městského lampáře.

(Pokračování.)

JAN KLECANDA:

NOVÝ KLOBOUK.

Románek skoro mravokárný.

Ulicí od vinohradského nádraží a nuselských schodů ubíral se mladý muž elegantního zevnějšku a výbojného vzezření. S lehkou cestovní brašnou, světlým jarníkem přehozeným přes ruku, v ruce hedvábný deštník . . . patrně člověk, jenž právě přijel směrem od Tábora neb od Plzně a seskočil již pod nuselskými schody z vlaku, aby místo ponurého, začouzeného tunelu užil pohledu na veselé, mladé město, rostoucí jako z vody na návrších nad starou Prahou.

Na první pohled bylo na něm patrno, jak šťasten je myšlenkou, že dlí v Praze. Na každé křižovatce ulice se zastavil, rozhlížel a přímo kochal pohledem na řady vysokých domů. Někdy přelétl mu kolem rtů lehký ironický úsměv. To když na některé té kasárnovité façádě moderního činžáku poznal některý detail, vypůjčený ze staropražského palácového baroku, ale hned zase usmál se širokým úsměvem upřímné radosti, radosti ze světlých, širokých a dosti čistých ulic, vroubených košatými akáty.

»Ach, Praho, Praho! Konečně . . .« vzdychl si, ne sentimentálně, ale radostně, těše se, že ho zde čeká jiný, veselejší a snad i hlubší život než tam, v tichém venkovském městě, kde byl poslední léta jako zaklet.

Ale mladý muž měl patrně stejně vyvinutý smysl pro krásu všeho druhu, neboť přes tu chvíli tiskl zlatý skřipec, jenž mu na spoceném nose vypovídal službu, vždy právě, když měl potkati nějakou dámu.

»Čert ví,« bručel si zálibně, »je to přece jen pravda, třeba že to ten kujon Baedecker zamlčuje, že v Praze jsou nejhezčí ženské na celém světě! To je už od schodů šestá, jedna hezčí než druhá. Oh, Jarko, Jarko! Jaké to štěstí, že's už takový ostřílený mládenec, jinak bys co nevidět vyvedl hloupost a zamiloval se po uši, jako nějaký kvartán . . .«

Za takových samomluv dospěl až k Tylovu náměstí a svědomitě napočetl dvanáct krasavic. Ale zde na tržišti, kde panoval čilý ruch, jako vždy v ranních hodinách, byl se svým počtářstvím u konce, poněvadž nestačil. Hemžilo se tu mladých i starších paní a mezi nimi tu a tam i hezké, mladé žabky v elegantních úborech, jež mladý světák, zmírniv krok, znalecky a směle si prohlížel. A že byl sám při svých asi třiceti letech skutečným krasavcem, i svou vybranou elegancí skoro až nápadným, nebylo divu, že jeho smělé, ano výbojné pohledy setkávaly se s příznivým přijetím.

»Ale pravdu měl náš starý bručál,« rozpřádal své pozorování pražského dámského světa. »Žene se tu v Praze paráda tak nesmyslně, že našinec na tak zvané ženění z lásky ani pomýšleti nesmí! Nu, proti takové nepředloženosti byl bych já asi pojištěn,« usmál se sebevědomě, zadívav se na nádherný klobouk mladé dámy, jenž byl o málo menší, než zadní kolo žebřiňáče. »Moc tomu nerozumím, ale tolik dovedu přece posouditi, že na takovýhle klobouk by praskla asi polovice mé měsíční gáže . . . Tři, čtyři klobouky v roce . . . ah . . . sacre bleu!«

Tento, skoro hlasitý výkřik platil jiné mladé dámě, jež kráčela proti němu a s jejímž pohledem se jeho oči setkaly. A byl to takový pohled, že místo sprostého českého »hrome« vynutil francouzské zaklení, jež dáma zaslechla a kvitovala úsměvem. Při tomto úsměvu se panu Jaroslavu — jehož druhého jména dosud neznáme — zatočila hlava tak důkladně, že se za ní, totiž za svou hlavou, — otočil i sám.

»Pane! To byl pohled! to jsou oči!« zvolal, ale teď už jenom v duchu, a rychle odhodlán, jako vždy při podobných příležitostech, pustil se za Ní.

Dáma se zastavila u květinářského stánku, takže ji mohl pohodlně o několik kroků předejíti. Pak vrátil se, aby ji zase potkal.

Podařilo se mu a — opět ten pohled! Bylo patrno — oh, pan Jarka měl kus sebevědomí a trochu zkušeností — že i její pohled na něm spočinul s potěšením. Mžikem přeletěla zrakem jeho celou postavu od žlutých lakýrek, pečlivě vyžehlených spodků — však si dal celou cestu pozor, aby nevytlačil kolena — od zlatého řetězu až k zlatému skřipci a modernímu klobouku.

»Hm, co teď?« uvažoval, zastaviv se a pohlížeje za ní. »Tohle si přece nedáš ujíti, hochu starý?«

Její krásná, pružná postava houpala se před ním graciésně pomalu na chodníku. Ohlédla se jako po ovocnářském krámku,

ale pohled její patrně platil jemu. Zahlédla, že se zastavil a byla si již jista, že jde za ní...

Je to mladá panička, či ještě slečna? Může býti obojí, ale to je celkem lhostejno... Je patrně z dobrého domu... Ten úbor... ten klobouk... všecko svědčilo nejen o vkusu, ale i o prostředcích k tomu, aby se vkusu vyhovělo.

Po několika krocích zastavila se opět před jakýmsi krámkem, ale nekoupila, nýbrž jen prohlížela si vyložené zboží, při čemž však oči její hledaly Jarku.

Opět setkali se oba očima, tentokráte tak plně tváří v tvář, že ona v stydlivých rozpacích sklopila oči. »Můj bože,« myslil si pan Jarka, »Jaké to čarokrásné řasy! Jaký to cudný pohled! Jarko, světáku zkažený, obrať se a prchni! Tomuhle andělu nevinnosti nejsi hoden rozvázat řeménky! Ah ba,« hned zase sám se povzbuzoval, »vždyť ona ani nemá řemínků. Ale jsou to nožky!«

Odhodlán jíti za neznámou krasavicí až na kraj světa, uvažoval jako zkušený mládenec již nyní, posud dosti klidně, co by z toho mohlo býti.

Je patrně ještě svobodná, usuzoval, a je zcela jistě nezadaná. A ještě patrnější jest, že jako ona jemu, tak i on jí na ráz se zalíbil. Proč by to nemohlo býti? Takové věci nedějí se pouze v románech, nýbrž denně ve skutečném životě, což ostatně v přítomném okamžiku cítí a tudíž i dokazuje on sám.

Věru, nemohl sám sobě nepřiznati, že je neznámou krasavicí tak silně zaujat, že by byl schopen vyváděti největší hlouposti. Prozatím byl odhodlán jíti pomalu za ní, a až přijdou do méně oživené ulice, nabídnouti jí svůj průvod... Posud — tržiště již dávno přešli — to nebylo možno pro množství chodců, jimž sotva stačili se vyhýbati.

Náhle zašla krasavice do průjezdu domu, před čímž ovšem poohlédla se, zda je posud sledována. Jarka za ní... Nešla dále, stála asi uprostřed průjezdu a rozpačitě, skoro uleknutě na něho pohlížela, což ho přimělo k tak uctivé pokloně, jako by pozdravoval nejméně princeznu.

V Jarkově povaze ovšem rozpačitosti nebylo, ale její cudné zapýření přece mělo za následek, že méně výbojně, než měl ve zvyku, ji oslovil.

»Milostivá slečno, ráčíte dovoliti...«

»Proč mne pronásledujete, pane?« zazvonilo z malinových rtíků, o nichž by byl zkušený světák bez další zkoušky mohl přísahati, že neznají červené pasty.

»Proč? Proč?« rozohnil se Jaroslav. »Proto, slečno, že vaše oči mne okouzlily tak, že šel bych za vámi na konec světa... leda byste dovolila,« doložil s jemným úsměvem, »abych šel s vámi...«

»Se mnou?« usmála se a zašveholila: »To je nemožno... ale... chcete-li mi něco říci, mohli bychom si zde zajíti na chvilku do pokoje.«

»Což vy zde bydlíte?« udiveně se zeptal, sám překvapen příliš snadným vítězstvím.

»Nebydlím, ale zde je hotel,« zašeptala nesměle.

»Ah, hotel? Tedy chambre séparée?« vyjekl Jarka skoro zděšeně, dívaje se na dámu, jež stydlivě klopila oči pod závoj svých cudných a svůdných řas.

»Ó, Jarko, Jarko! Osle starý, jenž ses posmíval nezkušeným kvartánům!« kmitlo mu hlavou. Ale vzpamatoval se ihned a vpravil se do situace.

»To zde je tedy hotel?« opakoval, rozhlížeje se po dosti neútulném vnitřku budovy.

»A vy jste to nevěděl?« zasmála se na něho šelmovsky.

»Tak šla, kočičko!« řekl rozhodně a vsunul jí ruku pod paží. Povšiml si, že sebou zděšeně trhla.

»Jak to se mnou mluvíte?« řekla vyčítavě a pohlédla na něho tak, že se skorem až zastyděl.

»Hrome!« šeptala mu jeho ješitnost — tentokráte po česku — »to bych byl na slušnou dámu udělal tak mohutný dojem, že by ihned obětovala všecko? Nu konečně... vždyť já jsem také odhodlán ke všemu...«

A spíše veden svou novou družkou, než aby on vedl, zmizel s ní ve špinavém koridoru hotelu asi třetí třídy...

*

»Jarko! Jaroslave! Bratře!« vzkřikl Pavel Petříček emfaticky a odhodil namočené péro na jakýsi akt, o němž právě pracoval. A nestaraje se o dílo zhouby, jež vykonalo, vrhl se příteli vstříc a objímal i líbal se s ním s takovou vroucností, že prachem i kouřem zašeřené zdi jeho kanceláře jistě podobných výlevů citů nepamatovaly.

A náš starý známý — poznáváte přece světáka z Vinohradů — opětoval jeho projevy sic méně bouřlivě, ale patrně se stejnou upřímností.

»Jsem přeložen, hochu, do Prahy! Ráno jsem přijel a teď má první cesta k tobě! Jsi spokojen?«

»Ale ovšem že... Jinak přec mezi námi nemožno... ač bych se měl skoro hněvati. Dlouho jsi nepsal! Posaď se! Ale ne, ne...

počkej, ať si tě prohlédnu... Nu, fešák, starý fešák a dobyvatel ženských srdcí. Ale víš co? Ani nesedej! Jdeme... ihned jdeme! Pánové,« obrátil se k dvěma písařům, již stavěli se, jako by horlivě psali, ale při tom zvědavě brejlili na příchozího. »Přijde-li šéf, řekněte mu, prosím, že mi přišel starý přítel, bratr, víc než bratr...« stupňoval nadšeně, nevšímaje si shovívavého, ale laskavého úsměvu Jarkova.

Jedním trhnutím žaluzií zavřel svůj americký psací stůl a pak, blahosklonně pozdraviv oba písaře, vybídl přítele k odchodu.

»Chlapče! Já bych tě uškrtil radostí,« horoval, když kráčeli po rozlehlé chodbě, v níž jejich kroky desateronásobnou ozvěnou rachotily. »Uškrtil bych tě, Jarko, kdybych se byl před těmi nestyděl! Dej mi aspoň ruku!«

»Jdi, jdi, ty dětino!« zahovořil přítel měkce a podal mu srdečně ruku. »Pořád tak bouřlivý, pořád ten starý Pavel...«

»Nu, a ty?« vyčítal Pavel, dívaje se na přítele okem plným lásky. »Dovedeš se rozpálit, když vidíš zástěrku, ale vůči starému příteli učiněný rampouch... Jsi už aspoň radou, co?«

»Ach, hochu milý, do toho mám asi stejně daleko, jako ty...«

»Nu, neškodí! Dočkáme se i toho. Ale byt? Máš už byt?«

»Slyšel jsi: Jdu z hostince od oběda rovnou k tobě. Poraď!«

»Jarouši, slušelo by se, abych ti nabídl..«

»Nesmysl...«

»No, nesmysl! Chápeš tedy? Mladí manželé, pokud jsme se nezmohli na hostinský pokoj. Ale víš co? Znamenitý nápad! Má tchyně má krásný pokoj a — ach, Jarko, Jarko — má švagrová je mladé, rozkošné děvče...«

»Ó fuj!« vzkřikl Jaroslav zděšeně. »Z toho nebude nic.«

»Cože? Stavím-li se z přátelství k tobě, jakobych byl neslyšel to »fuj«, jež je vyloženou urážkou mé rodiny...«

»Ne, příteli, tak to nesmíš bráti...«

»No, však já neberu... Ale stal ses snad nepřítelem žen vůbec?«

»Žen vůbec ne, Pavlíčku! A mám všechen respekt před tvou paní tchyní i tvou krásnou švagrovou, o níž jsi ve svém pozvání na svatbu tolik horoval, že jsem z toho dostal až strach. Nu, netrhej sebou! To já jen tak žertem. Tehdy jsem skutečně naprosto nemohl. Ale pokud se toho bytu týče, musím říci, že jsem zásadním nepřítelem mládeneckých bytů, kde je dcera na vdávání.. Víš, to je past...«

»Hochu, nechci tě přemlouvati, ale kdybys mou švagrovou viděl! To jsou oči!« horoval Pavel, nechtěje hned vzdáti se své oblíbené, ale přímo nepronesené myšlenky.

»Nu, kamaráde, na krásné oči mne v Praze nenachytáš!« zasmál se Jaroslav. »Alespoň dnes ne, poněvadž mám v tuze živé paměti své první dobrodružství v Praze.«

»Cože? Dnes jsi přijel a už dobrodružství? Už vidím, že's posud ten starý. Počkej, v kavárně mi musíš vypravovati. Souhlasíš přece? Půjdeme teď do kavárny, pak tramvají do Královské Obory a pak na večeři k nám...«

»Tak neočekávaně?«

»Nic neočekávaně! Pošlu ženě z kavárny pneumatickou zálepku,« řekl Pavel, těše se již v duchu, že jeho žena bude míti dobrý nápad a pozve k večeři švagrovou, o čemž se však nezmínil, nechtěje přítele vystrašiti.

Zašli do nejbližší kavárny a zatím co Pavel sháněl a pak psal zálepku, Jaroslav prohlížel zběžně noviny.

»Tak! Už je to. Čti!« zvolal přítel, podávaje mu k nahlédnutí lístek.

»Drahoušku!« slabikoval Jaroslav. »Připrav na sedmou znamenitou večeři. Přivedu přítele Jarku. Chápeš, co to znamená? Budu míti u svého stolu — bohužel že ne pod vlastní střechou — dvě bytosti, jež jsou mi na světě nejdražší. Tě líbá Tvůj Pavel.«

Jaroslav vraceje Pavlovi list, usmál se na něho skoro něžně. »Ty, ty, dětino! Pořád ten starý blázínek...« Bylo v tom cosi tak laskavého a shovívavého, jako když otec odstrkuje mazlící se dítě, jehož přítulnost je mu milá a přece uvádí ho v jakési rozpaky, jež pociťují někteří lidé, již neradi projevují své city příliš okázale.

»Co, blázínek! Proč blázínek? Což to není pravda?« vybuchl Pavel. »Což si nejsme my dva více než bratry? Či's už zapomněl?«

(Pokračování.)

OTAKAR HANUŠ:

Z CYKLU NADĚJE A VZDORU.

Rok tedy jdeme už jak mniši krajem spolu.
Ne k cizím, u sebe jen ruce po obolu
vztáhneme bojácně... Lze v očích prosbu číst:
»Dej úsměv, polibek, mých nadějí se ujmi,
jen knutu sklamání, bič zrady nedaruj mi —
o soucit neprosím. Chci raděj nenávist.«

Tak ruku v rucc jdem a meze k dálkám běží
jak diví hřebci trig bez pána, bez otěží
a mezi poli dál se chvějem' nesmělí —
a v noci, jemných mlh když padá závoj řidký,
je v hrudi radostno, že den byl bez výčitky,
že srdce mluvilo jak přítel k příteli.

A v jedné noci té svou torbu prohlížeje,
zřím, co v ní pokladů, co lásky se v ní skvěje...
Ó, jaká odměna, že zbožně s ní jsem šel!
Však u ní neshledal jsem kousek rudy ani...
Vím, malé bylo jí mé velké milování,
že vděčné srdce své jsem v jejím nenašel!

*

VYZVÁNÍ.

Pokojní páni u sklenic svých! Važte si, že jsem kdysi dlel
v hlemýždí vaší společnosti dráždě vám hroty tykadel,
klepaje přes ně ironií, ptaje se, kterak u vás žijí
básníci lokální?
Vím to já, vím, že hoch jsem, který pro vaše bledé panny dcery
dost není morální.

Važte si pištce, který drsně parterre a lože vypiská,
vždyť mají vaše dcery v žilách bílá jen těliska,
v zbytečných zubech plombu zlatou, dušinku skromnou, nebohatou,
pro městské panice,
na hlavě účes mile umný, před zrakem obzor, jemuž humny
jsou dány hranice.

Já jsem se zrodil pro panenky z trošinku jiných lidstva sfér,
nevábí mne a' nezmámí příklady dobrých kariér;
ret maje na rtech tuto dobu, tanečním krokem kráčím k hrobu,
v němž zvykli jste si žít.
Shniju tam, shniju, páni milí, a vy mně — za živa už shnilí —
budete rubáš šít.

Bude to rubáš ze záplaty, ze lži, jak komu napadla.
Po mojí smrti vystrčíte koštěnná svoje tykadla,
každý je v hrůze nad mnou sepne, bez bázně, že je mrtvý klepne
rouhavým úsměškem.
Že po mně plivne pivní rota, celého mého ze života bude mi výtěžkem.

Ale vám jednou, třeba k stáru, nehybná srdce zazebou.
Před vámi smrt; a tu již já mám s nádherou žíti za sebou.
Démoni přijdou chorob diví, útroby ztráví matka pivní —
bude vám vskutku zle.
Sklenici v rucc, k hrobu jdete, na slední soud si ponesete
své srdce omrzlé.

Neznalo bouře zajásání, nezná, jak vášeň klokotá;
u kamen, u dcer dochořila nudná vám píseň života.
Řízněte potom do mé hrudi, v které se rudé srdce vzbudí
a krev v něm bude vřít.
V rakvičce hrubé, v rakvi z latí bude mi srdce děkovati,
že smělo žíti. Žít!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nevadí, byste přečetše to, odsoudivě se usmáli,
nezmění to mou čistou píseň ani tu vaši šakalí!
Volný mám život, plný kouzla, do vašich ale hrudí vklouzla
míra a soukolí.
Za krokem krůček jděte těsně, pijete dvanáct sklenic přesně
pro respekt okolí.

Žíravý pištěc, v očích oheň, k výši mám snahu topolů,
posmívám se vám jedovatě, zadaných vašich u stolů.
Vtíravá je má píseň muší, o ploše zpívá vašich duší,
u boltců zaniká.
Na vaše dcery, zvadlé thuje, rouhavě prstem ukazuje
milenka básníka...

*

MANÉŽE.

Clown publika, přednáším vtip, jenž bolí
a ve vlastní se tělo zařeže.
Osudu tlustou, praničemnou holí
denně jsem vháněn v sloupců manéže.
V prsou mi často něco hrozně vzlyká,
a já své vtipy metám do publika.
To platí. Chce se smát.
Pozuju, šklebím sarkasticky ústy,
klonim se — při tom nejradš bych na tlustý
publika na krk hmát.

Manéže novin. Slovo, které děsí.
Pel veršů tvých, pel květů, motýli,
tón, který sáhal duše na klávesy,
buržoa přečte v kafé otylý.
Čím jásal jsi, čím plakal, smál se, vzlykal,
cos na se řek, cos dosud nevyříkal,
růže a máky, ocún, protěže —

to za kus chleba házíš znesměleně,
zda zalíbíš se, házíš to však denně
do sloupců manéže...

A když jsi přeci chytil mozky tupé,
za květy své hned získáš odplatu.
Dompteusa přes ně pikantní pak cupe
z Pschütt, z Cri-Cri, z Frou-Frou, z Musket,
z Witzblattů...

DROBNOSTI.

BOLESLAV MIŠKOVSKÝ,
22letý syn redaktora Josefa Miškovského v Českém Brodě, zemřel 30. prosince u otce. Jinoch velmi nadaný. Již v 15 letech psal slušné verše, později však ozvala se v něm novinářská krev, zejména za vídeňského pobytu, kde jako úředník Živnostenské banky byl bankovním novinářem a ochotným spolupracovkem Vídeňského Denníku. V poslední době psával i do Času. Přestoupil do Agrární banky, ale podlomené zdraví donutilo jej odejít v létě do Č. Brodu, kdež po pěti měsících zemřel. Jeho přítel poslal nám některé jeho verše z roku 1906, z nichž tuto dva epigramy tiskneme.

MÉMU INFORMÁTOROVI — NA CESTU DO SEMINÁŘE.

Měl snivé, modré oči
a tmavé vlasy žen tak rád...
Však kamkoli teď vkročí,
jen samý rmut a samý chlad.
Vždyť štěstí brzo zaniká
a neštěstí jen zebe.
Teď temné vlasy — klerika·
a modré oči — nebe!

CO JSEM?

Jsem básník lepé lyriky
a pášu ostré kritiky.
Při mně se dosud toto snese,
že literát jsem bez koncese.
Jsem zuřivý prý samovrah,
jenž v zoufalství spaď s kluzkých drah.
Jsem citupIný pro vladařské dojmy,
prý pletu sobě politické pojmy.
Jsem radikál,
snad klerikál,
atakdál a atakdál.

PŘEDZVĚSTITEL
čili pomník muži, jenž nežil. Klerikální pařížský žurnalista Paul Birault, chtěl patrně demonstrovat povrchnost svého národa co nejkřiklavěji; vymyslil si tuto mystifikaci: S velikým rozhořčením pustil do všech koutů Francie letáky, že prý je veliký nevděk, když Francie zapomíná na jednoho ze svých nejzasloužilejších mužů, Hégésippa Simona, jehož sté výročí smrti právě prý se blíží. Hégésippe Simon byl. předzvěstitel a vychovatel demokracie a jeho heslo znělo: »Tma mizí, když slunce vyjde.« Na toto hlubokomyslné heslo chytal žurnalista Paul Birault kdekoho. Vyzval poslance a senátory, aby dali podnět ke komité, které by jubileum Hégésippa Simona uctilo nějakým důstojným a slavnostním způsobem. Poslanci i senátoři přijali okamžitě věc za svou. Vyslovili též svoje politování, že kosti muže zasloužilého, jako byl Hégésippe Simon, tak dlouho musily trouchnivět v nevděku Francie. Návrh na uctění slavného muže přijat jednomyslně a šlo jen o to, jakým způsobem oslavit památku. Někteří byli pro pamětní desku, někteří pro pomník. Čím Hégésippe Simon byl, o to vůbec se nezajímali, nemajíce patrně kdy. Stačilo jim nadšení pana Biraulta, který vždycky, když podrobněji byl dotazován, odpovídal, že Hégésippe Simon byl předzvěstitel. Toto široké nic nepovídající slovo (ve francouzském umění je takových slovíček na kolik vagonů), úplně poslancům stačilo. Trochu nejistým cítil se jedině M. Massé, který vyslal z ministerstva úředníka k Biraultovi, aby se ho na Hégésippa Simona a jeho dobu blíže vyptal. Birault vylíčil »předzvěstitele« tak nadšeně, že nic už nebylo oslavě v cestě a chybělo jen místo pro pomník a kus žuly, z níž měl být vytesán. Byl ustanoven i den slavnosti a slavnostní řečník. Jen Leon Bourgeois pojal pochybnosti a čím marněji po slavném H. Simona pátral, tím více vyslovoval podezření svým přátelům. Dle jedné verse mystifikaci prozradil Birault sám, jakmile se dověděl, že L. Bourgeois jeho švindl odhalí. Dle jiné verse praskla mystifikace proto: Birault je také Francouz, ve své nedočkavosti vyžvatlal nejbližším přátelům, že Hégésippe Simon nikdy nežil, a někdo z nich — také Francouz — mystifikaci prozradil. Slavně vypadá ten předurčený řečník slavnostní, jenž slíbil mluvit o někom, o němž nevěděl než že byl předzvěstitel, a stejně slavnostně poslanci a senátoři, kteří nadšenými dopisy přihlašovali, že se 31. března 1914 osobně k slavnosti dostaví. Potom si naříkáme, jak Francouzi jsou neinformováni o cizích, na př. českých věcech.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Dva mrazy.

Ruská pohádka.

Proháněly se po širém poli dva mrazy, rodní bratři; s nohy na nohu poskakovali, rukou o ruku klátili. I pravil jeden k druhému: »Bratře Rudonosko, což abychom se trochu pobavili a lidi notně poznobili?«

Druhý na to odpověděl: »Milý bratře Modronosko, chceme-li poznobit lidi, to nesmíme se honit po širých polích. Pole jsou sněhem zanesena, všecky cesty zaváty — nikdo tu nepojede, ani nepůjde. Poběžme raději tamto do lesa borového — tam je sice méně prostory, ale za to tam najdeme spíše zábavu. Ačkoliv i tam skoro nikoho není, tož přece jen spíše někoho dopadneme na lesní cestě.« Jak se umluvili, tak to provedli. Spěchali tedy milí bratři do blízkého lesa — běží, cestou se těší na švandu — s nohy na nohu poskakují, jedličky i sosny rozštěpují. Stará jedle praská, mladá sosna skřípe — běží-li po sypkém sněhu, korou ledovou ho pokrývají — trčí-li kde opožděná bylinka ze sněhu, dechem svým ji sklátí, zničí a roznesou. Tu uslyšeli s jedné strany zvonečky, s druhé strany rolničky. Se zvonečky pán jede — s rolničkami mužík jede. Radili se bratři mezi sebou, ke komu má kdo z nich běžet a kdo koho z nich mrazit? Mladší, Modronoska, praví: »Já bych se měl pustit raději za mužíkem — toho spíše zmohu, ten má starý polokožíšek, samou záplatu, čepici má samou díru a na nohou jen bačkory — jede asi chlapík na dříví — a ty, bratře, běž si za pánem — vidíš, že má kožich medvědí, čapku liščí a vysoké boty z vlčiny — toho já bych nezdolal — na toho já nestačím.« Mráz Rudonoska se jen pousmál: »Jsi ty ještě mladý mráz, bratře, — avšak budiž, jak si přeješ — běž si tedy za mužíkem a já se postarám o pána. Až se k večeru sejdeme, řekneme si, kdo měl práci lehkou a kdo těžkou. Zatím s Bohem!« »S Bohem, bratře!«

Zahvízdali, zamlaskali — a každý uháněl za svou obětí. Když pak zašlo sluníčko, sešli se oba bratří na širém poli — a vyptával se druh druha, co a jak bylo.

Tos měl asi kus práce s pánem, pravil mladší — moc asi nepořídils? Jak pak bylo by možné, dostat se mu na kůži?

Starší se jen pousmál.

Ach, pravil, braťko Modronosko, jsi ty nezkušený! Já ho tak schvátil, že celou hodinu se bude hřát — a to se ještě nedohřeje.

A co pak kožich, čapka, a vlčí boty?

Nepomohly! Zabral jsem se mu pod kožich, pod čapku i v obuv, i začal ho mrazit... On se ježil, vrtěl sebou, balil se, balil — a uminil si, že se ani nehne. Nic naplat! Bylo mi to právě vhod — schvátil jsem ho tím více — až málo živého vynesli ho ve městě ze saní. Nu — a co pak ty jsi dělal s mužíkem?

Ach, bratře Rudonosko, skoro se mi zdá, žes ty se mnou zalaškoval. Chtěl jsem mužíka hodně zamrazit a zatím on mne vyplatil, až mi boky pochroumal.

Jak to? ptá se bratr.

Inu, to bylo tak: Mužík, jak viděls, jel rubat dříví. Už cestou jsem ho znobil, ale mnoho si z toho nedělal. Dokonce mi nadal: »Prokletý to mráz!« To mne dopálilo, a já ho začal ještě silněji štípat a bodat. Moje zábava však dlouho netrvala! Když přijel na místo, vylezl ze saní, i začal sekerou pracovat jakoby nic! Myslím si: Jak já ti ukážu, co umím! — Zalezl jsem k němu pod kožíšek. Ale on sekerou máchá, až třísky kolem lítají — ano i pot na něm vyvstal. »Takhle to nepůjde,« řekl jsem si, a nemoha se pod kožíškem ulebedit, ba, i když kouřit se z něho počalo, vylezl jsem a přemítal, co počít. A mužík pracuje a pracuje — a místo co měl mrznout, tak se rozehřál, že i kožíšek svlékl. To mi bylo právě vhod. »Jen počkej!« pravím si. Kožíšek celý promoklý — i vlezu do něho a zamrazím ho tak, že byl celý jako tvrdá kůra. »Tak! a teď zkus, oblečeš-li zase svůj kožíšek!«

Když byl mužík s prací hotov, šel si pro kožíšek. Až mi srdce zabušilo radostí, jaká to teď bude švanda! Vidí kožich, vidí, že je jako roh, a nadával a nadával, až do horoucích pekel mne posílal. »Jen nadávej,« myslím si, »odtud mne nedostaneš.« On ale vzal poleno, hodně sukovaté, a začal mlátit vší silou do kožichu. Jářku: »Honem z kožichu ven!« ale zapletl jsem se uvnitř do vlny a dlouho se vyplést nemohl. A on bije a buší — konečně jsem přece vyvázl! Už jsem si myslil, že své kosti ani neseberu, a posud mne boky bolí! I zařekl jsem se znobit mužiky!«

Bratr na to: »To si myslím!«

*

LISTÁRNA REDAKCE.

Pro Besedy Času přicházejí už příspěvky k Macharovým padesátinám. Odpovídáme k četným dotazům, že příspěvky jsou nám vítány pro Čas i pro Besedy Času od každého, kdo chce a umí něco dobrého k jubileu Macharovu říci. Není třeba, aby byly literární. Může to být také vzpomínka, dojem z osobního styku, vyslechnuté hovory o něm z vrstev, které četly nahodile něco nebo jen slyšely Machara přednášet. Z toho by redakce mohla vybrat takové příspěvky, aby vystoupil celkový obraz, jak se v tuto chvíli soudí v národě o národním básníku a co básník nám všem znamená. Poslední lhůta příspěvků je 22. února.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 6. února 1914. Číslo 6.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou nebo poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

J. J. HOŘČIČKA:

HLUBOKÝ TÓN.

Aleje světel žlutých, červených
i jiných odstínů
dobyly pozornosti očí mých.
Jak stojím ve stínu

tak hledím daleko tam dolů k nim,
až zrak už přechází,
mlha se kouří z vod, že nevidím
než jiskry na hrázi.

Pode mnou duní mohutný vždy tón —
se struny života...
Hodinu šestou hlásí s věží zvon,
skončena klopota. —

A hukot roste, proudy z továren
a staveb — mají hlad...
Doprovod vpadá laxní z kaváren,
cinkání s promenád — — —

Ta mlha stoupá, kolem houstne tma,
disharmonie zní,
bolestí resonuje duše má...
Kdy, kdy se rozední??

*

TĚŠ SE TROCHU!

Kudy jdu a kam jen hlédnu,
všude smrčky, svíčky, okrasy. —
Ty se, hochu, stydíš jednu
slzu pustit tajně pod řasy?

Byl jsi mladý, míval's stromky,
pak jsi rostl — život nehledí.
V duši zbyly pestré zlomky,
závěj sněhu, příkré náledí...

Obrazy se mění... sněží...
Těš se na tu krátkou obnovu!
Nechoď smutně po nábřeží,
pojedeš přec také k domovu...

Kdo tě přijme? Matka čeká?
Milenka si myslí na něhu?
Těš se, hochu! Co tě leká?
Že ty květy budou ve sněhu?...

*

VEČERNÍ MELODIE.

Poslouchej, jak usedavě šeplá
od okapu vlažné vody spád...
Na tvých ňadrech, duše plná tepla,
takhle ukolébán chtěl bych spát. —

Avšak časem kapka ostře střikne,
v kaluži jak jiskra vyskočí,
a to dráždí, než si člověk zvykne. —
Šero lehá na tvé obočí...

*

VĚNOVÁNÍ.

(Hildě.)

Za první lásku, její pravé vzplání,
za první bolest, jíž jsem k tobě vzdych',
za první života mé ochutnání,
za první polibek... A první hřích?...

*

STESK.

(Hildě.)

Odešla už... Cítíš, obře,
jak jsi skleslý? — Je ti do kvílení.
Teprv nyní chápu dobře,
že tu byla... odešla — už není...

Odešla... Tak náhle, tiše,
jak když v stínu uštknou zuby hadí,
ještě zpět zříc do té říše,
kde se zrodila, já prožil mládí...

A to navždy?? Bez výčitky —
nebyl čas již ani k rozloučení...
Jenom po ní mám kus kytky,
že tu byla... odešla — už není...

*

PANÍ ZEMŘELA . . .

Proč jsi smuten, milý pse?
Hilda se mnou nepřijela . . .
To tě bolí? Netrap se,
ona přece chtěla, chtěla!

Ale stuně, nemohla . . .
Jak, ty posíláš mě pro ni?
Velký zápach květů zla,
vždy nám dvěma v lásce voní . . .

Platit účty cizích vin,
to je naše celé žití!
Co ti schází? Teplý klín,
upřímného srdce bití?

Jako mne! Tak všecko v ráz!
Vystydlou si Hildu vezu . . .
Nekňuč, pse — — Brr, dnes je mráz —
na řetězu, na řetězu . . .

STRÝC VÁCLAV.

Napsal Vojtěch Rakous. Z knihy »Vojkovičti a přespolní«.

S tlukoucím srdcem, veden strýcem Václavem stále za ruku, překročil jsem práh jeho příbytku. Z tmavé předsíně vešlo se do pokoje, který byl kuchyní, obytným pokojem, ložnicí — vším. Pokoj byl veliký a dvě okna vedla na ulici. V prvním okamžiku působil na mne pokoj dojmem oslňující nádhery. V čem ta nádhera záležela, nedovedl jsem ani řádně postřehnouti, bylť již šero. Pocit příjemného tepla mne ovanul. V kamnech hořelo, až pláty na plotně do ruda svítily a lahodná vůně vařící se kávy plnila pokoj.

Zdálo se mi, že překročil jsem práh jiného světa.

Slyšel jsem radostný hlas strýce Václava:

»Už ti jej vedu, matko, noclehaře, dávej na stůl.«

Teprve nyní pozoroval jsem u plotny vysokou, hubenou ženskou postavu.

Teta . . .

Utřela si zástěrou ústa a líbala mne na obě tváře.

»To mám radost, to mám radost,« opakovala několikrát po sobě. »Strýc myslil, že nebudeš chtíti k nám jíti . . . A báti se u nás nebudeš?«

»Nebudu,« odpověděl jsem co možná statečně.

S jedné strany strýc, s druhé teta, tahali se mne můj zimní burnus (jak živ se mi cos podobného nestalo), a než jsem se nadál, seděl jsem za stolem a přede mnou stál veliký, krásně malovaný (doma jsme jedli jenom z obyčejných, kamenných) hrnek s kouřící se kávou a u něho rohlík — mastný rohlík! Mastný rohlík! Rohlíky znal jsem dosud jen od vidění, podobné lahůdky byly u nás neznámou věcí. Zdálo se mi, nic krásnějšího že jsem dosud neviděl, než ten pestrý, malovaný hrnek a nic lepšího že jsem nejedl, než tu kávu a ten mastný rohlík. Když jsem dojedl, teta, aniž se mne otázala, nalila hrnek znovu a nový mastný rohlík vzbuzoval radostný můj úžas. Teta a strýc seděli proti mně a s úsměvem a mlčky se dívali, jak obsah hrnku mizí. Pak teta hrnek uklidila a utřela stůl. Teplo, sálající z kamen, vypitá káva a ukonejšený hlad působily, že rázem zmizely všecky mé obavy a rozpaky. Bylo mi ku podivu volně.

Teprve nyní pozorněji jsem se zadíval na tetu. Byla opravdu neobyčejně vysoká a hubená, a nescházelo-li strýci mnoho do šedesátky, jí musilo být hodně přes padesát. Hezká v té své délce a hubenosti nebyla, ale vlídný úsměv nikdy nemizel jí s tváře a vlídné slovo se rtů. Pak zadíval jsem se na strýce. Plášť a beranici odložil. Byl oblečen v hrubé, modré šaty a nyní, když byl bez čepice, zdála se mi přes jeho prošedivělé vlasy podoba jeho s matkou ještě dokonalejší. Ta ústa, oči, čelo . . . všecko mi připomínalo matku.

Seděli jsme u stolu všichni tři.

»Co ses tak na mne zahleděl?« usmál se strýc.

»Jste tolik podoben mamince!«

Radostně kýval hlavou.

»Od malička jsme si byli tak s Baruškou — jako s maminkou podobni. Ale teď« — strýc Václav sklonil hlavu. — »Kdo ví, jestli bysme se poznali — třicet let je třicet let. Však také já tebe hochu« — radostný úsměv zase objevil se na hladké, vrásčité tváři — »hned jsem poznal, jak jsi vyšel ze školy — náš rod nezapřeš. A teď, když jsi se najedl, vypravuj nám o mamince, o tatínkovi a o vás všech.«

Kamna vydechovala teplo, šero v pokoji houstlo a slyše ten hlas, měl jsem pocit, že jsem doma v naší světnici. A bez ostychu a dalšího pobízení dal jsem se do vypravování . . kterak matka a otec pracují den ze dne bez oddechu a odpočinku, kterak starší děti odcházejí do světa a malé přibývají; o našem hospodářství jsem vyprávěl, o našich polích, dvou kravkách a jedné koze a kolik vajec už letos staré husy snesly . . . a než nastala úplná tma, byli strýc Václav a teta tak dokonale zasvěceni ve veškeré naše poměry, jako by po všecka ta léta hněvu bydlili pod naší střechou.

Tma byla již v pokoji taková, že jsem strýci do obličeje neviděl, ale z jeho krátkých, dychtivých otázek vycítil jsem veliký jeho zájem na mém vypravování.

Teta přiložila do kamen a oživené plameny vrhaly na stěny a na podlahu světlé pruhy. Strýc rozsvěcoval lampu a obrátil se ke mně:

»Zůstaneš zde chvilku sám, nebudeš se bát?«

A když jsem statečně řekl, že ne, pokračoval: »Já jdu po městě rozsvěcet lampy a teta jen na chvilku odskočí k panu soudnímu, kdyby něco potřeboval.«

Teprve později jsem zvěděl, pan soudní že je starý, svobodný pán, že bydlí na náměstí a teta že mu posluhuje.

Strýc s tetou odešli společně a já zůstal samoten.

Pokoj, všecek osvětlený mírným světlem lampy, upoutal rázem všecku mou pozornost. Teprve nyní a při světle mohl jsem si jej důkladně a nerušeně prohlédnouti. Zdál se mi skutečně neobyčejně nádherným a doma ani naše světnice, ani sváteční komora nesnesly s ním porovnání. Sice takové, vysoko peřinami vystlané postele — byly zde tři — měli jsme doma také, ale bylo zde mnoho věcí, kterých jsme neměli. Pohovka, skutečná pohovka, potažená pestrou látkou, nad niž — zdálo se mi — nic nádhernějšího jsem dosud neviděl. Strop a stěny malované — v celém Starém Brázdimě nikdo, ani nejbohatší sedláci, neměli cos podobného — a na stěnách obrazy, obraz vedle obrazu, všecky v třpytných, zlacených rámcích a jeden krásnější než druhý. Zde visel Mojžíš na hoře Sinai mezi svatou Genovefou a svatým Janem Nepomuckým; tam zase Mizrach — skutečný Mizrach jaký jsme doma měli — mezi dvěma svatými Pannami, Svatohorskou a Staroboleslavskou; naproti Boží požehnání, starodávné to hebrejské Boží požehnání a hned vedle něho velký obraz svatého Antonína; mezi okny dřevěný Kristus na kříži a na okenním rámu na háku ctihodně starý sáček s modlicími řemínky a pod ním na témž háku černý růženec s křížkem; nade dveřmi obraz strýcova patrona svatého Václava a na pažení týchž dveří stářím zčernalá mezuze...

S tlukoucím srdcem všecek omámen, chodil jsem od jednoho předmětu k druhému. V rohu nízkého prádelníku, mezi malovanými talíři, mísami a hrnky, spatřil jsem kupu knih v různé velikosti v starých zčernalých deskách. Poznal jsem staré známé: několik ctihodně starých chumišů a spoustu hebrejských modlitebních knih pro dny všední a po všecky svátky v roce; a mezi těmi chumiši a hebrejskými modlitbami v dojemné, bratrské shodě: několik Nebeklíčů a modlitebních knih, každá s křížkem na deskách a bezpočtu různých zpěvníků kostelních a poutních.

Dva cizí světy, často sobě nepřátelské, stýkaly se zde mezi těmito čtyřmi stěnami, splývaly v sebe ve vzácné shodě a svornosti.

Ještě jsem všeho řádně neprohlédl, ještě se nevzpamatoval z překvapení ze všeho nezvyklého, co jsem zde spatřil, když teta již se vrátila. Přinášela mi večeři: dva párky...

Když otec odkudsi z výročního trhu přinášel dva párky, znamenalo to vždy velikou událost. Rozdělení na deset nebo i více dílů neodbylo se nikdy hladce, a každý díl jen tak že stačil, aby měl každý podělený aspoň trochu chuti po té lahůdce v ústech. A zde dva párky pro mne jediného! Dychtivě sahal jsem po nich; v tom jsem se zarazil. Což jestli párky jsou...

Teta zpozorovala moje rozpaky a hned je zaplašila.

»Směle mužeš jísti,« řekla, »jsou od Picka,« (to byl židovský uzenář) »strýc by odjinud párky ani nejedl a já také ne.«

Sedla si proti mně, ruce složila v klín a mezi tím, co já labužnicky a s klidným již svědomím ukusoval co možná malé kousky z párku, aby lahůdka mi trvala co možná dlouho, teta hovořila·

·Všecko u nás můžeš jíst; všecko vařím a strojím, jak to děláte mezi vámi. Nádobí mám dvoje: masové a mlékové; maso kupujem jen košerované a polévám ho a vysoluji — všecko jak se sluší a patří. Říká strýc, že by u nás moh' jísti každý rabín. Z počátku, když jsem si strýce vzala, ničemu jsem z toho nerozuměla, jakživa jsem o čemsi podobném neslyšela; strýc mi všecko ukázal a všemne naučil a tak jsem tomu přivykla, že bych to už ani jinak dělat nedovedla. Tak jen jez... Ani neviš, jakou máme z tebe radost, žes k nám přišel. Takový věk už jsem se strýcem a nikoho z vás neznám. Hrozně strýce trápil ten hněv, zvláště ta první leta. Ten se naplakal a já s ním! A proč to všecko? Vždyť on tu vaši víru zachovává jako vy ji zachováváte, pravda, naši také spravedlivě zachovává, to musím říci — ale což jest hříchem, když člověk na místě víry jedné zachovává víry dvě? Když člověk pánu bohu slouží na dvojí způsob? A jak je strýc pobožný po vašem i po našem! Den co den modlí se vždy modlitby vaše i naše a svátky světí stejné, ať jsou to naše nebo vaše. Lehké to s tím modlením není, jen co je pravda, zvláště když takhle padnou naše svátky stejně s vašimi. Tu toho má strýc dost. Ale v takové dny si strýc přivstane a všecko se přemodlí. Ten už se něco namodlil po našem i po vašem — ale jedno si přece nevymodlil: to, abyste se s ním udobřili a zapomněli na staré hněvy. Ani nikdo neví, jak ráda já bych tu dobrou vůli viděla, vždyť vím, že se to všecko stalo k vůli mně. Ne snad, že by mi strýc někdy něco vyčítal — buh chraň — strýc je učiněné dítě a za všecka ta leta, co jsme spolu, neřekl mi jediného nelaskavého slova. Duši bych za něho dala, ale to jediné nevím, jak ho udobřiti s vámi.«

Teta smutně potřásla hlavou, vstala a přiložila do kamen. Jejímu vypravování rozuměl jsem jen z pola a nevěděl, co na to říci.

V tom vracel se strýc, všecek zasněžený a promrzlý. Teta vařila čaj — pil jsem jej poprvé v životě — zdálo se mi, že nezažil jsem dosud večer tak krásný jako dnes. Když jsme vypili čaj, strýc rozhovořil se o svém mládí, jak bývalo u nich doma, o mé matce vyprávěl, když byla ještě mladá a svobodná, a pak zase o pratetách a prastrýcích dávno mrtvých...

Vypitý čaj, sálající teplo z kamen počalo účinkovati a já jsem usnul sedě u stolu. Kterak jsem se dostal do postele, nevěděl jsem, jen polo ve snách cítil jsem, že něčí ruka urovnává mi pod hlavou podušku a pečlivě mne přikrývá.

(Dokončení.)

JAN KLECANDA:

NOVÝ KLOBOUK.

Románek skoro mravokárný.

Jaroslav s vřelostí a vážností u něho nezvyklou chopil přítele za obě ruce.

»Nezapomněl, Pavlíčku, nezapomněl! A kdybychom se padesát let neviděli, a kdyby devět moří mezi námi leželo, nikdy nezapomenu, čím tobě jsem povinen...«

»A já tobě!« horlivě dodal Pavel. »Nebýt tebe, Jarouši...«

»Nu tak vidíš,« vskočil mu do řeči Jaroslav, jemuž byly pathetické výjevy vždy proti mysli. »Víme to oba a není třeba, abychom si to opakovali, jako roztoužení milenci. Věříš, hochu, že při zprávě o přeložení do Prahy více jsem se těšil na tebe než na všecky pražské krasavice?« obracel hovor v žert.

»Ty, ty! Také pořád ten starý zástěrkář?« zahrozil Pavel.

»Pořád... A vidíš, hned na poprvé mne to v Praze vytrestalo. Spatřil jsem ti děvče... na Vinohradech... no, hochu, anděl! Já, starý odborný znalec, byl bych přísahal na její oči tak nevinné, cudně stydlivé a... běžel jsem za ní jako klouček...«

»A...?«

»No... a! Byla to nějaká lepšího druhu prostitutka... Dost draho jsem ten svůj omyl zaplatil, ale nelituji... Od dneška za týden máme zase randíčko...«

Pavel zarmouceně kývl hlavou.

»Takhle tě Praha zkazí! Ale já tě nedám! Ožením tě...«

»Blázníš? Na mé služné a na pražské poměry?«

»Nu, mám já snad víc? A žiji v těch poměrech slušně...«

»Což, tys býval vždy skromný ve svých potřebách. Skoro škrtil...«

»Také se tomu naučíš, až budeš míti milovanou bytost, pro niž bude rozkoší odříkat se...«

»Ba ne, hochu. Dnes, kdy ženy v Praze — a ostatně i na menších městech — takhle šíleně honí parádu, je člověku, jenž je odkázán jen na svou službu, skoro nemožno pomýšlet na ženění. Mám se zadlužit, aby žena mohla nosit klobouky dražší než sousedky? Mám se odříci nejen kouření — ano, ty kýváš hlavou, žes to již dokázal — ale i divadla, kněh, koncertů, jen proto, aby má žena mohla chodit ne jako manželka malého úředníka, ale stejně jako paní dvorní radová nebo žena majitele několika domů? Ne, tohle nejsou zdravé poměry! Půl dne jsem v Praze, ale už jsem viděl dost a slyšel ještě víc. Apropos... setkal jsem se s kolegou Skuhrovcem...«

»Ah, s tím otravou? Nu, to chápu... Ale že s ním mluvíš? Přece víš, že jsme mu říkali Čmuchálek...«

»Ano, Čmuchálek! Cítil k tomu vždy náklonnost, ale jinak dobrý hoch a třeba policejní komisař, je dobrý vlastenec. Takoví lidé jsou též užitečnými členy společnosti. Z toho jsme už dnes přece venku. Pravda, před patnácti lety jsme my na každého úředníka pohlíželi jako na zaprodance... A dnes bychom se poděkovali, aby nás kdo vylučoval z národa...«

»To je pravda, ale... Skuhrovec... to je takový pesimista... nu, zkrátka: otrava chlap! Nerad s ním mluvím.«

»To věřím, poněvadž tys zase takový optimista, který všecko vidí ne tak, jak to je, nýbrž jak si myslí, že by býti mělo. Jsi patrně dosud ten někdejší naivní mládeneček, ač už snad otec rodiny...«

»Ne, ne, otcem rodiny dosud nejsem,« přiznával Pavel, jsa rád, že hovor zabočil v jinou stranu. »To bych ti byl přece psal! A skoro ani nevím, mám-li říci bohudík či bohužel. Nějaký rok, dva roky, než přijde nové jmenování, rád počkám. Za dnešních poměrů, jak sám říkáš, bylo by i jedno dítě dost velikým přepychem.«

»Ty ses ženil bez věna... z lásky?« zeptal se Jaroslav a nečekaje odpovědi, hned sám dodal: »Ale ovšem že! Však bych i bez tvého dopisu věděl, že můj Pavel nebyl by schopen prodati svou ruku a své srdce za bídný mamon.«

»Já, jak jsem ti psal, za svobodna bydlel u své nynější tchyně,« vypravoval Pavel, nepozoruje ani, kterak příteli ironický úsměv pohrál kolem rtů. »Má tchyně je prostá, ale jinak hodná a zcela řádná paní. Snášíme se výborně...«

»Kdož by se s tebou nesnášel, ty dobrotisko! Ale to nic. Nedej se vyrušovati...«

»Tím už je řečeno vše. Má žena nedostala věna... i nábytek, pokud nestačilo mých pár grošů, musili jsme vzít na dluh, ale sláva Bohu, už jsme za ty dva roky skoro vše zaplatili. Chápeš, že za takových poměrů dlužno se uskrovňovati. Ale má

ženuška, právě že vyrostla v stísněných poměrech, dovede si vážit i toho mála, co nám dopřáno. Věř mi, hochu,« pokračoval s vážnou tváří zkušeného muže, »budeš-li se ženit, pamatuj: buď hodně mnoho peněz, nebo vůbec nic. Takové paničky, jež přinesou muži věnem několik tisícovek, dělávají pak až příliš veliké nároky . . .«

»A tvá paní . . . tuším, Malvína . . .«

»Ano, Malvínka, Malvínka . . .« něžně opakoval Pavel, jakoby to jméno hladil.

»Je tedy patrně skromná dáma a ne z těch moderních, parádních loutek, jimiž se ulice jen hemží?«

»Nu, totiž . . . co důstojnost stavu vyžaduje . . . Má ženuška je hezká, ba více než hezká a také se ráda strojí, a s počátku jsme mívali . . . ne snad hádky . . . bože chraň, ale dlouhé porady . . . A . . . konec konců . . . musí vystačovat s tím, co jí na tu parádu mohu dát. Že já nejsem z těch manželů, kteří by se pro malicherné trety zadlužili, nemusím tě přece ujišťovat. Zařídilo se to tak, že Malvínka, nu, tobě se mohu svěřiti, má ženuška, majíc dost času a skutečně umělecký vkus, vyšívá a podobné práce koná, ovšem doma, pro jistý závod, jenž dobře platí. To má přídavek na svou parádu . . . Při tom . . ., hochu, ty nevíš, jaký poklad, je chytrá, dovedná žena . . . ona si ti . . . sama, považ . . . pořídí za pár krejcarů klobouk, že známé dámy hádají čtyřicet, padesát i více . . . A Malvína — šibalka ovšem nepochlubí se, jak si to sama spíchla a za větrem se jim vysměje . . .« a přítel Pavel se srdečně rozesmál a dobrácká tvář jeho jen zářila tichým štěstím . . .

»Nu, to ovšem,« podával se Jaroslav. Ale ne každý má to štěstí, milý hochu . . .«

»Ba, v tom jsem měl štěstí,« liboval si Pavel. »A kdyby, bratře, tobě se tak zdařilo . . .«

Jaroslav zachytil jeho pohled plný lásky.

»O mne se neboj, hochu! Já jistě také dobře budu volit, ač myslím, že přece jen budu trochu koukat, abych při tom viděl nějaké peníze. Nu, však víš, že tak zvaní největší šibalové mívají největší štěstí . . .«

»Tys míval vždy štěstí u žen, a bez komplimentu, Jarouši, při své třicítce a svém světáctví . . . užívám jen tvých slov . . . jsi posud člověk světu podobný . . .«

»A tak zaplatíme a zajedeme do Obory,« přerušil ho Jaroslav, pozoruje, že přítel zase přichází do ohně.

*

»A teď bys mi mohl vypravovati to své ranní dobrodružství,« rozpomenul se Pavel, když se procházeli po rušné hlavní promenádě v Královské Oboře.

Jaroslav se mrzutě ušklíbl. Ač pohlížel na věc celkem se stránky humoristické, přece jen se sám před sebou styděl, cítě, že v tom dobrodružství hrál komickou úlohu. Ty krásné »nevinné oči s cudným závojem sametových řas«, jak je byl pojmenoval, vyvolaly v něm přec příliš mocné vzrušení. Nemohl sám sobě zalhat, že on — světa zkušený člověk, byl opravdu na skoku zcela vážně se zamilovati, ač se lásce tak rád posmíval. Oh, kdyby se ta . . . ta ženská byla před ním hned na poprvé tak nedemaskovala, kam ho mohla vyvésti! Na vrch věže — — do nejhlubší propasti — — ba snad i na faru k ohláškám — — říkal si v duchu zlostně a při poslední myšlence se až otřásl.

»Ach, nemluvme již o tom,« odbyl přítele. »Jak to dopadlo, již víš a hlavní věc je mravní naučení, že člověk nikdy se v ženách nedoučí . . .«

»A za týden? Jdeš na to dostaveníčko?«

»Nu, snad . . . možno, že také ne, ale jistě nebudu hráti tak smutnou úlohu zamilovaného studenta, jak bych ji byl málem hrál dnes. Ale teď již o tom nemluvme a víš-li co? Pojďme pryč z tohoto ruchu a ovzduší někam na osamělou pěšinu, kde voní květiny a stromy, a ne pačulí. Ta ženská vůně mne zde skoro omamuje a ta nádhera kostýmů rozčiluje.«

»Kamaráde, já tě nepoznávám!« zvolal Pavel se smíchem. »K vůli tobě zde vlastně chodím . . .«

»Nu, já . . . Víš, člověk není vždy stejný a pak . . . po tom, co jsem dnes mluvil se Skuhrovcem, pohlížím na tu věc opravdu vážně. Začíná to býti již národním neštěstím!«

»Národním neštěstím? A to ti řekl Skuhrovec?« nedůvěřivě vybuchl Pavel.

»Nepodceňuj toho člověka a věř, že on jako policejní úředník mnohem hlouběji nahlédl do našeho společenského života a vší jeho mizerie, než takový dobromyslný, zelený mladíček, jakým tys zůstal.«

»Dovol, Jarko!« bránil se Pavel, leč nikterak pohněvaně. Ba skoro se zdálo, že mu lichotila epitheta, jež mu byl přítel uštědřil. »Zeleným mladíčkem nejsem, ale také ne takovým škaredohlídem, jako ten tvůj Skuhrovec. Národní neštěstí! K smíchu!«

»Nech smíchu a nech Skruhrovce! Ten člověk má velmi rozumné náhledy. Podívej se tam na promenádu! Kolik je tu set vyfintěných ženských, o nichž bys mohl soudit, že jsou to ženy vysokých úředníků

nebo boháčů. A kolik je jich v jiných městských sadech. Dnes, ve všední den! Polovina z nich jsou ženy malých úředníků a jiných nevelkých lidí. Zatím co muž sedí v kanceláři nebo jinak pracně a poctivě vydělává chléb, jeho žena zde promenuje, ne aby se zotavila po domácí práci, ale aby dávala okukovati svou bohatou toiletu, pro kterou se muž snad zadlužuje. A pro koho se ty ženy zde vlastně parádí, když jejich mužové zde nejsou? A mnohý z nich zde ani nemůže býti, poněvadž by vedle své královny vypadal jako ošusta. Jak daleko je odtud k manželské zpronevěře nebo docela k prostituci? Jsou to snad zdravé poměry? A když v těch poměrech žije jisté, dosti značné procento naší drobné inteligence, zadlužujíc se, žijíc nad své prostředky, není to národním neštěstím?«

Pavel Petříček se nad tím zamyslil.

»Je v tom mnoho pravdy,« řekl po chvilce. »A divím se jen, žes na to přišel hned první den, a já si toho dosud nepovšiml. Nu, nechodívám sem, ani jinam. Žijeme dosud jako v líbánkách. Sedáme nejraději doma. — Ale teď, hochu, bude pomalu již čas, abychom pomýšleli na domov.« — —

Přátelé zaměřili k východu z Obory a kráčeli chvilku mlčky podle sebe. Jaroslav byl patrně zaměstnán »studiem poměrů«, otáčeje se za každou hezkou nebo vkusně ustrojenou dámou, zatím co Pavel obíral se v duchu myšlenkou, jež nešla mu z hlavy.

Ano, jistě bude míti Malvínka ten znamenitý nápad a pozve k večeři mladší sestru! A není ani možno, aby tenhle dost se již vybouřivší světák se nezamiloval. Počkej, hochu! Však ty sleviš na věně, zejména, když maje sám pár grošů, nemusíš shánět peníze. A budeš tak šťasten s Albínou, jako já s Malvínkou, poněvadž jsou si i povahami podobny. A budeme švagry!

(Dokončení.)

Z JAPONSKÝCH BÁSNÍKŮ.*)

ABE-NO-NAKOMARO:

Dívám se na měsíc zlatorohý,
zdali i nad horou Mika svítí,
daleko mne zahnal osud strohý,
dívám se na měsíc zlatorohý.
Ne zde, ale tam mám svoje bohy,
i to, co mi v srdci milost nítí,
dívám se na měsíc zlatorohý,
zdali i nad horou Mika svítí. —

KAKINOMOTO-NO-CHITOMARO:

Dnes se mi noc tak dlouží, šíří,
chvost jako rozpuštěný páví,
tisícem citů hruď má hýří,
dnes se mi noc tak dlouží, šíří.
Ach, lože osamělé neusmíří,
když tesknost mladé srdce dáví,
dnes se mi noc tak dlouží, šíří,
chvost jako rozpuštěný páví.

SARUMARU-TAJU:

Ticho — — do hor padá mlha šedá,
jelen volá táhle, tesklivě,
marně oko v chmurách slunce hledá,
ticho — — do hor padá mlha šedá.
V čas jeseně, kraj horský — běda —
tak žalostný a smutný je!
Ticho — — do hor padá mlha šedá,
jelen volá táhle, tesklivě.

ARIVARA NO NARICHIRA-ASON:

Tacutagava leskne se jak pás stříbrný zase,
ačkoliv břeh listím z klenů již se halí,
ač smutek nahé stromy schylovati zdá se,
Tacutagava leskne se jak pás stříbrný zase
Leskl se snad již tehdy v onom dávném čase,
po zemi kdy místo lidí bozi chodívali,
proto se dnes jak pás stříbrný leskne zase,
ačkoliv břeh listím z klenů již se halí.

MIKADO JOZEJ:

Pohleď, ó dívko, na Mikane,
jak se vzdouvá, pěnou stříká,
rychle plynouc z hor Cukchane,
pohleď, ó dívko, na Mikane.
Tak i v moje srdce zdrané
láska hloub a hlouběj vniká.
Pohleď, ó dívko, na Mikane,
jak se vzdouvá, pěnou stříká!

BUNJA-NO-JASUCHIDE:

Láme a drtí stromů dříví,
jak je ten vichr — buřič krutý,

*) Z knihy Chiakunin-izszu, antologie sta poetův japonských. Tato kniha obsahuje básničky osmiveršové, zvané uty, psané básníky, kteří žili v 7. až 13. stol. po Kristu. Dle polského vydání upravili J. V. z Finberka a V. Pádovská.

svět, zdá se, chytá v drápy, divý,
láme a drtí stromů dříví.
Šílené, divoké pomsty chtivý
své moci dává cítit drsné pruty,
láme a drtí stromů dříví,
jak je ten vichr — buřič krutý!

*

SAKONONE NO-KOZENORI:

Ach, jak je skvělý sněhu třpyt,
jenž v Ijošínu padl v noci jedné,
a na nějž lehl ranní svit,
ach, jak je skvělý sněhu třpyt.
I měsíc musel běh svůj zastavit
a nad dolinou nyní visí, bledne, —
ach, jak je skvělý sněhu třpyt,
jenž v Ijošínu padl v noci jedné.

*

MINISTER SANDŽO:

I mne dnes uspi, květe zapomnění,
»Návrší Schůzek« tiché prázdně odříkám,
hle, slzou bolu jak se oko mění,
i mne dnes uspi, květe zapomnění.
Milenku moji drahou bez svolení
jsi, květe, na procházce jedné uspal sám.
I mne dnes uspi, květe zapomnění,
»Návrší Schůzek« tiché prázdně odříkám.

NA TŘÍSTOLIČNÍKU.

Sylvestr na lyžích. Čekali jsme naň celý rok. Taková touha v duši ujet na několik posledních hodin tohoto roku někam hodně daleko, utéci lidem. To obvyklé zakončení roku starého a vítání nového opravdu neláká. Tož jsme jeli s dřevy do hor, na Šumavu, do sněhu. Šest nás bylo. A přivezli jsme si všichni krásné obrazy a nálady.

Je mi vždy tolik veselo, když s ranečkem na plecích a lyžema na ramenou pospíchám Lannovou třídou k nádraží. To obyčejně ještě celé město spí. Ale tentokráte jsme dávali s bohem Č. Budějcím již odpoledne. V půl druhé jsme se hnuli. Dřevátka v jednom kupé a jejich majitelé v druhém a vesele se to jelo. Naše drahá Želnavka nezadá rychlostí lokálním drahám, ale dnes nám jela hrozně pomalu, když už tolik jsme si přáli býti co nejdále od města.

Trať stoupá a podél trati stále přibývá sněhu, ani jsme ještě nebyli v konečné stanici Č. Kříži, a už tma kol do kola. Když se tma klade na bílý sníh, bývá vše posvátně zladěno.

Z Černého Kříže chtěli jsme ne čekat na vlak, nýbrž nadjeti mu kousek podél trati, aspoň do Tusset, když už ne až do Haidmühle, kde jsme se měli loučit se starým rokem a čekat nový, lepší. Ale měsíček i hvězdičky se nám schovaly a štědré nebe začalo sypat sníh a tak jsme byli nuceni dočekat našeho vlaku. Šest členů německého klubu jelo naší tratí do Kužwardy k zítřejšímu zahájení lyžařského kursu. Na nádražích už bylo vidět očekávání Sylvestra, pošta vlaková má v okénku transparent s dvoujazyčným přáním nového roku.

Konečně nás vláček přenesl přes hranice české a říšské, bavoršti finanční strážníci nás prohlédli, a byli jsme v útulném nádraží Haidmühlském. Noc se rozjasnila, když jsme v řádce za sebou šlapali ve vysokém sněhu vzhůru do vsi a do pěkného turistického domu.

Bavorská místní elita se pomalu začala scházet do zdobeného loveckého a sportovního sálu. Vedle v místnosti bavorští sedláci začali tančit při harmonice. Brzo jsem tomu všemu utekl. Vyšel jsem sám ven do sněhu, hned bych se pustil se svými prkýnky do hor, na ten kopec, který se tu z prava černá. Zašel jsem po pěšince úzce vyšlapané ve vysokém sněhu hodně daleko, lesem na velikou paseku. Sníh svítil, sem tam hvězda prokmitla a kolem i uvnitř byl takový soulad, takový nebeský klid — »chtěl bych tě, světe, položit do růží . . .«

Když jsem se vrátil, bylo už v naší hospodě veselo, a že už se blížila jedenáctá, odešli dva členové spat, nechtělo se jim dle starého zvyku čekat toho okamžiku, kdy se dělí dva roky, my ostatní jsme šli ven, polaškovat, pokochat se s milým sněhem, který nám zítra učiní z Třístoličníku bílou pohádku. Sníh nás laskal a líbal, prošli sme celou ves, nitro naplněné vyvřelo radostným křikem a lesy nám odrážely ozvěnou náš jásot. Taková noc, že se ani domů nechce a prochodil bys ji celou, celičkou, kdyby zítra nás svěží nečekal snad ještě krásnější den.

Sedět dole v kouři a hluku nebylo chuti, následovali jsme tedy dva první ospalce. Ale historický okamžik jsme přece jen nezmeškali. O půlnoci nám byli sousedé našeho pokoje přát šťastného a veselého. A bylo nutno sejít dolů a na něčí štěstí vyprázdnit číši, když už ten zvyk je takový. A noc byla jak na vlnách nebo oblacích; pod námi plakala německé valčíky tahací harmonika a šumot a slabý dupot ji doprovázel. Ale spalo se při té ukolébavce pěkně a zrána bylo slyšet, jak tanečníci tančili ještě před hospodou, a to celým tělem ve sněhu.

Nový rok. Bavorský vlak donesl nás do Frauenberku, a hahoj — lyže na nohy a stupaj na hory. Určili jsme si směr a řezali měkký, sypký sníh, kudy se nám zachtělo. Objeli jsme les a přišli na rohačkovou dráhu. Za námi šlapou dva lyžaři, studenti z Pasova. Strany počínají býti pokryté sněhem, příkopy, hromady dříví, pařezy tvoří fantastické figuriny. Sněhu stále přibývá, přes metr už ho bude. Vesele se to stoupá. Všech šest vzalo si

stejný krok a pohřebním tempem přidupáváme zvonící sníh a pohřební píseň nese se sněhem, všechno kolem zpívá a jásá radostí života.

Na polovici cesty, na malé pasece, zastavujeme. Všechny stromy mají kolem zavěšení téhož rázu nebo stylu v různých variantech, jak jen příroda sama umí tvořit. A zde nahoře uprostřed osamocený obrovitý buk, jehož větve, sněhem obalené, zcela jinak mluví o kráse zimy než okolní jehličnaté stromy. Zase stoupáme, po stranách bílé zdi s jeskyněmi a kopulemi, tak, jak právě si vítr při tvoření zamanul.

Na vrcholku nás čekala pohádka. Slunce prorazilo mraky, jasně modrá obloha zalila nebe, vítr zcela stichl. V duši je svátečno. Bílá krása, nezpodobená, nevykreslená, krása té horalské země. Sníh poletuje, ne, stojí ve vzduchu a jiskří stříbrem. Té novoroční krásy nemohl jsem se nasytit, a chtěl bych ji zas a zase vidět, čím častokrát vidět, tím plnější a radostnější život.

S Třístoličníku procházkou po hřebenu odjíždíme na Vysoký Kámen. Nelituji námahy, zabodávám lýže dole do sněhu a prošlapávám po zmizelých schodech cestu na vrcholek Vysokého Kamene. Stál jsem tam sám a sám a chtěl bych se tak dívat dlouho, dlouho. »Bílé hory věnčí bílé doliny...« Vracím se za společností; zůstaneš státi ve středu té sněhové pohádky, a slyšíš mocně tepot svého srdce, vidíš své malé já před sebou, zde, uprostřed velebně krásy a slyšíš kroky někoho Velikého. Zasněžený les. Pohádka zimy.

Chata na Třístoličníku přijala nás ve svou náruč. Chtěli jsme k Trojmezí a sjeti dolů ke Schwarzenberskému kanálu a do Neuthalu, ale ten Třístoličník byl za toho plného slunce příliš krásný, abychom se ho za krátko mohli nabažiti. Nechtělo se nám odtamtud.

Zkoušeli jsme sjezd cestou směrem k Trojmezí, sjezd, vrchol bílého sportu. Přes zapadlé schody do rovného průseku a už letíš jako šípka ve středu bílých zdí.

Očekával nás rozkošný sjezd do Frauenberku. Vracíme se zpět k Vysokému Kameni, odbočíme v levo a na malé planince rovnáme pořadí sjíždějících. Jsem třetí, trať v rohačce už řádně vyjetá. Spojíš tyče do jedné ruky, pustíš volně po boku, jednou, dvakrát odrazíš, a už to sviští kolem tebe. Nevypsatelný pocit volnosti ptáka, rozkošný let po zemi, jehož slast dovede pochopit jenom lyžař. Letíš, jedeš, letíš — všechno kolem tebe uhání, že, kdybys touto tratí již nestoupal, tu krásu bys v tom letu už ani nepostřehl. Tělo se volně pohupuje, noha vychýlí a naše milená dřevátka běží tak poslušně. Že někdy zarazí a položí tě v náruč měkkého sněhu, to není vina jejich, ale tvojí neobratnosti. Ten sjezd má svoji hudbu, zpívá ti kvapíkem, ty stromy a vzduch kolem, zpívají si tvoje dřeva a pískají signály špičky lyží, a všechno to zní harmonicky.

Škoda, že už je konec letu, lýže zajíždějí do sněhu stranou a stojíš. A ta prožitá rozkoš ti hraje v žilách. A už se zvolna šero klade na tu bílou krásu. Poslední cvičení ve Frauenberku a dojíždíme až k železnému přednostovi, stanice, je vesele veselo a smutno, že už je konec; dřevátka do náručí a nastupujeme zpáteční jízdu.

Celá jízda je chutnáním krásných dojmů. V H. Plané přisedá sedmnáct našinců, kteří nadšené nám vypravují o dnešní kráse Smrčiny. Víme a rozumíme, kamarádi. A již jsme zase doma, v šedivých Budějicích. F. Skřivánek.

DROBNOSTI.

HRDINSKÁ KNIHA

je to — ta Severní točna Roberta E. Pearyho. V nimravé naší době jest užitečno, aby mládež četla o hrdinech a zároveň si přivykala chápat, jací jsou moderní hrdinové. Ne rytíři, kteří přepadali kupce, ne křižáci, kteří chodili vraždit pohany a kacíře, ne vojevůdcové, kteří v čele krvavých vojsk táhli na národy: takový Peary, toť moderní hrdina. Třiadvacet let bojoval se severním ledem, aby se dostal na severní točnu. Pokaždé, když byl poražen, začal přemýšlet, v čem chybil a co musí opravit ve svém plánu. Zkoumal příčiny nezdaru, aby se jich uvaroval. Robert Peary byl lodním inženýrem Spojených Států severoamerických. Už jako student v koleji Bowdoinské vynikl odvahou a energií. Byl r. 1886 na výletě v Gronsku a od těch časů zatoužil odhalit tajemství ledových krajů na severu. Postupoval pomalu. Nejdřív prozkoumal Gronsko a zjistil, že Gronsko je ostrov. V Gronsku začal poznávat Eskymáky, učit se od nich a přivykat zimě i jejich způsobům života. Potom teprv ledovými krami k severní točně — třikrát za sebou! Naposled vyjela jeho loď »Roosevelt« 6. července 1908 z New Yorku; 6. dubna 1909 Peary, jeho černý sluha Henson a čtyři Eskymáci pozdravili americký prapor, zabodnutý na točně v pyramidě ledově; a 21. září loď »Roosevelt« neporušená přivezla výpravu k malému městu Sydnej, ale bez jednoho z hrdinů, neboť prof. Marvína, mladého učence z výpravy, pohltilo ledové moře 10. dubna. Již byla o Pearym řeč v Dětském koutku, dnes vracíme se k němu, abychom oznámili, že dílo Pearyho mládeži dospělejší upravil O. Svoboda (Nakladatel Jan Otto v Praze). Není dojemnější pohádky nad obraz života Eskymáků; není napínavějšího románu než výprava k točně a zpět přes hltavé kry ledové; není hrdiny neohroženějšího a udatnějšího nad Pearyho, jenž s Eskymáky a jejich psy prodíral se na skleněný zámek, na vrchol zeměkoule!

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 12. února 1914. Číslo 7.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

T. A. HANUŠKA:

SVÁTEČNÍ DEN POUŠTĚ.

Žírnou a zelenou pouští úrodných lánů,
bezmezným vlněním klasů zlátnoucích štědře
v svátečním rámu,
že až dech chlebové vůně v chvícím se vedře
houstne jak manna,
k oáse táhne se chlopů karavana.

Řada těch soumarů lidských vleče svůj osud
shrbený otroctvím týdne na prodej bohu,
který až dosud
v přítmí své velmožné síly drží svou nohu
na jeho šíji,
který ho vodkou své víry k poddanství spíjí.

V žalostné hostině duší břímě své bídy
prodají kupčíkům v chrámu za lesklá slova,
šupinky slídy,
za které oddaně týden přežijí znova
pro svého pána.
K oáse táhne se chlopů karavana . . .

Žírnou a zelenou pouští bezmezných polí
Srdce je sluncem a touhou, úrodou bolí — —

JAN KLECANDA:

NOVÝ KLOBOUK.

Románek skoro mravokárný.

(Konec.)

»Tak, tu jsme u nás,« ukazoval Pavel příteli na starožitný malostranský dům, když seskočili s vozu elektrické dráhy. »Je to u nás trochu skrovné bez moderního komfortu, ale víš — já nepatřím k těm, již přimnožují »národní neštěstí« a má ženuška také ne!«

Jaroslav s úsměvem stiskl mu ruku.

»Pozor na schody a zavři ústa, abys si nepřekousl jazyk! Tak, zde jsme!«

Ozval se harašivý hlas křaptivého zvonku a hned na to otevřely se dvéře. Přátelé vešli do tmavé předsíně, v níž Jaroslav stěží rozeznal světlou, ale jak ihned poznal, stepilou postavu mladé ženy.

»Můj přítel — má žena!« představoval Pavel a v rozjaření objal oba a přivinul k sobě nedbaje toho, že kloboukem pocuchal své ženě účes a příteli shodil s nosu skřipec.

Jaroslav, zvyklý bouřlivým projevům svého Pavlíčka, vyvinul se mu z objetí a potmě hledal ruku mladé paní, aby ji políbil.

»Pojďme, pojďme do našeho salonu! Na světlo! Prosím . . .« tlačil Pavel přítele do pokoje.

Jaroslav, nasadiv si skřípec, obrátil se k mladé paní, aby se s ní slušně pozdravil. Ale když oči jejich se setkaly — úžasem a zděšením div že nevykřikl. »Milostivá —« Ostatní odumřelo mu na rtech.

Bylo štěstím, že Pavel, zaujat myšlenkou, najde-li zde svou švagrovou, rozhlížel se po pokoji a tak nespatřil chvatný posuněk, jímž jeho žena . . . zahrozila Jaroslavu.

»Nu? Co to?« zvolal Pavel udiveně, pohlížeje nyní na obličej přítelův. »Ty jsi zbledl! Což vy . . . což vy se znáte?« obrátil se k ženě.

Paní Malvína stojíc odvrácena od okna v stínu, zastřela své pohnutí smíchem.

»My? Odkud bychom se znali?«

»Skutečně — —« pracně ze sebe vyrazil Jaroslav. »Ta podoba!«

»Jaká podoba?« naléhal Pavel.

»Milostivá paní,« vydechl Jaroslav. »Vy ovšem ne — — ale vaše sestřička — nebyla nikdy v Plzni? Nejmenuje se Olga?«

Nyní oddechla si mladá paní. »Ale ne!« zvolala v smíchu. »Albína se jmenuje — a nikdy v Plzni nebyla . . .«

Venku zařinčel zvonek.

»Račte dovolit,« řekla Malvína a vyběhla do předsíně.

»Olga? Prosím tě, co se to děje?« naléhal Pavel, nechápaje přítelovo mocné vzrušení.

Zatím Jaroslav se již cele opanoval.

»Což nepamatuješ Olgu? Má první láska po maturitě . . .« řekl, nutě se do smíchu.

»Po maturitě? Ale hochu, já přec tehdy z Plzně ihned odjel...«

»Ach, ovšem, máš pravdu!« udeřil se Jaroslav do čela. »Tys ji už nepoznal — — Ach, bratře — ta podoba, ty oči.«

»Nepoznal! A nikdys mi o ní nemluvil? divil se dobromyslně Pavel.

»Bratře, protože je to temný, jediný temný stín na mé minulosti. Viděls mé zděšení, Pavle! Byla to vlastně skoro podlost ode mne... Ale o tom jindy! Vyzpovídám se ti, ale dnes ne...«

Do světnice vrazila mladá paní.

»Mužíčku! Musíš ven sám. Je zde váš úřední sluha a nedá se odbýt...«

»Stalo se něco?« ulekl se Pavel a vyšel.

Malvína stála, naslouchajíc, vrznou-li venku dvéře a teprve, když zvonek zadrnčel, obrátila se k Jaroslavu. Rozpačitý a přec nestoudný smích jí zahrál kolem rtů...

»To bychom se byli prozradili —« zašeptla jako rozpustilé dítě, přistižené se svým druhem při nějakém šelmovství, a vztahovala k Jaroslavu, svému spoluviníku, ruce.

Ale Jaroslav s výrazem ošklivosti ustoupil zpět.

»My? My?« zasípal, zatínaje zuby a zatajuje dech. »Vy chcete mou vinu srovnávat se svou?«

Mladá žena zděšeně na něho pohlédla a smích jí na rtech odumřel.

»Pro Krista — nezraďte mne, nezraďte!« spínala ruce.

Venku znova zadrnčel zvonek.

»Děti, to je mrzutá věc!« vrazil do světnice Pavel všecek vzrušen, ale již zase v dobré náladě. »Musím zaskočit do kanceláře. Rada se vrátil — hledá nějaký akt — musí ho prý přes noc studovat — a já ho zavřel do svého stolu —«

»Ale proč nedals sluhovi klíč? Teď nám přece před večeří neodejdeš?«

»Poslat klíč po sluhovi! To je nápad! Neznáš našeho radu. Ostatně jsem po tramvaji tam a zpět za dvacet minut... Dovolíš, Jarouši, zatím! Prosím vás... hned jsem zde!«

»Půjdu s tebou,« rozhodně řekl Jaroslav.

»Ne, ne! Co tě napadlo? Sám mohu trochu běžet, ale dva se přece po ulici nepoženeme. Ostatně, jsem zde v malé chvíli...«

»Ano, ano — vy musíte zůstat,« naléhala ustrašeně Malvína, bojíc se Jaroslava pustit.

Než se Jaroslav rozhodl, byl Pavel ze světnice a venku zadrnčel zvonek a zabouchly dvéře. Nastala chvíle trapného, hrozného mlčení, jež teprve Jaroslav přerušil.

»Jdu, paní,« řekl hlasem ochraptělým mocným pohnutím. »Jdu, poněvadž nenacházím slov, jimiž bych vám řekl, co cítím...«

»Pro Boha,« vrhla se k němu, myslíc jen na svou záchranu. »Vy nesmíte odejít...«

»A vy myslíte, že mohu já setrvat ve vaší společnosti a prokazovat vám poctu, jež patří ženě mého přítele? Není dost na tom, že jsem musil lháti tomu člověku, jenž je mi na světě nejdražší, že jsem se musil před ním obvinit z podlosti, abych nezničil, co on považuje za své štěstí?«

»On je šťasten!« zvolala Malvína. »Zeptejte se ho...«

»Ano, protože netuší...«

»Byl to můj první hřích,« zalkala a v tom kmitla jí hlavou spasná myšlenka. »A vy... vy jste se na mne tak podíval. Vy sám nejste bez viny, vy zlý — — zlý!«

Vztáhla k němu ruce a pohlédla na něho očima, jejichž žáru byl by snad neodolal, kdyby se byl nerozpomenul na onu scénu v průjezdě.

»Jakže? Tak bídná jste, že myslíte koupit mé mlčení novou, tentokrát vědomou zradou přítele? A váš první hřích, pravíte? Jděte! Vy jste... nevěstka...« vzkřikl a s výrazem ošklivosti ji od sebe odstrčil.

Jako zoufalá klesla na zem ke křeslu. Zšeřenou světnicí zachvěl se křečovitý výbuch pláče. Malvína našla si novou zbraň. A docílila toho, že Jaroslav zůstal, pocítiv potřebu vymluvit se, zdeptat ji docela ve prach svého opovržení.

»Ubohý Pavel! A proč? Proč?«

»Oh, on je hodný a máme se rádi... ale je tak lakomý... a já přece nemohu... Ani na nový klobouk mi nedá,« zaječela a tím rázem zašlápla ozývající se jaksi soucit Jaroslava.

»Ah,« vzkřikl. »To jsou ty klobouky, to jsou ty toilety, jež si tak zázračně laciné pořizujete. A on, šílenec — — tomu věří!«

Vstala a vrhla se k němu.

»On věří a je šťasten!« šeptala jakoby v rozvášnění. »A vy jste dnes nebyl šťasten? A neprosil jste, abych zase přišla?«

Jaroslav cítil její horký dech, cítil na sobě žár jejích očí.

»A mám přijít? Řekněte... mám přijít?«

Zapotácel se skoro, couvaje před jejím objetím.

»Ne, nikdy!« vyrazil ze sebe a chvatně skočiv ke dveřím, chopil se kliky. »Jdu... Počkám na Pavla dole — — Vysvětlím mu — —«

»Pro Boha!«

»Nebojte se! Nezradím vás — a sebe!«

Vztýčila se a když vyběhnuv z bytu bouchl venku dveřmi, zahrozila za ním pěstmi. Ale pak zchvácena a vysílena prožitými okamžiky, sklesla na kolena a rozplakala se — tentokráte opravdu.

*

A konec té historie?

Neznám konce. Snad paní Malvína od těch dob nosí lacinější klobouky a Pavel je stejně šťasten...

Snad jste si v novinách někdy povšimli denní zprávy o mladé paní, jež z příčiny, které nikdo nemohl pochopit, vrhla se s kamenného mostu do Vltavy...

A možno dost, že na manželské štěstí Pavla Petříčka vztahovala se lokálka, již jste v novinách zrakem přelétli o »domácím příteli«, dvojnásobné vraždě a sebevraždě...

Ale nejvíce pravděpodobno jest, že paní Malvínu, kdyby vás napadlo hledati ji podle těch očí na promenádním chodníku u vinohradského tržiště, už nikdy nenajdete.

STRÝC VÁCLAV.

Napsal Vojtěch Rakous. Z knihy »Vojkovičtí a přespolní«.

(Konec.)

Když jsem se ráno probudil, již se rozednívalo. K sluchu mi zalétala známá slova hebrejské modlitby. To strýc stál u okna, kolem hlavy a rukou modlicí řemínky, a s chvatem a polonahlas odříkával ranní modlitby. Teta u plotny vařila kávu a když viděla, že jsem se probudil, hned byla samá otázka a řeč. Strýc jen mlčky se na mne usmál, patrně nechtěl přerušiti modlitbu.

Vstal jsem a spěšně se oblékl. Že nemusím v ranním mraze dnes konati dalekou cestu, naplňovalo mne velikou radostí.

Strýc se domodlil a zasedli jsme zase všichni tři ke stolu. Nejprve se strýc i teta pokřižovali a polonahlas odříkávali »Otčenáš«. Pak se teprve dali do jídla.

Po snídani nastalo loučení.

»Tak přijdeš zase?« tázal se mne strýc již asi po desáté.

»Přijdu,« jistil jsem opět a opět.

»Třeba každý den přijď na noc,« zval mne strýc a chvějícím se hlasem dodal: »A tatínka a maminku že vzkazujeme pozdravovat a... aby... už se nehněvali.«

Celý den mi bylo ve škole jako ve snách. Ani jsem tomu nemohl věřiti, že jsem ztrávil noc u strýce Václava. Co tomu doma řeknou? Tato otázka zaměstnávala mne také nejvíce i po celé cestě večer k domovu — bylo pěkně, mrzlo na sucho.

Doma myslili, že jsem byl přes noc u nějakého milosrdného souvěrce, a když vraziv bez dechu do světnice, zvěstoval jsem velikou novinu, nastalo v celé domácnosti ohromné vzrušení a děs.

Přes noc u strýce Václava! U člověka, jehož jméno po troje desetiletí se u nás nesmělo vysloviti! Kde jsem nabral tolik odvahy? A co mi říkal on? A co teta? A kterak vypadají? A jaké je to u nich? A snad že jsem tam také — bože, nedopouštěj — nejed'?

Dlouho do noci trvalo, než jsem všecky otázky zodpovídal a vše vylíčil s největší důkladností a podrobností. Vypočítavě kladl jsem největší důraz na neobyčejnou podobu strýcovu s matkou — tím chtěl jsem odzbrojiti každou námitku a všem výčitkám ulomiti hrot — a tetu a celou jich domácnost vypodobil jsem v barvách, o nichž jsem věděl, že budou otci lahoditi. V horlivosti zašel jsem až i za mez pravdy. Leccos jsem přidal a leccos zamlčel. Vylíčil jsem domácnost strýce Václava tak, že na konec vypadala právě tak židovskou, jako domácnost naše vlastní. O obrazech a svatých světic, pokrývajících stěny strýcova příbytku, o Nebeklíčích, zpěvnících, růženci a kříži... ani jsem se nezmínil, za to však do náležitého světla postavil jsem Mojžíše na hoře Sinai, Mizrach, mezuze na dveřích a počet chumišů a hebrejských modlitebních knih jsem několikrát znásobnil.

Čím dále jsem ve svém líčení pokračoval, tím více jasnila se otcova přísná, zachmuřená tvář. A když jsem líčil, kterak ráno se probudiv, uzřel jsem strýce opásaného řemínky a modlícího se dle předpisu (že potom před snídaní dělal kříž a modlil se »Otčenáš«, jsem neřekl), kynul pochvalně hlavou. Snad v tu chvíli vzpomněl sobě na prorocká slova libeznického strýce, který jedenkráte prorokoval, že strýc Václav ještě jednou se vrátí k staré své víře. Prý se takové věci již staly...

Konečný svůj úsudek shrnul otec v slova: »že jest to od toho strýce přece jenom pěkné a že by se toho byl od něho nikdy nenadál, že sobě na kluka v tom nečase vzpomněl a sám si pro něho došel; a zadarmo že se ten nocleh a to všecko žádati nemůže.«

A tak se stalo, že druhý den ráno nesl jsem strýci Václavu a tetě, kromě pozdravu od matky, také bandasku mléka.

Strýc a teta zářili radostí.

Strýc rozčilen chodil po pokoji a stále opakoval:

»Opravdu nás Baruška vzkazuje pozdravovat? Opravdu?«

A teta:

»Že si maminka takovou škodu dělá! Tolik mléka! Tolik mléka!« — — —

Tak prostřednictvím židovské školy mnou tak nenáviděné, po třicetiletém hněvu navázána byla

nit přátelství mezi strýcem Václavem a jeho rodinou; a nit ta předla se dále, sílila a nepřetrhla se již nikdy. S počátku chodíval jsem k strýci Václavu na noc, jen když byla nepohoda, později, kdykoli mne napadlo, i za pěkného počasí. Úplně jsem zdomácněl v té bizarní domácnosti, kde na mne zvláštním, tajemným kouzlem působil duch dvou světů. —

Také doma, následkem mých stálých, více méně přibarvených referátů, smýšlení o strýci Václavu měnilo se valem. O strýci Jakubu — už to nebyl strýc Václav — mluvilo se u nás již nahlas a veřejně a bezmála již s takovou úctou, jako o strýci líbeznickém nebo chrásteckém. Nebylo tudíž divu, že jednoho rána jsem mohl zvěstovati svému strýci velikou novinu: »Že tatínek a maminka vzkazují pozdravovat a že k nám s tetou má přijíti...«

Nikdy nezapomenu na výraz zářivé radosti, který změnil strýcovu tvář. A po té radostně vzrušené tváři volně stékaly dvě veliké slzy.

»Opravdu? Opravdu?« tázal se několikrát po sobě a já musil pozvání slovo za slovem opakovati znovu a znovu.

Věděl strýc a věděli jsme všichni, že toto pozvání znamená úplné smíření a že od té chvíle, co strýc s tetou překročí práh naší chalupy, stávají se členy rodiny.

Bylo to památné sobotní odpoledne — se zvláštním taktem strýc k své první návštěvě volil sobotu — když strýc s tetou k nám přišli. Bylo to na jaře a celá naše chalupa a celá naše vesnice tonula v jediném moři květů. Není druhé vesnice, ktrá by měla tolik a takových zahrad jako Starý Brázdim. A když na jaře všecky ty zahrady rozkvetou, vyhlížejí brázdimské chalupy jako ostrůvky uprostřed květinového moře.

A bylo to takové sobotní jarní odpoledne, plné vůně květů a ptačího zpěvu, když strýc Václav s tetou octli se v naší světnici. Po třiceti letech setkali se bratr a sestra poprvé! Dlouho hleděli mlčky na sebe, pak matka řekla:

»Změnil jsi se, Jakube.«

A strýc na to:

»Nepoznal bych tě, Baruško!«

Se všemi se potom líbali, s otcem si potřásli ruce a usedli za stůl. Strýc byl oblečen svátečně a vyhlížel jako pán, teta měla černé, hedvábné šaty a na hlavě černý, hedvábný kapižon. Matka nosila na stůl z trouby již tam připravené hrnky s kávou — byla dnes jen ohřívaná, vařena byla včera — a doprostřed stolu postavila talíř s nenačatou bábovkou. Vypadalo to velmi svátečně a slavnostně; zcela tak, jako když přišli Líbezničtí nebo Chrástečtí.

Po svačině, dříve ještě než došlo k živějšímu hovoru, vzal otec chumiš — to byla jeho pravidelná zábava v sobotu odpoledne — a otázal se strýce:

»Jakube, víš-li pak, jaká byla dnes sedere?«

Bez rozpaků a jistě zněla strýcova odpověď. Otec pochvalně kynul hlavou a než se kdo nadál, už byli otec se strýcem v přátelské hádce o smyslu a významu dnešní sedere. Takové náboženské disputace bývaly odjakživa otcovým koníčkem.

Mezi tím matka v průvodu nás všech dětí prováděla tetu po chalupě. Od půdy až po sklípek, vším se jí pochlubila a teta neskrblila pochvalou a obdivem; a když ve světnici otec se strýcem konečně o smyslu dnešní sedere se shodli, nastoupena táž pouť znovu se strýcem.

Již se počalo šeřiti, když nádherným jarním večerem my děti a matka jsme vyprovázely strýce a tetu kus cesty k Brandýsu. Matka se strýcem šli sami napřed a mnoho si měli co vyprávět. Teta s námi, dětmi, jakoby schválně, zůstávala pozadu.

— — — — — — — — — — — —

Minulo jaro a léto, a když zase nastávala zima, opouštěl jsem židovskou školu navždy. Bylo mi jako ptáku, puštěnému z klece. Pouze loučení s domácností strýce Václava bylo mi těžké. Za krátko pak, po příkladě starších sourozenců, opouštěl jsem i domov.

Zapadaly-li staré světy v záplavě dojmů nových do tůně minulosti, strýc Václav — mně do smrti byl strýcem Václavem — v záplavě těch nových dojmů neutonul. Vzpomínka naň zůstala v mé paměti svěží a kdykoli jsem zavítal domů, vždy nalezl jsem chvíli k návštěvě strýce Václava. V dospělejších letech teprve učinil jsem si správnější úsudek o jeho povaze. Byl to člověk křišťálového srdce a dětsky naivní mysli. Byl přesvědčen, že líp slouží Bohu a spíš dojde spasení, když poctivě plní předpisy dvou věr, než lidé, kteří plní předpisy pouze víry jediné. A nevyplnilo se proroctví líbeznického strýce, že ještě jedenkrát se vrátí k víře staré, ale na přátelském poměru k jeho rodině nic už se nezměnilo. A dlouho byl živ strýc Václav. Všichni odešli před ním: teta, otec, matka... zůstal ve světě sám jako kůl v plotě. Pak i na něho přišla řada.

V rakvi viděl jsem ten obličej, mně dvojnásob drahý, že tolik mi připomínal podobu matčinu, naposledy. Mrtvé ruce držely křížek, celé tělo bylo pokryto obrázky svatých a světic a kolem rakve vznášely se obláčky kadidla... Spí se mu zajisté dobře i takto, jsem však přesvědčen, že ještě spokojeněji by odpočíval, kdyby si mohl ještě palce u nohou dáti svázati stéblem slámy a mrtvé oči dáti zakrýti střepy.

JAN STEN:

REFRAIN.

Po sadech odkvetlých
poslední padá list:
Mám na rtech hořký smích
a v srdci nenávist.

Nač obzor modravý
a jarní bude zem,
své k štěstí výpravy
marně-li konal jsem?

— — Umění? Víry klam?
Stařecká fikce slov!
Je cesta tu i tam,
leč obě na hřbitov.

Po sadech odkvetlých
poslední opad' list:
Mám na rtech trpký smích
a v srdci nenávist.

ČESKÝ DOPIS Z ROKU 1661.

Když se v Králové Hradci dověděli, že mají dostat biskupství, velice se ulekli. To bylo za panování Ferdinanda III. Na důvěrný dotaz místodržících obec hradecká odpověděla r. 1653, že má dost arciděkana, kterého vydržuje a vydržet nemůže a právě odhodlala se žádat o slevu těch nákladů, které arciděkan dostává. Neboť za války 30leté obyvatelstvo města zřídlo na stý díl a kdož válku přestáli, že jsou žebráci. Kontribuce sněmem ukládané obec musí vymáhat vězením nebo zabavováním šatstva lidem na těle. Obecních dluhů je 85.000 kop míšenských a nesplacených úroků právě tolik. Prosili tedy Hradečtí, aby ničím obtěžováni nebyli, protože i tak město upadne v záhubu, nestane-li se něco zvláštního.

Pozornosti zasluhuje, že Hradečtí psali do Prahy svůj odmítavý list česky a že se proto velice omlouvali tím, že »v městě žádné kvalificirované osoby, kteráž by přítomné přednášení naše dostatečně v řeč německou přeložiti mohla, se nenachází«. Vidno z toho, že místodržitelé v Praze úřadovali už německy.

Císař Ferdinand III. i pražský arcibiskup Harrach byli však jiného mínění stran biskupství, a tak císař již 21. ledna 1654 naznačil a určil ze své moci za příštího biskupa v Hradci Králové opata emauzského Caramuela z Lobkovic, jenž byl také generálním vikářem arcibiskupství pražského a dal pro biskupství koupit za 88.000 zlatých panství Chrást s Uhřeticemi. Tím byl dán hmotný základ biskupství, a šlo ještě o to, jak opatřit výživu několika kanovníkům.

Když císař Ferdinand III. zemřel, Řím a dvůr nového císaře Leopolda I. donutily, aby se Caramuel z Lobkovic zřekl biskupství, dříve než je nastoupil. Ani místodržící, ani jezoviti neměli ho totiž rádi. Skutečným prvým biskupem stal se Matouš Sobek z Bilenberka, opat řádu benediktinského v Praze, rodem z Rajhradu, jenž česky uměl aspoň tak, jak se tehdy umělo. O jeho uznání v Římě byly ovšem dlouhé tahanice s císařským dvorem a biskup sám měl těžké nesnáze s Hradeckými, aby si u nich opatřil příští kanovníky.

Což se mělo státi tak, že arciděkan hradecký měl se vzdáti polovice svých důchodů pro biskupství a za to státi se kanovníkem v hradecké kapitole. Dosavadní arciděkan Žák nechtěl, také biskupovi nebyl vhod, a proto raději odešel na faru do Nov. Bydžova. Nástupce jeho, vlivem Sobkovým jmenovaný, dr. bohosloví Zotines, podroboval se sice a za to biskup Sobek jmenoval ho administratorem, jenž před nastěhováním biskupovým do Hradce všecko měl připravit, ale Hradeckým se ten pán docela nelíbil. Obec se protivila, neboť Zotines dal se slyšet, že chce větší plat, než měl předchůdce, a obyvatelstvo se bouřilo, slyšíc, že Zotines neumí ani česky. Biskup Sobek uznal za dobré napsat do Hradce konejšivý dopis, jenž zněl:

Slovutní a opatrní páni! Doslejchám, že by mezi nima pro resignirovní nynějšího p. arciděkana nějaký protivný myšlenky a mluvení vycházelo, jakoby budoucí arciděkan satisfakcí, jak s kázáním, tak i v zpovědi slyšením, dáti nemohl, nýbrž i se prohlašuje, že by větší plat chtěl vyhledávati. Moji milí! Nermuťte se, ani nedopouštějte takový myšlenky do srdce Vašeho. Já nepřicházím k Vám, abych ovčičky šklubal, anebo šklubati dopustil, než abych je libezně pásl, v duchu milosrdným a milostivým. Pravda jest, že tento p. arciděkan (Žák) dobrej, pobožnej jest, a mně milej; ale pobožnost při těch, jenž důstojenství biskupskému sloužiti mají, ještě něco více potřebuje. Tak já musím sobě osoby takový vyvoliti, který to veliké a nesnesitelný břemeno mně pomohou nésti, jakožto silný podpory.

Já budu Vaším biskupem, otcem a pastýřem! Budou-li moji ministři a správcové, anebo jiní Vám ubližovat, ke mně budete míti outočiště, nebudou Vám dvéře zavřeny. Bude-li jaký nedostatek v službách božích, to já napravím, takže nebudete míti příčinu k naříkání. Ve všech věcech začátek těžký jest. Pročež, moji milí! mějte tu ke mně důvěrnost, jakožto k budoucímu otci a pastýři duší Vašich: nezavedu Vás, nezarmoutím Vás, ale všechno všudy tak spořádám, že z toho potěšeni a ne zarmouceni

budele. Toliko mějte se mnou strpení a outrpnost s mýma nynějšíma starostma a prací, až drobet to mý břemeno upevním a k nějaké stálosti přivedu . . .«

Co biskup dále vysvětloval stran příjmů, peněz a piva, to nás nezajímá. Zajímá nás ten český jazyk z 24. března roku 1661 u muže, jenž se narodil r. 1618 v Rajhradě, obci české, a z rodiny, jejíž živitel byl chudý sluha v klášteře benediktinském. Matouš Sobek že studoval v Broumově a v Olomouci, neuměl češtiny jiné než rajhradskou. Už Hradeckým onikal — 40 let jenom po bitvě bělohorské.

DROBNOSTI.

VOJTĚCH HNĚVKOVSKÝ

narodil se 1770 v Žebráce a zemřel v Praze 1847. Nedlouho před smrtí napsal svůj životopis (vydala jej pí. Růžena Jelinková-Doubková) a v něm vypravuje o době M. Terezie a Josefa II. věci, které pro poznání doby jsou zajímavé, zejména o germanisaci. »Tento básník byl zrozen dne 19. března 1770 v městě Žebráce . . . Jeho vychování bylo dle venkovského způsobu se naučit česky číst, psát, počítát a náboženství . . . Studií se bál; nepochopiv, jak možné kněžím z paměti hodinu dlouhé řeči přednášet, posléz přemluven v Berouně u piaristů v roce 1781 plačky takové povolání nastoupil. Latina mu přicházela hračkou; tam v jedné posluchárně se učily českým jazykem čtyři třídy latiny, a tak v této řeči hned prvním rokem nemalou znalost si přiosobil. Když jej matka na prázniny z Berouna odvážela, oznamoval jí jeho profesor, že tam študie zcela přestávají, a že (by) byla škoda jej z nich strhnout, a že pozustává nařízení, že žádný bez znalosti němčiny do latinských škol přijat býti nesmí, která jemu zcela neznámá jest, a že žádného prostředku nepozůstává nežli do německých škol se vrátit; co když se matce neuzdávalo, že tu zrostou výlohy, léta že minou, ponavrhl jí, že snad vyminutý bude, by zkoumala; opatřil ho dobrým vysvědčením; a když tento básník v Praze u Piaristů s přetektem na svá léta neobyčejně dobře latinsky hovořil, byl tam do druhé latinské školy, jestli si v tem roce němčinu přivlastní, přijat, k čemu se také přičinil . . . V páté a šesté škole se již obíral s českým básnicivím.« — — — Na tomto jednotlivém případě ale není to jediný, jejž známe — snadno se pozná, že předpisy o poněmčování a skutečná prakse s výsledky se rozcházely. Po šesté latinské třídě končilo se gymnasium a nastávala tři léta filosofického studia. O svém studiu na filosofii Hněvkovský praví: V tomto filozofickém běhu počínali někteří studující na češtinu se oddati; byli to nejvíce spolužáci našeho básníka: jako Puchmajer, Pišely, Schlösel, a pak krajan Vojtěch Nejedlý a jiní . . . a tak povstaly básnické zbírky od Antonína Puchmíra vydávané . . .« Z profesorů filosofie připomíná Vydru, jenž přednášel matematické umění, »jediný muž, an z kathedry česky hovořil a posluchačům vlastenskou lásku a vznešenost nebeské matematiky do srdce vštěpoval.«

POVÍDKY ZE ŽIVOTA ZVÍŘAT

jsou dávnou zálibou T. E. Tisovského. Napsal několik knížek takových a získal si u dětských čtenářův oblibu. Jeho Příhody malé myšky vyšly letos ve 2. vydání nákladem Zemského ústředního spolku jednot učitelských (v komisi knihkupectví Josefa Rašína). Illustroval je Miloš Slovák. Příhody malé myšky jsou velmi pestré. „Po osmi letech myška počala churavět. Stázinka nehýbala se od jejího zlatého domečku, v němž tiše ležela, patříc na svou velitelku kalnýma očima. Nejedla nic, dýchala slabě a posléze dokonala. Byl konec vítězoslavným poutím po světě. Ale čeho myška dokázala, zaručovalo jí trvalou upominku." Si non e Verdi, aspoň e bene Trovadore.

ŠALJAPIN

o kinematografu. V besedě se spolupracovníkem jednoho petrohradského časopisu slavný ruský herec vyslovil se o kinematografu takto: »Osobně nemám naprosto nic proti kinematografům. Nelze ovšem zapírat, že v nynější době mnoho majitelů kina zneužívá tohoto moderního vynálezu. Při vážném pojímání jeho mohl by býti kinematograf využitkován i pro pravé úkoly divadla a umění. Jak lehce mohli by obyvatelé venkovští uvidět — třeba v kinu — představitele našich hlavních divadel. Co se mě samého týče, mohu říci, že právě vyjednává se mnou jedna kinematografická firma, a jestli vystoupím, tedy v Borisu Godunovu a v Stěpce Razině.«

DĚTSKÝ KOUTEK.

O vodě, ledu, sněhu a Velikém Tání.

Obrázek z přírody.

Kalandrovým dětem přeložila M. N-N.

Led, sníh a voda — jací to blízcí sousedé! Řekli bychom skoro: pokrevní příbuzní od prvopočátku tvorstva a přírody. A přece se hádali o svá práva a prvenství, místo aby klidně podle sebe žili a spolu pěkně se snášeli. Ano, byla veliká hádka, a takhle povstala:

Udeřila krutá zima, a na stávku u mlýna vyrostl po celé šířce led nebývalé síly, tak lesklý a hlaďounký, že si počal o sobě mnoho domýšleti a zapomněl, z čeho po-

vstal. Domýšlel se — považte jen — že je z křišťálu!

»Takový nesmysl!« řeknete.

Ale není nesmyslu, ve který by i lide nevěřili, když začnou přemýšlet o svých domnělých schopnostech a přednostech. A tak i led na stávku u mlýna. Blouzně o svém křišťálovém původu, díval se s krajním pohrdáním na vodu, jež dole pod ním tekla, a považoval ji za dotěrného vetřelce. I sníh byl mu proti mysli. Vytýkal mu led, že smělost jeho nezná mezí, když si dovoluje padat s nebe na stávek.

O své výtečnosti byl led naprosto přesvědčen a žádal po svém okolí, aby se ho z úcty co nejvíce vzdalovalo, aby mu přálo místa — vůbec, aby mu šlo s cesty.

Vodě se však o něčem podobném ani nesnilo. A tu musila vyslechnout dlouhé kázání: »Měla bys opravdu být slušnější, začal jednoho jitra led, »a byl bych ti velmi vděčen, kdyby ses obrátila na jinou stranu a mne se nedotýkala. Hleď, proč netečeš na pravo přes pole, nebo proč nevlezeš do děr? Což nechápeš, jak až k smrti napínáš mé nervy svým věčným šumotem a bubláním pode mnou? Bav se tišeji, a nevytrhuj mne stále! Vždyť vidíš, že zaujímám vysoké postavení ve světě. Jak jsi svým bubláním každému protivná. Já už toho opravdu mám dost. Jdi si jinam, neposedo! Vytrhuješ mne, když přemýšlím o svých drahých přátelích.«

Ti drazí přátelé byli děvčata a hoši, velcí i malí, kteří každý den přicházeli s bruslemi na mlýnskou strouhu, aby se vyráželi. A tu býval led na stávku velice chválen. Jak prý je hladký, jak průhledný! A čím více mrzlo, tím krásnější oblouky a kruhy na něm prováděli velicí i malí.

Ale voda pod ledem měla odpověď hned pohotově: »Přála bych ti, milý brachu, odpovídá ledu, »abys byl chytřejší! Nač tak hloupě mluvíš? Udělej mi raději po straně místo a neroztahuj se tu po celé strouze, vždyť mně zbylo pouze trochu místa na dně. Neuhneš-li se, já určitě někudy vyrazím hned, jak budu moci, a potom budu nad tebou a budu vládnout! Nikdo ze sousedů mne dosud takto neutiskoval, ať byli sebe čistší a sebe lesklejší. Jen si dej pozor! Až jarní vítr zavane přes pole a luka a uvolní vůkol všecku vodu, pak tě chytnu a vyzvednu tě do výšky jako nic — potom poplaveš! To bude švanda. Tož, uhni raději už teď! Já že mám jít do děr a na pole? Hleďme, jaký chytrý! To bych mohla k vůli tobě vůbec se světa zmizet. Ó neboj se, já i bez tebe dobře vím, kde jest mé místo. A pamatuj si: Neuhneš-li mi, nenaděj se ani ode mne milosti, až se mi podaří proklouznout navrch.«

»Proklouzneš-li, pustím-li tě,« smál se led.

»Pustíš-li mne?« zněla zlostná odpověď. »Ať jsi sebe tlustší a tvrdší, však Veliká Obleva a tání sněhu na horách tě lehce zmůže. Poteče-li touto cestou pořádný proud vody, bude po tobě brzo veta. Ale můžeš-li ty co vědět o tání, horách, proudu a síle vody, když stále sedíš doma, uvázán ku břehům? Vždyť nebyl's dosud ani za humny a nemůžeš tedy nic o světě vědět! Kdybys aspoň dal se poučit ode mne — vím tolik z okolní krajiny a mohla bych tě poučit — třeba o tom, že je nutno s mnohými nepříjemnými věcmi se smířit — — to by ti jistě bylo užitečné — — ale - - —«

Poslední »ale« nedoznělo již, zmrzlo a ztratilo se, neboť za řeči voda začala tuhnout a měnit se v led. Hlásek její více a více slábl, až docela umlkl.

Za to led rostl a tloustl, a tou měrou rostla i jeho nafoukanost a hloupost. A konečně se přestal pro vodu rozčilovat. »Nestojí mi za to,« povídal si, »nač se o ni starat. Musí zůstat kde je, ať se zlobí a křičí, jak zlobí. Já budu nahoře — ona dole, pode mnou! A nač bych přemýšlel o tom, co povídá? Je toho příliš mnoho, a samé *jestliže* a *kdyby*. Nač si lámat hlavu tím, co mele taková neposeda? Vážně mluvit dovede jen, kdo má pevnou, usedlou povahu. A tu mám já! Já jsem usedlý, sedím pevně. A — tu přicházejí moji přátelé na návštěvu!«

A opravdu! Celé zástupy dětí i dospělých přicházely bruslit a sáňkovat. Led radostí div nepopraskal! Bylo to také krásné podívání. Mladí páni vozili tu v saních a židlích krásné dámy, jiní zase bruslili a tak rychle se vznášeli nad ledem, že se ho sotva dotýkali. Někteří při tom i míčem hráli! A ty krásné oblouky! Sotva že oko mohlo zachytit všecky ty obratné bleskurychlé pohyby klouzajících. Na zadním konci splávku měly děti vyražení se sáňkováním. Křičely, padaly, válely se, a zase jely dále veselí a šťastní jako velcí. Nedivte se, že tolik slávy a radosti vstoupilo ledu do hlavy. Vždyť bez něho by toho nebylo! On byl všeho puvodcem. A tak přijímal veškeru tu radost jako poctu pro sebe, neboť vidíte, děti, led nikdy nechodil do školy, a nemohl se tedy naučit skromnosti.

»Hle, jak si mne všichni váží! Jakou skvělou hostím společnost! Beze mne nebylo by štěstí,« tak potichu uvažoval. Hla-

sitě nemohl mluvit, byl příliš pohnut. Přál si, aby tato rozkoš trvala celý život. Ubožák led, stále myslil jen na sebe. A bublání vody už ho nerušilo. Vždyť byla dole, a on nahoře. »Nač se mám já a moji přátelé starat o takové maličkosti? těšil se v duchu.

Den se nachýlil a mládež odešla. V noci obrátil se náhle vítr, oblevilo a začal padat drobounký sníh! Nejdříve bylo ho jen poprašek, a led na stávku ani nerozeznal, že se něco zvláštního děje — vždyť led ničeho necítí. K ránu začalo znovu sněžit, ale teď už »selský«. A padal, a padal — — Nastala metelice a hvězdičky sněhové se vesele míhaly vzduchem, volajíce: »To se bude svět divit, až se rozední! Jen někdy poctíme zemi svoji vzácnou návštěvou, vždyť jsme my nebešťanky. Pojďte, sestry, pojďte, zabalíme krásně celou krajinu, ať je ráno všady bílo. A tak sněžilo stále víc — a když se rozednilo, nebylo po lesklém ledu na stávku ani památky. A nejspíše myslil, že je dosud noc, neboť všecko bylo temné pod silnou vrstvou napadaného sněhu. Na štěstí dva uličníci chtěli vědět, jak se ve sněhu klouzá, přišli a trochu ho nohama rozvířili. Tu teprve poznal led pravdu, že je celý zakryt velkým a hustým příkrovem. Už nikdo neuvidí jeho krásu, lesk a průhlednost! A přátelé, kteří včera tak ho velebili, dnes jistě nepřijdou. Srdce se mu svíralo bolestí a žalem.

»Oh, kdo jen se odvážil poslat tohle ohavné pápěří, aby mne zohyzdilo? Jaká drzost! Takhle se na ledě roztahovat! Bublání vody je proti tomu maličkostí!«

Udiveny poslouchaly hvězdičky nepřívětivou řeč.

»Kdo nás poslal? Nikdo!« A padaly a padaly stále ve větším množství a hustěji. »Což nemáme práva padat, kam se nám zachce? Kdo nám smí vykazovati směr? Kdo nám vyměří dráhu? Když mračna obtěžujeme, pustí nás, a my padáme na zem. Tuhle mé sestry a já letíme spolu celou cestu a zde nás máte. Proč nás tedy, lede, tak hrubě vítáš? Vždyť jsme nebešťanky, máš být vděčen za naši návštěvu. Obyčejně nás nosí vítr na ramenou, a odjakživa přebýváme v oblacích. Tak urážlivých slov jsme věru od tebe nečekaly.«

»Urážlivých slov!« křičel rozzlobený led, což neurážíte vy mne, když mi sedáte do obličeje, aniž jsem se vás o to prosil? Vy žebrácká přeletavá čeládko! Vždyť vůbec nemáte domova, tuláci! Taková sebranka! A zkazila mou krásu a lesk,« zajíkal se hněvem.

»My že jsme tuláci?« dopálily se sněhové hvězdičky, »vida, takové je to, musíme-li se dotknout něčeho, tak hluboce pod námi ležícího. Ty ani nevíš, lede, jakou ti prokazujeme milost, hloupý, beztvárný netvore. My, žebrácká čeládka? Tak jmenuješ nás, které žijeme vysoko a nade všecko povýšeny? Toť vděk za to, že jsme se snížily, a na něm, ubožáku, usedly! Zničily jsme prý jeho krásu! Což jest něco krásného mimo nás? Věz, že jen my krásu přinášíme, a jen u nás ji nalezneš. Ale vidíme, žes tvrdohlavý a že si nedáš říci. Oh, jak smutné jest, že se nechceš ničemu učit a přece jsi tak nevědomý. A nám se stýská na zemi, vždyť jsme uvykly nebi!«

»Když se vám líbí nebe a vítr, proč jste tam nezůstaly? Ať přijde vítr a sebere vás, zavolejte naň! Já vás lehce pohřešim. Táhněte odsud se vší svojí křehkou krásou! Nebudu vás zdržovat!«

»Ty nafoukanče! Kdybychom tě mohly aspoň navždy přikrýt a umlčet. Ale teď se teprv odsud nehneme, tobě na vzdory. Zde jsme slétly, zde zůstaneme, zlob se a křič, jak zlob. My nahoře, — ty dole! A tam také zůstaneš!«

Zdálo se, že sněhové pápěří zvítězilo.

Ale za chvíli se mraky přece jen počaly trhat a chumelenice přestávala. Slunko vysvitlo, a děti zase přišly a stály na břehu mlýnské struhy. Jedno povídá: »Škoda, že nemůžeme na led, je celý pod sněhem.« — A druhé: »Však ho není moc.« — A třetí: »Kdyby se dva nebo tři metaři pustili do práce, byl by led brzo umeten, a mohly bychom bruslit ještě dnes.«

A opravdu přišli za chvíli lidé s lopatami a košťaty a brzo byl velký kus ledu zameten a sníh sebrán na hromady okolo stávku.

To byla zkouška pro sníh! Jemné lehké hvězdičky surovou lopatou shrábnuty, pomačkány a hozeny na hromadu. A na ně jiné a jiné, až se všecky lítostí slily dohromady. Než osudu neujdeš, a tak i pápěrky se osudu odevzdaly a ležely, kam byly hozeny; pouze tiše sténaly a naříkaly.

»Proč jsme letěly na zem? Jak špatné je tu pohostinství! Proč jsme se směšovaly se sprostou zemskou čeládkou? Není nás hodna. Teď pokálela naši čistou bělostnost svými lopatami a košťaty. Co pak jsme nějaké bláto? Oh, neměly jsme se nikdy pouštět mezi zemskou chátru. Tady nikdo si neváží jemnosti, něhy a čistoty. Co se jen teď s námi stane?« (Dokončení.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 19. února 1914. Číslo 8.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JOSEF ROSENZWEIG-MOIR:

PÍSEŇ SLUNNÉHO DNE ZIMNÍHO.

(Věře.)

Na kraji zimní slunce leží,
a sníh se jiskří do dálky.
Vzduch měkký jest a jarně svěží,
a voní z něho fialky.

Je sice ještě řeky touha
okovy ledu spoutána.
Leč nasloucháš-li tiše, zdlouha,
vytušíš trilek skřivana

tam za horami modravými,
jež rýsují se v obzoru
a které halí opar zimy
průsvitavého do flóru.

Stříbrný vítr polem letí
jak jara třeskné fanfáry.
A pod zemí, ač neviděti,
se svítí první požáry.

Tu slyšíš jara píseň známou
v svém srdci zase omládlém.
I v něm se zvolna ledy lámou
nad mládí jasným zrcadlem.

ANGLICKÝ ZÁPISNÍK VOLTAIRŮV.

(Tyto poznámky jsou překladem věrného otisku rukopisu, který byl nedávno nalezen v Petrohradě. Vydala je The English Review v únorovém sešitě 1914. Angličtina Voltairova je velmi podivná, ale srozumitelná. Anglická redakce vynechala dvě poznámky, poněvadž se jí zdaly neslušné. Verše překládáme volnou prosou.)

A n g l i e je místem, kde se stýkají všechna náboženství, právě jako na burse se scházejí všichni cizinci. Vidím-li křesťany, kteří tupí židy, zdá se mi, že vidím děti, bijící své otce. Židovské náboženství je matkou křesťanství a babičkou mohamedanismu. Největší omyl křesťanský je duch svatý. Dříve, když někoho v Jerusalemě dělali zákonníkem, dálo se to slovy: p ř i j m i d u c h a s v a t é h o. V naší době má se týchž slov užívati, dělají-li kněze.

Víra, že kněžství je vlastností nesmazatelnou, je pouhá klamná domněnka. Laik se stává knězem jen jmenováním; je to úřad, který může být odvolán a který byl skutečně odvoláván ve starých dobách křesťanských, když kněz neměl úřadu a obročí.

J d ě t e a u č t e v š e c k y n á r o d y bylo řečeno všem křesťanům dříve, než se začali rozeznávati kněži a laikové. Neboť aby člověk nabyl autority nad svými bližními, musí sebe učinit jim pokud možno nejnepodobnějším. To jest bezpečná cesta, aby byly oslněny oči zástupů. Proto objevují se kněží v dlouhých řízách atd.

Míti zlaté louisdory a koruny a počítat s imaginárními librami, je trik králů a bankéřů, aby nabyli peněz.

Zdá se, že s kvakery v Anglii je třeba jednati jako s peery království, kteří pronášejí své verdikty na svou čest, ale ne pod přísahou.

Divadlo anglické nezná mezí. Jeviště anglické nezná mezí a je nestoudně odvážné atd. Angličtina chudá a barbarská v počátcích, jest nyní bohatá a sladká, jako zahrada, plná exotických rostlin.

V Anglii každý má smysl pro zájmy obecné, ve Francii každý se stará jen o zájmy vlastní. — Angličan je plný myšlenek, Francouz je samý posuněk, samá poklona, oplývá sladkými slovy, získává svým příjemným zevnějškem, překypuje slovy, je úslužný s hrdostí a velmi sobecký pod rouškou roztomilé skromnosti. Angličan šetří slov, je při tom upřímně hrdý a nesobecký a vyjadřuje co nejrychleji své myšlenky ze strachu, aby neztrácel času.

Nic není těžšího, než být uznán schopným pro...... společnost. Dosahujeme téhož cíle různými cestami, kartouzský mnich přede mnou kleká a lehá na zem, jak je dlouhý, kvaker se mnou mluví vždy s pokrytou hlavou, oba tak činí, aby následovali evangelia v nejpřísnějším smyslu.

Pošlete pana z V. (Villarsu) a prince E. (Ev-

žena) na cesty, onoho po Německu, tohoto po Francii, chtějí-li se potěšit svou pověstí.

Ve Francii začali jsme psáti dost dobře, dříve než jsme počali myslit. Naproti tomu myšlenky anglické nemohou se rovnat ani jediné poznámce ve Voiturovi nebo Malherbovi. Malboroug nenáviděl Francouzů, protože je přemohl, Law jich nenáviděl rovněž, protože je podvedl.

Jsme obyčejně nevšímaví a lhostejní ke všem věcem, které zasluhují našeho zájmu a obdivu. Místo toho obdivujeme se věcem praobyčejným a zájmu moudrého muže nejméně hodným. Jak málo kdo je dosti moudrý, aby obdivoval každodenní zrození světla a nové tvoření všech věcí, jež denně se světlem se rodí, věčný koloběh hvězd, stálý zázrak plození, účinky magnetovce, vápno hořící s vodou, jak málo kdo dovede upřít své zraky na tyto všední zázraky, jichž užívat tak jsme zvykli a jejichž příčiny jsou tak skryté. Naproti tomu pozorně prohlížíme a obdivujeme provazolezce, mastičkáře, kazatele, francouzského markýze, šestispřežní povoz.

Dík vládě Moudré Anny, pečující o mír a bohatství peněz a obilí. Dík skotským peerům....

Třicátého prvního července tisícího sedmistého dvacátého šestého roku viděl jsem plovoucí ostrovy blíže Sv. Om....

V červnu letošního roku mylord vévoda*) byl propuštěn, násilně zabit v červenci.

Mladý matematik, slepý od narození, byv tázán králem Karlem II., zda jsou na světě dva lidé, mající stejný počet vlasů na hlavách, odpověděl určitě, že ano a provedl patřičný důkaz. Není pochyby, pravil, že je na světě mnohem více hlav, než vlasů na jednotlivé hlavě. Abych věc objasnil, předpokládám, že je milion lidí; první z nich má na hlavě na příklad po jediném vlasu, druhý po dvou, třetí po třech atd. Jistě nikdo nemůže mít milion vlasů; následkem toho může mít pouze týž počet, jako někdo z předchozích. Proto je zcela jasné, že dva lidé na světě mají týž počet vlasů, ba mnohem více, než dva, poněvadž počet hlav nekonečně převyšuje počet vlasů jedné osoby.

Byl ve Francii farář, který ráno pro ukrácení chvíle hrál se svou kuběnou piket. V téže době shromáždilo se před jeho oltářem několik bodrých venkovanů a zástup zbožných žen, chtějících přijímat, a čekali na kolenou na svého faráře. Kostelník přiběhl rychle k svému pánu: »Pospěšte,« pravil, »dobrý pane, a pojďte posloužit svému lidu bohem.« Farář vstal hned, nechal hry, políbil kuběnu, vzal svou krabici na oplatky, ale omylem do ní vložil několik hracích známek ze slonové kosti, téhož tvaru jako hostie, a uháněl k oltáři, aby svého boha v oplatkách rozdal svému lidu. Podal staré ženě koštěnou hrací známku místo oplatky. Bába přijavši svou porci boha, zalezla do kouta chrámu, aby se modlila a rozjímala; — diví se nejprve, že nemůže hostii spolknout. Namáhá se ji rozžvýkat, ale marně, tak že konečně jde ke knězi do sakristie: »Dobrý pane,« povídá, »myslím, že jste mně dal boha otce, tak je tvrdý a tuhý.«

*) Vévoda bourbonský, ministr Ludvíka XV.

Slavný kritik sebral všechny chyby znamenitého básníka a dal je darem Apollonovi, který ho velmi laskavě přijal a rozhodl se, že autorovi se vhodně odmění za práci, kterou měl se sbíráním; proto postavil před něho pytel pšenice, tak jak byla z klasů vymlácena. Poručil mu, aby vybral zrní z plev a položil každé zvlášť. Kritik vykonal svůj úkol s velkou pílí a radostí, a když provedl uložené mu roztřídění, daroval mu Apollon za jeho námahu plevy.

1726, v měsíci srpnu. Gardový důstojník, příbuzný s mylordem Peterboroughem, a téhož jména, starý dvacet osm let, bohatý a zdravý, ale unavený životem, z jakýchsi soukromých důvodů se zastřelil. Dřív, než vykonal tento čin, uspořádal své ostatní záležitosti, jak mohl nejlépe, zaplatil dluhy, poslal přátelům dary, dopsal příbuzným a složil několik veršů po vzoru Petroniově, ale jako Angličan projevil sílu a pevnost. Poslední dva verše zněly:

avšak nejvěrnější jed
jest rozhodnutí a kule.

Jakmile dopsal všechny tyto listy, postavil se před zrcadlo a zastřelil se.

Rara est concordia fratrum. Zřídka bratři se snášejí a proto vladaři evropští nazývají se navzájem bratři. Pronásledují se, klamou se, podvádějí se, vzájemně se nenávidí jako praví bratři, a když spolu byli bojovali s největší zuřivostí a vzájemně si zpustošili svá království, oblekou slavnostní roucho smuteční, když jeden z nich zemře.

Myslím často na pana B.*) a na pana P.,**) kteří oba jsou znamenití a učení, stejného vtipu a rozumu, ale zcela rozdílní ve svých způsobech. P. miluje samotu a ticho; je ctnostný a učený sám pro sebe. B. je sdílnější, sdílí všude svou ctnost a své vědomosti. P. jest temná svítilna, která, ačkoli jest osvětlena uvnitř, neposkytuje světla ani výhod tomu, kdo stojí vedle ní. Druhý jest obyčejná lampa, která se sama stravuje ve prospěch každého, kdo jde kolem. Pan B. byl velký děvkař a velký státník. Byl v květu svého mládí a hýření, když královna Anna ho učinila svým vojenským ministrem. Zástup nevěstek procházel se v parku St. Jamesském, když se náhle rozšířila zpráva, že pan B. dostal úřad, který mu vynese pět tisíc liber ročně. Tu zvolaly radostně všechny nevěstky: »Bůh nás požehnej, pět tisíc liber přijde mezi nás!«

Verše z extempore earla z Rochestru:

na zdraví našeho veselého, vtipného krále,
jehož slovu nikdo nevěří,

*) Bolingbroke.
**) Pope.

který nikdy neřekl nic pošetilého
a nevykonal nic moudrého.

Přirozenost, čistota, jasnost a prostota nechodí v oblacích. Jsou viditelny všem vnímavým a kde jich nepozoruješ, nejsou.

Nevědomec dochází podpory u nevědomce ještě většího. Hlupáci jsou zakladateli všech náboženství, mužové ducha zakladateli všech kacířství, mužové rozumu smějí se oběma.

Vypravuje se, že Cromwell naprosto nebyl nadšenec; byl tak málo fanatik, že ovládal všechny, kdo jimi byli. Měl bystře prozírající ostrovtip, pevný rozum a neodolatelnou výmluvnost, odvahu větší než všichni, hlubokou znalost světa. Nesměřoval hned od počátku k nejvyšší moci, ale byl nesen k trůnu po stupních, využívaje vždy co nejlépe nejmenších okolností. Jeho smýšlení bylo přísné, ale časem v soukromí si dovoloval jistou veselost se svými důvěrnými přáteli. Kdysi popíjel ve své pracovně se svými přáteli p. Johnem Miltonem a Wallerem. Zatím přišla deputace kněží s jakousi žádostí; vzkázal jim, aby zůstali v přijímacím saloně, řka, že se uchýlil k bohu. Bylo jeho zvykem, radit se s bohem, nebo tvářit se, jako by se radil s bohem při všech příležitostech, a tomuto triku se říkalo »hledat pána«. Zatím co kněží stáli venku, Cromwell uvnitř popíjel. Jeden z druhů chtěl vytáhnout zátku z láhve. Vývrtka padla na podlahu a všichni ji hledali. Cromwell sám ji hledal všude. »Ti kněží,« pravil, »ti darebáci si myslí, že nehledáme boha, že hledáme jen vývrtku.«

Pouhá skromnost bez zásluh jest nevhodná, zásluha bez skromnosti jest neslušná. Avšak skromná zásluha má dvojnásobný nárok na uznání a obyčejně se setkává s tolika ochránci, jako diváky.

Slečna X. X. jest jako císař Titus. Neobšťastnila-li některý den někoho, volala v noci: Promarnila jsem dnešní den.

Mr. Blwet mně řekl dnes, 20. července, že se oženil s dcerou Fortuny, která jest neštěstí (nepřeložitelná slovní hříčka: dcera Fortunina, slečna fortune, jest mis'fortune).

V Paříži upálili za živa člověka, jenž tvrdil, že je synem papežovým. Vtipkář, vida to, pravil: Deus est mortus, quia filium dei se fecit.

Z trosek císařství římského utvořilo se a bylo založeno na jeho rozvalinách několik království; týmž způsobem povstaly z trosek jazyka římského jazyky vlašský, francouzský a španělský.

Plutarch vypravuje v životopise Ceasarově, že spočítal občany římské a jejich počet nebyl větší, než stodvacet tisíc, kdežto před válkami občanskými obnášel třista dvacet tisic — je těžko určit, jak tato malá lidnatost dá se uvést v soulad s podivuhodnou lidnatostí, o níž se zmiňují jiní autoři, kteří mluví o čtyřech milionech za časů Augustových.

Berenice, Andromacha, Horác, Cid, Pompee přeloženy.

Otázky: Jsou-li na povrchu zemském dva muži, mající přesně stejný počet vlasů? — Dovedl by člověk, slepý od narození, rozeznávající hmatem hranatost a oblost, rozeznat kruh od čtyřhranu hned, jakmile by nabyl zraku?

Cromwell nic nevystavěl, — nezůstal po něm žádný pomník. Jeho tělo společně s tělem Iretonovým a Bradsawovým bylo vytaženo z rakví ve Westminsteru, a bylo vlečeno na smyčce do Tyburnu, kde všechna tři těla byla pověšena za krk na několik hodin, potom byly jejich hlavy sťaty a vyvěšeny na Westminster halu 30. ledna 1661, rok po restauraci.

Tři morové rány v Londýně za Alžběty, Karla I. a Karla II.

Mr. Shipring byl povolán do Toweru, protože řekl, že řeč králova byla vypočtena pro poledník německý spíše, než pro londýnský.

Našel jsem tuto píseň Bedřicha Barbarossy z dvanáctého století:

Plas my cavalier frances
E la donna catalana
E l' ovrar ginoes
Lou cantar provensales
E la dansa trivizana
E la corps arragones
E la perla juliana
les mans e cara d'Angles
E lou dowzel de Thuscana.

Jistý lord of Buckhurst napsal hru před Shakespearem, jednající o Godorbukovi; tam dostanou se do hádky dva synové královi, starší zabije mladšího; královna rozhořčena zabijí staršího, a potom, aby se vyklidilo jeviště, vzbouří se lid a pošle starého Godorbuka na onen svět.

Jest otázka, zda Ludvík Svatý zastavil eucharistii a zda ho Joinville vyzpovídal.

Páně Lockovy úvahy o náboženství křesťanském jsou opravdu novým náboženstvím.

Když jakýsi francouzský prorok se chlubil, že v kterýkoli určený den vzkřísí mrtvé tělo z hrobu, vláda poslala na určené místo stráže, aby lid udržovaly v náležité vzdálenosti a pečovaly o klid, tak aby celá hra mohla se provést bez vyrušení.

V Laponsku nejobávanější roční dobou jest léto. Prchají v červnu se stády svých sobů do nejstudenějších částí země, pohřbených ve věčném sněhu.

Hudba byla obnovena v Evropě Francouzy a Vlámy, dříve než Vlaši na to pomyslili. Gaudimele složil za Františka I. Vánoce a Opuštěného Rolanda a byl slavný za Jindřicha III. a Jindřicha IV.

Král je v Anglii nutnou institucí, aby chránil ducha svobody, jako kůl je v plotu nutný, a sám vyniká.

Alegorie jest jako sklenice, v níž nějaká věc jest obsažena, ale snadno viditelna.

Papež dovolil katoličce, aby se provdala za hraběte ze Schaumburg-Lippe, který měl jinou ženu, madame de la Lippe, matku nynějšího hraběte z Lippe.

Táž armáda, jež odstranila Karla I. a Lawda, byla ochotna učiniti neomezeným vládcem Karla II. a arcibiskupa z Caut.... papežem.

Když plukovník Hawker vedl krále Karla z W.*) do With.**) a král mu řekl, že jest zodpověden pouze bohu, pravil: »Věru, myslím, že Vás tam pošlou, abyste tam skládal účty.«

*) Westminster.
**) Whitehall.

Z MYŠLENEK KRAMERIOVÝCH.

1.

K r a m é r i u s v í t a l n ě m č i n u d o b y s v é. Vítal ji jako prostředek vzdělavací. Když Marie Terezie a Josef II. vypudili latinu ze škol, čeština nemohla zaujmout její místo. Kramérius uveřejňoval ve svých novinách pochvalné dopisy z měst českých, kde zřízeny byly německé školy normální, jak děti o zkouškách výborně německy odpovídaly, jak i německé divadlo hrály, a jakou radost z toho měli čeští rodiče. To nám dnes zní paradoxně, a ovšem našli se posuzovatelé (E. Sojka), kteří o zdravém rozumu Kramériově pochybovali. Kramérius také hojně německé knížky překládal. Při takové jedné příležitosti vyslovil a zanechal nám své mínění jasně vyslovené. To jest v předmluvě k D o m o v n í p o s t y l l e, kterou přeložil z němčiny a vydal v Praze 1785.

»Rozum lidský — napsal — den po dni víc a víc osvěcovati, jest v tomto století všech moudrých a pravdy milovných mužů jediná nejpřednější a nejznamenitější snažnost; a národ, který z této jich chvalitebně předsevzaté práce světla rozumu dochází, nemůž než za šťastný a opravdově blahoslavený se držeti. Takový národ jest za našich časů mezi jinými nejpřednější n á r o d N ě m e c k ý, k jehožto rozumu osvícení tolik již spisů, a v takovém počtu nákladnějších knih vůbec na světlo vyšlo, že nelze pochybovati, aby ti, jimž co z těch spisů a knih čísti se dostalo, a s p o ň z č á s t k y s v ě t l a n e d o c h á z e l i, a z oněch zastaralých předsudků, a do náboženství Římského katolického vloudilých bludů pomalu jako z bahna se nevydobývali.

Těchto okolních obyvatelů chvalitebným příkladem, jako nějakým ostnem, ponuknuti jsouc, měliť by i naši učenější a osvícenější Čechové, zvlášť ti, jimž dobré vlasti tak hrubě na srdci leží, k též laskavé práci se přičiniti, a k osvícení národu svého, a k vychvácení toho také nejsprostnějšího lidu katolického z temností hrubé neumělosti, podobné oněmno spisy v jazyku Českém na světlo vydávati. A to činiti měli by tím ochotněji, čím věc vůbec známější jest, že kněží náši této sobě přináležicí povinnosti zhola zanedbávají; ano že raději, by lid sprostný k světlu rozumu nepřicházel, pověrčivých pobožnůstek nezamítal, bludů se nezprošťoval, všech zevnitřních a opravdových věcí v náboženství, jakž náleží, nerozsuzoval, z písem pravdy gruntovně nezpytoval, slovem, jich šalbě neporozumíval, nýbrž v předešlé mrákotě zůstával, touž pravdu, kterouž nyní moudřejší svými spisy na světlo uvozují, v posvátné hlouposti zahrabati usilují.« — —

Kramérius aspoň tedy z němčiny osvícenské knihy překládal, dokud si netroufal vlastních původních spisů psáti.

2.

Když Kramérius přeložil a vydal K n i h u J o z e f o v u, část kněžstva katolického se proti němu bouřila. Psalo se proti Knize Jozefově a štvalo se proti ní mimo tisk. Kramérius dostal na př. list, jejž lužecký kaplan psal jednomu z farníků v Lužci:

»Jenne Kržičžko!

Poniěvadž ve vašom roztrušování Jiržimu Kržepelkový Knihy Jozefový ste ržekl, bych vám pisebně dal, že nad ržečžena Kniha od Mi. Czísaržské není, nibrž že jest od M. V. Krameriusa výdana, ktery jak Božský náboženství (jenž spusob Božský pocty obsahuje) tak Jejích Mi. Czísaržske Nejvýššy naržízení bludnie k nepravemu smislu pržívodí, Tuto vam skazuju a vtom stojím, že on nezasluhuje vsvej knizě žadny víry, nibrž pro sve pohoršení na cztí utrhaní bý se spalila zahodno by bylo.

Pater Váczlav Loukota,
Kaplan v Lužczý.

Podle tyto danný poviedomosti výstržiha se Jan Kržičžka dale mezi Katoliky tu knížku roztrusovat.« — —

Kramérius podrobil toto věcně i formálně ubohé psaní kaplanovo kritice velmi důkladné. Svůj n á z o r p r o t i k l e r i k á l n í vyslovil však všeobecně takto: »Zlehčování a na cti utrhání, ježto z úst toliko neumé-

lého a nesmyslnou horlivostí jatého lidu vychází, není tak mocná zbraň, kteráž by nás od osvěcování rozumu lidského, a vypravováni pravdy odstrašiti mohla; a obáváme-li se, abychom k obecnému napravení náboženství co na světlo vydávajíce, tím katolických duchovních neurazili; nechť nám tedy na znamení obrany a bezpečnosti před nimi toto slouží: že kněží, kteříž pro svou moudrost a pastýřskou bedlivost za opravdově dvojí cti hodné jmíni býti zasluhují; kteříž svého zisku z náboženství nehledají, a kteříž tak, jakž písma apoštolská ssebou přinášejí, živi jsou, o pravdu tu již hrubě světu známou zasazovati se nebudou; a kteříž naproti tomu jen svá velebná břicha přecpávají; kteříž žádné lepší a podstatnější krom té, již se v školních pletkách a to začasté také nedokonale naučili, vědomosti nenabývají, a dále o nic jiného, než aby toho svého mrzkého zisku neztratili, větší péče a starosti nemají, že ti — kdyby předce z zarytosti své pravdě odporovali — nemohými slovy přemoženi a jako na hlavy poraženi býti mohou. A protož také nyní takových veliké nerozvážlivé počínání tím patrněji světu okázati potřebí jest, čím oni více napravováni, a lidé od nesmyslnosti jejich odváděni býti mají. Z toho druhu že by tento byl, jehož cedulka tu položena jest, po přečtení ji žádný jináč souditi nebude.« —

RICHARD DEHMEL:

MUČENNIK.

Teď píseň vám drsnou zapěji,
bez lítosti a míru je!
Řve vichřice vždy divěji,
jak seno rákosí bičuje;
tak soptí, že tuhne bažina
a lámou se třtiny i sítina.

Kol domku v pustinách vichr vil,
do starých veřejí na stěně bil.
Jak trhá na krokvích a petlicích,
že vrže a kvičí všechno v nich,
a uvnitř hrůzou děti se chvějí
a těsněji k matčině klínu spějí!

Své vzpíná ruce, strach majíc veliký,
k otci, jenž ve chvatu, na čele mrak,
letáky svazuje v hromady, balíky,
a prosí, prosí ho znova:
»Ó, nechoď bažinou, teskno mně tak!«
List z balíku vytrhne muž její však,
jí ukáže na konci slova:

‚Druh druha v hanbu a porobu jal,
neb každý jen sebe si zamiloval.
Tak každý z vás otrokem záhy se stal.
Nuž, spojte se, všichni, vy slabí!
Šíj k šíji, voj záchranný vámi buď pln,
tak dunící moře též vyrůstá z vln,
v žár vzhoří tak plamének chabý!'

Tvář chví se mu, když mluví muž:
»Tož nepros mne a netrap už!
Mou přísahu soudruzi mají,
že provolání roznesu dnes,
by ve volbách prošli jsme v kraji.

Ó, nechoď, co jest do vítězství
tvé ženě, tvým lkajícím dětem!
Ó, nechoď, led druhou noc leží už, hled,
již praská, ó Bože, zláme se teď,
ó, hrůza, nad tímto světem!

To do nebes volá, tvůj život jest mým!«
Tu hněv i bol divoce lomcuje jím:
»Křič raději k čertu si v pekle!«
Své břímě zvedá, své ženy se ptá
již na prahu stoje, vztekle:

»Jest Bůh tvůj takto ti povděčen,
že posílá do dolů každý mne den,
bych za bídnou mzdu tam nes' kosti,
a neměl bych vážit spánek a sen
pro svatou věc spravedlnosti?

Buď zdráva!« — Cvaklo v závoře.
Lká Meluzina nad komínem.
Na bledém svítí obzoře
srp měsíce, chladný a něm.
Plá horník; pot mu na čelo sed'.
Hle, cestičku bledou přes tmavý led
položil měsíc.

Plá horník, supí, horký má dech,
však brzy: dosažen bude již břeh,
již třpytí se — praská cos, láme se v ráz.
Kdos o pomoc volá. Co skřípe tu zas
a valí se? Výkřik zní zpod bařiny.
Kdos v rákosí sténá u sítiny,
hoj, syčí a pištěí ve třtinách!

Ó, drsněji, drsná písni má!
Což kvílení sirotků, vdovin což vzdech!
Bouř v rákosí volá po obětech.
Však chvíli: jarní slunce vzplá,
pak do výše vzpučí osení,
den blíží se již vzkříšení.

Pak oběti všechny vyhrabe z dna
ta bouře, jíž roztaje vetchý led:

ty reky, nikdo jichž nepozná;
pak ústa všech mrtvých se otevrou hned
a o pomstu zvolá sbor divých,
jenž tisíce probudí živých.

Přeložil *Rudolf Illový.*

DOPISY ZE ŠKOLY.

Některé dopisy došlé od rodičů žáků na správu obecné školy a třídním učitelům. Ponechávám původní pravopis i sloh. Nad pravopisem se nepozastavuji. Sloh mohl by však býti lepší u našich lidí. Hodně viny je v tom, že na obecné škole bývá sloh odstrkáván pro pravopis. Zjednodušeni těžkého pravopisu českého je žádoucno.

*

Na počátku roku školniho žákyně přivádí mladší svou sestru do první třídy k zápisu. Rodiče, dělníci, nemají kdy přijít. Potřebné údaje k zápisu jsou: jméno dítěte, den, rok a místo jeho narození, náboženské vyznání, příslušnost domovská (obec, okres), je-li dítě očkováno, jméno i bydliště rodičů nebo jich zástupců. Děvče podává správci školy lístek tohoto obsahu:

„A najeništova rozena 14 prosince 1.9004 otec rozenej vlazu Patři dobřeznice Matka zas vobodna Barbora Tomankova." —

*

Na lístku, který přinesl jiný žák k zápisu, byl správně napsán rok narození a rodiště, den a měsíc však scházely. Na dotaz dodatečný přineslo dítě druhého dne lístek doplněný bližším určením času, že „zrouna to bilo na červeny svatki" (velkonoce).

*

Ctěná správo školy! Ponévadž já podepsaný musel jsem po dlouhá leta vytrhávat římskou tmu do mně v mládi zasetou, nepřeju si jako otec, aby moje dítky Václav a Anna účastnili se ve škole i mimo školu tak zvaných náboženských cvičení a klerykálních a ceremonyjich vůbec. Žádám správu školy, aby toto vzala na vědumí. Jan Moravec.

*

Pane učitel Copak že vi si na miho chlapce tak zalizate že chodi do školi nemitej a že ma velki vlasi mislite Žesme takovi darebni rodiče a bysme ho poslali špinaviho až přide ještě jednou špinavej tak hopošlete domu a ja si ho prohlidnu To ať se mi už nestane sic bich musel zakročit dal sic ho necham zn školi doma pak si to vemete zasvi vi. S úctou Josef Sklenář.

*

Chlapec z ctné rodiny dělnické chodí do školy roztrhaný, matka nestačí spravovat šaty na rozjivence, který všude leze. Učitel napomíná stále, aby dbal hoch oděvu. Dareba však kdo ví co doma namluvil, neboť mladého učitele došel tento dopis:

„Prosim Pane Učitel. Cotak ste si dovolil du miho Ditěte rejpat abi nechodilo voškubany ja je strojim jako chůda matka jak můžů Otec sam děla a me jich 6 šest tak vherbavnim chodit nemůžou avi Pane Učitel dyš ste takovej kapytalista ami děti sevam nelibi voblečeny tak jim dejte to si hned tak někdo nedovoli vi musite bejt hodně velkiho sedlaka Sin Avisinedovolte name ditě ruku vložit suctou František Borovička".

Napsané „suctou" Borovička pak křížem přeškrtl.

*

Děvče zachumlané v šátku přináší lístek:

„Pane Učitel Maminka vás prosí kdyby ste mně nechal šátek na hlavě. Já ji mám vostřihanou poněvadž mám bolavou. Josef Rejský."

LETNÍ NOC.

Ta krásná letni noc, tak tichá, zasněná,
kdy voněl ve vzduchu květnatých lučin dech,
mně bolest přinesla bolestí větší všech,
když náhle našel jsem tvá okna zastřená

a na záclone jenom slabý lampy svit.
Tam za ní hlava tvá trpěla v koutku kdes . . .
Co zraky horečné jsem marně k oknu nes,
ni stínu tvého stín se na něm nezakmit.

Jak brána do ráje na věky zavřená
to okno svítilo do noci duše moji,
a tiše, bez citu, zřela mou beznaději
drobnými démanty nebesa zjiskřená.

Tak zřel jsem do noci, prochvělé vůněmi
jak čistou modlitbou, a duše ztemnělá,
jak Samson oslepIý, pro bolest neměla
už slov, když pohaslo jí světlo na zemi.

Své duté pohledy upřela v tupém snění,
jak on do prázdné tmy; však přec nestrhla sloupy
cizího štěstí; tím se nevykoupí
už žádná bolest, žádné utrpení.

A. F.

DROBNOSTI.

BOŽENA NĚMCOVÁ V NYMBURCE

jmenuje se knížka Jana Vondráčka, vydaná J. Mlynářem a spol. v Nymburce (stojí K 1.60). Komisař finanční stráže Josef Němec přeložen 26.

června 1848 ze Všerub na Šumavě do Nymburka. Pobyl tam do února 1850, kdy přeložen do Liberce. Nymburský život Boženy Němcové, styk její s městem a okolím a její literární práce i korespondence odtud psaná daly materiál panu Vondráčkovi ke knize o 151 stranách. Autor má zájem literární o Němcovou a má zájem také o město, v němž žil. Knížka jeho se příjemně čte, byla psána s láskou. Kapitoly 2—4 o bytě Němcových, o dětech a jejich přátelích, o rodinách, s nimiž se Němcová stýkala a nestýkala, jsou i obohacením vědomostí našich o B. Němcové. Vůbec co spisovatel mohl zjistit o Nymburce a nejbližším okolí, to vykonal věrně, a také episodu nymburskou do života Němcové dovedně vklinil. Jestliže svou knihu po kapitolách v městě přednášel, dojista klidil pochvalu. Nymburští mohou mít potěšení z ní už proto, že je také trochu apologií Nymburka proti Němcové. Kde však spisovatel pokusil se o nějaký rozbor prací Němcové v Nymburce napsaných (Divá Bára, V zámku a podzámčí, Kávová společnost), to dopadlo hubeně, neboť na umělecký rozbor on nestačí. Má lásku k věci, ne povolání.

»Bára jest Němcová sama... Že svoji bytost jaksi symbolicky vtělila Němcová v postavu Báry, jest věcí jejího uměleckého vyjádření a s dějem vlastně nesouvisí.«

»Svádělo by nás na scestí, kdybychom za každou osobou, za každým hovorem, každým detailem hledali skutečný předmět, fotografie skutečných osob a reprodukci skutečné události (ve všech třech pracích nymburských). Němcová tvoří volně — jako každý opravdový umělec — ale jistě ne bez impulsu, podnětu, skutečných jednotlivých fakt. A tyto prvky — ne v souvislosti — tyto podněty uvedených prací zachytila z velké části v Nymburce a v okolí, ale v její fantasii, v tvůrčí dílně duševní podlehly různým změnám, než napsala uvedená díla. U Němcové pozorujeme v některých povídkách příliš málo respektu ke skutečnosti i k místům děje. Je proto velmi obtížno jíti po jejích pramenech.«

Slyšíte věčné pravdy. A spisovatel vyslovil ty věčné pravdy zpropadeně kantorsky, což je ještě více zprotivuje. Kdybych nic nevěděl, z několika stránek bych uhodl, že knihu psal pan profesor. Čtete na příklad:

— Matka ji (Boženu Němcovou) doma přidržovala k domácím pracím a vařit učila se u zámeckého kuchaře v Ratibořicích. Ovšem, že svoje umění zřídka doma uplatňovala.

— Něžnost a útlocitnost byla Němcovi úplně cizí a spíše příkrost, prudkost a bezohlednost propukala u něho a stupňovala se mnohdy až v hrubost a surovost, ač i v takových případech Němcová nebyla bez viny a někdy byla zaslouženě svým mužem kárána... Jako máme četné doklady pro Němcovi, tak nalézáme mnohé zase pro a Němcová píše o muži jednou tak, podruhé zase onak.

— Zapříti se však nesmí, že trochu koketství měla Němcová v krvi již z mládí, kdy ráda koketovala, nevyhýbala se malým dobrodružstvím, nevinným dostaveníčkům v parku a pod.

— Tuto vlastnost, že mění často úplně svůj názor a úsudek, můžeme pozorovati často v životě Němcové. Nechává se obyčejně strhnouti prvním dojmem, okamžitou náladou a pronášívá pak ukvapené úsudky, jež později po zralém uvážení nahrazuje pravým opakem.

— Zase takový ukvapený úsudek. Bylyť poměry tehdy téměř úplně stejné a pokrokovost velmi nemilá a nebezpečná věc, nejen v Nymburce, ale po celých Čechách. (Němcová totiž psala z Liberce dru Dlabačovi: »Ale než se moje přání vyplní, je každý svobodomyslný, šlechetný člověk k politování, kdo je odsouzen v Nymburce být.«)

— Proto tak pochvalně o lidu soudila. Byla necelé tři měsíce v Nymburce a již podávala známému Konopovi obšírnou karakteristiku nymburského venkova.

— Tuto málo jemnou poklonu musíme vztahovati na úředníky nymburské, neboť neměla Němcová a nemohla také míti příležitosti poznati jiné. Její antipathie je jistě osobní spíše než věcná. (Němcová napsala o úřednících: »Je to pěkná holota!«)

Profesor! Dává známky a klasifikuje. Z vaření čtyrka, z rodinného poměru pětka, z koketství — čtyrka, z nestálosti úsudku — pětka, z povrchnosti — pětka, za úředníky... 4/5. Těmi několika citáty jsem ostatně zabil dvě mouchy. Nakladatelský prospekt vyhlašuje o knížce prof. Vondráčka nejen, že »vzbudila nejživější zájem svou originelností a bohatstvím nových bádání«, nýbrž že také »věrně a krásným stylem je v ní podán obraz života i práce velké ženy«. — Čtenáři sami si mohou říci, je-li to pravda. H.

DĚTSKÝ KOUTEK.

O vodě, ledu, sněhu a Velikém Tání.

Obrázek z přírody.

Kalandrovým dětem přeložila M. N-N.

(Konec.)

A nebylo divu, že páperky naříkaly. Na ledě se rozzuřil boj: kluci se začali koulovat. Všichni se shlukli kolem břehů a už lítaly koule malýma, ale hbitýma rukama uhnětené na všecky strany. Některá padla za krk, jiná zasáhla nos, třetí se přilípla na záda; ale všecky se rozstříkly a rozházely po ledě.

Kdož ví, jak dlouho byla by trvala potyčka, kdyby velcí nebyli nařídili příměří. Teď hvězdičky sněhové už ani nemukaly.

Za to led začal dlouhou řeč: »Vidíte, už

máte po slávě! Teď máte odplatu za to, že jste se pyšně nade mne povyšovaly. Hleďme, — prý jsou pro zemi příliš jemné! Dobrá, proč jste si tedy nezůstaly v nebi, křehotinky? Už jsem vám řekl, že vás nikdo nevolal. Teď jste na hromadě, a koukáte, jak mne svět zase obdivuje. A chtěly jste mne na věky zakrýt. Ubohé slabounké dušinky! O, mne přátelé neopustí, a vám se děje po zásluze! Obě chtěly býti nahoře, a teď, chudinky, vidí, že pouze já jsem stvořen pro vysoké postavení!«

»Eh, však uvidíme, jak dlouho tu vydržíš,« zavanulo dechem z pošlapaného sněhu.

»Pravý zemský hrdopíšek! Voda i led jsou stejné: oba nepatří mezi slušnou společnost, škoda, že teprve nyní to poznáváme. Jak jsme se k nim snížily, a co z toho nyní máme?«

Děti, viděly jste kdy pošetilejších tvorů nad tyto tři nepřátele, led, vodu a sníh? Jistě, že ne. —

Na večer veselá společnost na kluzišti počala uvažovat: »Nezdá se vám, že dnes je led jaksi měkčí?« A zdálo se tak mnohým. Když se rozcházeli, mínili, že dnes už jsou na stávku naposled, že přijde obleva.

Led jich neslyšel. Nemohl si vysvětlit, proč dnes voda bublá hlučněji než jindy, domníval se, že v ní vře nelibost proti němu. A tak láteřil a sliboval jí pomstu svých přátel. Pomstili ho jednou, pomstí ho podruhé. »Žádný neví, jak je dobře mít mocné a vlivné přátele!« volal vítězně.

Ale voda neodpovídala, bublala jen stále hlasitěji.

V tom okamžiku počalo na horách tání. Uvolněné potůčky valily se do strouhy a žádaly hlučně o místo.

»Slyšíš, ty tvrdohlavý lede? Uhni! Uprostraň nám! Je nás mnoho!«

A teď začal boj. »Nepovolím, vodo, nechci tě zde!«

»Nepůjdeš-li po dobrém, odplavím tě!«

»Spíše se svět pohne, ale já zůstanu na místě!« křičel led.

»Za chvíli uvidíme!« hučela voda.

A tak křičel jeden přes druhého a sněhová houšť na břehu tála a mísila se do té vřavy: »Kam jsme se jen dostaly? Jak sprostě se tu hádají! Tohle není společnost pro nás, nebešťanky!«

Ale nikdo jich neposlouchal. Voda plnila strouhu čím dále více, až naplnila celé koryto. A náhle už neměla místa: pozvedla se a bylo slyšet temný praskot: křišťalový led venkoncem prasknul. Konec jeho slávy a pevnosti!

Voda narážela, zdvihala jej, vystupovala, tlačila se vzhůru a tak působila nové a nové praskání. A najednou se vylila po ledě. Ale jen trochu — hned bylo po ní, zmrzla a byla ledem — neboť tání zase ustalo. Led už nepraskal, ale to, co prasklo, už se nezcelilo. Byl teď popraskán na několika místech a zakusil hodně posměchu. Neboť sníh a voda, ač dříve nebyly právě přáteli, teď se proti němu spojily.

Takový je běh světa.

A když znova začalo táti, bylo to Veliké Tání. Všude tekly proudy vod, po celé krajině, na horách i v údolích. A tu opustili led na stávku i přátelé, ve které doufal: klouzající se děti! Ó, to byli proň smutní dnové: »Lidé na mne zapomněli, a moji nepřátelé se radují,« naříkal. »Srdce mi puklo a celý se rozplývám žalem.« A rozplýval se opravdu: tál horem pádem. Však i vločky sněhové mizely a nad ledem plula voda.

»Přece mne tedy voda porazila, proč jenom jsem trpěl její sousedství? Hle, sněhové páperky už jsou pryč, ty alespoň jsou zdvořilé. Žádal jsem je, aby odešly, učinily mi po vůli.«

Ale ani jedno, ani druhé nebylo pravda. Led se mýlil. Jako lidé se často mýlívají.

Tu ucítila voda, že led už na ni netlačí a povídá si: »Nu, přece konečně zmoudřel! Pozdě sic, ale přec.«

Chyba lávky! Led dokonce nezmoudřel, nýbrž tál, — a čím dále, více mísil se s vodou.

»Mně se zdá, že na konec budeme dobrými přáteli.«

A tak se stalo! Z vody a ledu byli bratři. Neboť když led se dostal do vody, roztříštil se na tisíce kousků a čím dále víc se vodě přizpůsoboval. A sníh, který až dosud byl na březích, padal mezi ně a vše se mísilo, točilo, vířilo v jedné směsici: led, voda i sníh.

A valili se jeden přes druhého a jeden druhého objímal a jeden druhého pronikal. A náhle pustili se do pláče: »Co jsme jen dříve činili? Proč jsme se tak hádali? Proč jsme si otravovali život, když jsme vlastně bratry? Ano, teď to víme: My jsme všichni děti jedné rodiny.«

A znovu se dlouze a dlouze objaly. Škoda, že až tak pozdě, když už zanikaly, poznaly pravdu.

Bratří a sestry, snášejte se a srovnávejte se vespolek — dříve než přijde, co nás všecky srovná, Veliké Tání — Smrt.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 26. února 1914. Číslo 9.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo obvykle za 10 h, toto číslo za 30 h i s pošt. Pro odběratele denníku »Času« zdarma.

BÁSNÍK JUBILANT.

B • . ·

1864—1914.

Co Ti máme k svátku přát,
lidé prostí?
Žij jich ještě padesát,
národu, jemuž jsi svat,
každému, kdož má Tě rád,
ku radosti!

Jaks ohnivou lyrou vlád
za mladosti,
ctěn, milován každým snad,
tak zdráv buď nám tisíckrát,
když vlas sivý bude vlát
do starosti.

V prvém šiku pravdy haj
hotov k ráně,
zlatou strunou svítě v kraj
kmetům v leden, mladým v máj,
kazatel a vozataj
lidu Páně.

Vzletne fenix vnukům nad
dědů kosti?
Drahou tou se bude brát,
kdes šel před ním prorok — brat
světlou stopou jedenkrát
v minulosti.

Dokud oheň kmene plát,
vzácný hosti,
bude z našich dlouhých řad,
hřmět bude Tvých veršů spád,
gigant-maják budeš stát
do věčnosti!

PŘÁTELSTVÍ A LETHE.

V tyto dni asi mnoho lidí myslí na Machara jako přítele. Jak Machar rozumí přátelství, pověděl ve své rozkošné Romanci o třech rytířích a jejich lavičce: »A máš-li v žití přátele, buďte jak lístek jetele a buďte, pokud žijete, jak rytíři na lávce té. — A vezme-li smrt jednoho, pak nehledejte jiného — kus lávky odřízněte tam a zbuďte dva. A potom sám«. V těch dvou závěrečných slokách romance je celé srdce básníkovo, jeho oddaná družnost i hrdost. Buď s přítelem nebo sám! Ale ta lavička pro přátele mistrovy, kteří by si chtěli s ním o jeho padesátých narozeninách pobesedovat, musila by přece býti o hodně delší než lavička oněch tří rytířů ferrarských ... Machar přítelem! Vzpomínám mistrových slov, která kdysi komusi pravil: »Až zemru a sestoupím do Hadu, nenapiju se z Lethe, neboť nechci zapomenout svých přátel. Nenapiji se, abych všechny zase poznal, a budu na ně mysliti a čekati ...« Říká se: přátelství do hrobu. Zde máte přátelství až za hrob. Nepříjemnější bude věc pro básníkovy nepřátele. Neboť ti zase nemají se nač těšit. Macharovo nepřátelství drtí kosti, ale jeho ruka přátelská něžně hladí ...

Rud. Schenk.

MACHAR U NÁS.

Vystupujeme v Nezamyslicích, kde se dle úmluvy máme sejít s Macharem a jet společně do Prostějova. Mimo nás chodí po peroně slečna, snad učitelka, snad úřednice, s knihou pod paží. Vidíme, že je to Macharův Řím a soudíme, že slečna také jede na přednášku.

Blíží se vlak od Brna, námi lomcuje horečka z očekávání přítele, kterého z dopisů známe řadu let, kterého však uvidíme dnes ponejprv. Kdybychom sto let živi byli, na setkání to nezapomeneme nikdy. A jedeme k Prostějovu. Zatím se drobně, studeně rozpršelo, a když vjížděl vlak do prostějovského nádraží, lilo bezmála jako z konve. Až se zatemnilo v očích, když jsme uviděli ty zástupy čekajícího lidstva. Ve shonu při vystupování a hrozné tlačenici Machar proběhl rychle k východu, aniž ho mohl někdo zvláště uvítat a prošli jsme již několik kroků za nádražím hustým špalírem dělnictva, když dohonil nás kdosi z pořadatelů a nabídl Macharovi kočár. Prý v tom lijáku nelze jít pěšky a do města je daleko. »Půjdu pěšky, ostatní se také nevezou,« a již rychlým krokem šel v popředí a rozradostněný zástup za ním.

Nejprve zacházíme ke Krapkovům, rodině přítele našeho, právě před několika dny zemřelého, vůdce sociálních demokratů. Krapka se tolik na tuhle návštěvu těšil a nedočkal se. Machar postál drahnou chvíli u psacího stolu přítelova a zaplakal — z nás přítomných se v tu chvíli také za slzy nikdo nestyděl.

Často před tím býval sál dělnického domu svědkem nadšení, často byl naplněn do posledního místečka, ale takový nával a takového ticha jako při přednášce Macharově nikdo nepamatoval.

»Přišel jsem mezi vás rád, mám tu u vás jakési domovské právo ...«

Machar mluví, a oči všech lpí na jeho rtech. — Chvílemi zavlní se místy v zástupu, to odnášejí omdlelého, jinak je až neuvěřitelné ticho, — český básník burcuje prostějovské svědomí. Pro nás, kteří sedíme na podiu za Macharem, poskytuje to množ-

ství rozzářených zraků dole povznášející, úchvatný pohled.

A ještě jeden pohled, překrásných dívčích očí, pohnutím zvlhlý, jsme zachytili. To na zpáteční cestě v Nezamyslicích. S námi přestupovala dívka, která již ráno vzbudila naši pozornost, byla na Macharově přednášce, znala ho teď. Věděli jsme, že nebyla mezi těmi zástupy, kteří žebronili o podpis na pohlednice. Stojí teď u zdi peronu a z dálky básníka neodvratně pozoruje. Jak jí zazářilo v očích, když pojednou Machar k ní přistupuje a ptá se jí, přeje-li si, aby se jí podepsal do knihy, kterou stále ještě, jako ráno, v ruce držela!

Rodný dům Macharův v Kolíně.

*

Po své přednášce ve Val. Meziříčí zajel Machar s celou rodinou k nám do P ř í b o r a. Do kouta Moravy, kde tehdy běsnění klerikálů proti němu nemělo mezi; kde pobožní lidé před jeho jménem se křižovali, kde se mu nadávalo, jako snad nikde jinde. Knihkupec vyzdobil výkladní skříň spisy Macharovými, ale hned mu bylo z rozhodujících míst pohroženo ztrátou dodávek, neodstraní-li okamžitě »ty Macharovy škváry, které darmo kazí mládcž«. Ano, o tu mládež, o studenty jim hlavně šlo, tu by byli rádi co nejvíce od Machara vzdálili. Studenti se na Machara těšili a toužili, aby ho alespoň na okamžik zahlédli. Vědělo se, že Machar přijede jenom na návštěvu, že přednášet nebude, v Příboře to tehdy nebylo možné, vyslýchání a udávání by nemělo konce. Zvláště ze studentů by se žádný nebyl směl odvážit na přednášku, ani do nejposlednějšího koutku za jevištěm by se žádný nebyl mohl vtlačit — všady by se jistě špehovalo.

A přece Machara uviděli a mnozí s ním i mluvili. — Přijeli v noci všichni, Machar, paní Hedva, děti, nevyspalí a unavení sice, leč přece usměvaví, nám drazí a milí. S pohnutím díváme se u stolu na ty čtyři drahé hlavy... To jsou tedy Macharovy děti, dávno, dávno je známe z dopisů jeho a knih a říkáme jim také bez rozpaků: děti a S y l v o a J i ř i n k o, ač jsou to už skorem slečny. A paní Hedvu zlatovlasou máme ovšem rádi pro ni samu, a ne proto, že je Macharova, jak nám tehdy řekla. Čím byl nám ten večer, kdy se srdce sama otvírala k sdílnosti! Kolikráte jsme se u té vzpomínky hřáli a hřejeme dosud. Byly to naše největší svátky.

Z krajiny neviděli Macharovi v noci nic, byla úplná tma, když jeli kočárem ze Štramberského nádraží, a drobně mžilo. Za to ráno byli překvapeni zátopou slunce, když se důkladně vyspali a vyšli k hloučku přátel. Hory v dálce jako slavnostně omyté, kaplička na Radhošti jasně dívala se do oken a nejvíc překvapila mistra horská řeka Lubina, zrovna pod okny tekoucí, o které v noci neměl ani tušení. »Teď teprve si vysvětluji, co mne v noci tak pěkně šumem uspávalo, už dávno jsem se tak dobře nevyspal. Ta řeka se mi tu líbí, tu bych si přál mít takhle doma pod okny — hory rád nemám, zdá se mi, že bych je nejraději vší silou dál odšoupl, aby mi nebránily v rozhledu.«

Za řeči přistoupil Machar několikráte k oknu a pořáde se díval na řeku — dole nesměle přecházely hloučky studentů a hlavně těm k vůli sešli jsme s Macharovými do blízké zahrady. Hned u domu přistupují čtyři studenti k mistrovi, sami, nikým nevyzváni, po dvou z každého ústavu a pozdravují básníka jménem všech svých kolegů. —

Jako sen uběhly ty chvíle Macharova pobytu u nás, odpoledne odjížděli zas Macharovi do Vídně. — Na nádraží před odjezdem zástupy nebojácných hochů.

Machar přišel, promluvil s některými, ruku jim podával a zřejmě byl potěšen. Všichni jsou zbledlí pohnutím, mnoho očí zvlhlých. Stojí tiše, s odkrytými hlavami, nikdo se netlačí, nikdo nevykřikl, nikdo nezamával. Sedáme do vlaku, Machar, pohnut, kyne ještě z okna hochům rukou. »Tak tiše a zrovna velebně se ještě nikde se mnou neloučili.«

Vlak se rozjíždí, celý zástup hnul se s ním, jakoby chtěl zachytit a podržet básníka ještě chvíli. Není možno zazlívat těm hochům, že ve své touze po nějaké památce na Machara vyprosili si na naší služce nejenom všecky zbytky doutníků a sirek,

ale i kytice, které u nás paní Hedva ponechala, obrali tak důkladně, že jsme po svém návratu ze Studénky našli jen dráty a stopky.

Berta Judová.

V OSTRAVĚ.

(Studentská vzpomínka.)

Květnové slunce nešetřilo paprsků a zlato rozlévalo krajem. Také u nás v Ostravě, kde stromy sotva živoří v ovzduší kouře koksoven a továren, aspoň na krátkou dobu zasvítila příroda sytou zelení a duše okřívala. Duše oktavánova před maturitou, jenž s knihou v ruce časně z rána prochází se parkem!

V takové situaci zastihla nás zpráva, která radostně od úst k ústům letěla: Machar přijede přednášet. Horečná touha vidět a slyšet básníka rostla den ke dni. Avšak zároveň jako černé stíny valily se zprávy odjinud k nám: Studenti na přednášku nesmějí. Až za dva měsíce, tehdy teprve budeme volni, nyní jsme pod dozorem a ochranou zákonů, aby duši nevzešlo pohoršení...

Vigilie námi toužebně očekávaného dne nastaly. Ráno dostavil se k nám ředitel a oznamoval, že Machar se uvolil v neděli odpoledne studentům zvláště recitovati. K dopolední přednášce však přístup se nám nepovoluje. A odcházel... V duši nás všech rozlila se hořkost. Krátce před maturitou, krátce před novým životem a my nesmíme. My, kteří znali všechna jeho díla, kteří vpíjeli se v krásy antického života, nesměli vyslechnout chválu antiky. Zraky naše se střetly a ve všech byla otázka: Půjdeme? V neděli ráno po kostele čekali bázlivější na rozhodnutí odvážnějších. Sešli jsme se však téměř všichni na přeplněné a tím pro nás vítanější galerii. Machara jsme ovšem neviděli, ale slyšeli...

Za to odpolední recitace básníkova platila pouze nám. Sál byl naplněn studenty i obecenstvem. Tehdy byl Machar úplně náš, patřil nám, věnoval se nám. Četl své básně a vysvětloval. Hrobové ticho. Avšak tu někdo promluvil. Kdo byl tím odvážlivcem a osmělil se rušiti posvátné ticho? Ostravský děkan. Přerušil básníka a ohražoval se proti recitovaným básním. Machar klidně vysvětloval a zval děkana k sobě na podium. Studenti zatím obklopili jeho stůl a ozvalo se hřímavé volání slávy miláčkovi a bouře nevole burácela proti rušiteli. Naše zraky jen hořely. Sympatie nás všech byly při básníkovi a tak pan děkan s nepořízenou odešel. Machar skončil. Byli jsme mu vděčni a vděčnost svou nemohli jinak projeviti než ovacemi, které ho provázely až do odchodu.

Chvíle takové z mysli člověka nemizí a vzpomínka na ně blaží. Tehdy venku Helios omlazoval přírodu a v chladném sále zněla slova Macharova, chvála antiky, chvála doby slunného žití lidského...

Pospíchali jsme na nádraží, abychom mu znovu poděkovali a s ním se rozloučili. Pokynul rukou a odjížděl. Avšak byl náš navždy.

Boris.

LILA NOVÁKOVÁ:

LISTY Z DENNÍKU.

Na léta hledím zpět. A leccos přešlo
v životě,
co zranilo, čím člověk rost', co květem
zavonělo.
Na kouzlaplnou chvíli, kdy mé mládí
pozdravilo tě
a zbožnost sladká pokorně tak sklonila
mé čelo —

na chvíli tu, můj básníku, si stále vroucně
vzpomínám.
Je dávno tomu, let už přešla řada šerá.
A cítím, všechna síla, sebedůvěra že kotví
tam,
a odnikud že taká sladkost nevyvěrá,
jak z okamžiků všech, kdy na dálku jsi
pozdravil,
a řek' své: ano, kdy se duše ptala
úzkostlivě
u rozcestí svých těžkých cest na radu
za zoufalých chvil.
Vím, na mých cestách pohled tvojich očí
leží snivě.

Jít světem sama, tebe přítelem svým mít,
své zrání dělit dle těch chvil, kdy dotkli
jsme se duchem,
smět hlavu unavenou pod tvou ruku
naklonit —
můj sladký básníku a bratře moudrý,
v světě bezcitném a hluchém,
jsem boháčem, a třeba smutná, hvězd
všech v duši nesu svit
a živím moudrost v sobě, jejíž zrnko ty
jsi sil,
a tepla zdroj, jejž ty jsi zapálil,
a za ten dar, vím, životu už možno mnoho
odpustit.

*

Příliš těžká vzduchu, příliš lehká vlnám,
žije
na konci kamenných výsep prý mořská
vlašťovice.
Básník tajemných září severních o ní zpívá,
pozdravuje v ní druha. Básníky také příboj
o výspy bije,

a se svých výší klesají na vlny, o čemsi
snice,
co očima bezednýma do dálek tajemných
teskně se dívá.

Jsou chvíle, kdy příboj a vlny a výspy
pekelně jeČí,
a pěna vysoko ve vzduch těžký solí stříká.
V těch chvílích, kdy poletujeme pěnou
osamělí,
kmit drobných ptačích perutí promlouvá
bezslovnou řečí,
a třeba pěnou a šerem rozděleni, — aspoň
dva, — nezapomeneme tam
básník na básníka,
a o všechnu rozkoš, vítězství i únavu a
úzkost a hrdou samotu druh
s druhem tam se dělí.

*

Jít svou cestou vlastní, prvá,
cestou neznámou,
jít jí, dokud život trvá,
nezlekat se tmou?

Nezlekat se náhlým jasem,
ani hroty skal — ?
Věř, že dosud takto šla jsem,
teď mne smutek jal.

Tvrdě snášíš cesty chudé,
dobré, jako zlé. —
Najednou ti v rukou zbude
srdce ustydlé.

Ty, jenž slyšíš vichry douti
s nitrem netknutým,
co jsi dělal na své pouti
s pyšným srdcem svým?

Což tam vždycky něco bylo
ve tvé samotě,
co i srdce opojilo,
rozehřálo tě?

Není dnes snad tvoje jméno
středem sterých cest?
Stokrát srdce opojeno,
znovu mohlo kvést?

Na zázračné myslím slovo,
jež dá aspoň klid.
Má snad srdce básníkovo
beznáročným být?

*

Snad jednou, — a co jednou, snad už dnes
se posmívati budou kliky, kritici,
že přiznávám se k tomu, co jsi v duši vnes'
svou čiší živou, tepem žil tvých perlící.

Snad jednou, — a co, jednou, snad už teď
jde světem přebytečných lidí úsměšek:
tam na všechno si najdu přiměřenou
odpověď,
a zbádat nízkost, vyrovnávat se s ní —
stačí lidský věk?

Tys, básníku, už tisíce as takých znal,
jimž hanba kdy tvář rudě polila,
jimž pro smích Kristus, jenž svou sladkou
moudrost rozdával,
i Maria, jež lepší stránku zvolila.

V mé duši kout je, — škola-li či chrám? —
tvým očím pochyby tam časem přednáším.
Tam radíš klidně ty, tam rozhoduješ sám.
Snad nad tím, čím mi po tvém duše uzraje,
ty nepohrdneš otcovstvím?

*

DĚLNÍK.

Byl zedníkem ve stáři 38 let z vesničky, obklopené kolem lesy a obývané dělníky, žijícími z práce v lesích a skalách. Trpěl několik let zhoubnou nedokrevností, takže jen časem mohl tu a tam lehčí práci vykonávat. Byl tichý, střídmý a přemítavý člověk, živil starou matku, ženu a 2 dítky — a četl. Dával jsem mu Havlíčka, půjčoval jsem mu Tolstého, Dostojevského, Björnsona atd. Sám si koupil Kunteho C e s t y, k t e r ý m i j s e m š e l, aby zvěděl pohnutky, jež přiměly kněze k vystoupení z církve. S radostí skoro dětskou, jež mu zářila z jeho modrých očí, přišel ke mně se slovy: »Už to mám« a nabízel mi ji ku přečtení. — Avšak skladba krve stávala se horší, musil ulehnouti. Vše ho unavovalo, myšlénky tížeji se vybavovaly, neboť mozek trpěl špatnou výživou, zrak slábl a v uších hučelo. Poslední vzkaz jeho o zapůjčení knih byl, abych mu půjčil ještě — Machara. Macharem ukončil svoji životní lekturu ten jednoduchý člověk, dělník s hlubokou českou duší.

Mimoděk vzpomínám na akademicky vzdělané kolegy. Bylo to v ponurý podzimní podvečer v posluchárně fysiologického ústavu. V prvé lavici předčítal jeden medik oplzlou parodii na Macharovu M a g d a l e n u, odměňován jsa salvami smíchu a na konec otřásajícím potleskem. Po této recitaci častěji jsem zaslechl od

některého medika: »Zda to zvíře, či to žena, co tu leží roztažena.« Ano, v době, kdy do českého života přitékala nová míza, otvíraly se nové obzory, kdy nás několik po suchopáru gymnasijním hltalo vše cenné, co knižní trh přinesl, kdy běhali jsme z Kateřinské ulice do Karolina do přeplněné posluchárny, abychom slyšeli Masarykovy výklady o Havlíčkovi a jiných, kdy s pýchou nalezli svůj český poklad ve Dvou matkách, Magdaleně, kdy znělo nám refrénem: »Vstaň, Juliane!«, tu viděli jsme zvláště uboze nízkou úroveň našich mediků. Zdaž nyní, jako c. k. nebo samosprávní lékaři, jako kapacity po našich vlastech českých vzpomenou si na svůj tehdejší cynický smích, zda smyli onu hanbu zvýšením své duševní kultury, či jako baťtipáni a řemeslníci svého stavu dosud si uchovali svůj krtčí obzor?! Dr. D.

JAK JSME ČEKALI MACHARA.

Vzpomíná dr. Norb. Havel.

»Prosím, sedněte, pane doktore —«

»Odpusťte, milostpaní, věc, pro kterou přicházím, nesnese odkladu. Spěchám, velmi spěchám.«

»Prosím — přece —«

Dr. Vyskočil jen tak že sedl na kraj židle. Jeho modré oči se leskly a obličej zářil.

»Milostpaní,« pravil chvatně, »dnes pojede Brodem Machar, a snad se svojí paní. Není vyloučeno, že se tu zastaví. Chceme s ním večer pobesedovat a přátelsky ho pohostit. Máte hostinský pokoj — Vytrhnete nám trn z nohy,« mluvil dr. Vyskočil jedním dechem.

Hrom udeřit vedle ženy, více se nelekla.

»Ano, hostinský pokoj máme, ale —«

»Zde neplatí žádné ale, milostpaní,« řekl dr. Vyskočil krátce. »Machara musíme ubytovat mezi sebou.«

»Ale, pane doktore,« namítala žena, »jsou dvě, o půl šesté přijede pan Machar a pokoj není upraven na tak vzácnou návštěvu. To přece pochopíte, že za tři hodiny se jeho úprava a nějaké občerstvení nesfoukne. A pak,« pokračovala starostlivě, »jsem se synem sama doma, muž s dcerou je v Bechyni —«

Než dr. Vyskočil námitek neuznal a nepochopil. Prosím vás, takový novomanžel!

»Nic naplat, milostpaní. Machar přespí u vás. Kam ho máme dát?«

Žena byla zmatena. Tak nenadálá, vzácná návštěva a ten hostinský klenutý pokoj, pokoj starého domu, s mnohými vadami a nedostatky —

Kdybyste znali moji pečlivou a přesnou hospodyni, nic byste se jejím rozpakům nedivili.

»A ostatně,« vyhodil poslední trumf dr. Vyskočil, »mohl-li u vás nocovat Masaryk a Drtina, může také Machar.«

Důvodem tím byla žena umlčena.

Dr. Vyskočil spěšně odešel. Zaopatřit místnost na večerní pobesedování, svolat několik přátel k uvítání Macharovu na nádraží a ještě jiné nezbytnosti, nebyla žádná maličkost. A čas letěl, letěl — V minutě byl u nás dům vzhůru nohama. Považte. Machar tu bude za necelé tři hodiny, sobota,*) kdy se myje kuchyně, chodba, schody, žena s jednou služkou a pak to žhavé srpnové slunce. »Marjánko, všeho nechat a honem sem!« poroučela žena, která zřídka kdy služce poroučí. A již: voda, smeták, utěrky, čerstvé povlaky na peřiny...

»Mami, já také pomohu,« nabídl se syn, tehdy abiturient.

»Tu máš!« hodila mu žena povlaky do náruči, a dolů po schodech před ním a za Marjánkou do hostinského pokoje jako náčelník.

Hostinský pokoj je v přízemku, na zad, do zahrádky. A již tu okna dokořán, Marjánka s utěrkami na podlaze, syn se smetákem v koutech, postele zpřeházeny, nábytek zpřevrácen —. »Rychle, rychle!« pobízí žena.

»Tak,« pochvaluje si po chvíli, »přece to půjde —«

V hodině byl hostinský pokoj vykartáčován, vykoupán, vydrhnut, převléknut a učesán jako dítě na svátek.

»Tam s těmi pátery dolů!« poroučí žena a v úzkosti ukazuje na stěnu. Visel tam obraz — premie Umělecké besedy — představující vypasené kanovníky kdesi v chóru v záplavě kadidlového kouře. Takový obraz může viset v pokoji, kam se přijde jen v noci, přespat.

»A teď za mnou,« komanduje žena a již vzhůru po schodech jako vichr, do t. zv. salonu. »Brožíkova Husa na místo těch páterů, a tenhle květinový stolek, a tuhle ten stojan s Purkyní, a tenhle stoleček dolů,« zní krátké a určité její rozkazy.

Kdo se mohl čeho chopit, chopil se a všichni — žena s náručí pokrývek v předu — plnou parou přes schody dolů.

Se všech se lije. Ten spěch, chvat, shon a ten úpal srpnového slunce!

»Může to tak být?« táže se žena, všechna uřícena, když i květiny do hostinského pokoje přineseny.

»Může,« řekl syn. »Při takové náhlé návštěvě se leccos promine.«

A již se žena upravuje k vycházce. To zas v předním pokoji, nahoře, s okny do náměstí.

»Vy, Marjánko, do svátečních šatů, a ty do čamary!« káže služce a synovi. A již je na náměstí pro nějaký zákusek. Machar tu bude ve chvíli, a

*) 21. srpna 1909.

co, zůstane-li na večeři, a s paní! Takové myšlenky víří hlavou moji ženy. K dlouhým úvahám nebylo kdy. Dobře, že v Něm. Brodě máme pražské uzenářství. V krátku se vrací žena se šunkou, nářezem, ovocem.

»A nyní, Marjánko, oheň,« poroučí zase dnes výjimečně. »Postavit vodu na čaj!«

Poloustrojená Marjánka u plotny v kuchyni. Přistavování hrnků, řinčení pokliček, syčení přelité vody. Marjánka na bobku u okeničky, žena se synem v saloně. Přenesen z obývacího pokoje vytahovací stůl, přikryt ubrusem, rozestaveny ta líře, sklínky, nože, vidličky —

»Nějakou kytku do prostředka!«

Syn letí do zahrádky.

A žena za ním, v patách, zase do hostinského pokoje. Přehlíží, upravuje, přestavuje, peřiny načechrává... a již je zase v salonė a zase v kuchyni, kolikrát, nedá se vypočítat.

Rušný život tří horečně pracujících lidí. —

Půl šesté.

Žena, hořící netrpělivostí, vyhlíží z okna.

»Jak toho pana Machara budeme oslovovat?« táže se ve starostech syna, vyhlížejícího z druhého okna. »Přece mu nebudeme říkat pane básníku či jen tak zhola pane Machare?«

»Mistře!« řekl syn.

»Jen mistře?« Tahle titulatura nešla ženě patrně do hlavy. Machar — mistr! Což ho již nemohli udělat, jako na příklad Dvořáka, doktorem?

Hrčí dostavníky.

»Marjánko, dolů, před dveře,« volá žena do kuchyně.

»Proč před dveře, mami?« táže se syn.

»Inu, pro zavazadla, přec budou mít zavazadla —!«

Dostavníky přehrčely a — kde nic, tu nic.

»To oni přijedou kočárem, landaurem —«

»Ano, být to mladočeská veličina, jest pohotově hned kočár, nebo landaur —«

»Na dráze bývají přece také hotelové kočáry,« namítá syn. —

Kočár!

Žena z jednoho okna a syn z druhého okna. Div nevypadli. A Marjánka, jako voják, dole u domovních dveří.

Kočár přejel a — nic.

Napiaté očekávání u oken i u dveří.

»Už jedou!« křikl syn. A vskutku, z dolní uli ce přijíždí kočár s několika cestujícími, ale přes náměstí a vzhůru, do horní ulice.

»Mami, to nejsou oni,« volá syn za matkou, která po jeho zvolání »už jedou« hnala se po schodech dolů.

Každé zahrčení každého povozu stupňovalo v nás napětí, a řeknu-li do krajnosti, málo řeknu.

Žena se vrátila a těžce usedla. Byla všecka v sebe zapadlá. Úloha hostitelky není lehká. Co se stalo? Nikdo nepřichází, nepřichází ani dr. Vysko čil, ani nějaký posel —

»Mám tam již čaj hodit?« stojí ve dveřích Marjánka.

»Hoďte, Marjánko, musejí tu být každý oka mžik,« pravila zlomeně žena, »a raději více, pro několik osob.«

»Ty tady hlídej a já seběhnu do kuchyně,« obrátila se žena k synovi a krokem pomalejším ubírá se za Marjánkou.

Po chvíli se vrací.

»Ještě nic?«

»Ne!« zněla lakonická odpověď synova.

V pokoji ticho, dlouhé trapné ticho.

»Mami, tamhle jde pan dr. Meissner.«

Sotva to syn dořekl a hrrr, po schodech, za drem Meissnerem. A hned tu byl zpátky.

»To je pěkná komedie,« vypravuje se smíchem. »Zdejší pokrokovci znají Machara jen z obrazů, fotografií, osobně ne. Čekali na nádraží a propásli ho. Před nosem jim ufoukl, nyní je kdesi v sadech a oni jako detektivové za ním.«

»To řekl pan dr. Meissner?«

»Ano!«

»Jsou v sadech? A to bych mohla přec ještě něco teplého připravit. To oni přijdou až k večeři. Než projdou sady —«

»Ale, mami, jídla je pro deset, a co kde nyní dostaneš?«

»Přece, nějaké řízky —«

»Ale, dej si říci. Sady projdou, přijdou a ty budeš bůhví kde.«

Naši čekají. Sedí jako sochy. Oh, to posezení, jak je milé! Jsou v bezpečí. Vše připraveno. Hosté budou spokojeni.

Sedmá —

Nikdo!

Půl osmé —

Nikdo!

Osm —

Nikdo!

»Něco mi napadá, mami. Machar snad přijede přes Prahu, o půl jedenácté —«

Naši sedli k večeři. Pustili se do housek, namazaných čajovým máslem. Ty mohly v tom vedru zhořknout. Marjánka jí plnými ústy a píje čaj jako nezavřená.

»Dejte pozor, Marjánko!«

»A — to já moc ráda čaj,« nedala se mást Marjánka, a pila ho, s koňakem, když syn prohlásil, že Machar je rozhodným abstinentem.

Půl deváté, devět — půl desáté, deset — půl jedenácté... Světla v saloně rozžata. Nervosa oče kávání k prasknutí vystupňována... Jedenáct — Nikdo! Půl dvanácté —

»Milostpaní, se mnou se točí svět, jsem jako omámená —« vbatolila se Marjánka do pokoje. Tváře jí jen hořely.

»Inu, vidíte, řekl jsem vám, že mnoho čaje škodí. Do rána opuchnete —« zlobil ji zase syn. —

»Něco se musilo stát,« vypravila ze sebe stísněně a resignovaně žena.

Ve dvanáct šli naši spat.
A stalo se?
Machar přijel od Jihlavy po jedné noční bumlákem, přespal na nádraží a časné ráno odejel lokálkou do Humpolce hlásat o poměru českého člověka k Římu.

STANISLAV ZIMA:

PODIVNÉ SETKÁNÍ.

Byl večer v červnu. Dálný Velebit
se leskl modře. Jenom na hřbetě
kus nachu pozdní západ zapomněl,
jak ztratila by pentli růžovou
vesnická dívka domů spěchajíc.

Noc přelézala ploty zahrádek,
kde smokvoň zelenal se s olivou
a vavřín voněl...
Dole, u moře,
jež brázdily teď čluny rybářské
a koráb rjecký — kdysi vystavěl
tvrz pevnou v zálivu a u tvrze
nevelké město voják benátský...

A bílé domky jeho, jako já,
si myslily po bóře polední:
»O nevěřte těm vlnám azúrným!«

I moje mládí vypravilo si, —
ty víš to, příteli, jak vesele! —
loď zlatých snů a velkých nadějí
na dlouhou plavbu! Šťastně přepluli
jsme všecky bouře, výspy, hlubiny,
a nebylo už v přístav daleko!...

My nedočkavým zrakem hledali
ho s paluby!.. Tam najdem vlídný krov,
kus zahrádky, dvě staré jabloně
a klid po dlouhých těžkých zápasech
s vlnami záludnými...

Najednou
náš koráb v mlhách přídí narazil
na skálu v moři...

Jen já, trosečník,
zbyl na výspě... Je pustá, studená,
je bez návratu... Stále s pobřeží
mi hrozí trosky vraku posupně...
I ve spánku...

I děl jsem: »Marno je
už doufat! Marno, skoro slzet! Jest
už veta po všem!«
Někdo položil
mi ruku na rámě: ‚Aj, pravdu máš!'
Kdo je to? Hledím: člověk sešlý už,
má bílé vlasy, na rtech stařeckých
má ždibec uvadlého úsměvu...

‚Je všecko marno!... Fatum!... Neznáš
mne?
Jsem Candide, bratře!... Candide...'
a jak stisk'
mi ruku, uvěřil jsem bolestně,
že bratři jsme...

FERD. PAKOSTA:

MACHAR NA ČESKÉM JIHU.

V pečlivých a svědomitě sestavených životopisech velikých (i malých) básníků obyčejně se dočteme, kde všude básník byl, kde cestoval a s jakými dojmy se vrátil. Potom ty dojmy úzkostlivě shledávají v jeho díle, vykládají a jak se říká, hodnotí. Co zanechaly v básnickém díle Macharově Krím a Italie, není potřebí vzpomínat. Ale o málokterém našem básníku lze říci, že zná svou českou zemi tak dokonale jako Machar. Není kraje v Čechách a na Moravě, kterého by nepoznal po všech stránkách jeho života a jeho osobní znalosti jsou všem na podív.

Přišel tedy také na český jih, podle obvyklého označení na »ubohý český jih«. Návštěva byla s ním smluvena už na chrudimském sjezdu pokrokové mládeže a byla podněcována častými listy ze všech končin jižních Čech. To bylo v tu dobu, kdy český jih odpočíval si — a ještě odpočívá — z pokrokového nadšení v ruchu volebním. Bylo po zdařilém zájezdu jihočeském na Pacovsko a Pelhřimovsko, nezapomenutelném pro všechny účastníky, a bylo už po založení Jihočeského Kraje, jehož byl Machar z prvních odběratelů. Na českém jihu tenkrát byla radostná práce, všude plno podnětů a dobrých činů, všude rašilo a jihočeská otázka objevila se programově jako nutná potřeba duchovního, mravního a hospodářského probuzení jihočeských krajů. V tu dobu — 15. srpna 1911 — ohlásil mi stručně dr. E. Lederer z Hradce Jindřichova: »Přijedeme k Vám...« A tak 17. srpna, v horký letní den, jak je Machar má rád, čekali jsme na horském nádraží pacovském na vlak od Tábora, jenž vezl milého hosta. V Jindřichově Hradci — nad Nežárkou bývá v létě tak pěkně — byla tehdy celá kolonie spisovatelská, F. X. Šalda, Růžena Svobodová, F. X. Svoboda, a Kadlcova kavárna v rodišti Schwaigrově mívala ten čas u svých stolků v staré klenuté místnosti vzácnou literární společnost.

Projeli jsme zaprášenou silnicí, ukončenou podélnou silhuettou Pacova — na cestě sebrali jsme tuším ještě dra Mayera, advokáta z Tábora — a brzo uvítali jsme Machara doma. Po obědě — víte,

jaký je Machar společník — našli jsme se všichni v zahradě při černé kávě. Byli tu už také přátelé mladovožičtí, dr. Štern a E. K. Rosol, neboť, rozumí se, Vožice nesměla v cestovním programu Macharově chybět, přišel soudce dr. Divecký a dr. Veleminský, velmi udivený, když jsem mu, nic netušícímu, Machara přivedl do domu jeho rodiny.

Rozhovor na zahradě byl politický. Smím dnes prozradit, že se tenkrát jednalo o stycích strany naší se stranou státoprávně-pokrokovou, o čem se tehdy hojně veřejně mluvilo a psalo. Machar politicky vždy velmi dobře informovaný, přijel tehdy vlastně také vyslechnout mínění venkovských členů strany. Nepamatuji se, jaké mínění nabylo vrchu, známo jen, že všechny rozhovory neměly skutečných výsledků a brzo se o věci přestalo hovořiti vůbec.

Odpoledne věnováno prohlídce města. Kolem rodného domu Ant. Sovy, kdysi kláštera karmelitského, vešli jsme do krásného našeho parku, kudy před časy chodíval Konrád Pospíšil. Machar běžně seznamoval se s historií Pacova, jeho Španovských a Mysliků, hovořilo se a zpívalo. Poprvé tenkrát slyšeli jsme řečickou: »Dobrýtro sestřičko«, kterou z Červené Řečice přivezl prof. Moudrý. Byli jsme tu, Jihočeši, vždycky ve straně zvláštní partaj, všichni v plném počtu a každý pověděl Macharovi o bolestech kraje, kde žil, každý věděl, kde je potřebí nápravy a kde usilovat o lepší život. Vyšli jsme si pak na kopec nad městem na vyhlídku. Cesta Macharovi nemilá: nepražilo slunce tak do úpalu, kdy on je nejspokojenější — byli jsme v horském kraji 600 m nad mořem a tedy zvyklí ostřejšímu, chladnějšímu větru, jaký tam na kopci vanul.

J. S. Machar, septimán 1885.

Vyhlídka odtud je rozmilá. Viděti rázovitý kraj jihovýchodních Čech, lesy a stráně, zvlněné plochy polí, k Táboru černý hrad Kámen, pod ním tušiti lze biblické údolí Jozafat, v tradici posvěcené jménem Husovým, nad Humpolcem na obzoru Orlík i starou Lipnici, k severu táhlé modré Stražiště (744 m), bez něhož nelze si mysliti v dolíku rozložený protáhlý Pacov, a v levo od Stražiště všecky kopce až k Mladé Vožici.

Po večeři, tak milé, že se nechtělo od ní hostu ani nám, jimž bylo tak příjemné poslouchat hovory básníkovy, navštívili jsme večírek pokrokové organisace. Vítání, přípitky starosty města, galantní přípitek Macharův damám, hovor a zpěv. A potom dlouho do noci stáli jsme nad starým židovským hřbitovem, nad jehož zdí vyčníval kámen českožidovského buditele Viléma Zirkla, zpívali a poslouchali romantické historie básníkovy, dovedné a s pravou romantickou náladou ironicky vyprávěné.

Ráno procházka městem. Chtěli jsme se pochlubit svým zkvétajícím průmyslem truhlářským a ukázat hlavně, že není všude tak zle, jak se o českém jihu často soudí, což ostatně ukázal mnoha lidem už také první jihočeský zájezd. Byli bychom se zdrželi víc, ale mladovožický patriot hartusil a pobízel. Tož po obědě u Ascherů — starý pan Ascher tak srdečně pozdravil Machara — vyjeli jsme na Těchobuz do kraje, z nejhezčího u Pacova. Za půl hodiny projeli jsme Těchobuzí, kol zámku, kde kdysi žil v ústraní Bernard Bolzano u oddaných přátel Hoffmannových, a odkud pomáhal studentům pacovským budovati v poněmčeném městě vlastenecké divadlo, projeli jsme mimo kapli, kde sloužíval mši, a park, kde se ráno procházíval ke své lavičce. Od Těchobuze krajina se mění, začíná se Táborsko s jedinečným svým sluncem, svítícím tak jen tam, kde jsou takové lesy a taková pole, jako u nás. Vidíme milčínské vrchy a tušíme v dálce Hostišov a zemanskou tvrz Buchovcovu, dobrého života...

Mladá Vožice uvítala Machara a celou jeho výpravu stejně srdečně a ráda. Dr. Štern zářil radostí — přinesli jsme do jeho nového města, v němž působí tak záslužně, kus našeho světa, který tam byl ještě neznám. Slečna Váškova, sestra známého virtuosa, připravila nám u klavíru nezapomenutelný, jasný, sluncem prozářený odpolední den. Výlet na starý Šelenberk doplnil návštěvu a večer sešli jsme se všichni na přednášce příbramského prof. Roubala o cestě na Kavkaz.

Machar byl spokojen a zřejmě rád, že poznal náš kraj, bohatý životem a slavný historií. Proč jen jižní Čechy jsou tak zapomenuty? Proč ta jejich krajinná krása, jejich čistý vzduch, proč jejich lesy a hory, daleko se táhnoucí, proč všecko to, nám v kouzlu vzpomínek tak drahé, ostatním

je cizí? Když nám se Šelenberku širý kraj ozlatilo zapadající slunce, dole pod námi Janov a v dálce Tábor, uvědomili jsme si všichni svoji povinnost k rodným horám a s námi básník, jehož češství proniklo celou jeho bytostí, pochopil, co jsou jižní Čechy a proč mu je ukazujeme, když řekl: »Nepřestaňte! Na chvilku tu zdřímli unaveně, ale život je zase vzkřísí. Potřebujeme, aby náš český život byl plnější. Vaše hory, kde bylo a je tak ostře, zase se přihlásí k životu národa. Pracujte o to.«

Z Vožice cesta vedla na Chýnov. Tam v zátiší pod Bílkovým hřbitovem rozkošný útulek prof. Vančury očekával návštěvu Macharovu na panství Schwarzenberkově. Večer na zahradě u Vančurů byl prostě nezapomenutelný. Už když děti feriální kolonie chýnovské zazpívaly básníku na uvítanou do Chýnova, nálada podnícená nádhernou cestou z Vožice se stupňovala a vyvrcholila večer krásnými hovory dvou krásných lidí: překladatele Denisova a českého básníka, sdružených v životním boji o lepší budoucnost národa touž zásadou, již nedaleko na Kozím hlásal někdy mistr Jan: držet pravdu, hájit pravdy...

Těžko jsme se loučili se zahrádkou, naplněnou večerní srpnovou vůní. Ráno však čekali jsme zase na pacovském nádraží vlak od Chýnova na Pelhřimov. Královským městem jsme jen projeli a pak jsme pěšky šli skoro pořád do kopce a stinným lesem do Červené Řečice, starého sídla pražských arcibiskupů. U Moudrých nás už čekali s prof. Gillarem z Plzně. Tam seznámil se s Macharem náš MUDr. Janovský, vzácný inteligent, jehož jméno v kraji nikdy nezapadne, muž poctivě pokrokový, pevný a pracovitý. Návštěva Macharova byla mu krásným osvěžením na smutném venkově, kde těžce oral ztvrdlá pole dlouhého duševního útisku.

Zámek řečický, krásná stavba, stojí za podívanou. Ukázali jsme jej i Macharovi. Ale divně skončila návštěva: sotva Machar vkročil do síní zámeckých, prudké a ostré krupobití sneslo se nad zámek a za okamžik nebylo okna zdravého, v nádvoří voda tekla proudem a my stáli dobrou hodinu ve vratech, nežli jsme mohli vyjíti. Všelijak se potom o té podivuhodné příhodě po Řečici povídalo... Horší pro Machara byla potom cesta do mlýna k Smrčkovům. V údolí u řeky kraj zimný a celý bílý. Husté mlhy, šedivě bílé, válely se po stráních a na krok nebylo viděti. Byla tísnivá zima, po stranách silnice ledové pruhy spadlých krup. Machar maje límec zdvižený, skoro utíkal z té děsivé studené bělosti. Slunce mu nepražilo, oblíbené portoriko haslo, humor jej opustil a vrátil se až ve mlýně, když podlaha útulného pokoje příjemně se houpala jak paluba lodi. Machar vzpomínal...

Ten večer byl s Macharem poslední. Slyšeli jsme vyprávět vzpomínky na Brandýs, a co jsme znali z »konfessí«, všecko nám teď jinak znělo z úst Macharových. Ráno jsme se rozloučili s Macharem u kláštera želivského, odkud odjížděl do Humpolce. Loučení krátké. Machar prostě poručil: »Jděte a neohlížejte se!«, poslední stisk ruky a krásné chvíle byly za námi. Slečna Áša měla daleko do Chýnova, ale těch pět hodin ze Želiva do Pacova, ušla přes hory a potoky, tehdy statečně, aby se dostala do krajin šťastnějších, kde mají vlak. Až Pacov spojí se teď s Humpolcem a zapadlý kraj se světem, bude se cestovat pohodlněji, ale nikdy tak krásně, jako tenkrát v srpnu s Macharem.

Nevím, jak Machar soudí o českém jihu. Vedli jsme jej územím málo známým, které však klidnou krásou krajiny, vzpomínkami historickými a památkami upoutá i turistu, který viděl více krásy na světě. Český básník poznal, jak těžce se u nás pracuje, jak se ty síly a silečky těžko sbírají a jak z každé strojnické dílny je u nás radost větší, než jinde z továrny, založené velikým kapitálem. Machar uviděl vesnice, k nimž ještě nepronikl novodobý pokrok zemědělský a prošel po půdě velkostatků, jež jsou vůbec kletbou českého lidu. Básník, jenž tak hluboce rozumí životu našeho národa, přesvědčil se, že český lid není chudý, ubohý, ale že skryté síly jeho nejsou zužitkovány, aby spolupracovaly o pokroku národa. Potřebí, aby na českém jihu duševně procitli a pracovali. Tu návštěva Macharova byla opravdu mnohým povzbuzením a proto jsme mu byli za ni vděčni. Byla a je příkladem zvláště těm, kteří jsou povinni o jihočeský kraj se starat — poslancům z jižních Čech. Týdenní cesta krajem, kterým šel Machar, ukázala by jim, kde a jak.

VZPOMÍNKA HUMPOLECKÝCH.

(Úryvek z dopisu.)

Psal našemu doktorovi že přijede. »Machar přijede«, rozhlaholilo se po celém městě. Čekali jsme ho již horečně od rána. Přijel s přáteli Červeno-Řečickými od Želiva až večer. Doktor jej čekal celý den a zrovna před jeho příjezdem byl volán k nemocnému. My jsme tedy u doktorů byli s mistrem a povídali o všem možném. Machar ovšem o svých dceruškách, ve kterých se zrovna zhlíží. Jeho oči velké, hluboké, poctivé zazářily ve chvíli, když o svých dceruškách vypravoval.

Potom přišel doktor, s mistrem se srdečně políbili, doktor planul radostí, a my všichni s ním. Nelze vyjádřiti slovy, jak jsme byli šťastni! On, drahý básník, poctivý a dobrý člověk mezi námi. To už je štěstí. Vidím malíře M., jak sedí v lenošce, vedle Machara. Slova nemluví, jen hledí na mistra vzhůru jako Maxova matka na Krista na

J. S. Machar a pí Macharová v atelieru Šaffově.

obraze »Kristus hojí slepé dítě«. Nemluví a, zdá se, ani neslyší. Zrak nás všech visí na ústech mistrových a člověk cítí, že by skočil do ohně na jediný jeho pokyn.

Druhý den prohlížel naše město. Líbilo se mu. Ano, to naše špinavé a zaostalé město se mu líbilo. Cítili jsme tehdá teprve vážně povinnost starati se o toto město a postaviti je v řady druhých, které pokračují a se rozvíjejí. On nám zrovna lil v žíly chuť a sílu k veliké této práci. Nenabádal, neradil a přece všichni jeho přítomností byli povzbuzeni, dostávali chuť k práci. A on nás posílil, povzbudil; jeho posila nese ovoce: i město naše zpustošené klerikalismem, ožebračené nevědomostí, nečeské svým zpátečnictvím, nebude nejmenším mezi městy českými...

A odpoledne, druhý den, odjížděl. Na nádraží mezi jinými byl se svojí chotí p. Jindřich Prokop S. Když přišel Machar s doktorem na peron přistoupil k nim Jindřich Prokop a ukazuje na doktora, pravil: »Mistře, smiřte nás.« Mistr vzal ruku doktorovu a Jindřichovu a spojil ty obě pokrokářské ruce, které se 20 let nenáviděly. Jindřich Prokop padl doktorovi kolem krku se slovy: »Skoro po 20 letech nepřátelství — děkuji Vám mistře.« A Machar radostně objal Jindřicha Prokopa, políbil jej a oči jeho se zarosily... Byl to okamžik nezapomenutelný. Doktor s Jindřichem Prokopem byli nepřáteli skoro 20 roků. O nějakém smíření nebylo, zejména u Jindřicha Prokopa, ani řeči, až přišel Machar a učinil kouzlem své osoby co nedokázal čas za 20 roků.

A tak jsme jej doprovodili na nejbližší stanici a od té doby se nám stýská. Kéž by nám přijel každý rok drahý náš básník a kéž těch roků bylo by bez konce.

V. V.

Před návštěvou v Humpolci byl Machar (21. srpna 1911) v Č e r v e n é Ř e č i c i. O této návštěvě píše Dr. Ot. Janovský, obvodní lékař, svému příteli dru J. v Humpolci tento významný dopis:

»K nám na pozvání prof. K. Moudrého dojel Machar 20. srpna z Pacova, doprovázen Ferd. Pakostou, nyní profesorem v Berouně a slečnou Ašou Vančurovou, dcerou profesora a překladatele Denisa, Jindř. Vančury. Po obědě u Moudrých šli jsme k 5. hod. odpol. prohlédnout arcibiskupský zámek. Nebe bylo od severu zataženo zlověstnými šedočernými mraky. Schylovalo se k bouři. Přímo divadelní byl vstup Macharův do brány zámku. Neboť jen vstoupil, začaly se za hromu a blesků sypati kroupy velikosti vlašského ořechu a v minutě

všechna okna ležící k severu byla roztříštěna. Machar klidně sledoval řinčení skla, bouři, blesky i hromy, pak se zájmem sledoval ne tak znamenitosti zámku, kterých je poskrovnu, jako spousty způsobené ve čtvrt hodině živelní pohromou. Ze zámku šli jsme na svačinu ke Smrčkům do mlýna. Machar přímo otřásal se pocitem odporu, hrůzy a ošklivosti, když viděl spousty způsobené kroupami a přívalem vod a pak z nakupených a v rigolách cest naplavených krup vystupoval citelný chlad a tolik par, že celá krajina byla v mlhách a vyvolávala v Macharovi dojem alpské krajiny za jitra. U Smrčků výborně nás bavil popisem plavby po Černém moři za bouře, když jel za svědka na svatbu Kramářovi. Tuto reminiscenci vyvolalo v něm otřásání se mlýna Smrčkova. P. Smrčka, aby spousty vod propustil, musil spustit všecky stroje, dům až v základech se otřásal a nádoby na stole poskakovaly a řinčely. Pak jsme šli as o 9. hodině večer od Smrčků do hospody Vytiskovy, kde jsi také jednou přednášel o Havlíčkovi a tam v dobré společnosti a ještě lepší náladě smluvili jsme se s Macharem, že jsme spolu studovali na akademickém gymnasiu v Praze a v těchto studentských reminiscencích zdrželi jsme se as do půl noci. Machar spal u mne. Postel, na které spal, má nápis: ‚Na této posteli spal z 20. na 21. srpen 1911 slavný český básník Machar'. Vzpomínám rád těch několika chvilek ztrávených v jeho společnosti. Září z něj něco tak milého a hřejivého, co není u jiného člověka. . .«

J. J. HOŘČIČKA:

J. S. MACHAROVI.

Nejlépe ceníme si, když nás leká,
že předmět tiché lásky již se tratí.
Tak, básníku, Tvá nemoc nedaleká,
co vlastně jsi, nám dala dobře znáti.

Na místě slov Tvých čtli jsme zaražení
o Tobě znepokojující zprávy,
prožili škálu citů od zranění
až opět ozval ses a jsi nám zdravý.

S přírodou bojoval jsi po čas dlouhý,
překonal zdatně zákeřnické rány,
zbožná však radost nepřátel, jich touhy
teď kňučí stranou jak pes vypráskaný.

A Tobě — vítězi se síla stará
zas vrací, života loď ženeš dále — —
My šťastni jsme a hrdi na Machara.
Dnes upřímný náš pozdrav přijmi. Vale!

UČITELOVA VZPOMÍNKA.

Tak opravdu padesátka, mistře? Ani tomu nevěřím! Jsem o mnoho mladší, ale Vy nikdy pro mne nesestárnete. Umru-li mlád, i Vy mlád zemřete, a přežiju-li Vás, pak budete žít pro mne dál, a umírat budete jen se mnou.

I.

V sedmnácti letech jsem se s Vámi sešel. Jsem dnes učitelem, tenkrát jsem byl studentem na evangelickém ústavě učitelském, a v našich církevních časopisech tenkrát o Vás psali. Řekl jste nám něco, jako »že nás není ani vidět, ani slyšet v národě českém«, nás protestanty. Že Vás nechválili pro tu upřímnost, pamatujete! Takové bylo naše první shledání.

Mistře, musel byste znát psychologii evangelického dítěte, byl jsem opravdu v mnohých názorech téměř dítětem, dítětem z dobré protestantské rodiny s dobrou protestantskou tradicí; musel byste vědět, co všecko dítě to obklopovalo, v čem rostlo, co myslelo, a tu byste mi uvěřil, že jsem Vás nenáviděl, vlastně jsem se Vás bál. Věděl-li jsem, že souchotinář může připravit zdravého o zdraví, že může i nevinný nakazit se . . .

Mistře, dodnes se za to stydím, ne před Vámi, ale před sebou. Tenkrát o prázdninách doma přece jsem sáhl na strom zakázaný. Za jed zaplatil jsem tolik, kolik Šimáček cenil Tristium Vindobona. Váš život je vlastně jednou dlouhou bouří. Ale přece v životě Vašem byly chvíle, které i Vámi otřásly do základů. Zavřel jste oči a hned otevřel je zas, abyste viděl jasněji a určitěji, co ta Vaše životní bouře chce, kam padl blesk, kdo co roztříštěno — — kde co hoří plamenem — — Tristium Vindobona — to je taková veliká chvíle v mém životě! Zahořel jsem plamenem. Připravil jste mě o klid, o ten klid, »jenž je lepší formou hnití«.

II.

Jen Vás ještě uvidět! To bylo nejvřelejším mým přáním. Celé čtyři roky jsem to přání nosil v prsou. Konečně! Přednášel jste tenkrát po Čechách. V Německém Brodě na nádraží jsem Vás poprvé uviděl. Sám jsem Vás poznal. Měl jsem velikou radost. Škoda, že cosi mi tu radost otrávilo. Mimo peron chodil jste tuším s drem Jiráskem. Hned jsem poznal, že jste předmětem pozornosti dvou četníků ve zbroji. Snad jsem se mýlil, snad

ten jejich zájem o Vás byl tak čistý jako byl můj — ale já jsem viděl něco odporného. Mnoho bych byl za to dal, kdybych Vás byl mohl slyšet v Humpolci, kam jste odjížděl. Žandarmové vstupovali za Vámi do vlaku. Mne unášel za chvíli vlak ve vojenských šatech k oddělení do Hradce Králové. Vnitřní můj člověk byl rozbouřen. Celou cestu stál jsem u okna vlaku, oči široce rozvíral, ale nechápal jsem, jak večer padá na kraj —— V mé duši byla tma. Za černé myšlenky, jež tenkrát protáhly mou hlavou, jistě bych dlouho pykal, kdyby bylo lze odsoudit myšlenky nevyslovené — —

Tenkrát jsem našel svou duši.

III.

Před dvěma roky na sjezdu pokrokové strany jsem s Vámi mluvil, mistře. Nechci úmyslně a nemohu také ani všecko říci, co bych o tom pověděti snad měl, protože se mi zdá, že nedovedu nikdy tak pěkně říci to, co pěkně cítím. Tenkrát jsem však pochopil Vaši přirozenost, Váš realismus, Váš demokratismus. Vaše práce a Vaše snahy jsou Váš život, nebo Váš život je Vaše práce a snahy. — —

Otto Brokl, Sázava.

KU DNI 29. ÚNORA.

Ať čtu Tvoje konfese, ať feuiletony,
neb knihy básní Tvojich, — vše mě ohromí,
jak poplašné bych slyšel zníti zvony,
tu vlastního, tu společného nám všem svědomí.

Mně a nám všem jasně všecko pravíš,
saháš na sám kořen naší bytosti,
a na soud pravdy život nás všech stavíš,
jak roentgenoval bys nás do kostí.

Prohlédáš nás. Víš, kde vězí zárod
vší bídy naší, — a podáváš lék.
A moha z morové té hlízy očistiti národ,
sám Dunaj zvrátil bys, by ku severu tek.

2. II. 1914. Stanislav Cyliak.

J. S. MACHAROVI.

Let padesáti šedý dech
už na Tvé skráně tiše sněží —
však duše Tvá a srdce Tvé
i pod tím sněhem budou svěží.

Jsi jako horský velikán,
jenž bílou čepičkou se kreje,
šíj jeho dubem zarůstá
a v bocích rudé víno zraje.

Sníh skrání Tvých až nakupí
se v haldy těžké, obrovité,
ať sesune se lavinou
v tmu — do propasti věkovité,
z níž rodí se ty saně zlé,
jež národ náš i lidstvo celé
chtí pohltit neb upoutat
v otroctví bídné, neveselé.

Ať vezme ssebou po cestě
skal tvrdých štíty ulomené
a shrne bludné balvany
i na štěrk skály rozdrobené
a hroznou ranou zabije
ty hydry — ať je jak chcem zveme,
však znáš je sám, je biješ už,
a my jim vymknouti se chceme.

A zatím v slunci podzimním
Tvých boků vinice ať zrají,
k té slavné tryzně veliké
tok vína ohnivého dají.
Číš zlatou k němu zchystáme,
až svoje rty v něm světit budem
a potom čistě, poctivě
žít začnem při Tvém víně rudém.

Jsi jako horský velikán,
jejž zříme při každém svém kroku.
Nuž, střádej sníh a víno roď,
a zdráv buď ještě na sto roků!

Jan Urbánek.

MACHAR VE ŠKOLE.

Při výkladech o literatuře zdržuji se nejdéle u Machara. Chci a musím — děti mě přinutí. Napiatě poslouchají, čtu-li jim vhodné úryvky o jeho mládí, zajímavé vypravování o jeho dceruškách, přístupné básně a pod. Nikdy nebývají tak pozorné a hodné jako v těchto hodinách, všechno si zapamatují a chutě vypravují. Když vstupuji do třídy, nesa na př. Konfese, poznají režné desky a již jako v úle šuškají mezi sebou: »Machar, Machar!« Čas však nutí postoupit dále, ale dívky žádoucně na mě volají: »Prosím, slečno, ještě Machara, ještě Machara!« Co mám dělat? Podívám se jim do upřímných očí, musím se vzdát a ještě něco jim na rozloučenou přečíst. — Takové tedy lásce dětských, čistých srdcí těší se »ten nevěrec«.

M. M.

MOJE BIBLE.

Každý středoškolský básník-student má svého zamilovaného autora, jenž mu je vzorem, dle něhož píše a lepí své verše. A stává se každý takový nadšenec víc a více závislým na svém idolu. A je-li vůdčí onen duch charakteru silného, nezdolné vůle a smýšlení pokrokového v pravém smyslu slova, vytváří tytéž typy, jest to vlastně on sám, pouze v jiné formě a jiném času. Jest to samozřejmé a logicky odůvodněno; v jakém prostředí a v jakých poměrech žiju, nejsem-li duch výlučně svérázný, chtěj nechtěj podlehnu onomu vlivu a na mne zůstávají stopy, sledy onoho prostředí. Tak bylo i se mnou. Jednoho prázdninového dne, bylo to v srpnu, potkal mne můj přítel H. Pod paždím nesl nějaké knihy. Byl o třídu výš, proto cítil jsem k němu jakýs respekt. Optal jsem se na autora. Byl to Machar. Do té doby jsem málo četl, a pouze to, co jsem musil. Básní jsem k smrti nenáviděl, neboť během studií musil jsem se několika naučit zpaměti, ač jsem jim řádně nerozuměl. Soudil jsem tedy, že i Machar píše něco podobného, čemu jistě rozuměti nebudu a proto, myslil jsem, bude lépe, když si knih těch nevypůjčím. Můj přítel, kterému jsem svůj »názor« o básních sdělil, řekl, že Machar píše o něčem zcela jiném a zcela jinak, než jsem dosud čítal, že píše česky, skutečně česky a tak srozumitelně, že mu porozumí každý. Ze zvědavosti vypůjčil jsem si ony verše. Byl to Confiteor... A ostatní už je na biledni.

Machar v Římě r. 1913.

Četl jsem jednou, dvakrát atd., a dnes, vzpomínám-li, kolikráte jsem ty knihy přečetl, nevím. Ale jednu knihu z Macharových přečetl jsem snad stokrát, a poněvadž čítával jsem v ní denně, nazval jsem ji »mou biblí«. Jsou to Konfese Macharovy. K nim uchyloval jsem se v těžkých chvílích, v nich vždy nalézal jsem útěchu a žádoucí klid v době, kdy mne pronásledovali na reálce. Všechno, co ve mně vřelo a žádalo odpovědi, našel jsem v té knize; co mi bylo nejasného, tam mi bylo vysvětleno, tou knihou rozšířen byl můj horizont a přeformována moje duše. Ta kniha byla mi oknem do života: naučila mne mnoho, dala směr mému životu a hlavní vzbudila a uvědomila mne o jediném, neomylném soudci člověkově — totiž o svědomí. A za to vděčím nejvíce Macharovi. Připojuji tuto vzpomínku k tisícům ostatních, s nimiž k padesátinám Macharovým přeju: Mnogaja ljeta! A. K.

MAGDA BÍLÁ:

ROZJÍMÁNÍ.

Vyvolané jubileem Macharovým.

Naše neveliká knihovna byla již plnička knih, když mi bylo dvanácte let; — a každého pondělního večera přinášela poslice v zimě celá zakublaná v šátku, krytém jinovatkou — balík knih nových z knihkupectví jičínského. Maminka byla náruživá čtenářka beletrie; tatínek považoval za svoji vlasteneckou povinnost kupovati české knihy, i když sám ke čtení jich se nedostal. Sestra hltala četbu. — A já — labužnicky vybírala a přebírala. Románů mi číst nedaly (i ta starší sestřička komandovala: »Nech toho, Vacínku, to není pro tebe«) — a já poslouchala t. č. — ano toho času! jako jehně.

Ale za to v duchu přivlastňovala jsem si všechny básně, všechny malounké knížky modré s červenými hřbítky, svazečky Poetických Besed. A ze všech nejraději měla jsem v těch letech Nerudu; před tím, v dětských listech, Krásnohorskou jsem vyznamenávala — pak Erbena — potom však Neruda zcela ovládl moje nitro, a tak se v něm usadil, že do dnes — z té doby — tkví mi v paměti polovina jeho veršů. Což — v paměti! — Nějak celé nitro zpívá jimi — ač, bůh ví, nikdy jsem se nepokoušela napodobit je; ani když nejvíce odpovídaly mé náladě. Tenkrát mluvil on za mne — a já mlčela a v něm naslouchala s úsměvem svému hoři vlastnímu. —

Představuji si: totéž znamenal Machar a znamená pro generaci pozdější! — V něm nacházejí výraz svých vzpour, lásek, bojů, bolestí a svého snažení. — Já jsem

Machara dlouho neznala, ač v době, na kterou vzpomínám, měl vydány již asi tři sbírky veršů; — tři knihy veršů, jež by jiného básníka než Machara — byly i u nás proslavily! —

Já jsem Machara neznala přes to, že současná poesie byla mi tenkráte možná známější, než mnohému učiteli literatury. — A zajisté známější než některým kritikům. — Ve škol. čítánkách to jméno se nečetlo.— Světozor jsme neodebírali — pro »nešikovný formát«, jenž všude překážel; — Čechy, Hrady a zámky a Zlatá Praha dosti starostí nadělaly! Naše máti chodila s tím jako v pohádce: »Kam to dám, kam to dám?« — Unikly mi tedy Macharovy verše rozptýlené ve Světozoru. — A z knihkupectví nám — vedeni »instinktem«, jeho práce také neposílali. Proč? — Toho času b l tatí zapřis hlým Mladočechem. A tak z toho, co bylo české, podporoval nejvíce, co bylo nějak mladočeské. — A Machar? —

Machar v Pacově s jihočeskými přáteli.

Za onoho času strana mladočeská měla již nejen své poctivé a nadšené bojovníky — lidí, kteří pracovali — jako otec — ve straně, bez ohledu na svoji existenci, často tím i ohroženou; — kteří ochotně i vyprázdňovali svoje kapsy prostě proto, že v spasitelnost ideje věřili sami celou duší, že jejich činy byly jim diktovány vlastním přesvědčením; — měla strana i své frásisty již tenkráte — a těm byl Machar trnem v očích. To nebyl jejich člověk ani v básních, ani v žití —, natož později, ve svých kritikách! — Bouřili proti němu všichni, jejichž nepoctivé vlastenčení kritisoval; ale upřímně bouřili proti němu i ti, jejichž poctivá, důvěřivá povaha, prosycená opravdovým, optimistickým vlastenectvím, cítila v něm podryvatele svých krásných nepostrádatelných představ. —

Pamatuji, jak jsem s nedočkavostí a přece smutkem v duši četla tehdejší »hálkyády«; — ba věru, věděla jsem a četla jsem tenkráte o Macharovi všecko, ale od něho — ničeho. — Ne odpor — smutek byl v dětské duši při zvuku jeho jména. — »Kdosi, kdo ze své dálky nemůže naše dětinské lásky pochopiti...« tak jsem si ho karakterisovala — a nehledala ho. —

Našla jsem ho však — a to v zátiší na tatínkově okně, za jeho postelí. — Tam na sbírce novin (měli jsme všelijaké noviny: Národní Listy — Šípy — střídaly se vedle toho i Čas, Zeit, Lidové Noviny atd.), kde trůnila stříbrná kaseta na límce, šenilkami na engliš papíru vděčnou rukou některé dcery vyšívaná, kde, v zákoutí, býval balíček klosetového papíru — pak sirníček se sirkami, jako protějšek — tam míval tatínek občas knihu, kterou četl. — Tam viděla jsem poprvé v německém vydání Tolstého Kreuzerovu Sonatu. Řekli mi, že je to kniha u nás zakázaná. Myslila jsem, že je to jistě nějaká politická, a tak jsem ji nechala s pokojem. — Tam našla jsem při rovnání novin také jednoho dne knížečku, malou, šedivou; jak myška proklouz'a mi za noviny — ale já ji chytila. — A čtu Tristium Vindobonna. J. S. Machar.

Machar na tatínkově okně! — Toť se ví, že jsem začala čísti! Stojíc, zády do pokoje obrácená obličejem k oknu. —Kdyby to snad byla kniha zakázaná, aby tatínek nedostal od maminky, že ji zde nechal mně na očích. Když je česká, mohu jí rozumět a mohu se zkazit! — Jindy mně rovnání novin a vybírání starších (sousedům, kteří si je vypůjčovali) bylo věcí nudnou. — Já jsem vždy politické stati v novinách přeskakovala. Mám pocit, že od narození přeskakovala jsem vůbec všechnu politiku. Tenkrát však každý den ochotně »rovnala a vybírala jsem« a četla Tristium Vindobonna. Ale hlava mne tlačila z toho. Něco tvrdého, těžkého, šedivého uvízne mi vždy pod čelem po tom. — Také Machara vidím za tím jako přízrak ze šedivé ocele — a nad vším nějaké šedivé mlhy, jako nad představami při čtení Starého Zákona. Ten starozákonní dojem moje paměť podržuje — snad již na vždy, když uvázne v ní ze všeho úryvek básně »Na Kahlenberku« — o Samsonovi a Dalile.

Kde pak je to Tristium Vindobonna?« ptá se tatí v jedné chvíli, přicházeje z kanceláře nahoru.

Ihned mu nesu vstříc žádané.

»Musím to odvésti V. — půjčil mi to.«

»Náš tatínek si vypůjčil tuhle knížečku; — a to všechno doma nečte!« myslím si. »To je jistě přece zakázané. Má to opravdu nějaký skrytý buřičský smysl!«

»Četlas to?« ptá se mne.

»Ano.«

»Rozumělas tomu?« Zdá se mi, že se tatí usmívá.

»Já nevím, tatí. — Také nevím, co to vůbec je Tristium Vindobonna. Vindobonna — to bude Vídeň — ne? Je to smutné, ale . . .«

Tatínek pokývne hlavou:

»Máš pravdu, je to smutné, ale je to pravda« — a již běží s knížkou.

To byl můj první rozhovor s tatínkem o literatuře a politice. — Nikdy s námi o tom nemluvíval. — Nevštěpoval nám nikdy svoje náhledy politické. — Co nás vychovávalo — to bylo ovzduší celé, ne slova. — Ovzduši domova, školy, společnosti, literatury.

Bylo mi asi šestnácte let, když jsem byla dána do vyšší dívčí školy — do Prahy. — Tam opět zabývala jsem se — literaturou — a psala verše, při němčině smutné, při češtině povznesené . . . Ale Machar zase mi unikl. — Nezatoužila jsem po Tristiích po jeho poesii; — bylo mi šestnácte let. A bylo to tenkrát, kdy prof. Táborský probouzel nadšení moje pro krásnou literaturu a o Macharovi — nemluvil. — Ve Slovesnosti také nebylo o Macharovi ničeho! V seznamu: Kinský Dominik — a hned Marek Antonín. — Inu: ta Slovesnost se narodila, když mně byly čtyři roky — a Macharovi dvacet. —

Po návratu z Prahy měla přítelkyně ode mne již psanou moji »poesii«, bleděmodře vázanou, mnou vlastnoručně ilustrovanou. Při jedné básni podzimní povídá mi milá slečna L.: »Tohle je Machar!«

»Já jsem Machara nečetla« — ztrnula jsem.

»Ona ho nečetla?« — »No, počkala, holčičko, já jí ho opatřím.«

A tak čtu — při šelestu podzimních listů v zahradě, kde tančí sluneční paprsky po tichých cestičkách: Bez názvu — — Confiteor — — Zde by měly kvést růže. — — Zdá se mi, že barevné paprsky z toho jemně rozložily se v bílé mojí duši. Jako by Machar byl hranolem křišťálovým: sluneční světlo života rozložil — a hle, co vše je v něm obsaženo! Co barev — smutných i teplých! —

Sedím na rozkládací dřevěné židli, nízko, u země, ale oči bloudí ve výši, v určité kresbě černých větví na světlém nebi. — A zvedanu-li se, jdu zahradou — nesmělé a něžně hřeji svými rty zkřehlá, pozdní poupata růží. Snad je rozdýchám? — K životu? —

— Vzácná nálada z Machara zase byla ubita. Boží bojovníci zase rozvířili hladinu mladočeských vod, a mně již zase bolelo, že se Machar vysmívá; jako by viděl jen černé nitě zúmyslně v předivu barevném — říkala jsem si. — Sesměšňuje, karikováním několika lidí strany, i poctivce. Nemá pravdu! Říkala dětská moje úcta k otci, u něhož nenašla jsem (ač jsem zaslepena nebyla) karakteristických známek »mladočešství« takového, jak je Machar viděl.

Konec byl: — »Nu, ať si píše dle svého přesvědčení, ale zlobou se lidé nenapravují!« — Jak silně přisvědčovalo moje nitro všude tam, kde vycítilo lidskost soucitnou — hledání pravdy — bez pošklebků — zbožňování krásy bez afektace — tak vzepřela se celá moje soustava povahová jeho vlivu všude tam, kde byl zlomyslný.

Neznala jsem tenkráte lidí, neznala surovosti života — neznala poměrů, s nimiž Machar zápasil. —

*

Později zakusila jsem sama, jak dovedou lidé poznané pravdě odpírat, zaskočit a uskočit, jde-li se jim vstříc s pravdou, doprovázenou křesťanskou pokorou a pevnou mírností!

Poznala jsem a pochopila, proč Machar byl výbojný a kousavý, ale nikdy mne neopouštělo přání, aby mohlo být u nás již jinak. Věřím, že by i Machar si oddechl, kdyby se nemusil již pro pravdu rváti — kdyby našla u nás domov — a splynula s naším karakterem. Kdyby nebyla privilegi dočasnou jednotlivců nebo stran, a stala se složkou, karakterem národa. — Národ ji hledá jako věc ztracenou a toužebnou. Ale toho se my nedočkáme, abychom viděli všude v srdcích vztýčeno božstvo pravdy Nepřežijeme zlatá telata tohoto zemského ráje — na pohled — ani jeho šelmy, ani kejkliře. — Jisto však je: časem, kdo má oč k vidění, uvidí; kdo má uši k slyšení, uslyší a kdo má zkušenost životní a zdravý úsudek táčky — na cestách přímých — od poznán k poznání — sejdou se mnozí poctivci kteří náleželi kdysi — protilehlým tábo rům. —

Léta prchají! — V mojí nemladočeské knihovničce hovoří Machar nejmladší — starší — — ale ještě jsem ho nedohonila... Co se v mládí přeskočí!

Přijíždím domů. Bílá hlava tatínkova sklání se po ránu nad nějakou knihou. »Hledáš Machara?« ptá se. »Mám ho já. Je to takové, jak to píše... Bohužel... Nu, také jsem mu kdysi nadával — pokud jsem ho nečetl.«

F. A. HANUŠKA:

JSI! ŽIJEŠ!

Bystřina horská pod helenským sluncem prameníci
v údolí odvabou své mladé touhy vpadla.
Pomněnek oči unyle a unaveně snící
úděsem vykřikly a tráva umdlená a svadlá
dychtivě pila z tepen Tvojích bijícího proudu,
který svou krví horkou prosakoval zprahlou hroudu.
Jsi! Žiješ!
Což kdybys býval nikdy nežil? — — —
Neb rozkvětem nám v tepnách biješ!
Leč Ty jsi! Leč Ty žiješ!

DOPIS.

Dovolte, abych dnes užil — si licet parva comparare cum magnis — malého přirovnání.

Prožil jsem prvních pět let svého dětství ve Vaší Vídni, tam někde v Ottakringu v klausuře starých domů Langegasse. Veškerá ta doba zahalena je pro mne závojem zapomnění, — jen dvě jasné chvíle probleskují tou temnotou. Jsou to dvě vycházky s nebožtíkem strýcem; jedna po Šmelcu, tehdy ještě nezastavěném, druhá na Kaliziberg — jak Vídeňáci ve svém žargonu říkají. Při prvé uchvátil mne pohled na kvetoucí pole jetelové, při druhé bílé úbory sedmikrás, rozsetých v zeleném koberci horských strání, okouzlily moji dětskou duši jako nejnádhernější květy rajských sadů.

Až jednou, mistře, opustíte klausuru cizího svého domova a vrátíte se k nám do Čech, zbude Vám také jen mlhavá vzpomínka na prožitou dobu svého dobrovolného vyhnanství, a v té mlze zapomnění budou Vám jen zářiti nádherné květy Vaší poesie, jež snad tím více hoří barvami a tím opojněji dýchají vůní, že vykvetly na cizích luzích — v době Vaší odloučenosti od vlasti a národa!

Něm. Brod. Josef Navrátil.

MACHAROVY STYKY S ČESKOU VÍDNÍ.

Jsou dvojí: veřejné a soukromé. Těch prvních je velice málo a o druhých se nikdo úplně nedoví, ač jich bylo a ještě je dosti. Proto se tu často říká: »Machar se o nás nestará« — sám Machar napsal v ročence Vídeňské Matice na rok 1911 v kapitolce o lidskosti:

»Nechápu ty své krajany zdejší, opravdu nechápu. Nejdu mezi ně, a nejdu vůbec nikam, styků s mocnými tohoto světa nemám, času mám tak málo...«

To psal o prosebnících, které »někdo« posílá k němu za město žebrat o pomoc, kterýmž místo pomoci může dát jen radu, aby tomu »někdo dali pár pohlavků, že štve zbytečně člověka na půldruhé hodiny cesty z města k spisovateli o místo sluhy, policisty atd.«

Takové styky nemyslím, neboť je mají s různými indivídui jiní také; ovšem že se nerovnají zkušenostem »českého konsulátu«, dokud byl otevřen. Myslím však styky kulturní, bezprostřední vliv, jakým individualita tak silná musí působiti na své spřízněné okolí veřejně s osobním stykem.

Ten vliv tu je, zvláště v posledních letech, kdy česká Vídeň počíná žíti širším i hlubším životem. Dr. M. Hýsek v článku o mladé literární obci ve Vídni, kterým přispěl jako dřívější její člen do ročenky Vídeňské Matice letos cele Macharovi věnované, soudí, že cesta, kterou se tu skoro všichni mladí berou, jejich poměr k Vídni, je cele určen Macharem, jeho »Tristium« i řadou pozdějších feuilletonů.

Je tu především Dr. E. Saudek, jeho překladatel i vykladatel, jenž ve svém duchu dovedl spojiti přátelství k Macharovi stejně oddané jako k Březinovi. Mnoho slyšel od něho, mnoho ví a snad jednou poví, co jako nejčastější host u Macharů slyšel a co osvětlí Machara jako člověka. — Počíná jemu i české literatuře býti Albertem z let devadesátých, s nímž Machar žil také v nejužším přátelství, a který byl svědkem jeho styků s ostatními Čechy i Němci. Machar už dávno v sobě provedl vyrovnání s nimi a hovoří s nimi jinak o Češích, než píší německé žurnály. Saudek vzpomíná Lippinera, ryt. z Taussigů, Bahra, Redlicha, Davida, Müllnera, Reicha, Philippoviche, Steinbacha, L. Brunnera, Hertze, Charmatze, prostřednictvím jejichž Machar značně prospěl české věci i Čechům ve Vídni, třebaže »mezi ně nechodí«.

Nechodí; za to když někdy přece přijde,

je to malým svátkem a zaznamenává se v dějinách české Vídně. O dřívějším jeho pobytu zde nevím z vlastní zkušenosti ničeho; dočetl jsem se jen, že byl na večírku, jejž pořádal Akademický spolek k jeho třicetinám, na což vzpomíná dr. Karásek ve zmíněné ročence letošní. Pak byl ještě na jednom večírku Akademického spolku, kde dokonce prý »geniálně analysoval Ibsena«, jak jsem našel ve starých záznamech, na oslavě Sv. Čecha, na večírku Ad. Heyduka —

O čtyřicetinách nevím — až zase něco od r. 1906, kdy mě také Akademický spolek přivedl k Macharovi s prosbou, aby dodal svou řečí váhy našemu protestu proti denunciaci prof. Judy Dostálem-Lutinovem. Tehdy přišel mezi mládež; byť i neřečnil, přece jistě všem zůstane onen večer nezapomenutelný i těch několik vět, jež pak přece pronesl.

Když se zakládala Volná Myšlenka, přišel zase mezi mládež, byl dokonce jejím prvním předsedou a častěji došel; ba recitoval i verše své na jednom jejím večeru, kteréžto cti se dostalo tu, pokud vím, pak jen večeru, pořádaném Akad. Verb. f. Literatur u. Musik.

Na večer Masarykovým šedesátinám věnovaný, na němž mluvili Herben a Hlaváč v téže prosté místnosti na Alserstrasse, se také dostavil a v jiné putyce (promiňte), kam se zašlo, protože tam u piana zpívali slováčtí chlapci, vydržel s námi a Herbenem dlouho přes půlnoc.

Pak jsem ho viděl na koncertě Moravských učitelů, na prvních pohostinských hrách Vinohradského divadla ve zdejším sociálně demokratickém sdružení Máj, slyšel ho přednášet témuž sdružení O antice — a dosti.

To jsou asi celé jeho styky s jistou českou veřejností. K návštěvám jiných podniků nemá času ani chuti. Z XVIII. i z XIX. okresu je do banky k parlamentu hodný kus cesty i jízdy, tam šest-sedm hodin práce, a den je pryč.

Kde nabrat potom času ke čtení nutných věcí, k studiu a konečně, či předně k tvorbě? Fysická nemožnost. Toť pro Machara největší předností Vídně před Prahou, že není odváděn od své práce žádnými t. zv. representačními ani národními ani společenskými povinnostmi, a že nezaměnil své naprosto neodvislé postavení ve Vídni nikdy za daleko skvělejší nabídky v Praze. — Řeči o »ubohém vyhnanci ve Vídni« jsou jemu i nám dávno dutou frasí. Cítíme velmi dobře, že z dálky, ze středu říše se může lépe, nepředpojatě pozorovat, vidět i na ruce, které tahají za provázky figurek doma hopkajících. Proto ho zbytečně neokrádáme o drahý čas, vědouce, že ve vážných případech sám se objeví, promluví, napíše, i vlídně přijme návštěvu nečekanou a poradí, knihu nabídne, pomůže a podepře.

O těchto stycích ovšem veřejnost neví, jaké jsou a jak působí blahodárně. Zví časem jen o výsledcích. Až třeba při šedesátinách!

J. K. Pojezdný.

Z NEDÁVNÉ MINULOSTI.

I.

V lednu, asi tak před desíti, jedenácti roky, v sobotu večer po všeobecném umývání, sedělo nás několik chovanek v pracovně dívčího ústavu Záštita. Připravovaly jsme se spát a většina už byla oblečena v noční kabátky. Milovala jsem »literární« rozhovory a proto začala jsem se vyptávati, kterého spisovatele mají dívky rády. Děvčata jmenovala Jiráska, Třebízského, Světlou, Zeyera, Krásnohorskou, Hálka, Vlčka, Vrchlického, zdá se mi, že i Lužickou. Když potom nastalo ticho, dlouhá, slabá brunetka, industriálka, která si za řeči splétala ještě ne zcela suché vlasy, řekla polo rozpačitě, polo sebevědomě: »Myslete si o mně, co chcete, ale já mám ráda Machara.« To bylo poprvé, co jsem toto jméno uslyšela.

II.

Veliká, poměrně bohatá a spořádaná vesnice pod horami je přifařena k sousední malé, horské vsi. Velkovesničtí postavili si kostel, ale byl jim povolen jen filiální, bez fary, s jedinou mší za měsíc. Malovesničtí zůstali tedy ve farnosti prvními a zbožní občané z velké vsi musejí dále slézati po většinu neděl asi 700 m. vysoký kopec, chtějí-li býti na službách božích.

Taková byla příčina jejich nepřátelství k Malé vsi a zároveň i k faráři, jejž podezřívali, že je schválně připravil o řádný kostel, jen aby nepřišel o nejbohatší vesnici ve farnosti. V krajínském listě objevil se časem rýpavý článeček, někdy posměvačná rýmovačka kdesi na stodole a tak pod. Farář oplácel zbojným osadníkům jednou za měsíc, když přijel do Velké vsi na kázání, jež bývalo pro Velkou ves očekávanou sensací.

Vzájemnému provokování zvykl farář i osadníci, pro něž měly tak služby boží jistou pikantnost. Ale jednou se neškodný boj zostřil. Farářovou vinou, neboť vesničané byli nevinni. Vím to, a proto se jich mohu zastati. Farář je málo znal, když uvěřil, že ve Velké vsi kdosi četl Machara, a že vlastně ten je inspiruje k nájezdům proti faře i hodné Malé vsi, v níž občané považovali se skoro za kostelníky.

Teprve farář pověděl velkovesnickým o macharovském jedu. Zatím co osadníci čekali, řeč o malé účasti při posledním procesí, začal farář po evangeliu: »Pak se nemá nebeský Pán Bůh hněvat, když takový nemrava, jako ten Machar — — —«

III.

V trojce Klementina přednášel prof. Pekař rakouské dějiny 19. století. Nepamatuji si souvislost, ale vím, že náhle překvapil nás otázkou, známe-li Macharovu báseň Na Kahlenberku. Nikdo se nehlásil. Jedni proto, že se ostýchali, jiní básně neznali.

Prof. Pekař lehkým tónem rozmluvy, bolo s nechutí, že ani tolik nemůže od svých žáků očekávati, zdánlivě odměřeně, přece však téměř recituje, přednesl několik strof básně. Zastavil se zálibně u metafory svůdné, zhýřilé ženy, zdá se mi, že u cesty »z Dürnkrut až k naší Bílé Hoře«, již jedině máme s Vídní společnou, a zakončil asi v tomto smyslu: »Měli byste i znáti všichni jako Čechové. To je vaše povinnost.«

Pavla Buzková.

K. KOCOURKOVÁ:

DVA LISTY.

V patnácti letech byla jsem mezi vyvolenými, kterým bylo dopřáno účinkovati v Besedě (v Žamberku). Bývalý můj pan učitel Vorlický dal mně výběr básně na vůli. Zvolila jsem si Macharovy Dva listy. Již dávno byla báseň mým drahým majetkem, který jsem v paměti nosila. Nadešel besední večer. Odzpívala se čísla, slečinky »ze dvora« odehrály »těžký« kousek na piano a přišla řada na mě.

Pan učitel dal znamení od jeviště. Sevřelo se mně srdce. — Vstoupila jsem na ozářené jeviště, pohlédla na přeplněný sál a bylo mně úzko, že delikátní Dva listy mám tak veřejně zjevovat. Začala jsem s nechutí, s nenávistí ku všem těm cizím očím, hlavám, postavám.

»Můj anděle, jsem šílen blahem...
A jak ti mám vše zjeviti?
Před štěstí svého stojím prahem —«

Potud nebylo života v mém hlase, říkala jsem mechanicky slova v mrzutém, shora uvedeném uvědomění, leč když jsem začala od slov

»a zítra chci jej přejíti —«

teplá vlnka přeplula zlehka moji náladu, vlnka za vlnkou zaplavovala mé nitro, zaplavoval se celý sál lidí přede mnou — — Zachytla jsem se na slovech, posílala je do prostoru dle mých slov zářícího, dle mých slov hasnoucího v rythmickém souznění s nitrem. Slova moje rozlévala se po celém okolí pohybem vyvěrajících vln, podobná hlasu vstříc ozvěně volajícímu a se vracejícímu — — —

— — — jen jedno stojí zázrakem,
to zítra! zítra! a jím spíjí
se duše její veselá
jak nejkrásnější melodií,
již na světě kdy slyšela —
ó nejraděj by jako střela
s tím »zítra« na svých žhavých rtech
z té komnatky své vyletěla
a křičela je po schodech
a běžela by po ulici
tam, kde je stále lidstva ruch,
a to své »zítra« jásající
jim hřměla v udivený sluch! —

Vztýčila jsem to slovo zítra jako radostný prapor, vlající nad celý svět a třímala vítězně nade všemi šťastnými city. Celá tato sloka byla neutuchajícím spádem šťastné, vybíjející se dívčí duše, bezradné v nečekaném štěstí. Bylo mně, jako bych sama měla se dát strhnout a výsknout radostí — —

Na štěstí přišlo zemdlení mé hrdinky. — Přechody dýchají v celé básni: co různých vzdechů, dětinských, dívčích, směšných, roztomilých! Bylo mně požitkem nanášeti tolik jemných odstínů s vědomím, že celek musí býti z tkaniva jako pavučina jemného, zbarveného bíle, růžově, bledě modře, bledě šedě jako sivá holuběnka a nadechnutý milou bláhovostí milující dívky. Co nejdiskretněji a se zatajeným dechem dotýkala jsem se slovy:

...hle, portrét s datem od maminky,
zde atlasové střevíčky,
zde dávno suché konvalinky, —

zvláště poslední větu nadechla jsem co nejjemněji, abych nesetřela vůni uvadlé památky.

— — — — — — — — — —

Řádky vrší se a vrší,
jako když v máji tiše prší,

poslední dvě věty tak mile na mě působily, jako by každé slovo hladilo mou duši —

Až do posledního slova šla jsem ruku v ruce se svojí hrdinkou — — Potlesk a pohybující se tváře v hledišti navrátily mě skutečnosti.

★

Vzpomínku hořejší jsem vylovil na světlo z rodinného našeho měsíčníku, poukazuje, že »je to panu Macharovi k narozeninám«. — Při četbě uvidí snad básník v duchu nejen Besedu »U modré hvězdy«, ale i park, profesora Alberta atd., mladého důstojníka, město, věže chrámové«. —

»Bylo to v máji —
— — —
kaplička, hřbitov, křížů sbor,
stromů pár, skalnaté tesy,
vlnité hlavy blízkých hor,
porostlé chmurnými lesy,
pruh žita — stádo koz — Žampach —«

I doba minulá se zjeví a dvacetiletí sbírky jeho se mu intensivněji přihlásí — 30 let bylo teprve básníkovi! Kde by měly kvést růže! Uvidí snad v bloudění minulosti t a k é, kde za těch 20 let růže vykvetly.

Básní výše uvedenou a celou sbírkou nejvíce bylo možno seznámiti básníka se srdci posluchačů. Zvláště začátky seznamování mají být takové: krásu, cit, člověka napřed představit — pak i apoštola, bojovníka atd. Záleželo nám na tom při uvádění všech básníků. — Dva listy! — ty chytly každého. — Jistě i jiní recitátoři dosvědčí.

Je v nich svěží dívčí ovzduší: mládí zapomíná dýchat a stáří stírá slzy. Ze všech vrstev, od nejprostších do nejrafinovanějších lidí máme k tomu doklady a velice zajímavé i osobami. Vzpomínám na př., že ve Veselí na milé schůzce profesorů ze všech takřka jihočeských měst před notesy a tužkami jejich »dostačila«. Když jeden starý pán slyšel, že autorka přednese D v a l i s t y, prozradil, že jich nezná. »Aha, to Hus a Žižka . . .«

Po přednášce také slza se mu zaleskla. To bývaly jediné přesvědčující honoráře, tak-li lidé stiskli ruce básníkům. Takový nelitostný profesor! »T o ž e j e M a c h a r? To že psal?« To jsme na mnohých místech od překvapených lidí slyšeli. A byli mezi posluchači i mnozí kněží. Já bych za leta měl mnoho dokumentů: ať jen pan Machar počká, snad v sedmdesátce!

Ale na konec přece o těch D v o u l i s t e c h. Nepochodily u jednoho žamberеckého inteligenta, jehož jistě básník znal, ani hrdinka básně, ani její tlumočitelka. »Měla jste si vybrat něco jiného, to se přece nehodí pro děvčátko říkat takové dvojsmyslné věty: sladká mdloba, zítra mým je všecko v ráz, v řasnatém županu. V županu!« —ou—

★

KATOLICKÉ POVÍDKY.

Paní řídící M. je vzorná maminka a ještě vzornější babička čtyř vnoučat. Macharovy spisy poznala až v podzimu svého života, ale Machara si zamilovala nade všecko a ani v rodině nepřipouští slovíčka proti němu. Bylo to v době, když v Čase vycházely K a t o l i c k é p o v í d k y. Nikdo lépe nedovedl ocenit, co je v nich pravdy, než paní řídící, která přes čtyřicet let pozorovala s mužem ze školy život far a jejich poměr ke škole. Ze starého zvyku chodívala paní řídící v neděli dopoledne na kázání. A tu jednou kazatel se pustil do jejího Machara a právě pro Katolické povídky. Toho stará paní nesnesla, uprostřed kázání se zdvihla a opustila kostel. Od té doby na kázání nechodí. Čte s tím větší láskou Macharovy nedělní besedy v Čase. A její láska k básníkovi došla odměny: Na jedné ze svých cest po Čechách přijel Machar také do jejího městečka, pobyl tam několik dní a paní řídící ho hostila. To byla radost, jeden z nejkrásnějších dnů v jejím životě; její kuchařské umění zazářilo v největším lesku. A po obědě, při černé kávě, Machar vypravoval. On tak krásně vypravuje! — Zlatá babičko, jež do vysokého stáří jste si udržela nadšení pro básníka, jak asi vzpomínáte na Machara při jeho padesátce, a jak mu srdečně přejete všeho nejlepšího! P. M.

★

V KNIHKUPECTVÍ.

Před třemi lety pozbyl jsem půjčkou Macharovy Feuilletony a Konfese. Meškaje v Praze a chtěje ztrátu svou poněkud si ulehčiti, prošel jsem dva antikvariáty, ale knih těch tam neměli. Konečně do třetice vstoupil jsem k Bačkovskému. — »Prosím!« odpověděl příručí na mou žádost a v malé chvíli balil mi již 4 svazky se známými mně Kupkovými obrázky na obálkách. »Zrovna jako nové«, pomyslil jsem si a ptal se na cenu. »Deset korun čtyřicet haléřů«, zněla neostýchavá odpověď. »Antikvárně?« povídám ne bez podivení. Příručí odpověděl: »Machar, pane, antikvárně se neprodává!« — Tož přece někdo, kdo nestárne. — To bylo před třemi roky a bude tomu tak bohdá i po třiceti. St. C.

★

DVĚ PROSBY.

Biskupství i děkanství a fary,
červené i černé kleriky,
panny Rozárky i panny Máry
strhly k nebi pokřik veliký:

O Pane, zbav nás toho Ancikrista,
sice přijdem brzy o svá místa,
když nám všecky ovce otráví!«
Ale jiná prosba v modravý
nebes prostor z ovčince zní středu:
»Bůh jej živ — ať víc je toho jedu!
J. R.

JAK VLASTENCI KDYSI O MACHAROVI . . .

De mortuis nil nisi bene — snad si Machar nyní připomene. Obyčejně se hází po těch, kteří sou v nenávisti, jen kamenem, ale Machar hodil po Hálkovi hned celým jeho pomníkem.

Až puchem budu, mrtev světu,
nad hrobu mého trávníkem,
buď z umělého hnojiva mi
hromada trefným pomníkem.
J. S. Mrcha.

Tak vytištěno v Humoristických Listech 23 listopadu 1894 ještě asi s desíti podobnými »vtipy« na Macharův článek o Hálkovi. A následující znělka o týden dříve tamže:

HRUŠKA.

Hnus! — Veliká tu hruška šedě stojí —
kol zápach žlutý nostalgický skučí,
jenž zrozen v bahně, plísni, kalu, hnoji,
v čemž nová spása všemu lidstvu pučí.
To Smradno hruška svými listy čuchá,
To Hnojno hruška cucá spodním tělem.
No, pokloňte se, v tom je vidět ducha
víc, nežli v jakéms Hálku vašem celém.
Jak z hnoje hruška sladké páše plody,
jež sympaticky přijme každé střevo,
tak já i z hnusu robím skvostné ódy.
Cit lidský nemám, mrně jsem a šťoura,
jenž co vám svato, s velkou chutí bourá —
já nejsem člověk, hruška jsem a — dřevo.
J. S. Mrcha.

V každém čísle té doby se najde celé klasobraní, z něhož čerpáno mnoho již pro delší stať o tehdejších poměrech v knížce V í d. M a t i c e — J. S. M a c h a r o v i — a ještě daleko nevyčerpáno, jmenovitě takových »vtipů«, v nichž se anonymové (z mladočeského tábora) obraceli proti všem Časistům.

Tak z čísla 21. prosince 1894:

HERBEN MACHAROVI.

Ty a já, to jsme dva,
do koho my dva se dáme,
toho v »Čase« rozsekáme.
»Čas hojí a Herbenův »Čas« hnojí.«

NA ZNÁMOU ADRESU.

Mnohý člověk z toho tyje,
když do lidí stále ryje,
takže v rozporu a ve při
podoben je panu vepři.
Fir.

»Pan Machar má prý ve Vídni dům. Proto to jeho koukání s půdy.«

28. prosince: »Machar že má dům? To jistě celý obývá sám, neboť kdepak on a dát někomu pokoj!«

»Má ve Vídni dům, ale mluví jako domovník.«

7. prosince: »Ku známé kritice: Obyčejně lidé tupí — tupí.«

11. ledna 1895: Z delší básně Pustinou .
(A la Heine-Machar.)

Pláň sprahlá — slyším hyen vytí
jež naplňuje okolí,
snad v odumřelé pustě cítí
ty šelmy někde mrtvoly? . . .

Jak poetická hyen práce,
když divoce se šklebíce
zde o mrtvoly počnou rvát se
při bledém svitu měsíce! . . .

Pryč s pěvci něhy! V našem žití
‚Čas' velí to tak jedině —
jen šakalů a hyen vytí
ať v české zvoní pustině!
Bu.

Na stejné úrovni se pohybovaly vtipy mladočeských Š í p ů i obrázky Krejčíkovy, které byly jen oblasem a ilustracemi k boji, k jakému se proti Macharovi, Času a Moderně zdvihla celá staromladočeská, klerikálně-feudální žurnalistika česká v polovině let devadesátých, když se třídili duchové.. Anonymové tehdejší teď jistě nebudou reklamovati své právo autorské, když jejich práce dnes otiskujeme.
J. K. Pojezdný.

MACHAR A HRABĚ KAUNIC.

Hr. Václav z Kaunic byl v posledních letech svého života nepřístupný. Poznal svět a měl těžký záduch. Byl srdce zlaté, spravoval pečlivě rozsáhlé statky a spořil, nejvíce na sobě, aby mohl dobře činiti. Ve volné chvíli pilně četl, měl na zámku Oboře při Uh. Brodě rozsáhlou knihovnu svých milých autorů a znal obsah každé knihy podrobně. Machar byl pro něho vzácný člověk, osud měli společný, oba byli vyloučeni na čas z národa, nebo aspoň

nebyli u oficielních osobností tuze oblíbeni. Machar hledal a ukazoval pravdu a to byl tichý program životní hraběte Václava, to se mu zamlouvalo. Machar se rozezpíval o kráse tohoto světa, chtěl, aby všichni byli šťastni v lahodné záři sluneční, která svítí stejně pro všechny, obnovil antický názor o dokonalosti osobní a blahu vezdejším, a to chtěl a prožíval hrabě také. Ale Machar kde shledal zlé bytosti, nebo špatné polobohy, tloukl hlava nehlava, toho se citlivý a měkký hrabě lekal, třebaže pochopoval. Hr. Kaunic, když narazil na nepříjemnou osobnost, nedovedl se ani ohraditi, odmlčel se, zakašlal, zatahal se za vousy a utekl. V pravém slova smyslu utekl a víckrát se s takovým člověkem nechtěl sejít, vyhýbal se, kde a jak mohl; nechtěl odporovat zlým. A ten Machar letí přímo za nimi, popadá jednoho po druhém a bije, kdežto básník by měl psát jen zlaté verše a nehnout se z prestolu. Toho hrabě nechápal a chtěl to Macharovi ústně vyložiti, ale neznal se s ním osobně. Kdysi v Praze pozval jej k večeři, ale Machar nepřišel. Těžká pomoc, když nechtěl, nebo nemohl, ale hrabě si k němu od té doby netroufal.

Macharovy dcerušky-školačky.

Jednou mne hrabě pozval na Oboru, a protože nevěděl, kudy tam pojedu, neposlal mně koně — zvířátka — naproti věda, že se k němu nějak dostanu. Obora má vysoký plot a tři brány, a zrovna hned první, ku které jsem od Hradčovic přišel, byla zavřena. Ptal jsem se Slováka z Veletic, který oral pod lesem, kdo má klíč. »Lesní, to je malé půl hodiny, ale víte co, vylezte po drátoch.« Tak jsem přelezl po drátoch. Když mne hrabě uviděl u zámku, bylo první slovo: »Poslouchejte, poklasný, Machar je v Luhačovicích a já bych se s ním rád seznámil.« Řekl jsem, že se nejbližší neděli sjedeme do Luhačovic a tak se tam v r. 1912 poprvé sešli a hned si rozuměli. Hrabě jezdil za Macharem a v r. 1913 pozval jej i s dceruškou k sobě na Oboru. Aby také nelezli po drátoch, poslal jim zvířátka naproti do Uh. Brodu. Machar se na Oboře nějaký čas zdržel a byl jsem také na půldne za nimi. Všechno si s Macharem projednali, domluvili, knihovnu prošli a sbírku pamětí a plány do budoucnosti pěkné smlouvali. Toho dne koncem srpna 1913 hrabě nás zavedl až na vrchol věže zámecké, odkud je překrásný rozhled na jihovýchodní Moravu. Při svém záduchu hrabě dlouho nebyl na rozhledně, ale s Macharem tam vyšlapal po ostrých schodech poprvé v r. 1913 a naposledy vůbec. Cestou v jednotlivých poschodích vysvětloval sbírky obrazů, podobizen a památek.

V takovém rozmaru jsem hraběte před tím neviděl. Dělal plány do budoucnosti o společné kooperaci. Potom si ještě několikrát zajel do Luhačovic a koncem září si smluvili společnou schůzi v Praze, kde se ubytovali oba u Koláře a pěkně si povykládali. Za několik dnů hrabě náhle a nečekaně zemřel a s ním zahynuly mnohé šlechetné úmysly. Macharovi vedle listů a milých vzpomínek zůstává vděčná práce, kterou po nějaké době jistě vykoná, aby tohoto šlechtice národu představil, jak myslil a žil.

Jako karakteristiku vzájemného poměru uvádím scénu, kde se hr. Kaunic vzmohl, aby Macharovi vytkl jednou vadu, kterou při něm shledával od počátku. Jako bych ho slyšel, jak se na Machara zadíval modrýma očima a povídá:

»Poslechněte, vy jste básník, veliký básník, ale vy své protivníky vyplácíte hned hotovýma jako na lavici a to byste snad přece neměl.«

Machar jej vzal za ruce a s největším klidem mu odpověděl:

»Pane hrabě, když mám někoho rád, jako vás, srdce bych s ním rozdělil, ale předpisovat si nedám od nikoho, ani od vás.«

Hrabě měl Machara od této srážky ještě radši, byli svoji, ale umřel nám trochu brzo.

Poklasný.

O. W.:

U MACHAROVÝCH MYSLIVCŮ.

Asi tři roky přede mnou sloužil J. S. Machar u téhož praporu a v týchž kasárnách na Hradčanech pod Loretlou. Věnoval tomu praporu poslední kapitolu v Konfesích literátových, jejichž další díl je čtenářstvem tak očekáván. Geniální brandýsský dobrovolník převýborně postřehl i světlé stránky suchopárného života vojanského a postavil pomník mnohé zajímavé duši lidské, dušené těsnou uniformou vojenskou.

Šestý prapor myslivecký měl tehdy opravdu ve sboru důstojnickém několik rázovitých hlav. Přítele Macharova, nadporučíka Filipa, obecně známého pod jménem Gustl, krasavce, pokládali jsme snad všichni za neobyčejného člověka. Jeho klid a naprostá uzavřenost nám imponovaly. Bylo na něm vidět, že to vojáctví jest u něho jen vnější formou, jen — ať tak dím — pouhou otázkou sociální; uvnitř že žije svůj život, neradostný, který se časem bouřil a hledal zapomenutí v alkoholu. Nebohý tento člověk, jeden z nejoblíbenějších důstojníků našich, zemřel mlád neduhem ledvinovým. Četl-li ještě Konfese, byl jistě dojat. Měliť Machara u praporu i za nás ještě důstojníci velice rádi a s láskou ho vzpomínali. Der Machar — říkával náš »pan hejtman«, bratr Gustlův. Byl to nejmladší a nejlepší setník u praporu, obratný důstojník, jenž nerad trestal a urážel, a přece jeho setnina vynikala. Jemu stačilo povelet, a setnina dělala divy. Tento »pan hejtman« Evžen nedožil se Macharových Konfesí. Zemřel mlád, ztrativ napřed dva roztomilé synky, v Plzni 1896, kamž byl pro churavost komandován k doplňovacímu velitelství svého praporu. — Třetí z bratří Filipů, Edmund, rovněž krásný vysoký muž s obrovským knírem, tehdy poručík u mé setniny, řízný a břitký voják, dal záhy vale zelené barvě. Oženil se s nebohatou dívkou a dnes je úředníkem na panství knížete Thuna v Děčíně. Jediný snad dosáhl štěstí, ovšem ne u praporu. Od toho jsem časem slýchal zpomínat na sv. Tomáše, kamž Machar zavedl někdy své uniformované přátele do společnosti »Mahabharata«.

I na jiné z vojáčků Macharových se pamatuji. »Český lev« — jak říkali nadporučíku Lippertovi — je nyní plukovník na odpočinku. Uváděl nás ve vojenské povinnosti jako velitel oddělení. Byl Pražan z Malé Strany a paní jeho, známá kráska, z Hradčan. Byl Čech a zůstal jím. Ještě jeden byl příslušník naší národnosti, poručík Mattas, syn ředitele panství schwarznberského, nádherná postava, svědomitý voják. Byl u 3. setniny. Mattas, oba starší Filipové a mladičký poručík Kindl, dnes velitel kteréhosi z bosenských pluků, tvořili čtverlístek přátelský. S nimi časem býval »starý Franeck«, nejstarší setník Koll, jenž krvácel už v r. 1866 a jehož jméno, jak nás povídavý Filip ujišťoval, vryto je na pomníku u Podola. Muž báječného klidu. Když bylo cvičení v plném proudu, pobručoval si na svém Kaktusu, na němž prodělal bosenskou okupaci, do vousů: »Andulko, mé dítě«. Machar je zvěčnil tuším v jedné ze svých povídek. Dobrý Koll stal se potom majorem někde v Maďárii, potom přeložen do Jičína, spadl s koně, odešel do Vídně na odpočinek a brzy zemřel.

Velitelem praporu za mne byl major Schmitzhausen (Schmitt z Macharovy črty »Řád Marie Terezie«), výborný jezdec, vojenský horlivec, dbající úzkostlivě o pověst svého praporu. Někdy jsme jeho vojenské nadšení posílali k šípku. Za něho život vojenský nebyl veselý.

Neděli po sv. Jáně 1890 vytáhli jsme do ležení u Mnichovic. Za časného jitra zavzněla polnice na dvoře Uršulínských kasáren, a šedivý major zavelel k modlitbě. Potom dlouhý, únavný, řádní pochod, ale bez jediného maroda, jak to pan major musil mít.

S pěti mediky — mezi nimi byl bývalý spolužák z akademického gymnasia, nyní chirurg a lidumil prof. Jedlička — obývali jsme dva pokoje u nějakého kupce. Na stravu chodili jsme do hostince »U Znamenáčků«, kde byla v malé kolničce také naše hlavní stráž. Do tábora narukovali též záložní důstojníci. Mezi nimi byl i Machar. Přijel se svou paní — štíhlou rusovláskou vzácné ušlechtilosti a elegance. Mezi důstojnickými dámami, jež provázely své chotě do tábora, zaujímala společenskou svojí vyškoleností čestné místo. Machar se nám líbil. Sloužil, trvám, u 3. setniny. Bylo na něm znáti, že kdysi »tu barvu zelenou« nosil stále. Byl klidný, řízný vojáček. Dosud ho vidím v duchu v důstojnické bluze s polní páskou, jak mne »visitiroval« na naší hlavní stráži před hospodou »U Znamenáčků« jako inspekční důstojník. Vedl si přesně a čistě po vojensku. Kde mne tehdy napadlo, že s mužem tím bude mi dopřáno časem se sblížiti!

A tou dobou vznikl u praporu zájem o Macharovu práci. Měl jsem na vojně své knížky. Řadu čísel známé Šimáčkovy kabinetní knihovny, v ní Confiteor, Bez názvu a Třetí kniha lyriky. Půjčoval jsem je vojáčkům. Měl jsem několik stálých odběratelů. Zvláště rád vzpomínám výborného četaře 3. setniny Fišera — v civilu lesníka, a na podmyslivce téže setniny, jehož jména již neznám. Ti četli obzvláště horlivě a Machar se jim velmi líbil. Obrázek: V kasárenské síni na »kavalci« leží černý četař s dlouhou dýmkou v

ústech a s Macharovou knížkou v ruce a čte, čte, čte. Ano, Machar se tehdy pilně četl u praporu, jemuž byl kdysi složil píseň na pochod, za niž sklidil nejvyšší uznání: samého velice přísného velitele, podplukovníka — Edler von Horrak. Rád doznávám, že tento zájem o Machara mezi myslivečky stál konečně obě mé knížky život. Jedna z nich nenalezla ani cesty k původnímu majiteli a z druhé vrátily se pouze ubohé trosky, které odpočívají kdesi v mé knihovně.

Než pobyt u praporu měl také trochu vliv na Machara. Jako člověk má posud básník něco vojenského ve svém chování, ovšem vojenského v ušlechtilém toho slova smyslu. Vrozené jeho vlastnosti rozvily se za pobytu ve sboru důstojnickém u 6. praporu měrou utěšenou. V jednání svém jest aristokratem po nejkrásnější stránce. A vojnu má rád.

Tím však není řečeno, že by měl básník sklon k militarismu. Jako ho neměl Aleš. Ale jakési sympatie k příslušníkům stavu toho lze u něho znamenati. Zvláště to staré vojáctví, vynikající rekovstvím, osobní statečností. Přirozeno, je sám osobně statečný do krajnosti, rek svého přesvědčení.

Nevím, dostane-li se některému vojáčkovi od 6. praporu mysliveckého toto číslo do ruky. Nemyslím, že by u praporu dosud bylo vědomí, že kdysi k jeho sboru důstojnickému náležel člověk, jehož jméno věčně bude ctěno u lidu českého. Snad některý z dávných přátel — Lippert, Kindl, Mattas — čtouce v denních listech oslavné články, vzbudí si v duši obraz milého druha z krásné doby. Sotva který mysliveček toho dne přečte si některou z knížek Macharových, neboť posud u nás neuskutečněn, o co kdysi v Německu s takým úspěchem pokoušel se kdysi nebožtík Jacobowski, aby se dostalo vojínům stravy literární.

JUDr. JINDŘICH KOHN:

AFORISM.

Macharovo dílo je zpověď, která burcuje k zpovědem. On psal deník nám všem. Proto máme všickni nějaký nepsaný deník o Macharovi. Svůj plzeňský otiskneme ve Směru. Neboť také Směr mohl by napsat o Macharovi: »Mnoho on jest pověděl ohňových slov. Nebýt jeho, ani toho všeho by nebylo, čím jsem.« Ale takových slov bylo užito o předchůdci a Machar předchůdcem není. Je počátkem. Snad možno prejudikovat historii bez velkého rísika v tomhle: S Macharem počíná se nová kapitola české povahy. To je tajemství zvláštní nálady Macharových dnů. Co Machar napsal, náleží literární historii. Ale co se z Machara četlo, náleží českému životu. Bude se vždy tomu rozumět, jak se Machar četl? Machar napsal: »Život je něco provisorního, je to jedno, jak se žije.« Ale osoba Macharova byla nám komentářem a my rozuměli. Je-li jedno, jak se život žije, je nejlépe žít mužně. —

LISTÁRNA REDAKČNÍ.

Přišly ještě některé příspěvky, ale dílem nevešly se do těchto Besed již, dílem přišly pozdě. Mnohé vyjdou postupně v dalších číslech Besed Času. Redakce je povinna poznamenati, že fotografie rodného domu Macharova a podobizna dcerušek Macharových byla nám zapůjčena nakladatelem Fr. Šimáčkem ze spisu V. Martínka: J. S. Machar. Fotografie Macharova v Římě s kopulí sv. Petra pochází od pí. M. Kubátové. Společnost v dílně sochaře našeho ve Vídni fotografoval sám V. Šaff r. 1901. Uprostřed společnosti sedí pí. Fiedva Macharová. Číslo ukončeno je medailí akad. sochaře Šejnosta, jenž Machara portretoval v září 1913 v Praze.

Redakce vzdává upřímné díky všem přispěvatelům a domnívá se, že Besedy Času přibližně aspoň podávají, co podat chtěly: zachytit okamžik, jak se v těchto dnech soudí o básníkovi ve všech vrstvách české společnosti.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 5. března 1914. Číslo 10.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo obvykle za 10 h, toto číslo za 30 h i s pošt. Pro odběratele denníku »Času« zdarma.

JAROSLAV NAUMAN:

HUSITÉ.

Svět o nás mluví! Husity nás zove,
potomky těch, co první bili lež,
ví, že jsme byli často vítězové,
že budem jimi, předpokládá též.

A my to sami myslíme snad taky,
řečníme o tom, v novinách to čtem;
jsme v čele lidstva — toť už úděl taký —
a Husa světu div že nevyčtem!

My nad tmářstvím a šalbou zvítězíme
ač počtem slabí, silní pokrokem!
— — a zatím doma pěkně s církví spíme
v manželském loži teplém, širokém — —

HANA GREGOROVÁ:

S JAHODAMI.

Dvoje drobných detí chodí z dom do domu. Chúďatočká predávajú jahody a nemajú akosi šťastia. Všade ich odpravia: Nekúpime.

Sú ze susednej dedíny, už mrak padá, tma je čosi — kamsi tu, ale ony sa nepoberajú domov, kým jahody nepredajú, lebo sa boja, žeby ich mať vyhrešila; kázala im všeličoho nakúpiť za utržené peniaze.

Mnoho takýchto i väčších detí chodí cez leto s hornym ovocím do mesta, preto náš šuhajček na prosebné bojazlivé: »bude sa páčiť jahôd?« dostáva odpoveď: »nie«.

On je ešte nezkúsený, prvý raz je tu s jahodami, ostiechave v chádza do domov a keď mu povedia, že nekúpia, poplašene uteká von a od akéhosi strachu by sa do plaču pustil.

Už ani nevie kde by vnišel akosi bezradne sa obzerá . . .

On je asi 10 ročný, sestrička 8 ročná. Oblečené majú nedelné šaty, chlapček je bosý, lebi ho nové topánky tlačily — sestra mu ich nosí prevesené na rúčke.

Pred každým domom na chvíľku zastanú, akoby Jožko premýšľal, či vnísť, či nie, potom akýmsi odhodlaným krôčkom ide ku bráne domu, položi svoju umazanú rúčku na kľučku, zaváži sa celým telom, zohnúc sa pri tom, kľučka šťukne, bránka sa otvorí a on vstúpi. Sestra ho čaká pred domom. Strkajúc hlávku medzi mreže železnej bráničky, blažene pozerá do cudzích dvorov na hrajúce sa panské deti. Sama, akoby živú účast brala v ich hre, na hlas sa smeje, rúčkami vše hádže. Alebo sa opre o stenu a v sladkej detskej nude žmúri očká, pri čom mršti celú tváričku, menovite ale noštek a zvedave čaká, čo sa jej predstavi v tme, vidi pitimužíkov i strigu na trlici — otvorí očí — všetko zmizlo. Zase prižmuri a teraz jej fantazia maluje anjelov, chytro otvorí oči, ale už ich niet — baví sa ale braček v svojej duši už nesie detskú bolesť, trpkosť života . . . Zahanbeným sa cítí, keď mu povedia, že nekúpia, vynde na ulicu, prisnym hlasom zavolá na sestru, ona detský zvážnie a zas idú dalej . . .

Mamka práve došla z pola domov. Deti ešté niet, ani ju to nejak neznepokojuje »však dôjdu« — mysli si, ale predsa vše vybehne pred dom, či ich neuvidí.

Nemala som ich pustit — hovorí si — ale pred mužom neprejaví, že je znepokojená, tvári sa, akoby o deti žiadneho strachu nemala. Bojí sa, že sa vadiť bude s ňou, lebo on nechcel deti pustiť, iba ona čo ich vystrojila.

Ide kravy podojiť na panskó a za ten čas už iste prídu — úfa sa.

Neprišly.

Utrápená běžala do Dolných pozreť, či sú ich deti už doma?

Už vraj dávno, lenže té boly tam od rána.

Už ani nevie, čo si mysleť, veď je už tmavá noc a ony chúdence, boh vie kde. I hnevala sa chviľami: »potvory, čo sa ne-

braly domov, keď videly, že je ide noc.« A zase s láskou myslela na ne.

Deti sa do úplnej tmy motaly po meste. Už bol mrak, keď opustené stály pred Bielych, krásnym domom. Dievčatko pozerá na verandu, zdobenú kvitnúcimi kvetmi, chlapček vstupuje dun — už zneje jeho — beznádejné: »bude sa páčiť . . .«

— Pani veľkomožná, kúpiť jahôd, spytuje sa kuchárka panej, sediacej na verande, so svojími deťmi.

— Nie, bola krátka odpoveď.

Brat a sestra sa poberajú preč a tí veselí z verandy ich ani nevidia.

— Bude sa páčiť jahôd? — v zúfalstve zastavuje chlapček po ulici idúceho pána.

— Kdeže by sam si ich vzal? — hovorí — chce ísť ďalej, ale zastaví sa a podáva chlapcovi peniaz.

Šuhajčeka to neteší, veď on chce predať jahôdy a tých mu z hrnčeka neubudlo. On chce predať jahôdy, svojimi rukami nasbierané jahôdy. Zarobiť si chce zaslúžený peniaz. Zdalo sa mu, žeby hneď bol starší, viac vážnosti by mal, akokoľvek tí väčší chlapci, čo už do fabriky chodia, do mesta.

Hrúzu sa natúlaly, až konečne zažiaril Jožko radosťou, veď už drží mladá pani misu, on natriasa hrnček, lebo jahôdy sa ubité, sype do mierky i na zem padajú, čo je on chudák rozčúlený . . . a už mu na dlaň dávajú peniaze . . . v hrnčíčku ostalo málo jahôd.

— Poď, Zuzka — volá na sestru. Predtým bez slova, smutne šiel ďalej a ona asi tri kröčky za nim, teraz sa i čosi chovára s ňou, ukazuje jej do hrnčeka i ručník s uzlíkom peňazí vyťahuje z košíka . . .

Znovu začne z dom do domu. Nekúpia, nekúpia . . . Zuzku to už znuovalo, volá ho domov. On sám vidí, že je už čas ísť, ale ešte probuje šťastie, aj ešte . . .

Stojí nebožiatko na prostried ulici, obzerá sa, obzerá; ľudia chodia sem i tam. Nikoho nepozná a predsa akýsi strach cíti pred nimi, je mu nevolno a tak by rád bol v svojej dedinke . . .

Kde sa podieť s tymi jahôdami? Čo tu sveta a nik si nekupuje jeho jahôdy, nik nevidí malého smutného Jožka . . .

V chvíľu, akoby mu odrazu dobrá myšlienka bola sišla na um, beží cez hradskú na druhú stranu. Košík zavesený na sohnutej ručičke, zdá sa pri jeho malej postave veľmi velkým.

V tej svojej starostí zabudol na Zuzku, tam ju kdesi nechal zahľadenú na čosi. Ona sa bezstarostne obzerala na všetky strany a dlho nevedela, že je sama. Iva keď Jožka nikde nemohla zazreť, pustila sa do náreku, až zadychčaný Jožko pribehol k nej. Sišla mu na um i hneď utekal nazad za ňou.

Chudák malý, nemá žiadneho uspokojenia z dnešného dňa. Vyťahuje hrnček z košíka, pozerá doň na trocha jahôd, zas ho dun kladie, o chvíľočku zas vyťahuje, ale darmo je, čo ako nerád, predsa sa poberá domov, lebo tma hustne a už sa jej začína báť.

Idú . . . už prešly i posledný dom mesta, vždy sú ďalej a ďalej v poli. Už ani svetlá z mesta nevidia, zašly za vŕštek, ešte jeden vŕštek a už sa im zaligocú svetielka z malých oblôčkov domcov v ich dedinôčke. Čím bližšie sú domu, tým viac tratia z tej ostiechavosti, ktorá ich v meste charakterizovala.

Jožka už netrápie nepredané jahôdy, ba skoro je rád, že sa im všetky neminuly, po jednej z košíka vyberal, tak trocha tajne pred Zuzkou, keď ich už hodne odejedol, vopchal celú rúčku do hrnčeka, vytiahol ju, jahôdami zbarvenú a podal Zuzke za hrsť zmliazganých jahôdok a sám už potom smelo dojedal, čo v hrnčíčku eště bolo a na koniec vycedil do úst i tú kvapku vodičky, čo z nich natiekla.

V sladkej chuti jahôdek našiel upokojenie nezdareného dňa. Už zabudol na všetko a zas je šťastné dieťa . . .

Mať im ide naproti ustráchaná. Vyše cinterína začne vyvolávať do tmavej dialky: Jožkó-ó-ó! Zuzká-á-á! Deti počujú, poznávajú materin hlas, sú uradostené a veselo jej bežia v ústrety. —

HANÁCKÉ DĚTI.

(Z Bochoře na Přerovsku.)

Jak se jenom trošinku rozjaře — slunečko bévá ešče hodně zubatý, sotvá že se vydrápe nad kalenice — to už neudržé paskřáně doma, dyby ich na řetazi uvázal. Nehde v kótečku za větrem, na osluňó vytočé se pató důlek a už to može iť. »Dé na jeden, dé na dva, dé na tři . . .« Chlapci hrajó v knofléky. Baranicu na ušách, šál kole krku, héla na nosi, škarbaly zapráskaný od blata, jak dyby tihly dělal, zimó hrkoce zubama, hojká rukama a déchá na ně, pořáď přešlapuje — ale hraje. Dyť celó boží zimu zpytoval, hde by uřezal jaké knoflék.

Franta vyhrává. Dopaluje to ostatní. Tož mu čarujó. »Čarovala ryba, aby byla chyba, čarovał rak, aby to bylo tak.« Ale nic platný. Franta už má od všeckéch vyhraný ty népěknější knofléky

žere ich to. Až kerési na to přišel. Franta míře do důlka, ale ne od oka. Tož ho hneď zakřéknó. »Ale včil budeš hrát, jak se patřé. Rozumiš? Knofléky se nepóščijó od pupka.«

Pomohlo to. Franta je beztelio malé. A dyž se trochu zohne a ruku spusti, má v důlku pomály všecky. Za chvílu je po celé véhře. Franta chystá se dom. Ostatní ho zdržujó: »Co bys chodil? Nechoď. Ešče vyhraješ. Istě vyhraješ.« Ale obehrané ide přece.

Hledajó za něho náhradu. Už ju majó. Křičijó z daleka: »Froline, poď sem honem, budem hrát.« — »Nemožu včil, nemám knoflékû. Všecky má Honza a zostal po škole. Tož až přinde.«

Celý dně není děcek doma. Ale jak se začéná zmrákat a jak zablankne klekání, krčé se všecko za kamnama. Lebo potem chodí klekanica a zbírá neposluchy. Večír je potmě růženec. Kluk se modlé, ale v duchu myslé na pucku a na randléky a počétá potichu, kolik vyhrál knoflékû. Fio.

JAROSLAV SVOBODA

1905.

Vál chladný vítr do lící,
zem byla — úhory.
Již lidé spali velicí
pod hrobů mramory.

Ve tmě jich syn se potácel
bez vůdce, bez cíle.
Byl vichrem vítr. Burácel
zběsile, zběsile.

Až jednou (co již přežito!)
vzplanuly obzory:
Červánky rudé šlehly to
na hrobů mramory.

A vzkřik' syn mrtvých churavý:
— Ty dny jsou předzvěstí!
— Jdu k slunci, jež mne pozbaví
temnot a bolestí.

Rozepial dlaně do výše,
z sil kráčel posledních.
A stály v řadě cypříše
a smutek čišel z nich — —

Leč řekl on (jak umdlelý!)
— Přec v cíl se proderu!
— leč neznal on, že hořely
červánky k večeru.

Až k zemi klesl zoufalý,
když mrak pad' na hory!
A klidně velcí dřímali
pod hrobů mramory.

Vyprahlým zrakem díváme se do tmy,
krajinou širou vymřelých polí.
Výčitky jakés k srdci až hrot mi
zajel a bolí.

Černé je nebe a země je výdech
sirý a hořký. A bude i ve dne.
— Stokráte marno nanovo v lidech
víra se zvedne?

Bojím se říci: »ano!«, jej cítím
klíčit v svém nitru, po sté již slepý — —
Věříme všichni v kraj svěží kvítím
v uvadlé stepi.

A je té víry nám nerozum silou,
neboť jen z něho zítřka plán spředu:
— Půjdeme do tmy s pohádkou bílou:
Ohně jsou vpředu!

Mnohdy bys mluvil. — Tón nalézt pravý!
— Mnoho těch bývá, jichž posměch se sklídí.
Mlčíme znovu. Davy jsou, davy,
málo je lidí.

Slábnoucí posléz víra jen zbude
v jakési světlo bílé a klidné,
které je vpředu — — Leč dny jsou tak chudé.
A život nám stydne.

Nezvedne více vzpomínka na ty,
v duši jichž s dobrem krása je živa:
Třpytil se často povrch jen zlatý — —
Cosi nám stlívá.

Kolik jich zbylo? — Jeden snad, v kterém
život jsi našel s niterní září — —
A tak jdem mlčky jiter svých šerem,
mládím svým staří.

POVÍDKA O LIDSKÉM POHŘBU.

Zemřela milostpaní. Byla už starší dáma, velmi přívětivá a dobročinná. V posledních okamžicích, kdy ještě stroj jejího života pracoval, blouznila o zpěvu. Slýchávala za dřívějších let zpívat studenty v kostele, a nyní ze všech myšlenek, které jedna po druhé prchaly z hlavy, nejmohutněji ji zabrala myšlenka o zpěvu. Když potom ze-

mřela, měli ji studenti zpívat; já mezi nimi. Byl jsem tehdy na pohřbu poprvé. Představoval jsem si lidský pohřeb zcela jinak, než jak jsem jej viděl.

Ve škole jsme cvičili smuteční sbory. Říkali nám, že musíme pěkně zpívat, že musíme před obecenstvem obstát, dost možná, že o nás budou v novinách psát. Za dva dni jsme měli sbory nacvičeny a před pohřbem jsme měli ještě jednu zkoušku. Opakovali nám znova napomenutí. Začala se ve mně probouzet otázka: Pro koho budeme vlastně zpívat? — Pro mrtvou? — Ta toho neslyší a proto snad nepotřebuje. Pro živé? — Ti přece truchlí a jim může býti úplně lhostejno, zdali zpíváme nebo ne. Či zpíváme, aby o nás psaly noviny? V takových myšlenkách jsem šel s ostatními do hřbitovní kaple, kde se měly konati církevní ceremonie. Všiml jsem si černé tabule u vchodu umístěné, na níž stálo, že dne toho a toho v pánu zemřela paní N. N., naše předrahá matinka, tetinka, babička. Dole byla jména »truchlících pozůstalých«. Ptal jsem se, sebe sama ovšem, proč to tam je napsáno? Já přece netruchlím a milostpaní vůbec jsem neznal. A nejen já, snad všichni, co tu byli. Či, vy truchlící pozůstalí, dělíte se o smutek s lidmi, kteří přejdou kolem?

Rozestavili nás v kapli jako zpěváky; tenory při sobě, bassy k sobě. Když jsem vstoupil, bezděky mne ovanula jakási vážnost a já si uvědomil, že naše vystoupení musí být důstojné. Za chvíli jsem se tam rozhlídl a nezdálo se mi to už tak vážné. Prostřed kaple byla v háji palem, cykasů a jiných exotických květin vystavena černá, krásně zdobená rakev. Kolem ní plály voskovice. Roztavený vosk kapal na lesknoucí se cínové svícny a světlo, které čas od času vyprsklo, čadilo ke stropu a vydávalo zvláštní dusivou vůni. Před rakví, na černé látce, na zemi rozprostřené, byly kytice a věnce se stuhami. Na stuhách byly nápisy: »Předrahé zesnulé«, »Za velké zásluhy o dobro chudých«, nebo jen jména rodin a spolků. Stuhy byly rozmanitých barev, nejvíce fialové a černé, a písmena byla zlacená. Dirigent nám dával poslední pokyny o tom, jak máme zpívat, a venku už se začalo shromažďovat obecenstvo. Příbuzní vešli do kaple: Starý pán, šedivý, choť zesnulé, za nimi jeho dcery a potom všichni příbuzní. A ještě se přihrnuly za nimi ženy a staré babky, které se rozestavily na druhou stranu kaple proti nám. Pozoroval jsem starého pána. Neustále pokyvoval skleslou hlavou a díval se na rakev. Vzpomínal asi. Dozvěděl jsem se, že spolu žili v manželství přes dvacet let. Musí být člověku hrozně, nesmírně úzko, když ztratí někoho, který ho měl rád a s nímž tak dlouhý čas žil. Zdálo se, že pán chtěl plakat, ale před námi se zdržel. Za ním stály jeho dcery. Už dospělé slečny. Bylo mi jich líto, protože ztratily maminku. Na pohřbu neplakaly však, ač bylo na nich vidět, že ani na chvilku nemohly zapomenout. Člověk nemusí vůbec plakat a prožívá přece hrozné chvilky. Obecenstvo vypadalo, jakoby ony dvě slečny velice litovalo. Ženy pohybovaly při tom rty, zdálo se, že se modlí. Jinak bylo veliké ticho v kapli. Pozoroval jsem mouchu, která v onom tichu nesmírně nahlas bzučela. Bylo to těžké ticho, že se každému zdálo, teď že něco musí přijít, aby se už přerušilo. Všichni obrátili pozornost na mouchu. Obletovala nejprve voskovice a potom létla směrem k příbuzným. Chvíli lítala kolem jedné, velmi zbožné ženy, která měla oči obráceny vzhůru a modlila se. Žádný se nehýbal a každý čekal se mnou, kam si ta moucha sedne. — Sedla na nos zbožné ženy. Zbožná žena se musila ohnat, což ostatní obecenstvo poněkud vyrušilo. Těžké ticho, horké ticho bylo přerušeno.

Někdo také vešel. Byli to páni v černém a několik dam. Šli rovnou k starému pánovi a ke slečnám, tiskli jim ruce a měli zkroušené obličeje. Hned potom vyšli z kostela a tam se živě bavili. Ti šli projevit soustrast, protože se to patří patrně. Lidem se uleví někdy, i když slyší lež.

Čekali jsme ještě nějakou trapnou chvilku. Venku zahrčel kočár, a z něho vystoupili tři kněží. Za nimi šel kostelník. Jeden kněz kropil rakev a modlil se latinsky, a my mu odpovídali. Nemohl jsem pochopit, proč lidé chtějí při pohřbu mít zcela cizího člověka, aby se před rakví latinsky modlil a my mu na to odpovídali. Tomu cizímu člověku přec do toho nic nebylo, že zemřela milostpaní. Také netruchlil. Vypadal zcela vesele. Jen při modlitbě chvílemi zdvíhal oči vzhůru jako ta zbožná žena s mouchou.

A potom jsme zpívali. Smuteční sbor: Že se všichni po smrti sejdeme, že nemají plakat nad zlomeným životem. Bylo mi skoro hanba, když jsem s takovou jistotou zpíval, že se všichni po smrti sejdeme. Kdo to může tak jistě tvrdit? Byl jsem rád, když jsme byli z kaple venku. Doprovázeli jsme průvod ke hrobu a tam jsme znovu zpívali. Zase se tam ten kněz modlil. Ještě jedno kropení a pak jacísi lidé, oblečení do velmi neobvyklých šatů začali spouštět rakev do hrobu. Jeden z nich podával obecenstvu

a tácku květiny, a lidé je házeli dolů za akví. Ke konci ještě každý vzal na lopatce rudku hlíny a hodil za květinami.

Byl konec obřadů. Někteří šli ještě jedou tisknout starému pánovi ruce a dělat kroušené obličeje. Tvořily se hloučky lidí, doucích z pohřbu. Někteří vzpomínali na ohřeb svých příbuzných, někteří byli rádi, e už je toho konec. A babky rokovaly o lečnách, že neplakaly, že patrně neměly taré paní rády. Celkem si bralo velmi málo lidí k srdci, že milostpaní zemřela.

Doprovázel mě na cestě domů kamarád, terý studoval o třídu výš než já. Vypraovali jsme si také o pohřbu. »Víš-li pak, o se stane s mrtvolou v hrobě? Nám to vyládal jeden profesor v chemii. To ti máš rozné. Nejprve tělo začne puchnout a za několik dní ozve se v hrobě dutá rána. Tě o se roztrhne a celé hnije. Jen vlasy zůtanou delší čas.«

Nemohl jsem si několik dní představit, e s tím, ten koho mám rád, s tím ten, kdo se mi líbí, že se s ním také tak stane.

K.

MACHAR MLÁDEŽI.

Když v mé učitelské knihovně přibývalo knih Macharových, s hanbou jsem vzpomínal dob, kdy sem o něm nevěděl.

Napadlo mi jednou, dáti mládeži do rukou knihu básní, knihu umění, krásy, radosti — knihu básní Macharových. Byla to odvaha. Vůči Macharovi i poměrům. Poměrů jsem se však nelekal. Hůře bylo s autorem samým. Četl jsem, že nedovolil M á j i ze svých knih vybírati pro antalogii, nedovolil F. S. Procházkovi zařadit ani jediné ukázky do L y r y. A byly to autority, přece něco znamenající! Jakž by dovolil mně, osobě zcela neznámé a nic neznamenající, ve svých knihách brakovat, soudit, vybírat, glossovat!? Nemohl jsem se dlouho odhodlat k dopisu. Skoro dva roky nosil jsem plán v hlavě, sestavoval a viděl knihu v duchu již hotovou — ale to nejhlavnější dosud scházelo...

Konečně v květnu 1910 jsem se rozhodl. Napsal Mistrovi stručně, co chci, a proč to chci. Přiznávám se: nečekal jsem odpovědi, a když, tož zanítavou.

Dne 10. května 1910 přišel z Vídně dopis. Písmo na adrese energické:

»Drahý pane!,

souhlasím a svoluji, — ale je tu ještě jeden vážný faktor, totiž můj nakladatel. A ten si vyhradil právo, takový výbor vydat. Dopište mu tedy laskavě, dohodněte se s ním, povězte mu, že mé svolení máte — snad by opatřil pro takový výbor i ilustrace a knížka by mohla vyjít k vánocům. Já se mu o tom zmíním také. Píši mu ještě dnes. Buďte zdráv!

Oddaný

Machar.«

Nevěřil jsem svým očim. Četl jsem opět a opět a když jsem se přesvědčil, že opravdu Mistr svoluje, abych pořídil výbor z jeho knih pro mládež, dopsal jsem p. Šimáčkovi, jehož svolení bylo tím jistější, ježto měl už dopis Macharův v rukou. A tak dal jsem se do práce.

Bylo mi to ovšem hračkou. Plán měl jsem úplně hotový a koncem června odevzdával jsem již rukopis nakladateli a v říjnu objevila se na literárním trhu kniha M a c h a r m l á d e ž i, která způsobila rozruch. Leč to by byla zase jiná kapitola.

Odčinil jsem knihou touto vinu, že byl jsem už tři léta učitelem a neznal jsem ani Macharova jména; postaral jsem se, aby něco podobného dnes se nemohlo opakovat, nýbrž aby nejen jméno, ale i dílo našeho prvního českého básníka znaly již i děti. A jsem na knihu hrd. Vždyť to, co nechtěl J. S. M. dovolit osobám, dlouhá léta v literatuře pracujícím, dovolil mně, člověku naprosto cizímu, neznámému, na Parnasu českém nic neznamenajícímu!

Ot. Svoboda.

Z LÁZNÍ LUHAČOVIC.

O posledních prázdninách uskutečnilo se mé dávné přání podívat se do Luhačovic.

Když přijížděl vlak k městu, vyhlížel jsem již netrpělivě z okna, nemoha se dočkati, jak předmět mé dávné touhy vlastně vyhlíží. Četl jsem a slyšel již tolik o tomto místě, že jsem byl opravdu dychtiv je shlédnouti.

Na náměstí očekával naši výpravu — byl jsem tam s několika soudruhy — slovenský předák dr. Pavel Blaho. Překvapovala mne jeho dobrosrdečnost. Všem nám tykal a byli jsme rádi, že jsme zbaveni protivného vykání. K obědu zavedl nás do slovenské společnosti, takže slyšeli jsme kolem sebe jen slovenčinu. Vyprávěl nám o maďarských poměrech, zvláště o volbách, což bylo i humoristické. S každým doktor velice přátelsky rozprávěl, bylo viděti, jak je u všech oblíben.

Po obědě, když vyšli jsme z hotelu, zpozoroval jeden z nás v rohu verandy seděti básníka Machara s dcerou Sylvou a upozornil na to doktora. Dr. Blaho, chtěje nám způsobiti radost, zavedl nás k němu a představoval mistrovi naši »nadějnou mládež«. Stál jsem ostýchavě s ostatními a díval se s úctou na drahého básníka. S tlukoucím srdcem poslouchal jsem ho, jak s každým z nás přívětivě

rozmlouvá, poptávaje se na naše studie a na představené — stál jsem před ním úplně zmaten a červený. Jaká to byla vznešená chvíle, když jsme s ním mluvili — čeští studentíci, na něž se často tak s vysoka hledí. Není divu, že se mi chvěla ruka, když jsem mu ji podával, a třásl hlas, když jsem s ním mluvil. Bál jsem se k němu téměř vzhlédnouti. Na jeho pohled nikdy nezapomenu, podobně jako mám vždy v živé paměti oči Evy Vrchlické v titulní roli Ibsenovy hry »Paní z námoří«, kdy zdálo se mi, že v jejích očích je soustředěna síla moře, které ji vždy tolik táhlo. Potom podepsal nám na památku každému lístek a dával napomenutí, abychom zdárně ve svých studiích pokračovali a pak národu i lidstvu prospěšni byli. Lačně vpíjel jsem ještě naposled své zraky do jeho milé tváře, abych si každý rys v ní zapamatoval Když jsme pak odešli a podívali se na sebe, viděli jsme, jak jsme červení a rozechvění. Žádný nevěděl, kde mu hlava stojí a překotně jeden přes druhého vypravoval, co s ním básník mluvil. Ltstek jím podepsaný ovšem jsem neodeslal. I. A. N.

MACHAR NA VOJNĚ.

Mám na recitaci Machara svou zvláštní a snad jedinečnou vzpominku, jež nepostrádá příchuti jisté pikantnosti. Nikdo snad nerecitoval Machara ve vojenských šatech kolegům vojínům jako já...

Vojákování bylo mi protivné. Nejen že mi jako učiteli ukrádalo prázdniny, nýbrž z hlubšího odporu k militarismu vůbec. Promyslil jsem za svého působení v zapadlých v zimě Kameničkách téměř všechny spisy Tolstého a Z drobných spisů téměř vssál jsem v sebe kapitolu: O vojenství a zažil jsem, když do nekonečna prostírala se sněhová pokrývka, úchvatnou Vojnu a mír a protestoval jsem se Suttnerovou v románu Odzbrojte! A tak nejmilejší básní v Golgatě stala se mi po »Dvou rodinných podobiznách« a úchvatném obraze »Na Golgathě« ta z duše vytryskla »La bête humaine«.

Proto jsem se těšil na chvíli, až poslední den budu ve vojenských šatech. Na rozloučení s námi improvisován na rychlo v Hradci večer na rozloučenou. Mělo se hrát, recitovat a v přátelském kruhu se pobavit naposled v dvojím sukně.

Sál besední byl pln, ale čísel bylo málo. »Mohl bych prý něco zahráti na housle.« Vymluvil jsem se, že nemám svých houslí, ale že se uvolím recitovati. Co? Vzpomněl jsem si na svou zamilovanou báseň o Golgathě, ale nevěřil jsem jen své paměti. Rychle tedy k Tolmanovi, koupil jsem si druhý exemplář, rozřízl na určitém místě a rychle ještě jednou přecházel známé milé mi řádky.

Jak intensivně jsem cítil každé slovo v tomto šatě! Bajonet vojenský, jejž tolikrát jsem upustil, když jsme cvičili jeho nasazení na pušku při myšlence, k jakému účelu to vlastně cvičím — pověsil jsem na hřebík a takto zbaven smrtícího nástroje, vystoupil jsem na improvisované podium.

Začal jem klidně — —: »To bylo na manévrech příbramských.«

Báseň zřejmě našla své pravé posluchače a ticho, sledující má slova přidávalo slovům síly, vznětu a vzdoru. Nezapomenu na tuto chvíli nikdy. Byl to hlasitý protest člověka, nuceného cvičit se ve zbrani proti někomu, jehož vůbec nezná, hlas křesťana, jenž prošel tolstojovskou školou.

Skončil jsem hlasem zlomeným, hluboce rozechvěn:

»Já cítil též, jak v nitru mém
se choulila tak zahanbená, plachá
ubohá lidská duše...«

Chvíli bylo ticho a potom teprve potlesk. Neměl jsem nikdy před tím ani nikdy po tom vznešenější a čistší radosti z recitace jako tehdy. A musil jsem recitovat znova a znova. Golgatha byla celá téměř rozřezána a Tolman musil po onom večírku objednávat nové výtisky.

Nedivte se, že stal se mi Machar po této recitaci ještě dražším než dříve. —zar.

OLD. SED:

JEŠTĚ POZDRAV MACHAROVI.

V pohádce o Zlatovlásce je jeden mraveneček s upálenou nožičkou, a ten Jiříkovi, hledajícímu princezniny perly po louce rozkutálené, se dobelhal s poslední, když už Jiřík zavazoval šňůrku. Zde posílám k Vám také zpožděného mravenečka, s pozdravem: neuhořel pod keřem, ale zpozdil se a teprv nyní ví proč.

Je Vám padesát, se všech stran k Vám doléta jí vzkazy a přání, a mně se jaksi nepovědomě nechtělo tentokrát se Vám hlásit. A nevěděla jsem proč.

Ne, že bych si byla chvíli Vaší padesátky nezpřítomnila — to není prostě možné už proto, že každý večer čtu právě našim doma kus Vašeho života — Vašeho díla, a můj malý synek, žáček druhé třídy, už nechce žádné pohádky, ale: »Maminko, zase čti pravdu o Macharovi.«

Ani opomění to nebylo, že Vám posílám svůj pozdrav až dnes — bylo to jakési neurčité zdráhání, jehož podstatu jsem si uvědomila při večer v Národním domě vinohradském: nevěřím Vaš padesátce!

Sešlo se nás včera několik set, bychom uctil hodinu Vašeho žití, která pro jiné znamená vyvr

šení věku. Přinesli jsme si Vás do té besedy v Národním domě vinohradském plné duše! A čekali jsme Vás! Při každém vrznutí dveří sta očí se k nim obracelo, nevcházíte-li. Sta očí pronikalo zábradlí galerií, nejste-li, skromný, potají přítomen, byste neviděn přehlédl svoje osení. Čas míjel a zmenšoval naději, že přijdete.

Kdybyste byl, Mistře, přišel! Známe i neznáme Vašich důvodů, že jste nepřišel, ne mezi nás, ale do Prahy; jedno však jest jisto nade vše: Kdybyste byl přišel, byli bychom Vám jednohlasně řekli, že jsme sice přišli slavit Vaši padesátku, ale že jí nevěříme! Že ji ctíme jen jako nedozírnou linii Vašeho vnitřního mládí, Vašeho věčného zrání, které z pokladů, jež ani rez, ani oheň, tedy ani čas nekazí, vyvažuje stále nové a nové složky, nebývalé a nevyčerpatelné.

A to je ten můj pozdní, mravenečči pozdrav!

Praha, 3. března 1914.

DROBNOSTI.

POLÁRNÍ ZAJÍCI.

Na výpravě R. E. Pearyho, když v lednu 1909 přezimovali v zemi Grantově, členové výpravy vycházeli na lov. Stříleli také bílé zajíce. Vypravují: Přišli zrovna k ledovci, kdež octli se mezi celou osadou těchto malých, bílých zvířat arktických. Mohlo jich být ke stu. Polární zajíc není takový strašpytel jako bázlivý jeho bratr americký nebo evropský. Celá smečka těchto zvířat přiblíží se ze zvědavosti lovci tak blízko, že se jednotlivci dají chytat téměř rukama. Strachu před člověkem neznají právě tak, jako neznají člověka vůbec. Zjev lidský v těchto obrovských pustinách mrazivého severu jest jim naprosto cizí. Zvířata proto neprchají, nevidí-li zjevného útoku proti sobě, jako činí větší divá zvěř stíhající svou kořist rozběbem. Borup a Eskymáci udělali kolem zajíců kruh, načež se jim blížili a sevřeli je tak, že nebylo ani třeba střílet: utloukali tato vyjevená zvířata pažbami svých ručnic a sbírali je.

VELKÉ ŠIRÉ RODNÉ LÁNY.

Velké, širé, rodné lány,
jak jste krásny na vše strany,
od souvratě ku souvrati,
jak vás dnes to slunko zlatí!

Vlavé žitko jako břehy,
květná luka plná něhy.
Na úhoru v žírné kráse
pokojně se stádo pase.

A jak slunce vás tak zhřívá,
a jak cvrček v klasech zpívá,
v šíř i v dál, vy rodné lány,
buďte vy nám požehnány!

Tato deklamovánka se také zpívá. Slova složil básník J. V. Sládek, hudbu J. B. Foerster. Myslím si, že nikde na venkově, kde Pěvecká sdružení naše to zpívají, posluchači nerozumějí textu. Neboť kdyby rozuměli, musili by se popadat za břicho. V celé té deklamovánce jsou dobré první dva verše. Ostatek je formou klinkání, obsahem nesmysl. Má-li se určit přibližně měsíc, kdy básník viděl vlavé žitko jako břehy, záleží na tom, v kterém byl kraji. Ve středních Čechách může to být jen červen. V tom případě sotva dostaneme dohromady vlavé žitko a květné louky; že by se stáda pásla v červnu na úhorech, o tom vůbec pochybuji. »Žírná krása« patří dle všeho stádu; pak je to hrozná poesie: v žírné kráse pokojně se stádo pase. Že básník neviděl červnové přírody a že si všechny ty přívlastky letní jen falešně představoval, vidět z toho, že mu cvrček zpívá v klasech! Pást stádo na úhoru a slyšet cvrčky v klasech — to se musí sedlák smát, až se prohýbá. Škoda Foerstrovy muziky na ty básnické nepravdy.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečínské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

Zvláštním kouzlem pro naše děti byla obestřena stará rovečínská evangelická fara. Narodilo se v ní deset potomků Fleischerových a mezi nimi byla i maminka. Zde prožily šťastné, veselé mládí se všemi venkovskými zábavami, tak různými od zábav dětí městských. Všecky pohádky o princích a princeznách i krásných hradech naše děti tak nezajímaly, jako ty prostinké obrázky ze života rovečínských farských dětí a vypravování o předobrých jejich rodičích, dědečkovi a babičce.

»Maminko, vykládejte nám to hezky od počátku,« říkávaly »a začněte s tím nejstarším, tlusťoučkým Bohumilkem.«

Kdysi před více roky napsala a uschovala jsem pro ně různé drobné ty příhody.

Zatím však nadešel bolestný den, kdy nelítostná smrt rozrazila kruh, teď už starých deseti dětí Fleischerových a ten nejstarší, kterého jsme tolik milovali a který dvěma nejmladším býval druhým otcem, byl nám vyrván. Jeho památce věnuji tyto vzpomínky na naše veselé šťastné dětství,

do kterého sám tak rád myslí svou se vracel. — —

I.

Bohumilek byl takový tlusťoučký příjemný hošíček, kterého měl každý rád. Tuze rád chodil ke své babičce Foustkové do Trpína »do služby«. Když čekala maminku nějaká větší práce, svázala Bohumílkovi jeho věci do uzlíčku a zavedli ho přes kopce babičce na vejměnek v trpínské rychtě. Pane, to byla dobrá služba!

Když v neděli po nešpoře tatínek s maminkou a malými bratříčky přišli se na něj podívat a ptali se, jak se má, tu si hladil spokojeně své bříško a říkal: »Ve sjužbě šem; dobže še mám; mašo mám každej den, nič nedělám.« Domů se mu ani nechtělo. A když mu doma maminka krájela chlebíček, naříkal lítostivě: »Ten je nějaký štarý a špinavý, babička má vždycky nový.« . Babička totiž pekla z vejražky a maminka z černé mouky.

Bohumilek nechodil ještě do kostela a neviděl proto nikdy tatínka kázat. Jednoho horkého nedělního dopoledne hrál si v zahradě. Trochu honil motýlky, pak šel volat kapry k rybníčku a když ho nechtěli poslechnout, vlezl raději do potoka honit »břenky« a trhal vedle potoka rybí očka (pomněnky), neboť miloval velice květinky. Za potokem byla zahrada p. učitele. Do té přeběhl a hajdy ke bránce. A co on vám u té branky uslyšel! Postranní dveře kostelíčka byly otevřené, aby nebylo uvnitř dusno a těmi dveřmi zaléhal až sem nedělním tichem jasný a zvučný tatínkův hlas. Bohumilek honem kopl do branky a utíkal po kopečku nahoru do kostela a přímo do dveří.

Tu uviděl tatínka, jak stojí vysoko nad jinými lidmi a rozkládá rukama a tolik jim domlouvá a oni ani muk. Bohumilek je zvyklý jen na laskavá, mírná slova tatínkova a je mu z toho hlasitého domlouvání úzko. Co oni jen tatínkovi udělali, že je tak hubuje, myslí si, a už natahuje moldánky.

A najednou spustí na celé kolo: »Tatínkúúú, nekšičte tááák!« To všemi lidmi trhlo a všecky hlavy se obracejí ku dveřím. Kostelník honem běží, odnáší Bohumilka a ujišťuje ho, že se tatínek nezlobí, že jen tak nahlas vykládá, aby i nahluchlé babičky a dědečkové slyšeli, a na faře překvapené mamince vykládá, jak pomáhal Bohumilek tatínkovi kázat.

*

Druhý farský chlapec byl Toník. Ach, milé děti, ten měl knoflíků! To byla sbírka! Vyměňoval je ve škole od dětí za všc možné a měl je pěkně roztříděné dle tvaru, druhu a velikosti, právě tak, jako má teď srovnány své brouky. Jenže ta jeho tenkrátnější sbírka byla mezi jeho »vrstevníky« mnohem známější, než nynější broukářská, třeba že je z největších v Rakousku.

Žádný knoflík nebyl před Toníkem jist a leckdy se stalo, že když maminka oblékala svůj nedělní »viklír« nebo tatínek reverendu, že tam najednou knoflík scházel, a jistě byl už zařaděný v knoflíkářově sbírce.

Taky už tenkrát Toník rád pozoroval všelijakou tu pozemskou i vodní »žoužel«, jak leze a plave, a nedbal při tom bahna ani vody! Proto mu maminka kdysi, když dostal nové střevíčky, zvlášť kladla na srdce: »Ať mi pak nevlezeš někam do potoka a střevíce nerozmáčíš!« Toník si to vzal k srdci a než vlezl na louce do potoka, střevíce zul, svázal tkaničkami a pověsil na vrbu. Bavil se tak dlouho, až slyšel zvonit poledne. Vyskočil z potoka — na střevíce ani nevzpoměl a utíkal domů. Maminka už ve dveřích kouká na nohy — střevíce pryč. »Kde máš střevíce?« Toník zaražen pohlíží na bosé nohy, ale hned konejšivě dodává. »Ale, vždyť visí na vrbě!« »Jistě je tam někdo sebral,« naříká maminka a služka honem utíká na louku, ale Toník filosoficky usuzuje: »A proč by bral, když je tam nedal.« Maminka sice té filosofii moc ne věří, ale na štěstí střevíce tam visely a Toníkova filosofie slavila pro tentokráte vítězství.

Třetí chlapec byl Julouš. To byl zase kudlář! Jak nebyl ve škole, pořád něco kudlou fikal a ořezával. Jednou dělal to nějak nešikovně — šmik — kudla zajela do oka. To bylo leknutí! Na štěstí naše maminka byla poloviční doktor. Zavázala pevně oko, položila Julouše na znak do postele a tak musel ležet, dokud nepřijel z Olešnice pan doktor. Musel tak pak ještě dlouho ležet, ale oko se zahojilo a zůstala mu jen čárka na bělímě, která ho později zachránila od vojančiny.

Julouš míval jen malou kudličku a proto jeho ideálem byla veliká kudla, kterou maminka nosila v kapse a tuze nerada půjčovala, protože ji sama hned na dvoře, hned v zahradě potřebovala.

(Dokončení.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společenstvo s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy… Dušek. — Tiskem Práva Lidu (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 12. března 1914. Číslo 11.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo obvykle za 10 h, toto číslo za 30 h i s pošt. Pro odběratele denníku »Času« zdarma.

F. SKÁCELÍK:

NOCI.

(Příteli Poppymu.)

Byla to smutná noc, můj příteli! —
Už jste kdy hladil ustarané dlaně?
Už jste kdy zřel, jak hořce slzely
otrlé oči steskem nečekaně?

Vždyť Vy jste chápal ten můj divný sen,
jenž před chvílí stál u nás v šatě rudém . . .
Jen věřte dále sladkým retům žen,
ve Vašem mládí je tak leccos bludem.

Však, duše mužná, život je jen žal,
a lidé v něm jen cizích přání sluhy,
kdo za srdce by dnes zas srdce dal,
kdo trpět chtěl by, když zaň trpí druhý? —

Na konec touhy teskno vzpomínat,
a štěstí se tak snadno slovem slíbí,
a ještě hůř je bol znov začínat,
když všechen smysl v další žití chybí.

Pak přijdou chvíle jak ta smutná noc,
a cítíš: tady končí žití cesta . . .
Jaká to krutá a ďábelská moc
myšlenkou štěstí moje srdce trestá? —

*

Ba smutné noci! — Nač to povídat,
příteli, Vaši důvěřivé duši.
Přestaneš na dny život počítat,
dolehne smutků neodbytný řad,
v nichž tíha tmy tě jenom k snění vzruší.

Ó, noci chmurné, dík těm vašim tmám!
Jak se jim srdce beze vší lsti oddá,
jak brzy chápe zářný světla klam
a život v něm, jenž kdykoliv chce sám
nám třebas láskou chladně jedu podá!

A nač se tedy marným svěřit snům,
nejtěžší bol je vždycky hrůzně prostý,
srdce se chystá k novým zápasům
a ten, kdo slíbil vést tě k lepším dnům,
ti vlastním citem k štěstí spálí mosty . . .

Vy jste mně podal ruku, příteli,
za jinou bílou snad jen smutků hodnou.
Mé touhy navždy nocí setměly,
a city, které zaplát nesměly,
se jenom ve tmách s příštími dny shodnou.

*

SEN.

(Věnováno.)

Škoda všech slov a velkých citů,
a přec jen za ty škody dík;
teď mrtvo leží na svém štítu
mé srdce, starý bojovník . . .

Snad snilo, že se z boje vrátí,
zatím se roky skupily;
ba jenom mládí tím, co ztratí,
se k nadšení znov posílí!

Tak marně touha denně hlásí:
mně nevěř, jsem jen pohádka . . .
Když duši potřebí je spásy,
zdá se i lež pak přesladká.

Ale přec jenom těžko žíti,
když srdce navždy mrtvo je,
a když máš jen, cos nechtěl míti,
a není síly do boje . . .

Jen život, který s vášní svůdce
vždy to, co rád máš, rozdrtí,
ti nechal sen o něžné ruce,
aby tě mučil do smrti.

*

H. BEZDĚK:

LÁSKA ODPOUŠTÍ.

I.

— Dobře, že přicházíš, Karle! Tak je mně dnes teskno, že bych tě nejraději měla stále kolem sebe.

— Ale Jarmilo! Co pak tě už zas souží?

divil se Karel, líbaje malé, bílé ručky Jarmiliny. — Jestli pak víš, odkud přicházím?

— Odkud?

— Od strýce Jana.

— Nu?

— Přijde na svatbu!

— To jsem ráda! Zatleskala Jarmila rukama. — Jak jsi z něho, ty kouzelníku, vylákal ten slib? Vždyť jsem se ho tolik nadarmo naprosila.

— O tom až podruhé! Prozatím stačí, že strýc přijde . . .

— Tak bychom byli se všemi hosty na svatbu hotovi?

— Ano.

Oba přešli, držíce se za ruce, na druhou stranu pokoje a usedli na pohovku s měkkým květovaným přehozem.

Karel se na chvíli odmlčel a zamyšleně se zahleděl do otevřeného okna, kde skláněl se dusný večer pozdního jara na zelený, v nehybném tichu mrtvě stojící sad.

Jeho příchod i zpráva o neočekávaném rozhodnutí strýce Jana Jarmilu sice potěšily, ale krátký tento vzruch radosti se zas brzo rozplynul v pocitu vtíravé, vlastně bezpředmětné úzkosti, která ji dnes po celý den mučivě svírala a trýznila.

— Co je ti, dítě, že tak smutně věsíš svou zlatou hlavinku? zašeptal Karel, který se náhle vytrhl ze svých myšlenek a překvapen, spozoroval její tichý smutek.

— Nic mi není. Je mně tak sladkobolno — — — jsem šťastná, a přece kdesi v hloubi duše ozývá se rušivý tón čehosi tmavého, čehosi strašného.

— Co tě vlastně mučí, můj zlatohlávku? znepokojil se náhle Karel.

— Sama nevím, zašeptala Jarmila, skláněíc hlavu na jeho rameno. — Je mně tak dobře u tebe, mohu-li hledět v tvoje oči, v nichž vidím celé světy lásky a síly — — ale, vzchopila se náhle, jakoby jí byla nenadálá myšlenka ozářila neurčité mátohy její pochyb — ale — — — Karle, odpusť mně — — — Karle! — — — Budeš mě mít rád i potom, až vlny všedního života budou se snažit setřít pel vroucí něhy s bílého květu naší lásky? — — — Karle, ty víš, že láskou k tobě žiju — — — Ty jsi má skála, které se slabýma rukama držím, ty jsi mé světlo, jež mi v úzkostech mého života bude svítit — — — Karle! Můj drahý! — — — Můj jediný!

Lehký, sotva znatelný mráček přelétl tvář mladého muže. Jarmila ho nespozorovala a šťastna dala se strhnouti v náruč Karlovu, dala se líbat jeho horkými rty, které šeptaly vřelé ujištění jeho trvalé lásky.

Jako ze sna probudila se Jarmila, když se po chvíli Karel šetrně vyvinul z jejího objetí a se sledy silného rozechvění jí řekl, že musí odejít.

— Karle! Neopouštěj mě aspoň dnes! Zůstaň, prosím tě vroucně o to — — je mně bez tebe tak teskno, tak úzko.

— Drahoušku, nemohu — — — musím jít — — — upokoj se, zítra přijdu zas a zůstanu u tebe celý večer.

Mlčky padla Jarmila na jeho hruď a očima, slzami zarosenýma, se vpíjela do jeho zasmušilých tváří.

— S Bohem, má duše! zašeptal Karel a dlouze políbil skleslou, skoro zoufalou Jarmilu na chvějící se rty.

— S Bohem, Karle! Přijď jistě!

— Přijdu!

II.

Zmaten ubíral se Karel dusnými ulicemi ven za město do osamělého, starého parku. Na rtech ho pálilo ještě vroucí teplo Jarmiliných rtů, na hrudi cítil něžný dotek jejího těla — — — zdálo se mu, že kolem něho se tiše, nepozorovaně vznášejí jemné tiché výchvěvy její duše. Cítil se cele být pod vlivem její bytosti — — — několikrát už změnil směr svých kroků, chtěl se vrátit k ní, chtěl odejít domů, ale cosi neznámého nepovědomého, něco, co nebylo v něm, co vnikalo v něj z venčí, co zachvacovalo jeho bytost tím více, čím — vzdáleností a časem — ubývalo spasného vlivu Jarmilina, ho táhlo dál, pobízelo jeho kroky a jako rán zvonu mu hučelo v hlavě:

— Ty musíš jít!

A Karel šel.

— — — — — — — — — — —

Nebe se zatím zatáhlo černými chmuram Park ztemněl a zesmutněl. Palčivý, těžk vzduch ležel nehybně na stromech, keříc na celé přírodě, která jakoby se neodvažo vala ani dýchat strachem před rozpoutaný vztekem živlů . . . kdesi v dáli temně za hučel hrom a jeho ozvěna hluše zanik v hrozivém, mlčícím tichu.

Karel zrychlil kroky. Hbitě proběhl napříč opuštěným parkem až k osamělém gloriettu, kde pod mohutnou klenbou šir kého platanu stála štíhlá dívčí postava.

— Přece jsi přišel? zašeptalo děvče zimničně zjitřené jeho oči tázavě utkvě na zmučené tváři Karlově . . . — A co je .

— Lidko! Pro Boha, nemuč mě! Vše povím, jen mně okamžik dej oddechnou

Zavěsila se na jeho rameno a mlčky v hloub houštin zetmělého parku.

— Ty budeš mít svatbu, Karle? ozvala

Lidka a ostrý, řezavý její hlas projel jako blesk tmou zmatené duše Karlovy.

— Budu, zašeptal stísněně.

Lidka se zastavila. Ruku vyvinula z pod jeho paže a zlým, podrážděným hlasem, každé slovo zvlášť vyrážejíc, se zeptala:

— A co bude se mnou?

— Ty budeš mou! prudce zvolal Karel.

Lidčina postava vyrůstala a mohutněla. Její bílá, pobledlá tvář se chvěla a oči, hrozné, oči sálající, zžírající nespouštěla s jeho rtů. Jimi ho držela v železném objetí své vůle, jimi si ho podmaňovala, jimi nabývala nad ním moci daemona.

— A ona? násilně vydralo se z její rtů.

— Ona bude mou zákonnou ženou... Ale já, já budu tvůj na vždy!

Napětí v Lidčině tváři povolilo. Zlý, výhrůžný blesk jejího oka pomalu zaměňovala vzbouřená, horká vášeň... vpíjela, vbodávala se očima v Karla, který se zdál být pouze loutkou její chtíčů.

— Ty's přece dobrý hoch! vzkřikla opilá svým vítězstvím a s divokým výkřikem radosti a vášnivého opojení vrhla se v jeho náruč.

— — — — — — — — — — —

V modré cloně mraků se zajiskřil oslnivě bílý blesk a hned za ním zařval hrom řevem raněného zvířete. Vysoko ve vzduchu nad vrcholky stromů zasvištěl vichr. Se vzteklou zlobou se opřel o věkovitou hlavu staré lípy, pod kterou stáli Karel s Lidkou, neslyšíce řevu bouře, nevidíce houstnoucí tmy a její hrůzy. Země se zachvěla a s ohlušujícím rachotem řítilo se mohutné, věky vyhlodané tělo lípy k zemi.

— — — — — — — — — — —

Pod tříští její větví našli druhého dne Karla a Lidku v ztrnulém objetí smrti.

III.

Po bouři sneslo se usměvavé jasné jitro nad městem. Jarmila stála u široko otevřeného okna a mlčky upírala své divně zastřené oči na svěží, třpytnými kapkami rosy pokropenou zeleň zahrady, která zářila tichým, radostným mírem.

Jarmila cítila, kterak vonný, opojný dech jara vane kolem její skrání, cítila tu smírnou radost, jíž dýchala osvěžená příroda, ráda by se byla poddala pocitu vtíravého štěstí, které ji obklopovalo, ale jakási temná předtucha čehosi neznámého a hrozného se neodbytně vkrádala v její zneklidněné srdce.

— Jarmilo! ozval se za ní měkký hlas matčin.

Mlčky se obrátila a její pohled spočinul na pobledlé, divně zkřivené tváři matčině. Zadívala se na ni pozorněji a zdálo se jí, že na dobré její líci zahlédla stopy slz.

— Stalo se něco? zašeptala Jarmila s klidem, v němž přece se chvěl skrytý tón bázně.

— Stalo.

Karlovi?

Ano.

Obě se odmlčely a jejich pohledy se střetly. Jarmila dlouho vydržela zdánlivě klidný pohled matčin, ale náhle, jako by jí bylo světlo vzešlo, chopila matku za ruku a zvolala hlasem, v němž se chvěla hrůza nad možností vyslovené myšlenky:

— On je mrtev!

— Je! ozvalo se temně, sotva slyšitelně s matčiných rtů.

Bez hlesu padla Jarmila do její náruče.

— — — — — — — — — — —

Musím ti, dítě, ještě říci, zašeptala po chvíli bezradná máť v naději, že stín, vržený na světlou památku Karlovu, zmírní hoře dceřino — — — že ho našli — — — v obětí jiné!

— Lidka — — —! Ó Lidko! Lidko!

S jasným, pronikavým výkřikem klesla Jarmila na kolena, zaryla ruce do dlaní a upadla do stavu ztrnulé polomrákotnosti. Matka snažila se ji utěšit, vzkřísit, ale to jediné, co od ní slyšela, byl tichý vzlyk:

— Mamo, matičko...! Nechte mne!

Jako by cítila, že svým neštěstím se Jarmila sama musí probojovat, tiše a beze slova odešla.

Dlouho klečela Jarmila na zemi před otevřeným oknem, jímž na ni klidně shlíželo veliké, modré nebe.

Přestala plakat.

Bouře, která krutě roztřásla její tichou, měkkou duši, spálila v ní svým ohněm bolesti a utrpení poslední příškvary lidských strastí a vášní.

Uklidněným, zmlklým srdcem jejím zavanul odkudsi z eterného neznáma nebesky jasný hlas, který rozezvučel celé její nitro ve velikou harmonii lásky, která odpouští.

Zářící, svatá láska vstoupila v srdce Jarmilino a vypučela v něm v bílý, nádherný květ — odpuštění.

— — — — —

— — — — — — —

— — — — — — — —

— — — — — — — — — — —

S uklidněným a vyrovnaným srdcem vstoupila Jarmila do umrlčí síně Karlovy. Tiše a pokorně se přiblížila k jeho rakvi a horkými slzami skropila srdce, které nepřestala milovat.

V KRKONOŠÍCH.

Vystupovali jsme tři na lyžích od Dvoraček k vrcholu Kokrháče. Hustá bílá mlha, jako prostupné moře bez konce a bez mezí, odnímala nám vědomí prostoru i času, neslyšně zalévala nás svou beztvárnou vzdušnou hmotou a činila z nás temné stíny zvolna postupující zvlhlým a zledovatělým sněhem kamsi do výše. Schází nám vědomí vzdálenosti; není v té šedobílé stísňující spoustě jediného bodu, na němž by oko si oddechlo z nesmírně smutné jednotvárnosti a těsnosti obzoru, a jen lyže šinucí se přesně vytčeným směrem nahoru a troucí se zhusta o zamlžený sníh, přerušují svým tvrdým taktem teskné chvíle dlouhého mlčení. Ale nebyl by obraz horské zimy celý, kdyby malován byl jen zpívajícími barvami — modrou a bílou — jasného zimního dne, kdy slunce rozhodí nespočetné démantové jiskry po cudných, čistých pláních a hrdých hlavách bílých hor. V takových chvílích jásají kolem vás v úžasné harmonii oslňující úběl obzoru s oslňující modří nebes, jásají pohádkově bílé mramorové hrady, jež zima vyčarovala ze žulových skal, kde stávaly osamělé stromy, jásá celé duševní i tělesné vaše já, splývá s očišťujícím a odosobňujícím hymnem čistoty, nekonečnosti a krásy.

Ale horská zima má také svoje temné a hrozivé písně, kdy pohasnou barvy i světla, zmizí uchvacující šíře i výška obzorů, kdy zalejí vše šedé, žlutavě bílé mlhy a kdy vás obklopí nekonečný smutek bezbarvosti a beztvárnosti, stesk, který by asi pociťoval člověk v předvěkých dobách, kdy nebylo ještě světů a kdy světy rozptýleny byly ještě do jemných mlžin bez tvarů a barev. Vaši soudruzi, které sotva tušíte v slabých stínových obrysech před sebou, zdají se vám čímsi nehmotným, netělesným a neslyšným, co mizí chvílemi v beztvárné bílé hmotě, kterou nemůžete hmatati, ale která vás neúprosně a nelítostně poutá v svém zajetí jako neodvratný osud. V takových chvílích vracíte se zase k sobě, do svého nitra, cítíte skromněji, ale i lidštěji, a vaše srdce lne příchylněji k některému z těch stínů před vámi, s nímž jste se nedávno poctivě pohněvali. I horské mlhy sbližují lidi, nejen horská krása. A člověk musí být vděčen přírodě za všecko, co jej činí lepším člověkem...

Sjíždíme s vrchu Kokrháče; máme dojem padání do neznámé hlubiny, jejíž rozměry jsou zakryty šedobílou, průsvitnou hmotou. Ostrý vítr hladí drsně a upřímně naše tváře, ověšuje každou brvu a každý vlas našich hlav i čapek bělostnými krystaly, a lyže šustí tím známým radostným svistem trhajícího se hedvábí po svahu spíše tušeném než viděném.

V mlze objeví se řada ojíněných tyčí, které odkudsi označují cestu k Labské boudě. Zdá se vám, že stojíte a že tyče vynořují se rychle z mlhy a ubíhají kolem vás, aby ihned zapadly v bělavé tmě. V bezútěšné mlžné poušti oddychne si takřka duše, znesmělená prázdnotou svého úzkého obzoru, při pohledu na určitou a pevnou řadu tyčí, vedoucích k ochranné chatě, kde je světlo a teplo a lidé. Najednou objeví se temný obrys čehosi velkého, ale neurčitého, černý stín, v němž za okamžik rozliší se známé tvary Labské boudy. A pak to jde zase vzhůru, mlhou a větrem až k Sněžným roklím, jichž propasti lemovány jsou na okrají obrovskými krajkami bělostných návějí. Hlubiny těchto kolmých srázů zanikají, jako vše kolem nás, v bělavém moři mlh.

A zase narážíme na tyče, jež vedou nás s Vysokého Kola k jeho úpatí. Na rychlém ubíhání bílých tyčí uvědomujeme si nejasně rychlý svůj sjezd. Oči zalité z větru slzami ztrácejí poslední pozorovací schopnost a jen boky vyrovnávají mimovolně porušenou rovnováhu těla při větrném sjíždění krásného svahu. Na úpatí opouštíme hřeben a tyče, jež vedou kamsi do bílé noci až ke Sněžce, zabočujeme v pravo a dvěma velkými oblouky letíme dolů po svahu, kde se vynoří zase náhle tmavá plocha Martinovy boudy.

Jediná, ryze česká bouda v »našich« Krkonoších.

Nemohu si stěžovat do německých bud horských. Ale doma jsem se cítil jen v Martinovce. Byly to dobře prožité chvíle, kdy k radostné únavě připojilo se útulné teplo české chaty a milá společnost jejího nájemce, dobrého českého člověka.

Když jsme druhého dne připínali lyže k odjezdu a kolem nás rozjásala se zase nádhera zimních horských krás, modré a bílé, bylo mi teskno a trpko. Trpko z našeho češství. Povím vám proč.

Když, tuším, před dvěma lety přišel p. Hloušek do Martinovy boudy, bylo plno chvály a hrdosti z toho, že získán byl ryze český kus krkonošské půdy. Ale to bylo vše, čím jsme odměnili českého člověka, který vložil celé své jmění do nákladného podniku. Němci nenáviděn, osamocen a obtěžován, hledívá už po dva roky p. Hloušek za českými turisty a lyžaři, kteří vyhledávají boudy německé. A přece je Martinovka (přístupná snadno ze Spindelmühle) nejpřirozenější střed krkonošského pásma, nejvhodnější místo k odpočinku pro turisty, jdoucí i od Nového Světa i od Sněžky. Leží jen několik desítek metrů níže hlavního hřebenu, na němž jsou známé boudy ryze německé. A proud našich lyžařů i turistů protéká skoro vesměs těmito německými boudami a zanechává v nich hojně zlatých zrnek, které nejsou majitelům oněch chýší tak nemilé, jako český hovor. Stalo se dokonce, že z přeplněné Petrovy boudy českými lyžaři musil si majitel Němec poslati do Martinovky pro 5C lahví piva, aby své české hosty mohl obsloužiti..

Jaké je vědomí národní zodpovědnosti v nás když tak tvrdě zapomínáme na svého člověka? A člověka opravdu dobrého a přičinlivého! Patrně nám stačí sbírání špiček od doutníků a starých

poštovních známek a nějaká korunka ročně k národním účelům, abychom upokojili své české svědomí. My se o svého člověka vůbec nestaráme. Ale za to se starají Němci. Hleďte, jak. Ukazoval mi p. Hloušek jednu z tabulek, které rozvěsili dobři jeho sousedé u všech cest, vedoucích k Martinovce. Zní: »Martinsbaude nicht zu empfehlen! Čechisch!! (Nedoporučuje se Martinovka, je česká!) Zdá se mi, že Němci mají přece pravdu, když o nás prohlašují, že jsme inferiorní. Oni by svého člověka v českém území jistě nenechali takhle hynout.

Je člověku stydno z takového češství. Turistické knihy v německých chatách plny jsou přeškrtaných českých nápisů se šťavnatými poznámkami německých horlivců; ale nám to nevadí.

A proto mne netěšila slavná krása zimního slunečného rána, když jsem odjížděl z Martinovy boudy. Nicht zu empfehlen! Čechisch! J. Č.

OTAKAR HANUŠ:

PRÁVNÍKOVI.

Můj hochu milý, prokážu vám čest.
Nejsem ji zvyklý prokazovat tolik.
Někdo je schopen směsi prázdných gest
provázet slova:»Vy jste alkoholik!«
Někdo je schopen při tom zazpívat
ve svaté chvíli čárnou melodii,
někdo je schopen s frásemi se rvát,
nad nimiž mrška paragraf se svíjí.
Největší ale umění je v žití
odpustit vše a všechno pochopiti.
Kdo pouze soudí, nemá u mne ceny.
Můžete běžet. — Jeden odsouzený...

PAVEL SULA:

VÍDEŇSKÉ DĚTI O MACHAROVI.

Třída je zalita ranním jasem, hoši mi po ránu jiskří rozvlhlýma očima a kamna mile dýchají teplo. Sloh na rozvrhu. Třídíme vzpomínky na četbu z Machara. K. vypravuje jadrnými, rychlými větami o Machanovi poručíkovi, jak tenkrát v manévrech u Příbramě obhájil posici a zahnal nepřítele. Starý setník Kriehuber připisoval vítězství i sobě, příliš sebevědomý a sobecký, říkával teskně Machanovi: V čas války by nás Marie Terezie neminula! a hrdě vypjal vojenský kabát, kde snad mohl řád Marie Terezie se houpat — škoda, že nebyly válečné časy!

Dobrá.

Četba Macharova příběhu velmi zapálila mozky. Možná i bojechtivostí, střelbou, nebo snad poručíkovým klidem a jeho filosofickým chladem v ohni válečném. Začali jsme domýšlet podrobnosti příběhu. V. vypravoval o setníkovi Kriehuberovi, jakobys ho na ulici dole viděl: Suchý, kostnatý patron, voják tělem duší, má obočí šedivé, štětinaté, dlouhý knír, pěšinku přesnou, přemrzlé uši a červené žilnaté ruce. Často zatíná zuby a věčně se domnívá, že je vyššími podceňován a zneuznáván.

Š. zvlášť se zajímal o poměr vojínů k setníkovi i k poručíkovi Machanovi. Tož vypravoval, co si myslil.

Někteří připomněli, že by vojáci mohli hovořit přímo.

Hovoří tedy vojáci mezi sebou.

Konečně se rozhovoří vojáci i s poručíkem, ležíce v příkopě na parném slunci — lákají ho do lesíka do chládku.

J. líčí, jak setník držgrešle Kriehuber hostí poručíka Machana ve vídeňské vinárně, sděluje se mu, zpíjí se — příliš hovoří o sobě, touží po válečných časích: Tenkrát u Příbramě řád Marie Terezie by nás, filosofe Machare, jistě neminul!

Každý po svém dopovídá a domýšlí svoji formou, jak mu zobáček narostl.

F. psal rozhovor:

Několik vojínů leží v příkopě a čekají nepřítele. Prozatím kouří — nepřítel kdesi za horama. Země jako plotna.

— Pane poručíku, není tu příjemno.

— Zajisté.

— Na té horké plotně zvítězíme už tím, že tu hodinu vydržíme.

— Hoši, tamhle je lesík, vidíte? Cítíte?

— Má ho hejtman v pláně?

— Má-li, jistě by nás tam poslal.

— Tam je asi chládek!

— A vůně pryskyřičná!

— Tam by se pokuřoval erární tabák!

— Pane poručíku, nebylo by příjemnější strávit čas tam?

— A čekat nepřítele, chcete — — —

— Hoši, vzhůru, seberte se, každý za jeden smrk — a čekat nepřítele — marš!

Četa se stěhuje.

— Oh! tu je příjemno.

— Vsadím se, že štábní velitelstvo o tomhle lesíku neví.

— Má asi mapu staršího vydání.

A domýšlíme povídku: Na čtverečním metru, nedávno čtenou, kde M. líčí svoji vyhlídku z okna na životní boj vrabců, kosů, červů a žížal, mravenců, boj všech proti všem za osobní svobodu, nasycení a život. Škola je na nohou. Hoši se zvedají. V poslední lavici těžkopádný P. se položil a lačně poslouchá. L. opírá se o lokty, hlavou v dlaních a cítíš, jak mu to v hlavě projíždí všemi smysly a jak úsilovně hledá výraz, protože

neumí čistě česky myslit a mluvit. Zdá se mi časem, že nejdříve myslí německy a potom překládá myšlenku do češtiny — ale nechťsi, pracuje usilovně. Zájem chytil všeobecně. Domýšlíme. Hlavní věcí mně je mluvit, vyjadřovat se, určitě věc vidět, z několika stran — a nalézt formu pro svoji myšlenku, přesně šitou, jako kabát podle přesné míry.

Představit si básníka při práci, na vycházce, ve vlaku, ve společnosti — to je opět nový silný popud pro mladé duše dětské:

T. H. píše:

Pan Machar přišel domů, svlékl kabát, vzal starou bluzu. Sedl si, zamyslil se, dvakráte přejel rukou černé vlasy. Broukal si něco do vousů. Před ním na stole leží čistý papír, vedle pero. Zdvihá je, zadívá se na mlhavou Vídeň. — V hlavě rojí se mu roje myšlenek. V duši s čímsi bojuje. Odložil pero. Odvrátil se od okna a pozpěvoval. Jakoby se uvolnil, chytil prudce pero a rozeběhl se s ním po bílé ploše — chvílemi odpočívali oba — a znovu dál, roj písmen se usadil na stole. Pan Machar psal vzpomínky na fontánu di Trevi.

*

Tak vznikly podobné práce: Machar v parku. V nemocnici. Voják. Machar vzpomíná. Na lodi. Na Krymu a j. m.

Jednoho dne sebral jsem knihy Macharovy a rozdal je dětem po lavicích. Měly Machara konečně v ruce, na dlani. Hledaly verš, rozhovor, obraz krajinný, hledaly postavu, hrdinu, osobnost. Řekli jsme si: Jak Machar psal ten verš? Za jakých asi pravděpodobných okolností? Za jakých vzpomínek? Jak si vybavoval obraz a jak pracoval? Hoši napsali na svůj vyhlédnutý verš celý děj — a verš tam citovali. Bylo to vesměs velmi zajímavé, nahlížet tak tvůrci za kulisy, do duševní básníkovy dílny.

K. psal: Jednoho dne vypravila se lovecká družina na čekání. Pan Herben vedl slovo, Machar napiatě čekal, odkud mu co naběhne. Schovali se do křoví. Ukázala se srna. Bác! Bác! Štíhlá srna padá, zkropivši zemi vlastní teplou krví. Machar nad ní stojí: Moje kořist. Hlavou mu táhne verš:

Za křovím zakryt, pušku na kolenou,
na shnilém kmenu usedám,
zvěř čekaje, již smrt tu olověnou
do klidné hrudi poslat mám.

Večer doma usedl a zapsal verše. Zařadil je při vydání knihy do Confiteoru I. roku 1887.

*

B. psal: Machar sedí za stolem. Někdo klepe. Dále! Dobré jitro!

Co nám nesete? Balíček.

Machar zvědavě rozbalil zásilku: První výtisk Macharovy čítanky. Zabral se do čtení. Chvílemi se mračil, ale časem přeletěl očima lesklý úsměv.

Bystrý hoch J. našel si verš a psal:

V redakci vídeňského listu za války rusko-japonské.

Machar sedí u snídaně, čte noviny. Vzal N. F. Presse. Čte tam, že bylo pobito tisíce tisíců Rusů a mezi řádky cítí radostný úsměv vídeňácký, neboť Vídeňákům Rusové leží v žaludku tvrdě.

Zpráva Presse byla vylhána. Machar vzal tužku, črtal si epigram na vídeňský tisk:

Jak v Presse bitva! Tisíc mrtvých Rusů. .
Ten list už lže tak bez studu a vkusu.
Kohn! z Tokia hned dejte telegram
a 10.000 mrtvých Rusů tam!

Odložil papír a povzdechl si: Moje gemütlich Vídeň. Kocourkov.

A našel každý formu pro svůj dojem, pro svých několik slohových prací. Zosobňovali dokonce i Macharovu Padesátku.

Machar dostal návštěvu. Bylo 28. února, Pepinka už poklidila, jaká starost o návštěvy. Vešel cizinec bystrým krokem. Podal visitku — ale byla nečitelna. Cizinec štíhlý, veselý, byl samý pohovor. Byl tu jako doma, nikoho se neostýchal. Vzpomínal na mladé časy, když chodili spolu do školy.

— Neznám Vás, příteli —

— Tak?

— Zapomněl jsem jména asi.

— Nepoznáváš mne? Jsem tvůj věk, dnes je mi Padesátka.

Machar sklonil hlavu, zamyslil se. Cizinec záhadný vstal, zadíval se Macharovi do očí, stiskl mu ruku a povídá: Vidíš, jsi šťasten, ještě nemáš ani jediného vlásku šedivého — ještě nekveteš stářím. Tož přijdu zas, nashledanou.

A zmizel. Pepinka za ním spěšně zavřela a šeptala si, že ten člověk má divné způsoby a že se chová příliš důvěrně v domě, jako by tu žil s rodinou leta letoucí.

*

Chtěl jsem krátkým článkem ukázat, jak naše vídeňská česká škola pracovala samozřejmě v jazykové učbě k jubileu Macharovu, který je kulturním pevným sloupem české Vídně — a zároveň ukázat, jakou formou metodickou možno přiblížit dětem život a dílo velikého člověka a básníka.

*

MACHAR NA VOJNĚ.

K tomu, co vyprávěl minule pseudonym, jak ve vojenském munduru recitoval básně J. S. Machara, přidávám, že Machar obcoval v roce 1909 plukovní slavnosti u pěšího pluku č. 36 v Josefově. Bylo to na jaře 1909, kdy sloužil jsem druhý rok jako kmán u zmíněného pluku. Tenkrát

konala se u nás plukovní slavnost; vzpomínalo se na vítězství »našeho« pluku v bitvě u Ošprů... V poledne sešli se na vyšší rozkaz vojáci a šarže každé setniny v jedné, k tomu cíli upravené kasárenské světnici, aby společně poobědvali.

Plukovník s jednotlivými setníky konal při obědech těch návštěvy, aby viděl, jak vojákům chutná, když je Regimentsfest... Nebyl jsem u společného oběda, a teprve později vešel jsem do světnice, kde hoši dojídali »slavnostní« řízek a dopíjeli pivo, darované od setniny z peněz, ušetřených na menáži.

— Přednesu Vám něco, hoši! pravím.

— Přednes! — odpovídají někteří.

Za chvíli jsem stál na stole a po malém úvodu přednesl jsem báseň: Padlým u Sadové.

S utajeným dechem poslouchali vojáci. A já potom s větší ještě chutí recitoval báseň Na Kahlenbergu a Evropa... Ač mnozí z hochů poprvé v životě slyšeli mluviti k sobě velikého básníka, přece rozuměli všichni — Macharovi!

Vše dobré se najednou v kamarádech probudilo, nejlepší tužby najednou ovládly všechny ty kmány a duše nás všech zaletěly na chvíli kamsi daleko — — do polí — do těch, kde kvetou rudé máky... Nezapomenu nikdy té krásné chvíle. A myslím, že i mnozí kamarádi-vojáci se ještě pamatují. Byli jsme všichni dělníci; a měli jsme Machara na vojně.

—len.

DROBNOSTI.

APOŠTOLOVÉ

jmenuje se báseň Macharova (ve sbírce Apoštolové), ve které jezovita a důstojník donucují české sedláky ku přijímání. Kladou hostii na hlaveň pistole, hlaveň do úst kacířových a když sedláka neobměkčil ani tento pokus, třeskne rána, důstojník střelil totiž hostii sedlákovi do úst a směje se: A přece přijímá pod obojí, k hostii pije vlastní krev. — Kde Machar čerpal látku k básni, vypravuje učitel K. Sellner ve Vlastní Silou (Ml. Boleslav): »Zabral jsem se do studia dějin naší protireformace. I tam mi ukázal Machar cestu. Četl jsem Denise a sbíral materiál k přednášce o vzniku a vývoji poddanství českého lidu. Netušil jsem, že přednáška vyjde knižně a dokonce ve II. vydání. Prvé vydání jsem poslal Macharovi do Vídně a obdržel od něho v odpověď tento dopis: »Drahý pane, Vaše knížka — viděl jste snad — dala mi popud k básni Apoštolové — jsem za to poukázání na Hormayera Vám tuze vděčen.

Pracujte dále, příteli, a věřte, že svítá. K ránu bývají noci nejtmavější — ale ráno se oddálit nedá. Buďte zdráv! Váš Machar.«

VYPRAVUJE SE JAKO BRABCI Z ČECH,

zní české pořekadlo. Není obecné, ale přece v některých krajinách běžné. Co znamená toto pořekadlo? Má ten smysl, jako že se vrabcům v Čechách dobře daří a proto se neradi vypravují jinam? Nebo je to narážka na okolnost, že vrabci nejsou ptáci stěhovaví a nevypravují se na podzím z Čech přes moře do jižních krajin? — Jeden z přátel našich mysli na historii. Píše: »Vypravuje se jako brabci z Čech«, slýchal jsem už za mlada a myslím, že se v tom tají reminiscence na bratrství. Mezi lidem časem zanikl správný smysl toho obratu a poetickou záměnou dosadil slovo, kterému rozuměl: vrabci. Že toto slovo tu původně nebylo, o tom, myslím, nemůže být pochyby; starý prostý venkovan je dobrý vlastenec, ale geografických vědomostí má málo. Právě ta souvislost s Čechami je tu nápadná. A druhá věc: to úsloví žije na Mladoboleslavsku, kde byl silný bratrský sbor. V okolních vesnicích sem tam je viděti ještě nahoře na lomenicích dřevěné kalichy, na př. v Jabkenicích, kde zůstaly i jiné památky po Bratřích.

ŠKOLA TURGENĚVOVA

na bývalém statku jeho v Spasském Lutinovu se rozpadává. Na schůzi Mcenského zemstva jednalo se o té ostudě. V zimě bývají ve škole až tři stupně mrazu, a při tom se vyučuje. »To není uctění památky spisovatele, jehož jméno škola nese — pravil jeden z řečníků — není to pomník Turgeněvu, nýbrž je to lednice pro děti.« Na konec zemstvo přece neodhodlalo se školu přestavět; bylo usneseno, aby jen kamna ve škole dala se do pořádku! —

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré ravečinské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

(Pokračování.)

Můžete si pomyslet, jak si poskočil, když mu jednou po škole, když byl právě svou kudličku ztratil, podávala maminka s pomazánkem též svoji velkou kudlu s těmito slovy: »Běž do lesa a seškrab mně pěkně se stromu čistou »smolu« (totiž pryskyřici) a tady v tom papírovém pytlíku ji doneseš a hodně moc.« Sotva to dořekla, už uháněl Julouš k Jílkovu »kříbu« (lesíku).

Musím vám však taky povědít, nač maminka pryskyřici z jehličnatých stromů potřebovala.

Řekla jsem už, že byla polovičním doktorem a ačkoliv byla od božího rána až do večera pilná a pracovala jako včelička v domě i v zahradě, přece jen našla si ještě čas i pro všecky nemocné ve vsi, ba i v okolí.

Uměla křísit i »utopené děti«. Kromě našeho rybníčku v zahradě, byly totiž ještě dva obecní rybníky, na horním a dolním konci vsi, kde se děti celé dny máchaly, a tu se občas stalo neštěstí, když se některé dostalo do hlubiny. Maminka uměla také vařit všelijaké výborné polévky a různá thé pro nemocné a skorem pro každou nemoc byla na půdě za trámem zastrčena nějaká sušená léčivá bylina. Med od tatínkových včeliček, které sám opatroval, byl pro nás vlastně jen řídkou pochoutkou, neboť sloužil jako lék zdarma všem nemocným z okolí, ať evangelíkům neb katolíkům. Maminka neváhala ani v zimě třeba o půlnoci vstát a jít na půdu narýpat ztuhlého medu, když někdo na okno s tou prosbou zabouchal. Dole v bytě medu nenechávala, aby nebyl nám dětem pokušením.

Měla také takový veliký nástroj pro úlevu při velkém bolení, který nám dětem sloužil při hře jako stříkač, neboť »přestřelil« vodou celý rybníček. Tento nástroj však nejčastěji putoval po rodinách, ať již onemocněl dospělý, nebo dítě, nebo i telátko a hříbátko. Nejvíce pro něj běhali lidé v době třešní, když se jich moc najedli i s peckami. U nás v horách rostou totiž jen drobounké třešně, při kterých prý to nestojí za to pecky vyplivovati!

Avšak hlavní maminčinou jak se říká »specialitou« byla krásná žluťounká masť na všecky rány, boláky a otekliny. Měla ji maminka vždy do zásoby navařenou, neboť až z daleka pro ni lidé chodili — ovšem zdarma — jako pro všechny ostatní domácí léky. Dělala ji maminka z čisté pryskyřice, terpentinu a žloutků, což vše se v hliněné nádobě na mírném ohni rychle míchalo a tak dlouho třelo, aby se žloutky nesrazily, až byla z toho krásná, hebká masť.

Starý pan doktor Felkl z Olešnice, veliký dobrák, nic si z konkurence maminčiny nedělal, naopak lidem říkával: »Jen běžte k rovečské farské paní, ta už vám dál pomůže.« Sám dával mamince všeliké rady a pokyny, jak má léčiti záškrt i jiné náhlé nemoci a také její mast lidem doporoučel.

Mast nesměla mamince vyjít, a proto tenkrát poslala Julouše do lesa, aby jí pryskyřice naškrabal. Julouš měl k tomu nejlepší vůli, ale u lesa pásl jeho nejmilejší kamarád, Štěpán Jílků, krávy a tomu se přece musil kudlou pochlubit. Dělali píšťalky, luky a na milou smolu zapomněli docela. A hops — najednou se schovalo sluníčko za Bukovce a Štěpán musil hnáti krávy domů, než bude rosa, aby se nerozduly.

Julouš honem se pustil do lesa. Bylo tam už trochu přítmí, ale myslil, že přece něco smůly se stromů seškrabe. Ale běda! Když sáhl do kapsy — byla kudla ta tam!

Patrně ji při běhu do lesa ztratil. Honem se vrátil ji hledat, ale marně; byla pryč. Co teď? Kudla pryč, smola žádná — to vám dostal Julek strach, že dostane proutkem přes kalhoty.

Jako hříšník připlížil se už potmě domů do dvora a zalezl tam do koutka za narovnané dříví.

A zatím maminka trnula v úzkostech, co se s ním stalo. Už bylo hodně tma a tu přes tu chvíli vybíhala před vrata a naříkala: »Že se tomu hochovi něco stalo!« A tatínek, že prý ho půjde hledat. I služky se nabízely. To Juloušem hnulo a najednou ozve se za dřívím nesmělé kú — kú! »Co je to, snad ten hoch tu není někde schovaný?« raduje se maminka a pěkně domlouvá: »Juloušku, jseš ty to? Jen vylez, ať jsi vyvedl cokoliv, nic se ti nestane!« Tu už zazní sebevědomější kú — kú! a v zápětí na to leze Julouš z dříví ven.

Maminka hned vidí, že nemá smůly — ale slíbila mu odpuštění a proto raději hned praví: »Dej sem kudlu a běž večeřet!« Teď teprve spustí Julouš v žalostném pláči: »Ona — ta kudla — ona — já jsem ji neztratil, ona se mně sama ztratila.«

Tatínek Juloušovi přísně domluvil, ale konec konců dostal přece 3 krejcary na novou kudlu, kterou seškrabal druhého dne mamince v lese tolik »smoly«, že měla na dlouhý čas zásobu.

Julouš byl šetrný a kdežto druzí hoši když na podzim nasbírali lískové oříšky hned je snědli, schovával si je Julouš ve staré svázané nohavici pod střechou včelínu. Měl je hezky spočítané na kopy a jen po něčem je vybíral! Ale ach! Druzí hoši s Mářou vyčíhali, kam na ně chodí, udělali si do nohavice se strany dírku a chodili také a pojednou byl pytlík prázdný! Tenkráte se Julouš zlobil, až vyskakoval.

Čtvrtý chlapec byl Ládusek. V něm ztratil svět nějakého generála — na štěstí! neboť nepovažuji generály za velké dobrodince lidstva. — Měl plnou bedničku »šťakýlků«, totiž dřívek větších i menších. Větší dřívka byli »oficíři« a menší vojáci a Ládusek i jeho věrný druh Sobek Burš sváděli s tímto vojskem celé bitvy.

(Pokračování.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy[rill] Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 19. března 1914. Číslo 12.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovn m. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

VASIL STEFANYK:

KLENOVÉ LÍSTKY.

Postel zastřena plátnem, u stolu na zadní i přední lavici usedli kmotři s kmotrami, na kraji pece do řádky děti, jež spustily rukávy košil, jak hejno křepelek odpočívající, stále však připravené k letu. Kmotři s kmotrami seděli zato, jak by je přibil, sáhali pouze po chlebě a sklence vodky, ale nejraději i ruce by se nehýbaly a jenom by zaťaty v pěst ležely na kolenou. Neochotně braly chléb a sklenku. Kahan blikl na přípecku, utvořil z kmotrů velké, černé stíny a vrhl je na strop. Tam zalámaly se na trámech a též se nehýbaly.

U stolu nachýlen stál Ivan, hospodář a táta maličkého dítěte, jež právě okřtili.

»Buďte tak laskavi, kmotři a kmotry, vypijte ještě po jedné. Není to sic žádná vodka, je to bláto, ale s mužíkem je to vždycky tak: co je kde na světě nejhoršího, to musí sníst, co je kde na světě nejtěžšího, to musí udělat...«

— Proto jsme se už narodili — odpovídali zbožně kmotři. Když sklenka obešla kolem, postavil ji Ivan ležmo u láhve, neboť se bál, aby — taková maličká — na zem neupadla.

»A přikousněte si... A podívejte se, jaké to starosti na mne dolehly uprostřed samých žní, v největším ohni. A já, na mou duši, nevím, co z toho všeho bude?! Mám-li nechat žně žněma a starat se o ženu a vařit těm dětem, či je mám ponechat na vůli boží a hladový ohánět se kosou. To už je můj osud, neboť v takový čas nikdo ani za veliké peníze do chalupy nepáchne a tu máš, Ivane, dítě a raduj se, neboť jich máš ještě málo!«

— Nenaříkejte, kmotře a nehněvejte Boha, to je jeho vůle a ne vaše. A děti — pěna na vodě, něco na ně kápne a ponesete všechny na hřbitov.

»U mne nekápne, ale tam, kde je jedno, tam kápne. Aby se už žebrák ani k ženě nepřitulil, aby se už ani na tu stranu nepodíval, kde je žena, to by udělal nejlepší! Potom ani Pán Bůh nedá...«

— Kmotře, takové marné řeči, tak nikdy nebude, lidi se mají rodit.

»Kdyby to byli lidi, ale to žebráci se rodí. A proto říkám, ty, žebráku, nerod se a nerozmnožuj jako myš, ty buď spokojen, máš-li na hřbetě hadřík, máš-li krajíček chleba, abys nebyl hladový a když ti nikdo nedá přes hubu. Jak máš ty tři věci, to ti má být dobře, ale od ženy utíkej.«

— Kmotře Ivane, dejte trochu pokoj, přece vaše žena, jak to vždycky bývá při takových věcech, nemusí to všecko slyšet, takové povídání nedá jí zdraví. Až někdy jindy.

»Odpusťte mi to moje hovoření, ale vy si myslíte, že já dbám o ni nebo o sebe? Opravdu nedbám, ať si je hned vezme i se mnou! O je, to bysme ztratili ráj na zemi a majetek zanechali!«

Kmotři se už neozývali, neboť viděli, že Ivana nepřemohou a chtěli, aby se dříve vymluvil, aspoň je pustí dříve spat. Ivan vstal od stolu, zastavil se uprostřed světnice, svěsil rukávy, tak jak děti na peci a spustil na ně:

»Co mně nejdete s krku? Já vám otevřu okna i dveře, hajdy...!«

Děti zalezly za pec tak, že jich nebylo už vidět.

»Hle, saranče, jen chleba a chleba a chleba! A kde já vezmu pro tebe tolik chleba?! To se musí člověk na dvanáctý snop párkrát ohnat, párkrát shýbnout, to se se hřbetu za ňadra oheň sype! To tě každé stýblo v srdce bodne!«

To bylo k dětem a teď obrátil se ke kmotrům.

»A večer když se ukážeš v chalupě takový jak věchet, jak hadřík utahaný a ony ti z jednoho hrdla — i žena i děti: nemáme chleba! Ale ty nejdeš, ubohý člověče, spat, vytáhneš cep a mlátíš potmě, aby měly zítra s čím jít do mlýna. A tak tě cep povalí na snop a tak zdřevěníš do rána ve sně, až tě rosa přikryje. A jak jen oči protřeš, hned tě ta rosa moří, neboť málo tě

ještě bída moří, to ještě ona tě v noci najde! Opláchneš si oči a vlečeš se na lán tak černý, až slunce před tebou se smráká.«

— Ivane, netrapte se dětmi, přece nejste sám, Bůh je jim starším tátou než vy.

»Já se s Bohem o to netahám, ale proč to pouští na svět jak holé trny?! Vy, říká pop, neučíte děti bázni boží, vy sami posíláte je krást — kdež bych já je dovedl tak tupit! Ó — jak by kolem mého dítěte tak kojná a chůva a jemnostpaní chodila, jak by mně tak lidí všeho nanosili, pak bych i já, jemnostpán, věděl, jak své děti učit! Ale moje děti rostou v bejlí a bodláčí společně se slepicema a jak se něco přihodí, tak jak teď, to nikdo neví, co ony po celý den jedí? Zdali kradou, či žebrají, či pasou, jak já to mohu vědět...? Tak, tak, lidi, vy sami víte, jaký je ten náš život...«

— Víme, kmotře, víme! Jak bychom nevěděli, když sami se v něm brodíme.

»Dívám se na děti, ale nemyslím si, aby byly hodné, aby uměly všechno hezky udělat. Já se jen dívám, umí-li už dobře chodit, abych je strčil do služby, na to čekám. Já nečekám, aby sesílilo, aby se trochu ocepovalo, aby u mne dlouho zůstalo. Jenom aby boháč nebo pán otevřel tlamu a já je tam hodím, jen abych se ho zbavil! A potom běhá kolem dobytka, nohy jedna rána, rosa je žere, strniště bodá a ono skáče a pláče. Zahnal bys dobytek, zlíbal bys mu nohy, neboť jsi je zplodil a svědomí tě hryže, ale vyhýbáš se mu a ještě se mu schováš, abys nic neslyšel.«

Až zrudl, až se zadýchal.

»A tak roste v jeslích, pod stolem nebo pod lavicí, jí štulce, myje se slzami. A když povyroste, něco ukradne, neb nikdy nic dobrého nepoznalo a chce se aspoň kradeným natěšit. Díváš se — jde k tobě četník. Dá ti želízka, zbije tě jak dobytek, neboť jsi tátou zloděje, musíš s ním tedy být srozuměn! A tak už jsi zlodějem na věky! Ale to ještě není všecko, konec teprve přijde. Ať syn, vaše dítě a lidský zloděj, ať by shnil v kriminále, zloděje není škoda! Ať si! Ale to oni vezmou zdraví, dají do nemocnice léčit a potom napíšou starostovi, aby to táta zaplatil. Z chalupy vyháněji, vyhazujou za plot i s drchnama! Jdeš k starostovi, líbáš mu ruce: Pane starosto, pomozte mi z toho trestu. Ty, říká starosta, jsi chudý člověk, možná, že tě pustím, ale jaký užitek budu mít z tvého užitku? Pokrčíš rameny, sklapneš jak nožejk a řekneš: budu vám měsíc zadarmo sloužit... Je to tak nebo ne, lidi, mluvím pravdu nebo štěkám jak pes?«

— Svatá pravda, takových je všude dost, ani jednoho slova jste nepřidal.

Ivan všecek se chvěl, cítil na sobě celou váhu strašných svých slov.

»Abyste neříkali, lidi, že krákám nad hlavami svých dětí jak vrána nad mrchou, neříkejte mi to, neříkejte! Já nekrákám, já pravdu mluvím, můj žal kráká, moje srdce kráká.

Jeho oči vzplály, ukázala se v nich strašná láska k dětem, hledal je očima po světnici.

»Nebo to vypadá snad, jako bych si na svých dětech schladil žáhu, hůř jak nejhorší nepřítel. Já však, poslouchejte, neschladil jsem si žáhu, já jsem jen odhalil dnešek a zítřek a příští rok a druhý rok a podíval jsem se na své děti, co tam dělají. A co jsem uviděl, to jsem vám taky řek'. Šel jsem je navštívit a krev moje ztuhla z jejich hospodářství...«

Za chvíli:

»Kdyby do té Kanady nebylo moře, vzal bych je do pytle a šel s nimi pěšky, abych je zanes' daleko od té potupy. Já bych ta moře po březích obešel...«

Kmotři a kmotry zapomněli na odpočinek, teď si však připomněli, rychle vstali a odešli.

II.

Jitro.

Děti obědvaly na zemi, polévaly si košile a hlomozily dřevěnými lžícemi. U nich ležela matka vyhublá, žlutá a choulila kolena k prsoum. Po černých, nečesaných vlasech splývala trýzeň a bolest a ústa si stiskla, aby nekřičela. Děti se lžícemi v hubě obracely se k matce, dívaly se a opět vracely se k misce.

»Semenku, ty jsi se už najedl?«

— Už — odpověděl šestiletý chlapec.

»Vem tedy koště, pokrop zem a zamet světnici. Já se nemůžu schýlit, bolí mě mo břicho. A nedělej moc prachu.«

— Počkejte, nemůžu k vůli vám zametat.

Matka vstala a dovlekla se na postel.

»Semenku, teď se hezky umej a Katruš a Marie ať se umyjí a běž nabrat džbánek vody, ale nespadni do studně, nenahýbej se moc...«

»Semenku, jdi a natrhej okurky do řešeta, abych je mohla naložit do hrnku, zdá se mi, že budu stonat, neměli byste k chlebu co jíst. A natrhej křen a višňové listí. A neškubej okurkama, trhej u samých šťopek...

»Semenku, sundej s bidla košile, abych je mohla spravit, chodíte černé jak vrány.

Semenko všechno oběhával, vše dělal, co mu máma nařídila a každou chvíli strč

do mladších sester a říkal, že holky neumějí nic jiného, než jísti.

»Jsou ještě malé, Semenku! Až vyrostou, budou ony tobě košile prát.«

— Já půjdu do služby, tam mně budou prát, já jich nepotřebuju.

»Netěš se, dítě, na službu, neboť nejednou budeš plakat za těmi dny.«

— Nu a táta vyrost' ve službě a nic mu neschází.

»I ty vyrosteš ve službě, až se ti bude kůže loupat od toho růstu. Ale nemluv moc, Semene, seber se a zanes tátovi oběd. On už má asi takový hlad, že si může za tebou až oči vykoukat.«

— Musím si vzít tátovu hůl, abych měl čím odhánět psy.

»A jak ji ztratíš, natluče nám táta oboum. A nechoď tak s holou hlavou, vem si aspoň tátův klobouk.«

— Ten klobouk padá mi až na oči, že ani na cestu nevidím.

»Vymej džbánek a nalej baršč.« *)

— Nemusíte mě tak moc učit, já už to sám vím.

»Semenku, dej pozor, aby tě nepokousali psi.«

III.

Cupal nohama po silné vrstvě prachu a nechával za sebou malé stopy jak bílé květy.

»Fiť, než tam dojdu, to mě sluníčko pořádně zpraží. Ale já si seberu vlasy jak voják a to se mně to potom půjde.«

Položil oběd na cestu a shrnul vlasy k temenu hlavy, aby je mohl přikrýt kloboukem a aby vypadal jak voják. Oči se mu smály, povyskočil a hupkal dále. Ale vlasy z pod širokého klobouku svezly se k týlu.

»To je špatný klobouk, jen až já půjdu do služby, to bude teprv klobouček...«

Až si mlaskl. Přejda kus cesty, opět postavil oběd na zem.

»Já si namaluju velký kolo s loukotěma.«

Usedl uprostřed cesty do prachu, točil kolem sebe holí a potom kreslil příčky kola. Opět vyskočil, chytil oběd a běžel velmi rozveselen dále.

Do každých vrat vkrádal se, nahlížel, není-li na dvoře pes a pak teprve rychle přeběhl. Z jednoho dvorka vyběhl pes a pustil se za ním. Semenko vřískl, rozplakal se a usedl i s obědem. Hůl též upadla na cestu. Dlouho a dlouho seděl schoulen, čekaje na psa, aby už kousal. Potom odvážil

*) Druh polévky.

se podívat a uviděl nad sebou černého psa, jenž klidně stál u něho.

»Na, na, cikáne, na kulešu,*) ale nekousej, to moc bolí a tvůj gazda platil by pokutu.«

Odštípoval z uzlíčku kulešu, házel po kousku psovi a smál se, že chytal ze vzduchu. Pes měl otevřenou tlamu a on též otevřel ústa.

— Či pak jsi, šibeničníku, že psy na cestě krmíš? A na pole co poneseš?

A jakási žena dala mu štulec.

»Jo, ještě mě bijte, když pes mě chtěl roztrhat.«

— Čí pak jsi, že jsi tak hodný?

»Já jsem Ivana Petrova, ale máma má dítě, je nemocná a já musím nést oběd a mě psi kousají a vy mě ještě bijete.«

— Och, to jsem tě bila... kam neseš jíst?

»Tátovi nesu na lán u rybníka.«

— Pojď se mnou, darebo, já též nesu tudyhle oběd.

Odešli spolu.

— A kdo vařil oběd?

»Máma vařila, já ještě neumím a Marie a Kateřina jsou ještě menší než já.«

— To máma teda nestůně?

»Proč by nestonala, tak se kroutí na zemi, tak sténá, že až... ale já za ni dělám...«

— No, ty jsi dělník!

»Vy nic nevíte a hovoříte. Jen se zeptejte mámy jak jsem moudrý! Já znám celý otčenáš...«

Žena se usmála, Semenko pokrčil rameny a umlkl. Za ním běžel pes a on vábil ho za sebou, dělaje, jak kdyby mu házel kulešu.

IV.

Tři dni minuly.

Uprostřed světnice seděl Semenko a sestry a stálo koryto s malým dítětem. U nich míska s nakrájenými zelenými okurkami a chléb. Na posteli ležela jejich máma obložená zelenými vrbovými větvičkami. Nad ní bzučel roj much.

»Najezte se a seďte tiše, já zanesu dítě do Vasilové, aby ho nakojila. Táta rozkázal, abych ji odnes' ráno, v poledne a navečír a večír on sám už přijde.«

— Semenku, nepřelom to dítě.

»Já myslil, že spíte. Táta mi nařídil, abych vám dával studenou vodu a housky. Marie byla tak moc hodná, že tu housku chytla a jednou z ní ukousla. Ale já

*) Kaše z kukuřičné mouky.

jsem jí natlouk' a housku jsem jí vzal. Budete jíst?«

— Nechci.

»Táta udělal svíčku a nařídil mi, abych vám ji dal do ruky a rozsvítil, kdybyste umírala. Ale já nevím,' kdy ji mám dát?«

Máma se podívala velkýma, lesknoucíma se očima na syna. Bezedno smutku, všechen žal a bezmocný strach potkaly se v očích a zplodily dvě bílé slzy. Vyhrnuly se na víčka a zledověly.

»Táta ráno v síni též plakal, tak hlavou do veřejí bil! Zaplakaný vzal kosu a šel.«

Vzal dítě a vyšel.

— — — — — — — — — — — —

— Semenku, abys nedal Katrušu a Marijku a Vasilka bít maceše. Slyšíš? Neboť macecha bude vás bít, od jídla odhánět a bílé košile vám též nedá.

»Já nedám a taky tátovi řeknu.«

— Nic to nepomůže, nejdražší můj synáčku, mý zlatý dítě! Až vyrosteš, mějte se moc rádi, moc, moc! . . . A pomáhej jim a nedej jim křivdit.

»Jak já budu sloužit a budu silný, já jich nedám, já k nim budu chodit každou neděli.«

— Semenku, popros tátu, že jsem mu nakazovala, aby vás měl rád . . .

»Jezte housku.«

— Zpívej děcku, ať nepláče.

Semenko kolébal dítě, ale zpívat neuměl. A máma otřela dlaní suché rty a zazpívala. V slabém, přerývaném hlase plynula její duše a tichounce snášela se mezi děti a líbala jejich hlavy. Tichá, nevýrazná slova vyprávěla, že klenové lístky rozvály se pustým polem a nikdo jich nemůže posbírat a nikdy se nezazelenají. Píseň snažila se vyjít z chaty a odletět v pusté pole za těmi lístky . . .

Z ukrajinštiny přeložil T. A. Hanuška.

FRANTIŠEK ALBERT:

HONZA LÉKAŘ.

Naše Máša stonala již tři dni těžkým zánětem v krku. Házela sebou ve spaní a mluvila s cesty. Naše děti blouzní v horečce vždycky a lekají nás tím k smrti. Probudil jsem se třetí noc k ránu a pozorně jsem naslouchal, jak nemocné děvčátko dýše. Mášenka dýchala zvolna, hluboce, bez sténání. Též matka ošetřující dítě spala klidně v lenošce u lože Mášenčina.

»Již je dobře,« zajásal jsem v duchu a tiše přistoupil jsem k posteli dceřině, abych rukou, okem i uchem prožil svou radost. Položil jsem pozorně ruku dítěti na čelo; kůže byla vlhká a chladná. Opatrně posvítil jsem si na jeho tvář; byla zdravě červená. Nozdry Mášiny chvěly se lehýnce, pokojně, zdravým dechem. Tepna bila měkce, sto pět za minutu. Dlouho těšil jsem se tím, že zase jedna chmura nám přešla bez pohromy.

Za chvíli usadil se na tváři děvčátka matný ranní svit, vnikající oknem jen zdola zastřeným. Otevřel jsem okno, abych osvěžil dítěti dech a krev. Brzy vyšlo nám milostivé slunce, dárce života.

Seděl jsem se u dítěte asi hodinu.

Máša dýchala stále dobře. Několikrát zmátl se jí rhytmus dýchání, mumlala cosi. A teď se děvče směje ze sna nějakého, radostně a dosti hlasitě se směje a — tu již otevřela oči.

»Tatínku, to jsem ti měla pěkný sen — zdálo se mi o Honzovi,« pravila.

»V krku tě již nebolí?« tázal jsem se dcery.

»Nic, všechno pryč, ale Honza ti je roztomilý, on mne uzdravil,« Máša mluvila vesele, čímž probudila matku. Ta vyskočila s pohovky a vyčítala mi, že jsem jí neprobudil.

»Maminko, mně jest již dobře, zdálo se mi o Honzovi — takový krásný sen! Hned vám jej povím, abych nezapomněla. Tak se mi zdálo, že jsem šla domů, k nám, a nemohla jsem nohama ku předu, byly těžké jako olovo, jako když jsme šli tam v Istrii u Čičů. Cesta samý kámen, suchá tráva, šedivé a černé skály, někde vřes, všechno studené, tvrdé a při tom hrozná žízeň. Víte, myslela jsem si, že jsem po smrti a že jdu k vám. Potom jsem pila krásnou studenou vodu, ale žízeň ne uhasit. Myslela jsem si: ‚Jak jen tam dojdu?' Byl večer, všechno smutné. Stále jen šlapu a žízním a nejde to ke konci. Potom jsem zašla do ošklivého bahna; myslela jsem, že již je konec se mnou, ale že snad maminka mne najde a dá do postele a že se napiju. Nějaká voda hučela — a potom již nevím nic. — Když jsem otevřela oči zase, vidím rozkošnou louku, zelenou, velikou, slunce na ni svítí, až se všechno repetá, a na louce plno květů, nejvíce bílých narcisů a ze všech stran slyšet ptačí zpěv. Na louce se pase stádo koní, takových krásných, ve všech barvách. Pomyslila jsem si: ‚To jest asi nebe koní.' A jak si tak nebeské koně prohlížím, běží ke mně loukou starý Honza Šimerdův a směje se zdaleka na mne očima, stříhá ušima a řehtá. Když příběhl Honza až na kraj louky, zastavil se náhle, až mu v chromých nohách zapraštělo — to jsem dobře slyšela — shýbl hlavu k zemi, uškubl chumáč trávy i s květy a hubou mně jej podával jako kytici. Přivoněla jsem si ku kytici a dlouho jsem ssála do sebe vůni. Jaktěživa jsem nepoznala tak líbezné vůně. Jak jsem si přičichla a vůně se nadýchala, měla jsem nohy lehké jako srnka, skokem jsem vyskočila a již letím vzhůru k mamince . . .«

Honza je starý ubohý kůň, který živí opilého merdu a jeho rodinu. Za to dostává někdy hrst ına, ošatku sekaniny, slámu, když má svátek, ochu otrub. Kdykoli Honza jede mimo naše okna, ıliží se žádostivě po domovních dveřích, z nichž ychází ná naše Máša, aby sešlého starce nakrmila ılebem nebo mísou zavlhčené obilní drti. Oves onza již nerozmělní svým chrupem.

VIEZDOSLAV:

ROLNÍK.

eď jaro tu, keď v modrom nebies mori
ı kúpe slnce — jasná králica,
jž v prúdoch tých vlas každý zlatom
hoví, —
každá vlna, prchnúc od líca
j krásnej panej, sama slncom zdá sa,
k otisk verný tak sa skveje, jasá;
eď vokol král'ky škorvánov sbor čilý
spevný, k službe jak by vzlietly víly;
eď i zem celá s l'úbých slnca ramien
k svietí... temný na dně mora kameň;
eď vzkriesenia zvesť nivami sa brodí,
kde sa tknul ích: pažiť, kvieťa vzchodí;
eď strom, keď ker sťa žobrák u dvier nahý
s oblieká sa v oděv slávy drahý;
eď pieseň zvoní v potoku
pozdrav vtáčí vábí k obloku;
eď plužných kolies jará muzika
dvora vlnou v izbu preníká,
k dovršeniu tisíc jara lahôd
íež zazvučí a bičov zpráská šl'ahot: —
o by tu
eškal dnu?

ı neviem, prečo, ale rád sa dívam
k obďaleč, tu s týchto úvratí
rol'níka, keď orie. Zrakom odpočívám
obraze, až sa mi zatratí —
obraz známy, predsa vždy tak nový!
dy nový každej jara chvíle.
k závisti i k útěche mi sloví
ı jeho podpis starý a vždy nový,
dy nový každej jara chvíle:
eatus ille...«

blaha obraz! meškaj eště oku,
d rúškou díal'ky hneď mi neodchoď! —

— Spräž čo sňah kráča v tíchom jakby toku,
v tom spieže hra: a v prúdu chorovod
nad každou hrudou a pri každom kroku.
Tak vol'no, tíško preberajú volkov nohy —
To jarmo v šíjach — ono netlačí,
od svitu k večernej bár' zápači
ho verně nosia, vlečú, ťahajú;
nie, neväzí, veď, hl'a, si žviakajú!
a časom pyšno jasné vztýčia rohy.
I znajúc gazdu, že on nie jak íný,
že k obedu dá vonnej ďateliny,
bez správy biča, bez pokriku gazdy
vpred rušajú, obrátia v kol'aj brázdy.
Včul idú ta — jak chvie sa tlstá lýtka...
Po čase však, len poshovejme chvílu,
zas budú tu tým chodom bez pomýlu,
i sprievod ích, poskočná trasorítka.

Zem kálá sa. I temné vidím vlny,
jak na povrch sa šinú z hlbiny;
za brázdou brázda, jedna druhú plní,
kde dol' — hneď vrch, kde vrch — spád
doliny;
či morom tiež je zem? Veď tak sa prúdí,
tak vlny hádže, jak rozohnaná
pláň vody... pozor! aby stroskotaná
dák' nebola loď — varuj! Ó, tie hrudy
či vlny sú: ak ktorá lvicou v loď sa hodí,
ó!... Márný strach! veď predsa brání
brána!
Kde kotvou pluh: ní more neuškodí! —
A vlny zeme: hrudy, kavaly
aj bez odporu, vzpury proti lodí
si do brázd k odpočinku ustlaly...
Zas kruší sa a rýpe zem, čo stěna,
by novou mal'bou bola ozdobená.
Prieloh, kde zlatých kvetin na tísíce,
len okamih — odvráti pekné líce,
a kde jas kvetu — hrudy mrak sa vhniezdí.
Ha! jak to? zatmenie snáď zeme-hviezdy?
Hej, zatmenie: by krajšie svitla zasi;
i svitne zas, jej lúče — zlaté klasy!

Králica, král'ka = královna; *panej* = paní; *škor-* = skřivan; *l'úbý* = milý, drahý; *kvieťa* = kvítí; = jako; *u dvier* = u dveří; *ker* = keř; *vtáči* ptačí; *oblok* = okno; *plužné kolesá* = kolečka luhu; *spież* = zpěžové zvonce (dobytka v stádě); *hot* = šlehání; *dnu* = uvnitř (v domě); *prečo* = proč.

Spräž = zápřah, potah; *čo sňah* = jako sníh; *tíško* = tiše; *proberajú nohy* = střídají nohy, jdou; *od svitu* = od úsvitu; *bár' (bárs)* = třebas, nechť; *k večernej zápači* = do soumraku (vl.: k večernímu zastínění); *neväzí* = neškrtí; *žviakať* = žvýkat; *gazda* = hospodář; *ďatelina* = jetel; *správa* = řízení; *rušajú* = pohybují se, jdou; *včul'* = včil, nyní; *idú ta* = jdou tam; *tlstá* = tlustá; *tým* = tím; *pomýl* = chyba, zmýlená; *trasovitka* = konipásek; *kála sa* = krájí se; *dol'* = dolík; *veď* vždyť; *vlny hádže* = vlní se; *pláň* = hladina; *dák'* = nějak; *varuj* = pozor!; *či vlny ní* = jsou-li vlnami; *ak ktorá* = jestli některá; *lvicou sa hodí* = jako lvice se vrhne (na loď, t. j. na pluh); *veď* = vždyť; *brání brána* = (zde slovní hra =) vláčí brány; *kavaly* = kusy (země); *vzpury* = t. j. bez vzpoury; *kruši sa* = drobí se; *prieloh* = úhor; *len okamih* = jen okamih (t. j. za okamih); kde (byl) jas kvetu; *hej* = ano; *krajšie* = krásnější; *zasi* = zas; *lúče* = paprsky.

Ó, zem! rec, kol'ký obrat to už tvojej tváre,
už kol'ký, čo sa stává dnes?
Jak sčítať rany, v jaseň či na mladom jare
čo čerieslo ti v ňádra vrylo kdes'? —
Kto muž ten, ktorý plný prácnej žiare
a kedy svliekol šat tvoj božský — les!?
Kto orali tu všetko, jak ten, skladom
či rôzorom? A ty, — čis' ozaj hladom
jim nesplácala prácu, čos' im vzala?
Hej, kol'ko zrn si do dnes odchovala,
či udať znáš?... Lež ona nemá slova,
len, jako nebo velie, rodí, chová.
Nuž keď jej obrat bez slov, večně němý:
prez kol'ko úst tu prešla táto hruda,
kto dopovie mi!?
— Však mlčia, čušia i jej vlastní l'udia.

Hej, tvrdá pôda! len štrk, sloje, skaly —
však dědičná. Nuž drž si svoju zem,
môj rode! bo veď nebesá ti nepridaly
perutě, vzdušnej vlasti šatný lem:
bys' sial, keď oblak-úhor v šír sa porozvalí,
sial pieseň veň, kým blýská on a hrmí,
zač potom nebe spevnú čeľaď krmí
ni neznať jak, len keď zas spievať začne,
tu znamenie, že žiadno nenie lačné,
a zasmädne-li, kým hor' piesně vije,
dosť l'atko, z chmár že zrovna rosu pije —
Nie pl'útvy ryb nedostals' údělom,
bys' perly chytal tmavým mora dnom.
Nies' kvetinou, tou kráskou Šalamúna,
jejž anjel darom skytá belosť rúna.
Tys' nerozprestrel oných zvláštných sietí,
jichž korisťou chlieb do úst, oděv k pleciam letí;
loď tvojho žitia nemá miesta v mori,
tvoj večný Ararat — toť tieto hory!
a tvojim, čo v nich, medzi nimi vází —
nu, úděl tvoj, hl'a — pluh i so železy!
Tak jednou pluhu, druhou Tatier chvoje
sa držiac... neboj, že ťa bieda zmorí,
a zaujme ti diabol hony tvoje!

— Ach tvrdá zem... však žils' z něj predsa stále
i budeš žiť, bo živí preds' i ona;
a vedz, že život tvoj priam nedokoná,
len preto, bo svoj koreň zaryl v skale! — —

Ó, obraz blaha! — Barva jeho stálá.
Veď stálým len, čo ona malovala,
tá večná príroda, tá matka dobra
i krásy, kojná dieťata i obra
tá neklamná — Veď nenie tu do času
ni zeleň lesa, ani zlato klasu.
Veď na tej temnej pôdě oráčiny
dnes sejba, zajtra žeň — tak rôzné činy:
preds jeden děj a obraz tohož času,
ten obraz známý, a preds' vždy tak nový!
vždy nový každej jara chvile.
I k závisti i k útěche mi sloví
ten jeho podpis starý a vždy nový,
vždy nový každej jara chvíle:
»Beatus ille...«

(Dokončení.)

Rec = rci; *kol'ký (je) to obrat* = kolikáté je to obrácení; *na mladom jare* — časně z jara; *čerieslo* = plech pluhu, pluh; *plný* (byl) *prácnej žiare* = pln pracovního zápalu; *skladom* — *rôzorom* = skladem, rozhorem (dvojí způsob orby: 1. pluh shrnuje prsť na jednu stranu, 2. na obě); *čis' ozaj* = jsi-li opravdu; *čos'* = co jsi, cos'; *lež* = (leč) ale; *len* = jen; *velie* = velí; *chová* = živí; *keď (je)* = (když je), je-li; *čušia* = mlčí; *hej* — ano; *štrk* = štěrk; *sloje* = kamenité vrstvy v zemi; *bo veď* = neboť; *sial pieseň veň* = sil píseň do oblaku (jako pták); *kým* = zatím co, pokud; *spevná čeľaď* = ptáci; *hrmí* = hřmí; *zasmädne-li* = dostane-li žízeň; *kým hor' pieseň vije* = zatím co vzhůru písně rozvíjí; *dosť l'atko* = snad; *rovno z chmár* = přímo z mračen; *plútvy* = ploutve; *mora dnom* = na dně moře; *nies'* = nejsi; *jejž* = jíž (dativ); *rúno* = roucho; *sieté, jichž krovisťou chlieb do úst, oděv k plecám letí* (= zaměstnání, v němž bez hmotné práce přilétá chléb do úst a oděv na ramena); *vázi* = vězí; *neboj* = neboj se; *hony* = hony, lány.

KOUSEK HOVORU.

Bylo to v létě, když jsem si vyjela z domova do svého bývalého působiště. Člověk se ve vlaku někdy tak zamyslí, že ani nepozoruje, kdy má přestupovat. Táhlé písknutí mne teprv upozornilo, že se blížíme stanici.

Na malém nádraží v L. čekalo několik osob Poněvadž vlak, do něhož jsem měla přestoupit, měl přijet za několik minut, počkala jsem blíže skladiště, abych nemusila spěchat s peronu. Nedaleko mne stály dvě dámy, které asi čekaly na týž vlak jako já. Živě rokovaly. Nevšímala jsem si s počátku jejich hovoru, až několik slovíček se mi zabodlo do uší tak, že jsem se vytrhla ze svého snění a sledovala hovor.

Starší bělovlasá dáma šermovala rukama a s velikým zájmem vykládala mladší o nějaké dámské společnosti, v níž prý navrhovala, aby se na oltář Panny Marie bolestné daly preparované palmy k větší ozdobě oltáře.

Druhá — Žofinečka — jak ji stále starší jmenovala, sešpoulenými rtíky a očima zanicenými přisvědčovala svému protějšku a táhavým, nosovým hlasem vyslovovala »anoó«.

V tom přijížděl vlak. S dunivým rachotem vletěl do stanice. Přestala jsem pozorovat pobožné ženy a hledala jsem si příhodné místo ve vlaku. Náhodou obě dámy vešly za mnou i měla jsem potěšení mít je usazeny podle sebe. Aby se jim

Z něj = z ní; *bo* = neboť; *vedz* = věz; *priam* = hned tak, brzo; *len* = jen; *veď* = vždyť; *oráčina* = rozoraná půda, role.

lépe mluvilo, sedly si naproti sobě. Dámy mne zajímaly víc a více.

»Překrásná krajina, podívej, Žofinečko!«

»Anoó!«

»A ty Trosky, ty jsou ozdobou zdejšího kraje; teď je objedeme po druhé straně. To žitičko jak už bělá a ta řípička jako les, podívej, Žofinečko.«

»Krásné, překrásné, slečno, je to zde. Přeji Mařence, že se do té krajiny dostala. Procházek všude dost.«

»Á, Vyskeř, Vyskeř, Žofinečko, jak je ji krásně vidět, tuhle přes ten les se podívej.«

»Anoó, krásný obraz. Tam se snad zjevila jedné děvě svatá Anna nebo Panenka Maria,« řekla mladší a sešpoulila více rty a zadívala se do tváře starší slečny očekávajíc vysvětlení.

»Ano, Žofinečko, svatá Anna se zjevila. V turnovských pověstech jsem četla tohle: V Mladějově byl pán, kterého nepřítel sužoval. Byl by mu snad podlehl, ale zázrakem vyvázl. Dceruška jeho v nejhorším okamžiku pustila se směrem k nynější Vyskři a bloudila. Tam pojednou se jí zjevila svatá Anna a promluvila: »Viz keř!« I uzřela dívka planoucí keř, šla k němu a našla dobrou cestu k pánu Turnovskému, kterýž otci jejímu pomohl. Proto ta kaplička je zasvěcena sv. Anně.«

»Anoó,« ozvalo se táhle naproti.

»Tady se mohou dělat pěkné výlety, že ano, Žofinečko!«

»Já letos nebyla s dětmi nikde, ačkoliv se o to dost přičiňovaly, ale já jim řekla: Milé děti, musíte mi to letos odpustit, jsem churava, a ony byly spokojeny.«

»Ale to máš moc hodné děti, uznalé, to je radost učit, Žofinečko.«

»Anoó, mám z nich radost.«

Bylo mi už dusno v tom ovzduší. Dobře jsem vystihla, koho mám před sebou. Na jedné stanici vystoupil starý kněz.

»I podívej se, Žofinečko, ten starý pan farář jak je čilý, to je ten, jak byl také na Táburku.«

»Je to on, anoó!«

»Už brzy budeme také vystupovat, připravme si přání Mařence. Já jí jiného nebudu přát, jen aby jí panbíček dal zdraví a spokojenost přijde sama.«

»Máte pravdu, slečno, anoó.«

Vlak zastavil. Jak volné byly slečny v řeči, tak volné v chůzi. Div, že mne ve vlaku nenechaly. Vystupovaly na téže stanici jako já, ale dolů se z vozu dostat nemohly, dívaly se jestli Mařenka je na nádraží, měly ještě plno řečí mezi dveřmi a nemohly ku předu. S pomocí boží se přece dostaly na peron a já za nimi.

Byla jsem ráda, že jsem už od nich. Nežli být takovouhle učitelkou — — — pomyslila jsem si, raději ...

M.

DROBNOSTI.

HUDEBNÍ SKLADATEL.

Zatím co americký Čech pan Letovský má v Německu úspěchy se svou operou, v New Yorku při koncertu symfonického orchestru Waltera Damrosche byla v Aeolian Hall poprvé sehrána skladba česko-amerického komponisty Viktora Koláře, symfonická suita Americana, která byla četným obecenstvem přijata s nadšením a komponista, jemuž sám Damrosch předal svoje místo, aby si své dílo dirigoval, musil mnohokráte vystoupit a děkovat se za vřelé a nadšené projevy vybraného obecenstva. Všichni hudební kritikové, nevyjímaje ani kritiky německých časopisů, jsou za jedno, že mladý a nadaný komponista ukázal pravé pochopení pro zpracování čistě amerických námětů v čistý a dokonalý umělecký celek.

ZE STARÝCH ČASŮ.

Dvorní rada Fr. Wenig vypravuje v almanachu Jiráskova Litomyšl (1911): Po tříletém suplování na gymnasiu, řízeném jemnocitným Tillem, Jirásek stal se profesorem na reálce, jejíž správa hleděla všemi způsoby uplatniti u něho zásadu, tehda i v rozhodujících úředních kruzích platnou, že úřad dobrého učitele nedá se srovnati s literární činností. S vybranou rafinovaností vymýšleny a ukládány Jiráskovi úkoly, jež by jej zdržovaly a odvracely od literární práce: zvýšený počet hodin, nepříznivé rozvrhy času vyučovacího, korektury prací žákovských, suplování i úmorné pořízení katalogu programů došlých za nekonečnou řadu let atd., atd. A to všecko trpělo se na rozhodujících místech! Ještě r. 1888, kdy s tehdejšími zemskými inspektory Tillem a Pavlíčkem usilovali jsme o to, dostati Jiráska do Prahy, kam patřil, povzdychl vlivný člen zemské školní rady: »Bože, jen kdyby ten člověk tolik nepsal!« Co stálo času a práce, než potřeny byly podobné náhledy, jichž praxe způsobila naší literatuře tolik škod! A právě Jirásek a s ním Zikmund Winter, z jeho nejlepších přátel, celou svou činností ve škole a v literatuře ukázali, že vynikající literát může býti také vynikajícím učitelem; tisíce žáků vděčně na ně vzpomíná a hřeje se na ohni, který oni v nich rozžehli.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečinské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

(Pokračování.)

Ládus byl velký čtverák. Dozrávala taková krásná letní jablíčka — moučňáčky. Měli jsme tolik krásných a dobrých druhů

v naši velké zahradě! Jak jsme přišly ze školy, hned jsme běžely pod moučňák se podívat, jestli vítr nějaké neshodil. A když tak jednou děvčata přiběhla, buc — buc — padnou jim moučňáčky zrovna k nohám. To se zaradovaly a hned na to buc — buc — letí druhé a co se té šťastné náhodě tuze diví a vesele křoupají a hlavu vzhůru vděčně ke stromu obracejí — buc — buc — pleskne každé ohryzek z jablka zrovna do tváře. Nyní teprve vidí, jaký to byl hodný »větříček«, který jablka dolů házel a nyní na ně — šelma jedna — dělá Ládus dlouhý nos.

I když už byl studentem, vyzrával na děvčata. Před obědem nese jim pěkné pomazánky: »To je to máslo dnes nějak dobré; tu máte, jezte!« Mile překvapeny tou pozorností, děvčata pustí se do notných krajíců a tu se jim pak Ládus směje: »Tak, teď aspoň zbude pro mne hodně štrudlu.« On totiž tuze rád jedl jablkový závin a tím způsobem si chtěl notnou porci pojistit. Za taková šibalství říkala mu děvčata, když je zlobil, »Pardus«, a když tatínek v kostele četl verš: Pardus s kůzlátkem bude ležeti, přímo na něj ukázala prstem.

Nejmladší z hochů byl Pepíček, ale před ním byla už 4 děvčata. Pepík byl velký žbronda. Pořád se »cejpral« ve vodě, a jak přišel ze školy, už vyhrnoval rukávy a kalhoty a běhal chytat břenky a potápky do stávků potoka. Míval toto své akvarium v hrnci, a co byste tomu řekli — teď už má sám takové velké kluky a je doktorem, a pořád se ještě tak rád cejprá. — Měli byste jen vidět, když začne vypouštět a naplňovat svá veliká akvaria, kde však nejsou jen břenci a potápky, ale krásné roztodivné rybičky nejrůznějších druhů a barev. Pro to jeho cejprání říkali mu kluci potápník — však znáte toho velkého černého brouka, co umí ve vodě plavat.

Když byl Pepíček ještě v peřince, byl by se stal málem nevinnou »obětí války«. Byl totiž v nebezpečí udušení pod prušáckým pláštěm. Bylo to r. 1866 po prohrané bitvě u Králové Hradce. Do Rovečína přitáhli Prušáci a nebýt tatínka, který lidi chlácholil — byli by všichni lidé z dědiny před nimi utekli.

Zatím ale se Prušáci v Rovečíně velmi slušné chovali, lidem vše dobře zaplatili a za celou dobu ničeho nepřístojného se nedopustili, než že povalili jednou plot, ktery však druhého dne na rozkaz hejtmanův musili zase postaviti.

Hejtman s doktorem bydlili u nás na faře a když poprvé přišli se představit, odhodil hejtman plášť stranou, nedívaje se kam, a plášť padl zrovna na kolébku, v níž spal malý Pepíček. Když po chvilce maminka přišla pro dítě, aby se tam snad nerozkřičelo, byl už chudáček všecek modrý, a doktor ho musil křísit.

Pepík, když povyrostl, nejraději dělal tatínka a kázal. Oblékl si dlouhý kabát, vylezl na židli, služky a starý Matuška musili sednout a Pepík spustil: »Milí lidičci! Do hospody nechoďte, kořalku nepijte, choďte do kostela a pěkně se modlete! Amen!« Kázal vždycky stejně, ale věru ono by to kázání některým lidem skoro stačilo — jen kdyby se podle něho řídili.

Rád dělal hrdinu — a když jednou všecka děcka před trkavou Řoužkovou krávou utekla, tu Pepík — že prý se nebojí! A v tom už letí do povětří jako nějaký aviatik — jenže bez aeroplanu. Nabrala ho kráva na rohy a vyhodila, že letěl vysokým obloukem k zemi. Na štěstí dopadl tak šikovně, jako když se posadí. Ale ještě dlouhou chvíli si třel vzadu kalhoty.

Měl on s tím »lítáním« vůbec štěstí. Jednou letěl s vršíčku vysoké třešně, udělal přemet a padl hezky na nohy — takže zůstal celý vyjevený okamžik stát jako svíčka a pak teprve sebou do trávy plácl — a jen ho potom několik dnů nohy brněly. —

To bylo našich 5 hochů a k nim ještě 5 děvčat, a kdyby dva maličcí nebyli umřeli, bylo by nás bývalo 12, jako apoštolů.

*

Děvčátka byla ovšem trochu mírnější, ale jinak sdílela s hochy jejich hry i zábavy. Nejstarší byla Mařenka, tatínkův mazlíček, protože přišla po šesti chlapcích, z nichž dva maličcí však zemřeli. Když se vrátila z vychovacího ústavu, měla nás mladší pod dozorem a měla s námi velký kříž. Chtěla, abychom byly vždycky čisté a nerozcuchané — jako v pensionátu — a my jsme přece jen byly »ferdovky«, jak tatínek žertem říkával, a naše účesy i ruce často dle toho vypadaly.

Marie byla už slečinka — pěkně načesaná, vymydlená, nažehlená, ale za to nejmladší divoška, kudrnatá Tynka, vypadala někdy jako cikáně a o nějaké kázni a poslušnosti k Mariiným rozkazům se jí ani nezazdálo.

(Pokračování.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 26. března 1914. Číslo 13.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

R. BOJKO:

U NÁS.

I.

Sedlák k šílenství až rozhněván
notykou se rozpřáhne
pro svůj chudý lán.
Pes zuby vycení a vztekle zavrčí.
Tu nikdo ruky nevztáhne.
Jen se přikrčí.

Je možné, možné to...? Rozhyčkanců pár
křehnoucímu chuďasu
rve s ramen bídný cár,
a on v blbě schlíplém úžasu
nevzchopí se k zápasu,
k odvážnému úderu...
Je konec již...? Schyluje se k večeru
a soumrak nastává všem nadějím...?

Ticho, ticho je... Hustá, kalná mlha nade
všim...
A otroci mí bídní, ubledli
k hrncům masa nedočkavě zasedli
a slyšet jen, jak pracují jich čelisti,
jak kusy rvou a kořistí...

II.

Chodníček, chodníček příkrý do hor nám
zvlh'.
Lepí se rozmoklá hlína a mazlavé bláto
na unavené, váznoucí nohy.
Však dole tam v kraji, pohleď jen, pohleď,
kdos vystoupil z mlh
a nese, nese si špinavé zlato...
Jak pálí to...! Cos drahého na vždycky
vzato...
Čistý náš štít...
Stydím se někoho potkat... Ale což
můžeme za to...?
Do hor přec musíme jít.

Chodníček, chodníček úzký
a kluzký,
jak přes horskou bystřinu hozený, namoklý
trám.

Dole však, pohleď jen, pod mlhou tam
krčí se za shnilé slámy zčernalé stohy,
za domů nestvůrných trčící rohy
jeden... dva... šest...
Není on sám...
Oh národní čest...

Zarůstá chodník. — Ztraceny vrcholy hor,
jak v plachetním sensačním žurnálu
zbytečná čárka a bod.
Nad krajem leží výpary otravných močálů.
Zemřela naděj a touha... Zlomena síla a
vzdor...
Čemu lze ještě věřit...? Pro co se bít...?
Oh bídný je, bídný můj rod...

III.

Již jedenkrát po nás Jsi ruce své vztáh,
jak nepřítel mstivý, jak najatý vrah...
O rozpoutej, rozpoutej zase veškerou hrůzu
na tu mou nízkou a podlou, bezectnou luzu:
vlastence bezedných kapes a řvoucích,
najatých úst;
chytrácké sobce;
kramáře zaprodávající lhostejně trosky
naší zemřelé slávy; bezradné vůdce
se spráskanou duší a ptačími mozky,
kteří jen dovedli pojmy veškeré zmást.

O osude přísný, však spravedlivý. Vladaři
nebes, země a vod,
Žhavými biči zas mrskej, o, mrskej nás
prudce
a bij, o, bij celý můj rod!

Není hoden tvé lásky, úsměvné sluneční
záře.
Neschopen do síly, do velké touhy
zpříma a volně a odvážně růst.
Poslušen z rabské jen bázně,
zvykaje po celá století
bezectně lhát a podvádět, krást:
je neschopen velikých, osvobozujících obětí,
neschopen přímosti mužné a cílevědomé
kázně,
neschopen bojovat, poslouchat, vlást,
O, nechej, nechej zas do naší tváře

celou Evropu plit.
Poval nás v prach
a skopej, o, skopej, jak polapeného žháře
ožebračený, vyjící lid . . .!
Snad, o, snad
spoutaní, sníženi jako lítostný Samson
v žalářním tichu
ze všech svých prodejných hříchů
budem' se účinně kát . . .
Snad, o, snad
najdem' zaş návrat k svým otcům, jich hrdost a pýchu
a vítězství slavné neb hrdinný pád . . .

Však marno-li vše a máme-li v podzemní kobce
jak zapomenutý vězeň ve vlastní špíně a blátu
pomalu shnít —
pak raděj nás teď
jak hospodář před žněmi mrvu a plevy
s tvrdého mlatu
s povrchu zemského smeť . . .

MAGDA BÍLÁ:

KDYŽ MNE UČILI NÁBOŽENSTVÍ.

(Vzpomínky; psáno roku 1907. Připisuji dnes paní Pavle Moudré, v jejímž „Roku dětství" našla jsem tolik společných tónů, při výchově naprosto rozdílné! Tak zrají lidské duše.)

Sotva jsme se dovedli naučiti nazpaměť několika slůvkům, bezpočtukráte předříkávaným, dědeček učil nás modlit se. Pro něho byla modlitba první a poslední povinností člověkovou. My děti měly jsme jí začínati v žití; měla být první básní, kterou jsme dovedly přednášet — tak, jako dědečkovi byla básní poslední, básní, do níž vkládal všechen svůj cit, všechen stesk po zašlém mládí, všechny vzpomínky na srdce odumřelá — všechnu naději ve shledání a v jas života příštího!

Po žití, které vyplnil úsilovnou poctivou prací, v podzimním stáři, které jej zpola zbavilo zraku a tak schopnosti pracovat, dědeček drahý měl vždycky ještě snahu být platným naší rodině.

Vyvolil si svůj úkol. — Věděl, že máti úzkostlivě se stará o naše tělesné blaho a přísně nás vychovává pro tento svět. Věděl, že otec postará se, abychom měly být od čeho živy. Ale věděl též, že není nikoho, kdo by nás vychovával pro »onen svět«, v nějž on věřil; pro onen život, jenž byl tak blízký jemu, stařečkovi — a těm mladým tak vzdálený, že sotva si kdy naň vzpomněli!

Vychovávat nás pro onen svět, onen život — to stalo se mu úkolem!

Zasíval zrnka své víry do duše mojí i sestřiny stejně. Jinak však vyrůstal, různě vyspíval náš náboženský cit! Sestra osvojila si tenkráte zbožnost jako povinnou ctnost. Já? Vzpomínky živě se mi vybavují. Ano, ráda vzpomínám na to vše, co mne vychovávalo, vedlo mne k samostatným úsudkům, na všechny ty droboučké vlivy i na ty veliké vzpomínám.

Co píši, jsou prosté vzpomínky z tehdejšího žití — dnešek jen svoje glossy připojuje. —

Kolik mi mohlo být roků? Tři? Čtyři. Vidím se, jak jsem, buclatá neposeda, klečela na své dětské postýlce. Z jídelny pootevřenými dveřmi padalo světlo do ložnice širokým, šikmým pruhem. Za stolem v jídelně seděl ještě tatínek u svých novin, máti s románem v ruce, sestra s hezoučkým, ale podmračeným čílkem vážně skloněna nad nějakou školní učebnicí, vždycky vázanou v zelených deskách. Jen já, maličká, šla jsem spat a dědeček vytratil se za mnou. Přisedl na židli k postýlce, u níž mřížka byla ještě spuštěna — a tichounce, ale určitě řekl: »Budeme se modlit, dceruško.« A tak jsme začali: »Andělíčku — můj strážníčku . . .« pomlčka; hups, polštář sletěl s postýlky. Přetřepávala jsem v klečе podušky tak horlivě, až začaly »létat«. — »Modli se pořádně!« klidně napomínal dědeček. »Opatruj mi mou dušičku.«

»Svatá Anno, sama třetí,« předříkával dědouš. — »Opatrujnasmaleděti« dořekla jsem jedním dechem a pokračovala: »Prosím tě, pánbíčku, dej tatínkovi, mamince, dědečkovi, Růžence a mně zdraví, ve jménu —«

»Ještě za dušičky!« Přerušil dědeček moje zakončování.

»I nechte toho už!« ozval se tatínkův hlas z jídelny.

»Dceruško, zticha, ještě za dušičky,« zašeptal dědeček; a z ticha, aby tatínek neslyšel, doříkávali jsme »za dušičky« a ještě otčenáš a zdrávas a o svatém Janu Kiliánu. A potom mi řekl dědeček: »Dej ti pánbů dobrou noc« a šoural se jídelnou, kde se týmž pozdravem loučil, do svého pokojíku. Tam se ještě dlouho modlíval.

Já zatím byla ráda, když bylo po modlení. Tatínek, když byl doma, beztoho na to bručíval, že odříkávám něco, nač nemyslím. Dědeček k tomu neodpovídal, ale často mi říkával: »Modli se, děvečko, modli se. Kdo se Boha nespustí, toho Bůh neopustí.« Neodporovala jsem; nemyslila jsem o tom. Pokud jsem se modlívala s dědečkem, myslila jsem jen při té prosbě »Prosím tě, pánbíčku, dej tatínkovi, mamince, dědе-

čkovi, Růžence a mně zdraví.« Věděla jsem, že nemoc je zlá věc — a to opravdové zdraví dát — že ani náš doktor nedovede. Chodil k nám často a přece maminka stonala; a plakávala, že stůně. A plakávala, když nám přišlo z nenadání do ložnice, kde ona stonala, malinké děťátko, červené, jako opařené, a když to děťátko najednou zastonalo a už bylo v rakvičce. A to již mělo vlásky hezké a očka živá a natahovalo ručky tlusté, do nichž se pod pěstičkou zařezávaly šňůrky červených korálků. Umřelo; že mu je lépe »tam«, říkaly všechny žebravé báby, které přišly po výkropu. »Mají o jednoho andělíčka prosebníčka víc tam: pánbíček se raduje a andělíčkové taky,« šeptala jedna pobožná babka na chodbě jako útěchu mamince.

Maminka se tak divně podívala, jakoby se zlobila a s bledých, úzkých rtů jí uklouzlo tiše: »Prosím já se o to, dodávat pánbíčkovi andělíčky?« »Nerouhej se, Mili, nerouhej se!« Úzkostně řekl dědeček. Zdálo se, že souhlasil s babkou. A přece, to jeho poplašené přecházení, když někdo stonal; to bojácné ptaní: »No, jakpak je?« To třepetání jeho svislých rukou, když odcházel od nemocného do svého pokojíčka — to tak smutně působilo na mne, malou holčičku, která vídala svého dědu pevnou rukou štípat dračky, pevným hlasem slýchala ho napomínat služky! Ne, ani on neměl radost, šlo-li děťátko do nebíčka; ale myslil si asi, že na pánaboha se nesmíme zlobit, ani když nám béře něco, co dáti nechceme. Tak když už pánbůh jednou vzal, — odpustil mu to. Říkal: »Bůh dal, Bůh vzal — budiž jméno jeho pochváleno.«

Moje dětská filosofie byla jiná; mohlo přece být, že si dá pánbůh říci a dá nám zdraví, říkám-li mu o to? Alespoň nám, co jsme tady, že to zdraví dá a nechá nás na světě? Pokoušela jsem se o to, denně s ním rozumně promluvit těch několik slov o zdraví, při modlení. A představovala jsem si, že právě těch několik slov — prosbu za zdraví — slyší, poslouchá vážně. To ostatní — zdrávas — andělíčku — svatá Anno — to jemu nepatřilo. Ještě tak to poslední, se svatým Janem Kiliánem, rád asi poslouchal, jako já jsem se to ráda modlila — neboť při tom jsem vše viděla, co jsem říkala! Představovala jsem si vše živě:

»Již do mé postele kráčím;« ano, v krátké bílé košilce lezu do své postýlky; železo spuštěné mřížky mne zastudí při tom. »Tobě se, ó Pane Ježíši Kriste, poroučím, mou duši Ti odevzdávám do Tvejch nejsvětějších pěti ran — aby mně ta noc byla požehnána od svatého Jána Kiliána.« Celý obraz viděla jsem v duchu: na černěném vztýčeném kříži bílé tělo Kristovo — průhledné, alabastrové, s červeně namalovanými pěti ranami. A já jsem klečela před tím, klonila jsem se; vedle mne klečel sv. »Ján Kilián«. Muž v hnědé chlupaté kutně — jako poustevníci mají v pohádkách. A nad jeho hlavou byl mosazný oblouček, ne s pěti hvězdičkami, jako nosil obyčejný svatý Ján, ale ozubený, s klikatými zuby; to právě bylo to zvláštní na něm, ta zubatá obroučka! Proto se mu říkalo »Kilián«, dle mého přesvědčení — že měl ty klikaté zuby na obroučce. Při večeři někdy tatínek ptal se dědečka škádlivě: »Dědečku, jaký pak to byl svatý ten Kilián Ján? Jakživ jsem o něm neslyšel.«

Dědeček se zapálil, až i hlaďounká lysina na hlavě mu zčervenala. Neodpověděl, jen se sklonil hlouběji k talíři.

Usmívala jsem se na tatínka i dědečka — ale neřekla jsem, že si myslím: že mám právě toho sv. Jána Kiliána ráda, že má tu klikatou zubatou obroučku; ať byl kdo byl — každý večer klečel vedle mne, když jsem poroučela duši do nejsvětějších pěti ran Krista na krucifi u. Byl to můj dobrý známý; »hvězdičkový« sv. Jan byl cizí člověk pro mne. Ještě po letech, když jsem měla roztesknělou vzpomínavou náladu — když nikdo již u mé postele neseděl a nepředříkával modliteb — někdy jsem začala říkat: »Již do mé postele kráčím.« A po slzách, vzrušeni, přicházela klidná, sladká nálada: jako v dětství viděla jsem se klečící před krucifixem a vedle mne klaněl se sv. Jan Kilián v kutně, se zubatým obloučkem — jako by mne Bohu doporučoval k větší ochraně! Úsměv vrátil se mi s tou představou! Kouzlo dětské fantasie!

Když ve škole učili nás modlitbám, uměla jsem všechny. Velebný pán měl mne rád; co uložil, pamatovala jsem si. Ale bez zájmu opakovala jsem příběhy z biblické dějepravy. Vyslechla jsem bez vzrušení všechna vypravování. Goliáš, David, Putifarka, Josef — nikdo z nich mi nestál za to, abych se o něho zajímala. Byli všichni tak ošklivi v těch šmolkově modrých, fialově červených, tabákově hnědých a protivně zelených šatech. Obrázky, které nám dávali za rámeček do třídy na stěnu a vyměňovali dle toho, o kom se zrovna mluvilo, byly mi odporny! Zachariáš, panna Maria, všichni byli tam tak nevkusní, jako by měli na šatech staré látky, obarvené u barvíře ve vesnici. Jistě to byli divní lidé. I ti tři králové! Byli nám představeni se žlutozelenými korunami na hlavách — to přece nebylo zlato! Od té doby vždy, ještě

dnes, čtu-li »svatí tři králové«, vidím ty ubohé figury, křiklavými lacinými barvami provedené; nebo se mi vybaví představa druhá: tři učmudlaní kluci, v špatně vypraných a vyžehlených košilích svých otců, navlečených přes ošumělý kabát a štruksové kalhcty; na hlavách papírové čepice — v umouněných rukách křídu. Běhají od domu k domu, zpívají směšným basem: »My tři králé, my deme k vám,« strkají »černého« (s obličejem do černa čímsi natřeným) do zadu, aby to odpovídalo slovům písně: »a co ty, černej, tam vzadu vystrkuješ na nás bradu« — a všichni utíkají jako posedlí po ulici, vidí-li z daleka — policajta. Ty obrázky ve škole— hrozné, jarmareční obrázky — nedopustily, abych se nadchla pro hrdiny biblické dějepravy, znechutily mně je pro vždy; a když pak ještě viděla jsem takové živé představitele »králů a mudrců od východu«, přišlo mi to vše takové bezcenné, hloupé. Ne, že bych si to byla řekla, jen tak jsem to cítila — tak jsem to prostě přezírala a nechala jít mimo svůj duševní svět. O Bohu jsem v té době také nepřemýšlela. Konečně jsem docela zapomínala se modlit od té doby, kdy dědeček (v domnění, že již škola ve mně náboženský cit utvrdila), nechodil večer k mé postýlce předříkávat mi.

Ještě jsem chodila první spat. Ale nesvlékla jsem se, neoblékla noční kabátek, neklekla jsem na posteli k modlitbě — jako to dělala sestra. Shodila jsem jen vrchní šaty a ulehla jsem na příč postýlky, hlavou na velkou peřinu, nožky na polštáře. A — snila jsem. Dívala jsem se na »hvězdičky« — světlé body ve dveřích, vypadlé suky — nebo štěrbinky, kterými prokmitávalo světlo z jídelny.

V zimě před kamny — na stěně druhé postele — třepetal se zlatorudě svit z kamen, v kterých hučelo a praskalo. A venku obyčejně hvízdal a huhlal vítr, ten horám věrný vítr, který profukuje i zavřenými okny. Často vatou a mechem ucpanými okny tak fičelo, že plamen svíčky divoce plápolal na stolku. Někdy nám rozestřely nad hlavy, přes vrch mřížkových postýlek — plaid, aby na na nás od oken »nečišelo«. Pak bylo v mřížkové postýlce »jako v tunelu — a snilo se tím krásněji. O čem? Nevím. Bylo to krásné však, — lepší než modlení. Na konec jsem tak usnula. Bez kabátku — bez modlení — a nepřikryta.

Za půl hodinky přišla sestra. Jeden pohled na moji postýlku — a bylo zle.

»Spíš?« ozval se nade mnou přísně její hlas. Skoro jsem spala — jen cosi mne znepokojovalo — patrně její upřený pohled. Zatřepala mnou: »Kde máš kabát, modlila ses?«

»Hned,« vyrazila jsem násilím ze sebe. »Kabát si vem a modli se!«

»Hned« . . . spala jsem dál. »Magdo! Kabát! Modli se!« »Já vím — já vím,« breptala jsem sticha v polosnění.

Och, marné bránění! Vzbudila mne. Unaveně oblékla jsem noční kabátek — přikryla se — a snažila jsem se říkat »Andělíčku«. »Modlíš se?« — »Jo-o.« Ach, kde! Po několika slovech jsem usnula. A zdálo se mi, že všechny dlaždičky na chodbě jsou vytrhány — z každého otvoru po nich vylézala indiánská hlava — pak indiánští bojovníci vztýčili svá kopí nad hlavy peřím zdobené a hrozivě upírali pohled černých podivných očí na dvéře ložnice! Dech se mi tajil! —

Toužila jsem utéci, ale věděla jsem: nemožno! Krok přes práh — a jsem ztracena! První kopí projede mým tělem. — A tak jsem setrvala v hrůze, krčíc se, probuzena, do rohu postýlky, vytřeštěné oči upřené ke dveřím, v mojí představě otevřeným; — ach, jak mne děsily příšery indiánské.«

Konečně našla jsem sílu, zašeptati: »Milý Bože, stůj při mně!« — A příšery zmizely.

Strach naučil i sedmileté děvčátko volati Boha . . .

*

Často později v těžkých okamžicích žiti vzpomněla jsem na instinkt svůj dětský.

Člověk probuzen z krásného snění, upadá v hrůzu před tak mnohým divadlem, jež mu vzbouřená fantasie vyvrcholí. — Vytřeštěnýma očima hledívá před sebe, nenacházeje ve vlastním nitru ničeho, čím by se vzepřel tíživé hrůze. —

»Milý Bože, stůj při mně!« — Volá bezděčně. Bláhové staré děti, voláváme stejně ukvapeně a bezmyšlenkovitě Boha na pomoc v žití proti zlu, jež často sami jsme založili — jako v dětských snech voláme jej proti přeludům Indiánů. A když soustředěním se k představě síly a moci opět najdeme svoji sílu— nemyslíme již na »Onoho«, který nám měl pomáhati.—

Kdo se podiví malé holčičce, že i ona druhého dne zapomněla na svého Boha zachranitele včerejšího? Že její večern modlitbou bylo opět snění, vzbuzené kontrastem šera pokoje a záři plamene, prokmitající prolamovanými dvířky kamen?

Ale — což nejsou první vnímání krásna živé skutečnosti nejčistší modlitbou dětské duše? — Naivní dětské duše, která v

všem nachází zázrak, ve všem klaní se tajemnému dosud neznámu? —

Naučená slova modliteb nestačí vyjádřiti úchvatný pocit úžasu a konečně snivého vzdání se dojmům, splývajicím se živým obsahem žití.

Nevědomé oddané splývání s náladou ovzduší čistého a krásného, povznáší duši dětskou jistěji k nejvyššímu krásnu žití, přivádí ji hlouběji k jeho obsahu, než prosebné výkřiky modlitby, diktované hrůzou, nebo předpisy lidí, kteří ze své duše schopnost, vnímati Boha, dávno setřeli ... z nichž se Bůh, v podobě jejich lepšího já, dávno vystěhoval ... nebo nikdy dosud nezahovořil slyšitelným hlasem lásky, zakřikován vždy hlasem panovačnosti a sobectví ...

HVIEZDOSLAV:

ROLNÍK.

(Dokončeni.)

Už zoral rol'ník, záhon zoral celý.
Hl'a, opak obličaja zčernelý,
shon havranov naň sadá, — čiže najdú,
čo hl'adajú? Veď slietlo ono plemä
na korisť z rozorvanej hrudi zeme,
na korisť ... A opásav oráč zajdu,
keď najprv pozyv svoj bol, bol zaslal v nebe
so vzdychom duše žhavým, holohlave:
už rozsieva, po hrsti sype v tmavé
tie ústa zeme, aby, keď čas prijde,
vzal odplatou po celom — za hrsť — chlebe.
A jak tak náděj sejúc rol'ou ide,
shon vtákov rozpial krídla trepotavé —

A rozosial. Už brání, aby zrnu
sa mäkko vystlalo, by — jakonáhle
mu prejde sen — sa švihlo bez zákrnu
z hrúd páperu pozvol'ně, letkom náhle ...
I ukojené spí nádějí semä,
spí spánok žitia v loně matky-zeme,
jak uložil ho rol'ník — otec verný.
Spí krátký sen ... až zrazu zobuděnie!
ku nohám svinie plášť sa ťažký, čierný,
a — hlávky vhor zrn-dětí zradostněné! —

S tým skončené dňa dielo, Bohu sláva!
Včul' už len on ať dážď a slnce dává
bo obidvojím jedině on vládne;
dl'a jeho ďaky zmračien tok vyvierá,
on, keď chce, slzy slncom svojím stiera,
či blesne lúč, či krupaj na zem padne,
to z jeho moci. — Jeho láske jedno:
či vyviesť slnce z tmy, či zrnko biedno;
a čím to zrnko oděje sa,
tak uňho platí, ako oděv lesa! —

Hej, oráču! i nač tak spešně dolu?
Ja čakal tiež, až dobyl ste tým stykom
boj hrdinský, pod stinným šípu krikom —
nuž tichšie nadol, by sme mohli spolu.
Jak orba dnešná? — »Taká, jako včera.
Nuž tys' to? I jak si sa vzal tu, synu?«
— Kde som sa vzal? kde, jak a počo? Inu,
na prírody klin ktože neuberá
sa rád? A tá, hl'a, túžba dneska chcela
len sem, kde vy, hej, nikam inam vera!
— — — — Lež van kým neosuší:
nech sotrem krupaji vlaž s vášho čela. —
Nuz orba ťažká? Ach, a tieto ruky
od plužiny tak stvrdly! Tvrdá orba?
Ó, že tak vel'ké sú to súžby, muky,
čo rodia pokrm těla, jak tie boly
— na hrnčiarovom rozosiaté poli —,
čo spásu duše zrodily! ... Ó, borba
to orba tá! ja znám. Ó, kde tie moci,
čo skaly tie, tu sloj za jednej noci
by skyprily na melkosť, mäkkosť zeme!?
Kde sily tie, kde zbroj, kde všemocnosť tá:
ten krikol' zdusiť, vyvraždiť tie vôstia!?
Ó člověčenstvo! zhynulé ty plemä,
ty raja svojho nikdy viac nenajdeš,
bárs v hl'adaní ze okraj zeme zajdeš ...
nie, nenajdeš! Meč všade archanjela
ti nad hlavou, a trnie popod nohy —
hl'a, rol'ník — večný Adam preúbohý! —
Jak vaša tvár vám slnkom pohorela;
a ja nie clonou, bytosť moja celá
nie záštitou vám, ničím ... Orba — borba
a ruky — muky, vidím, verím, cítim,
a l'útosť ťažkým vel'kým vlnobitím
mi zmietá dušou, zmietá ... borba! muky! ...

»No, synak, dosť! — To vôl'a božia prvá:
že pracovať tra — tu — tam, i kdekol'vek!
Bez práce zbytočným je v tvorstve človek:
kde snaha samá, milljon zájmov hrádza,
ak darebák on, tak nech nezavadzia.

Zajda = plachta, ze které se rozsívá obilí, rozsívka; *pozyv* = výzva; *holohlave* = s odkrytou hlavou, smeknuv; *odplatou* = za odplatu; *po celom — za hrsť — chlebe* = za hrsť (zrní) vždy celý chléb; *ide* = jde; *brání* = vláčí (branami); *mäkko* = měkce; *jakonáhle* = jakmile; *švihlo sa* = vzrostlo; *bez zákrnu* = bez zakrnění; *z páperu hrúd* = z páPěři hrud (ze sypké půdy); *letkom* = letem, rychle; *semä* = sémě; *lono* = klín; *zrazu* = najednou; *hlávku vhor* = (zradostněné) hlavičky (budou míti) vzhůru; *dážď* = déšť.

Obidvojím = obojím dvojím; *ďaka* = vůle; *bleskne lúč* = blýskne paprsek; *uňho* = u něho; *styk* = otka; *šípu krik* = šípkový keř; *tichšie* — tišeji, pomaleji; *nadol* = dolů; *po čo* = nač; *hej* = ano; *vera* = věru; *lež* = (leč), ale; *van* = větřík; *kým* = než, pokud; *nech* = nechť; *vlaž* = vláhu; *na hrnčiarovom poli* (= t. j. Jidášovy, který zradil Krista); *borba* = zápas; *vôstia* = bodláčí; *bárs* = nechť, třebas; *popod* = pod; *pohorela* = osmahla; *ja nie clonou* = já nejsem (vám) clonou; *tra* = třeba; *ak* = jestliže (je); *tak nech nezavadzia* = teda ať nepřekáži.

Ver' pracuj, človeče! si nebies sluha.
A dôjde i tá vôla božia druhá
— jak jedna, tak i druhá večně trvá —,
z nějž požehnania v klín ti padne mrva.
Jak bez dažďa zem zcivie na mrtvotu,
tak práca tiež bez rosy čela, potu ...
Do chôdze nohy a do práce ruky!
Však s hlavou tiež sa uzavretie stretlo:
sťa svieca u vrcholu — dávať svetlo.
Vôsť, bodľ'ač, trnie -- slabšiu máš v tych rout;
kto klas chce vyhrať, musí v boj i s buky!
Nuž, ťažká, tvrdá orba — sloje, skaly;
lež ruky sú: kde prvej iskry hraly,
že z totej skaly zrn vykovaly,
sú, sú ...«

Ó, otče! jasné zažals' hlavně:
tak dobre orieš, jak hovoríš správně.
Syn verný tedy na zem rodnú, drahú
hán nenachrlí, nenakl'aje prahu.
I nech sa múdri — ak chcú — o tom kašú,
len rol'ník to, kto zachová zem našu!
On, čo ju proti zradnej sveta tíži
bez ustania v tých prácných rukách drží,
čo polievá ju slzou, krvou, potom,
by pristrojil jej zlatoriasné šaty,
on!... Hl'a! štít Choča posledný svit zlatí;
sám avšak nestroví ho, ale rúče,
keď popýšil sa za čas v slávy jase,
v mhlu pozavité zašle jeho lúče
na temä vyšších bratov-vrchov... Večné
tak putujú zôr dary, až konečně
sa zjaše nimi obor Tatry svätý.
Nuž, tieto vrchy — hl'a, už zase, zase,
zas vďačný podaj vencov — tieto šiatra
nad nami hrdé stl'py, tamtá Tatra
— ó, pozrite, včul' jak to na něj svieti,
sťa lampa Slovenska! — nuž, nežehrite
na archy tieto, že veď nasypaly
na dedičnú zem ony tvrdej skaly;
chcete-li súdiť, okúpte sa v citě —
ja želel tiež len pre tie ruky vaše,
že skaly — — ale predsa skaly naše!

»Tak porúčali dědi: vedzte, děti,
tie vrchy tam, to vašej zeme méty,

Ver' = věru; *mrva* = drobet, drobeček; *zcivie* = vysuši se; *chódza* = chůze; *s hlavou sa uzavretie stretlo* = hlavě bylo určeno; *sťa* = jako; *slabšin máš v nich rotu* = toť jako nic (proti ostatní práci); *prvej* = dříve; *iskry hraly* = jiskřilo se (od pluhu mezi kamením); *toten* = ten zde, tento; *hlavně* = pochodně; *hán* = han (gen. plur.); *kašú sa* = kasají se; *ak chcú* = chtějí-li; *trž* = shon; *jej* = jí (dat.); *viasný* = řasný; *Choč*, hora nad rodištěm básníkovým, mezi Kubínem a Ružomberkem; *nestroví* = nestráví; *rúče* = hned; *lúče* = paprsky; *zôr dary* = dary červánků; *zjaše sa* = zazáří; *obor* = obr (t. j. Kriváň); *podaj* = dar; *šiator* = stan; *hrdé stl'py* = pyšné sloupy; *pozrite* = pohlédněte; *na něj* = na ni; *sťa* = jako; *nežehrite* = nežehrejte; *okúpte sa* = okoupejte se; *pre tie* = pro ty; *vedzte* = vězte.

to pomedzníky! Kým tie čnějú hore
čo stráž: ver' nik vám zeme neodorie!
Jak vy, ctiť učte ich i svoje deti — —
A preto i mne sväté sú a milé,
jak ta zem v loně ich... hej, všetko spolu
mi drahým, vzácným je!«

...Beatus ille!

A medzi tým stráňou sišli dolu.
Sme u vrát. »Hejsa! volky, hajs! do dvora.«
Tak jednomu dňu starosť odobratá. —
Ja, v duši stvrdiac: nik nám neodorá —
napokon vošiel tiež a zavrel vráta.

Méty, pomedzníky = hranice, mezníky; *kým* = pokud; *hore* = vzhůru; *ver'* = věru; *neodorie* = neodoře; *hej* = ano; *hajs* = hi, vis'; *nik nám neodorá* = nikdo nám neodoře, v přen. smyslu: neuškodí; *napokon* = naposled.

PLODNÝ PESIMISMUS.

Vážená redakce, přijmět: do svého listu několik poznámek k článku pí. Buzkové »Plodný pesimismus«. Pí. Buzková v článku projevuje tytéž názory, pro které již jednou polemisovala jsem s ní v Právu Ženy, když posuzovala Auroru Leight. Víra v Boha svádí prý k pasivitě v životě. V článku »Plodný pesimismus« tyto názory začínají odstavcem: »Křesťanství svádí k deserci atd.« — Pročetla jsem celého Machara, ale těchto názorů v jeho básních určitě vyslovených nikde jsem nenašla, protože, jsou-li v básních jedněch, tedy mají protiváhu v básních druhých, v nichž vyslovena je vroucí i oddaná důvěra v Boha. Napsal-li Machar v V záři hellenského slunce, tedy napsal také Apoštoly a tam o Komenském, Husovi, Lutherovi, a já si mohu vyvodit, že Machar má hlubokou schopnost víry v Boha. Četla jsem jeho Komenského v evangelickém náboženském shromáždění, a byl tak slyšán — ač s vědomím, že od Machara — jakoby zvláště v jejich smyslu byl psán. Myslím že v tom je velikost básníkova: reprodukovati různé mnohotvárné duševní typy všech dob a směrů. A Machar to činí poctivě a upřímně, u něho není ironisování, ani když pochopil toho Ferdinanda II. modlícího se k Marii, aby přijala na milost duše odsouzenců, českých pánů! Docela vážně. On k té strašidelné a příšerné masce v českých dějinách vrací se často s hlubokým soucitem, hodným Dostojevského.

Ne, v úhrnu básní Macharových nikdy nebudu viděti takového snižování křesťanství, jaké nalézá pí. Buzková. Jiná ovšem, nečiní-li tak Machar určitěji ve svých polemikách a časových útocích

Z těch by se dalo snad dosti proti mně uvésti. Byly mnohé věci, a jsou rány dosud bolící, ale já věřím, že vrchol jest již překročen. Proto, že je — Čech; že zná české dějiny a že věnoval knihy Denisovi a Vančurovi. A tím uznal, že vrchol snažení českého národa bylo v snažení náboženském, jak projeveno bylo českou reformací a českobratrstvím. Bylo husitství, bylo naše hnutí náboženské takovým přeslavným způsobem projevované desercí? A byl Mistr Jan Hus zbabělec, paní Buzková? Jsem tomu zvyklá, že v české společnosti se o náboženství mluvívá s despektem, ale vždy si myslím, že je to chvilkový zmatek. Jaká pak pokrokovost: tomu jsme se už přece v klášteře učily, že reformace — (tedy: probuzení ducha náboženského) bylo neštěstím národa. Zdali ž ti, kteří odsuzují šmahem všechno náboženství, neodsuzují také »omyl« otců svých a celou hodnotu národa českého v evropské historii? A proto věřím, že ruka Macharova je tak. — dejme tomu — ochromena svým vlastním češstvím a zatížena závažím české historie, že se už nezvedne, aby udeřila ty, byť slabé potomky české reformace, a ty, kdož přihlašují se k ní. Ano věřím, že ruka jeho, i nám drahá a námi milovaná, byť i nepodala se nám láskyplně a přátelsky vstříc v naší malosti, v naší opuštěnoti a vyhnanství ve vlastním národě, že i ona připravuje cestu, kterou půjde — věřím — nová, Bůh dá šťastnější — Česká reformace! Toť i mé přání Macharovi k jubileu.

Evangelička.

JAK SE U NÁS ČETL MACHAR.

Náš tatí chodíval domů vždy pln spěchu. Jeho polední dopočinek vyplněn býval psaním a čtením, neboť jak přišel, zapadl ke svému psacímu stolku, vybrakoval kapsy plné novin, četl, vypisoval poznámky, podtrhoval, psal a psal a psal. Jen občas, jakoby slunko vysvitlo. Vcházel s radostným úsměvem a pod paždí mu vykukoval malý, tajuplný balíček. Za chvíli vracel se z pokoje:

»Machar poslal knihu...«

Pohladil ji svýma měkkýma rukama a radostně nám dětem ukazoval rázovité písmo na bílé, novostí vonící stránce: »Milému příteli...« Mami odběhla od vaření, a seskupení kol otce pozorně jsme sledovali každou stránku s rojem černých písmenek. Tatínek listoval. Pojednou se zastavil a četl.

Pozorně vyzdvihoval slovo za slovem jako malé děti, tu je ukládal tiše, tam zase prudčeji plynul spád slov, podkládaje tendenci, když prosvítala, tu vypravuje, tam ironisuje a revoltuje, jak toho dílo vyžadovalo. Mnohdy se zasmál, udeřil rukou do kolena a zvolal: »To je dobré, to je výborné!« — A znovu četl celý odstavec usmívaje se, mami se usmívala a my se také smáli v radosti, že to ten pan Machar tak pěkně napsal.

Tyto polední besedy bývaly pravidelně přerušeny buď návštěvníkem, který marně čekal v redakci, anebo hochem z tiskárny, běžícím pro rukopisy.

Kniha se četla potom pravidelně každé poledne, až byl její obsah vyčerpán. Mnohdy se však četla dvakrát i třikrát, než ji dostal knihař, který ji za několik dní donesl sevřenou do tuhých trvanlivých šatů. Pak přišla k svým družkám v první řádce knihovny. Ta byla vyhražena jen Macharovi.

Tak jsme se naučily, my děti, míti Machara rády. Teď už nám tatínek v poledne Machara nečte. Sami si vyhledáváme první přihrádku v knihovně, běřeme Macharovy knížky, čteme, cítíme, milujeme s ním, nenávidíme a pohrdáme.

Květa Krapková.

DROBNOSTI.

J. A. KORZUCHIN

konal dvě přednášky o české hudbě v Petrohradě, v historicko-hudebním spolku hrab. Šeremetěva. První přednáška platila nejvíce Smetanovi, druhá Dvořákovi a Fibichovi, načež stručně uvedena jména Čelanského, Chvály, Sukovo, Novákovo, Ostrčilovo, Janáčkovo. Pan Korzuchin s neobyčejně vřelým tonem (a u bratrů Rusů zjev tento je nám tím milejší, ježto je úžasně řídký) zastával se umělecké hodnoty české hudby a jejího práva na stálé zakotvení v repertoiru nejen operních scén, ale i koncertů symfonických, pěveckých i »komorních«. Lektor vyčítal hudebním oficiálním kruhům ruským chladnost, ba skoro jakési opovržení vůči české hudbě, a prohlašoval toto jednání za naprosto nesprávné. Smetanův Dalibor a Libuše, Dvořákova Rusalka a Dimitrij, Fibichova Hippodamie a Šárka měly by býti v stálém repertoiru hlavních divadel. Eugen Oněgin nebo Piková Dáma — pravil pan Korzuchin, lektor hudby — je prováděna v Praze s větší pietou a propracováním nežli u nás, v Praze se dává Musorgského Boris Godunov, ale my Rusové, o české hudbě nevíme! Já to pravím, pánové a dámy, s hlubokým studem — — Češi v letech osmdesátých byli ještě šovinisticky naladěni, dnes je to ale střízlivý, kulturně vyspělý a osamostatnělý národ, jenž — přes to, že je obemknut a pod vlivem nejkulturnějších národů — vzmáhá se ve všech směrech svého vlastního, specificky českého kulturního bytí, a budeme-li je boykotovati v jich snahách uměleckého sblížení s námi, tím neutrpí český národ, ani česká hudba, ale my a jen my! — Tato přednáška dála se pod dojmem návštěvy Pěveckého sdružení moravských učitelů v Rusku a náleží tedy také k jeho úspěchům.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečinské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

(Pokračování.)

A tu jí Marie někdy, nemohouc si pomoci, nějakou buchtu do zad uštědřila. Na to spustila Tynka vždy takové žalostné bú — bú — že veliký bratr Bohumil (bývalý tlustý Bohumilek), jehož miláčkem byla kudrnatá Tynka — přiběhl jednou do zahrady, kde Marie pod stromem vyšívala a tak, jak byla, pěkná, nažehlená i v hezkých střevíčkách, ji odnesl a postavil do rybníka až vysoko nad kotníky. To měla chudák odplatu za těch několik spravedlivých štulců Tynce uštědřených.

Boženka, Milinka a Jetynka — my tři — vyrostly jsme na polovic u Řehůřků naproti faře s jejich dětmi. »Strejček Řoužek«, jak se mu zkráceně říkalo (u nás říkalo se všeobecně strejček a tetička), byl veselá kopa a měl děti rád. V zimě donášel s půdy plnou slaměnku křížalek (sušené ovoce), rozhodil je po světnici a měl radost z toho, kdo jich nejvíc pochytal. U Řoužků byla velikánská pec, a na ní nahoře byl náš »salon«. Takové pece jsme my na faře neměly — ta by byla zabrala půl našich pokojíků, kdežto v Řoužkové světnici zbylo ještě na honění a dovádění místa dost.

Na peci u Řoužků jsme měly všelijaké hračky, tam v koutě skrčení očekávaly jsme vždy Mikuláše, za kterým po čtyřech skákal škaredý čert. Jak jsme uslyšely před dveřmi zvoneček, už nám srdéčko bušilo bázní a očekáváním; když však čert začal tlouci řetězem a ty menší spustily křik, chytil ho pantáta jednoduše za límec a vyhodil ven. Tu teprve jsme na vlídné vyzvání dlouhatánského Mikuláše slezly s pece a skroušeně odpovídaly na všecky jeho otázky, načež nás podělil perníkem, ořechy a ovocem.

Jednou jsme si udělaly my, Řoužkovy a Jílkovy děti bál v kurníku. Jílkovi měli kurník nad prasečími chlívky dosti velký. Vyházely jsme všecky baňky, v nichž slepice vejce snášívaly, kurník vymetly, větvičkami vyzdobily. Muzikanty dělali dva hoši Jílkovi s píšťalkou a harmonikou a našim zpěvním doprovodem. Ale neptejte se, jaký účinek tato hudební a taneční produkce měla na obyvatele dolejších chlívků. Řvali tak postrašeně a pronikavě, že tetička Jílkova v kuchyni nemohla toho pochopit, jelikož dobře věděla, že nemůže být ještě koryto prázdné. A jak jsme se tak všichni v jednom chumáčku motaly — prásk — prolomily se zpuchřelé desky, tím nárazem se rozestouply a v nejbližším okamžiku plesové obecenstvo octlo se zrovna na zádech poděšených vepřů. To byla pak teprv »muzika«. Polekaná tetička nechala v kuchyni všecko stát, myslíc už najisto, že se prasata pustila do její nadějných potomků a když jednoho po druhém vytahovala z chlívku, tu jen ta okolnost, že byli celí a neporušení, ji upokojila nad spoustou v kurníku. Po druhé zvolila si naše banda za své rejdiště Jílkova patra, kde nade dvorem byla složena sláma. Než i tu neměly jsme štěstí. Na jednom místě byla prkna moc daleko od sebe, čehož jsme nepozorovaly a už letěly dolů! Tentokrát by to bylo zle dopadlo, kdyby nebyla pod kůlnou ohromná hromada slámy, do níž jsme jako do peřin napadaly bez úrazu, až na nějakou tu pohmožděninu nárazem jednoho o druhého.

Jednou v zimě v neděli odpoledne, zapřáhl strejček Roužků do saní a vezl našeho tatínka a maminku do blízkého Víru. My děti jsme se bavily u Roužků na peci. Z dlouhé chvíle jsme už snědly půl šňůrky kulatých skleněných korálek, které panímámě náhodou nějak přišly do hrnku s cukrem. Následkem toho byly tak sladké, že jsme je polykaly jako pilulky. Než venku sluníčko se tak krásně obráželo od utuhlého sněhu, že nás dnes brzy hry nijak netěšily a dostaly jsme také chuť na »šlitáš« (sanici). Tetička byla kdesi na besedě, a tu napadlo pastevcovi, že by to nějak šlo. Roužkovi měli mladého volka, kterého učili tahat a pod kůlnou byly ještě jedny obyčejné sáně. Do těch pasák zapřáhl volka a snesl z koňské stáje houně; děti posedaly do košatiny a už se vesele jelo k Věstínu, nejbližší dědince. To vám měli věstínští radost, když volek si vážně a majestátně po dědině vykračoval a ze saní veselá cháska s červenými nosíky od zimy blaženě vykukovala. Staré babičky jaksi divně hlavou kroutily a strejči a tetičky vybíhali se smíchem ze stavení. Divím se podnes, že to volek klidně vydržel.

Kdysi v sobotu před hody šla Hanička Roužkova zvát do Věstína na hody. Farská Boženka z kamarádství šla s ní. Hanička měla v šátku svázanou mísu koláčů a měla nakázáno, do kterých stavení má jít zvát. Při tom měla vždy položit koláč na stůl a hezky říci: »Vzkázali Vás naši pozdravovat abyste k nám přišli zejtra na hody.«

(Pokračování.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyril Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 2. dubna 1914. Číslo 14.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5'—, půlletně K 2'50, čtvrtletně K 1'30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

MAGDA BÍLÁ:

KOČIČKY.

(Praha, březen 1906.)

Ach, kočičky — vás, v snůpek uvázané
a přikrášlené větvičkami smrčí,
mně podaly dvě dětské dlaně skřehlé,
když zašeptaly mrazem zbledlé rtíky:
»Dvě za krejcar si kupte, milostpaní . . .«

Vás, kočičky, jsem vzala v zamyšlení
a pohlédla jsem v temné dětské oči;
mně úžasem se odmlčelo srdce:
stih' ustrašený, znavený mne pohled,
v němž beznadějnost tkvěla zkamenělá!

V ráz bezděčně jsem ruku k ručce vztáhla . . .
Ach, zachránit to zbědované dítě!
Zas vyzářit mu temnou propast očí
a ručky zahřát vlastních dlaní teplem —
trn z duše vzít, jejž zapíchlo tam žití! —

Leč zachvělo se přede mnou to dítě
a uprchlo mi, s nenávistí v zraku . . .
Snad zklamal je již někdy soucit lidský,
jenž, dá-li dnes, již nemá co dát zítra,
dnes zachrání — a zítra tonout nechá?

»Jen nechte mne!« já četla v dětském zraku —
»dnes okusit, co vím, že zítřek nedá? —
Či dítě jsem — tož toho musím živit!
Co chcete víc? Já kočičky vám prodal;
teď poběhnu zas dále ulicemi.« — —

A běželo. Však přece ohlédlo se.
»Co chtěla jste?« — Zas pohled jeho pátral.
»Já musím dál, svou matku musím živit,
zas můžete mi krejcar na to přidat; —
dvě za krejcar vám prodám, milostpaní . . .«

PAVEL MARTAN:

JDI A UČ SE ŽÍT.

Drahý příteli,

píšeš, že Tě zklamal prvý krok do života, že samota, ve které žiješ, je děsně černá a nesnesitelná, že pohasly plameny v Tvých očích a pobledly Tvé tváře. Že nikde přítele není, že jsi sám a sám, smuten a roztesknělý.

Není správné, že přirovnáváš doby dávno minulé k nynějším. Není to správné právě proto, že tehdy jsme byli ještě »ideálními« studenty, mladíky rozohněnými hned a pro všechno, že jsme ještě neznali starostí a práce, které s sebou přináší život. My tenkrát dovedli žít jen radostem a zábavám, hudbě, zpěvu a tanci a ztřeštěnostem mládí. Příteli, dnes jsou poměry změněny. Není život tak bezstarostný, nelze ho přijímat tak lehce, dnes je nutno žít hlouběji, než jsme žili tehdy. Dnes jsme lidmi, kteří se sami starají o sebe, kteří nepotřebují maminky a tatínka na každém kroku, aby je napomínal, opatroval, upozorňoval. Dnes musíme žít sami bez vůdce a bez opory a právě proto je nutno v plném dosahu si uvědomit, že život teprve tehdy jest a bude nejkrásnější, až se naučíme jej žít.

Jdi a uč se žít! Vyzlať si svou samotu vzpomínkami na doby, které jsme milovali, vyzdob si ji obrazy a uměleckými díly, rozzvuč hudbou a zpěvem a vyplň ji četbou rozumných knih. Vzpomeň, že tehdy, když jsme byli ještě studenty, zakazovali nám i do čitáren chodit, zakazovali nám číst. Chtěli mít naše mozky pod pokrývkou, aby nikomu nenapadlo pochybovati o tom, co nám vykládali. Pronásledovali nás, hledali, číhali a když našli, trestali nás karcery a vylučováním jen za to, že jsme chtěli ukojit svou mučivou touhu po knize. Dnes jsme volní. Dnes není nikoho, kdo by Ti bránil číst. Dnes není třeba se bát slídivých zraků profesorů-detektivů, dnes můžeš směle a bezstarostně ponořit celou duši do bílých stránek knih. Tož, jdi a čti! Miluj knihy jako já je miluji! Miluj ty drobné potištěné stránečky, které krásně dovedou mluvit k Tvé duši.

A až se toho snad nabažíš, až po změně zatoužíš, po něčem jiném, stejně krásném nebo dokonce krásnějším, pak jdi a hledej!

Hledej, jako hledají všichni muži v Tvém věku, hledej ušlechtilou ženu.

Ne takovou, která má plné boky a vypiaté prsy, ne takovou, která má pěknou postavu a kulatá ramena, ale tu, která má duši. Je více těch, které dbají o to, aby měly kulatá ramena, štíhlou postavu a plné boky. Právě proto, že těch dobrých ženských duší je méně, bude Ti těžko hledat. Vytrpíš při tom mnoho a leckdy se zklameš, ale jen kdo hledá, nalézá.

A až najdeš tu ženu, o které píši, pak zahleď se do jejích hlubokých očí pohledem silným a upřímným, zlíbej purpur jejích retů a samet její šíje a stiskni její drobnou, bílou ručku. Neboť takových žen je málo.

A tenkrát pochopíš dokonale, jak krásný dovede být život, pak teprve pochopíš, co krásy vnese do lidského života žena. Žena víla, žena milující a dobrá, žena oddaná a přítulná, která dovede být Tvým strážným andělem, Tvou družkou, která dovede nejen smíchem a zpěvem, ale i moudrostí vyplnit Tvou tesknou, smutnou samotu. Její láska roznítí znovu plameny v Tvých očích a na Tvých tvářích růže rozkvetou pod jejími polibky.

Jdi a hledej, jako hledají všichni muži v Tvém věku.

Tiskne Ti ruce Tvůj

Jaro.

Dr. JINDŘICH HROZNÝ:

PÍSEŇ ŠALOMOUNOVA.

V minulém ročníku časopisu Sceny přeložil Jaroslav Hilbert »Píseň písní« z francouzského překladu od Jean de Bonnefona (Le cantique des cantiques qui est sur Salomon traduit littéralement et remis à la scène par Jean de Bonnefon. Paris, Librairie universelle). Jest to již podruhé, co se objevuje v české literatuře Píseň Šalomounova v d r a m a t i c k é úpravě: Poprvé vydána byla od I. J. Hanuše (v Praze 1896). Tato rekonstrukce nevyhovovala však ani dramaticky, ani obsahově. Hanuš rozkouskoval příliš celé drama, rozděliv je na pět oddělení a každé oddělení na dva až tři obrazy, takže scena se co chvíli mění a dramaturgická režie rozplizuje. Tomu se vyvaroval Bonnefon: Lidé Šalomounovi najdou v zemi Solam sličnou pastýřku a přivedou ji do Šalomounova haremu. Šalomoun, byv uchvácen její krásou, uchází se všemožně o její lásku. Sulamit jej však až do konce rozhodně odmítá, vzpomínajíc neustále na milého svého, pastýře, od něhož byla v své domovině násilně odtržena. A zůstane mu věrnou, takže Šalomoun je nucen odejít s nepořízenou. Thematem dramatu jest tu vítězství čisté lásky nad svodem. Celý děj odehrává se na prahu královského pavilonu. Text jest podán tak, jak jej máme v bibli, nic se k němu nepřidává ani neubírá. Jest pouze rozčleněn v řadu dialogů, jež jsou vloženy do úst buďto Sulamit nebo Šalomounovi. Vedle těchto postav vystupuje zcela krátce sbor žen ze Šalomounova haremu.

O Bonnefonově dramatu Hilbert podotkl, že jest to »nejzdařilejší, a ne-li snad definitivní, tož jistě aspoň překvapující rekonstrukce Písně Š.«. Toto ocenění práce Bonnefonovy jest z velikého dílu n e o d ů v o d n ě n o. Neboť před Bonnefonem pokusila se již řada učenců o zdramatisování Písně Šalomounovy, kteří dospěli k výsledkům více méně týmž jako Bonnefon; uvádím jen jejich jména: Ewald (Lipsko 1826), Delitzsch (Lipsko 1875), W. Robertson Smith (1876), Kaempf (Praha 1890), Ch. Bruston (Paříž 1892), D. Castelli (Florencie 1892), Rothstein (Halle 1893), W. Adeney (Londýn 1895). A ještě to nejsou všichni. Srovnáme-li jen některé z nich s úpravou Bonnefonovou, nenajdeme v ní snad nic, co by nestálo v tom neb onom z jeho předchůdců. V celkovém pojetí se všichni téměř shodují, jen v jednotlivostech se rozcházejí. Uvážíme-li, že celá P. Š. má pouhých 116 veršů, při nichž scházejí všecky základní předpoklady dramatu: Udání místa, času, uvedení jmen osob a co která z nich mluví, rozdělení v oddíly a všecko to, co jest nezbytné pro divadelní hru, uznáme, že tu jest dána ta nejširší volnost náhodnosti i subjektivnímu bystrovtipu rekonstruovatelů. Odtud ten neobyčejný zmatek: Někdo rozdělil drama na pět aktů po dvou až pěti scenách, jiný na pět tak zv. kruhů, jiný opět na 15 scen; u jednoho odehrává se drama v haremu královského paláce v Jerusalemě, u jiného na venku v bytě Sulamitině; co u jednoho mluví Sulamit, to u druhého Šalomoun; u jednoho pronáší Sulamit táž slova k Šalomounovi, která u druhého promlouvá ve snu ke vzdálenému milenci atd. Většinu P. Š. tvoří monolog vedený Sulamitou nebo Šalomounem, a to namnoze bez vzájemného vztahu; Sulamit vystoupí po Šalomounovi, avšak na žádostivá slova jeho nijak nereagujíc opěvuje lásku svoji k venkovskému pastýři. A jako chybí zřetelné odmítnutí s její strany, tak chybí i přímé vyzvání a prosba se strany Šalomounovy. Někdy jest nemožno určit, zda mluví Sulamit k Šalomounovi, či apostrofuje-li nepřítomného milence. Jako by tu jeden druhému neroz-

uměl. Pro čtenáře jest nemalou obtíží se v tom vyznat.

Mimo to jest řada jiných důvodů, které by bylo lze uvésti proti tomuto israelskému dramatu. Proto se dnes takováto násilná rekonstrukce dramatická považuje v kruzích vědeckých za více neb méně duchaplný pokus a odkládá se již všeobecně. Naprosto neudržitelná jest však Bonnefonova domněnka, kterou Hilbert předkládá, že by autorem dramatu mohl býti Jerobeam. Neboť drama jistě prý bylo napsáno v době Šalomounova panování, tedy skoro 1000 let před Kristem.

Píseň Š. postavil do zcela nového světla J. G. Wetzstein, dlouholetý konsul v Damašku. Při popisu dnešních obyvatelů severovýchodní Palestiny*) promluvil o zvláštním zvyku tamějších venkovanů a rolníků: Nejkrásnější dobou v životě syrského rolníka jest týden po jeho svatbě. Mladí novomanželé sejdou se hned po svatbě na mlatu se všemi svými přáteli a sousedy, kteří je plných sedm dní baví tancem a zpěvem, nazývajíce ženicha králem a nevěstu královnou. Tito pak k těmto hrám a tancům, na jejich poctu připraveným, většinou pouze přihlížejí s improvisovaného trůnu. A dnešní syrský rolník má prý tytéž mravy a obyčeje, jaké měl před tisíciletími. Tu ovšem byla na snadě domněnka, že zpěvy, které se nám v Písni Š. zachovaly, jsou vlastně písněmi svatebními, jež zpívali svatebčané k poctě nevěsty a ženicha, opěvujíce jejich lásku a vychvalujíce tělesnou jejich zdatnost a krásu. Při tom se zálibou uvádějí ve svých zpěvech ženicha nebo nevěstu jako osoby mluvící a ve vzájemných zpěvech si odpovídající, dodávajíce tak svým výstupům jisté dramatičnosti. Toto pojetí P. Š. je dnes téměř všeobecné.

Jediným thematem všech chvalozpěvů v Písni Š. obsažených jest láska. Orientální poesie povoluje tu do nejvyšší míry uzdu své bujné obrazotvornosti. Milostná zanícení, smyslné rozkoše lásky, tělesné vnady ženy i muže jsou tu vylíčeny barvami nejsytějšími. Milostná rozkoš se srovnává s požitkem opojného vína, s vůní masti myrrhové a balšámové; proto milý jest jako sáček myrrhy a cyprový hrozen. Mladá žena jest stromem palmovým, zahradou jabloní granátových, ukrytým pramenem, studnicí vod živých. Ústa její červenou stužkou, s níž stéká nejlepší víno pro milého, zuby stádem ostříhaných koz, krk věží ze slonové kosti, oči rybníky Hesbonskými, nos věží Libánskou, prsy hrozny vinné révy, neb mladými gazelami, břicho hromadou pšenice atd. Hlava milého jest ryzím zlatem, rty jeho liliemi, ruce jeho válci zlatými, tělo jako slonová deska, stehna jako sloupové mramoroví atd. Byť snad západoevropskému člověku některé z těchto obrazů a přirovnání nebyly srozumitelny, přece jim nelze upřít nejvyšší míry jedinečných krás orientální poesie.

*) Zeitschrift für Ethnologie. R. 1873, str. 270 až 302.

V P. Š. jest tedy uložen poklad veliké literární hodnoty. Není to produkt jediného básníka, nýbrž výsledek lidové poesie. Vedle příležitostných zpěvů svatebních pojal sběratel do své sbírky i několik lidových písní milostných. A jako nemluvíme u lidové poesie o skladateli, tak také nemůžeme naprosto určit čas a místo vzniku těchto zpěvů. Mohou býti mezi nimi prvky z doby velmi staré, jsou však tu i takové, jež některými řeckými slovy prozrazují dobu hodně pozdní, třetí snad i druhé století před Kristem.

Tím jest zároveň dána odpověď na otázku, zda P. Š. patří do bible. Základním měřítkem pro přijetí jednotlivých spisů do bible byla na prvním místě jejich náboženská cena. Tím se tedy P. Š. jako profánní produkt literární vylučuje již předem. Že však přece byla pojata do bible — ač to trvalo velice dlouho — toho příčinou bylo její allegorické pojetí: Milostný poměr milenců znázorňuje prý poměr židovského Boha Jahva k jeho vyvolenému národu. Později křesťanství přehodnotilo tuto myšlenku na poměr Kristův k jeho nevěstě, t. j. církvi nebo zbožné duši.

Dvojím utrpením prošla již tedy Píseň Š. Jedno jest shora uvedené násilné dramatisování a druhé její allegorický výklad. Nehoršme se však nad těmi, kdo ji allegorisovali; neboť jenom toto náboženské hodnocení zachránilo ji od osudu, který stihl všechnu orientální literaturu obsahu profánního. V krátké době by byla propadla zapomenutí a jisté ztrátě.

Na ukázku podávám některé části P. Š. Jsou d o s l o v n ě přeloženy z h e b r e j š t i n y a jest při nich dbáno strofické úpravy hebrejských veršů.*)

(Kap. 4, 1—7)

Aj, krásná jsi, má přítelkyně,
aj, krásná jsi!
Jak holubice oči tvoje
z pod závoje tvého.

*) Srov. překlad kralický a překlad prof. Rud. Dvořáka (Sborník svět. poesie č. 40). Hilbertův překlad z francouzštiny jest přirozeně v mnohém ohledu nedostatečný.

Tvé vlasy stádo koz,
  jež s hory Gilead dolů se ženou.
Tvé zuby jako stádo ostříhaných ovcí,
  jež z plaviště vystupují,
po blížencích má každá,
  bez mláďat není žádná z nich.
Tvé rty jako stužka červená,
  a ústa tvoje půvabná.
Tvé skráně jako puklina jablka
  granátového,
  z pod závoje tvého.
Tvůj krk jest jako Davidova věž
  ku hradbám postavená,
na kteréž visí pavéz tisíc,
  vše štíty hrdinů.
Tvých prstů dvé jak dvé mladých blíženců
  gazely,
  kteří se pasou mezi liliemi.
Až den se schýlí a stíny odejdou,
  zajdu si k hoře myrrhové a pahrbku
  kadidlovému.
Tys celá krásná přítelkyně má,
  a poskvrny na tobě není!

(Kap. 5, 2—16)

Ve spánku jsem byla, srdce mé však
  bdělo —
  slyš! milý můj klepá:
»Otevř mi, sestro má,
  má družko, holubičko má, má čistá!
Má hlava plna jest rosy,
  mé kadeře krůpějí nočních.«
»Svou košili jsem svlékla,
  mám obléci ji zase?
Své nohy umyla jsem,
  mám zašpinit je zase?«
Můj milý sáh svou rukou skrze okénko,
  i vzrušena jsem byla ve svém nitru.
I vstala jsem, chtíc milému svému otevřít,
  a s rukou mi kapala myrrha
a s prstů mých tekutá myrrha
  na rukověť závory.
Když svému milému jsem otevřela,
  již obrátil se milý můj a zašel.
Já jsem ho hledala, však nenašla jsem ho,
  já jsem ho volala, však neozýval se mi.
Mě našli strážní městem obcházejíce,
  mne zbili, zranili mne,
můj plášť mi odňali hradební strážcové.
»Zapřisahám vás, dcery jerusalémské,
  když najdete milého mého, co mu
  řeknete?
Že nemocna jsem láskou!«
»Co je tvůj milý mezi milými,
  že nás tak zapřisaháš?«
»Milý můj jest bílý a červený,
  vyniká mezi tisíci.
Hlava jeho zlato, ryzí zlato,
  kadeře jeho palmové výhonky, jak
  havran jsou černé.
Oči jeho holubice nad potoky vod,
  umyté v mléce, sedící v plnosti.
Tváře jeho jak balšamu záhonky,
  terassy vonných rostlin.
Rtové jeho lilie,
  z nichž prýští tekutá myrrha.
Ruce jeho válcové zlatí,
  tarsisem posázení.
Tělo jeho deska ze slonové kosti,
  safíry pokrytá.
Stehna jeho sloupové mramoroví,
  na podstavcích z ryzího zlata postavení.
Tvářnost jeho jako Libanonu,
  jak cedrů vznešená.
Ústa jeho plná sladkosti,
  a celek jeho rozkoš sama.
To jest můj milý a to jest můj přítel,
  ó, dcery jerusalémské.«

(Kap. 8, 1—4)

Ó, kéž bys byl mi bratrem,
  jenž ssaje na prsou mé matky!
Kdybych tě venku našla, zlíbala bych tě,
  a nikdo by mnou nepohrd.
Tebe bych vedla, do domu svoji matky
  bych tě uvedla,
  do pokoje své rodičky.
Pít bych ti dala vína kořeněného
  a moštu ze svých jablek granátových.
Pod hlavou mojí jeho levice
  a pravicí svou mne objímá.
Zapřisahám vás, jeruzalémské dcery,
  neruštc a nebuďte lásky, až sama bude
  chtít!

ZPOVĚĎ KRASAVICE.

(»Varujte se ztezky, po které já šla«.)

Když můj otec v odpověd na moje prosby přišel se na mne podívat do malé světnice v nemocnici, nemohla jsem ho vidět pro slzy. Nemohla jsem promluvit pro štkání. Držela jsem se jeho ruky, a mými myšlenkami táhlo: »Ubohý otec! Viděl mnohý vrak tam doma, ale nikdy žádný tak hrozný, jako tento vrak života jeho vlastní dcery.« Pohlédla jsem do jeho obličeje, který byl velmi přísný a smutný. Zašeptala jsem:

»Polibte mne, otče.«

Přitiskl své rty na moje čelo a zaslechla jsem slabé zaštkání.

Potom moje roztomilá sestra Anna přišla a zlíbala mne a plakala. Odešla ze světnice, a dva lékaři přišli a oni a otec pohlíželi na stranu mého těla, kde udělali hluboký řez a všichni vypadali velmi vážni. Později podívala jsem se na otce a on potřásl hlavou.

»Nemůžeš žíti dlouho, dcero moje,« pravil. »V

nejlepším případě bude to jen krátký čas. Je tliže se pozdravíš, bude to pouze znamenati, že tvůj krátký život bude životem neduživce. Litovalas' svých poklesků, že ano? Pak věnuj ten čas, co ti zbývá, varování jiných dívek před stezkou, po které jsi šla.«

»Stezka, která vede do márnice a na Pole hrnčířovo,« přemýšlela jsem.

Majíc ruku v jeho ruce, co slzy naše se mísily, slíbila jsem. A toto jest způsob, jak to hodlám učiniti:

Udělá se mi trochu lépe. To všichni pro mne očekávají. Ježto vím, že bude to pouze na krátko a že nevyhnutelně stav můj se zhorší a že konec bude blízký, onen čas, kdy bude mi lépe, bude mým zlatým časem. Tehdy uskutečním svůj plán.

Nevrátím se do svého starého domova v Norfolku. To bylo by příliš krutým křížem pro mou hrdou rodinu, ačkoli neodepřeli mi přístřeší. Avšak opustím New York, jehož druhé jméno je pokušení pro dívky, které nemají onoho velikého talentu, vlastně největšího talentu ze všech, kterým jest schopnost vzdorovati kouzlu pohodlí a rozkoše. I nyní, se stínem smrti na sobě, bojím se toho, neboť jeho prsty, ačkoliv ověnčeny květy, jsou silné a kruté.

Ráda bych šla do některého malého města, na příklad do Richmondu, a žila tam tiše a buď přednášela nebo psala, dokud můj konec by nepřišel. Vždycky mojí exhortou bude »Odměnou hříchu jest smrt,« a vždycky mluviti budu k dívkám, slabým, rozkoše milovným dívkám, které nevědí, co mluví, když vyřknou osudná slova: »Chci vidět svět«.

Před sedmi lety vytratila jsem se ze svého klidného domova v předměstí Norfolku a přijela do New Yorku v soukromém voze Alfreda Vanderbilta Wayfarer. Jméno toho vozu bylo předzvěstí zla. Ale nevěděla jsem to tehdy. Nikdy nebyla jsem v takovém přepychu. Lidé, kteří vstupují do toho kočáru a vystupují, jsou lidé, kteří náležejí do usmívajícího se světa, kde strach nemísí se s myšlenkou, jak se zaplatí měsíční účty. Odvrátila jsem se od světa pracujících lidí, kde jsem byla stenografkou, pracujíc za sedm dollarů týdně na Jamestownském výstavišti, a vstoupila jsem do světa zábavy, kde neměla jsem ničeho na práci, jenom hleděti, abych vypadala krásně a byla veselá.

To by mne neospravedlnilo za to, že jsem opustila domov. Avšak já měla po svém boku a obrazně u svých nohou muže, do kterého jsem byla vášnivě zamilována, Charlesa Wilsona, s nímž setkala jsem se na koňské výstavě, když jsem obdivovala Vanderbiltovy koně. Viděla jsem, že on obdivoval mne a lichotilo mi to. Když mi začal vyznávat lásku, uvěřila jsem mu. Když jsem vstoupila do Wayfareru, věřila jsem, že si mne vezme, až přijedeme do New Yorku.

Místo toho vzal mne do svého domova v Newportu, kde žena s milým obličejem a prošedivělými vlasy uvítala mne laskavě a jeho jmenovala Charliem. Když jsem se zeptala, kdo jest to, on odpověděl: »Nedělej pro to povyku. Jest to moje žena!«

Opustila jsem jejich domov v Newportu a přišla do New Yorku. On mne následoval. Hrozila jsem, že půjdu domů a řeknu otci všecko.

»Tam nezůstaneš dlouho,« vysmíval se. »Vykopnou tě. Myslíš, že jedna z prvních rodin ve Virginii bude mít takové děvče, jako ty jsi nyní, pod svojí střechou?«

Ačkoliv mluvil ve hněvu, věděla jsem, že mluvil pravdu. Vždycky jsem obdivovala a milovala svého otce, ale znala jsem ho, jakým byl, hrdého, přísného muže s malou sympatií pro slabosti lidské povahy. Byla jsem velmi slabá a bláhová, že zamilovala jsem se do tohoto muže, jenž pokryl moji životní stezku troskami. Že mi bylo teprve sedmnáct roků, bylo u otce malou omluvou. Jihaně jsou stejně prchliví jako hrdí. Kdybych byla řekla otci pravdu, mohl vyhledati Charlesa Wilsona a zabít jej. Této myšlenky jsem se hrozila. Často srdce ženy bývá zrádcem jejích nejlepších zájmů. Zůstala jsem v New Yorku. Wilson mně řekl, že se dá rozvést se svou manželkou a vezme si mne.

Snažila jsem se věřit mu a čekala jsem. Doufala jsem a modlila jsem se, aby brzy nadešel čas, kdy rehabilitována jsouc jako jeho žena, mohla bych navštíviti svůj domov. Avšak čekání jest nebezpečnou věcí v New Yorku. Zvláště když jste mladá a hezká.

Když jsem si vyšla na procházku, můj zjev vzbuzoval pozornost. Pokaždé mne někdo zastavil, nebo jsem byla následována domů nějakým mužem. Když jsem se odvážila do divadla, dělo se totéž.

Bylo mně velmi teskno. Cestování Charlesa Wilsona s Vanderbiltovými koňi a pečování o ně v New Yorku a Newportu zpotřebovalo skoro všechen jeho čas, a já vídala jej zřídka a to jenom na krátko. Je-li vaše povaha hlouběji založena, můžete se bavit sami. Můžete čísti a studovati. Vaše myšlenky jsou výtečnými společníky. Avšak jste-li jenom hezcí a cítíte-li stále závislost na někom, ty hodiny, co jste samy, jsou hodiny trýzně.

Slyšela jsem, jak jedna dívka, taková jako já, řekla: »Lidé mají různý pojem o pekle. Můj pojem jest být o samotě.«

Jste-li o samotě, jste-li takovým děvčetem, myšlenky vás trýzní. Vidíte se opuštěnu, hladovějící, umírající o samotě. Přemýšlíte o cestě ven. Plánujete sebevraždu, ale bojíte se. V těch dlouhých hodinách, kdy osamocena čekávala jsem, až Charles Wilson splní svůj slib, naučila jsem se pít.

Dívka, která byla zrovna tak osamocena a která viděla všecko tak černě jako já, poradila mně to. »Zažene to černé myšlenky. Budeš myslit, že jsi princeznou — aspoň na chvíli,« pravila.

Po dvou sklenkách šampaňského hlava mi šla kolem, tančila jsem a zpívala a smála se a stavěla

si větrné zámky těch časů, až půjdu domů a představím svého manžela a až matka vezme mne kolem krku a řekne: »Dcero, odpouštím ti.«

Když opětně bylo mi teskno a černé myšlenky mne pronásledovaly, pila jsem opět, tentokráte tři sklenky. Tak jsem se utěšovala sama potají.

Jednou, když Wilson přišel mne navštívit, našel mne v bezvědomí, s prázdnou lahví a sklenkou vedle mne. Velmi se zlobil. Pohádali jsme se. Přestal mne potom navštěvovat. Prosila jsem ho, aby přišel zpět. To byl počátek mnohých scén mezi námi.

Zdali by byl o své vůli dodržel slib, kdybych v těch měsících nebyla si navykla píti, nevím. — Tím nebyla jsem nikdy jista. Ale tímto jsem si jista: dalo mu to záminku, protahovat věc. Dalo mu to příčinu říci mi, že jeho láska vychladla, poněvadž nebyla jsem již tou dívkou, která odjela s ním z Norfolku.

Mé zrcadlo pravilo mi, že tentokráte mluvil pravdu. Nebyla jsem tou dívkou. Moje postava ztrácela své útlé, mladistvé linie. Můj obličej byl opuchlý. — Moje oči byly menší a víčka byla těžká. Moje svěží barva zmizela a ustoupila barvě popelavé. Byla jsem střízliva toho jitra, kdy podívala jsem se do zrcadla a viděla pravdu toho, že všecko, co jsem měla, moje krása, mizela. — Vrhla jsem se na postel a plakala celé hodiny. Slíbila jsem si, že zanechám pití.

Avšak toho večera některé veselé přítelkyně telefonovaly mně o společnosti, která se měla sejít v »rathskeller«, aby se rozloučila se starým rokem a uvítala nový. Věděla jsem, že by mně bylo doma teskno. Šla jsem. Spala jsem po celý příští den. Když jsem se probudila, věděla jsem, co ta tíže v hlavě znamenala. Pila jsem příliš mnoho, příliš mnoho.

(Dokončení.)

ORNAMENTY,

umělecký časopis pro ženské ozdobné práce, na nějž jsme své čtenářky v březnu m. r. upozorňovali, dokončil prvý ročník svého trvání. Je radost listovati v těch šesti bohatě vypravených sešitech (ročně 8 K předplatného), vane z nich opravdu cosi nového a svěžího, čemu nejsme my ženy zvyklé v našich odvarech německých a francouzských modních listů. Ornamenty chtějí obrátit vkus českých žen a odvést jej od malicherného a šablonovitého parádění. Proto redaktorka E l a M i k a n o v á - U r b a n o v á snažila se držeti list na úrovni přísně umělecké.

Vedle vlastní umělecké práce dovedla si získati řadu spolupracovníků, umělců a umělkyň, neboť Ornamenty rozšiřují pojem ozdobné práce ženské na celé okolí ženino a zabývají se nejen vyšíváním, krajkami, ozdůbkami, nýbrž také praktickými potřebami našeho prádla, oděvu a bytu. Účelnost a vkus mají zreformovat všecko naše okolí, hlásá řada článků v Ornamentech, řekla bych teoreticky, kdežto četná vyobrazení, krásné přílohy barevné a zvětšené přílohy pracovní podávají praktický názor i návod, jak který úkol řešiti. Zvláště záslužné je, že většina prací v Ornamentech je p ů v o d n í č e s k á, a je až nápadné, jak liší se od nich těch několik prací přejatých z německých listů. Na př. mohlo by být sporno, jsou-li Capellerovy návrhy na květinovou výzdobu bytu věčně daleko od bývalých makartových kytic i klášterních věnců kol zrcadel a svatých obrázků. Nemohu-li mít květiny živé, nač její bezkrevné imitace, proti nimž Ornamenty správně horlí? (Ostatně slaměnky, jež Ornamenty na jiném místě obšírně doporučují, chytaly prach již v salonech našich babiček!) I ty bílé nádoby v našich přišpinavělých, velikou většinou ještě staromodně zařízených bytech, lze přijímati jen podmínečně. Zapadly by ovšem ideálně mezi bílý nebo javorový nábytek, ale do malovanýcl stěn, na květované koberce a na tmavý nábytek není radno stavěti předměty svítivě bílé... Snad by na příště bylo vůbec radno aby se Ornamenty vyhýbaly všelijakým těm kapricím mody a zůstaly hodně povznesen nad shonem dne. Všelijaké vlněné, háčkované květiny přece nejsou a nemohou bý něco pěkného, přes to, že straší již i ve vý kladcích Artělu. Tím hůře, jsou-li praco vány na papírové kostře (str. 49). Běda přitiskne-li krasavici s touto vlněnou kytko na živůtku bujarý mládenec na statná prs — co z kytky zbude? Hromádka zmačka ného papíru a pocuchané vlny! Rovněž kvě tiny z plyšu (na šturc) připadají mi jak nedopatření. Tu a tam překážejí někter jiné maličkosti i na některých umělecl myšlených vzorech; tak na př. zelená bro kátová kabelka s vyšitým středem. Brok sám je látka vysloveně dekorativní, že s obejde bez malého, nevýrazného střed Dětské šatečky (str. 39) a tylový ryš, še my, také utekly z nějakého Bazaru, kd jsou jich tucty.

Nemíním však nikterak Ornamentům ub rati na hodnotě, uvádím-li některé mér podařené příklady. Bude-li paní redaktorl Mikanová ještě přísnější, bude příští ročn Ornamentů přímo vzornou pomůckou p domácnost i školu.

Výborný Avenariův Kunstwart pr bouzel před lety umělecký smy ve svý

čtenářích radikálními názory: toto je pěkné, toto ošklivé. Ornamenty uvádějí podobně dobré a špatné příklady tak zvaných moderních vzorů, nebo starých ručních prací (zvláště výborná je odstrašující dřevěná skříňka, obalená vyšíváním na stříbrném papíru!) z Luxova spisku »Geschmack im Alltag«. Takový obrázek poví více než mnohomluvný článek. B. H.

DROBNOSTI.

DUCH STRANY.

Mladočeši přece někde oslavili Macharovy padesátiny. Dosti pozdě, ale přece mladočeské Kolínské Listy (14. března) vzpomněly si na něho tímto slavnostním článkem:

»K padesátce Macharově přicházíme i my s kytičkou pomněnek, přes to že pro nás básník-Machar zemřel, zanechav zde pouze svého nepodařeného dvojence Machara-politika. Vzpomínáme: V dobách studií svých trpce Machar protloukal se životem, živě se kondicemi a spisovatelstvím; sám ve vzpomínkách na doby ony říká, že »to byl psí život«. Plat za kondice nevalný a za příspěvky literární ještě horší, neboť dosahoval obvykle celého dvoušestáku. Však i tak byl Machar spokojen, neboť nepsal ani tak pro odměnu hmotnou, jako spíše proto, že niterně k literární práci puzen byl. Jedinkou větší odměnu za své literární práce obdržel Machar od — dra Fořta, kterýžto případ ve svých Konfesích literáta I. vděčně kvituje následujícími slovy: »...časopis Mlynář vypsal cenu jednoho dukátu za nejlepší prosu pro »Šalandu«, jak byla nazvána jeho Besídka. Dal jsem prvé dvě povídky svého táty do obálky a poslal na adresu redaktorovu, jímž byl tehdy dr. Fořt, nynější mladočeský poslanec, excellencpán a ministr v. v. Vyšlo číslo a prvá povídka byla tam, vyšlo následující a přineslo druhou. Radostně stoupal jsem ku Král. Vinohradům, našel ulici a číslo domu a zaklepal... Dr. Fořt byl doma, uvítal mne laskavě a povídal, že se mu mé příspěvky líbily a dodal: »Dukát vám nedám, nemám ho, ale snad i takto budete spokojen« — a dal mi — dvě desítky! Nevěřil jsem svým očím... Takový honorář... a maně se mi zachytil v paměti chudý byt dra Fořta, i byl jsem pohnut jaksi neobyčejně a rád mu to zde po letech kvituji.« — V době dnešní otiskujeme tuto vzpomínku, v které Machar-básník dává volný průchod vřelým citům svým k muži, jemuž Machar dnešní, zapomenuvší dob minulých, na jméno přijíti nemůže.« — Nevšímáme si všelijakých nechutností venkovských novin, ale tato oslava v mladočeském listě, jenž vychází v Macharově rodišti, přece stojí za zaznamenání. Jen si představte: jeden Mladoček dal jednou Macharovi dvě desítky. Už dávno, roku 1882! Ne zadarmo sice, ale podle uznání Machara samého, byl v honoráři jakýsi přídavek chudému gymnasistovi. Ty dvě mladočeské desítky se po 32 letech vyčtou básníkovi. A vyčtou se mu s opepřenou výčitkou, že není posud za ně vděčen. Není sice pravda, že by Machar nemohl přijíti na jméno dru Fořtovi, ale kdyby — za dvě desítky má mlčet! Všecko se v mladočeské straně točí okolo peněz: Kramář dával na Čas (neví, kolik), Fořt přímo Macharovi do dlaně a ví se, že dvě desítky. Kramář je takový gentleman, že o tom mluví sám, za Fořta aspoň mladočeský kolínský list. Nepochybujeme, že dru Fořtovi tato kolínská horlivost je nemilá a že sám by jí nebyl schopen, leč to nic nemění na duchu strany...

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečinské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

(Pokračování.)

Když děvčata přišla k Chládkům, ptá se šelmovsky mladý syn Franta: »No, a mně nic nedáte?« Hanička zaražena honem podává mu také koláč — ale ó hrůza! Když došly k poslední chalupě, kde měla zvát — on jim ten koláč scházel. Co teď? Honem se rozběhly zpátky, vrazily k Chládkům a že Franta má ten koláč vrátit. Ale koláč už byl v útrobách Frantových a ještě se jim tolik nasmál, až se smíchy ohýbal.

Mívaly jsme vždy nějaká zvířátka na opatrování a naše domácí zvířata byla našimi kamarády, zvláště pes Drahoň a kočka Morina. Naše krávy Hvězda a Straka leskly se vždy čistotou a jen to nás mrzelo, že na ně starý náš čeledín Matuška při orání moc křičí — jen tak ze zvyku, protože byl tolik let vojákem a byl tuze na komandování zvyklý. Opatrovali jsme jednou i mladá, líhnoucí se háďata, kterým při vykopávání pařezů v lese dělníci hnízdo rozházeli. Měli jsme menažerii, že i pan učitel děti ze školy posílal se na ni dívat. Morina měla totiž koťátka a když jednou sekáč přinesl v kapse malounkého opuštěného zajíčka, tu jsme vyložily Morině, že jej musí přijmout mezi své děti a vskutku, nejen že Morina kojila s koťaty i zajíčka, ale přijala velkomyslně do kruhu svých dětí i jiného ubohého sirotečka, drobounké kuřátko, které se nalíhlo mezi káčaty a jež kvočna macecha klovala a jen káčat si hleděla. Bylo to podívání, když tak všichni klidně v bedně se krčili a kuřátko sedíc Morině neb koťátkům na zádech, svým něžným ti-ti-ti jim pěkně vykládalo.

V zahradě jsme házely včeličkám lístky

a větvičky, když spadly do rybníka, aby se mohly zachrániti. Že se také několik z nás při takových příležitostech v rybníčku topilo, je pochopitelné. Malá Milča rozběhla se jednou za »kočičkou«, kterou zdaleka viděla běžet a skočit do rybníčka. Chtěla kočičku zachránit a zatím to byl potkan. Milča utíkajíc v horlivosti své, octla se zákonem setrvačnosti v rybníčku taky. Na štěstí maminka byla vždy po ruce, aby své neposedné »utopence« vytáhla a vzkřísila.

Mým miláčkem byla krotká kavka Káča, jejíž nejmilejším místečkem bylo mé rameno. Než ach — jednou ji stihla velká nehoda. Když jsem byla ve škole, vloudila se za maminkou na půdu a tam zůstala nepozorována zamknuta. Že byla moc zvědavá, chtěla vědět, co je v hrnci obvázaném papírem, rozklovala jej a šups — spadla do čerstvého medu, zapadajíc vždy více. Byla by žalostně zhynula, kdybych náhodou nebyla šla s miskou pro krupici a ji tam neobjevila. Byla to tenkráte v Rovečíně polízaná! Všecky děti na návsi se sběhly Káču olizovat, div že mi ji celou nesnědly, a ač jsem ji vícekráte koupala, nebyla dlouho po tom její peříčka tak lesklá a hebká, jako dříve.

Když bratři Bohumil a Antonín, jeden botanik, druhý broukař, snášeli svou »kořisť« z přírody, tu už jsme jim všelijak pomáhaly, zvláště broučky vybírat z pytlíků hlíny, které z lesa domů nosili. Tuto pomoc jsem však později bratrovi jednou pro vždy odřekla. To jsem už byla mladou dívkou a vybírala jsem z hlíny brouky do kompotní láhve. Snad byl benzin příliš slabý, brouci zoufale vylézali zpět po skle a já byla nucena je stále dolů shazovati a tu mi jich bylo tak lito, že jsem všeho musila nechati. V noci na to měla jsem divný sen. Stála jsem sama na široširé holé poušti a ze všech stran se na mne hrnuly spousty černých brouků. Nemohla jsem uniknouti a brouci mi už sáhali po pás kolem do kola a stále jich přibývalo a obklopovali mne výš a výše a tu jsem se se zděšeným křikem probudila. Od těch dob jsem ani jediným broukem už sbírku bratrovu neobohatila.

My děvčata mladši už jsme nepoznaly dědečka a babičky. Cestička do Trpína pro nás zarostla a tak jsme si jednoduše přivlastnily Řouřkového dědečka a babičku ve Velkém Tresném, malý kousek od Rovečína. Byly jsme tam opravdu taky stejně jako vlastní vnoučata vždy vítány. Vždycky nám něco dobrého nachystali a malých kulatých trnek jsme se tam najedly! Často po škole jsme uháněly do Tresného přes kopec na trnky. — U Řouřků jsme též vždy sušily s dospělými len. To se nastavěl v pazderně len do světnice s podlahou z hlíny udupanou, z které se vše ostatní vyklidilo. Ze síňky se ve veliké peci ve dne v noci topilo, až byl len tak suchý, že se mohl mědlicemi třít, což bývalo vždy hotovým svátkem v každé chalupě. A jak vesele mědlice po dědině klapaly, když 10 až 20 třelek se pustilo do své práce. To už den napřed pro ně pekly koláče a vařily křížalky »na sliny«.

Ale nejhezčí to přece jen bylo, dokud se len sušil. Sedět na šalandě v síňce, péci v sopouchu pece brambory a ovoce a poslouchat pohádky našeho starého jednookého Matušky — to byla radost. Matuška býval mnoho let vojákem a pohádek uměl celé kopy. O princezně se zlatou hvězdou na čele, o Šmercedrajchovi a Jenověfě, a kdo ví, jaké ještě! A když druzí začali dovádět, já kolikráte ještě žadonila: »Povídejte mně, Matuško, třeba o tej Natálii, jak jste tam bojovali.«

Vypravování Matuškovo mne více zajímalo, než hlučné hry. Naučila jsem se moc brzy číst a milejší než všecky hry mi bylo sebrat z knihovny jakoukoliv knihu, vylézt na nejvyšší vršíček některého stromu v zahradě nebo zalézt pod vůz v kolně, kde mne tak hned nikdo nenašel — a číst — a číst. I když jsem husy pásla, nesla jsem pod zástěrkou s sebou knížku, kdežto na rameni mi sedávala moje ochočená kavka. Kolikrát mi husy, zatím co jsem horlivě četla, utekly do zelí!

Nejmladší ze všech dětí byla, jak jsem řekla, Týnynka. Narodila se, když nejstarší Bohumil studoval ve Švýcarsku, kde prodlel několik roků, aniž by se mohl pro výlohy daleké cesty, domů se pod vati. Psal mu ovšem, že má malou sestřičku, ale ve všem tom ruchu studentského života, při kterém spíše sledoval pohnutý politický život ve vlasti, na ni asi tuze nemyslel. Cestoval o prázdninách po Švýcarsku, nebo byli chudší studenti zváni k letnímu pobytu do zámožných švýcarských rodin. Když se vracel domů neoznámen, tu maminka vyhlédla z okna a v tom krásném statném mladíku, který vesele a chvatně od Olešnice se blížil k staré faře, poznala svého »nejstaršího«.

(Pokračování.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společno s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyr Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 9. dubna 1914. Číslo 15.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

V. MARTÍNEK:

NA MOTIV STARÉHO MYTHU.

Kdys mračný démon used' na balvan,
jenž nad propastí ze skal vyčníval,
a svěsil svoje křídla žtemnělá,
tvář naklonil a hlavou opřel se
o věkovité skály výběžek.

Byl večer již a dole hluboko,
tam v propasti a bílých ve mlhách
se pod démonem šerý ztrácel svět,
jenž zalit odleskem byl bílých hvězd.
A zdálo se, že země tiše spí,
že krvavý boj žití aspoň teď
už vyzněl svaté noci smířením.

Však dole tam, tam dole na zemi,
i nyní ještě, noci ve stínech,
nebylo míru. Stále ještě tam
byl velký boj, jenž trval od věků,
byl věčný zápas lidských životů.
A jeden v boji vraždil druhého
a slabí lkali v prosbě zoufalé,
své ruce k modru nebes spínali,
však na nebi jen hvězdy zářily,
velké a tiché, mlčky jiskřivé,
v bolesti lidské.
Píseň krvavá
duněla zemí, píseň bez konce,
a lidé rvali se, ti jedni s chimérou,
již zvali osudem či temnem srdcí svých,
ti druzí se sebou a s bratřími,
a celý svět byl jeden velký boj.
Ti slabí tam (a těch byl celý svět —)
pokorně lehli čelem ve chrámech
a klaněli se u soch, obrazů
a odcházeli, jedni v naději
a druzí v zoufalství...
, ...To odvěká
se vlnila jen sudba člověka.

A démon vše to zřel.
On přivřeným
svým zrakem mlhy bílé pronikal,
jež v kotoučích se pod ním válely,
a viděl svět pod sebou v propasti,
zřel zápas lidí, jejich zoufání,
jež v dlouhém, bezútěšném výkřiku
se třáslo příšerně.
A dlouho tak
ty oči jeho velké, zelené
se dívaly na zemi ztemnělou —
pak zvolna pozved' zraky od hlubin
a kalně jimi pohléd' nad sebe,
na modrá, těžká, slavná nebesa,
hvězdami vzňatá. Dlouho seděl tak
jak zkamenělý, chmurný, velký stín,
tma jeho křídel padla na skály,
...a dumal tak a mluvil pro sebe
mrazivým šumem větrů podzimních:
»Ó, vidím vás, ó, lidé, koruno
vy tvorstva! Zřím vás ve mdlobách,
zřím zápas váš! Vy chabí otroci,
mdlí vězňové, jichž síly spoutány,
hle, rvete se a dlaně krvavé
jen marně do mlh šedých zdviháte
v naději, v touze!
Bědné království
to v moji dáno moc, já nepřítel
jsem sokům žalostným! Mám při vás bdít,
stín budit v srdcích, v duše sázet blín
a štváti vás a drtit vaše sny,
váš osud zoufalý víc otrávit...
Ubohé, chabé moje království...!«

A ďábel umlk'. Očí zelených
lesk příšerný zhas', neboť démon je
již přivřel zcela.
Mlčel dlouho tak,
až náhle prudkým vzmachem křídla svá,
ta netopýří křídla ponurá
stáh' jako v černou plachtu mohutnou
a rozestřel je sobě nad hlavou —
a zdálo se, že náhle zkameněl.

Svět, zápasy a kletby, modlitby,
jas, temno, mraky, modro oblohy,
vše přestalo již býti pro něho
a z jeho prsou těžký vanul dech,
dech spících... Byla jasná, vlahá noc!

Tak ďábel spal...
A pod ním válely
se mlhy bílé a pod mlhami
se hřížil ve tmy, širý, dálný svět,

a na zemi dál lidé zoufali
a doufali a divě bili se...

Však boj ten neztich', ač již démon spal.
Krvavý zápas bouřil bez mezí
a lidé sami nových démonů
si na sta v duši zase stvořili,
neb člověk bez démonů neumí
údolím slzným kráčet života
a neumí mít prázdné oltáře.

Tak zdálo se, že nejen démon spí,
však všecko, všecko, vesmír daleký
že do spánku se hříži ztrnutí,
a jenom člověk hlavy neskloní,
neb v zápas šílený je stále hnán,
prach zapomenutý, jenž náhodou
byl ku bědnému žití vyvolán
kdys na úsvitě věků...

KOLO.

A všecko bylo už a všecko bude znova...

Bolestný výkřik každý, touha básníkova,
sny čisté srdcí mladých, když jim otvírá se
květ zářný života a v plné svítí kráse,
kvil matek teskný, dětí mazlivý hlas měkký,
zpěv vášně, zubů skřípot zoufáním a vzteky,
a kladiv údery a mečů znění jasné
a šepot trhaný, když slední naděj hasne —
a co víc ještě prudce prošumí nám duší
a všecko, všecko to, co člověk sní a tuší,
a všecko to, čím zápasí a hřeší,
a všecko to, čím míjivě se těší,
zda neprochvělo dávno tisícerou hlavou
a neopilo vlnou šumnou, bouřně žhavou
a neubilo miliony?
Neboť žití
odvěkým kruhem ve tmy neznámé se řítí,
je věčně stejné v neustálé změně;
to píseň nesmrtná, jež chví se nekončeně
a hlasů nespočetných tóny jsou v ní slity —
Ó, zdali neslyšíš, že tisíceré vryty
jsou stopy v naši zem, jež rodí nás i skryje,
že vzduch, jejž dýcháme, je jedna symfonie
všech hlasů pradávných už před dávnými
lety?
Ó, slyš... a zachytíš znova slova, sloky,
věty
stesku i lásky, pochyb, naděje i síly,
čím lkalo zoufání, čím touhy hovořily,
šeptala oddanost a pevně řekla víra.
Neb není smrti, zániku, nic neumírá.
To refrén věčný je, to sinajská jsou slova.

A všecko bylo již a všecko bude znova.

LEDA.

Olga Vojanová.

Zrodila se na březích Eurota za vlahé, srpnové noci, kdy, jakoby vlastním zlatem přetížené, padají hvězdy a kdy ruce milenců jsou zvlhlé a tisknou se k sobě jako sevřené listy magnolie. Její osud byl krásný jako osud mladé bohyně.

Jejím domovem byla smaragdová luka kolem Eurota. Bílé nymfy s vlasy zlatými jako jantar, a nymfy zlaté pleti a zelených vlasů, byly jejími družkami. Drobní faunové a lesní bůžci přinášeli mladé Ledě narcisy, anemony, lilie a hyacinty, stromy, prohýbající se tíhou svých plodů, radostně rozevíraly své větve, když děvčátku se zachtělo pokrmu.

Řeka kladla denně na své zelené břehy lastury a drobné, pestré oblázky, aby vykouzlila jediný radostný úsměv na rtech Lediných.

Skalní prameny zjasnily svá zrcadla, aby mohly vyprávět o její kráse, neboť Leda byla krásná jako některá z bohyň.

Její tělo bylo útlé jako stvol lilie a bílé, oslepující bělostí slonoviny; její vlasy byly zlaté jako med a těžké jako hrozen mytilenského vína.

Trávila své dny, tančíc na lukách mezi květy se svými družkami, o závod s motýli a včelami, jež jí přinášely med, zlatý jako její kštice a sladký jako její los.

Spávala pod stromy, jejichž listy jí ševelily ukolébavku, na lůžku z růžových listů.

Selene líbala svými chladnými, stříbrnými polibky její čelo, jako kdysi čelo Endymionovo a k jitru dotkly se jejích skrání růžové prsty sestry Heliovy, jež v šafránovém rouše spěchala kolem. Heliovi oři stanuli chvíli ve svém běhu, zmateni její krásou.

A když vstala a krokem Charitky spěchala ponořit do stříbrné řeky své ještě stříbrnější tělo, tu klonily narcisy, anemony a hyacinty své hlavinky a cosi jako vzdech zachvělo se vzduchem, jenž vášnivě ssál vůni její pleti. A řeka šuměla radostně, jakmile jen ucítila Ledinu nožku a láskyplně houpala její tílko, jsouc šťastna, zachytilo-li se jen několik krůpějí na šíji a vlasech dívenčiných.

Vše milovalo toto podivuhodné, zázračně krásné děvčátko.

Nymfy tkaly průsvitná roucha, aby zahalily její nahotu, krásnější a cudnější všech rouch světa. A bohové a živly patřili vlídně a bez závisti na její štěstí.

Byla miláčkem, štěstí, bohů a nymf.

Kteréhosi jitra vstala dívčinka a popěvujíc běžela k řece. Den byl jasný a nebe bylo modré jako jediný, ohromný tyrkys.

Leda vnořila nožku do vody a hlavinkou hodila na zad své zlaté vlasy, jež se zlatou záplavou rozlily po úzkých zádech a chlapecky útlých bocích až ke kolenům.

Stála tu v plné záři sluneční, a nebe, toho jitra

tak podivuhodně modré, rozlévalo své světlo po její nahotě, jež jeho odleskem nebyla více bílou, nýbrž modravou. Stála tu bezstarostná a cudná jako měsíční paprsek a bujná jako mladý chrt. Sklonila se k řece a nabrala do dlaní vodu, jež ji sevřenou hrstí stékala nazpět, zachycujíc se na ňadrech a bocích dívenčiných.

A Leda se smála a radovala radostí až nezbednou.

I rozevřela dlaně, neboť již ji lákala nová hra. Počala svýma ručkama, podobnýma dvěma bílým motýlům, lapati po slunečných paprscích, a zavřela pak opět dlaně, jsouc přesvědčena, že v nich vězní slunce. A pak shlédla svůj obraz v zrcadle řeky a zaradovala se. »Jak jsi krásná, modrá dívenko,« volala, přejíždějíc drobnou dlaní své tělo, jež té chvíle bylo podivuhodným osvětlením opravdu modravé.

Tu dotklo se její nožky cosi hebkého a vonného. Leda se zalekla. Byla to bílá labuť, jaké dívenka dosud neviděla; její zobák byl šafránově zbarven a oči měly barvu pryskyřice. Hlava ptáka klonila se k nohám Ledíným, laskajíc zobákem její útlá kolena.

Leda se zachvěla jako vyplašená laň a proud krve hrnul se jí k srdci, v němž se usídlilo cosi neznámého, cosi polo úsměv, polo slza.

Ruměnec polil její líce, a ona jakoby schvácena náhlým studem, zakryla rukama svoji nahotu. Vymkla se a zmateným krokem prchala do háje, aby ukryla v jeho stínu svůj ruměnec a zaplakala pláčem, jehož příčiny neznala. Když přišly její družky, nemohla už tančit; byly jí cizí a jejich hry připadaly jí pošetilé. Denně chodila k řece, usedla na břeh, položila svoji zlatou hlavinku do dlaní a srdce jí umíralo neznámou touhou. Marně kladla řeka škeble k jejím nožkám, marně ji zvaly její družky. Údolí Eurota sesmutnělo. Květiny zavřely své kalíšky, prameny se zakalily, poněvadž nemohly zrcadlit úsměv děvčátka a řeka tekla mdle a nekladla více škeblí na své břehy.

Ptáci ustali ve svém zpěvu a zmateně kroužili nad údolím.

Slunce jakoby ztemnělo a nebe marně toužilo oblévati svým modrým svitem nahotu Ledínu.

Smutek zavládl v údolí Eurota. A jednoho večera, když Helios byl v sklonu, ucítila Leda, sedíc v zamyšlení na břehu, něžný dotek, jenž jí projel celým tělem. Byla to labuť. Šafránový zobák ptáka laskal její nožky a žluté oči zíraly na ni láskyplně.

Chtěla prchnout, ale radost ji v tom zabránila. Sklonila s úsměvem rty na hlavu ptáka a měkké jeho peří zvlhlo jejím polibkem. Nevýslovná něha ovládla její bytost, něha a divoká radost. Sklonila se níže k ptáku, jehož zobák laskal nyní její ňadra. Nemohla promluvit, nemohla vzkřiknout; zmlkla v nevýslovné oddanosti a její pootevřené rty šeptaly jen: ano, ano.

A cosi nepoznaného dosud chvělo se její bytostí, celý svět rozkoše a muky, cosi jako vlna od pekelného k nebeskému; v jejích žilách jako by hořelo slunce s ohněm o závod. Byla královnou i otrokyní, děckem i ženou zároveň, šeptajíc v oddanosti: ano, ano.

A celé údolí, řeka, prameny a ptáci zaplesali radostí, že Leda spočinula v objetí největšího z bohů...

V Berlíně, 9. března 1914.

PŘÁTELSTVÍ, DARY A ŽIVOT.

Povídka z literární pozůstalosti Jana Paludána, posluchače filosofie.

Ješek a Toman byli výborní přátelé. Zbudovali před lety svoje přátelství na věčném základě. Věřili od počátku, že pravé přátelství dává jednomu duchu dlíti ve dvou tělech. Jedné vůli slouží myšlenky, rodící se ve dvou hlavách, a rozkazy jedné vůle vykonávají dvě těla. Ješkovi byla k službám hlava i ruce Tomanovy, Toman vládl hlavou a rukama Ješkovýma.

Přátelství toto mělo býti východiskem životních úspěchů. Druh druhu byl pevnou oporou a při tom oba svorně se snažili tříbiti všecky své síly na vrchol výkonnosti. Konala se kdysi porada o životních cílech. A následovaly rozhovory, jak čas toho žádal, o směru cesty, jejích zátočinách, o městu s palácem na obzoru. Čtvero očí a dva rozumy vyhlížely do budoucnosti. Ale vzájemnost panovala i ve věcech nejvšednějších. Jednou se večeřelo u Ješka, podruhé se snídalo u Tomana, vždy s čajem, jenž čeří myšlenky. Ješek s trochou humoru naučil Tomana moderně vázat nákrčníky a Toman mu důstojně splatil dluh: odhadl cestu, kterou se příští moda bude brát, a jeho objev se zužitkoval na dvou místech. Kde nestačily finance jednoho, kupovalo se na společný účet. Tak za měsíc několikráte vešli ve společenství toho neb onoho statku, jak právník říká; po čase Ješek postoupil Tomanovi jedno, přijal druhé, a byla opět rovnováha.

Společnou touhou obou přátel byl společný byt, který se nedal dle výpočtů jejich nalézti jinde, nežli ve starém panském domě opodál městského hluku, ale s vyhlídkou na městské věže a střechy. Tři prostranné pokoje s vysokými stropy a širokými okny: prostřední salon s velikým krbem a s křesly v útulných koutech bude neutrální půdou; v pravo bude ovzduší jenom Ješkovi vlastní, v levo úkryt pro intimnosti Tomanovy. Společně budou bydlit a přece si budou navzájem hosty, překročí-li Ješek práh dveří ze

salonu na levo vedoucích, nebo zajde-li Toman do pokoje v pravo. Bude v tom půvab, bude-li jeden druhému tak na blízku, chvíli hostem, chvíli hostitelem, ale vždy nezávislým. Neboť na tom shodli se beze slova od prvního okamžiku, kdy se poznali: nechť byli všechen svůj volný čas pospolu, ctili nade vše osobní svobodu druh druha.

Ješek s Tomanem vymalovali si kdysi tento vzdušný zámek s obrazností umělcův i se zkušeností hospodyň, jež znají svou domácnost do posledního koutečka. Potom vydali se na cestu za tímto ideálem, krok za krokem. Udála se příležitost koupiti starožitná křesla. Koupil je Toman s myšlenkou, jak dobře vyplní roh společného salonu. Pro úzký kroužek společných hostí opatřiti vybrané a bohaté příbory bylo již dávno potřebou, kterou cítili každý měsíc aspoň jednou. Ješek ulehčil tuto starost oběma přátelským hlavám. Toman koupil koberec, který se zdál přepychem v jeho skromném pokojíku, který však bude na svém místě v příštím společném saloně. Podobná byla historie s vásami, které se naskytly Ješkovi.

Paměti hodnou koupi učinili společně: vyšla přímo ochromující anglická encyklopaedie. — Rozumí se, že oba dokonale vládli angličtinou. Její znalost byla prvním ovocem jejich společného přátelského úsilí, a byli jí vděčni za to, že anglickou rozmluvou leckdy ve lhostejném okolí se osamotili a splynuli v jedinou osobu. Zdravé ovzduší anglického charakteru a kultury, kterým se obklopili, přímo sílilo jejich nervy. — Nová encyklopaedie byla pokladem. Bylo v ní, co věda znala i co všední život žádal. Přinášela ukázky umění, literatury a kultury všech věkův a neopomíjela pojednati o kterékoli výrobní činnosti podle nejlepších method přítomných dnů. Ješek a Toman pocítili pojednou, že bez tohoto pokladu nemohou žíti. Ihned sestavili rozpočet na mnoho těžkých liber sterlingů, jež se musily položiti na váhu, aby knihovna byla jejich. Přišel den, kdy vskutku byla jejich, jejich společně. Byla to statná řada pěkných svazků ve vkusné dubové skříni. Každý svazek, jak nakladatel kdysi hlásal ve svých prospektech s upřímnou sebedůvěrou, byl stupněm na cestě k úspěchu svému čtenáři. A stupňů bylo jako ve mnohopatrovém domě, což se jen shoduje se zkušeností, že i cesta k úspěchu vyniká délkou, na niž se leckdy nevystačí dechem.

Skříň, jejíž sklem prosvítaly kožené hřbety se zlatým písmem, byla postavena jako oltář v pokoji Ješkově. Ješek s Tomanem pilně přistupovali k oltáři a po odpoledních i po dlouhých večerech konali své modloslužby. Jistě vzali odměnu svou. Není sporu, že rozšířili svoje obzory do dálek a hloubek, které jim bývaly mlhavé a zužitkovali leckterý praktický pokyn, jejž jim podávaly moudré knihy. A může-li se i srdce lidské aspoň obrazně rozšířiti s každým novým předmětem lásky, rozšířilo se srdce Ješkovo i Tomanovo. Neboť nebe v něm vidělo nyní oltář v podobě dubové skříně; voskovicemi byly svazky, nad nimiž tenké plaménky vědy kmitaly chladnou nevtíravou září.

S těmito oltáři v srdcích chodili Ješek a Toman po mnoho měsíců životem. Na to přestěhoval se skutečný oltář — bibliothéka — do bytu Tomanova. Obětovalo se na něm dále, avšak řídčeji již, poněvadž nové modly povstávaly v obou srdcích, jak se rozumí samo sebou.

Ke konci roku Ješek a Toman skládali si počet ze života. Každý se tázal sebe sama, oč pokročil na své životní pouti. Potom se ptali a přehlíželi společně, oč jsou blíže svému bytu ve starém panském domě s anglickým krbem, jemuž bude protějškem dubová skříň, moudrosti plná. Po tom rovnali své účty v číslicích. Vyvažovali vzájemné pohledávky a postupovali druh druhu se závazkem mlčky srozumitelným, že všecko se sejde ve vysokých pokojích, o nichž snili.

Před bibliothekou v dubové skříni musili se bezděky na dlouhou chvíli zastavit. Jak rozřešit hmotně toto společné vlastnictví? Na tu otázku se odmlčely i tyto výborné knihy. Opustily patrně tiskařské lisy s přesvědčením, že jest jim určeno vejíti ve výhradný a nedílný majetek každé hlavy po celém vzdělaném světě. Když knihy mlčely, přemýšleli přátelé. Má připadnouti Ješkovi první polovice svazků, Tomanovi druhá, či mají počítat při dělbě vždy ob jeden svazek, jako kdysi ve středověku papežové se dělili o důchody s biskupy, vyhražujíce střídavě měsíc sobě a měsíc jim? Pohříchu zcela jinak je s bibliothekou. Zde není dělby, právě tak jako jí nebylo podle slov jinocha po vědě žíznícího, jenž pravil egyptskému veleknězi před zastřeným obrazem v Saidě, hledaje pravdu celou: Vyjmi jeden ton z melodie nebo jedinou barvu z duhy, vše, co ti zbude, není ničím, dokud schází harmonický celek tonů neb barev. — A pak, kterak dělit skříň?

Právník snadno řeší spoluvlastnictví. Jeden i druhý jest neobmezeným vlastníkem vůči světu, avšak právo jednoho je obmezeno stejným právem soudruha. A kterak,

kdyby jednomu i druhému se zachtělo jednat jen po vlastním rozumu? V přátelství Ješkově s Tomanem nebyla ovšem otázka dělby nikterak palčivá. Ale jejich smyslu pro přesnost a čistotu účtů vzdorovala skříň s bohatstvím svazků. Nebyloť na ten čas předmětu, který by ji vyvážil. Ba skříň byla v duši obou obklopena září, která ji činila dražší při jakékoli kompensaci v očích ostatního světa snad rovnocenné. Přešli tedy Ješek a Toman do nového roku s tímto společným vlastnictvím. Ovšem i se starým přátelstvím a s novými tužbami. Byt v starém panském domě byl kdesi na obzoru měsíce máje.

Do rozpočtů promluvil osud mocné slovo. Zaznělo náhle ve sluch obou přátel. Skoro ve snách vytrhlo Ješka z města se stem věží a s úbočími nad řekou, po jejichž březích mluví uplynulé věky rázovitou krásou prejzových střech. Zavedlo Ješka do města v rovině, které soustřeďuje moc a pýchu celé říše. Je bohatší počtem lidstva a domů, ale chudší v malebnosti, do níž se nedostává stříbrného pásu řeky a zelených svahů v záplavě domů. Ješkovi bylo nové město nad to chudší. Chudší o mnohé, srdci drahé tradice, o vlahé ovzduší domoviny, kterou zaměnil za tento cizí kraj. Chudší o veliké a čisté přátelství, které v denním styku roste a pevněji se skovává, a z něhož při rozdvojení podrží se přátelský cit s projevy v dopisech, blahopřáních, v upomínkách z cest, malých darech, a možno-li v návštěvách ob čas.

Ješek s Tomanem se loučili bez těchto úvah. Zdálo se jim skoro zřejmo, že neuplyne dlouhý čas a sejdou se v témže městě. Společný byt bude státi jen v jiné ulici, ale budou v něm známé pokoje se salonem uprostřed a s přátelstvím, které nezná změny místa, ni času. Zasvětili zatím při rozchodu jeden den v roce za svátek svého přátelství. Měl to býti jakýsi pohyblivý svátek — den, který si určí za schůzku kromě toho, co volnosti jim příště kalendář s povoláním dopřeje.

Tak žil nyní Ješek zde a Toman onde. Dopisy vypravovaly o práci a úspěchu i sklamaných nadějích, a nových plánech. Nedostatek přímého styku se vyvažoval pozornostmi četnějšími, než dříve bylo. Obrazy a knihy při každé příležitosti utvrzovaly svazek, jemuž se nedostávalo pohledu oka v oko a stisku ruky. Byly to dary, jimiž se předstihovali, jakoby chtěli kupovat svoje city a podplácet přízeň, které, jak cítili, nyní scházela kouzelná moc osobního styku. Ale dovedli při tom, mlčky a bez úmluvy, svým pozornostem vtisknouti ráz, který činil obraz nebo knihu jen přívažkem k projevu přátelského citu. Jako anglické vánoční dárky vždy doprovázené snítkou jmelí: zelené jmelí je symbolickým přáním štěstí, a dárek toliko podstavcem tomuto přání.

Svátek přátelství oslavili Ješek a Toman schůzkou krásného letního dne v rodném kraji. Hovořilo se o vzdušném zámku, jenž zůstával ještě pouhým snem. Podzim přinesl jako vždy příval nové práce a ubíhal rychle. Prosinec tu, ba již se nachyluje k Vánocům. Na dvou různých místech uvažovali Ješek a Toman, co věnovati na překvapení přítelovo v den, kdy schůzka nebude možná, kdy však přátelské vzpomínky budou živější než kterýkoli jiný den v roce.

Den před Štědrým večerem bylo na cestě psaní Tomanovo. Kousek jmelí byl doprovázen obrázkem, knížečkou veršů »In memoriam« a lístkem. »Příteli Ješku! Považuj tento lístek za postup práva k mé polovině bibliotheky, která jest již na cestě ve Tvoje nedílné vlastnictví.«

Téhož dne před štědrým večerem putovalo psaní Ješkovo do města Tomanova. Větévka jmelí s jiným obrázkem a jinou knížkou; a do šťastné trojice lístek: »Milý Tomane! Od této chvíle jsi neobmezeným vlastníkem anglické knihovny, jejíž poloviny se pro Tebe zříkám.«

Když tohoto štědrého dne přečetli Ješek a Toman svoje dopisy, kmitl úsměv na tváři obou, úsměv porozumění, a následoval pohled a pokyn rukou na pozdrav směrem, kde druh druha v dáli tušil.

Budiž i nám jasno, jako jim oběma, co znamená ten dvojí dar. Ješkovi a Tomanovi je projevem citu, který neváží oběti, když se ozve v srdci struna přátelství. Skeptik, jenž provětrává i nejtajnější záhyby srdce chladným rozumem, by ovšem snad řekl: »V setmělém koutě přátelských srdcí vyklíčila spíše myšlenka přinésti oběť vlastnímu smyslu pro pořádek.« A poklonil by se spravedlnosti, že aspoň tuto nebyla slepá ani liknavá. Neboť zjevným účinkem obou těch listů, že právník, který dovedl před tím ukázati prstem, která polovice anglického pokladu patřila Ješkovi a která Tomanovi, bude nyní stejně šťasten, když oba přátelé si vlastnické poloviny neviditelně prohodili. A co ve skutečném životě? Místo Tomana bude nyní Ješek již ráno z lože patřiti na knihovnu a častokráte denně okem o ni zavadí. Ale snad byla škoda přepravy. Přicházíť doba i v životě knížek srdci milých, že stačí již čísti jen zlacené hřbety. Osud ten čeká i biblio-

theku. Nechť zatím Ješkův užitek z ní vyjde aspoň nad to, co zaplatil Toman na dráze.

Zbude cosi ještě pro čtenáře na dně této střízlivé historie? Snad pokyn pro všecky, kdo před právem i v úkrytu před ním žijí ve vlastnickém společenství jakéhokoli majetku. Těmto se ukazuje, kterak se navzájem překvapiti bez výloh darem, jehož cena může jíti nad tisíce, jesliže si jen tak rozumějí, aby strana stranu nepředešla a nevzbudila v ní s državou daru náhle jiný rozum. Proto je v životě třeba rozuměti si přátelsky a navzájem.

ZPOVĚĎ KRASAVICE.

(Dokončení.)

Stala jsem se otrokem. Dovolte mi říci, co jest to státi se otrokem pití. Jest to státi se úplně bezmocným. Jest to státi se neschopným úsilí jakéhokoli druhu, i úsilí vůle. Přátelé chtěli mne »pozdvihnouti«. Navrhovali Paříž. Ale já pouze slyšela svůdný hlas restaurací v Montmartru. Odebrala jsem se do Londýna. — Jezdila jsem občas s Vanderbiltovými koni a časopisy psaly o virginské krásce, která tak pevně dovedla držeti opratě v ruce. — Avšak stále vnitřní hlas mi našeptával, kdykoli jsem byla sama: »Ty nejsi krásná. Ty nejsi šťastná. Ty nejsi veselá. Ty se jenom takovou zdáš. Ty a jiné tvého druhu jsou jablka sodomská, krásná zevně, ale popel uvnitř — popel zoufalství!«

Nálada Charlesa Wilsona vůči mně byla měnivá. Někdy byl laskav. Jindy krutý. Rozvod získal. Byl proveden obřad. Já zadala soud na důkaz, že jsem byla jeho zákonitou ženou. Ten soud dosud nebyl skončen.

Avšak on později oženil se s jinou. S mladou, roztomilou dívkou. s takovým nevinným obličejem, jaký já měla, když prvně s ním jsem se potkala. Zpráva o tom div nedohnala mne k šílenství. Číhala jsem na ně jeden den, a když přijeli na nádraží, vrhla jsem se jim v cestu a řekla jí svoji historku. »On není vaším manželem, je mým,« pravila jsem, ukazujíc na něho. Zástup brzy se shromáždil. Dal mne zatknouti. Vysloužila jsem lhůtu ve vězení Hollowayském, kde mé zlaté vlasy, o nichž často říkal, že byly největší mojí krásou, byly ostříhány.

Když vysloužila jsem svoji lhůtu, hledala jsem v Londýně přátele a pomoc. Odjela jsem do Paříže a byla jsem zatčena na nádraží pro nepořádné chování. Třicet dní. Když jsem promluvila, lidé dívali se na mne s opovržením. Moje historie byla vepsána v moje opuchlé rysy v mých očích, které prozrazovaly mé tajemství. Byla jsem opilcem.

Jednou vyseděla jsem celou noc, zatím co chladná mlha plížila se od řeky a zahalila mne, na jedné z lavic na Nábřeží, s jinými lidskými vraky.

Jednou chtěla jsem se zabít, ale v tom, jako ve všem v mém životě, stihl mne nezdar.

Vrátila jsem se zpět do Ameriky, když polovička mého poplatku na loď byla zaplacena dobrosrdečnými Američany. Vyprávěla jsem svoji příhodu těm, které jsem znala v mých prvních dnech v New Yorku. Vypláceli mně peníze, vždycky jenom malou částku, se slovy: »Kup si za to jídlo, nikoli rum, Florence.« Neřídila jsem se jejich radou.

Jedna dobrá žena psala mým rodičům. Moje vlastní matka odpověděla, že její srdce bylo zdrceno, ale že se mne zřekli, že můj případ byl beznadějný.

Jiná dobrosrdečná žena dala mne do kláštera sester blíže Harrison, New York. Sestry byly laskavé ke mně, ale nedaly my ničeho pít, nic obsahujícího alkohol. Já šílela zrovna touhou po pití. Přelezla jsem vysokou klášterní zeď, běžela na nádraží, kde jsem našla na podlaze stanice dollar, jejž někdo upustil a zaplatila jsem si jízdné do New Yorku. Když jsem tam přijela, šla jsem přímo do hostince. Žádala jsem majitele, který mne znal z mých skvělých dnů, aby mně posečkal za nápoje. Telefonovala jsem jedné přítelkyni, která přišla a zaplatila za ně, ačkoli s nechutí. »Musím tě asi vyplatit ze zástavy,« pravila.

Od té doby žila jsem ze štědrosti svých dřívějších přátel, kteří mne litovali. Moje zdraví a síla byly pryč. Lihala jsem v posteli po celý týden a probouzela se jenom, abych se spila do strnulosti. Být střízlivá, znamenalo uvědomiti si hlubinu, do níž jsem zapadla a to byla hrozná trýzeň, neboť potom jemné city, které jsem zdědila po svých lidech, probudily se ve mně a mrskaly mne jako bičem. Konečně přišla poslední strašná nemoc, která dříve neb později skončí smrtí. Není pro mne naděje. Pití spálilo, zničilo všecky mé vnitřnosti. Umírám, ačkoli velmi zvolna. Není pro mne naděje. Avšak jest naděje, že to, co řeknu, bude varovat jiné dívky před takovým osudem, jako byl můj.

Viděla jsem jiné dívky, jak zvolna klesaly v záhubu jako já a ještě rychleji. Ta obávaná nemoc »rychlé souchotiny«, není rychlejší nežli pití, když zhltne některá těla a některé duše.

»Pijete?« slyšela jsem lékaře, jak se zeptal jedné krásné mladé herečky.

»Ne,« odpověděla ona a její jasné oči, hledící do jeho, potvrzovaly její slova. »Proč se tážete?«

»Poněvadž,« odpověděl, »kdybyste pila, byla byste mrtvou nebo šílenou ve třech týdnech.«

Její soustava tělesná, vysvětloval, byla jemně založena, na ni lihoviny měly by strašný účinek, rychle zničily by její nervy a shasly světlo jejího života.

Znám jednu dívku, která je krásná jako úsvit s krásou svěžího, jemného druhu rosou zlíbaných fialek. Nicméně ta dívka prosedí celý den v ho

tincích a pije brandy a končí den dávkami cocainu.

Lékaři praví, že může žíti nejdéle dva měsíce.

Pití jest tím největším nebezpečím, které ohrožuje kročeje ženy, neboť jest počátkem všech jiných poklesků. Vyvarujte se první sklenky a pohlížejte na přítele, který vám nabídne první sklenku, jako na svého nepřítele. Staří mužové radí: Zachovejte si rozvahu.« Vy však nemůžete si zachovat rozvahu, když ďáblové brandy neb zelení ďáblové absinthu tančí vám v mozku. Staré ženy říkají vám: »Hlídejte dobře své srdce, neboť tímto směrem nebezpečí leží.« Vy nemůžete hlídat svého srdce, když výpary silných nápojů zamlžují vám myšlenky. V takových chvílích každý zdá se vám býti přítelem a všecko jest obestřeno nádechem romance.

Největší ochranou, jakou dívka může míti, jest strach — nenávisť — silných nápojů a drogů, které následují.

Taková jest moje povídka o stezce, která vede skrze márnici na Pole hrnčířovo. Moje stezka, vaše stezka, stezka, která začíná v nucené veselosti a končí v zoufalství, stezka nikoli veselosti, nýbrž bídy, hrozné a beznadějné.

*

To není povídka. Skutečná událost. Ovšem americká událost. Jest tomu pouze asi dva měsíce, co F l o r e n c e S c h e n c k o v á, veselá, bujná, svévolná virginská kráska, jejíž dobrodružství učinila ji pověstnou ve dvou dílech světa, zemřela den po tom, co přivezena byla do svého domova k rodičům.

Tři dni před smrtí diktovala článek, který uveřejňujeme.

Florence Schencková se domnívala po operaci v nemocnici, že má aspoň rok života před sebou, a rozhodla se věnovati každou hodinu zbývajících jí dnů varováním jiných dívek před stezkou, kterou ona nastoupila — petrklíčivou stezkou, jejímž koncem jest nejmenovaný hrob Hrnčířova pole (chudinského hřbitova). Tento článek měl býti jejím prvním krokem v poučování a vystříhání amerických dívek, ale naučení, jež chtěla v něm vštípiti, bylo přetrženo smrtí. Jest toho ostatně dost a může působit víc, než kdyby pisatelka byla zůstala na živu.

Slečna Schenková byla dcerou dra Powhatana Schencka, armádního lékaře ve výslužbě a člena jedné z prvních rodin Virginie. Utekla s Charlesem Wilsonem, štolbou ve stájích milionáře Alfreda Vanderbilta. Nabažila se brzy nudného, počestného života ve skromném domově v přímořském městě Norfolku, Va. Chtěla viděti svět. Viděla jej. A to, co viděla, a její zkušenosti, zabily ji předčasně. Vedla nejveselejší život v New-Yorku, v Londýně i v Berlíně, jak čteme v amerických listech. Ale zemřela, isouc litována a sama k sobě majíc opovržení.

DROBNOSTI.

VELKÉ, ŠIRÉ, RODNÉ LÁNY

se líbí jednomu z našich čtenářů. Odporuje mému úsudku a nazývá báseň krásnou, přidávaje poslední sloku, které jihočeští učitelé nezpívali:

Nad námi se nebe klene
jako v květu pole lněné,
nad lesy jen z modrošíra
pára v tichý dešť se sbírá.

Tato strofa nerozhoduje sice, jen doplňuje báseň Sládkovu. Proč prý by bylo těžko dostati dohromady vlavé žítko a květné louky? Proč pochybovati, že by se stáda mohla v červnu pásti na úhoru? A proč pozastavovati se nad tím, že cvrček zpívá v klasech? Vždyť prý každé školní dítě (a děti tak rády tuto píseň si zazpívají) se domyslí, že se zde míní obilí a ne snad cvrček uvnitř klasů. Pisatel nechybí prý asi, že já neznám písně té z dětských let; byla by mně přirostla k srdci tak jako ostatním dětem. To by potvrdilo více učitelů a učitelek. Dobře, že není daleko do června. Každý se bude moci přesvědčiti, co básník napsal, prožil. A proč tolik starostí, v kterém kraji a v kterém měsíci bychom musili vyjít, abychom to všechno viděli? Na báseň nutno se dívat také trochu básnicky a přehlédnout některou tu básnickou »nepravdu«, domyslit si, jak byla vlastně myšlena. —

Tak jme se dostali konečně k poetice, k umění, k básni. Odpovídám: Mně báseň Sládkova připomíná všelijaké ty školské obrázkové pomůcky na př. A f r i k u. Zdá se mi, že jsem viděl někde takový obraz: Afrika. Když Afrika, tedy je tu poušť Sahara, po níž putuje karavana a zanechává za sebou padlého velblouda, jenž zhynul žízní. Ale na obzoru vidět už oasu s palmovým hájkem a v jeho stínu lesknoucí se studánku. Ale jsou v oase přikrčeni také Beduini s puškami, kteří karavanu přepadnou. Když Afrika, tedy také step s vysokou trávou, ve které se prohánějí buvoli, zebry, žirafy, antilopy a číhá na ně za skaliskem lev; z řeky vystupuje černý hroch a na pokraji lesa flegmaticky pase se stádo slonů; na jednom stromě otočen visí ohromný had s míhavým jazykem; docela v pozadí přijíždějí na koních a přicházejí pěšky, vedeni černochy, evropští lovci. Když Afrika, tedy také pyramidy, sfinx, Nil a na jeho březích vyhřívající se krokodilové, posvátní ptáci ibisové a ve vzduchu hejna známého a neznámého ptactva. A tak dále. Takové obrazy mají smysl paedagogický, děti je mají z duše rády: ale umění to není, jako není uměním koperdeka, byť byla sešita z nejkrásnějších a nejdrahocennějších odstřižků.

My dospělí lidé čteme jinak básně než děti. My chceme mít bezprostřední dojem básníkův, jejž zachytil z krajiny. A toho v básni Sládkově není. V jedné a téže krajině, v jednom a témž okamžiku básník (a žádný z nás) nenajde lány o b i l n í a ú h o r y a l e n. V polovici Čech už není

lnu, v úrodných krajích, jež Sládek opěvuje, už ani dospělí lidé neznají lnu a jeho květu. Úhořů snad již vůbec v Čechách není, na úhoře se také nic nepase. Zkrátka: báseň je sešívaná z krásných jednotlivostí, ale venkovan by se jí mohl jen zasmát! H.

* ORAN-GUTAN

znamená v malajštině muž lesa čili lesní muž. A Malajci říkají o orangutanovi: »Lesní muž je jako našinec, nemluví však ze strachu, aby nebyl přinucen pracovat.« Sděluje pan Joza Šrogl ve Zlaté Praze č. 21.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečínské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová.

Celá dojatá, vezme malou Týnku, ukazuje jí ho a praví: »Utíkej naproti, to je tvůj veliký bratr a ty jsi jeho sestřička«. A tak vidí Bohumil buclaté bosé děvčátko utíkati k sobě, až kudrny na hlavičce poskakují a očka radostí září a jak už byla smělá a nebojácná, zůstane s tváří plnou veselého úsměvu státi před ním. Byla mu tak sympatická, ta kurážná dívenka, že hladil ji po rozcuchaných kudrnách a přivětivě se táže: »Čí pak jsi, děvčátko?« — »Já su vaša sestička!«

Tu si teprve Bohumil uvědomil existenci své malícké sestřičky, chytil ji do náručí, líbal znovu a znovu tvářičky, kudrny — a Týnka se radostně směje — a nemůže jen pochopit, proč velikému bratru při tom slzy stékají do rusého vousu a proč, když líbá ty pilné upracované ruce dobré maminky, pláčou oba.

Od těch dob byli náš nejstarší a naše nejmladší velikými přáteli. Měl nás menší vůbec rád a vozil nám pak z Vídně, kde byl vikářem a později i profesorem bohosloví na Terezianum — krásné dary. Učil nás a zvláště mně ukládal mnoho krásných básní, z nichž některé i sám z němčiny pěkně překládal.

Nesmíte si však myslet, když nás bylo 10, že jsme se někdy všecky najednou ve staré faře hemžily! Ani místa by tam nebylo bývalo. Bratři, pak i sestry v cizině zůstávali i přes prázdniny, a tak vždycky někdo scházel, a všech 10 svých dětí pohromadě uviděli naši drazí rodičové pouze dvakrát a to poprve o své stříbrné svatbě a po druhé při tatínkově 40letém úředním jubileu. Po třetí — sešli jsme se všichni u jeho rakve.

Ale rušno a veselo bylo v naší faře stále, zvláště o prázdninách, kdy přicházel[o] hojně chudých studentů na delší neb kratš[í] pobyt. To bývalo zpěvu a v pozdějších le[tech] tech i hraní na piano, že lidé v podvečer chodili k faře poslouchat. Sjížděla se tak blízká i vzdálená příbuzná mládež — ne[boť] každého to táhlo do staré rovečínské po[hostinské] hostinské fary.

A pak začala farská mládež opouštět po[malu] malu rodné hnízdo a zakládat si svá vlastní hnízda. Když už jsme všichni dorostli, stěhovali jsme se ze staré fary do školy n[a] kopečku, když si obec vystavěla novou školu a z fary udělala hostinec. V lét[ě] batolila se v druhé faře již nová generac[e] — vnoučátka. Bylo jich brzo tolik, že si j[e] babička vždycky pletla a později se jich nemohla ani dopočítat.

A zase vnoučátka chodila se zbožňova[ným] ným dědečkem krmit k rybníčku kapr[y], kteří na jeho melodické á-á připlavali k břehu a chytali kousky chleba — ano sta[rý] rý jejich, již na zádech zelený, patriarch[a] i dědečkovi z ruky žral. Vnoučátkům [pro] potěšení dědeček zase napodoboval jen[ým] ným hvízdáním hlásky všech ptáčků, kte[ří] sletovali se ze zahrad k němu, když je z[a]čal svolávati a jim drobečky házeti.*) Uk[a]zoval jim, jak pracují včeličky a chyst[ají] pro ně sladký medeček. — Však ho vč[e]ličky znaly, neboť k nim při práci ve vče[l]níku vždy hovořil a ony usedaly mu [na] ruku a neštíply jej, kdežto my jsme n[e]směly před včelníkem ani muknout — se na nás sypaly.

Pestalozzi napsal, že nejlepším učit[e]lem náboženství pro děti jest ž i v [ý] o p r a v d o v é h o k ř e s ť a n a. Tím b[yl] Pestalozzimu život jeho dědečka, ev. far[á]ře — tím byl nám život našich rodičů, jen a jedině proto mohl drahý tatínek, když při 40letém jubileu jej volily čet[né] obce čestným občanem, říci: »Zde je mý[ch] deset dětí, jsem přesvědčen, že Vám nik[dy] žádné k necti nebude.« Mnoho mohla by[ch] říci o jeho krásném klidu, duševní h[ar]monii, o tom jeho splynutí s přírodou, [v] níž vše pro něj žilo a o lásce všech n[ma]lých dětí z vesnice k němu.

(Dokonče[ní])

* Před léty vylíčila jsem svého strýčka Be[nja]mina Fleischera našim malým čtenářům v jedn[om] z dětských čísel Besed Času. Obrázek ten pojat [byl] do čítánek pod názvem Dobrý člověk. Již v tel[y] ztratil se ovšem evangelický farář, a v nejnově[jším] vydání trojdílné čítanky pro obecné školy illustr[átor] postavil před včelín dokonce skutečného pana [fa]ráře. Bronislava Herbenov[á]

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, spole[čenstvo] s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor [J.] Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze

Ročník XIX. V Praze, dne 16. dubna 1914. Číslo 16.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ:

RUŽIČKY STUDU NA TVÁŘI.

Fantasie.

Znám dobu, kdy nebylo studu, kdy nestoupaly nenadálé, náhlé návaly krve, jež se pojednou valí jako vřelá vlna ze samého středu srdce žilami do hlavy. Bylo to před zřícením vysoké věže babylonské.

Věž babylonská! Co jest věž babylonská? Není to jen ona točitá věž v rovinách země Senaru, jejíž vrchol týčil se do nebe, aby v ní byl jeden národ a jeden jazyk, nýbrž je to celá ona báječná doba, kdy synové Sémovi byli jednoho srdce a jedné duše.

Národ j e d e n znamená: štěstí, jazyk jeden; to jest: trvalé, zajištěné štěstí; j e d n o srdce a j e d n a duše znamená· život v shodě a lásce, tak jako jest ohromná nebeská pláň s miliardami miliard etherových atomů všecka stejně modrá a ucelená. Ach! — povzdychnete všichni se mnou: všichni, kdož máte bystré oči a vidíte velikou, největší, zářivou a nejzářivější hvězdu právě uprostřed nebe. Toť hvězda, v níž se sbíhají všecky nití všesvětové síly, vesmírné svornosti a jednoty. A hle, synové lidští budovali kdysi věži, aby vrcholem dosáhla této hvězdy, by jim byla zlatým, zářivým jablkem nad ohromnou korunou báječného města.

A oni dole pod ní v nižinách Babylonu a Orehu, Arhadu a Haladu tančili při společných zvucích cymbálů a tympánů. Podávali si ruce starci a stařeny i hoši a dívky velkých, důvěřivých očí a říkali: Bratři moji, sestry moje!

Báječná, nikdy neoželitelná doba, jejíž jméno jest: člověčenství!

V oknech vysoké věže stavěli si hnízda holubi, cukrovaly hrdličky, pohrávali motýli. A ve vždy zelené zahradě chvělo se veliké listí vinné révy, šeptalo jako vějíře nad zamilovanými dvojicemi a dávalo jim stín.

Vše si padalo do náručí, vše se objímalo, vše se milovalo. Všichni byli jen údy, atómy jediného, velikého těla; atóm atómu nezáviděl.

Mládenec shlédl dívku a šeptal jí: »Ty jsi růže saronská, lilie v údolí. Krásná jsi, má milá, ó krásná jsi; oči tvé mezi tvými kadeřemi jsou jako oči holubičí; vlasy tvé jsou jako stádo koz, které vidíme na hoře Galadu! Vzala jsi mi srdce, sestro, má nevěsto, vzala jsi mi srdce jedním okem svým a jedním řetízkem s hrdla svého!«

A ona mu padla kolem krku a pravila:

»Rci mi, jehož miluje duše moje, kde paseš kde odpočíváš v stínu za poledne? Krásný jsi, můj milý a líbezný, a lože naše se zelená. Líce tvé jsou jako záhony vonných bylin, jako vonné kvítí, rty tvé jsou jako lilie, s nichž kane řídká myrrha. Vezmi mne jako pečeť na srdce své, jako pečeť na sval svůj — — —«

A procházeli se v objetí po živých, veselých stezkách, a z každého keře, z každého listu dýchal vřelý proud lásky, »jejíž žár jest jako žár ohně«. A chvějící se, žíznivé rty odevšad šeptaly: »Rychleji, můj milý! a buď jako srna nebo jako jelen na horách vonících!« —

Pod babylonskou věží pukla černá, čadivá rozsedlina. Zde utvořila Velká Bytost vězení pro černé duchy. A jako v Babelu svorně se milovali, tak pod Babelem svorně nenáviděli. A jestliže některý zloduch v onom tmavém žaláři vzplanul ohněm, jehož nezapálila jiskra čisté lásky, obcházel ubožák po celé věky neukojen kolem ní, která jej pobouřila. Někteří učenci, kteří po dnešní dobu prozkoumávají onu půdu, ujišťují nás, že tam při kopání v strašné hloubce přišli na podivné kusy, dosti podobné našim hudebním nástrojům, zvláště kytarám a mandolinám. Ba kterýsi archeolog vytáhl vlastnoručně zpod velkého kamene cosi, co přímo upomíná na formáty nynějších vydání lyrických, milostných básní! Z toho můžeme hned zjistiti, že v onom černém vězení pod Babelem žili tehdáž asi v podobných poměrech, jako my dnes žijeme, a že nemilosrdně vykořisťovali

hudbu a básnictví k soukromým erotickým účelům.

Jednoho dne vyrazil zemskou kůrou do babylonské zahrady takový zloduch. Neměl štěstí v těch zakouřených místech, i vydal se na hořejší svět. Pod paží nesl cosi jako kytaru nebo mandolinu.

Právě když stanul před nějakým houštím, zazněl za listím milý, chvějivý šepot:

»Všecka jsi krásná, moje milá, a není na tobě nedokonalosti!«

A on — zloduch — připomenul si svoji bídu a hořké noci, a pocítiv v srdci pekelnou žárlivost hrábl svými drápy do vášnivých, pekelných strun! Takovou píseň nebylo ještě slyšeti v Babelu. Dosud zpívali všichni lidé svorně a stejně, touž píseň týmž nápěvem; neboť u nich bylo vše jednostejné: jazyk, srdce i duše. A hle, tu se objevil n ě k d o, jenž se lišil od jiných, nebyl jako ostatní. A celý Babel poslouchal novou píseň a počal volati: »Čarovné, čarovné, neslýchané!«

A zloduch zpíval a zpíval; sedmdesát sedm tisíc panen ihned opustilo své milé a padlo před zloduchem, poněvadž uměl krásněji zpívati. V témž okamžení objevila se v lidských srdcích jakási hořkost, že se našel jiný, jenž něco lépe umí. A hned vznikli kritikové, kteří počali konečně činiti výtky i samé věži babylonské! Druh snažil se předstihnouti druha, aby kladl řadou jinaké cihly, aby provedl hezčí dřevěný bodec na střeše. Ale když se jali předělávati věž, kterou zbudovali společnou prací a souhlasnou vůlí, tu Veliká Bytost, zle zachmuřena, dotkla se prstem vrcholu mohutné stavby, země se zatřásla, zakymácela se čarovná koruna vysokého hradu a sřítila se s oblačné výšky se strašlivým třeskotem do prachu senarského.

S bohem, zlatá, svobodná dobo člověčenstva, kdy jsme všichni byli sobě rovní bratři! Rozdělili se jazykové, nastaly rozdíly a — nedůvěra.

A když se někomu z vás, bratři a sestry, vžene krev do tváři a zachvátí vás stud, vzpomeňte si na věž babylonskou v údolí Senaru.

Na věž babylonskou! Co jest věž babylonská? Když se řítilo veliké město, v němž všichni lidé byli rovnými sobě bratry, kde nebylo hříchu ani soudce, zastřel celý svět silný, krvavý prach z pálené cihly, červené jako krev. A Veliká Bytost ve své nedostižné moudrosti vůči člověčenstvu věděla, že mezi lidmi hned se objeví nerovnost, lež ... trpká zkušenost a vzájemná nedůvěra. I nemohla nechati lidstvo beze zbraně.

A hle, blíží-li se vám zloduch krásný a utažený, mluví med a mléko, aby oklamal duši vaši, vyždíme srdce vaše, neboť má na mysli jen lež a sobectví a na jazyku klam, tu sebou škubne srdce vaše, stáhne se křečovitě — a červená, vřelá vlna vžene se nám do hlavy. Tu krev žene nám žilami líc oměrný dech, jenž vychází ze zloducha, a budí v nás nedůvěru, jedinou zbraň, která nás chrání, abychom pošetile neztratili hlavu. A poněvadž Veliká Bytost ukryla v našem srdci drobný drobeček červeného prachu, v nějž se zbořila báječná věž, aby nám připomínal věčný pád — vtiskne se nám tento drobeček při blízkosti zloducha nevysvětlitelnou předtuchou do krve. A krev od něho víc a více červená a tváře zahoří. To je stud, prvý ohnivý oblak na obzoru naší duše, z něhož udeří do zloducha žhavý, drtivý hrom.

A když se tento růžový obláček neobjeví za sladkého chvění srdce v čistém, upřímném a oddaném citu, vězte, že před námi není zloducha, který kdysi oklamal lidi a zbořil báječnou, točitou věž v Babelu. Milujte se klidně, neboť srdce vaše zůstane čisté jako růže saronská a duše jako lilie v údolí.

Přeložil *Adolf Černý.*

WALT WHITMAN:

ZÁKLADEM VŠÍ METAFYSIKY.

A nyní, pánové,
jedno slovo pravím, aby zůstalo ve vaší paměti i srdci,
jako základ a také zakončení vší metafysiky.

(Tak praví ke studentům starý profesor,
konče svůj četně navštívený kurs.)

Studoval jsem staré i nové, řecké i německé soustavy,
Kanta jsem studoval a vykládal, Fichteho, Schelinga, a Hegela,
vykládal jsem i učení Platonovo, — a Sokratovo, větší Platonova,
a většího než učení a stanovy Sokratovy, božského Krista dlouho jsem studoval,
a vidím dnes v rozpomnění ony řecké a německé systemy,
vidím všechny filosofie, křesťanské víry a nauky vidím,
však v hloubce učení Sokratova, a v hloubce učení Kristova
vidím drahocennou lásku člověkovu k jeho druhu,
vidím vzájemnou přitažlivost přítele k příteli,
dobře provdané ženy k manželovi, — dětí k rodičům,
města k městu a země k zemi.

DLOUHO JSEM HLEDAL . . .

Dlouho jsem hledal nějaký klíč k historii minulosti
pro sebe a pro tyto písně — a nyní jsem ho nalezl;
Není v oněch ostránkovaných povídačkách v knihovnách (které já ani neuznávám, ani nezavrhuji);
Není ani o nic víc v legendách, než v čemkoliv jiném,
Je v přítomnosti — je to ta země zde dnes;
Je v Demokracii — (tom smysle a cíli celé minulosti);
Je v životě dnešního muže nebo ženy — průměrného dnešního člověka;
Je v řečích, sociálních ustanoveních, literatuře, umění;
Je v široké podívané umělých věcí, lodí, stroju, politiky, vyznání, moderních zdokonalení, a prolnutí národů,
vše to pro průměrného dnešního člověka.

ZELENÉ TÁBORY.

Ne vždy jen ty bílé tábory, o vojáci,
když, jak předem rozkázáno, po dlouhém pochodu,
s ranami na nohách a znaveni, jakmile sláblo světlo, stanuli jsme na noc;
někteří z nás tak unaveni, nesouce pušku a tlumok, kam došli, tak sklesli a spali;
jiní rozbíjeli malé stany a rozžaté ohně počaly jiskřit;
přední hlídky kol dokola postaveny, bdělé i ve tmě,
a určeno slovo pro heslo, opatrně, aby bylo bezpečí;
až při volání bubeníků za rozbřesku hlasitě tlukoucích v bubny,
vstali jsme občerstveni, noc a spánek pominuly, znovu jsme se dali na pochod,
nebo táhli do bitvy.

Hle, tábory zelených stanů,
jež plní stále i dny míru, i dny války stále plní
mystickou armádou (dáno i ji předem znamení? je i to jen zastavení na chvilku,
až pomine spánek a noc?).
Nuž, — v těch zelených táborech, — v jich stanech rozstříknutých po světě;
v nich jsou rodiče, děti, manželé, ženy, v nich i mladí, i staří,
spí i v sluneční záři, i v měsíčním světle, spokojeni konečně a tiší —
hle, mohutné tábořiště, a zastávka nás všech,
prostých vojínů i vůdců, a nade všemi prostými i vůdci President je,
nad každým z nás, o vojáci, nade všemi, jak v řadě jsme bojovali,
(a tam bez záští všichni se sejdeme).

Vždyť i nyní, o vojáci, táborem ležíme na svých místech v zelených tábořištích;
však nemusíme dbát hlídek, ani slov pro hesla,
ani bubeníků, aby bili nám ranní čepobití.

JDEM' V ŘADÁCH PEVNĚ SRAŽENÝCH.

Jdem' v řadách pevně sražených a cestou neznámou;
cestou hlubokým lesem, tlumenými kroky v tmách;
armáda naše zničena krutou ztrátou, a zbytek zasmušile na ústupu;
až po půl noci záře k nám dopadne, světla z matně osvětlené budovy;
staneme na mýtině v lese a zarazíme u matně osvětlené budovy;
toť velký starý chrám na křižovatce, — toť nyní improvisovaný špitál;
na minutu jen vstoupím, vidím pohled nade vše, co zobrazily všechny obrazy a básně:
temné, temné stíny černé, matně jen osvětlené pohybujícími se svíčkami a lampami,
a jednou velkou, pevnou smolnicí, rudého plápolu a s oblaky kouře;
při světle jich matně zřím shluk, kupu tvarů, na podlaze, pár leží jich na kostelních lavicích;
U mých nohou zřetelněji, voják, mladý hoch, v nebezpečí vykrvácet (je střelen do života);
hned zastavím krev (tvář hocha je bílá jak lilie).
Před odchodem ještě nechám zrak těkat po té sceně, toužím vše to v sebe pojmout;
tvářе, postavy, posy k nepopsání, mnozí v temnu, pár již je mrtvých;
ranhojiči řezají, pomocníci drží světla, zápach etheru, a puch krve;
zástup, o zástup krvavých zjevů — vojínů — venku dvůr je jich plný;
někteří na holé zemi, pár na prknách a na nosítkách pár se jich potí v smrtelné křeči;
najednou sten nebo křik, hlasné povely a rozkazy doktorovy;
třpyt malých ocelových nástrojů jak odrážejí plápol pochodní;
to vše mi znovu vstupuje v mysl, co píši, —
zas vidím ty podoby, vdechuji zápach etheru,
v tom slyším venku dávat rozkazy: *Dál, hoši, dál* —
Dřív ještě se sehnu k umírajícímu hochovi — má otevřené oči — polo se na mne usmívá;
pak se mu tiše, tiše zavrou oči a já spěchám dál do tmy,
vzpomínám, jdu, temnotou stále kráčím, v řadách,
jdu neznámou cestou dál a dál.

Přeložil *Jiří Foustka.*

JOSEF PELÍŠEK:

OKAMŽIKY.

(Momentky z cest.)

Kdo nevyšel ven toho večera! Byl tak vlažný a tolik touhy i sladkých nadějí bylo v jarním vzduchu! A bílá oblaka nesla se a nesla nad štíty domů. Potom se zdvihl vítr a zdálo se, že sváteční prapory šumějí nad hlavami davu. Jen nejvyšší domy hořely ještě zapadajícím sluncem, v ulicích rozložily se již modré stíny. A tehdy jsem uviděl svého bílého starce. Invalidu.

Zapomněl na své sténavé »Sirčičky! kupte sirčičky!« — Stál — jak to bylo divné! — nečinně, opřen o jednu z laviček na nábřeží, díval se široce rozevřenýma vybledlýma očima přímo proti zapadajícímu slunci a cosi si šeptal.

Pak šly proti sobě dvě dámy, jedna s tříletou asi holčičkou, druhá s hošíkem téhož věku. Když se míjely, budoucí muž se zastavil, zatahal maminku za sukni a vykřikl v udiveném jásotu:

— To je hezká hojčička! Jejé!

»Hojčička« stanula rovněž, zadívala se pozorně na obdivovatele a zacucala prstík. Když si na vybídnutí matek dávali po hubičce s tím malým, cítil jsem, že je pozoruje mimo mne ještě kdosi. — To byl můj vysloužilec, můj bílý stařec: Díval se na ně a pokoušeje se cosi říci, opakoval znovu a znovu třaslavě:

— Vždyť i jé — také jé...

A ve vybledlých svých očích měl plno drobných slzí.

*

Toho večera bylo nezvykle smutno v jednom z moskevských žlutých domů. Divil se tomu každý, kdo vstoupil za červeným, krvavým světlem. Zamlklá byla i nejnevázanější ze všech, Táňa, a dlouho bylo třeba na ni doléhati otázkami po příčině nezvyklého stesku, než zvedla — po dětsku jaksi — ukazováček pravé ruky a řekla udiveným šeptem:

— Zemřel — dnes, dnes večer, zde v domě. — Stařeček! — Vždy takový čistý, takový červeňoučký, a přívětivý! — Z nás některou, stávalo se, po tváři potřepe, když potká. — »Co že ty tak,« řekne, »matku jsi přece měla!« — A vysmát se mu — nebo nadávku — ne, nedovedeš. On to tak pěkně povídá, litostně, a ještě shora od svých dveří tiše zavolá:

— A ty se modlíš ještě? Hleď! Nezapomínej!

A Táňa znovu mlčí a zdá se, že čemusi pozorně naslouchá. — »Přišli!« — praví potom temně. — »Už jak zpívat začnou, hodinky číst, po celý den neusnu, já nešťastná — —!«

Nad vchodem domu hoří do noci červené světlo — — —

*

Stmívalo se a byl jsem sám a sám v tom velikém cizím městě, — bez groše, neboť za poslední svůj majetek koupil jsem číslo »Kurjeru«. — Byla v tom jakási útěcha, míti noviny, jež mluví ke každému. Tedy i ke mně. — Chtěl jsem méně cítiti svoji osamocenost. Ale když jsem je otvíral, své noviny, napadlo mi, že tam pomohou.

A stál jsem v redakci, poptávaje se lámaně po nějakém krajanovi. Přece zde budou krajané! — Přemýšleli, kývali hlavami a dívali se udiveně na louž vody, jež stekla na podlahu s mých šatů. Neboť venku pršelo.

Pršelo ještě, když jsem stál znovu na ulici. Chladným soumrakem zatřásla se večerní světla, s křikem přejížděli drožkáři, lomozily tramwaye. — »Tam, tam!« — mávl neurčitě rukou strážník, jehož jsem se vyptával. — »Druhý konec města.« — »Na tramway sedněte, zde ta.«

Nastala dlouhá pouť, neboť jsem nemohl použíti jeho rady. — »Vari!« křikl v jedné chvíli tamním zvoláním drožkář těsně za mými zády, a když jsem se spasil uskočením, bláto z pod kola sneslo se na mne celou prškou. — Posléze jeho, krajanova, kancelář. — »Čeho že si přeji?« — »Rady?« — »Pomoci.« — »Ne, nemůže to, ani ono! — Že ne zadarmo? — Dva dny? — Nu, to je lhostejné! — Ostatně — je tolik zaměstnán!«

Ohlédl jsem se tupě kolem. Stranou stála jedna z úřednic, bledá, neobyčejně sličná dívka: Porozuměl jsem nepochopitelné tíži, jež mi lehla na prsa za rozhovoru s krajanem a stiskla hrdlo. To byl její pohled! Široký, udivený, hrozně výmluvný! —

Tehdy jsem pochopil cosi z toho světa, jehož vzduchem jsem nedýchal nikdy dříve: světa nejchudších a vyvržených. Pochopil jsem, že je dvojí vzduch, dvojí slunce a dvojí význam slov, jeden lidí sytých a s jistotou měkkých lůžek, druhý všech hladových a bez střechy nad hlavou. Pršelo ještě hustěji, když jsem znovu šel blátivou dlažbou, a třesoucí se plynová světla zdála se zvyšovati pocit chladu v celém těle. A s novými slovy, jimiž jsem nikdy nemluvil do těch dob, šel jsem od domu k domu cizím velikým městem. —

*

Pamatuji dvojí zvířecí hoře: různé výrazem, stejné hloubkou. Trpěla dvě zvířátka, oddělená celou šířkou Evropy a v nejrůznějším prostředí: on — malý petrohradský pes kávové barvy, ona — veverka z boulevardu Štrasburského v Paříži. Viděl jsem ho ráno co ráno. Sedával před jedním z galanterních obchodů ulice Puškinovy. Měl vyklenuté čelo, malá, uslzená očka, kůže na jeho kolenou nikdy se nepřestávala třásti. A jeho záda! Byla shrbena stařecky a páteř vynikala z nich jasně každým článkem! Tak jsem ho viděl a vyhlížel každého rána. — Vždy jen seděl, neznal se s jinými psy, neštěkal. Jeho obočí počínalo šedivět. — Nechápal jsem příčinu jeho smutku. Chtěl jsem ji znát. Šlápl jsem mu kdysi přátelsky a žertovně na levou přední nohu, ale on jen zašilhal na mne a poodsedl. Nezavrčel, zuby nevycenil.

Dny šly. Seděl v ulici Puškinově. Jeho obočí zdálo se mi již zcela šedivým. Mlčel, ale pochopil jsem, že kdyby přece zavyl, bylo by to jediné, táhlé, ruské:

— Skúka! Skú-ú-úka!

A toho psa jednou přejeli.

Nebyl jsem při tom. Ale když jsem vyhlížel toho dne jeho hrbatý hřbítek, uviděl jsem místo něho hlouček chlapců. Stáli kolem čehosi. To byl on, mrtvý. Ležel těsně při chodníku v kaluži vychladlé krve, z pod nedovřených víček bylo viděti bělmo.

Proč rozběhl se do ulice, on, který se nikdy nehýbal se svého místa a sedával zády k jízdní dráze, když odehrávaly se na ní nejněžnější scény psí lásky? —

Nedomyslil jsem. Nejmenší z chlapců, sotva čtyřletý, s pihovatým nosíkem, pojednou pronikavě vykřikl: Lekl se, když kterýsi starší nazvedl psa a ukázala se dlouhá tržná rána na boku, z níž vyprýštilo ještě trochu krve. — —

Tehdy domovník zahnal chlapce. Ale já postál jsem ještě nad psíkem kávové barvy, nad malým, rusky mlčelivým, rusky melancholickým psem.

A vzpomněl jsem si na ni.

Na veverku z boulevardu Štrasburského v Paříži.

Bůh ví, z kterých lesů ji převezli. Ale nyní byla zde, na boulevardu, nad tisícihlavými davy, v třesku tramwayí a kouři velkoměsta. — Což nebylo vše!

Neboť ji vyvěsili před ptáčnickým krámem do drátěné klícky tvaru malého soudku, jenž se může otáčeti kolem horizontální osy, vedené od jednoho dna k druhému. — Výraz veverčí radosti, veverčího divu, zlosti, úžasu může býti asi jen jediného druhu: Pohyb!

A ona tedy skákala! Jednou, dvakrát! Davy se kupí. Skáče rychleji, a rychleji a rychleji víří její vězení, jež svými skoky uvádí do pohybu. —

Skáče pět minut. Deset minut. Čtvrt hodiny.

Dráty klece splynuly a veverku je vidět jen co malý, žlutý chumáček. Užaslý a potící se nejchladnějším potem smrtelné hrůzy žlutý chumáček.

Pak ustala ve skocích, zastavila se i klec, a ona přilnula k drátům a dívá se na zevdavce vypoulenýma, nechápajícíma černýma očkama. Za okamžik skáče znovu.

Ještě zběsilejí a ještě bezútěšněji.

Žlutý chumáček na boulevardu Štrasburském.

Skákala, kdykoliv jsem šel kolem. Když jsem odjížděl, přilnula právě k drátům s vytřeštěnýma nechápající hrůzou očkama. —

Tomu jsou tři leta. A přece pamatuji si jasně oba trpící.

Dvojí zvířecí hoře: různé výrazem, stejné hloubkou.

Malého petrohradského psa kávové barvy a veverky z boulevardu Štrasburského v Paříži. —

*

Chodil jsem s ním Ženevou. S výtečně situovaným úředníkem ze severní Moravy, jenž přijel do Švýcar se povyrazit, pobavit, užít. Nemusil počítat, měl veškeré právo i možnost býti veselým. —

Chodili jsme Ženevou. Byl již večer, pohádkově zelenou hladinou jezera loďky spěchaly ku břehu. Vysoké bělostné paláce ustupovaly do soumraku, vzplanula světla, tisíce světel, houstly davy. Vzduch prosycen byl divnou vůní, v kavárnách po nábřeží hrály cikánské kapely.

Když francouzština zvonila kolem nás nejzvučněji, umlkli jsme. Když bylo nejveseleji, řekli jsme souhlasně: půjdeme! A když jsme se vraceli, počal mi s bohatými podrobnostmi vypravovat o moravském městečku třetího řádu.

Vypravoval o něm s nadšením. Ač se mi zdálo, že stejně jmenoval ve vlaku ještě před Ženevou »tu ďouru, kde se narodil«, nepřipomenul jsem mu toho z jakési příčiny.

A on vypravoval. Byli jsme již před svým hotelem, ale on řekl: sedněme! — Usedli jsme v malém parku před hotelem, a pokračoval. Konečně se odmlčel. Díval se na tenký pramének vodotrysku, který byl před námi, a temně a až příliš zvolna řekl:

— Teď naši sedí před domem, povídají

si, je jim veselo! — Po práci! — U nás teď jsou žně! —

Způsob, jakým řekl ta bezvýznamná a náhodná slova, byl zcela zvláštní. Zdálo se mi, že mu rozumím.

A šli jsme nečekaně si blízcí společným steskem ve veselém městě. —

Druhého dne odejel.

AFORISMY.

O umělci řekl Morice: »Člověk dělá vždy jen svou podobiznu. Je to nevyhnutelný, svatý zákon.«

Aleš o své choti: »Takových žen jako je maminka, těch aby s lucernou hledal — bez ní už bych tu dávno nebyl, a nevím, jestli bych ji tu jen hodinu přečkal.«

DVĚ NAUČENÍ.

Slovinsky napsal Ivan Lah. Autorisovaný překlad J. K. Strakatého.

Kdysi jsem šel po zaprášené dolenské*) silnici. Byl parný červencový den. Slunce stálo vysoko a pražilo na zelené nivy podle silnice. Vše okolo bylo jako omámeno vedrem. Silnice byla prázdná a vsi byly jako po vymření. Tu a tam se odkudsi ozval nějaký pes.

Byl jsem mlád a dětinsky nadšen. Miloval jsem dolenské silnice a rád jsem po nich chodil. Domluvili jsme se se studenty, že někde uspořádáme národní veselici. Tam mířila moje cesta. Prach se zdvihal podél silnice a provázel moje kroky. Než ruši-li to mladého poutníka? Kolik pěkných myšlenek leží podél takové dolenské silnice, kolik nevystižitelné krásy leží kolem dokola po horách a údolích! Jak by prach mohl rušiti sny dávných i nynějších dní?

Tak jsem stoupal ku předu, když za mnou přihrčel kočár. Byli do něho zapřaženi dva koně a hustý prach se valil za ním. Na kozlíku seděl kočí a v kočáře seděl pán.

Ustoupl jsem do trávy podél cesty, abych se vyhnul. Ale pán v kočáře zahlédl mladého cestovatele a já s radostí přijal pozvání. Kočí popohnal koně do klusu.

»Kam jdete?«, tázal se mne pán.

»Do M... Máme tam veselici.«

»Jakou veselici?«

»Národní veselici s divadelní hrou.«

»A jdete pěšky?«

»Ovšem.«

»Proč si nenajmete vůz?«

Na tu otázku nemohl jsem mu odpovědět, poněvadž skoro nepotřebovala odpovědi.

*) Dolenská silnice = v Dolensku, jihovýchodní části Krajiny. Pozn. překladatelova.

»A k čemu bude veselice?«

»K čemu? Aby se národ rozveselil.«

»A co tam budete dělati?«

»Máme pěkný program: řeč, divadlo, veselice — ke konci otevřeme knihovnu.«

»A nese vám to, nese?«

»Co nese! To je pro lidovou osvětu.«

»Pro lidovou osvětu? Vy tedy věříte v osvětu?«

»Jistě že věřím...«

»A myslíte, že lid z toho něco má?«

»Má. Vzdělání, národní uvědomění.«

»Aha! Zdá se vám to, že jste mladý. A čím se myslíte státi?«

»Profesorem.«

»Pěkné povolání. Měl byste cestovati venku po světě.«

»To stojí peníze.«

»Peníze se dostanou. Třeba to znáti. Zdá se mi, že se obíráte věcmi, které ničeho nenesou. Hlavní věc je kariéra.«

»To přijde později.«

»Ne, na to je třeba záhy mysliti. Vidíte, já jsem v ministerstvu.«

Umlkl jsem, neboť se mi zdálo, že se vezu s důležitou osobou.

»Tam sice není mnoho práce, ale člověk se nabaží... Nyní jsem byl v mořských lázních na Riviéře. Tam je krásně!«

»To si myslím.«

»Já jsem zde blízko doma. Již dvacet let jsem nebyl doma. Kdo by se chodil dívat na tu bídu.«

»A já si myslím, že bych nemohl jinde žíti.«

Zapálil si drahé cigaro a také mně jedno nabídl. Zapálil jsem si je a kouřil s velikým požitkem

»Chcete-li žíti v mořských lázních, jezditi v kočárech a kouřiti drahá cigara, musíte záhy myslit na kariéru. Již nyní. Já jsem na to myslil již na gymnasiu. Žádné tak zvané národní nadšení mne nezmýlilo. To je pro jiné lidi. Věc je také bez významu. Konečně má vždy vláda poslední slovo Národ, osvěta, uvědomění... Prosím vás, co je to vše? Kolik kariér se při tom ztratí! A kdo vám co dá, nemáte-li dobré služby? Já jsem to již dávno uznal. Druzí moji spolužáci se ještě nyní potloukaj po malých městech a bojují za existenci. Já jsem již deset let v ministerstvu. Každý rok si popřej příhodného letního bytu...«

»Ale všichni nemůžeme do ministerstva.«

»Potom však na místo nás přijdou tam jiní Všude se přijde, mladý příteli, ale cesty je třeba nalézti. Já jsem se již na gymnasiu seznámil s vlivnou společností.«

»To je něco jiného.«

»Člověk ovšem musí míti vystoupení. Čemu se tu můžete přiučiti mezi národem? Nechte národ na pokoji. Národ je národ — my jsme my. Nemyslete, že národu prospíváte. Národ je nejvíce šťasten, necháte-li ho v pokoji. Proto je lépe starat se o sebe. Jak jsem pravil: především je třeba míti vystoupení. Proto je třeba přiblížiti se lepší spc

lečnosti. Je-li člověk žebrák, nikde si ho neváží. Celý náš národ je hromada žebráků. Také povaha jeho je žebrácká. Vždy prosíme a děkujeme se. Lidé vás vždy ocení podle vystoupení. Do kapsy se vám nikdo nepodívá. Proto je třeba rozhodnouti. Já také nejsem z bohatého domu — ale již záhy jsem věděl, jak je třeba jíti po cestě vzhůru. Nejdříve sebevědomí, rozhodnost, dobré vystoupení a cíl. Vše ostatní je jen prostředkem. Též národ. Co chcete s národem? Kdo chodil s ním a přišel vysoko? Podíváte-li se naň s vysokého místa, vidíte, že je jen strojem k vydělávání peněz. Práce se u něho přeměňuje v peníze. Mluví-li se někdy jinak, je to jen pro parádu. Národ také ví, že je tomu tak a je s tím spokojen. Proto je škoda ztráceti zaň své síly. To je práce bez úspěchu. Za několik let uznáte, že je tomu tak. Kdo se chce něčím stát, musí poznat sama sebe. Utrácíte-li své síly pro jiné, kdo se postará o vás? Národ sám myslí též tak. Mne si vysoce váží, poněvadž jsem úředníkem v ministerstvu — mého kolegy, který před dvaceti lety budil národ — si neváží, poněvadž má obyčejnou službu. Tak soudí národ. Nevím, proč bychom my soudili jinak. Konečně máme proto příklady, abychom se jimi řídili. Poznal jsem v studentských letech člověka, který propadl k vůli národu. Národ si z něho dělal blázny. Muž pil ze zoufalství a od pití zemřel. Mně ten příklad dostačil — proto jsem svoji cestu obrátil. Zahnul jsem ji tak, že vedla zrovna do ministerstva. Nyní nemám na spěch.«

Pán zívl a líně se opřel ve svém sedadle. Dlouhým tahem vtáhl do sebe kouř doutníku a jeho tlustý obličej spokojeně zářil.

Zdál se mi velmi velikým člověkem a sám sobě jsem se zdál vedle něho velmi malým.

Tak jsme se vezli ku předu. Při prvém hostinci, kde se cesty křižovaly, jsme se zastavili. Poručil litr vína a přiťukl si se mnou.

»Nezapomeňte na naučení svého krajana,« řekl a dal popohnati.

Seděl jsem před hostincem a díval jsem se, jak v silničním prachu mizel veliký černý kočár. Před hostincem se shluklo něco lidí a hovořili o něm s velikou úctou; pravili, že je blízko samého císaře a že je velmi bohatý. Ptali se mne, kam jde moje cesta. Povídal jsem jim to. Byli tiší a rozešli se.

Odešel jsem po zaprášené silnici dále, a čím dále, tím nerozumnější se mi zdála moje cesta.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Děti ze staré rovečinské fary.

Napsala Jindřiška Wurmová

(Dokončení.)

V naší faře nevědělo se o náboženské různosti. Jeden obraz mi nikdy nevymizí z paměti. Jednoho zimního dne rozezvučely se zvony katolického kostelíka a vesnicí ubíral se průvod s korouhvemi a za ním sáně, v nichž seděl pan farář, který odjížděl na jiné působiště. Jeho farníci, kteří jsou u veliké menšině, ho takto slavnostně ze vsi vyprovázeli.

Před naší farou průvod zastavil a tělnatý pan farář namáhavě vylézal z kožichu. Uviděli jsme ho oknem a všichni jsme vyběhli jemu vstříc. A tu před tváří průvodu objal on vřele tatínka, líbal jej se slzami na obě tváře a loučil se: »Drahý bratře, kéž Vás tu Bůh opatruje,« a ještě více dobrých a krásných slov vyměnil tu se všemi námi.

V obci byla židovská rodina. Měli obchod se střižným zbožím a byli to hodní a poctiví lidé. Stará paní často s košíčkem v ruce navštívila a obdarovala chudé nemocné ženy.

Mezi dětmi židovými a ostatními vesnickými dětmi nebylo různic. Naopak — na dlouhý den pomáhaly jsme jim všecky horlivě vyhlížet »židovskou hvězdičku« (večernici), protože Julek, Emilka, Matylda a Pavlína nedostaly dříve jísti, dokud se první hvězda neobjevila a nám jich bylo přece jen líto, že mají tak dlouho čekat. A jak rádi jsme všichni křoupali s nimi macesy!

Někdy přijížděl rabín při narození a později při svatbě dětí židovských a jelikož v skrovném svém bytě neměli proň místa, byl přirozeně hostem na naší faře. Byl vysoce vzdělaný a posílal tatínkovi své spisy. Když stará paní zemřela, bylo nám líto, že má býti tak jaksi smutně vyvezena z naší dědiny, kde celý život v klidu a míru přežila. Sehnali jsme pěvecký kroužek, nacvičili několik pohřebních písní, v nichž nebylo ničeho, co by mohlo dotknouti se náboženského citu rodiny, a když z Poličky — kde teprve měl býti pohřeb — přijel pro ni smutný černý vůz, tu sešlo se mnoho lidí a my u rakve té dobré židovky zpívali za hlubokého pohnutí její rodiny — naše křesťanské písně.

Její nejstarší, churavá, neobyčejně inteligentní a ušlechtilá dcera často hledala útěchu v evangeliích a znala z paměti mnohá krásná slova Kristova.

Což divu, že i když z nás deseti farských dětí má každý své vyhraněné přesvědčení — nikdo z nás nedovede útočně a nepřátelsky vystupovat proti přesvědčení druhého? Oni katoličtí duchovní, stojící s tak vřelým účastenstvím u rakve našeho nejstaršího bratra — evangelického faráře — jsou toho důkazem. Snad jednou uzná

lidstvo, že nejlepší zbraní, kterou člověk může za své přesvědčení bojovat, jest láska a snášelivost.

*

Láska a snášelivost plnily ovzduší staré nezapomenutelné rovečínské fary a přestěhovaly se pak i do fary druhé, stejně sice staré, ale přece jen už ne tak útulné.

Bývalo i na této druhé naší faře veselo, ale na starou faru jsme přece jen s láskou vzpomínaly, přese vše nepohodlí, i ty houby, které tam ve světničce na zdi vyrůstaly.

Místo chudých studentů, kteří již nechodili po farách, přicházeli kamarádi medika Pepy, kterým se ve skromné faře rovečínské lépe líbilo, než v bohatých jejich domácnostech. Na ty už nemusila resolutní Milča volávat: »Škubente, nesnězte nám všecko!« jako tenkráte, když byla maličká a takový právě došlý student pustil se u večeře do zelnačky (nakyslé polévky) a maštěných bramborů s takovou chutí, že talíř za talířem mizel v jeho útrobách.

Než i nyní žilo se jednoduše v naší faře — vždyť studie deseti dětí tolik stály a k tomu kupovala se každá cenná česká kníha již od dob probuzení: spisy Havlíčkovy, Kollárovy (jenž byl tatínkovým osobním přítelem), Tylovy, musejníky pražské a jiné a jiné. Knihy ty putovaly daleko po horách. Aby vedle potřeb rodinných ještě na knihy zbylo, šetřilo se u nás velice. V prvých letech už se v leckteré rodině začala vařit káva k snídani, ale u nás se jedla ještě zasmažená polévka. Naši studenti, když bylo pilno, chodili na pole vázat obilí. A jakou jim to dělalo radost! Spávat musíli na půdě na seně! Ustlalo se jim tam pěkně a čistě a spali tam znamenitě. — Však tam i dr. Herben spával, když k nám o prázdninách za svou nevěstou, naší příbuznou, chodíval. Někdy se na senníku strhla velká vřava, když rozmazlený psík Dolče se domníval, že je to pro něho tak pěkně nastláno a uvelebil se tam dřív než Pepa se studenty. Nejdříve si Pepa stoupl před pelech a spustil hlasité důtklivé mravoučné kázání k Dolčeti. To se Dolčeti nelíbilo, začal zuřivě protestovat proti tomuto rušení sladkého spánku a nebylo pokoje, dokud ho studenti nevyhodili z půdy. Chodívali jsme s hosty daleko do lesů na výlety: na hřibky, jahody, maliny a černice (ostružiny) a někdy jsme sebrali třínožku, kastrolek, vejce a vše ostatní a smažili jsme hřibky hned v lese a pekli brambory. Abychom se neztratili v lese jeden druhému, měli jsme heslo rozdělené: »Aba puni — kvasi kviny — čikoš zakva!« Co to je — to věru nevím.

Kdysi dříve dělal tatínek »Ameriku«, totiž les proměňoval v pole. To bylo taky pro nás radosti! Byli jsme v Americe v létě celé dny a dívali se, jak se dobývají pařezy, mezi tím co tatínek seděl na mez se svými Národními Listy a slabým hm — hm — provázel řeči Riegrovy neb Grégrovy a toto hm — hm — stoupalo se stoupajícím nadšením, až vítězoslavným hlasitým hm, zakončil svou četbu. Však býva v letech probuzení tatínek stále veden u úřadu jako podezřelý »vlastenec«, i prohlídky knih u nás byly. Ale tatínek je dobře vždy schoval, neboť měl u úřadu přátele, kteří jej zavčas vždy upozornili. Jei jednou odvezli na Kunštát celý sklad bibli aby prý se páni přesvědčili, nejsou-li to statu nebezpečné knihy.

Byli jsme v Rovečíně v každé chalupě jako doma, a když už nejstarší z nás měl hodně velké děti — pro nejstarší generaci rovečínskou byl to přece jen farský Juloušek, nebo Boženka atd.

My děvčata jedna po druhé vedly jsme dětskou nedělní školu v Rovečíně i ve Víře. A pak jsme se rozprchli všichni a jen nejmladší Týnča stěhovala se s maminkou z Rovečína do Brna, když drahý tatínek opustil své stádo, kterého byl po 50 let věrným a milujícím pastýřem a odešel celé té své veliké, jim tak něžně milovan rodiny . . . A už máme v Rovečíně jen t drahé rovy, neboť maminka s tatínkem odpočívají na jednom místě, tak jako 5 let spolu snášeli svorně radosti i strast života.

Památka těchto »dobrých lidí« žije v vděčné vzpomínce všech našich milých rodáků, s láskou vítají kohokoliv z nás, kdykoliv vypravíme se »k nám do Rovečína« A my všickni cítíme, že jsme dosud s nimi spojeni, poněvadž mezi nimi odpočívají t kdož byli požehnáním našeho života a poněvadž vážou nás k Rovečínu vřelé vzpomínky na náš krásný — ztracený dětsk ráj!

Oprava.

Ve 14. čísle Besed Času na straně 126. opra si čtenář laskavě tiskovou chybu v ten smysl: kv tiny z plyšu (na stuze) — ne »na šturc«.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo Pokrok«, společn s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II

Ročník XIX. V Praze, dne 23. dubna 1914. Číslo 17.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

MAGDA BÍLÁ:

ZA CÍLEM SKRYTÝM.

R. 1907.

Na cestě bez konce jsem přišla v žití
a jdu jím, znavena tak často k smrti,
tím stálým zápasem, jenž v nitru trvá,
kde měním, ničím se a tvořím znova,
když nově poznávám a hlouběj' cítím.

Vždy toužím, postrádám. A hledám stále,
nechť klesám, vítězím.
Vždy sílu ztrácím, když nové zklamání
rve naděj' moji;
leč opět vzchopím se, bych spěla výše
v taj cesty bez konce — za cílem skrytým.

Proč?
Vším když znavena v klín složím dlaně
a zírám v žití tok, jenž všechno plní,
v němž s blahem ztrácím se i s žaly svými —
když písní naslouchám, jež z všeho šumí,
já vesmír pochopím i jeho zákon. — —

Být děckem přestávám, jež pláče v dlaně.
Vím: směšným vzdorem je, svým zhrdat žitím.
S vším velkým jedno jsem, ač tak jsem malá,
jak atom ukrytý, jejž vede zákon
vším mírem — bez konce — od mety k metě.

Jak skrytý atom ten, jejž vede zákon,
jít musím žitím dál — a tvořit znova,
té síly poslušna, jež vede výše
vše, cestou bez konce — za cílem skrytým.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ:

HLAD.

Přeložil Adolf Černý.

Vám, kteří věříte v nebesa, musím říci, že ani tam nebylo vždy stejně. I bohové mají své dějiny!

I tam — v pravěku — kolébalo se etherové mysterium, záhada našich pozemských mozků, na své egidě, kterou bylo prostřelo pod svá nesmrtelná bedra.

Svět byl hotov, počala komedie života. Ale mysterium nemělo toliko královskou moc, nýbrž i — srdce. »Ó, vy dávné, veliké etherové mumie!« — šepcí kolem mne oblakové, kteří mně tuto báji vypravují.

Tak seděl Veliký Duch a — ku podivu — bolestné hoře na okamžik zachvělo se na jeho božské tváři. Tak se druhdy zachmuří vycházející slunce, když přes jeho kotouč přeletí ranní mlha nebo hejno ptáků ve vzdušné dáli.

Velikou Bytost trápily starosti. Starosti jsou myšlenky! Svět byl stvořen, a byl stvořen, aby byl — rájem. Nevznikly nadarmo květy, jež mají tak rozmilé hlavičky a vonné korunky! Ani ptáci, kteří krouží nad stinným, košatým větvovím! Ani motýli, kteří jsou proto, aby pestrými křidélky propouštěly třpytné paprsky sluneční!

Tak přemýšlel Veliký Duch a rozplýval se v nadšení nad krásou svého tvůrčího díla. Zcela se dal unésti nesobeckým požitkem: jaká jsou to čarovná jitra, utěšené večery a tiché, snivé noci, jimiž vzdychá slavičí touha. A onen šumot, jímž šepce sítí za podvečera, a řeka se rozlévá v duhy. A bílé, modravé dno u břehu klidného moře, po němž se ve hře vymršťují malé rybky a lesknou perloví plži...

A vše to bylo — poskvrněno! Zpod čistého závoje tajemné, svaté a čarovné přírody, hle, kanula krůpěj krve a žluči z rány lidského pokolení, jíž Všemoudrost nemohla tušiti.

Veliká Bytost ponořila se v myšlenky, ale nenašla příčiny.

Jen krev, žluč a — skvrna!

A tu Eden se svými zurčivými vodami proměnil se v poušť. Před zavřenou branou stál ohnivý cherub, hlídaje osiřelý květ a prokletý strom. A místo ráje otevřela se nějaká jiná, temná rozsedlina. Mocní ohniví a sirní jazykové šlehají z ní. To byla náhrada za Eden. Veliká Bytost nazvala ji Peklem. Také v něm stál Cherub, ale ne u vchodu, nýbrž při východu. —

A jako často, tak i nyní sestoupila Veliká Bytost před tu černou, začazenou bránu. Arci, tato sirná útroba byla prázdna; dobrý, veliký duch, který vše vidí, vše zná a rozumí, ještě nikoho nesvrhl v tuto horoucí propast. Jen zde stála, stvořena za trest a pomstu věčné spravedlnosti.

Veliká Bytost stvořila ji v okamžiku hořké bolesti, když pohlížejíc na líbeznost a kouzlo přírody zpozorovala, že lidé v tom ráji nehledí býti dobrými a ušlechtilými. A v té chvíli rozevřelo se Peklo! Nestvořila ho věčná láska, neboť ta vše odpouští, ani věčná moudrost, neboť ta zná nedokonalost viníkovu, ani věčná spravedlnost, neboť ani největší zločinec není s to, aby se tak — provinil. Ne, tato strašná, plamenná propast rozevřela se v okamžiku, když čisté, svaté oko Veliké Bytosti spatřilo, jak bělavou mlhou, která se v kráse chvěje nad perlovými vodami za májové zoře, vznáší se zápach krve. V takovém okamžiku zkaleného požitku vznikají tak strašné tresty. Tak i holubice raní do krve, když útočíte na její hnízdo. A krása přírody byla hnízdem Veliké Bytosti — a Velká Bytost vzplanula uviděvši, že člověk tento soulad a tuto líbeznost ruší a poskvrňuje.

A tak seděla Velká Bytost před učazenou branou pekelnou. Uvnitř, v žhavé hloubi, v dýmu a žíravých výparech místa věčného zatracení hřímalo strašné zemětřesení a pohybovaly se v prudkém varu mohutné skály. Veliké kusy ulámaného kamení vyletovaly z puklých bublin pekelné rozředliny a padaly zase nazpět do kypícího víru, a pod jejich tíží a úderem tryskaly veliké, žhavé koule jako miliony krůpějí. Kdyby se Himalaja sřítila do oceánu, bylo by to vedle onoho pádu, jako když neviditelný prášek padne do krůpěje rosy.

Veliká Bytost, slyšíc to hrozné hřmění pocítila led v srdci, jež objímalo svět, i povzdychla: »Ach, proč jest lidské pokolení prokleté a špatné!«

V tom zpozorovala z dáli, jak zástup démonů vleče k pekelné bráně první oběť pekelnou, první drobet v nenasytný jeho jícen. Houfec vesele pokřikoval a natahoval z pouhé choutky nohy i ruce prvního zatracence. A když uviděli, že Veliká Bytost před propastí zamyšlena sedí, shrnuli se v divém pokřiku k ní.

— Hle, Hospodine, — křičeli démoni — hle, první zatracenec! Ať se naplní tvá pomsta! A potom stvoř tři pekla pro lidi — jednoho jest příliš málo!

Veliká Bytost hleděla s bolestnou tváří na bezmocné údy zatracencovy. I odvrátila hlavu.

Tu pocítila, že jí líbají ruku jemné, průsvitné rty.

To byl malý anděl Milosrdenství.

— Pohleď, otče, — pravil — pohleď na nejprvnější oběť lidské bídy.

Veliká Bytost s podivením patřila na svého nejmilejšího andílka.

— Hle, — šeptalo Milosrdenství a hlásek jeho se chvěl lehce a lichotně jako stříbrný zvonek za ranního chladu — hle, zde jest jeho srdce.

— I ono jest zatraceno! — zavyli démoni.

— A oči.

— Vstoupila na ně žádost! — zavyli opět.

Ale brvy Milosrdenství zachvěly se v tom okamžení jako bleskuplný oblak nad horami. Anděl takřka hromově zahřměl:

— A to jsou ústa, a na ta vstoupil hlad!

Veliká Bytost sebou trhla. Toto jméno bylo nesmrtelnému obru neznámo.

— Kde je Hlad? — bylo slyšeti všemohoucí rozkaz.

Všichni démoni byli okamžitě pohromadě, jen Hlad tu nebyl.

A sotvaže se celá příroda zatřásla, aby jej našla a zavolala, přiletěl on sám ze — světa.

— Nemohl jsem hned, — zašklebil se nejhroznější z hrozných — pomáhal jsem otci v jednom kraji země ohlodávati lebku jeho dítěte!

Velký Duch se zhrozil. I probleskla mu hlavou, proč jest bída na světě.

Tu vstal a naplnil vesmír, a jedna slza skanula s výše se svatých řas a spadla do hlubiny pekla jako blesk do oceánu.

A tu se strašným sykotem shasl věčný oheň a sřítila se pekelná propast.

Jen démoni pohlíželi ještě chvíli na své zničené dvory a ztrativše práci tam nahoře, odlétli — na zemi.

WALT WHITMANN:

PLÁČ.

Pláč, pláč, pláč,
za nocí pláč, na samotách,
k bílým břehům kane, kane, písek ho vpíjí,
pláč, když hvězda nesvitne, vše temné, opuštěné,
vlhký pláč s očí, z bolící hlavy.
O jaký to duch — plačící podoba v temnu?
Jaký to beztvarý zjev je, sehnutý, skrčený v prach?
Pláč v proudech, vzlykavý pláč, stony, divoký křik ho staví.
O bouře vtělená, zvedající se, rychlými kroky podle břehu běžící.
O divoká, chmurná, noční bouře, s váním. O řinoucí se, a zoufalá.

O stíne za dne tak klidný a slušný, s mírnou tváří
a odměřeným krokem.
Však prcháš-li za noci do dálky, na nikoho nehledě
— O pak rozpoutaný okeán
pláče, pláče, pláče.

*

KDYŽ JSEM SLYŠEL — —

Když jsem slyšel na sklonu dne, jak jméno mé
s potleskem
bylo přijato na Kapitolu, přec nebyla šťastna mi
noc, jež nadešla,
a když jsem přípitek pronášel, nebo mé plány
se zdařily, přec šťasten jsem nebyl.
Ale v den, kdy vstal jsem za svítání z lože
v dokonalém zdraví,
svěží, zpívající si, vdechuje zralý dech podzimu,
když viděl jsem úplněk měsíce na západě blednout
a mizet v jitřním světle,
když sám jsem po břehu šel, a koupal se svlečen,
směje se ve
studené vodě, a zřel jsem slunce se zvedat,
a když jsem pomyslil, jak drahý můj přítel, můj
milovaný, přibližuje se svou cestou, — o pak jsem
byl šťasten,
a pak každé dechnutí sladčeji vonělo, a po celý den
má strava mne více sytila, a krásný den krásně
minul,
a příští přišel se stejnou radostí a s příštím
za večera přišel můj přítel,
a *té* noci, když vše bylo tiché, slyšel jsem, jak vody
pomalu, bez ustání se valí ke břehům vzhůru,
slyšel jsem syčící šustění vody, jako šepot
obracející se
ke mně, aby mi blahopřál, poněvadž ten, jejž nejvíc
mám rád, u mne spí pod touže střechou za chladné
noci, —
a v tichu a podzimních paprscích měsíce jeho tvář
byla skloněna ke mně
a jeho rámě leželo zlehka okolo mých prsou
— a té noci jsem byl šťasten

*

ZÁKONY TVOŘENÍ — —

Zákony tvoření,
pro mohutné umělce a vůdce — pro svěží
pokolení učitelů a dokonalých literátů pro
Ameriku,
pro vznešené učence a hudebníky zítřků:
Vše musí být ve vztahu k celku tohoto světa a
kompaktní pravdě světa;
nemá být subjektu příliš pronášeného. — Všechna
díla mají osvětlovat božský zákon!
Co míníte, že je Tvoření?
Co míníte, že uspokojí duši, leč svobodně jít
a nemít vyššího nad sebou?
Co míníte, že důvěrně s vámi chci sdělit, leč že muž
a žena tak dobří jsou, jako Bůh,
A že není Boha s větším božstvím v sobě, než
vy právě?
A to že je konečně podstatou všech mythů,
nejstarších i nejnovějších,
A že vy, a každý jiný musí těmito zákony se blížit
k tvoření?

*

DNES TICHO PO TÁBOŘE.

1.

Dnes ticho po táboře!
A oviňte, vojáci, zbraně své v bojích sešlé,
a každý s dumou v duši jdi slavit —
drahého vůdce smrt.

Života bouřný proň utichl vír,
není již vítězství, porážek není — ni temných
konců dní,
jak bez konce když mračna se ženou po nebi.

2.

Za nás však, básníku, pěj;
o naší lásce k němu pěj vždyť ty, jenž u tábora
dlíš, ji dobře znáš.
Když rakev v hrobku ponoří,
pěj, když brána země zapadne za ním — jen
jeden verš
pro těžká srdce vojínů.

*

NEŽ ODEJDU — —

Než odejdu, Ameriko, jednu ještě píseň
bych zapět chtěl, přes vše, co zbývá, polnice
zvukem,
pro tebe, — pro Budoucnost.

Pro tebe zasít bych chtěl símě nekonečné
Národnosti,
Tvar bych ti chtěl dát v celku, spolu Duši i Tělu;
Rázem bych chtěl objasnit tvou skutečnou jednotu,
i jak ji doplnit.

K *Domu* toužím prorazit cestu,
Dům však těm nechávám, kdož přijdou,
Víru zpívám, a Přípravu;
a Život a Příroda že nejsou velké jen v poměru
k Přítomnosti,
ale ještě větší v poměru k tomu, co přijde,
z toho já příkazy pro tebe zpívám.

Přeložil *Jiří Foustka.*

PŘEDBĚŽNÁ SKIZZA K TOLSTÉHO KREUTZEROVĚ SONATĚ*).

Z angličtiny přeložila Fina Tausiková.

»Proč nemůže muž, který miluje ženu, postoupit ji jinému?«

»Poněvadž je to nemožné, třeba bylo velmi dobře přemýšleti o tom, co se má udělat, když nastane doopravdy katastrofa — neudělá se to. Slyšeli jste zajisté o případě, který byl projednáván na soudě v K— případ Podnyševův?« pravil ohlížeje se, jakoby se mu zdálo, že někdo vstoupil.

Nikdo z nás o Podnyševu dosud neslyšel.

»Když jste o tom ničeho neslyšeli, povím vám to. Zabil svou ženu, poněvadž ji miloval. A nemohl jednat jinak.«

»Nu, tomu nerozumím.«

»Podnyšev jako každý jiný se oženil. Před tím i potom pracoval na universitě; byl energický a samostatný. Ale byl vášnivý a vášeň se v něm probudila. Setkal se s dívkou. Byla mladá, krásná, velmi krásná a měla peníze. Byla v pensionátě, její výchova nebyla ukončena. Měla vlnité vlasy a nosila moderní šaty — hezké stvořeníčko, hloupé a dobrácké, ale hlavně — hezké. I myslil si: Konec konců — což nejsem mužem? Vedle mé chemie existují ještě jiné radosti — krása, láska. Proč bych měl já mhouřit oči, když jiní užívají všeho — a leta míjejí. Ne, to je pošetilé a já nejsem pošetilý...! A oženil se. Prodělal celou tu ceremonii, celou tu pitomou svatbu. V době Domostroyově, kdy mladí lidé se brali z vůle svých rodičů, aniž se před tím byli viděli a bez veškeré románovosti, tenkrát prachové peřiny, prádlo, svatební úbory a návštěvy novomanželů byly věci samozřejmé. Ale dnes, kdy všichni, kdož jsou přítomni té ceremonii, cítí ve svých srdcích, že je to jen komedie; když nevěří ani ve svátost (on byl učený a proto ovšem nevěřil) všechny ty věci — postele, župany, paráda, úbory a čokoláda nejsou než smetí. Nějak tou špínou už prošel, byl ženat a poznal, jakou rozkoší vedle chemie jest hezké děvče. A byl spokojen, velmi spokojen. Vycházel, pracoval, přicházel domů a doma místo prachu a pochmurnosti nacházel rozkoš, svěžest, eleganci, krásu, požitek. Co si může člověk ještě přáti? »Čím to, že jsem na to nikdy nemyslel?« divil se. Představoval si, že nebude ničeho kromě radosti. Ale naopak, během prvého týdne již se objevily zcela neočekávaní činitelé. Přišly slzy, hádky, z její strany žádosti, které se neshodovaly s tím, co on potřeboval. Stav věcí, který vždy nastane, se vyvinul také u nich. Bylo to něco takového, co by člověk cítil asi tehdy, kdyby se usadil pohodlně do lenošky u krbu, aby si zdřímnul a ta lenoška by se najednou převrhla vzhůru nohama a projevila svůj úmysl, že si půjde ven hrát nebo odpočinout. Tázali byste se s údivem, jak může mít lenoška své vlastní přání. Vždyť je to lenoška! Obrátili byste ji a zkusili byste se opět posadit a ona by se zachovala jako prve. Tak je to s každým. Rozporem se začíná a přijdou hádky. A jaké hádky! Takové, jaké povstávají mezi lidmi, kteří vzájemně ani dost málo nechápou životních požadavků a nesnaží se jim rozumět. Takové úžasné jsou ty hádky — taková to byla žhavá láska ještě před šesti hodinami a najednou z ní nic nezbylo. Ta lenoška byla tak vábivá, hebká a najednou — kope nohama. Zajisté, že je to nemožné, aby zde bývala tak veliká láska a teď aby z ní nic nebylo zůstalo — ani atomu. Hledejte, jak chcete, není po ni ani stopy. On se nadobro změnil, stal se podrážděným a začalo se s výměnou ran. Ovšem, to je tajemství, které skrývá jeden před druhým, ačkoli oba o tom vědí. Začnou se kousat, nepřátelství vznikne jako mezi zvířaty. A čím silnější ta tak zvaná láska byla, tím silnější je nepřátelství. Nepřátelství to přivádí je dokonce tak daleko, že si přeji smrt, svoji, i druhovu. Tak to pokračuje, až zklamaná vášeň se zase vzbudí a zatemní na nějaký čas nepřátelství. Tak tomu bylo v tomto případě. A mimo to vynořila se na světlo ještě jiná nepředvídaná pravda — totiž, že on, ženě se proto, aby si zajistil rozkoš, nepočítal se skutečností, že je také ještě mnoho jiných, kteří si tu rozkoš také cení a že jsou také chytří lidé, kteří nejen vědí, že to bývá někdy velmi nepříjemné žíti se ženou, ale vědí také, že všechny starosti a mrzutosti manželského žití nejsou nutné k tomu, aby člověk docílil té rozkoše a že je mnohem snadnější a příjemnější sebrat tu smetánku s pokrmu, který byl jiný připravil.

Žena byla krásná — víte, takový druh nápadné a vyzývavé krásy. Nu, a těm chytrým lidem padla do očí. A jeden z nich se dal do práce. Ó ano, tu začaly všecky ty známé otázky — jak se rozejít po přátelsku, dobrovolně, tak prostě dejme tomu, jakoby ten zde — ukázal na prodavače — chtěl vás vzít za ruku. Inu, to je jednoduché. Nač dělat obtíže? Nechť si tu ruku vezme a jde. Bude mít tři ruce a já budu mít jednu.

*) Tento rukopis byl nedávno nalezen mezi spisy na panství L. N. Tolstého. Vyšel v lednovém čísle English Review.

A já se jí docela s klidem vzdám. To je počátek věci, o které, dle vašeho mínění, se tak snadno dá rozhodnouti. Ale hlavní potíží, dovolte, jest rozhodovati o něčem, co se nikdy nejeví jako otázka.

Sám čert ví — chce mne má žena klamat, nebo mne už dlouho klamala, nebo se mne chystá teprv dnes klamat? T o nikdo neví, ani muž, ani žena, ani ten, kdo šilhá po ženě jiného. On si řekne: Zdá se, že se ta věc začíná hýbat. Nazývá to věcí. A žena řekne: Jak je to zvláštní a jak je to krásné! Jak já miluji — Ale koho, to sama neví. A muž si myslí: »Ne, to se mi jen zdálo.« A v příštím okamžiku si myslí: »To mne překvapuje, že jsem nezpozoroval, jak je mezi nimi vše umluvené.« A o minutu později: »Ale snad tomu ani tak není. Musím o tom přemýšlet.«

Začíná pečovat o to, aby na toho ubohého chlapíka nemyslil. Příjemné zaměstnání! Ten, kdo tuto rozkoš nezažil, nemůže ji chápat.

Tak to začalo. A tak to šlo dál a dále. Dvě leta tak minula. Ukázalo se, že v tom bylo mnoho rozkoše, svádění a pohodlí, ale bylo to kruté. A jak kruté! Jak mnoho neviditelného, nevyslovitelného utrpení v tom bylo!

»Ona byla nevzdělaná žena,« podotkla dáma.

Rozmrzel se opět na dámu a aniž se na ni podíval, řekl pánovi s oněmi elegantními zavazadly: »Měla takové vzdělání, jako mají ženy, které si říkají »vzdělané«. Víte přec, že žena, která mluví anglicky, nazývá všechny ty, jež tak nemluví, »nevzdělané«. A když nějakou podivuhodnou náhodou ví, co je to přirozený výběr — pak každý jiný je nevzdělaný. Ona věděla, co je to přirozený výběr. Vychoval ji, přiměl k četbě a četl s ní sám. Četla a přicházela s otázkami zvláště před těmi chytrými, kteří po ní šilhali. Ale to vše bylo umělkované. On věděl, proč si ji vzal a že její duševní vývoj jest pro něho naprosto zbytečným. Bylo to zvykem v jejich společnosti k vůli zdání. A ona věděla, kdo je, k čemu je a v čem spočívá její síla a předstírala pouze, že se o něco zajímá. To, co tu ubohou ženu zajímalo, byly pouze její tvář, tělo a ústroj. Děti — inu děti? Měli jedno dítě. A jaké dítě! Bylo též velmi krásné; mělo kočárek, vaničku, šatečky; tím vším se zabývala. Koketovala i dětmi. Vše bylo roztomilé. Bylo jen nesnadné vyzkoumati, koupe-li dítě proto, aby je umyla nebo aby mohla ukázati své nahé lokty; mazlila-li se s ním proto, aby se pomazlila, nebo proto, aby mohla umístiti svou hlavu vedle hlavy dítěte.

Tak to šlo dále, až se zdálo, jakoby se něco bylo stalo. A tak se to stalo, že nebylo možno říci, zda se to stalo či ne.

Manžel byl postaven tváří v tvář ne tajemství (kdyby to bývalo bylo tajemství, bylo by to lepší), ale představě bílého medvěda, které se člověk musí vystříhat, aby mu nepuklo srdce.«

»No a co se stalo?«

»Bylo to tak: bylo to něco, co se událo na venkově. Bydlel jsem tam blízko. Vedle nich bydlel malíř, hezký hoch; byl z těch, kteří jsou chytřejší než jiní a zařídí si to bez manželství. Bylo mu asi 28 let, hezký chlapík, blondýn, se světle modrýma očima a narezavělým knírem. Maloval pořád nějaké stromy se žlutými listy a toulal se kolem se svým stojanem, kloboukem a plaidem. Tak se stalo, že se seznámili. Tím povstala pro něho opět nová léčka, která jej ovíjela ze všech stran, a do níž se stále víc a více zaplétal.

Ty malé nitky byly tak jemné, že bylo hanbou chtět je zpřetrhat — a k čemu? Přibývaly jedna po druhé — a než měl čas ohlédnouti se, měl svázané ruce i nohy.

Ona měla ráda malbu. Když byla ještě v pensionátě, jevila pro ni trochu schopnosti. Začala několikrát (nečitelné), ale bylo ovšem nemožné nechat si ujít takovou báječnou příležitost.

Takový slavný člověk — a tak milý, úslužný a prostý. Nebylo mezi nimi jiného zájmu, než pro vysoké umění. A jak bylo rozkošné to malé místečko, tak svěží. Když manžel dal na jevo žárlivost, sotva začal ukazovat své drápy, byla hned jako uražená nevinnost: zmiňuje se o věcech, které jí vůbec ani nenapadly. Vzbudilo to v ní jen zlé myšlenky. Skrýval tedy svou žárlivost, ale zůstala v něm.

tvky těch dvou byly báječné, tak klidné, veselé a radostné. Přítomnost manželova neměnila na jednoduchosti tonu ani to nejmenší. I on si přisvojil týž ton, ale v duši měl peklo. Bylo nemožné objasnit tu věc, aby neodhalil celé své nitro. Kdyby byl začal jednati o tom s ní, bylo by to znamenalo dáti průchod zvířecím citům. Ale nechat tu otázku nerozřešenu — to bylo ještě hroznější!

[Dokončení.]

ZAJÍC.

Vyšla před lety knížka o zajíčkovi, četl jsem ji, a je z ní vidět, že spisovatel sám zajíčka nepozoroval, nýbrž knížku o něm složil z toho, co si

tak jen představoval, co četl o jiných zvířatech a co ze života lidského mohl přenést na zvířata. Největší chyba její je, že autor zajíce pokládá za zvíře denní, ani netuše, že zajíc je zvíře noční. Je, je Ve dne spí přikrčen v úkrytu, který mu matka vykázala, a nehne se z něho, leč když už je větší a něco ho vyděsí. Zajíčkův tichý spánek a takořka ztrnulost je také obranou mladého zvířete proti škodné. Kdyby se v lese, v trávě, v jeteli pohyboval, neušel by bystrému zraku dravých vran, krahulíků, ani čtyřnohých dravců. —

V těchto dnech opět jsem četl povídku o zajíci, který byl maličký chycen od lidí a živen, až později šťastnou náhodou uprchl z vězení. A zase to jde dle lidských poměrů: Zajíc upaloval až na trať, kde se narodil a kde se tolik byl nahrál s dvěma bratříčky a se starostlivou matkou! Zajíc byl malý a hubený, kdežto oba bratři velcí a silní, proto ho litovali a myslili, že je po nemoci. Leč moudrá matka řekla: To dělá svoboda, že jste velcí a silní!« Všecko toto líčení je falešné. Zajíček v domácnosti chovaný bývá tlustší a větší než bratři na svobodě. Zajíček nemůže najít trati, kde si s bratry hrával, protože zajíci z jednoho lože nikdy si spolu nehrávají a nepochybně vůbec se neznají. Stará zaječice roznese totiž mláďata svá daleko od sebe, přísně jim uloží nehýbat se z místa, a sama má lože také daleko od nich. Když se setmí, vyhledá si je nebo si je svolá, když už jsou dospělejší, něžným pískáním, a když je napojí, zase je rozloží po skrýších a sama odběhne na pastvu daleko od nich. Dva mladé zajíčky nikdo nikdy si neviděl hrát, protože nočního života jejich neznáme. To už bývají větší mladíci a mladice, a přišla doba jejich milování, když je vídáme večer nebo časně ráno — po dobré pastvě — spolu laškovat a škádlit se. Kdyby byli lidského rodu, v tom věku by už začínali chodit spolu k muzikám.

*

Mnozí lidé nevědí, že také koroptve jsou ptáci noční. Ten, kdo přeložil povídky z přírody od Jules Renarda do češtiny, myslí, že koroptve *zpívají*. Ony jen čiřikají. Překladatel ten ostatně krocanovi říká krůta a kachny u něho se batolí. Celý ten Jules Renard za překlad nestál.

DROBNOSTI.

NA BOŽENU NĚMCOVOU

nemožná rozpomenouti se bez jakéhosi přímesku studu, jenž týká se nás co národa. Nechali jsme upadnouti v bídu duši tak spanile nadanou a z bídy té jsme jí nevyprostili, až konečně byly její síly podťaty důkladně, ano zničeny.« To napsal Hálek po smrti Boženy Němcové. Vrstevníci znali však sotva všecko, co my známe dnes o jejím utrpení duševním i tělesném, čehož pramen vězel v — nešťastném manželství. My toho známe nyní z korespondence Boženy Němcové a ze zpomínek dětí více snad, než je potřeba. Známe všecka její mrtvá tajemství, jaká u žen šťastnějších bývají s nimi pochována. Ale literární žena musila ještě 50 let po smrti projít tím peklem, aby byla očištěna. Jednu velikou službu prokázala snad přece brutální ta odhalení Boženě Němcové. Ty pokouchlé a zákeřné klepy byly horší nežli nejkrajnější pravda. Božena Němcová získala jako spisovatelka, víme-li, za jakých muk psala, a jako žena vyrostla do veliké výše. Bídou a utrpením připomíná Dostojevského To člověk cítí i při takových drobnějších pracích o ní, jakou vydal učitel Josef Lelek z Jičína o pobytu B. Němcové v Litomyšli. (Poslední léta B. Němcové a pobyt její v Litomyšli, nákladem Pokrokové Revue). Pan Lelek mohl uveřejnit dva dosud neznámé dopisy Bož. Němcové z podzimu 1861, jež dostal od dcery spisovatelčiny Dory. Několik nových paprsků padá z nich na život Němcové v Litomyšli a na poměr nakladatele Augusty k ní. Ale i kdyby se nic neopravilo ze starých zpráv o Augustovi, máme dojem, že vlastenecká společnost pražská shrnula všechny hanebnosti na hlavu Augustovu jen proto, aby nemusela obviňovat sebe. Malý venkovský knihtiskař, sám v dluzích zasekaný, odnesl osud Němcové a zaplatil jej špatnou pověstí v nynějších i příštích literárně-historických dílech, kdežto Praha — — — zůstala bez přímėsku studu. Ten pocítilo za národ jen několik mužů, mezi nimi Hálek. Jinak sotva z historie utrpení Boženy Němcové vzal si někdo naučení.

ZDEŇKA HAVLÍČKOVA

zemřela 20. září 1872 v Něm. Brodě. Byla v tu dobu nevěstou statkáře Ant. Svobody ze Šnakova. Nevěstě nebylo ještě 24 let, ale prohlášena za plnoletou 18. června 1872, při čemž jí půl roku prominuto. Jmění její bylo: 600 zl. v cenných papírech po otci; záloženská knížka ze Svatobora na 554 zl., což byl honorář za první díl sebraných spisů Havlíčkových, uspořádaný V. Zeleným; pohledávka 427 zl. za bratrem otcovým Františkem. Fond pro Zdeňku sebraný z národní loterie r. 1862 činil tenkrát s úroky 33.402 zl. Sňatku se Zdeňka Havlíčkova nedočkala, ač si k němu šila už výbavu. Souchotiny, které u ní zjistil v únoru toho roku dr. Hamerník, sklátily ji předčasně v hrob. Neužila na světě nic dobrého, jen pomluvy a klepy a nevlídné vychování.

JAK VYCHOVÁVALI SEDLÁKY.

Anna z Rožmberka psala choti svému Jáchymovi z Hradce 12. května 1556: »O hospodářství našem mi poroučeti ráčíte, abych Vaší Milosti oznámila, kterak zdej v Žirovnici stojí. I račte věděti, že děkuje pánu bohu dobře; chyba, že sedláci neníčko nechtí mnoho piti a tak se jen jednou do týdne vaří.« (Fr. Dvorský, Staré písemné památky žen českých.)

DĚTSKÝ KOUTEK.

Pražské děti.

(Pedagogický dozorce pražských škol mateřských K. Bolina vydal spis Mateřské školy pražské, jejich rozvoj v době 45letého trvání (1869 až 1914). Část knihy obsahuje roztomilou sbírku o životě dětí. Napřed rozumy maličkých, t. j. co nám děti povídají a nač se táží; potom co učitelky povídají o dětech a svých zkušenostech. Jsou v tom drobnosti znamenité. Dnes podáváme ukázku z toho, co děti povídají a nač se táží.)

I.

Arnošt byl hošík tichý, ale trochu zádumčivý. Sedával často zamyšlen, s výrazem jakoby ustaraným. Byl sirotek. Zachovala jsem si na něho zpomínky milé i dojemné.

*

Líčila jsem kdysi dítkám narození Ježíškovo. Když jsem vypravovala o zářící hvězdě nad Betlemem, zamračil se Arnošt a řekl: »Já nemám tu hvězdu rád.« »A proč?« táži se ho. »Protože všichni lidé se koukali na tu velkou hvězdu, a hvězdiček, co pořád svítily, si žádný nevšímal.« A i později, když jsme měli pod stromkem jesličky, mračil se na hvězdu a byl by ji rád strhnul. Je to odpověď, která u dítěte tak malého opravdu překvapuje.

*

Kdysi přišla babička Arnoštova s žalobou, že Arnošt, ač byl již kolikráte plísněn, přec téměř každý večer vyleze z postýlky, otevře okénko a dívá se do tmavé noci. »Včera to opět udělal a byl za to bit.« Udivena tázala jsem se babičky, pátrá-li po příčině. »I to z darebáctví, slečno, dědeček mu stále slibuje, že ho dá do polepšovny.« Zavolala jsem Arnošta a vyptávala se ho, proč okénko otvírá. Chvilku mlčel, pak se ke mně přivinul a řekl: »Tatínek je v nebíčku a z našeho okna je viděti dvě hvězdičky. Já myslím, že jsou to tatínkova očička, proto se na ně dívám.«

*

Arnošt mluvil často o svém otci, ač ho vůbec neznal. Jedenkráte přišel ke mně, očka měl plná touhy a vypravoval mi: »Viděl jsem koníka na kolečkách a automobil. Já nemohu míti takové hračky, vždyť nemám tatínka. Kdybych měl tatínka, maloval by krásné obrazy a všecko by mi koupil.« (Jeho otec byl totiž akademickým malířem.)

*

Bylo před dušičkami. Arnošt dostal svíčičky, aby je mohl na hřbitově rozsvítiti. Přišel a řekl: »Slečno, jednu svíčičku rozsvítím za svého tatínka a jednu za vašeho tatínka.« Poznala jsem i v pozdější době, jak hošík toužil po svém otci a jak často na něho vzpomínal.

*

Na Arnošta si babička často naříkala. Chtěl vše, co viděl a slyšel, také prožiti. Jedenkráte slyšel vypravovat pohádku o vodníkovi. Že byl vodník všecek zelený, to se mu líbilo. Brzy na to byli v domě malíři. Nechali si na dvoře kbelík zelené barvy. Arnošt ihned natřel se tou barvou celý, šaty, obličej, ruce i nožky, a pak vstoupil pomalu do kuchyně, řka: »Babičko, já jsem vodník.« Výsledek byl ovšem jiný, než očekával.

*

Malé Aničce zemřela matka. Holčička byla vyděšena. Plačící dítě přinesla teta do školy a vypravovala, co se stalo. Arnošt, který vše sledoval, přisedl k Aničce, vzal ji okolo krku a promlouval k ní: »Ty pláčeš? Tobě umřela maminka? Neplač. Mně umřel tatínek, pojď, budeme si spolu hrát.« Snesl jí hračky, a dítě se vskutku brzo uklidnilo.

*

Jela jsem o prázdninách na venek. Arnošt býval vždy slabý a bledý. Vzala jsem ho na nějaký čas s sebou. Seděli jsme za večera na stráni. Před námi byl trs modrých zvonků. Mlčela jsem, též hošík byl zticha. Pojednou zvedl hlavinku a řekl· »Viďte, slečno, tuty zvonky zvoní teď broučkům, tak jako nám ty velké na věži, jen že my těchle neslyšíme, viďte, ale broučkové to slyší a jdou domů.«

*

I když Arnošt odešel již do opatrovny, stále ještě ke mně docházel. Jednou přišel a oznamoval: »Já již nekamarádím ani s Oldrou, ani s Božkou.« Ptám se: »A s kým si tedy hraješ?« Odpověděl: »Já mám jiné kamarády. Každý den k nám jezdí mlékař, ten jeho kůň je můj kamarád. Já mu vždycky schovám chléb od svačiny v kapse. Já se ho nebojím, on mne již zná a otáčí po mně hlavu. Pak mám Puňtu, to je černý huňatý pes. Tomu schovávám všecky kostičky a on mne poslouchá a lízá mi ruku. A ještě mám na zahradě ještěrku. Té nenosím nic, ale když svítí slunéčko, tak ji vidím, ale neublížím jí a ona se mne nebojí.«

*

Od té doby, kdy Arnošt odešel, neměla jsem dítěte tak zajímavého. Nicméně nasbírala jsem přec ještě několik ukázek drobných rozoumků.

II.

Pepa, náš největší chlapec v jeslích, též i nejmoudřejší, slyší od začátku roku, že jsou děti nabádány stále k tomu, aby po každém jídle poděkovaly. I připomíná prý totéž doma tatínkovi po každém jídle (dle sdělení matčina) slovy: »Tatínku, řekni »Zaplať Pán Bůh!« — Tatínek je prý nucen poslechnouti k Pepíčkově velké radosti.

*

U Mařenky (která je bez 2 měsíců 3 roky) vyskytá se, jak pozoruji již delší čas, jakási záliba ve lhaní. Dle sdělení matčina na př. Mařenka doma vypráví, že byla ve škole bita, protože rozbila hrneček a tekla jí krev, neb zase že slečna plakala, protože má hlad. Podobné nepravdivé věci vypráví též o domově. Dnes přišla, že jim tatínek utekl.

Možná, že u Mařenky je to jen bujná její fantasie; proto přece jí však napomínám, že nesmí povídati, co se opravdu nestalo. I matce jsem poradila, aby její řeči nebrala na lehkou váhu a výrokům Mařenčiným se nesmála, ježto by mohla pak vyvinouti se u ní lhavost chorobná.

*

Rézinka ve svém útlém věku přestála nemoc: změkčení kostí. Když maminka ji přivedla prvně do školky a sundala ji s náruče, nechtěla nám udělat ani krok a plakala.

Bylo nám jí líto a nenutily jsme ji k chůzi myslíce, že chodit nemůže; tedy byla jen přenášena.

Odpůldne po vyspání seděla na stupínku a vesele se kolem sebe rozhlížela. Zkoušela jsem ještě, udělá-li přece nějaký krůček, avšak ani cukroví nepomohlo. Najednou však postavily jsme před ní kočárek s panenkou, s kterým si děti hrály, a Rézinka ihned se ho chytla a že před ní ujížděl, cupitala k našemu největšímu podivení za ním jen což.

Nebýt kočárku, byla by ještě nechodila.

*

Pepa, statný hošík z III. odd., vyzýval hochy v zahradě, aby šli mu pomoci vyhrabati velkou jámu. Chvíli jsem je nechala, načež jsem se jich otázala, co budou dělat? Hanzálek postavil se udatně jako vůdce a povídá: »My chceme vykopat Ameriku; tatínek povídal, že je Amerika pod námi.«

Jeník z III. odd. přinesl mi svoji fotografii a při tom dodával: »Slečno, až budu velkej, já budu loupežníkem.«

Se zřejmou nelibostí vymlouvala jsem mu tento ošklivý nápad a otázala se ho, proč by chtěl jím býti. A tu Jenda řekl: »Já bych nechtěl, ale když se na fotografii mračím, tak proto budu loupežníkem.«

III.

Co řekl Pán Bůh Adamovi a Evě, když je vyháněl z ráje? Hoch: »Aby šli do práce na Strahov.«

*

Jak pozdravil anděl Pannu Marii? — »Uctivě vás vítáme.«

*

Kde četli svatí Tři králové, že se Ježíšek narodí? Děvčátko: »V Politice.«

*

Při rozhovoru o rodině: Učitelka: »Maminka se o vás stará, pracuje pro vás, vaří, pere, myje a také vám kupuje všecko, co potřebujete: šaty, boty a j. Kdo pak dává mamince peníze, aby mohla to vše pro vás koupiti?« Venoušek se hlásí: »Mamince dává tatínek peníze, ale zas je na ní vyloudí.«

*

»Lojzíčku, čím pak je tvůj tatínek?« Chlapec chvíli přemýšlí a pak řekne: »No pořád tatínkem.«

*

Chlapec má v kapse kousky plechu. Když vytahoval kapesník, plíšky v kapse zvonivě mu zachrastily. »Františku, co pak ti to zvoní v kapse?« František chtěje plíšky zachránit, hbitě volá: »Slečno, to není v kapse, to mně zvoní v uchu.«

*

Za každou službičku, kterou dětem prokáži, učím je poděkovat (zavázání botičky, oblékání i svlékání a p.). Podají-li mi něco děti neb pomohou-li mi, poděkuji zase já jim. Upadl mi na zemi papír. Lola mi jej podala. Přijala jsem jej z ručky Loliny, ani na ni nepohlédnuvši, protože jsem právě napomínala jinou dívenku. Lola zůstala u mne státi a nemohouc se dočkati poděkování, usmála se a řekla: »Jé, slečna zapomněla ‚děkuji'!« Dala jsem jí za pravdu a slušně se poděkovala. Lola s úsměvem mou dodatečnou zdvořilost kvitovala.

(Pokračování.)

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyril Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 30. dubna 1914. Číslo 18.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAROSLAV SVOBODA:

RUSKÉ ZVONY.

V domově jsem jej slýchal,
nad Rhonou, nad Seinou,
zpěv kovový, jenž ztichal
ve výši ozvěnou,
a v daleku se ztrácel,
by po letech se vracel
vzpomínek rozmarem,
pln stesku, plný slastí,
— trs květů nad propastí,
noc s tichým požárem.

Ó, k slzám rád jsem míval
těch hustých tónů příval,
jež večerní bil zvon:
V nich chvěl se refrain sladký,
jenž hlasem zněl mé matky,
— nad její rakví ston,
v nich vše, co k smutku svádí
vzpomínky mého mládí,
i nadějí byl hřích,
když městem zvony zněly
a nad kraj sešeřelý,
do dálek neznámých.

Až kdys mne proudem žití
dnů neslo vlnobití
v kraj dálný, nad Něvu,
reflexem od kupolí
kde zlatým pohled bolí
dnů letních v úsměvu,
kde březové jsou lesy
a v bledém podnebesí
na sever mraky jdou,
— v zem, které všecko shasí,
— v zem nekonečné krásy
s bezmeznou tesknotou.

Vždy znovu chvíli onu
v svých myšlenkách jsem žil,
v noc světlých polotónů
kdy prvně hlas mi zvonů
v té zemi hlaholil:
U moře stál jsem, v dáli
pevnosti rýsovaly
se zdi a břehu sráz,
když v výkřiku jak živém
zvon zazněl nad zálivem
a duněl — — ráz a ráz.

Nad bílé tvrdé stěny
se nesl nalomený,
a v temném třás' se štkání,
a cos jak úsvit ranní
měl v každém tónu přec:
Rozhoupán na requiem
on zpívat zdál se: »Žijem!«
— o mrtvém v přísné zvěsti
se opěvat zdál štěstí,
jež přijde na konec.

A mně se zdálo náhle,
že slyším v písni táhlé,
co nikdy dosavad:
— Rus celou, víru její
vyrostlou z beznadějí
nad šedivých dnů chlad,
že zítra všecko zboří
a všecko rozlomí,
plamenem vlastním shoří,
z největších hříchů stvoří
největší svědomí!

Jak s výše rozlehne-li
se píseň skřivaní,
teď zvony zněly, zněly
nad jitřní svítání,
ač dávno sešla s očí
zeď břehu na úbočí
nad moře zálivem,
ač dávno v městské stěny
jsem vešel, ohlušený
ve shonu bouřlivém.

Tak divně zjasnělými
i v mysli utkvěly mi,
tak tiše slavnostními
doposud duší zní mi,
všech bolestí jsou mírou,
všech zoufalství jsou vírou,
— o žití — věčném bolu
pohádka tlumená,
— »dík, že jsem žít moh' spolu!«
z pochodu Chopina. — —

PAMÁTNÍK MÉHO OTCE.

Podává Jindřiška Wurmová.

Sotva mne kdo obviní ze sentimentálnosti nebo zveličování, pravím-li, že chovám ve veliké úctě památník drahého tatínka. Je to řada pěkných obdélných lístků zažloutlé barvy se zlatou ořízkou a s rukopisy po většině krásnými a tak originálně karakteristickými, že by naše nynější mládež, jejíž rukopis bývá moderně nervosní a nečitelný, si mohla z nich vzíti příklad.

Věnování, mému otci na památku napsaná, pocházejí z doby 1839—1844, kdy studoval nejdříve na evangelickém bohosloveckém učelišti na Slovensku v Modré, které bylo později přeloženo do Prešpurku čili jak konsekventně všichni Slováci tenkráte psali, do Bratislavy.

Tam psána jest většina věnování, vyjma několik lístků psaných v Budapešti, kdež otec krátce pobyl, a ve Vídni, kde bohoslovecká studia ukončil. Psána jsou slovensky, česky, německy, maďarsky, polsky, charvatsky a řečmi klasickými.

V době tatínkova pobytu na Slovensku počínalo tam rašit národní vědomí a rozvíjela se památná doba probuzení slovenského štúrovského s tím horoucím zápalem, nevšedním sebezapřením a ochotou ke každé oběti, jež označovalo i buditele české, s nimiž mělo vřelé styky. Česko-slovenští studenti na Slovensku zakládali kroužky literární, v nichž se rokovalo, předčítalo, přednášelo. S velkou pílí opisovaly se nově vyšlé spisy. V rodině naší chová se několik silných vázaných knih, krásné a pečlivé to opisy otcovy různých spisů jako: Výklady ke Slávy Dceři, theologický spis dr. Hoe atd.

Bylť otec můj mezi těmito nadšenci jedním z nejideálnějích. S Kollárem pojilo ho vřelé přátelství. Ještě za pobytu ve Vídni měl stále u sebe k rozprodeji jeho knihy. Škoda veliká, že s mnohými rodinnými spisy i korespondence otcova s Kollárem se při stěhování ze staré fary ztratila.

Obraz Kollárův z mladých jeho let, z r. 1838, visel po celý život otcův nad postelí jeho a již jako děti slabikovaly jsme vždy nápis pod ním: »Krásněgi se nikdo nehonosj smělým čelem gako wlastenec, genž w swém srdci celý Národ nosj.« Tento obraz je nyní mým majetkem.

Jak současníci tatínkovi z dob studií říkávali, můj otec byl mezi všemi pro svou mírnou, ideální povahu velmi oblíben. Štíhlý, poněkud přibledlý s vysokým bílým čelem, výraznýma temně modrýma očima a s tmavými kadeřemi až na ramena spadajícími, nazýván prý byl břetislavskými slečinkami »der schöne Beni« (Benjamin). Leckteré lístky v památníku psány jsou také něžnou dívčí rukou, avšak německy — neboť Prešpurk tenkráte byl převážně německý a též profesoři psali mu svá věnování německy. Že čeští faráři, kteří tenkráte na Slovensku studovali jen německy a latinsky, přece tak správně česky psali a kázali, toho příčinou byly jejich zmíněné kroužky, kdež pilně studovali svoji mateřštinu. Můj otec velmi často, zvláště při pohřbech, mluvil řečí vázanou, v pěkných, zvučných verších, jež velmi na cit lidu působily.

Z památníku otcova nejzajímavější jsou ovšem věnování buditelů slovenských, jež i Hurban Vajanský jednou u nás s velikou pietou a pohnutím pročítal a jež tuto uvádím:

Kollár napsal tato slova: »V Pešti r. 1841. — Co gsi ty? Čech! co ty! Serb! co ty? Rus! co ty? Polak jestem! Wezměte regstra, bratřj! zmažte to, pište: Slawjan!«

Samoslaw B. Hroboň: »W Břetislawě nad Dunagem 1841.

Táhni kam tě hwězdy zowou bratře!
Nastup mužně cestu žiwota,
Kam tě koli osud zamotá,
Týž buď Bohu, sobě, pýše, chatře.
Milug wlast a horli ohněm spatře
Kdeby prawdu polkla mrákota,
Hlasem, který skály stroskotá
Slowanstwj káž hluché wůkol Tatře!«

Krasislaw Ondř. Braxatoris 1841:

»Wlast Tobě žiwot dala gi geg obětug zas
Wlast Tobě lásku dala gi wroucně milug zas
Wlast Tobě sláwu dala gj sláwu zjskeg zas
Wlast Tobě gměnj dala, gj nes ge w obě zas. Presl.«

Samoslaw Štúr. 1841:

»Pamatůg! odkud, kam a k gakowým lidem přicházjš.«

Ludewit Štúr, 1841:

»Idea Slowanstwa gest pro Slowanské národy samospasitelná. Ona pomůže z neřestj bratrským rodům našjm. Kdo k njm náležjš, ugmi gi celou dušj!«

Karel Štúr. Profesor, 1839:

»Největšj ge neřest w neštěstj láti ne řestem; Ten, kdo kogj skutkem hněw neb lépe činj.« Kollár.

Jan Wratislaw Francisci, 1841 od Rymawy:

»Ty tam, gá zde chci sloužit národu.«
Hor. Škultéty.

Jan Kádawý ew. slow. učitel:
»Přjteli! co dobrým býti uznáwáš,
Toho wždy se drž, to koneg stále,
Má-li Tobě býti to ku chwále!
Chwálu bez zásluhy sobě nezgednáš! —
Gestli se snad Čechem býti honosjš;
Následug swých předků statných,
správných,
Husa, Komenského, giných slawných:
Gen tak gegich synem býti zaslouzjš!«

Ondr. Slawist Hodža, Slowák, 1841:
»Nediwte se, drazj mogi,
Že gsem Slowan, že gsem Čech.«
Gablonský.

Heslo: prawda, dobro, krása, Wzájemnost! Tjmto swau památku poručenu mjti žádám u swého přjtele a Bratra.

Jozef Kwětoslaw Holub napsal na důkaz bratrské lásky přjteli swému Čechoslowanu:
»K lásce prawé Národa,
Ukazuje přjroda;
Ag tak milug přjrodu,
Budeš milým národu.

A. Horislaw Krčmery, Slowak:
»Tam sáhni, kam zrak nedosáhne,
Lam, čeho rozum neláme.«
Mickiewicz.

Bratře! putug šťastně, měg lásku k národu swému, buď mu wěrný: v předsewzetjch Twých budiž stálý, gak Tatry naše, Krkonoše Čechů; tak budeš šťastným, Národu prospěšným! A rozpomeň se někdy na Twého wěrného přjtele!

Škultéty, 1841:
»Kdekoli Bůh žjti powelj,
Buď wěren Bohu, wlasti, přjteli!«
Purkyně.

Josef Wšesl. Horwat, Slowák:
»Teď zde čas,
gest na nás,
By nám Slawům zkwětla swoboda!«
Štulc.

Miloslaw Hurban:
Už se rozlučugeme — abychom se aužegi k národu přiwinuli. Nuže wiňmež se k němu a objmegme geg ramenem synowským. Wy se ubjrate do té staroslawné české Wlasti, nuže přiwoláwegtež zašlých slawných wěků welebné postawy zpět, aby se nimi rozgařil duch ohromený kmene Wašeho! W uwědoměnj geho sláwy zaniklé, w powýšenj ducha z prachu ploskosti a podlosti se mu zardjwá krásná — krásná dennice geho nowozrozenj! Spomeňte si na mne, wašeho přjtele upřjmného.«

Karol Huszár, Slowan:
»Pracuj každý werne na národu roli dědične!
Cesty mohou býti rozličné,
Genom wůli wšicknj megme rownou.«
Kollár.

Diwiš Semian:
»Člowěk gest a zůstane sobcem na wěky; on i wtedy, když snád na wěky s přjtelem se laučj, neco předce od neho požaduge, čehož důkazem gest i napis tento:
Wám přjteli: Wše co krásné, milé,
wše co cnostné gest a wznešené,
přegi — přegi z srdce čistého.
Pro mně ale: Též od Wašého
Srdce prosjm: Ať si spomene
Na mně — který černjm toto bjlé!«

Ján Zwoláneк, 1843:
»Co si přegeš a oč wraucně žádáš
K sláwy wlasti chceš užjwati;
w čem Twou radost, pokog, blaho skládáš
k dobrému chceš wynakládati.
To ať, bratře, gest Ti nebem dáno,
By Twůj wečer byl, gak gest Twé ráno.«

Josef Ruml, poslauchač lybomudrctwy:
»Dlauhá gest a úzká draha naše.
Hrdý wšak a skwělý gegj cjl;
Protož pospěšme, zmužme se zase,
Ať národ náš žige gak držw žil.«

Josef Machaček:
»Gdi přemilý — welebnau doprowazeg
Bůh prawicj Tě k účelu:
Národ Twůg wždy w duši wěrně choweg;
Bár bys někdy na mne pozapomnel,
Bratře kochány — dobře — svau
ale wlast, gak ona Tě, wždy milug!«

Z českých spoludruhů jmenuji:

Bedřicha Košuta, který napsal řecky:
»Poznej sama sebe!«

Dr. Gustav Rajs, ve hlavním městě Rakouském, v Sodomě Slovanstva, 1844. (Pozn.: píše česky.):

Ledva že žíti počínáme — již jiná nehoda se na národ náš valí. My se odděliti máme — celek v částky rozdrobiti, — síly tak velkého českoslováckého národa utenčiti, umenšiti. Taková ztráta, ba zkáza odtud již pochází — a Bůh ví, co odtudto ještě nezdárného nastoupiti může! My nesvorní Slované!!! — — — Nedejme se podobnými skutky rozžaliti, neboť i ony dobrou stranu mají. Zastávejme se i potom keď toto nastoupí obapolně — chraňme a braňme mužně všudy národ náš, našima silnýma ramenama. Bratře! podej pravici i napotom Slo-

vákovi, jakož Ti on ji nyní podává. Vzájemně napřed — to heslo budiž naše!

Na věčnou přátelství památku, které tolik roků mezi námi trvalo a které nikdy zhasnouti nemá.«

Tento upřímný projev žalu nad roztržkou česko-slovenskou není možno čísti bez pohnutí — neboť dr. Rajs měl pravdu — nic dobrého z ní nevzešlo Slovákům.

(Dokončení.)

KOLUMBŮV MONOLOG.

Kolumbus (schýlen nad mapami): O vy země! O vy žhoucí a rozkvetlé země, jichž suché zkratky tmí se před mým zrakem! Ty Anglie, objatá mořem! Ty Italie, z níž pocházím! Ty Španělsko! Ty Řecko! Ty Německo! Ty Francie! O vy země! O vy moře, rozlité kolem! Ty Atlantický oceane, brázděný koráby! Ty Středozemní moře, na němž jsem často bojoval! Ty Indický oceane! Ty Rudé moře! Ty zálive Bengálský! Ty Severní moře! Zřím vaše vlny, slyším jich neumdlévající zpěv, byť před zrakem se chvěla toliko bledá sepiová skvrna. O světy! O země! O hloubky! O zázraky! Ssaji vás, jsem vámi spit a přece — jste příliš ohmatány lidským zrakem. Jste příliš sešlehány lidskými šlépějemi. Jste příliš obtěžkány minulostí. Chtivě se dávám vašemu vlnobití — leč záhy vracím se zlomen. Nejste, jež hledá můj pohled. Odvracím se od vás. Zde, kde leží má dlaň a snad zde, tam, uprostřed moří, čekají nové světy, jichž dosud nikdo neodestřel. Nepotřísněné lidskými ději. Neporaněné lidskými jmeny, nepojmenované ještě. Cudné. Panenské. Ach, tyto žhavé a sladké světy, těch se mi chce. Ony, čekající netrpělivě svého dobyvatele, jsou šílenou stravou mého nenasytného zření. Žiji na nich. Dýši jich vonný a čistý vzduch. Trhám jich zářící plody. Ach, tyto světy — kde jsou? Kdy je strhnu s jich mrazné výše do svých loktů? Kdy je učiním pevnou a hmatatelnou skutečností? Což jsem toliko snílek?

Fr. Zavřel.

POVÍDKA O JEDNOM BLÁZNU.

Když už byl bláznem, jmenoval se Papírek; před tím se jmenoval jinak — snad na tom nezáleží, jak.

Všichni lidé byli mladí; Papírek také. Kdybychom znali podrobně jeho život v mládí, dost možná, že bychom objevili příčiny, proč později zešílel. O jeho mládí je známo málo. Býval mírný, možno říci i dobrý hoch. Musil už z mládí pomáhat při výdělku. Často se stávalo, že při práci ustal a někam se upřeně díval. Tu ho ze snění vyrušil jeho otec pobídkou, někdy citelnou. Papírek potom pracoval zase dál jako před tím.

Vyrůstal z dětských let, z chlapeckých a stal se z něho statný hoch. Jeho mírnost zůstala s ním. Počínala se o něho zajímat děvčata a on o ně. Byl však velmi nesmělý. Jako dítě si počínal, když mělo dojít k důvěrnějšímu styku. Ale cítil tu touhu svou mít někoho rád. Když mu bylo šestadvacet let, zamiloval se do děvčice bujné, divoké. S celou silou stál o to, aby měli brzo svatbu. Děvčice se smála; a svatbu měli brzo. S velkým hlukem ji slavili. Hned večer, při svatební muzice, Papírek pil víno, dokonce hodně vína, až už nemohl. Nevěděl dál o ničem. Jeho mladá žena tančila se všemi a vedla si bujně. Staré babičky, které to viděly, šeptaly mezi sebou: »Divně to začíná.«

Nemusíme vždy věřit starým babičkám, ale tenkrát to skutečně divně začínalo.

Když Papírek vystřízlivěl, litoval svého skutku a ženu odprosil. Slíbil, že už podobného nic neudělá Žena se zas jen smála. Divně ho to bodlo.

»Že ty ženy něco neřeknou a vždy na všechno mají smích. Smích ženy bolívá víc, než kdyby nám řekla nejhorší věc.«

Papírek smiřoval se s ženou. Byla mu čímsi památným, viděl v ní vrchol toho, co mohl na zemi dosíci. Když ji líbal, dotýkal se něžně její hlavy a polibek kladl vždy na čelo. Cosi vyššího bývalo v něm, když se díval na ženu. Leč žena všechny jeho pozornosti nechávala nevšimnuté. Neustále jen z domova pryč; i večer odcházela.

Papírek se stával proto smutným a trudnomyslným.

Stařenky zase říkaly:

»Bere si to moc k srdci. Ještě se z toho zblázní.«

Náhodou stařenky zase uhodly. Neuplynul rok, a Papírek chodí po návsi, hlavu sklopenou, mluví sám k sobě a živě gestikuluje. Děti za ním běží a křičí:

»Kde máš ženu?«

Papírek se obrátí, dívá se chvíli na děti a náhle, jakoby se mu vyjasnilo, usměje se a promluví slovy plnými touhy:

»Žena, žena?«

A potom rozběhl se na děti:

»Kdo mluví o ženě? Mlčte, buďte ticho!«

Prodělal hodně za ten rok! Žena mu chodila s jinými, musil snášet posklebky. Bylo mu nesmírně úzko a žádný mu nepomohl. Až potom se zbláznil. Žena mu na to utekla. Za rok sestárl a už nepracoval. Jen žebral. Někde v rodinách pomohl leccos udělat a dostal za to jídlo, někdy i šat nějaký.

Tak to chodilo dva roky. Při příležitosti se mu lidé smáli, neboť jsou zli!

Kdysi přijel na vesnici kočár. Na kozlíku seděl bohatou livrejí oblečený kočí a uvnitř paní krásná v divném, v takovém obleku, jakého Papírek dosud neviděl. Stál se skupinou kluků na návsi. Když kočár přejel, usmála se ona paní na Papírka. Začervenal se, a zeptal se kluka vedle stojícího, kdo to byl?

»A to ty nevíš? To byla princezna, pro tebe si jela, chce si tě vzít. Měls ji jít na nádraží do města naproti.«

Papírek se zarazil, chvíli uvažoval a potom se ptal:

»A přijede ještě jednou? Neměl bych jít do města na nádraží?«

»To víš, odstěhuj se na nádraží a čekej, dost možná, že ti bude psát!«

Tak začal Papírkovi život v městě, na nádraží. Lidé se tam na něho dívali podivně, ale potom si na Papírka zvykli. Dostával od nich jíst i oblek. Papírek prvních čtrnáct dní chodil ke každému vlaku. Vyhlédal princeznu, svoji princeznu. A když ani za čtrnáct dní tu nebyla, osmělil se a zeptal se úředníka z nádraží, nepíše-li mu princezna. Protože úředník měl na spěch a Papírek číst neuměl, dal mu kus popsaného, nepotřebného papíru. Přečetl mu nahlas, že jeho princezna přijede pozítří. Snad nikdy se Papírek tak nerozradostněl jako tehdy. Kde komu ukazoval, že mu princezna psala, a že si ho potom vezme. Papír si schoval do kapsy a žádnému by ho byl nevydal. Když však princezna nepřijela, stál smuten pozdě do noci na nádraží, hleděl svýma velkýma očima do dálky. »Princezno, přijedeš?«

V noci pozdě ulehl u skladišť a tak přespal tuto noc. Druhý den ho pojala spasná myšlenka·

»Když nepřijela, jistě mi napíše proč.«

A šel do kanceláře.

»Co zase, Papírku, chceš? Zase psaní? Je tady, ale teď už jdi odtud!«

Papírek tiskl kus toho popsaného papíru s nesmírnou úctou. Dal si ho přečíst. Lidé, dobří lidé, četli, že princezna nemohla přijet, že přijede později a že se na Papírka těší a že jí má zůstat věren.

Chodíval tak pořád pro papíry, sbíral, kde jaký papír na nádraží. Schovával si každý papír do kapsy, do kabátu, všude, až chodil samými papíry ycpán. Lidé mu začali tehdá říkat proto — Papírku. Dával si od každého číst obsah listu, a ni jeden papír z ruky nevydal.

Kudy chodil, myslil na svoji princeznu. Zvláště večer; spával ledakde na půdě v komůrkách, někdy na nádraží a vždy viděl princeznu tak, jak ji spatřil jednkrát na návsi. Hovořívál s ní jemně, jako se svatou. Kdy jenom přijede? Princezno krásná, přijď! Kdybys věděla, jak mu je smuno, jistě bys přijela. Lidé jsou skoro všichni zlí; jenom tady na nádraží jsou dobří. Nechali ho tu, ba i jídlo mu dávají a šaty a od tebe, princezno, psaní! —

L. Kpk.

PŘEDBĚŽNÁ SKIZZA K TOLSTÉHO KREUTZEROVĚ SONATĚ.

Z angličtiny přeložila Fina Tausiková.

(Dokončení.)

Hlavní věc — nejstrašnější v takových případech — byla, že věděl, že tím, čím ona jest jemu, oslazením několika okamžiků v jeho životě, tím větší měrou musí jim býti ostatním. Čím on byl jí, stokrát víc musí jí býti jiní k vůli své novotě nebo dokonce svému zjevu. Její vlastní rozum ji vede k tomu, aby dala přednost malíři. Neznal žádných duševních překážek ani z jeho, ani z její strany. Ovšem ona by na to byla přišla, kdyby nebyla pošetilá. Byla tu jen jediná překážka — a to byla veřejnost. Špatná pověst — to by bylo nepříjemné. Ovšem musila by to zaříditi tak, aby se o tom nikdo nedověděl. A kdyby to tak zařídila, pak bych to ani já nevěděl.

Ale ne, ona to neudělala. A přec měla důvěrné styky s malířem po celé léto. A kdybych to definoval přesněji: on to věděl, věděl to jistě; ale tak jako člověk ví o věci vnějším svědectvím — věděl to, jako znal své myšlenky — určitě, ač neuvědoměle.

Vím o jedné charakteristické episodě z jejich života v oné době. Abych vysvětlil, co jsem právě řekl, musím objasnit jejich cítění.

Jednou jela do města. Patrně potřebovala všelijaké věci, které, to víte, dámy vždycky potřebují, zoufale potřebují. Umělec musil dokončiti malbu nějakých zvláštních stromů u jezera. Vypravila se. Měla velmi na spěch; muž jí řekl, že jí to velice sluší. Jednou neb dvakrát za řeči podotkla, jak je to nemilé, že musí obstarávati nějaké nákupy pro malíře ve městě; aby bylo tak zřejmé, že on je ještě na venkově.

Stalo se něco jiného. Vzniklo v něm pojednou podezření: už je po všem, zradila jej. Šel k malíři. Přítel, který s ním bydlel, řekl, že odejel v noci do města. Tu si vzpomněl na ty časté návštěvy města, v prachu, bez dostatečné příčiny. Tedy se to přece stalo. Už se toho dopustila — udělala to, k čemu svým zdravým rozumem byla donucena.

Nemůže přece zůstati doma, nýbrž musí se vypravit do města s revolverem, aby je oba zabil.

Toto strašné rozhodnutí mu připadalo nejpřirozenější. Ale dopadlo to zcela jinak. Potkal ji na cestě. Viděl ji přijížděti z dálky. Vracela se domů svěží, veselá a spokojená. A on na první pohled při setkání zpozoroval na ní tu zářivou radost, která mu byla vždycky podstatným důkazem, že jej klame. Když ho viděla, usmála se na něho, úsměv její zdál se mu posměšným, ale hned na to dala na jevo rozpaky. Chtěl ji selhat, ale nepodařilo se mu to.

Vstoupil k ní do kočáru a prorazil obraz, který vezla. To ji rozzlobilo. Jako by dokonce měla právo se zlobit.

»Co je s tebou? Proč jsi tak ztřeštěný?«

»Nemohu tak déle žíti.«

Vystoupili z kočáru a šli domů.

»Jsem vyčerpán.«

»Ach, k vůli Leonidu Nikolajeviči? Dost o tom. Měl by ses stydět!«

Tak to začalo. Na jejích rtech pohrával radostný úsměv, který nemohla potlačit. Pak přišel výsměch — ne ujišťování — nebyla by se nikdy snížila k ujišťování. Jak se jen člověk může tak trýznit představami takových hloupostí. Proč si kazit život, když je vše tak krásné?

»Dobrá, když tě to mrzí, nebudu k němu chodit. Ačkoliv je to hloupé a ponižující pro mne. Ale jak chceš; ty a tvůj klid jsou mi dražší nade všecko.«

Oklamala ho již a chtěla pokračovati v klamání. Ale on jí věřil a nikdy se mu nezdála tak rozkošnou a nikdy ji tak vášnivě nemiloval. Když byl bral do ruky revolver, byl tím poprvé dal průchod zvířecí vášni a nyní rostla v něm jiná zvířecí vášeň. Jsou obě stejné, ale z různých pramenů.

Tato episoda byla ukončena. Bylo patrno, že se nevídá s malířem a on že odejel. Život zdál se jaksi lehčím, ačkoliv se ještě navzájem pozorovali.

Rok minul pěkně; bez žárlivosti a bez příčiny k žárlivosti. Hádali se jenom a někdy bylo u něho stále stejné zoufalství, litoval, že si uvázal tak trýznivé břímě na krk, pokoušel se zbaviti se ho i vědomí, že jeho život je zničen a že to tak má snášet až do konce.

Opakovala se tatáž smíření a tytéž důvěrnosti, ale opravdová sympatie chyběla. Mysleli jen každý na svá práva, odmitajíce při tom uznati osobní právo svého druha.

Minul zase rok. Tu přišla zkouška, která mu měla ukázat, jak jest to dle zdravého rozumu snadné rozejít se — jak se říká dobrovolně — takovým způsobem, aby nikdo tím nebyl zkrácen, nýbrž aby bylo každému lépe. Příjemně a snadno, jak jen možno. Teď uvidíte, jak jim to bylo oběma příjemné a snadné.

Tak to šlo zase rok. Přišlo zase dítě. Manželské důvěrnosti, jejich rozkoše a bolest se zvětšily. A patrně nestejnoměrně. Kdybyste jej byli viděli, neřekli byste, že je nešťasten a nebyl by to ani on sám o sobě řekl. Byl jako člověk se smrtelnou nemocí, který chápe hrůzu své situace teprve, když vypukla. Bylo mu nemožno mluviti o tom, co jej nade vše mučilo, ani s osobou sobě nejbližší, se svou ženou. Řekl mi, — až později mi to řekl — že ta trýzeň byla stupňována skutečností, že nevěděl, zda to poslední dítě bylo jeho nebo onoho světlovlasého malíře, který maloval ty stromy u jezera.

Někdy byl jist, že je to jeho, někdy věděl určitě, že ne. Byl příšerně bídný. A proč byl bídný? Poněvadž jeho žena byla mu pouze sladkým, chutným soustem, které ochutnával, a čím sladší to sousto bylo, tím jasněji si uvědomoval, že jiní by také chtěli je ochutnávati, že je ochutnali a že je dřív nebo později ochutnají.

Cestovali. Zdála se být ještě živější. Měla jednu představu. Věděla, že je sladkou pochoutkou a že musí stupňovati, rozněcovati a udržeti svou sladkost.

Byla to nějaká zvláštní povaha, všední a bezcenná? Ani v nejmenším. Nebyla nic víc ani nic míň, než zvíře, hezké zvířátko, mazlivé, prohnané, krásné a chytré. A zároveň politováníhodné zvířátko.

Tak žili dále, vzorný párek. Tu se náhodou stalo, že jeli na léto do jedné vesnice v docela jiné krajině, kde bydlel její bratr a kde byla letní sídla. On se zabýval zahradnictvím.

To bylo uprostřed léta. Měli sousedku s kterou se spřátelili — doktorku, hezkou ženu. Ta také žvanila o svobodě.

Jednou se vrátil domů ze zahrady pro jehlu, kterou zapomněl — očkoval právě — a viděl ji přicházeti domů.

»Kde jsi byla?«

»Na procházce.«

Na procházce. Podíval se na ni, obličej j zářil. Zářil tak, jak jen láska může jej roz zářit, zvířecí láska.

Šel domů a našel tam doktorku, která mı řekla, že před týdnem přijel malíř a ž zůstává u kněze. Šlo se k obědu. Pokou šela se ztlumit zářivost svého obličeje, al nemohla. Nikdy nebyla tak krásná. J moje, ale já nejsem příčinou té zářivost On to je. Mluvil jako jindy a jako zvíř jako tygr skrýval všecko a choval se je jednodušeji, přirozeněji.

A tak to přešlo.

»Moje, ale přec ne moje« — připadala mu ještě sladší. Nemohl se na ni dost vynadívat a čím větší láska, tím větší byla jeho nenávist. A nenávist zvítězila. Žil a byl na stráži. Malíř se neukazoval. Jak trpěl! Nevěděl o ničem, ale zpozoroval, že ona ví, že malíř je zde a že se s ním viděla. Minul týden. Sdělil jí, že pojede do města na den a na noc a vypravil se. A ovšem že propustil koně a vrátil se domů na večer a v noci viděl, jak malíř leze balkonem, ohlíží se, váhá a vklouzá dovnitř.

Ne, zahradní nůž nebyl dobrý. Běžel jsem do svého pokoje, měl jsem tam dýku. Nepamatuji se, že bych tam byl běžel. Ano, moje, moje žena, moje!...

Vyskočil oknem. Byla v košili. Zdvihla své nahé rámě a sedla si na posteli. Jak bych se mohl vzdáti toho, co je moje? Běžel jsem k ní a vbodl dýku z dola a řízl vzhůru. Chopila mne za ruku. Vytáhl jsem dýku oběma rukama. Krev vytryskla. Hnusil se mi pohled na krev. Konečná rána — uhodil jsem ji pěstí do obličeje a vyšel ven ke služce a sluhovi.

»Jděte pro policii. Zabil jsem ženu!«

Sedl jsem si ve svém pokoji a kouřil cigaretu. Vešla doktorka.

»Jděte k ní.«

»Proč?«

»Jděte.«

»Umírá?«

»Ano.«

Něco mnou otřáslo. Inu, je tak lépe.

Šel jsem k jejím dveřím a otevřel je. Ležela tam. Její zmrzačená tvář byla opuchlá, tváře a oči zmodralé. Můj Bože, co jsem to učinil! Právě tenkrát, nevím proč, chtěl jsem padnouti na kolena a prosit o něco. Ó! Kynula mi.

Odpusť mi! Odpusť!« pravila. Mlčel jsem.

»Nemohla jsem... Nevěděla jsem.... Byla jsem zlá, ale nebylo to mojí vinou... jistě, nejsem vinna... Je to možné, že umírám? Žila bych dobrý život... Byla bych ... činila pokání!«

Odkud měla tahle slova? — Ale nedalo se nic dělat. Zemřela. Byl jsem souzen. Jsem Podnyšev... a oni mne osvobodili — zvířata.

Tady to máte... *To* člověk snáší. A ten starý pán lže.«

»Ale ten starý pán říká sám totéž,« řekl nesměle pán s elegantními zavazadly.

»Starý pán. Ó ano. Ano, říká to a já to říkám. Teprve u jejího smrtelného lože jsem ji miloval. Jak jsem ji miloval! Jak jsem ji miloval! Můj Bože, jak jsem ji miloval!«

Zavzlykal.

»Ne, ona nebyla vinna. Kdyby teď žila, miloval bych, ne její tělo a tvář, ale miloval bych ji, ji samotnu a vše bych jí odpustil. Ale kdybych ji byl miloval, neměl bych co odpouštěti...«

Vystoupil na příští stanici. Malé děvčátko, které šlo s ním, byla dcera jeho ženy, o které nevěděl, je-li či není jejím otcem.

DROBNOSTI.

ROČENKA VÍDEŇSKÉ MATICE

věnována je letos J. S. Macharovi. Každoročně spolek ten vydává almanach, a tyto ročenky přinesly už mnoho cenného materiálu z minulosti Čechů vídeňských i vydávají zároveň svědectví o čilém životě dnešním těch, které život zanesl do residence říše, zejména o životě literárním a uměleckém. Ročenka, věnovaná letos Macharovi, je knížka půvabná. J. S. Machar poděkoval ve Vídeňské Matici za ni tímto listem: »Ve Vídni, 22. dubna 1914. Vážení pánové, přijměte, prosím, upřímné díky za knihu, kterou jste poctili mou padesátku. Jsem jí mile a radostně překvapen a věřte mi, že mne smiřuje s leccíms, co jsem zde ve Vídni za čtvrt století zažil. Věřím, vzdor všemu, v slavnou budoucnost naší české větve zde, věřím docela, že zde budeme jednou hrát prim — na Vás všech je, máte-li tu víru se mnou, pracovati k urychlení těch tužeb a vyplnění těch snů. A co na mně bude, přispěji k všemu rád; cítím svou zodpovědnost jako český člověk zvlášť ve věcech vídeňských a je-li Almanach Vídeňské Matice důkazem, že jste činnosti mé porozuměli a intence mé chápete — pak práce moje nebyla marnou a budu v ní pokračovat s chutí a vytrvale dál. V dokonalé úctě, vážení pánové, a s přáním všeho zdaru jsem Váš oddaný J. S. Machar.«

O ŠKOLÁCH JOSEFÍNSKÝCH

August Sedláček vypravuje v Dějinách města Písku: »Léta 1777 dne 23. května vydán král. dekret aby se jen ve třech gymnasiích (v Čechách) a to jen po tři leta česky vyučovalo, sice ustanovena němčina za vyučovací řeč. Zemská vláda vyptávala se proto 1785 dne 5. září krajského, zdali se v Písku německy vyučuje a jestli »mladíci« do gymnasia přijatí také touž řeč opanovali. Krajský odpověděl, že sice se učí po německu, ale že přicházeli do první třídy také mladici, kteří nebyli dokonale znalí němčiny, však ji si učením následujícím osvojili. Zemská vláda proto vytýkala, že obec převzavši gymnasium měla se o to starati, aby žáci vstupující do první třídy byli řádně připraveni. Krajský radil proto (1786, 10. ledna) úřadu městskému, aby zažádal za

dovolení zříditi německou hlavní školu, poukazuje, že by nepřijímáním nezralých žákův nejvíce Pisecká mládež byla poškozována.«

DĚTSKÝ KOUTEK.

Pražské děti.

(Dokončení.)

Vyprávěla jsem dětem povídku »O vrabečkách« (dle Tolstého), jak se opuštěných dobré dítky ujaly; ale ubozí jeden po druhém pošel. Všechny dívenky poslouchaly, ale skutečného dojmu svého vypravování postřehla jsem jen u Martičky. Ta vzlykala a schovávala slzičky. Honem jsem »obrátila« povídku a nechala jsem aspoň posledního vrabce na živu, k vůli Martičce. Po skončeném vyprávění zavolala jsem ji a přivinula k sobě a pohladivši ji, řekla jsem: »Mám ráda Martičku, ona má dobré srdéčko.« To bylo pro Lolu mnoho. Dala se do pláče. Poznala jsem ihned, že je to žárlivost, poněvadž jsem pochválila Martičku. Zavolala jsem Lolu a otázala se jí, proč teď pláče. Řekla mi: »Já jsem smutná plo naši babišku, ona umřela.« Vím dobře, že babička umřela již dávno, že Lola chce být pochválena, proto jsem řekla. »Neplač již pro babičku, ona pěkně spí v hrobečku,« a Lola šla na své místo. Když potom děti volně si hrály, přišla Lola ke mně a zapřádala stále hovor o vrabcích, a pořád říkala: »Já sem smutná plo vlabečky.« Marta snad proto tak pochopila tu bídu vrabčí, že sama je takový vrabeček v mé třídě. Neumytý, neučesaný a vždy bez jídla, ale se znamenitou chutí.

*

Roztomilé tříleté děvčátko upadlo a ležíc na zemi, volá: »Já jsem se zabija.«

*

Malý Hyneček sedí tiše, má sepiaté ručičky a dívá se pobožně na slečnu. Ta se ho táže, proč tak tiše sedí a má sepiaté ručky. Hyneček: »Já se, slečno, za vás modlím, abyste byla zdráva, protože kašlete.«

*

Vyprávěla jsem chlapcům, že Ježíšek se narodil v chlévě a že tam byl vůl a jesle. Faník se zamyslil, ale pak zvolal: »Babička na venku má též v chlévě vola, ale Ježíška tam nikdy neměla.«

*

Při vyprávění o slonu ukázala jsem, že slon má dva dlouhé zuby, kly. Tu hošík jeden povídá: »Jéjé, ten slon má tak veliké zuby a naše maminka nemá žádných; mohl by jí dáti kousek ze svého jednoho.«

IV.

Miloslav přišel v novém zimníčku. Obdivovala jsem jej a napomínala k šetrnosti. On na to: »Já si jej schovám, až pojedu s maminkou do Ameriky!« Otázala jsem se: »A kdy pojedeš do Ameriky?« »Až nás tatínek bude zas zlobit!«

*

Jednou, když si děti hrály v zahradě, přišel ke mně 5letý hoch, jenž byl často kárán pro hrubé a sprosté výrazy, a pravil: »Slečno, hoši se smějí, že Karlíčkovi kouká sprosté slovo.« Rozhlédla jsem se a spatřila, že malému tlustému klučinovi úzké kalhotky při hře stále vzadu se rozevíraly.

*

Když jsem šel z procházky domů,« vypravuje hoch, »šel se mnou až k domu měsíček!« »Nemysli si,« skočí mu do řeči moudrý kamarád, »že šel jen tak! To proto, aby ses neztratil.«

Mám hocha Israelitu-Němce. Abych zjistila přítomné dítky, předčítám jména. Každý se hlásí dětsky roztomilým hláskem »zde«, ale když volám: »Valter« — nic, a přece jej volám jménem, aby spíše porozuměl. Volám tedy po druhé, po třetí, vždy hlasitěji a konečně přidám i příjmení »Khon«, leč milý Valter Khon zase jako by neslyšel. Jdu tedy k němu a ptám se: »Nu, což ty nevíš, jak se jmenuješ?«

»Valther Khoon,« odpovídá velmi určitě. »A proč pak ses tedy neozval, když jsem tě volala?« »Noo, já se jmenuji Valther Khon, ale mně pšeci doma šíkají ‚Bubi'.«

Otec jednoho dítka přišel se ptáti, mohl-li by k nám přinésti kůzlátko dětem na ukázku. Stále prý ho dceruška trápí tvrdíc, že je chce slečna vidět! Ráda jsem svolila, vždyť vím, že je u nás mnoho dětí, jež kůzlete vůbec neviděly.

I ptala jsem se dětí, jaké je to zvířátko. Dítky usoudily: veliká kočka, jiné: vlk. Teprve potom, až se prozradilo zamečením, kůzle poznaly.

Toho dne přišla k nám dáma z komitétu. Sotva v I. oddělení usedla, již děti volaly: »Měly jsme tu kůzlátko a taákhle bylo veliké...« naznačovaly ručkou výšku. »Ba ne,« povídá chytrý Karlík, »to není pravda! Kdyby bylo tak veliké, pak by to nebylo kůzle, ale koza!«

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyril Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 7. května 1914. Číslo 19.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN URBÁNEK:

MŮJ OTEC.

Byl pilný hospodář můj otec,
v zem rodných polí zrno sil,
by na chléb houfu dětem rostlo,
a potem svým je porosil.

Když v jaru zem se probouzela,
své líchy k setbě uchystal
a zrno rukou zmozolenou
v prsť při skřívánčí písni stlal.

Tak padesátkrát jaro přešlo,
v dlaň padesátkrát zrno bral,
by znovu v matku zem je nořil,
a zatím sám tu sestaral.

Jak zrno připravené k setbě
už čeká svého jara čas,
a věří jako ono sémě
i jeho Bůh že zbudí zas.

K SVATBĚ SVÉ SESTRY.

Než svatební se sejdou hosté,
než ženich přijde pro Tebe,
a nežli vloží požehnání
dlaň rodičů na Vaše hlavy,
jdu k Tobě, sestro milená,
si posnít ještě, popovídat.
Ty, naše nejmladší, se vdáš
a půjdeš za svým milým mužem
v kraj jiný, od nás daleko.
Dnes půjdeš už a v rozloučení
svých citů směs si tavíš v pláč.
Chuť cítíš k životu a práci,
máš lásku k muži příštímu
a naději, že nový život
Vám luzným květem vykvete.
Však srdce stesk a bázeň svírá:
co bude dál? Sny dívčích let
zda něco z pohádek svých splní —
či pravdou je, že údělem
je v světě každé ženy trpět?
Pojď v náruč mou a usuš zrak!
Všem nevěstám se stejně děje.
Jsi v kole osudu a nevidíš,
zda v bodě nejvyšším už dnes
snad nestojíš. —
Pojď, sestro moje,
i se mnou dnes se rozloučíš —
je u konce už naše mládí.
My dva jsme spolu vyrostli,
dva nejmladší, jež nikdo nezval —
už starších houf byl před námi.
Jak děti jsme si hráli doma,
co druzí učili se žít,
my dětinstva jsme prováděli,
jak nápad zrodil ve mysli
jej provést s kvapem, bez rozmyslu —
a naši starší moudře už
si světem rovnali své kroky
a krájeli už vlastní chléb.
Nás oba rádi měli všichni,
jak malé děti milujem:
v svém náručí nás pochovali,
pár hraček časem koupili,
rad dobrých dali naučení,
a pak, když do světa jsme šli,
i věci cennější než rady
nám posílali na pomoc.
Šly řady dnů a rostly v léta,
i my jsme rostli při svých snech.
Dnes Tobě slunný máj už končí,
mně teplý červen začíná,
těm starším skoro ke žním bělá
a doma na výměnku sníh
už chladným stříbrem kryje hlavy
nám všem tak drahých rodičů.
To světa běh, jejž nezvrátíš —
Jdi směle jen a neplač cestou,
vždyť srdce matky s Tebou jde,
otcova ruka v odchod žehná
a všech Tvých sourozenců zrak
Tě za hory až vyprovází.
Buď zdráva, šťastna, pokojna
a měj se aspoň jako doma!

B. M. ELIÁŠOVÁ:

VZPOMÍNKA Z TICHÉHO OCEÁNU.

Po dvou dnech silného tajfunu nastalo nám mírně větrné, slunné počasí a Korea klidně plula

po nepřehledné vodní hladině; zelené vlny rozrážely se o ni, pěnily se a šuměly a hučely. Vichr je dva dny a dvě noci házel přes paluby, vtíraly se dovnitř každou malou skulinou a viděly asi, jak slabí jsou lidští tvorové v zápase s rozkacenými živly.

Však vybouřiv se, byl nám Pacific po celou dlouhou řadu dní oceánem v pravdě Tichým. Z velkolepé záplavy ranních červánků vycházívalo slunce, a ubírajíc se vyměřenou svojí drahou po čisté, blankytné obloze, zlatilo nám tu nekonečnou vodní poušť, jíž jsme putovali, naplňovalo paluby jasem a opalovalo tváře do ruda.

Někdy objevil se na nebi hlouček obláčku, ale obyčejně stanul nehybně na obzoru, jakoby ve zbožném a uctivém údivu na zlatově ozářený Pacific zíral. Na večer pak zacházelo slunce zase slavnostně do jiných světů. Ohnivé obrazy divukrásných odstínu a útvarů skýtaly nám ve večerních hodinách nepopsatelně krásnou podívanou. A když poslední červánky zmizely, třpytily se na ztemnělé báni nebes nesčetné zástupy hvězd a hvězdiček.

Na nejkrajnějším konci paluby, stranou od rušného lodního života, ve velikém basinu, rejdily zlaté rybky. Tichý čínský plavčík s velikýma plachýma očima pouštěl jim do vody krmivo a upravoval basin.

Z dola zaznívala sem za šera zvonečková hra Hindů v bílých řízách a turbanech; jeden z nich zpíval k tomu tenkým hláskem dumnou jakousi píseň. Lodní zvonek odbíjel čas, půle a celé, od jedné do čtyř a zase znova; za šera znělo to sem jako klekání z blízkého venkovského vesnického kostelíčka.

Společnost rozešla se po palubách večerní procházkou. Někteří zamířili vždy dychtivě na zadní konec lodi, kde Číňané otevřeli primitivní, ale lákavé herny. Americké milionářky ztrácely tam plné hrstě dolarů, jež vybíraly z elegantních kabelek, a lehkomyslní mladíci dávali v sázku poslední své groše. Jiní vyhledali si nerušená místa a oddávali se tisícerým kouzlům teplé námořské noci.

Mladá dáma s tvářemi do bronzova usedala často se mnou ke zlatým rybkám. Měla také ráda večerní ticho, které vyrovnává a ladí duši. Oddávala se tu ráda vzpomínkám a ráda se o nich někdy rozhovořila, mírně a tiše, jako by se bála, že zaplaší tichou krásu hvězdného nebe a ztemnělé vodní pláně. Byla také rodem Evropanka, z kteréhosi malého městečka při Mohuči a provdána nyní v Honolulu. V Japanu byla navštívit mužovy rodiče, a vracela se nyní domu k muži a dvěma dceruškám. Vyprávěla mně mnoho o svém nynějším domově v tropickém ráji na Hawaji, jak milo je tam žít u věčném jaře a létě, mezi kvetoucím stromovím, pod palmami s vějířovitými listy, jimž větry chodí povídat příběhy ze světa za Velikým Oceánem.

Dva černé stíny prošly kdysi kolem nás, právě když vzpomínala na kraj svého dětství: dvě francouzské jeptišky, vracející se z misií v Japanu. Ač byli jsme již týden na moři, neobjevily se dosud v jídelně; patrně trpěly mořskou nemocí. Na palubě spatřily jsme je dnes poprvé. Chodily tu bledé a zamlklé, nedružily se k nikomu a nikdo k nim.

»Připomněly mně poslední rok mého pobytu ve staré vlasti,« pravila moje sousedka s bronzovými tvářemi tiše, skoro jako sama pro sebe. »Byla jsem tehdy chovankou v klášteře ve smutném, nevlídném místě. Bývaly jsme tam kárány a trestány za každý úsměv, každý poskok. A nám bylo každé šestnáct let! Byly jsme děti, šťastné děti. — Život nám proudil a jásal celým tělem, celou duší. Nechápaly jsme, proč se sestry u kathedry mračí, proč chtějí, abychom se dívaly na svět tak, jak se ony naň dívají.

Mám v paměti zvláště dvě tvrdé duše odtud: starou, maličkou sestru Turesii, která nosila vždy velikou kabelu knih. Říkávala, že v každé mladé dívčí duši sedí ďábel, a toho že je nutno stále vyhánět; že s mladým děvčetem se vždy musí jednat přísně. U matky představené těšila se za tyto své názory neobyčejné přízni. Se sestrou Turesií chodívala sestra Rosalie. Byla ještě mladá, měla skoro dětský, bezvýrazný obličej a hopkovala vždy jako mechanická loutka. Její výklady ve třídě bývaly tak bezvýrazné, jako její tvář a mechanické jako její pohyby. S velikou zálibou sbírala klípky a nosívala je představené —«

Lodní zvonek zazněl třemi údery — bylo jedenáct. Vstaly jsme a šly ke kabinám.

»Jak jsem ráda, že moje dcerušky nechodí do takové školy! Těm zrovna slunce z očí září, když hovoří o škole, o učení, o svých učitelkách. — To milé naše slunce! Činí nás šťastnými a dobrými k sobě navzájem a zdá se mi, že zapadá jen, aby noc nám mohla darovati své kouzelné krásy —« horovala mladá paní ještě cestou.

Po čtyřech dnech viděla jsem v Honolulu obě její dcerky pobíhat pod palmami kolem útulného rodinného domku. Slunce zbarvilo jim také líce do ruda a vlasy do zlatova, jako jejich matce. Slunce jim zíralo ze šťastných, šelmovských očí. Bylo jim dvanáct a čtrnáct let a neviděly ještě nikdy podzimu a zimy, nepoznaly tvrdých a nevlídných lidí. Šťastné děti slunné Hawaje!

PAMÁTNÍK MÉHO OTCE.

Podává Jindřiška Wurmová.

(Dokončení.)

Nadšení, které můj otec si přinášel ze Slovenska, utvrdil ještě v Praze při návratu svém do Čech, kdež v Krabčicích pod Řípem byl otec jeho evangelickým farářem. V Praze byl hostem drů Staňka a Friče a

s Bohuslavou Rajskou zatančil si na národním českém plese.

Matka tatínkova byla Maďarka, rozená Kissová, dcera jednoho z těch tenkráte tak obětavých maďarských evang. farářů, kteří po vydání tolerančního patentu přišli k nám do Čech a Moravy jako duchovní správcové k evang. víře se přihlásivších souvěrců. V četných evang. farářských rodinách, jež se úplně počeštily, již jen jména jako: Nagy, Molnár, Košut, Szalatnay atd. ukazují na maďarský původ.

Strýček otcův Kiss byl prvním farářem evang. sboru v Rovečíně na Moravě a tatínek po jeho smrti nastoupil na jeho místo a po celých 50 let věrně a s velikou láskou o sbor svůj pečoval.

Oženil se s dcerou rychtáře Foustky z Trpína, daleko široko známého svou rozšafností a lidumilností, k němuž i panstvo šlechtické z Kunštátu, Svojanova a Bystrého na radu přijíždilo.

Značné na tehdejší dobu jmění matčino zapůjčil svým třem bratřím, kteří se všichni chudě oženili a z nichž dva si pomocí tou mohli zaříditi lékárny a třetí obchod. Jmění to spláceli pak strýčci po částkách mým bratřím ve studiích. — Bez tohoto jmění a bez velké pracovitosti maminčiny a šetrnosti obou rodičů nebyli by mohli všem nám deseti dětem dáti tak nákladné vychování, zvláště když otec mnoho obětoval na knihy a časopisy. Zůstal věren svým ideálům a národní vědomí vštěpoval při duchovním vedení všem svým farníkům i jinověrcům. Knihy a časopisy jeho kolovaly i daleko po okolí. Spisy a časopisy Havlíčkovy, Časopis Musea království Českého, Tyl, Němcová, atd., atd., všecky české dobré spisy našly cestu do naší fary. Jak nám všem při tom šla k duchu zelnačka a maštěné brambory, což bývalo v zimě naší večeří! Ono to vlastenectví tenkráte stálo trochu víc než teď a mimo to faráři evangeličtí byli tuze chudě placeni. Maminka uměla hospodařit a tatínek nejen že též sám všemu výtečně rozuměl, ale i rolníky učil střídavému hospodářství, štěpování stromů a pod. Vůbec ve všem chodili k němu na radu, zastavujíce ho, když s věrným psem Drahouněm v patách — pole a louky obcházel.

Krásnou zahradu ovocnou kolem fary založil sám; kus koupeného lesa vymýtil a učinil z něho úrodná role a byl po všecka léta členem hospodářského spolku v Boskovicích a vybízel rolníky k čtení listů hospodářských. Jeho snahou bylo žíti s lidem a vedle něho, býti mu však nejen duchovním vůdcem, nýbrž i národním pěstitelem i rádcem ve všech jeho starostech a potřebách.

Kázal jim nejen s kazatelny: nejlepším kázáním byl celý jeho prostý, čistý, v pravdě křesťanský život, v němž bylo tolik lásky, tolik harmonického klidu a ušlechtilosti.

V bouřlivých dobách předkonstitučních táhl jednou od Bystřice přes Vír k Rovečínu rozvášněný zástup, ozbrojený klacky, cepy a vším možným s heslem: »Na kunštátský zámek!« Otec samojediný vyšel jim naproti veliký kus před ves, a jeho mírným domluvám podařilo se je uklidnit a k návratu pohnout, ač to byli lidé cizí, kteří ho ani osobně neznali, jsouce z osad čistě katolických. Kdysi přišel k otci advokát R., jenž krátce před tím usadil se v Kunštátě. »Jdu se rozloučit,« pravil, »není možno, aby advokát existoval tam, kde je tolik vašich lidí. Ti mu dají tuze málo vydělat.« Tato slova byla jistě dobrým vysvědčením otcově činnosti.

S velikým zájmem sledoval otec politické události, jsa od prvopočátku horlivým čtenářem Národních Listů. Když nejstaršímu bratrovi naskytovala se krásná kariéra ve Švýcarsku, psal mu, aby se raději vrátil a pracoval ve vlasti, což učinil. Jak jsem již jinde napsala, veden byl u úřadů v seznamu »nebezpečných vlastenců« a přijeli k nám jednou od soudu z Kunštátu s vozem zabavit všecky »nebezpečné české knihy«, které však na přátelský pokyn tamního známého úředníka, tajného vlastence, všecky už byly dobře uschovány, takže otci zabavili pouze sklad českých Biblí a odvezli do Kunštátu k prohlídce — nehrozí-li z jejich četby státu nebezpečí.

Když byl v Brně uvězněn pracovník národní a zakladatel první české tiskárny Vilém Foustka (nevlastní synovec matčin, otec Bron. Herbenové) — a to za svoji nezištnou vlasteneckou činnost — tu nikoliv zámožní čeští Brňáci — ale otec můj s mnohými obtížemi opatřil kauci, aby mohl Foustka býti propuštěn na svobodu.

Pouze dvakrát v životě viděla jsem otce plakat. Ovšem smrt, ten strašný host, který nejvíce slz působí — nezavítala po celou dlouhou řadu let pod náš krov. Ty dva maličké bratříčky, — kojence — kteří zemřeli hned s počátku manželství našich rodičů — jsme my ostatní děti neznaly. Poprvé viděla jsem prolévati otce slzy, když rozevřel Národní Listy se smutečním černým okrajem a s nápisem: Zalkej Čechie — Národní divadlo vyhořelo! — Po druhé několik dnů před jeho smrtí zde v Brně v nemocnici. Dal se pro bolestný neduh kamene operovati a veškeré hrozné utrpení snášel dle slov dra Katholického jako hrdina, bez slova stesku. Když však uslyšel, že Omlá-

dinisté byli tak krutě dlouhým žalářem potrestáni, tu hořce nad těmi »ubohými hochy« zaplakal.

Nezklamal můj otec svých slovenských věrných druhů — věrně řídil se po celý život těmi jejich nadšenými krásnými hesly, která mu na památku vepsali při odchodu do vlasti. S mnohými z nich neshledal se nikdy více, ale s láskou jich vzpomínal.

My v té naší materialistické době i roztříštěnosti politických názorů nedovedeme již ani chápati toho ideálního bratrského přátelství tehdejších — nu řekněme jen to nemoderní proskribované slovo — vlastenců — —. Tak mnohé zdá se nám býti dnes v jejich názorech a projevech naivním — a přece jen — ty doby probuzení zůstanou nejkrásnějšími, nejdražšími v našem životě národním, a když tak čtu památník otcův, maně napadají mi slova Svatopluka Čecha:

Pro krásu vlastní, ryzí, z lidu zkvetlou,
pro srdce upřímného čistý vznět,
pro jaré nadšenosti hvězdu světlou
si leťme zpět.

ANDRÉ CHENIER:

EUFROSINA.

Ach běda, nejsem já, jíž všichni přízeň svědčí.
Má sestra matce mé svuj život dříve vděčí.
Když přijdou pastýři a květ mně nabízejí,
já vím, že po sestře jen při tom pohlížejí;
když chváli krásu mou, jež září v tváři moji,
di k sestře: Živoucí to obraz krásy tvoji!
Ach, proč jen dvanáct jar jsem zřela dosavad!
Hoch žádný písní svou mých neopěvá vnad!
A nedí, že chce smrt, kdybych mu byla zrádnou.
Však počkám. Přijde věk. Však já vím, že jsem vnadnou
a vím, že necení se nikdy větší krásy,
jako tvář kulatá a dlouhé, zlaté vlasy,
ve ústech růžových ze sloně dvojí řada,
nad krásný modrý zrak, když černý motýl padá.

Přeložil M.

ANATOLE FRANCE:

VZPOURA ANDĚLŮ.

Francouzský spisovatel Anatole France, jenž v měsíci dubnu tohoto roku dovršil sedmdesátý rok svého života, vydal před několika týdny nový román V z p o u r a a n d ě l ů. Jádrem jeho je tato symbolická myšlenka: Padlí andělé žijí odjakživa mezi lidmi a jsou jejich inspiratory. Pokrokem věd a umění, pokrokem svého ducha, člověk odpadl od Boha a jako andělé vzbouřil se proti němu. Dobude však nebes, až v sobě překoná nevědomost a bázeň. Z románu, který se odehrává v současné Paříži a oplývá roztomilými postavami ze života (na př. bibliotékář Sariette, mladý Maurice d'Esparvieu), vyjímáme kapitoly v nichž padlý anděl, zahradník Nektér, líčí výboje lidského ducha od počátku světa. Jsou to kapitoly ironické, učené, k člověku shovívavé, plné lásky ke kráse a vědění, však — ryze francouzské.

KAPITOLA XVIII.

v níž začíná vypravování zahradníkovo. Z tohoto pojednání s hledisky tak širokými a vznešenými, jako jsou proti tomu náhledy Bossuetova Pojednání o všeobecné historii úzké a smutné, čtenář uvidí, jak se vyvíjely osudy světa.

Zahradník zavedl Arkada a Zitu na konec sadů, a tam si sedli pod hustým loubím starého révoví.

— Arkade, pravila krásná archandělka, Nektér ti snad dnes zjeví, co toužíš znáti. Požádej ho, ať promluví.

Arkad ho požádal a starý Nektér, odloživ dýmku, začal takto:

— Znal jsem ho: byl to nejkrásnější Serafín. Skvělý rozumem a odvahou. Jeho veliké srdce se dmulo všemi cnostmi, jež plodí hrdost: svobodou, smělostí, vytrvalostí v utrpení, nepomíjející nadějí. Toho času — bylo to před těmi časy, kdy na severní obloze svítilo sedm hvězd magnetických — bydlel v paláci diamantovém a zlatém, stále plném šumu křídel a jásavých zpěvů. Jahvé, sídlící na hoře, žárlil na Lucifera.

»Vy oba víte: andělé stejně jako lidé cítí v sobě klíčit lásku a nenávist. Mnohdy jsou schopni šlechetných předsevzetí, velmi často jsou poslušni svých zájmů a ze strachu couvnou. Tenkráte jako dnes většina jich byla zdála se být neschopna velikých myšlenek a strach před Pánem byl jedinou jejich ctností. Lucifer, jenž hluboce opovrhoval mrzkostí, pohrdal tímto davem služebných duchů, který hověl jen hrám a radovánkám. Ale těm, kteří byli prodchnuti duchem odvážným, duší neklidnou a kteří hořeli divokou láskou k svobodě, věnoval své přátelství, za něž zase oni ho zbožňovali. Ti v houfech utekli s Hory Páně a složili k nohoum Serafínovým svoji oddanost, tu, kterou Pán chtěl míti jen pro sebe.

»Byl jsem ze stupně Vlád a jméno moje Alaciel nebylo neslavné. Abych ukojil svého ducha mučeného neuhasitelnou žízní poznávat a pochopit, zkoumal jsem podstatu věcí, studoval jsem vlastnosti nerostů, vzduchu a vod, hledal jsem zákony ovládající hmotu hrubou i jemnou, a když jsem byl dlouho přemítal, shledal jsem, že

vesmír nepovstal tak, jak dle přání domnělého jeho stvořitele měli jsme věřit; poznal jsem, že vše, co existuje, existuje samo ze sebe a ne z rozmaru Jahvé, že svět sám sobě je původem a že duch je sám sobě Bohem. Od té chvíle pohrdal jsem Jahvé pro jeho podvody a nenáviděl jsem ho, ježto se stavěl proti všemu, co jsem shledal žádoucím a dobrým: proti svobodě, zvědavosti, pochybovačnosti. Pro tyto pocity přiklonil jsem se k Serafínovi. Obdivoval jsem ho, miloval jsem ho; žil jsem v jeho světle. Když konečně měl jsem volit mezi ním a Druhým, přidal jsem se ke straně Luciferově a neměl jsem jiné ctižádosti, nežli jemu sloužit, a neměl jsem jiné touhy, nežli sdíleti jeho osud.

»Válka stala se neodvratnou, připravil ji s neúnavnou bdělostí a ze všech sil vypočítavého ducha. Utvořiv Trůny a Vlády Chalybů a Kyklopů, odňal horám lemujícím jeho říši železo, kterému dával přednost před zlatem, a kul zbraně ve slujích Oblohy. Potom shromáždil v severní poušti myriady Duchů, ozbrojil je, a vycvičil je. Ačkoliv tajně chystán, byl tento podnik příliš rozsáhlý, aby protivník nebyl před ním záhy varován. Možno říci, že jej stále předvídal a jeho se obával, neboť sídlil ve tvrzi, kolem sebe měl vojsko andělů a sám sebe nazval Bohem branných Zástupů. Uchystal si blesky. Více než polovice nebeských dětí zůstala mu věrna; viděl, že kol něho se zevně kupí duše poslušné a srdce trpělivá. Archanděl Michael, jenž byl bez bázně, velel těmto poslušným sborům.

»Když Lucifer viděl, že jeho vojsko již neporoste a více se již neutuží, vyrazil proti nepříteli a slibiv svým andělům bohatství a slávu, táhl v čele vojska proti Hoře, na jejímž vrcholu je trůn vesmíru. Tři dny jsme letěli etherickými pláněmi. Nad námi vláły černé prapory vzpoury. A již se Hora Páně objevila růžová na východním nebi a náš velitel zrakem svým měřil jiskřící její hradby. Pod safírovými zdmi stály řady nepřátel, a kdežto my byli pokryti bronzem a železem, zářily zlatem a drahokamy. Jejich červené a modré praporce poletovaly ve větru a světla se rozžíhala na hrotech jejich kopí. Brzy vojska byla od sebe oddělena toliko úzkým prostorem, pásem rovné a prázdné země. Popatřivše na něj, chvěli se i nejudatnější při pomyšlení, že se tam v krvavé půtce naplní osudy.

»Andělé, jak víte, neumírají. Ale když kov, železo, hrot diamantový nebo planoucí meč rozdírá jejich subtilní tělo, pociťují bolest krutější, nežli lidé, neboť jejich tělo je jemnější, a bylo-li některé hlavní jejich ústrojí zničeno, padnou bez vlády, pomalu se rozkládají, rozplynou se v mlžiny a nepozorováni, rozptýleni, po dlouhé věky poletují mrazným etherem. A když posléze zase oživnou a nabudou tvaru, na vše ze svého života minulého vzpomenouti si nemohou. Jakož je přirozeno, andělé bojí se utrpení a i nejudatnější mezi nimi děsí se myšlenky, že ztratí život a sladké vzpomínky. Kdyby tomu tak nebylo, andělé by nepoznali ani krásy boje, ani slávy oběti. Ti, kteří před počátkem času bojovali v Empyreu pro Boha nebo proti Bohu Zástupů, vzdali se beze cti válečné lsti, a nemohou proto s opravdovou pýchou vám, děti, říci: »Byl jsem tam.«

»Lucifer dal znamení k bitvě a sám první vyrazil. Vylili jsme se na nepřítele, domnívajíce se, že jej hned zničíme a prvním útokem dobudeme posvátné tvrze. Vojáci žárlivého Boha, méně prudcí, ale neméně stateční, byli skálopevní. Archanděl Michael jim velel s klidem a odvahou udatného srdce. Třikrát jsme se pokusili prorazit jejich řady a ty třikrát proti našim železným hrudím nastavily ohnivé hroty svých kopí, jež proniknou i nejtvrdším kyrysem. Miliony slavných těl padly. Konečně naše pravé křídlo prorazilo levé křídlo nepřátelské a uzřeli jsme záda Knížat, Mocností, Cností, Vlád, Trůnů na útěku na sebe narážejících, zatím co andělé třetího kůru, letíce zděšeni nad nimi, pokrývali je mraky peří s deštěm krve. Pronásledujíce je, prodírali jsme se troskami vozů a hromadami zbraní, a hnali jsme se za jejich úprkem... Najednou bouře křiku nás ohluší, roste a blíží se, mohutní zoufalým řevem a jásavým povykem: pravé křídlo nepřátelské, obří Archandělé s hůry Nebes vrhli se na náš levý bok a prorazili jej. Ustali jsme v pronásledování a spěchali jsme na pomoc našim rozptýleným řadám. Náš Kníže tam lítá a zachraňuje bitvu. Ale levé křídlo nepřátel, jež jsme nemohli docela porubat, nejsouc již tísněno šípy a kopími, zase se vzchopí, obrátí se a stojí opět čelem proti nám.

»Noc přerušila nejistou bitvu. Zatím co pod ochranou šera v tichém vzduchu, jejž chvílemi pronikalo sténání raněných, tábor odpočíval, Lucifer chystal se na zítří. Před svítáním polnice troubí budíčka. Naši bojovníci překvapí nepřítele v hodině modliteb, rozpráší jej a způsobí mu velké krveprolití. Když všichni byli padli nebo utekli, archanděl Michael, sám s několika druhy s plamenným čtyřkřídlím, kladli ještě odpor nárazu nespočetného vojska. Couvali, však stále nám čelili svojí hrudí, a Michae-

lova tvář byla jako bez citu. Slunce překročilo již třetinu své dráhy, když jsme začli vylézat na Horu Páně. Příkrý sráz; pot lil se s našich těl; žhavý jas nás oslepoval. Křídla nemohla nás zatížené železem nésti; ale naděje nám dávala křídla, která nás nesla. Krásný Serafín, svou zářící ruku maje stále vztýčenu, ukazoval nám cestu. Celý den stoupali jsme na pyšnou horu, jež se večer halila v azur, v barvy růžovou a opálovou. Zástupy hvězd na obloze se ukázavší zdály se být odleskem našich zbraní. Nekonečné ticho prostíralo se nad našimi hlavami. Postupovali jsme zpiti nadějí. Najednou na ztemnělém nebi vyskočily blesky. Hrom duní a s výše mračné hory dští oheň nebes. Po našich přílbách, našich kyrysech řinou se plameny a naše štíty se tříští pod kameny, jež metají neviditelné ruce. Lucifer v orkánu ohně neztrácí své pýchy. Nadarmo hromobití ho bije novými ranami: stál vzpřímen a vzdoroval ještě nepříteli. Konečně hrom otřás horou a s nesmírnými kusy safírů a rubínů řítili jsme se v klubku, valili se dolů bez vlády, bezduší po věky, kterých nikdo nezměří.

»Procitl jsem v žalostných mrákotách. A když si moje oči uvykly na hustou tmu, spatřil jsem kol sebe tisíce svých druhů ležet na sirné půdě, z níž vycházel sinavý svit. Oči mé viděly jen solfatáry, dýmající krátery, otravné bažiny. Ledové hory a moře temnot uzavírala obzor. Těžké nebe viselo nad našimi čely. A hrůza toho místa byla taková, že jsme plakali, sedíce skrčeni, opřeni lokty o kolena a dlaněmi podpírajíce tváře.

»Ale záhy, pozdvihnuv oči, uzřel jsem Serafína týčiti se před sebou jako věž. Na jeho bývalou nádheru bolest vrhla svůj stín a velebnou zdobu.

»— Druzi, pravil nám, blahopřejme si a radujme se, neboť hle osvobozeni jsme od nebeského otroctví. Zde jsme svobodni a lepší je svoboda v pekle, nežli otroctví v nebesích. Nebyli jsme přemoženi, ježto nám zbývá vůle vítězit. Otřásli jsme trůnem žárlivého Boha; a jedenkráte jej zkrotíme. Vzhůru, soudruzi, zmužte se!

»Hned na jeho rozkaz postavili jsme hory na hory a na temeni vztýčili jsme stroje, jež metaly hořící skály proti příbytkům božím. Nebešťané byli tím ohromeni a po dnech slávy nastalo u nich sténání a křik hrůzy. Již jsme doufali, že se jako vítězi vrátíme do své otčiny, ale Hora Páně obklopila se blesky a sršící hromy naši pevnost rozmetly v prach.

Po nové této zkáze Serafín po nějaký čas podpíraje si hlavu, přemýšlel. Potom ukázal svou zčernalou tvář. Nyní byl to Satan větší nežli Lucifer. Věrní andělé kupili se kol něho.

»— Přátelé, pravil nám, nezvítězili jsme dosud, protože nejsme hodni ani schopni vítězit. Hle, čeho jsme neměli. Přírodu ovládnout, dobýt říše Vesmíru, Bohem se stát možno jen poznáním. Musíme si zjednat blesky; do toho se musíme dát bez průtahu. Neboť nikoliv slepá odvaha (nikdo neměl tehdy více odvahy, nežli vy) opatří nám boží střely: věděním a přemýšlením si je pořídíme. V němém obydlí tomto, v něž jsme padli, uvažujme, hledejme skryté příčiny věcí. Pozorujme přírodu; sledujme ji s mocným zápalem a s dobyvačnou touhou; snažme se vniknouti v její nekonečnou velikost i nekonečnou malost. Zvěďme, kdy je jalová a kdy je plodná; jak tvoří teplo a zimu, radost a bolest, život a smrt; jak hromadí a dělí své živly, jak vytváří jemný vzduch, který dýcháme, a skály diamantové a safírové, s nichž jsme byli svrženi, a oheň boží, kterým jsme zčernali, i hrdou myšlenku, jež znepokojuje našeho ducha. Zkrváceni hlubokými ranami, spáleni plameny a ledy, děkujme osudu, který nám otevřel oči, a radujme se ze svého losu. Bolest, ta první zkušenost z přírody, nás vyburcovala, abychom přírodu poznali a zkrotili. Až nás bude poslušna, budeme Bohy. Leč byť i pro vždy nám ukryla svoje taje, byť nám odepřela zbraně a tajemství blesku, stále se budeme radovat, že jsme poznali bolest, která nám odhaluje nové pocity, vzácnější a sladší, nežli ty, jichž okusiti možno ve věčném blaženství, bolest, která nám vnuká lásku a soucit, city nebesům neznámé.

»Tato slova Serafínova změnila naše srdce a skytla nám nové naděje. Nesmírná touha po lásce a poznání nadmula naši hruď.

»Zatím se rodila země. Její obrovské a mlžné tělo co hodinu se smrskalo a tuhlo. Vody živící řasy, korály, mlže a nesoucí lehoučké loďstvo nautilů, už ji nepokrývaly veškerou; vyhloubily si koryta a již se objevovaly souše, po nichž ve vlažném bahně se plavili obrovští obojživelníci. Hory se pokryly lesy a rozličné druhy živočichů začly spásat trávu, mech, bobule a žaludy.

»Potom se zmocnil sluji a skalních úkrytů ten, jenž dovedl ostrým kamenem proklát divokou zvěř a lstí se vyšinout nad pradávné obyvatele lesů, plání a hor. Člověk začal svoji vládu trudně. Byl slabý a nahý. Řídká jeho srst špatně ho chránila před zimou. Jeho ruce měly nehty příliš malé, aby mohly zápasit s drápy šelem

ale zpusobilost palců, které se mohly opříti o ostatní prsty, umožňovaly mu, že mohl snadno do rukou bráti nejrůznější předměty, a poskytly mu při nedostatku síly aspoň zručnost. Aniž se podstatně lišil od ostatních živočichů, byl spíše nežli kterýkoliv tvor jiný schopnější pozorovat a srovnávat. Vyrážeje ze svého hrdla rozličné zvuky, vymyslil si způsob, jak zvláštním ohybem slov možno označiti předměty, které se tkly jeho ducha, a pomocí této řady rozdílných zvuků ustaloval a sděloval své myšlenky. Jeho bídný osud a jeho úzkostlivé vlohy získaly mu sympatie přemožených andělů, kteří v něm poznávali odvahu podobnou odvaze svojí a zárodky té právě pýchy, jež byla příčinou jejich soužení i jejich slávy. Přišli ve velkém počtu, aby vedle něho obývali tuto zemi, po kteréž je křídla lehce nesla. Rádi nabádali jeho rozum a podněcovali jeho vlohy. Naučili ho šatiti se kožešinami divoké zvěře, váleti kameny před jeskyně, aby do nich nemohli vniknout tygři a medvědi. Naučili ho vznítiti plamen otáčením hůlky v suchém listí a udržovati na kamenném krbu posvátný oheň. Vnuknutím důmyslných démonů odvážil se přes řeky v osekaných a vyhloubených kmenech; vynalezl kolo, mlýnský kámen a pluh. Rádlo rozdíralo zemi úrodnými ranami a zrní skytalo těm, kteří je rozmílali, božský pokrm. Hotovil nádoby z hlíny a řezal z křemene rozličné nástroje. Bydlíce mezi lidmi, těšili jsme je a poučovali. Nebyli jsme vždy viditelni; ale večer na odlehlých cestách jsme se jim zjevovali v podobách mnohdy podivných a bizarních, někdy vznešených a půvabných, a brali jsme na sebe tvářnost tu nestvůry lesní nebo vodní, tu opět vznešeného člověka, hezkého dítěte nebo ženy se širokými kyčlemi. Často jsme se jim posmívali v písních nebo jsme zkoušeli jejich rozum nějakým žertíkem. Někteří z nás, poněkud nezkrotnější, rádi trápili jejich ženy a děti, ale byli jsme vždy hotovi pomoci těm ubožákům.

»Naší péčí jejich rozum se rozepial, aby postihl bludy a pochopil falešné vztahy mezi věcmi. Ježto se domnívali, že magická pouta obraz pojí se skutečností, kreslili podoby zvířat na stěny svých jeskyň a ryli ve sloň obrazy sobů a mamutů, aby se zmocnili kořisti tu zobrazené. Staletí s nekonečnou zdlouhavostí minula od počátků jejich genia. Ve snách jsme jim posílali šťastné myšlenky, vnukajíce jim, aby krotili koně, kleštili býky, učili psy hlídat ovce. Založili rodinu, kmen. Kteréhosi dne jeden z jejich bloudících kmenů byl napaden divokými lovci. Mladí muži toho kmene utvořili hned z vozů kruh, do jehož středu postavili ženy, děti, starce, dobytek, a s vozů zabijáckými kameny tloukli útočníky. Tak bylo založeno první město. V trudu se narodiv a zákonem Jahvé odsouzen k vraždě, člověk kalil své srdce v bitvách a válce věnoval své nejvyšší ctnosti. Posvětil svojí krví posvátnou lásku k otčině, která (až člověk dovrší svoje předurčení) obejme v míru celou zemi. Jeden z nás, Dédalos, přinesl mu sekeru, vodní váhu a plachty. Tak jsme učinili bytí smrtelníků méně hořkým a méně klopotným. Vystavěli na jezerech vesnice z rákosí, v nichž mohli okoušeti myslivého klidu, neznámého ostatním obyvatelům země, a když dovedli ukájeti svůj hlad bez přílišné námahy, vdechli jsme v jejich prsa lásku ku kráse.

Vztýčili pyramidy, obelisky, věže, obrovské sochy, které se usmívaly, nemotorné a drsné, a symboly světoplodné. Naučivše se nás poznávat nebo aspoň nás tušit, cítili strach i přátelství k nám. Nejmoudřejší mezi nimi potají nám naslouchali a přemítali o našich naučeních. Národové Řecka a Asie z vděčnosti zasvěcovali nám kameny, stromy, stinné háje, přinášeli nám oběti, zpívali hymny; naposled stali jsme se jejich božstvy a dali nám jména Horus, Isis, Astarté, Zeus, Pallas, Cybele, Déméter a Triptolemos. Satan byl uctíván pod jmény Dionysos, Evan, Jakchos a Léné. Když se zjevoval, byl silný a krásný, aby ho lidé pochopili. Jeho oči měly půvab lesních fialek; na jeho rtech plála červeň puklého jablka granátového; chmýří jemnější nežli samet broskví pokrývalo jeho tváře a jeho bradu; jeho rusé vlasy, spletené v korunu a na temeni měkce v uzel svázané, ověnčeny byly břečťanem. Miloval divokou zvěř a pronikaje hluboko do lesů, poutal k sobě každou divokou bytost, vše co se šplhalo po stromech a mezi větvemi divoce zíralo, všechny bytosti násilné a plaché, živící se hořkými bobulemi, bytosti, v jichž chlupaté hrudi bilo barbarské srdce, lesní pololidi, jimž byl nakloněn a milostiv a kteří ho následovali spiti radostí a krásou. Zasadil révu a naučil smrtelníky lisovati hrozny, aby z nich teklo víno. Skvělý a dobrotivý putoval světem, následován velkou družinou. Chtěje ho provázet, vzal jsem na se podobu kozonoha. z mého čela vyrůstaly dva rohy; nos můj byl rozpleskly a uši špičaté; dvě kozí žlázy visely mi s krku; kozlí oháňka klátila se mi na zadku a moje chlupaté nohy končily černým paznehtem, který klepal o zemi.

Dionysos prošel v triumfálním průvodu celý svět. Navštívil jsem s ním Lydii, pole frygická, žhoucí pláně perské, Medii pokrytou jiním, šťastnou Arabii a bohatou Asii, v jejímž moři se koupala kvetoucí města. Jel na voze taženém lvy a rysy, za zvuku fléten, cymbálu a bubínků vynalezených pro jeho tajné obřady. Bacchantky, Dryady a Menady, opásány pestrou kožešinou, mávaly divoce tyrsy, opletenými břečťanem. S jeho družinou se táhli Satyrové, jejichž veselou smečku jsem vedl, Silenové, Panové, Centauři. Pod jeho kroky rodily se květy a plody a udeřil-li do skály svým tyrsem, vytryskly z ní křišťálové prameny.

»V době vinobraní zavítal do Řecka; a vesničané přibíhali k němu pomalováni zelenými nebo červenými šťavami rostlinnými, obličeje majíce zakryty maskami ze dřeva, kory nebo listí, v rukou hliněné číše, a tančili vilné tance. Jejich ženy, napodobujíce družky Dionysovy, hlavy si věnčily zeleným svlačcem a ovazovaly si ohebné boky kožemi koloušími a kůzlečími. Panny věšely na své krky fíkové věnce, hnětly moučné koláče a přinášely je Phallovi v mystickém koši. A vinaři, pokáleni kvasnicemi, stojící na svých vozech, navzájem s kolemjdoucími vtipkující a je durdící, vynalezli tragedii.

»Ovšem, nikoliv v dřímotě u studánky, ale v klopotné práci Dionysos naučil se pěstit rostliny a vynutil z nich lahodné plody. A když přemýšlel o způsobu, jak z hrubých obyvatel lesů učinit pokolení hovící lýře a podrobené spravedlivým zákonům, nejednou po jeho čele zaníceném nadšením přelétla zádumčivost a chmurné třeštění. Ale jeho hluboké vědění a jeho přátelství k lidem překonalo veškeré překážky. Ó, božští dnové! Ó, krásná jitřenko života! Slavili jsme Bacchanalie na listnatých vrcholcích hor a na plavém břehu mořském. Najady a Oready hrály si s námi. Afrodité při našem příchodu vystupovala z mořské pěny, aby se na nás usmála.«

Přeložil *Julius Schmitt.*

DROBNOSTI.

KONFISKACE KNIH.

V lednu 1790 vracel se z Němec Jan Novotný z Krabčic na panství roudnickém. Dával si v Litoměřicích vyclít knihy, jež si nesl z Němec, a krajský úřad mu je zabavil, neboť v nich shledal závadná místa. Nemaje katalogu zapovězených knih, prosil gubernium v Praze, aby knihy dalo prozkoumat c. k. revisnímu úřadu. Revisní úřad ohlásil, že jedna z knih je v Rakousku zakázána, totiž Lasického Historie o těžkých protivenstvích církve české, ostatní čtyři Novotnému vráceny. Byl mezi nimi Komenského Labyrint; že však také ty tři další knihy byly evangelického puvodu, není pochyby.

HUDEBNÍ A ZPĚVNÝ TÝDEN

prožila Praha počátkem května. Dvě poznámky nemohu v sobě potlačit z posledních dojmů pěveckých. Bývám málo kdy spokojen, když české spolky pěvecké mají na pořadu slovenské nebo moravské texty. Dialekty moravské i slovenské jsou velmi pestrá směs, a nelze se divit, jestliže čeští zpěváci nezachovávají přesně a důsledně nářečí písně. Ale je přece dost Moravanů a Slováků uherských v Praze, kteří by jim poradili a do té strakatiny uvedli lad a sklad. Mravenci běhají po zádech posluchači nářečí znalému, zpívá-li se v téže písni *č o* a vedle toho *j s e m*. Co se rytmu týká, písně moravské i slovenské zpívají se pravidelně velmi nesprávně. Je vidět, že mnohé z těch písní prošly hostincem pražským. I tu by domorodci moravští, slezští a slovenští poradili. Nota bene když se s nápadným důrazem vyslovuje ve zpěvu jsem (zřetelné j) a s nebe, je to proti zákonům fysiologie řeči a proto působí to afektované. Jen zpívejte klidně *s e m a z n e b e!*

JAK SE JEZOVITI

zachovali k českému jazyku, to dobře vystihl Antonín Springer (Geschichte Oesterreichs, II, 10): »Podobně jako jednotlivé rysy mistra Husi přenesli s velikou dovedností na obraz Nepomuka a tím beze všeho násilí*) nadchli lid pro katolického světce, tak si počínali také s jazykem českým. Vyvrátili literární podání, spálili evangelické knihy, kterých se mohli zmocnit, nebo je pozamykali aspoň na bezpečných místech na závory a nadepsali k působivějšímu ještě odstrašování místnosti ty nadpisem »Peklo«. Když však se starými knihami vyplenili také všechny staré myšlenky, když duch národa zůstal bez obsahu, stali se ochránci českého jazyka. Docela správně poznali, že podajnost národa stoupá s jeho uzavřeností od světa, kdežto by germanisováním lidu otevřeli přístup vzdělavatelským silám, nad nimiž Jezovita neměl volné moci. Při odstrkování mateřského jazyka což náleželo k jezovitské soustavě, nebylo pak obavy, že by na čerstvé půdě nové zárodky literární mohly vyklíčit. Latinská řeč zachovala s monopol ve vyšších školách jako věc kulturní; kázání a vzdělavatelské řeči tvořily jádro českého písemnictví, jenom v domácí potřebě užívalo se mimo venkov domácí řeči, a lidé byli spokojeni už, když se v ní mohli dorozumět. Český jazyk upadal nejhorší barbarství přes některé mluvnické spisy které ten neb onen Jezovita vydával...«

*) Omyl. Bez násilí to nebylo. Někteří nevěřící odpykali svou nevěru v Jana Nep. životem

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společno s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyr Dušek — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 14. května 1914. Číslo 20.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou nebo poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAROSLAV NAUMAN:

V ČERNÉM KOSTELCI.

Hle, kaple Smiřických. Kdys pod obojí
zde přijímali tělo Kristovo.
Pak Liechtenštejn vše dostal. Po odboji
na Bílé Hoře — Bylo hotovo.

A oltář v kapli změnu pána odnes.
Andílci — barok — Kristus pozlacen —
Však vzadu na něm výklenky dva do dnes;
ten oltář je jen na rub obrácen!

A výklenky tam zbyly. Prázdnem zejí,
v nich Mistr Jan a Jeronym kdys stál —
A cizince-li zámkem provázejí,
vyloží obrat, jaký se tu stal.

Pak ukáží též sochy, jež tam byly.
Jsou v zákristii. Ušly zázrakem. —
Zde postaň, Čechu, zamysli se chvíli
a dějiny své uzříš před zrakem!

Hus — Jeronym a Plachý s Nepomukem,
vše obráceno jak zde na ruby! —
Jen před cizincem s nadšením a hlukem
se s Husem, kdesi skrytým, pochlubí —

Ba, byla protireformace krutou
a konec konců — obrátili nás!
Kdes zázrakem však pravdu nedotknutou
jsme zachránili! —
Vraťme si ji zas!

*

VEČER NA ZAHRADĚ.

Napsal *Ivan Cankar*, ze slovinštiny přeložil *J. K. Strakatý.*

Zahalil se těsněji v pelerinu a ohlédl se ještě jednou po osvětleném oknu. Rudá světla kalně svítila za černým větvovím, jako za neklidnou, ve větru se zmítající záclonou, která rázem se shrnovala a rozhrnovala. Ozval se ženský smích, polo tajený a zastřený, zacinkala sklenice, silný bas začal milostnou píseň a najednou umlkl, jako by kámen hodil za plot a padl do trávy. Na náměstí, osvětleném měsíčním světlem, bylo ticho a klidno jako na nebi.

Ještě jednou ohlédl se po zahradě a ještě za ten pohled se styděl. Nebyl nešťastný ani zarmoucený; jen mu bylo nepříjemno, jako by pod tím krásným večerním nebem nosil chrchel na kabátě, nebo docela na srdci. A ještě nepříjemnější mu bylo, že nevěděl, odkud a k čemu je ten chrchel. Vše, co se událo, byla samá prázdná, bezvýznamná slova, jak je člověk mluví v každou hodinu i v každé společnosti, byl to jeden sám nepromyšlený, rychlý pohyb, který se člověku přihodí uprostřed cesty a za bílého dne. Ale chrchel je na kabátě, je na srdci. Kdo jej vyplivl?

»Mrtvých nebuď!« si pomyslil a usmál se.

»Nech mrtvé na pokoji,« řekl a nahlas se zasmál.

Když vstoupil na zahradu, aby se ochladil v stínu kaštanů, uviděl veselou společnost. Nad stolem visela svítilna, připiatá na dvou černých větvích. Ohlédl se sotva kolem a pozdravil mimochodem; ale v tom jako by jím celým projel něžný a teplý úsměv.

»Což jsi to opravdu ty?«

Přistoupil ke stolu a natáhl ruku. Od stolu vesele ho pozdravil úzký bílý obličej, přívětivě ho pozdravily veliké hnědé oči, plné štěstí. Držel její ruku ve svojí, usmíval se a teplá rosa mu zamlžila oči.

»Což jsi to opravdu ty?«

Zasmála se oním hlubokým, zamlklým, zlehounka se chvějícím smíchem, který zaznívá přímo ze srdce a je lichotivější a srozumitelnější nad všechna slova.

»Jak bych byla z hrobu vstala, tak se mi divíš! Což jsem opravdu sestárla, že mne sotva ještě poznáváš?«

Viděl, že zcela nic nesestárla, že byla mladší a hezčí než dříve. Šli zvolna, ruku v ruce z rudé záře svítilny do stínu kaštanů. Tam si sedli na lavičku.

Nevěděl, co by řekl, aby neporušil teplé, tiché něhy, jež mu všechna uchvátila duši. Ze stínu se svítil její bílý obličej, cítil těsně vedle sebe teplo jejího těla, které kdysi, chvěje se, objímal, viděl usměvavý záchvěv jejích rtů, které tolikrát do úna-

vy a do krve líbal, viděl ono tmavé čmýří nad jemně ohnutým krkem, do něhož se tolikrát zahryzl zuby, že se mu rozkoší i bolestí polekala a svíjela se v objetí jako vrbová haluz... a byl klidný, takže sám se divil svému klidu a ještě více se divil, že ten klid je tak příjemný a sladký, jako bílé měsíční světlo, rozlité po jarní obloze.

»Vzpomínáš-li si ještě...?« řekl pomalu, jako by se styděl za slovo, jež se mu zdalo nevhodné, hloupé a urážlivé, jako by všední nepovolaná ruka odhrnovala záclonu do posvěceného chrámu.

»Ovšem si vzpomínám! — Sedíme tu sami dva v nerušeném zátiší, rámě vedle ramene, ruku v ruce, sama jediná hvězda se na nás dívá z listí a skrytě nám mžiká — přece však nejsme to my dva! Není nás dvou více! Kde jsou oni dva? Vzpomeneš-li si kdy na ně? — Mně se časem zdá, že je vidím — tam někde daleko, velmi daleko, na oné straně moře. Mladí jsou, plni víry a důvěry, rádi se mají, lži není v jejich srdcích. Dívám se na ně a sám nebeský úsměv mi zazáří v duši. Není žádné závisti, žádné lítosti, žádné žalosti, ani není tichého povzdechu nad nimi. Tak, myslím, že by se dívala matka na své dvě nejmilejší děti...«

Stiskla mu ruku a pohlédla mu z blízka v oči, že jej ovanul horkých dech jejích líci.«

»Jsem ti vděčna za tu... pěknou povídku!«

»Za povídku?« podivil se.

»Což nebyla to pěkná povídka, kterou jsme my dva napsali mladou, vroucí krví, nikoli tím černým inkoustem? Naše povídka stojí za čtení... nám za ně stojí! A takové rysy jsou nesmazatelné, vymazávej je a budou jen živější a zřetelnější a do duše více žhoucí.«

Něco změkčilého mu zachvátilo srdce, usmívající se trpkost, usmívající se resignace.

»Tak si člověk píše knihu, obšírnou knihu, sebrané spisy. Když je kapitola skončena, je již zároveň se všemi chybami a mýlkami odevzdána věčnému nakladateli. Dobrý a milosrdný nakladatel je v svojí dobrotě a milosrdenství příliš přísný. Žádného slova nelze již opraviti, žádné čárky ani tečky. Rukopis je zapečetěn a uzamčen, věčný nakladatel schová klíč do skříně. Ani jedné kapitoly nesmíš již přepsati, ani jedné kapitoly!«

»Je ti to líto? Já bych nepřepsala žádné kapitoly! Co jsem napsala, napsala jsem! Žádného pokaženého náčrtu mi není líto, žádného rozpustilého a nepotřebného slova, žádné zapomenuté tečky! Věčný nakladatel bude souditi po své moudrosti a o odplatu se nestarám «

Vřelejší a chvějivější byl její hlas, žhavější byl oheň jejích očí. Pohleděl na ni, pocítil ji celým svým tělem a omámilo ho, uchvátilo, sám nevěděl, co.

»Já bych... já bych přepsal tu kapitolu!«

Objal ji pravicí drsně a tvrdě okolo pasu, levicí jí rázem přitiskl líce k svému.

»Já bych...«

Vytrhla se mu tak náhle a příkře, že ho její pěst nevědomky švihla přes rty. Stála před ním vznešená, všechna se chvějíc.

»Pane!«

Též sám vstal, i též sám se chvěl.

»Ale... prosím tě...«

Pozvedla hlavu, hleděla přísně a upřeně, natáhla pravici dlaní vzhůru.

»S bohem, pane!«

Zlehounka pozdvihla sukni a odšustěla k veselé společnosti.

Za okamžik mu tepna bušila v hrdlo, aby za ní zvolal: »Huso... hloupá huso!« Ale zamávnul široce, vtiskl si klobouk na čelo, zabalil se v pelerinu a šel. —

Ještě jeden pohled na osvětlenou zahradu — ještě za ten pohled se styděl.

»Je-li chrchel na tvém kabátě — kdo ho vyplivl...? Neotvírej knihy, kterou jsi již napsal... ani desek se nedotkni!«

Šel dále s takovou moudrostí v srdci.

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus a návod ke styku s uměním.*)

I. Stav dnešní.

Jaký je opravdový vztah tvého života k umění?«

Kdyby bylo možno provést takovou anketu obecně, muž od muže, ženu od ženy, poctivě a dle pravdy, ukázalo by se (krom všelijakých jiných užitečných věcí), že po téhle stránce rozstupuje se lidstvo na dvě skupiny: v skupinu těch, kdo vůbec nepociťují umění za potřebu svého bytí, druhou těch, kdo pociťují. (Rozumím tím opravdovou potřebu, bytostnou nutnost, nikoli lhanou potřebu, založenou na sebeklamu a pro klam jiných.)

První skupina byla by ohromná, bez mála veškeré lidstvo.

Nejprv byli by v ní, kdož u dna žití, v černé lopotě, s očima navždy přikutýma k syré zemi, po celý život neživot o umění ani nezaslechnou. Přitlačeni dole, sevřeni nemocemi, nevědomostí, křivdami, nečistotou, bídou a neřestmi, nepochybně cítí temně žádoucnost osvobození od toho všeho ale jak daleko je od potřeby osvobození, od této negace života, k potřebě kladného soužití s krásou a uměním, nevidí a vidět nemohou. Miliony jich.

---

*) Ze dvoudílného souboru prací starších i novějších, který s názvem Brázda (Dvě knížky essayí českého novináře: I. Životem, II. Uměním) vyjde letos na podzim u Grosmana a Svobody (G. Dubského) v Praze.

Pak ti, kdo sic jednou dvakrát za život
› umění cosi zaslechnou, zdaleka, tehdy,
‹dy na úžas závisti objeví se kdesi ve světě
/zácný pták: umělec zohatlý — tehdy bý-
/á vzrušen jejich zájem, ale ani ve snách
ıepomysli, by s v ů j vlastní život s᾽po-
livnou věcí uměním uváděti ve vztah. »Nic
›ro nás! Nic, co by se spolehlivě dobře
ryplácelo. Nás šalebné řemeslo nezláká
— což nevidíme, že z tisíce bloudů zbo-
ıatne leda jeden? A k r o m toho řemesla
— stýkat se s věcí zhola nevýnosnou? Holé
ıaření času, který nejen peníze znamená,
ıýbrž i je penězi! Vydělávat třeba! Zby-
ečně vejraje na duhu, už ztratil's groš!«
statisíce jich.

Potom ti, kterým je zcela dobře v drob-
ıém popelivém hmyzení bez umění, bez
ebe menšího záchvěje touhy po krásném
lile malířově, ale které přes to občas za-
hvacuje podivná nemoc davová, aby bě-
eli na cesty, do cizích obrazáren, ital-
kých kostelů, v jakémsi zmámení zhola pro
ě samy nepochopitelném, na diktát mody,
novinářova rozkazu, v Baedekrovském
ıevolnictví. Nezažíznili po kráse duše,
ezlačněli po důvěrných hodinkách soužití
vyššími duchy — jen těla běží. Prázdni a
ez potřeby naplnění vyběhli, prázdni,
ez obohacení se vracejí do popeliště vy-
třízlivět z pošetilosti. Desetitisíce jich.

Pak ti, kdo ne pro sebe, ale pro závist-
é známé, aby světu se zablýskli, věšívají
i na stěny díla umělců, ne pro cenu vnitř-
í, ale tržní, kterou třeba vidět, ne pro
otřebu nitra, ale pro společenskou repre-
entaci a povinnost bleskotu. Pro ty smy-
lem a cílem styku s uměním je vlastní
ejich zář; dílo umělcovo pouhým prostřed-
em k sebevyvýšení. Visí sic na jejich stě-
ě, ale na tisíc mil vzdáleno jejich bytí,
esrůstajíc nikdy s jejich životem, jenž od-
lývá uprostřed nekrásy a barbarského
evkusu, aniž oni jedenkrát pocítí nesou-
vuk toho všeho s krásným dílem uměl-
ovým. Tisíce jich.

Potom ti, kdo neustále světu hlaholí o
vé vášni krásy: studené duše sebelhářů,
teré nikdy té vášně v pravdě nepoznaly;
edoví extatikové bez vytržení, kteří sobě
jiným namlouvají potřebu umění nikdy
epocítěnou; prometači výstav, přetřepa-
ači nejčerstvějších esthetických problé-
ů, uštvaní honci poslední mody v umění,
ěčně ustaraní dostihovači čehosi, co je
o ně nedohonitelným stínem oblaku, usta-
čně soudcující esthetičtí Radamanti bez
chopnosti lásky a schopnosti nenávisti,
meslní výrobci fabričních superlativů,
omedianti vycvičení v dovednosti svíjet
se v tu ránu dle libosti v křečích nadšení
— a za všecku tu lež navždy pokutované,
popálené a vyhaslé duše, které nikdy ne-
vejdou do bran umění. Sta jich.

A naproti všem těm, jimž umění nebylo a
není potřebou bytí, sta a desítky těch, jimž
je vskutku pravou potřebou nitra, opravdu
vážnou, radostnou i bolestnou záležitostí
jejich života. Leč j a k é h o života a jaký
poměr jeho k umění a kráse!

Nejmíň je mezi nimi těch, kdo vášnivě
i život i umění milují, cítíce živě a kořen-
ně jejich bytostnou sounáležitost; převa-
hu mezi nimi mají nenávistníci života, mezi
nimiž je rozdíl pouze v různých možno-
stech útěku od života, v trvání těchto útě-
ků, které jim zkracuje chudoba a prodlu-
žuje bohatství, obé špatně pochopované.

Tu nejdřív chudí: ti, kdo ze šedi dnů a
mučivě únavného p a ž i v o t a (v němž
ani nevědí si rady, ani v něm nedovedou
rozeznat možností ž i v o t a) náhle se zdvi-
hávají nepokojně a v odboji; s hlavami
hořícími jako ve vzduchu už příliš vypotře-
bovaném najednou běží za uměním z potře-
by zrovna tak pravé, rozhodné a prudké,
jako je potřeba zmořeným plícím nadýchat
se čistého vzduchu pod neposkvrněnou
oblohou na břehu nezneuctěné řeky. Ale
jak krátký bývá jejich výlet vzhůru. Za
krátko zdá se jim, bloudům a slabochům
bez odvahy odtrhnout se od svého břeme-
ne nepravých potřeb, že je neodmluvně
zas volá železněřinčivým hlasem paživot
zdola — a oni, mrzce poslušni, nepoučeni
nejhlubším pohledem na podstatu krásy,
vracejí se s obtěžkaným nenávistí srdcem,
váhavýma nohama do svého nekrásného ži-
voření, v němž bludně shledávají jedinou
možnost života. Nadarmo byli vzlétli, ne-
boť přinášejí si ze svých hořkých výletů
do oblasti krásy nikoli poznání pravého
života, nikoli postřehnutí bytostné jednoty
umění a života, nýbrž jen utvrzení temno-
hledé domněnky o věčném jejich rozdvo-
jení. Ty minutové útěky za domnělou zá-
chranou dušičky v umění nad životem a
krom života! Na vlas takové útěky, jako
útěky nábožných ze světa-života, velikého
díla božího, do ledajaké kapličky fingova-
ného stánku božího, v němž jen zmatenost
a bezradnost nitra může spatřovat bytost-
nou protivu života, pravé vyvolené sídli-
ště boha. Jako tito nábožní nenalézají ve
svém náboženství výkladu a pomoci pro svůj
paživot, tak oni v umění nenalézají síly
proměňovat své živoření v pravý, jednotný
a plný život. Z nevěry v život, z černé po-
chyby v možnost života dějí se u nich ty
útěky k umění; »umělé ráje« to jsou, ze

kterých za krátko nutno zas ven, do proklínanější ještě skutečnosti, hašišové sny, po nichž přichází teprv dvojnásobná kocovina. Není umění pro ně na konec jen mučitelem? Není bludný styk s krásou jen na stupňování nevěry v život?

Tu jiní: duše příliš citlivé, které příliš bolí »pravda«; aby se nezakrvácely docela krutými jejími dotyky, třeba dušičku měkce obavlnkovat: krásných lží je jim třeba, aby si udržely rovnováhu žití. Vědomě jdou k umění, hledajíce, a nalézají v něm krásnou lež, která je jim skutečnou, pravou potřebou nitra. V záři té lži nemohou vidět, c o je vlastní příčinou jejich osudné krvácivosti pod dotyky »pravdy«: jejich vlastní život nekrásný — nezdravý, nečistý, nesvobodný, nespravedlivý.

A druzí, z b o h a t ý c h, kteří právě pro toto své bohatství nemohou a nechtějí žít zdravě, svobodně, spravedlivě, tedy ethicky krásně, za to však tím horoucněji dychtí žít estheticky krásně. Obklopit se kol kolem krásnými výtvory, malbami a sochami, látkami a knihami, hudbou a poesií, bez přestávky usilovat o zharmonisování a zkrásnění p o v r c h u života, aby bylo možno nevidět n i t r a jeho, kde je skrývána veliká křivda, totiž právě užívání bohatství, v ž d y obtíženého nespravedlivostí, krví lidskou, trápením a slzami. Aby nemusili se odhodlat vzdát se ho, n a t o je jim hlavně potřebno umění a život estheticky krásný; není v nich mravní síly zahodit bohatství obtěžkané křivdou a p r o t o tím úsilněji zabořují zraky do maleb, zahrabávají se do studií, čtou, píšou, přednášejí o umění, ale ať usilují o to sebe víc, žít jen estheticky krásně, cítí v hloubi nitra, že je to přec jen falešná a lživá konstrukce života, která nestačí oklamat je samy o pravdě. Když pak přijde nenadálý prudký náraz o s o b n í h o utrpení těžkou křivdou, objeví se smutná chiméričnost tohoto jednostranného, povrchově krásného žití. Tak ukázala se stárnoucímu Ruskinovi, který teprv odtud poznává i nutnost ethicky krásného života, nalezení jeho jednoty s uměním.

Leč kolik připadá na jednoho Ruskina takových, krásným povrchem žijících lidí, bohatých »milenců krásy«, kteří zatvrzelí k životu jiných, nikdy nepoznají této jednoty žití a umění, nikdy neproniknou k potřebě ethicky krásného života, poněvadž pokládají za zákon bytí, aby ti dole pracovali, trpěli, byli utiskováni, živořili v temnotě, bez záře krásy a poesie, a ti nahoře, vzácná hrstečka vyvolenců, aby žili v krá-se na jejich útraty! Jen jim je třeba žít na asfodelových luzích v krásné zahálce, v duševních rozkoších; jen pro ně je umění a poesie, úděl vyvolenců, a výslovně na to, aby vznešených duší jejich neurážel mrzký pohled na špínu, ohavnost a dřinu života černé holoty tam dole. Aby nic jim nepřipomínalo soukrevnosti s podlým člověkem z dola, nic jim na oči nestavělo pospolité práce lidské, nic nepřipamatovávalo závazek člověctví s povinností spolupráce, n a t o zvolili si umění: tu věc právě, která do dna proniknuta naopak nejdůrazněji ukazuje člověku existenci veliké jednoty života, lidstva, obecné práce lidské, a povinnost člověkovu proměňovat i sebe i svět vůkol sebe v souladě s krásou.

2. S t a r ý n á z o r.

O b ě skupiny lidské tedy pokládají umění za cosi kromě života jakožto velikého celku.

Pro ony, milionovou č e r ň dole, je umění čímsi, čeho vůbec nijak není třeba, ani pro jednotlivce, ani pro celek; je to pouhý přepych, zcela zbytečná nálepka existence pro zahaleče a příživníky užitečné práce lidské, příliš nákladný čaloun nebo záclona zastírající výhled na kruté a ohavné věci skutečnosti, aby zhýčkanci a bohatí zjemnělci nebyli nepříjemně vyrušováni ze svých hostin a milkování.

Pro druhé, vybranou z n a ť nahoře, stejně není umění potřebou velikého souhrnného dění životního, není potřebou všech, obecně lidskou, nýbrž jen jejich vlastní, tedy potřebou zcela nepatrné menšinky vzácných jedinců, s privilejem vyššího lidství, s milostí mimořádného vyvolení. Pro ně právě, »milence krásy« a »melancholické prince«, je umění zrovna na to, aby jim co nejdokonaleji, nejšetrněji zakrývalo mrzkou skutečnost; to je pravou funkcí umění v životě: dávat zmizet reálnému životu, popřít jej, odeskamotovat jej. Raison d'être umělce? V tom je: abychom m y jeho dílem byli ušetřeni pohledu na surovost bytí, zbaveni slyšet jeho volání všech lidí k povinnosti spoludíla. Umění je protiva života, k němuž stojí v poměru jen jako k nalezišti látky, malebných a zajímavých motivů, lhostejno k jejich ethické kvalitě; úplně osvobozeno od nízkého morálního hlediska, »mimo dobro a zlo« nevidí na veškeré té hromadě životní nic jiného než povrch, plochu, kde se pro umělce odehrávají krásné a jímavé hry světel, stínů, barev, linií. O ty barevné a světelné hry běží nám, zrovna jako tomu, kdo se dívá do zrcadlové roury ka-

leidoskopu: pro nás všechen život je pouze kaleidoskop, v němž umění nám střásá a otáčí neustále nové a nové zajímavé zrcadlové figury z týchž barevných střípků skelných: jen tak lze uniknout hnusnému pravdivému pohledu na život skutečný. Musí zajisté potrvat, i se všemi nemocemi, bídou, lopotou, křivdami a špínou — vždyť jen na tom základě je nám možno žít jinak, výše, duchovněji, estheticky krásně — kterak by tedy bylo možno ten černý pracující lid dole trvale osvobodit? Proto není proň ani vzdělání, ani věda, ani umění; proto je umění pro lid, umění pro všeckv nesmvsl, a nejen nesmysl: naše vlastní nebezpečí. Kdo z nás nahoře s m í chtít doopravdy dávat lidu určenému k užitečné práci pro nás — nástroje k sebeosvobození? To by byla hotová sebezrada, počin víc než idiotský. Proto umění je pouze pro nás, stejně jako ostatní dílo ducha. Nelze nám samým odsuzovat sebe k stejné práci s těmi dole, proto musí umění zůstat n a š í m výhradním právem. Je třeba, aby ti dole pracovali pořád stejně horlivě jako dřív; kterak tedy lze ubírat jim hodin pracovních a navádět je k soužití s uměním? Jde o privilej nás, velekněží kultury, jehož nelze se vzdát, pod pokutou práce! Proto tedy třeba stále hlásat hlasem velikým, že umění nikdy nemůže být věcí všech a černého lidu; že nemá a nesmí sloužit nijakým účelům; že nemá a nemůže mít funkce v životě, ethické souvislosti s obecným děním životním; že nemůže být samo prohlašováno za sílu života, korelát jiných ethických sil bytí: toto vše je pravé ponižování umění, prostituce umění! Pravé umění neslouží, to činí jen paumění a všivé uměníčko břídilů, nakažených moralinem; umění nemůže sloužit životu, poněvadž ono je vyšší než tento. Nemá účelu, krom toho: odeskamotovat život; chcete-li, tedy mu slouží právě tímto způsobem. Důvod bytí krásy je právě ten, že n e m á důvodu bytí; je bezcitová, bezúčelná, a jen pokud je taková, je králou.

Kolikrát už jsme slyšeli toto a podobné volání milenců krásy, kteří vcházejíce sami do chrámu umění, pozorně za sebou zavírají na zámek, aby bezpečně mohli uniknout životu, pospolité práci, ethickým závazkům člověctví! Aby tomu všemu ušli, p r o t o zabrali pro sebe umění, proto staví se tak rozhorleně proti jeho popularisaci, proto mluvíce o něm, užívají své tajnomluvy, aby nikdo z nezasvěcených nerozuměl — na vlas tak, jako kněží vědy, politiky, církví.

(Pokračování.)

J. J. HORČIČKA:

SVEDENÝ MILENEC.

Procházím krajinou nesvětlou, netemnou,
cosi jak západ a zase jak svítání,
po slunci hoří krev, obloha nade mnou
tisíci očima otázky vyhání...

Tupě tu stanul čas... Ani noc nezve den...
Žádost mi vzbudila nedůvěr v hlavě sta.
Tak jako ženich jsem věčností podveden,
kterému nepřišla k líbánkám nevěsta...

S životem snoubí se kvapícím ke hrobu,
na rozcestí si jej odvede z kolíbky
a pak se ztratí... Kam? — Hvězdy jen podobu
naznačí — její jsou proradné polibky...

Vidím jich milion v závratném třesení,
nekonečnosti jsem svedený milenec,
cítím, jak z nešťastné lásky skon pramení...
Věčnost snad uroní slzičku na věnec...

DROBNOSTI.

ZAJÍC

V Besedách Času jest článek, nadepsaný »Z a j í c«, v němž nás čtenáře pan pisatel poučuje o skutečných vlastnostech zajíce a naprosto zavrhuje falešné líčení života zaječího v jedné knížce a v Jules Renardovi. Pomíjeje tvrzení pana pisatele, že zajíc je zvíře noční a že ve dne strnule spí (což oboje je více než pravděpodobné), dovolím si k dalším jeho výkladům přičiniti několik poznámek:

Pan pisatel kritisuje povídku o chyceném a zase volném zajíčku, který v zajetí zhubeněl atd. Líčení toto prý je falešné, pravdou je prý, že takový chycený zajíc je větší a tlustší než bratři na svobodě. Bohužel nemá pan pisatel pravdy: ve skutečnosti polní zajíc chycený a doma chovaný jest hubený, polodivoký, a není-li propuštěn anebo brzo zabit, hyne v zajetí (vždy!) vysílením. Rovněž není pravda, že stará zaječice roznese mladé daleko od sebe, nýbrž stává se, že při šoulání lesem mnohdy na malé prostoře několik zajíčků (patrně z téhož hnízda) vyženeme, že zajíček, jakmile opustí rodné hnízdo, dobře, ba výborně běhá (snad lépe než stará zaječice), a že není a také nemusí býti starou zaječicí s místa na místo vláčen (jako na př. kotě kočkou). Rovněž nemůže stará zaječice mladíčkům ničeho přísně rozkazovati, ježto neumí mluvit, a přísnost není vlastností zvěře.

Dále — světe žasni nad mysliveckými a přírodními znalostmi, které nám tak sebevědomě předkládá! — sděluje pan kritik, že mnozí lidé nevědí, že také koroptve (tedy nejen zajíci) jsou ptáci noční. Člověk neví, má-li se diviti troufalosti

nebo ignoranci jeho. To neví nikdo, poněvadž to není pravda. Již jednou, tuším před několika lety, byla analysována v Besedách Času básnička s líčení života koroptvího; i tam vyslovoval mimo jiné nepravdy pan pisatel (zdá se, že týž), podivení, že lidé nevědí, že koroptve jsou noční ptáci. Koroptve jsou ptáci kuroviti a mají tytéž zvyklosti a vlastnosti jako kury domácí (na př. slepice), to jest s večerem jdou v houfech (pokud nejsou ještě spárované) spat, nejraději do polí nebo na kraj lesů, a s úsvitem vstávají k pastvě. Dopoledne se pasou, v poledních hodinách odpočívají neb se popelí někde na výsluní a odpoledne jdou zase pastviti, aby k večeru usedly. Co by také chuděrky potmě zobaly — leda tu tmu.

Jediná pravda jest v celém článku *Zajíc*, že totiž koroptve nezpívají, nýbrž čiřikají. Stál-li Jules Renard za překlad, nemohu posouditi, poněvadž jsem ho nečetl, tolik však jest jisto, že ta povídka o zajícovi jest pravdivější, než lživé povídání jeho posuzovatele.

Prosím slavnou redakci, a jistě se mnou souhlasí všichni čtenáři Času, kteří přírodu aspoň trochu znají, aby v Besedách Času, jichž jinak výborným obsahem se kocháme, takových nesmyslů a lži (které ostatně v této věci se již několikrát opakovaly) neotiskovala. Je-li libo a hodí-li se, račte to uveřejnit.

V dokonalé úctě zcela oddaný

MUDr. *František Borkovec*,
obvodní lékař v Tišnově
na Moravě.

POZNÁMKA K TOMU. Když si pan doktor přál, abychom jeho dopis, hodí-li se, otiskli, tady ho má. Rozumí se, že zajíc i koroptve jsou zvěř noční. Zajíc se nikdy ve dne nepase. Koroptve také ne. Zajíc zároveň skoro s koroptvemi vychází večer na pastvu, a obojí zvěř vrací se s pastvy před svítáním. Ve dne koroptve se popelí neb ukrývají. Nepřál bych panu dru Borkovci, aby měl mnoho takových vědomostí, jaké v dopise uvádí a ještě více bych mu přál, aby o lidech jiného a správného mínění — poněvadž opřeného o dlouhé pozorování a zkušenosti — už nikdy neužíval slov, že píšou nesmysly a dokonce že lžou! *J. H.*

DĚTSKÝ KOUTEK.

Co se stalo z Lazara, synovce ovocnářčina.

(Dle H. Moreaua L. Hudcová.)

»Nešťastníče!« huboval synáčka otec Lazar, kuchař ve Versaillích. »O vánocích ti bude šest let a nedovedeš ani pomoci: nedovedeš ani otáčet rožněm, ani sebrat pěnu s polévky!«

Otec Lazar měl ovšem trochu pravdu, když se tak zlobil. Pomyslete, právě přišel do kuchyně (bylo to v roce 1776) a přistihl svého dědice při skotačení a lenošení: kluk, ozbrojen rožněm místo rapíru, zuřivě šermuje proti učouzené zdi! Na stole čeká ubohá drůbež, aby ji napíchli na rožeň, hrnec, kde se vaří polévka, stříká pěnu vysoko a daleko — kluk nic.

»No, odpusť mu to a dej mu pusu, chudáčkovi; on to už nikdy neudělá,« pravila mladá venkovanka, ovocnářka z Montreuile, sestra prchlivého kuchaře.

Jmenovala se Marta a přišla do Versaillií, prý aby se s bratrem poradila o nějakém sporu, ale vlastně proto, aby mohla dáti svému synovci, do kterého byla zblázněna, hubičky a broskve.

Malý Lazar byl ale také chlapík povahou i postavou! Té její nevšední lásky jistě zasluhoval! Rád skotačil, byl čiperný, ale zároveň citlivý a roztomilý, tak roztomilý! A ty jeho tvářičky! Byly svěžejší a červenější než broskve jeho tety. Člověk se měl co držet, aby je samým laskáním nenakousl.

Ale otec Lazar huboval dál: »Šest let — a neumí ani sebrat pěnu s polévky. Jakživ z toho dítěte nic neudělám!«

Otec Lazar byl totiž kuchař tělem i duší; takoví nadšení kuchaři pokládají své povolání za nejpřednější, za umění, běřou kuchyňský nuž do ruky tak pyšně, jako paša svůj jatagán, škubou husu tak slavnostně, jako když egyptští kněží četli sudbu z vnitřnosti obětního zvířete, a šlehají omeletu tak majestátně, jako když Xerxes bičoval moře, nikdy neodloží bílou bavlněnou čepici a nejraději by umírali s držadlem lívanečníku v ruce, tak jako prý pravověrní Indiáni umírají, držíce v ruce ohon krávy. Takových mužů už není.

Ovocnářka Marta byla jednoduchá, prostá, dobrá, ale ne hloupá, naopak měla ducha. Často jí vyšla ze srdce slova dojemná a vášnivá, že ani sám velký pan Voltaire, který tehdy žil, jakživ takových nenašel pod svojí parukou.

Jsou ještě takové ženy.

»Bratře,« pravila skoro plačky, když viděla plakati svého Lazárka, »bratře, pamatuješ se na tu moji velkou starodávní truhlu? Zdála se ti pohodlná na uschování porculánu, a já ti ji nechtěla prodat: odstoupím ti ji, chceš-li.«

»Dám ti za ni deset liber, jako před tím.«

»Chci víc, bratře.«

»Tedy přidám deset sous a dost.«

»Žádám ještě víc. Chci za ni poklad!«

Otec Lazar se upřeně zadíval na sestru; snad se zbláznila!

»Ano,« pokračovala, »chci k sobě svého Lazárka, chci jej docela pro sebe. Svolíš-li, máš mít dnes večer truhlu, a já si hošíka odvedu do Montreuile.«

Bratr se s počátku trochu zdráhal; byl to jinak hodný člověk a dobrý otec. Ale dítě mu působilo, jak říkával, tolik zlé krve a špatných omáček!... Marta prosila tak naléhavě... a ta truhla byla tak pohodlná na uschování porculánu!... Konečně svolil.

»Pojď, dítě, pojď!« mluvila Marta, unášejíc dítě k svému vozíku. »U mne ti bude lépe, mezi těmi dobrými jablky, které tak rád jíš, mnohem lépe než ve společnosti pečených hus tvého otce. Chudáčku, byl bys tam v tom kouři zahynul! Jen se podívej« — dodala s naivním úděsem — »tato kytička fialek byla před chvílí svěží a teď je uvadlá. Pojď rychle, aby se otec snad nerozmyslil a nechtěl tě zpět!«

Vlekla rychle svoji oběť; kdyby nebyla měla slušný zevnějšek a kdyby její malý průvodce nebyl vypadal vesele a nezářil, byli by ji kolemjdoucí jistě pokládali za cikánku, zlodějku dětí.

Když se synoveček u ní usadil, začala jej nejprve učit sama číst, což by bylo otci Lazarovi nikdy nenapadlo; neměl sám žádného vzdělání, neznal tedy jeho ceny a byl by se jistě náramně divil, kdyby mu někdo řekl, že péro, které tak lhostejně vytrhl z husího křídla, by mohlo v obratné ruce převrátit svět. Lazárek se učil rychle a tak horlivě, že sama jeho učitelka často musila zavřít knihu a říci: »Tak už dost, andělíčku, dnes už dost; teď si jdi hrát, buď hodný a dobře se bav.« Hoch ovšem poslechl a jezdil s velkým hřmotem po domě a přede dveřmi na nějaké holi. Někdy se nevinné »zvíře« plašilo. »Bože, ten hoch spadne!« volávala dobrá Marta, která se ovšem dívala za jezdcem; ale když viděla, jak rychle krotí, řídí a škorněmi pobízí svůj smeták, uklidnila se a usmála se na něho oknem jako královna se svého balkonu.

Tento válečný pud s lety sílil; když bylo Lazarovi deset let, byl jednohlasně jmenován vrchním jenerálem jedné poloviny kluků montreuilských; ti totiž byli rozděleni na dva tábory a zápasili o kosí hnízdo. Lazar ovšem dokázal hrdinstvím a obratností, že zasluhuje takové vyznamenání.

Tvrdí se o něm, že vyhrál i čtyři bitvy za jeden den; to jest neslýchané v letopisech vojenských (sám Napoleon se nedostal ani ke třem!). Ale Lazar přes své vysoké postavení a svá vítězství přece nezpyšněl a líbal tetu každý večer stejně upřímně, až to mlaskalo.

Ale achich, ouvej! Ve válce se může přihodit leccos hrozného. Hrdinovi Lazarovi se jednou stala taková nehoda, že by si byl málem zhnusil na vždy touhu po vítězství. Bylo to tak: nepřátelská vojska stála proti sobě. Jenerál Lazar pozoroval pohyby nepřítelovy; stál nakloněn, opřen rukou o strom — asi tak, jako vídáme na obrazech Napoleona — a druhou rukou udával směr, jakým měla být nařízena děla na Montreuil. Najednou mu praskly vzadu kalhoty a z trhliny zavál notný kus čistě vyprané a pečlivě vyžehlené košile. Hrdinové montreuilští se dali do nehorázného smíchu a smáli se asi tak, jako to uměli bohové Homérovi, kteří, jak známo, se dovedli pořádně zasmát. Vojsko se vzbouřilo, jenerál marně volal jako Jindřich IV., jehož dějiny měl doma: »Vojáci, sem k mému bílému chocholu!« Odpověděli mu, že se chochol nenosí t a m a že nemohou francouzskou korouhev zatknouti na t a k o v ý průlom, protože by ji tím zneuctili. Smáli se dál a bouřili, až konečně chudák jenerál přerazil svoji jenerálskou hůl o záda jednoho vzbouřence a vracel se do své domoviny, smutný a mrzutý jako Angličané, když po bitvě u Fontenoy přistali v Doveru... Toto jméno mi připomíná okolnost, kterou zde uvedu, protože silně působila na povahu a osud hrdiny této povídky. K Martě chodíval občas chudý starý voják, daleký příbuzný, vykouřit dýmku a zahřát si žaludek sklenkou dobrého vína. Při žádné návštěvě neopomenul vyprávět podrobně, jak on a jenerál X. vyhráli onu slavnou bitvu. Dovedete si představit, jak toto nepřesné, ale živé líčení podněcovalo obrazivost mladého posluchače! Slyšel ve spánku i za bdění stále dusot koní, svištět koule a hřmít děla. Často, když byl sám ve své světničce, zahrál si úlohu z onoho vojenského dramatu. Měli jste jej vidět, jak cupal, skákal a volal: »Střílejte vy napřed, páni Angličané! — Maršálku, naše jízda jest odražena! — Kolona nepřátelská se ani nepohne! — Ku předu, přátelé královi! — Pif! Paf! Bum! Bum! — Bravo! Řady anglické jsou proraženy! Zvítězili jsme! Sláva králi!«

Chudák Lazar se domýšlel, že je nejméně podkoním Ludvíka XV., anebo plukovníkem. Byl by to zázrak, což, kdyby synovec ovocnářčin se vyšvihl tak vysoko? Ovšem. Ale nezapomínejte, že se povídka blíží roku 1789, době bohaté zázraky. Slyšte dále!

Lazar se dal odvést k francouzské gardě, přes všechen pláč tetin, kterou se snažil utišiti laskáním. Záhy se stal poddůstojníkem. Století pokračovalo a pokračovalo i štěstí nejednoho poddůstojníka. Konečně se Lazar od stupně k stupni stal — hádejte čím! Plukovníkem? Ne, tehdy již ve Francii nebylo plukovníků. Královským podkoním? Ne, tehdy již nebylo ve Francii krále. Neuhodnete? Nuže tedy: Lazar, syn kuchařův, synovec ovocnářčin, se stal jenerálem. Už ne jenerálem pro smích, s papírovou čepicí, nýbrž opravdickým jenerálem s chocholem a zlatem vyšitou uniformou, nejvyšším jenerálem velké francouzské armády. Pochybujete-li o tom, otevřte si novodobé dějiny Francie; tam si přečtěte o pěkných a velkých činech jenerála Hochea. Hoche bylo příjmení Lazarovo.

Při vší slávě a všech velkých vítězstvích zůstal jenerál Hoche i pak dobrý, jako tehdy v dobách dětských v Montreuilu. Když jednoho dne při vojenské přehlídce jel v čele vojska okolo známého okna, seděla tam stařena, hltala očima pěkného jenerála, strachem a radostí sotva dýchala a septala jako tehdy před dvaceti lety: »Bože ten hoch spadne!« Kuchař z Versailií byl tam také; žasl, že dal vlasti hrdinu, a když mu blahopřáli, odpovídal sebevědomě »Ani byste nevěřili, s jakou námahou jsem to dítě vychoval! Představte si, občané, když mu bylo šest let, neuměl ani sebrat pěnu s polévky!«

*

Psaní synovo rodičům z r. 1664.

(Toto psaníčko náleží do města Lipníka mému laskavému panu otci Mikolášovi Zajícovi, do jeho vlastních rukú k náležitému dodání do města Lipníka.)

Můj milý pane oče spolu s mou paní matkú a všem milým přátelům. Výborné zdraví, svaté boží požehnání a jiné všechno dobré od Pána Boha všemohúcího z synovské lásky upřímně vinšuji a žádám. Při téjto příležitosti z žádostivého psaníčka od Vás ke mně poslaného sem vyrozuměl o vašich všech nedostatcích, kterak se máte a že již o všechno ste přišli, na starý léta těžce se živíte, toliko chalupu (máte), očekáváte, zdali bych se ješče navrátil, na ni hospodařiti chtěl. Já již místo od Pána Boha sobě obdařený mám a v Lipníku obývati nemíním. Pro mne Vy se na tej chalupě netrapte, nejprve roli prodejte, na to živi buďte, a potomně chalupu, těch peněz užívejte za živobytí vašeho, neopuštějíc mej nejmilejší paní matky, pokadž stačí, vedle mírnosti, jestli se Vám dobrý kupec nahodí, nedřte se v takovej starosti, na vaše stary léta. Pakli by Vás Pán Bůh ráčil smrtí navštívit, teprva, zbude-li co, nás spolu sestrú vedle libosti Vaší podělite. A nebo prodaje všechno, vinšoval bych sobě, abyste se ke mně dali, nezapomněl bych synovskú ochrannú rukú nad Vámi držeti, toliko abych Vás měl na očích pro opatření domu a pro prodej. Ale rozpakuji sobě, že Vy tak dalekej svět se nevydáte, ač bych Vás lepší chtěl opatřiti nežli sestra, kdybyste sobě rozuměli. V Humpolci lepší obživení a všecky svobody nežli v Lipníku, kdybych měl zdraví, jak také žádostivi ste zvěděti, tehdy bych se heskýho člověka nebál na obchod, ale to postřelení mý škody na ruku, a žena mi vždycky stůně, kolikráte sem ji se svíčkú čekal tento rok. Mi chvála Pánu Bohu žádná nemoc neškodí, kromě když se dobrýho píva hrubě napijí.

Co se dotejče města Vídně lonskýho roku obležení, taky sme ve velikém strachu byli, nebo k nám jako i k vám dalekost cesty 24 míle. Sackýho knížete vojsko táhnúce na Turka na všechny strany okolo Humpolce plundrovali. Jdúce spátkem ještě hůře dělali, vobilí do hnojův sypali, tak že sme my v straně od velkých silnic, toho sme ničehoš nezakusili, a proto se mi to místo líbí, že často vojáci netáhnú. Ale tohoto roku 1664 den před božím vstúpením ten večer Pán Bůh nás ráčil potrestati ohněm, tak že 55 domů zhořelo prachem. V tyto železný leta více žalostivých nežli radostných novin slyšeti. To vše na boha vložme a k ochraně jeho bo(ž)ské se vespolek poručme, tou naději majíce, že nás neopustí.

Vo příchodu mým k Vám..... nemohu pro dalekost cesty a doma nemám žádného..... sme sami a podruhyni třetí. Na tu se bezpečiti nemohu, abychme někam odešli daleko, nýbrž ponechati musím, bych při dobrém zdraví spolu s manželkou mou po velikej noci na svatú pout na Křtiny, aby se sestra vypravila protiv nám na tu svatú pout, však tam z Lipníka lidé bývají. S tím však můj laskavý pane oče spolu s paní matkú, mou nejmilejší sestrú, švagra a všech domácích k ochraně Boží poručím. Pán Bůh račiž bejti s Vámi a obživovati Vás rač. Váš upřímný syn s spolu s moji manželkú

vždycky každého času zůstáváme

Jan Zajíček, hrnčíř a súsed z města Humpolce.

Pozdravujte v domě mého pana lermistra a také pana Martina Růžičku, súseda vašeho a všech mých krevních přátel a dobrých známých.

*

Toto psaní mají v Lipníku vloženo na konci gruntovní knihy roku 1660 založené. — Zmínka o Vídni týká se onoho obležení, z něhož Vídeň vysvobodil polský král Jan Sobieski. — Křtiny jsou oblíbené poutnické místo na Moravě, severně od Brna.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 21. května 1914. Číslo 21.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

R. Bojko:

DVACETPĚT.

Padlo jich jenom dvacetpět — — —
Co je to celkem . . .? Kratičká, při kávě
shlcená noticka tisku,
s důkladnou zprávou o ztrátách na burse,
zisku,
o tom, že chystá se kdesi veliký slet . . .,

Dvacetpět, dvacetpět . . . Silných a
zdravých,
radostně odvážných, žhavých,
toužících, mladistvých těl,
prokláno bodákem, rozbito kartáčem
dunících děl,
bezcennou mrvou věčně lhostejné
země . . .!

Dvacetpět jenom, dvacetpět . . .
Co je to, pro obecenstvo, zvyklé
o celých hekatombách lhostejně číst . . .?
Dojme to jako na podzim se stromu
urvaný list . . .?
jak u cesty uvadlý květ . . .?

Dvacet pět, zabito zcela neznámým,
zcela lhostejným sokem,
leží teď nehybně, těžce a němě,
s vyjeveným, do prázdna rozevřeným,
nechápajícím okem,
s bílými, vyceněnými zuby skřivených
úst . . .

A proč . . .? Pro ostře barevný cár . . .
pro méně zdvořilých slovíček pár,
chytrácké pikle
hloupě nadutých diplomatů . . .
pro jakous neznámou čest,
podle násilnického státu . . .
pro touhy bezduchých snobů do slávy
krvavé růst . . .
pro žoky zlata, olejný trust,
pro pár odbytišť shnilého zboží, nových
obchodních cest . . .

MĚŠŤÁCI.

Bědní dědici zbankrotělých knížat a
hrabat,
jak vášniví novomanželé znaveně bledi,
v zamčených domech strnule na truhlách
obitých sedí
a s cynickou grimasou na rtech netečně
hledí — — —

Výkřiky hrůzy a vzteku, dusotem kročejů
chví se ulice.
Za okenice
vniká velení ostré, náraz bodáku, rachot
ručnice . . .

Co je jim po tom . . .? Chtějí svůj rabbat
vybraný s geniálností podvodných kupců
ze splíchlých kapes písmem
blahoslavených hlupců,
chtějí svůj klid . . .!

Ó, budou to spousty z úlů vyhozených,
zbytečných trubců
kdys na dlažbách velkoměst v krvi své
hnít . . .!

Fankica Nováková:

BOTIČKY.

V malé, chudé jizbě starého činžáku byla ještě tma. Okna zamrzla do rána po obou stranách, silná, bílá jinovatka přikryla veliké mrazové květy a ověsila i skulinu, proraženou na dolejší levé půlce, svojí pavučinou.

U protější stěny pohnulo sebou cosi. Šero se vkrádalo zvolna dovnitř, a jak vcházelo, obtáhlo svými prsty ostřeji obrysy těla, odpočívajícího na hromadě slámy a zahaleného v hadry. Na pavlači bouchly dveře, někdo zavolal řezavým hlasem do dvora: »Mariano, počkej, je tu pro tebe take chleba!« — nikdo však neodpověděl. Následovalo nesrozumitelné bručení, několik skoku, dvéře zapadly a zase ticho. Ve světnici na slámě usedl starý, šedovlasý muž v odřeném šatě. Na nohou mu z bačkor vylézaly prsty, zaobalené ve staré, barevné cáry. Odhodil kabát, jímž byl přikryt, i starou houni vzal se svých nohou a zvolna ji

přikrýval děvče asi šestileté, jež v noci schoulilo se těsně k němu, že sotva bylo za šera rozeznat těla dvě.

»Děde, mně je zima,« — táhle, rozespale zaškemral hlásek děvčete. Děd otřepal slámu se sebe, sehnul se nad děvčetem a pokud tomu jeho hrubé ruce dovolovaly, jemně zastrkoval šaty kolem malého tělíčka.

»No, už to nefouká,« — více pro sebe zabručel si a vzal z kouta těžké cvokované, záplatované boty. Nohy obalil ještě jedněmi hadry, které měl přes noc přehozeny přes boty, a došel potácivě ke skobě, zaražené vedle dveří, na niž visel kabát. »Jako když mne přerazí, ani postavit se člověk rovně nemůže,« pobručival si, oblékaje se.

»Děde, už jdeš?« ozvalo se se slámy.

»Vždyť se šeří, to víš, musím, beztoho přijdu pozdě. Tady máš kus chleba, půjdeš se mnou?«

»No jo!« odpovědělo děvče, balíc se do houně, aby ta trocha tepla z ní nevyprchla.

»Tak pojď, pojď, nemám moc času,« vyzýval stařík. Sám zatím usedl na rozlámanou židli a bezzubými ústy přežvykoval suchou skývu. Děvče se vyhrabalo z lůžka, zacvakalo zuby a hnáno zimou, poskočilo k staré, na dvou nohách stojící almaře, vyňalo hnědý, záplatovaný vlňák, zabalilo si hlavu a přes odřené modré šaty převléklo barchetovou červenou kazajku po nebožce mamince.

»Děde, máš provázek? Ta podrážka mi dnes odpadne, a já bych si ji chtěla přivázat.«

»Nemám, ale tamhle je kus popruhu, jen dělej, ať ten pes zase nenadává.«

Probouzel se den, když sešli dolů. Mráz stahoval chřipí, a když vstoupili na ulici, zajíkli se zimou. Na rohu zavál ostrý vítr, nadzvedl Frantině sukénky, až zamodralá kolénka odkryl.

»Děde, dej mi ten chleba do kapsy, je mi zima na ruce, sním ho až do polévky!«

Stařec vsunul chléb do vnitřní kapsy svého kabátu, zastrčil ruce do rukávu, jako do rukávníku. Frantina se mu zavěsila rukou o předloktí a dlaní svírala konečky dlouhého rukávu. Přišla ke klouzačce. Nepokojné mladé nožky zacupitaly a popojely několik kroků.

»Děde, dědečku, podívej se, jak to jede. A jak je ta klouzačka ostrá, ani hadr mi dnes nepřekáží.«

»Blázinku, pojď raději, je taková zima a ještě si ty křápy rozbiješ.« Leč Frantina neposlechla, svezla se pokaždé, kde naskytla se příležitost — každá z těch klouzaček byla ostrá. Frantina rozveselená a děda zamyšlený došli k novostavbě, kde on otloukal starou maltu z cihel.

»Že už vás čert nese, dědku! Přicházejí s tím parchantem jako velký pán do úřadu,« vítal je dozližitel.

Děda smekl na pozdrav ošumělou čepici, nepromluvil, vzal si nářadí a otloukal. »Frantino, zalez do boudy, tam tak nefouká, a vždyť máš celé nohy nahé — co zas děláš?«

»Ten hadr se mi svezl a už to nepůjde jezdit; dědoušku, přivaž mi to!« Poslušně se děda sehnul, přivázal a podal děvčeti chleba: »Na, ať nemáš hlad, za chvilku dojdeš pro polévku!«

»Já pujdu hned, jo, děde?«

»No tak jdi, alespoň se tam trochu ohřeješ!« Ze záňadří vyňal z červeného šátku desetník, ukázal jí na hrneček, pod nářadím uschovaný a Frantina běžela do nedaleké noční hospůdky, kde dostávali lacino zbytky polévek. Vlňáček se jí svezl poněkud do zadu a několik neposlušných, zrzavých kučer vyklouzlo na bílé čílko. Oči leskly se jí barvou světle hnědého sametu. Dnes prochvívalo cosi šťastného a radostného malou bytostí, neboť chvílemi se zastavovala, zasmála se a zase rychle pospíšila. Lelkovala v hospodě, ssála teplo a zápach připravovaných pokrmů a ohřála se. Vracela se opatrně, dlouhé, tenké prstiky objaly malovaný plecháček s teplou polévkou.

»Ach, děde, ten hřeje!« — přistoupila a podávala mu jej.

»Sedni si tamhle za cihly do stavby a jez, já se najím potom. Boudu nám zavřeli; ten pes křičel, že to není žádný hotel a že tam má cenné věci, tak jdi, jdi, a najez se někde!«

Frantina přelezla prkna, usedla za hromadu písku na zbytky sena a chutě se pustila do jídla. Dnes mizel obsah příliš rychle, již i černý proužek bylo vidět uvnitř, od kterého pravidelně náležela polévka druhému. Ale když dnes byla tak zvláště dobrá a teplá! Aby dědu neošidila, nenabírala si již, pouze ponořovala do ní lžíci, celou ji pak olízala a zajídala chlebem. Proužek vystoupil přece hodně vysoko. Odnášela zbytek dědovi, který mizel skoro za haldou připraveného staviva.

»Na, už jsem se najedla.« Podala mu hrneček a po očku se naň zahleděla, jestli snad se nezamračí, že mu zbylo málo. On ni brvou nepohnul, shltl zbytek, postavil plecháček vedle a otloukal dále. Chvíli se Frantina ještě potloukala kolem. Tu usedla na prkno, tam podívala se skleněným střepem na chladné zimní sluníčko a zase obvaz na botičce přitáhla. Pojednou se však rozběhla dlouhou úvozovou cestou ke svahu pod sadem, kde děti sáňkovaly. Včera, když odpoledne dívala se tady, slíbil jí jeden z chlapců, že dnes přiveze sáňky a sveze ji také. Stála nyní, čekala, ale nevěděla dost dobře na koho, neboť toho hocha nepozná, i kdyby tu byl. Vždyť sotva jí to řekl, odešel s ostatními

»Tak tedy pojď, kde jsi tak dlouho!« Asi devítiletý, hezky oděný hošík stál vedle.

Udiveně vydechla Frantina; a již si přitahovala sukénky, jako to viděla u ostatních děvčátek, která zde jezdila.

»Ale, víš co? Ty jsi menší, musíš tedy do zadu! Tak!« poliboval si hoch, když se usadili. Děvče se přitáhlo oběma rukama k němu, nožky mělo na

klíně průvodcově a tvářičku položilo si na jeho záda. Jeli — jeli — dlouho jeli a Frantině se zdálo, že nikdy ji nebylo tak krásně jako v té divoké jízdě s kopce. Přimkla se ještě blíže k chlapci. V hlavě se jí točilo a rty se mimoděk smály. O něco zarazili. Děvče otevřelo oči. »Vstaň, a jestli chceš, pojeď ještě; tatínek říkal, že se to na těchle sáňkách jezdí lepší ve dvou, že jsou dlouhé a dva víc zatíží.«

Frantina nerozuměla jeho výkladu, věděla jen, že zase pojede. Jeli jednou, dvakrát, třikrát, celou hodinu projezdili. Oba byli uřícení během do kopce. Když přišli po několikáté jízdě k místu nasedání, hošík pohlédl spěšně na Frantinu a zeptal se: »Jak ti říkají?«

»Frantina. A tobě?« »Jindra.« Usedli, rozejeli se, ale než mohli dojet do konce, zarazili o hadr, kterým měla Frantina přivázanou podrážku, hadr povolil stálým přebíháním.

»Ty máš rozbité botky, a není ti zima? Soucitně dotazoval se chlapec, který teprve nyní si povšiml chatrné její obuvi.

»Teď mi není zima, jeje, teď mě všecko pálí, i prsty tak moc hřejou, ale ráno, když jdu s dědem, hu, to bývá zima!«

»A kam chodíš?«

»Na stavbu; děd otlouká cihly.«

»A maminka?«

»Maminka? My nemáme maminku.«

»A kdo vaří?

»Chodím pro polévku. Ale jeďme už radši.« Děti znovu jezdily. Jindrovi to však nedalo.

»Víš co, já mám doma botky, které nikdy nenosím, jen když jdeme k tetě a tam tak nerad chodím. Já ti ty botky dám, chceš?« Frantina rozevřela široce své hnědé oči a nedůvěřivě se zeptala: »A nebudu je musit špagátem přivazovat?«

»To víš, že ne, mají právě takové tkaničky jako tyhle. Víš, do tvých se nabírá sníh a potom mi padá na klín a to by se maminka zlobila, ale až si vezmeš moje, budeme zase jezdit!«

»Tak jo!« odvětilo děvče, pohlížejíc na připravené sáňky k jízdě.

»Ty máš zlaté vlasy!« — poznamenal tiše hoch a opatrně zastrkoval jeden z vrkočů pod vlnáček. »Tak, ale teď jdu a hlídej sáňky!« Frantina usedla na ně, ale jak ji jízda lákala, bála se sama spustit. Za nedlouho přiběhl Jindra se svými svátečními botkami. Pomohl jí je zašněrovat, staré postavil do příkopu a dal jí také buchtu, kterou doma dostal.

V poledne přišla pro Jindru Mařena. Sebrala sáňky i hocha, zamračila se na děvče zmizela za rohem. Za poledne jezdila Frantina sama vedle na klouzačce. V těchle botkách se to jinak rozjíždělo a ani trochu se do nich nenabíral sníh! Již se dráha zase hemžila návštěvníky, když teprve přišel Jindra provázen maminkou. Než se maminka rozloučila s jakousi paní, doběhl hoch k Frantině a polohlasem vyzýval: Pojď, honem, než maminka přijde. Mařena na mě žalovala v poledne, že jsem jezdil s tebou. Stál jsem v koutku, ale to nic není, pojď!« Než mohli odejet podruhé, přistoupila maminka k němu, odstrčila Frantinu a Jindru pohladila po vlasech: »Jeď pěkně sám, to je přece hanba jezdit s takovou hadrnicí. Podívej, Rudolfek ani domovníkovic Nánu nevzal.« Obrátila se k ulekanému děvčátku a prohodila ostře: »Táhni, zrzoune, radši domů, tady se jen nastydneš a budeš pak chcípat!«

Frantina šla — za šera se přiloudala k dědovi. Jindra zahlédl jen neposlušný vrkoč poletovat nad vlnáčkem malého děvčátka.

Omrzela jej jízda. Vrátil se domů a četl pohádky o zakletých princeznách.

Druhého dne byl zase jasný zimní den, klouzačky se leskly jako úlomky zrcadla ve slunci, ale Frantina nevyšla. V noci ji rozdrobila zima, hlava ji bolela a uvnitř něco píchalo. Děd jí řekl, že nastydla a nesmí dnes ven. Večer jí přinese triko, má už na ně nastřádáno a až jí bude lépe, půjde zase s ním. Týden to tak trvalo, ale čím dále, malé holčice bylo hůře. V sobotu večer, když se děd vrátil, nepoznala ho a sousedka, která k ní občas přes den dohlédla, říkala, že stále prosila, aby jí obula botky. Splnila její přání a děvče se trochu uklidnilo. Stařec seděl vedle dítěte na slámě, hladil rozpálenou hlavičku a šeptal si: »Děvečko drahá!«

Frantina sebou nepokojně hodila a zavolala vesele: »Jeďme Jindro, jeďme, maminka tu ještě není!« Ulehla zas, zachvěla se několikrát a zdálo se, že usnula. Ale ne, Frantina neusnula, jen odejela se světa, dosnít svou šťastnější pohádku, než byl sám život.

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus a návod ke styku s uměním.)

3. Pryč s uměním!

Jaký div tedy, že občas ozvou se hněvivé hlasy: »Pryč s uměním!« Pro celé lidstvo není, celku životnímu neslouží a sloužit nemá, účelu nemá a nemá ho ani mít, je podezřelou »potřebou« pranepatrného zlomečku lidstva, — příliš drahý to přepych »vzácných duší«, vskutku zahalečných parasitů, na nějž oběti užitečné práce těch milionů nevzácných jsou nepoměrně veliké. Pryč s osobivou hrou kejklířův a pasořitů! Všechna ta vychvalovaná díla umělecká — bezcenné mýdlové bublinky, vyfukované na nezralou, dětinskou rozkoš vyjídačů prospěšné práce, ať výkonných uměl-

cův, ať poživatelů děl uměleckých, kteří podvodně a troufale vydávají umění za nadmíru důležitou záležitost lidstva — rozumí se, aby sami místo kusa užitečné práce živobytí své mohli si odehrát! Člověk, to znamenej: užitečný! Proto vyžeňte už umělce ze společnosti pracovitých! není proň místa v obci. Umělec, pachtící se leda po kráse, dle jednomyslného přiznání neúčelové a neužitečné, budiž cejchován jako zrádce užitečného díla pospolitého. Nebo chcete-li raděj: jako nedospělec, který nedozrál posud mravní odpovědnosti naproti všepráci lidské. Anebo chcete-li raději: jako nedužívec, jenž pravděpodobně ničím, ani bídou, ani posměchem, ani odstrkováním nemůže být vyléčen ze své esthetic insanity.

Nejdřív byl to soud Platonův nad umělcem, jejž vyhnal ze svého ideálního státu, nevěda zhola co s ním; a od té doby byl to vyslovovaný i nevyslovený úsudek o umělci v nitře všech Platonův a Neplatonův, zatím až po Tolstého. A ovšem bude to úsudek občas vyslovovaný i po Lvu Nikolajeviči.

Vedle nich, hněvivců, žehrajících na domnělou sociální neužitečnost umělce a umění, rovněž je dost hlasů, které vykládávají, že nebude nutno tak násilně vyklízet umělce za ohradu obce lidské: vymře. Vyhyne sám, právě svou neúčelností, pro nepotřebnost a protismyslnost práce, která prací není a již vlastně nikdo, přísně vzato, nemá zapotřebí. To konečně pochopí i umělec, ustane od své chiméry, chopí se užitečné výroby košťat nebo jiné prospěšné práce v živobytí, a umění tak zmizí bez operačního řezu, tiše a prostě, jako dětská nemoc lidstva.

Anebo přestane, protože už naplnilo svou úlohy v oblasti nižší civilisace člověcké a pozbylo své dřívější jakés takés užitečnosti nástupem civilisace vyšší. Nač popírat, že bývalo užitečno, sloužívši v počátcích lidského vývoje za prostředek pohlavního výběru, tak jako u páva krásný chvost a mohutná hříva u lva? Nyní tento úkol lépe zastane vědecké poučení. Anebo sloužívalo-li kdys sociálnímu lišení lidí, dnes, kdy nalezeny mnohem okázalejší způsoby takové diferenciace, není už umění třeba.

4. Posedlost umělců.

Kterak s tím však srovnat patrnou z á k o n n o s t velikého vývoje umění, zákonnost, kterou se béře proud umělecké práce na světě právě tak prudce, nezadržitelně a nutně, jako teče veliká řeka? Tohoto patrného, unášivého proudu nelze vyložit vůlí jedincův umělcův (ani takoví obři, jako Michelangelo, nedávají libovolného směru další práci umělecké, jako ani sami nemohou jít ve svém díle kudykoli!), nelze ho zcela vysvětlit jakožto pouhý následek dostižení jistého stupně politické nebo hospodářské organisace lidské společnosti; tím pak méně bylo by lze umělecké úsilí a vývoj jeho vyložit pouhým výdělkářstvím, důvody pohlavního soupeřství, slávychtivostí nebo zálibami mecenášů.

Ještě víc však, než zákonnost tohoto velikého celkového zjevu dává člověku myslit věc ještě pozoruhodnější: neustálý příchod umělců, kteří m u s í tvořit tak a nemohou vůbec tvořiti jinak. Nemyslím tím pouze umělce, které nese velká vlna dobová, síla slohové a směrové tendence, neodolatelně strhující duše lidské, aby pracovaly tak říkaje v zajetí osnovných zvláštností doby a slohu; nýbrž nad to, a zejména umělce, kteří musí tvořit p r o t i vlně dobové, jakoby už dnes zachváceni novou vlnou, která teprve zítra se viditelně projeví, iniciatoři a průkopníci čehosi nového, co oni sami ještě plně nechápou, nepřehlédají, ba ani netuší, co však volky nevolky musejí konat pod neodolatelným nátiskem vniterného imperativu. Nejsou tito výjimeční duchové, na něž spadl imperativ boží, pouze v umění; všude jinde jsou stejně, v náboženství, vědě, prosté praxi žití, mezi proroky, vladaři, básníky, učiteli života, vědci a hlasateli náboženství — a to právě činí zjev takových vzácných umělců tím pozoruhodnější. (Už sama paralelita takových umělcův, ovládaných neodolatelným imperativem zítřka, se zjevy v jiných oblastech úsilí lidského dává důležitý pokyn k pochopování hluboké souvislosti umění s ostatními silami vitálními.)

Byli a jsou zajisté umělci, kteří svého umění nepociťují za pouhou krásnou bezúčelovou hru, nýbrž za nadmíru vážnou, těžkou, ba krutou, nezniknutelnou p o v i n n o s t, kterou jim nutno splniti děj se co děj, byť i musili na to vycedit poslední kapku krve a kolem rozbořit životy. Ano, byli, jsou a dojista vždy budou umělci, pro něž umění je strašným démonem v pravém smyslu slova (mluvívají někteří jako třeba van Gogh přímo o démonu); umělci zachvacovaní skutečnou posedlostí, aby konali své dílo bezohledně, dravě, s úžasnou prudkostí energie a tempa (vzpomeňte jen na Michelangela, Maréesa, Meuniera). U všech těchto naprosto nemohlo běžet o dílo odtržené od celku životního, pro ty

naopak umění bylo totožno a souvýznamno se životem, a krom něho nebylo pro ně života. Pro vzácné duchy tohoto druhu naprosto nestačí šalebná hračkářská formulka esthetických velekněží, že krása nemá účelu, umění funkce a umělec úlohy ve velikém dění životném; neboť už jen sama velikost jejich vášně tvůrčí, nemožnost utéci svému dílu, démoničnost jejich uměleckého dychtění roztrhávají onu maličkou, nuznou formulku, jako veliký džinn arabské pohádky láhev. Není dojista náhodou, že snad u všech těchto umělců »posedlých« projevuje se i mohutně živé, samostatné cítění náboženské a sociální, zcela mimo formule a názory jejich společenské vrstvy, církve, národa.

Věřím pevně, že běží tu o pravé vyvolení milostí Ducha, o skutečnou posedlost ideou boží. Tou milostí dostává se jim vzácné výsady, spatřit krásu z přímа v její pravé, nejhlubší podstatě; z tohoto bleskového poznání podstaty krásy podává se jim pochopení jednoty života v jeho silném tíhnutí k harmonii, podává se jim jejich náboženství a ethika.

Ze všech těchto pozoruhodných zjevů, které nejsou abnormními zvláštnostmi, nýbrž úkazy konstantními, svědčícími o zákonnosti a nutnosti, objevuje se mi jako jistota, že umění nikterak není pouhým přepychem hrstečky duší, hračkou a hrou, zbytečnou výkrasou odsouzenou k zániku, nýbrž důležitou potřebou celkového dění životního; ukazuje se mi, že vztah jeho k celku života je zcela jistě jiný, bytostně různý od toho, který mu přisuzuje obvyklé, všední a mělké pochopování.

5. Zlo starého názoru: pro umělce.

Dosavadní názor o vztahu (vlastně nevztahu) umění a života, o bezúčelovosti umění, o jeho nesounáležitosti s ostatními ethickými silami bytí pokládám za zlý blud, jenž několika směry způsobuje vážné škody.

Nejprv u m ě l c i samému. Nemyslím tím ovšem umělce onoho vzácného druhu, se strašně krásným privilegiem posedlosti; neboť takový umělec vidí p r a v ý vztah věcí, neboť spatřuje hloub samu podstatu krásy. Nýbrž mám na mysli v e l k ý v o j umělců opravdových, leč ne do té míry ovládaných démonem a ne tak pronikavých nazíratelů podstaty krásy, kteří právě pro tuto nedozíravost, pro niž neodhalujе se jim smysl umění vubec, jeho účel a funkce v životě, nenalézají pevné a zcela upokojivé odpovědi ani na otázku po smyslu svého díla vlastního. Tvrdím, že všichni tito musejí v nitře krutě trpět (třebas nepřiznávajíce) bludným učením, jež od školy až po smrtné lůžko slýchají neustále vůkol sebe. Odpověď esthétů na mučivou otázku: »Nač je tvé dílo? Nač tvoje kruté úsilí plné trudu, odříkání, zoufalství, agonie?« — nemůže jich uspokojit na dlouho. Myšlenka, že by dílo života bylo pouhou krásnou hrou s liniemi a barvami, plochami a světly, neúčelnou prací pro esthetickou rozkoš zcela malinkého hloučku vzácných vyvolenců, je ve své životní perspektivě příliš strašna a mučiva, aby nezaváděla tvořícího umělce na zlé cesty, zlé pro dílo i proň sama. Štěstí a posily pro umělce v ní jistě není; a tím méně, čím v něm větší sklon k vlastnímu myšlení. Neboť který názor je vskutku v í c pokořující pravého umělce? názor »stáda«, popírajícího jeho raison d'être v ů b e c (vyjma umění, které »sype«!), anebo názor »milenců krásy«, shledávajících ve všem díle umělcově čirou h r u, bez sounáležitosti k ethickým silám a tendencím bytí? Proto je mi podivno, jak i mezi umělci mohl se ujmout blud l'art-pour-l'artistický; že mohl se zrodit v houfci sobeckých milencu krásy povrchu bytí, přátel veselé hry na život, nedivno mi. Ale umělec-tvořitel? Kterak ten jenom mohl přistoupiti na prohlášení své práce, kruté a těžké, sžíravé a spalující duši i tělo — za hru? Vždyť právě toto prohlášení je ortelem, který musí dovést umělce k popření smyslu svého díla, k úplné nevěře v umění netoliko své, nýbrž všecko. Tak názor mající ve svém základě nevěru v život nutně a logicky zavádí bludnou mysl i k nevěře v umění, ve svou práci vlastní. A z toho opět lze vytušit, že tento názor nemůže být správný.

Umělec nezbytně musí počít trápit se řadou pochybností, sic užitečných tenkrát, když se mu podaří vítězně se z nich vymotat a nevěru svou přemoci radostnou, kladnou věrou; ale kolik krásných příležitostí d o b r é h o díla, kolik hodin vnitrného štěstí, kolik slavně rozechvívajících okamžiků vědomí plné paralelity svého vlastního díla s dílem božím zahyne navždy těmito pochybami bez užitku? a kolik srdcí méně statečných, méně vytrvalých v zápase s sebou v nich zchátrá, zpodlí a zemdlí na vždycky?

Neboť kterak se vymotat bez nebezpečného úrazu z takovýchto otázek? —: N e m o c i tvořit nikdy pro ohromnou většinu člověčenstva? m u s i t věčně tvořit jen pro pranepatrnou hrstečku? Je u této

hrstky vskutku jistota, že vidí a do dna proniká skutečné dílo tvoje, umělče? není snad spíš nebezpečí, že vidí v něm toliko sebe, hledajíc věčné a nutně pouze sebe jako ješitná žena v zrcadle? Kde je záruka, že i ta hrstka opravdu tvého díla má zapotřebí? Je hodnota bytostí, duševní spřízněnost a myslivá výška této hrstky vskutku taková, aby duše jejich cele a pravě odpovídaly tvému dílu? Je kruté úsilí umělcovo adekvátně vyvažováno vniternou odezvou druhých duší? Jak veliké a naléhavé je podezření, že není a nikdy ani být nemůže; ale pro koho potom vůbec tvoří umělec své dílo tak jak je tvoří, neustále dychtě výš, neustále nespokojeně opravuje a zdokonaluje a tím tedy ustavičně jen zveličuje onu propast mezi dílem a lidmi? tím víc tedy se osamocuje, tím silněj tedy zmenšuje počet těch, kdo jej mohou sledovat? Vrchol tedy, dílo cele dokonalé, — není-liž to nezbytně dílo pro nikoho, tak zrovna, jak v subtitulku Zarathustry napsal si Nietzsche? Stojí pak vůbec za to, tvořit umělecky, když člověk konec konců tvoří jen pro sebe sama, a když nezbytně vždycky, musí býti trápen nepřestupnou vzdáleností mezi svým uměleckým snem a konečnou prací deficientní a deformovanou? (Pokračování.)

SKOTSKÉ PÍSNĚ ROB. BURNSE.

Zhudebnil L. van Beethoven. Přeložila Helena Růžičková-Váňová.

Západ slunce.

Již slunce k západu se níží
za vrchy hájem věnčené,
v jezeře spícím se shlíží,
v purpuru záři plamenné.

Však přec mne netěší jak dřív
malebná nádhera kraje,
v nejbohatších když barvách svých
za slunce západu hraje.

Já lhostejné pohlížím v dál
a vidím Tweedu stříbro plát,
na pyšné zříceniny hlavé
korouhev posvátnou vlát.

Jezero tiché, vonný vzduch,
řeky proud, hory, stromy, hrad,
zda ve vás ve všech jiný duch?
Či s víček mých sen zmizel snad?

Ach, přetržený pergamen
nepřijme více barev tvých,
a rozbitý-li nástroj tvůj,
ten navždy zůstane již tich.

Tak raněné-li duše tvé
bol oko tvoje zastírá,
pláni jen chudou zdá se být
samého ráje nádhera.

Ó, sladký čase!

Ó, sladký čase, kdy s radostí, plesem,
ku tanci a zpěvu řady vodil jsem!
Kdy svěže, z pramene jasná jak záře,
duch můj prudce tryskal a vířil jaře!

Sem víno, sem! Dej mi pít!
na radost, příteli můj, zvedni číš!
Pít, až sny mládí přiblíží se ke mně!
Proč mizí jen v dáli temné?

Vraťte se, sladké dny! Zas jednou přijďte,
vy postavy vzdušné, bujaré, čárné!
Dejte svému druhu, u sklenky jenž dlí,
pozdravení vlídné, úsměv kouzelný!

Sem víno, sem! Dej mi pít!
na radost, příteli můj, svou zvedni číš!
Pít, až sny mládí přiblíží se ke mně!
Proč mizí jen v dáli temné?

Mohu-li zapomnít? Bez vás být? Ne, ne!
Tep prudce bije, ve víně kouzla čár,
a slunce podzimní, ač krátce plane,
přec sladší jest a dražší, léta než pal.

Sem víno, sem! Dej mi pít!
Na radost, příteli můj, svou zvedni číš!
Pít, až sny mládí přiblíží se ke mně!
Proč mizí jen v dáli temné?

Spanilá dívka z Inverness...

Spanilá dívka z Inverness
radosti nezná nižádných,
v stesku bolném, proudu slz,
zář zraků hasne překrásných.

Tak ohlušila srdce mé
dne neblahého polnice,
kdy otec drahý padl můj,
s ním pospolu mých bratrů tré.

Rubášem jim zem krvavá,
jich rovu již zapadá sled,
tam muž též leží nejkrasší,
jenž luzných děv kdy poutal hled.

Ti třikrat běda, ukrutný,
tys srdce zničil blahý sen,
jež touhou po tobě nyjic,
pro tebe mělo lásku jen!

DROBNOSTI.

JAK SE NEMÁ PSÁT O SLEZSKU.

Přátelům sportu dostávají se často do rukou obálky s tištěnou adresou odesilatelovou: Sportovní klub Lučina v Slezské Ostravě«. Nevím, kterým druhem sportu se klub ten zabývá, ale jistě zkažením mluvy kmene, mezi nímž žije. Máť tři chyby ve svém nadpisu. Říčka, tekoucí od Blendovic na Polskou Ostravu, se nazývá L u c i n a a ne Lučina. Tak je pojmenována na mapách generálního štábu, který poličkuje češtinu jak jen může. Označuje často naše c háčkem: tak na př. naši Césavu u Židlochovic píše Česava. – Historický název města je P o l s k á O s t r a v a, nikoli Slezská Ostrava. Máme Uherské Hradiště, Uh. Brod i Uh. Ostroh, které zůstanou vždy dobře moravskými městy a nikomu nenapadne je křtít jinak. — Konečně žijeme *na* Moravské a *na* Polské Ostravě třeba všecky české listy na březích Ostravic vyházely *v* obou Ostravách ve svých nadpisech. Žijeme také *na* Hané a *na* Moravě. Dále užívají slezské listy nestvůrného tvaru Karvín. K a r v i n á je správný název, ale protože Němci praví Karvin, papouškuje to kde kdo po nich. Podobně píše se nesprávně v českých listech Hulčin (něm. Hultschin) místo H u č í n (Hlučín), Malé Kunčice (Klein Kuntschitz) místo K u n č i č k y u Ostravy. Utiskují nás surově vítkovské železárny a ne vítkovické (Witkowitzer Werke), jakož i branská továrna u Opavy a ne branecká (Brancker Fabrik). Na pruských hranicích leží Š t í t i n a, čili dědina štítská — a ne štítinská (stettiner Gemeinde), jak psávají opavské české noviny. Za Frýdkem jsou B r u z o v i c e a ne Brusovice (Brusowitz). — Tak nám píše rozhorleně Slezan.

DVA DOPISY J. NERUDY.

Otiskujeme dva nově nalezené dopisy Nerudovy, nalezené v pozůstalosti Jaroslava Němce, syna Boženy Němcové, jenž byl ředitelem střední školy státním radou na Rusi a zemřel r. 1898. — Obálky dopisů nejsou dochovány. První psán je jakémus L a c h m a n o v i patrně do Prahy, druhý Jaroslavu N ě m c o v i do Oděssy, kde tenkráte byl professorem kreslení a rýsování na reálce.

Milý Lachmane!

Právě se dovídám, že nastoupíš cestu po Čechách. Jelikož Tě před Tvým odjezdem více nespatřím, píšu Ti zde své „s bohem". A mnoho štěstí k Tvému podniku. Jeť to kapitální nápad, procestovat Čechy, sebrat fotografické album domácích krás i památností — prosím, abys mne zpravoval o směru svých cest. Jsem tím potěšenější myšlenkou tou, že ji provodíš právě Ty a že tedy o dobrém, důstojném výsledku nemůže být pochyby. Radím, abys se také stavěl po známějších místech a poskytoval příležitosti našim krajanům, by sobě opatřit mohli podobizny dobré.

Mnoho zdaru Ti přeje

Tvůj

J. Neruda

Můj milý!

Tak si myslím: Když tam v tom černomořském kruhu svém činíte ochotné sbírky na všechno, že byste také mohli učiniti jednu pro náš spolek českých žurnalistů. Zvláště letos by taková připomínka z dáli byla pravým osvěžením pro nás. Musíme letos takřka zahálet, nemužem a nechcem sbírkou svou překážet nijak velkým sbírkám na Národní divadlo. Je ale tak duležito pro budoucí veřejný život náš, aby spolek existenci žurnalistů zajišťující byl pevně podepřen. Je mlád a nestane-li se hned na počátku něco proň, nestane se nic vydatného později více — ty zjevy jsou v českém životě známy. Tak tedy — možno-li.

Přítele Bučinu mně srdečně pozdravuj. S radostí jsem četl jméno jeho dnes v seznamu pro divadlo. Tvé ženušce upřímnou úctu mou a Tobě stisknutí ruky

Tvůj

14. 3. J. Neruda,
80. Konviktská ulice, 28.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Divoch a kukátko.

(Vypravuje misionář.)

Po palmovém pobřeží jednoho z ostrovu novohebridských ubíral se misionář ve společnosti domorodcově. Najednou ukázal bystrozraký Melanésan do dálky, kde bylo vidět drobnou postavu jiného domorodce:

»Tam jde můj nepřítel!« zvolal:

Bílý misionář vyňal své kukátko a zaměřil jím na vzdáleného chodce, a řekl: »Jde někdo.«

Na to kukátko podal svému společníku, jenž, zíraje kukátkem, jevil vždy větší rozčilení. Náhle spěšně předav kukátko misionáři, chopil se oštěpu a rozpřáhl se k vrhu, hledaje očima cíl. Ale co to? Nepřítel byl tak vzdálen jako dříve. Znovu chopil se bělochova čarovného přístroje a znovu uchopil svůj oštěp a — opět byl

zklamán. Jak si tu pomoci? Tak vzácná příležitost a on by ji měl ztratit?

Prosím vás, řekl tedy misionáři, podržte vy mně kukátko, a já ho probodnu —

BOTANICKÝ KOUTEK.

Bukač. (Blatouch.)

Bukač je bujný, rychle roste. Je nafouklý, nabubřelý, tlustý sádelník — jenom že místo sádla má vodu. Podívejte se, kde nejraději roste: keříkovité trsy jeho sedí po dolinkách, úpadech, v příkopech, náplavech kalužích (laka = kaluž.; luž. lokačina a rus. kalužnica), slatinách (něm. Latein; na Zvoleňsku »lataj«), a sledujete-li tok luční stružky, dostanete se s bukačem i do potůčku, kde už si nějakou tu zátočinku vyhledá. Má rád hodně hlíny a hodně vody, to jest bláto. Proto mu říkáme blatouch bahenní. Nemiluje, jak vidíte, rychle běžící vodičku, chce se pohodlně nassát té luční šťávy a proto sedí v dolíčkách, jamkách a příkopech, kudy voda nepospíchá sice, ale kde mírně proudí a je jí stále dostatek.

Celé léto zde sedí, ba od časného jara do pozdního podzimku vidíte jeho květy. V jeho ročním životě jsou dvě období: jedno plodné, se starostmi o rodinu, a to trvá až do července; druhé vzpomínkové, kdy Sluníčko staví se k matičce Zemi jako z jara, tedy v září a říjnu — v té době vzpomíná na své mládí. To dělají ovšem i jiné květinky, na př. rozrazilky a pomněnky.

Do potůčku se dostane tak: semínko připlave za velkých lijáků stružkou luční a uchytí se někde v náplavu, na mělčině, pod blinitým břehem (na Hlinecku »potočník«). Je tedy stále v sousedství skřehotavých žab a švechtavých kachen (u Čes. Třebové »žabí kvítí«, pols. »kaczyniec«, podle našich dětí »kačenka«).

Spotřebuje mnoho vody. Uzlaté kořínky mnoho i nassají, mnoho vody proběhne jeho tučným tělem (lodyhy jsou duté!), a tudíž opotřebovaná voda musí někudy a rychle ven! Proto má takové široké listy jako podkovy (staročes. »koňské kopyto«, u Vlašimi »kravská noha«, pols. »nogietek«, rus. »nogotki«), které mají četné maličké otvůrky zvané póry, jimiž se voda odpařuje. A proto má blatouch tolik těch listů!

Lodyha, jak vidíte, je docela hladká, holá; to proto, aby při lijavcích mohla voda lehce protékati.

Už z jara na koncích lodyh objevují se kulatá, boubelatá poupátka (»boubelky, bambulky, balvoka«), která se dají nakládat do octa jako kaprlátka a jíst jako kyselé okurčičky. Vyrůstají jedno po druhém postupně tak, že jich vždy dost najdete. Po jarním dešti na slunci rozvíjejí se ve veliké květy, bulicí oka žloutkově žluté (vaječák, žloutníček, Dotterblume — dotter = žloutek), které se lesknou mastným leskem, jakoby je máslem pomazal (mazanečky, lívanečky, blyskač, měsíček, žarouš atd.*). Vlastně je to zbarvený kalich, který chrání dokonale vajíčka i prášníky před deštěm, i láká hmyz svou křičící barvou. Má 5 plátků tvořících misku nebo košíček (řec. kalathos; z toho lat. Caltha = blatouch), po němž jako po zvonečku stéká voda. Ve květu se totiž nesmí pomáčet žlutý prášek, pylová zrníčka, ani se nesmí zelená vajíčka nachladit. I ta vajíčka, i ten prášek jsou klenoty každé rostliny. Pozorujte, jak každá si je opatruje jako oko v hlavě.

V každém květu blatouchu najdete na dně uprostřed 10 i více vajíček, podlouhlých, k sobě přitulených a kolem dokola obklopených četnými tyčinkami. Na koncích vajíček jsou jemné, štětičkovité blizny ven ohnuté, čekající na pyl. Ten jim přináší hmyz, přiletující na medovinku, z jiných květů blatouchovitých.

Jak víte, z daleka zlatí se luka »žluťákem«, žlutá, jasná barva upozorňuje hmyz: sem, sem! Přiletí čmelák, cítí medovinku, sedne na květ a hrabe, hledá: medové jamky jsou ukryty dole na vajíčkách. Při tom hrabání a otáčení těla bzučák naprášı na sebe mnoho pylových zrníček, která se vysypávají z prášníkových palíček na vnější straně, od blizen odvrácené; na jiném květu čmelák jistě zavádí o štětičky blizen, tyto rychle pyl přidrží a do sebe vssají. Utvoří zúrodňující šťávu, která čekající vajíčka probudí k novému životu. Pyl ovšem musí být suchý; proto ta ochrana před deštěm! Nejraději mají kvítky pyl přinešený hmyzem; domácí obyčejně vajíčkům nejde k duhu.

Po opylení kalich opadne, tyčinky s prášníky se scvrknou a zmizí, a zůstanou z vajíček dorostlé měchýřky s četnými seménky. Měchýřky pukají švem dovnitř, proti sobě, když semėnka úplně dozrála. Čekají jen na prudký déšť, tu se otevrou měchýřky dokořán, semėnka vyskočí a odplavou. Tak se dostanou až do potůčku z louky a bažin.

•

Bukač je hořký; i ta vůně je hořká. Má totiž jedovatou, hořkou vodičku, která ho chrání od býložravců. Staří Čechové mu říkali »žlutá tolita«; tolitou označovali vždy jedovatou rostlinu (U Velvar říkají »chcípanka«). Chladivé listy dávali dříve na boule, opuchliny, rány, puchýře i vředy.

---

*) V Chržíně u Velvar zlatý květ, okolo Vltice mastný knedlík, na Hlinecku máselník, na Rakovnicku máslovníček, Doláci na Mor. vajčák, na Šumavě květec atd.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společno s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyr. Dušek — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 28. května 1914. Číslo 22.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5'—, půlletně K 2'50, čtvrtletně K 1'30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

STANISLAV LOM:

PŘÁNÍ.

Stará pohádka
o lidském štěstí.
Smíš míti tři přání, která ti splní
kdosi — — —
Promarníš dvé — — zbývá ti poslední — —
jediné!

Čeho si žádáš, dítě člověka?

— — — Chtěl bych být milionářem!
Povozy, korektní služebné, zlato,
bohaté zámky a nádherné zahrady, ženy —
tisíce skrčených hřbetů — — —;
ovšem i humanita
by dostala díl:
nemocnice i útulky stáří, čítárny, knihovny,
divadla, musea,
kulturně tvořícím lidem doživotní platy —
Ano!
I milionář má srdce a pochopení pro
kulturní potřeby lidstva!
K milionu tak narůstá milion
a miliardy se kupí — — —

Och, papírová hro z karet;
řítíš se! Je z tebe zase jen jediná karta
osudu.

Jsem skromný.
Chci jen, bych pokoj měl od stáda
hlučících opic!
Pro všechno na světě klid!!
Nic víc!!!

Ne dlouho!
Jako by do tyče hromosvodu
udeřil blesk a prožehl její nitro.
Chci překonat hranice lidství!
Tisíce lidí vést,
býti jim spasitelem
a objevitelem
nových cest!
Stvořiti dílo, jež stálo by po všechna lidská
léta
a větší bylo,
než se kdy komu snilo
od stvoření světa!

Bído, jež budíš mne z tohoto sna!
Jsem malý tak, ubohý!
Chtěl bych jen, aby mne někdo měl rád —
abych mu něčím byl — — —
sic zalknu se vlastní
nesmyslností!
— — — — — — — — — — — —

Tak přání za přáním ze srdce vzlétá:
Být králem tohoto světa;
být geniem světů vyšších
a oporou bratří nižších;
dáti se cele všem veselým, smutným, tvrdým
i rozkošným, božským i pekelným hrám —
a konečně: býti sám!
— — — — — — — — — — — —

A bylo to včera,
jarního podvečera.
Bez kvetl, tlumeně zpívali večerní písně
ptáci,
několik hodných lidí na lavičkách hovělo
sobě po týdenní práci.
Jak by to ani nebylo v našem městě — —
Však hluk se již blíží a zvedá se špinavý
oblak na prachové cestě — —
To rozjařeni se vracejí do města nedělní
poutníci,
a každý muž cigáro v ústech a žena má
v náručí uvadlou kytici.
Tu a tam v zástup se mísí
strhané rysy,
nečisté ruce
pouliční prostituce.
Kolovrátkář spitý láteří
na dítě s rhachitickou páteří — — —
patrně malý byl u cesty výdělek,
a zase tu pondělek — — —!
Se soudruhem každý z těch lidí tu závodí
v křiku,
zatím, co děti jich povykují
a jiné jim přizvukují
na vřeštivé trubky a foukací harmoniku.
A květy! O tragiko krásy!
Proplétají ženám rozcuchané vlasy
a v kyticích, svírány horkýma rukama, vadnou
a nenesou radost žádnou.
Přitěží již se staly — — —
Do prachu s nimi! A dav je šlape a přes ně
se valí — — —

A já jen toužím:
Mít daleko, daleko odtud kdes uprostřed
zahrad
bílý dům,
by drahým byl do něho pokaždé návrat
a sladké v něm vzdání se snům,
bych, obklopen zeleně valem,
byl v království bez mezí králem
a milionářem,
smějícím se všem svým vysněným
milionům!

Květen 1914.

B. BENEŠ:

POVÍDKA O PANU RADOVI.

S vrchním radou zemského soudu Trojanem setkal jsem se po mezidobí skoro dvanácti let. Před tím seznámil jsem se s ním v Příbrami, kam dojížděli jsme z Prahy do veselé společnosti svých přátel u Bucharů. Rád vzpomínám těch chvil: byly srdečné a radostné. A vrchní rada zemského soudu Trojan — tehdy ještě prostý soudní rada — těšíval se spolu s jinými na naše občasné sobotní večery, prohřáté slováckými písničkami, které si získaly srdce všech rozšafných pánů radů všeho druhu: soudních, školských, báňských atd. Snad bylo to jiné ovzduší, snad byly to naše písničky, z nichž tryskala mladá a krevnatá síla ať v jejich teskné ať veselé tonině, co tak družně nás vázalo, odstraňujíc distinkce a epauletty společenského postavení — nevím už; ale skutečnost byla taková, že vedle pana soudního rady seděl jsem já, tehdy ještě potulný člověk bez určitého zaměstnání, vedle pana školního rady mladistvý podučitel, vedle pana báňského rady veselý báňský akademik z moravského Slovácka; a po druhé straně pánů radů krejčí Liferunk, jenž ani neměl vlastního domu, báňský praktikant Bůček, rodem Slezan a srdcem Slovák, a věčný filosof Mazaj, čistokrevný Slovák a zpěvák, jakého nebylo široko daleko. — A měli jsme se rádi všichni.

Je osudem osudu, že všecko rozvane. Rozváli jsme se i my — bůh ví, kde nás všech je konec!

Proto, když po dvanácti letech náhodou se mi událo setkati se v O. s vrchním radou zemského soudu Trojanem, byl jsem příjemně překvapen a rád jsem se k němu hlásil. Seděl ve společnosti místních notáblů a jejich dam. Společnost ta mne jinak naprosto nelákala. Je totiž u ní zaveden mrav, kterému nijak nemíním se podrobiti, že lidé počítáni jsou teprv od inženýra nebo deseti tisíc korun příjmů nahoru.

Vrchnímu soudnímu radovi jsem se asi svým přihlášením nezavděčil; nápadně dlouho napínal pamět, než si na mne vzpomněl. Uprostřed hořejších desetitisícu O-ských, kterých ostatně bylo na počet snad šest, sedm, nebyl si jist mojí nynější provenience. Blahovolné uvítání však, jaké mi prokázali domácí z jeho společnosti, jej asi poněkud uspokojilo.

»Hleďme, hleďme — jak člověk zapomíná — sotva bych si byl sám vzpomněl, kdybyste mi nepřipamatoval minulosti. Nu, není divu, je to tak dávno a to víte: při mém úřadě vrchního soudního rady přijde člověk s tolika lidmi do styku — —«

Přišel jsem za těch dvanáct let do styku zajisté s více lidmi, než vrchní soudní rada Trojan, ale přes to mně pamět nevypověděla. Bylo patrno, že vrchní soudní rada netoužil už tolik po mojí společnosti; ani mne nepozval, abych si usedl.

Usedl jsem tudíž bez pozvání.

»Pan vrchní soudní rada pozapomíná dokonce i na náš příbuzenský poměr,« podotkl jsem dosti zlomyslně, vzpomenuv náhle jisté události.

»Jak to?« Rada Trojan zvedl ke mně tázavě zrak.

»Pan vrchní soudní rada je přece mým strýčkem.« To byl můj trumf, který přebíjel esa rady Trojana. Ztajil jsem úsměv ve sklenici, kterou jsem pozvedl ke rtům.

Rada Trojan zrudl ve tváři i na pleši, která se mu za dvanáct let rozšířila až hluboko do týla. Rozpaky, ve které upadl, přenesly se loyálně také na ostatní společnost. Jen paní inženýrová Šulepová, která z dcerky dozorce na jámě vyrostla na choť závodního, uráčila pichnout:

»To je asi vtip — není-liž pravda?«

»Ubezpečuji, že nikoli; avšak náš příbuzenský poměr je zcela diskretní.«

Svojí pythickou odpovědí jsem rozpaky rady Trojana ještě zvětšil.

»Pak je to nějaká delikátní historka,« minila paní stavitelová.

»Je-li zajímavá, tedy nám ji vyložte,« docela neprozřetelně pobízela mne paní doktorová.

»Lituji; takovou historii možno pouze napsat.«

»E — hlouposti!« rada Trojan mávnul rukou, probíraje se z rozpaků. »A vy ještě píšete? Tuším, že něco takového tehdy v Příbrami se o vás mluvilo.«

»Občas, pane rado. Vlastně teprve zase začínám. Těch deset let jsem věnoval jiné práci.«

»To bylo docela rozumné od vás. Kampak dnes s psaním! Kdo by měl dnes kdy na čtení —«

»Což, noviny, to ještě ujde; sám si je občas přečtu,« holedbal se stavitel Padrtha, jenž rád si přisvojoval zvučnější titul architekta.

»A jestlipak máte už nějaké zaměstnání?« otázal se mne soudní rada Trojan; házel eso.

»Jsem tajemníkem v sousední obci.«

»Ach, dejte pokoj! Víte: obec, divadlo a noviny, to jsou poslední stanice pro intelligenta. Kdo už neví kudy kam — eh!« Rada Trojan házel nové eso.

»Bez urážky, pane sekretáři — u nás doma také měla obec tajemníka, ale jen dva roky; víte, musil jít — a potom už nechtěli o tajemníkovi ani slyšet. Vede to teď kostelník a také je to dobré.« Stavitel Padrťha na dotvrzenou nicotnosti všech obecních tajemníků dopil sklenici do dna. Rada Trojan se nad vyloženými esy zálibně usmíval.

»Těžko takový případ generalisovat,« odtušil jsem zcela klidně. »Znal jsem jednoho stavitele — bylo to v sousední obci; u nás prozatím zcela se spokojují zednickými mistry — ten byl ve svém oboru lump nade všecky. O něm se ujalo pořekadlo: Nežli jemu zadat stavbu svinského chlévku, lépe že je dát se se sousedem do sporu o kozí chlup a vzít si na to dva advokáty. A že z tohoto případu nelze usuzovat na všecky stavitele, zajisté mi přiznáte.«

»Inu, sprostí lidé jsou všude.« Stavitel Padrťha otřel tlustou dlaní pivní sklenici a dlouhým douškem zapil zlost.

»Přesvědčujete nás úplně,« dotvrdil jsem zcela dobrácky.

Extempore se stavitelem Padrťhou přiotrávilo náladu společnosti. Již pouhá moje přítomnost jistě ji nerozehřála — nejsem inženýrem a do desetitisíc korun ročních příjmů ještě mi slušný počet schází. Ale jsem uznalý člověk: poroučel jsem se tedy s velmi příjemným a oddaným úsměvem. Nedalo mi však, abych nepopustil trochu své zlomyslnosti vůči vrchnímu radovi zemského soudu. Na odchodu potřásl jsem mu důvěrně rukou:

»Vzpomínám si, pane vrchní rado, jak pak se daří slečně neteři — — snad už bych měl říci paní neteři? Je dojista vdána?«

Vrchní rada zbrunátněl poznovu až po konec pleše.

»Ano, je; má sedm dětí a všecky jakoby vám z oka vypadly.« Vrchní rada odlukl si spokojeně jako hráč, jenž trumfem zabil cizí eso, a na znamení zakončeného hovoru nakulatil svůj hřbet směrem ke mně.

»Patrná známka atavismu, milý pane strýčku.«

Rozesmál jsem se široce a srdečně. Tuším, že ještě na odchodu, kdy smích mně pohazoval lopatkami, zaslechl jsem páně radovo:

»Protiva, tenhle člověk!«

Přítel, učitel Kalous, sedící opodál samoten u stolu, zastavil mne otázkou po příčině mého jadrného smíchu.

»Ostatně, že se ti chce jít mezi ně a cpát je svým humorem.«

Ujistil jsem Kalousa, že tentokrát »humor je na mé straně« a přisedl jsem k němu.

»Víš, tamhle těm bych svoji vzpomínku nevyprávěl, ale tobě ji povím. Kdysi mně napadlo, abych z toho udělal povídku, ale myslím, že to na ni nestačí. Ještě tak snad při sklenici vyložit příběh dobrému kamarádovi, ale napsat — dej pokoj. Dnes zajímají lidi docela jiné věci.«

Úvodem pověděl jsem Kalousovi o svém dnešním setkání s vrchním radou Trojanem a o našich bývalých příbramských večírcích.

»A příběh, o který jde, stal se už asi před dvanácti nebo třinácti lety, kdy ještě byla v Praze Hartmannova zpěvní síň u Lhotků s výborným komikem Kohnem. Představ si pěkný zimní večer, s chřestivým mrazem, s nebem ohnivě vytečkovaným — —«

»Ne, toho mne, prosím, ušetři; chceš-li mě svým příběhem připravit o půl hodiny, vylož jej docela prostě epicky.« Přítel Kalous nemiloval zbytečných slov a ozdob. Byl jsem jist, kdyby se věnoval literatuře, že by byl výborným spisovatelem.

»Budiž — ačkoli moje načatá lyrická pasáž neměla jiného účelu, než vzbudit zájem a náladu.«

»To je úkolem příběhu samého, stojí-li zač.«

»Dobrá; ale pak prosím, abys mne nevyrušoval. — Toho dne tedy — vidíš, že vyprávím beze zbytečných odboček — rozhodl jsem se zajíti večer k Hartmannovum. Výborného Kohna rád jsem si poslechl, ale přiznám se, že miloučká subretka Fifi, moje dobrá známá, lákala mne více.«

»Hm!« Přítel Kalous užívá rád citoslovce »hm«. Jeho podání je však neobyčejně protivné: pronáší je vždy dle vniterné nálady, v ruzných zabarveních, ale pokaždé vyzní zcela impertinentně. V nynějším »hm«, které zaznělo krátce jako nosové zafrknutí, vytušil jsem úlomek posměšků. Psychologický výklad byl mi jasný; přítel Kalous chtěl jím vyjádřit asi myšlenou větu: »Hošíčku, byl jsi v Praze bez groše, a takovým lidem nebývají subrety »dobrými známými«. Považoval jsem za nutno ke své obraně na jeho protivné »hm« reagovat.

»Nefrkej pranic; o peníze tu nešlo, těch si Fifi opatřila jinde dost a dost. Opakuji, že Fifi byla moje velice dobrá známá.«

»Je dobře. Pokračuj.«

»V sále u Hartmannů bylo sice poloprázdno, avšak útulno. Víš —«

»Vím, jen mluv k věci.« (Opravdu: protiva, tenhle Kalous.)

»Zkrátka a dobře: usadil jsem se s Kohnem, jenž vystupoval pravidelně až ve čtvrtém či pátém čísle, ke stolu poblíž jeviště. Fifi měla první číslo. Kuplet nestál za mnoho, ale Fifi byla roztomilá. Její gesta, její přednes —«

»— — A tak dále.«

»Ano — neobyčejně roztomilé děvče. Obecenstvo bylo jako posedlé. Tleskalo, bušilo do stolů a pětkrát Fifi vyvolalo. Zvláště muž se širokými zá-

dy, jenž přede mnou seděl a zevnějškem svým pozadu projevoval venkovana, tleskal jako zuřivý. Těšilo mne však, že při každém vytažení opony usměvavé oči Fifiny ke mně zabloudily. Ano, Fifi zpívala pro mě, jen pro mě, pro moji radost — mně náležel její něžný pohled, mně její sladký úsměv, o nějž všichni, v čele s tím obtloustlým venkovanem, byli by se rvali — —«

Neblouzni, příteli, a vyprávěj moudře.«

No, nechť! Ty bys beztak nepochopil rozkoš takové chvilky; zůstaneš věčným protivou. Fifi musila své číslo opakovat. Venkovan přede mnou namáhal se upoutat její pozornost. Několikráte zvedl svoji sklenici jí k přípitku, tleskal při otevřené scéně a projevoval Fifi různé neomalené a neohrabané galantnustky. Dopřál jsem mu toho; byl mně příliš malichernym, abych si ho blíže povšimnul. Bylo ostatně škoda, byť jen na chvilku, oloupit se o pohled na Fifi. — Nový potlesk po ukončeném čísle vyvolal Fifi čtyřikráte na scénu a ozval se po páté. Fifi vyšla poděkovat se před oponu. Její úsměv přispěchal — promiň tomu přirovnání — jako po telegrafním drátu ke mně; bylo mi sladko, jakoby v úsměvu tom usadil se na mých rtech její něžně vroucný polibek. Zvednutou rukou kýval jsem jí k pozdravu. Pohled, jakým jenom nebesa dovedou se dívat za vonného jarního jitra a graciesní pokynutí bílé ručky bylo mně odpovědí. A druhou odpovědí bylo zlostné zakašlání venkovanovo, jenž, postřehnuv její minuvší pohled a pozdrav, zvolna se obracel, aby uviděl rušitele svých vypelichaných galantnůstek.

Fi —«, a to druhé »— fi —« jsem již nedokončil: můj zrak svezl se na kulatou tvář obrátivšího se venkovana. Duplikát »— fi —« uvázl mi v hrdle. Otočil jsem se bleskem zády k venkovanu a tváří v tvář ke Kohnovi a počal jsem k němu důležitě mluvit: »Kohne, poslouchejte, to je báječné — neuvěřil byste ani — však vám to povím«, a takové bezesmyslné fráze, jak se mně v hlavě rodily, jsem chvatně mluvil, jen abych si dodal vzezření, že jsem v důležitém hovoru, nevšímaje si svého okolí. A jen po oku bokem opatrně jsem pátral, dívá-li se ještě venkovan, ale zahlédl jsem už jen jeho široká záda. Ztlumeně, ale od srdce jsem se rozesmál. »Tak víte, co je báječné, Kohne? Tohle to — ukázal jsem prstem na venkovanova záda — to je náš rada.«

Rada?«

Nu ovšem: soudní rada Trojan z Příbramě. To bude veselé, Kohne! Dovolte, sednu na vaše místo, budu lépe kryt. A půjčte mi program; kdyby se rada ohlédl, přikryji jím své inkognito. Tak, a teď už jděte za kulisy.«

Zadrnčel zvonek — nové číslo.

»To bude veselé,« smál i těšil jsem se.

(Dokončení.)

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus a návod ke styku s uměním.)

Na tyto a jiné mučivé otázky samozřejmě není odpovědi; pravím však, že i tyto otázky i jejich mučivost vznikají pouze s nepravého stanoviska umělcova k celku života a k dílu svému: tehdy, když umělec nevidí a nechce vidět jeho ethické sounáležitosti se životem. Zmizí ty otázky samy sebou, jakmile se umělci rozbřeskne poznání; pak objeví se mu, že dílo jeho je pravou potřebou života, žití v š e c h, a že to, čím jeho dílo je potřebno, je v podstatě něco zcela jiného, než se byl malicherně a malomocně domníval potud.

Leč než se probije k poznání (a ještě hůř, neprobije-li se nikdy), kolik podlosti nasype se mu do díla i života, právě tím, že starý bludný názor na smysl a cíl umění nemůže mu dát uspokojení! Odtud vychází svod k výdělkářství, věcí z nejhorších, jimiž se znečišťuje umělec, tak jako básník, kněz, prorok, učitel života. Tudy učí se umělec zištně vykořisťovat svého talentu, módní obliby, zvuku jmena, trhové konjunktury, tak jako kterýkoli kramář, a prodávat lichvářsky, co snad vůbec by prodáváno být nemělo. (Neboť čím větší a důležitější pro život umělec, tím více měl by vztah jeho k údstvu být očištěn od podlosti peněz.) Lze si myslit, že by byl býval mohl své radostné poselství prodávat za honorář Ježíš? Nebo Buddha? Cit, který odmítá takovou odpornou představu, je p r a v ý: tak mělo by se vůbec pohlížet na díla velikých lidí, jichž života je nevyhnutelně třeba, tedy i umělců a spisovatelů. Jen malí umělečkové, řemeslníci umění, stejně jako řemeslníci literatury a obyčejní novináři mohou smět prodávat svou práci — neboť této práce n e n í vskutku životu naléhavě třeba — ale díla pravých spisovatelů, pravých umělců potřebná žití lidskému měla by být dávána zadarmo, tak jako vskutku všecka nejdůležitější a nejcennější díla byla lidstvu konána zadarmo nebo skoro zadarmo. Myslím, že není větší pýchy a větší záruky pravosti i potřebnosti díla takového, než koná-li je člověk zadarmo; jen tehdy může vykonat dílo opravdu cenné, své, bytostné a radostné; dychtění, aby člověk mohl konat své dílo zadarmo, je nejlepším kriteriem jeho pravosti, poctivosti a vnitřní nutnosti. Ale není možnosti, odhodlat se ku práci zadarmo, pro toho, kdo nenalézá hlubšího smyslu pro své dílo; to dáno je pouze duchům, kteří mají jistotu, že dílo

jejich slouží velikému dění života a koná v něm důležitý úkol ethický. Z této jistoty rodí se v umělci probuzeném pocit, že je nemožno lichvařit se svým talentem a kramařit se svými výtvory (Wats, Tolstoj); jako kramářsky nízký názor objevuje se mu způsob, spatřovat v talentu především větší nárok na vyšší mzdu a výsady společenské. Zcela naopak: talent je především a hlavně povinností větší práce (nikoli práce větší množstvím, nýbrž jakostí, hustotou, vnitřní silou a životní průbojností); k tomu však je pro umělce conditio sine qua non, aby to byla práce v nejhlubším smysle jeho, t. j. žádaná imperativem jeho bytosti, možna jen jemu, nevykonatelná nikým jiným; aby však mohla být jen jeho prací a tou cele, k tomu je třeba osvobodit jej od nutnosti prodávat svou práci za kus chleba, tak jako kus obyčejného zboží. Dojde-li pak lidský celek kdy té moudrosti, aby uměl nejlepším svým duchům zabezpečovat tuto možnost nejdokonalejší práce a tudy sobě samému díla života nejpotřebnější?) —

Lišení života a umění dále zavádí umělce k podlé domněnce, že pro umělce platí něaká zcela výjimečná ethika a že je lhostejno pro kvalitu jeho díla, kterak on sám ethicky žije jako člověk. Není bludu nebezpečnějšího právě pro kvalitu díla umělcova; neboť nekrásný zpusob života jeho nutně musí působit zle i na dílo, tak jako zle působí na jeho stránku tělesnou, vědomí, charakter, vůli. Žije-li umělec jako člověk nezdravě, nesvobodně, nespravedlivě, nečistě (ve všech formách žití, netoliko v projevech sexuálních!), nemůže být jeho dílo v pravdě a cele krásné, poněvadž není v něm vnitřní pravdivosti a organické jednotnosti: vždy je to jen směs pravého a nepravého, krásy a nekrásy, pravdy a lži, a třeba se dílo takové i zdálo být jiným očím pravým, ujednoceným, plnokrevným dílem krásy, prozradí se přece duši pravdu milující krásu, žijící krásou, jednou věcí nemylnou: smutkem vnitřního roztržení, tím smutkem zcela zvláštním, jenž plyne do díla proti vůli původcově z umělcova konfliktu, z jeho mučivého citu rozporu mezi krásou chtěnou na obraze a podlostí, nekrásou skutečného vlastního žití. Odtud bývají všecka tato díla dychtící po kráse pouze esthetické, ale vyrostlá z ethicky nekrásného života, jakoby nakažena nevyléčitelnou, smrtelnou nemocí: pod krásou povrchu vidět hippokratické rysy umírání. Nezastřitelně prozrazuje se v nich utajovaná autorova disharmonie nitra, zkrušující poznání, že z duše nesvobodné, podlamované nezdravím, zhanobené nečistotou, nakažené křivdou a zmrzačením nikdy, přese vše úsilí, nemůže vzrůst dílo cele svobodné, cele zdravé, cele čisté, tedy dílo cele životné, radostné, plné a krásné. Nemá být umění snižováno! slyší kolem sebe volat neblahý umělec. Vskutku však živěji než kdokoli jiný cítí, že je opravdu jen jediná věc, která umění snižuje, totiž jeho vlastní nekrásný život, který nedává mu dílem dostihovat cele oněch výšin možností, jež sám jediný v sobě tuší a zná. V duších takto rozvrácených musí na konec vzklíčit pochybnost ve smysl umění, svého i všeho ostatního, i teskná obava, že umění jednou dožije.

*

6. Zlo starého názoru: pro ostatní.

Netrpí však jen umělec, nýbrž i všichni mimo něj. Nejprv hned ona menšina lidská, onen výkvět zvolenců: trpí nevěrou v život. I jí stejně jako oné temné milionové většině musí jevit se celek bytí jako chaotický nesmysl, bez cíle a idey, a proto nutně se jí musí zdát, že od mrzkosti jeho může duši vyššího člověka zachránit jen útěk. Leč útěk — kam? Do umění, které odtrženo od jednoty a pospolitosti života, je zas jen novou formou paživota, stínovité jsoucno, které selže a zradí člověka v nejkritičtějších okamžicích: nezakusil z nás nikdo ještě s děsem všechnu prázdnotu, bezpomocnost tohoto paživota v okamžicích, kdy napadlo na nás opravdové utrpení? Jedna pořádná rána osudu do hlavy a člověk začne toužit ven z tohoto bublinového paživota her s krásnými barvičkami a svčtélky: v takových krutých okamžicích nalezne se vždy souvislost s ostatním životem. Nedostane-li se však člověku dobrodiní této rány, chřadne srdce jeho nevěrou v život, tím jistěji, čím úzkostlivěji se zavírá do umělého světa, do fantasmagorií, barevných snů pro sny, do hry forem jako do kruhu čarodějova, aby k němu neměly přístupu nečisté síly života: vlastní bytí stává se anaemickou stínohrou; roztržením života, isolací od pospolité jednotné všepráce obírá se člověk hořejška o nejdůležitější a vskutku nejúrodnější vztahy bytí; bez nich on stydne a tvrdne, osychá a zkorává v sobectví špatně pochopeném. Aby pak unikl sebepodzírání z parasitismu na útraty ostatní práce lidské (tam jeho intelekt ho zavádí), bývá nucen vymýšlet si choulosti-

vou theorii o dvojím lidstvu a dvojí morálce, panské a stádové, choulostivé *pro něj*, poněvadž v případě nárazu jejich bývá z pravidla rozmačkán on sám, ale nikoli s pocitem vítězství, nýbrž se zkrušením hanebné prohry. (Nebyl toto případ Wildeův?)

Ztráta víry v život u člověka hořejška je však i ujmou celého života; jeť on škodliv obecnému dění nejen tím, že do něho zanáší tyto prvky negace, nýbrž i tím, že tomu, co je v něm opravdu kladného, dobrého, ušlechtilého, odpírá možnost oplodit ostatní život, zjasnit a zkrásnit bytí duší žijících v temnotě, nekráse a neradosti — nejen jako vykladač krásy, tlumočník umění, věrný hlasatel snah a smyslu práce umělcovy, nýbrž nad to a hlavně: jako vzor života; neboť není zajisté možno, aby člověk dychtící po kráse, *veškerým* svým žitím žil nekrásně — vždycky zajisté kus jeho života bezděky zkrásní též, třebas on pokoušel se vztah tento popírat. Ale nestačí toto zkrásnění kusé, a nestačí, aby se dálo i *přesanavzdor* esthetism člověkův: cele zkrásnět třeba, vědomě a pro celek bytí. Esthét a krásoduch právě tím, že maří a popírá v sobě tuto tendenci k ethickému zkrásnění vlastního žití a vědomě konanému oplozování celku životního příkladem krásného žití individuálního, zdržuje tempo vývoje k vyšší formaci bytí. O tom už ani nemluvím, kterak mimo to ještě škodí milenec krásy, jemuž bohatství dává možnost sbírat díla umělecká a sobeckým jich zneužíváním v nepřístupné, žárlivě střežené sbírce odvádět jejich životodárnou, životu potřebnou sílu. Čím vybíravěji umí volit z práce umělců, tím je škodlivější; ve formě tak zrůdné, jako byl americký miliardář Morgan, který odvedl do svého zajetí za mnoho milionů právě nejkrásnějších děl umění — kladně nejkrásnějších — objevuje se mi sběratel být přímo zločincem proti lidstvu a celku života.

*

O koho mi však hlavně běží, jsou právě ty černé miliony lidské — tam dole. Není to ze mdlého, sentimentálního soucitu, s nimi, který by jim rád dopřál trochu té krásy — nikoli! nýbrž z přesvědčení, že v těch milionech jsou utajeny ohromné síly, které je třeba vyvolat, aby dosavadní zlý stav lidstva se proměnil v dobrý. Ty černé miliony lidské jsou pravými nositeli života, na nich hlavně záleží tempo vývoje; proto je tak na výsost důležito uvolnit v nich spoutané dosud nesmírné mohutnosti. Spoutány jsou proto, že tato většina lidská, nepoměrně víc než ona menšina, je v zajetí *nevěry v život*. Neboť kdežto u oné menšiny právě vlivem styku s uměním a krásou vždy je možnost (a i částečná skutečnost) i žití krásného (ať jde o stránku svobody, nebo zdraví, nebo čistoty, nebo jinou stránku kladu životního), u většiny této není této možnosti, leč tam, kde jiný pohled do jednoty a smyslu života, totiž pohled náboženský vnuká jim tuto možnost a žádoucnost; to však udává se nad míru zřídka, poněvadž náboženství všech formulí bez výjimky, krom prvků affirmativních, zahrnují do sebe i četné prvky záporu životního. Proto většina lidská nejen že strádá těžce všemi silami negace bytí (nesvobodou, nezdravím, křivdami, nečistotou, nevědomostí), ale strádá jimi nad to ještě víc z té příčiny, že tento zápor života pokládá za nepřemožitelný pro vůli lidskou. Tato nevěra v život, vedoucí duše k temné resignaci naproti zlům bytí, je pro mne přímým následkem živoření bez krásy a umění. Právě proto, že nežijí s krásou a uměním, nevidí a nemohou vidět ani smyslu, zákonnosti, ideovosti celku životního, ani smyslu a účelu všepráce lidské. Právě proto všechno živobytí musí se jim zdát truchlivě groteskním chaosem, blbou bezcílnou fraškou, vymyšlenou leda na trápení lidské, a lidská práce musí se jim jevit hromadou nesmyslného lopotování, nevedoucího nikam a neschopného učinit bytí lidské na trvalo lepším a blaženějším. Zdá-li se chvilku, jako by se život zdvihal, za krátko zas upadne, možná ve formy ještě horší — a tak běží vskutku jen o šalebné vlnění ustavičně na *téže* výši: nikudy ven!

Odtud zavaluje mysli temná myšlenka že lidská vůle je malomocna na zla žití že zápas s nemocemi, nesvobodou, křivdou a neřestí je zoufalý, marný, ve kterém člověk už předem je zrazen a vydán zlým silám na pospas. Z toho rodí se pessimism kvietism a křesťanské malomocenstv s bludnou zásadou »Neodporovat zlu!« roztrhávání světa na dva, zavržitelný mrzký tento zde, a žádoucí onen teprv z hrobem. Vzpomeňte si zde na onen tesk livý dlouhý subtitul »Labyrintu světa« — všechen ten nářek na »motání a maten kolotání a lopotování, mámení a šalb bídu a tesknost, a naposledy omrzení vše ho a zoufání«, bez jediného pohledu pr affirmativní síly velikého díla božího, so

visel dojista s odporem Bratří k umění; a schvátila-li taková nevěra v život sama básníka »Labyrintu«, ducha z největších mezi lidmi, oč krutější je nevěra v život vlivem nežití s krásou a uměním tam dole, v černých milionech?

Pessimistické roztrhávání světa ve dví není jediným výsledkem této nevěry: vedle něho objevuje se nejhrubší hmotařství. Neboť: nač vysilovat se marnými zápasy se zlem a čekat na nejisté, velmi nejisté odměny tam za hrobem? Nejlepší je zarýt se do hlíny, žít žaludku a tělu vůbec, v hlinných a masných zájmech nějak proklepat svou hrstku let a být rád, když je všemu konec.

Tak obojím spoutány jsou na trvalo ohromné síly, na nesmírnou škodu nejen nás samých, lidstva trpícího ustavičně negativními silami žití, nýbrž i na škodu celého velikého díla božího.

Tyto ohromné síly třeba osvobodit, aby život nezdravý, nesvobodný, plný křivd, běd, neřestí a nečistoty mohl být proměněn v život zdravý, svobodný, spravedlivý, čistý, radostný a krásný. K této úloze nad všecky úlohy nutno nejprve osvobodit srdce lidská od nevěry v život, naplnit je radostnou věrou v jeho zákonnost, ideovost, vzestupnost k vyšším a krásnějším formacím bytí. Tuto radostnou víru v život nejspíš a nejbohatěji může dávat stálý pohled na krásu a soužití s uměním, nikoli však s uměním odtrhávaným od života, nýbrž poznávaným v pravém svém vztahu k němu. (Pokračování.)

JOSEF PELÍŠEK:

PŘEDVEČER.

Na Něvě zakotvily dva obrněné křižáky, Oleg a Bogatyr, jež po celý den budily živou pozornost obecenstva. —
(Z denních listů.)

Den včerejší co potřel v boji,
snad zítřek upevní? — —
Nad Něvy černou vodou stojí
Bogatyr, Oleg — — pýcha dvojí,
dvě lodi bitevní.

Ční nad palubou děla šerá,
(— je Petropavlovsk měl tak včera),
lodního trupu mocné pláty
ozářil slunce odlesk zlatý,
a rackové si běloснěžní
létají v hejnech nade stěžni,
kde červený a modrý s bělí
je prapor rozvíván.
Bogatyr, Oleg — — (— Včera smělý
tak stál prý Retvizan.)
Dav zvědavý kol po nábřeží:
Na pravo, v levo město leží,
stísknuto chladným nebem k zemi,
toužící kamsi kopulemi
chrámů a katedrál.
Jdou muži, starci, plny díků
jdou bledé ženy námořníků,
dělník i generál,
a samého si břehu v krají
v halenkách rudých děti hrají.
Je v každém zraku trochu pýchy,
je zapomenut pomník tichý
kdes dále, v sadu na ostrově,
dík jeho, — rekům, v skoupém slově
(— to Stereguščij byl),
proud vody, jenž se dovnitř řítí,
dav lidí, kteří chtějí žítí,
dav lidí plných sil.
Což bolest doba nezahojí?
Jsou záhy těch, kdo padli v boji,
i kosti setlelé!
Nad Něvy černou vodou stojí
Bogatyr, Oleg — — pýcha dvojí,
dvě rakve z ocele. —

V ODJEZDU.

Naposled viděl jsem město,
rodné jež bylo mi:
Návrší kol, věže chrámů
vypiaté nad domy.

Večer byl, obloha právě
červánky vznícena.
Tesknota na duši lehla
šedá a kamenná.

Nezůstal nikdo mi v dáli,
ať by byl kdokoli,
kterého vzpomínka na mne
vzruší neb zabolí.

Cítil jsem: Opustit lehko,
třebas i na žití,
víš-li jen, že bude za čím
nazpátek toužiti!

Lítost, že líto být nemá,
nejhůře omámí — —
Proč tehdy plakal jsem tiše
marnými slzami?

Petrohrad, 11. května 1914.

DROBNOSTI.

JAN LEOPOLD HAY,

biskup královéhradecký, vykonal visitaci v Chrudimi a napsal o ní instrukci městskému magistrátu chrudimskému 27. července 1782. Instrukce vyšla tiskem r. 1782 dvakrát. Mnozí si ji matou se slavným jeho

okružním listem o toleranci, jejž 22. listop. 1781 vydal svému duchovenstvu. Pan dr. Václ. Řezníček zasypal Haye výčitkami v Musejníku r. 1906: »Uvážíme-li pak, že obyvatelstvo a tudíž i magistrát král. věnného města Chrudimě byly českými, uvážíme-li dále, že biskup Hay český jazyk dokonale ovládal, a uvážíme-li, že tento česky umějící biskup českému obyvatelstvu král. věnného města Hradce Králové ve svém kathedrálním chrámě německy kázal, netřeba dalších dokladu, že přišel do Čech mezi český lid nikoliv jako posel pokoje a míru, všemožně duchovnímu jeho dobru sloužící, ale jest patrno, že sem přišel jako poměru zdejších neznalý a jen snad proto k nim bezohledný zástupce politiky, jejíž semeno v Čechách neblahou žatvu vyneslo. Biskup Hay na jedné straně českému lidu odebranou mu knihu vracel, ale na druhé straně současně český jazyk tam, kde ho měl především uctivě šetřiti, proti dosavadním obyčejům pomíjel a tak nepopíratelnou zásluhu, které si vrácením české knihy českému lidu skutečně získal, na jiném místě nešetřením odvěkých práv jazyka českého vlastně sám citelně zmenšoval.« — —

Pan dr. Řezníček mívá geniální smůlu ve svých objevech. Jednou objevil, že tajní evangelici čeští, když jim Josef II. dával náboženskou svobodu, nechtěli slyšet o Jednotě bratrské (což by bylo vlastenecké bývalo) a raději se přidali k vyznání buď helvetskému neb augsburskému (což bylo dojista nevlastenecké). Pohříchu nemohl to dokázat, když na něho znalci doby uhodili. Co s tou Chrudimí? Je-li pravda, že magistrát chrudimský r. 1782 byl český a město Chrudim české; je-li pravda, že biskup Hay uměl dokonale česky a tudíž proti dosavadním obyčejům i v biskupském kostele v Hradci Králové německy kázal a magistrátu chrudimskému německy dopisoval: zajisté máme před sebou událost, o které před drem Řezníčkem žádný z třiceti historiků, kteří o našem probuzení psali, neměl ani tušení. Pan dr. Řezníček neměl by být tak skromný, aby před literárním světem své doklady skrýval. Neboť jeho objevem postavilo by se kus našeho obrození vzhůru nohama. Na Moravě, odkud Hay přišel, byl do r. 1780 všecek veřejný život německý. To víme. V Čechách bylo — jak slyšíme od Řezníčka — všecko české, zejména biskupové a magistráty, a Hay jen proto se prohřešoval proti odvěkým právům jazyka českého, že byl poměru českých neznalý.

Není-li však pravda, že biskup Hay český jazyk ovládal (aspoň tak drvoštěpsky jako dr. Řezníček); není-li pravda, že magistrát chrudimský byl český; že před Hayem a po něm v biskupském kostele hradeckém biskupové česky kázali (na př. biskup Hunl); že dosavadní obyčej byl za Marie Teresie, aby si biskup s magistrátem dopisoval v Čechách česky: jest otázka, nemá-li se taková historiografie, jakou dr. Řezníček pěstuje, odkázat do Blahověstu, Vlasti, Svatého Vojtěcha a jak se to temné zboží jmenuje. Chápeme konečně, že nešetření práv českého jazyka v církvi bolí i katolíka tak věrného, jako je dr. Řezníček; že ho k smrti zarmucuje, když ví, že baron Skrbenský nebo biskup Huyn nedovedli by česky napsat ani kloudného dopisu, neřku-li pastýřský list. Ale když se pan dr. Řezníček pohoršuje dnešními poměry, nesmí být proto tak nespravedlivý k biskupu českému z roku 1782, při čemž aspoň to dobré shledáváme, že byl osvícený, učený, znal Písmo a choval se nejen lidumilně, nýbrž i vlastenecky.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Bratříček.

Pětiletý hošík se svou menší sestřičkou chodívali na návštěvu k tetě. Tu je vítával hned u dveří mladý pejsek Brok: vrtěl ocáskem, skákal vesele, vzpínal se na děti a ruce jim lízal. Rád s nimi si hrál.

Jednou, když děti zas přišly, Brok spa ve svém koutku. Byl dnes nějak ospalý, že ani příchodu jejich nepozoroval.

Děti došly k pelíšku spícího psíka. Chtěly s Brokem si pohrát.

»Sáhni na něj, Mařenko,« vybízel bratříček.

»Sáhni ty,« řekla sestřička.

»Napřed ty ho pohlaď, Mařenko.«

»On by mne kousl.«

»Brok nekouše. Jen ho probuď,« nalého bratříček.

V tom teta zavolala děti, aby šly jís Cosi dobrého jim připravila na talíř. Z spánku probral se pojednou i Brok a přispěchal k talíři na čekanou, padne-li m co na zub. Takové chvíle nerad by zaspa

Bratříček chopil se chutě lžíce: »Já bud jíst napřed, Mařenko. Je to snad horke mohla bys jazyk si spálit.«*) *K. H.*

Tato skutečná příhoda dětská pointou podobá s roztomile vypravované povídce Hrdinové, kterc z anglické čítanky Jos. Kožíšek přejal do svéh nového slabikáře „Poupata". Črta byla však n: psána dříve, než jsem četl anglické vypravování.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnc s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 4. června 1914. Číslo 23.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5'—, půlletně K 2'50, čtvrtletně K 1'30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN ROKYTA:

VŠEM VĚRNÝM ČECHÓM.

(10. června 1415.)

Ze zpěvníku pozdního husity.

Brk bílý s čistou blánou svistem hovoří,
tvar písmen hrotitých se v řádky staví:
ponesou pozdrav přes zelená pohoří,
přes mnohou řeku drahé do dálavy,
kde na pomezí hory stojí okruhem
a v srdci země Praha sterých věží,
kde oráč těžkým krokem stoupá za pluhem
a myšlenky své pouští bez otěží
ne v starostech jen o tvrdý chléb vezdejší,
leč také o tom, co je zlé, co pravé,
co podstatné je v žití a co vedlejší,
co trvalé a co jen přeletavé.
Tam do té země, v které nový Betlém vstal,
by Kristus v něm se znova z Písma zrodil,
by bohatým i chudým znova uchystal,
co všemu lidu dávno nechal v podíl.
Tam do té země, věrným Čechům všem,
jenž Boha milují a budou milovati,
ať ve zlatě a v kmentu vládnou palašem,
či v režné kytli dřou se na souvrati —
ten pozdrav posílal a s ním své duše kus,
než pravdě za obět své tělo složí,
kazatel betlémský a Mistr Písma Hus,
v naději neochvějné sluha boží.

Psal v žaláři jej, v řetězích a okovech,
čekaje svého na smrt odsouzení.
Chlad vězení jej studí, sráží jeho dech,
stín chmurých zdí mu béře světlo denní —
a za krátko snad obejme jej smrti chlad
a světlo života mu bude vzato,
že věčný život lidu svému v srdce klad
a věčné pravdy rozesíval zlato.
Ti, kterým Kristus zákon lásky odevzdal,
by kázali jej všemu pokolení,
jej vydají, že kacířem se být jim zdál,
jak zkázoplodné bejlí k upálení.
On dobrým být se snažil, boží království
zde hledal a své bratry k němu vedl —
a koncil, který v pýchy purpuru se stkví,
se celou silou proti němu zvedl,
jal kněze bezbranného dlaní násilnou,
tíž řetězů a pout mu připial k rukám,
dal v žalář jej, kde stěny chladem k němu lnou,
a nyní odsoudí jej k ohně mukám.
A on přec vždy jen pravdu hledal zářivou,
by ještě naposledy řek' jim, že jest číst,
a zde jen zloba s nenávistí na něj řvou,
jak pohltily by jej, hledajíce;
když žádá, že by z Písma poučen být chtěl,
v němž jeho pravdy nepřebraný poklad —
jen křičí: Odvolej, co za pravdu jsi měl,
nám poddej se, sic budeš proklat . .!

To vše mu hlavou táhne, když ten píše list
všem věrným Čechům, kteří k němu stáli,
by ještě naposled řek' jim, že jest číst,
že v pravdě stál jen koncilu i králi —
by rozloučil se s nimi, kterým v Betlémě
i na Kozím a pod Krakovcem kázal,
než vyšel pravdy hájit České ze země
a nežli nepřítel jej k upálení svázal.
To vše mu hlavou táhne, když se zastavil,
co v odkaz poslat do země svých dědů . . .
Zří znova vše, co prožil od prvních zde chvil,
ve vlastních utrpení kráčí sledu,
vše znova přemýšlí, co zkoumal tisíckrát,
zde pravé jest, co držel, učil, psával,
zda dobře jest, že pravdy své si nedal brát,
byť násilím šel na něj zloby nával,
zda on je v právu, který z Písma Páně vzal
si naučení lásky nekonečné,
či oni, jimž se v Písmu pramen zdál
být jejich pýchy jen a moci věčné? . . .

A domysliv, psal v odkaz české do dáli:
»Též prosím Vás, byste se milovali,
násilím dobrých tlačit byste nedali
a pravdy byste každému vždy přáli.«

B. BENEŠ:

POVÍDKA O PANU RADOVI.

(Dokončení.)

»Neměl bych stenografovat, co tu vyprávíš?«

Cítil jsem, že Kalous má zase něco jedovatého na mysli.

»Proč myslíš?«

»Že mi to vyprávíš, jakobys četl z paměti povídku. Bude škoda, aby to zapadlo v zapomenutí.«

»Nu — tedy k vůli tobě to někdy napíši. Vidíš, že to mám vše v živé paměti. — Nuže dále. Potom se hrálo a zpívalo a byly výstupy — nu a potom byl konec programu. Odklidil jsem se do kouta sálu, abych dal pozor, co se bude dále dít. Rada mne doposud nezpozoroval. Obecenstvo houfně odcházelo, jen několik málo setrvalo ještě. A potom přišla Fifi, usedla k radovi, rukou mu potřásla, usmála se dováďivě a pohladila ho po pleši. Tehdy byla jeho pleš ještě o něco menší. Rada seděl obrácen tváří k jevišti. Posice ta byla pro mě velice příznivá. Vrátil jsem se na své místo. Fifi se po mně ohlédla. Rychle jsem přiložil prst výstražně na ústa. Pochopila; už se na mne ani nepodívala.

Snad nebylo to ode mne gentlemanské, ale bavilo mne, z úkrytu zálohy naslouchat a pozorovat pana radu. Mluvil s počátku jakoby nesměle, šeptem, teprve po chvíli se rozhovořil tak, že slyšel jsem vše. Fifi byla rozkošná a k radovi se měla přítulně. A tak to šlo: večeře, pivo, víno, rybičky, úhoře, doutníky, cigarety — — — A Fifi brala vše se slibným úsměvem; vínem napájela kapelníka, doutníky obdarovala ředitele, rybičkami houslistu, úhoře bedlivě zabalila do papíru — a to vše doprovázela sladkými slovy, měkkými úsměvy, stisknutím rukou, pohlazením radovy tváře, červené a odulé, která se v potu až koupala.

»Pane rado, pane rado!« šeptal jsem sám k sobě vážně, ale s úsměvem v duši, »takhle vaše paní — pane rado —!« A chvílemi bylo mně do zuřivého smíchu, že stěží jsem se zdržoval, když bílé, štíhlé ručky Fifiny koupaly se na radově tváři v potůčcích potu a šimraly jej po lících, po čele a po pleši, ach po takové krásné, zrcadlové pleši...

»Půjdeme, koťátko —?« Zahlédl jsem, jak při své sladké otázce stiskl pan rada Fifinu ručku a tak mladicky hloupě zadíval se jí do očí. Fifi je sklopila — ani dívky pensionátů nedovedou jich tak sklopit, když potkávají mladistvé studentíky, jejichž pohledy by rády neviděny zachytily. A s tím cudně sklopeným zrakem byla Fifi tak rozkošná, že jsem se ani dost málo nepodivil, když tlustý krk páně radův mladistvě zrudnul a nad límcem zavlnil se v sladké touze.

A Fifiny malinové rtíky zašeptaly:

»Půjdeme.«

Potom zvedla hlavu a její oči se rozhořely. Pan rada jistě v nich viděl tisíc andílků, sladkých a svůdných, ale já poznal jsem dobře, že to v nich zahořelo tisíc diblíků, dováďivých a výsměšných

»Platit!« Pan rada zacinkal na sklenici.

A v té chvíli přiklonila se k němu Fifi tak blízko, že její dech zahřál pana radu na tváři, jež se mu do ruda rozžhavila.

»A malounký dloužek mám —«

V tom okamžiku byl pohled Fifi nejkrásnější: její oči prosebně a rozpačitě se usmívaly, její hlava se skláněla k panu radovi blíže a blíže a pan rada z nenadání ucítil na svých rtech cosi teplého a měkkého — — Oči zakalily se mu vzrušením po sladkém polibku — —«

»Zcela správně;« přítel Kalous byl důsledný ve vysmívání. »Ale což ty — když ti byla Fifi tak dobrou známou?« Znělo to trochu posměšně.

»Je přece rozdíl mezi polibky. Docela jinak políbíme toho, koho máme rádi a toho, kdo je nám lhostejný. A pro takový lhostejný polibek přece netřeba žárlit. Proto, vida, že pan rada se uleknul a úzkostně se ohlédl, nebyl-li pozorován polibek, který mu Fifi tak roztomile uštědřila, sklonil jsem rychle hlavu; když se pan rada otočil po mně, uviděl již jen bílou plochu programu, který skrýval moje inkognito. Potom, uklidněný již, otočil se zpět a zašeptal: »Ale ovšem.«

Přišel sklepník a pan rada platil: ze dvou tehdy ještě růžových papírků málo dostal zpět: nehnul však ani brvou a myslím, že by byl v té chvíli koupil Fifi třeba automobil.

Vytratil jsem se ze sálu do šatny, oblékl se a postavil se u východu. Napadl mi ďábelský plán.

Sklepník pomohl panu radovi do zimníku, uklonil se uctivě za výborné zpropitné a pan rada, veda pod paží Fifi, odcházel se sladkými myšlenkami.

Na ulici u východu vkročil jsem mu v cestu.

»Ale, pane rado, jaké to příjemné překvapení, jaké to příjemné shledání...«

Pan rada ztrnul a ruka Fifina vyklouzla mu z podpaždí.

»— Totiž — áále to jsem rád — na zdar, na zdar — noo, kdo pak by to řek' — totiž — ovšem, ovšem — A tohle — tohle je moje neteř...!« Pan rada vzpamatovav se a nadšen svým nápadem chtěl také mne představiti. — »A tohle je pan — —«

»Áále — tím větší překvapení,« vpadl jsem mu do řeči. »To jsme spolu v rodině — tak nenadále — vždyť Fifi je moje sestřenice — a vy tedy jste můj strýček, milý strýček — —«

Tu teprve zůstal pan rada jako opařen; ale už nebylo lze couvnout.

»No, hleďme — hleďme, jak se rodina sejde a najde — — Kdo pak by to byl řekl — —«

»— — — ještě včera,« vpadl jsem, z plna hrdla se rozesmáv. »To je třeba jít oslavit, viďte, strýčku?«

A konec: Šli jsme. Své rodinné shledání oslavovali jsme do rána: já a Fifi veselí, pan rada smutný. V duchu asi vše proklínal, ale konec konců smířil se se skutečností. Když pak ráno loučili jsme se před kavárnou, vzal mne rada bokem a šeptal mi: »Ale víte, až přijdete k nám do Příbrami, ani muk!«

Ujistil jsem jej.

»Ale vy, pane rado, také; kamarádi vědí, že nemám žádnou sestřenici...«

»Tak a teď s bohem.«

»S bohem, strýčku. A paní tetince rukulíbám.«

»A já také, strýčku.« A »neteř« Fifi vtiskla panu radovi polibek na rozloučenou. Myslím, že už mu tak nechutnal.«

»Protože's mu ho otrávil,« dodal přítel Kalous. »Ostatně ti naprosto neradím, abys to chtěl zpracovat na povídku. Nehodí se to pod klobouk žádného literárního —ismu. — Tak — a teď mi pověz něco rozumnějšího.« —

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus a návod ke styku s uměním.)

7. Potřeba nového názoru.

Který je ten pravý vztah, dojista nevíme posud bezpečně; vědí to pouze oni vzácní jedinci mezi umělci, kterým dostalo se božské milosti spatřit krásu v její podstatě, v tak vysokém stupni jasnosti, že odtud ozřejmilo se jim všecko ostatní. Nám všem ostatním třeba úsilně hledat poznání tohoto pravého vztahu krásy, umění a života; mám za to, že to je vskutku první a hlavní úlohou vykladače umění, hledat tuto odpověď. Dojista nemůže zde běžet o nějakou umělou, jen nějak šalebně zkonstruovanou synthesu umění a života jakožto dvou sil různých povahou a podstatou, tedy o takovou malou, k brzkému rozpadu odsouzenou synthesu lidskou, nýbrž o poznání synthesy božské, to jest o poznání, že umění jest od prapočátku jednou z nutných ethických sil vývoje, integrujícím součinitelem bytí. Nalézt poznání pravého vztahu; přesvědčit lidi, že umění je důležitou záležitostí všeho života a žití všech jedinců lidských; ozřejmit jim, že zrovna proto je netoliko právem, nýbrž povinností všech žít s krásou a uměním v důvěrném, živém, pravém, trvalém styku — nad to není pro vykladače umění úkolu vyššího. Kdyby to se podařilo, zdařila by se věc ohromná: nejen osvobození umělců od pochyb o smyslu díla, nýbrž hlavně osvobození lidí od nevěry v život. Není horšího zla mezi námi; ta nevěra je pramatkou veškerého zla ostatního. Nevěřte těm, kdo vám říkají, že nejprve člověk potřebuje chleba: víry v život potřebuje nejdřív. Pokusy, kterak převést do veškerého obecného denního života transformovanou tepelnou energii sluneční, nejsou o nic důležitější, ba pravím: jsou méně důležity, než pokus uvést krásu a umění do všedního žití všech, naučit všecky lidi žít s krásou a pochopovat její nejhlubší hlas i smysl; neboť zde běží o to, postavit do služeb celku života důležitější ohromné síly než je ona nevykořistěná energie sluneční.

Nemáme dosud jistoty, jak a se kterými mohutnostmi žití souvisí umění jako síla se silami téhož rodu, téhož ethického sousilí; nemáme ani jistoty, která je pravá funkce umění v obecném dění života. Musíme ji však nalézt. Úloha je to nová, svízelná, dosud chápaná jen málokterými — jak by směl si troufat chtíti ji nalézt na první ráz, kdo k veliké věci sotva se přiblížil?! S tím vědomím podávám zde svůj pokus o odpověď; jdu-li snad sám dosud tou drahou-nedrahou, hledaje a klopýtaje, vím, že nepůjdu vždycky sám.

•

Marny jsou pokusy, najít smysl umění isolovaně od ostatního života; odpověď takto nalezená ukáže se vždy příliš malou a příliš krátkého trvání, poněvadž nevysvětluje ani zákonnosti vývoje umění, velikosti a rozsahu tohoto tisíciletého zjevu na tváři země, ani nepochopitelného úsilí, vášně a pravé posedlosti umělců, přicházejících ustavičně a nesených vlnou velikého rytmu.

Hledá-li se odpověď přibližně adaekvátní ke všem těmto úkazům, dojde se k tomu, že se ona musí nějak krýt s odpovědí po smyslu celého života. Z otázky pouhého umění, pouhé esthetiky vyvine se naposled otázka náboženská, jako jí jsou konec konců všecky otázky života. Leta jsem se trápil, hledaje také onu odpověď bludnou cestou umění isolovaného; může přijít jen v souvislosti s celým názorem na svět.

•

Veliké dění života není chaosem, jak se zdá krátkohledým a zmateným dušičkám bez víry, nýbrž s jisté výše pozorováno je to zřejmě pevný, zákonně sečlánkovaný soujem sil, tíhnoucí k pevnému jakémusi cíli. Jako nekončené a snad nikdy neskončitelné umělecké dílo velikého Umělce, jako ustavičně pokračující velebáseň boha, jako jediný a pravý »gesamtkunstwerk« (nebetyčně rozdílný od žebrácké koncepce »gesamtkunstwerku« lidského) jeví se mi svět-život; báseň vyvíjející se nepřetržitě s dramatickou gradací k formacím stále vyšším, bohatším a krásnějším. Rytmus, — ta podivuhodná věc, projevující se všude v životě, od tepu krve ke koloběhu světových period, od hry pablesků na hladině potoka k úžasnostem kolotání soustav slunečných — stačí mi sa-

moten k potvrzení uměleckosti díla i umělectví autora. Jako každé dílo umělecké ani tato velebáseň boží není bez niterných bojů, beze střídy bolestí a rozkoší tvůrčích, bez depresí a exaltac (co jsou vyhynulé rody živočichů, vymřelí národové, vyhaslá slunce a roztříštěné hvězdy jiného nežli škrtnuté verše básně boží, které vymazala tvůrčí nespokojenost?) — leč nade všemi těmi boji, bolestmi, depresemi vítězí ustavičně dobrá idea, nesoucí celé dílo, tak silná, že (zřejmě i pro nás) váže od počátku a trvale sama autora básně: není proň možností opustit dílo nedokončené, zradit je v půli cesty, proti němu celému se obrátit s hněvem zničení; on a dílo jeho jedno jsou, poněvadž je v jedno činí idea díla. Dojista, nám krátkožilcům, zeměrodcům, bezkřídlým (kteří snad i jakožto celé člověčenstvo činíme snad jen jediný hexametr v té básni boží, a kdož ví, zda celý?) nelze ovšem přehlédnout celé její osnovy; tolik však už dnes vidíme: že odehrává se v ní neustále veliký zápas dvou souborů sil, sousilí kladu života a sousilí záporu. Na obojím spočívá žárlivý umělecký zájem autorův; on právě proto, že je umělcem, musí těžce zápasit se svým dílem o své dílo, s negací své idey o tuto právě ideu, s revoltou své vlastní látky básnické právě proto, aby v zápase s ní sílil, rostl a zdvihal sebe i báseň svou stále výš; ty síly negace života nejsou mimo něj, nýbrž v něm, tak jako i v duši a díle básníka lidského, potřebny a nutny proň i pro dílo samo z hlubokých příčin umělecky tvůrčích, stejně tak jako (v malém měřítku) v díle básníka pozemského.

Leč přes ten žárlivý umělecký zájem autorův pro oba rody sil, sousilí kladu a záporu bytí, z nápovědi svého vitálního citu domníváme se spatřovat, kterak jeho tvůrčí sympatie jsou patrně na straně sousilí affirmativního, toho, které ovládáno je tendencí zdravého, svobodného, čistého, bohatého a radostného růstu. Pro vítězství tohoto sousilí jsou v díle jeho i síly záporné, tíhnoucí k nesvobodě, nemoci, křivdě, neřesti, bídě, nečistotě, zmrzačení a neradosti: aby v zápase s nimi ony síly dobré mohutněly a zdvihaly soubor bytí k vyšší formaci. Toť, zdá se mi, skutečná tvůrčí linie boží, totožná s linií svobody, zdraví, spravedlnosti, čistoty, bohatého radostného růstu, úplného rozvinutí forem, plného rozžití (nestačí mi tu jiné slovo) všech možností: na straně těchto sil kladu života je bůh umělec, jeho pravá tvůrčí láska, jeho vášnivá dychtivost vítězství, které je v dokonalé harmonii jejich. Očišťujíce se stále víc a víc od disharmonií, vlivů to negace životní, od nesvobody, nezdraví, křivdy, neřesti, nečistoty, bídy a hoře, tíhnou tyto sdružené síly života k harmonii stále ryzejší: výzvukem této harmonie, víc nebo méně ještě kažené prvky disharmonickými, je právě krása; ve své nejčistší podobě bude výzvukem vrcholné, úplné harmonie affirmativních sil bytí. Možno, že i záporné síly života tíhnou také ke své zvláštní harmonii, jejímž výzvukem je opět zvláštní krása negativní; buď jak buď, pro nás lidi žádoucí je jenom sousilí kladu, tedy i tíhnutí jenom k harmonii affirmativní, tudíž žádoucí jen krása shodná se zdravím, svobodou, spravedlností, čistotou, bohatým, dokonalým růstem a radostí.

Jen této kladné krásy má zapotřebí náš život a naše duše. Neboť tato krása — toť viditelné znamení stupně harmonie, dosti- ženého kladným sousilím v zápase s negací života; toť svědectví zákonnosti, uměleckosti, ideovosti vývoje; toť bezpečný ukazovatel postupu dobré idey boží; prohlas věrnosti boha umělce ke své dobré idei; toť věčné ubezpečení ve vítězství affirmativních mohutností bytí, přes všechny agonie, zmatky a deprese. Krása — toť na druhé straně rozhodné vyvrácení domněnky o bezcílnosti a nesmyslnosti světa, rozboření pesimismu, jako by život byl pouhou pustou hrou ukrutných a slepých náhod; krása, toť bezpečné východisko od nevěry k víře v život, od atheismu k poznávání boha. Kdo opravdu pochopil podstatu krásy, pro toho je holou nemožností zůstávat zajatcem materialistické filosofie: krása díla nutně dovádí ho k umělci-bohu; tento logický požadavek je příliš naléhavý.

Poznáváním velikého zápasu obojího sousilí, vysledováváním oné zářivé linie boží obírá se duch člověčký od prvopočátku. Poznává ji pracně a pomalu, pohledem ex post na zad muž vědy, ale bleskem, snadno, pohledem ku předu, milostí intuice básník a umělec, prorok a morální genius, filosof a zakladatel náboženství. Svízel je pouze v tom, otevřít pro ni oči milionů, které nesou život a rozhodují o tempu vývoje. K tomuto nutnému otevření milionův očí je, tvrdím, určena krása. Žádný jiný pohled do dění života neukazuje jeho uměleckou ideovost tak rázem, naléhavě, bez důkazů, žádná jiná věc nepřesvědčuje mysl lidskou tak rozhodn

o jeho pevné vývojové tendenci ke krásnější, vyšší formaci bytí, nic tak neubezpečuje o nutném zvítězení kladných sil vitálních jako krása, hluboký pohled na její podstatu. Tím je krása nejmocnější hlasatelkou víry v život; tím tedy může se stát i osvoboditelkou nesmírných sil dosud v lidstvu spoutaných nevěrou v život, na újmu štěstí lidstva a škodu celku životního.

Věřím teprv od poznání podstaty krásy, že ve velikém světovém zápase sil konečné vítězství náleží dobrým silám kladu života, právě vítěznou tvůrčí mohoucností dobré vůdčí idey boží: to mi praví krása. Příliš rozhodně za světla krásy objevuje se mi tvůrčí láska boha umělce být na straně affirmativních sil, aby na konec směly zůstat vítězi síly záporu bytí! příliš mocně v záři krásy proráží z pásma dějů svítivá linie boží spějící v před a neustále v před, aby bylo nám možno, domnívat se malodušně, že veliký proud dějstva ztratil nebo ztratí svůj pevný směr, a zbloudí buď v chaosu nebo vrhne se do své negace! příliš extaticky je v boží velebásni akcentována krása jako výzvuk harmonie sil svobody, zdraví, spravedlnosti, čistoty, volného růstu a radostného rozvinutí možností, aby její básník mohl ji na konec dovést k apotheose otroctví, nemoci, křivdy, neřesti, bídy a popření života!

8. Funkce umění v životě.

Poměr nás člověčenstva k velké básni boží je d v o j í: jednak jsme už vybásněnou, dotvořenou částí díla, jednak pomocníky básníka boha, jeho spolupracovníky o části po nás následující, tanoucí mu na mysli dosud jen v idei.

Jsme nejprve výsledkem slok předcházích, nutně přineseným ideou i rytmem básně kosmické: ty sloky včerejší jsou naším určením, naším básnickým osudem, rovna jako my budeme sami určením sloky zítřejší. Toť naše determinace, určující nás i proti naší vůli, ale ne zcela.

Neboť my jsme i připravovateli sloky budoucí, potřebnými pomocníky díla božího a na to je nám dán těžký, osudný dar svobody vůle, abychom nesli odpovědnost z této spolupráce. Neníť zajisté lhostejno ani pro autora díla, ani pro nás, kterak splníme svůj úkol, dobře-li, špatně-li. Dvě možnosti máme před sebou (toť naše svoboda vůle, kam nezasahují vlivy determinace včerejška): možnost být slokou dobrou, krásnou, věrnou, která i bude dál žít, spojena životnými vztahy s dalšími formacemi bytí, i jako dobrá část díla navždy zůstane ve vděčné paměti vzpomínajícího boha-poety (zdaž i pozemští básníci tak nečiní?) — anebo možnost být slokou špatnou, chabou, rozvrácenou, odbojnou a nepoctivou, která zmizí, vymazána, nemohouc zachovat souvislost s příštími formacemi života ani místo v paměti boží. Už se nám objevují veliké obrysy oné zítřejší kosmické sloky posthumanní, která přijde po nás nutně, silou rytmu: obrysy nového člověka vyššího, bohatěji organisovaného, svobodnějšího, zdravějšího, spravedlivějšího, harmoničtěji vyvinutého a krásnějšího než jsme sami; ač ani on nebude »posledním slovem«, jako jsme nebyli my přes naivní ujišťování starých náboženských knih, ač i on bude jen etapou, přec n y n í je hlavní otázka: kterak my dnešní připravíme tuto vyšší realisaci idey božského umělce? Právě proto, že je nutné naše překonání, které nastane silou kosmického rytmu, neodolatelnou proudivou energií tvůrčí idey boží, je třeba — dokud čas pro nás — spravit své dílo spolupracovnické co nejlépe. To znamená tedy: co nejúže sparalelisovat život lidský s linií boží; z poznání u m ě l e c k o s t i díla životního, z pochopení podstaty k r á s y plyne pro nás i ethický příkaz žít svobodně, zdravě, spravedlivě, čistě, radostně a krásně, i vědomí, že štěstí lidské je pouze v žití takto prožívaném u vědomí souladu s linií boží.

Jednotlivci mezi lidmi dávno to už vědí; oč však běží, je: aby celek člověčtva to věděl a ve shodě s poznáním žil.

Aby však bylo možno tak žít bez pochyb a rozpaků v mlhách a temnotách všedního bytí, aby lidem s očí se neztrácela ona linie boží, linie svobody, zdraví, spravedlnosti, k tomu je na světě krása.

Jsou zajisté lidské oči, vidoucí krásu všude ve světě, bez důrazného sprostředkování umění; pro většinu lidstva však, málo vidoucí, je třeba zvláštních hlasatelů krásy, aby lidé našli víru v život a mohli krásně žít v souladě s linií boží; tito zvláštní hlasatelé krásy jsou právě u m ě l c i.

(Pokračování.)

STANISLAV CYLIAK:

ZA CÍLEM.

Nicotné jest dnes již o to přeni,
kterou cestou k cíli jest se dát.
Cesta nejdelší se v krátkou změni,
ale všichni po ní musíme se brát

Postavit se, nikdo se nám neodváží.
Počitejme! — Je nás trocha přec. —
Několik set tisíc pohotových paží
není jen tak zhola malicherná věc.

To je vojsko. To je strašná síla.
Ta, oč vezme se, to povalí.
Její ohně po skončení díla
u cíle vždy dosud slavně zaplály.

DOBROTA.

Jest jistě přebolestné pomyšlení,
že vítězství nám maří vlastní blud.
Lid dobrý prý jest — Bůh ví, je neb není,
však tvrdívá se tak až doposud.

Dá říci si a ke hře s těmi sedá,
již vysvlékli jej včera do naha.
A zítra hraje zas. — Čest jinak nedá.
Té za nic zadat nesmí, — přísahá.

A vsadí, nežli prohlásil by stávku,
— víc ničeho již nemá — konečně i tu.
A kybicové kolem chválí kavku
pro příslovečnou její dobrotu.

NE A NE!

Národ náš, jenž prošel trpkou školu,
něčemu snad naučil se přec.
Viděl ty, již vzkřikli: »Hlavy dolů!«,
nu, a na takovou nezapomíná se věc.

Věky propasti však zasypati spějí.
Mokvající rány časem schnou.
Zapomnění padá v duše po krůpěji,
potomci že předkům nepodobni jsou.

Nejen nepodobni, ale cizí. —
Mělo by to s námi býti podobné? —
Všecko pryč i charakter náš ryzí? — —
Tomu neuvěřím! — Ne, a ne!

JOSEF RAČICKÝ

J. S. Macharovi.

ZÁZRAČNÝ KOTEL.

Naše vesnice leží v krásné rovině středních Čech. Země kolem je černá a úrodná. Německá vídeňská společnost těží z ní spousty zlata. Nerýžuje žlutá zrnka, ani nedobývá a netaví rudy, nýbrž pomocí obrovského cukrovaru, který vévodí celému kraji a pne se jako mohutný hrad k nebesům, destiluje z černé hlíny a lidského potu drahocenný kov.

Kolem pyšných, vysokých budov cukrovaru krčí se zimomřivě maličké domky dělníků i poněkud rozsáhlejší selská stavení. Velikých sedláků je u nás málo. Před dvaceti lety bylo jich tu více. Tehdy žili velice rozmařile, prodávali za babku své pozemky německému cukrovaru a velkostatku. Děti jejich nyní již pracují jako dělníci.

Mimo německou rafinerii je na druhém konci vesnice ještě jeden cukrovar. Byl to český závod. Čeští akcionáři prodali jej německé firmě před 2 lety. Nyní je zavřen. Černé oprýskané budovy se zabedněnými okny skýtají trudný pohled. Před vraty se nekupí dělnictvo. Z komínu se nevznese ani mráčku k nebesům. V řepních korytech si hrají děti. — Pro politika a národohospodáře nesmírně zajímavá česká průmyslová troska.

Vedle této zříceniny největší zvláštností obce je kotel, stojící na návsi proti majestátnímu vchodu německé továrny. Není to nějaký ledajaký zrezavělý kotel, vyvežený snad ze zavřené české fabriky. Je to zcela moderní, parní kotel, zvláštní soustavy. Jak podivuhodná je tato soustava, je patrno z toho, že slouží k obstarávání veřejného mínění. Skládá se z velikého množství zkroucených rour, pák a roztodivných koleček. Na slunci se lesknou jakoby byly ze zlata, až občanům zrak přechází. — A jsou to jistě zatrolení chlapíci, kteří dovedou s takovým strojem zacházet! Z celé vsi jsou to jen dva: pekařský mistr Václav Rada a Jan Vamberk, starosta obce. Václav Rada je vůdcem dělnictva. Proto obstarává hrubší topičskou práci. Bohatý sedlák Vamberk, Mladočech starého rázu, který nyní občas dělá agrárníka, má na starost jemnější práci, při níž se tolik neumaže: dělá strojníka.

Kotel má pro obec nesmírnou důležitost. U nás se celý boží rok politisuje, agituje, dělají aliance. Vesnice nevychází z rozčilení. Hned se volí do říšské rady nebo zemského sněmu; hned zase do nemocenské pokladny, hasičského sboru, Raiffeisenky nebo Čtenářské besedy. — Obyčejně měsíc před volbami postaví se Rada a Vamberk ke kotli. Záhy vyvalí se oblak dýmu k nebesům. Někdy bývá větší než z komínu raffinerie. Rada přikládá do pece, až se mu pot perlí na čele. Atmosféra ve vsi je ihned naplněna dusivým čmoudem. Miliony drobných černých vloček létá ve vzduchu. Vločky usazují se do tváří lidem i na oděv a brzy pokrývají špinavou vrstvou celou ves. Kdo nechce se umazat, nesmí se ukázat na ulici.

Strojník Vamberk reguluje páru. Od kotle vedou roury do všech hospod i do některých soukromých bytů. Těmi se rozvádí pára po celé vsi. Rozhodující jsou ovšem hospody. Vamberk pilně dbá toho, aby tlak byl přiměřeně rozdělen. V tom je mistrem. A pak ještě v něčem. Na kotli je jeden ventil zvláštní konstrukce. K ventilu připojeno j[e] vedení, ztrácející se kdesi pod zemí. S čím je vent[il] spojen a jaká je konstrukce jeho, ví pouze Vamberk. Rada se o tyto komplikovanější věci nikd[y]

ıestaral.. Nad tímto záhadným ventilem nadepsal Vamberk křídou »pára«.

S kotlem zkusili štěstí i strojníci odjinud. Ale ›ohořeli. S hanbou musili zmizet ze vsi. Někteři i k nám až z Prahy zajeli. Nad naší dvojicí však ıikdo nezvítězil. A tak sláva její rozšířila se až a hranice obce, daleko po celém okrese.

II.

Rada je statným šedesátníkem s prošedivělým ›lnovousem. Nohy má poněkud do x zkroucený ako každý pekař. V jeho celé postavě i chůzi je istý druh rozvážnosti a moudrého sebeovládání. Je však také schopen bystrého obratu a prudkého ıtoku. V celé vsi byl vždy o něm jediný shodný ısudek: člověk houževnatý a nepovolný. Zakousne-li se do něčeho, již nepopustí. Postupuje pomalu, opatrně, ale vytrvale. Umí se také tichounce ›ližit a v příznivém okamžiku vyrazit jako dravec. On dosud ani chvíli se nezastavil. Jako pekařský ovaryš přišel do vsi s holí a prázdnýma rukama. Sotva uměl pořádně číst. Všemu se naučil: i psát do novin i řečnit. S počátku vedl sociální demokraty. Když úředníci z továrny zakládali s Vamberkem novou dělnickou stranu, přidal se k nim. Říkal o sobě, že je »národním«. To slovo bylo celou jeho politickou moudrostí. Tehdy seznámil se intimněji s Vamberkem, spojil se s ním a tato aliance trvá až dosud. Změny v konstelaci politických stran, které každou chvíli provádí ústředí, se nedotýkaly nikdy jejich aliance. Rada by nebyl pochopil, proč by se měl pojednou postavit proti Mladočechu Vamberkovi. Oběma nikdy nešlo o politické zásady. Šlo jim pouze o nadvládu v obci.

Radovým obchodům prospívalo toto spojenectví. Má veliký pekařský krám a jednopatrový dům a návsi. Říká o sobě, že nenávidí lidi, kteří hromadí ve svých rukou veřejné funkce. Nad vchodem o krámu má však přibito pět tabulek s následujícími nápisy: Předsednictvo spolku »Palacký«, Velitelství hasičů, Policejní komisař, Pokladník Raiffeisenky a Předseda nemocenské pokladny. Tabulky vyvěšuje ne snad proto, že by se s funkcemi chlubil, nýbrž prý, aby se každý v obci ihned náležitě orientoval.

Vamberk nemá jediné z vlastností svého spojence. Není ani vytrvalým, ani rozvážným. Z jeho tváře nelze vyčíst jediného pevného rysu. Ve vsi chodí oděn jako myslivec. Sluší mu to, poněvadž má tvář poněkud zarudlou a oči hledí stále do dály, jako lze pozorovat u starých myslivců. Jede-li do Prahy, oblékne se do módního, bezvadného šatu. Vypadá jako diplomat. Vše docela rovnoměrně rozděluje: Doma dělá ze sebe agrárnika, v Praze moudrého Mladočecha.

Jeho svižná, hubená postava činí neurčitý dojem. Mohlo by se o něm říci: člověk, který stále ıiká, skáče se strany na stranu a někdy klíčkuje jako zajíc. Je již celkem 14 let starostou obce. V této dlouhé periodě byl jen jednou na kratičkou dobu vystřídán starým Tomešem. V obci požívá veliké úcty. Ředitel německé raffinerie z celé vsi se stýká pouze s ním. Část lesku z tohoto okresního poloboha padá i na něho.

Pouze dvěma lidem v obci neimponuje Starému Tomešovi, který má statek vedle něho, a slabému výrostku Mecerovi, který je synem Tomešova šafáře. Kluk starostu přímo chorobně nenávidí. Starosta Vamberk ho totiž jednou dopadl v zahradě na švestkách a pořádně mu vyprášil kožich. Od té doby zlostný kluk zvláštním způsobem se mu mstí. Kdykoliv totiž Vamberk dá zapřáhnout do svého krásného, elegantního povozu a pyšně vyrazí s bujným spřežením na ulici, vyšvihne se kluk na plot, rozdělující oba statky, natáhne vyschlý, bezmasý krk jako kohout, nadme tvář, až mu zrudne a křikne za jedoucím starostou ostrým, pronikavým hlasem: kykyryký. — V témž okamžiku vyhrne se ze vrat starý Tomeš, cuchá nervosně svůj dlouhý, šedivý vous a spokojeně se chechtá. —

Toto »kykyryký« má svou historii. Když Vamberk před třemi lety byl zvolen opět starostou, rozhodli se sedláci, že oslaví vítězství hostinou. Usnesli se, že každý musí z domu přinésti nějakou pečeni, aby to bylo lacinější. Vamberk slíbil kohouta. Když se však sešli k hostině, byl stůl prázdný. Jeden počítal na druhého. Bylo z toho trochu smíchu. Druhý den kluk šafářův poprvé se vyhoupl na plot a na starostu zakokrhal.

Vamberka a Radu spojila jaksi vnitřně ještě jedna věc. Prodělali spolu bosenskou okupaci. V hospodě mezi sedláky vypravují často o Turcích, harémech a krásných Turkyních. Pletou do toho charvatské fráze, jako: boga mi, imaš pare, kako si, atd. Oživují tím svá lživá dobrodružství a dodávají věrohodnosti vymyšleným historkám o milování s Turkyněmi.

Vamberkovi záleželo vždy jen na starostenství. Ostatní veřejné funkce vždy rád přenechával Radovi. Oba si byli jasně vědomi, že budou-li společně postupovat, nikdo je ve vsi nepřemůže. Jen starého Tomeše se obávali.

To je vrtošivý šibal a podivín. V mládí se potloukal v cizině. Vyučil se sladovnickým a jako sládek vařil pivo v různých zemích. Oženil se v Rumunsku. Do rodné vsi vrátil se již jako stařec. Dětí neměl. Přivezl prý si velikou sumu peněz. Ani potom však nezahálel. Koupil si statek v sousedství Vamberka. Pilně hospodařil. Nikdo nevěděl, pro koho. Proto ho nazvali lakomcem. U něho to však byla pouhá setrvačnost. Musil bez přestání pracovat tento zavalitý stařík s energickou hlavou, orlím nosem a pronikavýma očima. O žních by potrhal sebe i čeládku.

Obecních záležitostí si dlouho vůbec nevšímal. S počátku tedy nedělal naší slavné dvojici žádných starostí. Až pojednou stalo se cosi neobyčejného. Starý Tomeš oblékl se do fraku, natáhl rukavice a vypravil se do továrny. Nikdo ne-

věděl, co se vlastně stalo. Tomeš šel přímo k řediteli. Dlouho spolu konferovali. S jakýmsi podivným úšklebkem vyšel z továrny. Od té chvíle stala se se starcem podivná změna. Hovořil s lidmi, chodil do hostinců, hrál karty se sedláky a mluvil na schůzích. Nikdo nemohl pochopit, kde se to v tom dědovi vzalo. Byly právě volby do obce. Všichni konečně uhodli, že chce být starostou. Vamberk i Rada se mu s počátku smáli. Ničeho prý nesvede. Když však stařec nepovolil, postavili se oba ke kotli. A tehdy stalo ee Vamberkovi poprvé, že zázračný kotel mu vypověděl službu. Nastal hrozný zmatel. Rada i Vamberk ztratili hlavu. Lid pocítil jejich slabost a nerozhodnost. Tento pocit, že hýčkaní hrdinové nejsou nezranitelní, rozhodl vítězství ve prospěch Tomeše.

Vamberk marně točil tajemným ventilem. Páry nebylo. To ho zdrtilo. Cítil, že cosi vyššího, silnějšího zasáhlo. Tomeš se jim chechtal. Po půl roce se však starostenství vzdal. A tak Vamberk opět zaujal své staré místo na radnici.

Tak jim poprvé vypálil rybník.

Deset roků šlo vše jako dříve. Starý Tomeš polehával. Vamberk a Rada s tajenou radostí ptávali se po jeho zdraví. Myslili však jen na jeho smrt. On byl vtělenou vyhrůžkou, černým mrakem na jejich nebi. — »Dokud nebude ten starý čert na hřbitově, nikdy nebudu mít pokoje,« říkal Vamberk.

Jejich strach byl skutečně oprávněn. Starý Tomeš po delší době ukazoval se opět na ulici. Byl sice vyhublý, kost a kůže, ale stále ještě čiperný a energický. Opět se choval tak, jako před 10 lety. Vamberk i Rada se ulekli. Byly totiž zrovna zase po třech letech obecní volby. Nervosa jejich ještě vzrostla, když jednoho dne zastavila se nádherná ekvipáž tovární před Tomešovým statkem. Vysoká postava ředitelova mrštně se vyhoupla a pružným, elegantním krokem vběhla k Tomešovi. Ve vsi bylo hotové pozdvižení. Taková čest se nestala ani Vamberkovi. S hodinkami v rukou na minutu vypočetli, jak se tam dlouho ředitel zdržel. Opět se cosi neblahého dělo. Vamberka div neranila mrtvice.

(Pokračování.)

DROBNOSTI.

JE TO ODPORNÝ VZOR

praví A. Denis o Vilému Slavatovi: »Byl to jeden z duchů obmezených, jimž třeba jest pána a jejichž největší radostí je abdikace: přestupem svým, ať pohnutky jeho byly jakékoliv, neuškodil svému štěstí, ale konečně stal se jistě upřímným katolíkem a v pozdějším věku několikrát chtěl vstoupiti do řádu jezovitského: byl odvrácen od toho a prokázal mu větší služby v paláci. Byl přívržencem P. Jeronýma Gladicha Tov. Jež. v Magdeburku, jenž měl moc vysvobozovati duše z očistce, a jenž projížděl Rakousko a Štýrsko, sbíraje dary věřících; při třetí mši Slavata viděl duši své milé manželky, jak »bílým ptáčkem z oltáře vyletela«; podobně urychlil osvobození duší svých vlastních dětí, různých příbuzných a též Ferdinanda II., jehož spasení přece mělo býti zabezpečeno jeho vlastními zásluhami; Slavata zachoval svou víru v Gladicha, ač byl to jen dobrodruh a podvodník, jenž po letech pro své pohoršlivé skutky byl zatčen a odsouzen (1664). Takové omyly tehdáž bývaly sice časté v obou táborech, ale u Slavaty jsou težší, protože nejsou pouhým ukvapením obraznosti, ale trvalou atrofií rozumu. Od učitelů svých byl vyučen, aby nikdy nepohlížel přímo ani na lidi, ani na věci, a mysticismem jeho rozestřena jakási rouška mezi ním a skutečností. Jako vypravování jeho nemá života a ruchu, tak myšlenkám jeho nedostává se jasnosti a síly. Měl-l Slavata rozpaky o zákonitosti nějaké smlouvy stačilo k utvrzení jeho, aby některý páter kapucír mu zaručil, že otázka byla zrale zkoumána od theologů velmi zkušených, a ze zkázy svobod věřejných těšil se slávou nesmrtelnou, jež vlast dostane se z obzvláštní přízně, kterou jemu a několika pánům dopuštěno bude následovati panovníka. V samostatnosti své nanejvýš šel potud, ž předložil císaři mírné námitky, potom pomáhal m porušovati zákon: ‚srdce panovníkovo je v ruko božích, musil jsem nechati věci, jak jsou'. Je t odporný vzor — a na neštěstí příliš častý – oné šlechty dvorské, ponížené a podlízavé, mali cherně ctižádostivé a málo vzdělané, jak vyrů stala vedle Habsburků, kteří z ní vybírali nástroj své samovlády. Vše, i jeho jazyk těžký, spletit se svou nesnesitelnou příměsí němčiny a latin jeví úpadek.« — Tak Denis. (Čechy po Bílé Hoř I, 197.).

Kdyby český historik měl portrétovat ten bludný zjev, jenž má v dějinách jméno Vilém Slavata, užil by slov ještě horších. A hle! V Krás našeho domova (č. 5.) dr. Vladimír Slav z Jindř. Hradce ví o Slavatovi, že byl »vždy odd ným svému císaři a králi, a při tom vlaste cem ryzího českého citu«. Ví o něm dál že »o jeho inteligenci a energii svědčí krásný po trét na tak zv. Rožmberské chodbě v zámku, majestátní postavě, v červené roucho řádové obl čené, hlava hodná španělského granda s bystrý přísným okem pod pyšně klenutým obočím. jeho lásce k Čechám stejně jako o věrnosti panovníku podávají výmluvná svědectví foliar jeho pamětí, v přebohatém archivu zámeckém ch vané.« — Estetika zabila v lidech cit národ Z oblběné, bezcitné a přec krvavé bestie 17. s letí už je ve 20. století vlastenec ryzího české citu. Pan dr. Slavík je syn generace, kterou n vychovalo mladočešství. S tou půjde národ dol vat svých práv...

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společ s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor C Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze I

Ročník XIX. V Praze, dne 11. června 1914. Číslo 24.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denniku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

LILA NOVÁKOVÁ:

Z NOVÝCH BÁSNÍ.

OVES.

Modravý ovse na severní straně,
zas zvítězils už letos nad plevelí,
a zas se vlníš, jak by měkké dlaně
v laskání nad tebou se zapomněly.

Rok po roce se dereš nad kamení,
rok po roce se s bujným pýrem rveš,
a zas se v slunci vánkem klasů kštice pění —
co mi to všechno, ovse, vsuggerovat chceš?

Kamením možno prodrat se, pýr
přerůstati —
a přijde léto, život v klasy vymetá,
a budou chrpy modrat se, mák bujně pláti:
to bude všemu chudá, ale přec jen odveta!

NA DRUHÉM BŘEHU.

Je řeka překročena, mosty spáleny.
Už v jejich pilířích lůžka pro prach byla
zanechána.
Dým vznesl se, po výbuších už domlouvají
ozvěny.
Jsou divná, tichá, bezsluneční rána.

Proč mosty spáleny? Proč zlekali jsme
sluch svůj třeskem min?
Vždyť vzadu po nás pranic nezůstalo,
ba ani přízraků se děsit netřeba, nebylo vin,
jen na dně všeho vždycky něco zhrdavě
se smálo.

Omnia mea — — — chudí tuláci — — —
jsme posery? Jsme zálibnými povaleči?
Či nitro nezastavitelně krvácí
a my to kryjem' smíchu ironickou křečí?

Je řeka překročena, stržen poslední už
most.
Snad proto, aby cestou naší nepustil se
kdosi
a nevyvstal jak nevítaný host
u chudých hodů, k nimž srdce bláhové zas
usedlo si?

Směšno! Jdeme cestou svojí první, ale také
poslední.
Cožpak někdo ví o našem Rubikonu?
Zas z rána vyjdem', než se rozední,
a nezřeni zas kamsi dojdem' v slunce skonu.

Je řeka překročena, mosty spáleny.
Snad aby cestou za námi nezbloudily
vzpomínek stíny?
Už v nový břeh, tak zpola těžce zkypřený,
jsme zaseli svůj včerejšek, hrst zrna, ostí
a blíny.

Po polích včerejškem osetých vzpomínka
nekráčí.
Má zítřek vyklíčit z brázd v zaslíbené zemi.
Vzpomínky měkké mají nožky — tu
poroste i bodláčí,
a rudá krev jejich žalobně by planula nad
stopami všemi.

Mosty spáleny. Na novém břehu je života
teskný milenec.
Čím dal se k novým cestám, velkým gestům
zlákat?
Či proto jen, aby tu bylo něco přec,
nad čím možno nesmyslně plakat?

VLAK.

Vlak nocí se řítí
z ničeho v nic.
Chtěl bys tak jíti
propastem vstříc.
Kolem je všechno cizí,
smysl ti všeho mizí,
nemyslíš, netoužíš,
v snění se nehroužíš, —
sleduješ nárazy kolejnic.

Vlak nocí se řítí
z ničeho v nic.
Kol oken svítí
roj létavic:
Je smysl všeho jeden —
kolejí starou veden,
řítíš se v prázdnotu,
dávaje životu
bezduchý pohled svých zřítelnic.

MLČENÍ.

Znám nehezké, úzké rety,
zbožňuji jejich mlčení.
Za dlouhé, steré věty
promlouvá toto mlčení,
akkordy tisícerými
line se toto mlčení,
vůněmi nejsladšími
vlní se toto mlčení, —
rty úzké promluví-li,
poruší svoje mlčení,
hlas nyje vzpomínkou, kvílí
a touží po svém mlčení.

*

JOSEF RAČICKÝ:

J. S. Macharovi.

ZÁZRAČNÝ KOTEL.

(Pokračování.)

Druhý den stařec dlouho se procházel po návsi, škubal nervosně rameny a cuchal nemilosrdně svůj šedivý plnovous.

Potkal Radu, který ho uctivě zdravil.

— Kam pak, sousede? zastavil ho Tomeš.

— Do schůze, mrkl na něho významně Rada. — Živnostníci se sešli. Požádali mne, abych jim vyložil náš národní program.

— Topíte, topitel křikl na něho stařec. — Už je plná dědina smradu. Člověk ani dýchat nemůže. Nedivte se mně, jsem už stár, mám záduch, plíce vypovídají službu. — Šel rychle, nervosně. Chytil Radu za rukáv a vlekl ho s sebou.

— Onehdy byl u vás pan ředitel? tázal se opatrně Rada.

— Byl — byl — poctil mne svou návštěvou. Inu, bože, co se tomu divíte? zasmál se jízlivě. — Vamberk jistě od té doby nespí, hloupé škvrně, odplivl si. — Napálil jsem zase jednou fabriku — ha — ha, stařec se smál, až mu slzy vstoupily do očí. Pak chopil Radu pod paží a důvěrně mu vypravoval celou záležitost. Rada žasl nad příchylností Tomešovou. — Již před rokem kupovala továrna od starce pozemek, který se rozkládal mezi jeho zahradou a budovami fabrickými. Továrna pozemku potřebovala ke svému rozšíření.

— Jsou to dva strychy, mistře, nic víc. — Za 40 tisíc jsou vaše, pravil jsem řediteli. Ani krejcaru neslevím. Obec vám prodává laciněji, já nikoliv. Nechtěli se mnou ani mluvit. Nabízeli 2 tisíce. Myslili, že k nim přilezu a vezmu 2 tisíce. Neznají Tomeše. Za půl roku přišli znova, co prý vážně chci. 80 tisíc, pravil jsem. Zděsili se. Viděl jsem to v jejich očích. A nyní konečně přišel sám pan ředitel. Naučil jsem ho moresům. Ptal se po mém zdraví, o pozemku však ani muk. Ale mne neoklame. Chtěl vědět, jestli už brzy scípnu, aby pole dostal lacino. Ukázal jsem mu tedy poslední vůli. V odkaze jsem učinil podmínku, že ono pole může být továrně prodáno jen za 120 tisíc. Ředitel zkameněl, slova nemohl ze sebe vypravit. Konečně se tázal: Kolik vážně chcete? 100 tisíc, pane řediteli. Dostal jsem je — smál se stařec, oči mu lišácky blýskaly a prsty si několikráte luskl.

— Řekněte to tomu škvrněti, dodal.

— Komu? tázal se Rada. Stavěl se nechápavým.

— Inu, bože, Vamberkovi.

Rada nevěděl, jak se má tvářit. Mlčky stísněně šel vedle něho. Přemýšlel, jak by měl odpovědít. Stařec zrychlil krok. Náhle chytil ho za ruku a pravil mu se zvláštním výrazem ve tváři: Budete mít brzy ode mne pokoj — vy i Vamberk. Vím, že si oddechnete. Ale než umru, rád bych provedl ještě nějaký kousek, aby to škvrně na mne pamatovalo. Takový malý tanček. Rozehřát si ještě naposled krev, než se promění v syrovátku a zmrví černou zem. Tak trochu šlápnout psovi na ocas bych chtěl. — Podíval se významně na Radu, který hrůzou trnul. Vycítil, že se jim stařec ještě jednou splete do voleb.

— Pozoruji vás dlouho, pokračoval Tomeš. Vy obstaráváte Vamberkovi těžkou hrubou práci. Děláte topiče. Za to on vám ponechává předsednictví »Palackého«, velitelství hasičů, policejní komisařství a čert ví, co ještě. A k tomu vás chválí, jaký prý jste šikovný a pilný člověk. Sám však slízne starostenství. Rozumíte? Jakobyste vy nemohl být také jednou starostou! Takové škvrně, kykyryký. — Vždyť koho vlastně má za sebou? Proč byste nemohl být starostou? — I socialista jím může být. K tomu je třeba nejméně chytrosti. — Stařec se zlostně smál. Rada nevěděl, jestli si s ním pouze zahrává, či myslí-li to upřímně.

— Hleďte, pokračoval Tomeš, 80% přirážek platí továrna, 10% velkostatek a ostatní my. Vamberk hospodaří s celými 100% jak chce. Bohatne z nich, kupuje pole, stále zvětšuje svůj statek. Rozumíme? I z našich peněz se má dobře. Továrně a velkostatku se revanžuje, je jim ve všem po vůli. Ale s námi si dělá, co chce. Vím to velmi dobře, bratře Rado. Nahlédl jsem do jeho knih. Teď už toho má dost, je řada na vás. — Řiďte se dle toho! skončil ostře, úsečně a bez pozdravu zmizel ve svém statku.

Rada jako bleskem oslepen stál chvíli na jednom místě. Když se vzpamatoval, ohlédl se bojácně kolem, zdali ho někdo nepozoruje. Měl zvláštní pocit. Zdálo se mu, jakoby z něho stařec strhal všecek oděv a jakoby nyní stál nahý na návsi před tváří celé obce. Tento pocit měl hlavně proto, že jeho nitro bylo už dávno naplněno touhou, aby se také jednou stal hlavou obce. Jenže tuto myšlenku neopovážil se hlasitě vyslovit. Tou se pouze sám v noci zabýval, když usnout nemohl a přemýšlel o budoucnosti. Nebylo již žádné vážnější funkce, o níž by se mohl ucházet. Zbývalo jen starostenství. Ve své cestě, kterou stále kráčel ku předu, se dosud nikde nezastavil, až teprve zde. Váhal však jíti dále. Vamberk byl mocný muž. A toho musil

odstranit. — Stařec odkryl tyto jeho myšlénky a touhy. Jakoby mu byl v duši četl. Byl obnažen a lekl se sám své nahoty. A ty řeči o hospodářství s přirážkami, o zlodějství, o revanžování se továrně! Rada zrudl, rychle si přetřel obličej, srovnal vous a spěšně zmizel ve dveřích hospody, kde se konala schůze.

Od té doby nemohl se Rada zbavit myšlenky na starostenství. Příliš dlouho v sobě tuto touhu tlumil. Když byla nyní ještě více podrážděna Tomešem, úplně si našeho mistra podrobila. Stále ho pronásledovala, spát mu nedala a vždy víc a více ho lákala jako svůdná ženština. Nemohl odolat. Podlehl velice brzy. Konečně jednoho dne řekl Vamberkovi, že by se funkce starosty měla střídat. Nedělá prý to dobrého dojmu, když 14 let vládne jedna a táž osoba. Vrhá to špatné světlo na hospodářství radniční.

Vamberk uhodl hned, oč běží. Dlouze záhadně pohlédl na svého spojence, pokrčil rameny, stáhl opovržlivě rty a beze slova odešel. Volby byly v plném proudu. Rada osaměl u kotle veřejného mínění. Vamberk se na návsi neukazoval. Nic jiného si mistr Rada nepřál. — Mám nyní volné pole, volby si provedu sám. Začal zuřivě topit, kouř se válel nad celou vsí. Čmoudu bylo všude plno. Ku podivu však páry nebylo. Všechna vedení byla studená, napětí nebylo žádné. V hostincích bylo málo lidí. Vnitřní žár, který jindy lidmi zmítal jako v horečce, ten scházel. Rada točil neúnavně ventilem, nad nímž bylo nadepsáno »pára«, avšak bezvýsledně. Hrozně se namáhal, dřel, napínal všecky síly. Konečně poznal, že je zle. Ve vsi se mu lidé začali zlomyslně smát. Veškery sympatie se obracely k Vamberkovi. Hrozné okamžiky nyní zažil. Tak to nemohlo dále pokračovat. Něco se musilo stát. Vamberk počítal s tímto okamžikem, čekal každou chvíli, že se k němu Rada kajícně vrátí. A bylo by se to skutečně stalo, kdyby právě v té chvíli nebyl z nenadání zasáhl opět starý Tomeš.

Přišel oděn v černý šat a slavnostně naladěn. Na prsou leskla se mu zlatá medaile, které nikdy dosud nenosil. Tomeš také prodělal okupaci Bosny. Nikdo toho však nevěděl, všichni se divili.

— Není páry, pane mistře? zasmál se jízlivě stařec. Inu bože, nerozumíte tomuto stroji. Bez Vamberka ničeho nesvedete. Jste nešika — utržil jste si ostudu. Pomohu vám. — Jeho šibalské oči se jen smály na Radu. Tomu spadl kámen se srdce. Ihned nabyl nové odvahy a sebejistoty. S tímto starcem musí vyhrát všechno. — A skutečně šlo všecko jako namazáno. Kotel pracoval přímo velkolepě. Rada jásal, byl bez sebe radostí. Vše se začalo obracet proti Vamberkovi. O jeho hospodářství šeptaly se již po vsi podezřelé věci. Toho se zase Vamberk zděsil. Jednoho rána stáli všichni tři u kotle.

Starý Tomeš škubal nervosně rameny, chvílemi se zálibně šklebil, chvílemi si zlostně cuchal vous. Měl ještě nějakou čertovinu za lubem. Oba bývalí spojenci byli plní úslužnosti a ochoty vůči němu. Ten je komandoval jako malé kluky. Konečně si je postavil před sebe a řízně, jadrně jim řekl následující:

— Dvacet roků provádíte zde kejkle s tímto kotlem, zneužíváte sobeckým, odporným způsobem jeho vlivu a moci. Udělali jste naši ves pověstnou v celém kraji. Nikdo nechce sem, aby zde politicky pracoval. Utloukli jste svýma špinavýma rukama každého. Je mi hanba, že náležím do svazku této obce. Pánové, jímá mne někdy takový hnus, že bych nejraději ležel již dole pod zemí. Poctiví, čistí lidé nesmějí na náves, vyhýbají se veřejným cestám a silnicím. Ty obsadili darebáci. Tam přepadají každého řádného občana a oloupí ho o čest, o pokoj a klid. Proto každý hrůzou trne, aby nebyl do těchto rejdů zatažen. Vy, pánové, jste hlavními strůjci tohoto veřejného teroru. Panu Vamberkovi jsem chtěl ukázat, že rozumím tomuto prokletému ventilu. Byl jsem také v Bosně a naučil jsem se tam trochu charvatsky — pohlédl významně na Vamberka. Ale já vím ještě více, pane starosto, vím kam vede tajná roura od tohoto ventilu. Netřeste se, ničeho vám neudělám. (Vamberk se netřásl, jen hrozně zbledl.) Panu Radovi jste o tom nikdy neřekl. Vymstilo se to nyní na něm. Ale teď tomu uděláme konec. — Brzy umru a rád bych, víte, stoupl ještě jednou psovi na ocas — zachechtal se Tomeš, mrkl zlostně očima po obou spojencích, kteří se zatajeným dechem mu naslouchali. — Nebudete, pánové, ani jeden ani druhý starostou. To vám chci říci předem. Nechci, aby se hospodařilo dále tak, jak to činí Vamberk. Dohodl jsem se o tom s panem ředitelem. Bude nejlíp, když některý úředník vezme správu obce do svých rukou. Nekřičte, že vydávám obec na pospas německé firmě. Vy jste, pánové, byli fabričtější na radnici, než jsou úředníci sami. Vše jim uděláte k vůli, jen když s přirážkami nechají vás dělat, co chcete. Nadbíháte a podlízáte řediteli až hanba. A při tom odíráte všecky poplatníky. — Dohodli jsme se, že pan účetní Ryba bude starostou. Ryba je poctivý člověk, dobrý Čech. Znám ho a ručím za něho. — Ovšem je potupným vědomí, že musíme do německého závodu, aby nám dali rychtáře. Stydím se za toto vlastní sebezneuctění. Ale není pomoci. Jsme lumpy a potřebujeme, aby nám stále po hřbetě jezdila rákoska. — Zakončil zlostně a pohlédl opět na ně s opovržením. Nyní půjdeme, pánové, do továrny. Pan účetní Ryba i pan ředitel nás očekávají. Či co, není vám to vhod? ptal se rozkvašeně Tomeš. Pojďme!

Oba spojenci ani nechápali jasně dosah řečí starcových. Jako politi studenou vodou, krotce kráčeli za ním ... Byli úplně odzbrojeni a nechali se vést jako malí hoši. Starcův plán se podařil. Ryba stal se starostou. Tak jim podruhé vypálil rybník.

(Pokračování.)

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus a návod ke styku s uměním.)

V souhlase s tímto základním názorem co je tedy funkcí umění ve velikém dění života?

Nejenom: učit člověka vzmocněně vidět, jemněji a bohatěji postřehovat tvary a barvy; zušlechťovat a diferencovat jeho zorné ústrojí, rozmnožovat jeho fysiologickou schopnost viděti, která dědičností a přirozeným výběrem stane se pak pevným, trvalým, organickým vlastnictvím budoucích pokolení; vzmocňovat v člověku subjektivní pocit síly vitální; učit člověka čisté, nesobecké radosti z díla umělcova a odtud dovádět ho k jiným spřízněným radostem čistým a bezzištným, jejichž souhrn, celková radost života, dává tak důležitou sílu pro zápasy bytí. (Jak málo zajisté dosud chápe se sociální, politický, národohospodářský a národnostní význam této radosti života! jak špatně dosud poznáváme ohromný rozdíl výkonnosti člověka radostného od výkonnosti člověka neradostného, práce radostné od neradostné! Všude po státě, v každém koutě země měli by být učitelé, vyučující radosti života, ovšem učitelé sami radostní, a příkazem moudré politiky státní by mělo být, dbát úsilovněji o rozmnožení počtu lidí radostných než nováčků s bajonety.)

Leč nad těmito nejbližšími a samozřejmými úkony umění stojí důležitější a méně snadno poznávané.

Umění spatřuje a ukazuje krásu nejen už ve skutečnosti, ve hmotě světa »zrozenou« a tedy viditelnou i jiným očím (krása přírody s k u t e č n é), nýbrž postřehuje mocí i n t u i c e i krásu dosud nezrozenou, takovou, které život dotud byl neuspěl vtělit v činy-bytosti. Odvěké úsilí umělců, zápasících o vytvoření svých s n ů k r á s y, která nikde ve světě dosud reálně viditelna nežije, pro kterouž nenalezají živých modelů, nad kterouž se mučí a vysilují, aby ji vyjádřili adekvátně na obraze a v soše tak, jak ji živě spatřují »u v n i t ř«: toto úsilí umělecké má hluboký podklad a smysl. Neboť to, co umělec spatřuje »u v n i t ř« sebe, není nic nahodilého, libovolného, nezákonného, nýbrž naopak něco velmi zákonného: oči jeho »uvnitř« spatřují v pravdě něco, co nese sám veliký rytmus života, co chystá se ke zrození na svět a bude zítra skutečností, zrovna tak jako by intuitivní zrak umělcův spatřoval v dnešním nevzhledném poupěti zítřejší nádherný, barvami plápolající květ, který přec už dnes latentně je v nevzhledném poupěti obsažen.

Tak umění milostí a silou intuice, totiž opravdového pohledu do zítřka s jeho zákonnou nutností, může anticipovat výtvorem umělcovým budoucí krásu reálnou; umění je tak nápovědí toho, co život teprv vytvoří; co dnes je básní, zítra bude skutečností. Tisíce příkladů toho je kolem nás, tisíce dokladů na stránkách dějin umění. Starořecká plastika nereprodukovala toliko hotových už činů života, nýbrž basnila n a p ř e d krásná, harmonicky vyvinutá, dokonale zdravá a svobodná lidská těla, život pak dával umělcovu vidění dodatečně svou sankci. Nesluší tomu rozumět tak, jako by byl umělec býval v e d l život (domnívali se tak někteří, pomlouvajíce život, že jako slepý kulhá za uměním, patvoře dle díla umělcova!) — to by bylo nepochopením pravého vztahu umění a života. Nikoli; ž i v o t tvoří, to jest: veliký básník, umělec bůh tvoří, a právě proto že tvoří zákonně, přísně logicky, uvědoměle umělecky a ideově, že v dnešním puku už je obsažen zítřejší lupen, v dnešním embryu budoucí krásná bytost, v dneším poupěti budoucí ovoce: může umělec pozemský, člověk s milostí intuice spatřit jeho dílo zítřejší, takové, kterého dosud lidský zrak reálně neviděl a pro něž dosud lidská zkušenost nemá příkladu.

V tom je privilegium umělecké, že umělec vidí hloub, zpříma a bez důkazů zdlouhavé empirie do tajemství tvořivé práce života a přede všemi zraky lidskými spatřuje už dnes to, co teprv zítra bude viditelno i zrakům bez daru intuice. Vidí slunce ještě za horou, z nápovědi červánků.

Ačkoli tato umělecká intuice už sama o sobě je částečným uskutečněním bohatěji organisovaného, zrakově vyššího člověka zítřka (— takž umělec je zlomkem a kusou nápovědí přicházejícího nadčlověka —) hlavní věc je pro nás lidi v tom, že život svými činy stvrzuje předpovědi básníků, umělců, proroků, filosofů, poněvadž postupuje zákonně, logicky, ideově. V tomto vztahu dnešní nápovědi v díle uměleckém a zítřejšího reálného činu života je životní důležitost umění: neboť vidět krásu znamená vidět zákonitost, účelnou ovládanost, rozumovou cílovost, tendenci k harmonii sil vitálních, umělectví a ideovost všedění života. To však znamená nejen poznávat esthetickou, povrchovou stránku bytí, nýbrž i jeho vnitřní etnické jádro, lépe řečeno jednotnost celku, v němž krása a zdraví, svoboda a spra-

edlnost, čistota a dokonalý rust, radost plnotvaré rozžití všemi možnostmi jsou áměnnými názvy t é ž e věci. Spatřovat odstatu krásy značí: vidět organickou onotu a souvislost všech affirmativních l bytí, vidět tvůrčí boží linii, pochopovat utnost krásného žití, tíhnoucího ke svooue, zdraví, spravedlnosti. Tak poznání rásy nemůže rozesmutňovat, jak se zdálo romantikům (V. Hugo), nýbrž naopak ozradostňuje pro všecky dny života, neoť ukazuje bezpečnou cestu k harmonii tí, k zjednání jeho souladu s linií boží, nabytí štěstí u vědomí koincidence dráy člověkovy s drahou umělce boha, pevnému dobytí víry v život, k nalezení avé radostné práce, ke vnitřnímu osvoození, přerodu a očištění.

Krása je nejsilnějším, nejpřesvědčivějm, poněvadž bezdůkazovým svědectvím eovosti bytí; poznat podstatu krásy a t s ní, toť nejrychlejší spůsob transfuse ry v život do veškeré bytosti člověkovy. e srovnání s tím je transfuse z v ě d e k é h o poznání nepoměrně zdlouhavější ne tak jistá jako z krásy: proto je umě potřebnější nežli věda, aspoň v tomto adiu lidstva, kde převládá tolik nevěry život a kde přírůstku víry veň je tak lestně třeba. Tu víru v život dávají i ısnik a filosof a zakladatel náboženství prorok, ale nikdo z nich tak výmluvně, eskem a přímo, jako umělec tím, že ukaje krásu.

Té víry bude třeba člověčenstvu ustačně, to jest až do splnění úlohy lidstva, sebepřekonání a zdvižení bytí k vyšší rmaci: proto nemůže umění mezi lidmi niknout. Potrvá, aby lidé stále viděli ii boží, nezačali malomyslnět na dlouhé áze a pochybovat o smyslu pouti, jejíhož e pro nás určitě nevidět: na to rozžeiji umělci stále nové ohně, zapalované krami zítřka, aby bylo vidět, že dobrá ie cesty se neztratila.

Teprv s neotřesenou věrou v život bude žno lidstvu vydat ze sebe všecko, co něm je ukryto, jako v obrovském seně: až na ně bude svítit plné slunce, jest, až žití lidské bude dokonale svoně, zdravé, spravedlivé, harmonické. je tedy poslední a nejvyšší cíl umění zi námi: s ostatními ethickými, vitálmi mocnostmi bytí spoluvytvářet budouo vyššího, krásnějšího člověka; spoluvářet jej po svém, zcela zvláštním způu, jejž nemůže konat žádná jiná síla ota, tím právě že vzmocněně spatřuje ukazuje krásu.

Tedy člověk je mi pravým cílem a předmětem úsilí uměleckého, nikoli však člověk už vytvořený, historický, dnešní, nýbrž nový člověk zítřejší, o jehož příchod usilují po s v é m, nezaměnitelném spůsobu věda i poesie, hygiena a eugenika, filosofie a náboženství, ethika a technika.

Tak každé dílo pravého umění, jehož původce vskutku uzřel krásu v její podstatě, ukáže pozorovateli mnohem, mnohem víc, než pouhou h r u »tvárných prvků«, h r u forem, linií, ploch, barev, valérů, světel a stínů, mnohem víc, než »odraz skutečnosti« viděné temperamentem: b o h a mu ukáže. V perspektivě za každým pravým uměleckým výtvorem krásy objeví se kosmický Umělec, tisíckrát častěji než v hořícím keři Písma. Každé pravé dílo umělecké je konec konců výtvorem náboženským.

Ale bůh viděný uměním je zcela zvláštní bůh, zcela jiný, než jak jej ukazují kněží: bůh umělec, bůh vášnivě milující krásu a p r o t o tedy spolu i bůh svobody, zdraví, spravedlnosti, čistoty, bohatého růstu, radosti a plnotvarého rozvoje. To není bůh z oněch starých bohů pomsty a útisku (nemůžeť se umělec mstít svému dílu!), strašný despota, ani mračný bůh neradosti, askese, sebeničení a mučednictví, ani pyšný, strannický bůh pánů, králů, »nejsilnějších bataillonů«, ani mrzutý, sebepřeživší, mstylačný stařec, který kdys dávno, za mlada, pracovával, od té doby však už po tisíce let jen snove kmetské, zlobné sny o konečném roztržení vlastního díla: krásný, mladý, radostný bůh to je, vášnivě milující celé své dílo po věky nekonečné, neomrzelý pracovník, největší pravý milenec krásy, přísný uctívač zákona, logik na výsost poctivý, přísný k sobě i k dílu a p r o t o radostný, věrný ke své idei, neustále plný ohnivého dychtění po dokonalé harmonii a jistý svého velikého, konečného uměleckého vítězství.

Ukazovat stále tohoto boha krásného, udržovat v srdcích lidských víru veň i v dílo jeho, v jeho dobrou ideu, v jeho linii poctivou, na to je umění mezi lidmi.

(Pokračování.)

T. A. HANUŠKA:

ALEJE RUKOU.

Prošli jsme alejí k nebesům vztažených rukou,
které se chvěly jak vodopád březových haluzí — —
Dosud jak nejasné vědomí chvějí se ve mně,
dosud jak utichlé ozvěny tepny mé tlukou,

jakoby cítily horký dech země...
Tenkrát to bylo,
když srdce mé zatoužilo
obnažit ukryté hlubiny smutku a touhy,
když chtěli jsme stanouti naproti sobě
do dna svých srdcí až nazí.

Soumrak byl tenkrát tak úzkostně dlouhý
jak tázavé napětí našeho zraku, jímž bytosti obě
navzájem vkročily na práh svých citů.
Soumrakem touhy se vchází
v tu krajinu vnitřního vlání a předúsvitu,
hluboko dolů kams po stupních lásky a nenávisti.

Tys tehdá na mých prsou snila,
tak prostě jako všechna srdce v jarních nocích,
tak vzácně jako žádné ve věčnosti!
A byli jsme tak čisti
jak naší země dobrotivá síla,
jež vinula nás ke svým ňadrům. V jejích krocích
nekonečnem míjely tišiny věků.
A byli jsme tak prosti
a odpoutáni: kdesi pod života prahem
jsme přebrodili věčnou řeku.
V soumraku vlahém
jsme stanuli v aleji vztažených rukou.

Kolem nás rodný kraj, krajina vzdechů a smíchu,
které se ve vzduchu třásly jak průzračná motýlí
křídla.
Z ukrytých pod květy pramenů proudící mízy,
v nesmírném, hvězdami těhotném tichu,
jak horoucí vřídla
životních vísí
vytryskly nesčetné rozechvěné ruce:

Jakoby země má rozpiala osení rukou,
jakoby tápala po nebi hledajíc cesty
v rozkvětu žití.

Jakoby vichřice zadula prudce
a výkřikem němým a bezednou mukou
zmítala větvemi kamenně sevřených pěstí.

Jakoby kosmičných vánků dech
rozšuměl rozkoší březové ratolesti
v opojně milostných snech.

Jakoby v bezvětří hodiny ranní
aleje vírou svou stišené
sepialy zbožně a pokorně haluze dlaní.

Jakoby úponky vilných a lakotných paží
závanem chtíčů svých zdvižené
ve větru vlály, jenž, přikrčen k zemi, snaží
se zachytit slabé a hladové lodyhy květů — —

A větry jak vojska se všech stran k útoku letící
v aleji rukou se utkaly v vášnivém změtu:

Větry jak horký dech milenčin žhavé,
jako tep života, jako zrak hledící
přes pole války.

Větry jak vzedmutý oceán, bouřlivé, dravé,
které jak vzbouřenci pustoší, kácí
a krajinou zřícenin řítí se v dálky.

Větry tak mírné a vlavé,
jež nesou se lehounce vzduchem jak zpěvaví ptáci
a v přeletu pohladí dotekem měkkých svých křídel.

Větry tak mrazivé jako déšť ledové tříště,
jenž z duchem netknutých sídel,
s bělostných ledovců do kraje svál.

Se všech stran snesly se větry jak v pohanská
obětiště
v aleji vztažených rukou, v nichž život spočíval
vyzdvižen k slunci jak obětní dary — — —

Kam nás ta aleje vedla? Či jdeme snad alejí
dál a dál?
Z hlubin srdce přes života žáry,
přes samoty smutků ukrytých jak lesní tůně,
přes zarostlá polním kvítím pohřebiště
aleje rukou větrem se zmítá
jak vodopád březových haluzí — — —

Řekni mi, dítě, viděla's v aleji rukou jak znenáhla
svítá,
nebo snad srdce mé jenom tak stůně
sladkou a opojnou illusí? — — —

ALFRED HUMANUS:

ŽIVOT.

Potkal jsem dívku; její černé vlasy leskl[y] se jak japonský lak, fialkové oči mne vy[-]zývaly: »Pojď se mnou!«

— Nemohu, zašeptal jsem, odpusť, ne[-]mohu! Venku je Jaro, jdu je obdivovat[,] má duše bude mu zpívat své nejkrásněj[ší] písně. Má duše je stydlivá, chce být sa[-]motna, když zpívá. — Odpusť, nemohu. —

Čas plynul... Opět potkal jsem dívk[u,] po mohutných bedrách vlnil se kaštanov[ý] vlas, oči, jež měly barvu opia, pravily mn[ě:] »Pojď se mnou!«

— Odpusť, nemohu, povzdychl jse[m.] Mám doma tolik — tolik tlustých knih [a] nevím ještě, co v nich je. Prý je v ni[ch] mnoho Krásy, Moudrosti. — Rád bych š[el] s tebou žitím, velmi rád, ale musím dom[ů] čísti tlusté knihy. — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Čas plynul.... Má duše nezpívala písně Jaru, — oněměla... Doma nem[...]

jsem již tlusté knihy, přečetl jsem je. V duši zavládlo ticho, doma ze všech koutů řvala na mne prázdnota, smutno bylo v mém žití, smutno a teskno...

Tu potkal jsem dívku; postava její byla štíhlejší labutího krku, barva jejího vlasu světlejší lnu, oči jasnější blankytné oblohy.

— Pojď se mnou! žebronil jsem. Je mi tak smutno. —

— Odpusť, nepůjdu! řekla klidně. Jsi již stár!! — 23./III. 1914.

KROKY OSUDU.

Na dlouhé chodbě povšiml jsem si dlažby. Dlaždice byly většinou sešlapány, ornamenty i barva setřena těžkými botami, které stále po nich tlapaly — tlapaly. Dlaždice ty měly šedavou, neurčitou barvu, splývaly s druhými ve všední šeď země. Podivil jsem se, že mezi nimi byly i dlaždice neotřelé, s ornamenty s cihlovým nátěrem, a ty se tak odlišovaly; byly ojedinělými v té šedé všednosti. — Však i po nich šlapaly těžké, zablácené boty, proč zůstaly neporušeny?... Jsou tvrdší? — — — — — —

Tu vzpomněl jsem si na lidi. — I po nás šlape těžký Osud, i po nás běhají kroky Času. — Některý člověk však, ať Osud sebe iživěji přes něho se šine, přec uchová své názory, své smýšlení a přesvědčení. — Větině lidí kroky času setrou názory i přesvědčení, podobají se pak sešlapaným dlaždicím: nemají barvy, ani ornamentu, splyou se všední šedostí davu. — Jsou měkí! — — — — — — 29./III. 1914.

KAM?

U zdi se krčím, obnaživ hlavu. Vlasy paají mi na tváře. Pode mnou svah a v nižiě město; tam pohlížím já.

Tisíce světel prodírá tmu, tisíce paprsků hvátá mi v zrak.

V mém nitru je temno, jak v dušičkové oci, když na rovech dohoří svíce. —

A za mnou v pološeru šklebí se malá kénka Kateřinek...

Dole to klokotá: hučí tam Život, výská aděje a mumlá Budoucnost.

V mé duši je ticho jak v pohřebišti slonů pralesa stínech. —

A za mnou nesmělým repotem hlásí se k votu duše Kateřinek...

Dolem jdou lidé dva; družně se tulí, obnajíce šíje. —

A já jsem sám, osamocen jak blázen v upců středu. —

Hle, za mnou vábně zvou v pohostinné své síně plesnivé zdi Kateřinek! — — —

24. XII. 1913.

DROBNOSTI.

MAKSIM GORKIJ,

když byl na svých cestách, přišel i do Georgetownu. Tam četl návěští, jež ohlašovalo provedení jedné z jeho prací dramatických na tamním divadle. S překvapením četl však mezi jiným dodatek: »Ke konci představení dovolí si autor osobně obecenstvo pozdravit a jemu poděkovat.« Rozumí se samo sebou, že šel na představení, očekávaje napjatě jeho konec. Když opona naposledy spadla, ozvalo se na všech stranách vyvolávání spisovatele. Opona se zvedla, a na scéně se objevil muž, který se za ohlušujícího jásotu hlediště rozpačitě ukláněl. Gorkij požádal ředitele o dovolení, aby se mohl představiti autorovi, k jehož největším obdivovatelům prý náleží. A tak se oba Maximové setkali. Nastala němá scéna. Ale nepravý představitel věděl hned, kolik uhodilo. »Odpusťte mi,« prosil, »neříkejte nikomu nic, zapřísahám vás! Jsem najat společností, abych představoval domněle přítomné autory provozovaných her, a ježto se umím výborně maskovati, představuji všechny oblíbené dramatiky her zde provozovaných. Pro smilování boží neříkejte to na mne. Mám čtyři děti a nevím, jak bych si jinak vydělal svůj chléb.« M. Gorkij se dobrácky usmál a neprozradil ovšem.

OPRAVA. V básni Jana Rokyty »Všem věrným Čechóm« v č. 23. »Besed Času« jsou rušivé tiskové chyby. V druhém sloupci verše 4. a 5. mají zníti:

A on přec vždy jen pravdu hledal zářivou,
by obhájil ji, přišel do Kostnice —

Verš 11. má zníti: »Nám poddej se, sic budeš ďáblu proklat!«... Ve 14. verši má býti »naposledy« místo naposled — a 25. verš má začínati slovem »zda« místo zde.

BOTANICKÝ KOUTEK.

ZAJEČÍ CHVOŠTĚ.

Píše Oldra J. Novotný.

Okolo lesa na pustinách, na ladech rozkládá svoje keříky. Keříky husté, metlaté a houževnaté (polsky krzecinka). Zkuste běžet jimi — hnedle se převalíte. To je právě vhod zajícům i bažantům, kteří si dělají pod janovcem pelechy a hnízda.

Jděte časně z jara tamtudy: uvidíte trsy tmavých metel, a řeknete, že janovec je bylina chudá. Avšak přijďte v máji, v červnu!*) Hle: ponuré metly se ztratily, uká-

*) Vítečník (kolem sv. Víta).

zalo se zlato, oslnivé zlato! A pohlédněte blíže: jaká nádhera květů, jaké klassické formy!

A řeknete, k čemu že ta křičící barva? Aby děti spíše uviděly a kvítí otrhaly? Či pro dobrodiní poletujícímu hmyzu, kterému chystá sladkou medovinku? Nebo snad z pýchy? Ani to, ani ono. Pouze z vnitřní potřeby, nutnosti. Janovec potřebuje hmyzu, zvláště čmeláků, jako soli. Svým květem z daleka je tedy volá. A bzučácí přiletují. Medovinku sice nedostanou, ale dost chutného pylu.

Janovci jedná se v době květu o důležitý výkon svatební, a k tomu má dopomoci svojí odpočítanou váhou tlampač čmelák. Bzučák totiž sedne na dospělé, čekající poupě; a netuší, co se stane. Poupě je zdánlivě srostlé; uvnitř čekají dlouhé tyčinky a ještě delší, spirálovitě stočená čnělka s lepkavou bliznou. Dohazovač tedy si sedne, na lodičce se shoupne, křidélka květní se rozevrou a přílbovitá pavézka dává své požehnání následujícímu aktu: bleskurychle vymrští se čnělka, uhodí Kecala přes hřbet, obtočí jeho tlusté tělo s chlupatým kožichem, při čemž lepkavá blizna hledá, hledá v kožíšku pylový prášek. Nenajde-li, je celá nešťastná, hubuje na tlampače, zakrní a zůstane na ocet jako stará panna. Najde-li, dychtivě si drží přinesená pylová zrnka, vssává je do sebe, vytváří z nich kašičku pro miminko, které dole v květu čeká. Rozředěná kašička (láčka) přijde dlouhou čnělkou, nakrmí vajíčko zelené, toto tloustne, buclatí, inu zkrátka začíná nový život.

V létě odpadává janovci krása. Korunky rezovatí, vykonavše svoji úlohu. Z vajíčka vyvinul se zatím lusk, stále se prodlužující. Koncem léta najdete už lusky úplně černé a chlupaté, které pukají rázně, při tom se zkrucují bleskurychle a vymršťují tvrdá, tmavá semena do okolí. Tak se janovec rozsévá. V tom čase bažanti zobají tato semena, čímž ruší rozsévačskou činnost janovcovu; avšak janovec dobře je pojištěn, neboť je vytrvalý a dlouholetý.

K podzimku přicházejí však k chudému chudí: výrobci košťat a metel. Nařežou čpícího proutí a odvezou domů. Košťata jsou trvanlivá a při tom měkká, jemná. Švábi prý je nemohou ani cítit. Že se z janovce košťata robila vždycky, svědčí jeho řecké a německé jméno »košťatový keř« (Sarothamnos, Besenstrauch); u nás říkají mu metlovka nebo chvoštěnka, též zaječí chvoště, Lužičané zeleny pruć atd. Zkuste, prosím, rychle utrhnout metlu janovcovou! Odřete si ruku, zabarvíte si ji, sedřete trochu kůry, ale snítku neutrhnete; spíše oviklátе celý keřík. Má totiž velmi pevná vlákna, jako len a konopí; v některých krajinách také z nich robí provazy, sítě, košíky a p.*)

Vidíte tedy, že i suchopar může vám dát krásu i užitek. A nejen vám, zvěře má janovec pořád dost okolo sebe. Jeho snítky okusuje vysoká, zvláště srnčí (Rehkraut, »česky« lengrout), zajíci a králíci**) (zaječí zelí, zaječí chléb; wuchačowe zelo a šwjerčowe zelo lužicky), z domácích chovných zvířat ovce i kozy, ba i koně (v Anglii melou janovec místo ovsa); semena zobají bažanti, ale upražte je, a máte kávu; poupata můžete zadělávat do těsta jako v Provençalsku atd. A to ještě není vše. Je zahořklý, tříselnatý, v popelu má draslo, a mnoho drasla, a proto můžete jím vydělávat jemnou teletinu, proto můžete ho dával místo chmele do piva, a protože barví, můžete jím barvit vlněné látky. A ještě to není všecko. Také léčí. Můžete si usuši květy a pít odvar z nich proti bolestem na prsou a v žaludku. Můžete v mléce rozetří kořen a přiložit na rány; rány dobře vy čistí a výborně zacelí. Týž odvar upotřebíti ještě na vyrážky a lišeje atd. Jak vidíte spojuje janovec krásné s užitečným, jako pravý paedagog.

Jen to je vám asi divno, že může růst na suchoparech a že má takové droboučké je týlkovité lístky. To je tak: Každá rostlin dýchá jako člověk. Jenom že vdechuje to co my nechceme, a vydechuje, co potřebu jeme. Kromě toho opotřebovanou vodu, po mocí níž rozvádí potravu po svém těle, mus stále odpařovat. A janovec musí vodou še třit. Nemůže mít tedy veliké listy, ani mno ho listů. Proto je takový zdánlivě bezlist Nehyne ani v neustálých parnech, ačkoli roste na suchých, písečnatých půdách. Svý mi hustými metlami chrání a ve stínu ud žuje silné kořeny, zásobárny vody. Zaj mavo je, že dýchá též celou lodyhou, kter má také stejné zbarvení jako listy — co je unikum mezi našimi rostlinami (lístky l mu nestačily ku vdechování kyseliny uhl čité). — Lesníci osazují janovcem pus stráně; na pokrajích lesů chrání pak les stromy před vyprahnutím.

*) Ve starořecké Spartě dělali z nich lana, p krývky, střevíce, plátna a j. (odtud Spartium).

**) V zimě jim velevítán, nezapadlý sněhem doce

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společn s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy Dušek — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze I

Ročník XIX. V Praze, dne 18. června 1914. Číslo 25.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

OTAKAR HANUŠ:

KOMEDIANTI HŘBITOVA.

Jak hloupě strojená je lidská pieta!
Kretinskou masku má; naivní, celkem vzato!
Žil's zapomenut sám a zmíral po leta,
a zemřel's tragicky.
Ubohý, drahý táto,
ti, co tě vraždili, ztrnule stáli tam,
pán v žlutém svrchníku si skřipec narovnával,
nos šátkem utíral... Být na hřbitově sám,
já zeptal bych se ho, proč tvoji duši rvával,
proč zmijí úlisnou na chorých ňadrech byl,
proč tvář svou zatuplou nad hrobem sešklebil,
proč kondoloval, proč, když srdce jásalo mu!

Když krokem úředním od hrobu kráčel domů,
chtěl pěstí do tváře jsem hlupce udeřit
a rozbít skřipec mu, že moje rány nítil,
a hrdou jeho tvář chtěl zkrvácenou zřít,
by bolest, kterou lhal, skutečně taky cítil.

*

BÁZEŇ.

Nebojím se živých lidí,
lze se pouze rány nadít!
Ale mrtví mohou přijít
v noci laskat, v noci hladit.

Nebojím se ani mrtvých,
žiju s nimi dlouhým sněním,
bojím se však v tváře zříti
umučené utrpením.

Vidět tvář, jež byla drahou,
ztýranou tak, jako byla...
nevím, zdali ona chvíle
rozum by mi nezabila.

Život ničí, život bije,
život kácí, život špiní.
Štěstí však, jež nepoznal jsi,
přál bych tobě aspoň nyní.

Co je štěstí? Býti v hrobě?
Zdá se. Lze to zříti všade.
Nemůže mi v hrobě hlupák
drze říci: »Kamaráde!«

*

ŽIVÉ.

Ulice běžely do prázdna,
do města běžely.
Na prsou vůně voskovic
a věnců ležely.

Docela sám, tak smutně sám
jsem středem města stál.
Tvůj zrak mé srdce pohladil
a do rukou je vzal.

Toužil jsem ještě žíti? Snad.
Však ruku tvou jsem chyt:
těch mrtvých budu vzpomínat —
a pro tebe chci žít!

*

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus o návod ke styku s uměním.)

9. Povinnost umělcova.

Jako je vitální potřeba umění, tak je i potřeba pravého umělce (a stejně: nepotřeba umělce nepravého). Z jeho privilegia, vidět vzmocněně krásu, mnohem víc krásy, než vidí ostatní oči lidské; z jeho daru intuice spatřovat v podobě svých uměleckých snův a visí krásu dosud nezrozenou, ale která se zrodí pro zraky lidské zítra, po zákonu; z jeho přímého pochopování podstaty krásy jakožto výzvuku harmonie affirmativních sil bytí, tedy z poznání mravní polarity krásy; z chápání uměleckosti Světa-života, z jasnějšího postřehování linie boží; konečně, vzhledem k tomu všemu, z milosti bližšího umělcova vztahu k velkému Autoru, nežli se dostává snad jiným duším lidským — vyplývá i jeho funkce v životě i jeho zvláštní k němu povinnost. Neboť talent, toť nejen milost a výsada, nýbrž spolu i vyšší závazek, větší odpovědnost, stupňovaná úloha, povinnost těžší práce pro veliké cíle životní; na to dostává se člověku talentu, aby víc byl platen, víc pracoval pro dílo boží.

Ta povinnost umělcova jeví se mi být dvojí: vzhledem k vlastnímu dílu a k vlastnímu životu, i vzhledem k životům jiným a k celku životnímu.

Vzhledem k vlastnímu dílu nijak nevyčerpává se umělecká odpovědnost a povinnost toliko úsilím o technickou jakost díla, o dobré řemeslné provedení, o adekvátní ztělesnění v i s e na plátně nebo ve hmotě modelovací. Nýbrž proň běžet musí hlavně o to: v i d ě t v s k u t k u krásu (kolik umělců stavívá se jen být vidoucí, ač zhola nedonikli ještě vidění krásy! a kolik podvodu bývá ve výtvorech jejich!), pronikat ji stále hloub až do podstaty; pronikaje, poznávat v pravdě r o d o v o s t krásy, její e t h i c k o u p o l a r i t u, to jest organickou, zákonnou spřízněnost její s affirmativními silami bytí; na tom poznání vyznávat ji ve svém díle co nejurčitěji, tedy sám mít odvahu mravní polarity, s krásou esthetickou vyznávat krásu ethickou, očistit své dílo vědomě ode všeho, co je cizorodého s ní, od prvků negace, ode všeho, co je indiferentní a nekrásné. (To neznamená naprosto, že by umělec měl a musil v díle svém vyhýbat se zjevům záporu života — žádný umělec toho nečiní, neboť o tom nerozhoduje jeho libovůle, nýbrž vnitřní zákon, idea díla, jeho logika a architektura! — čeho však třeba: aby on sám poctivě přiznával svou polaritu, nevydával negace za klad, nemátl očí a duší šalebným zastíráním, kde jsou jeho pravé sympatie a ethické těžisko jeho bytosti. »Vaše řeč budiž: Ano, ano — Ne, ne!« to platí i pro umělce, a tím spíš právě pro umělce. Nelze zajisté člověku milovat c e l ý život, o b a póly bytí, klad i zápor, krásu sil affirmativních i krásu sil odvrácených od linie boží, zároveň zdraví i nemoc, svobodu i otroctví, spravedlnost i křivdu, bohatý růst a zmrzačelost.)

Teprv splně toto vše, stává se umělec pro duše lidské hlasatelem krásy v pravém smyslu. Leč ukazovat lidem krásu v tomto pojetí znamená dále učit je i krásnému životu: ukazovat krásu, toť umělcův zvláštní způsob moralisování.

Tu se objeví druhá povinnost umělcova: povinnost k vlastnímu žití. Moci učit jiné krásně žít, toho první a nepominutelnou podmínkou je žít s á m krásně, zajisté nikoli krásně jen estheticky, obklopen obrazy a sochami, pěkně vázanými knihami a bibeloty, uměleckými starožitnostmi a žaponeriemi, čalouny a lepty, uprostřed krásného nábytku, v interieurech architektem vybásněných — nýbrž ethicky krásně. I tato povinnost mravně krásného žití plyne pro umělce z jeho privilegia.

Právě proto, že vidí krásy více, že pochopuje lépe její rodovost, affinitu a zákonnou spontanost s ethickými silami kladu života, může on chápat i silněji její bytostný, neroztržitelný vztah k životu: vidí jakožto konstantní zjev, kterak přibývá nebo ubývá krásy v zákonném poměru s ethickou jakostí života, přibývá, když je život svobodný, zdravý, spravedlivý, čistý, ubývá, kde život je snižován a mrzačen útiskem, otroctvím, nemocemi, křivdou, neřestí, bídou, špinou, nevědomostí a neplodným trápením. Přírůstkem krásy nutně cítí umělec osobní rozkoš, úbytkem jejím nutně osobně trpí ujmu, sotva jinou, než včela posečením, vypálením medonosné louky, odkud sbírala svůj elixír.

Tedy umělec, který opravdu dychtí a osobně potřebuje, aby bylo v í c krásy, n e m é n ě, nutně musí dychtit i po jejích podmínkách životních, to jest po tom, aby bylo ve světě víc svobody, zdraví, spravedlnosti i všech ostatních sil kladu; obojí dychtění musí se v něm krýt a slévat v jediné. Milovat krásu v pravdě a činně, znamená pomáhat affirmativním silám a stavět se proti záporným mocnostem bytí; neboť poměr jejich rozhoduje o množství i jakosti krásy: čím plněji mohou působit ony, tím víc očišťuje se harmonie jejich od kazův a dissonancí negace, tím bohatěji, zářivěji, kouzelněji musí se zaskvět výzvuk této harmonie, krása.

Pomáhat oněm a bránit těmto silám nelze však nijak než vlastním životem a vlastním dílem; to platí pro každého z nás, tedy i pro umělce, a dvojnásob pro umělce, opět právě z jeho jasnějšího poznání krásy, z jeho privilegia. Vidět, pochopovat, milovat, ukazovat a chtít krásu, k tomu nestačí jen krásné věci malovat a sochařit, nýbrž i k r á s n ě ž í t i pomáhat jiným žít krásně, tedy působit všemi silami, aby všechen život uvnitř i vně, kolkolem byl krásný, zdravý, svobodný, očištěný od nemoci, křivdy, útisku, nečistoty.

Nemiluje a nechce krásy v pravdě, kdo v praxi všedního žití žije nesvobodně, nezdravě, křivě a nečistě; není možno chtít krásu v díle svém a stavět se jí na odpor mimo dílo své, tím že člověk utlačuje, mrzačí a kazí žití jiných; nemůže milovat krásu s vášní, kdo zbaběle, bez odvahy k činu snáší, aby vedle něho nebo dokonce v něm samém byla ubíjena svoboda, dychtění spravedlnosti, zdraví, pud růstu.

Nelze lišit díla od života: obojí teprv činí celek; nelze rozštěpovat výtvarníka od člověka: i to obé teprv činí celek. Jen za této jednoty celku může vznikat dílo celé pravé, prosycené pravdou vnitřní a čistou krásou téže polarity; z duše podlé, nesvobodné, nezdravé, nečisté, zmrzačené dílo v pravdě krásné zrodit se nemůže; vždy bude pukat a rozpadat se vnitřní lživostí, jako mrzká slepenina.

Aby tedy umělec směl ukazovat lidem krásu a aby ji ukazovat mohl v pravdě, ryzosti a v podstatě její, musí se i sám přerodit a všechen svůj život zkrásnit. Toť onen zcela zvláštní umělecký socialism, jak mu rozuměl Meunier, van Gogh, Ruskin a Morris. Není to nikterak nevolničení a podělkování malicherným zájmům dne, službičkování jakýmkoli politickým snahám, chtícům a vášním tříd, vrstev, skupin, mass lidských, lokajování bludné, dočasné morálce lidské ad hoc vymýšlené k hájení sobeckých zájmů silných a bohatých, té nuzné, podlé morálce, která tolikrát tak diametrálně se rozbíhá od veliké ethické linie boží — nýbrž věrná a uvědomělá, radostná a čistá služba velikým osnovným principům bytí, oddaná služba realisaci umělecké idey boží.

10. Osvobození umělcovo.

Nový názor můj umělce osvobozuje, pravím to s jistotou. (Ovšem netroufal bych si ho podávat vzácným umělcům celejasně vidoucím a proto vědoucím — [není v této podivné zvláštnosti našeho jazyka, v němž toto slovo je stupňováním onoho, na dně utajen hluboký pohled do tajemné souvislosti věcí, pohled, jejž do ní vrhl genius mluvy?] — nýbrž chtěl bych jej pouze podat umělci kolísajícímu, dosud zaujatému starým bludem, tvořiteli děl o dvojí duši, díla bez polarity, ethicky roztrženého, v němž neuvědoměle a nečistě mísí se klad i zápor bytí, prvky různorodé bez jistoty o jejich ethické affinitě.)

Tohoto umělce nový názor osvobozuje, neboť: zbavuje jej mučivých pochyb o smyslu vlastní práce a o vztahu jejím k vlastnímu žití; praví mu, kterak všecko pravé umění, ukazující krásu kladu života a jeho vlastní dílo srovnalé s tvůrčí linií boží je pravou potřebou žití, ne pouze nepatrné hrstečky aristokratických sobců a esthétských samozvanců, nýbrž pravou potřebou lidí všech, poněvadž důležitou potřebou celku životního; dává umělci trvale uspokojující odpověď na bolestnou otázku »Nač je tvé úsilí?«; zjevuje mu, že umění má funkci nepominutelnou, jiným úsilím lidským nesplnitelnou, tedy že je nenahraditelné; že není umění isolovaného, od života odtrženého, vznášejícího se kdesi mimo ethické vztahy bytí, nýbrž naopak že je jedině umění co nejtěsněji svázané se všemi ethickými silami žití; že není to ledajaká hračka, ale vysoce důležitá záležitost světového dění; v talentu mu ukazuje nový tento názor vyšší povinnost, která má a musí vítězit v rozporu s jinými menšími, zhusta nepravými povinnostmi (kolik umělců zahynulo a hyne těmito drobnými lži-povinnostmi, jimž zradilo a obětovalo vyšší povinnost svého díla!), ukazuje mu dále talent jako závazek úsilnější služby životu a tím osvobozuje jej do nečistého dychtění po mamonu a společenských výhodách i po ukájení nepravých potřeb živobytí; dává jednotu dílu a životu, vevádějíc v ně vnitřní pravdivost; dává umělci radost a štěstí, jednak z pocitu této jednoty díla a žití, jednak z citu zharmonování vztahů k ostatním lidem i všemu živoucímu, jednak z pocitu individuálního zdraví, svobody, čistoty a volného růstu, jednak z citu paralelisace vlastního díla s dílem božím; tím dílo umělcovo zprošťuje se nejistoty vznikající nesourodostí prvků, naopak dostává strhující, vítěznou jistotu postupu ku předu, k cíli, tu jistotu, kterou má každý organism zdravý, silný, svobodný, volně se rozrůstající. Teprv ve svobodě, v plném zdraví, úplné čistotě, dokonalé spravedlnosti ke všem a ke všemu, v radostnosti bohatého růstu poznává umělec své vlastní, nejlepší podmínky tvoření; je-li už ruka ochromená strašnou nepřítelkyní díla umělcova (vzpomeňte na stvrzení smrtí Slavíčkovou!), oč víc platí to o celé ochromené bytosti umělcově! Takž být dokonale zdráv, svoboden, čist, spravedliv a radosten je i nejlepším, nejvyšším egoismem, poněvadž je to nejlepší cestou umělcovou k dokonalému dílu. Nad dílem takto vzniklým, tak do hluboka cítěným i chápaným, nemůže vůbec umělci přijít pochybnost, obava z konce umění. Z díla takového vyvěrá mu, jak živá voda ze skály, pevná víra v nezhynutelnost umění, táž víra, kterou vyslovily počáteční verše Keatsova »Endymiona«:

»A thing of beauty is a joy for ever . . .
. . . it will never
pass into nothingness«
(Je výtvor krásy radost pro věky
a nikdy nezanikne v nicotě.)

(Pokračování.)

JOSEF RAČICKÝ:

J. S. Macharovi.

ZÁZRAČNÝ KOTEL.

III.

Nový starosta seděl ve své úřadovně na radnici a pilně pracoval. Slunce vrhalo vějířovitě své paprsky do místnosti. Proud vzduchu, naplněn jemnou vůní akátů a šeříku, řinul se mu kolem hlavy otevřeným oknem. Byl krásný červnový den. Hluboce zaujat listinami, peněžními stvrzenkami, výpočty přirážek a jinými dokumenty, ani nepozoroval překrásný letní den. Jen chvílemi zhluboka si oddychl, zadíval se do jednoho místa a v zamyšlení proseděl hezkou chvíli, aniž si toho byl vědom. Byl to asi čtyřicetiletý muž, štíhlý, vysoký, s pěkným výrazem ve tváři.

Dědictví po starostovi Vamberkovi mu působilo vážné starosti. Třetí měsíc byl již v čele obce. Dosud však neměl jasného obrazu o tom, co se vlastně dělo v letech minulých. Studiem minulosti chtěl si ujasnit, jak by měl sám postupovat. Byl řádným úředníkem, dovedl sorganisovat službu tak, aby aparát bezvadně pracoval. V mládí sice dělal verše, nyní však rozuměl líp kontokorentu, cukernímu kartelu, řepě, nežli literatuře. Tyto své zkušenosti chtěl nyní uplatnit ve správě obce. Umínil si, že ve všech odvětvích zavede pořádek, přesnost a bezohledné konání povinností. Brzy však narazil na hrozné věci, když se pustil do studia správy. Knihy nebyly řádně vedeny, přijaté a vydané peníze se řádně nezapisovaly. Vše bylo zpřeházeno, doklady scházely, některé stvrzenky byly podezřelé, nečitelně psány i opravovány. Rozpočet po 10 let byl do haléře stejný. Vamberk opisoval stále jeden a týž a předkládal okresnímu výboru ke schválení. Řetěz hříchů se před ním stále prodlužoval. Hrůzná perspektiva se mu otvírala. A když všechno srovnal a propočítal za poslední tři leta, řekl sám k sobě: Zde se hospodařilo bez odpovědnosti! Listin, účtů a dokladů podepsaných Vamberkem se štítil, urážely cit spravedlnosti. Měl strašný pocit hnusu. Místnost, v níž seděl a do níž proudil čerstvý, vonný vzduch, zdála se mu pošpiněnou, jakýmsi morem otrávenou. Snad se již poskvrnil, že do ní vstoupil. Fysická nevolnost ho přepadla a měnila se ve ztrnulost a melancholii. Jeho dřívější pokoj a rovnováha byly ty tam. Měl jakýsi těžký pocit olověné tíže, která se zdí bez ustání se na něho řinula.

Z této nálady vyrušil ho pojednou křik před radnicí. Po chvíli zahrčel vozík přímo pod okny a hluk se ještě zvětšil. Mezi hlasy rozeznal i bolestný, hořký pláč skorem dětský. Současně vešel k němu do radnice statný dělník s přepásanou, režnou zástěrou, umazanou maltou a za ním bojácně se vplížil drobný, asi 15letý hoch, celý ve tváři od rozetřených slz umazaný a hořce vzlykající.

— Utloukli by hocha, darebáci! křičel rozčileně zedník, sotva dechu popadaje.

— Co se vlastně stalo? tázal se starosta.

— Líbějí uvážit, pane starosto, pravil dělník, ujal jsem se ho. Jinak by ho utloukli. I pan komisař, pan mistr Rada —

V tom vešel Rada. Byl také rozčilen. Oči mu jen hrály.

— I mlč ty, přerušil ho pekař. Kluk zde tropí neplechu, tak jsem zakročil. Je to moji povinností —

— Jakou neplechu? tázal se starosta.

— Vrazil vozíkem, na němž rozváží chléb, do vozíku mých učňů. Div jim bochníky do bláta neshodil. Kluci se pak ovšem dostali do sebe.

— Lže! rozkřikl se zedník. Líběji uvážit, pane starosto, je to klučík slaboučký, učiněný chroustlík proti oběma učňům Radovým. Tak to není. Vozí nám ze sousední vsi chléb. My jej rádi odbíráme, protože je lepší a lacinější než Radův — Za to týrají nebohého kluci pana komisaře, kde mohou. Je to jejich mučeník —

— Ano, tak je to! přizvukoval s pláčem hoch. Co však řekne můj mistr? Bochníky mi shodili do bláta. Doma budu teprve bit — naříkal žalostně.

— To je nestydatost! křičel vztekle Rada. Starosta ho nepoznával. Tvář měl zlostí znetvořenou.

— Ticho! přerušil všechny starosta. Věc vyšetřím a zjistím. Po delším šetření zjistil, že hoch i dělník mají pravdu.

— Líbějí uvážit, pane účetní, pravil dělník, Rada je socialistou, nepřeje však chudému člověku kousku dobrého chleba. Tak on pracuje —

— Jede na mne, protože jsem ho vyhodil z organisace, pravil pekař.

— Pane Rado, musíte hocha odškodnit, zablácené pecny zaplatit — pravil přísně starosta.

— Nikdy! zvolal Rada zuřivě. — Kluci si vjeli do vlasů, rvou se stále. Za to já nemohu. Poškozuje mi obchod —

— Budete-li žalován, zaplatíte více, upozorňoval ho starosta.

— To se neví! Hleďme našeho pana starostu! Ten se vybarvuje! Tak hájíte zájmy svých občanů a poplatníků? To se vám vymstí — pohlédl hněvivě na starostu a odešel.

Starosta žasl. Utišil hocha, zaplatil mu poškozené pecny a poslal ho domů.

— Sám byl dělníkem, hovořil zedník. — Líbějí jen uvážit, vzmohl se, je pravda, ale není to všecko čistý — Dělá socialistu, ale jak to s námi chudými lidmi myslí, líbějí sám vidět. On má myšlenku národní, je pravda, chce však jen sám bohatnout, sobec. Věříval jsem mu také jednu dobu. Hlásal všelijaké ty idee. Má dnes dům a veliký pekařský krám. Bil jsem se za něho, trpěl jsem a nemám nic, jsem jak kostelní myš. Ano, vidějí, odchází jako pyšný páv —

Starosta osaměl. Cítil na sobě zlostný pohled Radův. Vážil si ho dříve, ctil v něm člověka, který svojí houževnatostí, vytrvalostí dopracoval se značného jmění a velikého vlivu. Nyní pomalu seznával, že se mýlil. Již při prohlídce účtů a revisi knih se přesvědčil, že pletichařil s Vamberkem. S počátku myslil, že mu pomůže při zavádění pořádku. Rada sice vyslechl všecky stížnosti na Vamberka, pokyvoval vážně hlavou, hladil si vousy, ale snažil se vždy odvést pozornost od věcí hlavních k malichernostem a drobnostem. V hospodách vtipkoval o panu účetním:

— Náš pan starosta se nemůže nějak do toho vpravit. Příliš učená hlava! Má různé právnické názory —

Vamberka volby urazily. Ze vzdoru nesúčastnil se ani jednoho sezení výboru, ani představenstva, ačkoliv byl prvním radním. Ve vsi mu dávali vtipnou přezdívku, což ho pálilo a neustále mu připomínalo ponížení, jež mu připravil starý Tomeš.

Ryba nyní poprvé v životě nahlédl do nitra obce. Z přímého styku poznával své spoluobčany v celé jejich podstatě. A to, co denně odhaloval, zvyšovalo jeho hrůzu a zděšení. Tak sobeckým, bezohledným si člověka nikdy nepředstavoval. Dělníci kradli na polích; trestal je pro polní pych. Sedláci kradli sobě vzájemně půdu a všichni společně ničili obecní pozemky. Musil vystoupit proti nim. Vyrovnával denně hrozné rodinné spory, surové potyčky a strašné manželské rozbroje. Čím hlouběji pronikal do života obce, tím více pozbýval víry v člověka. Jediný tento výstup s pekařským učněm a mistrem Radou byl pouhou třískou z obrovského stromu zla, v jehož stínu žila celá ves. Zamýšlel se často nad tím vším a divné myšlenky ho napadaly. Tady ten Rada ve jménu sociální idee krmí své spolubratry špatným a drahým chlebem. Socialismus má jen na jazyku, v srdci má ideu zlata. Jaké je to nyní pokolení? Komenský bloudil Evropou pro ideu a tisíce jiných s ním. Zmírali touhou po domově, plížili se jako zločinci podél hranic, aby zahlédli aspoň kouř z drahé vlasti — A nezdali se svojí myšlenky, cenili ji výše než celý svůj život, poněvadž v ní viděli sílu a velikost budoucnosti — A dnes nepůjde nikdo ani hodinu cesty zadarmo pro pouhou ideu — Vše se proměnilo v peníze —

Ryba se stával nervosním. K lidem se choval hrubě a jeho rozsudky a nařízení bývaly tvrdé a bezohledné. Občané počali reptat proti němu. Rada a Vamberk přilévali oleje do ohně, nespokojenost podporovali jak mohli. Stávali se smělejšími také proto, že starý Tomeš opravdu se rozstonal. Lékař tvrdil, že z lůžka již nepovstane.

Naši spojenci nyní čekali na vhodnou příležitost, aby se na Rybu vrhli. Shodou okolností se takový okamžik naskytl velice brzy. Německá firma se rozšiřovala a měnila. S touto změnou nastal i jiný způsob zdanění. Ryba se ještě nevyznal v berním obecním systému. Předepsal přirážky po svém rozumu a svolal představenstvo, aby mu předpis schválilo. Dostavil se jen Rada, schválil protokol o předpisu a stvrdil to svým podpisem.

Rada s Vamberkem prostudovali předpis a shledali, že starosta předepsal o 7 tisíc méně továrně, než skutečně měla obci zaplatit. Usmáli se vítězoslavně na sebe. Měli starostu v kapse. Zbraň, kterou marně dosud hledali, starosta jim sám dodal.

Brzy se začalo šeptat, že na radnici jsou nepořádky. Starosta pracuje pouze pro továrnu. 7 tisíc prý schází v pokladně. Jako požár rozšířila se po obci zvěst, že Ryba připravil obec o 7 tisíc. Kluci na ulicích to vykřikovali, sedláci v hospodách bušili do stolu a řádili jako nepříčetní. Slovo zloděj a defraudant letělo od domu k domu a sterou ozvěnou vracelo se tam, odkud vyšlo.

Ryba dlouho nechápal, oč se vlastně jedná. Konečně sám přišel na chybu v předpisu a ihned ji napravil. Vzpomněl si, že Rada schválil protokol a s ním i předpis. Ihned chtěl vyhledat protokol. Avšak k svému úžasu i zděšení shledal, že listina zmizela. Všechno prohledal, snažil se zjistit, kdo by asi listinu odstranil, ale marně. Konečně poznal, že byla na něho připravena a na krk mu vržena smyčka, kterou měl být zadáven.

Když se vracel z radnice, stál před jeho vraty dav lidí. Smáli se obrázku, který nějaký vtipkář na vratech křídou namaloval. Obraz znázorňoval ubohého dělníka, jemuž z kapsy módně oděný pán krade peníze. Zdrcený hněvem a bolestí vplížil se jako raněný do svého bytu. Rada použil této příležitosti a promluvil k lidu o hospodářství na radnici.

Ve schůzi výboru se Ryba hájil, že i Rada předpis schválil.

— Ukažte protokol! zařval na něho mistr.

— Bohužel protokol zmizel, byl ukraden, pravil slabým chvějícím se hlasem starosta.

— To jste jej nechal zmizet, když bylo zle, zakřikl ho Rada. Já jsem ničeho nepodepsal. Jste lokaj německého kapitálu a ne starosta.

Ve sboru rostla nevole. Všichni si byli vědomi, že posice starostova je otřesena. Protokol neměl zmizet.

Ryba stál bled, bez sebe, chvěl se jako osykový list.

— Vehnali jste mne do strašného konfliktu svědomí, pánové. Jsem úředníkem v německých službách, ale proto nejsem Němcem ani lokajem německého kapitálu. Sloužil bych raději v české továrně. Naši otcové však nepostavili zde české rafinerie. Nemohu tedy pykat za jejich indolenci. Byl zde malý český závod, i ten jste zrádně a zbaběle prodali naší firmě. To je zrada, hrozná národní zrada —

— Kam se podělo 7 tisíc? křičel na něho »bejvalka« Vamberk, který opět se dostavil po dlouhé době do schůze.

— Nikam, pánové! Nepředepsal jsem jich, domnívaje se, že nemám k tomu práva, nevzal jsem jich, nejsem defraudantem — Avšak, pane Vamberku, táži se vás, jak jste mohl připustit jako člen správní rady rolnického cukrovaru, aby byl prodán vídeňské firmě? Měl jste rozhodující vliv —

— To sem nepatří, řval Rada jako nepříčetný. Nyní jednáme o vašich 7 tisících. Jestliže jste je nepředepsal, okradl jste obec ve prospěch vaší fabriky.

Celé shromáždění se rozbouřilo jako zvlněné a větrem šlehané moře. Všichni byli proti starostovi. Jeho hlas zanikal ve strašném hlomozu. Kainovo znamení mu vypálili na čele, cejch zlotřilosti vtiskli mu na štít, který byl dosud čistý. Delší dobu tlumená zášť celé obce propukla jako požár

Naše dvojice triumfovala.

(Pokračování.)

JEDOVNICKÉ PIVO.

(Obrázek z doby poddanství.)

K panství hrabat Salmů na Moravě v době Marie Terezie patřily také městečko Jedovnice a vsi Molenburk a Holštýn. Tehdy byl držitelem panství Antonín hrabě Salm a na jeho statcích nevalný pořádek vedli úředníci a zřízenci. V Jedovnicích na př. byl panský pivovar, který byl nečistotou tak zaneřáděn a pivo vařil tak mizerně, že lidé poddaní nemohli ho pít z ošklivosti, a když pili, onemocňovali. Když už i poddanská míra trpělivosti byla převršena, že zvítězila nad poddanským strachem, poslána hraběti Salmovi taková stížnost:

»Laus Jesu Christo!

Jejich Excellenci vašnosti, Pane náš milostivý!

My věrní poddaní přiznáváme a vysvědčujeme, předně Purgmistr, Rychtář a celá poctivá obec městečka Jedovnic, že my proti našemu Šenkýřovi nic nemáme; když dobrý pivo dostane, dobré nalívá a když špatné, také špatné nalívá, a když některá várka je na nic, jako na ostatky, to jest 1765, my celá obec nemohly sme ho půl vědr vypit a tenkrát ho náš šenkýř dostal 4 sudy.

Taky se stalo, když že náš jeden Saused vozil pivo, zastal Podstaršího třikrát dolívat bečky vodau, a ten Saused, kdyby na to přišlo, chce to dosvědčit přísahau; více taky se stalo, že se takový hlísty vynacházely v bečkách v pivě skrz dlauhý čas ne jenom u nás na šenku, taky na jiních šenkách. Taky 1764 na Boží tělo byly 3 nebo 4 várky takového piva, že z něho lidi onemocnili. Dává se kolikrát vina šenkýřovi a to my za našeho slibujem, on má dobré svědomí; stalo se taky, že když ševci byli v Pořádku na Boží tělo, u našeho Sauseda France Pokornýho dostali v pivě 1 hlístu. Za nějaký čas zase ten sedlák, který vozil pivo, když se bečky vyplachovaly, stál přitom a viděl stéj bečky 2 neb 3 hlísty.

Že tomu tak jest a nejináč, to my Auřad a Škola a celá obec městečka Jedovnic dosvědčujem a naší obecní pečetí potvrzujem, jenž se stalo dne 9. Juny A. 1765.

Purgmistr Martin Kuntz,
Richtář Jakub Štrek
a celá poctivá obec.«

Stížnost opatřena obecní pečetí a sesílena přípiskem holštýnského šenkýře:

»Jejich Excelenci vašnosti, milostivý Pane hrabě! Já Olštenský šenkýř, že darebný truňk sem kolikkrát dostal a taky sem při tom škodu měl, vysvědčuji dobrým svědomím a taky sem červy ze suda vytočil.

Jiří Myslivců
z Olšténa.«

K oběma stížnostem připojena stížnost obce molenburské, taktéž pečetí opatřená. Psána jest molenburským tehdejším nářečím:

»Jejích excelenci vašnosti, Pane náš milostivý hrabě! My věrní podaní, poctivá obec molymburská dosvědčujeme, že sme velice špatný Pivo hned z čepa dostávali. Taky náš Rychtář, dež poslal pro pivo, v tem pivě dostal neřesť ščóra a při tem belo několik sósedů.

A to že tomu tak jest, dosvědčujeme a naší obecní pečetí potvrzujeme.

Pulmistr Wawřin,
Rechtář Josef Kala.«

Je patrno ze slohu stížností, že jedovnickou skládal učitel tehdejší. Proto také se v ní ozývá úřad, škola, obec. V Molenburku složili si stížnost sami poddaní, proto z ní mluví nářečí horácké (severně od Brna). »Neřesť ščór« je vodní hmyz, s černými krovky. Zajímavo je, že rodiny Kunců a Kalů posud žijí. Nám se ta stížnost čte zábavně, ale mějme na paměti, že poddaní tehdejší musili kupovat pivo z panského pivovaru a že bylo vyměřeno, při jakých příležitostech a kolik poddaný člověk musil piva panského odebrat. Kupovali a měli v něm hlísty, červy a vodní hmyz!

DROBNOSTI.

BERLIOZ O PRAZE.

Nakladatelství Beckovo v Mnichově vydalo právě v populárním vydání memoiry (Lebenserinnerungen) francouzského skladatele Hektora Berlioze. Je v nich také kapitola o Praze.

Roku 1846 přijel Berlioz do Prahy, aby řídil koncert svých skladeb. Byla to událost prvního řádu. Do Prahy hudebně konservativní zaválo vítězně nové hudební umění. Na koncertě spoluúčin-

oval na př. také orkestr žáků pražské konservaoře. V dějinách pražské hudební konservatoře Ambros-Branberger) čteme, že »Berlioz byl ve elkém údivu a mocně dojat, když za svého pražkého pobytu navštívil konservatoř a slyšel hrat vou ouverturu ke králi Learovi ohnivě a přesně d polovičních hochů (Ferdinand Laub a Theodor ixis byli mezi nimi). Zvláště se mu zamlouvala ra na klarinet, jehož učitel Julius Pisařovic doedl žáky naučit nepopsatelně krásnému, oduševělému tónu. Francouzského mistra velmi těšilo, e žáci konservatoře směli sesílit orchestr při jeho pisodě ze života umělcova, při Romeu a Julii a ných skladbách provozovaných v jeho velkém ražském koncertu. Rád viděl, že konservatoristé velkou upřímností mladého nadšení hráli a nekali se bezpočetných obtíží svých údělů.« — Doonce po návratu do vlasti Berlioz obmyslil pražkou konservatoř darem dvojích cenných houslí.

Ze vzpomínek skladatelových nyni poznává-e, jak Berlioz sam vzpomíná této své návštěvy Praze. Praví, že byl ve Vídni varován před Praou, neboť Pražané prý tvrdi, že objevili Mozarta proto nechtějí nic jiného slyšeti než Mozartovy ymfonie. Než Berliozovy dojmy již před koncerm usvědčovaly vídeňské klepaře ze lži. Byl uvítn drem Ambrosem, seznámil se s Kittlem, ředitelem konservatoře, s bratry Škroupy, s houslistou koncertním mistrem Mildnerem, s vynikajícími pěváky, žurnalisty a pražskými milovníky a podorovateli hudby. Po všelikých návštěvách prail Berlioz dru Ambrosovi: »Nechtěl-li byste mi nyní kázati město? Vidím tu jakýsi kopec, jenž je doova pokryt monumentálními budovami. Jsem dola proti svému zvyku velice dychtiv prohlédouti si všecko z blízka.«

»Pojďme tam!« pravil dr. Ambros zdvořile, já snad jen jedinkráte v životě nelitoval jsem ntokráte námahy při stoupání (vyjímaje výstup Vesuv, Etnu jsem neviděl) — vypravuje Berlioz. Než žerty stranou, stoupání bylo namáhavé, e jak podivuhodně vystupují s námi kostely, pace, cimbuří a věžičky, sloupořadí, rozlehlé dvo- a oblouky bran! Jaká vyhlídka je s vrcholku hoto vrchu mramorem vyzdobeného! Po jedné raně táhne se les, jenž vybíhá do dosti velké viny, po druhé straně jakoby se v oparu řítila byina domů přímo k Vltavě, která za hukotu mlý- a továren, jež pohání, protéká majestátně měm. Přemáhá přehradu, kterou jí nastavil český ýmysl, aby na tomto místě odklonil tok jejích d, míjí dva ostrůvky a ztrácí se klikatě v dáli zi červenavě, teple zbarvenými pahrbky, které, se zdá, doprovázejí Vltavu pečlivě až k obzu.«

Vedle mohutného dojmu, jakým Praha na Erlioze působila, zmiňuje se nepříliš pochvalně o Stavovském divadle. Zvláště dobově zajímavé jsou jeho úsudky o výkonných umělcích a orkestru. Zdá- se Berliozovi tmavé, malé, nečisté a velmi špatně akustické. Ensemble divadelní byl však lepší než bývá obvykle u německých pěveckých společností. První tenor, bariton (Strakatý) a dámy Grosserová, Kirchbergerová a paní Podhorská, zdáli se mi býti záslužnými umělci se skvostnými hlasy, pokud se týče zvuku a čistoty a při tom tak hudební... jak jen Češi jsou; lze sotva býti hudebnější. Bohužel orchestr a sbor byly obsazeny v poměru až příliš přesném k malým rozměrům sálu a obviňují ředitele z velké šetrnosti. S tak malým počtem účinkujících osob není vskutku přípustno pouštěti se do mistrovských děl vysokého slohu. Ale pražské divadlo to přece tu a tam podnikalo. Byly to potom ubohé zkomoleniny, při nichž všichni umělci sténali. Dekorace byly stejně nádherné a věrné, jako bylo nádherné a věrné provedení. Pamatuji se, že viděl jsem ve finale čtvrtého jednání Gluckovy Ifigenie na Tauridě loď, která měla vypluti do Řecka a — byla ozdobena řadou děl...«

O svém koncertě pražském na Žofíně Berlioz poznamenává, že měl skvělý úspěch. Po koncertě byl banket, při němž podán skladateli stříbrný pohár. V Praze dlel právě také Fr. Liszt, jenž byl prý společností jednomyslně zvolen, aby pronesl přípitek. Liszt mluvil skvěle a dojal Berlioze svou vřelostí. »Bohužel však — vzpomíná Berlioz — pil právě tak dobře jako mluvil. Věnovaný dar mých spolustolovníků, ošemetný stříbrný pohár, chrlil tolik šampaňského, že Lisztova výmluvnost se v něm ztroskotala. Belloni a já měli jsme ještě o 2. hodině ranní co dělati na pražských ulicích, abychom Liszta přemluvili, by vyčkal denního světla, než se bude na dva kroky střileti s jedním Čechem (což chtěl ihned vší mocí provésti), proto že jej v pití překonal. Když nastal den, nebyli jsme bez obav o Liszta, neboť měl téhož dne v poledne míti koncert. O půl dvanácté ještě spal. Konečně ho zbudili, vstoupil do vozu, přišel do koncertního sálu, byl uvítán trojí salvou potlesku, a hrál, myslím, jak ještě co živ byl, nehrál. Jest jeden Bůh... Bůh pianistů,« končí Berlioz tuto rozmarnou příhodu.

NESEME PTÁKŮM SVOBODU.

Svět Zvířat velice pochválil onehdy onu »lásku k přírodě a zejména ke zvířatům a ptactvu, kterou vzbuzuje s příkladnou horlivostí v srdcích útlých dívek sbor učitelský při obecné škole v Náchodě.«

Tam v Náchodě nosí ptákům svobodu takto: Na podzim nachytají si různého drobného ptactva (sýkory, pěnkavy, stehlíci, konopky, hýli, strnadi), dají je do klece, která se umístí ve školní třídě. Tam ptactvo tráví zimu se školáky a na jaře celá škola s tabulí s velkým nápisem: »Neseme ptá-

kům svobodu« v čele jde za město a vypouští ptáčky na svobodu. Pisatel pochvaly ve Světě Zvířat libuje si, že děti učí se takto poznávati naše ptactvo, jeho život a zpěvy jednotlivých ptáku rozeznávati. A tak tu zimu ztráví rozmili ptáčkové v příjemné místnosti, majíce všeho dostatek! A na konec volá: »Dvacet nejlepších opatrovníků zahrad, hájů, lesů, polí a luk přibylo náchodské krajině. Kdyby tak každá škola neb aspoň každá obec zachránila svému kraji dvacet takových užitečných ptáků, jaký by to byl v Čechách ráj!«

Myslím, že brzy by bylo po ráji! Neboť než se těm ptáčkům lidské lásky má dostat, musejí býti schytáni. Ať už se chytají způsobem jakýmkoliv, málokdy ujde ptáček zranění. A když není zraněn šťastnou náhodou, je aspoň vyděšen, když je chycen a uvězněn v kleci! Jak vypadají takoví ubožáčci vězňové, když se dostanou do voliéry! (Míní-li pisatel voliérou takové klece, jaké vidět na obrázku, pak je náchodský sbor učitelský ukrutný.) První dny ptáci nepřijímají potravy, snaží dostati se ze svého vězení, plaší se při každé příležitosti (představme si, jak to teprve vypadá ve třídě!), tlukou sebou, zraňují se, vytrhávají si peříčka. Konečně — »si zvyknou«. To jest: ptáci unavení, hladoví, nepojdou-li zatím, stanou se klidnějšími a přijímají potravu. Každý nově příbylý vězeň však celou společnost znovu vyplaší a radostné scény se opakují. Na těchto umučených, opelíchaných, často bezocasých, umazaných ubožáčcích děti poznávají naše ptactvo, jeho život a dle pisatele i »zpěvy rozeznávají«. Rád bych věděl, kdo z těch nebožáčků zpívá! Snad někdy některá sýkorka nebo strnad zacvrliká. A že prý »ztráví zimu v příjemné místnosti majíce všeho dostatek«. Patrně si myslí chvalořečník tohoto života, že trochu tepla v zimě jest ptáčkům nade vše. Ale kde je zdravý vzduch, kde přirozený pohyb, kde volnost? Těch věcí nelze nahraditi ničím, ani ne hrnci plnými červů.

Když ptáčkové všeho toho dobra přes zimu dostatek užili, nesou je žáci v triumfálním průvodu za město a pouštějí je na svobodu. Mnohému ptáčeti jest tento průvod průvodem zároveň pohřebním. Neboť pták dlouho vězněný, sesláblý, schoulostivělý, zničený má nyní vzdorovati jarním mrazům (puštěni 18. dubna), dešti, větru! Vždyť ani jeho zcuchané peříčko řádně ho nechrání. Má si sháněti potravu? Má býti otcem nebo matkou zdatné rodiny? Kolik jich pojde, kolik jich padne za oběť dravcům. Přibylo tedy náchodské krajině dvacet mrzáčků. Kolik jich ještě dnes žije? Rozumí se, že při tom všem předpokládám, že jsou ptáčci pečlivě ošetřováni s jistou odbornou znalostí. Přál bych si, aby děti nenapodobovaly svých učitelů!

Příteli přírody, kterýs vymyslil tento ukrutný plán, zanech ho! Nech ptáčkům svobodu, netrap jich, nekaž jim zdraví! Nech je i trošku vymrznout! Nemysli, že každý ptáček, kterého ti děti zmrzlého přinesly, musel pojíti jen mrazem. Což stáři, což nemoc, což zranění? Prohlédl jsi ho důkladně, propitval jsi ho? Nech jim svobodu! Chceš-li pomoci, pomoz v zimě přikrmováním vhodnou potravou a nezkaženými odpadky. Jde to u všech skoro ptáků jmenovaných druhů velmi snadno a budou ti vděčni. Přijdou tě pobavit až na okno tvého bytu, ba z ruky ti budou zobat potravu. Přijď se podívat do horských vísek, tam to dělá prostý lid. Ty budeš míti radost a čisté svědomí, ptáčci svobodu a zdraví. A děti — děti vem s sebou za krásného májového dne do přírody, popřej jim také vzduchu, slunce a pohybu; tam jim ukaž ptáčky v jejich kráse, v jejich přirozeném životě, tam ukaž dětem, kterak sýkorka-akrobatka hbitě šplhá po nejtenčích větvičkách dolů zádečky a vybírá nejdrobnější hmyz! Ukaž jim pěnkavku vybírající z chuchvalce starého listí housenku za housenkou nebo rozklobávající chrousta! Ukaž jim brhlíka, šoupálka, ukaž jim špačka běhajícího za oráčem, ukaž jim čejku. U lesa nezapomeň vyprávěti dětem o střízlíkovi a ukaž dětem jeho hnízdo. Nezapomeň na červenku, na králíčky, sykavky, budníčky. Nevynechej konipásky, pěnice, lejsky a skorce vodního. Ti ostatní se ti přihlásí sami. Tam slyšíš zpívat kosa, drozda, lindušku, krutihlava. Toho budou děti marně hledat ve větvích, ač je na blízku, a dobře se tím pobaví. Ti ptáci přihlašují se sami, neboť zpívají. A zpívají proto, že jsou zdrávi a svobodni. Nemáš z nich radost? Děti jistě také. Později ukaž dětem, jak krmí a starají se o svá mláďátka. Při tom se zmíníš o tom, čím se živí, a řekneš dětem, která seménka mají o prázdninách sbírati: naučíš je pěstovat potemníky, abys měl v zimě čím zaháněti ptákům hlad. Působ, aby se nekácel kde jaký starší strom, nevysekával každý keř. Tím posloužíš našim ptáčkům nejlépe. Pak možno psáti o ráji. Ale nevěznit, netrápit, nevraždit! *J. F. z K.*

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společno s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyr. Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 25. června 1914. Číslo 26.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5'—, půlletně K 2'50, čtvrtletně K 1'30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN ROKYTA:

JAK BLESKEM ZASAŽEN . .

(Ze Zpěvníku pozdního husity.)

K odhalení pomníku Mistra Jana Husa v Kolíně a v Hořicích.

Jak bleskem zasažen když mocný padá strom,
tak padl v Kostnici Jan Hus, kněz dobrý Páně.
Dým k nebi stoupl, dlouze zaburácel hrom
a všecka zem se v dálku třásla po té ráně.

Však nebyl blesk to z rozhněvané oblohy,
to nebyl oslnivé záře posel boží,
jímž k zemi poražen byl Mistr nebohý —
to blesk byl z mraků zloby, jež zde bídu množí.

To ti jej vyslali, kdož smělc boží moc
si přivlastnili, pravdy slunce skryli v mraky,
by všecku zemi v temno zahalila noc,
z níž obracely by se k nim jen všecky zraky.

Blesk ohněm vznítil mučednickou hranici
a kněze pravdy nezlomného na prach pálí —
však nejásali nad obětí hořící:
Bůh z ohně promluvil, Bůh, jehož v pouta jali!

Bůh, v jehož jméně kacíře zde pálili,
Bůh, který všecku moc prý do rukou jim složil,
Bůh, za nějž mluvili — k nim hřmí té ve chvíli,
Bůh, jehož pohřbili — v té hranici zas ožil!

ı blesky metá na vše strany, v šíř i v dál
všude v temnu jasné ohně zapaluje,
y duše poznaly, že on jest pán a král,
e není Bohem, co zde lživě Bohem sluje.

. od hor k horám rozšiřuje hřímání
hromu hlasem duše z ospalosti budí,
y lidé svrhli pouta, jimiž spoutáni,
Boha aby hledali v své vlastní hrudi . . .

Pryč od té hranice, kdož jste ji vznítili
a pýchu ve svých srdcích máte nekonečnou —
blesk hněvu mého rozdrtí vás, zbloudilí,
že lidu mému skrývali jste pravdu věčnou!

Pryč od té hranice! Jak v sloupu ohnivém
v ní Bůh jest, který Israele v poušti vodil —
pryč od ní každý, kdo jsi nečist v srdci svém:
zář její čistým srdcím jen má býti v podíl!

Pryč od ní, pozdní synu země Janovy,
jenž svého proroka svým životem jsi zradil —
plá oheň pravdy z ní a oheň obnovy,
že jeho žáru staletí dech neochladil!

Pryč od ní, byť jsi na rtech jméno Mistra měl,
sic její oheň rudě na tvé padne tváře,
že v cizím zakuklení předstoupit jsi směl —
a na čelo ti vpíše bídné jméno lháře!

Pryč od hranice, shořeti v ní nechceš-li
a nechceš-li v ní spálit, cizího co's přijal,
bys jiný vyšel z ní, než přišel's předešlý,
a za kadidla dech vzal jarní vůni fial.

To učinit-li chceš, ó, pojď k té hranici,
já ohněm obnovy a pravdy tebe vznítím,
já silou obejmu tvou duši bloudící
a povedu ji novou cestou živobytím!

Ó, pojď k té hranici, viz: bleskem zasažen,
v prach sežehnut a vržen v proudy cizí řeky —
Hus přece nebyl zničen, nebyl poražen:
svou pravdou žije dále po věky a věky! . . .

BERTA J.:

ASPOŇ JEDEN KVĚT!

Letos naše malá jablůňka prvně pokvete. Její stejně staré družky už loni pyšnily se tu a tam květem, jen jablůňka v koutě u plotu stála smutná,

neozdobená. Všichni máme z ní radost a přibíháme několikrát denně se s ní polaskat, spočítat květy, které v lahodném měkkém větříku jarním začínají vydechovat slabě nahořklou vůni.

Ale hlasitě a hlučně svou radost nedovolíme si projevit — víme, že vedle za tyčkovým nízkým plotem shrbena sedí mladá Šigutčina Františka, smrti zasvěcená. V osmnácti letech, v nejkrásnějším dívčím jaře, po životě bez radosti, po dvou posledních letech bolestných, prokašlaných, má odejít... Vídáme ji z okna, jak vláčí se po zeleninové jejich zahrádce, zalité sluncem a porovnáváme smutnou tuto bytost s čilou Františkou, jakou ještě před třemi lety bývala. Časně ráno před pátou vyháněla dvě strakaté kozy na pastvu nebo ryla a okopávala v zahrádce, z blízké řeky vodu na zalívání nosila, až dva černé těžké copy kolem malé hlavičky její bystře poletovaly. Hezká nebyla, bohatství vlasů bylo celou její krásou, oči měla již tehdy takové smutné.

Po šesté hodině pohltila ji smrdutá továrna, kde celý den pobíhá mezi pěti stroji na punčochy, které současně obsluhuje a naplňuje ubohé svoje plíce jemným chmýřím z bavlny a zápachu ze strojů. Pracovala pro továrnu už, když do školy chodila, celé večery pletla doma na strojku punčochy. Dělala to všecko ráda, vždyť viděla, že její ruce jsou jediné, které do chalupy přinášejí nějaký ten groš. Nesoupeřila nikdy s družkami svými z továrny ve fintění, nezbývalo na to, sotva se s matkou a dvěma malými bratry najedly a dluhů nedělaly. Ani neděle nebyla jí darem vyražení a radosti. Sotva ráno svlékla laciné hadříčky sváteční, kozy napásla, buď sedla za chaloupku na lávku a zašívala nebo šukala po domě. Či dal jí vlhký studený kostel, kde i odpůldne nedělní z větší části prožila — či dal ten síly a radosti? Neviděli jsme nikdy, že by se Františka přidávala k hloučku kamarádek a provázela se s nimi za chychotání silnicí; u ní za plotem se nikdy žádný hoch nezastavil, nepohovořil. Snad je odpuzovaly ty smutné, ustarané její oči

Pak už všichni viděli, že Františka taje jako svíce, že je jí hrozně dlouhá ta cesta do továrny ráno; v poledne už ani nepřiběhla, brala si s sebou do modré plechové bandasky trochu kávy na oběd, ale doma nezůstala ani jednou, ani v zimě v nejhorších nečasech.

Až teď od časného jara je doma; pomáhala ještě s námahou sázet zeleninu, ale těžko, přetěžko ohnutá záda narovnávala a hrozný kašel jakoby ji vtloukal do země. Konev s vodou už ani nepozvedla. Ne — sklizně z té malé jejích zahrádky se Františka už nedočká; ani sluníčko, na které se ještě dotáhne, ani to nepomůže, nezahojí ran, které továrna po čtyři leta jí zasazovala. Smutno, smutno je člověku viděti na jaře ve vší nádheře květů umírat lidské jaro. Ani nevěříme staré Šigutce, když nám vykládá, jak je Františka na smrt připravena, jak klidně o ní mluví, že má už všecko do rakve připraveno, i družičky že si sama z kamarádek vybrala. Že by už ráda umřela, aby sebe a druhé netrápila. Ne, není možná, odkud taková odevzdanost u tak mladé duše?

Za pěkného rána, plného vůně a slunce, vedeme starého zahradníka, aby se podíval na naše mladé stromky, hlavně na jablůňku, květem obalenou. Hrozně jsme zaraženi, když nám povídá: »To je její první, ale také poslední květ, příštího se už nedočká, je celá rakovitá — to je její jediná radost.« Smutně stojíme kolem, smutně odcházíme. Teď teprv vidíme horečně planoucí oči Šigutčiny Františky, která hubenýma, žlutýma ručkama drží se křečovitě plotu a poslouchá náš rozhovor.

Druhý den ráno povídá na naši otázku, jak se vede Františce, stará Šigutka: »Už je na každou chvíli, ale měla dnes hroznou noc. Rvala si vlasy s hlavy a tak prosila, že nechce ještě umřít, alespoň jednu radost že chce mít a nevím, co pořád měla s jakousi malou jablůňkou. Alespoň prý jako ta jablůňka!«

R. BOJKO:

T. G. MASARYKOVI.

S přáteli dvěma neb třemi
v maličké, bezradné, hned
zoufalé, hned zas dětsky jásavé zemi
po řadu let
sám jak cizinec stát — —
Zmatený, neznalý kázně,
nevychovaný lid
vždycky včas zakřiknout rázně;
vždycky jej zadržet směle,
když v neznámo kamsi řítil se divoce
vášní neb planým nadšením spit — —
Jím zrádcován, smýkán a bit
a přece tak bolestně vřele,
tak horoucně, hluboce
míti jej rád
a pro něho cele
svým bohatým, činným životem žít — —

Ó, tvůrce mé duše, mistře náš přísný! —
Kde našel jsi času a síly
k tomuto všednímu, každodennímu boji
s pověrou, falší, jež světla se bojí,
s hlupstvím a podlostí, s národní povahou
dvojí —?
Či to již tak musil se's problémem malého
národa mučit
a učit jej jako primánky základům myšlení,
mravnosti učit — —?

Pak prý orlové vymřeli dnes — —!
Oč snazší, oč lehčí bylo Ti zmizet
v ústraní, v tiché pracovně kdes:
usednout ke knize milé;
hovořit s přátelskou duší do noci, do jitra;
rýt a pilovat na svém velikém díle
a zítra
bohatou úrodu slávy a uznání sklízet
a klidně a pohodlně svrchu se dívat a
žít —!

JOSEF RAČICKÝ:

J. S. Macharovi.

ZÁZRAČNÝ KOTEL.

IV.

Účetní Ryba resignoval. Žil v horečce, pozdě usínal a brzy se probouzel trápen děsivými sny. Zdávalo se mu pravidelně, že je pronásledován smečkou psů nebo jakýmsi strašným, divokým starcem. Stal se nemluvným a zamračeným. Kus bláta se na něho přilíplo a ať dělal co dělal, zbavit se ho nemohl. I z krádeže protokolu ho obvinili. Ani vlastní kolegové z úřadu mu nevěřili. Nemohl nikoho přesvědčit o tom, že neměl úmyslu připravit obec o 7 tisíc. Shledal, že už je to v lidské přirozenosti uvěřit spíše, že je někdo darebákem než poctivým člověkem.

Ředitel ho nazval hlupákem. Nemá prý se plést do veřejných záležitostí, když v tom neumí chodit. Hodil ho prostě přes palubu, poněvadž si nechtěl rozhněvat sedláky, kteří dodávají řepu.

Vamberk i Rada byli ve svém živlu. Kotel veřejného mínění fungoval opět znamenitě. Než se Ryba vzpamatoval, byl starostou opět Vamberk. Ves byla zpita pýchou, nadšením i pivem. Není více starostou lokaj německého kapitálu, nýbrž bohatý, neodvislý, samostatný člověk.

Ryba nebyl zbabělým. Chtěl se hájit, chtěl čelit štvanicím. Postavil se také ke kotlu a začal topit. Kotel ho však nechtěl poslouchat, smích, poklepky a hanlivé výkřiky sklidil. S ventilem, nad nímž nadepsáno bylo »pára«, nemohl ani hnout. S hanbou, uražen a ponížen ustoupil z veřejnosti. Pomalu si zvykal této situaci. Avšak v jeho nitru byla hrozná rána, kterou již nikdo nezahojí. Bylo mu smutno ze všeho. »Bůh i satan stále zápasí o svět«, připomněl si slova básníka, kterého miloval. Ve chvíli, kdy sám byl na váhu vržen, satan měl převahu — toť vše. A ještě na jednoho mu milého člověka si vzpomněl, který to vyslovil jiným způsobem. Vzduch skládá se z kyslíku a dusíku. Jenže dusík má převahu, je ho 79 procent. Kdyby nebylo těch 21 procent kyslíku, lidé by se udusili. Kdyby nebylo lidí dobrých, zlí by svět sebe navzájem sežrali. Ten poměr však není takový, procento zla je větší. Těmito myšlénkami se utěšíval a své rány léčil.

Avšak zlo se občas vracelo. Seděl jednou ve svém pokoji a četl. Vedle jeho hoch asi 14letý studoval. Pojednou vešel k němu do pokoje a dlouho se hrabal v knihovně.

— Co hledáš? tázal se otec.

— Cizojazyčný slovník.

— Kterému slovu nerozumíš?

Syn neodpověděl, sklonil hlavu, zapálil se a hrabal se dále v knihách.

— No tak mluv! vyzýval ho otec.

— Je to takové zvláštní slovo, tatínku, nikdy jsem ho neslyšel —

Hoch bledl a červenal.

— Jaké? tázal se otec netrpělivě.

— Defraudant! pravil hoch zoufale.

Ryba zbledl, před očima se mu dělaly mžitky a nohy vypovídaly službu. Svalil se na pohovku a bolestně zakvílel. Hoch na smrt bledý, s křečovitě staženými rtíky a jiskřícima očkama ho pozoroval. Najednou zakryl si tvář, vběhl do svého pokoje a dal se do křečovitého pláče.

Ryba musil ven na vzduch, aby se poněkud zotavil. V té chvíli přiběhla pro něho posluhovačka starého Tomeše. Musí prý ihned k nim. Pán umírá a přeje si s ním mluvit.

Starý Tomeš dodělával.

— Posaďte se ke mně, šeptal Rybovi, který ho obložil poduškami. Stařec byl vyschlý, žlutý, oči mu chvílemi blouznivě těkaly a vyhublé, dlouhé ruce se chorobně chvěly.

— Vyžeňte tu jedovatinu, pravil účetnímu.

— Kterou? myslil, že stařec šílí.

— Tu babu! zlostně zasyčel a ukázal na opatrovníci, která se u okna modlila růženec. Ryba vyhověl.

— Nakloňte se ke mně — tak — vidíte — umírám. Chci vám však ještě něco říci. Žádné tajemství — jen poučení. Viděl jsem mnoho v životě, bloudil jsem dlouho Evropou. Ale po tom vám nic není, pletu se, příroda vypovídá mi službu. — Minulé století začínalo velkolepě. Zplodilo úžasná hesla, jaká si jen lidská duše dovede vymyslit ve chvílích nejkrásnějšího záchvatu: Svobodu — Mír — Bratrství. I nás i tyto ubohé Čechy zaujalo toto hnutí. Okřáli jsme pod novým teplem lásky a dobroty. Myslili jsme, že křesťanství zhynulo a že na jeho rozvalinách uskutečníme na základě vědy a poznání, na základě rozumu a srdce sen Kristův — pošetilci. Ale jakmile jsme začali stavět, všecko rázem se rozplynulo. Říkali jsme: Musíme organisovat masy, vzdělat je, ukázat, že i nejnižší tvor má city a právo na pořádný život. Organisovali jsme se na podkladě hospodářském. To byl zločin na tom krásném snu, neboť hospodářský princip toť zlato — toť nenávist, sobectví, zloba. Rozumíte? Vidíte to v národě a vidíte to v této vsi. Nejhrubší a nejstrašnější instinkty lidské jsme probudili. Touhu po pohodlném a hříšném životě. Boj o zlato mezi všemi

na život i na smrt. I já jsem starý hříšník — kaju se a proklínám celý život. Umírám bez víry, že bude líp. Věřím, že se všecko požere navzájem —

Stařec sípal, oči mu žhavě svítily, hruď se nadmula a ruce se natáhly, jakoby se čehosi neviditelného chytaly. Když se trochu uklidnil, pokračoval:

— Pošpinili vás, lotři, učinili z vás zloděje, sami však patří do káznice; celá ves patří do káznice. Ó, ten prokletý kotel! Neznáte jeho tajemství. Nebyl jste v Bosně, neumíte charvatsky. Para« znamená peníze a tajné vedení od podivuhodného ventilu vede přímo do továrny, kterou znáte. To je tajemství Vamberkovo. Tak je to, příteli.

Opět si oddychl, hlas mu slábnul, oči se zavíraly a kalily.

— Odpusťte mi, příteli, umírám — peníze — o, čerte —

Napnul hruď, hrozná křeč zkřivila mu tvář, natáhl se znova a vypustil duši.

Ryba vyběhl jako šílený do polí. Kolem byl mír, klid. Obilí rostlo, tráva voněla a všechno bylo posypáno květy. Nemohl pochopit, že v přírodě nebylo ničeho z této hrozné bouře, kterou právě zažil. Šel daleko za ves, vystoupil na vršek a hleděl do kraje. Nebeská báň naplněna byla teplými paprsky a jásavým zpěvem skřivanů. Slunce zalévalo svým světlem i černé budovy raffinerie. V tom okamžiku uvědomil si všecko. Ten průmysl přinesl nám peníze, blahobyt, ale i všecko to strašné, které nyní jsem zažil. V tom středu vesnice, v těch černých budovách žije veliký německý pavouk, křižák, který po celém kraji splétá svou síť, stále ji rozšiřuje, zvětšuje a navazuje. V této síti uvázne každou chvíli nějaká česká moucha, kterou nemilosrdně vyssaje. Ta zavřená továrna je jednou z nich. Pavučina lepí se na všecko i na české svědomí, umrtvuje ho, ničí, až ho zničí docela. Toť vlastně podstata všeho.

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus o návod ke styku s uměním.)

11. Osvobození milionů.

Ale neběží mi tak o osvobození umělcovo, jak o vysvobození milionů; důležitější je mně vztah krásy a umění právě k těm temným životům dole, i pro větší potřebu jich, i pro větší možný v nich účinek. Neboť umělec, právě z blízkosti krásy, má vždy naději, že se osvobodí sám (vidoucí bude vědoucí); ale ty miliony jí nemají. Utrpení jejich zápornými silami bytí, v nekrásném životě, který je pouze paživotem a živořením, je větší než utrpení umělcovo; jejich osvobození od nich je proto nalehavější, i proto, že síly v milionech utajené, spoutané nevěrou v život, jsou ohromnější a mnohotvárnější, než síly všeho umění.

Nuže, tyto miliony mají zcela tutéž úlohu jako umělec: i ony jsou a mají být pomocníky božího díla k realisaci jeho tvůrčí idey o vyšší formaci bytí, neboť celé dobré dílo pomáhá svému autoru (toť tajemný vztah mezi nimi!) a jen dílo špatné, cizorodé, neorganické, slepené revoltuje proti němu. Rozdíl mezi nimi a umělci není v podstatě úkolu, nýbrž pouze v umístění: umělci, stejně jako básníci, filosofové, proroci, hlasatelé náboženství a ostatní obdařenci talentem vyšším, jdou v předu, zjišťujíce cestu, svítíce pochodněmi svého poznání dráhy a cíle, aby nesmírný voj mohl bezpečně za nimi. Práce obou je v podstatě táž, stejně zaměřená k proměňování světa-života, jen že ony miliony proměňují je v drobném, trpělivou nelesklou a nevelebenou prací, tak jako korály budující pomalu miliony let základ budoucího čarovného tropického ostrova.

Z téže úlohy i pro miliony táž ethika. Není tedy ethiky dvojí, není morálky zvláštní pro umělce, a zvláštní pro »stádo« neumělců, ale pro všecky jedna a táž. Pro obojí, umělce a neumělce, prýští tato ethika ze stejného zdroje: z poznání podstaty krásy, která je výrazem harmonie affirmativních sil života, tedy z poznání zákonnosti, uměleckosti, ideovosti života-světa jako velikého díla božího, vzestupujícího k vyšším, krásnějším útvarům, z poznání neodbočivé čáry, kterou valný proud kosmického dění se ubírá. Tak ruší nový názor onen starý, nebezpečný blud o dvojí morálce, o dvojím ethickém principu, panském a stádovém.

Poněvadž pro nás všecky je táž úloha světová, táž obecně lidská povinnost, kterou plnit můžeme jedině svými vlastními životy, je stejně pro nás všecky potřebí pevné a trvalé víry v život, tedy pro nás všecky, znať i čerň, stejná potřeba krásy, která pevně navodí a udržuje tuto víru. Protože nám všem je třeba denního, živého radostného soužití s krásou, aby vlivem jejím krásněly ustavičně naše životy, proto nám všem třeba důvěrného styku s uměním, stejně tak jako s krásnou přírodou, poesií, radostnou filosofií, radostným náboženstvím. (To zahrnuje do sebe i osvobodit se od umění záporu bytí, poesie »smrti« a nevěry v život, pessimistické

losofie, neradostných náboženství, která ožadují v rozporu s linií boží neplodnou skesi, mučennictví, oklešťování rustu, moení těla i ducha, trápení sebe i jiných, žití od mrakem ve smutku a věčném strachu.)

Umění tedy je bytostně a nutně třeba nilionům, nikoli po starém, neplodném působu jakožto umění pro umění, pro pouou rozkoš zrakovou, za přepychovou výrasu, za hru, k isolaci od urážek skutečosti, nýbrž z vitální potřeby: k proměně vého vlastního bytí nesvobodného, nedravého a nečistého, obtíženého křivdami činěnými i snášenými), zmrzačeného a eradostného v opak toho všeho.

Tuto přeměnu života, ze záporu v klad, omáhá umění uskutečňovat bezpečně, a každém, kdo do opravdy krásu si zamioval a odhodlal se počít žít dle jejího voání. (Rozumí se, nestačí tu passivní čekáí zázraků; ty sám, člověče, musíš začít konat dílo sebeproměny, v tuhém úsilí, nestupuje a neslevuje; nestačí zde vůle l e í c í, nýbrž vůle, která odhodlaně p o s t a l a.)

Tehdy, když vstala vůle člověkova, uáže se, kterak moc krásy je taková, že len ze dne zkrásňuje duši lidskou, která len ze dne s ní začala do opravdy žít. Neoť pod svítícím reflektorem krásy vidí čloěk nepoměrně ostřeji, srovnává-li se či dchyluje-li se jeho praxe vezdejšího žití d linie boží; krása ukáže člověku vyčítavěji, páchal-li skutek nesvobody, nemoci, křivy, nečistoty; ona má jakoby osten, pod ímž vol nevol začneš přemítat o mravní valitě drobných konů svého dne i své noi, až poznáš, že ona je v právu, a ne ty e svými činy negace. Tehdy začne v čloěku napětí, které chce tíhnout ku přeměě života, jako plachetní loď začne sebou hvět a trhat ve stojaté, páchnoucí vodě řístavu, jakmile na ní byly rozepiaty lachty: ucítila zdraví volného větru a kráı svobodné, čisté, rytmicky se valící vody enku, mimo stagnaci přístavu. Tak začneš pravdu proměňovat svůj život, kuse snad, n možná tím nebo oním směrem, ale vyváš-li v pravém vztahu ke kráse, ona lou své ethické polarity, své sourodosti svobodou, zdravím, čistotou nutně jej romění všechen; dojista mocně tu působí poznávání zákonnosti, architektonického ybudování, ideové jednoty děl uměleckých, která tím právě nabádají k aplikaci hoto poznání i na vlastní žití. Bývají sic cidivy i takového proměněného života, ıždý z nás upadl na čas do staré negace, oskvrnil se opět starou podlostí; ale právě v hodinách takového zpětného pádu poznává se nejpronikavěji přetvorná moc krásy, neboť právě v takových recidivách mívá náhlé její zasvícení nad upadlým člověkem sílu bolestné muky. To, co lze zažít, když člověk sebepošpinivší podlostí vezme do ruky knihu velkého básníka a mudrce, ty vnitřní roztřesy lítosti a hnusu nad sebou, to měrou ne-li větší, jistě stejně mocnou koná krása; má při tom přednost, že spůsobuje totéž v nitře člověkově bleskem, na jediný pohled. To je nová, dosud člověku neznámá forma s v ě d o m í.

V soužití s krásou možny jsou jen tyto krátké recidivy, na t r v a l o však nelze otročit negaci žití; není možno být s ní t r v a l e podlý, nespravedlivý, nečistý, nesvobodný. Proto je člověku procitnuvšímu k poznávání třeba denního styku s krásou a uměním, aby jeho recidivy podlosti nezavlékly ho nazpět v paživot trvale. Pro neustálé sebeposilování v tomto krušném díle proměny je mu třeba stálé pomoci krásy.

Proměňovat svůj život, uvádět jej na jediný princip, směrem ke kladu, nelze ovšem isolovaně od bytí ostatních. Mezi nimi a tvým žitím je tisícero vztahův a úvazků; tedy nutně třeba rozšířit své dílo proměny i na ně. To jest: p o m á h a t i jiným, aby sami také zkrásněli. Proto je duchu milujícímu krásu nutností, aby dle sil zápasil s mocnostmi a zjevy negace života, kdekoli, v čímkoli žití se potká s nimi. On je nutně bojovníkem v zápase s křivdou a útiskem, nemocí a nečistotou, neřestí a bídou, p r á v ě p r o to, že poznal krásu; tak z téže právě věci, odkud starý názor vyvozoval nauku ethické lhostejnosti, pohodlné stanovisko netečnosti ke zlům života, nový názor na vlas zrovna odtud vyvozuje nezniknutelnou povinnost boje s nimi.

Dojista, nemůže tu jít o e l i m i n a c i zla z dění světového lidským úsilím: to není věcí a možností lidskou, nýbrž zřejmě vyšším zájmem boha-umělce, který i zla nutně potřebuje z hlubokých jakýchsi důvodův umělecké architektoniky svého díla, a proto právě naprosto nemůže připustit tuto eliminaci zla, dokud nesvolí k tomu tvůrčí i d e a díla. Běží tu však o z á p a s s nimi, nutný proto, aby člověk byl si ustavičně vědom své kladné polarity ethické; aby zápasem sílil; aby v í c miloval svobodu, spravedlnost, zdraví takto úporně vybojované (neboť statků pouze darovaných nemiluje a neváží si člověk tolik jako těch,

za něž v boji krev cedil!). O tuto s i l n o u l á s k u člověkovu ke svobodě a ostatním statkům bytí patrně běží velikému Umělci; zřejmě z vyšších osnovných důvodů dává on člověku bojovat se zlými silami záporu, aby vzmohutnělou láskou i oddaností k dobrým silám množila se jeho vlastní energie, aby on napínaje víc své svaly a nervy, mozek a vůli, vydával ze sebe co nejvíce a t a k realisací svých latentních možností zdvihal celek života. Neboť bez boje, bez náporu sil, bez vášnivé lásky k hájeným statkům, bez rozhodné vůle zvítězit chátrá zdraví, smysl pro spravedlnost, dychtění svobody, cit čistoty a vyhrávají síly negace života.

Tedy nikoliv »Neodporovat zlu!« — to je bludné heslo, špatná rada do života; toť pravá felonie člověka proti pánu bytí, který zřejmě dává člověku příkaz opačný »Bojovat se zlem!« Vyřknout bludné heslo »Neodporovat zlu!«, to bylo tolik jako přestat pochopovat podstatu a ethickou polaritu krásy, přestat mít už víru v život i ve velkého jeho autora; bylo tolik jako spustit se od poznání pravého radostného boha kladu dolů do mlh a temnot k mračnému fantomu nepravého boha negace života. —

Avšak nejen že krása působí na mravní jakost žití člověkova, i naopak tato kvalita působí na krásu. Tvrdím, že na ethické jakosti našich životů zpříma závisí množství i jakost krásy kolem nás. Žij, člověče, svobodně, zdravě, spravedlivě, čistě, nepotlačuj možnosti kladného bytí ani v sobě, ani v jiných, a krásy kolem tebe nutně přibude; a ubude jí, budeš-li žít opačně. Tak poznaná a v život dobře zahrnutá krása rodí zas krásu novou, bohatší, poněvadž my sami, náš vlastní život jsme v pravdě činiteli krásotvornými i krásobornými; náš mravní způsob žití značnou měrou rozhoduje o bytí a nebytí krásy esthetické, té, která obrací se k našemu zraku.

*

Kdyby se podařilo dát milionům lidským umění k pravému, důvěrnému soužití dennímu, aby vlivem krásy, pochopením její podstaty, poznáním ideovosti a vzestupnosti života naplnila podmračné, hlinné a živořící duše víra v život i víra v bohaumělce!

Tím práce všelidská dostala by hluboký, radostný smysl; ukázala by se její potřebnost, nikoli pro malicherné pomíjivé zájmy lidí, ale pro veliký zájem kosmický. S věrou ve vítězství tvůrčí idey boží naplnila by mysli jistota, že síly tíhnoucí ke kladu bytí překonají negativní mocnosti usilující o vládu nemoci, křivdy, neřesti, nečistoty a zla ostatního. Přišla by jim jistota, že vítězství nad nimi je z velké části závislo na odhodlané vůli lidské. Život dnes roztrhávaný ve dví dostal by v představě lidské opět jednotu (které ve skutečnosti nikdy nepozbyl a nepozbývá), neboť odhalila by se bludnost staré domněnky, jako by byl nesmiřitelný rozpor mezi životem z d e a životem t a m. Teprv z pochopení této věčné jednotnosti celého díla božího, neseného touž jedinou ideou, v jediné slavně zářicí linii ustavičně ku předu, nalezl by člověk radost z bytí a štěstí ze svého díla-života vědomě paralelisovaného s osou díla božího, radost z povědomí úplné jednoty s Autorem díla, onoho povědomí tak dychtivě hledaného každým náboženstvím, a cele nenalezeného dosud žádným. Teprv touto paralelisací všeho žití lidského s dílem božím, úplným přetvořením všech vztahů člověka nejen k člověku, ale ke všemu ve světě, hnuly by se ku předu ohromné, dnes poutané a ochromené energie člověčenstva, které teprv pak by mohlo ze sebe vydat plody všech svých latentních možností; teprv nesmírným nástupem těchto energií urychlilo by se tempo vývoje a uspíšilo horce žádané příští nového, vyššího člověka.

Jen s obecnou, silnou a odhodlanou věrou v život může se ukázat jiné, v pravdě ž i v o u c í lidstvo, zcela rozdílné od nynějšího člověčenstva, živořícího pod útiskem záporných sil bytí. (Vždyť nepodařilo se ještě ani přesvědčit lidstvo o síle vlastní vůle!) Jako je rozdíl mezi nehybnou řekou, která právě pro tu nehybnost je i plna nezdravoty, nebezpečí, otravy, hnusot a neradostnosti, a řekou proudivou, která právě proto nese daleko široko zdraví, omlazení, sílu, veselost, ruch práce a štěstí, takový je i rozdíl mezi řekou-člověčenstvem stagnujícím v nesvobodě, nemocech, neřestech, nečistotě, bídě, křivdách a neradosti, a řekou-člověčenstvem, které unášeno bude jednou v bystrém proudu ku předu obecnou věrou v život, ženouc vesele veliká »kola boží«, nesouc bojovné jeho koráby, plující do zcela nových, krásných zemí.

Věřím, že k tomuto osvobození lidstva od nevěry v život je povoláno v první řadě umění. Náboženství všech dob neuměla ho od ní osvobodit a tak uvolnit v něm ohromné latentní síly, poněvadž ani jediné náboženství nesrovnává se cele s ideou vývoje

e svobodě, zdraví, plnému, bohatému
ıstu, nýbrž pojímá do sebe i prvky zá-
oru života. (Co těch prvků životní negace
: třeba v křesťanství, se svým rozbíjením
věta ve dví, s potlačováním růstu, askesí,
nišstvím, ustavičným připomínáním tre-
ů rozhněvaného boha, soudu, věčného
ıtracení ... a zač!?)

Mohla by zajisté osvobození ohromných
l vykonat věda, neboť i ta nutně dává
íru v život, poněvadž je poznáváním ce-
ho pravého díla božího, **totožného**
dílem, jež poznává umělec. Leč jak ne-
nírně zdlouhavý je postup její a s jakou
ámahou by mohla v Atlantovi svět nesou-
ím vzbuzovat víru v život, v autora kosmi-
kého díla, ve smysl všepráce lidské!

Zde povoláno je umění: ono zajisté **nej-
ychlejší** methodou, pouhým pohle-
em, bez důkazův ukazuje souvislost věcí,
dnotu života, ideovost dění, ustavičný
zestup affirmativních sil života k vyšší,
rásnější formaci — tím, že ukazuje jejich
rásu.

Leč uměním tím myslím **nové** umění,
cela osvobozené od prvků negace, čistě
bě vědomé své ethické polarity, zcela
sně poznavší pravou rodovost, affinitu
rásy; umění, radostně a uvědoměle po-
avené do služby celku života; cele orga-
icky vyrostlé z jednoty umělcova žití s dí-
m, dokonale vnitřně pravdivé.

Až dosud málo je takových děl umě-
ckých v nesmírné tvorbě výtvarnické;
ž dosud umění jen kuse dostávalo své
ravé úloze — ne vždy svou vinou. Bý-
aloť tlakem zla a záporných sil žití obí-
ıno o své pravé možnosti, donucováno
oužit křivdě, velebit útisk, božskostí ob-
alovat zločince a násilníkv. podkuřovat
rannii světských i církevních vladařů,
vnášet útěky od života, hanobit svobodu,
oporučovat askesi, mučennictví, křesťan-
ý pessimism a jiné mrzačení, popírat po-
olitost a jednotu lidstva, posmívat se uži-
čné práci oplozující bytí, oslavovat ni-
ní a války; to bylo **staré** umění, směs
sparátních živlů kladu i záporu; právě
o tuto vnitřní disharmonii, vnitřní roz-
ojenost, nemohlo umění ono dávat lid-
vu žádoucí víry v život, jako ji bude moci
avat umění nové, jednotné, zcela affirma-
ní, vědomé své ethické polarity, na-
bro osvobozené od negace.

Znamená to zavrhnout všecko »staré«
mění? Nikoli, nýbrž toliko obezřelost ve
yku s ním, uvědoměle rozlišující výběr
ěho toho, co je v něm svobodného, zdra-
vého, čistého, slovem srovnalého s kla-
dem života; odstup branné moudrosti od
jeho opaku. (Pokračování.)

D. MEREŽKOVSKIJ:

AFORISMY.

Ze mnoha růží kapka oleje, ze mnoha muk kapka moudrosti.

Nemilovati v životě — zůstati suchým v moři.

Všichni jsou šťastni, všichni dýchají vzduch; nikdo však nezná svého štěstí, nikdo nevidí vzduchu.

V minulém není strachu, proto je tak milé.

Jedna je bázeň — bázeň před smrtí; jedna naděje — naděje v bezesmrtí.

Co je tam, za hrobem? To, co zde, jen v jiné spůsobě.

Nevěřící nechápe, že možno věřiti; věřící nechápe, že možno nevěřiti.

Tragedie židovství: mezi člověkem a bohem; tragedie křesťanství: v nitru člověka — člověk zápasem sám s sebou.

Evangelium nemluví k jednomu »ano« a ke druhému »ne«, nýbrž k jednomu a témuž »ano« i »ne«.

Hudba bývá někdy přesvědčivější než logika.

Jakou tvář má čert? Pro tebe tvou, pro mne mou, pro každého jinou.

Ve věčnost muk bylo možno věřiti, nyní nelze; zde je nevěra nad věrou.

Lehčeji odpustiti jinému, než sobě.

Čím déle žiješ, tím žiješ bolestněji i radostněji; tím hlouběji vnikáš srdcem do života, jako pluhem do země.

V samotě získáváš teplotu, ve společnosti ji vydáváš; vydávej a nelituj, nebo čím více vydáváš, tím více získáváš.

Slyšíš-li hovor na ulici, je to skoro vždy o penězích. Přel. *Method Krejčí.*

DROBNOSTI.

DVA PROTĚJŠKY

nalezl jsem hned v prvých črtách nově vydaných prací J. V. Sládkových **Americké obrázky a jiná prosa** (Vydal F. Strejček u J. Otty, dva svazky za 10 K). Na západním břehu Michiganského jezera, asi 7 anglických mil na sever od města Racine, leží — aspoň r. 1868 ležela — v nehluboké údolině malá osada, domky jako sněhobílé holubice, u každého zahrádka, kolem domu hradba dřevěná a za nimi do výše šumící les. Osada založena byla protestanty moravskými. Víc než před 15 lety přistěhovalo se do okresu kaledonského několik Moravanů, kteří družíce se ke svým,

stanuli v okolí. Některým bylo nemilo usadit se na osamělé farmě a vystavěli si domky vedle sebe a nazvali osadu M o r a v o u. Znenáhla přišli i Češi a založili si farmy dílem na preriích, dílem na samém břehu Michiganského jezera. I tito byli ponejvíce vyznání protestantského a tak, ač na dosti velkém prostoru rozptýleni, srostli s Moravou v jednu církevní obec. Vystavěli si dřevěný kostelík a školu a ty staly se jim těsnějším pojitkem. Do této osady zapadl na svém bloudění J. V. Sládek. Učil tam české děti. Když šťastná náhoda nepřinese do Kaledonie učitele, vyučuje aspoň každou neděli jeden z farmářů, »aby ty děti aspoň těm knihám rozuměly, co mají doma na polici.« T knihy na polici — praví Sládek — byly obyčejně bible, Historie o těžkých protivenstvích církve české a některý svazek dějin Palackého. A mimo to měli i obecnou knihovnu, v níž bylo zejména mnohé novější české dílo, které daroval jim za svého pobytu v Americe nebo zaslal Vojta Náprstek. Střediskem starších byl kostel, byt pastorův a v neděli odpůldne beseda u některého z farmářů, kteří se v pohošťování společnosti střídali. Přišel-li tu a tam některý časopis z Čech, stráveno celé odpůldne vzpomínkami na domov. Toho času měla Morava velmi snaživého mladého pastora, jenž hleděl všemožně k tomu, aby v jeho osadě, zvláště pak v povyrostlejší mládeži, uchováno bylo české národní vědomí. Později odstěhoval se jinam, ale kázání v kostele nepřestala přec. Co neděli vstoupil některý z farmářů na kazatelnu, přečetl něco z bible a pomodlil se za sebe a za šťastnější budoucnost česko-moravského lidu tam za mořem. —

Obrátíte několik listů v knize Sládkově a slyšíte, jakou nejprvnější starost má katolický kněz ve své osadě. Sládek vypravuje: »Slovanská Lípa v St. Louis scvrkla se asi na 15 členů, kteří se scházejí jednou za měsíc k přátelskému hovoru. Za to zkvétá tam utěšeně S p o l e k k a t o l i c k ý, vedením dvojctihodného P. Hessauna, který s obdivuhodnou zručností vyeskamotoval z kapes svého věrného stáda 20.000 dolarů na postavení české školy. Vystavěna skutečně nádherná budova, na neštěstí neozývá se v ní skorem jediného českého slova. Snad proto, že svěřena ochraně sv. Jana Nep. Nyní začínají v St. Louis stavět český kostel. P. Hessaun vyeskamotoval k tomu účelu z českých kapes opět maličkost 30.000 dol. a odevzdá hned po vystavění kostel biskupovi, který v něm pak z milosti českou bohoslužbu snad strpí. P. Hessaun je vůbec roztomilý pán, staraje se zvláště o to, aby mimo dědictví svatojanské a postilly nedostalo se jeho svěřencům ani časopisu do ruky, jenž by ochotu jejich k placení snad ochladil. Čtverák ten P. Hessaun! Prodá on si pěknou českou a ne jemu, ale osadě s. louiské náležející knihovnu — židu. Palackého, Šafaříka, Erbena, Čelakovského atd. libru za 2 centy čili 4 krejcary. Navzdor tomu, ale jest P. Hessaun, jak sám říkává, upřímný národovec.« — Není to překvapující, že takové protějšky napořád se opakují? Něco jiného přináší si do života katolík, něco jiného evangelík. A když je dále vedou duchovní — vypadá to jako v Moravě a v St. Louis.

BEDŘICH SMETANA

byl r. 1856 na Moravě.

V Týně pod hradem Helštýnem. Bylo krásné nedělní odpoledne koncem měsíce června. V domku č. 72 u silnice byla otevřena maličká okna a nimi zaznívaly zvuky houslí. Ve světničce nízkého stropu a stářím prohnutých trámů hráli hudebníci z partesů dosti těžkou skladbu, neboť ji několikrát opakovali. Horliví hudebníci jmenovali se Josef Hradil, Frant. Janča a nejmladší z nich Karel Hradílek, který se narodil roku 1841 a bylo mu tehdy 15 roků. Je to dosud žijící zednický mistr v Týně, který se na celou příhodu dobře pamatuje a vypravoval ji panu H. V. Karlíčkovi pro P ř e r o v s k ý O b z o r. Hudebníci po několikerém opakování zahráli skladbu ve vyšších polohách napsanou dosti pěkně. V tu dobu blížil se domku pán s dlouhými, umělecky rozčechranými vlasy, oblečený v elegantní městský kroj tehdejšího střihu. Zastavil se před domkem a naslouchal. Najednou vběhl do domku a bez zaklepání vešel do světničky. Hudebníci přestali hrát a pán se jich ptal: »Co to hrajete?« — »Smetanova duetta,« odpověděl nejstarší z nich Josef Hradil. Neznámý pán vzal jedny housle, naladil je a začal hráti a hrál tak krásně a virtuosně, že hudebníci poslouchali celí užaslí. Byl to sám Bedřich Smetana a brál svoje vlastní duetta. Jak se dostala Smetanova duetta a on sám do Týna? V L i p n í k u byl tehdy rektorem školy Lipner, v širém okolí známý a náružívý muzikant, u něho se týnští hudebníci učili hudbě a od něho si duetta opsali a hráli. V Týně byl tenkrát v pivovaře sládkem pan M a t ě j k a, Smetanův švakr. Smetanovi měli nemocnou dcerušku a tu asi švakr psal pražským přátelům, jak je v Týně v letě krásně a zdrávo, pozval je na návštěvu, že nemocné děvčátko v čistém a vonném lesním vzduchu okřeje. Smetana za nimi přijel. Bývali v pivovaře v bytě, kde se říká »v kvartýře«. Nemocnému děvčátku pobyt v Týně nepomohl; zemřelo. Na starém týnském hřbitově bylo pochováno. Je tam ještě kříž, ale nápis na něm ošlehaly větry. Byl dle tehdejšího zvyku německý: »Hier ruhet Gabriele Smetana, Tochter des Friedrich Smetana, Musikdirektors aus Prag.« Teď už nápis není čitelný. Ani Smetana, ani jeho manželka víckrát do Týna nepřijeli, měli naň smutné vzpomínky. »Pan K. Hradílek v Týně má jeho duetta dosud. Jsou to asi jeho prvotiny, ale možná, že v nich jsou stopy jeho pozdějších geniálních skladeb,« praví pan Karlíček.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 2. července 1914. Číslo 27.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN ROKYTA:

ŠTĚPÁN Z PÁLČE.

Ze zpěvníku pozdního husity.

Kněz ve vězení, chorých tváří,
zmučených v duše rozepřích —
na prahu svědci, komisaři.
Cnost na slámě — a v nachu hřích...

»Zde slyš, co proti tobě svědčí
a nezapírej zarytě,
sic vina tvá se ještě zvětší
a na hranici zničí tě!«

— Nemohu k slovům těm se znáti,
tak neučil jsem český lid.
Ať plamen hranice mne schvátí —
však pravdy nelze ustoupit.

»»Ne, nevěřte mu, pravda jistá,
že těžce bloudil ve víře!
Ty věz, že od zrození Krista
nebylo nad tě kacíře!««

Kněz bledý na mluvčího patře,
setřel si chmuru na čele...
— To ty jsi, Pálči? Ty's to, bratře?
Tak pozdravuješ přítele?...

I schoulilo se srdce vroucí
a zrak se ke zdi obrátil —
a jeho svědci, jeho soudci
za druhem druh se vytratil...

Kněz dobrý shořel na hranici,
i Páleč zašel v smrti kruh —
však Husův duch vždy plane svící,
a nezmizel ni jeho druh.

Jak písek v poušti, ryby v moři,
tak rozmnožil se jeho rod —
by Husa zničil, přes pohoří
k nám volal hrůzu cizích rot.

A ještě nyní mezi námi
jest plno jeho pravnuků —
sic nás i sebe Husem mámí,
však s paliči jdou za ruku...

Že nejsi Páleč, bratře, pravíš?
Že Husa ctíš? — Mlč, bratře, lžeš!
Jsi Pálčem, dokud k nim se stavíš,
z jich domu pokud nevyjdeš!

CESTOU DO KOSTNICE.

Mistr Jan Hus nastoupil cestu do Kostnice z Prahy 11. října 1414. Ubíral se před papeže a sněm církevní, aby očistil sebe z kacířství a český národ z pohanění. Neboť kacíř byl vyvrhel lidský a národ, který kacíře zplodil, byl potupou a postrachem mezi národy. Hus šel do Kostnice, nemaje v rukou slíbeného průvodního listu od krále německého Sigmunda. Ale šel bez bázně, jako muž, který má čisté svědomí a proto má i důvěru v lidi. Bylo nebezpečno tenkrát cestovat v cizích zemích vůbec a domnělému kacíři tím víc, neboť kdo kacíře zabil, nedopouštěl se hříchu, spíše získával si zásluhy před Bohem i lidmi. Král německý Sigmund dorozuměl se s králem českým Václavem, že Husovi k ochraně dáni budou dva páni čeští Jan z Chlumu (zvaný Kepka) a Václav z Dubé a Leštna. S nimi tedy Hus vyjel z Prahy. Kdežto třetí pán český Jindřich z Chlumu (zvaný Lacembok) vyjel o něco dříve, aby hledal na Rýně krále Sigmunda a přinesl od něho glejt pro Husa, list zabezpečující mistrovi bezpečný příchod do Kostnice i návrat do Prahy. Pan Jindřich sešel se s Husem až v Kostnici. Mimo to v průvodu tom, jenž vyjel z Prahy, byl mistr Jan z Reinštejna (příjmím kardinál), tajemník Chlumův bakalář Petr z Mladenovic a jiní.

Cesta od českých hranic směrem od Tachova vedla bavorskými městy: Pernov, Nové Město, Weiden, Sulcbach, Herspruk, Lauf, Norimberk a Bibrach. Jak se Husovi šlo do Kostnice, o tom se nám zachovaly tři latinské Husovy dopisy. List první Hus psal v Norimberce a poslal jej do Prahy nepochybně po kupcích.

Pozdravení od Ježíše Krista. Vězte, že jsem nikdy nejel v shrnuté kapuci, ale zřejmě s odkrytou tváří. A když jsem vyšel z Čech, nejprve v městě Pernově, dříve než jsem přišel, očekával mne plebán se svými střídníky (farář s kaplany); a když

jsem vkročil do světnice, tu ihned dal mi píti velký korbel vína a velmi laskavě přijal se svými soudruhy všecko učení a pravil, že vždycky byl mým přítelem. Potom v Novém Městě velmi rádi mne viděli všickni Němci. Vajdu jsme přešli docházejíce u množství lidu podivu. A když jsme přišli do Sulcpacha, tam jsme přišli k hospodě, ve které byl soud, landricht. Tam konšelům a starším zasedajícím v podloubí jsem řekl: »E j h l e, j á j s e m M. J a n H u s, o k t e r é m, j a k s e d o m n í v á m, j s t e s l y š e l i m n o h o z l é h o; p t e j t e s e m n e t e d y.« A když jsem o mnoha věcech pojednal, velmi příznivě všecko přijali. Tu jsme přešli Herspruk a tenkráte jsme přenocovali v městě Laufu; ve kterém přišel plebán, velký právník, se střídníky, s nímž jsem rozmlouval, jenž také příznivě všeho přijal. A ejhle, přišli jsme do Norimberka, ve kterém rozhlásili náš příchod kupci, kteří nás předešli; pročež lid stál v ulicích dívaje se na nás a vyptávaje se, který je M. Hus A před jídlem poslal mi list M. Jan Havel, plebán u sv. Vavřince, píše mi, že by rád se mnou mluvil od dávné doby; odpověděl jsem mu na témž listě, aby přišel, a přišel. A protože již dříve jsem napsal prohlášení, chtěje je uveřejniti: zatím pan Václav (z Dubé) vzkázal pro mne, že se sešli měšťané a mistři chtějíce mne viděti a se mnou rozmlouvati: já ihned vstav od stolu odešel jsem tam. A vzkázali mi mistři, abychom rozmlouvali v soukromí, a já jim řekl: »J á k á ž i v e ř e j n ě, t a k é c h c i, a b y p o s l o u c h a l i, k t e ř í k o l i b u d o u c h t í t i.« A hned od té hodiny jsme rozmlouvali před konšely a měšťany až do soumraku nočního. Byl tam učenec nějaký Karthusák, který činil výtky blouznivě. A zpozoroval jsem, že mistru Albertovi, plebánu od sv. Sebalda, se nelíbilo, že měšťané mému mínění přisvědčovali. Konečně všickni mistři a měšťané stáli spokojeni.

Také vězte, že žádného dosud nepocítil jsem nepřítele. A v každé hospodě stranu přenocování dávám deset příkazů hospodáři a někde se ubytuji v komoře; a hospodyně všecky s muži velmi laskavě mne přijímají. Ani klatby nikde nevyhlašují a všickni chválí (mé) prohlášení německé. Přiznávám se tedy, že není nepřátelství ke mně většího než u obyvatelů království Českého. A co bych ještě psal? Pan Václav a podobně Jan velice šetrně a laskavě se mnou zacházejí a jsou jako zvěstovatelé pravdy, ale správněji bych řekl zastanci pravdy, s nimiž za přispění Páně všecko se děje zdárně. Král je na Rýně, za nímž jde pan Václav z Leštna, a my postupujeme přímo do Kostnice, ke které se blíží papež Jan. Domýšlíme se zajisté, že by bylo bez užitku jíti za králem snad na 60 mil a vrátiti se do Kostnice. Psáno v Norimberce v sobotu před 11 tisíci panen.

*

Tu v Norimberce M. Jan Hus změnil směr cesty. Měl úmysl jíti za králem, aby z jeho rukou přijal průvodní list. Zatím odjel pro průvodní list jen pan Václav z Dubé, a Hus namířil směrem přímo do Kostnice. Přijel tam 3. listopadu, ubytoval se u vdovy Fidy a hned 4. listopadu oznámil přátelům do Čech, že šťastně dojel do Kostnice. K tomu připsal novinky, které za tu chvíli zvěděl. Zejména, že bývalý farář pražský od sv. Vojtěcha, Michal, rodák z Něm. Brodu, již proti němu začíná bouřiti lid i sněm církevní.

Pozdravení od Krista Ježíše. Přišli jsme do Kostnice v sobotu po svátku všech svatých, beze vší úhony, přecházejíce města, dávajíce vyhlášky latinské i německé, a jsme ubytováni v Kostnici v ulici blízko hospody papežovy a přišli jsme bez ochranného průvodního listu. A nazítří Michal de Causis nalepil na kostele proti mně pře a nadpis dal s velikým textem, že ty pře jsou proti vyobcovanému a tvrdošíjnému Janu Husovi a podezřelému z bludařství a mnoho jiného. Já však s pomocí Boží si toho nevšímám věda, že Bůh ho poslal proti mně, aby mi lál pro mé hříchy, na zkoušku, umím-li a chci-li něco trpěti. Pan Lacembok s panem Janem Kepkou byli u papeže a mluvili s ním o mně. On odpověděl, že ničeho nechce činiti násilně. Povídá se, ale málo, že Benedikt, papež španělský, jede na sněm. Dnes jsme dostali zprávu, že vévoda Burgundský s vévodou Brabantským ustoupili z pole a že prý král Zikmund byl před 3 dny v Cáchách, a že byl korunován, a že prý papež se sněmem na něj čeká. A protože od Kostnice Cáchy jsou 70 mil, počítám, že sotva král přijde do Narození Páně; vedle toho počítám, že bude konec sněmu, nebude-li přerušen, asi okolo Velikonoc. A píce má velkou cenu, postel je za půl zlatého za týden, koně mají dobrou cenu. Který byl koupen v Čechách za šest kop, dává se za sedm zlatých (dukátů). My s p. Janem poslali jsme koně do jednoho města, totiž do Ravenspurka, na čtyři míle. A počítám, že brzo budu míti nouzi o věci potřebné; proto rozdělte tu starost po přátelích, které vyjmenovati by dlouho trvalo a obtížno by bylo jich se domysliti. Pan Lacembok dnes jede ke králi a uložil mi, abych před pří-

chodem královým o nic se nepokoušel stran jednání, a doufám, že budu odpovídati ve veřejném slyšení. Pařížských je zde mnoho a Vlachů, ale dosud málo arcibiskupů a biskupů také málo; kardinálu je hojně, jezdí na mezcích; a l e j s ú l a č n i. (Tato tři slova jsou v latinském dopise psána česky.) Když jsem jel na koni do Kostnice, hned jsem slyšel, že jedou, jak jsem jel velkým zástupem, ale sbíhal se veliký zástup. Čechové naši mnozí na cestě ztrávili, cokoli měli na penězích, a již trpí bídu; a já velice trpím s nimi a nemohu všem dávati. Koně p. Přibyslava převzal p. Lacembok, kůň však Rabštýn nad všecky vyniká v síle a bujnosti; a toho jediného mám u sebe, kdyby se událo, že bych někdy ke králi mimo město se vydal. Pozdravujte všech přátel, žádných nevyjímajíce, atd. Toto je čtvrtý dopis z krajin cizích, daný v neděli v noci po svátku všech svatých v Kostnici. Žádný Čech od vojska není v Kostnici kromě p. Jana Kepky, který mne vedl a mne chrání skutečně jako voják a všude více hlásá než já, stavě na světlo mou nevinnost. Dáno v Kostnici (6. listopadu). Modlete se k Bohu za vytrvalost v pravdě.

•

Skoro současně s Husem přijeli do Kostnice i čeští jeho nepřátelé, jmenovitě farář Štěpán Páleč, dříve přítel Husův, jenž však odpadl od něho, polekav se boje s mocí církevní; zmíněný už Michal, jemuž se říká obyčejně Michal de Causis, člověk nechvalné pověsti, jenž zpronevěřil peníze královské v Římě a maje zastupovat krále, jednal proti němu, štval proti Husovi stolici papežskou, ano způsobil, že v Římě uvězněn byl Mistr Jan z Jesenice, právní Husův zástupce. Také přijeli: litomyšlský biskup Jan Železný, jemuž české duchovenstvo dobrovolnou sbírkou opatřilo peníze na cestu; kanovníci pražští Náz a Kuneš ze Zvole. Přijel také pasovský probošt Jan Tiem, jenž r. 1412 prodával v Praze odpustky a zanevřel na Husa, jenž mu zkazil obchod. Tiem byl nepochybně také Čech.

Pozdravení od Krista Ježíše. Nejmilejší! Vězte, že si stojím ve všem dobře. Přišel jsem bez ochranného průvodního listu papežova do Kostnice; proste tedy Boha, aby mi dal vytrvalost, protože mnoho protivníků odhodlaných povstává proti mně, které zvláště popouzí prodavač odpustků Pasovský děkan, již probošt, Michal de Causis, který pořád ohlašuje pře proti mně. Ale ničeho z tohoto se nebojím a nestrachuji, doufaje, že po velkém boji velké je vítězství a po vítězství větší odměna a větší zmatek pronásledovatelů. Papež nechce rušiti pře a řekl: Co já mohu? vždyť to vaši činí. Ale mluvili dva biskupové a jeden doktor s p. Janem Kepkou, abych já mlčky mír zachovával. A tak poznávám, že se bojí mého veřejného odpovídání a kázání, kterého doufám z Boží milosti dojdu, až král Zikmund přibude. Zvěstoval mi o něm p. Václav z Leštna, že se velice potěšil, když mu sám urozený p. Václav řekl, že jedu přímo do Kostnice bez ochranného pruvodního listu. Ve všech městech dobře se nám vedlo, byli jsme poctěni, a ohlášení jsme dali latinská i německá ve městech říšských, ve kterých jsem měl hovory s mistry. A jeden mne předbíhal, biskup Bukovecký, který o jeden nocleh pokaždé nás předejel a rozhlásil, že mne vezou spoutaného na voze, a aby se přede mnou měli na pozoru, protože prý poznám myšlenky lidské. A tak, když jsme se přiblížili k nějakému městu, sbíhaly se proti nám zástupy jako na divadlo. Ale hanbu měl nepřítel ze lži a lid byl rád, když uslyšel pravdu. Jistě Kristus Ježiš je se mnou jako bojovník statečný; proto nebojím se, co činí nepřítel. Žijte svatě, modlete se skroušeně, aby Pán milosrdný stál při mně, háje při mně až do konce zákona svého. Dáno v noci na den sv. Leonarda (16. listopadu 1414).

Domnívám se, že budu v nouzi o potřeby, protáhne-li se sněm. Proto které myslite přátely, žádejte jich za pomoc: ale nejprve žádejte s výminkou jako o půjčku. Pozdravujte všecky přátely i přítelky, pobádajíc je, aby prosili Boha za mne, protože toho třeba jest.

Škoda, že jen tři listy! Čím krásněji svědčí o M. Husovi a jeho dobrotivé, srdečné povaze právě jako o neohroženosti, tím vroucněji bychom četli další listy a všecky. Již z těch několika řádků možno si sestrojovat povahu milého mistra. Jaký to rozdíl hned proti tomu lhavému a štvavému biskupu, který dobromyslným Němečkům vylíčoval Husa jako strašidlo, které čte myšlenky lidské. Doufal, že tak je poleká, aby se nešli na Husa ani podívat. Neboť kdo pak si dá číst tajné myšlenky a hříchy své! A proto také doufal, že nepoznají, jak lže, když jim vypravuje, že Husa vezou spoutaného jako divokou a nebezpečnou šelmu! — Jakož bylo na počátku, nyní i vždycky, až na věky věků...

JACÍ TO BYLI LIDÉ.

Rok 1419 památný je tím, jak se lid husitský začal scházet na veliká společná shromáždění. Až z nich začaly potom války. Lidé přestali chodit do kostelů, ve kterých byli kaceřováni pro přijímání pod obojí způsobou a začali pod vedením kněží

konat modlitby pod širým nebem, zvláště na horách, kterým dávali jména biblická. Shromáždění pod širým nebem začala z jara, jak to nejdřív jarní dni dopouštěly. Na podzim po smrti krále Václava IV. — 29. září 1419 »stalo se jest veliké sebránie lidu u Křižkóv na těch širokých úlehlech na silnici, jedúc od Benešova k Praze«. Hlavní slovo na táboře měl kněz Václav Koranda, jenž byl kazatelem v Plzni a z Plzně přišel sem »s procesí dosti velikú s tělem božím«.

A takový to byl lid, jak praví starý letopisec: »Na tomto sebrání na Křižkách panoše jeden jménem Záviše, jezdě na koni, napomínáše lidi, aby jednomu chudému člověku zaplatili osenie, kteréž jemu tu podle té úlehle byli potlačili. I sebra drahně peněz, a da tomu sedláku, čiež osenie bylo. Neb té chvíle nechtěli s cesty vyvinovati, když se na hory sbierali, aby lidem neuškodili; a jedno s holemi chodili jako pútnici.« —

•

Vavřinec z Březové, jenž byl odpůrcem radikálních Táborů, připomíná při založení města Tábora: Když obešli s procesím horu Tábor, »s bohem si navzájem dávajíce se svými kněžími, neuchylujíce se ani na pravo, ani na levo, aby nepošlapali obilí . . .«

Táborské vojsko bylo nejbojovnější a dle zpráv nepřátel o něm nejkrvelačnější. Bojovné bylo, krvelačné nebylo. Snůškou válečných zásad táborských je vojenský řád Hodětínův (Zřízení vojenské Jana Hájka z Hodětína). Řád ten obsahuje především vojenský řád Žižkův, přísný a tvrdý, ale má pro nás něco nad míru vzácného. »Nalezáme v řádu Hodětínově — praví Toman — také ještě jiného ducha, který jest ještě Žižkovu cizí, a který na základě bádání v písmě a učení křesťanském . . . samostatně žil a rostl v bratrstvu táborském. Jest to duch mírnosti, duch lidskosti, který poprve praktických výsledků dodělal se v usneseních synod kněžstva táborského v letech 1422 až 1424 . . . Zvláště trest smrti měl býti obmezen na případy nevyhnutelné nutnosti.«

•

Tato jsou vzácná ustanovení řádu vojenského Hodětínova:

1. Najprvé, aby byli služby boží všichni hajtmané i jich poddaní i jim poručení pilni, a neřáduov ižádných aby u vojště nedopúštěli, aby skrze to pán Buoh nebyl rozhněván.

2. Všechny hry neslušné a neřádné aby byly stavovány, a zvláště kostky, karty, koule aby nebyly u vojště dopúštíny; neb z toho dopuštění mnoho zlého pochodí, jakožto zanetbání na vartách a na ponuockách, i jiné škodné věci vojskám i těm osobám, kteréž hrají. Pakli se kto přes to které hry dopustí, takový bude před vojskem v řetěze čtyři dny veden, a úředníku k tomu od nás usazenému dest grošuov musí bez milosti dáti

3. Všechna lání a nestydatá mluvení aby stála a přestala; pakli kto bude láti a usvědčen bude, takový čtyři dny před vojskem v řetěze choditi musí.

4. Kurevství aby žádného nebylo dopúštíno u vojště, ani před vojskem, ani okolo vojska, ale aby takové zlé ženy bez milosti pryč hnány a puzeny byly od rychtáře vojenského; a jestliže by toho rychtař zanetbal, tehdy buď k němu hledíno jako k neposlušnému. Pakli by se kto dopustil toho zlého, tomu šilink bude dán bez milosti skrze pračata.

5. Jestliže by kto násilé které panně neb paní učinil kdekoli a usvědčen byl, takový bude hrdla zbaven bez milosti.

6. Kostelové a klášterové aby žádní vybíjeni nebyli, ani vypalováni, lečby bylo rozkázáno hajtmany k tomu zřízenými; a proto vždy aby posvátnými věcmi, jakožto vornáty, kalichy, zvony, kněhami i jinými okrasami kostelními, a zvláště pak Tělem božím, nikakéž nebylo hýbáno ani bráno. Neb ktož by který kostel vybil, takovému bude ruka uťata; pakli by kto Tělo boží s puškú, aneb kterú jinú svatost vzal a vysypal, takový bude bez milosti upálen.

7. Jest-li žeby kto který oltář zbořil, nebo obrazy v kostelích a v klášteřích zbil, nebo na cestách v slúpích přibité strhal a zkazil, ten hodnú pomstú kázán bude vedlé práva vojenského.

8. Na přátelském bude-li kto bráti jiné věci, nežli pokrm sobě skrovný a koňóm obrok, takový bude kázán jako lúpežník.

9. Koní, krav i jiného dobytka, a šatův na přátelském aby žádný nebral, ani jiných věcí, kteréž k hospodářství příslušejí: nebo takový bude kázán jako lupežník.

19. Pálení žádného aby žádný nečinil, lečby bylo rozkázáno hajtmany našimi k tomu vydanými. A zvláště byl-li by který zámek dobyt, aby nebyl zapalován bez vůle a rozkázání týchž hajtmanuov. Pakli by kto přes to zapálil, takový bez milosti upálen bude.

20. Když bohdá nepřítelé budú na poli v porážce neb v zámku zjímáni, ti všichni aby k naší ruce královské našim hajtmanóm vydáni byli.

23. Bude-li se na koho doptáno, že by jma vězně, na koláči pustil, nebo holdy vybíral bez povolení našich hajtmanóv na to vydaných, takoví budú kázáni, jakož na to sluší právem vojenským.

33. Na tazení, na picování, neb kdežkolivěk na potkání, kdežto silnější houf nebo rota mdlejší rotu postihne neb potká, aby silnější mdlejším nebrali a nikterakž nepřekáželi, ale u pokoji nechali. Pakli by přes toto rozkázání kteříkoli silnější mdlejším co pobrali neb překazili, takoví budú kázáni jako lúpežníci.

35. Včelám aby žádný nepřekážel ani vydíral, nebo takovým nebude odpuštíno.

37. Mezi vozy aby opatrně a s pilností ohně nítili a pálili, tak aby se žádnému škoda nestala a nedála.

38. Kdež kolivěk, budto na přátelském neb ne na přátelském, kdež ženy se s uzly a s šaty vynesú a na nich i při nich sednú, aby jimi žádný nehýbal, ani těm ženám co bral, ani jich přehledoval. Pakli jim přes to kto bráti bude, takový bude kázán jako jiný lúpežník.

40. O mlýnich přikazujem, aby žádného nepálili, nebořili ani kazili, ani kterých mlýnských želez brali, tak aby ku potřebě našich vojsk mohlo mleno býti. Pakli by kto proti tomu učinil, budeť jemu bez milosti ruka uťata. Též také jinde ve dvořích neb chalupách, zvláště v přátelských, aby žádných zámkův, řetězův, neb jiných želez kterýchž kolivěk, jakožto šínuov s kol neb hřebikuov z bran nesbíjeli neb nevybíjeli a nebrali; a také na poli s pluhuov želez neboli s jiných připrav aby nebrali.

41. Kdež se táhne po přátelském, aby takové nekřesťanské záhuby se chudým lidem nedály, ani jim překážíno bylo; chalup aby nevybíjeli, dobytka ani koní aby jim nezajímali, ani ven z vojska nevodili; a žen ovšem aby na pokoji vždy nechali, jim nepřekážejíc. Také, kdež se vojsko klade, aby chalup a dvorův lidem netrkali ani bořili, a takových nekřesťanských záhub aby nad lidmi nečinili.

43. Rybníkuov malých ani velikých, ani také haltéřuov žádný aby nekopal, ani také v nich lovil, ani jich spúštěl, lečby komu hajtmané rozkázali.

45. Jest-li že by se kto toho dopustil aneb přes to učinil, což se tuto nahoře vypisuje, a na těch (věcech) chudým lidem překážel, aneb ty věci bral a sobě schoval, aneb krčmářóm zastavoval, dával, prodával aneb komu jinému: takový i ti, kdožby od nich co kupovali neb přijimali, proto budú trestáni jakožto lúpežníci.

*

SVĚDEK HUSOVA UPÁLENÍ.

(Z německé kroniky Ulricha z Richentalu. Podle vydání 7. Marmorova Kostnice 1864.)

V pátek po svatém Ulrichu, osmého[1]) dne měsíce července (1415), tu konalo se však sedění se vším kněžstvem, a byl přítomen sám náš pán král římský, vévoda Ludvík bavorský, heidelberský a mnoho jiných světských knížat a pánů, a sedění se konalo ráno v hodině šesté. Sem byl zavolán mistr Jan Hus a kázal před ním ctihodný Jan Tatteri, mistr božského umění a mistr nejvyšší školy v Paříži, o jeho zlém kacířském učení. A byl pravým božským učením ze Svatého Písma usvědčen, že jeho články a učení, jež kázal a učil, jsou falešné, nesprávné a kacířské, a vynesli nad ním spravedlivý rozsudek, předevšim, ježto byl za kněze vysvěcen, že má být degradován a má mu být odňato svěcení.

[1]) V sobotu 6. července.

Tu ho postavili na vysokou židli, aby ho každý dobře viděl, a stáli u něho z jedné strany důstojný pán a mistr Mikuláš, arcibiskup milánský, a dva kardinálové a dva světící biskupové a oblékli ho jako kněze a zase svlékli s patřičnými slovy a smyli s něho jeho charakter. I tropil si z toho posměch.

Když to bylo vykonáno, tu vydali nad ním rozsudek, že jest kacíř a muž pošetilý a nenapravitelný, jenž neupustí od své zloby, a odevzdali ho rameni světskému a prosili našeho pana krále a rameno světské, aby nebyl zabit, aby byl při živctě zachován a vsazen do věčného vězení.

Tu pravil král vévodovi Ludvíku bavorskému: »Poněvadž já jsem ten, jenž vládne mečem světským, milý strýče, a kurfiřte římské říše a náš arcitruksesí, tedy vezměte jej místo nás a naložte s ním jako s kacířem.«

Tu zavolal vévoda Ludvík bavorský fojta svaté římské říše v Kostnici, jenž byl také přítomen a přišel k němu. Pravil vévoda Ludvík: »Vezmi zde mistra Jana Husa z rozkazu nás obou a náš rozsudek. Upal ho jako kacíře: odevzdal pak fojt Jana Husa městským pacholkům, aby ho vyvedli a upálili; ale nařídil, aby mu nesvlékali ani bot, ani kalhot a šatů, nýbrž spálili ho s tím.

To se také stalo a měl přece na sobě dva dobré černé kabáty z dobrého sukna a stříbrný pásek a měl na hlavě bílou infuli z papíru a na ní byli namalováni dva ďábli a mezi ďábli bylo napsáno: »heresiarcha«, to jest arcikacíř. A vedli ho za Kostnici s více než tisícem ozbrojenců, a laikové, knížata i páni byli také ozbrojeni. A vedli ho dva služebníci vévody Ludvíka a nebyl spoután, a šli dva pacholci městští před ním a dva za ním.

A vedli ho za Göltingskou bránu a poněvadž byl veliký nával musili vést Husa kolem Richmannovy pastviny kolem Brüelu a bylo tu více než tři tisíce ozbrojenců a velmi mnoho lidu. A u Göltingské brány musili lid zadržet tak dlouho, až část přešla. A báli se, aby se neprolomil most.

A přivedli ho do prostředka jakéhosi malého pole. A když ho vyváděli, nevolal příliš na lidi a nemodlil se než: Jhesu Christe, fili dei vivi, miserere mei.« A když přišel na místo a viděl dříví, slámu a oheň, tu padl třikrát na kolena a pravil hlasitě: Jhesu Christe, fili dei vivi, qui passus es pro nobis miserere mei.

Potom se ho tázali, zda chce se zpovídat, kdyžtě přece nikdo v takové tísni by bez zpovědi neměl zemřít. Tu pravil: »Rád se vyzpovídám; ale jest zde přílišná tlačenice.« A když přišel do kruhu, zavolali mu kněze, jenž se jmenoval pan Ulrich Schorand a byl kaplanem u sv. Štěpána a měl svolení koncilia a biskupovo. Přišel k němu a pravil: »Milý pane a mistře, chcete-li ještě ustoupit od své nevěry a svého kacířství, pro něž musíte trpět, rád vyslechnu vaši zpověď; nechcete-li však, tedy sám dobře víte, že v duchovních právech stojí, že žádnému kacíři nemá se prokazovat božská služba.« Tu pravil Hus:

»Není toho třeba, poněvadž nemám smrtelných hříchů,« a chtěl začít kázat německy. Toho mu nechtěl dopřát vévoda Ludvík a nařídil, aby byl upálen. Tu se ho chopil kat a přivázal ho s botami i šatstvem k dlouhému prknu. To stálo kolmo a pod nohy mu postavili vysokou stoličku a nakladli kolem něho dříví a slámy a nalili (nasypali) smoly a zapálili všechno. Tu křičel velice a brzy shořel. A když shořel, byla v ohni celá infule. Tu kat do ní vrazil a potom teprve shořela a velmi zle zapáchala. Kardinál Pangratius měl velkého starého mezka; ten pošel a byl zahrabán na místě, kde Hus byl upálen. A z takového horka se rozevřela země, takže vycházel ošklivý smrad. Potom odvezli popel, kosti a co ještě neshořelo, do Rýna.*) — —

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus o návod ke styku s uměním.)

12. Neosvoboditelnost menšiny.

Zbývala by ona menšina lidská, ona hrstka vzácných vyvolenců, která dosud reklamovala krásu i umění jako výhradný privilej pro sebe.

Té bych si nechtěl troufat podávat svůj názor. Nikoli z ostychu před ironickým úsměvem, že se pokouším vychvalovat vlastní tovar; (neboť co vskutku děláme jiného my všichni, píšíce a malujíce, než to? a tam nahoře, ve vzácné menšině, je to tušim zákonem.)

*) Oldřich z Richenthalu (Reichenthalu) byl písařem městským v Kostnici, když tam zasedal sněm církevní, a kronika jeho je spis dosti rozsáhlý. Není bez nepřesnosti, neboť Richenthal začal své paměti spisovat až po r. 1424 a možná ještě později. Mnozí čtenáři mají v rukou zprávu o upálení českého svědka, Petra z Mladenovic, nechť srovnávají.

Ale proto: Nevěřím ve schopnost této menšiny, najít kdy pravý vztah ke kráse, pochopit její smysl a ethický vztah ke všemu životu. Příliš dlouho žila ta menšina s krásou s o b e c k y, příliš dlouho samojediná užívala nepravé výsady, dávala se kazit aristokratismem a lakomstvím nevraživého sběratelství; příliš si zalíbila už ve svém vzácenství, veleknežském ornátě, aby mohla se ponížit, hledajíc cestu od krásy k životu, od sebe k černému člověku dole; aby se odhodlala ku přiznání nedvojitosti života, nerozpolcení člověčenstva, nerozdvojení práce lidské, nerozštěpení morálky. Stvrdla už příliš, p o n ě v a d ž c h t ě l a stvrdnout. »Stvrdněte!« neozvalo se teprv básníkem »Zarathustry«, ale zní už tisíce let.

Příliš dlouho ona menšina držela krásu ve svém zajetí; za tu dlouhou dobu naučila ji zapírat pravdu, se kterou byla poslána na svět; naučila ji, aby zapomněla své rodné mluvy, takže po věky mluvila podlým argotem, jen občas, ve snech a vzpomínkách mísíc veň kusy řeči boží; vycvičila krásu, aby nevolala o pomoc životu; uměla ji depravovat na pouhou rozkoš smyslů tak jako uměla na pouhou rozkoš zkazit lásku, z níž udělala pouhé umění erotiky bez účelu, beze vztahu k nepřetržitému proudu žití, bez závazku a odpovědnosti.

Tato menšina nemůže najít cesty od umění k životu. Ona sic umí se rozechvíva bolestí namalovanou, strastí na prknech divadelních, hořem v básni, křivdou v románě, utrpením vytesaným do kamene ale zůstává lhostejna k bolesti skutečné, k strasti mimo divadlo, k hoři živé bytosti ke křivdě reálního člověka, k utrpení tvora z masa a krve. Poněvadž t a m t a bolest n i c dál od člověka nežádá; je t vlastně r o z k o š umělé bolesti bez mravní konsekvence, rozkoš neobtížená mrzutou povinností; kdežto tato skutečná bolest žádá ke svému vyrovnání, usmíření lidsk č i n, to jest pomoc životu od ní. To je nepohodlné a nepříjemné: p r o t o vzácn duše to ponižuje, p r o t o se tím umění degraduje.

Pro vzácné zvolence je krásy na svět zrovna dost; není třeba ji přimnožovat nepohodlnou methodou: prací a skrášňováním vlastního žití. Proto není jim třeb krásy určitě vyznávající svou ethickou polaritu; i krása negativní rodovosti je jim stejně žádoucí i oprávněna jako krás affinity kladné, poněvadž pak ž á d n á z nich nenutí člověka k činu.

Není třeba tedy žít krásně; na to krása utna není. Krása je nutna pro mocné senace, které dává: sensace hledat nutno, ať kráse, ať v katolické bohoslužbě, ať v erversnostech lásky — krása sama nemá ijakých mravních důsledkův a vlivů na raxi života. Lze zcela dobře žít nečistě podle i s krásou! ba toto spojení dává cela zvláštní vybrané sensace, velmi jemou intelektuální rozkoš a to právě z konrastu, z citu rozporu mezi podlostí žití a rásou! Vskutku, jaké zdroje jedinečné ozkoše duchů lze najít ve špíně a hnusu lastního žití, ozářeného krásou umění!

»O to nám běží, zvolencům vzácným: ne ro chimeru nějakou, pro cíle boží, pro antomatické dílo kosmického umělce praovat, příliš nesmyslně těžce pojímat poetilost bytí, ale život pro—hrát.

Proto nechte nám náš rozkošný kaleidokop s hrstí pestrých skelných střípků mezi řemi zrcátky v zavřené rouře, kterou niam není vidět — dalekohledu, jímž se nám hce ukazovat nějaký bůh, není nám třeba. Bůh! — staré, přežilé harampátí z bývaého světa! Co se nás natrápili ti bohové, robení vlastníma rukama našima! Čeho se a nás všeho nenapožadovali! díky síle aší, že už je od nich konečně pokoj! A jetě na novo přicházet s bohem? Ještě poád nechtít míti dost na smutných zkušeostech s těmi nebezpečnými výrobky bloudilé mysli lidské?! Dost bylo bohů! dost tedy i lidí, to jest blouznění o fanmech celých, dokonalých, krásných, durch die Masse« pěkně ethicky povedeých lidí!

Nedělejte aspoň z nás takových nevůr: celých lidí! To je velmi mrzuté nudné řemeslo, nejen pro nás, ale i pro ás. Nechte nás konečně už kusé: lidi-oči, di-uši, tak jako třeba nechat kusé lidiludky, lidi-pyje, lidi-dělohy!« —

Bylo by tedy marno, pokoušet se tknout enšiny lidské v jejím nejvlastnějším jádře, sobectví. A ukazovat jí, kterak právě oudré sobectví menšiny toho vyžaduje, y i většině dostalo se žití s krásou, možsti zkrásnit svoje bytí; marno bylo by esvědčovat ji, že žijí-li lidé vedle vzácho vybrance v nesvobodě, útisku, neoci, neřesti, je to zcela určitě i jeho ztrá, neboť o tolik krásy odňato tím víc ku života, tudíž i jemu samému; bylo by olodno vykládat mu poslední smysl soarity člověčké, že všichni musíme ak trpět negací života, jíž necháváme pospas své bratry, a že osvobozením ch náš vlastní život důsledně nabývá šího obohacení a větší krásy.

Jako mnišství bylo bludnou službou bohu, pokud bylo lhostejno k záporným silám žití a nepomáhalo kladu jeho, poněvadž bylo v pravdě odvratem od pravého díla božího, tak i toto mnišství esthetické; ale jako by nebylo bývalo možno přesvědčit mnichy, odtržené od pospolitosti práce lidské, sebe popírající, mařící své dny žití, o zavržitelnosti jejich, tak nelze přesvědčit o tom ani těchto mnichův esthetických.

13. Hrst rad do denní praxe.

Po tak dlouhém výkladě málo už mi zbývá povědět: hrst poznámek pro denní praxi styku s uměním. Samozřejmě budou jiné než pokyny obvykle dávané esthetiky a vykladači děl uměleckých.

Nejprve: neběží vůbec o to, stát se znalcem umění a dějinného vývoje výtvarnictví, slovníkem jmen a dat, mlýnkem artistických hesel, slohů, technických výrazů, odbornické hantýrky, nýbrž o to: přerodit se v nového, zdravějšího, svobodnějšího, spravedlivějšího, krásnějšího člověka. K tomu není třeba mnoho let soustavně studovat, probíhat obrazárny, vymetat kde kterou výstavu, hltat kritiky a esthetické essaye, štvát se po přednáškách, trápit se otázkami výtvarné techniky, věcmi formy a vším tím ostatním studeným krámem vědy o umění; neboť nejde tu ani o přesnou vědu, ani o široké diletantství, ani o esthetické krásnilství, nýbrž prostě a krátce o věc vlastního života; účelem není stát se dokonalým znalcem, nýbrž dokonalým člověkem.

Styk s uměním není účelem, nýbrž cestou a pomocí k účelu: ty sám, tvoje příští lepší, krásnější a harmoničtější já, jsi cílem soužití s uměním, dojista ne cílem konečným, nýbrž opět cestou a prostředkem k vyššímu cíli dalšímu, k proměně života jako celku, a ten zas o sobě je cestou a prostředkem k realisaci idey boží.

Nepůjde ti tedy jen o to zkrášlit stěny svého příbytku, ale sám v nitře a veškerém svém žití zkrásnět; neboť duše v pravdě žijící s krásou, byť i dřív bývala podlá, nečistá, nesvobodná, nespravedlivá, nemůže už na dál žít podle, nečistě, nesvobodně, křivě: silou krásy opravdu chápané a opravdu milované začne v tobě přerodný proces všemi směry a všemi stránkami bytosti. Tak soužití s uměním a krásou bude mít pronikavý vliv na tvé názory zdravotnické, způsob bydlení, výživu, snahy politické, činy sociální, kony života pohlavního, na tvou práci, vztah k majetku, tvou morálku; od milování krásy nutně dojdeš

k lásce přírody, nikoli bludné, hloupé a tupé »lásce« ničící, nýbrž k pravé moudré lásce, která má úctu ke všemu, co v přírodě, úctu ke kladnému životu ve všech formách a vztazích — jedním slovem: začneš usilovat, abys všechen svuj život srovnal podle svých sil s velikou linií boží.

K tomu bude uvědomělý duch chtít najít způsob soužití s krásou nejbezpečnější; tedy nejdřív a hlavně styk s uměním cele affirmativním, takovým, jež vědomě bere se souběžně s linií svobody, zdraví, spravedlnosti, čistoty, jehož původcové sami žili a žijí život harmonický, s dílem svým (nebcť jen tato shoda je zárukou jednoty, vnitřní pravdy a krásy organické). Neznamená to, zcela se vyhýbat styku s krásou záporných sil bytí (nesvobody, nezdraví, křivdy, bídy, nevřesti), ale třeba při tom spatřovat ji vždy uvědoměle jako krásu »nežádoucí«, jako výzvuk negace, být si vědom její matoucí moci a nákaznosti, v zápase s jejím vlivem sílit v sobě kladné úsilí a vracet se od ní ke kráse žádoucí, affirmativní s dvojnásobnou láskou, tak jako včela, která ssaje i šťávy z bylin jedovatých, ale umí je proměňovat v med, lék a potravu života.

Půjde-li tedy o volbu mezi dvěma umělci, měl by vždy mít přednost umělec, který jako člověk silněji projevuje svůj cit pro spravedlnost, zdraví, svobodu, neboť v tom je pro mne i záruka, že vidí v í c krásy, vida hlouběji harmonii kladných sil života. (Na příklad: Watts, van Gogh, Meunier, Řepin, Aleš.)

Tudíž třeba žít důvěrně jen s takovým uměním, které má tuto moc přetvořivou; bez ní jakýkoli styk s uměním je neplodnou hrou. Strom mající růst, kvést, rodit krásné, zdravé, silodárné ovoce potřebuje žíti se sluncem a v slunci; sebe déle žít s měsícem, dát se ozařovat lampou sebe uměleji a důmyslněji sestrojenou je marno. To zdá se být směšně samozřejmo. A přec! co se na své šálené, okrádané duše nasvítíme takovými světélky bezmocnými, co vymaříme hodin na lžiumění a neumění, co si nahrajeme marnými pokusy s grošovými svíčkami a žebráckými petrolejkami paumění! Ty však potřebuješ umění pravého, vniterně svobodného, vnitřně pravdivého, zdravého, čistého, radostného, jehož magnetická jehla bez kolísání ukazuje k vyšší formaci bytí; v soužití s ním musíš z ř e t e l n ě cítit, že tě proměňuje, že linie na diagramu tvé existence tíhne neustále vzhůru. Neděje-li se s tebou tato přeměna, pak buď je nepravé dílo, nebo tvůj vztah k němu.

DROBNOSTI.

HUSITSKÉ PRAPORY.

Dr. Hugo Toman praví v H u s i t s k é m v á l e č n i c t v í str. 203.: »Podobně bez všeho zá kladu zavedeny byly husitské černé prapory s če venýtn kalichem, se kterými nyní napořád se pc tkáváme. Vymyslil je patrně na základě moderníh vykládání barev, kdo mínil husitství charakter sovati krví a smrtí«. — Husitské prapory byly běl červené.

KATOLIČTÍ SPISOVATELÉ!

Nebylo posud kdy zaznamenati, že katolič spisovatelé čeští založili svou organisaci. Na de sv. Jana Nep. sešli se v Praze v místnostech Česk ligy akademické, schůzi předsedal rada zemskéh soudu Rudolf Winter a po poradě konstatoval, ž p r a c o v n í o d b o r l i t e r á r n í je založen. Tak se hned ustavil volbou výboru. Zvolen byl dp. fará a spisovatel František O d v a l i l předsedou, aka demický malíř a spisovatel Emil P a c o v s k místopředsedou, inženýr a spisovatel Vilém B i t n a r jednatelem, redaktor a spisovatel Jarosla N o v á k knihovníkem a inženýr Ludvík S k a l i c k ý zapisovatelem. — Nově ustavený výbor vza prozatím na vědomí přání Msgra Dra Kordače, ab odbor navázal přátelské styky s družstvem V l a s návrh na dohodu s drem K. Mazancem o úprav týdenníku N o v ý V ě k v orgán všekulturní a kr tický, jakož i oficielní vzkaz pana nakladatel Václava Kotrby, který ústy pana Jaroslava Novák prohlásil: že hodlá vydávati novou k a t o l i c k o revui a byl by ochoten postoupiti j a k o m ě s í č n í r e p r e s e n t a č n í o r g á n n v é m u l i t e r á r n í m u o d b o r u v tom smysl že by si odbor sám sestavil redakční kruh, a Kotrba podržel by vlastnictví. Vzhledem k důl žitosti svrchu uvedených návrhů ustanovena prv výborová schůze odboru na 19. května Přečte byly došlé přípisy, mezi nimiž zejména telegra spisovatelky pí. Anny S i m e r s k é, a vřelý d pis kaplana a spisovatele Bohumila S t a š k a Plzně, který přihlašoval dva nové členy literární odboru. Česká liga akademická vyzvána, aby zvolila dva přísedící výboru a vysílala je do schů V této výborové schůzi byli přítomni: rada Wi ter a dr. Hronek za ústřední výbor katol. stra pánové Odvalil, Pacovský, Bitnar, Novák a Sk licky jako členové volení, pánové Kníže a Da za Českou ligu akademickou, pan dr. Mazanec Nový Věk a ředitel tiskárny Rudolf Březina ja host. Pan jednatel Bitnar předložil jednací a p covní řád literárního odboru a na základě toh řádu zvoleny dvě pracovní komise. Potom jme váni pánové, kteří mají jednat s Vlastí, s dr Mazancem a s panem Kotrbou.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společ s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor C Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze

Ročník XIX. V Praze, dne 9. července 1914. Číslo 28.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN ROKYTA:

MLÁDEŽI.

Ze Zpěvníku pozdního husity.

My v zajetí jsme padli jako Israel,
jež otrokem svým učinili faraoni —
jen trpčí los, než národ Abrahamův měl,
nám údělem byl, hořčím pláčem dům náš zněl
a více krve vycedili jsme než oni.

Jak Israel se potácíme v pustině,
v níž vítr jen a naše vlastní bída stená —
den s nocí, s rokem rok se střídá jedině,
však los náš týž jest od hodiny k hodině,
v též dálce ztracená jest země zaslíbená.

Náš Mojžíš — duch našeho v světě poslání
nám stále ukazuje v ztracené ty luhy,
jen žádá návrat k pravdě, žádá pokání —
a doved by nás nejpustější po pláni
v zem, kde jsme slavni byli jako nikdo druhý.

Však na egyptské hrnce myslí starý rod
a zlatému se teleti jak bohu klaní;
co chce náš Mojžíš, zhoubné prý jest pro národ,
ve slovech pravdy nebezpečný sváru hrot,
a život dusí, kdo zve ku pokání . . .

Rod ten zem zaslíbenou rád by svojí zval,
však nerad zlata se a vůně masa spouští;
radš jako otrok pod jhem napíná svůj sval,
než staré jho to svrhnout by se odhodlal —
a proto v Kanán nevejde a umře v poušti.

Však ty, mládeži, která's ještě nevssála
jed egyptský, jak tvoji otcové a matky,
již nesehnula otrokářů pochvala
a čistý zrak máš, abys pravdu poznala —
ty v zaslíbenou zem se můžeš vrátit zpátky!

Jen třeba vzpomenout, jak přišlo zajetí,
jen srdci říci, ať se minulosti vyptá,
co sťato hlav, co jiným dáno úpěti
a hynout v žalářích — tak po věk, staletí —,
než uvedli nás obrácené do Egypta.

A samo přijde poznání, že hanba jest
i ještě na poušti nést pečeť Egypťana,
již na čelo nám vtisklo násilí a lest —
než jíti s tím, jenž mohl na nás biče plést,
že nemůže být větší potupa a hana.

Že třeba za pravdou jít přímo, bez chvění,
že třeba vzdát se všeho, co tvé otce svádí,
vše odhodit, čím oni byli máměni,
ať zlato bylo to či drahé kamení,
neb chutný obsah plných mis a plných kádí.

A pak, mládeži, jenom krok a budeš zřít,
proč otcům tvým se marně slzy v oči ženou;
jed v těle egyptský ti budou v poušti mřít —
ty, prosta jeho, můžeš náruč rozestřít
a v ztracenou zas vejít zemi zaslíbenou!

ANNA WELSOVÁ:

POHÁDKA O PRINCEZNĚ.

(Mírné návrší. Čistá obloha. Stmívá se. Pomalu stoupá princezna v průsvitných zlatožlutých šatečkách.)

Princezna (zpívá prostě):

Fičí vítr studený
po strništích v dál,
slabé stromky prohýbá,
silných by se bál.

Stojím, stojím na vršku,
hledím v dálnou tiš,
tolik cest jde v širý svět,
snadno zabloudíš.

A ten vítr studený
nepřestává vát.
Kdo mi poví cestičku,
kterou se mám dát?

(Ke konci zpívá velice slabě, klesne k zemi a usne.)
(V pozadí vystoupí)

Čarodějka:

Panenka se táže? Těžko
bude věru odpovídat.

Mám ji ze sna probuditi
nebo dál ji nechat bloudit?

(Hledí upřeně na princeznu, chvíli rozvažuje, potom se zlým úsměvem ji probouzí.)

Čarodějka:

Vstávej, malá princezničko,
měkčeji já ustelu ti.

Princezna:

Co mi chceš, stařeno dobrá?

Čarodějka:

Dobrou stařenou mne zoveš?
Ve *své* moci máš mne, dítě,
na tobě záleží pouze,
zůstanu-li stále dobrou.

Princezna:

Přepodivné jsou tvé řeči.
Pověz, stařeno, své jméno.

Čarodějka:

Stařenou já nejsem, dítě.
Žíti začnu *od té* doby,
až mne poznáš. Pak se dovíš.

Princezna:

Což tě neznám? Dobrou zdáš se.

Čarodějka:

Šťastna budeš *do té* chvíle,
nežli začneš přemýšleti,
jsem-li dobrá nebo bídná.
Vypravuj však, princezničko,
co tě ve svět vyvábilo,
co ti velí zpívati si
smutné svoje písničky.

Princezna (pololežíc, důvěrně):

Zvábilo mne zlaté slunce,
které dechem paprsků svých
ozlatilo moje vlasy,
zavolala obloha mne,
jejíž barva pomněnková
ve zracích mých zrcadlí se,
zlákali mne lesní ptáci,
jejichž zpěvům rozjásaným
je tak milo naslouchati. —
Proto do světa jsem vyšla.
Pověz ty mi, ženo moudrá,
co lze shlédnout v dálných krajích,
v krajích sluncem zatopených,
v krajích s mořem laškujícím,
v krajích, kam obláčky plují.

Čarodějka:

V nitro svoje pohleď dříve,
nežli vyjdeš v cizí kraje,
nežli vyjdeš v život, dítě.
Neznámo ti nitro tvoje,
cizejší ti, princezničko,
než ty dálné, dálné kraje,
kraje sluncem zatopené,
kraje s laškujícím mořem,
kraje, kam obláčky plují.
Hle, jsem čarodějkou mocnou.
Lehko je mi vyvolati
démony, jež ve tvém nitru
dosud dřímou. Pozoruj!

(Čarodějka kyne rukou. Zjeví se)

Démon tmavý (hledí v dál):

Jasně vidím cestu svoji,
cestu tvrdě ušlapanou,
po příkopech plané růže,
tmavé růže, tmavé trny. —
Nemám svojí vlastní duše,
cizích duší potřebuji,
cizích srdcí, plných žití,
by mi nahradily mé.
V proudech plyňte, cizí slzy,
cizí vzdechy, rozrývejte
tiché kraje svojí touhou. —

Princezna (rozechvěna):

To já nejsem.

Čarodějka:

Jen část tebe.

(Čarodějka kyne rukou. Zjeví se)

Démon světlý (hledí v dál):

Cestičku mou posypali
světlemodří motýlové
prachem svojich vzdušných křídel.
Dlaně mé jsou jemné dosti,
by dovedly pohladiti
ty, jež hoře zaplavilo.
Pohledem chci vyjasniti
všechny tváře sesmutnělé,
ve vše nitra rozbouřená
dechem vleji útěchu,
rty mé lehce přiblíží se
k ústům bolem uzavřeným. —

Démon tmavý:

Ubohým být tak —

Démon světlý:

Tak bídným!
Rozdám celé srdce svoje.

Démon tmavý:

Nemám já ho. V náhradu však
tisíc srdcí uloupím si,
zformuji je po své vůli,
a až budou na mé dlani,
jako šašci poklonkovat,
do větrů je rozhodím.
Zuby moje zaryji se
v hrudi sluncem ožehnuté,

vlas muj, stočený kol šiji,
poslední dech vezme s sebou. —

Démon světlý:

Postavím se tobě v cestu.
Nesmíš moje dobré dílo
zničit jedním pohledem.
Věř mi, poznají mne všichni,
všichni, kteří trpět budou.
U každého chvíli stanu,
každému dám kousek sebe
a zas dále odejdu.
Nikdo nesmí zatoužiti
po mně, by mne druzí znali;
vždyť by mnoho utrpení
nevyrváno zůstalo,
kořeny své zapustilo.

Démon tmavý:

Ke mně nikdo nedosáhne.
Tisíc očí smí se kochat
pohledem jen pouhým na mne,
tisíc krasných, vděčných očí,
tisíc hrozbou ztemnělých.
Tisíc retů smí se kořit
u nohou mých svojim bohům,
tisíc silných paží bude
zachvívat se prosbami.
Nenávidím klidných lící,
všeho bojem dobudu si.

Démon světlý:

Co lze pouhou prosbou dostat?

Démon tmavý:

Prosit? Já? Hle, všichni v prachu.

Démon světlý:

Já je opět pozvednu.

Démon tmavý:

Rozervu já všecka nitra.

Démon světlý:

Vyhladím tvé bídné stopy.

Démon tmavý:

Smát se budu v pěkné oči,
v oči pro mne vyplakané.

Démon světlý:

Ne! Ne! Nesmíš! Zahladím tě!

Démon tmavý:

Ne! Já tebe zahubím!

(Démoni stojí proti sobě připraveni k utkání. Čarodějka kyne rukou, démoni zmizí.)

Princezna (se široce rozevřenýma očima, nechápavě):

To vše neznámé mi, cizí.

Čarodějka:

To v tvém nitru posud dříme.

Princezna (sotva dýchá):

Je-li nejasno tak ve mně —

Čarodějka:

Pak žít nechceš? — Maličká má,
všichni tak mysleli.
Zůstaň jenom, milé dítě.
Zavolej mne. Posloužím ti,
bude-li ti rady třeba.

Princezna:

Tvoje jméno?

Čarodějka:

Svědomí tvé. (Zmizí.)

Princezna (sama, dětinsky):

Co mám všechno! Svědomí mám
a dvé duší. Kdo tu pán?
Nevidím, ach, od té chvíle,
co v své nitro nahlédla jsem.
Či teď jinak vidíme vše?
Sluníčko ty moje dobré,
celé jsi mně potemnělo,
obloha se zachmuřila.
Nechcete mne více lákat?
Cestičku mi nepovíte?
Nuž, *já vyhledám ji sama.*
Živote můj, probouzíš se?
Zraky tvoje spánek tíží,
světlí snové poletují
nad tvým čelem bělostným.
Dlaně tvoje zrůžovělé
v toužení se rozvírají,
líce tvoje zbarvily se
do růžovofialova,
jako lemy červánků,
rety tvoje uzamčené
k písničce se otvírají —
so lulla lulla by —
hruď se zvedá bouřným dechem. —
Neznám tě. Jen tebe tuším.
Už probuď se!
Nechť jsi vážný jako stáří,
neb ať v naivitě tvojí
za dítě tě považují,
nechť máš oči pohádkové
nebo chladné jako podzim,
nechť máš sílu divé bouře
nebo jemný jsi jak kvítek,
jedno vše mi — *já chci žíti!*
Rozvírám svou náruč toužně,
dosáhnout tě přece nelze.
Je-li neznámá má cesta,
trním třeba osázena,
a když věrní strážci růží
ruce moje rozbodají,
snad se najdou jedny rety,

které zhojí moje rány,
snad se najdou jedny rety — — —
— — — — — — — — — — — —

Nuž, probuď se!
Mnoho, mnoho od tebe chci,
v odvděk dám se celičká.

(Princezna — podobná drobné figurce z porcelánu, něžné слабoučké hříčce — těká chvíli očima po krajině. Pak si zacloní rukama oči, a aniž by hleděla na cestu, ubíhá rychle s návrší. Rychle mizí. Její zlatožlutý šat vlá ve větru. Mizí, až je vidět jako malá žlutá květinka v tmavozeleném údolí.)

JAROSLAV KŘENEK:

ČERVNOVÝ VEČER.

Sl. Anně Ludvíkové.

Beránky bílé měkkou hladí dlaní,
se snílky, tulaky usedá do trávy,
zná lesní studánky skal, rusalek a laní
a v tichý podvečer s oblaky rozpráví.

A země kráska je, jíž smyslně má rád.
Pocely měkkými barbarské srdce mámí;
dech zradí rosných trav, kde tknul se jedenkrát,
tam, cestou vyhřátou dnes voní jahodami.

Než měsíc vyjde, lidé půjdou spáti,
dech květů po špičkách zaplaví světnice;
Třem malým sestřičkám pohádky povídati
světlušky přiletí ze stínů měsíce.

A večer milostný jich dechem rozplyne,
a noci sladký mír jich celé mládí vysní . . .
Světlušky padají v jich ruce dětinné
a tichá letní noc bukolskou touží písní.

GAMMA:

UMĚNÍ A ŽIVOT.

(Pokus o návod ke styku s uměním.)

(Dokončení.)

Třeba naučit se v o l i t dílo umělecké a nepoddávat se mdle náhodě, ať ti přiveje cokoli; to by vypadalo, jako by přec jen bylo třeba mnoho studovat a mnoho znát z umění. Ne tak. Je třeba naučit se volit podle volání s v é niterné spřízněnosti, po sympatii, onom zvláštním záhadném, ale živém citu, který v nás promlouvá za tolikerých jiných příležitostí: ať mluví i při volbě umění. Není třeba ani za zblo r o z u m ě t umění, t. j. rozumem je pronikat, rozbírat prvky jeho, spatřit jeho architekturu, a přece lze pocítit jeho krásu, zrovna jako krásu krajiny lze pocítit hluboce bez nejmenší znalosti geologie, rostlinopisu, atd. Dojista je tu rozhodující silou p o l a r i t a, která tajemně určuje zálibu člověka v díle jiného člověka, tajeplný svaz spřízněni bytostí; tonto svojí polaritou dej se vést ve volbě děl uměleckých, postav se do záření děl, která nejurčitěji pro tebe vyznávají právě tvou zvláštní polaritu.

Nestrp vedle sebe děl cizí polarity, a nestrp na trvalo děl polarity negativní; jako se zdravý člověk pudem vzdaluje lidí nemocných, vzdaluj se i nemocných obrazů. Bylo sic řečeno: Nemocné navštěvovati! — ano, ale n e žíti s nimi! (To neznamená opět stříci se snad vůbec obrazů, které líčí chorobu, bídu, neřest, nýbrž obrazů bytostně, polárně spřízněných s nimi, děl, které svou vniternou zápornou polaritou tíhnou k záporu života. Shledávám ji ku př. v Toulouse-Lautrecovi, Ropsovi.)

Nepotřebuješ děl uměleckých m n o h o; stačí jich zcela malá hrstka pro celý život, tak jako velkému hlasateli kladného života Whitmanovi stačilo pro celý věk jen několik knih. Je truchlivý blud dělat si ze svého obydlí skladiště výtvorů uměleckých, kladných i lhostejných i záporných, bohatých i prázdných; existence takového skladiště a přecpaných stěn kolem člověka vždy prozrazuje, že on nežije v pravdě s uměním a krásou — ani kdyby ho neusvědčovalo barbarství nevkusu, které vůkol sebe snáší leta a leta. M é n ě děl — to je vždycky ve výsledku v í c e! S velkým strakatým zástupem nelze žít důvěrně, to je možno jen s několika málo nejvzácnějšími přáteli. V takovém intimním soužití objeví se ti, že j s o u vskutku na světě výtvory nedočerpatelné.

Sběratelství jen ve zcela řídkých případech srovná se čistě s pravým intimním soužitím s krásou, se stále hlubším chápáním její podstaty; neproměňuje života — v tom jest jeho bezcennost; na místě zvyšovati člověkovo vnitřní »já«, zachází většinou na marné dráhy křečkovitého dychtění po pouhém množení hmotného majetku. Odolat pokušení stát se uměleckým lakomcem, i tomu učí krása. (Že duše milující umění neposkvrní se koupěmi děl umělců na spekulaci, k neřestnému sebeobohacení c i z í m i p e n ě z i, rozumí se samo sebou.)

Velké či malé umění? V theorii odpověď zní: Velké; v praxi dne však napořád skoro vítězí malé umění, malá kniha, lžidílo, a nejvítězněji daří se škváru. Je to truchlivá denní zkušenost všech nás, že nejdřív a

nejhustěji obíráme se škvárem poslední hodiny, a největší díla básnická odkládáme skoro neustále. Aby člověk mohl se opravdu dostat k výtvorům nejlepším, třeba nejprve statečně překonat škvár; ale po něm pošli k čertu i malé uměníčko. Jakkoli totiž i v něm lze tu tam občas najít cestu ke kráse a k novému proměněnému žití, celkem je oprávněna nedůvěra ve velký zisk z malých umělcův a malého umění. Příliš rychle utíká života — nač být méně obohacován, méně sílen, méně zkrášňován, když můžeš všeho toho mít měrou mnohokrát větší?! Je to k malým umělcům snad kruté, ale moudré sobectví: O tebe ti běží, ne o ně!, nač plahočit se, sbíraje chudé jiskerky, když ti může svítit sto sluncí?!

Je pověrečná úcta k originálu. Vyslovit slovo to je jako zvolat zaříkadlo; tisíckrát uslyšíš to slovo, vždy s důrazem, jako by vlastnost originálu byla sama sebou už zárukou pravé hodnoty. Jsou však všude na světě myriady originálů, zcela prázdných a neživoucích, z nichž nikdy ani atom síly živodárné nemůže se vyřinout. Nedávej se tedy na tuto pověru; dobrá reprodukce skutečného díla krásy vyváží tisíc takových chamradin. Ale neupadni zas v jiné nebezpečí, zvlášť hrozící dnes, v časech příliš chytrého obchodnického vykořisťování hesla »popularisace umění«: v kult špatné reprodukce. Nelze mít krásu »Parsifala« hraného na tahací harmoniku: zrovna tak nelze žít s uměním v reprodukci stačící leda na vinětu láhve nebo balíček cichorie.

Vedl-li tvou ruku tajeplný cit polarity při volbě díla zcela určitě s tebou spřízněného, o němž tajemnou nápovědí jsi nabyl jistoty, že silou jeho porosteš: nauč se viděť toto dílo. To jest: vidět vše, co v něm je i co v něm může být nad to pro tebe a tebou. Tys spolutvůrcem díla, jako ono je spolutvůrcem tebe; na tobě, na tvé vůli, na tvém ostatním životě závisí, uvidíš-li v díle umělcově mnoho nebo málo. Chtít vidět víc, stále víc v díle, tomu třeba se naučit; naučit se dívat do obrazu jako do zcela zvláštního, osobního zrcadla, abys v něm viděl sebe, kterak se proměňuješ a kde ses ještě neproměnil; v osvětlení krásy v díle pohlížet na sebe a ostřeji vypátrávat své skvrny a nemocná místa.

Ty sám jsi doplnitelem života obrazu: v tobě má žít dál, novými možnostmi. Je pošetilostí myslit si, že obraz má funkci členit stěnu, ovládat zeď a omítku: o tvé nitro běží! Duši třeba ověsit obrazy, nejen stěny; nepochopujíce toho, ověšujeme jen zdi — kolik obrazů tak zmizí úplně na stěnách! pro kolikeré oči po čase visívají na zdech jen prázdné rámy! (Snad opravdu v tomto trvalém pověšení obrazů je chyba; bylo by snad pro nás všecky moudřejší, jako činí Žaponci, uschovávat je a chodit k nim jen v obdobích jako dychtící milenec k milence.)

Poněvadž je ti třeba neustále rust, neustále se přetvořovat (jak děje se, běda! taková proměna zdlouhavě! Kolik zachvacuje nás recidiv starého člověka, včerejší podlosti a křivdy a nesvobody!), je ti i neustále třeba žít s krásou a uměním. Nikoliv obcovat s nimi leda o svátek, na cestách, za výstavní sensace, ale denně. Rozumíme už, že denně třeba udržovat tělo koupelí, tělocvikem, pohybem na volném vzduchu, víme už, že třeba denně cvičit paměť, málo však dosud víme, že třeba neustále udržovat duši ve víře v život. Proto neodvykej duše své kráse, nedávej jí hladovět a pustnout bez krásy, nedávej jí pochybovat a malověrnit nedostatkem pohledu na harmonii kladných sil života, na linii boží, na vzestup dění k vyšší formaci bytí! Je-li třeba soužití s krásou, aby člověk neupadal v pochyby o smysle žití, dvojnásob je třeba utéci se k umění v hodinách opravdové nevěry v život, té černé příšery, která přepadává z nás každého.

Staré umění či moderní? Tak se ptávají bloudi, a bloudi prohlašují se za stranníky buď toho, buď onoho. Pro zmoudřelého není této pošetilé politiky; on ví, že v obojím, starém i novém umění, je proň plno, přeplno, čeho potřebuje; ví, že v nejhlubší podstatě není rozdílu mezi starým a novým uměním, nýbrž jen ve formě a technice, po nichž mu nic není; ví, že slovo »modernost« je šidba obchodnická, vynalezená pro zisk z hloupých; ví, že leckterý sta let zakopaný nebožtík objeví se zhusta jako pravý duchovní vrstevník i výtvarníků nejmodernějších. Provozovat strannickou politiku v umění znamená vždy ztrátu, sebeokradení o mnoho krásy; zdá se však, že horlivci pro modernost vede se ještě hůř, než staromilci. Neboť je podezření, že přívrženci nejnovějších směrův a hesel mnozí nestávají se ze skutečné příbuznosti niterné, z potřeby duševní sourodosti, nýbrž pouze z ješitné snahy, zdát se světu sami modernějšími než jsou, být pokládáni sami za pokročilejší, vyspělejší, mladší, než jakými jsou pro sebe, před pohledem vlastním. I s průkopníky zítřka už běží stádo včerejška; tito planí zeloti, omá-

mení pouze novými hesly a sami křičice je na plná ústa, stojí vskutku jako nejchudší mezi obojím uměním, starým i novým, a žádné z nich nedává jim nic.

A rada poslední: Ne kritisovat, ne mistrovat mistry, s jejichž visemi krásy volil sis žít, ale: podrobovat se jim, s úctou a pokorností svěřovat se jejich vedení, jakožto lépe vidoucím, tak jako Dante svěřil se vedení básníka Virgilia, poněvadž tento byl více viděl. Čím pronikavěji pociťuješ z díla uměleckého, že původce viděl víc z podstaty krásy, z veliké souhry básně boží, tím věrněji jdi za ním, tím méně dávej se pokoušet neřestným chtíčem, hledat a nalézat v díle nedostatky, skvrny a pustiny. Má je zajisté, leč těmi nijak zbohatět nemůžeš; pro tebe jsou jen plnosti, zářná místa, daleké výhledy s výšiny. Není tvou věcí přít se s dílem umělcovým, ale růst jím, kvést jím, jím vydávat sám ovoce bohatší a živnější. Nech probadávání skvrn a vad vědcům: pro ty je nedostatek bohatstvím! Nepitvoř se po znalcích a estheticích a kriticích; věř, že mnohý z nich příliš prostydnul v duši a příliš nabral do sebe smutku, poněvadž postavil se do nepravého vztahu k umění a nikdy už pravého nalézt neuměl. Nech učencům jejich zmrazující exaktní poznávání díla umělcova — ty potřebuješ něčeho zcela jiného. Moudrost stromu si osvoj: jako strom nepídí se po poznání skladby šťav a zemin, jimiž roste, nýbrž po tajemné nápovědi a vnitřním puzení vybírá si z nich, čeho vitálně potřebuje na svůj bohatý růst, na svůj květ, svůj plod — tak ty s uměním. Není tobě ani žádoucno ani radno, pronikat příliš zvědavě z a dílo, na ruce technika a řemeslníka, kterak as je udělaly. Mnoho dychtivců už na vždy uvízlo v mělčinách tohoto střízlivého zájmu, s pokutou ztráty hlubšího vztahu k dílu — tak jako dítě, které rozpáralo svou loutku. Exaktní poznání drátů, hadrů, drtin; na vždy ztráta první přítelkyně, nejvěrnější důvěrnice, vynálezkyně sterých moudrostí, básní a pohádek, učitelky života a vychovatelky.

DOPIS 12LET. HOCHA MORAVANA V ČASOPISE ÚSTŘ. SPOLKU LONDÝNSKÉHO UČITELSTVA.

Týdeník The London Teacher and London Schools Review v čísle 424. (ze 26. června 1914) přináší anglický překlad esperantského dopisu 12letého Jaroslava Šimona z Jevíčka, psaného londýnskému učiteli W. Phillimorovi. Dopis zní: »Ctěný pane! Nejprve přijměte můj nejsrdečnější dík za svůj krásný lístek. Pokusím se dnes napsati Vám několik řádek o našem městě. Jevíčko jest jedno z nejmenších měst moravských; nemá ani 3000 obyvatelů, z nichž devět desetin jsou Češi a jedna desetina Němci. Než přes to, že Němci tvoří tak malou menšinu, mají tu německou měšťanskou školu chlapeckou a v obecné škole, jež děti připravuje do měšťanské školy, mnoho času jest věnováno vyučování německému jazyku. České měšťanské školy my, Čechové, tu nemáme, ač tvoříme tak velikou většinu. Podivný stav věcí! Místo ní zde máme českou reálku.

Naše město jest jedno z nejstarších na Moravě a obdrželo městská práva od krále Václava I. r. 1249. V té době bylo obehnáno pevnými hradbami, jichž zbytky dosud možno viděti. Kolem města jsou příkopy, jež v době války byly napuštěny vodou, aby dobytí města bylo znesnadněno. Z té doby pochází také stará, veliká věž, dosud dobře zachovaná. Stojí na hranici mezi městem a předměstími.

Dovolte nyní, abych Vám pověděl, co neobyčejného se tu stalo v únoru 1908. Jednoho dne, ač bylo několik stupňů mrazu, zuřila v naší krajině hrozná bouře, provázená blesky a hřměním. V sousední vesnici Chornicích udeřil blesk do kostelní věže, srazil báň k zemi a věž zapálil. Zbožní lidé ve vesnici viděli v tom trest boží, ježto obyvatelé Chornic (Němci) nechtěli dovoliti, aby se tam konaly také české služby boží, jak mnoho obyvatelů sousední obce žádalo. Věž byla vystavěna r. 1586. Jest 70 metrů vysoká a velmi krásná. Jest jedinou toho druhu v celém okolí. Její zdi, dle lidové pověsti, jsou zbytky knížecího hradu z r. 1034.

K Vaší otázce odpovídám: Poslední list jsem psal bez čikoli pomoci. Prosím, byste mi laskavě zaslal nějaký dějepisný pohledový lístek. Bylo-li by Vám vhod, zašlu Vám podobný také. Váš

Jaroslav Šimon.«

Učitel p. W. Phillimore zaslal překlad listu redakci London Teacheru jakožto potvrzení důvodů uč. Coxa, jak byly uveřejněny v předešlém čísle téhož časopisu v dopise, v němž vybízel k dalšímu zavádění Esperanta do obecných škol anglických po způsobu škol ve Warwicku a Middlesexu (v Anglii) a Lillu (ve Francii), kde školní úřady nejen vyučování to do obecných škol zavedly, ale hradí i útraty korespondence dětí školních, jež pomocí Esperanta (»velmi snadného k učení«) získávají zprávy o cizích zemích a tamějších poměrech přímo od esperantských dopisovatelů-dětí, čímž se vyučování zeměpisu a dějepisu velmi oživuje a dětem poutavějším činí. (O českém, moravském i jinoslovanském školství jest ústřední spolek londýnského učitelstva stále přímo informován dle našich předních revuí: Pedagog.

Rozhledů, České Školy, Ochrany mládeže a j. měsíčními zprávami podepsaného, jemuž spolek v odměnu zasílá svůj týdeník již po 2 roky úplně zdarma. Mnohé zprávy (celkem již 49) byly loni a letos v London Teacheru uveřejněny).

M. Lippert,
učitel na Žižkově.

K. MATOUŠ:

POHŘEBNÍ.

Dnes, braši, smutek pátku duší zní
a zvonů znění, chorál pohřební.

Na jedenáctce leží rafie,
když začínám pět lásce rekvie.

Má hlava šílí... Nelze pochopit,
že bytost drahou musím pohrobit.

A zvony zní a úží se mi dech,
vždyť dívčí smích zní v jejich úderech.

DROBNOSTI.

O LEHNEROVI.

V Památkách Archaeologických (sešit 1. na rok 1914) dr. Zdeněk Wirth podal sumární úsudek, to jest o pracích jeho vědeckých, Ferdinanda J. Lehnera (6. června 1837 v Rokycanech — 1. března 1914 na Král. Vinohradech.)

»Mladý kněz, autodidakt, vzdělav se literaturou a cestami, pojal velmi záhy pevný úmysl napsati dějiny středověkého umění v Čechách a vytvořil si ze záliby životní úkol. Začínal na pohled dosti rationálně, založil časopis »Method«, jehož první ročníky věrně zobrazují vlastní jeho vývoj vědecký, dával brzo popud k prvnímu (ovšem nedokonalému a vědecky neužitečnému) soupisu církevních památek (F. J. Lehner a A. Baum: Archaeologické otázky, 1877) a tak sbíral materiál k dílu, nelekaje se překážek a obtíží technických. Kde nebylo mu možno osobně ohledati umělecký předmět, užíval očí a péra nejbližšího interesenta (nejvíce přispěli R. Kuchynka, J. Braniš, L. Domečka, arch. Krch, na Moravě Houdek a Škoda), někdy i diletanta, hleděl získati církevní orgány do služeb soupisu, pokud možno, zhotovoval i sám kresby atd. Při tom všem byl značně exklusivní, nepsal jinam než do svého »Methoda«, neúčastnil se společné práce archaeologických kruhů, aby se nerozptyloval, a nesnažil se ani udržovati styk s pokračující vědou umělecko-historickou. Byl pevné přesvědčen — a to je charakter purismu — že jednou nabytý názor a pevně skonstruovaný program je neomylný, že vede k cíli jistě.

Poměrně záhy dospěl Lehner ke kodifikaci svých názorů, jichž se potom 30 let pevně držel, ke klasifikaci stavitelských památek románských podle určitých typů a ke stanovení české školy malířské 12. století, ale zase poměrně velmi pozde bylo mu dopřáno přistoupiti k definitivnímu zpracování v knihu. V tom je tragika Lehnerova životního osudu: vydal své dějiny v době, kdy i u nás historie umění vyrostla na speciální vědu, kdy byly úlohy již rozděleny a nastala soustavná práce. Když vyšly r. 1902 první sešity jeho »Dějin umění národa českého«, ozvalo se v řadách odborníků zklamání...

Bilance Lehnerovy životní práce není tedy v poměru k vynaloženému úsilí a k domnělé velikosti jeho významu vědeckého, ale to je osud všech opozděných kulturních zjevů. Kdyby byla tato práce vyšla před 40, ba i 30 lety, byla by dala mnoho popudů k práci a vyvolala následovníky. Dnes však, jako dílo nevědecké, pusobí jen negativně, nutíc ke kritice a k revisi. Bude jednou zajímavým kuriosem naší odborné literatury, ale nikdy mezníkem vědeckým, od něhož se pevně vychází a jenž souvisí se současnou vědeckou kulturou«.

VPÁD BARBARŮ

do Trojského zámku stal se 7. června. Vpád barbarů — stěžuje si týdenní kronikář ve Světozoru a třeba jsem to neviděl, věřím mu. »Bylo by možno kdekoli jinde vandalské řádění ze dne 7. června? Což smím a mohu, jsa někde hostem, vylamovati dvéře, rozbíjeti starožitné stoly, stoupati na brokátové potahy židlí, choditi po květech a lámati větve stromoví? Což nemám povinné úcty k cizímu majetku a dvojnásobnou, je-li tento majetek dokladem dávného umění a řemesla? Což mne zaplacená koruna vstupného opravňuje k vandalismu? Což nemám výchovy kulturního člověka? Čím se potom liším od necivilisovaného divocha? Štěstí, že sochy na schodišti jsou kamenné a fresky že jsou malovány příliš vysoko — snad bychom bývali svědky moderního obrazoborectví 7. června 1914.« Tak se sypou otázky užaslého člověka, jenž se díval na slavnost Spolku českých žurnalistů v Troji. Ten užaslý člověk se styděl a mají se stydět všichni, kdož to čtou. Pražan, když vstoupí do přírody, neumí projevit jinak své radosti z ní, než že ji zpustoší. Co visí, musí otrhat; co pučí, musí pošlapat. Trhá květiny, řeže stromky, ulamuje větve. Vidíte výletníky vracet se v neděli do Prahy a nesou náručí povadlých větví a květin, už cestou je zahazují, na druhý den vyházejí to všechno na smetiště. Obrazem spoust je Hvězda. Ale ani vzdálenější místa nebývají ušetřena. Jaká to hanba, že kraje cest a lesu v okolí Prahy musejí být hlídány hajnými a polními hlídači — před Pražany. Člověk se diví, že jsou ještě majitelé lesů a zahrad, kteří přes to dovolují výletníkům vcházet do svého majetku. Obecenstvo mělo by samo sobě dělat kulturní policii a křičet na velkoměstskou chátru, která nemá úcty k cizímu majetku. Po tom se nejvíc pozná vzdělanost národa, jak se chová k tomu, co je »obecní«.

BOTANICKÝ KOUTEK.

BEZ.

Píše Oldra J. Novotný.

U starých selských chalup v plotě za humny nebo u potoka roste černý bez. Srostl s obydlím lidským; svědčí o tom starobylá jména osad, samot, jako jsou na př.: Bzence, Bezinky (hájovna), Bzí, Bzová, Bziné, Bzín . . .

Z vykotlaného dutého těla vyrůstají šedivé větve a zelené pruty. Staří viděli svýma velikýma očima v jeho dutinách duchy, skřítky, hospodáříčky, rohatého a jiná strašidla. (Lužičané »božu losť«.) Často se odtud ozývá sýčkovo »půjď-půjď«, neboť tu mívá hnízdo.

Bez býval posvátným. Vykopat ho — to znamenalo pomstu ducha v něm ukrytého: škůdce měl hned mrtvici nebo chromotu na krku. A býval ovšem kouzelným. Byl lidem nejblíže při ruce, léčil devadesátdevět nemocí, a proto měl před ním každý smekat. Pod ním čarovali, zaklínali, zažehnávali a zaříkávali. Na př. mze nebo souchotiny. Pod ním zakopávali spečené vlasy (skřítek, koltún je smotává) od té neřesti na hlavě, zvl. Poláci a Slezané. K bezu šel si postěžovat očarovaný (jak říkali na Slovensku), když ho »striga podstrelila« (totiž čarodějnice). Kdo se chtěl zbavit zimnice, šel k bezu, a říkal: Beze, beze, beze, zima na mě leze, a až se mně sleze, na tebe pak vleze. Která dívka chtěla zvědět o svém ženichu, jenž pro ni dosud byl v oblacích, šla k bezu. Musila, chuděrka, večer na štědrý den s bezem třást: Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý dnes — atd.

Snad proto byl tak čarodějný, že má duši, a to dokonce bílou! Musila v něm tedy bydlet nějaká bytost. Chlapci ovšem dnes o tom takhle neuvažují, viďte? Oni prostě ulomí si prut, duši vydlabají a urobí z ní panáčky čili »kouzla« s cvočkem anebo skákavé »pikuličky« (Slovensko). Ze zbytku udělají nějakou tu bouchačku nebo stříkačku, čili jak na Moravě říkají, pukače a stříkače, nebo píšťalku (na Rusi říkají bezu piščalnik).

*

Počátkem června objeví se na bezových keřích talíře květů drobných, bledě žlutých, trčící ven na všecky strany. Voní silně voskem, pylem. Čichněte, zaprášíte si celý nos. Medovinku kvítky nemají a proto vynahražují si ji chutným voskem (také se zapékají do svítku jako »kocmatice«). V tmavé zeleni bezových listů vyniká bledá žluť květních terčů a volá do dálky na hmyz, jenž přilétá ochutnat pyl, aby pomohl oprášit přinešeným pylem čekající blizny v jednotlivých kvítečkách. Ale hmyzu přilétá málo, a tu musí pomáhat strýček vítr; proto jsou tak na vystrkově. Leč přes to vše často musí se spokojit pylem vlastním (to jsou ty menší, zakrnělé bezinky!).

Dozrávají trojzrnné bobule, černé a lesklé kozinky, kozičky, bezové jahůdky, bezinky, rebíz, hulary (z něm. Holler), ptačí fikot (lužicky). Při dozrávání bezinek červenají květní stopky, aby ptáci byli upozorněni: Chystá se zde pro vás mls! I přiletují kosi, drozdi, kvíčaly a zobají bezinky. Pak si někam poodletí a zanechají tam v trusu neztravitelná seménka (mačkala by jim žaludek). A na to otec — bez — právě čeká. Seménko se takto dostane na místa různá, často nepřístupná lidem, a uchytí se: vzklíčí v hnoji ptačím a zapustí kořínek, má-li jenom trochu prsti pod sebou.

Bezinky! Ty staročeské bezinky! Co se jich naši praotci i dědové a báby navařili a povidel nadělali. Cy dryáků, kecandy a kynkulí. »Muž když stůně, chudák, hned mu vaří dryák« poděbradské kořenářky ještě dnes od vnitřních nemocí, neboť žene na pot, na moč, pročišťuje, mírně projímá (»bzdinky«).

*

Mladé letorosty jsou obvykle posety hustě tmavomodrými mšicemi jako mákem. Mšice, tyto mravenčí kravičky, ssají mízu a mravenci je chodí »dojit«. Mravenci vůbec mají rádi bez; prolízají křížem krážem celý bez. Hledají také nějakou medovinku, kterou bez přece jen má, ač skrovnou, a dobře ukrytou pod listy na kraji řapíku. Vypadají hnedle jako kozí růžky (kozičky!) a vylučují sladovou šťávu jako žlázky. Sem mravenci chodí často; ošetřují při tom listy od drobného hmyzu a jeho larev.

Korunky bezového květu navlékají na nit a suší; thé z nich je dobré pro pocení, proti kašli, plicním katarům a p. Listy chladí; obkládají tedy horké otoky a přikládají v horečkách na tělo.

*

Dnes bez pozbývá své slávy. Jen pasáci ze zvyku lámou dlouhé pruty křehké, otrhávají z nich listy až na vršek, a pak, jak víte, ženou na pastvu husy a podobnou havěť. Anebo mlsná koza, jde-li okolo, urve si list — a to je vše. Kromě těch instrumentů z duše a dřeva ovšem!

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 16. července 1914. Číslo 29.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JAN ROKYTA:

MAT. TŘEPICKÝ, ČLEN TOVARYŠSTVA JEŽÍŠOVA.

(1731.)

Ze Zpěvníku pozdního husity.

Na širém pánů Smiřických zboží
kněz svaté církve v svých pamětech psal:
Podivné věru soudy jsou boží!
Povolán bude k nim žebrák i král
a z života počet v nich složí...

Třepický kněz byl nábožný jistě,
Kristova řádu byl horlivý člen,
od bludů hrozných zem naši čistě,
kacířské knihy bral po kraji v plen
a soudcem byl na božím místě.

Ďáblovo símě uvrhal v plamen,
aby snad nový zas nedalo plod,
aby se vzhůru tisícem ramen
nevzpialo přes církve ochranný plot
a přes pevných pořádků kámen.

Jaké to byly posvátné chvíle,
dítky když vodíval ke hranici,
v záři když ohně andílky bílé
zřeli jsme horlivě zpívající,
co vytvořil v nadšení síle!

O žáru ohně zpívaly děti,
do něhož vrháme knihy, jež Hus
psával — a za ním Luther ať letí,
všecko ať shoří po kuse kus,
jen sami ať nebudem kleti!

O pekla hrozném plameni pěly,
jímž hoří bludaři po sta už let,
jímž budou hořet s duší i těly,
pokud se nezboří pozemský svět,
i po zbytek věčnosti celý...

Tak líčil živě pekelná muka
Matyáš Třepický, nábožný kněz —
a nyní (psát se zdráhá to ruka)
pekelné trýzně jej uchvátil děs,
že srdce až nad chorým puká.

Bystrý kdys rozum, bůh ví kam pílí,
v propasti pekelné zabloudil snad,
vrátit se zpátky nemá už síly —
tělo jen touží se úprkem hnát
a křičí a zuří a šílí.

A tak, jenž tolik zásluh má o Řím,
řetězy přikován v koleje zdech;
on, jenž nás vodil k pekelným mořím,
hrůzou teď volá, co stačí mu dech:
»Již v pekelném plameni hořím!...«

Za čí as hříchy trpí ten svatý?
Za čí as viny jej navštívil Pán?
Touhou vždy býval horlivou vzňatý,
proklatých bludařů metlou byl zván —
proč stihá jej osud jich klatý?

Marně se v hlavě otázky množí,
marně bych svého se rozumu ptal.
Podivné věru soudy jsou boží!
Povolán bude k nim žebrák i král
a z života počet v nich složí...

GUSTAV ZÁHORSKÝ:

PAMĚTI J. HAVELKY

Otiskuje tu paměti Havelkovy, mám na mysli dvojí účel — učiniti známým listinný dokument obrozenské periody — a za druhé poskytnouti materiál ke kritickému ocenění Jiráskova F. L. Věka. Je zásluhou Jiráskovou, že vyzvedl na světlo množství detailů a zajímavých episod docela nepovšimnutých a neznámých. — Učinil to v době, kdy nikdo se nestaral o literární materiál a tradicí zachované drobnosti. Odtud pramení ta bohatá žeň, kterou Jirásek sklidil, pátraje po pramenech k svému dílu. — Všechno, co našel, zpracoval pak ve své práci — je toho mnoho. Jsme dnes povinni už své literární historii, zjistiti si tyto detaily biografické i dobové — to za prvé, a za druhé poukázati na to, jak Jirásek použil svého materiálu.

V jednom směru, myslím, Jirásek nevyplnil svého uměleckého úkolu: řada osob je jen běžně nahozena, spíše typy, jimž schází temperament,

trochu prudcí krev, individuální zabarvení charakteru, chyby a slabosti — zkrátka osoby více lidské — méně však hrdinné.

Havelka, autor těchto pamětí, narodil se 19. srpna 1792 v Heřmanově Městci, studoval práva, byl justiciárem, potom radním krajským v Jičíně. R. 1864 odešel do výslužby a žil v Chrudimi. Zemřel snad r. 1871. Svoje vzpominky psal pro někoho, jenž ho o ně požádal — možná že to byl Ant. Rybička.

S laskavým svolením praesidia musea král. Českého.

Na podzim 1802 odebral jsem se do Litomyšle na studie. Bývalý učitel můj v rodišti mém v Heřmanově Městci — Josef Hýbl (Hübel), zaopatřil otci mému pro mne dum tam: byt, stravu a prádlo (per parenthesin budiž zde podotknuto, že jsem platil za všecko 50 f., rok později ale v jiném již měšťanském domě 70 fl., třetí rok, druhý to a hladový rok vůbec známý 1805 — 90 fl.).

V prvním tom bytě natrefil jsem již Jana Hýbla, bratra řečeného učitele svého, rodem z České Třebové; byltě v páté škole, tehdáž rhetorice zvané. R. 1804—5 odebral se Jan Hýbl na universitu pražskou; já pak přibyl jsem tam r. 1808—9, kdež jsem se brzy ovšem s Hýblem sešel; ano později jsme nějaký čas zůstávali pohromadě. Hýbl studoval filosofii jeden neb dvě leta, napotom vstoupil do techniky. Přijda však já do Prahy 1808, natrefil jsem jej zabývajícího se již češtinou a korrekturou v několika typografiích. Studia opustil na dobro...

První hned čas seznámil mne Hýbl s Janem Štěpánkem. Tento v Chrudimi rodilý páter vyklouz vstoupil do služby direktora stavovského divadla Libicha co soufleur při malostranském divadle a když toto asi r. 1809 nebo 1810 zniklo na dobro, co soufleur při operách a co kasír, později se stal sekretářem. U Libicha stál Štěpánek v nemalé přízni. S Václavem Hankou seznámil jsem se již na královehradeckém gymnasiu, kam jsem já, opustiv Litomyšli, do syntaxe, čtvrté to třídy gymnasiální, na podzim r. 1805 přibyl. Hanka byl rok pode mnou, jak to svědčí cedule klasovní od r. 1808 v rukou mých se vynacházející; a když Hanka na podzim 1809, o rok později než já, přibyl do Prahy, obnovili jsme užší naši známost ihned. K našemu spolku patřili také: František Klicpera, † co doktor a professor medicinae v Linci v třetím již desítiletí, Václav Svoboda, † co professor na malostranském gymnasium okolo 1849, Antonín Wich a Adam Neuman, tito dva poslední moji spolužáci, mimo některých jiných, jako Dlabač, Jodl.

Svoboda a František Klicpera byli spolužáci a tak o 1 rok přede mnou. Prvnější se pak opozdil a v Jus se stal mým spolužákem. Byltě Bruder Liederlich, ale hlava převýborná. Mylně je uvedeno v brožurce: Oslava památky Václava Hanky, pag. 15, že byl Václav Svoboda spolužákem Hankovým. Byl zajisté 2 leta před ním a posléz 1 rok. Též tak mylné je udání v životopise Hankově, že byl stár již 16 let, když šel na studie do Hradce Králové. Zrozen 10. června 1791, byl 18 let stár, kdy na podzim 1809 z gymnasia vystoupil. Jak jsem již podotkl, mám klasovní ceduli od r. 1808 v rukou až posaváde. Klicpera Václav v našem spolku nebyl. Byl Václav ovšem v mém stáří, ale já již pokročil ve Filosofii, když on do Prahy přišel na tamní gymnasium. Přivedl to, jak známo, v Chlumci nad Cidlinou, v rodišti svém již na tovaryše řeznického. Scházívali jsme se v bytu bratří Klicperů obyčejně ve čtvrtek; tu jsme básnili, co kdo přinesl předčítali, dodávajíce sobě kuráže.

Štěpánek a Hýbl též mezi nás nechodívali; dílem co starší o kolik let, což ve studiích, jak známo, mnoho platí, dílem pro četná zaměstnání, která jim nedovolovala odprázdnit se dle libosti. My jsme měli ovšem ve čtvrtek ferie co studiosi, oni nic.

Čtu, asi 1811 nebo 1812 utvořili jsme spolek trojí.

Štěpánek podnikl hry české v stavovském divadle, k čemuž povolání jeho při divadle, jeho známost a oblibenost u Liebicha vedly. Oudové společnosti této výtečnější byli: Bališ, Klicpera, Václav Svoboda, pak ouředníci stavovští a magistrátní: Kaupovský, Nigrin, Haklík; dámy — jména jejich mně vyšla z paměti; jednu z nich pojal později Václav Klicpera za manželku. Byla to šlechetná paní. Znal jsem ji, nebo navštěvoval jsem Klicperu co professora gymnasia v Hradci Králové; dva moji synové studovali pod ním. — Já již co gymnasista osvědčil jsem se v divadelních hrách v mém rodišti o prázdninách co výborný soufleur a co takový jsem také oučinkoval pak v oné pražské společnosti.

Bayer, výtečný to herec německý, mi říkával žertem: »Havelka, hätten sie nicht Lust unser Soufleur zu werden?« — První kus, neklame-li mne paměť, dával se: Wülfing Stubenbergský; druhý Fridolin; třetí Obležení Prahy od Švejdů, pak Štěkavci etc. etc. Divadlo bylo vždy plné — až na lože — ačkoliv i lože nebývaly doce-

la prázdné. Šlechta ale — toť víme, co je šlechta až posud 1864. — Hrálo se k prospěchu rozličných ústavu. Pochvaly se nám dostávalo dosti od vlády i od císaře pána, který po představení: Obležení Prahy od Švejdů, poslal 1000 f. Jeden takový pochvalný dekret jsem dochoval a přikládám ho zde. Kusy divadelní podával Štěpánek, dílem překlady, dílem quisioriginály, ku př.: Obležení Prahy, Břetislav, český Achiles, Jindřich Korutanský. — Tyto originály obzvláštně na studentstvo oučinkovaly, statisté byli jen studenti.

Následuje delší passus o Štěpánkovi; nebyl spisovatelem v nejlepším smyslu, ale kusy jeho byly pro lid. Rozešel se proto i s Hankou. On neznal ani dobře česky; byl z Chrudimě a tam česky neuměli; vlastní žena autorova naučila se česky teprve od něho. Ale přes všechny stinné stránky Štěpánek má velké zásluhy, je začátkem řady; bylo by křivdou Štěpánka vůbec necenit.

Jen ať některý z našinců v jedné věci jiného je mínění; aj tu se na něho vrhne hejno krkavců; tak je polemika naše jen nadávání... Naše nynější satirické spisy toho jsou důkazem neustále. Co už vynadali redaktoři Květů a Včely!; to byly před 17 roky naše jediné skoro periodické časopisy a nemohly vedle sebe svorně žíti. Obzvláště Havlíček nesnesl jiné smejšlení. Psal jsem já jim oběma redaktorům tehdáž, napomínal, prosil jsem je; bylo to čerta platné. Ještě okolo 1850 napomínal Kolár Havlíčka, a utržil si za to od něho ouštěpků školáckých. Zhrozil jsem se toho, když jsem to četl, ve Slovanu se mi zdá nebo v kutnohorských jeho epištolách.

Zásluhy Havlíčkovy jsou veliké, ale ... moderata durant..., tomu nechtěl rozuměti... O, jak by byl prospěl sobě i národní věci naší, kdyby byl uposlechl. Myslel, že je v Angličanech a ono to bylo rok před reakcí. Vzdejme čest, komu čest patří. Štěpánek razil cestu uvědomění národnímu; na studentstvo — naději to tehdáž i nyní naši — oučinkovaly hry jeho kouzedlně a kusy jeho divadelní poskytly aspoň poněkud nějakou látku, obzvláště třídám nižším, které látky od času Krameriových více nebylo. Mám za to, že ten, kdož dovedl ze železa robit hřebíky a podkovy, zaslouží mzdy aspoň stejné s tím, kdož nyní vyrábí ze železa ty nejrozmanitější a nejoutlejší věci —.

Druhý spolek byl: deklamovánky, jako se o nich také zmínka činí v oné brožuře pag. 11. Nejhlavnější oučastnici byli opět Bauliš, Klicpera a Václav Svoboda, jenž básně vážného obsahu přednášeli: Ódu na Čechy, Ódu na Žižku, etc. etc. Já deklamoval humoristické básně: Zamilovaný staroušek — Mudrák hrnčíř — Dudák —. Jiných básní tehdáž ovšem nebylo. Deklamovalo se v síni Logiky, Fysiky; vydobylo se ovšem povolení od zemské vlády — outraty nesli zámožnější kamarádi —

Kníže Isidor Lobkovic, otec Longina, hrabě Clam Gallas, rytíř Jeník Zásadský, rytíř Jáden, bývali naši hosté; i také hrabě Kolovrat tehdejší nejvyšší purkrabí nás dvakráte poctil přítomností svojí; přijel pokaždé čtyrma; ale studenti byli předce naši nejčetnější posluchači. I tento prostředek, ačkoliv skromný, nezůstal bez oučinků. Kýž nynější generace Vlastimilu umí oceniti snahy a pokusy tyto!

Třetí spolek byl: Přednášky Dobrovského v jeho bytu: Opět Klicpera Frant., Hanka, Wich, Neumann, Jodl, já tvořili jsme spolek ten, Hanka vynikal tehdáž ze všech nás.

Kdož Bolzana slyšel, slyšel také z úst jeho pochvalu Dobrovského: Das ist einst von den 3 Milionen Böhmen, welcher im Ausland allgemein hoch verehrt wird —. A že pravdu mluvil, měli jsme příležitost přesvědčiti se očitě —.

Jednoho dne totiž, když jsme opět »co kuřátka okolo kvočny u Dobrovského seděli« (tak mi psal Hanka později v jednom listě do Chrudimě), zaklepe někdo na dveře a po otevření jich vstoupí důstojník ruský do pokoje, žádaje o dovolení pro svého komandanta, aby směl poklonu učiniti Dobrovskému.

Povolení se ovšem udělilo, a netrvalo to než asi ¼ hodiny —, sotva jsme měli času dosti uklidit papíry a papírky po stolech a po zemi sem tam ležící a prach vysmejčit — přihrnulo se do pokoje asi osm ruských důstojníků, maje v čele komandanta. Po obyčejných, při takových schůzích, poklonách etc. etc., odešli ti páni, klaníce se hluboko našemu Dobrovskému. Byl to Barclay de Tolly, jehož pluk tehdáž blíž Invalidovny táborem ležel —.

Že a kterak schůzky ty u Dobrovského oučinkovaly, aspoň na Hanku, vůbec známo. Mimo něj také i Jodl byl jeden z vyvolených.

Potom následuje: Několik slov o Hýblovi, až přílišné detaily, z jeho mládeneckého života. Paměti končí podotknutím, že dům, v němž beseda Chrudimská jest, — náležel kdysi Hankovi vynálezci Králodvorského rukopisu« — což doloženo knihovním výtahem z r. 1864.

MARIA STONA:

HURÁ!

Řad praporu městem zříti vlát,
dnes knížecí přijede majestát,
tož vlní a hraje to vzduchem.
Pod okny guirlandy z květin se pnou
a měšťané slavnostně vzrušeni jdou
posledním šumem a ruchem.

Ční k nebi stožárů pyšný les,
s okna se ladně koberec snes',
jak ke trůnu v úctě svaté.
Vítězné brány zelení voní
a vlastenecké barvy se cloní
v záštitě koruny zlaté.

Černožlutá, modrobílá, žlutá s červenou,
bílá s rudou, bílá s žlutou, ba i zelenou —
ba věru že dost je jich v erbů tom davu.
V oblouku duhy devět jen barev jest,
mé Rakousko má jich však padesát šest,
když oděno v slavnostním hávu.

A za pestrými prapory
jednobarevný na vzdory
hrdě a hrozivě hoří,
nedbá, až vítr jej nadnese,
sám srší a bouřně žene se
v činnosti divé, jež boří.

Na krátkém dřevci žene se v před,
jakoby žíznivě práhnul v svět,
lehce by zlomil se jiný.
A rudě tak vzduchem jak prokmitá,
zjevuje hluboko ukrytá
zla a násilné činy.

Už dávno se ostatní rozpadly,
zničil je déšť a vítr zlý
on tisíce let vlá z rána...
Jeho, jenž do půl stěžně kles',
zda — dík jeho soudružství — všimne si dnes
zrak knížete pána?

*

PRAPORY.

Též jiné prapory vám ukážeme zas,
o pane kníže, jen přijďte mezi nás.
Kde není jásot, kde jen přísná tiš,
tam rozkládá se širá Práce říš
za plotem dřevěným nuzně skryta.
Na chýši chýše, střechou svítá,
dvé dveří, okna, zahrádka, chlév,
a to je ten celý veselý zjev.
Kam kročil bys desetkrát dokola,
svět šílený hoří a plápolá.
Tupě se zvedají železné věže
a výhrůžně komín se do vzduchu řeže.
A z něho, jak v zčernalý kouř se hrouží,
nestvůrné podoby hrůzně se plouží,
hadové mocní, jak divuživí,
hrozebně pnou se a těžce se křiví.
Slyšíte dunění kladiv jak zvony,
železných prsou chrapot a stony,
slyšíte sykot divého žáru,
slyšíte šumět horoucí páru?
Zříte, jak ohnivé potoky tečí,
jak půlnazí mužové v ohni krouží
a v sršících jiskrách, až dech se úží?
Spočtete tisíce nebezpečí,
jež každému bojcí smrt zde věstí
co bolestnou mzdu jeho pěsti?...

A ti, kdož vašemu zraku jsou skryti — —
V hlubiny země muž šel se bíti,
naznaku leže, v mokru, drtí
černý ten kámen, jejž urval smrti.
Řítícím balvanem zasažen prudce —
ach, co jich tak zniklo vší muce — — —
Můj kníže, stům kdyby spadla tam hlava,
to byla by pro noviny strava.
Leč jedinec havíř ten umírá lehce
a o tom psát v novinách věru se nechce.
Zdráv ráno v kleci se spouštěl tudy
a k večeru vytáhli rozbité údy.

Laskavý kníže, jen dále tedy —
Hle, žebříček štíhlý, jak stoupal by k nebi,
tak něžně a vesele vznáší se vzduchem
a tichounkým pohrává si ruchem.
Teď ke kolu zvolna se sklání,
jež jakoby hnáno křídlem skrytým;
kolik jich bylo, jež zranilo maní
úderem jako šipka hbitým! —
A jak se tak točí a v rozběhu jest,
naň odvážná jakás a šílená pěst
praporek připiala černožlutý.

Šplhavci, milosti vaší chtiví,
prapory týčili jako diví
a nicotné věšeli cáry
tu černé na stožáry —
cár pestrý tu s komína vlaje vzdutý —
Nač cetky ty vlní se na komíně?
Ztad valí se kouř a dusí je v špíně...

Vás praporce pestré radostí plní,
jichž vzpomínku zítřek už smyje,
však nad nimi jiné se vlní,
v něž vichr a bouř těžce bije:
Kde věčně zuří Práce boj,
kde šelest kol a pára a znoj,
kde pyšných komínů řady se věží,
kde rány se v tělo řeží —
tam vlastních praporu vztyčíme les,
smuteční závoje, v nichž smrti děs...

Ten flor, pane kníže, na huti naší
uzříte denně, jak truchle se vznáší,
tam trudno, až dýchat možno není,
tam volnost naše v dým se mění.
K nim pozorně upřete svoje hledy —
přes lásky sílu, přes žití bědy
ty černé vlajky smrti opět zříte —
Ó, pane kníže, zda jim rozumíte?

*

POJĎTE!

Aj, knížata, pojďte
a zkuste, co břímě a práce skýtá,
když není v uniformě skryta.
Však generály s chocholy,
ty nechte doma za stoly,
kde ústřice, kaviár a krásné dámy,
a přijďte sami!

Z vás každý by po prvé uhlídal
tu statisíců pot a žal.
Vždy přicházíte jen svůj národ oblažit
a občany nutíte v lesku se skvít
a vlajkami, prapory zdobit hutě.
A stožáry hledáte, trčící nepohnutě,
a slavnostní dny.

Tož ve svého lidu též pohleďte srdce skrytá
a vizte, jak radost i žal jím zmítá,
jak v huti a jámě on zápolí bědno
Lid živoucí srdce je jedno —
ó, třeste se před jeho bolestným tlukem!
Aj, králové, pojďte!

*

RŮŽOVÉ POUTO.

Když jsme se loučili, když jsme se loučili,
růži jsem vložila v ruku tvoji,
dokud bude kvést, dokud bude kvést,
oba nás růžové pouto pojí.

Dříve než uvadne, dříve než odkvete,
budu zas, drahý můj, tvoje,
a růžovým poutem, tím rudým poutem
spoutáme rety svoje.

*

PÍSEŇ ŽENY.

Jemu jsem propadla tělem i duší v plen
a přece jsem nejšťastnější z žen.

On je můj pán, můj bůh, můj stín,
jest jeho má duše, jest jeho můj klín.

On života nese pravěčné vlny
a stále je sám a tajuplný.

Jej v života bouř i vodopád
má chvějící touha chce sledovat.

Div hlubokosti jsem doznala,
mne silnějšího jsem prvně poznala.

Před nímž můj purpur v prachu bledne —

On rukama svýma mne zvedne — —

*

Ó LÁSKO!

Tak vracím se domů; vlas rozpuštěn
a z křídel mé touhy trosky jen,
ret zlíbán, v srdci bol a žel
a na lících utrpení běl —
tak vracím se domů...

O lásko, co blaha's mi dodala,
o lásko, jak tvrdě's mě objala —
za každé štěstí, v němž jsem žila,
tisíckrát bolest se v srdce vryla —
o lásko!

Jak jevíš se, lásko, tak hrůzně a hrdě —
jak mazlíš se sladce jak koušeš tvrdě,
o lásko, tvá moc tak strašně drtí —
v polibku zabíjíš — a oblažuješ v smrti.
O lásko!

Přeložil *B.-Beneš.*

*

TŘI SVĚTOVÉ NÁZORY.

Rozmluva tří přátel z knihy Leben und Lüge od Detleva z Liliencronu,*) přeložil K. P.

Nadešel poslední večer před rozchodem. Ti tři přátelé (Kai, Klaus a Henning) seděli, jako obyčejně vždy za takových večerů, v Kaiově pracovně. Před nimi stály (také to stalo se jim, třem starým Šlesvik-Holštajncům, zvykem) tři sklenice grogu. Že Kai uměl připravovati grog, připustil i závistník. Ti tři Šlesvik-Holštajnovci byli znalci tohoto zdravého, mužného, silného nápoje.

Náhle Kai tázal se takměř beze vší příčiny: »Nevypovíme si my tři, než se tentokráte opět rozejdeme, navzájem jednou docela otevřeně a přímo a odhodlaně svůj světový názor? Při tom nebudiž žádného klamu ani pokrytectví. Pravdivě a otevřeně, jak my tři vždy k sobě a mezi sebou jsme si byli, pokud se známe, řekněme si nyní, v tuto chvíli, co soudíme o životě a smrti. Jste-li srozuměni?«

Henning a Klaus ihned bezpodmínečně svolili. Losem bylo určiti, kdo začne, kdo bude pokračovati, kdo bude posledním. Los stanovil: Kai, Klaus, Henning.

Kai hned začal: »My tři jsme v jednom stejného mínění: ve své lásce a věrné oddanosti císaři a říši, vlasti.

Ale ostatek: K jakému výsledku, k jakému závěru musí každý člověk dojíti, když sestárne?

Hledal jsem a hledám Boha, pokud mohu jas-

*) Viz Hlídku Času, IV. čís. 1. Jan Krejčí, Z autobiografie básníkovy. a 1914 čís. 33. Frant. Kubka, Detlev v. Lilienkron.

né a rozumně mysliti. Nenalezl jsem ho nikdy, nenalézám ho. Trnité houští věčných odporů našeho pozemského bytí udusilo ve mně odedávna také nejmenší zárodek naděje nebeského světa. V nesmrtelnost duše nevěřím. Jest to pro mne smutné, k tomu se zřejmě přiznávám. Tím, že ničemu nevěříme, než přírodě, ztrácíme opory a nemusíme při tom zahynouti v materialismu a dekadenci, jak nám horlivci příliš rádi potutelně namítají, držíce nám před očima svoji zlostně zaťatou pěst. Myslím, že většina se násilně nutí věřiti: něčeho si domýšleti, nebo, jak se obyčejně říká, do něčeho se vemluviti, něco si vykouzliti, do něčeho se velhávati, toliko ze strachu: že by to přece mohlo býti — poněvadž jinak by na se přivodili smrt. Říkají si: nebudu-li odplacen po věčných starostech pozemských tam za hrobem, co mám zde?

Věřím, a nemám při tom žádné bázně, pokud nelze vyvrátiti všem nám vkořeněnou bázeň před smrtí, věřím: že, až zemřeme, nebudeme v žádném jevu žíti, že, až zavřeme oči ku poslednímu spánku, pro vždycky jsme »byli«. Smutná to víra, doznávám to přímo. Každému, tak řečenému státnímu náboženství, buď vzdána čest: nesluší nám jemu odporovati, nýbrž jeho příkazů a výstrah poslouchati, již z důvodů rozumových, a hlavně, poněvadž nám skláněti se jest před zákonem, jemuž všichni bez výjimky jsme podrobeni. Ale nikdo nemůž býti nucen k určité víře. A tak budiž mně ponecháno, co jest mým přesvědčením o životě: všechen život jest lži.

Hádanka bytí, světa, nebude rozřešena nikdy. Něco strašného visí nad námi: Osud, u každého národa jiným jménem zvaný, Osud, jemuž nikdo nemůže uniknouti.

Člověk jest člověku vlkem. Vlk jest dravec. Kdybychom nebyli si dali sami sobě četné ochranné a jiné zákony, dávno byli bychom se všichni, silnější slabšího, roztrhali. Ah, veliká truchlohra života. My všichni máme mnoho ohyzdných vlastností, s nimiž se rodíme a s nimiž umíráme: nepomáhá-li nám je přemáhati pevná síla vůle, dobrá výchova, zkušenost. Co mám jmenovati z tohoto množství špatností? Závist? Sprostou zlomyslnost? Žárlivost? Pýchu? Nelásku? Nejďábelštější: nelásku s pýchou spojenou? a sta jiných. Škodolibost vězí v nás všech, bez rozdílu. Jest to radost, viděti jiné v neštěstí, v nesnázích, zvláště ty, kteří jsou bohatší, bohatší duchem i tělem, penězi, kteří společensky výše stojí než my. Co jest podstatou tragoedie (na jevišti před námi)? Myslím, proč hledíme s takovou zálibou s našich sedadel? Jest to mimoděk radost v nás: před sebou pozorovati, jak člověk nebo lidé udoláni jsou osudem. My trůníme při tom pohodlně a příjemně na svých bezpečných sedadlech.

Dostal jsem ponenáhlu před tím odpor, vidím-li stále a stále, jak my nešťastní lidé jenom tím si pomáháme, že musíme býti venkoncem pokrytci, lháři a podvodníky. Můžeme-li, my všichni, také jenom i jeden den, jednu hodinu dýchati bez nejúplnějšího pokrytectví, bez klamu a mamu? Nebyli bychom ihned ztraceni, kdybychom se ukázali druh druhu bez masky? Ah, chytráci a hlupáci. Dosud nevím, a dosud ještě jsem na pochybách, mám-li nás co nejvíce litovati či námi co nejvíce pohrdati. Pokrytectví jest nezbytné jak pro veřejné, tak pro soukromé osoby. Nač na ně tedy hubovati? Všichni ho potřebují: stát, každá strana (buď si jakákoli), každý jednotlivec ve svém nejvnitrnějším životě.

Co učinili jsme ze světového učení Spasitelova, z jeho stálého učení: milujte se vespolek. Jakou neskonalou zášť, jaké moře krve přivodilo právě jeho vznešené slovo!

Toho čistého, nevýslovně ryzího srdce chudého židovského tovaryše! Vstoupil-li by v tento okamžik mezi nás, položil bych svoje čelo před ním do prachu k jeho nohoum. Mocným, duchovním světským stal se štítem, nástrojem jejich panovač nosti. A chtěl sloužiti chudým, slabým.

Kdyby tak nyní náhle před námi, třebas v kro ji naší doby, na nějaké cestě stál a kázal: Pojďt ke mně všichni, kteříž obtíženi jste, a já vám ob čerstvení dám — byl by hned uvržen buď do vě zení nebo do blázince. A z našeho sociálního stano viska právem.

Země jest stálý jen boj, všichni lidé proti jed nomu, proti toku života každého člověka. Kristu kázal mír, lásku. Jest zřejmou známkou naší doby že lidé chtějí vrátiti se k náboženství. Kdo je po vede?

Nač ještě dále mám zmiňovati se o ješitnosti o zločinné zvědavosti? o nejohyzdnějším zvířet bezmyšlenkovitém klevetnictví? Dosti! Nechci já vše již viděti, již slyšeti. Chtěl bych tak žíti, jak kdybych byl již zemřel a, což stejné jest, zapo menut.

Dnes z rána, když my tři jeli jsme koňmo k prameni Altster, ukazoval jsem vám na blízk stromy obroubenou, osamělou usedlost, kterou jsem jak jsem vám vyprávěl, zakoupil. Zde chci každ léto a každou zimu několik dní bydleti v úplné o loučenosti. Ani poštu nebude jim dovoleno mi přinésti. Chci pohlížeti toliko do slunce a do obl a do hvězd. Budu navštěvovati toliko jednotli malé domkáře a pátrati po jejich pokrocích na j jich zoraných polích. Pro mne zbývá samota vř soviště. Jinak nic. Ale nemyslete jen, že zde bu představovati stuchlého poustevníka. Za krátko b du vždy opět v Tangbüttlu a v hlomozu světa.«

Kai se pozvedl. Henning a Klaus pohlíželi r upiatě v oči.

»A přece, přátelé, jest něco ve mně, jest v r všech: nezničitelná jistota: máme vzpomínku jiný, dřívější svět. Na svět, ve kterém jsme b

laženy. Na který nás upomíná něco v nás, i když řídkých minulách. Není to, jako kdybychom pocítovali, že nás hvězda, kterou nám bylo opustiti, clá zpět? Že nám někdy jest, jako kdybychom se ititi obklopeni neviditelnými bytostmi této hvědy? Jako kdyby nám pošeptávaly: »Vrať se, vrať e k nám. Povedeme tě vzhůru —«

Kai, kterýž poslední věty stoje hlasem jako èstec mluvil, přivřel na okamžik oči. Hned je opět tevřel a usedaje, tázal se, vesele a radostně jako ždy:

»Nyní však ještě sklenici grogu. Víte, grog smí e píti toliko připravený z rumu prostřední jaosti. Jest odporný, je-li z pálenky, rovněž jako e-li z nejjemnějšího rumu, poněvadž ten jest téněř vždy parfumován. Dejte sem svoje sklenice! 'ařící voda jest tu. Nejdříve cukr do sklenice, pak a to vařící vodu. Když se rozpustil, pak rum. 'ejdříve rum, a pak vodu a cukr k tomu, jest ıko veliká urážka. Nu, to víte právě tak dobře ›ko já!

Nyní je řada na Klausovi.«

Klaus začal:

»Máme, myslím, právě tak málo důvodů ke rubě materialistické beznadějnosti, jako k idealitickému klamu. Goethe dí: *)

Já světem se jen slepo hnal;
já rozkoš každou uchvátiti spěchal;
co nestačilo mi, já táhnout nechal,
co uklouzlo mi, nechal jít.
Já toužil jen, vykonal v pravý čas
a toužil znovu, toužil zas;
já probouřil tak život, z prvu v síle,
teď opatrně k stáří se již chýle.
Mně světa okruh s dostatek je znám,
žel, výhled v onen svět je ztracen nám.
Bloud, tam jenž šilhaje své točí zraky
si rovného tam zbásní za oblaky!
Jen pevně stát a kol se rozhlédnout!
Ten svět něm není, kdo jím umí hnout.
Nač do věčnosti těkat! Chopit dá se,
co poznáváme v krátkém žití čase.
Jdi klidně, statný kdo jest, drahou svou,
ať duchové kol čáry svoje strou;
v tom, dál že kráčí, měj trud i ples jen,
on! okamžikem každým nezkojen.

Nad to, co Goethe dí, nikdo nemůže poskyt›uti lepšího. Promiňte mi proto, abych svůj názor životě a smrti zde dále rozváděl. Moje stanosko o posledních věcech jest, že nemohu o nich íti stanovisko žádné. Mě přírodopis naučil, že kdy nezvíme, co bylo počátkem a co bude kon›m. Co nás všechny udržuje, co náš život vubec ıí možným a snesitelným, jest bezděčná vzponka, že věčně jsme byli a vrozený pocit věčnévznikání. Do těchto několika slov vložil jsem ůj světový názor a tím jest vše řečeno, co činí můj a každý život schopným života.

Sklenici grogu sem! Po dobrém doušku promluví Henning.«

Henning mluvil klidně a jasně, jako vždy, měl-li vyložiti důležitou a vážnou věc:

»Slíbili jsme si, vysloviti svůj názor o životu a lidech, o světě a smrti bez obojetnosti, přímo tvář ve tvář. Učinili jste tak, a každý člověk má nejsvětější právo, má nejvniternější a nejvyšší volnost, o tom se rozhovořiti.

Věřím v Boha a jeho Syna, Vykupitele Ježíše Krista. V celém svém bytí, nebo lépe: od své konfirmace nikdy jsem se od tohoto neuchýlil. Vždy mě moje důvěra v Boha potěšila, bylo mi vždy, zvláště v nejtěžších hodinkách, nejpevnější oporou.

Znáte naše staré šlesvik - holštýnské přísloví: svět jest plný bolu a každý má svůj vlastní. Ale jen ne ruce vkládati v klín, nýbrž boj budiž heslem každého.

Lidi beřme jak jsou, jak se s nimi setkáváme. Při tom nutno vždy, aby nás vedl král rozum. Jest chladným králem, který vždy k nám vznáší střízlivou, rozvážlivou, chlácholící, vysoko vztyčenou ruku: Uvažuj!

Jako nejlepší ve všech dnech života shledal jsem: Mlčeti a uměti mlčeti. To jsou dva různé pojmy, jež nesnadno jest rozeznávati. Kdo umí mlčeti, dobyl ceny. Nepotřebuji ani vykramovati teprve těch mnoho přísloví, které o tom máme u všech národů.

Kdo se pokud možno co nejvíce straní lidí, jest dle mého přesvědčení ztracen. Nejprve nevšímají si ho ostatní, ale pak se naň vrhnou a mluví, že zpyšněl.

Také já soudím, že my lidé všichni bojujeme s maskami, že před sebou nikdy masky neodkládáme. Běda, kdybychom tak učinili: byli bychom ihned bez pomoci všanc vydáni a stáli bychom zde bez ochrany. Každému jest státi nejprve za sebe a nespoléhati se na druhého. Každým opovrhují, kdo do posledního dechu nebojuje o svůj duševní a tělesný život. Nejmenší slabost se na nás pomstí. Ale tímto věčným bojem, který všichni vybojovati musíme, stáváme se tvrdými a zištnými. Tu nechť nám pomůže srdce, svaté učení našeho Spasitelnika, abychom nestali se tvrdými, abychom byli a zůstali ku svým bližním laskaví; abychom si vždy říkali: Buď ochotný, buď dobrotivý ku svým bližním, pomoz mu, chce-li klesnouti pod svým jhem.«

Henning několik sekund mlčel a hleděl před sebe jako v mlze. Pak se usmál tak jemně, tiše, mile, jak přátelé to znali od jeho chlapeckých let.

Chopil se slova ještě jednou: »Vždyť tu mluvím jako na kazatelně nebo jako na nějaké katedře. To přece nechci. Slyšte moje poslední slova:

Mluvil jsem příliš vážně, chci ukončiti vesele. Žijeme jen jedenkráte, jsme zde na zemi, nesníme. Co platno nám zde stále hloubati a přemítati. Bůh

*) Faust II. díl, V. jednání v. 391—410. přel. Vrchlický. Pozn. ṛkl.

nás sem dojista nedal, aby nás všechny ty tisíce dobrých věcí, které nám předložil a denně ku požitku předkládá, neosvěžovaly, neobčerstvovaly a neposilovaly. Nuž tedy pozvedněme svoje číše, které ostatek vychladly, a připijme si my tři zde, jak vždy jsme činívali: Ať žije život! Známe se přes 50 let a těch několik posledních let ať nás neoddělí. Kaie, připrav nám grog! Zůstaneme ještě chvilku vzhůru a budeme si vyprávěti o svých nesčetných kouskách z chlapeckých a studijních let. Zítřek znamená: rozejíti se do té doby, až zase budeme moci říci: »Tak for sist.«

D. MEREŽKOVSKIJ:

AFORISMY.

V lásce je buď železná hrubost nebo vzdušná něha: co se ti namane.

Největších hořkostí i rozkoší zakusil jsem — ve snu.

O trestu smrti nelze mluviti, možno jen zděšeně křičeti.

Důležito je, co člověk učinil, důležitější však, co byl.

Pochvala se může minouti cíle, hana nikdy.

O člověku nelze říci ani to nejhorší, aby na tom nebylo něco pravdy. Každý člověk jest v něčem hříšný.

V naší době, a možná vždycky, jsou soukromé dopisy živější nežli knihy. Knihy jsou suché obilí, dopisy živá zrna, která pojídáme, drolíce klasy rukama.

Mnoho je čtoucích, málo čtenářů.

Přečísti knihu jak se patří, toť jako ji s autorem znova napsati.

Pythagorejci věděli, že hudba je mathematika ve zvucích. Stejně přesně, jako mluví mathematika o tomto světě, mluví hudba o světech jiných.

Někteří lidé jsou s planety Saturna, kde je vše těžší než na zemi. Těm je zde lehko. (Katkov, Bismarck.) Jsou zde i lidé s planety Merkura, kde je vše lehčí, a těm je zde těžko. (Lermontov, Byron.)

Býti či nebýti je chytrá otázka. Kdo se tak táže, ten se již rozhodl nebýti.

Všecky důkazy o jsoucnosti Boží nevedou nikam; a přece víme, že Bůh jest, jako střelka ví, že je pól (Byron). Třeba pouze, aby vedle nebylo druhého silnějšího magnetu.

Evangelium drží se na zdánlivých protikladech a bludech jako pták na křídlech.

Zvířata neznají smrti. Člověk stal se člověkem, když poznal, že je smrtelný: lidstvo stane se lidstvem, až pozná, že je smrtelno, to jest, že »konec světa« je pouhou bájkou.

Method Krejčí.

DROBNOSTI.

MARIA STONA

je německá venkovská básnířka. Střebovice u Svinova jsou vesnička v Rak. Slezsku, položená na severozápadní periferii kamenouhelného revíru Ostravského. Převážná část jejího obyvatelstva je dělnická, dílem havíři, dílem hutníci. Odtud a po výše z Děhylova, Hláje, Smolkova atd. dochází obyvatelstvo za prací hornickou do Mar. Hor, Mor. Ostravy, Pol. Ostravy i dále, a za prací hutnickou do Svinova, Zábřeha n. O. a Vítkovic. Ostatek obyvatelstva jsou rolníci a domkáři. A v této vesnici tiché a odstrčené, žije německá básnířka a spisovatelka, paní Maria Stona, choť cís. rady E. Kleinerta. Paní Maria Stona je po stránce osobní i literární zjev zajímavý. Převzavši dědictvím po svém otci J. Stonawském (odtud její pseudonym) střebovický velkostatek a lihovar, s energií u ženy úctyhodnou, ujala se osobní správy tohoto dědictví. Zastaralý a tradicionální způsob obdělávání polí a provozování zemědělství nahradila novým, jehož znalost osvojila si osobní zkušeností, prakst a pílí a správu svého lihovaru po stránce hospodářské výrobní a finanční vede taktéž osobně pevnou rukou. Účastnívá se dokonce poradních schůzí lihovarníků, na nichž pilně debatuje, navrhuje, oponuje a opravuje. — Náměty svých literárních prací čerpá ze sebe, z nejbližšího okolí svého, ze svých zkušeností a ze svého rodinného života a zpracovává je samostatně a svérázně, kráčejíc mimo všechny skupiny různých literárních -ismů. Její blízký styk s dělným lidem průmyslového Ostravska dal vznik v poslední její sbírce Flammen und Flute tvrdým a sarkastickým veršům (v oddílu knihy nadepsaném Der Arbeiter), z nichž tři uvádím v dnešním čísle v překladu. Další tři překlady básní z téže sbírky vybrány jsou z oddílu: Das Wei[...] — Paní Maria Stona vydala řadu knih básnických i prosaických, jež byly v německé literatuře sympaticky přijaty; zvláště její básně s náměty sociálními, jež autorka osobně v Berlíně, Hamburku a jinde v Německu recitovala, vzbudily velký zájem v literárních kruzích. Dcera paní Marie Stony je sochařkou a žije v Italii.

Z MOUDROSTÍ MALIČKÝCH.

Po prvé v Praze. Smejkalova Mařenka z Pozďatína navštívila v Praze dědečka a babičku. Když ji dědeček vodil po Praze a ukazoval pražské výkladní skříně, divila se, že nepotkávají kraviček. »Vždyť tady ani krávy nejsou, neměly by se kde pást,« vysvětloval dědeček. »O jéjda, a to vy tady nemáte ani kravince? O, to my jich u nás máme!«

J. V.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společenstvo s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy[...] Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II[...]

Ročník XIX. V Praze, dne 23. července 1914. Číslo 30.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

JOSEF PELÍŠEK:

NÁVRAT.

To bylo v klidný letni den,
kdy bez pohnutí klasy stály
a tetelil se rozžhaven
vzduch nad poli a v modré dáli.

To bylo tehdy, v svoji ves
kdy navrátil se za řad roků
ze země, v kterou naděj' nes',
z níž přišel sláb a bez nároků.

Jak vymřelý dům jeho stál,
vystoupiv stromů za větvemi;
a vázl krok a zrak se ptal:
»Zda nikdo vstříc už nevyjde mi?« -

To bylo v klidný letní den,
kdy bez pohnutí klasy stály,
a navždy byl mu odcizen
dům blízký kdys a blízký v dáli.

Šel mlčky svojí cestou zpět,
tam, nízká zeď kde stála u ní,
kde pomníků se viděl stkvět
nápisy zlaté na výsluní.

»Klid mrtvým!« — a kol vše jak dřív,
na hrobech roste tráva svěží,
stín řídký smutečních jest jív,
se žlutým pískem stezka běží.

I akátů mu znám jest řad,
ač štíhlejšími znal jich kmeny,
i hrob, ač nyní v zemi vpad',
hrob starý, jimi zastíněný.

A větrem, jenž se náhle zdvih',
se rozšuměly vršky stromů;
byl ještě znám mu šumot jich,
v němž jedno jméno znívalo mu.

Dnes znělo zas, a jaký div,
víc bylo v jeho zvuku skryto,
— jak někdo, hlavu nakloniv,
by šeptal mu: »Mně je tě líto — —«

To bylo v klidný letní den,
kdy bez pohnutí klasy stály,
a odcházeje, rozechvěn
on dlouho komus' kýval z dáli.

VOJTĚCH ZDÍK:

SIROTEK.

(Úryvky z netištěných »Pamětí chudého hocha«.)

Předmluva.

Milý příteli! V posledním dopise žádáš mne o radu stran látky k sociálnímu románu, jejž hodláš napsati. Místo žádané rady a vyvracování Tvých náhledů o různých se mnou sdělovaných námětech, posílám Ti několik zažloutlých archů, na něž někdo neznámý zaznamenal vzpomínky své od nejútlejšího mládí až skoro po věk mužný. Nabyl jsem poznámek těch takto:

Před několika týdny přišel ke mně známý dělník, drže v upracované ruce svazek hustě popsaného papíru. Pravil, že jej našel na dně staré skříně koupené ve veřejné dražbě. Pročetl prý několik stránek, líbilo se mu to, neboť se to čte jako román. Vzpomněl jsem ihned na Tvůj dopis, zaplatil žádaný obnos a po odchodu dělníkově přečetl jsem si několik nesouvislých míst záznamů. Poznal jsem, že je to denník nějakého chudého hocha, sirotka z nalezince, jenž po nejrůznějších zkušenostech dostal se přispěním šlechetných dobrodinců na studia.

Hle, příteli, zde máš látku k románu, aniž musíš zalétati do říše romantiky nebo sahati k sensaci. Srovnal jsem přeházené, nečíslované stránky zápisníku, seřadil události, jak se asi v životě neznámého pisatele po sobě vyvíjely, a rozdělil dle toho v kapitoly.

Podávám Ti takto upravené paměti chudého hocha s nadějí, že dovedeš jeho osudů užíti za podklad k sociálnímu románu, kde můžeš mnohé své názory o problemech na tomto poli rozvést a cestu jim razit.

J. Herben jednou napsal: »Jsou romány také jiné nežli romány lásky, vášní nespou-

taných a zoufalé rozervanosti.« Hle, příteli, tu máš ukázku!

1. Dávné vzpomínky.

Dětství mé nebylo závidění hodné, bylo smutné, neutěšené. Neboť byl jsem z těch mnoha dětí, z jichž příchodu na svět nikdo se neraduje, o nichž zploditel jejich ani neví, a jež matce přinášejí za odměnu přestálých bolestí jen pohanu a soužení, byvše zrozeny mimo svazek manželský.

Bydlil jsem s matkou, otčímem a dědečkem v nádvorním křídle činžáku v hlavní třídě X. okresu vídeňského. Ve dvoře tohoto domu měl dílnu cukrář, modistka a můj strýc, matčin bratr, sedlář. V pozadí byla menší zahrádka, uprostřed ní nakupeny různě zbarvené kameny, jež byly ovlažovány vodotryskem z jejich středu chrlícím. Z ostatních obyvatelů pamatuji se jen na naši sousedku v druhém poschodí, u níž jsem nalézal často ochrany před zlobou otčímovou, a její dcerušku mého asi věku. Tato a dvě děvčátka strýce sedláře bývaly jedinými společníky při hrách. Sestřeničky nejraději si hrály s pannou, kterou stále převlékaly, myly a česaly. Někdy jí obvázaly kapesníkem hlavu, neboť panna — tuším, že se jmenovala Rézl — byla nemocna, ba několikrát dokonce i zemřela. Tu ji vložily do skleněné rakvičky, já pak vyhrabal v staré, různými zbytky látek naplněné krabici hrob. Panna umírala tak dlouho, až jsem jednou, spouštěje ji se židle do hrobu, rakev nechal spadnouti na zem, kde se roztříštila v střepiny, a mrtvola zapadla k pohoršení truchlících pozůstalých pod kamna na kotec psa Mufiho.

Maminka moje byla postavy prostřední, spíše menší, stále ubledlá a uplakaná. Mě milovala plnou silou mateřské lásky, co chvíli odbíhala od plotny nebo žehlení a jiné domácí práce k oknu, u něhož jsem si sám hrál a spřádal dětské sny, hladila mne, líbala, ba vlasy slzami smáčela. V matce své tušil už tehdy slabý můj rozoumeček bytost nejlepší, neschopnou mně zbytečně ublížiti, a kdykoliv jsem později ve školce ve Vídni nebo v obecné škole demkovské slyšel nebo četl o někom, že byl dobrý a hodný, zatanula před zrakem mým ustaraná a usoužená tvář mé nebohé maminky. Příčiny jejích útrap jsem tehdy ovšem nechápal; ale dle prudkých a hrubých slov otčímových při hádkách a dle výhrůžných při tom posunků a pohybů ruky, hlavně ke dveřím, myslil jsem, že mamince něco vyčítá, že se to týče mne, neboť ukazoval často na mne a vyhrožoval přímo vyhozením na ulici.

Jednou přišel k obědu z továrny — byl zámečník, rodem ze Štýrska — neobyčejně nakvašen a v hádce, již dovedl kdykoliv mu napadlo vyvolati, uchopil hrnéček s polévkou a mrštil jím vší silou o zeď, rozbiv při tom kromě několika kusů kuchyňského nádobí i jedinou mou hračku lepší — porculánového panáka. Ostatní jídlo chytil a vlil do džberu pro odpadky. Poněvadž jsem viděl maminku plakat, běžel jsem za ní do pokoje a plakal též. To otčíma tak rozčililo, že mne od maminky odtrhl, rukou stloukl a na chodbu vystrčil. Maminku za mnou spěchající násilím zadržel v kuchyni. Z chodby odvedla mne sousedka, slyšíc mne plakati, k sobě do kuchyně, kdež jsem dostal i jíst.

Takové scény opakovaly se u nás asi často. Po letech jsem zvěděl, že mně otčím skoro všecky vlasy vytrhal a na hlavě bouli a modřin nadělal. Bil mne, ať měl k tomu důvod či ne; na mém zdraví mu mnoho nezáleželo, bylť jsem jeho pastorkem, kterého mu jeho první manželka — moje maminka — kromě peřin, nábytku a dvou pracovitých rukou přinesla do domácnosti jako živou památku své první lásky, s kterou se před svatbou otčímovi netajila.

Ale chovám z této doby i upomínky veselejší. Jako šerým závojem bílých mlh proniká paměť má namáhavě slabým přísvitem k první události, na kterou se vůbec pamatuji: seděl jsem na zemi u kamen v košilce a s něčím si hrál. Naproti seděla u okna maminka a její sestřenice, teta Betty, která nás přišla navštívit. Činila tak často, ale vždycky v nepřítomnosti otčímově, neboť neměl matčino příbuzenstvo rád. Ze hry vyrušila mě maminka, zavolavši mě jménem a pohybem rukou naznačila, abych vyskočil a šel k ní. Vzchopil jsem se a ťapal drobnými krůčky k mamince, která mi přišla se smíchem vstříc a radostně uchopila v náruč a líbala, říkajíc stále: »Mein Schatzerl.« Potom se dala do pláče, teta Betty s ní, a já, domnívaje se, že přijde už otčím, začal jsem plakat také.

Dále utkvěl mi v paměti den, kdy jsem byl s maminkou u krejčího, který mně bral míru na první kalhotky a kabátek. Měl jsem při tom moc přání; vše, co se mně na jiných dětech líbilo, chtěl jsem také míti a vyprávěl horlivě mistrovi, jaké pěkné šatičky jsem kdy, u koho, ba i kde viděl. Po celý týden pozoroval jsem úzkostlivě z okna kuchyně zachmuřené nebe a stále projevoval matce přání, jen aby bylo v neděli hezky a mohl jíti v nových šatech — prvních mužských — na ulici. Už několik dní před tím jsem říkal: »Ještě čtyřikrát — třikrát

— dvakrát se vyspíme, a potom přinese krejčí nové šatičky.« Konečně jsem se už vyspal jen jednou a v neděli ráno přinesl učedník vytoužený oblek. Radost moje byla veliká, zvláště když i přání mé stran počasí se uskutečňovalo. Když si maminka po snídaní vše uklidila, pečlivě mě umyla, učesala a oblékla do nových šatů. Pak mě musila na mé přání postavit na stůl, abych se viděl v zrcadle, před nímž jsem se otáčel a důležitě upravoval bílý, krajkový límeček z kabátku vyčnívající. Na to jsem šel s maminkou do kostela. Na cestě koupila mi nový slaměný klobouček a po mši zavedla k fotografovi, kde mne dala »vymalovat« — jak jsem říkal — v prvních mužských šatech. Toho dne cítil jsem se nad sousedovic děvčata povýšen a nechtěl jsem si s nimi ani hrát, poněvadž jsem dle svého rozumu a tvrzení už nebyl holčičkou. Odpoledne té neděle byl jsem s maminkou a dědečkem — otec býval celé neděle mimo dům a přicházel až pozdě v noci — v Pratru; tam jsem se vezl na kolotoči s živými koníčky a se zájmem pozoroval divadelní představení, které hráli na malinkém jevišti králíčkové. Ti se ke konci navzájem pobili a byli odnášeni v rakvích, z nichž jim hlava nebo zadní nožičky vyčuhovaly.

Pláč můj mírníval a otčímem bitá místa hladíval dědeček, matčin otec, který u nás bydlil a byl vedle mne největším trnem v očích otčímových. Neopomíjel mu při žádné příležitosti vytknouti, že ho vlastně živí, a bránil-li někdy dceru svou proti hrubostem jejího muže, osopoval se naň, aby byl zticha, že mu do toho nic není. Dědeček můj byl už stár, šedivý, postavy větší, v tváři suchý a vrásčitý. Oči jeho byly většinou vlhké, ustarané. Tak jej často vidím v duchu před sebou. Houpal mne na kolenou, ukazoval a vysvětloval obrázky v jakémsi starém časopise a odpovídal na nesčetné mé otázky, jimiž jsem ho zahrnoval. Později mne vodíval na procházku, nejčastěji do parku anebo k viaduktu jižní dráhy. Sem chodil jsem nejraději a vydržel tu po celou hodinu dívat se na dlouhé vlaky, jež zde stále křižovaly a líbilo se mi, že i pod nimi jsou koleje, na nichž projíždějí vagony tažené koni. Za krásných dnů letních vodíval mne dědeček kamsi blízko za Vídeň, kde byla samá prázdná, tu a tam travou zarostlá místa. Tu jsem vídal produkovat se komedianty. Z umění jejich utkvěl mně v paměti smělý výkon, který jsem od té doby již jinde neviděl. Na hořejším konci vysokého trámu, který byl opatřen příčkami jako u žebříku, upevněna byla malá, z dola sotva znatelná židlička. Na tuto vyšplhal se akrobat, vsunul ruce a nohy do provazových kliček a chvíli tak poseděl, aby napjal zvědavost diváků. Při tom hrála u vozu hudba. Když na dané znamení utichla, spustil se s výše dolů a obrovským obloukem doletěl na protější, na podobném trámu upevněnou židli. Na to hudba hrála dál.

Dědeček mne také vodíval každého dne do opatrovny, do níž jsem chodil asi rok: po skončeném vyučování čekal už na mě na ulici, bedlivě mne v zástupu dětí stařeckým okem vyhlížeje. V opatrovně učily nás dvě učitelky: jeptiška, Schwester Lora jsme jí říkali, a Fräulein Štefel, o níž jsem dlouho myslil, že nosí vysoké boty u kotníků hojnými záhyby ozdobené; doma jsem po takových botách, viděných za výkladními skříněmi, toužíval. Nazývaly se Stiefleten, a podobnost tohoto názvu se jménem slečny Štefel vedla mne k domněnce, že jistě nosí takové boty.

Čemu jsme se učili, dnes už nevím. Pamatuji se jen, že jsme jednou dostali každý bílou destičku tuhého papíru, jež byla celá propíchaná dírkami asi 1 cm od sebe vzdálenými v řadách kolmých a příčných. K tomu nám jeptiška dala delší a silnější, ale tupou jehlu a červenou a modrou nit. Nyní jsme dle návodu vyšívali, a sice nejprvé jen jednoduché přímky vodorovné i svislé, druhého dne jsme vyplnili jinou destičku samými křížky, třetího čtverečky. To vše při rozměru 1 cm. Potom se za několik dní totéž opakovalo, ale přímky jsme vyšívali již dvoucentimetrové. Konečně jsme zhotovili zcela jednoduchý ornamentek, proplétajíce nitě červené s modrými. Učitelky chodily po světnici, napomínaly, opravovaly a radily. Vyrušoval-li někdo ustavičně hovorem, dostal přes ústa zvláštní proužek tuhého, mírně zahnutého papíru za uši nití uvázaný. Chléb, jablka neb jiné zákusky určené na posilněnou v přestávce, nosili jsme si do opatrovny v košíčkách, které jsme ve třídě musili i s jídlem uložit do určené k tomu v pozadí skříně, abychom nejedli mezi vyučováním. Každý měl na košíčku přišité na tuhém papíru své jméno, a dle toho učitelky v 10 hodin proviant rozdělovaly. Jednou jsem zapomněl při vstupu do třídy uschovat košíček do skříně a když mne přepadl hlad, dal jsem se za zády většího hošíka s chutí do jídla. Jeptiška Lora o něčem vypravovala, snad nějakou pohádku. Pamatuji si z toho jen slovo »Hans«, které ve vypravování sestra Lora často opakovala. Pod lavicí hrál jsem si s košíčkem, spouštěje a vytahuje jej po provázku. Ale jeptiška mne zpozorovala, vyvolala a rozkázala, abych řekl: »Räuber.«

To jsem nemohl, neboť jsem měl plná ústa jablka. Za to jsem byl přísně potrestán: přes ústa dostal jsem proužek papíru, na prsty obou rukou navlékla mi duté jakési kužele z lepenky, jež jsem měl za špičky na doutníky. Byly velice dlouhé, na konci zaostřené. Čmáral jsem jimi žáčkovi v přední lavici ve vlasech, aniž jsem musil ruky pozvednout. Vůbec jsem v opatrovně mnoho pozor nedával, více jsem přemýšlel a spřádal dětské plány; nejčastěji v době té přál jsem si býti konduktérem u tramvaje, abych se do syta navozil.

V opatrovně mi hoši mnohdy vypravovali, co který z nich dostal od tatínka k svátku, k Ježíšku, nebo jaký mu přinesl z výletu neb pouti dárek. Styděl jsem se, že nemohl jsem se nikdy sebe menší památkou otčímem darovanou pochlubiti; hoši se divili, odpověděl-li jsem k jejich otázce po mých hračkách, že otec mi jich nekupuje, jen maminka někdy nějakou lacinější. Bývalo mně při dětských těchto rozhovorech líto, že mám tak málo hraček a tak zlého tatínka, který mne jen plísní, bije, ale hračkou nepotěší. Že je to můj nevlastní otec, jsem tehdy nevěděl. Po letech vypravovala teta Betty, že prý jsem jednou přišel z opatrovny s pláčem a ptal se maminky, proč nemám tak hodného tatínka jako jiní hoši.

(Pokračování.)

*

OTAKAR HANUŠ:

ZLOMKY JANTARU.

(Z knihy, jež vyjde nákladem »Přerodu«.)

Já v přepychu jsem nevyrost, ba ani v dostatku
a moji duši krmíval kult svatých ostatků.
Živoře v koutě bigotním, romány byl jsem známý
a želanou září salonů, v níž kvetly krásné dámy.
V krajině srdcí polární jsem k nemožnostem bled
a kde jsem lásku hledat chtěl, tam nalézal jsem led.
A pomalu jsem nevěřil v slušnější život lidský,
jsa otrok vášní zmítaný a neurasthenický.
Pak přišla náhle Svoboda. Svoboda! Velké slovo!
Tou zrává se prý pro výši a někdy pro olovo.
Že byl jsem velmi vyzáblý, z mrzáků střední jeden,
já pro olovo nedozrál a zůstal neodveden.
Až dobyl jsem se k čemusi bizarrní spletí příhod.
V zásadně nočních kavárnách se tomu říká život..
Nu, rost' jsem. Někdy pro lidstvo a někdy pro něcize
a pomalu se dovlékl ke svojí první knize
a k různě dobrým milenkám, kterými půda vzniká
pro samostatné tvoření. Jsou nutny pro básníka.
A život se mi mořem stal! Ne v skafandru, leč kleče
jsem z profese své dělával v tom moři potápěče
a zrovna chtivě zahořel barevné pro medusy,
jež na strandu se měnily v laciné prázdné bluzy.
A někdy jantar vynesla má ruka unavená,
leč v písek mi jej změnila profanně mělká žena
a podupala jeho žluť a jeho těžké sny,
čímž zase pro mne nastával čas dosti bolestný.
Bych aspoň zlomky uchoval, když celků zle jsem želil,
já v různě dobré verše je jsem urovnal a vtělil
a dnes je k sobě srovnávám, úlomky z díla zhouby.
Když chtěl jsem krásné ženy mít, proč v moře spěl jsem hloubi?

*

PODIV.

Mít hlad a bídu nám je dovoleno
a špinavé mít prádlo na těle,
však hlavní je, by to, co od nás čteno,
každičkou větou bylo veselé,
vtip za vtipem jde řádek pěšinami
a mile pobaví se v měkkém lůžku dámy.

Já divím se, že mohu takto žíti,
když známa je mi bídy nahota.
Vtip k honoráři poslušně mi svítí,
jenž omegou je mého života.
Hned smích by prch' a v ráz by bylo lkáno,
mé dámy, vědět vy, proč, co a jak je psáno!

*

ZÍTRA.

Čekávám na ni k večeru.
Čekávám na ni z jitra.
Nepřišla. Sáhnu po peru.
Ze slova živ jsem »zítra«.
Života krása nevzejde,
na tom však pranic nesejde,
pod hrobem máky vzkvetlým
konečně také setlím.

Ale jen jednou, jeden den
— nechtěl bych ani vždycky —
prožít bych chtěl se spokojen
alespoň trochu lidsky.
Zůstanu v kastě pro chudé,
hojnosti pro mne nebude,
mementem šera, jitra
zůstane děsné »zítra....?«

*

KAMARÁDÍM SE.

Já nechtěl ženy mít pro bílou žatvu těl,
pro přížeh večerní, pro velký součet chtění.
Jak bez domova geuz klín vlastní mít jsem chtěl,
v nějž hlavu položiv bych našel zapomnění.

Ó, já ho nenašel, ví Bůh, že nikde ne,
neb ženě nemoh jsem ni chudou zroubit střechu,

ó, já jsem nevěděl, že život zažene
mne v kraje bez lidí, kam šel jsem pro útěchu.

A zcela šťasten jsem, koruna pravěká
když stín mi poskytne. Mech klinem je, jenž zradil.
Ach, k čemu nutno mi mít k štěstí člověka,
když s bukem staletým jsem zde se skamarádil?

*

EN PASSANT . . .

Seznámil jsem se v parčíku
s pocity zvláštními:
jahody měla na rtíku,
květ jejich pod nimi,
punčošky žluté z hedvábí.
Nedvorně jsem jí řek':
»Zábava mne už nevábí —
já chtěl bych polibek!«

— — — — — — — — — — — — — — — —

Že večer je, tož vzpomínám,
že líbat jsem ji směl.
Cos nad polibek více mám,
či — správněji — jsem měl.
A tomu, kdo ji dnes má rád,
zbytečno, aby lkal.
Jen dneska tady budu spát
a zítra táhnu dál . . .

Křivoklát, v červnu 1914.

KORSIČANÉ.

(Ze studie prof. R. Fähnricha ve školní zprávě českobudějovické reálky.)

Dnešního obyvatelstva Korsiky jest něco méně než 300.000 duší. V tom počtu zahrnuti jsou i cizinci, jichž je tu až 12.000 a jsou to velkou většinou Italové a něco Francouzů. Na čtvereční kilometr připadá průměrně 39·9 osob. Cizinci zdržují se jen na pobřeží v přístavních místech, kdežto nitro ostrova je obydleno výhradně domorodci.

Domorodce poznáme snadno po jejich způsobu života, který je naprosto odchylný od toho, na nějž jsme zvyklí z domova nebo z ciziny . . . Zevnějškem působí Korsičané velmi sympathicky. Jsou většinou silní, pěkně rostlí, ač postavy spíše nižší než prostřední. Pleť jejich je snědá, vlasy černé, a jejich ohnivé oči prozrazují neobyčejnou duševní energii. Ženy vyznačují se týmiž tělesnými vlastnostmi a kromě toho velice malá, krvavě červená ústa zvyšují půvab mladých Korsičanek. Kroj mužů i žen je zcela jednoduchý. Pro zevnějšek mužů je charakteristické i to, že vycházejí z domova zpravidla jen ozbrojeni, a to buď puškou nebo dýkou, často obojím. Každý totiž má na Korsice právo nositi zbraň a nosí ji spíše z koketerie, nežli z potřeby. Jako pražský elegán nevyjde na ulici bez rukaviček, Korsičan zase nevyjde z domova beze zbraně.

Svou povahou i chováním jeví se Korsičan jako a r i s t o k r a t. Jeho chůze je vážná, všecky pohyby odměřené. Jen jiskřivé pohledy prozrazují duševní činnost. Není tak veselý jako Ital nebo Francouz; jen zřídka kdy se usměje. Mluví jen o vážných věcech, zbytečného slova neřekne nikdy. Je nemluvný, spíše myslí. Mravů je velmi přísných, a co se střídmosti týče, může sloužiti za vzor. Vína má doma dost a dost, ale neopije se nikdy. Vrahů je mezi Korsičany mnoho, ale není tam ani jediného žebráka nebo zloděje. Všem Korsičanům vrozena je neobyčejná pýcha a touha po panství. Každý Korsičan má svrchovanou úctu sám k sobě, váží si cizince, ale na svého domácího souseda dívá se s opovržením. Rád ukáže svou velkodušnost, kdykoli se mu příležitost naskytne. Práce se štítí, tu přenechává ženám, sám žije jen pro lov a dobrodružství. Všecky ty aristokratické vlastnosti, jak je vidíme na př. u slavného korsického rodáka Napoleona, najdeme tu také u nejposlednějšího pastýře, jenž cení sama sebe zrovna tak jako kohokoli jiného. Pýcha každého Korsičana rodí se ve vědomí jeho úplné svobody a nezávislosti.

Zbytků a reminiscencí z antického života najdeme na Korsice ještě velmi mnoho. Tak na př. a n t h r o p o k r a c i e uplatňuje se tu ještě v plné síle. Ž e n a vzhledem k muži je na Korsice všeobecně pokládána za bytost daleko nižší. Je odsouzena nejen k obstarávání domácnosti, nýbrž i k vykonávání nejhrubších prací. V manželství podle našich názorů není ženou, nýbrž otrokyní svého muže. Ten dělá pána, chodí si klidně třeba celý den s puškou na lovu, žena v potu tváři pracuje neúnavně za něho. A kdyby se jí dostalo alespoň vděku a uznání! Ale ani to ne. I když se jedná o důležité záležitosti rodinné, Korsičan nikdy neuznává svou ženu za hodnu, aby se s ní poradil. Neporadil-li se s muži, jedná vždy samostatně, bez jakéhokoli vlivu své ženy. Také jsem nikdy neviděl, že by v neděli muž šel někam v průvodu své ženy, anebo že by jí snad doprovázel na př. do kostela. Ale za to často viděl jsem, že když náhodou oba dva ubírali se spolu za výdělkem, muž spokojeně seděl na oslu nebo mezku, kdežto žena po kamenité horské cestě stoupala za ním a klackem mu poháněla dobytče.

Zajímavo je také, jak jednoduše uzavírá se na Korsice s ň a t e k. Mladík zamiluje si nějakou dívku, tajně se s ní schází a za krátko přivede si ji domů k svým rodičům, kteří až do té doby nemají zpravidla ani tušení o záměrech svého syna. Přijmou nastávající snachu zcela klidně do svého domova a druhý den celá vesnice mluví o novém manželství. Zvláštního oznámení — jako se děje u nás — nepodávají nikomu ani novomanželé, ani jejich rodiče. Pokud se týče formálních obřadů na obecním úřadě, po případě i církevních, vykonají se také, ale teprve když je na ně více času. Bývá to zpravidla až za několik neděl, ba i měsíců. Pokládajíť se na Korsice při uzavření sňatku jen za vedlejší formalitu, která nespěchá.

Ze zvyků a obyčejů, které se udržely na Korsice z nejdávnějších dob pohanských, uvedu alespoň jeden. Je to zvláštní pocta, kterou tu ještě namnoze prokazují mrtvým, zejména těm, již zemřeli smrtí násilnou. Ráno před pohřbem shromáždí se totiž u mrtvého ženy, které mají zpívati žalozpěvy (voceratrici), obstoupí stůl, na němž v rubáši leží umrlec, a majíce vlasy rozpuštěny a vyrážejíce divoké skřeky tančí kolem něho a potom některá z žen zpívá v extasi buď předem složený, nebo častěji improvisovaný žalozpěv nad mrtvým, anebo — jedná-li se o zavražděného — píseň vybízející k pomstě (vócero — ballata). Mluví nejen k mrtvému, nýbrž často obrací se i k jeho přátelům a mluví za ně těšíc je, dávajíc jim rady, anebo je prosíc, aby pomstili jeho smrt. Ač tyto písně skládají a zpívají jen prosté ženy z lidu, bývají často mezi nimi pravé perly lidové poesie.

Do šeré dávnověkosti spadá také k r e v n í m s t a (vendetta), která posud na Korsice strašně řádí. Zmiňuje se o ní již římský filosof Seneka, který tu žil osm let ve vyhnanství (r. 41.—49. po Kr.) a jenž má o Korsičanech velmi špatné mínění, pravě o nich, že je to lid divoký, pomstychtivý a hrozně zlý, který ve své pýše neuznává ani bohů.

Nevím, zdali Korsičané za dob Kristových byli skutečně tak zlí, nebo zdali snad Seneka z nenávisti ke Korsice hodně přehání, ale jisto je, že dnešní Korsičan je člověk velice hodný a šlechetný, pokud je v klidu. Byl-li však podrážděn, ztrácí všecku rozvahu a vládu nad sebou, nedovede se opanovati, zuří jako šílenec a krvavě často i smrtí trestá mnohdy nepatrnou urážku, která se mu stala. Ital sice také snadno vzplane, ale jakmile momentální hněv přejde, zapomíná na všecko a nejednou žije se svým dřívějším sokem v nejlepším přátelství. Naproti tomu u Korsičana vášnivý hněv neochabne časem, nýbrž vře v něm stále, třeba po několik let, až do doby, kdy se mu naskytne příležitost, aby vykonal akt pomsty. Myšlenka, že spáchanou vraždu zaplatí svým vlastním životem někomu z příbuzenstva zabitého, není s to, aby ho odvrátila od jeho krvelačných úmyslů. Duševní energie Korsičanů je obdivuhodna a neleká se žádných překážek. Umíní-li si Korsičan něco, provede svou, i kdyby ho to život stálo. Život ostatně nemá pro něho valné ceny, ať již je to jeho život vlastní anebo bližního. Vražda spáchaná za nějakou urážku, není pro něho zločinem, nýbrž naopak morální povinností.

Vendetta přechází s otce na syna, na vnuka, a není-li potomků mužských, i na ženu. Zvláštní je při ní to, že má-li býti cti uraženého učiněno zadost, nemusí býti zabit právě ten, kdo se urážky dopustil, nýbrž stačí, aby byl zavražděn kdokoli z jeho nejbližšího příbuzenstva. Jelikož však vykonaná pomsta vyžaduje opět nové krvavé odvety, stává se často, že jediná vražda má v zápětí dlouhou řadu vražd jiných, a že osobní nenávist dvou jedinců způsobuje mnohdy nepřátelství na život a na smrt dvou rodů, které nejednou vleklo se celým stoletím.

Původ vendetty nespočívá jenom ve vznětlivém temperamentu Korsičanů, u nichž také smysl pro čest a dobré jméno je neobyčejně vyvinutý, nýbrž k všeobecnému jejímu rozšíření na Korsice přispěly i důvody historické. Soudy netoliko pod panstvím římským, nýbrž i ve středověku a novověku za nadvlády pisánské a janovské byly úplatné. Korsičané neměli k nim žádné důvěry a proto také každou křivdu, která se jim stala, trestali raději sami.

Je přirozeno, že následky krevní msty jsou velice neblahé a zejména v dřívějších dobách zavinila často znatelný úbytek tamního obyvatelstva. Francouzská vláda, aby řádění vendetty učinila přítrž, vydala roku 1853 přísný zákaz nošení zbraní. Ale to nijak nepomohlo a proto vydala hrozný zákon »la loi du recel«, čelící proti všem přátelům vrahovým a podle něhož, byla-li někde spáchána vražda ze msty, všichni nejbližší příbuzní vrahovi byli ihned uvězněni na tak dlouho, dokud vrah sám se k soudu nedostavil, anebo neopustil Korsiku. Tímto zákonem bylo domácí obyvatelstvo na nějaký čas postrašeno a zdálo se, že krevní msta již vymizí. Ale náhle počali se Korsičané bouřiti a se vším důrazem žádali za zrušení krutého zákona. Sotvaže vláda po-

volila, vendetta objevila se znova a trvá posud.

Rozumí se samo sebou, že policejní úřady stíhají každého vraha, ale nebývá tak snadno zmocniti se ho. Ten zpravidla prchá do hor na nepřístupná místa, vyhledá si bezpečný útulek v neproniknutelných houštinách, zvaných »machia«, které pokrývají více než polovinu povrchu celého ostrova, a tam skryt žije někdy po dlouhá leta jako bandita životem plným dobrodružství a utrpení.

Důvody, pro které korsický bandita jen zřídka kdy dostane se do rukou trestající spravedlnosti, jsou několikeré: Především eho skrýše nebývá nikdy četnictvu dobře známa, a bandita v čas potřeby ji mění. Kraj, v němž žije, bývá obyčejně naprosto neschůdný a nepřístupný pro toho, kdo se v něm dobře nevyzná. Kromě toho podporován je všemi svými bývalými přáteli a snadno získává si nové, protože bandité těší se na Korsice obzvláštní úctě a mnozí z nich, jako na př. Teodoru, Gallochio, Arrighi, bratři Massoni, Bonelli a j. stali se oblíbenými národními heroi. Četníci sami, většinou otcové rodin, velmi neradi slídí po banditech, protože dobře vědí, že jsou to vesměs znamenití střelci, jichž puška skoro nikdy nechybí cíle, a že obětovavše svůj život za čest rodu, naprosto neznají slitování se svým nepřítelem. A konečně tehdy, když všechen odpor proti přesile je marný, bandita volí raději dobrovolnou smrt, nežli by upadl do rukou policie.

Praví Korsičané chovají k cizincům obvláštní úctu, kterou osvědčují celým svým jednáním. V osamělých dědinách na př., kde není žádných hostinců, posud rádi poskytují cizincům skrovného přístřeší i pohostinství a peněz od nich nepřijmou. Má-li však cizinec nějaké doporučení, je potom přijat s otevřenou náručí nejenom v rodině, kde žije, nýbrž od celé obce. Nikdy na svých cestách nepoznal jsem posud tak pohostinného lidu, jako na Korsice. Ačkoli na př. v Guaïtelle neměl jsem ani jediného známého a přišel jsem tam docela sám na ouhé doporučení, navštívilo mne ještě téhož večera, kdy jsem tam dospěl, téměř všecko mužské obyvatelstvo Guaïtelly, mladí i staří, aby mne pozdravili stisknutím ruky a od té doby jejich pohostinnost a obětavost pro mne neznala mezí. I ti nejchudší nabízeli mi, co měli, a zanechávajíce vší práce, provázeli mne v celém kraji po neschůdných horách.

Kromě dobrého srdce Korsičan ovšem mnoho poskytnouti nemůže, poněvadž zpravidla bývá docela chud. Příčiny, které velkou chudobu celého ostrova zaviňují, jsou různé. Je to především nechuť tamějšího obyvatelstva k tělesné práci. Pro nedostatečnou komunikaci nejen s evropskou pevninou, ale zvláště na ostrově samém, nemůže se tu vyvinouti obchod a průmysl, hlavní zdroj všeho bohatství. Mimo to má Korsika i to neštěstí, že právě v nejúrodnějších krajích zle tu každoročně řádí na podzim malaria, která jako neviditelná příšera ohrožuje všecko obyvatelstvo v nížinách u moře, zejména těch, které leží při ústí řek a potoků.

JOSEF ROSENZWEIG-MOIR:

KDYBYCH TEĎ ŘÍCI MĚL . . .

(Věře.)

Kdybych teď říci měl, jak Vás mám hluboce rád —
ó, to by nutně byla píseň rozkošná a žhoucí,
jarní to píseň, v níž zněl by hvězd rythmický spád
a ve které krev země by nepřestávala tlouci.

Byl by to hymnus vroucně jásající a veliký,
ve kterém lesy by píseň svou odvěkou zašuměly,
verše by zvonily, napsané dávnými básníky,
řeky by plynuly tiše v podvečer teplý, ztmělý.

Slunce by hořelo v písni té horoucím plamenem
nad polem šeptajícím vlnícími se klasy,
divocí oři bouře by hnali se v tempu šíleném,
ptáci by tlumeně pěli stříbrozvukými hlasy.

Nesmírná bolest lidstva by plakala z písně té,
planulo by z ní lidstva nejprudší k výškám vzpětí,
sny marné o štěstí a horké touhy prokleté,
ubozí Ikaři, již k slunci se spálit letí.

A na dně všeho chvělo by se jako spodní ton
mé srdce, bolestí a láskou umučeno,
toužící, doufající, rozezvučený zvon,
opojně hlaholící Vaše sladké jméno.

DROBNOSTI.

O P. Hessounovi píše nám přítel: »Mám za to, že i na výňatku ze Sládkových sebraných spisů o msgr. Josefu Hessounovi (nikoli Hessaunovi) uveřejněném v 26. čísle »Besed Času«, dala by se dokázati nespolehlivost dojmů Sládkových, jak o ní bylo psáno literárním kritikem »Času«. Jaký byl ten P. Hessoun člověk, to vím dobře. Byl orthodoxní katolík, kněz z lásky k povolání, výtečný kazatel. V semináři patrně dal se zcela ovládnouti systémem církve římské; stará zkuše-

nost, že seminář a kadetka uniformuje nejen tělo, ale i ducha. Pohřbiv matku, přihlásil se jediný na dvojí výzvu biskupa Jirsíka k missionářské práci v Americe, kde osada sv. Jana Nepomuckého v St. Louis nacházela se v rozvratu a bez kněze, marně volajíc po českém knězi. Tam Hessoun stal se farářem a srostl s českou osadou tak, že v pozdních letech odmítl i hodnost biskupskou, aby se nemusil odloučit od svých osadníků. Přišed do St. Louis, našel obec v dluzích. Přičiněním jeho byly dluhy splaceny ve dvou měsících. Získal si jistě lásku věřících, když mohl s jejich přispěním v několika letech postavit nejdříve školu, potom kostel a j. Osada odhadovala po 25 letech jeho činnosti své jmění na 100.000 dolarů. Na jmění osobní nepohlížel jako na vlastní, nýbrž jako na majetek osadníků. Také zemřel, nezanechav ničeho — vše dříve věnoval osadníkům, třeba měl v Čechách blízké příbuzné, s nimiž pojila jej vřelá páska příbuzenské lásky. Život vedl bezúhonný, i svobodomyslní Čechové mluvili mi o něm s úctou po jeho smrti. Byl dle úsudku amerických krajanů člověk římský sic, ale šlechetný, lidumil. Tím nijak nechci dotýkati se Vašeho závěru o tom, co přináší si do života katolík, co evangelík. Naopak. Ale byl bych Vám vděčen, kdybyste mého sdělení použil v zájmu pravdy o jmenovaném knězi jako člověku.«

*

Bude-li každý z nás z křemene,
jest celý národ z kvádrů.

Tyto Nerudovy verše náležejí k nejoblíbenějším thematům školních úloh a řečnických cvičení, jak lze viděti z řady výročních zpráv středních našich škol. Rád bych jednou viděl této myšlenky. Je jasno, co Neruda chtěl říci. Ale ten křemen a ty kvádry nejdou mi k sobě, obraz je rušivý; kvádry nejsou prostě z křemene. Neruda má slavná podobenství, pádné obrazy, těžký myšlenkový kov, ale tento křemen a ty kvádry se mu, dle mého mínění, nezdařily.

Smetanova bouslová duetta. Prof. Dušek, katecheta na reálce lipnické, připsal ke vzpomínce na Bedřicha Smetanu v Přer. Obzoru, kterou jsme minule uveřejnili, tuto doušku: »Jen několik poznámek opravných a doplňujících chci tuto připojit. Bedřich Smetana, tvůrce české hudby, bydlil v Týně po dvakráte. A to od 2.—29. srpna 1852 a pak návštěvou z hranických Teplic r. 1854, kdy dle úmrtní matriky týnské dne 9. června 1854 zemřela jeho dcera Gabriela v čís. 3. a v Týně pochována. Ta dle dra Nejedlého narozena v únoru 1852. Pokud se ocenění a původu zmíněného duetta týče, odkazuji na jmenovaného již dra Nejedlého, jenž uvádí, že těchto duett je šest, dvě u nás a čtyři v Čechách a původu pravděpodobně jiného než Smetanovského. Opis týnský je mimo to neúplný a chybný. — Odbor Nár. Jednoty již před časem se usnesl letos v jubilejní rok Smetanův jeho velké památce zasaditi na domě čís. 3. v Týně, náležejícím velkostatku, pamětní desku, k čemuž se jemu dostalo nejvyššího povolení od J. E. hr. z Althanu. Den této slavnosti stanoven dosud není, ale pravděpodobně bude to as počátkem září a doufám, že bude to slavnost široké moravské veřejnosti.« Upozorňujeme, že v posledním čísle Smetany prof. dr. Nejedlý napsal delší úvahu o záhadných těchto i jiných duettech Smetanových.

Zakladatelkou krajkářství ve Vamberce je podle lidové tradice paní Magdalena Grambová, rodem Reichlovna z Meldeka, vdova po nejvyšším nad 15 prapory Kašparovi z Grambu, jenž po bitvě bělohorské 1627 stal se pánem Vamberka. Naučila několik dívek vamberských krajkám brusselským a flanderským, jsouc umění toho znalá jakožto Belgičanka rodem. R. 1640 připomíná se jako provdaná podruhé za Ottu Jindřicha Štosa z Kounic, s nímž na Vamberce bydlila. Náhrobek její, v kostele vamberském objevený, praví: »Letha Panie 1671 24. Julii umrzela Mandalena Stossova rozená Rajchlovna z Meldeku a na Vamberce. Život svuoj kajícně dokonala oczekávajíc tuto stavného vstánie«. — Tradice o znovuzrození krajkářství ve Vamberce došla před lety zasloužené pozornosti v Belgii samé. Když r. 1905 informovala pí. R. Tyršová ředitele královských musei v Brusselu Overlopa k jeho žádosti o českém krajkářství, vyžádal si tento obraz náhrobního kamene paní Grambové k reprodukci v bulletinu u musea, který v Brusselu vychází. Zajímaly je tam velice podrobnosti zpráv v místní tradici o šlechtičně Grambové zachované. — Tuto poznámku vyjímáme z výroční zprávy první c. k. české odborné školy krajkářské ve Vamberce, před 25 lety založené. O krajkářství jako domáckém průmyslu vůbec a na Vambersku zvláště, studii v této zprávě napsal Josef F. Krá[...]

Kozí Hrádek, sborník příspěvků k náboženským dějinám jižních Čech, bude se jmenovati publikace, kterou r. 1915 vydá nakladatelství V. Šafránka v Táboře redakcí prof. Ferdinanda Pakost[...] v Berouně. Sborník ten mimo práce nové přinese otisky dobrých prací starších, které jsou roztroušeny po časopisech a programech středoškolských.

*

Z MOUDROSTÍ MALIČKÝCH.

Nad mapou Palestiny. Slávek Jirků prohlížel obrázky v biblické dějepravě[...] maminka mu vykládala o každém pěkn[ém] příběh. Když došli až na konec, rozevřel[a] maminka mapu Palestiny a ukázala Sl[á]večkovi Betlém: »Vidíš, tady se narod[il] Ježíšek.« — »A, maminko, copak se Je[]žíšek narodil na mapě? Já myslil, že v j[e]sličkách!«

J. V.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společ[enstvo] s ručením obmezeným. Vydavatel a zodpovědný redaktor Cy[...] Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J Skalák a spol.) v Praze II[...]

Ročník XIX. V Praze, dne 30. července 1914. Číslo 31.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5·—, půlletně K 2·50, čtvrtletně K 1·30, s donáškou neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

F. SKÁCELÍK:

POPĚVEK.

Svou strmou cestou půjdu,
strmou a vábivou.
A třebas sám a v trudu
svou strmou cestou půjdu
za hořkou hvězdou svou.

A nebudu se ptáti,
kdo se mnou chtěl by jít.
I přítel se rád vrátí.
Máš právo se ho ptáti,
či osudem mu být? —

Jaké to divné cesty!
A každá ke hrobu.
Pro jaké trpké tresty
jdeme si v tyto cesty,
pro jakou porobu?

A proč se to tak děje,
kdo o vás starost má? —
Po noci den se směje
zář nové vzbouzí děje,
na dávné padá tma . . .

Přes kopec, přes dolinu:
vpřed jen kdo nezhyne —
Jsme těly vlastních stínů,
jež kloužou přes dolinu
bez stopy jediné?

*

DIVOKÁ UKOLÉBAVKA.

Spi, mé dítě! Nechť tě chrání
ten, kdo ve tmě uspal list.
Těžké je mně kolébání,
vedle tebe bez ustání
smutek můj, má nenávist.

Proč jsi vyšlo z mého klína
s utrpením, bolestí?
Zle se na ni zapomíná,
a má láska nehostinná
bude ti jen k neštěstí.

Spi! Však se mé srdce ptalo,
kdo z nás dvou je ubožší . . .
Ty jsi žití nežádalo,
když mé tělo podléhalo
klamné, krátké rozkoši.

Spi! Já k lásce nemám síly,
a tys přišlo jenom brát.
Ó té tíže oněch chvíli,
kdy jsme z jedné krve žili!
Ó jak možno milovat?

Spi! Tma venku vane měkká,
hořkost má v tvůj hledí klid.
Kde je pro mě sladkost mléka,
jež z mých prsou tobě stéká,
co mě může nasytit? —

*

A. P. ČECHOV.

(K památce desátého výročního dne jeho smrti.)

Když Čechov (pod pseudonymem Čechonte) vstoupil svými humoristickými prvotinami do ruského písemnictví a hned zároveň samými počátky do zájmu a srdce čtenářstva, byla na Rusi těžká a zlá doba: bylo po atentátu, kterému car podlehl, po smrti Dostojevského, jenž věštil, že přijde revoluce, že současná doba stojí již na samém jejím pokraji; Nadson rval se ve Wiesbadenu (kde později Čechov zemřel) se souchotinami; Garšin, mučen a smýkán pochybnostmi svého bouřlivého nitra, šel do Jasné Poljany k Tolstému, optat se ho, jak žít a zdali vůbec žít; chvíle strpení a Garšina vezli do blázince; a Tolstoj sám, štván jako Turgeněv ustavičným strachem před smrtí, vykoupil se prokletím své minulosti a svého umění a učil se pokoře mezi nerozumnými, tvrdohlavými mužíky. Byla to temná léta osmdesátá. Melchior de Vogüé, který seznamoval Francii se současným ruským altruistickým románem, byl v Rusku v těchto letech a nemohl o nich napsati něco jiného, než několik krátkých, nesoustředěných, černých a zoufalých črt: viděl celou ruskou říši, kterak se naklání nad bezedným duchovým nihilismem, viděl, kterak se zabíjejí lidé, ne pro lásku nebo bídu nýbrž pro své zmučené, sedmibolestné, rozvrácené nitro, které nikde nemohlo se napíti z pramene útěchy.

Do takovéhoto společenského stavu rodí se duševně Čechov a píše — humoresky. Není to ovšem bezstarostný, posměváčský humor Averčen-

kuv ani filistrovsky bonhomní povídání Lejkinovo, nýbrž humor Gogolovský, který se charakterisuje praznámým opisem smíchu skrze slzy. Takového groteskního, ze žalu a touhy spájeného humoru nešetřil se ani Dostojevský, dle našeho smýšlení největší ruský básník, a napsal jim svou »Ošklivou příhodu«. Na počátku své literární dráhy psal Čechov jedny z nejvtipnějších věcí ruských, a končil věcmi nejsmutnějšími: a přece i jeho smích i jeho pláč rostou z téhož kořene, mají stejný původ, totiž malost, ubohost lidskou, oblomovštinu, vnitřní depravaci, společenskou prohnilost. Takový zmořený, nevyspalý, polokritisující a pološkodolibý humor. Jako v Anglii je humor výrazem národní síly, tak je v Rusku otráveným květem společenské zbahnělosti a ničemnosti. Dere se stále z takového humoru otázka Černyševského: co dělat? Kdyby nebylo nemoci národního organismu a slabosti lidské povahy, nebylo by v Rusku ani humoristu. (S Lejkinem ovšem nepočítáme jako s umělcem, který by přicházel v úvahu. Ten miluje více lenošný měšťácký klid, než aby psal kritiky duševního života své rodné země.)

U Čechova i počáteční humor i konečné hoře prýští z téhož tragického pramene. To znamená, že Čechov neměl od svého mládí až do smrti pražádného duševního vývoje. Že smýšlel o životě, snaze, lásce, touze, práci stále stejně zoufale a beznadějně. Musíme při tom vzpomenouti na jiného básníka moderního pessimismu a melancholie, který již v netištěných pracích svého šestnáctého roku měl týž tmavý světový názor, jako později ve svých nesmírných dílech mužného věku, která nebudou zapomenuta nikdy, dokud bude lidstvo čísti: na Gustava Flauberta. Flaubert vyvíjel se pouze formově a stylově, okolo jádra utvořila se místo měkké mléčné slupky tvrdá skořepina. Stejně — si licet parva componere magnis — Čechov. U toho již ani přeměna formy nebyla tak radikální; zachoval si i později útržkovitou formu nervosní povídky, kde líčí a píše pouze tak dlouho, dokud ho to neomrzí; pak mávne rukou a pustí vše k čertu. Naučil se pouze hlouběji dívat, vyučil se psychologii, stvořil si svůj impressionismus a tím i celý impressionismus ruský, psal pozorně, krásněji, traktoval metafory reliefnosti až zarážející. Své názory (můžeme-li ovšem nazvati názorem honosivý nedostatek názorů) si zachoval. A tážeme se po locus communis těchto dvou autorů bez duševního vývoje. Jest to jejich beznadějný pessimismus v otázkách lidských.

Ano, takový čechovovský nebo flaubertovský pessimism je past na duše. Myslí se: vše je marno a zbytečno, poněvadž vše bude zrušeno smrtí; proto se nehýbej a nebuď hloupý, vymýšleje si věci, jaké neexistují. — Tato nihilistická moudrost je ovšem přestará. Indické knihy Védy ji již vyložily v celém rozsahu. Podobný nihilism zdá se tak snadno poslední moudrostí, nad kterou již nelze jíti. Vysvětlí všechno dokonale, ovšem po svém způsobu: naplivej, nevšímej si, nehýbej se. A marny jso všechny pokusy veštvati tyto pessimistické pova hy v idealistický pochod. Oč křivější, nelogičtějš ale statečnější cestu mají básníci věřící a doufající Goethe, který počal romanticky bolestivým »Wer therem« a skončil díly klidu klassického a smíře né moudrosti! Ibsen, který počínal hrdinnou spole čenskou kritikou, dobrodružnou poutí za právem spravedlností, skončil kyselými, stařeckými komoe diemi, plnými vnitřní nevíry a chladu! Nietzsche který se věčně popíral a měnil! U těchto básník (bylo by možno řadu jejich nesmírně prodloužit existoval prudký a palčivý vývoj filosofický vedl formového; ale pessimistická nirvana, zoufal kvietism, či »klidné zoufalství« dle výrazu Vignyh nepouštěly zajatce ze svého kruhu.

Ruští kritikové (a po nich i cizí) dlouho ne chápali a egomorfisovali Čechova. Nemohli dobř pochopit že by v Rusku, kde literatura od svýc prvopočátků byla mravní kritikou, mohl se pojed nou vyskytnouti autor, jenž by nechtěl řešiti prc blémů, jenž by se nebil za některou ideu a jen by ukazoval lidi jen jako nerozumná zvířátka, n jichž kňučení a poskakování pramálo záleží. A pře ce jest tomu tak. Chápati Čechova jinak znamen převraceti fakta hlavou vzhůru a padělati hoc noty. Stendhal řekl: »Nemiluji nikoho, nenenávidí nikoho, snažím se jen rozuměti.« Stejného zalc žení byl i Čechov, který žádal, aby spisovatel pra coval objektivně jako zoolog, který pitvá žábı nebo chemik, odvažující na vážkách trochu hnoj Spisovatel má býti neosobní jako přírodozpytc má objektivně zpracovati svůj materiál. Což sna chemik miluje svůj chlor, své calcium, své H_2SO_4

Čechovovi lidé jdou kolem neznámého stat čku, a pojednou, bůh ví proč, počne se jim zdá že uvnitř bydlí šťastní lidé; a sami pocítí vášnivo žízeň štěstí, hledají ho, avšak zklamou se. U Če chova vždy se zklamou. Jako nějaký malý Flaube postavil ve stu povídek dialogy, illuse a realit vykreslil tklivými, smutnými rysy konečné rozča rování. Ukázal, že touha je nervová potřeba lidsk že však nemá v realitě ekvivalent k svému ideá nímu obrazu. Jako směs nedopětých a přehluše ných písní, jako potopený zvon hučí vábivě a op jivě představa života. Přítomnost je vždy chud a vypitá, ale v dálce, v budoucnosti ukazují se č rovné hry, férie, faty morgany. Krásné podobe ství této marné, drobné, ale bolící touhy pod Čechov, vykresliv starého, mrzutého učence, kte přestává diktovati vědeckou práci a dá se se svý písařem do rozhovoru o tom, jak se na Donu ch tají stehlíci.

Ale Čechov sám, líče tyto touhy a žízně svýc postav, nemá vůle ani touhy: u něho je již v odbyto, z té mrtvé půdy nevyklíčí žádný mot činu. Dovede pouze negovat a rozčarovat, a n dovedl nikdy, po celu dobu, co psal, vystavěti se menší hodnotu a jistotu. Je to v mikrokosmu ru noucí, vychládající slunce. Čechov je zvláštní ep

kurojec ticha, klidu, smutku, marnosti, nesmírnosti, samoty, mlčení nirvany. Mezi pestrým a klamným vírem dne obrátil svůj zrak k černé hloubce mlčenlivého nebe. Nad středověkým zmatkem svých příběhů, nad středověkou neukojitelností touhy, kdy lidstvo tluče se o sebe, nad věčnou palčivou žízní stojí Čechov klidný a vyrovnaný. Plije na názory, plije na přesvědčení, na lásku, na všechno. Síla pohlaví je zde mdlá, nečistá, ostýchavá jaksi, nevášnivá, hmotná a cynicky prostá, animální, ukrývaná i jaksi necudná. Nemluví mnoho o pohlavních stycích, ale jestli přece, pak jakoby se to psi, ne nějaký Ivan Ivanič a Naděžda Nikolajevna pářili. Směj se, paňáco!

Jednoho člověka ukázal Čechov, kterak má obrovskou, nesmírnou, drahou, šťastnou radost životní: ale potom zlomyslně ukázal, že ten člověk, profesor psychologie Kovrin, je vlastně blázen. Čechov rozbolestňuje a voní slzami. Povídky jeho zalidnilo jakési trpasličí pokolení lidské, neplodné, choré, nervosní až k šílenství, neschopné každé práce, ba i každé opravdové vůle obrody. Dovedou popovídat, požvanit si, napít se, ba i pirožek snist, — ale čin, ten leží daleko mimo ně a jejich schopnosti. Nejmoudřejší jsou, jestliže nic nedělají; pak aspoň nechybují každým krokem. Učenci a umělci, dobří ve svém oboru, jsou mrzáky v poměru k životu. Prostřednost, všednost a malost na všech stranách; lidstvo jeskynní, skřetské, popinavé, vegetace žalostně sterilní, nuzná kleč; pokolení složené z nedokonalostí. Nedovedou napraviti jedinou věc. Je to jakýsi nárůdek, jenž může vylézti teprve tehdy, když odejdou polobozi. Prostě řečeno: čechovovští lidé mohou se objeviti teprve tehdy, když se již zapomíná na postavy Dostojevského. Čechovovi lidé se prostě nikdy nepovznesou nad své nervy a svou animálnost; jsou duševně až stydně obnaženi ve své malichernosti a jsou většinou vysvětlování psycho-fysickým parallelismem naturalistické psychologie. Ale Čechov stojí suverenně nad nimi všemi; nebyl z básníků, jako Tolstoj, Garšin, Dostojevský, kteří věčně chvěli se nedokonanou, nepřestálou bolestí, kteří do krve se odřeli o svět. Byl smutně vyrovnaný, hotový, psaný nevěře, propadlý.

Jako všichni velcí pessimisté, Schopenhauer, Leopardi, Flaubert, Turgeněv, Brjusov, také Čechov ukazuje jako nejvyšší tragiku, že lidé jsou vlastně vždy osamoceni a opuštěni, že nikdo druhému neporozumí, že žijeme v jakýchsi nevrlých, neprostupitelných, skleněných koulích; každý altruismus je hračka přesycených, dyspeptických nervů; člověk nikdy nemůže vystoupiti ze svého animálního egoismu; lidé navzájem nemohou se snésti a týrají se těžce; neporozumějí ničemu, nepochopí nic, pokazí všechno; mladá žena na př. říká vášnivě, že se člověk musí namáhati, do úpadu pracovati, sotva se rozední, že se jí chce tak horce pracovati, jako se chce v parném srpnovém dni píti; ale zůstává denně o dvě hodiny déle v posteli, aby uvažovala o tom, jak je nutno pracovati a namáhati se.

Naprostý nedostatek vyššího typu vládne u Čechova; nějaký těžký trám spadl lidem na záda a přitlačil je k zemi. A není výjimky z této nepatrnosti a malodušnosti: tu jsou všichni za jednoho a jeden za všechny. Jaký ohromný byl by materiál v tomto zbahnělém světě pro Flauberta, který sbíral projevy lidské hlouposti! Všichni ti ruinovaní statkáři, nudící se ženy, doktoři, kteří zapomenuli léčit, opuštění starci, nenadaní spisovatelé, mladé dívky, které šňupají a pijí, třicetiletí studenti, přepracovaní učitelé, milenci bez lásky, všichni ti jsou zachváceni mdlobou, nervosou, nemohoucností, senilností. Lermontov napsal:

»Jak plamen hvězdy v noci spadlé
jsem v světě nenutný.«

Tento typ zbytečného člověka rozrostl se nesmírně u Čechova. Jeho lidé se přímo laskají se svou marností a zbytečností, ryjí se ve své stařeckosti. Takový doktor přijde ze souboje, kde zabil člověka, a nemá co říci, než:

»Unavil jsem se.«

Ptá-li se ho někdo na lékařskou radu, odpoví:

»Nač se ptáš? Nevím to už, holoubku, zapomněl jsem.«

Nebo jiný lékař, Dorn z dramatu »Čejky«, nechce předpisovati lék člověku, kterému je již šedesát let, poněvadž již prý se jaksi dost nažil:

»Léčit se v šedesáti letech, to je, odpusťte, lehkomyslnost.«

Po Gogolovi vykreslil Čechov nejplastičtěji malé, zalekané, zkroušené, bázlivé ruské lidi; a neznámo koho mají obveselovati jejich pitvorné grimassy. Již v humoreskách kreslil jejich ubohost; a výsledná, sčítací slova jeho humoristické tvorby jsou tato:

»Třebas ty jsi Ivanov sedmý, přece jsi hlupák.«

Doba duševního bezvládí, večerní tísně a mátoh. Život prý je beze smyslu, neznamená nic. »Ten náš život je jako kvítek. Přijde kozel, chramst, a již je po kvítku.« V životě, v moři, přírodě »není ani smyslu ani žalosti.« Jaký to teskný, bručivý, potácivý, rozzívaný karneval! Lidstvo je na pokraji obrovitého moře nudy. Neboť jestliže někdo tak znehodnotil život a lidstvo, co zbývá než nuda?

Není u Čechova opravdové bolesti nebo čisté rudé krve; je u něho hůře: pouze nevolnost. Je důvěrník hmoty a zatvrzelý agnostik duše. Hmota sama cítí svou tíhu a uskřípla se pod sebou samou. Lidem je tělesně nevolno: »I nyní spali nepokojně, obraceli se se strany na stranu, mluvili ze spaní, vstávali, aby se napili«. Nějaký nečistý, nesmyslný chlév otvírá se pod všemi jevy.

Čechov má poslední logiku naturalismu. Hmota zcela zalehla iniciativu ducha. Odkrývá se nesmyslný, hloupý, nahý světový mechanismus, ve kterém vůbec není místa ani pochopení pro tvůrčí čin

lidský. Člověk je připoután k zemi. Osud, který dříve vládl na výsostech, vtělil se v nečisté mocnosti podzemní. Olympané byli docela přemoženi šerednými Titany. Země se otevřela a zahlučela: Jste moji všichni tady, všichni!

U Čechova v sobě člověk poznává bláto, z něhož byl zrozen. Věčně se zde klade otázka: jak žít. Ale stejně dlouho zůstává se na ni odpověď dlužna. Svět sešel a zmarněl, navždy, k nenapravení pokažen. Chápal-li Čechov nějaký pokrok, tedy v tom, přiznáme-li si, že nic nevíme. Apolitism a amoralism, který strašil dobré ruské lidi u t. zv. dekadentů (píši »t. zv.«, poněvadž název dekadentů pro lidi, jako jsou Balmont, Brjusov, Gippius, Merežkovský atd., je čistě nesprávný), je u Čechova již, aniž by se byl nad tím někdo bouřil, úplně realisován.

A čím je tedy básníkem tento morosní pěvec lihy života? Že jest básníkem, o tom vás nenechává váš esthetický cit ani na chvíli na pochybách. Básnická force Čechova je měkce a tiše viděný svět a život. Nestylisoval své příběhy v pitvorné ornamenty; nepoznáváme vůbec, kde končí život a kde počíná Čechov. Je to vytažené stavidlo, pod nímž proudí šumivě denní, prostý, všední život. Poznáváte v Čechovovi krok za krokem sebe a své drobné události. Cítíte: to jsem již žil a není zde nic, co by se mi nemohlo jednou přihoditi. Nalézáte v něm kus vlastního starostlivého srdce.

Čechovem končí ruské klassické období, onen začarovaný kruh, ale kouzelný a slavný, který vzal svůj počátek již v prosách Puškina a Lermontova, ba i v tichých, reálných, střízlivých slokách melancholického Evžena Onégina«. Čechov onu slavnou dobu, plnou prudkých duševních svárů, končí chladem, nihilismem, nevírou, bezzájmovostí. Jím účtuje mladé ruské pokolení s minulostí. On, zdá se, jde nové literatuře nejvíce na tělo. Zdá se, že nebylo v Rusku ani jediného mladého autora, který by se nevyrovnával s Čechovem a jeho impressionismem. Na Kuprinovi, Naživinovi, Arcybaševovi, Zajcevovi, Andrejevovi je vliv ten přímo hmatatelný.

Několik krátkých věcí Čechových je z nejkrásnějšího, co bylo v Rusku napsáno. Je hluboce dojímavým, stavěje své šeré scény, na nichž předvádí tiché dějství vyrovnání illuse a reality. Dva četníci vedou tuláka. Je mlha. Tulák nevidí ani tři kroky před sebe. A tu počne sniti o krásném životě, věří, že je šťastný, dobrý, slavný, vžije se úplně do své illuse. V tom do něho strčí četník, aby šel rychlejı. Tulák pochopí skutečnost a rozslzí se.

Bezútěšnou tmu let osmdesátých pronesl Čechov v sobě až k r. 1904, kdy umírá. Stále zopakovával si svůj bezútěšný pessimism, který však v Rusku nebyl nic nového ani před lety 80. Vzpomeňme jen na Pisemského a Saltykova-Ščedrina! Na Gogolovu hrůzu z hmoty a všednosti! Na Turgeněvovo amletovské: Vše je dým! Zvlášť do blízkosti Pisemského možno Čechova dobře postaviti: zdá se mi, jakoby Čechov byl jen pozdní Pisemský, rozdrobený na impressionistické povídečky.

Mikrokosmos Čechovův je bezútěšný. Tolstoj se bránil a ubránil tomu, státi se Čechovem. Nalezl záchranu ve víře a lásce. Ale Čechov, hupky, a už klidně sedí uprostřed děsného světa, kterého se Tolstoj tolik bál. A Čechov si nestěžuje, nedělá ze sebe nešťastníka a výjimečný případ, k čemu by tak snadno byl nakloněn nějaký Francouz, Čechov vůbec postrádá schopností psáti pro galerii. Je klidný, mužný, objektivní.

Připadá mi tak za těžko, napsati definitivní soud o Čechovovi. Byl miláčkem našeho mládí, napomáhal nám myslit a cítit, jako předešlé generaci Turgeněv. Milovali jsme ho nade vše. Teprve s větší literární zkušeností naučili jsme se rozlišovati pouhou dojímavost a opravdovou velikost a poznali jsme, že nejen Čechov stojí hluboko pod tragickým a dramatickým světem Dostojevského, ale že má dosti daleko i do příbuznějších Turgeněva a Tolstého, kteří nebyli tak lahodní a teplí jako Čechov, ale kteří byli větší duší. V Čechovovi prozřela příroda a shledala se malou. Člověk se u něho nikdy nestaví nad přírodu. Příroda si vše vypořádá po svém, člověk ať nestrká prsty mez kolečka, kterými točí. Člověku může býti všechno jedno, poněvadž má-li jaký cíl, příroda ho k němu již dostrká. — Nyní ovšem musíme se ptáti, jaký vztah může míti k autoru s takovou filosofií malý ohrožený národ, jaký jest náš. A odpovíme si: bráníme se dlouho proti oblomovštině a vyčítáme si ji v našem národním charakteru. Neméně musíme se brániti proti čechovovštině. Čechovovština, a v jakékoliv podobě, praví vždy: mně jest všechno jedno; příroda si dělá, co jest třeba. — To jest ovšem smrtelná filosofie. Ve větším rozšíření znamená národní i všelidské nebezpečí. Nepotřebujeme dnes čechovovštiny.

Na otázku Písma: »Koho jste přišli spatřiti? odpovídá Čechov o lidstvu takto: »Třtinu větrem se klátící«.

A náš poměr k Čechovovi, náš d e f e n s i v n poměr k němu, dá se opsati pořekadlem latinským: Raději chceme chybovati s Platonem, než mít pravdu s těmito.

Ferdinand Peroutka.

VOJTĚCH ZDÍK:

SIROTEK.

(Úryvky z netištěných »Pamětí chudého hocha«

Od téže tety jsem zvěděl, že jsem brz po svém narození byl od maminky, kter nastoupila zase službu, svěřen na vene nedaleko u Vídně cizím, bezdětným mar želům. Tito měli prý mne velice rádi, jak bych byl jejich vlastní dítě. Chtěli mn přijmout za vlastního, ale maminka nechtěl o tom ani slyšet, a když se pak vdala —

byly mně tak dva roky — a přijela si pro mne, tu prý plakali oba manželé, jakoby prý jim zemřelo vlastní dítě. Bývali také často u nás ve Vídni, aby mne spatřili a viděli, jak se nám daří.

Sám se pamatuji, že jsem byl jednoho roku v létě po delší dobu na venkově daleko za Vídní. Soudím tak dle toho, že jsme tam jeli vlakem celý den a několikrát jsme přesedali. Vezla mne tam maminka, která tam se mnou zůstala jen několik dní a zase odjela do Vídně. Z tohoto pobytu utkvělo mně v mysli mnoho. Byla to větší vesnice s kostelem a školou, středem vesnice táhla se shora dolů hluboká, rozbrázděná rokle. Bydlil jsem v pěkném statku u starší ženy, dle všeho vdovy, neboť letitějšího muže jsem tam neviděl. Měla tři dcery a jednoho syna. Chodil jsem s nimi nejraději do polí, pozoroval jejich práci, naslouchal hovoru a zvědavě rozhlížel se po kraji. Neviděl jsem před tím tak veliký kruh polí, luk a lesů. Vyzvídal jsem stále, v kterou stranu asi leží Vídeň a jak dlouho bych tam musil jíti pěšky. Největší potěšení způsoboval mi mladý hospodář, — Seppl se jmenoval — posadil-li mne na vůz nebo pluh a vezl do vesnice. To bylo pro vídeňské dítě něco neznámého, nevídaného a zcela nového.

Jak se vesnice ta nazývala, nevím; za to zcela přesně pamatuji, že jsem každého dne běhával s vesnickými kluky za ves naproti poště a říkali, že kočí veze z Haselbachu dobré žemle. To slovo Haselbach utkvělo mi hluboko v paměti a soudím z toho, že vesnice ta byla v Bavořích, nedaleko českých hranic. Na nejbližších polích kolem vsi bylo mnoho podzemních sklepů.

Dovedu se též upamatovati na některé události tam zažité. Tak splašili se tam jednoho odpoledne dva býci a pobíhali divoce vesnicí; všude rozléhal se křik postrašených dětí a matek je hledajících, všude zavírány a zataraseny dvéře. Odvážnější mužové ozbrojili se klacky, biči a řetězy a nadbíhali rozzuřeným býkům, chtíce je zahnati do stáje. Díval jsem se na vše z okna a vida kolem uháněti splašené býky, jichž jsem před tím nikdy neviděl, tázal jsem se selky, kde mají ve vesnici k nim vozy; pokládal jsem je totiž za zvláštní druh rohatých koní.

Jindy shromáždili se večer před jedním statkem hasiči s lampiony a hudbou; odtud šli přes náves a rozestavili se v kruh před jednopatrovým domkem. Hudba zahrála několik čísel, potom řečnil jeden hasič v bílé, lesknoucí se přilbě, veliký, suchý a s brýlemi na očích. Hoši si uctivě šeptali, že je to »Herr Oberlehrer«. Obecenstvo, jehož se tu sešlo velice mnoho, přerušovalo řečníka častým voláním: »Heil!« a »Hoch!« O čem řečnil, ovšem nevím; jen slovo »Vaterland« jsem si zapamatoval, neboť ho často v proslovu užíval. Potom někdo mluvil z okna prvního poschodí, a zase křičeli: »heil!«, hoch!«.

Jednou vzala mne nejmladší dcerka selky, u níž jsem bydlel, s sebou do kostela. Zrovna kněz byl na kazatelně; viděl jsem, že moc rozhazuje rukama, křičel a zlobil se. Myslil jsem, že se s námi všemi vadí. V kázání stále opakoval: »ewig, Ewigkeit«. Od toho dne jsem často prý vykládal selce, že »ewig« je »fort und fort und noch einmal fort und so weiter fort«. Myslil jsem při tom na velkou řadu let, na dobu od jednoho Ježíška k druhému, která se opakuje tisíckrát a potom zase tisíckrát. Jak jsem k tomu výkladu došel, opravdu nevím, ale pamatuji se, že se mně při takových úvahách vždycky točila hlava. Snad utkvělo něco z výkladu farářova nevědomky v mé mysli a úryvky toho se pak znenáhla samy vybavovaly.

Někdy dojížděl jsem s maminkou nebo dědečkem do Mödlingu k strýčkovi, který tam byl učitelem. Byl to matčin nevlastní bratr. Měl jediného synka, asi o 5 let staršího než já. Běhával jsem s ním po dvoře a zahradě při strýcově domku. Zavedl mne vždy i do třídy, kamž jsem vstupoval s velikou úctou, ba skoro strachem. Slyšelť jsem již mnohdy před tím vypravovat větší hochy o škole, knihách a učiteli i o tom, čemu se učí. Zmínila-li se maminka někdy v hovoru se mnou o tom, že budu také brzo již chodit do školy, umlkal jsem a míval pocit něčeho nepříjemného, ač mě maminka nestrašívala bitím ve škole. Když jsem poprvé vešel do třídy mödlingské školy, učinil jsem tak vážně, jako bych býval věděl, že jest to v životě veledůležitý okamžik, překročí-li dítě ponejprv práh síně učební. Všecko zařízení, obrázky po stěnách a mapu jsem si pozorně prohlížel, chodil po špičkách a mluvil po tichu. Když mne bratránek Peprl podal křídu a vybídl, abych na tabuli něco namaloval, chvěla se mně ruka. Učebna zdála se proti naší opatrovně vznešenější, ba i pěknější. Ale při dalších návštěvách u strýce znenáhla ochabovala moje dřívější úcta ke třídě, počmáral jsem celou tabuli výmysly své fantasie, ba jednou sveden Peprlou skákal jsem s ním v botkách po lavicích, při čemž jsme rozšlapali několik kalamářů do horních desek zasazených. Peprl věděl si hned rady: rozbité kalamáře opatrně z otvorů vybral, naházel do žumpy na dvoře a přikryl zemí; v pokoji vzal tajně

klíč, odemkl ve třídě skříň a vzal z ní několik nových kalamářů, do nichž nalil sám inkoust a do lavic zasadil. Z každé návštěvy u strýce přinášel jsem si kus křídy, jíž jsem pak doma »psal« po všech dveřích, skříních, ba i podlahu zdobil jsem různými klikyháky, z nichž jsem pak zcela vážně čítal, co mně právě napadlo.

A ještě nějaké zvláštní, tajné návštěvy utkvěly zcela jasně v mé duši, snad pro důležitost, pozornost, s jakou maminka sebe i mne na ně vždy připravovala, přísně nařizujíc, abych nikomu, zvláště ne otčímovi, o nich neříkal. Jen dědeček věděl, kam mne maminka vodí. Asi celkem dvakrát — pokud se ovšem dovedu upamatovat — nešel jsem odpoledne do školky, nýbrž maminka mně oblékla světeční šatičky, pečlivě umyla i učesala a sama vzala na sebe své nejlepší šaty. Před domem vsedli jsme do tramwaye a jeli hezkou chvíli, než jsme vystoupili a prošli ještě několika ulicemi. V jedné z nich vešli jsme do domu a sestupovali — což mě naplňovalo podivem — po schodech dolů, do tak zvaného souterrainu. Před jedněmi dveřmi pošeptala mi maminka, abych byl hodný, slušně se choval a pánovi ruku políbil. Potom mně upravila znovu oblek a srovnala límeček a přičísla vlasy. Když jsme po zaklepání a zvolání »herein« vešli dovnitř, stanuli jsme před nějakým pánem v uniformě, jenž nám podal ruku a vítal. Políbil jsem mu ji, pohladil mé tváře a pochválil, že jsem hodný. Na to jsme usedli. Všiml jsem si, že pán má na stěnách pokoje rozvěšené pušky a šavle ve hvězdu sestavené, jinde zas podobnou hvězdu z dýmek a holí. O čem s matkou hovořil, nevím; pamatuji jen, že mu maminka něco jakoby žalovala a plakala. Neznámý pán mě hladil a říkal: »Es ist Kreuz, es ist Kreuz.« Kromě něho jsem tam nikoho neviděl. Když jsme odcházeli, políbil jsem mu zase ruku, pán mě políbil na ústa a dal lesklý dvacetník. (Pokračování.)

DROBNOSTI.

NESEME PTÁKŮM SVOBODU!

Ve 25. čísle Besed Času vyšel článek »Neseme ptákům svobodu!«. Za článku toho vyzírá vřelá láska k přírodě, i lze bezpečně souditi, že podnětem k tomu byly nejlepší úmysly. A přece může tento článek poškodit snahu, aby nejširší kruhy (a zvláště mládež) vedeny byly k porozumění přírodě a tím i lásce k ní. Byl by pak výše zmíněný článek jen novým dokladem, jak i nejlepší úmysly mohou se zvrhnout, a že právě příliš vřelá láska bývá pochybné ceny, hraničíc mnohdy se škodlivou sentimentalitou.

Je známo, že teprve v novější době vystupuje více do popředí požadavek, aby zvláště přírodním vědám bylo vyučováno názorně. Mnohému zdálo by se snad absurdností, že pravím »v novější době«, ač už Komenský vyslovuje tento požadavek jako samozřejmou podmínku zdárného vyučování. A přece je tomu tak! Máme kopy nejkrásnějších theorií, máme celé knihovny paedagogických spisů, jednajících o názorném vyučování, a v praxi — — — nebudu opakovati tolikráte již opětované stesky na kabinety, hůře než nedostatečné, na třídy, přeplněné tak, že je prostě vyloučeno, že by všichni žáci mohli předmět všestranně názorně poznati! Za této nepřízně poměrů musili bychom učiti zase jen »od stránky té a té ke stránce té a té«, kdybychom se nechápali svépomoci. Utíkáme se k ní tím spíše, že poznáváme ohromný význam věd přírodních a stále více přicházíme k názoru, že není účelem jich jen poznati: »nejdůležitější živočichy, rostliny a nerosty«, ale že účelem jest přivésti děti k poznání poměru vlastního »já« k přírodě, naučiti je zodpovědnému pocitu solidarity s ostatními spolutvory a tím i rozumné lásce a soucitu k nim. Má-li však dítě přírodu milovat, musí býti přírodou uchváceno. Musí mu býti dovoleno, aby se nasytilo její krásou všemi svými smysly. Kdo trochu zná děti, ví, jak na př. každé z nich se jen třese na to, aby si smělo zvíře nebo ptáka, ba i kámen — pohladit. Má-li býti v dítěti vzbuzen zájem pro věc, musí ji poznati z blízka, hodně z blízka. A láska předpokládá vždy nejprve zájem.

Proto nastupujeme na cestu svépomoci, sháníme a upravujeme sami pomůcky, sbíráme přírodniny, jež mohli bychom žákům přímo do rukou vložiti, snažíme se přiblížiti přírodu k dětem, vymýšleti, co by budilo v nich zájem pro ni. V tuto cestu, jedinou, která nám zbývá, staví se nám nerozvážená »ochrana«. Slyšela jsem již rozhořčené poznámky o tom, co prý platno, že dětem zakazujeme trhat květiny, když prý potom sami při hodinách přírodopisných jim natrhané rostliny nosíme a do rukou dáváme. Jak vidět, zabíhá se u nás už zase do extrémů! Což máme zase učiti jen dle mrtvých, zájem nebudících obrazů, mučit děti jen a jen slovy a žádat, aby prostě věřily, že mluvíme při výkladu pravdu, neboť na skutečné věci se přesvědčiti nesmíme? Budete-li hlásat, že rostlina je nedotknutelná, tím ji neochráníte! Dítě, před nímž radost ze styků se živými přírodninami jste takto uzavřeli na deset zámků, lhostejné k přírodě a třeba i roztrpčené vašimi zákazy a kárajícími slovy, poprve vám z dětské ničivosti a furiantství stokráte více, než bez vaší »ochrany«. Stejně se chybuje i u ostatních přírodnin. Přišla nyní do módy zase jednou »svoboda«, a kdo si doma chová zvíře nebo ptáka, třeba nejpečlivěji ošetřovaného

a nejupřímněji milovaného, vydává se v nebezpečí pověsti bezcity a tyrana. Kolik citlivých duší již vykládalo, že ony by nemohly chovati si nějaké zvíře, neboť by jim ho bylo líto, jak v zajetí strádá. Móda! Výstižně o tom píše prof. J. Janda ve svém Lese: »Jalové horlení nezkušenců proti chování ptactva v zajetí vede spíše ke lhostejnosti než k lásce. Jen ten, kdo dovedl upoutati zvíře ke své osobě, kdo dovedl mu vnuknouti důvěru k člověku, pozná, co skrývá se v plaché dušičce jeho a jen ten dovede je z přesvědčení milovati.« A láska ke zvířeti jistě vede k pravé a rozumné jeho ochraně.

Podobnými úvahami jistě byl veden i náchodský sbor učitelský, jehož počin zasluhoval by hojného následování. Kdo jen trochu sleduje s porozuměním vývoj a život zvířat, musí odmítnouti myšlenku, že by dospělé zvíře, držené několik měsíců v zajetí, kde má všeho dostatek a kde dostává se mu ošetřování, přibližujícího k podmínkám, v nichž žije v přírodě, že by toto zvíře mohlo krátkým pobytem býti seslabeno, ba »zničeno« (!) tak, že puštěno ve vhodnou dobu zase na svobodu, musilo by zhynouti! Leč postavme se na chvíli na stanovisko p. pisatele a přijměme jeho pesimistický názor! Což by těch několik ptačích životů (ztracených bez toho tak jako tak) bylo tak drahým výkupným za zájem, probuzený ve stech vnímavých dětských srdcí? Nenahradilo by porozumění pro zjevy přírodní, klíčící v mysli celé nové generace, tisíckráte onu malou oběť? Na štěstí nemusíme však ani těchto několika živůtků litovati. Právě naopak, zvíře takové, neoslabené zimním strádáním a — co více ještě platí — obohacené stykem s lidmi o mnohé zkušenosti, obstojí spíše v boji o život.

Pisatel v Besedách Času navrhuje jiný způsob učiti děti znalosti ptáků. Praví učiteli: »Vem děti do přírody, ukaž, kterak sýkorka šplhá a vybírá hmyz, — pěnkavku vybírající housenku za housenkou — atd.« Na to je jediná odpověď. I zkušený přírodozpytec, jenž je v lese sám a sám, musí často vynaložiti všechnu znalost, opatrnost a trpělivost, než podaří se mu nepozorovaně stopovati život ptáků v přírodě. Je nemyslitelno, že by některý pták byl tak paedagogicky vzdělán a počkal, až se k němu přihrne celá třída s vykládajícím panem učitelem v čele. Je-li tato první část návrhu nemožná, je druhá část pro ptactvo přímo nebezpečná! Praví se v ní: »Ukaž dětem střízlíkovo hnízdo«, a dále: »ukaž, jak ptáci krmí a starají se o svá mláďátka«. Učitel, který by uposlechl, mohl by přísahati na to, že druhého dne těchto hnízd již nikdo — nespatří. A kdyby i nějakým zázrakem měl ve své třídě samé hodné Fridolíny, zajisté by si uvědomil, jak strašně by taková hromadná (třeba sebe tišeji se chovající) návštěva hnízdící ptáky vyděsila, ke kolika takto přepadeným hnízdům s vejci by se staří již nevrátili, kolik holátek, ve smrtelném strachu rozuteklých, by mimo hnízdo bídně zahynulo, — a nechal by hnízda na pokoji!

Tedy: nepřehánět! Nedělat z každé rostlinky z každého broučka svatosvatou věc, neprohlašovat každý dotyk toužící dětské ručky za svatokrádež, sice naučíme budoucí pokolení nejen lhostejnosti, ale přímo odporu k přírodninám, k nimž v dětství nesmělo se těsněji přiblížiti a k vůli nimž tak často bylo varováno a káráno!

S veškerou úctou

čtenářka.

DĚTSKÝ KOUTEK.

Dvě vzpomínky z dětství.

I.

Nebyla mi ještě plná tři leta, když jsem se ztratil. Ustrašená maminka hledala mne po dvoře, na zahradě, na návsi, za humny, volala mě po všech místech, ptala se všech lidí, které potkala, zašla i k sousedům, kam jsme chodívali — všecko marno. S pláčem nahlížela do Jašovy studny, s bázní prohlížela vlnící se hladinu chlumské louže, neplavou-li tam Jarouškovy šatečky — neplavaly. Konečně nevědouc si rady, zaklepala »na tatínka«, to jest na dvéře tatínkovy třídy. Tatínek, dobrý logik, vyslechl maminčinu zprávu, že jsem se ztratil, a kde mě všude hledala a nenašla, a klidně se tázal: »A není doma? Třeba někde spí.«

Já jsem zatím seděl v ložnici u tatínkovy postele zády ke dveřím na zemi na předložce, na níž byl namalován zuřivý tygr — a měl jsem v práci tatínkovy hodinky. Našel jsem si klíček a vytrvale natahoval. Tak jsem byl zabrán do práce, že jsem ani nezpozoroval, když někdo vešel, neslyšel jsem ani radostné věty tatínkovy: »No, tady ho máš.«

Najednou jsem zdvihl hlavu a teprve tehdy jsem zpozoroval, jak nade mnou stojí tatínek — ale ten tatínek byl tak vysoký jako obr v pohádce, tak jsem ho ještě nikdy neviděl. Teď mi teprve napadlo, že dělám něco, co jsem neměl, a ten vysoký tatínek připadal mi ještě vyšší — —

»Co děláš?« —

»Tocim.«

»Proboha, on má mé hodinky! A na kterou stranu jsi točil?« —

»Chvíjku na tu, chvíjku na tu.« — —

Dostal-li jsem tehdy metličkou, už se nepamatuji — ale dodnes mi utkvěl pohled na obrovskou postavu, jak se mi tenkrát jevila. Později jsem se dověděl, že jsem tenkrát nejen strhal péro, ale ulomil i čípek.

II.

Brzo po neblahé hodinkové události odstěhovali jsme se z Chlumu. Chlumská škola byla degradována na jednotřídku a tatínkovi bylo úředně nařízeno hlásit se na první vypsané místo. Tím prvním vypsaným místem byly Heraltice.

Proti své vůli otec přišel do Heraltic a proti vůli obce, která si přála tamějšího rodáka. Zkřehlí zimou přijeli jsme tam vozem na večer sychravého podzimního dne. Nikdo s námi laskavého slova nepromluvil a v protějším hostinci nechtěli nám ani teplé večeře připraviti. Byt jsme měli studený, u jedné světnice nebylo ani dveří. Smutný byl první večer v novém domově. Tenkrát se věru otec nenadál, že se odpor změní záhy v lásku na obou stranách, a má dětská hlavička netušila, že tento, tenkrát studený, nevlídný dům stane se jednou střediskem nejkrásnějších chvil jara mého života.

Do nového domova stěhoval se s námi i starý můj přítel, pes Amouš. Celou cestu běžel podle vozu, do něho nechtěl. Ale byl již stár na cestu tak dalekou. Po několika dnech oplakal jsem jeho smrt. Dobrý tatínek, aby zaplašil mé stálé dětské dotazy na podstatu a příčinu smrti, přinesl mi za krátko náhradu, maličkého černého pejska, štěňátko. Říkali jsme mu Čipera, a byl to opravdu čipera; není divu, že zaplašil brzo mé vzpomínky na věrného Amouše. Bez Čipery neudělal jsem kroku, hladil jsem ho, líbal jsem ho (což se nemá), ze samé lásky leckdy ho i štípl nebo hodil do rybníka. Čipera byl mým nerozlučným druhem na dvoře, v zahradě, v zimě na ledě i z jara na procházkách.

Zatím přiblížil se 26. červenec, maminčin svátek. Ten den, jakož i jmeniny otcovy, byl u nás dostaveníčkem mnohých příbuzných a přátel. Já jsem se na ně vždycky těšil; bylo ledacos dobrého k obědu, čeho jindy nebývalo, ten neb onen strýček nebo babička něco přinesli atd. Tenkrát skutek předstihl všecko očekávání; dostal jsem od babičky sokolské šatky. Oblékli mne, obuli mi faldovačky, nasadili čepici se sokolím peřím — a obdivovali. Já sám jsem si hrdě vykračoval, cítil jsem v žilách jinou krev a v pažích jinou sílu. »Přelom, přelez, přeskoč, jenom nepodlez!« jsem si stále opakoval. Najednou mě napadlo: Já jsem ještě neukázal Čiperovi, že mám sokolské šatky. Copak tomu asi řekne? Ten bude mít radost! Ten se podiví! Ale pes, kterého jsem z boudy vytáhl, nic se nedivil, jen vrčel, že jsem ho vyrušil z libého spánku. Vzal jsem ho do náručí, a chtěl jsem mu svou pomíjející lidskou láskou nahradit blahý psí sen. A jak už tak dětská psychologie chodí po divných cestách (konečně leckdy i myšlení dospělých dělá nevysvětlitelné kotrmelce!), nevím jak a proč jsem si usmyslil — hodit Čiperu do záchodu. Dlouho jsem neuvažoval a skutek provedl jsem po sokolsku rázně — —

Ale žalostný pláč Čiperův rozrýval mé citlivé srdce, které bilo pod červenou košilí najednou nějak sokolsky rázněji. Co teď? — Chudák Čipera! Bylo mně ho líto. A co řekne tatínek, až uslyší psa křičet? — Toho nesmí uslyšet! Proto rázně ku předu — a dostat psa ven. Horem to nešlo, ale spodem — když jsem pro tentokrát odložil zásadu »Přelom, přelez, přeskoč, jenom nepodlízej« — se záchranná akce sokolská potkala se zdarem. Nazdar! — Ale chudák pes, ten vypadal! Otíral jsem ho slamou, travou, ba i kapesníkem, ale všecko marno. Konečně vyklíčila pod mou sokolskou čepicí spasná myšlenka. Popadl jsem psa, přitiskl na svá sokolská prsa a vykročil rázně k rybníku. Sotva jsem psa vykoupal a smyl s něho kletbu svého nesokolského činu, volal mne tatínek k obědu. Byl jsem rád, že všecko tak dobře dopadlo a polívka s játrovými knedlíčky chutnala mi dvojnásob.

Ale po polévce přišel teprve pátý akt mé sokolské tragedie. Maminka přinesla na velké míse hovězí maso, obložené trojbarevně krví, rýží a dušenými houbami, postavila na stůl, zhluboka vydechla, zkoumavě vdechla vzduch, který vyplňoval prostor naší světnice a zkušeným svým čidlem čichovým poznala hned, že vzduch ve světnici vedle kysliku a dusíku má ještě jakousi přísadu jinou.

»Mně se zdá, že má někdo něco na botě,« pronesla kategoricky. Byla to sice mírná výzva, ale všichni jí uposlechli. Nastal šum všeobecné zdvihání noh a vzájemné okukování podešví. I já jsem s nesokolskou licoměrností zdvihl obě nohy, abych dokázal bezúhonnost svých faldovaček — ale při inspekcích přijde se obyčejně na ledacos. A tak zdroj nelibé přísady bytové atmosféry objeven a zjištěn a malý Sokol s nesokolským pláčem vyznal vše a nezapřel. Ten smích všech račte si laskavě představiti! Žádný sváteční oběd nebyl tak rozpustile veselý, jako tenkrát — o sv. Anně.

Tak krátká byla má sokolská sláva! Dvě fotografie zbyly mně z ní na památku a maminka dosud vzpomíná, co práce jí dalo než šatky vyprala, a pak prý ještě za nic nestály. *Jaroslav Veselský.*

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyril Dušek. — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

Ročník XIX. V Praze, dne 7. srpna 1914. Číslo 32.

BESEDY ČASU

Vycházejí v pátek o 8 stranách. Předplácí se ročně K 5'—, půlletně K 2'50, čtvrtletně K 1'30, s donáškou
neb poštovným. Číslo za 10 h i s poštovným. Pro odběratele denníku »Času« zdarma jako nedělní příloha.

.OMIKAR KLEINER:

ČERVEN.

Otevru duši: červnové žáry dnes hýří,
okvětí sprška k zemi se snáší;
zatím co plodů hebounké chmýří
ve vzduchu prohřátém, v paprscích víří,
oupata raší.

Nad polem žitným vzduch chvěje se žhavý,
vítězná píseň zní ptáků.
V řasnaté stajeny obilí hávy
výbojně vztyčily ke slunci hlavy
ohníčky máků.

Pod stromy akátu v travnaté stráni
sluncem mne opíjí červnové jitro.
Radostí jásavou, úžas již brání,
z nádhery rozkvětu, z tajemství zrání
vykřikne nitro!

KAREL NOVÝ:

ZPĚVY MATČINY.

Evžence.

1.

dotekem hvězd mě vzbudila touha
alčivě něžná, úzkostná, vroucí,
ohlédnout na tvůj obličej zkvetlý,
rotkaný sladkem, vzácnými světly
neznámých světů trysklými,
slyšet malé srdce tvé tlouci,
ceruško moje.

lájová půlnoc brouzdá se krajem,
ouzelně modrá, zářící, vlahá,
odina lásky, milosti, blaha.
řed rokem v jedné takové chvíli,
dy zem' je vzácnou, nádhernou tůní
tisícem květů, s tisícem vůní,
ıždému tvoru přístupným rájem,
řed rokem v jedné takové chvíli,
ıtě mé krásné, měsíčku bílý,
dy srdce ženy číší je zlatou
nejprudší písní, rozkoší vzňatou,
očata byla's dceruško má . . .

V peřince bílé lehounce spinkáš.
Jak vůně bylin, jak záře bledá
hedvábný dech tvůj se zvedá,
čarovný květe mé krve,
plameni živý mé lásky,
blaženství, bolesti, síly,
dceruško moje.

Vánky ti schytám, hvězd měkké šípy,
tance ros pozvu, motýly svolám,
pohádky, které v pramenech svítí,
na prahu lesu, v zajetí sítin,
veškeru něhu prohřatých mýtin,
tesklivé kouzlo vzdálených blesku,
vše světlé blaho, jež země dává,
nevěsta dobrá, radostná, žhavá,
ke tvému lužku zavolám,
dceruško má!

Malou tvář tvoji často jsem zřela,
ve snění když jsem písně své pěla
za ticha jarních touživých večerů,
a bílý měsíc z lesů se čeřil,
zlatistý kotouč.

Bělostná, hebká tvář tvoje malá
v studánkách u cest na mě se smála,
v listoví olšin, ve stříbru rána,
v sametu tmy,
ze vzácných světel, ze stříbra stkaná
kývala's mi,
zátopou květu když jsem se brala
s milencem svým.

Lehounce spiš, tichounce spiš.
Šťastno je srdce, šťastny jsou oči,
závratí pýchy hlava se točí,
že jsi tak krásná, že jsi tak zdravá,
sne můj, má hvězdo, lásko má žhavá,
dceruško má!

2.

Chtěla bych ti, dcerko zlatá, v cestu žití
květy vát,
vůněmi a sladkem štěstí celou tebe zasypat,
stříbro hvězd bych snést ti chtěla,
všechny písně, jimiž kdy se jitra chvěla,
v tebe vdechnouti.

Žel však, nemám tolik moci kouzelné a sil.
Jenom lásku, již mi osud s tebou v nitro vlil,
dát ti mohu . . . Jsemť jen žena,
malá, prostá, slabá žena,
dnešním světem trpce pokořená,
jak budeš i ty.

Chtěla bych jít stále s tebou jako strážný duch,
abych chytat mohla všecky hroty zlob a kal a puch,
jejž ti ve tvář osud hodí,
bych tě mohla zachraňovat z prasklých lodí
v bouřích života.
Chci a žádám! —
Jak to bolí, jak to trýzní, žhne a rve,
neb vím: Nemohu! —
V tom vše mé štěstí mučivé,
moje duše zkrvavená.
Chci a žádám! — Nemohu! . . . Jsemť jenom žena,
jsemť jen matka.

3.

Nedáme ti věnem zlato, nedáme ti klenoty.
Dost máš, když máš srdce plné čistoty,
když máš sen a touhu velkou, žízeň dravou,
bílou duši, napojenou září žhavou,
která tryskla ve dnech bídy z nenávisti tátovy
a z mé lásky horoucí a z mé víry.

Nenávist a lásku — co by's chtěla ještě víc?
Chovej si je nade světlo svých dvou modrých zřitelnic.
A pak češství. Nejkrásnější z darů dar,
nejdražší a nejvzácnější sen a žár,
nejkrásnější úděl,
krásnější a dražší, vzácnější než život! —

Nedáme ti věnem zlato, nedáme ti klenoty,
dost máš, když máš volnost v hrudi, bílé světlo,
když máš tělo zdravé, zdravé zuby,
aby's mohla bíti v řady holoty,
ve svět hrubý
pro svůj sen,
pro svou lásku, pro své češství.

*

VINNÁ MOUDROST.

(Dle slovinského národního podání J. Trdiny.)

Češi pivo pijí, nezpívají o něm, také zřídka se o něm co báječného, pohádkového vypravuje. Národní píseň doporučuje dokonce pivo jen za medicinu:

»Pijme pivo s bobkem, jezme bedrník,
nebudeme stonat, nebudeme mřít!«

To si zazpívá jinak Slovinec o svém víně! A nejen zazpívá; napájí jím anděly, čerty, čaroděje, obry, junáky a panny v pohádkách; úctyhodní světci, ve svátek a v potřebách vroucně vzývaní ochránci, ve všední den docela po krčmářsku vínem partikují, šidí jim čerty, nebo jsou jimi sami napalováni; patriarchové, proroci, vážné osoby biblické zcela po lidsku si těžký život blaží vínem, a baví se při sklence slovinskými vtipy. Víno v lidovém podání, jako ve skutečnosti, je elixírem povznášejícím, blažícím, jím život nabývá ceny. Kdyby ještě lid posadil na nebe Šusteršiče nebo Korošce, nabyly by pověsti dokonalé pravdy dnešního trpkého života slovinského národa: víno a klerikální ropucha jsou neochvějné mocnosti, jako bývali u nás jezovité a karabáč milé naší šlechty. Jenže naše zdravá krev už morovou nákazu, která nám pokrytecky byla vočkována, abychom vyhynuli, — jezovity a šlechtu — překonala; po nákaze zbyly již jen hnisavé vředy na těch částech těla, které se šlechtou nosí o božích tělech baldachýny a pořádají ohňostroje: faleš, hrabivost, úskočnost, špehounství.

Pověsti vypravují, že původ vína je božský bylo stvořeno pro andělíčky. Stalo se to na počátku věků, po prvním vládním převratu, když andělé vyhnali satanskou rotu z nebeských radnic, spořitelen, vůbec od plných žlabů do horoucích pekel. Po zápase byli notně unaveni a žízniví, a dle obyčeje dodnes platného, bohatě vyčastováni v nebeském rathauskelleru — poprvé vínem. To bylo pro ně tenkrát zvlášť stvořeno.

Osudy vína a lidí líčí pověsti podrobně a vysvětlují mnohé biblické záhady.

Adam v ráji požíval všech možných slastí v hojnosti, tedy zajisté i vína. Jako slovinský sedlák se s ním neplahočil: proudem teklo širokým mramorovým korytem napříč rájem, aby bylo všude hned při ruce, a Adam pil jako prelát. Není divu že někdy přebral; ani by mu to nikdo nebral za zlé, kdyby se byl také moudře pamatoval; on však v rozjaření docela zapomněl na vznešenou úlohu pána tvorstva a v rytířské bujnosti pustil se do zápasu s praobyčejným býkem. Pitomé plebejské zvíře ovšem nepochopilo, že jde o zápas čestný, bez okolků se po hrdinovi rozehnalo, nabralo na rohy, až mu vyrazilo žebro. Ze zbytečného žebra stvořil bůh Adamovi ochranný orgán, aby nad ním podruhé bděl — Evu.

Na smutné cestě z ráje litoval Adam blahobytu, který mu bylo opustiti, ale nejvíce milého moku. Aspoň na památku uškubl si potají proutek révy a šťastně pronesl rajskými vraty. Zachránil lidstvu útěchu ve strádání, posilu v bídě, jíž právě ve vyhnanství potřebovalo. Ale dlouho nebylo lidem popřáno andělského, rajského moku opět okusiti: proutek zapadl do skalisk, réva zdivočela Adam na ni v bědách pozemských zapomněl, lidstvu bylo jísti chleba suchý. Réva blažívala jen rajskou vůní květů.

Teprve Noe byl z vyšší moci určen za spravedlivý život a zvláštní zásluhy zdivočelé rajské dítě objeviti a zušlechtiti. Známo, že Noe byl velkostatkář, měl mnoho čeledi, mužské i ženské, ale přece pásal svoje stáda sám; tenkrát totiž nebylo ještě politiky, a velkostatkáři ke cti a chvále boží pásali dobytek. A pověst ukazuje, že tím více prospěli lidstvu, než kdyby se byli věnovali politice: dodnes bychom snad víno jen čichali, jako lidstvo před Noemem. Noe pásaje stáda, se zálibou pozorovával svého starého kozla; i všiml si také, že kozel často zalézá do hustého křoviska a vrací se odtamtud vždycky v náladě povznešené, slavnostní: nápadně bujně poskakoval, rozmarně a duchaplně s kozičkami žertoval a chrabře spolubratry trkal. Starému Noemovi nedalo, čím asi kozel chodí osvěžovati své síly, vyčíhal, kdy se zase vydal na obchůzku, stopoval jej a spatřil, že si labužnicky pochutnává na bobulích plané révy. Noe hned také dychtivě okusil; zachutnalo mu, až se přecpal a omámen zůstal na pastvišti ležeti. Prvý šlechtic, který okusil šampaňského. Noemová po určení svého rodu muže obstarala, a vzavši kudlu, neprodleně šla a původ zla do kořene vyhubila; neopomenula ovšem bobuli okusiti, ale divoký plod jí pranic nelahodil. A ejhle! Kozel a Noe k nemalé radosti nebyli tím o dráždidlo připraveni: réva, důkladně ořezaná, omládla a příštím rokem urodila množství hroznů nasládlých, že i paní Noemovou usmířily. Od těch dob Noe věnoval se se zvláštní zálibou pěstování révy, a zbohatl velice velmi počtem vinic; před smrtí odkázal je svým hodným dětem; nevděčník Cham nedostal nic, a bylo mu živiti se chovem prasat. Ze msty vehnal do vinohradů svá stáda, aby je zničila; prasata sice celé lány křížem krážem rozryla, ale réva tím byla patrně potěšena: urodilať příštím rokem vína množství nebývalé.

Od těch dob víno už lidstvo neopustilo, a upřímně s ním sdílí jeho osudy; také nikdy nezapomíná úzký vztah k těm, kteří si o ně získali zásluh nesmrtelných: ke kozlu, dámě a k praseti; přátelé vína mohou o tom nejlépe vypravovati.

V této historii vína obdivovati se musíme neobyčejnému štěstí vína a révy; po tisíce let živořila v houštinách a v posledních koutech, nepovšimnuta; jen ptáci nebeští zobali její bobule, a to, co dnes dělají hrabata, knížata a jiní tvorové ušlechtilí, to chodíval po sta let dělat — kozel! A přece došla konečně plného ocenění, její podstata dovedla si vynutiti respekt! Jednak podstata, jednak pekla štěstí, jednak — mazanost! Slovinec o vínu říká: »Jsem největší darebák pod sluncem, a přece se beze mne jediná mše neodslouží!« To všem náš brambor o sobě říci nemůže, a přece uživil miliony lidí; nedovede si, chudák, získati protekci, zůstává bramborem, a nepostřehne pravou chvíli; není mazaný. Réva jen jedenkráte se dovedla uplatnit, a na věky si tím získala nebeské království: žíznícímu Kristu podala bobulku na osvěžení, a ze všeho rostlinstva jediná bude v nebesích. Toť se ví, že k vůli ní i slovinský sedláček přijde do nebe; — pověsti o tom sice nic nepovídají, ale je to přirozeno; kdo by se tam s ní dřel, kdo by víno lisoval, když je nebešťané tak rádi pijí! Tolik snad slovinští klerikálové přece lidu vymohou, když jiného pranic nevymohli.

Že se víno těší, jak řečeno, i v nebesích přízni veliké, dotvrzuje pověst takto: Umřel krčmář, přišel před nebeskou bránu a zaklepal. Svatý Petr vida krčmáře, od bran jej odehnal; pro takové světáky prý pánbůh nebes nestvořil. Do nebe tedy krčmář nesměl; do pekla se mu nechtělo, a na zemi se vrátiti nemohl. Nerozmýšlel se dlouho a zřídil si před nebeskými branami hospodu. Krčma neušla pozornosti nebešťanů, trousili se do ní jeden po druhém, za krátko byla plna až nestačila a přivábila k sobě svými půvaby celé nebe. Petr dojat a dopálen, stěžoval si pánu bohu na pohoršení, které se páše před samými nebeskými vraty, ale bůh pohlížel na věc jinak: pohrozil Petrovi řka: »Petře, Petře! Co žaluješ na jiné, když sám jsi nešvar způsobil? Kdybys byl pustil krčmáře do nebe, nebylo by k tomu došlo; honem běž a hloupost naprav!« —

Pes byl ode dávna tvor nízký; bible jen s pohrdáním a ošklivostí o něm mluví, a málokdy nazve jej vlastním jménem; má pro něho jen nadávky — nejmírnější — »močící na zeď«. — Až doba naše psa z prachu vyzdvihla, ovšem jen některé německé rody; pes policejní —; tomu už bychom to říci nesměli, byli bychom trestáni — pro urážku policejního psa —. Slovinská pověst — na obyčejném ještě psu — ukazuje vliv vína na boží hovada nejhrubšího zrna.

Alík se měl v hospodě dobře; dostal jídla, co hrdlo ráčilo, jen vína mu hospodář nikdy nepředložil. Chtivě pozoroval, jak lidé s chutí a rozkoší víno popíjejí, a když nedávali jemu, domohl se vína sám. »Pfuj, to je brčál!« A myslil, že víno po skleničkách, jak je lidé pijí, dostává chut jinou, lepší. Když se večer krčma vyprázdnila, okusil zbytek v nálevce; co lidem voní, nemůže psu smrděti! Ale víno chuti nenabylo. Nic nebylo platno, že je zkusil píti večer, při světle ohniště, jako lidé; ani o svátcích a trzích, kdy je přece lidé s obzvláštní chutí až chlemtali, odporná chuť se nezměnila. Vše to pes zkoušel. Nepomohlo také, že se posadil na zadek za stůl, na ucho si vtiskl hospodářovu čepici, do huby strčil oharek z cigarety a hlučně tloukl prackou o stůl — zrovna tak, jako to lidé při pití dělají; ani potom víno nesesládlo. Bude to společností; já piji sám, potají, lidé pospolu a křičí. Sezval tedy smečku kamarádů na besedu, vyli a štěkali na sebe, jako lidé, ale víno pořád stejně, hnusilo se všem. S největší chutí viděl píti víno mládence o zábavách, ve společnosti děvčat; až jim po bradě potoky tekly! Hafan myslil, že mu láska chuti dodává, a přivedl si sousedovic Bělu k vínu. I to selhalo, a pes do-

pálen rozhodl se vína nechati navždy. Ale tenkrát mu přišel na chuť: vína už se odříci nemohl, nebylo možno mu odvyknouti. —

Takové je tedy víno.

»Matka ze země vyšla — syn do země přivádí!« *H.*

*

VOJTĚCH ZDÍK:

SIROTEK.

(Úryvky z netištěných »Pamětí chudého hocha«.)

(Pokračování.)

Marně jsem na zpáteční cestě přemýšlel a ptal se maminky, kdo to je. Nikdy se po návštěvě o něm nezmínila. Teprve v pozdějších letech, když jsem už zvěděl, že jsem měl otce jen nevlastního, a že mě maminka měla už za svobodna, napadlo mi, že onen pán byl jistě pravý můj otec, matčin dřívější nápadník. Vypravovala mně po letech teta Betty, že vlastní otec můj byl v době známosti s maminkou zřízencem u vídeňské policie, ba ukázala mi i roh ulice, kde prý jako prostý strážník stával ve službě. Proč maminku nepojal za choť, nevím; ale zdá se mně, že se přece na mne ptával a chtěl mne časem viděti.

Z této první doby mého dětství zapamatoval jsem si ještě jeden večer. Stál jsem u okna a díval se do tmavého dvora. Náhle jsem spatřil před sebou nad městem obrovský ohnivý sloup, mraky dýmu zahalený. Bylo to jako vysoký komín, který stále a stále rostl a jakoby se ke mně pomalu blížil. V šeru večera vyjímalo se to nádherně a býval bych zjev ten pozoroval déle, kdybych nebyl viděl a slyšel, že ze všech dveří na dvoře i na chodbách poschodí vybíhají zděšeně lidé. Chtěl jsem se maminky zeptat, co to je, ale v tom zaječela tak příšerně hasičská trubka, že jsem leknutím nemohl slova pronésti. Šel jsem s maminkou dolů do průjezdu. Na ulicích bylo všude plno lidí, něco si vysvětlovali, ukazujíce při tom v tu stranu města, kde jsem věděl, že je věž kostela sv. Štěpána. Někteří plakali a rukama lomili, ale příčinu všeho toho jsem nevěděl. Jistě jsem se maminky tázal, co to všecko znamená, ale výklad její jsem pro neobyčejné vzrušení hned zapomněl. Mysl moje byla hlukem, křikem, stálým příjezdem stříkaček a všeobecným shonem znepokojena, vytržena z obvyklého klidu, takže paměť nepodržela dlouho jednotlivá slova a výkřiky, slyšené ve všeobecném zmatku.

Asi třetího dne na to jel jsem s maminkou a dědečkem tramwayí někam dolů, pod viadukt jižní dráhy a ještě kus cesty pod nádraží. Týmž směrem ubíralo se nesčetné množství lidu jako v pruvodech, všecky vozy pouliční dráhy byly přeplněny a kočáry stíhaly se v intervallech velmi kratičkých. Vystoupivše před jedním kostelem, šli jsme do nedalekého domu, kde v třetím poschodí bydlela přítelkyně maminčina. Odtud dívali jsme se z okna do ulice, kde byla hlava na hlavě; za chvíli dojeli sem policajti na koních a tlačili zástupy ke zdem domů, aby prostředek ulice byl volný. Když se jim to s námahou podařilo, ubíral se kolem domu pohřební průvod, jaký jsem před tím nikdy ani potom neviděl. Hlavně jsem se podivil tomu, že je tolik rakví; bylo to více pohřbů najednou. Neměl jsem tehdy, ani dlouho po tom tušení, čí to byly pohřby; teprve po několika letech, když jsem byl už v Demkově a kamarádům na ulici často o tom všem vypravoval, četl jsem kdesi, že r. 1881 vyhořelo v Okružní třídě ve Vídni divadlo, při čemž přišlo mnoho lidí o život, kteří pak prý byli společně do zvláštního hrobu na ústředním hřbitově pochováni. Čta tento článeček — tuším, že v starém kalendáři — vzpomněl jsem si živě na onen večer a návštěvu u matčiny přítelkyně, ohnivý sloup a hromadný pohřeb zatanuly mně před očima. Soudím, že jsem tehdy ve Vídni — byl jsem víc než čtyřletý — viděl z dálky hořeti divadlo a pak i pohřeb nešťastných obětí. —

Snad mnohý by řekl: »To není možné aby si dítě pětileté pamatovalo tolik všedních příběhů ze svého života; to jest vymyšleno.« Není. Teta Betty po mnohých letech tvrdila, že jsem jako dítě míval paměť velice dobrou, a i v obecné škole tak o mně tvrdil první můj učitel, pan Löw. Příhody svrchu uvedené ještě dnes tkví hluboko v duši a stačí jen poodhrnouti cípek clony, oddělující mě od dávného dětství, a skulinou vyrojí se hned celá řada vzpomínek. Kdo nezná dobře psychologii dítěte a nečetl nikdy o jeho dobré schopnosti si něco zapamatovati, podiví se ještě více řeknu-li, že si pamatuji docela, jak jsem si utvořil do šesti let několik představ, i jak jsem jich nabyl.

Jednou šel jsem s maminkou do trhu před kostelem. Na ulici potkali jsme elegantního, černě oděného pána v cylindru byl vysoké postavy, mírně ku předu nahnuté; v ruce držel doutník. Maminka jej pozdravila, a když pán pozvednutím cylindru poděkoval, ptal jsem se maminky, kdo to jest. Tato odpověděla, že je to jeden

pán. Představa neznámého pána utkvěla hluboko v mé mysli, a kdykoliv od té doby jsem zaslechl slovo »Herr«, zatanul mi před očima onen vysoký, černě oděný cizinec, jehož zjev tvořil v duši mé nerozdílný celek se slovem »pán«. Pánem byl u mne jen ten, kdo měl na sobě černé, krásně šité šaty, cylindr a v ruce doutník. Proto jsem nechápal, proč maminka říká »pane« i našemu domovníkovi, ba že listonoš, hledaje otčíma, se ptal: »Wohnt hier Herr Schaber?« Tímto názorem uvedl jsem maminku do rozpaků, když k nám jednou přišel majitel domu v domácím úboru a maminka mne vyzvala, abych mu řekl: Guten Tag, Herr Henschel!« Prohlížel jsem si jej a odpověděl, že to není pán. Když se mne pan domácí tázal, proč není pán, odpověděl jsem, že nemá černé šaty a cylindr.

Jindy šel jsem s dědečkem na procházku městem. V jedné ulici uviděl jsem na velikém nádvoří mnoho železničních vozů, kolem nichž chodili mužové v modrých košilích a černých čepicích. V tvářích byli černí, v zamazaných rukách drželi kladiva, jimiž do vozů bušili. Také ze všech budov kolem nádvoří ozývaly se silné údery kladiv do železa. Na mou otázku, co to je, řekl dědeček, že je to továrna a ti černí lidé že jsou dělníci, kteří pracují v ní. Od toho dne rozuměl jsem slovem »továrna« dvůr, kde se zhotovují železniční vagony, nebo dům, kde se pořádně buší kladivy. dělníkem byl u mne ten, kdo byl v tváři umouněný, měl modrou košili a v ruce kladivo; prací bylo jen bušení do železa. Doma jsem ji často při hře napodoboval, tluka dvěma loučemi o sebe a provázeje údery slovy: »Arbeit, Arbeit, Arbeit, ich arbeite einen Wagon.«

Vznik větru vykládal jsem si tím, že se stromy mocně pohybují a tak způsobují silné proudění vzduchu. Proto říkával jsem dědečkovi, když nechtěl pro prudký vítr jíti na procházku: »Koupíme moc provazů a všecky větve stromů jimi svážeme, aby se ani hnout nemohly; pak vítr přestane.

Jak jsem přišel k názoru, že z hodných chlapečků stanou se v šesti letech hezká děvčátka, to věru nevím; ale pro domněnku, že přechod z dětství v dospělého jinocha je náhlý, měl jsem důvod. Jednoho nedělního odpoledne šli jsme s dědečkem, maminkou a tetou Betty za město na procházku; tam zašli jsme do venkovského hostince, kdež nám přinesl rohlíky a kávu dorostlý hoch; měl na sobě dlouhé kalhoty a bílou řeznickou zástěru; dědeček řekl: »Ale, chlapče, ty jsi najednou vyrostl; vždyť jsem tě včera viděl ještě v krátkých kalhotkách a malého, jako je tuhle náš Tonerdle!« »Aha« — pomyslil jsem si — »to já budu někdy do večera malým chlapečkem, ale ráno se probudím jako muž.« Hned jsem se zeptal dědečka, proč někdo je malý, a jiní už tak velcí jako Francl, jenž nám přinesl kávu. Dědeček řekl, že prý ten, kdo dlouho spí, brzy vyroste. Druhého dne ráno bylo mamince divné, proč ještě ležím v posteli, ač jsem jindy vstával záhy a mamince u plotny do cesty se pletl, ustavičnými otázkami ji zahrnuje. Šla mne budit; nespal jsem, ale svíral pevně oči, doufaje, že znovu usnu. Nechtěl jsem vstávat, tvrdě, že chci vyrůsti, a že tedy musím ještě spát. Maminka mne ujišťovala, že jsem už dost veliký; jen ať se prý postavím v posteli a hned se přesvědčím. Vyskočil jsem, postavil se na pelestě obou postelí — spal jsem mezi otčímem a maminkou — a vskutku jsem viděl, že jsem od včerejšího dne vyrostl, neboť hlava má sahala až k rámu mariánského obrazu nad postelemi. Uspokojen jsem vstal a šel snídat do kuchyně.

Právě do téhož hostince přišel za námi odpoledne také nápadník tetin, který vyzval maminku k tanci ve velkém altánu na zahradě. Když jsem viděl maminku s cizím člověkem tancovat, dal jsem se do nehoráznébo pláče a naříkal, že pán bude maminku bíti. Snad jsem někdy před tím viděl doma, kterak otčím uchopil matku a tloukl a soudil jsem z toho, že pohyby rukou při tanci jsou předzvěstí ran. Aby mne utišili, přiběhli oba ke mně, pan Albert — tetin ženich — mně koupil tři krabičky bonbonů a maminka dala krejcar. Za to jsem byl zticha, ale jakmile vzal maminku do kolečka jiný pán, spustil jsem znova a nepřestal, až si mé mlčení vykoupil velikým preclíkem. Když jsme šli na večer domů, měl jsem své malé kapsičky plny krabiček bonbonů, kousků preclíků, kousků vuřtu a jiných lahůdek, ba i krejcary tam cinkaly, neboť každý tanečník maminčin musil dárkem umlčeti žárlivého křiklounka.

Často mně přišlo na mysl, že to, co právě vidím nebo slyším, už jsem jednou někde slyšel a viděl, že to už znám, ale místo a čas byly v mé paměti jako zastřené nebo příliš vzdálené, neurčité. Tvrdíval jsem často matce, že to řekl na chodbě nebo v kuchyni náš soused, domovník nebo mlékařka, ale nedovedl jsem říci, kdy. Myslím, že jsem slýchal nebo viděl leccos v útlém dětství, ale neuvědomil si tehdy vnímané; slova nebo představy vnikaly do duše bez

mého vědomí, a teprve později při vědomém vnímání podobných jevů ony dřívější vystupovaly z pod prahu vědomí. O některých hračkách, jež jsem viděl za výkladními skříněmi, jsem tvrdil, že jsem je už jednou měl.

Poněvadž maminka často plakala, myslil jsem, že jí někdo umřel, neboť jsem vídával dosud lidi plakati jen za rakví. Ale když jsem se jí ptal, kdo umřel a pro koho pláče, usmála se a říkala: »Mně umřelo, milé dítě, všecko; jen ty's mi zůstal k radosti.«

Jak jsem dříve byl se zmínil, byl otčím Němec odkudsi ze Štýrska, maminka Češka od Šumavy, z okresního města Domkova, odkudž se s rodiči v mladších letech přestěhovala do Vídně. Byl jsem tedy ve věku dětském vychováván v jazyku německém. Maminka uměla plynně česky; slyšel jsem ji často tak hovořiti s jednou paní z prvního poschodí a i mně snažila se naučiti několika slovům. Jediné slovíčko, které jsem jakž takž ze sebe vypravil, bylo »prámpudlů«, což mělo býti »brambory.« O Češích měl jsem tehdy moc divné představy: dle mého názoru byl to hrubý národ, žijící kdesi daleko v lesích, kde stále dřou, trpí dost hladu a jedí jen brambory. Měl jsem k té domněnce i důvody; když se otčím rozhněval, vyhrožoval mi, že mně vyžene i s maminkou »zu dem hungrigen, böhmischen Pöbel«, kde budeme mít brambory k obědu denně. V hádce s maminkou užíval slov: dumme Trottel, Hundssprache, schäbige Leute, Kroboten a podobných. K takovým něžnostem docházelo nejčastěji při obědě, který býval chudý, jednoduchý; neboť otčím dával mamince z týdenní mzdy velice málo, takže si maminka, ač zdraví slabého, musila přivydělávat praním a žehlením. V době pak placení činže nabývaly výčitky otčímovy rázu až nebezpečného; tu nás oba denně chtěl vyházet na ulici.

2. MATČINA SMRT A MACECHA.

Maminka byla o mé zdraví velice pečliva. Na domácnost musila přidávat ze svého skrovného výdělku z žehlení a praní pro cizí lidi, ale přece ušetřila tolik, aby mě mohla vypraviti na letní pobyt a přilepšovala mně, pokud mohla, i na jídle. Když otec odešel po obědě do továrny, dala mi kousek chleba namazaného máslem, uzenku, kousek vuřtu a podobné. Chatrné, úmornou prací a surovostmi otčímovými podkopávané její zdraví vyžadovalo spíše silnější stravy; ale to už je vlastnost lásky mateřské, že dovede si odříci to, čeho sama má nevyhnutelně potřebí, jen aby svému jedináčkovi, původci a příčině útrap, mohla podati sousto lepší, nemyslíc při tom na ohrožené své zdraví. Střádajíc pak peníze, aby mne mohla odvézti na venek, doufala, že uslyší od muže méně výčitek, nebudu-li mu na očích a že budu aspoň na čas sproštěn bití od něho.

Viditelné stopy soužení a strastí ukázaly se u maminky záhy. Slábla a chřadla, nemohla již tolik žehlit, v domácnosti ozvala se nouze, která vzrostla, když musila ulehnouti nadobro. Na dobu její nemoci se pamatuji velmi dobře; bylo mně tehdy pět let. Zprvu ležela v posteli dva, nanejvýš tři dny, ale to ještě ráno, v poledne a večer vstala a chystala v kuchyni jídlo, aby neslyšela ustavičné láteření otčímovo na nepořádek. Někdy to za ni uvařila sousedka. To bylo mamince hůře. Sedával jsem u ní na pelesti nebo na stoličce, vypravoval jí o školce nebo prozrazoval své plány, slibuje, co jí všecko koupím, až budu vydělávat. Maminka se usmívala v slzách, hladila a napomínala, abych byl stále hodný a poslušný. Při takové příležitosti zeptala se mne jednou, čím budu, až budu velký. Řekl jsem po krátkém přemýšlení: »Studentem.« Tak pojmenoval za jedné návštěvy v Mödlingu strýc pěkně oděné velké školáky, z nichž jsem některé pokládal již za učitele. Býti studentem pak u mne znamenalo po výkladu strýcově, přemýšleti několik let, čím se chci státi.

Chodíval-li k mamince někdy lékař, to si nepamatuji. Dědeček každého rána trochu poklidil a sám také vařil za přispění ochotných sousedek; nebylo toho mnoho, neboť vařil jen pro sebe a pro mně, pro maminku kupoval trochu polévky a maso z hostince, otčím pak v době její nemoci doma jen snídal a spal. Přicházel domů až pozdě na večer. Maminka mně ze svého oběda pokaždé trochu nechala, nač jsem se už vždycky těšil. (Pokračování.)

*

DROBNOSTI.

BYLY DOBY,

kdy někteří čeští šlechtici česky básnili. To jest aspoň česky uměli. Majitel liblínského panství, pan hrabě Wurmbrand, poslal r. 1844 zasloužilému národnímu spisovateli Janu Jindřichu Markovi (Jan z Hvězdy), toho času faráři v Kozojedech, skvostnou lampu s těmito řádky:

Slované Vám věnce pletou,
že jste zbudil české hlasy,
a že Vámi vznova zkvetou

české řeči zlaté časy.
K rozvinutí ducha míří,
Vaše Musa utěšená,
jasné světlo v lidu šíří.
A kdo ve své vlasti milé
rozšiřuje světlo čilé,
ten ať zase světlo má,
když se oko namáhá!
Vaší Musou všady hyne
temno v duchu krajanu,
za to ať Vám světlo kyne
z tohoto zde kahanu.
Vy sic chcete vyhladiti
temno z celé vlasti své,
já chci aspoň vypuditi
z Vašeho je pokoje.

Dáno na Liblině v r. 1844.

Vilém hrabě z Wurmbrendu.

*

RICHARD LAUDA.

jihočeský malíř, vlastně malíř Jistebnicka, dočkal se podrobné studie v revui Jihočeský Kraj. Začátek vyšel v sešitě 2. v měsíci červenci. Pan Josef Novák pěkně začíná: »Jsou umělci, jejichž umění, přesídlené kamkoli, zůstává stejné. Toulají se světem, akklimatisují se rychle, zachycují svět, jak prochází jejich lačným zrakem, ale k ničemu nepřilnou trvale. Příliš těkaví, nemají kdy dobývat se ve vnitřní taje věcí a ulpívají na povrchu. Neboť věci žárlivě střeží své tajemství a obnažují se jen tomu, kdo se jim celý a bezvýhradně oddá. Proniknout ve vnitřní pravdu věcí předpokládá zasvětit se jim celou svou bytostí, sloužit jim každou svou myšlenkou. Je málo umělců, kteří našli v sobě odvahu obětovat chtění celého života oddané službě jedné věci. Z nich jest Richard Lauda Celé jeho umění je určeno českým jihem, Táborskem. Přesaď je jinam, přepodstatní se. Psát o Landovi předpokládá psát o českém jihu, Táborsku.« — Pan Novák načrtává jadrně obraz Jistebnicka. V Jistebnici narodil se 3. ledna 1873 náš malíř. Otec byl koželuh. Richard byl dítě tiché, až zamlklé. Jeho nejmilejší hrou bylo malování. Rodiče odhodlali se dát ho na studie do Tábora, ale student místo latiny pěstoval barvičky a štětičky, které si přivezl v kufříku, a tak po katastrofě v 2. třídě milý malíř putoval na kupectví do Mladé Vožice. Osud mu byl milostiv. Kupec Schättinger měl bystrý zrak a hověl náruživému malování kupeckého učenika. Ukazoval mu Zlatou Prahu i Ruch — Chittusiho, Schwaigera, Alše a Brožíka. Na Richarda Laudu učinila ohromný dojem jubilejní výstava, v níž ponejprv viděl (v umělecké výstavě) většinu českých malířů a výtvarníků. Dojem prý byl mocný, rozčilující, nesmazatelný. Z kupeckého mládence stal se smutný, zamlklý samotář. — Na pokračování se těšíme.

*

BOTANICKÝ KOUTEK.

Píše Oldra J. Novotný.

DĚRAVEC.

Jediná naše bylina, jejíž drobné lístky proti světlu jsou zdánlivě propícháný jemnými špendlíčky, tečka vedle tečky. Venkovský lid ode dávna všímá si těchto teček a říká rostlině proto cedidlo (staročesky), dziurawiec (polsky), dzěrkowe nebo wiwawe zelo (lužicky), prozirnyk (rusínsky). Ovšem vykládá si je tak, že ďábel nebo čarodějnice ze msty, že tato bylina tolik léčí, prostřílel jí lístky. Na Moravě znají třezalku pode jménem prostřelenec nebo prostřelené koření a Chorvaté ji jmenují prostrieljenik. I botanicky se jmenuje podle těch »direk«, totiž třezalka (staroslovanské trězati znamená rozpíchati. Ve skutečnosti však ony »dirky« jsou olejové žlázky, jimiž lístky prosvítají. Olejíček je hořký a chrání třezalku před různými býložravými kazisvěty.

Jsou dobře známy její žlutočervené korunní plátky, žluté zvonečky, polsky dzwónki, rozyczki, které jsou posety černými, žlaznatými tečkami. I paličky tyčinek mají vzadu černou, pryskyřičnou žlázku. Tečky i žlázky obsahují červené barvivo. Rozemneš-li květ, zvláště mladý, začerveníš si tmavě karminově prsty. Barvivem tím možno barvit, na př. olivový olej. Lodyha a listy obsahují též toto barvivo; třená mladá nať červení též a páchne nepříjemně pryskyřicí. Proto dobytek nechává třezalku při pastvě stranou.

Staří Čechové ji nazývali bylinou zvonečku červeného nebo červeným kořením (»červenou bylinou« léčili »červenou« u dobytka), dosud všeobecně se zná pode jménem krevníček. Na Slovensku je to čertova krev, v Lužici konjaca krej, v Haliči a Karpatech boža kriv.

Poněvadž rozkvétá kolem sv. Jana Křtitele (24. června), vykládána ta její »krev« symbolicky: je to krev tohoto mučedníka, která každoročně se objevuje v třezalce, když přijde její čas. Vyrostla prý třezalka z krve Janovy tehdy, když Herodiana ze msty, že Jan pověděl na ni nepěkné věci, uťatý jazyk jeho jehlicí propíchala a zakopala. Také zbožné babky jinak třezalku nepojmenují než krev sv. Jana, křížek sv. Jana, svatojánská bylina, německy Johanniskraut, polsky świetego Jana ziele, rusínsky svjatoho Ivana kriv, ivanok, svjatojanske zile.

V předvečer sv. Jana, 23. června, nesměla třezalka chybět při slavnostních

ohních svatojanských, aniž při t. zv. »kupalech« na Rusi (kupalskoje želtocvětnoje zelje).

Její pryskyřičná, tmavě karmínová barva sdělovala tajně děvčatům velikost milencovy lásky. Trhávaly děvušky mladé třezalkové »omládky« neholou rukou, bílým šátkem nebo podolkem košile, žmolily, »krúcaly«, a když rozemnutý omládek s květem zbarvil šat krvavě, byla tedy miláčkova láska jako trám. Na Chodsku říkávaly: Lásko, lásko, teč, červená nebo zelená? Byla-li však šťáva jen zelená, byla láska milovníka studená. Omladina křtí svoji Orakulblume pěknými jmény: laskavec, láska, láskavý koření, lúbenička, milovníček, milovník, chľéč, luž. lubosciwe zelo. Staří říkali jí Johanova láska (Joannis amor) nebo svatá Mína. Jistě i svatým měřila jejich lásku.

Třezalka bývala kouzelnou v lásce, bývala mocnou, čarovnou bylinou, kterou Bůh lidem dal, léčivým kořením v mnoha nemocech, zvláště ženských. Slula proto bylinou královny nebes, Matky Boží bylina, polsky Panny Maryi dzwónki. Ve starých herbářích a čarodějných knihách bývala stále na programu. Zlé čáry a kouzla zaháněla. Adam Huber z Rysempachu v »Apotéce domácí«, vydané koncem 16. století, píše na př.: »Někteří při sobě nosí bylinu zvonečku červeného proti nočním obludám (protož se i Fuga Daemonum jmenuje. Ženy tím okuřují šestinedělky, z kteréžto příčiny na některých místech se jmenuje Unser Frauen Wurtzel, jakoby řekl Matky Boží kořen.« Tím nakuřováním zapuzovaly divé ženy, které šestinedělkám prý děti kradly a svá divá děcka podstrkovaly. Poláci zapuzovali »boginki« (divoženky) říkáním: »Położnionka, trzymaj sie dzwonka!« — Staří Čechové též podkuřovali dobytek třezalkou před první pastvou, nebo kropili jejím odvarem žlaby, aby se dobytka nic zlého nechytlo, a aby dobře žral. (Hořká třezalka byla mu dobrá pro trávení.)

V lékařství dosud namnoze užívá se třezalky jako léku svírajícího, svraskujícího. Místo arniky dává se v odvaru na rány, spáleniny, opařeniny, odřeniny, pohmožděniny. Má-li kůň odřený krk od chomoutu, přikládají smočený hadr v třezalkové vodě (»koňský koření« v Poříčanech). Olej třezalkový dávají na sraženiny a podlitiny krevní. Kneipp doporučuje z třezalky výborné zdravotní kapky na cestu, komu se najednou udělá »nanic«. Lid venkovský léčí třezalkou božec čili psotník, koupá ulekané děcko v odvaru (na Hlinecku třezalka — zděšenec), odvarem vymývá uštknuté rány hadí, odvar pije pro rozdrobení močového kamene (třezalka žene na moč), proti chorobám jater a plic (neboť »čistí krev«), proti návalům krve do hlavy, léčí jí nátku, kyčelní nemoc, zimnici, choleru, úplavici, krvotok, hemorrhoidy či zlatou žílu, u zvířat kurděje či škorbut, vyhání a ničí ovcím motolice atd. atd.

Jak vidíte, velmi důležitá bylina je to; není krásná, je nevzhledná. Ošklivá však také není. Na tvrdé, nahoře hojně rozvětvené, vysoké lodyze má spoustu žlutých a žlutočervených kvítků, takže vypadá jako kvetoucí metla nebo chvoště, ovšem že královská metla (scopa regia ve 14. stol.), Panny Marie chvoště (luž. choščičkate zelo, něm. tvrdé seno, Hartheu).

Mladá třezalka na svých prutech hladkých vyrazí dva a dva lístečky proti sobě ve střídavých směrech tak, že shora uvidíte křížek. Rostlina, rostoucí na místech slunečných, reguluje si tak přístup slunečních paprsků. Staří Čechové ovšem i tento křížek viděli a říkali třezalce křížek Panny Marie nebo zkrátka křížek (luž. zbóžne zelo).

V létě najdete třezalku hojně po zahradách selských, kde ji rádi mají a kde děvčata z ní vijí rozmarinkové věnečky (třezalka v Třebovli »rozmarinka«); dále roste v lesích, na lukách, na mezi a u cesty, kde je sucho a bije slunce. Má proto droboučké lístky, aby příliš mnoho vody nevypařovala.

V jejím květu uzříte na kopu tyčinek s hojným a chutným pylem (medovinky není), podobně asi jako u vlčího máku. Pochutnávající si hmyz zároveň opyluje. A nestačí-li, opylují se květy samy. Tyčinky jsou nestejně dlouhé a nestejně zrají. Z těch nejkratších, nejdříve zralých, roznáší hmyz zrníčka pylová; ty nejdelší zrají naposled, kdy korunka již zasychá. Aby však dostatečně zelené vajíčko bylo oplodněno, svraskují se staré plátky ve staré uschlé poupě, čímž přitlačují ty dlouhé, mladé tyčinky s prašníkovými pytlíčky na blizny čekající.

❧

LISTÁRNA. Poněvadž nelze všem přispivatelům odpovídat listem, redakce oznamuje: Neuveřejní — verše Mrtvému příteli; Svou náruč, hochu, rozevři; Laskavý pán.

Čtenářům Besed Času oznamujeme, že tímto číslem Besedy Času na nějakou dobu přerušujeme. Není nálady na čtení básní a povídek v těžké době všeobecné války.

Vlastník Tiskařské a nakladatelské družstvo »Pokrok«, společnost s ručením obmezeným. — Vydavatel a zodpovědný redaktor Cyrill Dušek — Tiskem »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.) v Praze II.

ROČNÍK I. V PRAZE 1. ŘÍJNA 1915. ČÍSLO 1.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

A. HORÁK:

PO LETECH.

Všechno se skončí — — Od říšské vzdálené hranice
s tisícem tisícu stejně šťastných rodáků
ke svému bílému dvorci, čekající ouvrati
vážnělý rolník opět se navrátí.
Jeho mohutná, boji uvyklá pravice
za místo pušek a mečů a bodáků
s radostí vděčnou chopí se radlice.
Pod vlajkou stříbrných, čistých červánků
za hvízdu kosů a špačků, za zpěvu skřivánků
bude pomalu, pozorně klást
do jemnou prsť zvlněných v dálku běžících brázd.

A krejčí a obuvník, koláři,
zámečník, zedník, stolaři
všichni, dychtivě přimknou se, oddají pilně
denní své práci v oživlé dílně
a ustydlé srdce na teplém kahánku
oddané lásky budou si hřát.

Továrny smutné vzbudí se ze spánku;
pece a komíny svými černými rameny
vyzdvihnou zase k nebi až kouř a plameny
Válce a písty zaúpí, hlučně zasupí,
kola se rozletí, zasviští,
úlisně zašeptnou vinoucí se řemeny,
žilnaté ruce nad hlavu zdvihnou kladiva,
pozorně spřádati budou jemná přediva.
od řvoucích, velikých čelistí
žhavý kov bedlivě brát.

Hrůzami dneška zaleklé vesnice,
veliká města, náměstí širá, ulice
zástupem spěchajících lidí se rozvlní,
jak na jaře květy a včelami úsměvný lun.

K smrti až zvážnělá srdce opět naplní
tisíce tisíců radostných, sladkých nadějí,
tisíce zářných, odvážných, smělých idejí,
touha a nadšení, pohyb a ruch.

K dálnému letu rozepne křídla zas člověka duch — —

Však učenci ruzní, historici,
— kovkopi tiše hledající
zrnéčko pravdy ve slehlých vrstvách
archivu,
v uklouzlém sluvku pamětí —
po dlouhá léta, po celá století
v hruze i nadšení, v žalu i údivu
po příčinách a popudech tohoto boje
hrozného
budou se zvědavě ptát.

A posvěcení i neposvěcení adepti Mus,
velcí i malí Vereščagini,
nápodobitelé věčného Tolstého
budou svou obrazotvornost zuřivě mrskat a
štvát,
by zachytit mohli aspoň přibližně, aspoň
zdaleka
němé oběti a muka dnešního člověka,
světové zápolení,
velkost a nesmírnost hrůz.

Ale jak všechno to malé a chudé,
nepatrné a nicotné bude
naproti tomu, co prožívá nyní
mlčky a hrdinně, velce naše pokolení . . .!

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

IX. SMUTNÝ NÁVRAT.*)

Největší mou zálibou bylo cestovat. Dokud jsem chodíval denně se Slavíčkem, tanuly mi na mysli více drsné severní krajiny. Jak jsem víc a víc lnul k barvám, táhly mne kraje jižní, jasné, žhavý Orient. Ale dívám se dnes na to jako na určité nepochopení sebe sama. Byl jsem v témž klamu, jako když Slavíček hledal v Kameničkovském kraji techniku, která by odpovídala dojmům skutečnosti. Já zase hledal kraj, který by vyhovoval mému barevnému cítění. Domnívaje se, že v takovém kraji ještě rychleji mohu cíle svého dospěti, zabýval jsem se dokonce myšlenkou jet do Indie.

Ocitnuv se nyní již podruhé na italské půdě, neopomenul jsem navštívit umělecké sbírky největších italských měst. Protože jsem měl cestovní stipendium, bylo mou povinností zůstat delší dobu v Římě. Avšak mé myšlenky zanášely se jinými plány než antickým uměním, které jsem musil z povinnosti prohlížeti. V mém programu byla Sicilie a Indie. Seznámiv se v Římě s mnohými přáteli, běhal jsem s nimi o překot po museích. Až se mi to konečně zprotivilo; přiznávám se, že mne antické umění jen někdy zajímá.

Večer scházívala se pestrá společnost pravidelně v proslulé kavárně Caffee Greco, také českými umělci a literáty hojně navštěvované. Umělci ze všech částí Evropy rádi tuto kavárnu vyhledávají od času Goetheových, potom Ibsenových, Björnsonových až podnes. Seznámil jsem se s malířem Knüpferem a sochařem Paukertem, obětavým průvodcem všech Čechů, kteří se na něho obrátí. Rovněž poznal jsem tu malíře Obrovského, který touž dobou, požívajíc jakéhosi stipendia, prohlížel pilně sbírky. Ale především poznal jsem se u šachovnice s mladým mužem, který nadále bude mým společníkem — v nejbližší budoucnosti. Představil se: Jaroslav Hněvkovský, geometr. Byl velice štíhlé postavy, dosti vyhublý. Povaha naivní, hlas neobyčejně tenký, takže jsem musil dobře poslouchat, abych mu rozuměl. Vlasy prořídlé, světle kaštanové. Vypravoval mi, že byl jako geometr ve službách v Dalmacii, nyní že přijel do Říma, aby se dal zapsat na malířskou akademii. Z jeho líčení bylo patrno, že je člověk krajně romantický. Pravil jsem mu, že v Římě se již dlouho nezdržím, podivuje se tomu, proč vstupuje na malířskou akademii v Římě, do ústavu, který pokládám s uměleckého stanoviska za zbytečný. V krátkosti mohl poznati, že pojedu na Sicilii, kde se míním usadit. Avšak také Indii označil jsem za zemi, kterou hodlám navštívit a nevím, jak to přišlo, že mi bylo lehko rozpovídat se o Indii, jako bych ji už znal. Byla to pouze má představa, stejně jako podivný způsob, kterým se tam chci dostati.

Konečně Hněvkovský, kterému jsem asi padl do noty, rozhodl se, že do akademie nevstoupí a že pojede se mnou na Sicilii, odkudž snad podnikneme společně cestu do Indie. Také domů své matce a otci jsem již tehdy o svých záměrech psal. Obrovský prohlásil tehdy, že s námi na Sicilii pojede také. Poněvadž Hněvkovský neměl ještě vše k odjezdu zařízeno, vydali jsme se na cestu s Obrovským prozatím sami dva v dohodě, že se na Sicilii všichni sejdeme.

Z Říma odejeli jsme do Neapole, abychom prohlédli vše, co uměleckého skýtá, nevyjímaje Pompejí. Měsíčním pobytem v Tore del Greco, zrovna pod Vesuvem, a několikadenním pobytem na ostrově Capri skončeny byly cesty po Italii.

*) Počátek těchto mých dojmu a vzpomínek vyše[1] v jiném časopise. Tato kapitola je už devátá; koho zajímají tyto mé konfese, snadno si prvých 8 kapitol opatří.

Malý, pustý poloostrov, zvaný L'Isola, bylo místo na Sicilii, kde jsme našli domek k obývání, kde jsme se opravdu sešli s Hněvkovským a kuli plány o Indii.

Chtěl bych nyní vylíčit řadu krásných okamžiků, zažitých v této rajské zemi, chtěl bych napsat kapitolu z půlročního pobytu v Italii a na Sicilii, o bouřích na moři, o Etně a ruzných jiných dojmech, o tom, kterak jsme smluvili s jedním řeckým kapitánem plachetní lodi, v jedné tratorii při víně, svůj odjezd z Katanie do Afriky a odtud dále. Vše bylo připraveno.

Pojednou dostal jsem od své matky dopis, velice jímavého obsahu. Silně pocítiv, že v Roudnici na dvorku, pod třešní, sedí moje dobrá matka, která denně na mne vzpomíná a která těžce nese, že jsem tak od ní vzdálen, zatoužil jsem po domově. Ta bytost, která na mně visí celým svým životem, která se ve mně zhlíží a která mne tak nesmírně miluje! V dopise, který jsem od matky dostal, bylo psáno: »Mám slabý kašel, ale nemysli si, můj drahý hochu, že jsem nemocna. Tolik přála bych si, abych Tě ještě viděla, dříve, než vydáš se na tak dalekou cestu. Čím zanášejí se asi Tvé myšlenky, že daleko za moře toužíš? Hleď mne! Žiji zde stále na dvorku, vidím třešně rozkvétat, zrát, zelenat a zase usínat, žiji v okruhu našich malých dvou slepiček, raduji se z našeho Vořecha a Dogy, věrných dvou psů, a jsem také šťastna. Vím, že konáš jistě to, čeho potřebuješ, ale proč tak daleko chceš odejeti?«

Dopis, jehož obsah byl ještě obšírnější, působil na mne mocně. Jasně vybavily se mi vzpomínky na tuto dobrou matku, která vedla život tak podivuhodný. Považte, že jej celý ztrávila v domě s malým dvorkem, že toto nepatrné prostranství, které i vězňovi by se zdálo býti malým, stačilo úplně k tomu, aby časně ráno vstávala a v plné práci až o půl noci chodila spat. Vyjímaje krátké cesty k vedlejšímu kupci a v pátek na trh, neznala Roudnici jinak, než jak ji poznala za svobodna. Na dvoře žila malá slepička a kohoutek. V malé zahrádce se dvěma jabloněmi a dvěma hrušněmi bylo pohřbeno několik jejích milých zvířat, která již v tomto domě přežila. V patách ji všude doprovázel jeden malý, zcela obyčejný černobílý pes, zvaný Vořech, potomek předešlé Vili, a jeden šedý, Doga, na obě oči slepý. Nad oknem v holubníku párek holubů, na kamnech černá kočka a šedý, žíhaný kocour. V jednom pokoji bývali na bytě vždy dva až tři studenti, o které se jako o vlastní děti starala. Na dvorku stál ještě malý domek, všecek divokým vínem zarostlý, přestavěný na atelier, s velkým skleněným oknem. Nyní ovšem byl zcela opuštěn. Pod oknem tohoto domku stály na dvoře dvě velmi plodné třešně, jedna višně a švestka.

To byl celý svět, ve kterém život trávila moje matka, zabývajíc se myšlenkami na svého syna, a těžce, ale oddaně nesouc smutný osud provdané své dcery.

Otec byl málomluvný člověk. Ve svém mládí, jako znamenitý student, podporován byl Josefem Barákem. Vystudovav, byl hodně politicky činný, načež jako politický vězeň odsouzen byl na šest let do Svatováclavské trestnice. Častokráte vypravoval mi o podivném dni, když nic netuše, po dvou letech, o půlnoci byl propuštěn. S holýma rukama, opuštěn a oklamán přáteli, šel jako zmámen přes pole a lesy, neznaje žádného nového cíle. Vzpomínal často do trpké minulosti. Jeho život byl pravidelný jako stroj.

S matkou nesmírně rád jsem hovořival. Naslouchala mému líčení o cestách, o moři, o městech a všech zažitých dojmech.

Na konci mi vždycky říkávala: »Co je to, milý hochu, všechno! Podívej se na ty stromy, kterak kvetou. Může být v světě něco krásnějšího? Hleď, máš v světě většího a oddanějšího tvora, než jsou tito dva psi?« Podívala se při tom na Vořecha, který hned zavrtěl ocasem a vyskočil jí na klín. Dogu zavolala, a ze dveří již letěl velký, slepý dog, s opatrností předníma prackama ke předu vyšlapuje, aby na něco nenarazil. Uši maje vzpřímené, jednou na pravo, podruhé na levo několik kroků poskočiv, nevěda, z kterého místa hlas uslyšel. Teprve když Vořech zaštěkal, dog rovnou a s určitostí doběhl k cíli. Vořech otevřel tlamu na celé kolo a jakoby Dogovu hlavu chtěl polknout. Oba psi začali spolu dovádět. Dog uchopil do zubů hadr, o který zakopl, a Vořech snažil se mu jej vytrhnouti, uchopiv jej za druhý konec. Nastala bitva o hadr, a psi dováděli, jako dva uličníci. Matka je se zálibou sledovala a stále k některému z nich mluvila. Já pochybuji opravdu, že by ti psi nebyli rozuměli každému jejímu slovu. Tak také holubi. Na zavolání sletovali s holubníku před matku na zem a dělali poklonky, při tom si povrkávajíce. Matka mi říkávala: »Ty ani nevíš, jak mám ta zvířata ráda a co zábavy mi způsobí.« Vořech byl prý na holuby nesmírně žárliv. Vskutku také, když zavolala holuby, Vořech se ne-

dal udržet a nenechal žádného na zemi usednouti. I když jedl spolu s Dogem s jedné mísy a snažil se rychle jísti, aby nebyl ošizen, stačilo vykřiknout slovo »holubi« a už letěl, zanechav jídla. Když přiběhl zpět, měl ovšem už talíř zcela vylízaný a smutně koukal. Ale slovo holubi stačilo, aby ho všechna sentimentálnost opustila.

Matka uměla se rozhovořit také o těch stromech na dvoře, jako o lidech. Znala každou větev, věděla, jak jsou smutné, nemají-li vláhy, viděla odměnu v tom, když hojně třešní se na nich urodilo. Sledovala je, když se na jaře probouzely k novému životu a mluvila k nim, litujíc jich, »chudáčky opuštěné«, když zapomněla podati jim vody. A slepička s kohoutkem? Oba vsedli jí do klína a nechali se hladit, mhouříce při tom oči a tvářice se, jakoby rozuměli dětinným řečem matčiným.

Jinak celý den matka strávila uklízením, vařením, praním, jen aby vše bylo v nejlepším pořádku a aby se našim studentům dobře vedlo. Také ti měli ji rádi jako svou matku. Bylo opravdu podivuhodné, s jakou zálibou a dukladností dovedla se všemu věnovati. Večery trávila s brýlemi na nose při čtení nebo psaní dopisů pro mne nebo dceru, anebo seděla a odpočívala, oddávajíc se vzpomínkám na své děti.

Všechno to se mi tak živě v paměti vybavilo, když daleko v cizině četl jsem její dopis. Nesmírná touha se mne zmocnila vrátit se domů. Rozhodl jsem se okamžitě. Ani jsem dopisu nenapsal, vsedl jsem do vlaku a ujížděl domů, věda, jakou radost tím matce způsobím, objevím-li se náhle v Roudnici. Viděl jsem, kterak psi, dívající se s okna, s jásotem a štěkotem poběhnou mi naproti, kterak mne matka v nezměrné své lásce obejme.

Cesta k domovu byla dosti dlouhá a srdce mi nedočkavostí a radostí tlouklo, když jsem se mu blížil.

Avšak jaké hrozné překvapení mne očekávalo. Nebylo psů v okně, kteří by mne očekávali, nebylo matky, která by mne přivítala. Pouze otec a sestra v slzách němě a zdrceně mne pozdravili. Když jsem otevřel pokoj, ležela tam matka na stole v rakvi, mrtvá, s lehkým úsměvem ve tváři. Pod stolem, pod rakví ležel věrný Vořech.

Odpoledne již vynášeli rakev z domu. Nemusím nikomu líčit hroznou tu ránu, kterou mi nelítostný osud zasadil, nedovedu ani vylíčit nesmírnou bolest a lítost, kterou jsem musil vytrpěti. Nemám dostatek slov, abych popsal smutek a pustotu, která vanula domem, odkudž unikl život, když srdce jeho přestalo tlouci.

Mrtvý byl dům.

Mrtvé moje nitro.

Ve chvíli, když měla být odnesena rakev, dostavili se její milí studenti a odevzdali mi v slzách věnec se stuhou a nápisem: »Na věčnou památku naší drahé matce.« — Takový byl můj návrat z Italie do vlasti.

*

VEČER V DIVADLE.

Německy napsal Robert Walser. Přeložil Jaroslav Dohnal.

Seděl jsem na galerii veseloherního divadla z . . . ského, sklenici piva maje nedopitu vedle sebe, oharek doutníku v zubech, mezi studentkami, dělníky a tlustými ženštinami. Vzduch byl už téměř k zalknutí. Zdálo se, že sádroví andělé na stropě divadla se rozplývají v potu. Chvílemi nahnul jsem se přes pažení, abych viděl, co se dole děje. Tam dole seděli u stolů hustě stěsnáni mladí lepší lidé, dopisovatelé z bankovních domů, studenti, jejichž obličeje vznešeně se dívaly z vysokých stojatých límců, starší, jemní páni, kteří milují život, a dámy z domněle dobré rodiny. Na balkoně v červených sametových křeslech seděla honorace; zdálo se mi, že poznávám několik více méně ctihodných literátů, mimo jiné jistého redaktora, chlapa, jenž už znechucoval čtenářstvo svými ustavičnými »beletristickými procházkami«. Znal jsem ho poněkud. Podobal se dobromyslnému, rozšafnému prasečkáři, bylo však možno čítati jej přes to k těm lepším. Byly tam nádherné dámské klobouky, a krásné, dlouhé, k rukám těsně přiléhavé rukavice, sahající až nad plný, ohebný loket. Prostřed sálu visel se stropu lustr a vrhal zářivé světlo na lidi.

V tom udeřil kdosi krátkými, tvrdými úhozy na klavír, že to zahřmělo jako mocně zvučící varhany. Klavirista měl dlouhé, černé vlnivé kadeře a krásný profil tváře. Nádherná hra na klavír byla neviditelným, vážným andělem s velikými křídly, jenž svými perutěmi zlehka se dotýkal smyslu divákův a posluchačův. A pak se vyhrnula opona a hráli veselohru, jako by to bylo bývalo předeno bavlny, jež napiali mezi dvě rukou, aby je navinuli na cívku. Odbývali to po čertech. Ředitel hrál hlavní úlohu. Za přestávek upadal jsem ve zvučící snění. Bylo mi, jako by nahé, smělé, kamenné postavy po obou stranách jeviště na svých podstavcích ožívly. Vlastně bylo to asi všechno zbytečné. Klavír stříkal na mne neustále svými tóny, spral jej ďas, viděl jsem štíhlé ruce hráčovy, jak do něho bil, tančící nahoru a dolů po bílých klávesách, a byl bych s velmi velkou rozkoší vítal půlhodinnou přestávku. Pode mnou, na balkoně, čistila si nos jakási starší dáma šátkem, jenž byl strašně přeplněn krajkami. Zdálo se mi všecko krásným a nekonečně čarovným. Číšníci se ptali, přejí-li si piva. Tato směšná otázka připadla mi podivnou. Jak jen mohou ti lidé k někomu přistoupiti a otázati se ho, přeje-li si čeho píti? Jeden z číšníků měl čistý obličej s ježatým knírem, nebylo viděti ničeho, než ten obrovský, navoskovaný knír a dvojici velikých, tmavých žhou-

cích oči. Zářily jako světélka v lesním přítmí. Jiný byl bezvousý, chorobně bledý a strašně vyhublého obličeje, že mu až lícní kosti vyčnívaly jako bradla skalnatého břehu.

Od tohoto jsem si vzal sklenici piva, zaplatil jsem ihned a vstrčil do úst nový doutník. V tom vrhl mi klavír novou, mocnou vlnu do obličeje, na prsa, do rukávu, až jsem myslil, že se budu musit poohlédnout po nějakém ručníku, abych se osušil. Ale paprsky žlutavě plápolajícího lustru již to obstaraly, a nebylo mi ani třeba obávat se. V přestávce přišly chvíle, kdy jsem se domníval, že se mi z obou očí utvořily dlouhé tenké tyče, a že se jimi mohu dotýkati ruky jedné z dam, které seděly pode mnou. Zdálo se však, že nepozoruje ničeho, neboť se tomu nebránila, a to, co jsem činil, bylo přece nestoudné.

Těsně vedle mne seděla jakási panská služka, mile vypadající, malé, titěrné stvořeníčko; zeptal jsem se jí, jak se jmenuje, řekla to tiše. Vlastně mi to řekla spíše očima a oběma svými do žhava rudými tvářemi nežli ústy. Jmenovala se Anna. Objednal jsem jí sklenici piva a foukl jí do obličeje kouř, abych ji rozesmál. Její oči zářily vlhce a temně. Bylo to, jako by se třpytilo dvě malých kuliček z černého stříbra. Dole na balkoně seděla baronka Anna z Wertenschlagu, také Anna, ale zcela, zcela jiná. S barončina klobouku splývala dlouhá, kadeřavá péra jako umírající ptáci. Tetelila se, jakoby jimi byla prochvěla lehká vlna nevypověditelné lidské bolesti. Dáma seděla v temně černém šatě, jenž se dole mocně vzdul, zaujímaje místo pro tři nebo čtyři osoby, mezi dvěma mladými, ale jak se podobalo, málo nebezpečnými kavalíry.

Tu se zase vyhrnula opona, a veselá hra s rozpustilými komornými harašila dále. Na jevišti předváděli, jak jakási zbohatlá měšťanka musila líbat chudé šlechtičně vznešeně a nedbale nastavenou ruku, poněvadž toho žádal starý, dobrý mrav. Když však šlechtična odešla, měšťanka lála jí, a jistě nikoli neprávem, a s opovržením plivala na koberec v hraběcím pokoji, kde se přijímalo. Její počínání vyvolalo na galerii bouřlivý souhlas osvědčující smích. Dokonce kdosi vykřikl: »Bravo!« Patrně asi nějaký zuřivý republikán, jenž nenáviděl šlechtu. Z dolejších končin ohlédlo se nahoru několik tváří s úžasem a i s patrným pohoršením na toho sprosťáka, jenž projevil svoji pochvalu tak nahlas a takhle neomaleně. Ale těm, kdo seděli dole, bylo by bývalo dojista lépe slušelo, aby se alespoň trochu mírnili; neboť už v nejbližším okamžiku na to se ukázalo, že i mezi nimi jsou tací sprosťáci. Vystoupil ředitel v roli manžela; jeden ze studentů, báječně dobře oblečených, pronesl směrem k jevišti jakýsi vtip. Smích. Publikum přijalo vtip s povděkem, a všeobecně se čekalo, že i umělec se mu zdvořile usměje. Ale po tom nebylo ani stopy. Ředitel, zrudnuv ve tváři hněvem, a s chvěním těžko potlačované nevole ve hlase, obrátil se k obecenstvu, a opovržlivě se usmívaje pravil:

»Velectěné dámy a pánové!« (Co chce? Co je mu? Co se stalo dole? přemítali jsme my nahoře na galerii.) Právě jste slyšeli, jak jsem byl urážen. Kdyby to nebyla jen banda nedospělých kluků (celá galerie natáhla krky), kdyby tu nebylo důstojných lidí, které vidím před sebou, těsně hlavu na hlavě, při živém bohu, nemyslel bych si, že jsem snad tygrem, nikoliv, ale jako zcela obyčejný člověk bych se vrhl mezi tu rotu a zfackoval bych je všecky, jak tu jsou, jednoho po druhém. Mnoho jsem viděl a mnoho vytrpěl ve svém uměleckém povolání, ale když po mně teď, když už jsem sestárl, kdy už jsem došel skoro na konec své dráhy, plivne takový zmetek ... promiňte. .

A hrál dále. Nikdy už, co jsem živ, neviděl jsem tak nádherného, mistrného potlačení lidského hněvu jako tenkrát v té chvíli. V celém divadle bylo ticho, že byste byli myš slyšeli. Byl bych mohl přísahat, že jsem slyšel, jak divákům bijí srdce. Ponenáhlu jsme zapomínali na ten nechutný výstup. Zdálo se, že neomalený student se zvedl a zmizel bez hluku, k čemuž ovšem měl příčin víc než dost. Annina hruď zvedala se a klesala rozčilením; teď se usmála. Kus byl takový milý, takový ryze vídeňácký. Dobré, staré, solidní výrobv. Vystupovalo tam několik děvčat, která toužila po muži, rozumí se, že každá na konec nějakého dostala. Vystupovali také úředníci z kanceláří, v slaměných letních kloboucích, s hůlkami, nasládle hovořící a vybírající slova. I husar tu byl v přiléhavých spodkách a v nádherných vysokých botách, a příliš si o sobě myslel. Brzo jste byli v zahradě, brzo v chudobné světnici, brzo na silnici, brzo zas ve vrchnostenském kabinetě. Na důkaz úcty se řediteli hodně tleskalo; bylo to vlastně hloupé a surové, a přece to tomu člověku lichotilo. Ti lidé chápou konečně rozdíly, a jsou i schopni vlastních myšlenek.

Potom byla zase přestávka, a zase mne udeřila hudba, že jsem až dokořán otevřel ústa, abych mohl lépe naslouchat. Anna, panská, mluvila o zvycích svých pánů, při čemž ovšem vytýkala spíše směšné jejich stránky; poslouchal jsem upjatě hudbu, a jen tu a tam zalétlo ke mně slůvko z toho, co klevetila. A zase přišlo strašné vedro, jehož účinky počaly se ihned jevit na čelech a pod pažemi. Číšníci sbírali sklenice s jakousi rozmrzelostí, a dole pobíhali, očumovali a panáčkovali lumpové kolem Anny Wertenschlagovy, dobře vědouce, odkud peníze koukají. Celá galerie se potila, pekla, smažila a dusila. Tlusté ženštiny lepily se sukněmi i spodničkami k prknům hnědě natřených, sklapovacích křesel, sdělovaly to jedna druhé, a křičely strachem a zadostiučiněním. Mnohé si utíraly kapesníky s čela pot. Anna Wertenschlagova pozvedla hlavu: jaké to nádherné oči! Pak přišlo poslední jednání, a pak se šlo domů. Co jsme odcházeli, pianista ještě cosi zahrál. Schody se chvěly pod tíží kroku.

Venku pršelo. Baronka vsedla do vozu, a kočár odhrčel.

LADISLAV QUIS.

I.

Quisova prvá knížka »Z ruchu« vyšla v roce 1872, v jednom z těch let, kdy se politicky, literárně i společensky žilo životem »za živa pohřbených«. Však vyšla také nákladem vydavatelovým. Hálek ji uvítal v Národních Listech obšírnější kritikou: málo

pohladil, hodně škrábl, zase pohladil. »Z ruchu je prý mosaika skládaná z dobrého i nedobrého; Quis prý nevybíral, ale sebral všecko, jak se mu co namanulo; kniha o polovic menší byla by dvakrát lepší; oddíl prvý a třetí jsou prý nejlepší, ač . . . a ku konci doufá, že se příště shledá s Quisem pouze u výboru a tu ho uvítá rád; v této knize je mu kvas jen pouhým kvasem.

Řekněme však, že Hálka zarazilo něco jiného: v knížce Quisově nebylo oné nasládlé naivní sentimentality, jež byla vlastní tehdejšímu knížeti naší poesie a celé jeho škole. Mladý Quis byl drsný, nahořklý, jeho forma byla úsečná, epigramatická, jeho sloka se nedala zpívat, jen deklamovat, na jeho nástroji nebyly struny z beránčích střev, ale z kovu. Slovem: byl Nerudovcem. Celým svým duchem, založením a — přátelstvím k zbožňovanému a neuznávanému mistru. Hálka jsem měl rád a myslím, že on mě též; byl to muž zlatého srdce a vzácné přímé povahy. — — A přece byl Neruda jemnější, citlivější než Hálek. To jevilo se také v kritikách, jež oba psali; v těch Hálek — zkusil jsem to sám na sobě — dovedl být drsným, kdežto Nerudova kritika, třeba odsuzovala, přece nikdy nebyla zbytečně bezohlednou« — tak vyznává po letech Quis ve svých vzpomínkách.

Quis Nerudovcem zůstal, nemohl jinak, a přátelství k mistru a pánu trvalo v něm do posledního dechu.

Ta jeho prvá knížka by stála za otištění. Sám chtěl ji asi vymazat ze své minulosti: nejlepší čísla její zařadil do sbírek pozdějších, jiná přepracoval — ale v ní je syn své doby, nevýznačné bezbarvé doby, která bývá hotovou kletbou pokolení, jež v ní vzešlo. Pták, jemuž slabá křídla nedovolí vznést se k oblakům, vyleze na kopeček za rodnou vískou, dívá se ku kalnému nebi a vykřikuje drsným hlasem nejasné své touhy. Ta knížka by se měla otisknout — právě z těch let je každý dokument české duše vzácný.

Potom byl žurnalistou, ale ne dlouho, jako advokát usadil se ve venkovském městě. Literatuře zůstal věren. Psal verše, překládal. Překládal z Goetha, Schillera, Kolcova — svědomitě, dobře. Napsal knížku ballad, knížku písniček, knížku epigramů. Ballady jeho stůňou nemocí, jakou stůňou náboženské obrazy dnů našich — nedostatkem víry tvůrcovy. Psát o přízracích, vilách, vodnících — a sám v ně nevěřit, ba, stát při tom, usmívat se a čekat, že dojem děsu, hrůzy a údivu ozve se v čtenáři — toť dnes pochybeno. Nemá-li člověk daru velikého umění plastiky slovní, kouzla ohebného verše a — když ne víru vlastní — pak aspoň víru duše lidové, jak to vše měl K. J. Erben; nebo nedovede-li transponovat verše na barvy, báseň na obraz a vystihnout — dle imperativu látky — uměním slovním na př. malířské umění Rubensovo, Dürerovo, Brueghelovo a jiných, jak je toho klasickým dokladem Neruda, pak jsou takové ballady anekdotou, groteskou, paskvilem. Ballady Hálkovy, ballady Vrchlického! Nevím, kdo vyslovil požadavek, že ballada má být sevřenou epickou tragedií, ale věřím, že spíše lze napsat obstojnou pětiaktovku, než dobrou balladu — ztroskotali jak Hálek, tak Vrchlický v tom i onom, a Němec Schiller je svědkem, že ani dobrý tragik nemusí umět stvořit ještě obstojnou balladu. — Co Quis pro balladu měl, byla úsečnost výrazu, stavba verše, sevřenost formy — věci, které kdysi přinesly mu blahovolnou pochvalu Nerudovu (Neruda ostatně ze své záliby pro epiku uvítal a fedroval rád každou ukázku její a každý pokus!) a věci ty zajišťují balladám Quisovým v literární historii — když ne život — aspoň místo.

Jeho Písničky by nazval jiný autor svými romancemi. Tak aspoň jsou příbuzny balladám jeho, jak romance bývají. Tam svět duchů, divů, působení metafysických sil, zde reálnost, typy z ulice, figurky maloměstské a venkovské sunou se v prostých příbězích lehounkou formou, často na lidový popěvek upomínající, před zrakem čtenáře. Sloky ty mají většim dílem refren, který v některých číslech jest vůbec jejich silou. V letech, kdy Quis vstoupil do literatury, byl francouzský básník-písničkář Béranger na vrcholu evropské slávy. Quis ho nenápodobí — ale mimovolně přejal jej v sebe, přetvořil jej v sobě a vydal jej v českém člověku. A zase způsobem svým: trochu drsným a ostrým ve výrazu, úsečným a břitkým v kontuře, s humorem a satirou v traktaci — a bez těch, řekl bych, citových akordů, jež jsou příznakem písničkáře francouzského.

Humorem a satirou Quis vládl — o tom svědčí i knížka jeho Epigramů. A rád bych řekl, že se čestně přiřaďují k střelám Čelakovského a Havlíčkovým — kdyby . . . ano, kdyby . . . kdyby byl Quis opatrně nebyl vždycky zastřel cíl, do něhož svými šípy mířil. Ale to není vlastně vinou jeho, to je tragickou vinou celé té doby a té generace. Zamířil-li Čelakovský a spustil — šíp trefil a zabodl se v hruď oběti, item Havlíček: nikdo nebyl nikdy v pochybách,

a není dodnes, komu že ta ona jejich rána platila. Pak taková střela měla ovšem účinek. Ale epigramy Quisovy nesou se jaksi do vzduchu, autor úzkostlivě takřka střeží každého bližšího označení, každého zřetelnějšího výrazu — střílí, ale až když byl zastřel opatrně cíl... Říkám, tragická vina celé generace. Kdo mi uhádne, komu dávají Čechovy Petrklíče za pravdu? Obráncům Rukopisů či útočníkům na ně? Co vězí za Hanumanem? Nač mířil Vrchlický — moravskou kritiku a později nás mladší vyjímaje, jež označoval zřejmě — ve svých časových invektivách? A tak tu stojí z celé té řady let zas jen jediný Neruda, jenž, když stáhl někomu skalp s hlavy, vědělo se určitě: to je páter Štulc, to je páter Kulda, to jsou Staročeši atd. A proto: tragická vina doby? Či spíše: proto doby, že generace? Satira poušténá do větru nemá více ceny než pýří pampelišky... Cítili tíhu poměrů, viděli chyby a zlořády, ale nepráskali je, práskali jen pro zvuk a zafičení.

Ještě dvě povídky veršem vykazuje básnická činnost Quisova: Třešně a Posvícenská mše. Dobré, realisticky líčené a humorem nesené věci.

Celkem v celé té puvodní činnosti své stojí tu člověk pevný, čestný, vysoce vzdělaný, česky cítící — ale spiatý přátelskými svazky se zástupci všech literárních i politických směrů a proto neurčitý a plný ohledů ve svých časových výpadech; básník bez sentimentality citu tvrdý ve výrazu, kde přemýšlí — deklamuje, kde vzpomíná a prorokuje — řeční; jeho chtění bylo větší než síla jeho, úmysly jeho však vždy nejčistší.

Ale význam jeho jako literáta neleží vlastně v oboru verše... —*by*—

✱

JASNÉ POJMY.

(Příspěvek ke slovníku vzdělaného člověka).

I.

Pavel Sabatier v Životě sv. Františka Assisi praví (překlad dr. M. Komínkové, vydal jej Josef Pelcl 1905):

»Jsou náboženství, která směřují k božstvu, náboženství, která směřují k člověku. Opakuji ještě jednou, že rozhraní mezi oběma těmito skupinami je čistě ideální a umělé; mísí a zaměňují se často tak velice, že je třeba velké námahy k jich rozlišení, obzvláště v přechodním pásmu, kde je umístěna naše vzdělanost; ale blížíme-li se pólům, uvidíme, jak znenáhla charakter se projevuje.

V náboženstvích, která směřují k božstvu, soustřeďuje se všechna snaha v kultu a zvláště v konání obětí. Cíl, k němuž se směřuje, je změnit úmysly bohů, kteří jsou mocní vládci, jejichž pomoc nebo přízeň třeba zakoupiti dary. Většina pohanských náboženství náleží do této kategorie

Ostatní náboženství naproti tomu směřují k člověku: jejich úsilí cílí k obrození srdce a k proměně svědomí. Oběti mizejí nebo spíše z vnějších stávají se vnitřními. Buh je chápán jako otec vždy ochotný přijímati ty, kteří k němu jdou. Obrácení, zdokonalení nebo posvěcení stávají se převahou náboženskými fakty. Obřad, modlitba přestávají býti zaklínacími formulemi a stávají se reflexemi, rozjímáním a projevy mužné snahy. Kdežto v náboženstvích prvního druhu kněžstvo hraje podstatnou úlohu jako sprostředkovatel mezi nebem a zemí, v náboženstvích směřujících k člověku kněz nemá žádné role, poněvadž každá bytost sama vstupuje v přímý poměr s Bohem.

Proroci israelští byli první, kteří vymezili s přesností do té doby neznámou východisko kultu duševního (Isaiáš I., 10—17, srovnej Joel 2, Žalm 50): »Slyšte slovo Hospodinovo, knížata Sodomská, ušima pozorujte zákon Boha našeho, lide Gomorský! K čemu jest mi množství obětí vašich? dí Hospodin. Syt jsem zápalných obětí skopců a tuku krmných hovad a krve volků a beránků a kozlu nejsem žádostiv. Že přicházíte, abyste se ukazovali přede mnou, kdož toho z ruky vaší hledal, abyste šlapali síně mé? Nepřinášejte více obětí oklamání... Nov měsícu vašich a slavnosti vašich nenávidí duše má; jsou mi břemenem, ustal jsem, nesa je. Protož, když rozprostíráte ruce své, skrývám oči své před vámi, a když množíte modlitbu, neslyším; ruce vaše krve plné jsou. Umejte se, očisťte se, odvrzte zlost skutku svých od očí mých, přestaňte zle činiti. Učte se dobře činiti, hledejte soudu, pozdvihněte potlačeného, dopomozte k spravedlnosti sirotku zastaňte vdovy«. —

SHAWOVA HRA O PRONÁSLEDOVANÝCH KŘESŤANECH.

V Národním divadle hrána v pátek dne 17. září po prvé tříaktová »pohádková hra« (v češtině: žertovná) G. Bernarda Shawa Androkles a lev (překlad Karla Muška). Androklův lev se zde skutečně objeví, dává si v prvním krátkém dějství (»slzy kanou mu z očí«) vytáhnout trn z raněné nohy a vystoupí pak ve třetím jednání při císařských hrách v římském cirku, kde mu předhozen k rozsápání bývalý jeho zachránce. Příběh, spojený ve druhém a třetím dějství ještě s jinými postavami zajatých a odsouzených křesťanů římských, nabyl u Shawa vesměs významu symbolického, takže děj i osoby mají plnou platnost teprve, když uhodneme, co napovídají. Shaw, jenž ve svých dramatických pracích probral již tolik ruzných otázek soudobých, musil se posléze vyslovit důkladně také o náboženství a vybral si k tomu křesťanství v oné jeho první době, kdy ze svého povržení povznášelo se znenáhla k úkolům náboženství státně uznaného. V několika osobách, třech, čtyřech,

dramatik vidí celou jeho budoucnost a neslibuje si od ní praničeho rozhodného. Kdo, jako řecký krejčík a domnělý čaroděj Androkles, od přirozenosti byl měkkým dobrákem, ústupným manželem zlé ženy, něžným milovníkem a opatrovníkem zvířat, ten jím beze změny jistě zůstane v novém náboženství. Ale kdo, jako hromotluk Ferrovius, svou bytostí odevždy byl nebezpečným, prchlivým divochem, urputným násilníkem, ten bude nových náboženských pravd užívat leda jako záminky k násilnickým činům; bude »obracet na víru« pozdviženou, výhrůžnou pěstí a při první příležitosti prokáže náležitou schopnost, být věrným sluhou a bojovníkem caesarovým. A kdo, jako schátralý hýřil Spintho, narodil se nenapravitelným rozmařilcem, brodícím se v kalu neřesti, ten uvítá nové náboženství právě jen jako útěšné povzbuzení, aby se volně oddal svým choutkám, že na konec snadno získá odpuštění i smíru trochou oddané, obětavé víry. Přirozenost je Shawovi něčím příliš podstatným, hluboce a pevně zakořenělým, aby to náboženská nauka mohla zpřevrátit anebo ozářit vyšší hodnotou. Proto i hezká patricijka Lavinie, nejušlechtilejší a nejuvědomělejší ze všech Shawových zajatců, musí prohlásit Ferroviovi: »Víš, že nejsem vždy křesťankou. Myslím, že nikdo. Jsou okamžiky, kdy zapomínám vší své křesťanské povinnosti a kdy ze mne vyrazí něco zcela samo sebou, jako dříve.« Římský setník by dosvědčil, že toto »něco«, co vyráží zcela samo sebou, zakládá nejsvůdnější její půvab.

Nevyplývá z toho, že Shaw chtěl svou »pohádkovou hrou« říci něco proti křesťanství. Jeho Lavinie má o tom ve druhém jednání krásnou přednášku ke dvornému setníkovi a bylo by si jen přáti, aby laškující mladí muži a mladé ženy hovořili často o předmětech tak vysokých se stejnou lehkostí a stejným upřímným vznícením. Náboženství řečnice Shawova pokládá za tak velkou záležitost, že je ochotna, ihned se spřátelit s každým člověkem opravdu náboženským, ať si jakkoli jmenuje božskou vůli, jež lidi stvořila. Kdyby Lavinie mohla být jista, že římský setník v podobě Dianině uctívá to, čemu se ona koří v náboženství svém, bez váhání poklekla by vedle něho před jejím oltářem a modlili by se spolu »jak dvě děti«. Ale Římané, kteří pálí a nutí pálit kadidlo před sochami svých bohů, nedělají toho z vroucí, pravé zbožnosti, jejich bozi jsou toliko vnější zástěrou jejich krutosti a hltavosti, rouhačství a útisku: »Žádají-li ode mne, abych před lidmi svou duší zaručila, že ta protivná modla představuje Boha, a abych potvrdila, že ta všechna špatnost a křivost prýští z božské pravdy, k tomu nesvolím nikdy, i kdyby mi uložili tisícero hrozných trestů smrti.« Nesmí se tedy do Shawových úmyslů vkládat nic ani proti důvodnosti a rozumnosti křesťanského mučennictví. Ukazuje sice Shaw na Androklovi, Ferroviovi, Spinthovi, jak rozličné byly pohnutky mučennického sebeobětování, jak u jedněch pusobil smysl pro čest, u druhých prostoduchost, u třetích bázeň před věčnými tresty, avšak Lavinie velmi důrazně a přesvědčivě ubezpečuje, že by křesťanští zajatci šli na smrt, i kdyby bylo pohádkou všecko, k čemu se vztahuje jejich víra; umírají »pro něco většího«, čeho nelze ani slovem vystihnout, poněvadž, kdyby se to mohlo vystihnout slovem, bylo by to příliš nepatrné, aby kdo za to umíral. »Věřím, že umru pro Boha, neboť nic jiného není skutečně dost velkým,« — a nebude-li jí souzeno zemřít mučennickou smrtí: »Budu žít a bojovat pro příchod Boha, jenž ještě nepřišel.« Shaw dokonce zřejmě, v postavě Androklově, přijímá za svůj křesťanský ideál všeobecné něžné dobroty, do níž zahrnuje i zvířata, a jen to arci musí být dobrota chráněná nepřemožitelnou lví silou, neboť jen taková silná dobrota bude si moci dobýt platnosti a uznání, podrobí si sama caesara!

Divadelní hra, která na jevišti jedná a učí jednat o myšlenkách a otázkách tak svrchovaně závažných, jest již proto neocenitelnou repertoarní vzácností, které nutno vřele si všimnout. A Shaw přidává k tomu ještě svou zábavnost a napínavost, smělou původnost a živost svých výjevů, obsažnost, vtip a povýšený humor svých dialogů. Kus pralesa s poraněným lvem, jenž vyděsí putujícího, unaveného Androkla a jeho zlou, hašteřivou ženu, — římská silnice s trojobloučnou branou, kudy procházejí rozpovídané průvody vojáků a zajatců, kde velitelé provolávají své rozkazy a městští hejskové slídí po pikantním vyražení, — den her v římském cirku, s úředníky, gladiátory, císařskou družinou, křesťanskými mučenníky a šelmami, se vším ruchem příprav, sporů, dvorského účastenství, s osvobozenými mučenníky, — je to exotické, pestré, barvité, má to ráz důvěrného a bohatého seznámení se zapadlým, dávným světem, přináší to nový a nový rozmanitý vznět pro divákovu dychtivost. Dramatik zdá se zacházet jako Shakespeare zcela libovolně a příliš po

domácku s římským starověkem, a přece sotva kdo se ubrání dojmu, že zrovna tak asi lze si ještě nejspíš věc představit: tak asi že nejspíš úředně mluvívali centurioni a setníci, tak asi že se hádávali zápasničtí odborníci, reciatoři a sekutoři, takový asi že byl kamarádský poměr mezi křesťanskými zajatci a jejich hlídači, jimž oni vařili, spravovali šaty, psali listy a udíleli praktické rady. U Shawa každý je si jasně vědom své dané přirozenosti, všichni od caesara až do strážce ve zvěřinci bez obalu jí popouštějí uzdu a ona takto nahrazuje studovanou historickou věrnost. Zachází-li často až k opovážlivé neúctě, jež na pohled nedbá žádných zřetelů, má za to, mimo ráz pravdivosti, ještě dvě jiné výhody. Jednak dává předním postavám Shawovým (Ferroviovi, Spinthovi, Lavinii, Androklovi i setníkovi) niterné drama, jež se rozvíjí s plnou vahou poutavé osudnosti; jen navrchu je to symbol a komedie, vespod jsou to pohnuté a zvířené příběhy duší. A jednak rodí se odtud v Shawově společnosti svrchovaný humor, humor vespolné srdečnosti a veselé družnosti. Jsou vespolek srdeční a vesele družní, i když se na sebe vrhají, dívají se na svou krutost nebo násilnost jako na povinnost a nutnost obecně uznanou. Sousedský lev! Sousedský caesar! Zahrávající si Ferrovius!

Jen se nesmí Shawův humor strhovat v pouhou burlesku, a jeho niterná dramata musejí být vzrušenými niternými dramaty, jež zaměstnávají celou bytost. V Národním divadle někteří herci snažně se o to přičiňují, p. Boleška v tenkém, mrštném a citlivém krejčíkovi, p. Hašler v uděšeném, vyjeveném Spinthovi (bývalou mladou hezkost je málo znát), p. Matějovský v odměřeném a patricijském setníkovi, zvláště pak p. Hurt v rozkročeném, přidrsnělém centurionovi. Ferrovius, jako obyčejně u p. Nového, byl zahrán poněkud bez odstínů v tónu a nikoli tak, jak si ho představuje Shaw: se žhavostí a ostrou, prudkou vznětlivostí, jež »hraničí se šílenstvím«. Rovněž Lavinii nedostávalo se pravého půvabu, řádné zřetelnosti, vznešenosti a myšlenkového posvěcení; zdála se být jen povídavou šveholkou. Lva p. Váňova dlužno pochválit, že se vyhnul fraškovitosti a hleděl udržet lví mohutnou uskrovnělost prostředků. Třetí dějství bylo v uspořádání poněkud popletené a zmatené. *jv.*

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

* Národní divadlo, mimo »Androkla a lva«, uvedlo v poslední době na jeviště také americkou veselohru G. B. Fernalda Co máme rádi (Puvab, jemuž se podivujeme). Mělo by být vlastně »Co máme rády«, neboť jde o vkus ženský. Po tři akty útočí tam na slečnu Grace Challismorovou starý typ divadelního milence, ten, jenž prudkou smělostí chce se rychle dostat k cíli. Stanley Miles vpadne bez okolků s náhodnou záminkou do domu tety Graciny, nabídne se hned za ženicha vypočítávaje všecky své přednosti, podnikne za bouře krkolomný let v závodním aeroplanu, zmocní se tajně Graciných návrhů na úpravu villy, kterou si vyhlédla, koupí villu sám, zařídí ji podle Gracina vkusu a jen místo malířského atelieru udělá dětský pokoj, ale vše marně, Grace Challismorova setrvá v ironické odmítavosti až do konce. A tu teprve vyloží, že divoký dobyvatelský způsob Stanleyho Milesa se přežil, dnešní mladé Američanky žádají, aby se k nim zamilovaný nápadník blížil jemně a zdrželivě, má jim popřávat času, být trpěliv na nenáhlý vývoj jejich náklonnosti. Nepochopí-li toho, může najisto čekat, že půvabné mladé dámy budou se záhadnými, klidnými úsměvy nevzrušenosti přihlížet k jeho ráznému počínání a že se nedají chytit ani žádným průkazným usvědčením. Je to zároveň lekce pro diváka, aby byl obezřelejší a moudřejší: líbila-li se mu dramatická útočnost Stanleyho Milesa s náhlým překvapováním a sensačními závody aeroplanovými, doví se v poslední chvíli, že se mu neměla líbit. Měl si k ní zachovat touž pokojnou vlažnost jako jednotlivé osoby seskupené kolem ústřední dvojice. Sledují totiž neúchylně své vlastní myšlenky a starosti, jakoby se kolem nich a před nimi nic nedělo, a je to skoro nejlepší puvodnost americké veselohry, některé ty kousky dialogů, kde každý mluví pořád své, nedbaje nikoho druhého: teta o koflících a synovec o ženění.

Grace Challismorová měla v Národním divadle zralé, vybujelé tělo, málo dívčí, a podobně také zralé, zkušené vystupování usedlé ženy, která se přenesla již přes všechny zápasy citů. V Stanleym Milesovi p. Steimar hrál jednou zase delší úlohu, hleděl si salonní zevní uhlazenosti, udržoval plynně v netržité čáře proud hovoru, ale nevyvaroval se ani tu svých obvyklých zpěvavých konců větných.

* V Městském divadle vinohradském měli za září dvě novinky. Jednou byla Lothara Schmidta (recte Goldschmidta) tříaktová veselohra Ženské srdce (Kniha ženy). Podle francouzských vzorů podává se v ní návod, jak lze podvádět tu manžela a tam manželku tak, aby oba přes podezřelé příznaky a odůvodněné pochybnosti vrátili se k pevné, neochvějné důvěře. Přistihne-li manžel kritik nevěrnou manželku při skutku, ať jen vyjde za zasklené dveře, na nichž je vidět jeho stín, a poslouchá! manželka prosloví k milenci rozhorlenou řeč uražené věrnosti a stín poví, jak se žárlivec blaženě upokojil. Složitější je věc, pojme-li žena podezření proti muži. Její hněvivé domněnky upnou se na jakýsi mnichovský vlak (se spacími vozy), ve kterém její manžel jel v téže noci co přítelova choť, a ještě se k tomu připojí jakýchsi záhadných šest tisíc bankovního vkladu. A musí

se tedy nastrojit dvojí umělejší protidukaz: cizí paní jako průvodkyně z nočního vlaku a honorář za feministickou knihu tajně vydanou. Na původnost stačí shovívavá, svobodomyslná tchýně, která kouří vášnivě cigarety, dvě zahradní besídky, ze kterých k sobě hovoří členové rozvaděných manželstev, a párek dětí, jež těží z rodinného neladu. Proti francouzským příkladům zápletka je udělána se značnou střídmostí, aby nebylo námahy a matoucí spletitosti. Hry se stínem užila před Schmidtem veselohra anglická. Druhá novinka vinohradská, Chopinuv valčík, tříaktová pikantní fraška Henriho Kéroula a Alberta Barrého ze starších zásob, patří do druhu ztřeštěných běhaček a schovávaček. Vše zakládá se na pokojové soustavě a úpravě jeviště: důmyslné skrýše, zasouvací postele, krby s výhodnou mechanikou, několikeré dveře v tvaru skříní, postranní schody. Sahá to až k V. Hugovi a také u něho celý ten aparát byl k vůli rozkaceným manželům a hřešícím milovníkům. Ale jaký pokrok v lásce od jeho let! Aparát stal se klasickým symbolem dokonalé, ustálené promiskuity. Muži nebo ženy chtiví lásky mohou vrazit do kterýchkoli z četných dveří, na kteroukoli zasouvací postel, do kteréhokoli oteviracího krbu, — s kýmkoli z druhého pohlaví se tam potkají, s tím se na potkanou pomilují. Hovory jsou toliko výplní mezi dalším vystřídáním dvojic a hudba povzbuzujícím doprovodem jako při pouličním pochodu.

Pí. Májová, zeštíhlelá, plná nové svěžesti, ku podivu se vpravila v úlisnost, sladké věty a vyzývavé milůstky elegantních frivolních paniček. V inženýru Seidlovi p. Pražský ukázal pěkně, jak si mají divadelní milenci pochutnávat na mužském mlsání, a pro cnostného notáře našel i dobrou masku i jednotný kňouravý tón. U p. Zakopala působí vždy hlavně mocná síla vrhu, pádnost, řiznost, břitkost, ostré a určité vyznačení; postava domýšlivého kritika s načechranou chocholkou vlasů, vznešenými postoji a dravou horlivostí nebo postava záletného knížete se vrozeným sebevědomím a rozhodnou vážností každého hnutí jsou jako ostrým hrotem se zběžnou jistotou črtány. Josetta sl. Durasové (p. Kohout vyslovuje »džoseta«) odrážela se od ostatku drastičností poněkud vulgární v líčené panenské nevinnosti kokottině. Obě hry byly zpříjemněny úpravou a světlem některých vnitřku.

* Švandovo divadlo vchází do zimního období patrně s nejlepšími úmysly. Vypravilo po sobě Steinovu biedermeierovskou obchodní hru Slavík a Lasička, jež se s úspěchem dává právě také v německém divadle pražském, a Braccuv čtyřaktový obraz z básnického života Malý pramen. »Slavík a Lasička«, rozporem mezi starým a mladým pokolením obchodním i láskou mezi bujovným Bedřichem a bázlivější Lotinou, připomíná velmi Knoblauchovy »Mlníky«. Šeď obchodního světa barevněji prostříknuta postavami herecké družiny, zejména zpěvačky Bettiny, — není vyloučeno, že Stein myslil při tom na Goethova Viléma Meistra. »Malým pramenem« nazývá Bracco hodnou, oddanou ženu básníka Baldiho, která musí trpět, že ji muž pokořuje před vzdělanější a skvělejší kněžnou. Ubožačka, vypuzená z domu, pomate se na rozumu a tu brzy pozná poklesly básník, jaký měl v ní zdroj vzpruhy. Bracco snaží se dojímat podezřelými prostředky: písničkami starého námořníka, šíleným blouzněním ubité bytosti, ochrannou něhou a důtklivostí věrného přítele. Předmět sám, význam prosté domácí ženy v životě básnikově, není dost vyjasněn; italská žena průměrná je zvlášť pod úrovní požadavků básnických a Braccovo drama vzniklo tedy z nalehavé potřeby. Zatím však jakoby záleželo jenom na tom, která žena dovede se módněji obléci.

V obou hrách největší podíl práce i účinu připadl p. Kadlcovi, jenž se umí hbitými, pospíchavými větami přehoupnout přes mezery paměti a pojetí; vždycky však projeví dost pochopení a na příslušných místech cvik zdviženého, pohnutého důrazu. Pí. Švandová, lahodná, vkusná, nechybného pudu pro míru a jasnou prostotu, jde neúnavně od role k roli a v každé, při vší skrovnosti studia, podaří se jí něco, co překonává divadelní šablony: v básníkově ženě na př. pokorné a dobrácké šílenství. *jv.*

*

POHLED DO NAŠICH REVUÍ.

Počátek války byl koncem mnohých českých revuí a novým obdobím všech, které zůstaly. Slova jejich zní tlumeně, jen tak, jak se mluvívá u domácího krbu. Konec konců je to dobrý rodinný hlas, jejž slyšíme. A jestliže někde slovo chce být veselé a humorné, tedy jen ozvěna »smíchu skrze slzy«. Slabé světélko v chatrči finské pohádky, toť naše krásná literatura. Ale přece svítí tmou a nemůže ho pohasiti žádný závan větru.

V úvodní básni **Lumíra** čísla 9. jeho redaktor Viktor Dyk mluví v nápise »Na hrob neznámého« o mudrování a rozumování hlučných ulic, že jest jeden pouze život, ale dvojí povinnost, zatím co:

— — »Pod vzdálené jste země oblohou
snil o domově, o krásnějším žití.
Bil jste se za ty, kteří nemohou,
a za ty, kteří nechtějí se bíti.«
— — »V požáru dýmu, za hřímání děl
noc byla někdy vražedná a chladná.
A Pokušitel slovy písma děl:
Jestliže budeš klaněti se, padna . . .!«
— — »Vy mladistvý však upíral jste zrak
do budoucnosti, jež je nedohledná.
A řekl jste, když síru soptil drak:
»Je život jeden. Povinnost je jedna!« — —

Z ostatního obsahu čísla budiž vytčena široce založená studie Zdeňka Záhoře: »Otakar Březina a Upanišady«, v níž se ukazuje na mnohé shody díla Březinova s filosofií indickou, na př. na shodu konečného stanoviska Březinova s názorem Bhagavadgity, ač — »Březina, syn moderní doby, vychází ze skepse a od ní dospívá k víře. Autorům upanišad právě víra jest východiskem«.

Osvěta v zářijovém svazku vzpomíná zemřelého svého redaktora Fr. A. Šuberta, jehož památce věnován úvodní článek Adolfa Srba. Do vzdálenější minulosti české práce a českého kulturního rozvoje zanáší čtenáře stať Karla Kačera: »Generace májová a Mladé Německo«, jež dospívá k tomuto závěru: »Umělecká hesla májové generace, jak byla převzata z Mladého Německa, možno shrnouti v jeden pojem: realismus. — — Velkou přítěží se stalo generaci májové bezdůvodné přejetí sociálního hnutí mladoněmeckého. Ale byla s tím spojena veliká ztráta, protože májová generace nesplnila, a za takových okolností ani nemohla splniti, svůj

úkol. Je v ní velká rozdvojenost. Realistické snahy ji dlouho brání, aby vyslovila čistě to, co tvořilo její podstatu, totiž cit. A realismus nemohla uskutečniti, protože ho necítila a nežila. Tím se stalo, že v sedmdesátých a osmdesátých letech přejala úkol, jejž měl vykonati kruh májový, generace lumírovská, a že teprve v devadesátých letech došly uskutečnění sociální idee Nerudovy na základě realismu. Generace májová svým nepochopením poměru k Mladému Německu, jež jí mohlo býti jen vyzváním k boji za vlastní její idee kosmopolitismu, zdržela poněkud vývoj, ale svým sloučením hesel kosmopolitismu a realismu vytvořila zvláštní atmosféru, z níž vzešel jeden z nejnádhernějších květů české literatury, Jan Neruda.« — Václav Dresler připojuje se k studii Kačerově v témže svazku článkem o Adolfu Heydukovi, posledním Mohykánu generace májové (»A. H., črta k básníkově osmdesátce«) a Eliška Krásnohorská, doplňujíc jen retrospektivní celkový ráz čísla, přispívá dvěma básněmi, V podvečer a Babička. — Přává si leckdy být babičkou, babičkou s bílými vlasy, s růžencem v kostnatých rukou, s modlitbou v ústech a pohledem obráceným k nebesům, a potom:

— »Každou tu zmučenou, smutnou tvář,
každou tu hrudičku v hloží
přežehnat křížkem a kraj i lid
poručit milosti boží.« — —

Topičův Sborník končí zářijovým svazkem již druhý ročník a končí jej divně jednotným akordem neurčitého stesku. Jím zní každý verš Em. Čenkova (— »Tak se tu rozhlížím po kraji českém, jenž se žní zraje, jak by tajil dech ... je v něm tak dusno, ach — podivným steskem, a celý obzor kol plá v plamenech«), jej napovídá nadpis črty Klostermanovy (»Děti vystěhovalých«), verše Žemlovy »Stesk večera« i Wojkowiczovy (»Otče náš!«), zejména však »Sváteční jitro« Jana Opolského:

— — »Zavání růže, myrta dýše,
snáší se mráčky pylu tiše
k plození, ke křtu, ke zrání.
Hlaholí zvony, starci siví
pohledem kalným v prázdno civí
ve hluchém, změklém usmání.«

Nový, šestnáctý ročník již zahájil prvým číslem Zvon, ukončiv současně č. 52. ročník předešlý. V tomto pozornosti zasluhuje poznámka v rubrice Týdne o obecní knihovně města Prahy: — »Již po léta tísní se důležitá instituce v provisorních, nedostatečných místnostech. — — V nedaleké době má knihovna opustiti i tento skrovný útulek, neboť celá realita bude odevzdána eráru, jemuž prodána byla k účelům knihovny universitní, — a nové místnosti pro knihovnu městskou nebyly dosud zajištěny. — Bude dosti na tom, že stěhování v nepříhodné době bude příčinou stagnace. — — Obzvláště v nynější době jest kniha pramenem útěchy a posily, nově ceněným. — Veřejná knihovna — — má význam vědecký, historický, význam velké kulturní složky a musí býti s tím zřetelem vedena. Umožniti její široký, zdárný rozvoj jest obcí povinností, z níž sama sklízeti bude prospěch jako z každého semene obecného dobra.« — V novém ročníku počíná Zvon uveřejňovati nový historický obraz Jiráskův z doby baroku, Písničky, a přináší z péra Josefa Thomayera poznámky nadepsané Z lidské biologie, jež zejména jako příspěvky k přírodopisu pražského občana nejsou bez zajímavosti. Pražák dle zkušeností autorových cítí se zpravidla velmi povznesen nad venkovana, ale při tom je schopen nevědět, v které ulici bydlí, neznat čísla svého domu ani přilehlých ulic, komolit podivuhodně jméno své ulice, jestliže je přece zná, a nemít ani tušení, kdo byla osobnost, jejíž jméno ulice nese, takový Chelčický nebo Thurn, Čelakovský, Klicpera nebo Jablonský. — »Nesmírný jest počet pražských a předměstských obyvatel, kteří nevědí, co jest svatý Vít. Nemálo jest lidí, kteří narodili se v Praze a nebyli nikdy na Hradčanech. — Našel jsem lidi, kteří nevěděli, jak se jmenuje řeka, která teče Prahou.« Velkou vinu přičítá Thomayer rázu městského života, který neukládá obyvateli tolik myšlenkové práce jako život venkovský. Není jistě náhodné, že Praha dává Čechám tak málo vynikajících lidí, ačkoliv soustřeďuje jednu desetinu všeho českého lidu. Velkou zásluhu o vylíčený stav věci dle mínění pisatelova má rovněž alkoholism pražský. Autor uvádí ze svých zkušeností případ jednoho starce, jenž v 78. roku svého věku pil denně dvacetpět sklenic piva, a pak rekordní výkon muže v prostředních letech, jenž jich vypil denně — šedesát. — V kronikální části prvého čísla nového ročníku Zvonu mimo kritiku Šalounova pomníku, dosud neukončenou, svérázným projevem jest poznámka k citované zprávě o usnesení francouzské akademie, aby literární ceny letošního roku byly rozdány pozůstalým po padlých básnících: — »Zpráva ta křičí. Šlehá jako blesk. Osvětluje pronikavě fakt, že časové poměry mohou načisto podvrátiti správnou základnu věcného posuzování díla uměleckého. Stane-li se něco takového v zemi bohaté a zralé kultury, v národě, jehož všestranná vyspělost zaručuje přesné rozlišování pojmů, výkonů a názorů na ně — oč snadněji potom děje se podobné v národě méně šťastném, v němž přibojem neustálených poměrů mnohé se zmítá a teprve kvasí! Proto se u nás vše tak snadno zvrtne v politicum.« J. Pelíšek.

DROBNOSTI.

František Adolf Šubert zmizel z našeho života 8. září nenadále. Nepřipravovali jsme se na jeho smrt, a ještě dnes, vidíš-li pěknou šedivou hlavu pod měkkým kloboukem mezi procházeči v pražské ulici, myslíš — Šubert. Každý jinak nosíme Šubertův portrét v sobě. Můj poměr k Šubertovi měnil se s Šubertovým věkem; čím byl starší, tím upřímněji jsem si ho vážil. Dlouho mi vadilo, že dovedl být redaktorem Čecha a p. Můj materiál k podobizně Šubertově vypadal by asi takto: Šubert měl vzácnou osobní vlastnost, že nešel po penězích. Jeho obětavost pro sourozence a příbuzné sáhala až k sebezapření. Aby mohl slušně živit a vychovat kruh pokrevenců, neženil se. Z toho se vyvinul poměr jeho k ženám, jejž lze vysvětlit, třeba ne ospravedlnit. Nejzákladnější ctnost Šubertova, která mu razila cestu v životě veřejném, byla jeho neúnavná práce o sebevzdělání, aby rostl s dílem, k němuž byl povolán. Vlastnost mezi námi (i jinde) vzácná. Když byl Šubert povolán za ředitele Národního divadla, byl ještě nikdo; měl za sebou podprostřední činnost literární a prostřední dovednost žurnalistickou; ale ti, kdož k velikému překvapení tehdejší společnosti vyzdvihli Šuberta k dílu tak zodpovědnému, znali patrně jeho povahu dobře. Když Národní divadlo opouštěl, byl muž uznaných schopností a opravdovým divadelním odborníkem. Tak Šubert rostl na všech polích, v nichž pracoval. Zdá se, že neměl ducha básnického a tvůrčího. Ale opravdovému úsilí jeho podařilo se, že napsal slušné romány a účinná dramata. Vykonal cestu na Rujanu a napsal o ní i slušnou studii

filologickou, přednesenou v Učené společnosti. Když převzal redakci Čech, provedl plán dumyslně, a když převzal vedení Osvěty, pozvedl ji na úroveň, na které nebyla v posledních letech Vlčkových. Měl nepochybný vliv i na redakci Nár. Politiky, když do ní vstoupil, neboť její přítomnost je mnohem lepší než minulost. Jak se Šubert vzdělával ke svým úkolům, tak se šlechtily i vnější formy jeho vystupování, kterých bylo potřebí ve styku se světem domácím a cizím zvláště. Nemáme příliš mnoho takových mužů, kteří dovedou obstarávat naše styky se vzdělanou Evropou. Šubertovy cesty do ciziny a paměti podávají obraz gentlemana. O jeho divadelním ředitelství možno říci poctivě, že mělo vysoký cíl a že co možná omezoval ústupnost vůči nízkému vkusu obecenstva a zřetel na plné pokladny; bezcenný a lehtivý brak vymítal z chrámu. Na konec Fr. Ad. Šubert stal se značnou autoritou národní vůbec a za to děkoval jen svým osobním vlastnostem. Přestal být ředitelem Národního i Vinohradského, ale nepřestal být starým Šubertem, úřady a hodnosti nic mu nepřidávaly. A největší vážnosti těšil se právě v posledních letech, když nezastával úřadu žádného. Kam se člověk v posledních 20 letech podíval, všude byl Šubert. Zakládalo se Národopisné museum po národopisné výstavě jím navržené — Šubert; zrodila se na pražské radnici sociálně humanitní komise — Šubert; žurnalisté a spisovatelé zakládali stavební družstvo — Šubert; organisovala se Husova společnost — Šubert; bylo potřebí promluvit u pomníku neb u hrobu — Šubert. Organisatorských talentu není u nás nedostatek, nedovedou si však zjednat dostatečných podmínek, aby něco provedli. Politicky Šubert byl Staročech, ale byl také podílníkem Času, neboť říkal o realismu, že je mu proto velmi blízký, protože představuje stranu Palackého, jaká měla být, jak si on její vývoj představoval. V době válečné rádi jsme se spolu zastavovali, souhlasili jsme v názorech, a je-li mně čeho líto, tedy že se Šubert nedočkal konce. On byl z těch, kteří toho zasluhovali. J. H.

* **Zemřel** 22. září v Turč. Sv. Martině Ludevít Šoltész, muž spisovatelky Eleny Šoltészové, u věku 79 let. Starý pamětník. Býval podporcem slovenského gymnasia martinského, v mladších letech Slovenského spevokolu, dlouholetým výborem martinského Nakladatelského spolku nebo členem dozorčí rady. Pochovali ho 24. září. Paní Š. je předsedkou spolku Živeny a redaktorkou časopisu téhož jména.

* **Z našeho denníčku** jmenuje se knížečka, vydaná ve sbírce Jiskerky u K. Svobody v Bystřici pod Host. (za 16 hal.). Byli to slováčtí žáci 4. třídy, kteří si řekli, že si budou znamenat všelijaké události, které za rok zažijí. Tak vznikl Denníček. Pan učitel Bedřich M. Beneš nahlédl do něho a vybral z něho několik zápisů, které jeho žáci pro sebe zaznamenali. Takového něco sotva zažije a snese česká školačka, jako zažila a zapsala nejmenovaná Slovenka. Její kamarádka libovala si, že byla na svatbě za družičku, měla se dobře, tančila a »myslila na jednoho, ale který to je, nepoví«. — Za to my — zapsala jiná kamarádka do denníčku — my jsme se tak dobře neměly. Chtěly sme se na tu svadbu dívat, jak tancuje. Tlačily jsme se ke dveřím, a jak někdo otevřel, nakoukly jsme jedna přes druhou. V kterousi chvíli jsem vstrčila hlavu trochu dál, tu Vince bác dveřmi, až se mi hlava otřásla. A zub byl ven ku. Zakřikla jsem, vyplila trochu krve, a bolest přešla. Tož jsem zub zahodila mezi bečky, byl tam narovnané, a vylezla jsem na ně. Maňa Ondrášova lezla za mnou, bečky se překulily, byl velk rámus, až pantáta (hostinský) vyletěl a nás všecky vyprovodil. To se ví, že pěkně ne.« Vidíte hlava mezi dveřmi, otřásla se, zub vyražen, vyplila trochu krve a vylezla na sudy, aby líp viděl na svatební tanečníky — to nebude žádná křehotinka!

* **Obraz Prahy** nemáme všichni stejný. Pan d Josef Karásek podle toho, jak zakončil ne krolog Šubertův v Moravské Orlici 21. září – má obraz Prahy obzvláště zábavný. »Kdykoli nasinec vzpomíná na Prahu praví tam — vync řuje se mu v paměti Antonín Truhlář, Mourel Gebauer Kvíčala, Lukeš, redakce úředních list s rodinou Svátkovou a starým Crhou-Moravanen v Praze člověkem dobrého srdce, pak zas ohromn osobnost Vrchlického, a mezi pilíře českého svět kulturního a vědeckého, vedle Rezka, Golla Randy patří vždy Šubert.« — Je-li někdo, kdo Prahu českou a duchovní život její nedovede před stavit bez Jana Kvíčaly a Václava Crhy, Gebau era a Randu bez Josefa Svátka a Jos. Lukše, m by být aspoň tak pečlivý o svou pověst, aby t neprozrazoval.

DĚTSKÝ KOUTEK.

CH. WAGNER:

OSLÍ VEJCE.

Žil kdysi měšťák, lakomý a domýšliv který vždycky všemu lépe rozuměl ne ostatní lidé a jenž rád kupoval všecko tuz lacino. Co byl živ, nikdy nepobyl ani de na venkově. Venkov byl pro něho pust nou a venkované zvířaty, dobrými pouz k tomu, aby sloužila měšťákum.

Podivný ten občan dlouhou dobu si př koupit svým dětem oslíka. A poněvadž mu všichni oslové, kteří mu ke koupi by nabízeni, zdáli drazí, vydal se na cestu d hor domnívaje se, že tam běhají osli divo a že je třeba jenom chytit některého.

A vskutku! U jedlového lesa, temného hlubokého, našel, co hledal: oslíka hezou kého, malinkého, ještě mladého, slove oslíka k pomilování. »Ten bude můj,« řel si, přikročil k němu a navlékal mu ohlávk

Co to děláte?« vykřikl muž, jenž n daleko v lese porážel strom. Ten os patří mně.«

»Dobrá, dobrá. A kolik žádáte za oslátko?«

Především není na prodej; a za dru jistě byste za ně nedal tolik, za kolik stojí

A co tedy stojí?«

Dvě stě padesát korun.«

»Cože? Za tu cenu přece koupím koně

Dozajista, a krásného koně a vozík k tomu!«

Slovo dalo slovo. Venkovan poznal, že má před sebou měšťáka, který ničemu nerozumí. Proto pravil: »Byla by to také od vás velká hloupost vyhodit za osla tolik peněz, když si ho můžete opatřit skoro zadarmo.«

»Jak to?«

»Zcela jednoduše. Koupíte si oslí vejce a vysedíte si je; já jsem to zrovna tak udělal. Po třech měsících budete mít roztomilého oslíčka. Musíte ho ovšem s počátku živit mlékem pomocí lahve. Bude vás mít za to rád jako dítě. Hleďte, můj osel se ode mne ani nehne; ví dobře, že jsem byl jeho chůvou.«

»Povídáte mi tu nehoráznou lež!«

»Inu, možná,« odvětil venkovan a sekal dále do kmene.

Měšťák zmaten po chvíli znovu ho vyrušil a ptal se ho:

»A kde bych si mohl opatřit oslí vejce?«

»To je náramně choulostivé. Prodávají se všelijaké bezcenné druhy, pocházející od oslů nehezkého a neušlechtilého plemene. Jiná zase bývají stará a špatná. Když mi dobře zaplatíte, prodám vám vejce podobné tomu, ze kterého se vylíhl tenhle můj osel.«

»A zač mi je prodáte?«

»Za dvacet korun; věru za babku.«

Uzavřeli obchod, a sedlák sešel s cizincem s kopce dolů, zašel do stodoly a po chvíli přinesl veliký, šedivý předmět, tvaru vejčitého, na kterém bylo křídou napsáno: Vejce španělského osla, snesené prvého aprile letošního roku.

Měšťák, jenž nikdy nic podobného neviděl, byl všecek nadšen; zaplatil a vítězoslavně se vrátil domů.

Upravil si lenošku tak, že sedadlo mělo podobu hnízda; do něho položil vejce a sedl si na ně. Po té postavil před sebe kalendář, ve kterém pečlivě přeškrtával uplynulé dny. Se svého místa skoro ani nevstával, neboť venkovan důrazně mu kladl na srdce, aby nenechal vejce nastudit. Když se ho žena a děti vyptávaly, proč tak vytrvale ve dne v noci sedí v lenošce, odpovídal: »Sedím na vejci; a sedí-li se na vejcích není přece dovoleno vstávat.« Konečně již vysmívala se mu žena: »A cože to jen má vyjít z té tvé tykve?« — »Z tykve?« urazil se. »Je vidět, že hospodářství ani za mák nerozumíš! Však ti ode dneška za čtrnáct dní ukážu, co se může vylíhnout z takové tykve, jako je ta moje.«

Za nějaký den potom stěžoval si náš občan na závrati. I doporučil mu lékař pobyt na čerstvém vzduchu. Měšťan vrazil si tedy na hlavu teplou čepici s ušima a dal se ve své lenošce odnést na venkov čtyřmi nosiči, kteří se střídali. Dva, kteří právě odpočívali, kráčeli vzadu za lenoškou a smíchy se div nezalkli. Ale náš muž si v duchu říkal: »Jen se smějte, bláhoví hlupáčkové, za deset dní se budu smát já.« A z čiré radosti jal se hýkat jako osel.

Na venkově prodléval po celé dny v lenošce. Bylo to na nízkem vršku. Byla tam však půda písčitá a velmi snadno se sesouvala. A tu jednoho krásného dne lenoška tak nešťastně se zabořila do písku, že měšťák i s vejcem — bác! — svalil se na zem. Vejce kutálelo se s kopce, a milý měšťák hnal se za ním. Pojednou tykev narazila na trnité výhonky velikého keře a rozloupla se na kusy. V onom křovisku měl lože zajíc a vyrazil všecek zděšen z něho ven. Měšťák pokládal jej za mladého osla, jenž se právě vylíhl; i pádil za ním, volaje na něho něžným a prosebným hlasem: »Ia, ia! Oslíčku, počkej na svého papa!« Lidé se smáli, až se za boky popadali. Celá ves otřásala se smíchy. Pyšný měšťák setrval však ve svém přesvědčení, že se mu podařilo vysedět oslí vejce.

A věří tomu dodnes.

B. Š.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Na přání nejbližších přátel i družstva Pokroku pořádám a vydávám tento list, aby náš kruh novinářský a spisovatelský zachoval si styky s dobrými lidmi, kterých za 28 let narostly tisíce. Tedy aspoň týdenník literární a kulturní! Nejsem tak mlád, abych věřil, že za mého řízení a v této době Novina způsobí v literatuře české zemětřesení. Ne, do převratu v duši národní je daleko ještě a krásné písemnictví k tomu nestačí. Ale tomu věřím, že i skromným listem zábavným a poučným lze mluvit užitečné věci k národu, bude-li list ten pravdivý a poctivý. Novina učiní dost, jestliže dovede budit dobré city v národě a jestliže dovede rozšířit několik zdravých poznatků pro nejbližší naše potřeby. Chci vést Novinu pravdivě, protože pravdivost pokládám za požadavek umění jako vědy. Ani umění nesmí se vylučovat z obecného zákona, že musí být založeno na pravdivém pozorování, aby mohlo být pramenem správného jednání. Jednání! Vždyť umění všecko není jen pro rozkoš smyslů, nýbrž pro rozhojňování našeho života. Od nynějšího světového otřesu slibují si všichni — a také my Čechové —, že z něho vyjde obrozený člověk. Kdyby se Novině podařilo ukazovat, třeba jen tušivě a matně, na cestu k našemu obrození, pokládal bych své účastenství při ní za pýchu svého života. S někdejší Novinou tento list nemá společného nic leč jméno. — Několik adres. Mnohé staré známé nevyzval jsem ještě ke spolupracovnictví; předpokládám mlčky, že přijdou, jakmile o Novině zvědí. — Prosím pana Ferd. Peroutku, aby mě v redakci navštívil neb udal svou adresu.

Nakladatel B. Koč

zahajuje po 5leté přestávce novou svou nakladatelskou činn

a bude pokračovati v tomtéž směru, ve kterém před pěti lety přestal. Zahajuje ji převzetím UMĚLECKÝCH SN které bude dále sám redigovati a svým nákladem vydávati. Jako první dílo vydá začátkem října t. r.

Fráni Šrámka „Léto“,

na které *vypisuje tímto subskripci.* Kdo pošle do 8. října t. r. na Šrámkovo »Léto« peníze předem, obdrží je za subsk cenu K 1·20. Po vydání bude cena knihy krásně upravené značně vyšší.

Mimo to doporučuje podepsaný nakladatel k hojným objednávkám dosud vydaná díla v »Uměleckých Snal jichž seznam zde uvádí:

Lidové tance v dívčím tělocviku od Marie Němcové. Za K 2·–.

Třicet písní s průvodem klavíru nebo harmonia pro školy mateřské a nejnižší třídy škol obecných (1. a 2. školní rok) na slova Vilmy Sokolové složil profesor Václav Mladý. Třetí nezměněné vydání: Schváleno výnosem c. k. ministerstva osvěty a vyučování ze dne 5. března 1903, č. 260, za K 1·60.

Bramborové divadlo, jeho historie, praktický návod a hry od Ph. Dra. Jindřicha Veselého. S 49 obrázky, barevnou přílohou a barevnou obálkou dle kresby A. Kašpara. Cena K 1·80.

Příručka českého loutkáře od Ph. Dra. Jindř. Veselého. K 1·50.

Hudební slabikář od Jana Urbana. Škola zpěvu dle not. Intonace díl. I. Pro školy obecné a měšť. schválen výnosem vys. c. k. ministerstva vyučování č. 2981 z 15. února 1914. Vydání pro učitele za K 1·40, vydání pro žáky za 40 hal.

Zpráva o utrpení a smrti mistra Jana Husa od očitého svědka v Kostnici. Moravana Petra z Mladenovic. Vydal s výkladem a poznámkami Dr. V. Chaloupecký. Za 50 haléřů.

DÍLA UMĚLECKÁ:

Křížová cesta Frant. Bílka (reprodukce 14 dřevořezeb zastavení Kristových a 27 vypuklin s gmenty „utrpení nebe“ — rovné vypukliny „utrpení země“ se slovným doprovodem Fr. Bílka). Celé dílo tištěno je na 28 listech silného kartonu pro umělecký tisk, formátu 50 · 32 cm a prodává se v obálce s plastickou výzdobou za K 30·— i na měsíční splátky po 3—5 K.

Malé vydání Bílkovy „Křížové cesty“, obsahující jen reprodukci 14 dřevořezeb zastavení Kristových, tisknuté na stejném papíře jako vydání velké, prodává se za K 1·50.

Z domova i ciziny Ferdinanda Engelmüllera. Výbor obrazů z doby novější. Za K 20·—.

Veliký trh ptačí. Z „Ohlasu písní ruských“ od Fr. L. Čelakovského vypravil umělecky *.* Cena K 3·60.

PRO MLÁDEŽ:

Mikoláš Aleš mládeži. Vlastní výbor mistrův, čítaj obrázků. Dvojí úprava: vydání neváz. na dobrém p po 1 K, při objednávce školní aspoň 10 výt. po vydání na krásném kresl. papíře dle vazby po 3 a

Sokolský slet Kožíškův sokolské figurky k vystřih Osm archů provedených barevnou litografií, celke figur, za 1 K 20 h.

Kuffnerovo husitské vojsko. Osm archů 85 figurek střihování v barevné reprodukci dle návrhů m. l Kutiny. Cena 50 hal.

Babička od Boženy Němcové. Lidové vydání za s barevným portr. 17leté B. Němcové za 40 h. za 40 h franko.

Pan učitel. Povídka B. Němcové. Illustroval R Adámek. Za 10 hal.

Rozárka. Povídka B. Němcové. Illustroval Rud. mek. Za 10 hal.

Chudí lidé. Povídka B. Němcové. Illustroval Ru Adámek. Za 20 hal.

»*České pověsti*«, které uspořádal, výkladem a pozná opatřil prof. dr. Fr. Tichý (básník Zdeněk Broma Sborníček podává jen básnicky zpracované p (Jiráskovy, Třebízského, Erbenovy hovy Beblavého [v slovenském nářečí], Herderovu a Jaroslava“ z rukopisu Králov ského v úpravě prosou a j.) Za 80 hal.

OBRAZY K ZARÁMOVÁNÍ:

Rud. Bém: Portrét Jindř. Fügnera
„ „ portrét Mir. Tyrše
V. Amort: Hus na hranici
F. Mathauser: Hus ve vězení píše poslední dopis Čechům
B. E. Murillo: Jan Křtitel

Každý obraz v mátu 50 × 35 za K 1·—, poš K 1·20.

Mimo to začne podepsaný vydávati 1. říjnem p měsíčník pro dívky:

DÍVČÍ PRÁCE.

ČASOPIS PRO VÝCHOVU VKUSU.

Jednotlivá čísla po 24 hal., předplatné na rok na 1 i s poštovní zásilkou K 2·64.

Přátelum bývalého nakladatelství B. KOČÍHO, kterým stýskalo se po jeho činnosti, naskytá se zde příležitost, aby hojnými objednávkami na výše uvedená díla projevili novému závodu zase svoje sympathie.

Objednávky lze nejlépe učiniti poštovní poukázkou, již nutno adresovati:

Vydavatelství „Uměleckých Snah“, B. Kočí v Praze

Františkovo nábřeží číslo 14 nové.

Tiskem knihtiskárny „Právo Lidu“ (J. Skalák a sp.)

ROČNÍK I. V PRAZE 8. ŘÍJNA 1915. ČÍSLO 2.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

J. S. MACHAR:

DO NOVÉHO VYDÁNÍ KNÍŽKY CONFITEOR . . .

Ta leta dávno za námi,
ta paradoxní leta . . .
Je duben, slunce mlhami
své blesky plaše metá.

Hlad stená ve všech nervech tvých,
hlad duše po životě —
a tys ji sytil spoustou knih
a věznil o samotě.

Až syta bez nasycení,
bez tužeb žádostiva
se mříží svého vězení
do dálky v život dívá.

Dech fialek k ní zavane
a skřivánčí hlas z polí —
a jí to žití neznané
jen bolí, bolí, bolí.

*

KLIŠÉ VEČERNÍ.

Už dálka rdí se nad horami zlatem,
mdlé slunce klesá na kraj obzoru,
už s druhé strany nedočkavým chvatem
se bílý měsíc krade nahoru.

Nad čistým dnem se rozestřel jas plavý
a velké ticho. Vše je bez hnutí.
I staré vrby sklonily své hlavy
a trávy ohnuly se k usnutí.

*

V ŽELEZNÝCH DNECH.

Svět starý s praskotem se tříští,
co bylo, zaniká a hyne —
vzdor všemu stále věřím v příští,
zda lepší? nevím — v příští jiné.

A zrak je vzpjat — co dech se tají —
v dál k zamlženým dějin metám —
dnes tisíce tak naslouchají,
dnes všichni takto hledíme tam.

Jsme tiši. V dálce gigantický
provádí Osud soudy hřmící - -
ba, člověk mlčí, jak už vždycky,
kdy měl by právě tolik říci.

*

POHÁDKA O SPÁČI.

Pamatujete se dosud na Irvingovu pohádku o Rip Van Winklovi, báječném spáči? Jsou krásnější pohádky na světě; ale tato je nejpodivnější ze všech, co jich znám.

Rip Van Winkle byl americký sedlák z hollandské vesnice na úpatí kaatskillského pohoří. Měl zpustlou farmu a zlou ženu; proto ho snad netěšil pobyt doma a práce v hospodářství, a on trávil svůj čas tím, že si hrál venku s cizími dětmi, rozmlouval s několika sousedy před venkovskou hospudkou nebo se potloukal s puškou na rameni po lesích.

Kdysi na takové toulce v horách překvapil jej večer. Spěchaje dolů nejbližší stezkou, ocitl se ve skalní kotlině, v níž tábořila podivná společnost. Muži neobyčejného vzezření hráli tam v kuželky a pili pálenku. Měli drsný vzhled, pichlavé oči, široké tváře a zarudlé nosy; byli oděni kroji dávno zašlých dob, jaké Rip vídal na starém obraze vesnického pastora. Rachot házených koulí rozléhal se v skalách několikanásobnou ozvěnou jako dunění hromu; láhve pálenky prázdnily se mezitím dlouhými doušky, ale nikdo z hráčů nepromluvil slova.

Na pokyn usedl Rip také k nim a napil se pálenky. Byla výborná, a každý doušek budil v něm touhu po novém. A Rip pil a pil, až se mu oči zavřely a hlava klesla . . .

Když se probudil, viděl, že sedí na omšelém pahorku, a po skalní kotlině a jejím táboře nebylo ani stopy. Jeho věrný pes byl ten tam, místo své čisté brokovnice nalezl starou, rezavou pušku s červotočivou pažbou, a cestou, kterou večer krá-

cel, tekla nyní bystřina. Sestupuje podivoval se své těžkopádnosti a ztrnulosti svých údů. Když přicházel ke vsi, úžas jeho teprve vzrůstal. Potkával lidi, oděné v nezvyklé kroje a nikoho z nich neznal; domy, které tu ještě včera stály, zmizely a místo nich vyrostly nové; jeho vlastní dům byl zříceninou, v níž nikdo nebydlil; na místě jeho oblíbené tiché hospůdky stála veliká dřevěná restaurace, před níž rokoval zástup lidí o volbách, o kongresu, o bitvě na Bunkerském kopci a o jiných věcech, jež se zdály Ripovi hotovou babylonštinou. Lidé byli vesměs cizí, nikdo ve vsi ho neznal a sotva kdo se upamatovával na jeho bývalé přátele.

Konec koncu vyšlo na jevo, že ubohý Rip upadl v horách do společnosti mrtvých námořníků Henrika Hudsona a že jeho spánek po osudné pálence trval dvacet roků. Svět se zatím hodně změnil, jeho žena umřela, jeho děti dospěly a jeho vlast se stala svobodnou republikou...

Podivná pohádka! Tak se mi alespoň zdálo, když jsem ji přečetl po prvé jako malý hoch. Dnes však vidím, že není pranic podivná, ba že to ani není pohádka, nýbrž nejběžnější skutečnost. Je tak málo princů, kteří zabíjí draka, tak málo Honzů, kteří napalují čerta, tak málo rytířů, kteří osvobozují zkamenělý dav; ale Rip Van Winklů je všude plno kolem nás, hemží se jimi všecky městské chodníky i polní stezky.

Rip Van Winklové nemívají vždy zpustlých farem a vadivých žen; mají někdy kvetoucí obchody nebo výnosné úřady, vlídné ženy a útulnou domácnost. A nebývají obětmi strašidelných příšer, nepijí svůj uspávací nápoj ve skalní kotlině mezi mrtvými námořníky; místem jejich očarování bývá střízlivá hostinská místnost, naplněná tabákovým dýmem a ozdobená reklamními plakáty, kde mají svůj stůl, svou židli, ano i svou sklenici s monogramem. Pálenku Ripovu jim nahražuje pivo a kuželky jeho nočních soudruhů zastanou karty.

Zašli sem kdysi na pozvání svého známého a zažili tu příjemný večer; i přišli brzy opět, neboť mnozí lidé věří, že náhodu lze připravit a včerejšek opakovat. Přicházejí potom každý týden, pak dvakrát týdně a potom každý den. Někdy se baví, jindy se nudí, ale vždycky posilují svůj zvyk. A ten se konečně tak zakoření, že nedovedou prožít večera mimo svou hospodu.

Od té chvíle, kdy se jim jejich hospodský stůl stal nepostrádatelným a jejich sklenice s monogramem nedotknutelnou, počíná jejich magický spánek. Kniha jim vypadne z ruky, aby ji nikdy už nezdvihli. Divadla, koncertní síně, obrazárny — to všecko zůstává na břehu bdění, od něhož se vzdalují. Tamtéž zůstávají i jejich mravní povinnosti, jejich včerejší zájmy a životní plány. Přestávají býti manžely, otci, občany i Čechy, aby se stali jen a jen členy stolové společnosti »U zlatého kamzíka«.

Jejich ženy vadnou o samotě a jejich děti vyrůstají bez opory. Manžel a otec je pouhým hostem rodiny, jenž přichází v poledne, aby se najedl, a po půlnoci, aby se vyspal. Není duševního pojítka v tomto rodinném kruhu. Ženy myslí na své zmnožené starosti a na své zklamané sny o manželství; muž na revanši, kterou připraví dnes večer panu Konupkovi v makslu; a v hlavách dětí víří horké touhy po životě, svůdná hesla dne a tíživé pochybnosti vývoje. Jediným pojítkem, které váže tyto tři světy, jest společná mísa, která nebývá vždy dostatečně naplněna, ztrávil-li příliš mnoho Zlatý kamzík.

A okolní svět ovšem také nestojí. Nové záliby se vynořují, nové snahy uplatňují, nové názory vyhraňují; nové hvězdy a nové mraky vyvstávají na obzoru; věda přináší nové objevy, umění nové plody, život nová zklamání a naděje; na strážích se vyměňují hesla, bohové sestupují s oltářů a jiní zabírají jejich místa. Společnost se přetvořuje, hodnoty přehodnocují, píseň života se hraje v nových variacích. Ale naši Rip Van Winklové málo zvídají o těchto změnách, neboť ony sotva proniknou do zakouřené jizby »U zlatého kamzíka«.

Odkud by také zvěděli? Nečtou než denní zprávy novin, a čtou je šilhajíce jedním okem na nedaleký kulečník a naslouchajíce současně anekdotě, kterou vypráví jejich soused. Okna jejich pracoven jsou příliš pevně zavřena, aby mohly vniknouti buřičské písně, a dvéře jejich hospůdky nepropustí vzdechů toužících. A společnost, jíž otvírají svůj sluch i své srdce, skládá se ze spáčů právě takových, jakými jsou sami.

Jejich práce? Pracují obyčejně jen na oko a vždy jen mechanicky. Jejich činnost je nesena setrvačností, pohybuje se ujetou cestou, nedbá vývoje a nepřináší objevů.

Tak spí naši Rip Van Winklové svým nerušeným spánkem deset, dvacet, třicet roků, a neprocitnou dříve, pokud jich nevzbudí tvrdý náraz na nějakou změnu, která se třeba dávno chystala, ale již klidný spáč neviděl růsti od svého karetního stolku. Jeho děti se přihlásily o svá práva k životu; jeho žena, jež nesla trpělivě břímě všech rodinných starostí, náhle zemřela; nějaký drzý vetřelec mrštil po něm svým posměchem, nějaká stráž pořádku ho zastavila, protože neznal hesla dne. Jeho procitnutí přinášívá mu tolik trapných překvapení jako jeho pohádkovému předkovi. Cesta, kterou včera kráčel, je proměněna v bystřinu; jeho věrný pes zmizel a jeho nohy jsou těžké jako z olova; jeho rodné vsi nelze poznati, lidé, které potkává, jsou cizinci a mluví neznámou řečí. Snad se náš spáč s nimi dostane do sporu i sáhne po své zbrani; tu se však objeví, že jeho puška je sežrána rzí a nehodí se k obraně. Nezbývá, než smířit se s novými poměry, sblížit se s novými lidmi a hrát mezi nimi roli dědečka, který vypráví mládeži o zlatých starých časech.

Jsou však Rip Van Winklové, kteří se nedovedou podřídit v tuto roli. Ocitnuvše se tváří v tvář nastalým změnám, nehorší se na sebe pro svůj mnohaletý spánek, nýbrž na ty, kteří bděli, pro jejich proměny. A jestliže Winklům osud svěřil vlivné postavení a propůjčil jistou moc, snaží se ze všech sil, aby odčinili kus vývoje a zvrátili svět do fáze, v níž byl před jejich usnutím. To je nejškodlivější druh Rip Van Winklů, spáčů, neboť rozsévá máky svého mátožného spánku po všech luzích života.

Ksg.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

X. SE SLAVÍČKEM NAPOSLEDY.

Když jsem se vrátil z Italie domů, to bylo roku 1907. V těžkých dobách smutku po smrti matčině jakoby se všechno se mnou bylo hroutilo.

Mezi smutečními projevy, které mi poslali moji známí, byl přátelský a svrchovaně upřímný list Slavíčkův, který lišil se ode všech ustálených kondolencí a který dovedl do mé duše zanést znovu trochu světla. Upřímná a jímavá byla slova, která dovede napsat jen velký člověk a umělec, jakým byl Slavíček.

Smrtí matčinou všechny mé plány do nejbližší budoucnosti shroutily se úplně. Také Hněvkovskému, který mne na Sicilii očekával, podal jsem o tom zprávu.

Vrátiv se do Prahy, navštěvoval jsem jako dříve společnost v Platýzu. Chodívali tam titíž lidé jako před tím. V čele stolu často sedával dr. Herben, dlouholetý přítel Slavíčkův. Mimo známé, které jsem již dříve uvedl, chodilo tenkrát do formanky platýzské několik nových přátel a ctitelů umění; byl to jmenovitě vrchní inženýr Řeřicha a magistrátní stavitel Stivín, jenž nedávno zemřel; literátů a jiných umělců celá řada. Z venkova jednou nebo dvakrát se ukázal Fr. Kavan.

V té době poznal jsem se s jistou dámou se kterou jsem později měl vážnou známost. Od chvíle prvního styku s ní začal jsem docela nový způsob života, neboť to bylo pro mne něco zcela nového. Dotýkám se této episody jen zmínkou, protože se bez ní neobejdu, chci-li pokračovat v zápiskách a vzpomínkách z Indie.

Tedy: prožíval jsem tehdy dobu své vážné lásky. Asi tak, jako většina mladých lidí. Také umělecky prodělával jsem podivnou krisi, která patrně souvisela s novým způsobem mého života. Tou dobou totiž vznikla řada barevných obrazů, které jsem poslal zase na výstavu Mánesovu. Ale tehdy jury Mánesa (a dodnes myslím, že z osobních důvodů u některých mladších jednotlivců) proti mně vystoupila příkře. Jedině malíř Preisler a sochař Sucharda hájili stanovisko umělecké svobody. Také Slavíček byl tenkrát členem umělecké poroty a postavil se proti mně s celou prudkostí své osobnosti, jenže také posudky, které jury učinila o mých pracích, odsoudil s krajním rozhořčením. Chápal jsem velmi dobře odpor Slavíčkův, neboť mé práce tehdejší byly něco zcela protichudného umění Slavíčkovu.

Po nějakém čase jsme zase se Slavíčkem seděli. Slavíček sám ze sebe začal mluvit o té jury, jakoby se chtěl očistit. Povídal: »Víte, tenkrát ta porota v Mánesu, to bylo něco, co se nedá jen tak spolknout.« Při to sedě na židli, dal nohu přes koleno, o tu opřel loket, šešklebil pitvorně, ďábelsky obličej a škrábal se na bradě. (Chtěl tím zpodobnit osobní nenávist některých členů tehdejší jury proti mně.) »Víte, mne mezi to nepočítejte, to bych si vyprosil,« povídá kategoricky. »Mně se ty vaše věci nelíbily a dodnes bych jim na chuť nepřišel. Je to moje nejpoctivější přesvědčení a to si nedám vzít!«

Dlouho jsme ještě spolu o těch věcech mluvili.

Všelijaké pověsti také o mně kolovaly. Dokonce se povídalo, že prý jsem v blázinci. A umělecká kritika zřezala mne tenkrát důkladně. Opouštělo mne obecenstvo, a vše se řítilo se mnou. Byl to divný obraz skutečnosti, který jsem před sebou viděl. Připadal jsem si osamocen, a v duchu jsem si říkával: »Svinstvo — povrchnost — je ta česká veřejnost. A umělci? — Nic víc, než hašteřivé herečky.« Mohu říci, že nikdy před tím nezaujímal jsem stanoviska tak samostatného a neodvislého vůči veřejnosti jako tenkráte, dokonce myslím, že mně to bylo svrchovaně zdravé. Dovedl jsem hájit před každým sebevědomě své umělecké názory a s tím sebevědomím utkal jsem se také naposledy v bouřlivé polemice se Slavíčkem.

Bylo to zase v Platýzu. V poslední době velmi často jsme se sráželi vůbec se Slavíčkem, hájíce každý svůj názor. Tenkráte však nejrozhodněji. Slavíček vypravoval o gotice na sv. Vítu, jejž právě maloval. Jako vždy, všecek rozpálen a prací roznícen, neznal nic, než gotického Víta na Hradčanech. Dře prý se s těmi růžicemi a chrliči bizarních tvarů do únavy.

Nadával Monetovi, že mohl namalovat Ruenskou kathedrálu tak povrchně.

Já Slavíčkovu stanovisku dobře rozuměl; již v dřívější kapitole jsem naznačil rozdíl v pojímání Monetově a Slavíčkově. Znal jsem přec Slavíčka od hlavy až k patě, ale nebyl jsem již tím člověkem, který ho jako Pána Boha poslouchá, nýbrž objasňoval jsem před ním názor Monetův a francouzských impresionistů. Slavíček můj odpor silně pocítiv, povídá: »Vy jste ve vleku té subrety a to je chudáctví!« Toť se ví, že jsem se proti tomu prudce ohradil.

Potom Slavíček, zvěděv, že maluji jakýsi objekt z jihu od moře, pustil se do mne a vynadal mi, jak nejlépe dovedl. Že je prý nemožno malovat moře, když nejsem člověk rozený od moře. Dovozoval jsem, že je to právě takový případ, jako když on žije pro gotiku, ač nežil v době gotiky. To Slavíčka dohřálo v míře nejvyšší. Zuřil přímo a řekl, že je to ode mne všiváctví (slova toho rád užíval), že mu prý chci zkazit chuť na toho sv. Víta. Hádka nabyla širokého rozsahu a měla trapné zakončení. Kdežto Slavíček mne ve své zuřivosti chtěl udeřit, já na něho zvedl židli. Po té jsme se se Slavíčkem jako nepřátelé rozešli a žel nikdy už se nesešli.

Od té doby málo jsem se staral, co Slavíček právě dělá. Jen jsem zvěděl, že byl na jihu v Dubrovníku z jakýchsi důvodu a že tam maloval moře i skály a že tam přišel k úrazu, zlomiv si ruku. Jedno léto (1908) byl opět v Táborském kraji v Oldřichovci a Hostišově. Roku 1909 četl jsem zprávu, která mne dojala velice, že Slavíčka na letním bytě v Německé Rybné (u Žamberka) při koupání ranila mrtvice. Znaje Slavíčka, pocítil jsem hned, že toto neštěstí je rázu katastrofálního. Zvláště když jsem zaslechl, že nemůže vládnout rukou a že nemůže malovat.

Slavíček a nemalovat! Jaká to tragika osudu! Byl jsem přímo podmaněn neštěstím, které Slavíčka potkalo. Nemohl by si osud nic hroznějšího pro umělce vymysliti. Byl bych se nesmírně rád se Slavíčkem zase sešel, abych jej potěšil, jako kdysi on potěšil mne. Ale bál jsem se hrozně toho setkání. Ne toho, že jsme se naposled znepřátelili, neboť kolikrát se mezi námi takové věci opakovaly a bylo vždy zase dobře! Ale bál jsem se toho, že mu již svou osobou připomenu zdravou jeho minulost a práci, a to by pro něho mohlo býti strašné.

Daleko na vysokých horách, v hlubokých lesích indických, kam jako brouk jsem zalezl do ústraní, abych vzdálen byl lidí — pojednou mi byl doručen dopis od malíře Preislera, zároveň se svazkem čísel Času, které obojí navzájem oznamovaly smutnou zprávu — že Antonín Slavíček skončil život svuj samovolně, vpáliv si do spánku ránu z revolveru ve svém ateliéru dne 1. února 1910.

Nešťastná pistol, kterou mi kdysi ukazoval. Budiž mu země lehká!

Já na Slavíčka nezapomenu nikdy, ba žiji dále duchem Slavíčkovým.

Když jsem končil tuto smutnou kapitolu, vyvstala přede mnou jako zjevení postava Augusta Švagrovského, největšího příznivce, ctitele a přítele Slavíčkova. Nedovedu si myslit Slavíčka bez Švagrovského, nedovedu si představit Švagrovského bez Slavíčka.

Město Roudnice, ke kterému vížou se vzpomínky Švagrovského, zlatého člověka, jakých je v světě málo, — dostalo po smrti Slavíčkově darem bohatou sbírku děl Slavíčkových, sbírku, která jistě byla nejdražším a nejvzácnějším pokladem tohoto skvělého člověka. Dar pocházel od Aug. Švagrovského.

Tím končím první část svých vzpomínek.

Je mi vedlejší věcí, vyhovují-li požadavkům literární formy umělecké. Nemohl bych je vůbec napsat, kdybych myslil, že s toho stanoviska budou posuzovány. Psal jsem je rád a upřímně, maje za to, že jedině upřímností mohu alespoň částečně nahradit nedostatek svých literárních schopností. Konečně jsem malíř a ne literát.

Tím ovšem ani z daleka nebyla vyčerpána látka, kterou jsem měl na mysli. Také postava Slavíčkova je tu kreslena jen částečně. Bylo by toho ještě mnoho, co bych o něm chtěl říci. Ale již mimoděk jaksi chvátám k druhé části svých vzpomínek a dojmů, k Indii a Ceylonu!

*

UMÍRÁNÍ.

(Náčrtek.)

Dům Nielse Knudsena byl hodně odlehlý od vsi a proto teprve po týdnu dostala se ta zpráva do Floenskilde, když hospodyně přišla nakupovat: Niels Knudsen již nevychází! Je už málomocný jako dítě, ten tvrdý, silný muž, a sedá od rána do večera u krbu ve svém šerém domě na návrší, kde věčně skučí vítr. To vypravovala stará Herta a dodala, že to patrně Bůh tak řídil aby se toho nedočkala nebožka paní. Vždyť ona ho měla příliš ráda, nebožka paní, toho tyrana, modré s nebe by mu byla snesla, a musilo by j puknout srdce, kdyby ho nyní viděla tak málomocného.

Nebo, to mi věřte, lidičky (řekla stará Herta a brada se jí třásla), je to moc divné vidět něco podobného! On je přece i teď silný, zdravý na pohled člověk, a když poprvé mu nohy vypověděly službu a on upadl, nezdvihla jsem ho ani na píď od země, ani na jedinou píď ne. Musila jsem pro dřevaře Hanse Jensena, aby mi pomohl. A když jsme přišli a on mlčky se země jako raněné zvíře obracel oči po nás vzhů-

ru, musila jsem, lidičky, zase počkat a opřít se o dvéře, jak mnou škubal vzlykot A když jsme ho konečně zdvihli pod rameny a jeho nohy visely bezvládně jako biče, a když jsme ho posadili do lenošky a jeho nohy zůstaly ztrnule nataženy a já mu je teprve musila ohýbat v kolenou — tu jsme již slzeli oba s Hansem Jensenem, ale pán mlčel. Až po chvíli řekl Jensenovi: »— Vezměte si ještě sáh v lese!« ale řekl to přerývaným hlasem a tak zvolna, jakoby se už věru nemohl spoléhati na svůj hlas. To Bůh tak řídil, že se toho nedočkala nebožka paní!

Nyní tedy celé Floenskilde mluvilo o Knudsenovi. Vynořily se všecky polozapomenuté historky o něm, o jeho záletech daleko po okolí i nedlouho po tom, co si přivezl štíhlou, bledou paní z Fiumarkenu, a o jeho surovostech k ní. Nepřivedl si snad jednoho večera, napilý, svoji souložnici do statku a nedonutil svou ženu, aby jim posluhovala při večeři, s malým Petrem na rukou, - aby posluhovala jemu a té děvce? A nezavedl si později doma celý harem z dvorských služek a dělnic? Ačkoliv je zase pravda, že vyčistil dům ode všeho toho, jakmile ona prvně ulehla, a že se už potom nehnul od jejího lože. Co se mluvilo za uzamknutými dveřmi, věru, toho se nikdo nedověděl, ale Floenskilde ještě nikdy nevidělo tak plakat dospělého muže nad rakví ženinou, tváří v tvář všem lidem, jako Knudsena, a také ještě nepoznalo druhého tak něžného otce, jakým se tehdy na dlouhou dobu stal synu Petrovi Niel Knudsen.

Na to Floenskildšti přeskakovali řadu let a mluvili zase teprve o lásce mladého Petra Knudsena a Hildy Petersenové. V tom bylo mnoho temného, neboť se nedalo přece mysliti, že by chudoba Hildina a postavení její matky, pradleny, bylo jedinou příčinou vášnivého odporu otcova. Starý Knudsen si příliš vážil majetku své rodiny, aby měl za žádoucí rozmnožovat jej věnem snachy. — »Máme dost vlastní půdy,« říkal nejednou, »a také truhlice nejsou zcela prázdné ve statku« — — a proto — — a proto — — Floenskildští sestrkovali hlavy dohromady a mluvili o »jiném háčku« a ne málo závažném: Hildina matka nežila tu tak příliš dávno a její dcera měla prý zřejmou podobu s někým, kdo ji za nic nechtěl do statku jako ženu svého syna!

Ale nechť jest tomu jakkoliv, jisto jest, že jeden ze sporů mezi otcem a synem skončil střelnou ranou a že přispěchavší čeleď našla Nielse Knudsena u pohovky, na níž umíral syn... »Papír,« řekl tiše Petr a napsal třaslavě: — sám« a nikoho nevinit«. Ráno druhého dne seděl starý Knudsen stále ještě u pohovky, na níž zemřel syn, ale díval se do prázdna. A lidem kteří ho znali, nikdo nevymluvil, že hodně v tváři sestárl za tu jedinou noc. — —

Co se toto a ještě jiné vypravovalo ve vsi, v šerém domě na návrši Niels Knudsen ještě se nevzdával. Poručil Hertě postavit dvě židle ke křeslu pokaždé, kdykoliv chtěl ke stolu, a potom vstával z křesla, vzpíral se rukama na lenochy židlí jako na bradla a ploužil se pokojem, posunuje střídavě židle po podlaze. To nebylo tak zcela nepodobné chůzi na nohou, ačkoliv ve skutečnosti tělo celou tíží viselo na rukou a nohy se jen vláčely. Ale úloha rukou při této chůzi nebyla malá, a proto ruce nejednou umdlévaly, a Niels Knudsen padal s přidušeným výkřikem na podlahu. A tu ležel opět bezmocný, bezmocnější než dítě, a bylo zase třeba volati Hanse, aby zvedl jeho těžké tělo a dovlekl do křesla. A stará Herta, jež pozorovala ode dveří tyto časté zápasy o trochu posledních kroků, znovu vzlykala, až její bílá hlava tloukla o veřeje: Ať býval jakýkoliv, je to příliš pro lidské nitro, musit se dívat na něco podobného. Je to příliš. A Niels Knudsen seděl, křečovitě se ještě třesa po přestálé námaze, až konečně pronesl měkce, ačkoliv ještě odvrácen obličejem ke krbu: »Nu, nu, Herto! Nu! Slyšíš?«

Tak dlouho bojoval. Týden, dva týdny měsíc. Až bylo po poslední opoře, kterou dosud ještě poskytovala kolena: Knudsen ulehl. K tomu se v té době zhoršily jeho podružné bolesti od pat až po kříž, palčivé, řezavé a bodavé bolesti zanícených nervů. a lékař radil k morfiovým injekcím třikrát denně. Ale ne, Knudsen se ještě nevzdával. Teprve k večeru podlehl, a tu se jeho steny měnily v úpěnlivý křik, při němž zastavovali se chodci dole na cestě bledí: — Zabte mne! Zabte mne!« křičel Niels — »Zabte mne, pro Krista!«

Tak přece došlo na morfiové injekce, opakované třikrát denně. Ale tehdy již také seslábly i Knudsenovy ruce do té míry, že nemohl udržet knihu a krátit si jí nekonečný den. Nalezl podivnou náhradu: Poručil pověsiti obrazy ženy a syna na stěnu přímo před sebe a díval se do jejich tváří, kdykoli jen nedřímal a dokud soumrak nezhoustl v koutech pokoje. To bylo v říjnu, v teplém říjnu, jednom z nejnádhernějších, jaké pamatovalo Floenskilde. Okna pokoje mohla zůstávati ještě otevřena, a když jednoho dne Herta stanula náhodou právě pod nimi v krvavých listech psího vína,

zdálo se jí, že v Knudsenově pokoji někdo hovoří. Naklonila se blíž. To mluvil Niels Knudsen sám, a mluvil to k podobiznám své ženy a svého syna jako k žijícím bytostem. — Vy jste mi odpustili?« řekl nejprve s naléhavou otázkou ve hlase a tlumeněji opakoval nesčíslněkrát s radostnou jistotou: »Vy jste mi odpustili!« — Herta se odplížila, jakoby dopadena při něčem nedovoleném a neodvážila se ani hned k nemocnému. Ale když přišla, obrátil se Knudsen směrem k ní: »Oni mi odpustili, Herto! To bylo šestého října, a Hertě bylo by snad neuvízlo datum v paměti, kdyby jí byl téhož dne neřekl lékař: — Je to hrozné, jak mu slábne zrak. Úplná slepota je jen otázkou krátkého času.«

Měsíc po tom tělo Nielse Knudsena bylo vlastně již mrtvo a jakkoliv mu Herta nazvedala oční víčka a obracela jeho hlavu směrem ke mně, pochybuji, že viděl byť jen nejslabší můj stín — mne, svého synovce, v jehož rukou měl umříti. Až, když vykonal krátký přechod, zbývající mu ještě ze života k smrti, — jemu, mrtvému již za živa — nebyl těžší než čtrnáctiletý hoch na rukou Hertiných, jež ho omývala. Ona sama mnohokrát si to řekla a pokaždé znovu zavzlykala, až se jí třásla na žilnaté šíji její bílá hlava: — »Podívejte se na jeho úsměv« — říkala potom: On musil zvolna umírat, aby zvolna oživovalo jeho srdce, a nyní je zcela živo v tomto úsměvu!« A pak šeptala ještě něco o bílých kyticích jasmínu, s nimiž ho prý nyní uvítali žena a syn tam nahoře. — Neboť on tolik zkusil, on tolik zkusil.

A vzlykla ještě jednou, a Floenskildští, kteří přišli k rakvi, sklonili se mlčky a nízko před zemřelým.

Josef Pelíšek.

MÝTHOS.

(Z knihy: Náboženství a národ.)

Mýthem nazývám předmět víry. Přívlastek nepravdivosti, který v běžném užívání bývá s pojmem mýthu slučován, tak že mýthos bývá pak pojímán jako klamná iluse, jako fantastická báj, která se protiví pravému, vědeckému názoru, vylučuji; nenáležíť k pojmu mýthu nutně. Je-li mýthos pravdivý či klamný, je otázka pro sebe, které se tato úvaha vůbec nedotýká. V tom smyslu mohu mluviti také o mýthu vědeckém jakožto předmětu vědecké víry.

Víra pak je trojí. Předně náboženská: toť onen cit absolutní jistoty, který má nábožensky věřící člověk vzhledem k předmětu své víry, a v němž je spolu vyjádřen osobní vztah věřícího k tomuto předmětu. Náboženská víra neznamená tedy jen přesvědčení o skutečné existenci předmětu v nějž náboženský člověk věří. Věřiti v boha nebo v bohy, toť není jen: pokládati za pravdu, že bůh jest a že jest takový a takový, jako na př. věří-li člověk, že nitro zeměkoule je žhavé; náboženská víra zahrnuje v sobě především o s o b n í v z t a h ke svému předmětu, podobný tomu, jaký chci vyjádřiti, pravím-li, že věřím ve svého přítele. V tomto případě je to tedy osobní vztah důvěry, v jiném případě může to být osobní vztah naděje, strachu nebo hrůzy na př. člověku, jenž věří v peklo, není peklo místem jen tak kdesi existujícím (jako věřím-li, že v Africe existuje území nazývané Kongo), nýbrž místem, také pro něho určeným, zemře-li v hříších, a tudíž předmětem jeho hrůzy. V každé náboženské víře a v každé složce náboženské víry je zahrnut tento osobní vztah.

Druhý druh víry je víra vědecká; to destilát víry náboženské, z níž se velmi zvolna vyvinula. Je to cit pravdy, jímž se vyjadřuje souhlas daného poznatku se zkušeností — zkušeností v tom smyslu, v jakém se ve vědě tohoto výrazu užívá.

Konečně víra umělecká, která však spíše než vírou, bývá nazývána intuicí: je to opět cit, jímž se vyjadřuje souhlas mezi uměleckým dílem a hnutími nebo myšlenkami a vůbec stavy mysli, jež tvůrce tohoto díla chtěl jím vyjádřiti; tedy cit, že dílo je pravým výrazem umělcovy myšlenky.

A je tedy trojí mýthos. Mýthos ve vlastním smyslu n á b o ž e n s k ý je předmětem víry, kterou se vyjadřuje osobní vztah člověka k světu okolnímu — osudy a otřesy vnitřního života, jeho krise a rozpětí, vůbec to, čemu se někdy říká zkušenost vnitřní (u Němců innere nebo religiöse Erfahrung, Erlebnis) a čemu já prostě budu říkati zkušenost, poněvadž souhlasím s Š a l d o u, že ve vědě zkušenost ve vlastním slova smyslu není možna, vědeckou methodou je pozorování a ne zkušenost. Zkušenost jest jen tam, kde prožívám cosi a dožívám se čehosi ve vlastní osobě, kde dožívám se jakési proměny své osoby a její organisace, jejího uvolnění nebo upevnění, pochyby nebo jistoty!«

Rozbor náboženských mýthů vede k předpokladu velmi důvodnému, že mýthem tím nevyjadřují se všecky zkušenosti člověkovy a že ty, které v něm vyjádřeny jsou, nejsou při jeho tvorbě súčastněny stejnou měrou. Dlužno míti za to, že je

velmi hluboké dojmy, skutečné otřesy vnitřní bytosti člověkovy tíhnou k tomu, aby se projevily mýthem, aneb — je-li mýthos již hotov a přejat z druhé ruky — nalézají v něm svuj výraz. Takovou zkušenost nazývám zkušeností ústřední nebo po výtce náboženskou — jiný její název ale v ten už pojat je také výraz její, je zjevení. To je ta zkušenost, v níž dlužno také hledati počátek a zrození osobního náboženství. Můžeme sice, chceme-li vyložiti vznik náboženství, jíti ještě dále, ale kterékoliv příčiny další bychom našli, musejí tyto příčiny vyvolati dříve ve vědomí člověkově otřes aneb řadu otřesu, musejí se transponovati ve zkušenost, jež zde byla pojmenována ústřední, aby opravdové náboženství osobní mohlo vzniknout. Kdo ještě nikdy nebyl otřesen osudem svým vlastním nebo jiných, kdo ještě nikdy nebyl rozryt až do nejhlubších hlubin svého citu v radosti a bolesti, ale zejména v bolesti, může snad ledaco případného o náboženství vědět; ale neprožil ho. Náboženství se žije jen tam, kde člověk zápasí se životem, aby se zachoval, nikoli však, kde člověk o životě jen přemýšlí, aby si jej vysvětlil.« (Maurenbrecher.)

Poněvadž ve vědomí lidském a v temných jeho hlubinách není a neděje se nic, co by nebylo v jakémsi vztahu a v souvislosti s částmi a ději ostatními, jsou také ty zkušenosti ostatní, méně hluboké a méně intensivní, v určitém vztahu ke zkušenosti ústřední; tento vztah muže býti charakterisován jakožto poměr závislosti a podmíněnosti.

Mýthos vědecký je výklad světa a dění v něm. V něm přežívá starý mýthos předvědecký; věda, i dnešní věda není než methodickým jeho přepracováváním a vypracováváním, mnohé pojmy, bez nichž vědecké myšlení se neobejde, na př. pojem příčiny, síly, atomu atd. mají zcela zřejmě mýthický ráz — mýthický v našem smyslu, t. j. tyto pojmy jsou předmětem víry (vědecké sice, ale přece víry), nevyslovujeme však naprosto přívlastkem mýthičnosti úsudek o jejich správnosti nebo nesprávnosti. Velkolepým mýthem vědeckým v tomto smyslu je Synthetická filosofie Spencerova i jiné soustavy filosofické, pokud zachovávají vědecký ráz. Podstatným znakem jejich jest, že si svět a dění v něm — také ovšem dění v člověku — zpředmětňují, popisují je a vykládají; kdežto v mýthu náboženském, na př. vykupitelském, jejž nalézáme v různých ovšem podobách ve všech téměř náboženstvích známých, nic se nezpředmětňuje, nepopisuje a nevykládá, nýbrž vyjadřuje se prostě duševní bolest vypjatá až do zoufalství, touha zbavit se jí a konečné její překonání. Náboženský mýthos — aspoň pokud je náboženský a nepřednáší se jen jako historie — je výrazem těchto vnitřních osudu a víra v něj, tedy náboženská víra, není jen uznáním jeho pravdivosti v takovém smyslu jako věřím-li ve filosofii Spencerovu, nýbrž je sama zase výrazem osobního vztahu mezi tímto dramatem o vykupiteli a zkušeností věřícího. Z tohoto rozdílu mezi mýthem náboženským a vědeckým je patrno zároveň, že a proč věda a vědecký názor světový nikdy nemuže nahraditi náboženství. Muže zatlačiti a nahraditi přežilý názor světový, který některá náboženství jako přítěž z dob minulých s sebou vlekou, ale ne to, co i v takových náboženstvích je vskutku ještě náboženstvím.

Muže se zdáti odvážné, mluviti také o mýthu uměleckém v jedné řadě s mýthem náboženským a vědeckým; ale nevím, proč by na př. Goethuv Faust, Březinovy Tajemné dálky nebo Ruce, nemohly per analogiam býti nazvány mýthy a proč by tak nemohly býti nazvány velké výtvory básnické obrazotvornosti vubec. Ostatně na jméně nezáleží; hlavní je věc sama.

Čím dále pohlížíme do minulosti, tím více mizejí uvedené rozdíly druhové a není třeba ani zacházeti příliš daleko, kde se ztrácejí vubec a existuje náboženský mýthos sám, v němž věda i umění, arciže v podobách primitivních a surových, jsou obsaženy. Psychologický rozbor náboženského a vědeckého tvoření ukazuje, proč nemohlo býti jinak. Primum vivere, deinde philosophari, dříve je nutno žít, potom teprve je možno o životě a s čím se člověk jinak ve světě potkává, přemýšlet, popisovati to a vykládat. Náboženstvím mluví život; věda je popis. A pokud se týká umění, i tu platí: primum vivere, deinde fabulari. Teprve během dob se věda a umění počínaly z náboženství vydělovat; že se to nedělo — a neděje dosud — bez krisí a beze srážek, je známo.

Nejužší zustává i po vydělení — které ostatně v tomto případě nikdy nebylo tak úplné jako u vědy — poměr mezi náboženstvím a uměním, nebo tedy mezi mýthem náboženským a uměleckým. Je to pochopitelno, neboť oba jsou v praegnantním smyslu subjektivní, oba vyjadřují osudy duše. Oba jsou si tedy blízce příbuzny. Rozdíl mezi nimi je v tom, že mýthos náboženský vyjadřuje opravdové »osudy«, otřesy hlubin lidského nitra, zku-

šenosti ústřední, kdežto umění vyjadřuje zkušenosti vubec — také jemná a slabá hnutí nitra, odstíny nálad a pod., ba některé směry umělecké si v tom přímo libují jak bylo viděti na umění dekadentním a na symbolismu. Proto také nemuže umění nahraditi náboženství — nehledě ani k tomu, že náboženství je víc než mýthos. Ale tento rozdíl není přece podstatný. Takový Faust Goethuv vyjadřuje rovněž zkušenost ústřední a není po této stránce o nic méně mýthem náboženským (typu vykupitelského) než uměleckým. A totéž lze říci o všech silných, hluboce procítěných dílech uměleckých vůbec. Podstatný rozdíl mezi náboženstvím a uměním jest nutno tudíž hledati v něčem jiném. Je v tomto: při náboženství hlavní věcí je zkušenost, která mýthem se vyjadřuje, kdežto zpusob výrazu, to jak se ta zkušenost vyjadřuje, je vedlejší; při umění je poměr právě opačný. Věřícímu člověku, který poprve v životě spatřil moře s hrou barev a světel k západu se chýlícího slunce a tímto pohledem uchvácen šepce mimoděk: »Bůh je veliký«, hlavní jest onen dojem a pranic se nestará o zpusob, jak jej vyjádří; všecek se ztrácí v tomto dojmu, žije té chvíle jen v něm — ne tak, že by myslil na něj, že by si svůj dojem zpředmětňoval, že by jej pozoroval, neboť to by byl již akt psychologický, vědecký — ale prožívá svůj dojem zcela podmětně, dojem sám mu tlačí na rty slova: Bůh je veliký. To je, arci velmi zjednodušená ukázka tvorby náboženského mýthu. Je to tvorba bezprostřední, mýthos náboženský je spontánní, samorostlý, z duše instinktivně vytrysklý výraz náboženské zkušenosti. Jeho tvůrci nezáleží tak na tom, jak svou zkušenost vyjadřuje, jako aby vůbec ji vyjádřil; a podobně tomu, kdo náboženský mýthos již hotový nábožensky vnímá, nezáleží na tom, jak uměle a vůbec jak je mýthos složen, nýbrž na tom, že vyslovuje anebo probouzí jisté dění v jeho duši, a na tomto dění samém. Naproti tomu v umění záleží na tom jak, záleží na formě a uměleckost díla neměří se jen tím, co chce vyjádřit, nýbrž na zpusobu výrazu. A na tom především.

Zajisté může být i náboženský mýthos dílem uměleckým, ale jest jím bezděčně, je to umění v surovém ještě tvaru, umění silné snad, ale »neumělé«.

Takový je poměr náboženství, pokud je mýthem, vědy a umění.

Ladislav Kunte.

*

JASNÉ POJMY.

(Příspěvky ke slovníku vzdělaného člověka.)

II.

Písemnictví světové a národní. Mnoho se o těchto dvou pojmech mluvívá. Písemnictví dle jedněch má být národní, dle druhých má být světové. Goethe za své doby soudil: »Nationalliteratur will jetzt nicht viel sagen, die Epoche der Weltliteratur ist an der Zeit, und jeder muss jetzt dazu wirken, diese Epoche zu beschleunigen«, t. j. Národní literatura neznamená teď mnoho, na řadě je epocha literatury světové a každý má pusobit k tomu, aby ji uspišoval. — Máme nyní lepší výklady o poměru národní literatury ke světové. Sergěj Volkonskij na př., jenž přednášel o ruské literatuře v Bostoně, Cambridgi, New-Yorku, Washingtonu a v Chicagu, praví: Karamzin řekl: ‚Všecko národní neznamená nic před lidským. Hlavní věcí je být lidmi a ne Slovany. Co je dobré lidem, nemůže být špatné pro Rusy a co Angličané nebo Němci vykonali k dobrému a ve prospěch člověka, jest i mé, neboť také já jsem člověk.' — Tak pravil Karamzin; ale od těch dob jsme vyrostli, a v našich dnech široké výměny mezinárodní myšlenky, kdy národní hranice, které politika tak hrozivě střeží, blednou v lidském vědomí pod všeodpouštějícím křídlem vědy, umění a náboženství, můžeme slova Karamzinova obrátit a říci cizinci: ‚Ano, jsme lidé ... proto co je dobré vznešené a krásné unás, nemuže nebýt krásné i pro ostatní.'

*

Autorita je právo nevědomých. »Ze všech práv — dí Carlyle — nejnepopíratelnější je právo nevědomého, aby byl moudřejším veden a mírností nebo mocí na pravé cestě udržován. Příroda sama poroučí tak na počátku společnosti; provádějíc toto právo, probojovává se ke svému zavrcholení. Tento pojem autority u Carlyla je v úplném odporu s obvyklým názorem, že autorita utiskuje, že autorita je moc uchvatitelská a násilná. Autorita má dle Carlyla být pokládána ze stanoviska mass za dobrodiní a za právo. Nevědomí mají právo hledat útočiště a mají právo mít nad sebou vládce všude tam, kde by sami nevěděli rady. »Není nutno, aby člověk sám nějakou pravdu objevil, má-li v ni věřit a k tomu ještě upřímně v ni věřit.«

DVA MLADÍ SPISOVATELÉ.

(Josef Šimánek: Háj satyru. Román. F. Topič. K 2·20. — František Zavřel: Oidipus a Jokasta. Slavnostní hra jevištní. Josef Springer.)

Josef Šimánek píše hlavně kratší novelly, ve kterých je znát školu Moderní revue a zejména Jiřího Karáska, a román Háj satyrů o archeologu-básníku Stacketonovi, jenž podniká nebezpečpodzemní výpravy za kouzelným prstenem a smaragdem, je téhož rázu a jen ke vlivům z kruhu Moderní revue druží se zde vlivy Vernovy, Wellsovy, Poovy, Villiersa de l'Isle-Adam až i Novalisovy. Román pěstuje také theoretické rozhovory mezi přáteli nebo v bavíci se společnosti a v nich opět a opět brojí proti přeceňování vědy i novodobých technických výzkumů. Šimánek přejímá názory,

jež se u nás v posledním čase se zvýšeným úsilím chtí udomácnit, a také u Šimánka vyskytuje se při tom slovo »intuice« jako název onoho kouzelného prostředku, jenž jediný může otevřít přístup k nevýzpytným záhadám a tajemstvím světovým. Známo, odkud přišla ta módní víra v intuici a že nejvíc přispěl k ní Bergson. Ale právě Bergson —! Kdo jej aspoň pročetl, když ne prostudoval, ví, jak on pod intuicí představuje si nejnapiatější pozornost k životní skutečnosti, ke zjevům a dějům, mezi něž jsme postaveni. Žádné vymyšlené podzemní chodby v několika vrstvách, žádné čarovné zásnubní prsteny a světelné vejčité smaragdy po řeckých bohyních, nýbrž náš obyčejný denní svět pořád ještě nezbadaný a nepostižený. Rozum, rozumová činnost (říká Bergson) zmocňuje se ho jednostranně, povrchně, neúplně a tedy intuice má to vykonat hlouběji, bezpečněji, úplněji. Vymkne se ustáleným zvykům rozumového chápání, přiblíží se k vlastnostem zvířecího pudu (a ten je realistický, což?) napne a vybystří všecky síly své vnímavosti a pokusí se vyposlouchat nejskrytější mluvu věcí kolem sebe: práce od počátku tak obtížná, tak namahavá a tak nezaručeného výsledku, že většina lidí se jí vyhýbá.

Ano, do slova je tomu, jak si povídá se Stacketonem Šimánkův malíř Howard (maluje Andromedu nepravou Andromedu, neboť — tvoří intuitivně): »Za každým krokem klopýtáme o nějaké tajemství, podobající se zázraku. A za každým krokem klademe si tisíce otázek, na něž odpovídá nám pouze pohrdavé a zdrcující mlčení.« A jistě, není lepšího svědectví pro mladší pokolení spisovatelské, nežli že chce vytrvale upírat oči k těm tajemstvím a otázkám, odhodláno, pokusit se stůj co stůj, aby je nějak zdolalo. Stacketon, podnícen vybídkou nalezeného starého papyru řeckého, nedá se zdržet žádnou překážkou a neustane, dokud nedospěje k cíli: pátrá v zakopaných starých chrámech, proplouvá podzemními jezery a divokými, spádnými proudy, přelézá po úzké kládě závratnou propast s omamnými výpary, podstupuje hrůzy tmy, hladu pustoty, bloudění, — kdo by mohl žádat ještě víc touhy a vůle k proniknutí tajemna? A lze dokonce shledat, že hrdina Šimánkův, přes všecko velebení intuice, nezanedbává obezřelosti a důkladnosti vědecké, měří, určuje, vykládá, — objasňuje každý krok své cesty, líčí ryby a měkkýše jezerní, hledí vysvětlit věčné záření smaragdu, s obšírností, jež se zdá být často až zdlouhavou a nudnou: chemie fysika, přírodopis, dějiny umění a náboženství, ta i ona věda musejí mu stále přispívat. Ale tím spíš mladí spisovatelé Šimánkova vzdělání a Šimánkových vloh měli by si uvědomit, že jejich romány netoliko nepomáhají tuchou intuice vylušťovat smysl záhad, nýbrž naopak, že se snaží ještě jich přidělat, jakoby jich samo sebou nebylo dost. Nestačí jim, že máme až příliš co činit, abychom trošinku (o málo méně nežli nic) porozuměli druh druhu, abychom nezůstávali slepými tupci (neboť jimi namnoze jsme) k lidem, zvířatům, věcem, s nimiž se stýkáme, — přidávají nám ke všemu podzemní chodby, kouzelné prsteny, zázračné smaragdy, jež si ad hoc vybájili. Kdyby opravdu měli posvátnou úctu k světovým tajemstvím, kdyby jim vskutku upřímně na tom záleželo, aby světová tajemství zachovala svou věkovou váhu a platnost nezacházeli by s nimi jako s dětskou hračkou, jako s pouhým literárním předmětem, na kterém lépe či hůře ukáží svou zručnost fabulace a vypravování.

Ale ještě to bájení. Spisovatelé vyznání a směru Šimánkova horují pro tak zvaný volný let fantasie (hle, jak se umíme svobodně rozletět) a pevně mají za to, že se nad poutající tělesnost a hmotnost povznášejí tím v oblast čiré duševnosti. »Blízkost smrti jakoby byla uvolnila ony latentní schopnosti bytosti, kterých nabývají v okamžiku, kdy černý závoj těla počíná se odhrnovat od duše.« »Vše hmotné a lidské vzdalovalo se ode mne a má duše otvírala se myšlenkám, jaké nemají na této planetě místa.« A přece — jaký omyl! I neobeznalému pohledu musí být v románu Šimánkově patrno, jaký podklad má v jádře jeho fantastický příběh. Od počátku Stacketon je navštěvován vábným přízrakem bohyně Chrysis (bílé oslňující tělo vystupující z vln, dle sochy, před kterou se octl v podzemním chrámě bývalých řeckých zasvěcenců) a to tak na př., že ze zlatého prstene měnícího ponenáhlu ve velikého zlatého hada vztyčila se krásná hlava dívčí na zlatém rybím těle (Böcklin jako vůbec hodně Böcklina) a líbala ústa Stacketonova vášnivým, dlouhým a vysilujícím polibkem.« Skončí se to tím, že za měsíčné noci přijde Stackelon k chorovodu nymf, přízrak Chrysidin »s žádoucí a nezadržitelnou něhou, při níž krev přecházela v nachové páry«, odvede si jej do jeskyně, odloží modrý závoj, aby tělo zazářilo v nezastřené nádheře, spočine mezi květy a »té noci stala se Chrysis chotí Stacketonovou.« Vše děje se v ustavičném doprovodu skvělých a opojných barevných vírů (rudých, šarlatových, růžových), skvělých a opojných hudeb, a kdesi — nesejde na tom, jak — připlétá se do toho představa mladistvého satyra: spí a za víčky očními mihotaly se sny božské puberty.« Sny božské puberty. Ať si román vmýšlí do celé té své historie cokoli, jakýkoli význam mythický, mladý, vznětlivý muž, jenž se ukájí ženským přízrakem, bude vždy zahrnovat totéž, týž sexuální druh; byl v Esteře Jesenské, byl v novellách Karáskových, byl tu a tam jinde. Duše je při tom pramálo účastna a leda k tomu, aby dotvrdila, že nic není tak v područí těla jako ona proslulá volná fantasie. Každé její nespoutané těkání jest jen proměňováním tělesných stavů ve vzdušné obrazy a teprve, když přerušíme její toulku a upneme ji na svět kolem sebe, teprve pak začíná se vymaňovat a získávat větší, duševnější (lze-li) svobody. (Dokončení.)

✶

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

* Bernsteinovo tříaktové drama Oklikou, jež před třemi lety po desetileté mezeře bylo znovu nastudováno v divadle du Gymnase, uvedeno v pondělí dne 27. září řízením Schmoranzovým také opět na jeviště Národního divadla. Drama přichází směrem od Dumasova »Polosvěta« a Sardouovy »Fernandy« a zakládá se na rozporu dvou mravních prostředí, nižšího a vyššího. Jacquelina, dcera Raymondy Wilsonové, dámy, jež se dává vydržovat milenci, zatouží povznést se nad duševní i hmotnou bídu svého mládí a přivdá se do venkovské prote-

stantské rodiny cherbourgských Rouseauů. Ale tam, mezi nafouklými měšťáky, jichž smýšlení a cítění nezapře se ani v jejím muži Armandovi (Macharova Magdalena), vytrpí tolik, že posléze uprchne a vrátí se (oklikou) ke své původní lásce, srdečnému Cyrilovi. Cherbourgský svět, kde pod zevní řádností skrývá se neřest a zchátralost, Bernstein vylíčil velmi černě a v rychlém nakupení, ve vtíravém důraze kazí věc přílišná úmyslnost. Ačkoli však tedy drama vztahuje se na soubor společenských mravů, umění Bernsteinovo rozvíjí se hlavně v dlouhých dialozích o dvou osobách, takových dialozích, ve kterých náhlými výbuchy nebo záchvaty a příměsky pravdivosti prozrazuje se něčí niterná bytost, zakrývaná a nepřiznaná. Jacquelina není tu ani tak mladou odhodlanou a hodnou bojovnicí, jež marně usiluje vyšinout se v ovzduší bezúhonnosti, jako spíše pozornou, dychtivou moderní posluchačkou a pozorovatelkou (znáte ji ze soudobých výtvarníků?), před níž otvírají se lidské duše. Bernstein vstoupil ve šlépěje svých klasických předchůdců, jeho umné dialogy oplývají řečnickými výkony sestavenými k otřesům, vybouření, přemluvení, a on jen, syn demokratičtějšího věku, uvádí do divadelního řečnictví jednak víc uvolněné kamarádské důvěrnosti a jednak víc realistické drsnosti a nevybíravosti.

V Národním divadle některé postavy, starý Rousseau, Lucienna Rousseauová s romantickou pathetičností a vzezřením barvotiskové orientálky, byly zahrány slabě, nedost vhodně, ale celkem dosud lze »Okliku« přičíst k představením dobře, s porozuměním připraveným. Oba pokoje ve druhém a třetím dějství byly charakteristicky rozlišeny, ponurý rousseauovský vedle koketnějšího Jacquelinina, a výjevy byly promyšleně vedeny, s prokládanými přestávkami, s odváženými tempy, s účelným, důvtipným rozestavováním. Namáhavou Jacquelinu pí. Sedláčková dokonale zmohla obezřelostí prostředků a zase dokázala, jak pro ten obor rolí nemáme v Národním umělkyně, jež by se dovedla více líbit. U ní mládí opravdu dělá dojem mládí, v její hře není nastudované učenosti, bytost, kterou hraje, srůstá zcela s její vlastní osobou, jakoby byly jedno. Má svůj způsob vypěstěného ženského vkusu (s jemnými bílými a zlatými barvami), umí se svobodně a půvabně pohybovat, postát, usednout, její tvář, hlas, vlny těla proměňují se oněmi průkmity, stíny a záchvěvy, jež dává opravdovost citu, starosti, smutku, a vše děje se u ní s plynulými přechody. Málokdy při výkřiku zazní hlas prázdnou ostrostí. Armanda hrál pan Matějovský v náležitém postupu od zdrželivé skromnosti k úsečné, popuzené pánovitosti, pružně, bezpečně, zde onde s obvyklou vybočující mimikou rtů, nohou, rukou. Urovnaně, s bezelstnou srdečností mluvil p. Deyl odstavce Cyrilovy, s oním dělením, jež čeká, zkoumá, odhaduje a v ničem se nepřekvapí: rozumně, přesvědčeně a pěkně.

* Památka Šubertova oslavena byla v Národním divadle v neděli dne 3. října pětiaktovým, veleznámým Janem Výravou, dramatem českého pojmu o davovém hnutí národním. Jako dřívější »Probuzenci« tak i »Jan Výrava« viděl davové efekty Vlčkových »Lipan« a tož také on udělal si bouřící, povykující, hrozivý dav, před nímž naskakuje husí kůže. Kde se vezme tu se vezme, musíte jej přijmout bez velkého vysvětlování, je to slepá a nezbadaná, živelná, temná moc, jež se vyhrne jako mrak ze záobzoří mimo vše nadání. A temná, nezbadaná moc davová zdvihá pokorné, vahavé výravovské bázlivce z české, josefínské vsi východní, zmítá jimi, nese je proti jejich vůli a roztříští je kdesi při prvním nárazu na překážku. Nemůže být snad výmluvnější podívané, nežli jak Šubertův selský dav mermomocí chce za vůdce nejnespolehlivějšího, nejvahavějšího ze svých příslušníků a jak vůdce potácí se od dějství k dějství, neustálený, nerozhodnutý, vrátký, zřejmě nachýlený k pádu, závislý na všelijakých divných podmínkách. Přiveďte mu ze zámku syna Jeronýma, jehož tam sám dal, a vůdce prý půjde hrdinný, nezlomný k slávě a svobodě. Ale Jeronýmovi se nechce, zachutnal mu panský lesk, spoutaly ho vábivé, slibující oči jemné komtesy, a vůdce (pokročilejší následník Hálkova Janouška) zůstává přece vůdcem, zhroucený zklamáním, hořem a nedůvěrou. Je v tom tolik psychologických i situačních kliček, že by bylo bývalo zázrakem, aby je byl Šubert všecky jasně, úplně rozložil. Musil se spokojit schematickým seřazením, kde stěžejné body jsou hodně hlasitě zformulovány a vytčeny (»on mě pohaněl, potupil«, — zde opovržení, tam kletba«), a musil spolehnout na osvícenou císařskou laskavost, že selské povstání přes očitou chlapeckou neobratnost dosáhne cíle. Jak ho asi bolelo srdce nad pohledem, jejž rozestřel před sebou, a jak hluboce cítil potřebu, aby se utěšil vzletnými rozmachy, výlevy ryzího pohnutí a divadelním vzruchem!

Úspěch dramatu Šubertova býval zajištěn mohutným výkonem Šmahovým a Šmahu nahradil nyní (již v Šárce) p. Želenský. Je štíhlejší, vyšší, přímější, bohužel též mladší a junnější v postavě, masce, hlase, s křepkým, smělým úderem, takže u něho Výravovo otálení a otecká vášeň pozbývají smyslu. Přirovnejte jej s mrštným, hbitým Dvořákem p. Matějovského, chlapíkem ohebného, hovorného, pádného jazyka, tělocvičných, energických pohybů, a shledáte, že v podstatě jsou to dva lidé stejného věku, stejných let a stejné náklonnosti: jak by tedy mohl p. Želenský učinit zadost Šubertově představě o Výravovi? Dovede se divoce vzchopit při slově »chám«, dovede velitelsky útočit na syna, zdolá hereckou vyškoleností různé Výravovo rozčilení, ale neořekoná své cizoty k němu. Vůbec naši dnešní herci nehodí se již dobře k duchu lidí Šubertových, jsou příliš vzdáleni i jeho sedlákům i jeho direktorům a mohou tedy s větším či menším zdarem (p. Schlaghammer v Karminovi, sl. Suchánková v Bětušce, p. Hurt v Kyralovi, p. Deyl v Jeronýmovi) svědomitě se přičinit, aby nastínili obrysy, vždycky však bude to mdlé a z nouze udělané; tak ještě Václav p. Hašlerův měl nejspíš ryzí přírodní tón ve své neurvalosti a nevlídné prudkosti. Za to mnoho zachránilo celkové nastudování za řízení Kvapilova a rozumí se, že nejvýše stálo obojí dějství noční, zvláště čtvrté se zadní hradbou lesa, s čirým světlým šerem a hrou hlasů. V pátém dějství sotva se kdy režisérsky odstraní spěšná zběžnost vývoje a bezradnost obou nepřátelských stran, jež se stále chystají k něčemu, co nepropukne.

*

HUDBA.

Od hudebních oslav Husových nebylo v českém hudebním životě významnějších událostí uměleckých. V Národním divadle odzpíval pan Mařák pohostinsku řadu svých známých nejúspěšnějších rolí, jež rozmnožil o kavalírského Riccarda ve Verdiho Maškarním plesu. Bylo by však slušno a spravedlivo, aby oblíbený pěvec věnoval své operní umění, právě v zenitu kvetoucí, větší měrou tenorovým partiím českých oper. Kdyby ujal se na př. Juana v Hedy, jistě by tím podstatně přispěl k popularitě této opery. Podnikem obecenstvu vítaným je cyklus čtyř nejpopulárnějších repertoirních oper, jak o tom svědčí vyprodané domy.

Také opera městského divadla vinohradského pochodila skvěle svými operními představeními vsunutými do obou dosud pořádaných cyklů za ceny mimořádně snížené. Právě (24. září) vypravenou novinkou této scény je Offenbachova Trebizondská princezna. Úspěchu, jemuž těšila se opereta tato v letech šedesátých v aréně na hradbách, nelze již oživit, neboť drastické satyry i parodie textu pozbyly časovosti. Za to patrněji než tehdy vystupuje do popředí hudba, jež nezřídka dostupuje úrovně opery komické a jejíž lyrika zaznívá již vroucími tóny Hoffmannových povídek. Ba i ty divé rozpustilé kankány zní zde umírněněji a slušněji. Živé a ucelené provedení, v němž vyniká sl. Durasová jako rozkošný Rafael, účinně vystavuje dobré stránky operety.

Koncertní ruch zahájen byl hojně navštíveným dobročinným koncertem pořádaným 27. září ke slavnosti zlatého klasu ve Smetanově síni Obecního domu za účinkování Karla Buriana, jenž Pickovy Selské písně pozvedl k netušené působivosti, B. Wiedermanna, jenž ve svítících rejstříkových barevných kombinacích dal vyzníti Kličkově fantasii na svatováclavský chorál na varhany, i České filharmonie. Opět tedy staví se čeští umělci obětavě do řad podporovatelů účelu válečně dobročinných.

Obě opery i Česká filharmonie vydaly program podniku, jež chystají pro nastávající období. O podrobnostech jejich bylo by lze diskutovati, ve všech jeví se však uvědomělá snaha udržet přese všechnu nepřízeň doby souvislost uměleckého vývoje.

Dr. Jindřich Pihert.

DROBNOSTI.

* **Krása Prahy** stala se pojmem tak běžným, že hraničí s ustálenou frasí. Praha je především krásná, a teprve potom přijde otázka, není-li příliš na svá léta koketní v běli jarních květů, příliš omrzelá zas a dýchavičná v létě, není-li po celou zimu jako zapomnětlivá babička, jež nedává z rukou růženec! Ale jednou — na podzim — Praha bývá svoje, — tenkrát vídáte její královskou vdoví krásu ze všech sadů od Belvederu po Vyšehrad, od Petřína k sadům Riegrovým. Tam bych vás chtěl zavést, abyste ji uviděli, — ji, vdovu v závoji z podzimních mlh. Abyste ji všichni uviděli a pochopili pod kalným říjnovým nebem, když ona přemýšlí mnoho o svých hřbitovech. Na návrších kolem ní žlutě, oranžově i rudě rozžaty jsou koruny starých stromů, dubu a javorů, jasanů a bříz, a tóny všech, tak různé o sobě, hoří jediným oddaným plamenem nad Prahou — srdcem Čech. Hoří nad ní ještě tehdy, když ona mizí ve zhoustlé večerní mlze a vy, dívajíce se tam dolů, můžete si náhle udiveně šeptat verše:

> Co jest to? Přízrak? Kouzla čaroděje?
> Kde jsme? Zda očím věřit máme svým?
> Zde dým se jen jak pátý živel chvěje,
> — čím bezutěšný, nekonečný dým!«

Jednou — na podzim — Praha bývá svoje, a tehdy porozumíte její královské vdoví kráse ve všech sadech od Belvederu po Vyšehrad, od Petřína k sadům Riegrovým, ve všech těch místech položených vysoko nad zvyklými cestami dne, ve všech těch přísně tichých místech. Tam bych vás chtěl zavést, abyste ji uviděli, — ji, vdovu v závoji z podzimních mlh. jp.

* **Lidová universita** je nový typ lidového školství. Ve Francii otevřena byla první lidová universita v jedné dělnické čtvrti pařížské (St.-Antoine) r. 1898 a již pět let na to na prvním mezinárodním sjezdě filosofickém v sekci lidového školství referoval D. Halévy, že lidové university rozšířily se po celé Francii, že není v provincii většího a důležitějšího města, aby nemělo své lidové university, a že jen v okrsku pařížském je přes 40 lidových universit sdružených ve federaci. Sektářské lidovýchovné spolky ztrácely vliv anebo splynuly s lidovými universitami; mnohé organisace naopak zase pod vlivem lidových universit zvýšily intelektuální úroveň svých programů (na př. sdružení katolická). Výbory lidových universit tvořili jednak zástupci dělnictva a posluchačstva vůbec, kteří na sebe brali zejména hospodářskou správu, jednak profesoři a učitelé, kteří měli v rukou intelektuální správu; stanovy samy přikazovaly vůdčí spolupráci oběma stranám. Přirozené nesnáze, dané tím, že v posluchačstvu byli většinou samoukové nebo lidé bez vyššího vzdělání, hledělo se odpomoci methodickou zásadou: vésti posluchače k tomu, aby vědu nestotožňovali s dogmatem, ale aby vědecky myslit znamenalo jim myslit kriticky, pozorně, trpělivě; jednota že jest možná zatím jen v této methodě, ne však ještě ve výsledcích bádání vědeckého. Proto také vidělo se záhy, že pravý užitek plynouti může z uzavřených cyklů z jednotlivých oborů vědních a nikoli z pestrých programů přednášek bez celkové souvislosti; jen delší myšlenková spolupráce mezi posluchačstvem a přednášejícími má cenný vliv výchovný a vzdělavací. — Osvětový Svaz v Praze letošním svým programem přibližuje se víc než kdy dříve myšlence lidových

universit. Porádá pravidelné kursy soustavné, má jednotný vědecký program, dává posluchačům do rukou hesla, činí svoje přednášky přístupny všem vrstvám společenským. Od 1. října 1915 až do konce března 1916 vždy jeden den v týdni věnuje určitému oboru vědnímu nebo uměleckému, má cyklus přednášek přírodovědeckých, filosofických, pedagogických, literárně historických, hudebně vědeckých, archaeologických a geografických, řadu přednášek historických (česká reformace), kurs jazykový a hudební večery. — Doufejme, že právě nynější doba probudí v české veřejnosti smysl pro hlubší činnost kulturní a že se najde pochopení pro soustředěné úsilí o vyšší národní vzdělanost. Lidová universita, která by rozestřela do všech českých obcí síť vyššího lidového školství, jednotně řízeného a všestranně podporovaného, je dnes požadavkem nejdůležitějším: vedou k ní vzpomínky na Husa i myšlenky na budoucnost. *A. U.*

* **Několik myšlenek o ochraně duševního majetku** napsal skladatel Karel Weis do Právnických Rozhledů č. 19: Uvažme jen případ Bizetův. Bizet zemřel náhle 3. června 1875 u věku teprve 35 let, tři měsíce po premiéře své Carmen, která — propadla. Až teprve osm let po jeho smrti domohla se Carmen plného uznání a rozšíření. Ubohý Bizet neměl tedy za svého krátkého života docela žádného užitku ze své práce; jen trpké pokořující sklamání a jeho rodina užívala vítězství z Carmeny u nás a v Německu ve skutečnosti pouze 22 let t. j. do roku 1905. Od té doby je každému volno dílo to (aspoň hudbu, text je dosud chráněn) dle libosti drancovati. Dříve bylo ovšem ještě hůř. Až do r. 1859 nebylo u nás a v Německu vůbec žádné zákonné ochrany provozovacího práva. Rakouský cís. patent z 19. října 1846 stanovil sice, že výhradné provozovací právo náleží autorovi po dobu jeho života a jeho právním zástupcům deset let po jeho smrti, ale jen v tom případě, nebylo-li dílo vydáno tiskem. Teprve ministerským nařízením ze dne 27. prosince 1858 přiřčeno bylo toto právo autorovi i v tom případě, bylo-li dílo tištěno, s tou však podmínkou, že si autor toto právo musí vyhraditi na titulním listě každého výtisku svého díla. Tím se vysvětluje trpký osud mnohého znamenitého dramatika z tehdejší doby. Všimněme si na př. Lortzinga. Skladatel, který složil mnoho oper, téměř v celém vzdělaném světě provozovaných, zemřel v nouzi a bídě, utýrán starostmi o existenci své rodiny. Teprve po jeho předčasné smrti hnulo se v lidech srdce i svědomí, a uspořádána ve prospěch jeho rodiny sbírka, která vynesla aspoň tolik, že Lortzingovi pozůstalí na několik let zbaveni nedostatku. Po čtyřiceti letech pak, snad i později, kdy na syna Lortzingova dolehla bída, bylo mu na rozkaz něm. císaře přiřčeno z milosti jedno procento ze všech na pruských dvorních divadlech provozovaných oper jeho otce, a propůjčeno mu místo při královské činohře v Berlíně s titulem dvorního herce. A což náš ubohý Jos. Kaj. Tyl? Uvážíme-li, že za svého Strakonického dudáka dostal honorář jednou pro vždy celých — 15 zlatých a že mu za toto dílo po celý jeho život a po jeho smrti jeho rodině divadla žádné odměny již neposkytla, těžko je ubránit se pohnutí. Tisíce lidí pobavil, poučil i povzbudil Tyl svými divadelními kusy, do tisíců jde počet jich provozování, divadla se jimi plnila a brala z nich všechen užitek, zatím co Tyl, strádaje plahočil se téměř po celý svůj život po českém venkově, až svou trudnou pozemskou pouť dokonal. A přece Tyl, kdyby jej byl zákon chránil, mohl se státi zámožným mužem, mohl své rodině zanechati hotové jmění a ve svých dílech cenný, výnosný odkaz. Křivda, která takto nedostatkem zákonné ochrany na autorech páchána byla, stala se konečně tak křiklavou, že byla doznána nutnost nápravy, a tak vznikl zákon z 26. prosince 1895, v němž stanovena ochrana provozovacího práva na 30 let po smrti autorově. Jak jsem již z předu pravil, ani tento zákon naprosto nevyhovuje. Nutno ještě připomenouti, že zákon náš je, pokud se týče trvání ochrany autorských práv, souhlasný se zákonem říšskoněmeckým.

* **Je profesor Brückner,** literární historik polský v Berlíně, žid? Redaktor Antonín Štefánek praví v Slovenském Denníku č. 183: »Už počas svého pobytu ve Vídni slyšel jsem, že Brückner je žid; v Praze mi to potvrdili dva slavisté. Hledal jsem ovšem i písemné doklady. Ale na podiv v žádné encyklopedii, ani u Feldmanna, ani ve velkém Gelehrtenlexikoně není udáno, jakého náboženství je Brückner. Věřil jsem a věřím proto ústním sdělením svých informátoru, z nichž jeden je dlouholetý žák Brücknerův a vylíčil mi pana profesora jako žida konfesí i povahou.«

* **Páté přes deváté.** SpisyRuženy Svobodové, již od loňska ohlašované a na mnoha místech nedočkavě očekávané, počaly v říjnu 1915 vycházeti nákladem Unie v Praze. Začaly románem Milenky v novém přepracování. — Maďarskému denníku Az Estu oznámil jeho dopisovatel: »V turčansko-svatomartinském kulturním paláci je už přes padesát let zřízeno divadlo, ale ročně tam přicházející maďarská divadelní společnost bývala nucena pořádat svá představení v hostinci nebo ve školské tělocvičně. Vojna spojila národnosti Uherska, zanikly národnostní otázky a znakem této pěkné jednoty jest i to, že do Turč. Sv. Martina nyní došlá divadelní společnost maďarská uspořádala svá divadelní představení v kulturním paláci Slováků a nejnadšenějšími navštěvovateli maďarských představení jsou právě Slováci.« — V posledních číslech Vídeňský Denník přinesl studii Josefa Nováka Nové pražské pomníky a skulptury, která je velice čtení hodna už proto, že je venkoncem srozumitelná. O pomníku Hany Kvapilové od Jana Štursy pan Novák mimo jiné praví: »Sestilisoval ve portrét ve výraz plný graciosní prostoty, vznešené jednoduchosti a soustředěného, produševnělého klidu. Omezil se na výběr nejnutnějších linií a obrvsů, vynaložil všecko úsilí k docílení zdrželivé, ukázněné diskretnosti. Jeho socha je prosycena uchvacující něhou a delikátností. Není jediné ostré hrany, jediného tvrdého záhybu na jejím povrchu. Mramor je zpracován měkce, vláčně, s takovou hebkostí, jako by to byl nejpodajnější materiál. — Duše se rozlévá s tohoto mramoru do okolního prostoru, duše zachycená uprostřed svého tvůrčího procesu; tyto oči zadržují prchavou inspiraci, tato fysiognomie mluví o shrnuté duševní energii, vržené jedním směrem. Silhouetta sochy je nejkrásnější z profilu; odtud prokazuje tak skvostnou křivku obrvsu, že nelze se ubrániti radostnému rozechvění. Šla tudy dvě děvčátka. Pomník je donutil zastaviti se. Jedna zašeptala druhé se zbožným obdivem: »To je krásná paní, viď?«

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Spolupracovníky Noviny prosím, aby dodávali rukopisy nejdéle do soboty před vydáním nejbližšího čísla. Číslo musí být hotovo pro censuru ve středu večer. — **MKN.** »Zvěst z dávnověku« neuveřejním.

Nákladem družstva Pokrok. — Tiskem knihtiskárny „Právo Lidu“ (J. Skalák a spol.)

Dne 1. října 1915 odešel nám na věčnost náš předrahý otec, tchán, dědeček a bratr, pan

JAN KARLÍK,

rytíř řádu Františka Josefa, vrchní horní inženýr a závodní dolů v. v.

Zesnul klidně po delší chorobě v 75. roce svého činného, zasloužilého života.
Tělesná schránka drahého zesnulého byla v pondělí dne 4. října 1915 o 4. hod. odp. ve hřbitovní kapli na Král. Vinohradech vykropena a do rodinné hrobky uložena.
Zádušní mše svatá sloužena byla v úterý dne 5. října 1915 o půl 9. hodině ranní ve farní kapli sv. Aloisa na Král. Vinohradech, náměstí Jiřího z Poděbrad.

Král. Vinohrady, 2. října 1915.

Jaroslav Karlík,
ředitel dolů v Gottesbergu (Pr. Slezsko),
Hanuš Karlík,
vrchní revident Bušť. dráhy v Praze,
Vilém Karlík,
horní inspektor v Duchcově,
August Karlík,
vrchní horní inženýr a závodní dolů v Padochově,
Marie Bukovanská,
Dr. Ing. Rudolf Karlík,
c. k. nadporučík v zál., t. č. ve Feldkirchu,
Elsa Karlíková,
děti.

Josefa Bauerová,
sestra.

Marie Karlíková roz. Krischová,
Marie Karlíková roz. Ullrichová,
Emma Karlíková roz. Nebeská,
Juža Karlíková roz. Němečková,
snachy.

JUDr. Oldřich Bukovanský,
c. k. horní rada v Praze,
zeť.

Veškeří vnuci a vnučky.

ROČNÍK I. V PRAZE 15. ŘÍJNA 1915. ČÍSLO 3.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12˙ ročně, K 3˙— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

MAGDA BÍLÁ:

SKRYTÉ SÍLY.

Ty skryté síly v hloubi tvého nitra,
jichž sotva tušíš tajnou, vzdornou moc,
ti shasly světlo, k němuž duch tvuj mířil,
a jiné vnesly v žití tvého noc,
když vůli, strážce citu tvých i činů
v sled práce dlouhé spánek v pouta jal...

Tvé touhy ptáka svedl zásvit nový,
by k letu za ním křídla rozepial.

A tiše, volně, vůli nepoutáno,
za touhou srdce v klamný létlo svět
tak dlouho, pokud vůle neprocitla
a nevykřikla varující: »Zpět!«

Zpět... V cesty staré, které temnem
strašív...
Od světla dál tě zaveď marný sen.
Na cestě v klam jsi stopu pravdy ztratil! —
Jsi v temnu, sám a k smrti unaven. —

Ó, trýzeň, ztrnout v temné poušti chladu,
když letem k žáru cit se opojil! —

Kde světlo bílé, k němuž duch tvůj
stoupal?
Kde růžný svit je, o němž cit tvuj snil? — —

Ty skryté síly v hloubi tvého nitra,
jichž sotva tušíš tajnou, vzdornou moc,
ti skryly světlo, za nímž měl jsi spěti,
a bludičkou tě vyvábily v noc.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XI. S BOHEM, ČECHY!

Stalo se takto:

Roku 1908 maloval jsem na ostrově Lacromě u Dubrovníka v Dalmacii. Byl jsem ubytován v tamějším klášteře společně s J. Hněvkovským, geometrem, kterého jsem poznal v Římě a který se chtěl se mnou vydat už tenkrát na dalekou cestu do Indie.

V době, kdy jsme se opět sešli na Lacromě, Hněvkovský už dal výpověď ze služeb geometrovských a věnoval se definitivně malířství, jak mě ujistil. Byl toho mínění, že jsem přijel na Lacromu hlavně proto, abychom společně odcestovali do Indie. Celý měsíc nechával jsem ho v tom domnění, očekávaje, že se mi při vhodné příležitosti podaří vyjasnit mu pravý stav skutečnosti. Neboť já té doby na Indii nemyslil, byv na smrt oddán ženě, bez které bych nebyl dovedl žíti. Připadal jsem si jako pták, který nemá křídel.

Stalo se však v této době, co jsem byl v Dubrovníku, co se stává velmi často prvním láskám v podobných případech.

Poměr můj nenadále bolestně skončen, a pod tím dojmem nechtěl jsem se už vrátit do Čech. Pujdu do Indie! —

Mé neočekávané rozhodnutí způsobilo Hněvkovskému velikou radost. Téhož večera konali jsme v naší klášterní cele rychlé přípravy na cestu, které spočívaly hlavně v balení malířských potřeb a skiz, jež jsme zde namalovali za dobu jednoho měsíce.

Nejnesnadnější bylo — učeně řečeno — rozřešit finanční otázku, t. j. kde vzít peníze; neboť jsme byli úplně bez grošů. Tato překážka vtiskovala naší cestě ráz neobyčejné dobrodružnosti a vyčerpávala krajně veškeré naše úsilí, vytrvalost a sebezapření, jak se pokusím dále vylíčit.

Když jsme všechny chudé rekvisity zabalili, byl čas jít spát. Tentokráte odstěhovali jsme své přikrývky na klášterní terasu, pod kterou bují ostrovní tropické rostlinstvo. Celou noc hovořili jsme pod třpytným nebem o dalekosáhlých plánech naší cesty. Květiny vydechovaly těžkou opojnou vůni.

Ptal jsem se Hněvkovského, kolik má ještě peněz. Odhadl to asi na 20 korun, já měl ještě 50 korun. To bylo tedy celé naše jmění a na více nebylo možno pomýšleti. Tento obnos stačil nám na cestu do Terstu a při vší skromnosti snad na několik dní pobytu v Terstu, než se nám podaří vyhledati některou loď, kde bychom byli přijati do služebnického personálu, abychom se tak dostali do vytoužených zámořských krajů. Pomýšleli jsme na to, že bychom mohli býti topiči, nebo škrábat v kuchyni brambory, nebo nakládači zboží, uhlí atd. Ve svém předsevzetí neštítili jsme se žádné práce, jen když dosáhneme svého cíle.

Druhého dne rozloučili jsme se s obyvateli tichého kláštera, a loď unášela nás do Terstu. Spolu s námi jel také krajinář K. Langer, který byl svědkem zároveň se známým, inž. Hákem nevýslovně komického našeho odjezdu.

Přičiněním Langrovým seznámili jsme se v Terstě s jedním úředníkem u Lloydu, od kterého dostali jsme patřičné informace, jakým způsobem máme si počínat při hlášení se za dělníky. Ale my jsme jeho rady neuposlechli, bylo to pro nás příliš úřední, a proto dali jsme se do práce vlastním způsobem. Zašli jsme do doku, kde stály a naloďovaly zboží veliké, zámořské obchodní neb uhelné lodi. Tam jsme chodili od kapitána ke kapitánovi, a každému jsme líčili v delším vypravování, že chceme jet do Indie, tam se usadit v lesích a živit se tím, co příroda skytá. Každý kapitán dal si vše vypravovat, a když jsme skončili, vysmál se nám, mysle patrně, že jsme dva pomatenci, a toť se rozumí, že takové dva blázny na loď nevzal. Jiný, maje z nás asi týž dojem, odmítl nás, ježto prý personál, jejž s sebou berou, musí také touž lodí zpět. Jiný zase, vyslechnuv, že bychom chtěli být topiči, rozhorlil se na nás, že nemáme ani ponětí o tom, kolik stupňů tepla je v Rudém moři u kotle. My jsme chtěli, aby nás vzal za dělníky, a on nám vykládá o teplotě v kotelně. — Jednoduše řečeno, výsledek houževnaté dvoudenní práce nebyl žádný.

Co teď? Když to nešlo touto cestou, rozhodli jsme obrátit se na vyšší instance, na samé ředitelství Lloydu. Ale dostat se tam, bylo věcí nesnadnou, neboť páni to mají tak zařízeno, aby tam nikdo nevnikl. Cesta vedla přes jakýsi ředitelský sekretariát, ve kterém svrchovanou hlavou byl mladíček, národnosti maďarské, protekční dítě, jak na ráz každý musil vidět. Tvářil se hrozně důležitě a mluvil s námi neobyčejně z vysoka. Ale i jemu musili jsme náš úmysl vylíčit. Ostatně uměli jsme to už z paměti. Výsledek byl týž. Žádali jsme tedy, abychom byli uvedeni k vrchnímu řediteli Lloydu. Svolení k tomu musí prý nám sekretář vyžádat a máme se dostavit až zítra. Tak minul již třetí den bez úspěchu. Když jsme zase vytrvale přišli čtvrtý den, sdělil nám, že mluvil v té záležitosti s ředitelem, avšak ten považuje věc za vyloučenu. My jsme si však umínili, že dříve jim pokoje nedáme, dokud k nějakému cíli nedojdeme. Pátý den byli jsme tam zase. Navrhovali jsme, že máme velkou řadu malířských prací z Dalmacie a že snad by mohl Lloyd od nás některé odebrat pro úřadovny Lloydu, nebo pro salony dalmatských osobních lodí. — Měli jsme tedy zase přijít až zítra, že to přednese řediteli. Šestý den nám vzkázal ředitel, že by se o tom dalo mluvit, abychom prý své práce přinesli. Sedmý den jsme práce přinesli, ale rozhodnutí nepadlo, musí prý mít na všechno čas. Konečně nám vzkázal ředitel, abychom si podali důkladnou žádost s vysvětlením o účelu této cesty a s nějakými legitimačními dokumenty. Já již dříve jsem o potřebné dokumenty psal a dostal jsem právě tři dovedná a skvělá doporučení jako malíř na cesty, které mi obstaral ochotně v Praze presidiální úředník magistrátu Groh. Jeden dokument byl od samého magistrátu, druhý od francouzského konsula a několik visitek s doporučením bylo od anglického konsula.

Do půl noci strávili jsme čas psaním této žádosti, která nám dala hodně práce, protože musila být německá. Toť se ví, že byla důkladná. Vyšňořili jsme ji frásemi a do každé řádky jsme vložili »kulturní stanovisko«. Až jsme se někdy smíchem kutálel na posteli. Kdykoliv jsme nevěděli, jak dále řekli jsme si: »Vraz tam zase, že je to kulturní stanovisko.«

Konečně osmý den dodali jsme žádost r několika stranách, ze které musili se pán dočíst, že vlastně by byli úplně nekulturn Kanibalové, kdyby nám neudělili jízdu zdar ma. K žádosti jsme přidali moje šikovn doporučení, se kterými jsme se jen blýskali Příští den jsme se zase měli optat po vý sledku schůze. Devátý den byl k nám mlad pán nějak uctivější a povídal, že máme jí k panu řediteli. Dovedl nás až ke dveřím zaklepali jsme a vešli. Pan ředitel Lloyd nás přijal vlídně, nabídl nám lenošky dobré cigarety. Potom se vyptával, co t vlastně chceme, a zase jsme mu jako fono graf líčili, co a jak. Potom povídal, že naš žádost byla dobře vyřízena a že dostanem lístky první třídy až na Ceylon, ale na jídl že musíme připlatit asi tři sta korun dohro mady.

Teď jsme byli v bryndě, protože jsme měli dohromady jen dvacet korun. Povídáme panu řediteli: »A což pak, abyste nám dali raději lístky třetí třídy, ale i s tím jídlem?« Pan ředitel se dal do smíchu a my také. Řekl, že to nemůže udělat, že by za to mohli i někdy v novinách dostat vynadáno. Spokojili jsme se tedy prozatím s tímto výsledkem. Myslil jsem si, že nyní se zase postaráme o peníze jako dříve o lístek. Pan ředitel si vybral od každého asi pět obrázků jako odměnu za lístky. Poděkovali jsme upřímně a šli, hodně uspokojeni s výsledkem po úmorné práci. Měl jsem v Praze ještě od některých pánů mecenášů dostat jisté nedoplatky, proto jsem se na ně expresními dopisy obrátil, žádaje o telegrafické odeslání jich, neboť třetí den již loď, zvaná »Trieste«, odjížděla. Také některé přátely jsem požádal o přispění.

Druhý den večer již na poště ležely telegrafické poukázky, a obnos, který se takto sešel, převyšoval ještě značně potřebnou sumu. Hlavní zásluhu o to měli ovšem někteří přátelé, jako prof. Kotěra, malíři Preisler a Hudeček, sochař Halman, kteří vesměs každý co mohl tím okamžikem na penězích poslali. Udělali jsme tedy ještě další nevyhnutelný nákup. Jednu dvouhlavňovou pušku a spoustu patron. Také jeden kufr jsme pořídili. Neopomenuli jsme si pořídit rovněž vysoké boty, vhodné dle našeho mínění proti uštknutí hadů. Naše představa o Indii a Ceylonu byla svrchovaně naivní, neboť jsme myslili, jak z lodi vylezeme, že budeme hned zápasit s hady a divými šelmami.

V době toho všeho úsilí a horečných příprav bylo mi snadněji snášeti bolestné vzpomínky na čerstvou ještě minulost. Ale jak jsem ulehl ke spaní, pukalo mi srdce žalostí, že nemohl jsem dlouho do noci usnouti. Zvláště mi připomínala můj stav jedna píseň z Fallovy operetty, ve které vystupovala moje znejmilejší jako »Dolarová princezna«. Ta píseň byla tou dobou v Terstu právě v květu; také v hotelu, kde jsme bydleli, dole v sále někdo ji kolikrát za sebou do pozdní noci hrál na klavír. To se opakovalo každou noc a bylo mi při tom, jako když mně srdce z těla rve. Prokletá písnička, která mne všude pronásledovala.

Poslední den ráno natáhli jsme na sebe již cestovatelskou výstroj, což bylo svrchovaně komické. Nemohl jsem se zdržet od smíchu, když Hněvkovský oblékl černý kabát ze studentských ještě dob, tak zv. »císařský kabát«, a přes záda vzal dvouhlavňovou pušku.« Já řku, Hněvkovský, tohle si ještě rozmysli!« Když se Hněvkovský na sebe podíval do zrcadla, rozhodl se, že ten císařský kabát jim nechá v hotelu na památku.

Jelikož jsme měli na cestu jen jediný menší kufr, který byl naplněn barvami, museli jsme prádlo a nejnutnější šatstvo zabalit do novin; byli jsme proto obtíženi každý několika balíky. Já mimo to měl pod paží ještě housle, bez kterých nemohu se nikde obejít. Naše šatstvo bylo v bídném pořádku, neboť jsme je za měsíc na Lacromě při vaření zle zvedli, takže jsme si připadali spíše jako dva komedianti: houslista a kouzelný střelec. Rozhodně však neměli jsme vzhledu pasažérů prvé třídy.

Když jsme vyšli s celou svou výzbrojí na ulici, potká nás K. Langer a inž. Hák. Oba padli v údivu na zeď a mohli se smíchem potrhat. »Ježíš Marjá, tohle je výstroj na cestu do Indie?« křičeli oba. Hněvkovskému při tom ještě praskly noviny a z balíku visely mu jako ocas nohavice od podvlékaček a rukáv od košile.

Ale již jsme vstupovali na loď a marš rovnou do té první třídy. Vlezli jsme omylem panu kapitánovi do kabiny. Lodní služebnictvo nevědělo, jak se má k nám chovat. Jedna vyzáblá Angličanka dívala se za námi lorňonem. Byla nám vykázána krásná kabina, kamž jsme uložili svá improvisovaná zavazadla.

Jeden ze služebnictva běžel se zvoncem po všech chodbách a oznamoval neustálým zvoněním, že pasažéři první třídy mají připravenu svačinu. Asi za půl hodiny měla loď odejet. Na zadní plošině lodní natahovali plátěnou střechu, pod kterou se ubytovalo asi 50 Habešanů, kteří se vraceli z výstav v Čechách a Německu do své vlasti.

Bylo parné letní odpoledne, pod námi na molu kolem lodi kupilo se ohromné množství lidí, jedni aby se rozloučili, jiní ze zvědavosti. Křik, rachocení řetězů a vůbec chaos to byl ohlušující. Mezi těmi lidmi tísnili se naši dva známí, očekávajíce, až zase na palubu z kabiny vystoupíme, abychom si naposledy pokynuli.

Mohutný hlas sirény třikrát se opakoval. Ztichly řetězy, ztichli lidé, vše bylo připraveno k odjezdu. Z kabin a ze všech místností vystoupili pasažéři, aby naposledy pozdravili veliký dav lidí dole se kupících. Nadešel okamžik, ve kterém teprve plně mohl jsem i já pocítit dosah svého rozhodnutí, nadešel okamžik, ve kterém po prvé v životě jsem mocně pocítil, že na dlouho opouštím své přátely, svůj domov, otce i sestru, vše, co jsem tu dlouhou řadu let budoval, svou vlast i břehy evropské.

S Bohem, Vy všichni moji přátelé, — s Bohem ty jižní město přímořské, — svůj

pozdrav odesílám vám všem v české zemi, — s vámi se loučím, vy milé české vesničky, hory, lesy, města — a nezapomeňte, že tam žil jednou člověk, který to vše nezměrně miloval a který na vás bude dlouho vzpomínati. Avšak musí pryč, aby hledal štěstí jinde, když ho nedovedl vydobýti doma!

*

M. J. LERMONTOV:

DOSLOV.

Přeložil František Tropp.

Zpod polomasky tvé, tak tajemné a chladné,
mně v ústret zněl tvůj hlas jak touha vábivá,
vstříc oči zářily mi čarovné a ladné
a spolu smála se tvá ústa škádlivá. — ·

Mhou krajky průzračné jsem postřeh nahodile
tvých dívčích tváří vděk i úběl šíje tvé.
A, šťastný! Stih jsem i vrkoč, jenž rozmařile
opustil rodný proud tvé kštice mladistvé...

A tehdy sestrojil jsem ve své obraznosti
dle letmých znaků těch si krásku svoji sám,
a srdce od těch dob bezdechý obraz hostí,
jejž v duchu celuji a s láskou objímám.

A vše jde v jeden směr: Mám jakous toho tuchu,
že kdes jsem slýchal již ty řeči veselé
a po setkání tom - mně stále cos dí v uchu —
že znova sejdem se jak staří přátelé.

*

DNEŠNÍ ŠUBRTOVA SPOLEČNOST

Stíny, postavy, vzpomínky!

Vítám vás, vítám! Jak rád bych vám stiskl ruku, kdyby byla — tělesná. Není; nemohu ji semknouti. Ale šeptati s vámi mohu. Tak jako vy šumíte, šeptáte a šelestíte ke mně, tak budu v duši šeptati já k vám a bavíti se s vámi, když po letech opět vybraly jste se mne navštívit.

A všichni stejnou chvílí, ne jako druhdy každý o sobě!

Tehda pro vás všechny najednou arci místa nebylo. Vy, každý a každá sama jediná, bývaly jste sobě a jiným celým světem. Každý jednotliví zabírali jste buď to jeviště zlatého domu nad Vltavou nebo ještě o mnoho, o mnoho více, a sezvati vás na jednu chvíli k tomu nádhernému krbu našeho paláce bylo nemožnou v životě pohádkou. Ale teď, teď vás tu mám u sebe samotného všechny pospolu.

Nuž, pojďte ke mně a zustávejte u mne všichni... Budu nejprve poslouchati ten váš hudby plný šumot vašich povídek z uplynulých uhaslých dob, kdy putovali jste buď vy ke mně, nebo já k vám přes hory a doly do vašich vlastí jihu a severu, k palmám nad mořem, jež slunce líbá, a ke břízám a sosnám, kterým halí snivou hlavu závoj šerých mlh. A potom o vás povím, co utkvělo mi v paměti a duši mé.

Fr. Ad. Šubert v předmluvě
ke knize Mé vzpomínky. (1902.)

ŽENSKÁ BESEDA.

MOHLY BY ZDE KVÉST RŮŽE?

ŽENY.

A upiry a tygry já zřel ve vás kdysi...
A chrámy posvátné a hrady nedobytné..
Ach, bědné pěničky, jež sotva poskočí si
v té kleci svojí doživotní třpytné!

J. S. Machar: Krůpěje.

Machar pozoruje hru Osudu s lidmi, proniká v ni a ví: život je bláznovstvím, je maškarádou vlekoucí za sebou věčné zhnušení, z něhož léčíme se jen hlubšími doušky života. Žal, zklamání, hnus, vystřízlivění, z něhož se život skládá, mohou býti zapomenuty jen novými žaly, novými zklamáními a novým vystřízlivěním.

Muž má aspoň na vybranou; muž může si voliti nástroje, jimiž bude mučen. Smí se rozhodnouti pro touhu za úspěchem, za slávou, bohatstvím nebo za láskou. Ať volí cokoliv, na dně najde stejnou hořkost stejného odporného jedu. Muže podvádí život různějšími způsoby — a už ve vystřídání jich je ulehčení. Na konec pak ztratí illuse o všem, ví, že marností je všechno, co lidé cení. Naprostá jistota o bezcennosti všeho nese sebou i úlevu — jako jí dříve v sobě měly různobarevné naděje. Žena však je předurčena k jedinému cíli — k lásce. Zklame-li se v ní, ocitá se ve slepé uličce, v níž nezbývá jí, než na konci jejím buď ztupěle ustrnouti, odumříti, nebo rozbíti si hlavu o zeď před sebou — nebo vrátiti se a vždy znovu a znovu slepou uličkou probíhat.

Takový je koloběh života žen, o nichž Machar píše: sny o lásce, touha po ní, víra, že láska naplní život, že přinese všechno štěstí. A život buď ničeho nevyplní a jen marné sny ženě ponechá, jimiž touha ovšem nasycena býti nemůže, a zmučená duše touží a nyje v neplodném, věčném stesku, — nebo umírá žízní a snad zhořkne a zkamenní.

Jindy zase v květu svých sil, svého mládí, žena neprobuzena, nevědoucí o sobě, nevyciťujíc svého určení, spokojujíc se náhražkami života, honí se za slávou, je-li umělecky nadanou, nebo za vědeckými poznatky, které musejí pro ni zůstati neužitečným haraburdím, když nejsou stmeleny s jejím životem, když nevyrůstají z jeho potřeb, jsouce pěstovány jen z emancipačního programu. Náhle však v době, kdy uspokojené, vysloužívši síly jiných žen už jaksi uléhají, v těchto ženách dosud nežívších, nechá život ironicky a posměšně vzkypěti var krve, který v mládí mohl přinésti štěstí jim i mužům, jež by byly milovaly — jenž však v pozdních letech zvrhá se ve směšně truchlou donquichotiádu. Opožděné touhy srdce a krve, hladovější a mocnější, než by byly za mladých let, neznají kompromisu. Buď všechno, nebo nic! Ale »všechno« už není možno, »všechno« je ztraceno, zbývá tedy pouze nic, které vhání ve zkázu a smrt.

Nebo život »vyplní«. Dá ženě vytouženého muže, hasí její žízeň po lásce. Na začátku, před svatbou zdá se, že budou splněna všechna přání, že dojde k manželství duší i těl. Po svatbě, když přešlo první zanícení, žena shledává, že zasnoubilo se pouze její tělo, že to, co s mužem prožila, bylo je

vzájemným nasycováním vášně — a ubíjením lásky. Tělo zvítězilo, tělo porušilo soulad bytostí a profanovalo sen o spojení duší.

V knize Zde by měly kvést růže — Machar vytváří ryze ženské osudy. Jsou, přirozeně, podbarveny autorovým životním názorem, ale nemohl by je takto žíti muž; jen ze ženství mohly vyrůsti. Machar jich nekritisuje, jen smutno je mu, že tolik čistých nadějí zbytečně bylo zmařeno mužskou surovostí. Dívčí touhy jsou mu svaté; vidí v nich jen poesii; jsou mu nerozlučně spojeny s představou o ženě, a zdá se mu, že zničit neb ochránit je může jen muž. Není to žena sama, která by mohla něco změnit na svém osudu. — A takový se zdá být zákon: krásná, snivá, svěží dívka dává se muži zdánlivě pro ni stvořenému který však je pouze natřen svěžestí a čistotou mládí. Uvnitř je zkažen, ztrouchnivělý a loupí dívčí bytost jen proto, aby se schválením společnosti směl uspokojovati zbytek svých choutek Prostitutka by se mu vzepřela, ta je volnější a svobodnější, ale žena se podvoliti musí.

Ve všech těchto příbězích a konečně i v Magdaleně byl smutek, bezútěšnost, dokud jsme je četli. Sotva však člověk odložil knihu, vybavily se děje kontrastně: čtenář chtě nechtě musil si představit, jak by mohlo být, kdyby muži ženili se stejně čistí, neorvaní o víru ve svatost lásky Kdyby nezdálo se nemožnosti, »že by zde mohly kvést růže« —

Vždyť náprava byla v lidské moci! Jen kdyby mužové chtěli, jen kdyby ti stali se jinými! Ovšem, leckde už zaskřípal spodní tón pochyb, když jsme si vzpomněli na cosi, co tyto ženy téměř si neuvědomují, přes co přecházejí se zavřenýma očima: na ono neznámé, co vybuřuje jejich i mužovy vášně, na podvědomou jakousi bestii, která probouzí v druhu nejzvířečtější sklony.

Naprosto bezradní stáli jsme však před něčím, co snad předskočilo i autorovo poznání: myslím Rosu, mydlářku. Jde před námi štíhlá, graciosní, s modrem v očích, dítě usměvavé bez viny a poskvrny — ale v hloubi jejích očí za nevinností a pomněnkovým modrem dívá se kdosi hrozný, kdosi vševládný, jenž ji vede a poroučí, v jehož vůli ona padla — aniž o tom ví. Tím hůře ovšem!

Člověk bestie?

Či je to ten druhý, v její ženské duši ovšem prostší a naivnější než Mefisto — ale právě proto dravější, živelnější, pohotovější k činu?

Hlas lidu — hlas boží! Rosa byla s ďáblem ve spolku — ovšem v jiném smyslu než se domníval děkan — byla bez ochrany v jeho moci, jsouc zcela mimo dobro a zlo — a nevědouc o tom Kde byl její vnitřní hlas, kde bylo její svědomí? Či není člověku vrozeno, je pouze vynálezem společnosti, která je vštěpuje v duši dítěte, aby sama sebe ochránila — a proto musí jako cizí příměsek sloupnouti se v rozhodné chvíli? Či nemá ho žena?

Jsou pravdivy odpovědi Wedekindovy Lulu, její věčné »Nevím!«, když se jí malíř Schwarz táže? Neví Lulu vskutku, zda umí říci pravdu, zda věří vůbec v Boha, zda dovede při něčem přísahat, zda věří v něco, zda má duši?

Není toto nevím nejhlubším, co může o sobě říci člověk?

Nebo snad jen žena?

V knihách Zde by měly kvést růže — i v Magdaleně Machar cítí, že všechno křišťálně čisté v člověku je stále vydáváno v nebezpečí, že vždy znovu a znovu útočí na ně běsi. Ve většině případů však nehledal škůdcu v ženách samých, bral ženy cele v ochranu a vinil pouze osud, který nejčastěji bral na sebe podobu muže. Ale v knize Životem zrazeni už je vědomě souzeno jinak. Ženy nejsou už osamoceny a vydány pouze útokům z vnějška. Nezdají se nám už isolovány v jakýchsi neprodyšně uzavřených světnicích, nejsou tvořeny pouze jejich osudy. Ony samy zasahují a určují také osudy mužů.

*

V knize Životem zrazeni nevidíme už jen ženy na jevišti, muž není už skryt kdesi v zákulisí; vystupují nyní oba, žena i muž: monolog v nejhlubších dvou dramatech Digitalis a Vlasy je, byť ne doslovně, vystřídán dialogem. Sympatie autorovy nekloní se už tak převážně pouze k ženě, básník snaží se býti spravedliv ku oběma hrdinům. Muž není tu promítán pouze jako odraz ženiných očí, ale zpovídá se také sám, a poznáváme rovněž, jak se jemu žena jeví.

.eme si je oba více prohlédnout. Jsou postaveni na volném prostranství; vzduch proudí okolo nich a za nimi lze tušit rozbíhající se pole, hlučící města, klenbu oblohy. Muž a žena jsou nyní častěji se zevnějším světem v úzké souvislosti.

Tragedie žen přechází ve všelidské utrpení, řízené jediným zákonem u všech lidí. Ženy nejsou už pouze obětmi a muži mučiteli — nýbrž trpí všichni, všichni touží po troše slunce a lásky, a všichni musejí čekati ji od neznámé moci, které jsou podrobeni, jíž nelze uprosit, proti jejíž krutosti lze se chránit jen osobní hrdostí, dobrovolným odříkáním a vzpourou.

*

V prvních knihách, v Confiteoru na př., Machar hledí na ženy jako na obrazy. Bývá to zpravidla jen vnější krása, která ho u ženy vábila, a na vztazích ryze smyslových založeny jsou všechny jeho lásky prvního mládí. Lehce se v něm bouřila krev umělce a ctitele ženské krásy. Chytal se příliš snadně na přednosti, které nikterak nejsou záslunou žen.

Zklamání stíhá zklamání, poněvadž básník nerozumí sám sobě, poněvadž v prapodivné důvěře, lehkomyslnosti, až bezstarostnosti, jakou duši krásné tělo skrývá, zamilovává se do žen zcela průměrných. Sám jemný ve svém citu, toužící po věrnosti, ve kterou ještě věří, důvěřivě jako dítě s krásnou bezprostředností a naivností, jejímž rubem však je lehkověrnost a snad i nedostatek velká úcta k sobě i neznalost svodů, které se vydávají za lásku — nezkušenost tak příznačná pro nezkažené mládí — vrhá se do každého dobrodružství, toužíc po ustavičném víru, nestarajíc se o to, zda zvíří hluboké vody nebo pouhé bahno.

Mladý Machar nevěděl tehdy ještě sám, co si od ženy přeje. Domníval se, že žádá pouze lásku, rozkoš a věrnost, že touží jen, aby směl se s ní

pomilovat u ní aby směl si odpočinout. A přece není a nebylo v jeho povaze spokojit se vnější krásou. Milování či milkování a vášně se brzy nabaží a jeho neutuchající touha po hlubším poznávání žene ho ke kritičnosti, k analyse své lásky i jejího předmětu. Ale tu místo pevněji se zakotvující lásky, tryskající ze spojení lidí si rozumějících, jež stejné názory, nebo cesta za stejným cílem, nebo poznání vzájemného charakteru stále užeji a úžeji stmeluje, otvírá se mezi básníkem a jeho milenkami trhlina ponenáhlé omrzelosti. Žena mu sevšedněla, zná ji tak dobře!

A potom se střídají lásky jako v kaleidoskopu v prudším a prudším rytmu, a všechny jsou si v základě podobny. Machar není šťasten; ani když hluboce se zamiloval do ženy věrné a milující. Příčiny jsou vážnější, než dříve tušil. Snese člověk delší dobu stejného, neproměnného štěstí?

Slovem básník poznává, že štěstí nemůže mu býti dáno z vnějška, tedy také ne ženami, že ho snad vůbec není a nepřiznaně tuší, že ani s tou již tolik želel, kterou prvně opravdově miloval nebyl by jeho život zakotvil v slastné pohádce — třeba i bez milenčiny nevěry. Chápe, že je i sám vinen, že už takřka předurčuje každý svůj vztah k ženě, ale hledá — zdá se — chybu jinde, než skutečně byla. I Machar mohl by si opakovati Nerudovo:

Z uzlíčku boty čouhají
a mají podšvy silné,
vždyť jsem si na ně kůži dal
z své pýchy neúchylné.«

Jeho hrdost to byla, která nikdy nepřivolila, aby kdokoliv na světě pomáhal mu, když stavěl svůj chrám: sám kvádry tahal, tesal každý trám a sám si dělal práci trakařníků«.

Nemohl a nedovedl přijmouti pomoci od nikoho, tím méně od ženy. Za pouhý jas jejích očí, za pohlazení bílých rukou, za lásku její chtěl ji platit stonásobně, ač »platit« je tady slovo příliš hrubé. Dával nesmírně mnoho, dával mlčky bezměrný dar svého ducha, své inteligence, svého usilování a citu, jsa příliš cudný, aby jím kupčil, aby srovnával a měřil, zda si ho milovaná zaslouží. Miloval — a přes to, že vždy prohlašuje se za střízlivého realistu — hleděl na svoji lásku očima středověkého rytíře. V něm byla velkost a čistota, v něm byla téměř chlapecká plachost a proto nemohl milovanou ženu viděti jinak, než jako vtělený ideál, jako královnu, jíž smí se pouze sloužit, jemuž aby byl roveň musí se teprve snažiti.

Machar ženy přecenil, poněvadž je málo znal a vnášel do nich svůj obraz o nich. Takovými, jak on je viděl, m o h l y b y t e p r v e b ý t i. Teď jimi nejsou, jako není dosud mezi námi jeho volného člověka. Přes všechen jeho dík ženám — který je díkem silného člověka, jenž miluje svůj osud, poněvadž nikdy v boji s ním nepodlehl, poněvadž vždy dovedl přeměnit zlo v požehnání a proto, ač měl by nejprve býti vděčen sobě, děkuje svému osudu, jenž dal mu možnost vyzkoušet vlastní síly — Machara ženy zklamaly. Děkuje za to, co mu daly — a potlačuje vzdech za tím, co od nich čekal. Nechce se přiznat, snad z hrdosti, snad z taktu, že tady musil přijmouti méně, že musil kompromisovati, neměl-li se vzdát všeho.

Ale hořkost zklamání prodírá se celou jeho prací. Vzpomněl si jednou teskně: »Porovnejte jen ženy, které inspirovaly německé básníky, s ubohými ideály básníků našich! Kollárova ...na, Máchova Lori, Čelakovského Marie, Nerudova Tereza — jako loutky šly životem svým i životem svých zbožňovatelů, ničím nebyly — leda že kapaly mimovolně jed a rmut do dnů básníkových: jako Mina a Lori... Vše jim bylo cizí, protože neměly a nemohly míti porozumění...«

Byly však ženy tak vinny? Je vůbec možno, aby básník nalezl svůj sen ztělesněný? Není to tím nemožnější, čím vyšší duch si jej vytvořil?

V mládí Machar hledě do očí žen podléhal jim tak, jako krajina obloze. Mraky v nich i jeho pohled zatemňují. A mívá chvíle, v nichž dovede ztotožniti svoji představu o nich se skutečností. Později však začíná rozlišovati. Něco jiného je jeho citový vztah k ženám, láska muže ženou přitahovaného a něco jiného názor básníka, myslitele, jejž si o ženách objektivně utvořil. Tehdy lyriku vystřídává epika. Machar žije hlavně svému dílu, osobní štěstí je odstaveno.

Dnes však s úmyslem, jejž lehko uhodneme, podává nám K r ů p ě j e čili glossář ke svému životu a dílu, v němž místy náhle vytryskují lyrické projevy, které už nejsou historií. Těmi uvolnil si, v ně vlil se současný život básníkův. Machar je znovu, aspoň v určitých chvílích, tak svěží a mlád jak před třiciti roky. On vlastně ani mlád býti nepřestal, jen časem nemyslil na sebe, na své touhy a když, tak jen mimochodem. Však dnes, kdy zdává se mu, že koná práci nadlidskou, neboť hlav million má Česká Bída a na místě sražených hned vzroste horšího cos — Česká Hloupost, jakoby zase více o sebe sama se zajímal. Mladičký hoch v jeho nitru zvítězil nad dospělým mužem.

Machar s ptačí perspektivy obhlíží životy žen, proniká je, rozbírá, poznávaje zároveň, že chce-li je vystihnouti, nesmí se vyhýbati hlavně tónům dissonančním. Není v nich tragiky; neboť tragickými málokdy lze nazvati překážky, jaké život muži hází v cestu — a ne tragická, ale jen politováníhodná je slabost, s jakou přes ně ženy upadají. Mohl by je téměř všechny nazvati »životem zrazené« — ač ony samy tuto zradu téměř provokovaly. Zapletly se v první osidlo a jsouce trpné srdcem i vůlí, tak příliš žensky slabé a neuvědomělé, svojí nemohoucností téměř přivolávaly na sebe další rány Osudu, jemuž bývá rozkoší trýznit nejpovolnější. Na všech těchto ženách: Lili, Bibi, Neznámé z »Listu«, Tetě, Bezejmenné z »Umírání«, paní Anně S., Poldi a j., leží pel naprosté nevinnosti, třebas už mají život za sebou, ale leží na nich i cosi jako prach, pod nímž lze tušiti barvy příliš už vybledlé.

Dnes by s nimi život zahrál snad ještě krutěji, šel by přes ně ještě bezohledněji — neboť jsou tak slaby, že by proti němu ani rukou nevztáhly. Nanejvýš, že by si oči zaclonily, aby neviděly blížících se hrůz. Většina z nich není určovatelkou svého života do té míry, jaká je člověku popřána; všechny jsou jen a jen vlečeny a nejen že nedovedou protestovat, ale nedovedou si ani představit, že by mohlo býti jinak! Oběti marně utracené, oběti moci, která se nazývá — v ý c h o v a ž e n y!

Snad všechny tyto ženy jako dívčiny stávaly kdysi se stuhami ve vlasech, s nožkami hudbou rozehranými, se svojí ryze maloměstskou krásou v tanečních sálech nějakého českého Brandýsa pod ochranou gardedam, odkudž je studentík Machar odváděl k tanci. Ty, co po nich přišly, už nedovedly vytlačit prvotních silných dojmů, prvotního obrazu ženy a jejího osudu — nebo bystré oko básníkovo demaskovalo i pod zdánlivou elegancí, vzděláním, velkosvětstvím původní maloměstskou slečinku, která je nejvlastnějším jádrem naší městsko-inteligentní ženy.

Machar má něco společného s těmito »životem zrazenými«: desillusivnost. Zatím však, co on, člověk tak mužný a statečný, dovedl se postavit životu v čestný boj, zatím, co on dovedl si za otrhané sny mládí dát náhradu — byť to byl místo očekávaných sladkých pohádkových darů vzdálený, namahavý cíl, za nímž musel klopýtati tvrdou, kamenitou cestou, jenž však dal aspoň životu jeho posvěcení, bez něhož by zhnusen ostatními jeho »dary« nedovedl žít — zatím tedy co on hledí s nekonečným soucitem na ženy: ženy, které trpí stejnou chorobou, jež rovněž jsou orvány, těm už nezbývá víc nic, neboť ony ubohé sny mládí byly právě celým jejich jměním, a ženy přes to pro jejich uskutečnění nedovedou učinit nejmenšího.

Ženy zdají se Macharovi být bezradnými dětmi, k nimž on, jeden z našich nejmužnějších mužů nemůže stát v jiném vztahu než jako ochránce. Nekritisuje jich, neobviňuje jich, o jejich slabosti se ani nezmiňuje, neboť je přesvědčen, že výtkami by jí nezměnil a dotkl by se jen skryté rány, o které ženy samy dobře vědí; jen životu vyčítá, že je podvedl, anebo když i jich stejně nelituje, vyčítá mužům, že ženám ubližují. Někdy však dospívá k přesvědčení, že ženy jsou Osudem obětovány, že jejich život skutečně ani by nemohl býti jiný — a pak vyslovuje úctu k síle — jejich tichého odevzdání.

Machar nenávidí slabosti; nejraději by ji všude mrskal. Čím více však poznává život a lidi, tím více požaduje od sebe — a méně od jiných. Ze soudce »zručného kata« stále častěji stává se kdosi všechápající. Cesta obdobná Nerudově — a hlavně Dostojevského.

Vzbouřiti krev dovede Macharovi pouze jen muž, jenž zbaběle nechává se vláčet osudem, jenž uprošuje tam, kde měl by mužně se postaviti, aby ránu odrazil ranou.

Žena?

Dítě nebo mučenice!

Není předpojat, rád by v ženách našel více — ale nenachází a stavě na své zkušenosti je k nim blahovolný, bratrský, otcovský — ale za družky svého duševního života jich považovati nemůže. Nemůže se svěřovati dětem. Chce-li k nim, musí sestoupiti v okruh jejich životních zájmů, v nichž není uvědomělé, na životu vydobyté radosti, nýbrž těžký smutek; musí vciťovati se v osudy, bolestné zrovna svojí malostí. Snaží se neprozraditi jim, že musel, aby jim byl blíže, zcela opustit svůj svět, své zájmy. Chce chovati se jako rovný k rovnému a zakrývá, že přichází, aby jim ulehčil — anebo si odpočinul jako v dětském, hravém světě u těch žen, které zatím ještě nesetkaly se s přísnou tváří Osudu.

Machar je osamocen. Tak často se mu zdává, že sám jediný prokopává se kamsi v neznámo; slyší ponejvíce jen rány svého kladiva — ale sejde-li se s někým, kdo koná v temných šachtách stejnou práci, je to muž — ne žena!

Machar nepoznal ženy, která by dovedla ze svého života něco většího vytvořit, která by dovedla vystoupit k němu a mít družně chápavé a rozumějící oči pro cíle, jež by měly býti i jejími — neboť to, oč se Machar bije, musí býti stejně drahé každé ženě jako každému muži. Jde o nejvyšší statky lidstva, o volnost, svobodu jednotlivcovu i národa, o právo na nezkřivený život, o pochopení, že *žití* samo v sobě je tím nejcennějším, co vůbec máme.

A myslíte, že Machar je jediný, jenž dospěl k takovému názoru na ženu?

Kdo je vinen?

Pavla Buzková.

VÝSTAVA ČESKÝCH VÝTVARNÍKŮ V OBECNÍM DOMĚ.

Druhá výstava českých výtvarníků, před týdnem otevřená, zachovává ráz a účel výstavy prvé: opět má býti svépomocnou akcí výtvarných umělců, existenčně ohrožených válečnými poměry, a opět sousedí tu pestrá směsice uměleckých směrů, jak se pohybují u nás mezi krajními body vývojovými, *Jednotou* a *Skupinou*. Na ochotě a dobré vůli veřejnosti závisí, potká-li se naděje ve finanční úspěch s výsledkem; příležitost je dána co nejbohatší. Výstavy přes to nechtěly a nemohly klesnouti na úroveň pouhých tržnic; pracovala porota, a jak můžeme soudit z řady umělců, kteří tu vystavují souborně a z počtu obrazů neprodejných (byla přivezena i díla z Moderní galerie), výstava vystupuje i s vážnými uměleckými nároky; zdá-li se někdy, že ten neb onen obraz nemá nároku, je to jen proto, že autor sám neměl tolik schopnosti, aby provedl sebekritiku. Jinak by byla exposice Jednoty s uměleckého stanoviska nevysvětlitelná.

Snesete-li na jednu hromadu nejrůznější knihy, které byly u nás napsány za několik let, a shromáždíte-li si většinu stolů, které byly za touž dobu vyrobeny pražskými truhláři, budete si předem jisti, že se octnou před vámi knihy a stoly dobré i špatné. Stejně musíte býti přesvědčeni i před těmito výstavami, jež vznikly podobným sebráním, že najdete obrazy dobré i špatné, živé a mrtvé, pravdivé a vylhané. Nejde mi naprosto o věc uměleckých směrů: historie umění dokazuje jasně, že bylo docíleno krásných výsledků školami nejrůznějšími a protilehlými. Obraz jako báseň, socha, sonata, novella, posuzuje se jen dle míry vnitřní poctivosti, upřímnosti, plnosti, zkušenosti, a dle výraznosti, přesvědčivosti, dokonalosti formového zpracování. To jest celá estetika. Každý obraz soudí se sám ze sebe, je sám sobě soudcem: přistoupím na malířovu vidinu, svolím, že budu se dívat na to, co mi chtěl ukázat, — ale od té chvíle budu žádat na něm, aby nekoktal ve svém přednesu, aby neblábolil, nýbrž mluvil jasně;

aby logicky sám sobě věrně, úměrně představil, co vlastně viděl. Budu žádati, aby mne přesvědčil, otevřel mi oči tak abych i já viděl, co mi chtěl ukázat. Ani průměrný divák nesmí přicházeti s vůlí uznat všechny obrazy za dobré. To by vedlo jen k bezkarakternosti a dalším zmatkům, neboť na výsost je postaveno, že jsou tu obrazy dobré i špatné. Dobrý obraz nesnáší špatného; nelze přijímati obou zároveň; nutno se rozhodnout. A tím, jak se rozhodnete, soudíte sebe samy.

*

Upřímné potěšení vede nás referovat na prvém místě o nejlepším obraze obou výstav. Jest jím »Pohřeb« V i n c e n c e B e n e š e. Není tu druhého díla, jež by vytvářelo tolik přímé, pronikavé, těžké skutečnosti. Kdesi v zákoutí hojiště, uprostřed holé přírody ponořují rakev do země. Dva schnutí vojíni hmoždí se s rakví, tři jiní a kněz stojí nad ní vztýčeni. Tři šedé uniformy, tři temné. V levo vzadu kostelík tvrdých, ostrých tvarů. Jinak všude již jen země hutného, opravdového tónu, která potom vzadu vznáší se vlnami kopců nad hlavy vysokých postav v popředí. V lidech je týž klid, tíha a skutečnost jako v zemi, která je nese. Vše v základních, hrubých tvarech fresky. Detaily potlačeny ve prospěch monumentálního celku. Není tu světla ani stínů. Tvary vystupují naze, přímo, až bolestně; nejsou zprostředkovány osvětlením. Soustava určitosti a zemitosti bez okolků, bez psychologie, zdánlivě bez citu. Melancholie lidského osudu zbásněná bez melancholie autorovy. O těžkou hmotnou skutečnost oněch šesti lidí nebo šesti těles na obraze šlo malíři; vůbec ne o to, co myslí nebo cítí. Hlavní je, že tu stojí, tíží zemi, že neprostupně vyplňují prostor. Ale v této tělesnosti je filosofie. Pominula bolest, radost, nervosnost, pominuly okolnosti, zbyl základ: existování. Ti lidé jsou tajemstvím hmoty, existují stejně jako země, voda, kameny. Celá hloubka pojmu »býti« z nich zaráží; u lidí Tolstého bývá toto »býti« tak hmotné, těžké, neústupné, téměř zavilé. Obraz přísný, drsný, až nelítostný ve své cestě k podstatě. Obraz jako neosobně zformovaná hmota; nevtírá se ani špetka literatury. V »Pohřbu« není nic líbezného, nic pro školu krásných duchů. Ale malíř nemohl slevovati. Lahodnost pomíjí tam, kde vzbouzí se pravda a skutečnost tak základní. Pohled na obnaženou realitu blíží se tu až visi; v nemoci dostavuje se někdy pohled podobně ostrý, nezvyklý a pronikavý, jenž ukáže nám věci tak hole a nové, jak jsme jich posud nikdy neviděli.

V. Beneš, nejpokročilejší malíř Skupiny, nedostával se ve své malbě dlouho nad pokusy dle cizích vzorů a nad pouhou theorii, kladenou přímo na plátno. Pojednou však vytvořil dílo až zarážející ve své síle, tak čistě vlastní (neboť jinak, nepůvodně ani nemohla býti stvořena ostrá skutečnost tohto obrazu). Odkud obrat? Ale vždyť je to docela prosté, a jen překotnost našeho vývoje posledních let zabraňovala nám to pochopiti: síla, dospělost nedostaví se nikdy před svým časem, nemohou býti přivolány; přijdou samy, ale teprve tehdy, až celý organismus — v tomto případě organismus malířský ve všech svých složkách — sesílí. V Pohřbu nevzpomínal Beneš Picassa ani Deraina; tvořil čistě ze sebe. Ovšem, že tento obraz je výsledkem jeho minulé cesty; nezapírá ji. Bylo to právě moderní malířství francouzské, jež snažilo se přistupovati takto ke skutečnosti bez citových a myšlenkových výhrad: Ingres, Manet, Degas, Cézanne, Picasso, Derain — toť etapy cesty. Cézanne, rek této touhy francouzského výtvarnictví, pravil kdysi nad ornamentálními liniemi Gauguinových obrazů, jež kladly styl nad přirozenou přírodu: »Gauguin nebyl malíř, dělal jen čínské obrázky.« Měl-li by kdo u nás z modernistů právo pro míru holé, pádné, nešlechtěné skutečnosti, jíž naplnil své dílo, říci totéž o Gauguinovi, byl by to autor Pohřbu, a teprve nyní.

Dříve se říkalo: maluje jako pták zpívá. O druhu malířů, z nichž je Beneš, řekne se jinak: maluje jako příroda tvoří. Nepopisují nic, vše přímo vytvářejí na plátno. Věci a tvary jsou nové jako v prvý den. Žádná jen malířská tendence, žádná vzpomínka z musea nebo sbírek nestaví se v cestu pochodu, jímž se skutečnost dostává na plátno Beneš zde vydržel puvodnost svého pohledu až do konce. Všechnu sílu obrátil k tomu, aby vyrval přírodě několik tvarů. Dříve byli malíři zajímaví, sarkastičtí, diaboličtí, lyričtí, subjektivní chytří, obratní, novotáři v tom neb onom, v barvě nebo v linii; zde je malíř, na něhož se nehodí nic z toho: jsa cele oddán skutečnosti, jest jen vážný a prostý jako příroda sama.*) Není to primitivism ani naivnost, po nichž se v poslední době tak volalo; to byla hesla bezradné chvíle; je to více: pravda. Pravda vytvářená štětcem. Benešův obraz nemá stylu; jeho stylem je skutečnost. Každý jiný styl bránil by realitě obrazu, aby působila tak přímo. Křik po stylovosti umělecké měl puvod také jen v tápání doby, když se ocitla v úzkých Jakmile přijde a ji přijala skutečnost dosti bohatá, i slovo s t y l se stává pouhou vnější formulkou. Co k nám mluví z Benešova Pohřbu, je nový — a vlastně starý, prastarý — druh krásy positivní a moderní, pramenící v téměř nábožensky vroucím a hlubokém smyslu pro skutečnost krásy, jež pro velikost své karakternosti nechce býti starou vnější poesií, otáčející se v kruhu mezi svůdnými ženami, květinami, akty v trávě, ptáky, draperiemi, dekorativními bělouši, chudými stařenkami a splynutím duší.

V ostatní exposici Benešově, poskytující menší krajiny a zátiší, je ještě příliš nezakrytého výtvarného uvažování a problémování, že se až zdá jakoby malíř někdy jen omylem byl namaloval obraz, místo aby psal theoretický článek. Z přírody zbyla mnohde pouhá skořápka, suchý vnější tvar, nenapojený životem; jsou zde věci úžasně plastické vedle neživých, uschlých, jako na »Trojském přívoze« pramice pod domečkem jen nalepeným, kartovitým. Krajina, jasné a určité konstrukce, provedená v čistých, základních rozhodných barvách, je ve stálém nebezpečí přejíti v pouhý pustý, neživý mechanism; les a měsíc na jednom obraze úplně ustrnuly nebo zkamenělý. Na první pohled vidět vliv Derainův, kterého Beneš někdy přímo kopíruje; vliv Cézannův a Rousseauův

*) Jak samozřejmo, nemluvím zde pouze o Benešovi, nýbrž o celém malířském typu, k němuž on sám náleží.

ostal se k Benešovi Derainovým prostřednictvím 'o impressionismu, jenž po tolik let učil dívati e na to, jak tvary se rozplývají do vzduchu, jenž tmosféře dal splývat a protínat se s hmotou diví a snad odpudí diváka holé, nahé a tučné vary těchto krajin, bez všech diskretních hříček větla a stínu. Beneš nemá snů ani lyriky; je poitivní a rozumový. Krajiny a zátiší dohromady neyváží Pohřbu, jeho mohutné, prosté architektury ostav v předu, které jsou budovány s plastikou římo sochařskou.

✶

DVA MLADÍ SPISOVATELÉ.

Josef Šimánek: Háj satyrů. Román. F. Topič. 2·20. — František Zavřel: Oidipus a Joasta. Slavnostní hra jevištní. Josef Springer.)

(Dokončen)

Proč nebýt k sobě upřímným? Proč si nepřiznat ravých příčin, jež pudí ke všemu tomu odmítání ědy, výpravám za intuicí a volnou fantasií? Neostřehne-li jich kdo dost zřetelně u Šimánka ůže si přibrat jinou knížku mladého spisovatele, ový dramatický pokus Františka Zavřela. Oidia a Jokastu, s přídavkem tříaktového Simona a Delily. Zavřel (ten, jenž napsal »Simona« a »Dona Juana«) je vtipný, bystrý, hloubavý lověk. Obhlíží si staré dramatické motivy a ždycky připadne na nějaké nové, zvláštní pojetí oho onoho stěžejného bodu, pojetí, jež překvapí jemuž nelze upřít snahy o důmyslnost. Řeší-li a př. Oidipus po odbytých předchůdcích hádanku áludné sfingy, Zavřel vyvodí si z toho, že sfinx yla symbolem marného, podlamujícího pátrání fiosofického a Oidipus že přišel od něho osvobodit, ahradit je činem a bojem: »Nenávidím tě, jenž uhráš své chladné a neplodné proč? odkud? am? do mých kovových výbojů. Přišel jsem tě lomit, který se stavíš mezi mne a můj čin.« Nebo, ylo-li věštěno Oidipovi, že »svou matku strhneš o svých loktů«, a má-li se věštba naplnit sňatkem idipovým s Jokastou, Zavřel zvrátí si to zcela duševní dobrodružství a v duševní poměr. Jeho idipus byl při prvním setkání pohlcen tajemvím ženské bytosti Jokastiny a zrodil se pak z ní ovu »po druhé« k činu a dění: »Vše, co jsem nyní ál, rostlo z tebe, tys byla duchovou matkou každého okamžiku, jenž ve mně zrál, pohltivši mne rola jsi mne nyní z sebe znovu «. I když příliš livolně křiví to původní příběh a i když zdá se to ýt příliš vynuceno na udivující výkon vtipu, přece n to zaujme, dodá to báji nové lákavosti: vída, knete si, není to zlé a mohlo by to vzkřísit Oidipa omlazenému životu. Ale tu by arci bylo třeba, aby l Zavřel Oidipa podle svého pojmu skutečně tvořil, aby byl svou tuchu muže dychtícího po ji a činu, rodícího se po druhé z pohlcující tosti Jokastiny, aby byl svou tuchu rozvinul ve utečné drama boje, činu, rození. A k tomu nestávalo se již Zavřelovi, ne-li tvůrčí vlohy a uti, tedy trpělivosti, svědomité pracovitosti a uževnatosti. Hodit několik krátkých, rychlých jevů, zdaleka naznačit, vzbudit prchavý zákmit edstavy, — dál ctižádost Zavřelova nesahá.

Souvisí s tím u něho mučivá prudkost, která ude proniká. Jeho lidé, hlavní i vedlejší, jsou kamsi před sebe bolestně a divoce vysunuti (jako některé sochařské postavy Bílkovy), natahují se s trudným, trapným přepětím kamsi ven, bůhví kam do prázdna, kde nic není, vyrážejí úsečné, jednoslovné výkřiky, které jakoby chtěly rozeštvat a vybodat, mluví větami, jež (někdy s ozvuky hilbertovskými) vymršťují se skok a skok, trhají se v úryvky, útočí, vzrušené posunkují. Divadelně slibovalo by to snad leccos účinného. Umělecky však je to jenom chvat, který ničeho neprovede a kterému se příčí, zápasit s nepovolnějšími obtížemi A v tom to vězí, proč se opouští věda, proč zatracuje filosofie jako chladná, neplodná tazatelka, proč se nastoluje intuice špatně pochopená, — podobá se, že se chce všeho dosahovat pokud možná snadno, lacino, bez velkého úsilí. Pustíte se cestami dávno od jiných vyježděnými (Šimánek), a jde to jako po másle, hladce, leskle, obratně a cvičeně Nebo vezmete onde trochu hřbitovního Hamleta, tu trochu Hebbelova Holoferna, jinde trochu ironického Salomina Wilda, načrtáte řadu spěšných, drobných, jednotlivých scén jen volně mezi sebou vázaných, jak v prvním rozběhu vyšuměly nebo vykypěly, a netřeba se s ničím dlouho mořit. Zavřel vrací se k Simsonovi (přibyl zatím k Eulenbergovu hrubší Samson Wedekinduv) a vysmívá se — Chiramem a Filistinskými — kritikům či spíše kritikovi: hlupci! lháři! padouši! hokynáři! Nu ano Simson — to je právě u Zavřela takový hrdina kterému se všecko vede po jeho chuti bez nejmenšího přičinění: »ze všeho, čeho se dotkne, roste prudce a nezadržitelně vítězství«, nepřátelé jako ženy padají a vzdávají se na potkanou. A Oidipus: zašeptá nikdo neví co a sfinx se řítí se skály. A Don Juan: podívá se a ženy se mu svlékají. Jenže ovšem — umění není nevěstka rovná Delile, jíž lze se zmocnit hned, jakmile hodíte na stůl smluvené stovky.

✶

NÁŠ MODERNÍ TRISTAN.

(Jaroslav Maria: Tristan. Bohatýrská hra o třech dějstvích. Scénickou hudbu složil Jaroslav Jeremiáš. V Městském divadle Král. Vinohradů po prvé v sobotu dne 9. října. Řídil dr. K. H. Hilar.)

Tristan Jaroslava Marie liší se podstatně od Tristana středověkých básníků, na př. tedy od Tristana, jak ho zná Gottfried Štrasburský. Středověký Tristan miloval Isoldu jako pravý vášnivý syn vášnivé matky Blancheflury, ženy, která milence skoro umírajícího strhla ve své horké, dychtivé objetí. Isolda byla dcerou dobroději, jejíž ruce vrátily Tristanovi zdraví, vykvetla před jeho očima, stala se jeho vychovankou ve všem, co se tehdy nazývalo vzděláním, zjevila se v jeho sirotčím životě nemajícím domova jako první něžný a teplý paprsek. Od chvíle, kdy na lodi propukla jejich láska, užívali svého opojného milování dlouho a dlouho, slepě, závratně, bez míry a ohledů. Byli prozrazováni, usvědčováni, pronásledováni, poháněni před soud, hlídáni a přece začínali vždy znovu, nedbajíce nepřátel, nebezpečí, ničeho. Žhavé železo šla Isolda vzít do rukou pro Tristana. Proudy krve kropil Tristan svou cestu k loži Isoldině. Všeho se odvážili, jen když mohli být na sladkou chvilku u sebe. Podváděli. Ale podváděli nikoli podle, bídně, zločinně, nýbrž jako podvádějí bezradní mladí lidé, kteří si nemohou pomoci

a u kterých vítězná příroda jasá lehkými skřivančími trylky vysoko nad zemskými starostmi. Romeo a Julie by byli také tak podváděli, kdyby si Julie byla musila vzít krále Marka, a otec Lorenzo by jim byl rád dal rozhřešení. Iseut ma drue Iseut m'amie, en vus ma mort, en vus ma vie. Když pak přece Tristan byl nucen opustit Isoldu, odnášel v sobě celé velké množství hýřivých hodin, nesčetné věčně čerstvé vzpomínky nejlibeznějších důvěrností, a co mohlo být jiného nežli že se trávil touhou, steskem, osamělostí, prázdnem. Pouhé jméno Isoldino, jež nosila běloruká sestra Kaherdinova, musilo působit, že se rozplýval v unylém kochání.

Zrovna té krásné lásky u Jaroslava Marie není. U jeho Isoldy byla předem vyloučena. Nežli se potká s Tristanem, milovala se již s Moroldem (oním jejž Gottfried Štrasburský nazývá vždy ďábelským mužem) a milovala se s ním bujnou, labužnickou, rafinovanou smyslností polopaněn, které jsou odbornicemi v rozdílech a odstínech požitku: Dvě mladá těla (praví sama), rozpálených duší dvojice tam zápasila: druh překonával druha v rozkoších, tušení pak, že poblíže se potuluje smrt, touhu ještě palčivější vzbouzelo.« Tu zkušenou palčivou rozkoš mladých těl (nikoli Morolda) by chtěla zase najít a před Markem dala by přednost Tristanovi, poněvadž jí může té rozkoše více poskytnout. A Tristan je vedle ní ještě podivnější. Isolda líbí se mu nejvíc, když stojí proti němu jako nepřítelkyně, s blýskavýma očima, s nenávistí v pohledech, po případě (dvakrát) s pozdviženým mečem. Pudí ho to, vrhnout se na tajemnou bytost luzné podoby, proklát' jí hruď, rdousit ji, mstít se, válet se v její krvi a při tom zároveň líbat, hladit vlasy šeptat slova otrocká: »mít ji jako světici a v zápětí jako nevěstku.« I v druhém dějství, zahradním a nočním, i v třetím na bretoňské skále po smrti Markově učiní pokus, být Isoldě objímajícím a líbajícím mužem, po jakém ona touží, ale po obakrát skončí se to nezdarem. — Tristan cítí, že nemůže, že by to byl konec jeho lásky. Vyslovuje to smutně a hořce: »Blaho políbení tvého záhy zmizelo, dotknutím těla tvého kouzlo uvadlo a místo toho žádost jala mne, zuby rozedrat kypré rty tvé... Má náruživost ničím ukojena býti nemůže... Mým údělem jest pouze kresliti si ucelené, svůdné obrazy, doufati a čekati smrt. Vidím že jenom tehdy k ženě této mne vede touha, když nese boj, když naše cítění se křižuje, když proti sobě se tyčíme; jakmile soulad nastává, jakmila se mi poddává, již mizí všechen zájem.«

Zní to velmi záhadně a budí to pochybnosti o mužských schopnostech Tristanových. Ale lze to z dramatu dost rozumně vysvětlit. Tento Tristan od svého básnického předchůdce středověkého různí se také tím, že jeho život zvrátil se v nečinnou ochablost. Bojuje sice ještě s Moroldem, ale to ne jako původní Tristan v horlivé, rychlé odvaze, která se střemhlav řítí do všeho bez pobídky a nezadržitelně, nýbrž toliko z donucení, pod nátlakem posupného, vyčítavého pohledu Kurvenalova. Má již jiné pojmy o rekovství a polemisuje se starými: »Domníváš se, že pravým rytířem jest kdo všecka protivenství řeší ocelí?... Já, Kurvenale, podrobněji cítím, tušení mám, že je také vnitřní pořádek, ne pouze vnější.« Četl (jako Isolda mnoho Prévosta) příliš mnoho Tolstého a Dostojevského a vysedal příliš mnoho v kancelářích. Místo aby s rytířským protivníkem zápasil, chtěl by dojatě opěvat jeho kadeřavou hlavu, velké modravé oči, milostný šepot v háji zeleném. Ani vládnout se mu nechce po Markovi, přichylnost lidu nestojí mu za práci a nenalézá v sobě dosti vzpruhy. Nechci vlády se uchopiti, nejsem již ten, jejž na mysli měl král, rekovská síla zmizela i touha po činech, po péči o cizí prospěch a po slávě.« Nejraději by jen seděl, díval se a dumal, nanejvýš že si v šachy zahraje a na koni vyjede, a zbytek života hodlá strávit tím, že bude hledat na moři nejtišší místa a oddávat se »poslední rozkoši, tož rozkoši houpání a zmítání«: houpy, hou, kolébejte a ukolébejte Tristana ve sny! A mluví-li tedy o divokých záchvatech a nenávistných podnětech, jež se mísí do jeho lásky k Isoldě, je to jen, poněvadž neví o jiné náhradě za planost a mrtvost, ke které se odsoudil; láska mu má dát illusi boje a vzruchu, jehož se zřekla jeho romantická znechucenost. Ale ovšem i ty divoké záchvaty a nenávistné podněty pohlavního zápasu vyžadovaly by úsilí, k němuž se mu nedostává vůle.

Lze si podle toho představit, jaké tu může být drama. Drama, ve kterém rození zápasníci odmítají zápasit, rození milenci odmítají milovat a rození vladaři odmítají vládnout. V každém aktě je jakýsi rozběh, chvilka, kdy se vlna mocněji zdvihne a kdy se zazdá, že teď přijde něco vskutku dramatického. Souboj Tristanův s Moroldem a Isoldin pokus msty. Vzeplání lásky při nočním dostaveníčku (v úkrytu rudého pláště pod trčícím mečem) a náhlý příchod Markův s Melotem. Návštěva Melotova a Isoldina na bretoňské skále Tristanově, zpráva o smrti Markově, možnost sňatku, pobouření útlé ošetřovatelky Tristanovy Rity (hodí se to jméno?). Ale vlna vždy zase klesne, napětí se rozplyne, rozběh změní se v útěk; znavenou rukou svíjí se plachta, a vzruch ukládá se do koutka poslouchat teskné závany marnosti. A tak slyšíme jen povídat a povídat, uvažovat o pohnutkách a příčinách nemohoucnosti, spřádat elegické vzpomínky neb obrazy do budoucnosti, líčit zjevy a výjevy, jež na okamžik zaujaly pozornost Tristanovu. Nečekejte od něho, jenž povrhl vší činností, že si utvoří svůj sloh; spokojí se knižními, úředními a obřadnými větami, jež obestře jen jakousi hudbou linoucího se smutku.

Nastudováno bylo drama v Městském divadle vinohradském řízením pilného a přemýšlivého dra Hilara vzorně. Úprava řídila se slohem, jenž se osvědčil jednak ve Zmoudření Dona Quijota a jednak v Penthesilei. Opět hmota jeviště obmezena na nejnutnější míru, na nějakou tu brázku a loď, na nějakou tu zídku, stín stromu, několik hvězdných bodů, na dvě holé skály, a opět každému dějství vytčen pevný geometrický bod, k němuž se s obou stran seskupuje a od něhož se rovná styk osob pokud možná ve stálé symmetrii. Nabývá to chvílemi vzezření takřka pedantického, příliš upjatého a ztrnule ukázněného, jakoby to bylo rýsováno podle pravítka a kružidlem. Posilují ten pedantický ráz ještě také pohyby a postojové obraty herců, úsečné, krátké, rychlé, vždy pouhý zákmit, pouhý bleskný přechod z jednoho utkvělého postoje ve druhý jako na povel: ruka se vypne s mečem nebo bez něho a strmí, postava se vyhoupne na podstavec a drží se jako přibitá nebo zkamenělá, tělo se odvrátí, nachýlí hlavu a trvá v neměnné poloze. Stojatost vládne jevištěm. Shoduje se tentokrát výborně s rázem textu, docíluje opět obrazů, jež divák má dost pokdy vtisknout si do duše celým jejich obsahem a hlavně: na pozadí té stojatosti účinně vynikne dramatičnost každého posunu, dramatičnost přízvuků a vět. Vynaloženo na to mnoho důmyslu a snahy a nutno se opravdu podivit, jak jednotlivá místa v dramat získala tím barvy a síly, jak zhutněla a vzrostl platnosti. Byly odstavce tak pěkně umístěné a ozřejmené vsunutými mezerami ticha, tak doko

nale rozdělené v postupu a zdvihu důrazu, tak hospodárně a účelně zacházející s citem a myšlenkou, že z nich vskutku vanulo, čemu se říká dojem uměleckého díla. Arci měl dr. Hilar chápavé, vzdělané a přičinlivé pomocníky ve svých hercích, zejména v p. Pražském, pí. Boleškové-Iblové, p. Kohoutovi a pí. Štěpničkové-Friedlové. Tristan p. Pražského byl snad až příliš umělý, podaný až s přílišnou hravou, cvičenou jistotou, jež nepotřebuje popudu z nitra. Isolda, poněkud tuhé a hranaté výslovnosti, byla za to procítěnější, plnějšího a sytějšího zvuku, celá bytost tlačící se do každého slova: jen chtivé rozkošnictví musilo se uskrovnit na akademičnost. jv.

✶

HUDBA.

Kdo si poslechl »Bouři« od Vítězslava Nováka, nemohl pochybovati, že dříve nebo později povede vývoj umělecké osobnosti čelného českého modernistu na jeviště. Překvapením je ovšem, že skladatel »Touhy a vášně« a »Pana« nevstupuje na prkna znamenající svět operou vážnou, nýbrž hudební veselohrou, a to veselohrou tak bodrého, domácky prostého námětu, jakou je Stroupežnického »Zvíkovský rarášek«. Než ať vysvětlujeme volbu této látky axiomem o dotýkajících se protivách, či snahou skladatelovou rozšířiti oblast tvoření na nové pole, či snad událostmi lidského jeho života, vždy je to fakt, s nímž nutno se smířiti. A to lze snadno, jeť operní prvotina Novákova dílem umělecky vynikajícím, dílem mistra svého rodným, dílem, jež svými krásami vnitřními i svou divadelní působivostí podmaňuje si posluchače.

Okolnost, že Novák komponoval veselohru Stroupežnického celou beze změny, tak jak je původně napsána, přinesla mu výhody i nevýhody. Výhodou je, že podkladem hudební skladby jest slovesné dílo uznané literární hodnoty, jehož divadelní působivost je v celku i detailech osvědčena, nevýhodou, že dialog veselohry je psán prózou, která, jak jsme už na Svobodově »Poupěti«, Ostrčilem komponované veselohře, viděli, přec jen se účelům hudební skladby tak ohebně nepoddává jako verš.

Novákovo skladatelské umění čelí této nevýhodě všemi svými bohatými prostředky. Postavy děje vybaveny jsou originálními, geniálně vynalezenými příznačnými motivy, které zachycují in nuce věrně jejich psychologický portrét. Kryštof ze Švamberka má motiv bodře jadrného národního rázu, z něho je pak diminucí vyveden enšpiglovský motiv pana Petříka, s lehkomyslnou chevalerskností nadnáší se rytmicky živý motiv pana Dačického. Velmi krásné jsou příznačné motivy obou ženských postav opery: ušlechtilým, důstojným, čistým i oduševnělým ženstvím prodchnutý Eliščin a rozkošně panensky ostýchavý Markétin. Mistrný je pak způsob, jímž spřádá Novák z motivů těch orchestrální proud. Sleduje duchaplně všechny obraty dialogu bohatými a dramatické situaci výstižně se přičleňujícími obměnami vůdčích motivů, tu ze zajímavých harmonií se vytvořujícími, tu v umné a přec přirozené a nenápadné, jakoby samozřejmé polyfonní kombinace se pojícími. Při umělosti i duchaplné drobnomalbě této thematické práce, v níž obráží se každá jednotlivost vnějšího konání i duševního dění osob na jevišti, plyne vše bystře vpřed. To působí stručný, výrazný i plastický způsob, jímž Novák deklamuje text. Jemnocitným a taktním způsobem umí z prósy své předlohy vytěžiti její lanternní melodii, umí ji přehodnotiti ve zpívanou mluvu v nejvlastnějším slova smyslu. Je věru toho litovati, že struktura textu víc nepodporuje rozvoj dlouhodechých hudebních fassí, jež právě hlasu lidskému svědčí.

Vzácně zdařilé je vystižení prostředí děje, hned prvým výstupem ocitáme se v oné atmosféře řádné staročeské šlechtické domácnosti. A tento bodrý i dobrý, při tom přec noblesní tón, je s důslednou slohovostí zachován po celou hru. Je provanut při tom hřejivou srdečnou citovostí, jež všechno to dění činí posluchači milým a blízkým. Prozrazuje okolnost, s jakou láskou pracoval Novák na svém prvém operním díle. Pracoval s láskou a pracoval i s péčí, jak skvělá, do detailu promyšlená a propilovaná faktura opery o tom svědčí. Stačí jen všimnouti si instrumentace, jež honosí se celou řadou nových vábných zvukových effektů, je při tom vždy vzdušná a jemná, nikde nekryjíc zpěvní hlasy. »Zvíkovským raráškem« získala česká operní literatura hudební veselohru par excellence.

Dílo mělo při premieře spontanní úspěch, o nějž má zásluhu výborné, Kovařovicem připravené a vervně dirigované provedení. Distinguovanou Eliškou byla pí Horvátová, pro dívčí milostnost Markétčinu nalezla slečna Šlechtová tóny jemné a vroucí. Řízně hrál i zpíval Dačického p. Lebeda, neposedné raráškovství Petříkovo vystihla decentně slečna Miřiovská, sympathickými humornými rysy vybavil p. Pollert svého pana Krištofa, dobře zapadala do souboru i Salomena pí Pivoňkové.

Dr. Jindřich Pihert.

✶

POHLED DO REVUÍ CIZÍCH.

Savremenik, měsíčník Družstva charvatských spisovatelů v Záhřebě, věnuje v posledním dvojčísle (VII.—VIII.) obsáhlou studii památce Husově. V úvodě, nadepsaném U spomen magistru Janu Husu: Hus i ideje preporoda, ukazuje se na chybu, které prý se Slované v 19. století často dopouštěli při kultu velikých lidí slovanské minulosti, zkřivujíce historickou pravdu jednotlivých událostí a vyličujíce nesprávně ráz i význam působnosti vynikajících jednotlivců. Tak »mistr Jan Hus byl učiněn patronem mladočeské myšlenky politické«, jež chtěla promítnouti minulostí svoji reakci proti klerikálním a konservativním staročechům na straně jedné, v ohledu jazykovém a československém na straně druhé. Zatím však mistr Jan Hus, třebas výborný Čech, prvý národní člověk a zakladatel české národní ideje, ve světě a v celé světové historii zdaleka by nebyl měl toho významu, jaký skutečně má, kdyby se jeho působení bylo omezilo na jeho vlast a národ a nebylo mocně zasáhlo za hranice. — Co u Martina Luthera a Giordana Bruna je vzpourou proti ústavním pořádkům, to u Jana Husa je úsilím o smíření přírody a víry, víry a vědy. Giordano Bruno staví vlastně na staré klasické kultuře a pokračuje do jisté míry v jejím myšlení, »Luther podává ve své nauce novou formu politické emancipace německého panství a germánského plemena od politické nadvlády Italie, od Italie kdysi císařské a tehdy papežské.« — Zjev Husův jest zjevem renesance cítění a myšlení plemene slovanského v hranicích všelidského náboženství Kristova. Mistr Jan Hus nechce obnovu uvnitř římské církve, ale

chce obnovu v učení Kristově. Církev mu je formou, špatnou formou, ale učení Kristovo božským kredem, v němž lidský duch může rozkvésti v plné své hloubce.« — To je realism v náboženství — týž realism, který Angličané uvedli do vědy (Newton), do literatury (Shakespeare), do filosofie (Hume) a do náboženství (Wycliffe). — Jako Slovan Hus měl v sobě zcela jiné prvky než Wycliffe, jeho učitel. Radost života, a ne prostý animální užitek, skromnost, ne však odmítání života vyznačuje Husa stejně jako všechny Slovany, kteří se hluboko ponořili a obírali se problémy křesťanského učení (Bogumilové, Tolstoj, Dostojevskij, Vetranič).

V další části studie, nadepsané »Husova tragoedie; povšechné slovanské rysy«, Dr. Dragutin Prohaska celou tragoedii Husova hnutí a celou duši českých Husitů vidí vyjádřenu v krátké rozmluvě Jana z Chlumu s Husem, v níž český zeman vyzývá mistra: — — nelži před tváří boží, ale raději až do smrti stůj při tom, co jsi poznal jako pravdu! — »Veliký a jedinečný je to okamžik v dějinách Slovanstva. Jeden celý národ vyslovuje jedenkráte vůli poznati pravdu a státi při ní »až do smrti«. — A autor posléze shledává úkol Husův v církvi rovným úkolu Slovanu vůbec v ní: Všichni velicí »reformátoři« Slovanů, jihoslovanští Bogomilové, čeští bratří, polští mesionisté, ruští duchoborci s geniem Tolstým, byli jednotni v nedostatku každé snahy o organisaci sekt a v hlásání návratu k pravému, passivnímu křesťanství evangelia. —

V besedě téhož svazku Savremeniku obsažen je mimo jiné referát o knize Wilhelma Wundta: Die Nationen und ihre Philosophie, v němž se praví: ›Wundt zkoumá význam Francouzů, Angličanu a Němců, jak se jeví ve filosofii, a vyvozuje odtud závěry o všeobecném významu Francouzu, Angličanu i Němců. — Rusové mu nemají originální filosofie a proto se jimi vůbec neobírá. To je velmi veliký nedostatek studie. Pouští-li Wundt Slovany se zřetele, jest to konečně nejen nedostatek, ale i nepravda. — Solovjev podává kritiku západního rozumu a vrací se k metafysice a náboženství právě tak, jako to Kant učinil proti Francouzům a Angličanům. Tolstoj jde dále než Schopenhauer. Nietzsche přiznává, že lidskou duši zpytoval u Dostojevského. Nenašli snad Slované, byť se i objevovali později, — ethiku jemnější a snad i dokonalejší? Nepřerostli snad filosofii i ethiku německou? O tom by bylo třeba promluviti — —«

V umělecké části přináší jmenovaná revue mimo jiné novelu Ksavera Šandora Gjalského: Láska poručíka Miliče, v části kritické Nehajevovou studii o Hamletu a článek Grdeničův, Soudobá francouzská lyrika, v rubrice Z uměleckého světa stať k šedesátým narozeninám Vlaho Bukovace, vyzdobenou reprodukcemi, referát o charvatských uměleckých výstavách a soubornych sbírkách. Studie o Husovi má přílohou celostrannou reprodukci Šalounovy Husovy hlavy. Z veršů nepochybně charakteristická dobově jest báseň Rikarda Kataliniće- Jeretova, Ukryla se moje píseň: ›Ale až nové slunce vyjde, až zašumí mladé jaro, rozletí se moje píseň, aby pozdravila lepší dny — —« J. P.

DROBNOSTI.

* Justus Szalatnay zemřel 8. září, téhož dne, co Fr. Ad. Šubert, ale povšimnul jsem si toho až v říjnovém čísle Husa. Cítil bych něco jako bázeň veřejnosti, kdybych o takovém muži neřekl několik slov v listě beletristickém, ač on nebyl beletrista, nýbrž kazatel v Černilově. Především může čtenáře naše zajímat tato okolnost: Po tolerančním patentě císaře Josefa II. přišel r. 1783 do Moravče za kazatele maďarský duchovní Jan Szalatnay; téhož roku jiný maďarský kazatel do Libiše, Jan Végh. Justus Szalatnay byl vnukem obou těchto mužů: otec jeho Gerson byl kazatelem v Lysé, matka Kristina byla dcerou Véghovou. Jaký to pamětník! Byl členem teprve třetí generace, která nás dělí od doby osvícenské a zásvitu náboženské snášelivosti. Narodil se 1834, dožil 82 leta. Ale v tom nespočívá význam vzácného toho muže. Milé je poznat osobně náboženského člověka, vidět a slyšet, jak žije a pracuje člověk náboženský. A představitelem takových lidí byl zesnulý. Seděl v Černilově, ač mohl jít na faru snad výnosnější, bezmála 55 let; ale on srostl se svým sborem i se školou, před očima jeho vyrůstaly děti tří pokolení, a on pořád byl jejich. Kazatel byl dobrý. Literární práce jeho znám tři; Z latiny přeložil a vydal úryvky Ze zápisků Jana Végha (1882), v Dobiášově Časopise Historickém 1881 uveřejnil historické dva články: Některé poznámky o zakládání evang. sborů za doby první tolerancí a Kterak se vyřizovaly za první doby toleranční stížnosti evangelíků, oba jsou cenné pro dobu Josefovu. Zanechal po sobě obšírnější zápisky, jak soudím z Husa; bylo by proviněním, kdyby zápisky takového pamětníka nevyšly tiskem. Jaký byl člověk? »Nebyl jsem si nikdy vědom — napsal o sobě — že bych byl vůbec způsobný k něčemu zvláštnímu. Nevynikal jsem ani duševními, ani tělesnými dary a schopnostmi. Znal jsem od dětinství jako farářský syn, s jakými obtížemi evangelický duchovní v Čechách musí zápasiti; věděl jsem, čeho Pán i ode mne očekává, ale vždy jsem se těšil, že on sílí i v mdlobě a kde se mi nebude dostávati moudrosti, mohu ji směle žádati od Boha; a tak jsem s nejlepší vůlí se uchopil díla na vinici Páně. Měl jsem lásku a chuť k práci té. Byl-li jsem však přes to služebník neužitečný, nevykonal-li jsem toho, co jsem vykonati měl, ano vykonati mohl, Pán mi odpusť. Nyní, kdy nastává noc, v níž žádný nemůže dělati: toho, co jsem zanechal, arci bohužel více nenahradím.« Takových řečí neslýcháváme nyní. Málo máme mužů prostých skromných a pravdivých. Jestliže bych ještě měl něco připomenouti, tedy to, že již synové těch prvních maďarských kazatelů se počeštili a cítili se být věrnými syny země české. O vnucích pak rozumí se to samo sebou. V černilovském faráři zemřel jeden takový Čech spravedlivý, justus! —

J. H.

* Pátý mezinárodní sjezd filosofický konati se měl letošního roku v Londýně; tak aspoň rozhodnuto bylo roku 1911 na IV. kongresu v Bologni, jemuž universita londýnská nabídla své pohostinstv pro rok 1915. Ještě před několika měsíci prochá zela novinami zpráva, že v Londýně sjezd připra vuji přes všecku válku. Zatím však naděje filoso

fické mezinárodnosti slábnou, a potrvá asi leta, než ve vědě a filosofii podají si ruce Francouz, Angličan a Ital s Němcem.

* **Myslit o duchu jazyka** nikde se neučí. Na našich školách i středních učí se pořád a pořád jen českému jazyku a učí se mu vlastně ještě i na vysokých školách. To jest, učí se pravidlům, jakoby žáci a posluchači, ač od sedmi let chodí do českých škol, neuměli česky; jakoby český chlapec se mohl zmýlit a říkat, že šel na procházce a byl na procházku. O duchu jazyka neslyší se však nic nebo skoro nic. Kdyby jednou za život bylo mladíkovi ukázáno na několik základních rysů našeho jazyka, nemohly by se šířit v jazyce tom tak obludné hříchy proti duchu svatému jako je na př. neslovanské myšleni a vyjadřováni v substantivech na úkor bohatého, ohebného a hravého slovesa našeho nebo mluveni v abstraktech na úkor určitých představ a plných plastických názorů. O těch abstraktech chci říci slovo, poněvadž jsem náhodou četl v těchto dnech o bohatém obědě, při kterém bylo patero chodů. Takovému »chodu« žádný přirozený člověk českých zemí nemůže rozumět. Porozumí tomu až po dlouhém čase jen ten, kdo se doví, že německy by se řeklo Gang a tedy že oběd se skládal z fünf Gänge. Hned na takovém případě se hochovi ve škole může udělat příslušný výklad. Asi takový: Hleď, my Čechové řekneme: Bohatý oběd z pěti jídel; jazyk německý vyjádří to slovy: Bohatý oběd z pěti chodů. Vidíš, to je rozdílný duch jazyka českého a německého. Český jazyk vyslovuje představu, německý vyslovuje pojem. Při českém slově představuješ si, jak služebnictvo přinášelo na stůl pětkrát za sebou pokrmy. Němec vyslovuje, že služebnictvo pětkrát šlo. — Z naší představivosti plyne v nesčetných jiných případech, že máme bohatství výrazů pro odstiny práce zdánlivě stejné, kdežto jazyk milující pojmy místo představ je žalostně chudý, ježto při všeobecných pojmech odstínů nepotřebuje a spíše jeho duchu překážejí. Němec řekne schneiden a pojem ten mu vystačí pro dlouhou řadu odchylných činností, jež my odstiňujeme výrazy: vlasy se stříhají, chléb se krájí, dřevo se řeže, maso se seká atd. atd. Jaký význam má toto bohatství odstínů nejen pro básnictví a filosofii, nýbrž i pro obecnou řeč, to již žák pochopí sám. Pochopí, že jazyk český má dar názornosti, barvitosti, určitosti a přesnosti. Ostatně na tom nezáleží, zdali jedna řeč je pěknější nežli druhá; mohou být případy, že cizí jazyk někdy věc vyslovuje přiléhavěji nežli náš; na tom však záleží, abychom svému jazyku dávali což jeho jest.

* **Konfiskace.** Úřední list Pražských Novin z 30. září 1915 uveřejnil tento nález: C. k. zemský soud trestní v Praze jako soud tiskový uznal k návrhum c. k. státního zastupitelství ze dne 25. září 1915, č. Ss 68 15, takto právem: Obsah neperiodického tiskopisu »Básnické dílo J. S. Machara: »Krůpěje«, Verše z let 1906 až 1913, v Praze, nákladem F. Šimáčka 1915, tiskem E. Leschingera v Praze« v místech: 1. »Na památku 5. listopadu 1905«, str. 119—120, 2. »...leda že...« až »...berou« básně »Humanita nemocniční« str. 130, 3. »Kdybych králem byl...« až »...zkrátka náš« a 4. »Nemám...« až »...s nimi« básně »M. U. Dru Frant. Mesanymu« str. 161 a 164, 5. »Dvacet roků« (»Jubileum Omladiny«) str. 172 až 174, zakládá ad 1. skutkovou povahu přečinu proti veřejnému pokoji a řádu dle § 305, tr. z. a zločinu dle § 65. a) tr. z., ad 2. a 4. zločinu dle § 65. a) tr. z., ad 5. přečinu dle § 305. tr. z. Schvaluje se dle § 489, tr. ř., že tento neperiodický tiskopis byl zabaven, zakazuje se dle § 493, tr. ř. tento tiskopis dále rozšiřovati a nařizuje se dle § 37. zák. o tisku, aby zabavené výtisky byly zničeny.

* **Non expedit.** Brněnská Hlídka (říjen) píše: »Zmínili jsme se minulého roku o návrhu mnichovského universitního prof. dra Josefa Göttlera, aby na obrazech nejsvětější Trojice byl Duch svatý znázorňován také v podobě lidské, jak nesčíslněkrát již učinil středověk a jak by žádaly psychologické i pedagogické důvody: znázorňováním v podobě holubice snižuje prý se a seslabuje mimoděk v očích dětí i lidu význam Ducha svatého... Myšlenky Göttlerovy uchopil se mnichovský katechetský spolek a získal jednoho z moderních náboženských umělců německých, Aug. Pachera, jenž vytvořil podle ní krásný, pro školy určený obraz Nejsv. Trojice. Orgán spolku oznamuje nyní, že arcibiskupský ordinariát mnichovský žádal v Římě o církevní schválení reprodukcí tohoto školního obrazu, ale Congregatio S. officii výnosem ze dne 12. května 1915 odpověděla: Non expedit.« — To jest nedovoluje se; zustane při holubici. —

* **La terre.** Cis. rada Josef Penížek začal v České Revui (říjen 1915) uveřejňovat úryvky Z mých paměti, které dojista mohou být zajímavé u žurnalisty tak zkušeného a tak dlouho u pramene sedícího. Mohou být a také jsou, ač psány trhaně, poněkud nevkusně a nevybíranými slovy. Hodil se mu citát z mých Pokolení a tak se mu mimochodem do Pámětí připletla poznámka: »Čtu právě Herbenovo veliké dílo (skoro 1200 stran) Do třetího i čtvrtého pokolení. Výborný spis. Leccos připomíná Zolův román La terre, v Rakousku konfiskovaný, leccos také Tolstého. Ale je to kulturní práce samostatná, jakkoli pak dějiště je malé, přece zajímavá. Některé kapitoly, zvláště ty, které mají dramatický spád, jsou úchvatné. Mile pusobí teplo, sálající z celé té genealogie čtyr pokolení. Je v něm láska k lidu, k venkovu, ke svobodě a každému pokroku. Historické a poučné partie sice zastavují vývoj děje, beztoho do veliké šířky epické rozloženého, nedusí ho však.« A tak dále. Těší mne uznání, necituji ho však pro reklamu, nýbrž pro tu zmínku o Zolovi. Já jsem totiž Zolovy La terre nečetl. —

* **Vzdělání**, které poskytovaly anglické university v 70. letech století osmnáctého, bylo s našeho stanoviska právě tak chatrné jako tehdejší vzdělání lidu. Lord Eldon nám vypráví anekdotu o tom, jak kandidát hebrejštiny a dějepisu dosáhl v Oxfordě hodnosti: — Jaký jest hebrejský význam pro lebku? »Golgatha«. — Kdo jest zakladatelem naší university? — »Král Alfred«. — Velmi dobře, pane. Jste způsobilý. — Uvažte, že se to stalo roku 1770. (J. Bowles Daly).

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Dopisem na zásilky prací odpovídati nelze; zejména ne psát posudky. — g— Vaše milá dívka Vás oslovila strofou:

V mé duši pusto je. Slyš, hochu rozmilý,
půjdeme na stráň dnes, kde jsme kdys chodili;
hrst květů pestrých si natrhám do klínu,
do vlasů zatknu si větvičku jasmínu,
musíme ještě dnes — snad kvete poslední,
kdo ví, zda nesvadne, nežli se rozední.

Dáváte jí ve dvou následujících strofách poučení zcela rozumné, že na podzim jasmín nekvete, nanejvýš astry; ale proč chcete svou milenku stavět na posměch v časopise?

Nákladem družstva Pokrok. — Tiskem knihtiskárny „Právo Lidu“ (J. Skalák a spol.)

Třetí daně prostá $5\frac{1}{2}\%$

rakouská válečná půjčka

splatná dne 1. října 1930.

Podepsané banky přijímají

upisovací přihlášky

etí daně prostou $5\frac{1}{2}\%$ rakouskou válečnou půjčku v upisovací lhůtě od 7. října až včetně do topadu 1915.

Upisovací kurs činí 93·60 a snižuje se tím, že banky vzdaly se provise, o $\frac{1}{2}\%$ na 93·10.

Vzhledem ke kursovému zisku, který proti emissnímu kursu resultuje ze splaceného kapitálu n jmenovitým obnosem, skytá půjčka

roční zúročení více než $6\frac{1}{4}\%$

Upisovatelům povolují se co **největší úlevy a výhody** ve splácení a případném **lombardování**.

Bližší podmínky obsahují **oficielní prospekty**, j ž možno obdržeti u všech bank.

Na všechny kruhy a vrstvy obyvatelstva naší milované vlasti vznáší se poznovu výzva, aby věrně esla našeho vřele milovaného panovníka „spojenými silami" upisovaly

válečnou půjčku

poskytly státu prostředky vésti k vítěznému konci boj nám vnucený.

Ohromující úspěch, kterého docílila poslední válečná půjčka německé říše, spojené s námi nej-:jším bratrstvím ve zbrani, bude zajisté i u nás mocnou pobídkou k dosažení plného úspěchu. o výzvy uposlechne a upíše válečnou půjčku, nepřináší žádné o ěti, nýbrž prospívá zároveň u vlastnímu zájmu, nabývaje hodnot naprosté bezpečnosti a skvělého zúročení.

Pročež:

Upisujte válečnou půjčku!

Heslem budiž: „VIRIBUS UNITIS"!

V PRAZE, v říjnu 1915.

Česká eskontní banka.
Česká průmyslová banka.
C. k. priv. česká banka Union.
střední banka německých spořitelen.
lka Anglo-rakouské banky v Praze.
lka c. k. priv. rakouského úvěrního ou pro obchod a průmysl v Praze.
Živnostenská banka v Praze

Zemská banka král. Českého.
Filiálka c. k priv. banky pro země rakouské v Praze.
Hospodářská úvěrní banka pro Čechy.
C. k. priv. banka a akciová směnární společnost „Merkur" filiálka v Praze.
Vídeňská bankovní jednota filiálka v Praze.

ROČNÍK I. V PRAZE 22. ŘÍJNA 1915. ČÍSLO 4.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

J. J. HORČIČKA:

SONET PODZIMNÍ.

(Hildě.)

Již podzimek se stulil k ohni z natí
na smutném klíně opuštěných lích,
ochladlé slunce prosvětluje, zlatí
šedivá mračna v modrých návrších.

A v ostrém vzduchu každou chvíli znáti,
jak černých křížků voj se svitem mih —
jeť čas, kdy stesk a touha ptáky schvátí
a probudí jim sílu v perutích.

Ty hledíš dlouho za nimi . . Tak mani
si přemýšlíš, jak cestou v teplý jih
je přepadne, snad zničí vřava zbraní — —

I já se rozlét — kles a zalkal, vzdych,
neb také mně ta hrůza krutě brání,
bych k svému útočišti volně tíh . . .

*

FANKYCA NOVÁKOVÁ:

KDY VARHANY NEJKRÁSNĚJI ZNĚLY . . .

V besídce před domem byla přichystána slavnostní svačina — mladý obvodní lékař měl přijít na první návštěvu. Z pokoje ozývaly se neladné tóny piana. Nejmladší z dcer Olga zkoušela své umění, starší Milka upravovala si před zrcadlem účes a rozčileně vytahovala a zastrkávala ozdobné vlásnice do pletenců. Danka, nejstarší, stála opřena o zábradlí před domem a z hrnéčku od kávy vykapávala poslední kapky na čumák štěněti dřímajícímu pod schodištěm. Paní Knížková v županu s vlečkou urovnávala stůl. Mísu s ovocem natáčela, vytírala koflíky a do cukránky vložila leštičky. Ode dveří zadívala se zálibně na úpravu — ještě růže upravila víc do kytice — a šla.

— Nu tak, bude to či ne? Zastavila se před Dankou u zábradlí na schodech a změřila ji ostrým pohledem svých černých očí.

— Půjdu na louku, proč bych se oblékala? — řekla dcera a odnášela hrníček do kuchyně. Oči paní Knížkové hleděly za Dankou a pravily: — Tak ty jednáš s matkou? — Danka se na ni dlouze podívala a oči se jí setměly. Mohla to být lítost.

V zahrádce uvítala paní Knížková hosta a hlasem, který často přeskakoval, svolávala dcery nejzdrobnělejšími jmény. Olinka s Milčinkou se poklonily a jako na povel podaly mu konečky prstů. Danka jdoucí mimo besídku na louku pozdravila se s ním též a podala mu ruku. Ohledl se za ní. Široká domácí sukně odhazovala se jí od nohou při pružné chůzi a bosé kotníky mihly se při kroku.

— Čekal jsem dlouho — řekl známý statkář, který každoročně odvážel seno s louky, když přišla Danka na louku.

— Pospíšíme si teď — odpověděla a nosila seno k vozu. Když naložili, setřásala drtky se šatů a ucítila vlastní pot smíšený s vůní sena. Bylo jí mdlo. Tu přišel k ní Šubašič a podíval se do jejího obličeje —: »Z vás by byla dobrá žena« — řekl jí a pohladil po rameni. Byl také upocen. Setřásla jeho ruku, zasmála se jaksi nuceně tomu žertu. Když šli mlčky vedle fůry domů, Danka dívala se na něho hnědýma svýma očima a myslila si: Jak by to bylo pěkné, mít tak zdravého muže —. Večer, když stála před domem a čekala na rodinu vyprovázející pana doktora, opět ji překvapila táž myšlenka prosáklá vůní sena a zatočila se jí hlava. Usedla na schody, objala sloupek zábradlí a čekala.

Po večeři připloudala se za Dankou do pokojíku Olga a šeptala jí způsobem mazlivého kotěte: Ten je krásný, a umí se bavit —!

Danka si v duchu opakovala: Je krásný . .

Doktor Mareš, rozloučiv se s Knížkovými, zatoulal se na stráň a úvozovou cestou do lesa. Hůlkou poklepával do kmenů, jež plně zněly čistým vzduchem. Na vrchu stráně se zastavil. Bílá silnice točitě klesala pod strání na druhou stranu k roztroušené osadě. Stádo dobytka se páslo v podrostu na svahu. Pasák si bručel jednotvárnou píseň a děvče, jdoucí pro vodu, zpívalo táhlou melodii. Slunce zapadalo. Doktorovy oči byly jasné a radostné. Opřel se o kmen a díval do dálky. Tak lehce se zvedala podvečerní mlha nad kotlinou a zvláštní měkkostí pronikaly jí ohlasy života — osady.

Večer v hostinci bavila se obyčejná společnost. Ti, kdož zaslechli, že doktor byl u Knížků říkali: Máma nadhání — má tři —!

— Na Danku má spěch, začíná stárnout —

— Je z nich ale nejlepší —

— Je to divous — ta jí jistě zůstane —

— Je pracovitá — a víte, že i hezká —? doložil obecní písař, který byl toho roku po prvé připuštěn do této lepší společnosti.

Proč by nebyla? Máma bývala také hezká Ó je! Jen táta je jako beránek — pousmál se pokladník a oběma rukama pohladil sklenici červeného vína. — Po kom jen má ty divné oči? Mračí se a směje se — všecko najednou.

Starý učitel třesoucí se rukou vzal sklenici a dopil ji na ráz.

Doktor kouřil doutník, rukou hladil bílého chrta — pýchu panského starého správce — a mlčel. Viděl ty dívčiny oči a něco v nich bylo mimo smích a hněv. Než usnul, vzpomněl si ještě jednou na ten letmý pohled a dlouho se nad ním zamýšlel.

•

Paní Knížková ochuravěla. Nějaký zápal. Měla horečku a v záchvatu blouznila. Přicházel dr. Mareš, a Danka jako nejstarší starala se o nemocnou. Matka však jakmile začala blouznit, odháněla Danku od sebe jako přízrak. Když dřímala a tušila jen, že dcera vešla, zalekla se a chtěla jim utíkati s postele. Danka se musila matky stranit. Olga zašla si za ní do kuchyně a schoulená na schůdkách plakala. Proč pláčeš? ptala se jí Danka a ona vyskočila a zavěsila se jí kolem krku. — Mně je líto, že tě maminka vyhání, ale odpusť jí to, je nemocná. Má tě ráda, a já i Milka a tatínek máme tě tak moc rádi! Danka ji pohladila, odvrátila se od ní a beze slova dala se do práce.

Milka byla maminčina a to, o čem matka v horečce blouznila, přejímala pro sebe. Skoro se bála Danky. Přiblížil jí sestru jedině tatínek, když navrátiv se z kanceláře, spala-li maminka, hrál si za stolem mlčky s Dančinou plnou rukou, nebo dával jí v zahradě květiny do vlasů. Danka odcházela vyjevená, ustrašená, nebo jak říkávala Milka — bláznivá — do svého pokoje a nikoho k sobě nepustila.

Paní Knížková se pozdravila, a všecko chodilo již zase jako před tím, jen s tím rozdílem, že paní Knížková vypravovala o své nemoci místo o místních poměrech.

V pánské společnosti postrádal občas bílý chrt doktorovo pohlazení a kůstky od večeře.

Bylo po slavnosti. Odpoledne vyjeli si s vínem a se zákusky na raky na louku mezi lesy a tam se bavili obvyklým způsobem všech společností. I starý učitel se zúčastnil, dokonce tam proveden byl v kole Dankou — a na konec tance ho políbila. Teď seděl v malém pokoji s chudým nábytkem — opilý — s hlavou v dlani a do prázdna sám sobě vypravoval: — Políbila mě, políbila moje holčička, což je možno, aby věděla —?

A čtyři prázdné stěny opakovaly ozvěnu jeho mysli — možná, že ví! A opilý muž mluvil dál. — Řekla mi tehdy — Andreji — nesmíš se hlásit — nesmíš — chceš-li mi zachovat život a svoje dítě a čest jeho —. Ta slova mluvíval si starý učitel tolikrát, že kdyby byla napsána a byl s jich vždy prstem dotknul, byla by již rozetřelá nečitelná od toho doteku. Po tomto zopakován věty, vpálené do mozku, mluvil k sobě dále: And Andreji, jim jsi všecko zachoval, i život i jmén i čest, ale sebe zabils, zatratil. Učitel podepřel oběma rukama hlavu a velké slzy klouzaly m po tvářích do šedivé brady, mnohde jí prosákl Až položil hlavu na ruce a usnul. Někdy se jeh pláčem budíval kanárek na okně v kleci a za pípal. Když učitel naň nezavolal, zatřepal se spal dále.

•

V te chvíli, kdy učitel se trýznil ve svém za tuchlém, opuštěném bytě, seděl u okna svého po koje mladý lékař. Díval se do měsíční noci. Javo pod oknem začínal žloutnout a bledé světlo mě sice působilo zvláštně na jeho žluť. V ruce m kytičku od Danky. Byla donucena zúčastnit s společnosti a on viděl posud její otevřený p obrácený k němu, když spolu dotančili. Řekla mi — Přestaňme — a on řekl: — Ano —! Potom vra celi se k ostatním, ruka se jí chvěla a oči topi ve vlhku. — Je nervosní — řekl si lékař — po tom se opravil: Ne, zvláštní je — cosi ji bolí. A je v ní život, který zapaluje a snad i spaluje. Pro cházel se pokojem, voněl k vadnoucí kytičce sledoval měsíční stíny.

— Danko, spíš?

— Nespím, Oluško, chceš něco?

— Ano — mohu jít k tobě?

— Pojď, jsem tady u okna —.

— Danuško — má krásné rty — jak libá?

Dana se zachvěla. — Nevím, Olušku, nelíb mne, máš ho ty snad ráda?

— Nemám, ale Danuško, chtěla bych, aby m rád tebe! Olga schovala hlavu do sestřina klín

— Proč mě by měl mít rád, milenko? V přece, že jsem ti říkala, že se nevdám —.

— Ale on tě bude mít jistě rád, tak se na te dnes díval —! Měsíc osvětloval bledou Dan i zanícený Olgin zrak.

— Co by z toho měl...? a co já...? jen tr pení. Nepřej mi toho, Olušku — a jdi si již lehno Políbila ji. — Dobrou noc —!

Danka zůstala nepohnutě sedět s rukama klíně a myslela na svého otce — starého učite Dávno cosi temného tušila z toho, co slýcha bezděky od lidí, když vypravovali o minulos Skládala třísku k třísce — pravdu však uho z matčiny horečky za poslední nemoci.

•

Šubašičovi přišli ke Knížkům na oběd. P Šubašičová, selka, obléknutá do hedvábí ověšena zlatem. Syn statkář, venkovský eleg Byly to Dančiny námluvy. Zalíbila se syn dávno a tehdy o senách zvláště a chce prý jen ji. Danka toho netušila. Obědvala s nimi, přic zela, odcházela a zpívala si po kuchyni a hoř životem, jejž zapalovala v ní přítomnost hoto zdravého, hezkého muže. Když poje a Danka přichystala jim ještě svačinu, ode do zahrádky. Listí sežloutlo skoro přes noc, st se protáhly. Vlhkem podzimu byl prosáklý slu

den. Danka stála u plotu, hledíc po kraji a její oči nikde se nemohly zachytit. Počítala svoje leta. Bezmála třikrát sečetla prsty obou rukou a u každého prstu se chvíli zastavila. Poslední byl prostřední na pravé ruce. Je z nich nejdelší — řekla si — co mě v něm potká?

— Danko, dnes máme nejkrásnější den, řekl Šubašič, dívaje se jí s blízka do setmělých očí.

— Ano, podzim je krásný —

— Myslím v našem životě, vydechl prudce.

— Proč?

— Přišel jsem si pro vás! V Dančiných očích byl výkřik. — Přišel jste marně, odpověděla drsně a odešla do svého pokoje. Ženich zůstal na zahrádce ohromen.

Při zavřených dveřích pokoje řekla si zoufale Danka: — Proč je jenom zdravý a krásný? Potom se převlekla do volných domácích šatu ocúnové barvy, usedla k oknu, hlavu položila na ruku a dívala se na černý kmen topolu v záplavě zlatého listí. Hledala klid.

— Dano, víš proč přijeli Šubašičovi? Zeptala se matka již ve dveřích.

— Ano. —

— Budeš mít hodného muže, dítě — jen to svoje podivínství odhoď, a bude tě na rukou nosit. Je bohatý, mladý, zdavý a .... chtěla pokračovat, leč zima ji zarazila z dceřiných očí.

— Řekla jsem mu již, že přišel marně.

— A koho ses dříve na to zeptala? Co myslíš proč mě trápíš? Co s tebou budu doma dělat? Paní Knížková se chvěla rozhořčením, stojíc hrozivě vztyčena před dcerou.

— A koho ses ty zeptala, než jsi mě zrodila a teď než jsi mě zaslibovala? Byla v těch slovech vyvrcholená cizota, která po nemoci matčině mezi nimi zavládla. — Chceš se mně zbýt — chceš mě dostat z domu, třebas na hřbitov — — — Bojíš se mě? — — — Poslední ránu zasazovala Danka pomalu a musila se opřít o zeď, aby ji sama vydržela.

Zápas čtyř očí trval několik okamžiku. Malý klenutý pokojík byl jediným svědkem tohoto soudu.

— Dano — jsem vinna! zahořekovala šeptem matka. Shroutila se a byla jako dítě. Danka ji objala a přimkla šíleně k hrudi: — Maminko! Posadila si ji do lenošky, líbala její ruce, hladila vlasy a vracela ji životu.

— Musím k nim — hledali by mě; řekla konečně matka uklidněna s osušenýma, ač zarudlýma očima. — Dělej, jak rozumíš, Danko! Řeknu jim, že se nechceš vdávat, viď! Řeknu jim to — nechci ti zkazit život — nechci.

— Ano, řekni jim to, maminko — a znovu ji objala a upravila prošedivělé, pocuchané vlasy.

— Teď musím odejít z domu, umučila bych ji — řekla si Dana, rozhlížejíc se lítostivě po svém pokojíčku. A když přemýšlela o směru své cesty, viděla komůrku se šicími stroji a u nich děvčata Za jedním z nich najde místo.

Danka šla uklidit po hostech. Sklenice s nedopitým vínem stály rozstrkané, drobty byly roztroušeny po stole a vedle talířku maminčina byla velká uválená kulička. Usedla na pohovku, položila hlavu na opěradlo. Vonělo tu kouřem doutníků. Polootevřenýma očima viděla zbytek vína v jeho sklenici. Žíznivě jej dopila. Chtělo se jí pojednou ven — na všechna známá místa. Půjde se rozloučit. Sklidila rychle se stolu. Na zahrádce pan Knížek prohlížel květiny. — Dobřes tak udělala, Danko — opřel se s druhé strany o plot a zadíval se do záhonu.

— Nehněváš se na mě proto?

— Ty blázínku můj, měl jsem spíše strach o tebe. Víš, ty rozumíš hospodářství, pravda, ale on by neporozuměl tobě ... A je Charvát, nezná naši řeči. Chceš růži?

— Jsou ještě —?

— Rudé poupě, a podal jí je. Uchopila s ním také jeho ruku a políbila. Odvrátil se a vytrhával trávu z chrysanthem. Olgin smích zaléhal k nim. Matka a dcery vracely se od vyprovázení.

— Půjdu na chvíli ven, maminko, řekla Danka, potkavši je před domem.

— Jdi, bylas doma celý den — řekla paní pokorným hlasem těžce nemocného člověka. — Nevzdá prý se naděje — zašeptala těsně u dceřiny tváře. Olga se zavěsila sestře kol krku a zašla s ní až na silnici. — Olgo, možná, že pojedu do Charvátska k tetičce. — A co on? — Kdo — on? Doktor!

Danka se trpce usmála. — Proč ty stále na něho myslíš?

— Ale Dano, neříkej, vždyť ty ho máš ráda — a myslíš si, že on tebe nemá rád.

— Ty žvanilko jedna, mít rádi můžeme každého, ale vynutit lásku druhého nemůžeme!

— Vidíš ... já jsem to uhádla, já to vím, třebas k nám přestal chodit. A vím to od těch čas, kdy chodil k mamince. Já to na tobě i na něm viděla ... A nejezdi pryč. Tatínek by se po tobě utrápil — nejezdi ...!

Žebronila rukama, očima a ústy, až vyloudila úsměv u sestry. — Ale mlč, doma nic neříkej, večer přijď zas za mnou do pokoje, budeme si o tom ještě povídat. Olga ji objala, hlučně políbila a skokem mladého kůzlete hnala se k domovu.

Danka se loučila s drahým krajem. Čím výše vystupovala do lesa, tím závratnější touha se jí zmocňovala a pěšinky i kmeny vábily ji k sobě drobnýma rukama prožitého zde dětství. Nemožno se od toho odtrhnout. V nekonečném stesku objevila se pouze jediná pěšinka umožňující jí další pobyt zde — svatba se Šubašičem — ale bylo na ní příšerně tma.

•

Jasný den podzimní dohoříval, slunce hřálo teplým pocelem starostlivé matky, a bílé pavučiny babího léta opředly brázdy. Doktor si vyšel do úvozu. Šel zvolna, často obraceje pohled na drobná stavení roztroušené obce. Prodloužené stíny stromů kladly se měkce na pokosenou louku místy odrážela se na ní fialová skvrna rozkvetlých ocúnů. V úvoze ovanula ho vůně květů, jaké dala mu tehdy za večera Danka. Propletl se pracně skalními útesy a hledal květiny. Toulal se dlouho, slunce skoro dosahovalo okrajem na te-

meno protějšího horského pásma, když došel na konec. Nalezl tam Danku. Seděla pod stromem, rukou objímajíc kmen, s očima do dálky upřenýma. Byl v nich divný smutek. Podivili se, že se tu setkávají a hovořili o všednostech. Ona sledovala při tom klidný západ slunce, on pozoroval ji. Pochopil, jak ji má rád. Celá její bytost prozrazovala neklid, roztržitost, chvílemi až úzkost přeletovala lehce jejím zahnědlým obličejem a oči propadaly potom ještě hloubčji, jakoby se nořily do tuně. Díval se sice na rozdmychované uhlíčky dohořívajícího doutníku, postřehla však, že ji pozoruje. Vztýčila se před ním, uchopila jej za rameno a soustředila se celá do otázky:

— Doktore, řeknete mi pravdu?

— Nevím, jakou, ale pokud ji budu sám vědět, řeknu. Zachvíval se pod dotekem její dlaně a otevřených očí.

— Poslyšte — je možno, aby děti opilců měly zdravé děti?

— Ano, je ... a jeho oči prozradily otázku.

— Úplně zdravé, normální a ne blbce? Stupňovala hlas a odrážela jednotlivá slova v patrném rozčilení.

— Ano, úplně zdravé, jsou-li rodiče sami zdraví a střídmi! — Uchopil svážející se její ruku a zadržel ji.

— Děkuji vám — usedla zase vedle něho, jako malé děti sedávají ráno ve svých košilkách — s koleny pod bradou. Zdálo se Marešovi, že ji potěšil. Seděla tak chvíli jako v polosnu. Potom těžce pozvedla hlavu a bezděčně zašeptala: — Je to přec marné! Doktor přisedl, přeplněn lítostí nad jejím neznámým hořem, opatrně ji podepřel. Jako nemocné zvířátko opřela si o jeho rameno hlavu a těžké slzy tekly jí po tvářích. Setřel je a prosil o vysvětlení, slibuje úlevu . . její slzy bolí . . .! Pohlédla na něho a chorobným hlasem, zastřeným pláčem, žalovala na život:

Jaká budoucnost pro dívku! Je dcerou opilcovou — to ví ona a zná následky. A je dcerou poskvrněnou, je hříchem své matky. — Slabý muž jí to vyčte, až bude rozhněván nebo podlehne dráždění společnosti. Je dcerou starého učitele a nikoliv toho dobrého Knížka, který nevědomě miluje ji víc než svoje mladší dvě dcery, a to je také osten, který zaráží se jí vždy hlouběji do duše při každém jeho pohlazení. Lituje pravého otce, jenž vzhledem na společnost musel se zříci dítěte; lituje rovněž i matky, která za jeden poklesek s bázní hlídá po celý život své tajemství a děsí se jeho vyzrazení. A ona sama? Jaký život? Je vášnivá, miluje vše, z čeho vyvěrá život, poněvadž však ví, že na ní lpí dědictví otcovo a hanba matčina, musí se vzdát všeho ... nejvíce dětí ... To slovo bylo posvátné v její řeči. Neboť jakou by jim byla matkou? A v takových beznadějných chvílích utíkává se k práci, chce zabít sebe, své touhy, které tím dotěrněji hlásí se ke svému právu ... Zase se má vdát, a za člověka, který ji vyzývá jedině překypujícím životem, pronásleduje ji v myšlenkách a ona ví, že nesmí. Snad tedy děti by měla zdravé, ale co bude s ní? Ráda ho nemá, je divná, neví, co vlastně se v ní děje a s takovou povahou nesmí zakročit cestu člověku, jakým je on. Neporozuměl by jí ... Dnes loučí se s tím vším a odjede pryč, daleko, snad uteče tomu trápení.

Dančina slova zmírala teskným tonem přetržené struny. Doktor ji zahalil za řeči svým pláštěm. Chvěla se jako chladnem a bezvládně nechávala svoji hlavu na jeho rameni. Probudila se v něm radost. Porozuměl jí — našel klíče k vysvobození pokladu z nitra země. Pověděl jí, že smutku, kterých nemůžeme proměnit v radost, nutno zanechat jejich osudu a neměnit dle nich osud vlastní. Povahu svoji upravila sama ustavičně si namlouvajíc, že život není pro ni; a přece tolik chuti a síly k životu je v ní nastřádáno, že tomu, kdo odváží se pochopit ji, dá zřídlo čistého štěstí. Otec její, jak pochopil dle řeči lidí a doplnil si nyní jejím vysvětlením, oddal se pití teprve po svém rozchodu s její matkou. Nemůže mít jeho povaha na ni dědičného vlivu.

Pohlédla k němu překvapeně, asi jako člověk čekající den při spuštěných záclonách. Tu přišel někdo, poodhrnul záclonu lehkým pohybem ruky a bylo světlo. Nedůvěra, že tak jednoduché je rozřešení jejího zoufalství, tkvěla dosud v jejím srdci.

Z dálky zaznívala píseň pasákova, mlha se kladla vlnivě nad údolím a spojovala se s kouřem, prosakujícím doškovými střechami. Lékař pohladil Dance vlasy. Světlé obočí mu zarůžovělo a rty se chvěly. Začal mluvit hlasem podobně zastřeným, jakým domluvila před chvílí ona. Jakoby nedoznělý ten ton zachytil se mu v hrdle. — Chtěl by jí porozumět, chtěl by zaplašit její smutek a radost vložit do očí, aby vytryskl ten čistý pramen a svlažil jeho rty. — Pohlédla na něho, uskočila a objavši křečovitě nedaleký dub hlasitě zaplakala.

— Proto, že jsem vám řekla všecko, chcete se obětovat, chcete mě vykoupit, sebe chcete trápit, abyste mě vyléčil svojí trpělivostí. Neobětujte se, nechte mě, odejdu se svými bolestmi a vy jděte si za štěstím .... po dlouho trvajícím pláči doslabikovala si svoje pochyby. Co komu já mohu dát, já zmatená bytost, vždyť by se vám lidé vysmáli .... a já za to nemohu .... Znovu se rozplakala. Čekala, že doktor odejde. Mareš však nejdříve překvapeně, opřen o protější strom, ji pozoroval, potom oči maje po okraj přeplněny mlhou, přistoupil k ní, políbil slzami umáčenou ruku a mlčky ji ovinul pláštěm. Sklouzla na zem, zakryla si obličej dlaněma a hrozný stud jí zaplavil. Proč trápila toho člověka? Proto, že ji má rád a chce ji vykoupit ze zakletí? A což ona sama ho nemá šíleně ráda? Jeho klid jí dodával odvahy. Pohlédla úkosem na něho, na malou jeho ruku, on usedl vedle ní, očima se setkali. Její domnělé provinilé, sametové lesklé, odprosily jeho dobré prosící. Dlouho mlčky seděli, až Danka se lehce k němu přiklonila: — Proč jsi o tom mluvil? — Nemluvil tedy již, jejich rty se v mlčení domluvily.

•

— Danko, já na tebe čekám —

— Již jdu, Olučko, jsi tu sama?

— Sama, pojď na pohovku.

Olučko, Olinko, Danka ji sevřela a něco zašeptala.

— Dane, vykřikla Olga a líbala ji, a hladila a lísala se k ní. — Já to věděla. Ví to tatínek a maminka?

— Ne —

— Milenko, smím? Jen to mi dovol, abych jim to první pověděla, jen to, ano? A ještě něco — šeptala Olga — dovolíš? Vezmu si k tobě polštář a zůstanu spát na pohovce — ano... budeme si o něm povídat.

— Jdi a brzy přijď

Tu noc paní Knížková proplakala štěstím, a dvě sestry ležely v Dančině posteli. — Olo, já zůstanu tady a zas budu chodit do lesa, na cyklamen půjdu a všecko bude veselejší, takové zlaté, jako to listí dnes. Dlouho bylo ticho. — Dano, ještě tě polibím. Teď za tatínka — za maminku, za Milku, za sebe... a teď... dovedu to?... Za něho —. Vášnivě se přimkla k sestře. Dana cítila slzy v jejich očích, hladila sestřinu ruku, až ji uspala.

•

Na svatbě doktorově bylo mnoho lidí a všichni se shodli, že varhany nezněly nikdy v kostele tak slavnostně, jako tehdy. Kdož byli na kruchtě, těm se zdálo, že učitel plakal. To ty slzy dopadaly na klávesy a pomáhaly rozechvělým prstům otcovým vyloudit tklivou melodii, v níž bylo mnoho pověděno těm, kteří rozuměli. V tu noc po svatbě probudil se kanárek na učitelově okně nesčíslněkrát.

•

Danka se probudila. Muž vrátil se z vesnice. Byl za noci tiše vyvolán a Danka překvapená jeho návratem vztáhla k němu oblé paže. Svitalo již.

— U koho's byl?

Muže nemile překvapila tato otázka.

— U raněného — řekl jako rozpačitě — opilý spadl s vozu. Kdo bude teď myslit na mrtvé, když venku svítí slunce a na zahrádce nám růže rozkvetly.

— Kdo je to?

— Nevím, jak se jmenuje —

— Jak nevíš, když říkáš, že zemřel. Musíš tedy vědět jméno.

— Ale nezemřel, nemocný je, potloukl se... Lékař odcházel kvapně do kuchyně. Danka se oblékla a zaujata neočekávanou předtuchou šla za ním, naléhala, a konečně podrážděně vyčítala muži: Tajnůstkářstvím chceš mě vychovávat a léčit z bláznovství.

Danko! přistoupil k ní odhodlaně. Zarazil ji jeho klidný obličej — pohlédly k němu oči prosící. — Připomínám ti v zájmu toho, kterému jsi slíbila potlačit svoje výbuchy vášně, že nedržíš slovo... proč ubližuješ děťátku? Hladil jí vlasy a díval se jí do překvapených očí.

— Ano, naše dítě! Zachvěla se a přimkla k němu. Líbal její plné ruce. Po chvíli se vzmužila, držela jeho obě ruce na svých prsou a šeptala: — Teď řekni, kdo... budu klidná.

— Tvůj otec se zabil —

Dana zůstala klidna, jen pokývla hlavou a z velkých očí vylily se dva proudy horkých slzí na mužovy ruce.

✶

O. VOJEN:

PO ČASE . . .

Po čase vešel jsem v tvůj dívčí pokoj zas:
stál tich a opuštěn, pár holých stěn už jen,
co bylo tvého v něm, odnesl bouřný čas.

Jak divý vichr by se po záhonu hnal,
květ každý přelomil, až záhon pustý zbyl —
tak světlý pokoj tvůj teď truchle vypadal.

Kdys plný paprsku a plný písní tvých,
jak klec, v níž zlatý pták, z pohádek ohnivák,
byl věčný ples a stálá zář a perlivý tvůj smích...

A dnes, má přítelko, jen lítostí se chvěl;
zářivá okna tvá od pláče oslepla,
a z koutů ztmavělých lkal dlouze němý žel — — —

PĚT DOPISŮ PSANÝCH BOŽENĚ NĚMCOVÉ.

(Z majetku sl. Bohdany Němcové.)

I. Dopis Rozárčin.

Modelem hlavní osoby v povídce Rozárka byla Němcové ubohá zmrzačelá dívka v Domažlicích, jejíž nešťastný osud a fantastická povaha Němcovou zaujaly. Prof. Tille v životopise B. Němcové praví, že Němcová od ní snad přejala některé pohádky — jména jejího však neuvádí. Za to jmenuje ještě jinou vypravěčku z Domažlic, Marii Šustrovou. Následující dopis je přáním k Novému Roku 1847, psaným Rozarií Schusterovou. Datum shoduje se s domažlickým pobytem Němcové; také obsah dopisu souhlasí s charakteristikou u prof. Tille, že dívka četla laciné romány a psávala »vinše«. Takovýmto vinšem, jehož ubohou formou proráží však vroucí cítění a hluboká vděčnost, jest i toto přání. — Sotva může býti pochybnost, že tato »Rozaria Schuster« jest Rozárkou povídky Němcové. Dopis má kromě toho značnou cenu proto, že pisatelka patří vrstvě lidové. Veškera ostatní korespondence, psaná Němcové, pokud jest známo, pochází od příslušníků intelligence; zde máme dokument psaný jedním z oněch bezejmenných »sprosťáčků«, na které padl hřejivý paprsek z láskyplného srdce Boženy Němcové.

Dopis psán jest švabachem po jedné straně papíru, tužkou nalinkovaného; písmo jest dosti nečitelné. Útvar veršový není vyznačen — teprve čta přepis shledal jsem, že přání skládá se z neuměle rýmovaných veršů, i seřadil jsem je pro přehlednost ve veršovou formu.

Povídka o Rozárce vyšla po prvé v Poutníku z Prahy roku 1855 s názvem »Pomněnka šlechetné duše«.

*

Přání k Novému roku 1847.

Latinkou na rubu dopisu

Mně mnohovážená milostivá
Paní Němcová!

Povinnost sobě váženi vykonávati
má každý člověk se vynasnažit,
tu samou vždy ctíti a milovati
máme po každý čas se snažit.
Pročež i já chci dokázati,
jak si tu samou vážím sobě,
moje ústa k paní nakloniti,
z upřímného srdce vycházející v té době.
Jak stříbrný potok by plynuly
jim léta v samé blaženosti,
pokojně by ony užívaly
nejlepší štěstí v samé radosti.
Nová radost a živobytí nové
ať jim vždy víc a víc kvete.
v samém štěstí a zdraví ať plynou dnové
jim pokojně na tomto světě.
V tomto pokoji a stálém štěstí
ostříhej jich Bůh k radosti mé největší
ode všech nemocí, nesnází(ch) a bolestí
od roku k roku i z těch nejmenších.

(Švabachem)

Prosím přijmou toto sprosté přání z lásky ode mne a zachovají mne i budoucně v jejich lásce a náklonnosti, do který já se co nejponíženěji odevzdávám.

Rozaria Schuster.

II. Dopis Franty Šumavského.

Dopis týká se zápisu Hynka, nejstaršího syna B. Němcové, do Budečské školy. Franta sám přijal Hynka na byt.

Adresa:

Veleváženě i šlechetné
Paní Paní

Boženě Němcové
v Nymburce.

Tak to ňák uděláme. Když nebudem vědět nic lepšího, dáme Hynka k Frantovi; snad to přece půjde. Zápis do školy je 1. 2. 3. října, a neškodilo by prý, kdyby byl školák 1. při zápisu. Já ale myslím, že také škodit nebude, když se dostaví 3. října. Tedy jak se budete moci vypraviti. Zapomněl jsem u Vás ten pěkný šátek. Ano, je pravda: já bydlím na Štěpánské ulici v čísle 619 při zemi; ale snad se už ten týden přestěhuju o tři domy výš do čísla 614. Toto poslední se najde velmi snadno, protože je to hned pod Wurmem a Wurm má vystrčenou pěknou červenou tabulku, kterou je z daleka vidět. Tedy napřed se zeptejte u domovníka v č. 619, a nebudu-li tam, zase u domovníka v č. 614. U Staňku jsem ještě nebyl.

S Bohem.

18 25. 9. 49.

Šumavský.

III. Dopis prof. Jana Krejčího.

Veleváženä Paní a Přítelkyně!

Vaše psaní mne velmi potěšilo, neb mi podává milé ujištění, že jste na mne nezapomněla, ačkoliv já ničím Vaši přízeň sobě nezasloužil. Váš Hynek byl u mne v Museu, přinesl mi psaní bohužel velmi pozdě, a já měl srdečnou radost, že je Vám tak podobný. Milerád mu budu ve všem prospěšný, v čemkoli jen býti mohu. Má-li chuť k přírodopisu, obdrží ode mne všechno, co z toho ohledu zapotřebí má. Velmi se těším na Vás, abych Vás oustně mohl ubezpečiti mé největší úcty k Vám.

Ale prosím Vás, jak pak jste se mne mohla ptát, jsem-li ještě Čechem, vždyť snad nespáchám samovraždu. Buďte jista, že jim zůstanu a kdyby my oba nejposlednějším párkem býti měli.

Od té doby, co jsem Vás v Neumarku opustil, byl život můj velmi pohyblivý a málem by mne byl proud uchvátil, ale šťastná náhoda přivedla mne opět k broukům, kamenům a rostlinám a jsem v nich teď zahrabán až pod uši, maje čtverý přírodopisný ouřad: Za jedno jsem Assistent při sbírkách přírodopisných v Museum, za druhé jsem sekretář přírodopisné jednoty Lotos, za třetí jsem učitel přírodopisu v české reálce a za čtvrté prozatímní professor mineralogie v technice.

Příjmů mám dost a nezbývá mi teď nic, nežli, jak lidé povídají, abych se oženil. Kdyby Vy jste byla svobodná, šel bych pro Vás s každým na kordy, ale tak musím sobě hledat jenom něco, co je Vám podobné. Naši pražští mlynáři jsou dosavád ti nejzachovalejší Češi, vybral jsem si tedy mlynářskou dceru, upřímnou Češku, která má srdce čisté, vřelé, ale o tom neví. Ona mne miluje, já ji, a z toho následuje, že bude v letě svatba.

Pozdravujte srdečně Vašeho pana manžela a děti, a přijdete-li do Prahy, prosím Vás, pošlete pro mne nebo mne navštivte. Zůstávám v Museum.

Váš neustálý ctitel

Jan Krejčí.

V Praze, dne 22. února 1850.

IV. Dopis tajemníka vévodkyně Zahaňské Bienengraebera.

Originál psán jest německy, čtyři měsíce po smrti otce Boženy Němcové.

Vážená paní!

Vaše ctěné řádky z 18ho jsem dostal a potěšil jsem se. Vidím z nich, že s dosavadním projednáváním pozůstalosti Svého nebožtíka otce jste srozuměna. Přejete si sepsání darovací listiny; toho však pro nepatrnost pozůstalosti není potřebí a způsobilo by to jen zbytečné útraty a kolkování, ježto takovéto darování dle našich zákonů musilo by se díti soudně. Jestliže jste Svému okresnímu soudu odevzdala takové prohlášení, jak píšete, pak je záležitost prozatím vyřízena. Chcete-li ještě něco učiniti, tedy vyhotovte na archu s 6 kr. kolkem takovouto kvitanci:

Stvrzujeme tímto, že nám onen podíl z dědictví, na který máme nárok dle uzavřené dědické smlouvy o pozustalosti našeho ressp. otce a tchána, vévodského štolby Pankela, naší matkou resp. tchyní, vdovou Terezií Pankelovou roz. Novotnou, řádně byl vyplacen, což tuto kvitujeme.

Liberec dne .....

(Váš podpis a podpis jednoho svědka.)

Tuto kvitanci pošlete příležitostně své paní matce, čímž věc je úplně vyřízena.

Moje žena opětuje srdečně Váš pozdrav. Žijte hodně blaze a buďte přesvědčena, že o blaho mladších sourozenců dozoru mému svěřených stále budu pečovati. Poroučím se Vašemu panu manželu.

Nejoddanější Bienengraeber.

Z. Zaháňský 28. října 1850.

V. Dopis spisovatele barona Villaniho.

Dopis není datován, psán je však mezi lety 1857—1860, kdy Němcová bydlela v Řeznické ulici. Zmínka o »sokolním chlapci« týká se obrazu Jaroslava Němce, který byl malován v kroji sokolníka malířem Klíčem.

Adresa:

Vážené paní Němcové,
Zde
Řeznická ulice číslo 1360
3tí poschodí.

Vážená paní Němcová!

Zde Vám odesílám báseň a prosím Vás snažně, byste ji prošla a dle Vašeho krasocitu poznamenání udělala — ba i semotamo změnou okrášliti tuto zběžnou práci mou. Ten sokolní chlapec se mi líbí a rád bych, když již jsem zde, si ho do rámce dal; pošlete mi ho tedy k účelu tomu.

Na brzké uvidění se těše ostávám

Váš ctitel ve vší oddanosti

Drahotín Maria z Villani.

*

JASNÉ POJMY.

(Příspěvky ke slovníku vzdělaného člověka.)

Studium literatury bralo se poslední dobou falešným směrem, byl to pohříchu sám Renan, který napsal (v Avenir de la science), že »studium literatury je určeno k tomu, aby nahradilo z valné části přímou četbu plodů ducha lidského«. Tato věta je přímou negací literatury. Neboť jako historie umění nenahradí nazírání na obrazy a sochy, tak i v literatuře dlužno se obrátit bezprostředně k dílům samým spíše nežli k výtahům a příručním knihám. Pod záminkou pokroku byli jsme zavedeni zpět k vědecké chatrnosti středověké, kdy znali pouze takovéto výtahy. Nezapomeňme, že znamenitý vliv Renaisance spočívá právě v tom, že odvrhla glossu i komentář a obrátila se přímo k textu. Literatura není předmětem vědění: jest úkonem, zálibou, potěšením. O literatuře nelze říci, že se zná, že se jí lze naučit; ona se provádí, pěstuje, miluje. Nejpřípadněji se o ní vyjádřil Descartes: »Četba dobrých knih je jako hovor, který vedeme s nejctihodnějšími lidmi minulých století, hovor, kde jakoby s námi sdíleli nejlepší své myšlenky.« Literatura je tím výborná, že nás navyká nabývat potěšení, osvěžení a uklidnění v myšlenkové hře. V ní odpočineme si po práci svého povolání, ona »humanisuje« odborníky; je také v nejušlechtilejším smyslu slova šiřitelkou filosofie. —

Z předmluvy Gust. Lansona k Dějinám novodobé literatury francouzské.

VÝSTAVA ČESKÝCH VÝTVARNÍKŮ V OBECNÍM DOMĚ.

Článek druhý.

Ot. Nejedlý je vyznavačem barvy. Poznáte malíře, jenž měl příležitost uvažovat nad barvou nejen doma, nýbrž i v tropech. Kde Beneš před krajinou rozumuje a rozměřuje, tam Nejedlý radostně útočí a zmocňuje se. Kde Beneš je chladný, Nejedlý miluje. Prudkému jeho sensualismu nepostačí strohá, tvrdá barva Benešova, přilipnutá na stěny tvaru. U Nejedlého má barva delší ruce. Je vlhká, sametová, lichotná, rozčeřená, hravá a až dravá. Tvary vyplývají z barvy. Maluje šťavnatými, širokými, netísněnými tahy štětce, svítivými barevnými šmouhami. Vnitřek obrazu je teplý jako vytopený pokoj a milé barevné pohody. Obraz Ve stáji teplými, řinoucími se proudy barev hraničí až s krásnou, sytou, moderní rovnomocí rembrandtovské impresse. Na mostě v Plané pevně sevřené, archaisující tvary jsou roztopeny vroucími barvami. Domy s prapory však dokazují, že nestačí vždy obratná hra barev, kde chybí hlubší vnitřní zaujetí malířovo: obraz působí mrtvě, bezobsažně a studeně.

Kdybych měl nalézti přibližný slovní výraz pro tyto obrazy Nejedlého, musil bych říci nějak, jako: ex-impresse. Není to již impressionismus; barevná skvrna dostala konstruktivní účely, tvoří a nese tvary, není jen náhodou vzduchu. Nejedlý dnes nestuduje a nerozkládá atmosféru. Patrně by ho již nezaujal Monetův problém: malovati tytéž stohy v patnácterém různém osvětlení. Srovnejte dnešního Nejedlého třeba s jeho starým Kluzištěm: tam to bylo kluziště v tolik a tolik hodin odpoledne, za tolika a tolika stupňů zimy, kdy ve vzduchu bylo tolik a tolik vlhkosti. Zde však již ovzduší naprosto ztratilo své nadvládné postavení; barevné tvary se vkloubily v sebe přímo. Nejedlý rozsvěcuje barvy předmětu samých, jež pak svým barevným výbojem si podmaňují ovzduší; v impressionismu světlo pohlcovalo a vyssávalo věci; zde věci pohlcují světlo, napájejí se jím jako půl vlhkostí. Barevné skvrny nabývají určitého podélného tvaru, nebrázdí plochu, nýbrž tvoří ji, nejsou tak třepetavé, jako byly u Slavíčka. Barva se pevněji usazuje na předměty, nebloudí již volně ve vzduchu. Možná, že při výbojném temperamentu Nejedlého, který nerad prodlévá a spočívá, povede další vývoj těchto barevných šmouh až k divokým čarám Goghovým. Dnes má Nejedlý mnoho společného s impressionisty, kteří malovali v době, kdy impressionismus nebyl ještě objeven.

Krajiny Nejedlého jsou svými měkce teplými a hutnými smyslovými sensacemi daleko hodnotnější než jeho velký obraz komposiční H n ě v, bohužel, příliš plakátový. Vzor (Daumierova Barrikáda) je zřejmý; více však než Daumierovi samému přiblížil se Nejedlý Němcům, kteří, napodobujíce Daumiera, přidržují se jeho linií a plochou nahražují jeho plastiku, pro niž nemají citu. Zdá se mi, že Nejedlého vítězství nebude nikdy na poli komposice a obrazového dramatu; je nejsilnější tam, kde jako v krajině může svým rozechvěným citovým způsobem rozezvučeti danou hmotu; tu tvoří s úžasnou lehkostí; jeho šťavnatá smyslovost a šťastná dojmovost nenesou se k celkům komposičním; je nekonečně více přírodou než rozumem. Jeho duch přese vše zůstává duchem impressionisty, jenž opravdu věří jen tomu, co vidí; nejšťastnější je tam, kde může se oddati prvnímu hnutí srdce. Žije v něm něco z temperamentu Slavíčkova.

Puzen odstředivými silami svého mládí a neklidné povahy Nejedlý pohyboval se často na obvodu svého talentu a proběhl až dosud exotickým vývojem; nejméně sympatické bylo jeho období gauguinovské ornamentálnosti, poněvadž je protichůdné tomu, čeho si vyžaduje jeho povaha: syté, šťavnaté přirozenosti. Dle krajin, jež jsme viděli od něho na těchto výstavách, zdá se, že pomalu nabývá vrchu pud dostředivý, jenž ho vrací šťavnaté, svěží jeho nátuře. Povahy jako jest Nejedlý nesnesou dlouho nepůvodnosti; příliš živě potřebují samy sebe. A již dnes uskutečňuje se u Nejedlého to, co kdysi u Chitussiho, Mařáka, Slavíčka: formu, původně odjinud přejatou, dovádí nutně, pro nepotlačitelnou sílu vlastní osobnosti, ve svéprávné, rázovité umění národní.

*

V r a t i s l a v N e c h l e b a poslal na výstavu četnou sbírku prací. Při prvním pohledu upoutá na Nechlebových portrétech smělost, švih a rozmach štětce, technická dovednost vysokého stupně. Jde-li pozorovatel dále za tyto vlastnosti, Nechlebovi jako umělci ceny ubývá. Portréty, do nichž autor vložil mechanism zajímavosti, prokáží se obsahově jako poněkud chudé. Mizí poesie, jež by tu tak ráda byla, hmotnost při delším pohledu nabývá až nepříjemnosti, a mechanismus zajímavosti počne skřípat. Máte dojem, že barevnou hmotou virtuositou techniky a mechanismem zajímavosti je vyčerpán celý obraz. Činnost malířova nepronikă do nitra, vyčerpala se malebností, ulpěla na vnějšku, přestala na věrném okreslení obličeje a na kůži, již podává s mikroskopickou zevrubností. Nechlebovy portréty jsou efektní, lesklé plochy; jsou však málo energické, živé, zdravé, vášnivé obrazy. Řemeslná, dekorační, technická část má zatím silnou převahu nad vnitřní; jakési böcklinování, t. j. péče o lak a šerosvit nad snahou pochopit osud a karakter člověkův z jeho zevnějšku. Plocha obrazu zde zotročuje člověka; Nechlebovi jde více o malebnou, hezkou plochu než o dramatický, správný portrét; lidé jsou mu jen záminkou, a stejnou službu vykonalo by zátiší obratně sestavené z mís, ovoce látek a pernaté zvěře. Právě proto vzbuzují Nechlebovy portréty někdy dojem pitoreskního romantického zátiší. Není v něm, zdá se, pravé krve portrétistovy, jenž všechno úsilí vynaloží, aby se duševně zmocnil člověka. Nechlebovi postačí zcela všední fotografické vidění člověka; umění snaží se vložiti do obrazu teprve později vnějšími prostředky, pomocí šerosvitu, malebných drobností a různých romantičností dovedně aranžovaných. Spokojí se tím — obrazně řečeno — že někdo nosí dlouhé vlasy a širák.

Daumier, snad nejlepší znatel lidské tváře, byl by mohl Nechlebovi nesmírně mnoho dáti jako portrétistovi. Ale Nechleba učil se od něho jen šerosvitu; jeho šerosvit byl nejlepší, když co nejvěrněji opakuje Daumiera (v Portrétu pro milenku). Všechna poučení, která by dále mohl čerpati z Daumiera o plastice obličeje, Nechleba zanedbal. Daumier opomíjel barevný povrch obličeje, aby mohl se plně věnovati jeho plastice. V tom je Nechleba pravým jeho protikladem: kůže, vlasy, vousy, všechen povrch, na němž lze rozestříti zajímavé světlo tajemných tónů (Daumier světlem přímo tvořil, Nechleba světlo rozestírá), hraje u něho větší roli než svaly a kosti; tím přechází téměř do chorobnosti. Je umělý, rozměklý, v podstatě úpadkový. Malebností plochy ochuzuje lidi o jejich životnost. Jeho lidé nemají energie, žijí v jakési širé tišině a lethargii, kdekoli mimo svět, jsou chabí, zimomřiví, mdlí k práci, činu. Je to záporný poměr k životu, k jeho aktivnosti, jsou to poslední zbytky romantismu, co mluví z Nechlebových portrétů.

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

* Schönherrova pětiaktová Ď á b l i c e, přeložená ve slohu romantického zbarvení K. Želenským, hrána v Národním divadle po prvé 12. září. Jsou v ní toliko tři osoby, alpský krejčí-podloudník, slabý a stonavý, jeho bujná mladá žena a nový hraniční strážník na začátku své dráhy: manželé a milenec v trojúhelníku postaveném zcela o sobě. Krejčí-podloudník rád by si dodělal peníze na krásný dům v městě a popíchne ženu, aby hleděla poplést hlavu novému, horlivému strážníkovi. Velitel pohra-

iční stráže rád by se dostal na kobylku hlavnímu přechovavači podloudnickému a vybídne mužstvo, aby hledělo poplést hlavu bujné krejčové. Oběma stranám žena má být týmž prostředkem k cíli a z toho se rozvine děj. Nejprve žena spravuje strážníkovi rukáv, jejž si schválně roztrhl a ohmatává mu svaly. Pak hladí strážník ženě nahé rámě a obhlíží její vnadná ňadra. Pak ukáže krejčová strážníkovi pod podlahou pašované krajky a dobude si vítězné jistoty, že strážník není s to, aby ji udal. Pak ji strážník tiskne na svá mohutná prsa a vydráždí jejího muže k napřažení nože. A tu se již zřejmě objeví, že více nežli strážník do ženy zamilovala se žena do strážníka. Chtěla by odejít od muže, chtěla by se ho zbavit třeba vraždou a muž i strážník začnou se jí bát. Není jiné pomoci nežli že manžel udá veliteli strážníka z úřední nesprávnosti, a strážník je vděčen, že bude přesazen. Jen ještě naposledy mají všichni tři spolu popít vína, zrovna v den, kdy muž připsal ženě koupený dům. Strážník přijde a žena vykoná ustanovenou posnstu: rozeštve při víně řečmi a tancem oba soky, až strážník skolí krejčího bodákem.

Nadpis a příběhová kostra mohly by svádět k výkladu, že Schönherr chtěl rozmnožit ukázky ďábelské moci, jíž žena vhání muže do záhuby. Ale to by ovšem Schönherr nebyl Schönherrem. V ženě viděl vždy nejprve, co ze všeho jako pravý Tyrolan nejvíc miluje, plemennou, původní a přírodní bytost, stvořenou, aby byla věrnou strážkyní a udržovatelkou pudu i rodu. Žena z »Ďáblice« neliší se v podstatě od Meny ze »Země« (cena Grillparzerova) a Mené, která toužila po vlastní střeše a kousku vlastní země, říkal Hannes: »Ach, což domácnost! Děti mi máš rodit a plodnou mi máš být. Lidé mého druhu a krve nemají vymřít.« Proto hned v prvním dějství dětské prádélko, uchované ve vypáčené truhle, prozradí strážníkovi, jak podloudníkova žena touží po dětech, jichž jí osud nedopřál, k svému chorobnému mužovi lnula jen tím, že ho mohla ošetřovat jako dítě, a její propukající láska k mladému hochovi není nežli plným, jasným procitnutím jejího mateřského svědomí. Najednou vzejde jí ostré, bolestné světlo, že se prohřešila sama na sobě v nejlepším svém určení, upoutala-li se k neduživci, jemuž se nedostává plodistvé síly, a že jen statný strážník mohl by ji učinit tím, čím byla povolána být. »Myslím, bude-li mít myslivec kdysi děti, že to budou samá medvíďata.« »Představovala jsem si, že by trvalo dlouho a že by se ti vrtěl po koleně malý kluk.« Co nejhezčího z ženy znal, vložil Schönherr do podloudnické krásky a po čtyři akty stále chce vidět a slyšet, jak se to z ní prudce dere, jak ji to neodolatelně pudí, jak to z ní hoří, volá a prosí: dítě chci od tebe mít«. Vrhá se ve čtvrtém jednání na kolena, spíná ruce, upěnlivě žadoní: pusť mne, nech mne s ním jít. A teprve když oba, muž i milenec, ukáží se hluší k palčivé potřebě jejího nitra, teprve pak stává se z ní výsměšná a lstivá ďáblice, která si za náhradu uspořádá krvavou hru. Však bude paní v domě na náměstí! A má život před sebou. Tedy ne »ďáblice«, nýbrž příčiny, ze kterých se v ženě »ďáblice« rodí.

Obecenstvo by se nemělo dát mýlit, jako se dávají mýlit odborníci. Žena z Ďáblice nešustí ce ještě oním hedvábím, na něž se tolik těší, nemá těch drahých módních toalet jako paní Klotilda Du Mesnilová v »Pařížance«, není ještě tak cvičena v ochotné koketnosti, kterou se manželovi získává přátel k úřednímu povýšení, ale za to ví aspoň bezpečně, co jí chybí a z jakých zřídel vyvěrá šílený vír, jenž ji zachvátí; oč je venkovštější, to je hlubší, ryzejší, pravdivější a krásnější. Schönherr jí ublížil leda přílišnou vyměřeností, holostí věci a vynuceností pátého dějství. Udělal si pevný psychologický rozvrh od bodu k bodu a ty body všude, zejména ke konci aktů, vtíravě vytyčil, aby je každý zdaleka spatřil. A kolem těch bodů rozestřel jen uzoučké, řídounké pásmo věcného obsahu: krajky, dětské prádlo, statní bratři podloudníkovi, matka strážníkova, — je toho málo na pateré jednání. I vývoj prvních tří dějství unavuje pomalostí, zvláště když dějství za dějstvím je sestaveno dle téhož jednotvárného vzorce, tak totiž, že vždy úvodní rozmluva podloudníkova s ženou je přerušována příchodem strážníkovým a rozhovor ženin se strážníkem vyzní vždy v závěrečné porokování manželů. Ale zdá se, že holost a jednotvárnost aktů měla být obrazem života v horské chalupě, stejně jednotvárného a stejně holého, a pruhledno mělo být v dramatě jak v obzoru horských temen, kde každý hrot a každý výběžek trčí určitě rozlišen.

Osoby dramatu Schönherrova nejsou složité, ale každá má nějaký životní vznět, který ji přibližuje srdci a dodává nalehavého významu jejímu konání: krejčí chce jměním a ženou předstihnout své zdravější bratry; strážník chce splnit naděje své poctivé matky. Na jevišti měli by je hrát herci, kteří jako Schönherr znají vzory z přímého názoru a mohou přinést trochu zvláštního, původního rázu. Nesmí se pracovat pouhým divadelním pojmem, který má již své ustálené, běžné a připravené podoby pro venkovskou domácí ženu, stonavého krejčího i drsného, statného strážníka. To byl asi hlavní nedostatek našeho provedení v Národním divadle, — bylo příliš umělé a obyčejné, někde se značnou divadelní konvenčností. Jinak arci bylo vše pečlivě sestrojeno i urovnáno, jednotlivé hlavní chvíle efektně vytčeny a celek držen na stejnoměrné úrovni. Pí. Rydlová dobře pochopila, že se nesmí řídit ironickým nadpisem, založila svou podloudnickou ženu v usedlé domácké srdečnosti (když počítá a jedná s mužem, když sedí a plete), hleděla víc jen dojímat ženskou rozkochaností nebo úzkostí, vždy zrovna na příslušném místě, a zachovala i v popuzení a rozvášnění střízlivý, ušlechtilý vněšek; bohužel smysl postavy a jejího vývoje málo pronikal v tom úpravném výkonu. Junácky se uměl stavět, chodit i vypažovat ruce strážník p. Deylův, tak utvrzený v pádné odměřenosti a ráznosti svého povolání, že mu bylo nesnadno věřit v jeho povolujícím milostném rozjihnutí.

•

* V neděli 17. října Národní divadlo uvedlo po sedmileté přestávce znovu na jeviště Shakespearova Hamleta a titulní postavu hrál ovšem opět Vojan, za ohromného návalu a s neobyčejným svrchovaným úspěchem. O pojetí role rozhoduje dodnes, že drama počalo svou vlastní evropskou dráhu zároveň s rozkvětem a rozšířením filosofie. Bylo to v době, kdy Lessing u herců (Eckhofa) dělal zvláštní umění z toho, jak dovedou přednášet sentence, a první věc, jíž si Goethův Vilém Meister u Hamleta všímal, byla »síla duševní, povýšenost mysli«. Hamlet vyvinul se na divadelní typ filosofa a jest jím také plnou měrou u Vojana. Ale Hamletem Vojanovým nevládne již požitek z filosofie a hrdá důvěra nehledící k trpkosti ovoce, jež filosofie dává. Jeho monology jsou monology člověka, který příliš dobře ví, jaké zhroucení, jaká temná beznadějnost čeká na konci, a tož nespěchá, jde těžkým a namahavým krokem, váhá a oddaluje závěr, projevuje různým stahováním rozryté, šeré tváře, jak nerad, bez chuti blíží se k cíli. A přece zase klade věty s tvrdou, zarytou neúprosností, jež přísně se nutí přijmout jakýkoli výsledek, přibíjí je hřebem prstu vzhůru k nebi, ukazuje na ně

pádnými pokyvy hlavy: povinnost neúchylné pravdy zápasí v hlase s rozcitlivělou bolestí a přemahá ji ostrostí svých úderů.

Odtud pak utvořil se s podivuhodnou, vzácnou jednoduchostí a souvislostí ostatní Hamlet Vojanův, ve svých stycích s okolním světem. Vyzrálý ten filosofický bojovník, daleko přečnívající svá skutečná léta, nezapomíná ani na chvíli, jaký hluboký rozdíl je mezi ním a všemi vůkol něho, že na svízelné zápasy, jež vytrvale podstupuje, stačí toliko on svými výjimečnými schopnostmi a že od nikoho nesmí se nadít pochopení. A tedy zahrazuje své nitro i svou osobu brzy tak a brzy onak. Má výjevy, ve kterých jakoby si odlehčoval od svých filosofických trudů veselou, hravou ironií (po prvé s Poloniem) bez přímësku zloby. Jindy zloba, ačkoli moci tlumena, nabývá vrchu, drtí krutým křivením úst a bodavýma, nenávistnýma očima, sráží nepřátelskými, jízlivými, sečnými přízvuky. Jindy (v krásném, nekonečně smutném duettu s Ofelií) zateteli se na větách slabý, nepřipouštěný zákmit stesku z nemožnosti lásky, stesku, v němž filosofova duše cítí hroznou vyschlost svých pramenů, své odcizení od všeho prostě lidského: Ofelie, to je mizející stín minulosti, odlehlá vzpomínka, nejistý záchvěv, jemuž srdce pomalu již ani nerozumí. A posléze Hamlet-filosof vzdává se zloby, vzdává se ironie, balí se těsně do sebe, tichne, krotne, přijímá odevzdané svou vyloučenost ze světa a jen se s ním ještě vypořádává v odhodlaném rozmachu, aby dostál svým vnějším svazkům a závazkům.

Výkon je to jako ulitý, skvěle ucelený, vnitřně zdůvodněný v každém svém bodu, provedený s houževnatostí, propracovaností a silou, jakou dává toliko největší a dospělá umělecká vážnost: již co znamená udržovat hlas stále v témž ostrém napětí jako strunu před prasknutím! Tento Hamlet Vojanův bude žít a bude nutno k němu se vracet, i až snad přijde nový, jakého asi představoval si Shakespeare, zcela mladý, junný, sličný, se vší živostí, prudkostí, výbušností a citlivou šlechetností mládí. Obecenstvo projevovalo bouřlivými, neustávajícími potlesky mohutnost svých dojmů a Vojan mohl jednou zase vidět, že jeho milí přátelé na galeriích a v zadních přízemcích zachovávají mu touž věrnou příchylnost co on jim. Výborný byl toho večera také Claudius p. Vávrův se svou znamenitou maskou podvodného ničemy a měkkou, lišáckou úlisností: scénu modlitební bylo by lze hrát střídměji. Přepěkně vypodobila pí. Dostalová Ofelii, zejména v jejím šílenství, tak ryze dívčím, svěže skotačivém, laškovném, s náhlými rychlými překmity děsivého vědomí. Celkové nastudování řídil Kvapil, dosáhl uskrovněním a novou úpravou jeviště větší, účinnější spojitosti a sotva by se mu mohlo něco podstatného vytknout; leda zde onde že umístění a poloha osob nebyly dost příznivy pro tvář, pohyby a odchody. Polonius měl lépe znát text a nebýt jen tak klátivým, směšným, slaboduchým stařikem; z toho, že mu Hamlet říká tele, neplyne ještě, že jím opravdu jest.

★

POHLED DO NĚMECKÝCH REVUÍ.

Pavlem Lindauem založený německý měsíčník **Nord und Süd** vydal v říjnu letošního roku jubilejní číslo, neboť vstupuje do 40. roku svého trvání. V úvodním článku, věnovaném těmto čtyřiceti rokům, praví se: »Plná svoboda není domovem v Abruzzách, kde platí právo silnějšího, nýbrž všude tam, kde svoboda jest rovnocenná se zákonností. Neboť každá svoboda vede k nerovnosti a každá rovnost k nesvobodě. Již před sto lety platilo rčení: Il y a des juges à Berlin.« — V úvaze o dnešním Rusku Eberhard Kraus dochází k mínění, že slovanskému duchu vůbec jsou cizí veškerá mocná hnutí osvobodná, neboť také Poláci za svoji schopnost odporu děkují pouze šlechtě pomíšené s německou krví, a mezi Slovany balkánskými vlastně jen Černohorci byli ve svých bojích něčím více než pouhými nástroji ku prospěchu sousedních velkých států. — Svobodné zednářství a válka jest thematem stati dra Otto Filipa Neumanna: »Německé svobodné zednářství je svatou vůlí boží, je světlou myšlenkou lidského sbratření, a proto až skončí válka, německé zednářstvo musí pracovati o uskutečnění humanitních myšlenek, jež ani válečné hřmění není s to rozbíti. Pak nenávist mezi národy musí se změniti v lásku. Bouří a ruchem k míru.«

Die neue Rundschau v desátém svazku (říjen 1915) přináší v poznámkách kritiku Alfreda Wolfensteina básnické sbírky Boldtovy J u n g e P f e r d e! J u n g e P f e r d e!, jíž předeslána jsou tato slova: »Velmi četnými stali se dnes nepřátelé lyriky . . ., důvodem toho nepřátelství, zhusta ne právě nutného, je častá nenutnost lyriky. Dnešní básně neslýchaně často jsou robeny jen se zřetelem na čtenáře, ze ctižádostivosti nebo s předpokladem, že bude docíleno prospěšného efektu, aniž jsou k nim pohnutkou jiné zažitky ještě kromě zkušenosti, že při jisté veršovnické technice lyrický účin je samozřejmý, a že někteří lidé stali se dokonalými umělci zdánlivě opravdu jen z pouhé lásky ke slovu, z lásky podobné zažitku. Ale nesejde na tom, že verše může dělati každý, nýbrž na tom, aby tu byl básník a aby zůstaly stopy toho.«

V **Österreichische Rundschau** N. Bemold má úvahu P o l i t i k a, c i t a m o r á l k a: »...Světové dění není vždy spravedlivým světovým soudem. Ale nezasáhnou-li rozhodujícím způsobem přirozené nezměnitelné podmínky, pak jeho rozsudek zřídka zůstane trvale nespravedlivým.« — O Nietzscheovi píše vzhledem k nynější válce Eugen Guglia (Nietzsche, Jakob Burckhardt a nynější válka): »Můžeme si přáti, aby N. byl při zdravých smyslech zažil přítomnou válku; byla by mu pramenem nových poznání, byl by v ní znovu nalezl svoji vlast, která pro něho byla již ztracena. — Jeť známo, že Nietzsche nemiloval Německa, k němuž náležel, v němž spočívaly kořeny jeho síly a jeho pozdějšího úspěchu, ba jako »dobrý Evropan« stavěl se proti němu nepřátelsky, nenáviděl ho: to ne dobrým hněvem pramenícím z lásky, nýbrž hořkou zlobou a pohrdáním.«

V kritické rubrice čtrnáctideníku **Das literarische Echo** píše v čísle z 1. října Carl Heine na thema V á l e č n é n o v e l l y: »Zda při podivuhodné přizpůsobivosti našeho průmyslu dělnici domácí nezůstávají za dělníky továrenskými, nedovedu říci. Nechť to však je s výkony domácího průmyslu jakkoliv, jisto je, že domácí výroba novellistická směle může míti podíl na slávě přizpůsobivosti. — Kdežto však při jiných odvětvích průmyslových otázka spotřeby nepřichází na přetřes, při sbírkách válečných novell můžeme se tázat, které kruhy konsumentů jich vlastně potřebují.«

Přímou odezvou tomuto článku Heineovu zn[illegible] co v **Märzu**. (9. října) v rubrice Nová četba napsa[illegible] Richard Riess: Nakladatelé zvolna se vzpamatovávají. Zdráhavě jako fialky na jaře odvažují se na veřejnost znovu knihy neválečného obsahu. Nyní dojde snad ochotného sluchu volání vojáků: Pošlete nám romány a novelly bez střelného d[illegible]mu. Války máme zde venku až dost!« —

Josef Pelišek.

DROBNOSTI.

* **Jan Máchal** stane se v těchto dnech šedesátníkem; narodil se 25. října 1855 v Nových Dvorech u Milevska. Již z prvých článků Máchalových v krajinských listech tištěných, zejména jihočeských, bylo viděti, že tíhne k studiu národopisnému, slovanským jazykům a k literární historii. Tato záliba soustředila se později k slovanskému bájesloví; plodem jejím byl Nákres slovanského bájesloví (1891), jenž později přepracován ve formě přístupnější jako Slovanské bájesloví (1908). Plodem studia poesie prostonárodní byl významný Úvod ve studium ruských bylin a hlavně práce O bohatýrském eposu slovanském (1893). Dostav konečně stolici učitelskou na universitě, rozpracoval řadu themat literárně-historických a kritických. Povaha prof. Máchala tíhne k práci prukopnické, havířské: vyhledávat nové poznatky a prohlubovat staré. Práce méně sic oslňující, ale stejně záslužná a neméně potřebná. V české literární historii podal nám nové poznatky o románu a dramatě doby obrozenské. Rovněž jeho články o Šafaříkovi, Puchmajerovi, Čelakovském, o Hankových ohlasech písní ruských a falsifikační dílně, pojaté do Literatury české 19. století, vynikají důkladnou znalostí látky a novostmi. Dějiny českého dramatu jsou podány ve spise Staročeské skladby dramatické původu liturgického. Do historie moderní české literatury patří jeho cyklus přednášek O českém románu novodobém (1902). Stejně důkladné a pečlivé jsou Máchalovy práce z oboru jinoslovanského a vůbec znalost slovanských literatur byla mu velikou podporou a průvodkyní při všech thematech českých. Od loňska prof. Máchal je spoluredaktorem Musejníka. Ještě mnoho dobrých prací smíme čekat od tohoto rozvážného a svědomitého Jihočecha! —

* **O filosofii a kultuře.** Francouz Edmond Laskine napsal knihu Philosophie et Kultur, kde zavrhuje všechnu německou filosofii, zejména Kanta, a žádá, aby francouzská filosofie byla znárodněna. Pavel Sabatier v Temps pokládá tento požadavek za absurdní: Každý ví, že všecka moderní filosofie vychází z našeho Descarta. Německý filosof Leibniz je jeho žákem a rovněž žákem Aristotelovým, což mu nevadilo, aby byl ve filosofii mistrem. Spinoza, jiný Descartovec a mistr, měl zřetelný vliv na Hegela. Kant děkuje za mnoho Angličanu Humeovi a nebyl neužitečný jinému Angličanu jménem Spencerovi atd. Každá nová filosofie získává ode všech předchůdců všech zemí. Naopak zase, kantovec Schopenhauer je zapřisáhlým nepřítelem Hegelovým, idealista Berkeley je krajan empiristy Locka, metafysik Descartes a Malebranche jsou Francouzi jako positivista Comte.« Nařizuje-li Laskine filosofii francouzskou, ptá se Sabatier: »Kterou to? Spiritualism, positivism nebo kterou jinou?« Pro Kanta mluví francouzský filosof Boutroux: »Kant odhalil nové pojetí věci vnucující se každému, kdo chce studovati filosofii... Kantova nauka není odleskem doby a také ne výrazem myšlení jednoho národa: patří lidstvu.« — Námitky Sabatierovy mají jistou platnost, pokud jde o noëtické a metafysické rozdíly nebo podobnosti filosofických směrů u ruzných národů, ale není tím ještě řečeno, že by národní duch neměl vlivu na filosofické myšlení určitého národa a určité doby. Každá doba (a tedy i filosof, který je výrazem myšlení svého národa), zakládá svou ideu pravdy na celém svém mravním, společenském, kulturním životě; každý národ (a každý filosof) věří, že jeho pravda je nejdokonalejší, — toto přesvědčení je podmínkou jeho existence; ještě nikdo nechtěl žít ve vědomém sebeklamu. I Kant, i když pro vývoj theoretické filosofie má zásluhy nesmrtelné, byl synem svého národa a své doby: v něm vyvrcholeno bylo dílo racionalistické kultury, kterou zahájila Renaissance, ale v jeho rozumové religiositě vyčerpal se také mezi metafysikou a positivismem kolisající liberální protestantism. Dnes i v Německu (a tím více ve Francii) ujímá se proti kantismu, proti idealistické filosofii absolutních a věčných principů filosofie realistická, zpracovávající nové poznatky psychologické a sociologické; zejména ethika orientuje se stále víc historicky a sociálně. V tomto smyslu třeba rozumět asi požadavku, aby filosofie byla znárodněna. — Německé listy psaly ironicky o knize Laskinově; možná, že kniha vědecky je špatná, ale její heslo potvrzuje se i novou filosofickou literaturou německou. Nestor německé filosofie W. Wundt vydal letos Kapitolu k světové válce«: Die Nationen und ihre Philosophie«. Jsou to stručné dějiny evropské filosofie podle národů od Renaissance; vykládá o filosofii italské, francouzské, anglické a německé. Duševní povaha národů podle Wundta nejlépe je vyjádřena v jejich filosofii, poněvadž filosofie přivádí na vědomí mravní popudy, které hýbou duší národa, a poskytuje tedy celkový obraz duševních hodnot národní kultury«. — Bylo by možno prokázat i na dnešní na př. německé filosofii (Wundt, Eucken, Cohen a j.), jak tendence národní kultury stávají se svrchovanou otázkou filosofickou a jak třeba ethika práva a spravedlnosti mění se obratem ve filosofii moci. Kdysi filosofie byla služkou bohosloví; Dostojevský ukázal na božský ráz národního citu: bůh je v národě; německá filosofie je sice prosta ruského mysticismu, ale není proto méně obrazem svého národního života. Česká filosofie a ethika by připomínala dnes asi značné názory českobratrské. *A. U.*

* **Zrnka životní moudrosti.** — Není jiného bohatství nežli život. Život se všemi svými silami lásky, radosti a obdivu. Nejbohatší je země která živí největší počet ušlechtilých a šťastných lidských bytostí. Nejbohatší je člověk, který, když byl zdokonalil výkonnost vlastního života na nejvyšší stupeň, má také nejširší pomocný vliv osobní i pomocí svých statků na život jiných. — Všechny útvary vládní jsou dobré právě jen potud, pokud vyhovují této jediné životní nutnosti politické: aby moudří a laskaví, ať je jich málo nebo mnoho, vládli nemoudrým a nelaskavým; špatné jsou potud, pokud tak nečiní, nebo pokud to dělají opačně. Útvar sám v žádném případě nic neznamená, nýbrž jeho pevnost a přizpůsobení potřebě. Neboť je-li ve státě mnoho pošetilých lidí a málo moudrých, jest dobré, aby vládlo těch málo; je-li tam mnoho moudrých a málo pošetilých, jest dobré, aby vládlo těch mnoho. Je-li snad mnoho mou-

drých a jeden moudřejší jest dobré, aby vládl ten jeden. — Cílem národního hospodářství není udržovat prostě život, nýbrž život zdravý a šťastný. Každé opravdové štěstí však bývá i následek i příčina života: je to jeho síla a znamená jeho pokračování. Stejně i každé opravdové utrpení bývá následek i příčina smrti. — Hmotné věci, které národní hospodářství má opatřovat a jich užívat (nebo hromadit k užití), jsou věci, které slouží buď k podepření a osvěžení těla, nebo ke správnému výcviku náklonnosti a rozvoji inteligence. Cokoliv doopravdy slouží některému z těchto účelu, je člověku »užitečné«, t. j. prospěšné, zdravé, pomocné nebo posvátné. — Citlivost národa jest naznačena jemností jeho způsobů jeho odvahou, trpělivostí a umírněností, která při způsobech těch vytrvá. Citlivostí míním jeho přirozené pojmy o kráse, vhodnosti a správnosti, čili o tom, co je pěkné, slušné a spravedlivé. Vlastnosti závisí mnoho na raçe, a u člověka na prvotních rysech jemného rodu. Ale lze je vypěstit také výchovou, a bez ní nutně zahynou. Opravdová výchova vlastně nemá jiného účelu než rozvoj těchto vlastností a poměrné vůle. Velkým omylem moderní civilisace jest, že zaměňuje vědu za vzdělání. Člověka nevychováme tím, že mu povíme, co nevěděl, nýbrž tím, když z něho uděláme, čím nebyl a to čím zůstane navždy: neboť žádné praní roucha nevrátí zpět vybledlý purpur. Proces barvení pak je dvojí: předně čištění a vyždímání, což znamená křest vodou, a potom prostoupení barvou modrou a šarlatovou, něhou a spravedlnosti, což znamená křest ohněm. — Vše, co vlastně máte dělat, je držet páteř tak rovně, jak jen můžete. A nemyslit na to, co je na ní. Opravdový a základní význam »cnosti« je rovnost páteře. Hlavní představa opravdové cnosti pak je představa životní lidské síly, která instinktivně, vytrvale a bez pohnutky koná, co je správné. Lidi k tomu musíme vychovávat zvykem, jako řídíme větev stromu; musíme jim dát pudy a způsoby čisté, spravedlivé, laskavé a odvážné. Jestliže byli jednou správně vedeni, jednají tak, jak mají, bez ohledu na pohnutku, strach aneb odměnu. — Nejobtížnější vždycky bývá otevřít lidem oči; zasáhnout jejich city a podmanit si jejich srdce je snadné. Co nejnesnadnější jest, podmanit si jejich hlavy. Nikdo nemůže být donucen, aby udělal nějakou špatnost, neboť vina záleží ve vůli: ale někdy můžeme být donuceni, abychom učinili něco osudného, tak jako můžeme být donuceni vypít jed. Pozoruhodný zákon přírodní v takovém případě pak je, že se bohužel vždycky otrávíme m y, a ne ten, kdo nám dávku podal. Z R u s k i n a: L. H.

* **Zdeňka Wiedermannová-Motyčková** zemřela v Brně 16. října večer, organisátorka, spisovatelka, redaktorka. Jako učitelka moravská začala organisovat učitelky v družinu pokrokovou, což byla práce za tehdejší doby stejně žádoucí jako strastná. Když sama pro chorobu opustila učitelství, rozšiřovala svou práci na hnutí feministické vůbec. Začala vydávat měsíčník Ž e n s k o u R e v u i, později k ní ještě týdenník P r á v o Ž e n y. Nezdary a neštěstí zasypávaly ubohou zesnulou. Vstoupila v manželství s bývalým učitelem Vinc. Motyčkou, muž záhy zemřel, a vdově zůstaly jeho děti. Právo Ženy zaniklo pohromou finanční. Ona sama hluchla a trpěla vnitřní chorobou. Když na ni dolehly důsledky války, podlehla. Snahy Zdeňky W. M. byly ušlechtilé a úctyhodné, ukládala si však cíle, jež byly nad její síly. Zemřela zkornatěním tepen u věku 47 let svého klopotného, svízelného života. Budiž jí čestná paměť!

* **Americká hudba.** Profesor Albert Milderand z Mozeridth university Raleigh N. C. v literární příloze N. Y. Times dovozuje, že americká hudba v budoucnosti se musí brát směrem, který jí vytknul Dvořák. Americká hudba musí být založena na národních zpěvech indiánských, ale musí jíti cestou, po které šel Dvořák a Puccini. »Jeden z těchto mužů přišel z Čech, aby nalezl na jihu americkou hudbu, a dal jí výraz jako hudbě Nového Světa. Nenašel jí ve velikých městech, ani v metropoli novoyorské, ani v Pittsburku, ani v Chicagu. — Nebylo to přirozené pro velikého muže, jaký byl Dvořák, že šel do velkých měst, aby nalezl nějaký podnět u našeho lidu? Ano, šel do velikých měst, ale nemohl zde nalézti, co hledal. Šel na jih, a tam nalezl podněty pro nejkrásnější, nejsladší a nejsympatičtější melodii, která je v moderní klasické hudbě, pokud se týče skladeb symfonických.«

DĚTSKÝ KOUTEK.

O ČEM SI POVÍDALY INDIANSKÉ DĚTI.

Dr. Charles A. Eastman ve Spojených Státech je rodem Indián. Do patnácti let žil divošsky ve svém kmeni dakotských Sioux a měl jméno Ohiyesa; potom se odstěhoval s otcem mezi bělochv byl pokřtěn, chodil do škol a vzdělal se na muže učeného. To se stalo v letech 1860—1870. Své vzpomínky na indiánský život Ohiyesa později sepsal pro poučení svého synka v knihu, která je nyní přeložena do češtiny J. J. Johnem a vyšla nákladem Jana Laichtra na Král. Vinohradech (za 2 kor.). V kapitole M o j i s o u d r u z i je pěkné místo, jak se indiánské děti bavívaly a o čem si povídaly, kteréžto chvíle byly jejich školou. O h i y e s a vypravuje:

C h a t a n n a jmenoval se můj bratr, s nímž jsem prožil mnohé blahé chvíle. A jelikož byl o tři roky starší, hledal jsem ovšem vždy rady u něho.

O e s e d a h byla dobrá dívčina; byla moje sestřenice, o čtyři roky mladší mne. Snad na žádného ze svých dětských soudruhů se nepamatuji lépe než na ni. Toto jméno dáno sestřenici jedním lékařem a znělo vlastně: Makah - oesetopah - win (Čtyři konce světa). Jelikož byla pomalá, neužívali jsme celého jejího jména a říkali jsme jí krátce Oesedah.

Přes to, že měla předobrou matku, velice milovala moji babičku U n c h e e d a h (Dobrá babička), jež jí byla učitelkou i průvodkyní a hleděla ji přiučit všemu, co uznala za dobré. Nebyl-li jsem s Chatannou v lese, seděl jsem doma u Oesedah. Vrátil-li jsem se večer domů, byv vzdálen celý boží den a zabrán hrami se sou-

druhy, moje sestřenka měla pro mne vždy sta otázek připravených. Cokoli se za dne přihodilo, večer mi vypravovala.

Když jsem byl zabrán jednou v rozmluvu s bratrem Chatannou o ptácích, čtvernožcích, plazech a rybách, přišla Oesedah a tázala se nás:

— Který pták nejrozumněji ošetřuje mláďata??

Chatanna měl odpověď ihned pohotově:

— Orel!

Já však byl jsem chvíli zticha a přemýšlel jsem, jelikož při té otázce přišlo mi mnoho ptáků na mysl. Konečně pravím:

— Drozd!

Chatanna musel udat všechny důvody pro svoji odpověď, že orel jest dobrým ošetřovatelem mláďat. Pokračoval s velkým sebevědomím:

— Orel jest nejrozumnější ze všech ptáků. Jeho hnízdo jest uděláno na nejjistějším místě, někde na vysoké a nepřístupné skále. Zásobuje svá mláďata hojně čerstvým masem; mají nejčerstvější vzduch; mláďata vyrůstají, patříce na nejkrásnější obrazy přírody a jsou prodchnuta nejvznešenějšími city hrdinnosti; vidí, že všechny ostatní bytosti dlí pod nimi a že ony jsou dětmi krále ptáku. Mladý orel má pocit válečníka-hrdiny dříve ještě, nežli opustil hnízdo.

Mláďata jsou sice nechráněna před drsným počasím, tím však právě se otužují. Jsou zvyklá slyšeti hlas »Ptáku bouře« a vzdechy »Velkého tajemství«. Vskutku tito malí orlíci nemohou býti ničím jiným, nežli čím orel jest, totiž nejvznešenějším ptákem, protože hned v mládí rodiče volí pro ně takový krásný nádherný domov. Jak jim asi je blaze, když se vznášejí nad mračny a patří dolů na blesky pod nimi se křižující! Jak dobře si asi pochutnávají za letního parna na čerstvém mase ve svěží výšce svého domova! A potom pustí dolů ohlodanou kost, o kterou se vlci a supi perou. To zdá se již dostatečným důkazem jejich panství nad ostatními ptáky. Není tomu tak, babičko? vítězoslavně Chatanna skončil svoji řeč.

Dlouhé výhody Chatannovy mne zprvu zarazily, avšak po malé přestávce jsem se vzpamatoval. Oesadah mi přišla na pomoc slovy:

— Jen počkej, až Ohiyesa začne vypravovat o kráse domova drozdova! Tato včasná poznámka mi dodala odvahy, a začal:

— Babičko, kdo pravil, že matka, mající jemný a sladký hlas, bude mít vždycky dobré dítky? — A drozd je takovou matkou. Svým mláďatům dopřeje i slunečních paprsků i stínu. Jeho hnízdo bývá na nejkrásnějším místě větve nejdokonalejšího stromu, kde jím vítr pěkně houpá. Hnízdo drozdí, jež jsme včera našli, bylo vystláno měkkými předměty, bylo hluboké a teplé, aby malá holátka netrpěla zimou a mokrem.

Chatanna mne přerušil řka:

— To je jako u bělochů — na to nesmíme dát! Orel svá mláďata zvyká svízelům jako malé bojovníky!

Ohiyesa se rozehřál, odsekl bratrovi, a obraceje se k soudci řekl, že není posud hotov se svojí řečí. Pokračoval:

— Ty, Chatanno, bys dnes nebyl mezi námi, kdybys byl jako dítě vydán býval všem těm svízelům. Drozd ukazuje moudrost, když se stará o dobrý, pohodlný domov pro svá mláďata! Domov na vysoké skále by nebyl pohodlný, neboť by byl studený! Pamatuješ se, jak jsme jednou lezli na hory, a jak tam bylo chladno? Kdo by tedy chtěl se tam zdržovat za bouře? Jaký je rozum mít domovem hromadu hrubých a drsných klacků, někde na holé skále a být obklíčen zapáchajícími kostmi zvířat? Náš strýc vždycky říká, že orlí mláďata bývají velmi vyhladovělá. Slyšels, že kdokolivěk se živí masem zvířat, zabitých někým jiným, vždy bývá přirovnáván k orlu. Nemám pravdu, babičko?

Drozd zavěsí své hnízdo pod vodorovnou větev, tak že žádný nepřítel se nemůže do něho dostat. Hoví si v kráse, v pokoji a jistotě. — —

Oesadah stála vedle Ohiyesy po celou tu dobu a šeptala mu občas něco do ucha.

Uncheedah, dobrá babička, rozhodla tentokrát rozepři ve prospěch Ohiyesy.

Kdo chce vědět víc o mládí Indiánově, opatř si knihu samu. Čte se sice poněkud drsně, ale zajímavých i moudrých míst je v knize dost.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Antonín Borský a mnozí jiní. Nejnižší požadavek pro báseň je, aby aspoň formálně byla správná a jazyk bezvadný. Jakmile čtu »stíny potácí se«, odložím a nečtu dál. — **V. Burian.** Nerýmované verše mohou si dovolit jen uznaní mistři a myslitelé. První Vaše sloka: »Jarní den ... A slunce žhavé paprsky na zemi lilo, stápělo v nich střechy domů, štíty, věže kostelní.« To je přece holá prosa. — **Jaroslav P.** Dopis odevzdal jsem administraci. Aby vyšla »Pravda«, není pomyšlení — **A. Mk.** Neposílejte H o d ů, práce tak dlouhé nemohu nyní potřebovat; spíše V á n o c e bych chtěl vidět. — **Jan Dč.** Něco z překladů bych si snad vybral, bojím se však Vašeho rukopisu. — **B. Remo.** Nic. —

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha.

Upisujte III. válečnou půjčku!

Na všechno obyvatelstvo naší milované vlasti znovu vznáší se výzva: **„Opatřte prostředky, kterých potřebuje k vítěznému ukončení války!“**

Déle jednoho roku stojíme společně s naším spojencem proti celému světu nepřátel, který vytkl si l zničiti nás. Mohutné činy zbraní našeho vojska i loďstva, neobyčejné výkony hospodářské dodávají prvnímu válečnému roku a poskytují zároveň záruku, že světová válka skončí vítězně pro nás.

Těžké úkoly však ještě nás čekají!

Naši synové, naši bratři nasazují venku v poli svůj život za vlast. Úkolem nás, kteří zůstali jsme ı, jest opatřiti nové peněžité prostředky, abychom svým nepřátelům znovu postavili před oči nezloıu sílu naší říše a neochvějnou vůli zvítěziti.

Jest příkazem cti pro každého v této veliké, pro naši budoucnost rozhodující době, vlasti všemi i sloužiti a pomáhati, a kdo výzvy této uposlechne a válečnou půjčku upíše, nepřináší oběť, nýbrž ɔívá zároveň svému nejvlastnějšímu zájmu, nabývaje hodnot naprosté jistoty a skvělého súročení.

Protož: **Upisujte válečnou půjčku!**

Upisujte sami a pomozte získávati liknavé! Záleží na každém i nejmenším úpise. Každý **musí** dle ı nejlepších sil a majetku přispěti ke zdaru velikého díla. Také výsledek III. válečné půjčky musí se naším velikým rozhodujícím vítězstvím.

Třetí daně prostá $5\frac{1}{2}\%$

RAKOUSKÁ

'ÁLEČNÁ PŮJČKA

splatná dne 1. října 1930.

Podepsané banky přijímají

upisovací přihlášky

etí daně prostou $5\frac{1}{2}\%$ rakouskou válečnou půjčku v upisovací lhůtě **od 7. října až včetně do topadu 1915.**

Upisovací kurs činí **93·60 a snižuje se** tím, že banky vzdaly se provise, o $\frac{1}{2}\%$ **na 93·10.**

Vzhledem ke kursovému zisku, který proti emissnímu kursu resultuje ze splaceného kapitálu ı jmenovitým obnosem, skýtá půjčka

roční zúročení více než $6\frac{1}{4}\%$.

Upisovatelům povolují se co **největší úlevy** a **výhody** ve splácení a případném **lombardování.**
Bližší podmínky obsahují **oficielní prospekty**, jež možno obdržeti u všech bank.

V PRAZE, v říjnu 1915.

Česká eskontní banka.
Česká průmyslová banka.
C. k. priv. česká banka Union.
lka Anglo-rakouské banky v Praze.
lka c. k. priv rakouského úvěrního ıu pro obchod a průmysl v Praze.
Živnostenská banka v Praze
Zemská banka král. Českého.

Filiálka c. k priv. banky pro země rakouské v Praze.
Hospodářská úvěrní banka pro Čechy.
C. k. priv. banka a akciová směnární společnost „Merkur“ filiálka v Praze.
Pražská úvěrní banka v Praze.
Vídeňská bankovní jednota filiálka v Praze.

ROČNÍK I. V PRAZE 29. ŘÍJNA 1915. ČÍSLO 5.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

GAMMA:

MALOVAL REMBRANDT KOMENSKÉHO?

(Domněnka umělecká.)

Napřed drobnou osobní zkušenost:

Když jsem před několika lety po prvé stanul ve florencké obrazárně Pitti před podobiznou bezejmenného starého bradáče z ruky Rembrandtovy, pocítil jsem zcela bez důvodu něco zvláštního, řeknu rovnou podivného. Zástup diváků, kteří skoro šmahem čtou jen názvy obrazů, nevidouce obrazů samých, proudil šumně a lhostejně kolem černého portrétu neznámého starce, mrtvého už dýl než osm pokolení lidských — a mne jedinému najednou se zazdálo, že ten neznámý stařec na mne promluvil. Uprostřed ciziny naším rodným jazykem, po česku. Nebyl to nijaký přelud sluchový (nemám jich), nýbrž spíš jedna z oněch vnitřních událostí, o nichž už za několik vteřin býváme na pochybách: událo se to vně tebe, či pouze ve tvé obraznosti? Buď jak buď, popud zřejmě vyšel od starého obrazu; dále však jsem se věcí neobíral.

Po druhé, loni v květnu, zmocnil se mne před obrazem, sotva jsem se zas před ním octnul, týž podivný cit, že je tu v bezejmenném neznámém, dávno mrtvém starci vymalován někdo n á š; tupá lhostejnost zástupu, z něhož ani jediný na dvě vteřiny se do obrazu nezahleděl, jen tím silněji ve mně utvrzovala tajemnost podivné dohody mezi námi dvěma z Čech, a tu najednou vyšlehla ostře a určitě myšlenka: To je náš Jan Amos!

Od té chvíle myšlenka sedí mně v týle.

*

Obraz, který budí ve mně domněnku, že je podobiznou Komenského z ruky Rembrandtovy, visí v sala Marte obrazárny Pitti (reg. galleria Palatina) ve Florencii, maje číslo 16. a označen oficiálně »ritratto di un vecchio«. Původ Rembrandtovský je jistý, vročení neurčité, »kol 1658«. Reprodukován je v malém formátě světlotiskem od známého florenckého vydavatele reprodukcí Brogiho (č. 1012); Alinari vydal jej, rovněž drobně, pod č. 189. r. gall. Pal. Malá chatrná autotypie je v souboru »Klassiker der Kunst«, Rembrandt, str. 211; větší a lepší autotypie v »Rembrandtalbum«, vydal Globus v Berlíně, str. 26. Původního díla nevystihuje dokonale žádná.

Moje florencké zápisky praví mně o této podobizně:

»Přímo proti diváku, na plnou tvář obrácen do předu, starý muž as mezi šedesátkou a sedmdesátkou, sedí tu v křesle s koženým lenochem, sahajícím mu do půli hlavy, pravý loket maje opřený na dřevěném, šikmém podstavci písařském, levý o opěradlo křesla. Tváře jsou plné, ale zvadlé, bledé do žlutava, k nosu slabě nardělé. Pod širokým vrásčitým čelem, nad nímž šedá se něco prořidlých šedivých vlasů, lezoucích zpod kulaté černé čepičky, tmavohnědé oči stíněné hustými převislým tmavým obočím a do pola kryté těžkými víčky; pod očima nabělalé slzné váčky. Pohled trochu spuštěný dolů, zabraný do nitra, zřejmě pohled myslitele, hloubala. Nos táhlý, úzký, s lehkým zakřivením, jemných chřípí. Rty tratí se pod bílým knírem. Líce obrostlé bílými vousy, brada hustá, ve dví rozčísnutá. Po skráních, zakrývajíce uši, splývají zpod černé čepičky do polovičky tváří šedivé, husté, načechrané kadeře. Ruce bílé, oblé, zaklíněny jsou do sebe prsty a spočívají na hraně psacího podstavce. Stařec oděn je tmavým rouchem, na prsou rozděleným čarou, ale zavřeným; přes ramena má těžký široký hnědý plášť, jenž podle těla splývá k zemi. Límce pod vousy na bradě nevidět, napovídají jej však úzké prouž-

ky rukávu košile, vybělávající se z rukavu roucha. Na psacím podstavci položeno několik volných archu papíru, zřejmě ne kniha. Na černém pozadí není vidět nic víc.

Postava tříčtvrtní je životní velikosti. Obraz na plátně, vysoký 102 cm, široký 83 cm, je temný, skoro černý v tónu; světleji z něho vyrážejí tvář, ruce, bílé vousy a šedivé vlasy, cíp archů papíru, proužky rukávu košile, poodhrnutá podšívka pláště, hřeby na lenochu křesla.«

*

Je nepochybno, že portrét předvádí s p i s o v a t e l e. Spisovatel tento je nejspíš knězem nebo kazatelem (černá čepička kněžská), nikoli však římsko-katolickým, neboť má vousy. Je zřejmě povahy hluboce přemítavé, o čemž svědčí oči s pohledem obráceným do nitra; i ruce, složené v přemýšlení, s prsty do sebe bezděky vklíněnými, jak bývá u lidí navyklých uvažovat bez přerývky dlouhé a dlouhé hodiny. Tvář jeví, že za svého života — již dávno překročil šedesátku — mnoho se namyslil, nastaral, natrpěl. Jistě psal mnoho; aspoň při zkoumání originálu ve Florencii zdálo se mi, že postřehuju na ukazováčku pravice těsně za druhým článkem hrbolek, který se dělává jen na ruce nucené příliš mnoho psát: ostatně o vytrvale sedavém způsobu života, spojeném se mnohým psaním, svědčí i bledá, nažloutlá pleť obličeje: Tento starý spisovatel jistě odpykával za svou píli churavými játry a odtud tělo jeho trpělo studeností, která jej nutila i doma ve světnici ke své práci literární navlékat těžký plášť. Způsob jeho života jistě byl prostý, neokázalý, ba chudý, jak nasvědčuje oděv, písařský podstavec i pozadí obrazu. V té prostotě a chudobě jistě to však byl zjev významný: hlava jeho, jak ji malíř předvádí, ukazuje na plného, mocného ducha, který zabrán do myšlenek a záměrů přemáhá nemoc i strasti i věk.

*

Tento spisovatel zřejmě vynikajícího ducha nebyl domácím pracovníkem holandským, neboť pak by byla jistě umělecká tradice zachovala jméno jeho a podobiznu pospolu: byl to tedy spisovatel c i z í.

Rovněž nebyl tento cizí spisovatel malován mimo Amsterodam, nýbrž v něm, poněvadž Rembrandt po svém úpadku (roku 1656) mimo Amsterodam už nic nemaloval.

*

Přijmeme-li za přibližné vodítko nezcela určité tradiční vročení obrazu, rok 1658, uzříme ihned, že oním cizím spisovatelem vynikajícího ducha, kazatelem nebo knězem nikoli římsko-katolickým, ve věku mezi šedesátkou a sedmdesátkou, prostého způsobu života, tímto hloubalským Multatuli, jenž kel roku 1658 dlel v Amsterodamě a tam byl malován, mohl být v prvé řadě Jan Amos Komenský.

Komenský skutečně měl už 66 let, když po druhé r. 1657 dostal se do Amsterodamu. Po prvé byl tam jako 21letý student, potom po 45 letech uchýlil se tam znova a naposledy: odtud už šla cesta jen do valonského kostela naardenského. Přišel do Amsterodamu provázen slávou evropskou, jako čestný host domácí rodiny Geerovské, zajisté i obestřen září trpitele, psance, posledního biskupa rozmetané a hynoucí Jednoty bratrské. Tato veliká a tragická postava zajisté byla v popředí zájmu amsterodamské inteligence; nebyli to jistě pouze čili nakladatelé, kteří tenkrát drali se o vydávání jeho děl, takové světem prošlé B r á n y j a z y k ů, takové sensační D i d a k t i k y. Je tedy víc než pravděpodobno, že i Rembrandt dobře věděl, jaký muž v Komenském tenkrát přibyl do města, a jakkoli velký malíř tehdy už procházel svou křížovou cestou potup, hanby, bídy a občanského pádu, osamocuje se po svém bankrotu jako výr do skryta své nuzácké podkrovní světnice v židovské čtvrti a šedivějící, chátrající, živoře o sýru a slanečku, zabíral se do svého »posledního«, nejúchvatnějšího malování, nikomu vhod, pro nikoho na prodej — je opět víc než pravděpodobno, že i při tomto způsobu života zdvihl napiatě hlavu při Komenského příchodu.

Nebyla to, možná, ani tak záře slávy, jako spíše tragická záře bolesti, která na postavě Komenského upoutávala oči umělce majícího od jakživa tak vzácně jemný cit pro utrpení lidské, od těch tuláků na holandských silnicích a hořeplných starců ghetta až po bolest Ježíšovskou. To, co život byl nahrnul krutého na hlavu evropského reformátora z neznámé zemičky daleko od Amsterodamu a co legenda jistě ještě přebásňovala, bylo zcela dle toho, aby upoutávalo velkého tlumočníka strasti i v jeho odvratu od světa.

Ale vedle toho byly zde ještě jiné okolnosti, které mohly zjev Komenského přiblížit Rembrandtovi tak blízko, až by jej byla pojala chuť ho vymalovat.

Rembrandt totiž byl (jak před několika lety dovodil přesvědčivě nejlepší holandský badatel o mistrově díle i životě, Dr. A. B r e d i u s) náboženským sektářem a to Mennonitou. Mennonité, sekta frisská, sle-

dující nauky novokřtěneckého faráře frisského Menna Simonova a mající v Holandsku též jméno Galenistů a Apostoolů, byla v některých kusech svého přesvědčení náboženského ku podivu blízka názorům českobratrským. (Tak názor o nedovolenosti přísahy, podobnost v organisaci a j.). Svůj sektářský zájem projevil Rembrandt umělecky už několikrát před tím, portrétovav barvou i leptací jehlou rozličné kazatele drobných samostatných sekt: tak mennonitického kazatele Ansloa, kazatele Eleazara Swalmia, J. C. Sylvia, duchovního remonstrantské obce Arminianů Uytenbogaerda a j. Při tomto živém nábožensko-sektářském zájmu je víc než podobno pravdě, že promluvil u něho lidský, umělecký zájem silně i vůči zjevu bratrského biskupa z daleké ciziny, tak mocně obhaleného tragickou září a tak vniterně spřízněného vyznáním, ať už ani neupoukážu na známý Rembrandtův smysl pro pozoruhodné zjevy cizokrajné, kde spíš promlouvala v prvé řadě dychtivost výtvarnická.

Druhou okolností je Komenského mysticism, který právě v prvním roce pobytu amsterodamského byl se projevil tak ostře a překvapujícím spůsobem pro ostatní osvícenou i »osvícenou« Evropu, totiž vydáním knihy proroctví (Kotter, Drabík, Poniatowska) L u x i n t e n e b r i s. Tato stránka bytosti velkého průkopníka osvěty rozumové dojista as velmi mocně zapůsobila na duši Rembrandtovu, rovněž mocného sklonu k mysticismu, jak lze ukázat z řady jeho děl. Že toto obé, příbuzenství náboženské a mysticism, ještě bylo sesilováno u Rembradta vlastním jeho trpkým osudem životním, z něhož tím pronikavěji mohl se vmýšlet do duševních stavů českého starce, stačí jen připamatovat.

To vše mohlo zajisté snadno vzbudit v umělci snahu, aby ducha sobě tak příbuzného věrou i osudem, velikostí chtění a neumořitelným usilováním, svým štětcem zachytil na plátno tak, jak jej spatřoval ve vnitrné podstatě. A vskutku, zdá se mi, v onom neznámém starci na florenckém obraze je to vysloveno vše: i síla ducha i všecky krutosti i křivdy života i hluboké myslivé zakotvení mimo tento svět i mysticism i odvrat od světa a zároveň s tím nezměnitelná vůle sloužit světu, jeho proměně v lepší, člověku a jeho zdvižení v člověka krásnějšího — až do posledního dechu.

O to, jak opatřit padlému malíři proletáři z mansardy na židovském Rosengrachtu příležitost vymalovati velkého hosta patriciů Geerovských, nemusily být rozpaky. I přes odvrat světa od Rembrandtova umění, i přes pošklebky a hany, sypoucí se na jeho »mazaniny« z úst módních, hladkých malířů »lepší společnosti« amsterodamské měl stárnoucí Rembrandt dotud věrné žáky a příznivce, kteří mu mohli snadno opatřit portretování evropské celebrity Komenského, zrovna tak jako mu později zjednali (byť s pachutí almužny z milosrdí) malbu skupiny plombířů (staalmeestrů) soukennického cechu. Možno, že tu prostředkoval i dobrý obchodnický pud nakladatelu knih Komenského, kteří přáli si pro svůj zisk opatřit svá vydání jeho podobiznou a kteří, dobře přesvědčeni o hodnotě malby padlého mistra, počítali chytře, že nyní dobrý portrét mohou od malíře proletáře dostat hodně lacino. Sicut erat in principio, et nunc, et semper . . .

Nebo snad vyšel popud k malbě portrétu od rodiny Geerovské, jejímž hostem Komenský byl a která přála si zachovat pro svou rodinnou obrazárnu tvář muže, s jehož věkovitou slávou tak ušlechtilým způsobem i její památka je sloučena.

*

Připadal bych si však jako jeden z těch pavouků, kteří v barevném plápolu těchto dnů jesenních vznášejí se vysoko nad pevnou půdou na vlajícím pavučinovém vlákně, které ze sebe samých soukají — nebýt přesvědčivějšího důkazu: je to fysická podobnost rysů tohoto portrétu s jiným známým, bezpečným obrazem Komenského.

Nemyslím tu staré rytiny; neboť ze zkušenosti je známo, že staří grafikové (vyjímaje mistry prvního řádu jako Holbein, Dürer, Rembrandt) ve vystihování skutečné podoby zůstávali mnoho dlužni. Nemyslím ovšem také staré podání, z jehož líčení čerpalo nové umění pokoušející se vytvořit obrazy Komenského, jako třeba obraz Jaroslava Čermáka v Rudolfině. Přes to: i ony staré rytiny i novodobé malby těžící z dějinné tradice ku podivu srovnávají se v podstatných kusech s florenckým portrétem Rembrandtovým, takže by vznikala domněnka, kterak oni staří původcové rytin měli jakousi malířskou předlohu před sebou, jíž aspoň z části mohla být i tato dnes bezejmenná podobizna z ruky Rembrandtovy.

Mám však na mysli podobiznu Komenského, která objevena byla r. 1905, v originále zakoupena pro amsterodamské říšské museum, ve fotografické reprodukci do Prahy zapůjčena nejlepším soudobým Comeniologem profesorem Kvačalou a dle ní publikována u nás fotogravurou Štencovou jako příloha první knížky Českého spolku bibliofilů v Praze, Komenského K š a f t u m í r a j í c í m a t k y J e d n o t y b r a t r s k é.

Podobnost tohoto portrétu a oné florenecké podobizny Rembrandtovy bije do očí:

tak je silná, že mi stačí na důkaz, že Rembrandt skutečně maloval Komenského, a že touto malbou je právě ona, dosud jako »podobizna starcova« označovaná podobizna z galerie Pitti.

Portrét z knížky bibliofilů ukazuje prošedivělého muže as kolem padesátky, což by vzbuzovalo dohad, že malován byl roku 1641, kdy 49letý Komenský z Anglie přes Leydu v Holandsku jel do Švédska; nepochybně na zakázku rodiny Ludvíka de Geer.

Podrobnější srovnání rysů na obou podobiznách ukáže, že z muže kol padesátky malovaného r. 1641 mohl i musil vyjít roku 1658 stařec rysů zachycených na portrétě florenckém.

Na obou stejný oválný tvar obličeje; plné tváře; nos úzký, táhlý, lehce zahnutý s jemnými chřípěmi; tmavé oči trochu vystouplé pod těžkými přepadajícími víčky a husté převislé obočí; vlasy nad vysokým širokým čelem zřídlé, po skráních přes uši vlnitě splývající; vousy na bradě ve dví. Držení těla i držení hlavy totéž. Na obou týž tmavý prostý oděv, kulatá černá čepička kazatelská, plášť, který na mladším muži je okázalejší, lemovaný kožešinou — což obé pro starce, dávajícího »výhost světu«, už mohlo připadat jako světská marnost a ješitnost. I pozadí obrazu je prosté, tmavé v obou případech.

I když to ono přičteme na vrub doby (úprava vlasů, splývajících po skráních přes uši, plášť), přec je tu něco, co nemohla způsobit doba: zcela zvláštní, intensivně zamyšlený, do nitra zahleděný pohled očí a výraz tváře ovládaný těmito očima. Tyto oči z r. 1641 za 15 těžkých let, přesycených strastmi, zklamáními, vnitřní prací a zas nadějemi i vérou nezmařitelnou v lepší svět, život, lidstvo — pravím: tyto oči musily důsledně a zákonně dostat r. 1658 těžce hořký, mysticismem zamlžený a přece nezlomený výraz, který jeví zraky starce na podobizně florencké. Mezi obojím pohledem leží kus veliké vnější a ještě větší vniterné historie, ale obojí ty oči jsou mi ukazateli t é ž e společné bytosti a t é ž e podstaty duchové.

•

Namane se otázka: Kterak to, že teprv ty přicházíš se svou domněnkou? Kterak to, že portrét muže jména světového až do října 1915 mohl zůstávat pouhou nevšímanou podobiznou »nějakého starce«, okolo níž lhostejně proudily zástupy kolika pokolení? Kterak to, že nikdo před tím, až teprve ty, důmyslný šťastlivče, nepřipadl na tento vztah Rembrandta a Komenského?

Příčina, proč obraz florencký jako portrét Komenského od Rembrandta zůstal dosud neznám, mohla být v o b o u súčastněných činitelích.

U Komenského třeba mít na mysli nejprve českobratrský vztah k umění, tedy ne-li zcela odpor, jistě aspoň chlad; z toho lhostejného poměru sotva mohl mít on správný názor o umělecké hodnotě tvorby Rembrandtovy a tudíž také sotva as cenil podle pravdy tento portrét; při tom dlužno i pamatovat na to, jakých soudů dočkávala se poslední vytvarná práce Rembrandtova pod vlivem modních kritiků — sotva bylo možno, aby Komenský ničeho z toho se nebyl doslechl. Vedle toho zájmy Komenského nesly se zcela jinam: duše jeho byla stále plna horečného úsilí o nápravu věcí lidských, mučena hořem nad sudbou Jednoty a domoviny — naproti těmto zájmům krvavé vážnosti nutně se mu všecko malování musilo jevit jako pouhá hra a hračka; aby porozuměl, že i tato hra a hračka mohla být duchu jinému záležitostí životního smyslu, tomu jistě na překážku byla všecka bratrská podružná umělecká výchova a praxe vezdejší.

Další okolnosti, určující vztah Komenského k umělci a dílu, snad byly i sociální, náboženské a mravní. Třeba mít na mysli, že Komenský byl a cítil se stále příslušníkem nejvyšší evropské znati duševní; byl to muž, který stýkal se s vladaři, státníky a šlechtici, vedl rozsáhlou korespondenci s nejznamenitějšími duchy své doby, měl evropskou pověst jako vychovatelský spisovatel a reformer školy, byl kdysi pozván samým anglickým parlamentem, aby mu předložil své záměry pansofické k provedení, byl ovšem i biskupem, byť církve rozmetané po světě: naproti tomuto muži, jenž v Amsterodamě obklopován byl největší úctou, stál nyní malíř proletář, alkoholik, v nuzácké haleně, bydlící kdesi v podstřeší v Židech, muž, který, jak celý Amsterodam klevetil, přivedl se na mizinu nesmyslně lehkovážným, marnotratným způsobem života a zrovna as rok před tím pro bankrot byl veřejnou dražbou do posledního kousku rozprodán — byl by div, kdyby velký stařec z Čech nebyl býval příliš dbal o čest být malován velkým mistrem holandským a v díle jeho byl spatřoval pouze záminku a příležitost, aby napilý pobuda malíř přišel ke groši na svou pálenku? Dojista, byl by býval naopak div, kdyby přes to vše byl Komenský spatřoval v tehdejším malíři Rembrandtovi ducha velikosti blízkého sobě i pod vnějškem sbátralého proletáře.

Pokud jde o blízkost náboženského přesvědčení, právě to, co mohlo Rembrandta přitahovat ke Komenskému, mohlo naopak Komenského od Rembrandta odpuzovat; myslím: sektářství. Komenský totiž byl veškerou svou duchovní podstatou duchem katolickým; rozumějte: nikoli katolickým, jak my dnes to slovo chápeme, nýbrž tak, že jeho úsilí celoživotní tíhlo k tomu, aby lidstvo celého světa bylo jedné víry, jednoho vzdělání, jedné moudrosti — kať holén gén. Je známo, jak se Komenský často přičiňoval o smíření mezicírkevní, slovem i spisky, a jak mu všecko sektářství a rozptylování věr bylo proti mysli. Z té příčiny ani Rembrandt sektář nemohl mu být valně mil. Ale tento sektář asi připadal Komenskému, přísnému Bratru, tím horší, viděl-li jej jako schátralého alkoholika, který zcela nedávno před tím zavdával Amsterodamu pohoršení svým »nemravným« způsobem žití s ženou, se kterou nebyl oddán... Byla tomu sotva tři leta, co jeho »souložnice«, Hendrickje, byla třikrát obesílána před duchovní soud, aby byla pokárána za »nemravný život s malířem Rembrandtem« a odmrštěna od »stolu Páně«. Amsterodam tehdejší nemohl zajisté porozumět, co znamenala Hendrickje pro velkého mistra umělecky a jak soužití s ní oplodňovalo jeho duši roztrženou dotud hořem po Saskii, první ženě záhy zemřelé — Amsterodam tehdejší měřil malíře svého, jeho duši a jeho vniterný život dle jednoho měřítka platného i pro posledního filistra, a proto pokládal se za zcela oprávněna, po zvrhelci plít a prstem ukazovat. Tehdejší Amsterodam nebyl ani o vlas svobodnější v tomto vzhledě nežli naše Řečkovice a lze se domýšlet, že hlučná ozvěna rozhorlení staroamsterodamského ještě po třech letech donikala v dostatečné síle sluchu přísného hosta, biskupa bratrského. Ostatně i sám Komenský býval vydán rozmanitým klevetám a pomluvám, jimž musíval se bránit i literárně; pochopitelno tedy, že i z té příčiny nechtěl jich přimnožovat okázalými styky s malířem Rembrandtovy rozkřičenosti, vázán také ke zdrželivosti zřeteli na vynikající patricijskou rodinu Geerovskou, jejímž hostem po kolik let byl.

Všecky tyto okolnosti, určující vztah Komenského k umělci, měly dojista i vliv na jeho vztah k dílu jeho. I kdyby nebyl býval už kmetem, který už už dával »výhost světu«, lhostejný k takovým marnotám, ty příčiny samy by už byly bývaly stačily, aby nedbal příliš o svou podobiznu z ruky muže tak diskreditovaného.

Kdybychom tedy položili, že podobizna byla v majetku sama Komenského, jistě nebylo jí věnováno mnoho úcty a pozoru. Možná, že brzy po domalování, snad ani nezarámována, ocitla se kdesi v komoře nebo na půdě, mezi haraburdím a veteší, za krátko leželo na ní na prst prachu, po čase už se o ní nevědělo, uběhlo desetiletí, staříčký český Ahasver už dávno pomýšlel jen na Unum necessarium a na odchod z tohoto světa, pak naposledy odstěhoval se do krypty kostela naardenského, chudá pozůstalost jeho se rozběhla a mezi necennými, zbytečnými kusy jejími, s nimiž rodina velkého nebožtíka rozžehnala se na vždy, byl as také starý, zašlý, už polchátralý portrét z ruky opilce, který zrovna rok před tím, odulý pitím po kořalnách a ožebračen nadobro, byl dokončil svůj pustý život...

Také na Rembrandtově straně byly příčiny, proč jeho portrét Komenského mohl tolik let zůstávat neznám a nepoznán. Nejprve: umělecká svémyslnost malířova, která lhostejná k naprosté, řekl bych fotografické věrnosti portrétované osoby, pokládala sedící model spíš jen za příležitost, aby malíř vyjádřil vlastně jen sama sebe. Podobizny, které maloval Rembrandt (a do jisté míry platí to o každém svérázném umělci), jsou vpravdě právě tak portréty Rembrandtovými jako osob, které předvádějí, tím že umělec vyzdvihoval stránky, které jemu byly duševně blízké nebo nějak obzvláštně jej zajímaly; věcná, nestranná péče o podání reálné podoby bývala ho vzdálena. Je tedy možno, že to, co vyšlo z ruky umělcovy jako podobizna Komenského, nebylo »věrným« portrétem, jak by si jej byl přál někdo třetí, vidoucí očima daleko ne Rembrandtovýma, nýbrž bylo jen jednostranně zdůrazňovaným pohledem na zjev českobratrského kmeta trpitele a mystika, jak jej právě pochopovaly a ze svého vlastního »já« i života spatřovaly oči Rembrandtovy, oči zcela výjimečné. Jako kdysi suverenním nakládáním s podobami na slavné potom »Výpravě střelecké« (neprávem »Noční«) popudil proti sobě mistr všecky své zákazníky, jimž tolik ukřivdil svým nazíráním a podáním, tak možná neuspokojil ani tentokrát svého zákazníka »falešným« portrétem Komenského. Nepodal ho tak, jak jej viděl kterýkoli amsterodamský filistr, nýbrž tak, jak jej viděl sám, geniální duch, a snad právě tím zavinil značnou měrou, že v podobě velkého Bratra evropského jména později byl spatřován pouhý »nějaký stařec«.

Druhá okolnost byla, že Rembrandt tehdy po svém úpadku občanském byl poklá-

dán i za bankrotáře uměleckého. Vyšel na ráz z mody, nikdo jeho obrazu nechtěl; nebyla daleka doba, kdy obrazy jeho byly pokládány za podivinské mazanice. Nuže, díla z ruky umělce tak vydaného soudu hlupákuv už se ani nekupují, ani s pýchou v salonech na odiv hostů nevystavují, ani kritikou nerozbírají s vynaložením superlativu studených a řemeslně extatických apostrof; děl padlého už nikdo nevidí, taková už se ani nepamatují, ani »neobjevují«. Lidé bojí se, aby nebyli pokládáni za hlupáky nebo zastaralce, kdyby je někdo přistihl při zájmu o takové dílo, úzkostně se vyhnou dílu i umělci, aby posměch obecný nestihl i jich. Plátna takových malířů, nad nimiž malá doba vyslovila ortel, zůstávají už v atelierech do smrti a zemře-li umělec, odvážejí se jako pouhá veteš, vyspravují se jimi zatékající střechy chlívků a rozšafní mistři truhláři nařezávají si z nich zástěr. Habent sua fata picturae...

Vzpomeňme, jaká tma zapomenutí zavalila jméno a dílo Rembrandtovo! Celé 18. století se o něm neví a teprv 19. věk počíná jej »objevovat«! Zapomene-li se tak zplna na celý zjev umělcův, všecku tvorbu jeho, tím spíš bylo možno zapomenout na jednotlivý kus z ní, zvláště když běželo o portrét cizince, který pouze zavát byl vichry života do země holandské a s ní ovšem nemohl srůst tak těsně a pevně, aby paměť jeho i vzpomínky na jeho podobu se v ní trvale zachovaly. Zmizelo povědomí o jeho hrobě, zmizelo přirozeně i vědomí o jeho podobě, o obraze, který kdysi dle jeho tvářnosti byl vymaloval jakýsi zapomenutý malíř pobuda Rembrandt.

*

To je tedy moje umělecká domněnka i důvody pro ni. Důvodů proti ní nemám, a také nedbám shledávat je: najdou je bezpečně už jiní, bude-li jim celá věc stát za svízel. Až dosud nenašel jsem nikde ani slůvkem naznačeno, koho by florencký obraz představoval; badatelské práce Dra J. Bredia, kde by snad mohlo být slovo o pravé osobě Rembrandtova díla, nejsou mi na ten čas dostupny. Mohla-li být teprv roku 1905 za autentický portrét Komenského poznána stará holandská podobizna (dnes v amsterodamském říšském museu, reprodukovaná v knížce českých bibliofilů), která přec také nebyla až do toho roku zakopána v zemi, může totéž stejně r. 1915 platit o starém portrétu florenckém, dávno sice známém, ale dosud nepoznaném, koho vlastně představuje.

To je tedy má domněnka - - pro jiné. Neboť pro mne sama už dávno není pouhou domněnkou, ale už změnila se mi v j i s t o t u, že je to vskutku pravý obraz našeho Jana Amosa, když mu bylo 66 let. Až rozevrou se opět vlny dnešního »rudého moře«, které brání nám dnes vejít do Italie, vím, že pospíším zas nad Arno, abych šel se poklonit dávné podobizně »nějakého starce« v galerii Pitti.

Neboť třebas i snad omyl a blud, je v něm pro mne příliš mnoho oplodivého. (Ostatně: nebývají pozdějšími časy za omyly pokládány i pravdy, za něž lidé kdysi nerozpakovali se dát život?)

Záhadný obraz florencký jeví se mi jako mocně se třpytící křižovatka na dvou drahách věčnosti, kde nutně setkali a nutně rozešli se dva z největších duchů lidstva. Z té křižovatky otvírají se mi daleké výhledy plné zvláštní krásy. Není to snad pohled na ně, jako by okénkem historického románu, v jehož romantickém šerosvitu oba tito synové mlynářů (hle! náhoda!) objevují se mysli v potemnělém čisťounkém holandském interieuru (jak je malovával Pieter van Hoogh) nebo na lomozné židovské ulici amsterodamské, oba živoucí, plastičtí, vyrážející jako hrdinové ducha na pozadí šosácké malichernosti kolkolem, jako dva Gulliverové bouří zanesení do zemičky Liliputánů. Víc než takovou obyčejnou románovou rozkoš dává mi pohled na ně, kterak oba — jeden tak žhavý přitakač, druhý tak pevný popěrač tělesnosti — tak mocně hledali svého Boha, oba tak těžce ukřivdění a tak nízko, až k samé zemi pokoření životem, velikým Dílem božím, leč přes to (nebo raději: právě proto) oba tak oddaně, věrně, neunavitelně dílem svého vlastního žití neustále sloužili tomuto velikému Dílu božímu; kterak oba na konec, zavírajíce se do sebe, dávali výhost světu a právě tehdy nalézali své nejvlastnější já, své nejpravější, nejosobnější dílo; a kterak zrovna současně, kdy uzavírali se do sebe, veškerá práce jejich nalézala svůj cíl a smysl v tom, být otevřena všemu světu a lidstvu, otvírat mu nové možnosti vyššího bytí, krásnějšího zlidštění. A při tom při obou vzácný privilej vyvolených: moci dát lidem své nejlepší a moci přes to odejít neposkvrněn bohatstvím hmotným, neřestí výdělkářství, chud bezmála jako žebrák. (To příčí se sic všední světské »moudrosti«, která na ducha patří stejně jako výnosnou pískovnu, jež obojí třeba stejně »exploatovat« — ale jen v tom je vyšší záruka, že práce bude vykonána jen pro ni samu a co nejlépe.)

Tak jeví se mi černý portrét florencký: pro tisíce duší prometajících spěšně galerie prázdný kus zčernalého plátna s rysy »ně-

jakého starce« — pro mne, zasvěceného dotykem tuchy, veliký menhir v království duchů, památník slavných chvil, za nichž splývaly v sebe dva obrovité, krásné, posvěcené životy z největších životů lidských.

Tam, v sala Marte obrazárny Pitti visí tedy plátno sotva horší obrazu saisského, přetížené velkým tajemstvím, ale bez tajemství pro oči nepravé.

*

Raději však arci byl bych, kdyby pravost domněnky byla potvrzena i pro jiné, ne pouze pro mne. Nebyla by věc malá moci podat národu obraz syna z jeho největších, vyvedený štětcem umělce z největších celé umělecké historie; obraz právě z let, kdy duch jeho vzpínal se nejvýše, a malovaný duchem jiným právě tehdy, kdy zdánlivě nejhloub pokořen, teprv doopravdy vyrůstal ke své největší svobodě a výši.

Několik let nosil jsem v sobě vědomí o florencké podobizně, ale nyní právě myslívám na ni nejčastěji. Jako vidím smysl umění ve věrné, vědomé službě osnovným základům kladného bytí, ve službě realisace velkého ideálu božího; jako shledávám bytostnou potřebu všech bez výjimky žít s krásou a uměním právě pro zvýšení všeho života lidského; tak stejně z potřeby této hodiny chtěl bych přiblížit českému žití ono staré dílo Rembrandtovo

Komenský je ten z našich mrtvých, kdož nejvíc mají nám povědět, čeho život náš potřebuje. Z něho vyvěrá zas jiná pomoc, rada a síla pro nás nežli z Husa: za pravdu žít, za ni až do poslední chvilky pracovat. U Komenského zejména úsilí jeho s t a r o b y jeví se mi být velikým svědectvím pravosti jeho pravdy, vyšší hodnoty jeho ideálu; neboť kdo ještě ve svém 60. a 70. roce a výše za něj pracuje úsilovně a věrně o své myšlence — toho pravda má do sebe největší záruky. Šedesát let pracoval pro ideál obecného napravení všech věcí lidských a to sebe uvědomělou silou člověckou: hlásal sjednocení všeho lidstva vzděláním, držen jistotou, že lze uskutečnit vyšší, krásnější, zdravější, čistší a šťastnější život.

*

VIKTOR DYK:

VÝKŘIK.

Nezasvítil měsíc, nebylo ni hvězd.
Bouře tenkrát krajem přehnala se.
Vyhlížeje z okna na bezcestí cest
uslyšel jsem výkřik v noci bezehlasé.

Pronikavý výkřik. Pomoc prosila
úpěnlivě k smrti vyděšená úzkost.
Ruka, jež se podá, je též posila.
— — Na noc jsem si zpomněl, strhaných
cest kluzkost.

Nohy, tak jsem řek si, jako z olova.
Zavru svoje okno, z pokoje se nehnu.
Po letech ten výkřik slyším: zas je noc.
Chce se běžet, přispět. Běžím, nedoběhnu.

*

POZDRAV NA CESTU.

Vy, který jdete do bitevní vřavy,
chodče, jenž ničeho nežel:
z vichřice, která zocelí,
vraťte se domů usměvavý.

Vy, který s vírou, prostou pochyb, jdete
v krajinu dalekou, šírou:
z vichřice, která tolik smete,
vraťte se s vírou.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XII. NA PALUBĚ.

Takto se rozloučiv s evropskými břehy, hleděl jsem, jak loď zvolna přístav opouštěla. Bylo to 12. září 1909 (ne 1908). Veliký, pestrý dav lidí, kupící se na pobřeží, křičel a mával barevnými šátky. Bylo slyšeti výkřiky několika různých národností, mezi nimi také české Na zdar! Na zdar! Totéž opakovalo se s naší paluby. Někteří lidé slzeli; sebe počítám mezi ně. Míjeli jsme zvolna drobné i velké parníky, břehy terstské se vzdalovaly. Skupina lidí na pobřeží splývala již jen v mihotavý kotouč, přístavní město Terst dalo se již celé přehlédnout.

Pojednou, nevím z jakých důvodů, loď se v širém moři zastavila. Cestující i per-

sonál lodní mizeli s paluby nepozorovaně, aby si urovnali své věci v kabinách a jiných místnostech. Já ještě dlouho jsem vydržel stát na palubě, jsa opřen v zamyšlení o zábradlí. Potom jsem se odebral na přední plošinu lodi, která byla vyhražena čokoládovému, kudrnatému habešskému světu. Ženy, muži a děti rozložili tam svůj tábor, svoje mísy, džbány a toiletu. Mluvili živě, jeden přes druhého, a připomínali mi svým vzezřením asi kraje, do kterých odjíždím. Z jejich řeči slyšel jsem pouze samé harra-arra. Myslil jsem si, jak asi různé jsou naše city! Oni jedou do vlasti a já z vlasti. Byl již večer, my stále ještě stáli na jednom místě. Zas viděl jsem ty terstské stráně poseté rozházenými světelky, které na místě mořského břehu zdobily jeho okraje jako šnůra perel. Jiná barevná světýlka pohybovala se na rozčeřené vodě, kde odrážela se a jiskřila až k samé naší lodi. Ze všeho nejvíce patrný byl maják, v kterém se pravidelně světlo rozsvěcovalo a opět zhasínalo. Po chodbách a na palubě běžel služebník a bez konce klinkal na zvonek, oznamuje, že se podává večeře. Jídelna na palubě lodi Trieste byla společná první a druhé třídě zároveň, stoly byly však označeny listinou a seznamem jmen, kam kdo má vykázané místo. K večeři za dlouhým stolem naší první třídy scházeli se dámy i páni různých národností. Taktéž u stolu druhé třídy, který byl celý obsazen, kdežto náš pouze z polovice.

V čele stolu našeho vyhraženo bylo místo pro kapitána, vedle něho s jedné strany lodnímu lékaři, s druhé nám. Proti nám seděl starší, šedivý pán, velice elegantní, typický Angličan, s vyzáblou, nehezkou, starší Angličankou. U stolu chovali se vzorně po anglicku. Zvláště dáma držela se s takovou důkladností všech společenských anglických formalit v užívání a držení příborů, že to byla pro nás Čechy karikatura. Když vstrčila do drobných úst kousíček jídla, nedotknuvši se stolu, ani se trochu nad talíř nesklonivši, ani rty o vidličku nezavadivši, působilo to na nás i na jiné nepřirozeným způsobem, že téměř každý si toho u stolu povšiml. Kapitán se při tom vždycky s úsměvem na mne podíval. Byl národností Slovinec. Věděl již z ředitelství Lloydu o naší přítomnosti a stal se na lodi naším nejlepším přítelem.

Jinak seděli u našeho stolu ještě dva mladší Angličané, nesmírně hubení. Později poznali jsme, že jsou to dva plantážníci. Také dvě mladé Francouzky, neobyčejně veselá stvoření, seděly s námi. V celku u stolu byl však vždycky důstojný klid; pouze pan Teufelsdruck, nějaký zvěrolékař, stále a stále hrozně hlasitě mluvil a bavit se pokoušel. Nedovedl ani jediné myšlenky nechat pro sebe; co mu přišlo na jazyk, s tím musil ven. Když podával služebník v salonním úboru jídlo, u tohoto pána se to vždycky dlouho zdrželo, protože zvěrolékař dříve, než si nabral, ptal se, jak se to jmenuje, je-li to sladké nebo kyselé, co v tom je obsaženo, jak už dlouho sluha na lodi je vrchním jídlonošem, kolik má platu. Kapitán byl jak na trní a všichni byli by ho již nejraději od stolu vyhodili; později zvěděv, že jsme malíři, nedal si ujít poznámku, kdykoliv nějaké jídlo bylo přineseno, že bych to měl vymalovat, a jestli bych také jeho vymaloval anebo kapitána. Bylo to takové nechutné žvanění, že jsem si vždy po jídle oddechl. V jeho přítomnosti nikdo nemohl myslit na své věci, neboť on se stále vyptával a stále o sobě mluvil. Na palubě byl postrachem všech lidí, všech tříd, každý před ním utíkal jako před strašidlem. Téhož prvního večera, kdy naše loď vyjela z přístavu a zatím kotvila v moři nedaleko Terstu, kapitán nebyl ještě večeři přítomen. Večeře byla ovšem ke vší slávě kuchařově skvělá, záležejíc asi z osmi jídel. Hladu neměl jistě nikdo, a žaludky se tu musily vypiplat na samé pochutiny. Také na to brán byl zřetel, aby byla přinášena jídla oblíbená u všech přítomných národností. Když večeře skončila, šel jsem na palubu, abych se ještě podíval na Terst a abych se optal, proč tu vlastně stojíme. Ale byl jsem nesmírně udiven! Nad námi klenula se hvězdná obloha a kdesi ve veliké dálce tetelil se chumáček světýlek. Byl to Terst, v nesmírné dálce.

Stalo se totiž, když jsme všichni zasedli k večeři, že loď vyplula s takovým klidem, že nikdo nic nezpozoroval. Procházel jsem se zvolna po palubě, kde chodilo několik pasažerů, mezi nimi oní dva hubení Angličané, kteří rychlým krokem přecházeli sem tam, což se potom systematicky denně po jídle opakovalo. Myslíval jsem, že je to zdravotní procházka.

Netrvalo dlouho, a všichni na palubě přítomní, jeden po druhém mizeli v kabinách nebo v kuřáckém a hudebním saloně. Zatím stál jsem já na přední plošině lodní a nahnut přes zábradlí díval jsem se kolmo dolů do moře, kterak si naše loď razí cestu v nekonečné mořské pláni, kamsi do temných, dalekých končin. V nočním tichu šuměla voda a bílé pěny na temné vodě jako krajky míjely lodní stěny. Proti nám vanul

eplý vítr. Když jsem se hodně vynadíval na temné mořské hlubiny, sestoupil jsem zase na palubu, kde umístěn byl ohromný stožár. Tam v úkrytu našel jsem výborné místo, vhodné k odpočinku i k uvažování o příštích a minulých věcech. Položil jsem se tam na znak právě pod vysokým stožárem, který trčel do nebe a jakoby ukazoval, kymáceje se sem tam s hvězdy na hvězdu, kterými byla obloha zrovna poseta. Nemohl jsem se dosti nasytit pohledem na tyto třpytné, tajemné a neznámé světy, a právě ve chvíli, když jsem je tak v tichosti sledoval, nesly se k mému uchu zdola ze salonu zvuky klavíru. Kdosi tam hrál právě onu nešťastnou píseň z »Dollarových princezen«, jakoby mne zúmyslně chtěl vyhnat z mého úkrytu. A zase jsem vzpomínal — a zase mne srdce bolelo. Kde asi jest Ona — co právě dělá — a kam to asi do neznáma se ubírám. Zdálo se mi, že mne celý svět opustil a že sám a sám spěji v náručí neznámému osudu. Znaveného zpomínkami a myšlenkami, které mi hlavou vířily, znaveného vším, co se poslední dobou událo, přemohl mne spánek a usnul jsem na palubě pod stožárem.

Teprve pozdě v noci jsem se probudil a zašel na lůžko do své kabiny. V noci probudil mne ze spaní přítel Hněvkovský, který křičel, abych rozsvítil, že tam je had. Teprve, když jsem rozžehl žárovku, uvědomil si, že se mu cosi zdálo.

Časně ráno vyšel jsem z kabiny na palubu, kterou polévali lodníci vodou. V jídelně připravena byla již na stole skvělá snídaně, čaj nebo káva, biskety, chleby, máslo a rozličné zavařeniny. Seděl tam již za stolem zvěrolékař a hned mne hlasitě vítal, a že tato marmeláda má takovou chuť, ná takovou, že je to dobré a že bych to měl vymalovat. Vymluvil jsem mu to, a jak jsem mohl, uprchl, abych unikl protivné zábavě, kterou mne zatracenec hned z rána častoval.

Den byl oslnivě jasný, vzduch teplý. Po řezích nebylo ani potuchy, kolkolem lodi rozprostírala se nekonečná mořská pláň, která na obzoru takřka splývala s oblohou. Bylo úplně mrtvo, ani větřík nezavanul přes značnou rychlost, kterou loď ujížděla. Moře bylo tak klidné, že se zdálo, jako bychom pluli v oleji. Jen chvílemi na některých místech bylo možno sledovati na vodě pohyblivou mléčnou šmouhu, způsobenou lehkým zavanutím větru. Zašel jsem zase na zadní plošinu, kde se povalovali Arabešané, a pokoušel jsem se pohyby jako němý s nimi se dorozumívat. Někteří znali několik slov německých, ba i českých. Zvláště jeden malý Arábek říkal: »Prág ist gút, hezká holka.« Při těch slovech přidala se ještě řada ostatních a všichni najednou říkali »Prág gút, hezká holka«. Ženy zabývaly se hlavně toiletou. Mazaly svá zlatová těla i svých dětí jakousi mastí šafránové barvy. Muži pokrývali své kudrnaté vlasy čímsi jako šedým blátem, které vlasy úplně vysušovalo. Když bláto uschlo, odstraňovali je teprve a rozčesáváním docilovali neobyčejně načechrané hřívy bez lesku. Děvčata stále se před zrcadlem zdobila primitivními náramky a nákrčníky. Dostal jsem velkou chuť udělat si několik náčrtků z malebných těch skupin, ale jeden z vůdců této skupiny přistoupil ke mně, aby mi v tom zabránil, poukazuje na to, že jsou to Muslimani a že jim není dovoleno, aby se dávali malovat.

Uchýlil jsem se tedy zase na palubu první třídy, abych se tam v lenošce oddal pilnému učení jazyka anglického, neboť umínil jsem si, že za šest dnů, než dojedeme do Port-Saidu, přelouskám celého Vymazala (Anglicky snadno a rychle). Sotva jsem tam chvíli seděl, objevilo se strašidlo — zvěrolékař, který, jak mne spatřil, rovnou ke mně. Z dálky už křičel, že bych to měl vymalovat. Potom mi vzal neomaleně knihu z ruky a bez vyzvání mne začal zkoušet tím způsobem, že nevýslovně komicky vykoktal českou větu z knihy a chtěl, abych to řekl anglicky. Když jsem se mu místo odpovědi smál, přeložil to zase s násilnou a směšnou výslovností špatně do angličtiny. V té chvíli, co mne tak začal trápit, na štěstí běžel služebník se zvoncem, abychom šli přesnídat, a tak jsem byl vysvobozen.

Tato snídaně na vidličku, jak říkáme, záležela zase asi z pěti jídel. Myslil jsem si, jestliže to takhle půjde dál, že nás na lodi vykrmí jako čuníky, ale můj přítel, který byl dosti vyhublý, to schvaloval. Že prý budeme mít potom z čeho trávit jako jezevci. Ostatně abych prý nezapomněl, co nám dalo práce, než jsme se k tomu dopracovali a že to stojí tři sta korun. Z toho důvodu neopomenuli jsme každé jídlo ochutnat, ale nepřekonali jsme daleko toho zvěrolékaře; jedl jako mluvil: nad pomyšlení.

Této snídaně poprvé účastnil se také kapitán, a všichni členové společnosti vzájemně se představili. Ale, jak to nese taková formalita sama sebou, v tu ránu nepamatoval jsem si ani jednoho jména. Po přesnídávce dostali jsme se do rozhovoru s kapitánem, který se nás na mnohé věci

vyptával. Také nás žádal, zda bychom mu neukázali své práce, a ptal se, zdali budeme po cestě dělat něco pro Lloyd. S kapitánem a s lodním lékařem sedávali jsme potom častěji pohromadě. Oba sledovali náš program s údivem i zájmem. Ale sotva chvíli posedíte, už zase běhá hoch se zvoncem, aby se šlo k obědu, který jest ovšem pestrý a přebohatý. Všechna čest zase panu kuchaři. Pasažeři prvé třídy jedí vlastně stále a mají jedině na práci, aby dovedli zase dobře vytrávit. Proto také ti dva Angličané a ti, kteří je následovali, stále se po palubě rychlým krokem procházeli. Já zase dlouhou chvíli krátil si cvičením na housle. Kapitán uslyšev, že hraji, žádal mne, abych večer hrál na žádost všech v hudebním salonku. Tak se také stalo. Hrál jsem Drdlovu »Serenádu«, Cavatinu Raffovu, Canconettu d'Ambrosio a podobné menší věci. Ale ona vyhublá Angličanka byla nesmírně zamilována do Fallovy operety »Dollarové princezny«, a já, nešťastný člověk, musil jsem sám na svoje vlastní housle hrát tu prokletou píseň, která mne tolik všude pronásledovala a která dovedla ve mně zničit všechen smysl pro přítomnost a budit jen vzpomínky na trpkou minulost. S jedné strany jsem proto tu Angličanku nenáviděl, ale s druhé mi připadala jako nějak příbuzná, protože hrála ráda tu písničku.

Tak míjel den za dnem, stále v šírém moři pod hvězdným nebem i v oslnivé záři slunce, které ráno se z vod vyhouplo, večer do nich zase zapadlo. Každý již toužil po změně, a těšil se uvidět břehy nové země, Afriky. Zvláštní vzrušení bylo možno sledovati na Habešanech, kterým jiskřily oči a jakoby nový duch v nich oživl, když spatřili na horizontě nízký, dlouhý pruh země, jejich to vlasti. V krátké době jeli jsme již okolo hráze, na které stála socha francouzského inženýra v postoji, jako by jednou rukou ukazoval cestu, která vede do Suezského průplavu. Tato socha, třeba že není výplodem ryze uměleckým, přece svým umístěním působí mocným dojmem, připomínajíc stavitelský ten div světa, průplav Suezský.

V několika minutách stála již naše loď v přístavu Port Said. Okolo lodi nakupilo se nezměrné množství lodiček s černými Araby, kteří jeden přes druhého prali se o vhodnější umístění své bárky, aby mohli pasažéry vyloďovat, při čemž vynakládají všechen svůj zlodějský talent. Jako mořští loupežníci po stěnách lezli také arabští obchodníci na loď, aby nabízeli své zboží ke koupi. Byl tu takový křik, že vlastního slova člověk neslyšel. Řetězy a stroje, pomocí kterých vyloďován byl náklad lodní, způsobily samy ohlušující rachot, a veškeren pořádek na lodi proměnil se v učiněný chlív. Každý zamykal svou kabinu. S druhé strany lodi zvedal se kotouč černého prachu, jejž způsobili Arabové, zásobující loď uhlím. Mezi lodičkami ve vodách plavalo množství malých černých kluků, kteří křičeli »ól rait, jéz, ingliš, sér, džentlmen«, a chtěli, aby pasažeři vhodili do vody peníz, že se pro něj potopí a uchytí jej pod vodou dříve ještě, než na dno dopadne. Jeden obchodník mi nabízel cigarety a počínal si při tom tak rozlíceně, jakoby mne chtěl zavraždit. Koupil jsem, okradl mne, ale s egyptskou cigaretou v ústech sledoval jsem tento orientálský chaos.

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ

* Divadlo Urania pokusilo se ve čtvrtek 21. října o původní českou veselohru, tříaktovou Bosonohou tanečnici. Její spisovate Lothar Suchý rád si zajížďval do sekvanskéhc veleměsta a psával odtamtud fejtony divadelní, je: prozrazovaly, jak usilovně se snažil vyloudit pro slulým veseloherníkům světovým tajemství jejich úspěchu. Za posledního svého pobytu poznal jiste také nový výtvor Capusův, komedii »Ústav pro krásu«, kde manželé Laglainovi nesváří se proto že paní Adrienna přejala řízení obchodu s kosmetickými pomádami; p. Léon Laglaine musí děla veršíčky na Venušin krém. Jako »slovo dalo slovo« tak myšlenka dala myšlenku, a Lothar Suchý rozdělil »institut de beauté« na dvě části. Jedna továrna pro výrobu kosmetické krásy vnější, připadla turkovským manželům Charazimovým, kteř se stydí za zdroj svého bohatství a schovávají s za firmu Hamilton a spol. Druhá část, výchovn krásy niterné, čili ústav pro povznesení kultur tělesné i duševní, připadla slečně Di Pragové, odbornici směru Dalcrozova. Také mezi manžely Charazimovými jsou různice a to pro jejich dcery Máňa chce si proti vůli rodičů vzít prokuristu jejich tajné firmy, Karla Čehonu; Ťána, zaslíben synu advokáta Meleny, Brunovi, dána pro světsko pompu do módní školy, o níž občánkové turkovšt pozdě se dovědí, že se tam cvičí boso- a nahonob tanec. První a třetí dějství Suchý vyplnil dlouhým prázdnými a nudnými tahanicemi o sňatkové zále žitosti, hádkami rodičů, napovídáním a prozrazc váním tajností, smiřováním rozvaděných snoubei ců: nic do opravdy nic aby to budilo víru. všeck jenom na oko uděláno od spisovatele, který nezn ani lidí ani jejich vespolného jednání. V komedií loutkových bývá největší švanda, když se lid perou, — u něho má být, když jsou na sebe hodn a nepochopitelně hrubí. Jakési dobré jádro veselo herní vězí toliko ve druhém dějství. Do ústav pro povznesení tělesné i duševní kultury vloudil se rozpustilá vídeňská baletka Colini-Červíčkov, placená milenka turkovského poslance Chvojky, způsobí, když se tam sjede celý turkovský svě různé pikantní, hlučné a bláznivé poplachy, a na konec šestero strážníků odvede hosty do bas Zde nejvíce je vidět vzory Lothara Suchéh ale ovšem jejich vtip, veselost, hladkost, švih jiskřivost dialogu nejsou ničím, co si lze pouhý díváním a posloucháním osvojit.

V Uranii vlastně nejlépe, třeba trochu přibujnéle, hrála pí. Sedláčková baletku Colini-Červičkovou, se smělými skoky a kopanci, s vyzývavou uvolněností smíchovské subrety. S poměrnou, celkovou vhodností družili se k ní Táňa sl. Gräfové, Máňa sl. Pačové (hlasná a s umělou důrazností pracovaná) a kupecký Čebona p. Rozsívalův. Starším rolím a souboru poskytnuto tolik obratnosti a péče, kolik jí jen bylo v zásobě.

•

Delší zmínky, nežli se jim zde může dostat, zasloužily by Čarovné ruce Scriba a Legouvého, jež, zkráceny z pěti na čtyři akty, objevily se v neděli 17. října na jevišti Smíchovského divadla. Svého divadelního štěstí zkoušely po prvé v březnu r. 1858 a bylo to tehdy, kdy za druhého císařství začínaly již zřetelně proskakovat příznaky blížící se »zkázy«: požitkářství a znemravnělost zachvátily celou společnost, chtivost bohatství zrodila spekulantskou horečku, která se vrhala do šílených podniků, a ve hrozbách peněžních katastrof vytrácely se zásady poctivosti a svědomitosti. Scribe a Legouvé dali to vše do své veselohry: markýzky a velkosvětské dámy, jež vyhazují závratné sumy v závodech toaletních; hraběcí syny, kteří prohrávají zbývající statek za jedinou noc; aristokratické trosečníky hledající záchranu v akciových obchodech, jimž nerozumějí a jichž se štítí činně účastnit. A Scribe a Legouvé (v témž smyslu jak to činili Augier a Ponsard) ukázali také cestu k nápravě a poklonili se ve své veselohře mladé, krásné, osiřelé kněžně Heleně de Lesneven, která, zavržena od příbuzných probíjí se na vlastní pěst a zařídí si v Paříži dámský salon krejčovský. Musí tato průbojnice vážnosti k řemeslu sice oslňovat ještě »kouzelnými prsty«, jež vytvářejí krejčovské divy, musí ospravedlnit svou průmyslnou odvahu nesmírným hmotným ziskem a slavným jménem, jehož nabude v nejvyšších kruzích, musí přispět k nastrojeným scribovským překvapením a osvědčit dovednost ve hbité scribovské diplomacii, ale přece jen jejími ústy a jejím příběhem oslavena řemeslná práce a povznesena nad zděděné erby. Ruch ženské dílny krejčovské znamenitě rozmnožil výběr zábavných a úrodných obrazů scénických a divadlo Capusů má za mnoho děkovat tomuto podnětu.

Odhodlanost Heleninu pí. Švandová umí pěkně hrát přímými, klidnými postoji, rozhodnými a zvučnými větami, plavnou a dychtivou chůzí, povzletujícími a nabádavými přízvuky: umí zahořlit, být pohnuta i zazářit. Velmi přičinlivě a pozorně hrál p. Hardt koktavého vyslaneckého sekretáře Richarda, bez přehánění, moudře a s vyměřenou silou. Na p. Kadlce je vždy a také v Tristanovi radost se dívat, jak mu hra čile a zběžně plyne a jak svému mladému muži dodá konvenční vnadnosti lehkosti i citové vnímavosti.

•

Městské divadlo Král. Vinohrad potřebovalo po »Tristanovi« veseloherního osvěžení a vzalo k tomu, po prvé v sobotu 23. října, Lehmannovy dětičky, tříaktový žert Hansa Sturma (překlad F. Pelcla). Je to týž spisovatel, od něhož byl »Čtverák Ekehart«: čtverák proto, že se dal za přítele očernit z manželské zpronevěry a získal při tom slávy i peněz. Na vinohradském jevišti viděli jsme již, není tomu tak dávno, dva cizokrajné strýce, vůči kterým synovec musí zapírat ženu. Tentokrát je strýc toliko jeden, přijíždí z Afriky, a synovec Viktor Lehmann, poněvadž si před léty zalhal, musí mu ženatého syna Jendu a dvaadvacetiletou dceru Lidku vydávat za školáka a školačku nosící ještě dětské šatečky. Domnělé dětičky dostávají od strýce dětské dárky, musejí se podrobovat jeho přísným vychovatelským názorům, a mladá choť Jendova Rezi musí hrát roli opuštěné svedené dívky, jež si pro strýce vypůjčí román Magdin ze Sudermannova »Domova«. Strýc se ve třetím dějství doví od Lidky o rodinném podvodu a vymstí se za něj různými chvilkovými lžemi a lstmi: jedna z nich je ta, že se strýc chce oženit s pradlenou Hajsovou, kterou Lehmannovi nastrčili za guvernantku svých dětiček. Skončí se to vespolným přiznáním a odpouštěním a strýcovým sňatkem s Lidkou. Mnoho kloudnosti v žertu Sturmově není, zejména mu chybí nějaké myšlenkové jádro, nějaký drobek pro ducha. Místy zavadí žert rušivě o náš vkus, na př. když osmačtyřicetiletý strýc pozoruje zralou žhavost hubiček Lidčiných. Ale Sturm aspoň pochopil, že ke komedii, kterou nastrojil, je třeba divadelního ředitele a dětí, jež jsou samy také herci, a dovedl ještě ve třetím dějství najít nový vznět napětí, — pokud při takové nicůtce lze o napětí mluvit.

Vinohradští herci nedbali její nicotnosti a osladili ji obecenstvu dovádivou, bujnou a upřímnou veselostí, která se hladce a s požitkem přenáší přes každou situaci: neuvažovat, nemyslit a hnát se bystře, svěže, smavě ku předu. Ten tón zvlášť dobře postihly pí. Baldová (rozkvetlá) a pí. Májová, jedna se čtveračným i srdečným dívčím původem, druhá se zralejším ženským taškařením. Výborný, skvěle vypracován byl strýc p. Zakopalův: strýc moderního střihu, takový, jenž vše pojímá do opravdy a, žertuje-li, žertuje vášnivě a celou bytostí.

*

HUDBA.

Halévyuv »Blesk«, který uvedla opět na české jeviště opera vinohradská, je dílem vyrostlým z půdy nejlepších tradic klasické francouzské opery komické, jak ji representují Boieldieu, Auber a Herold. Přimyká se k nim svou fakturou hudební i scénickou, z nich odvozen je její lehce a ladně plynoucí veseloherní tón. Veseloherní tón ten prohloubil však Halévy prodchnuv ho vřelou ano i vášnivou citovostí, jež v dílech vzorů jeho jen zřídka, poměrně nejvíce ještě u Boieldieua, mezi hudeb. humory nalézala ohlasu. Je podivuhodno, jak vkusně i taktně vedl si v hudební stylisaci tohoto živlu citového i vášnivého, jak všechnu jeho vroucnost dovedl vtěsnati do výrazových způsobů a útvarů opery komické, jak dovedl hudební projev těchto vznětů radostných i bolných, blažívých i drásavých mistrně přizpůsobiti distinguovaně noblessnímu, v nejkrasším smyslu salonnímu ovzduší děje. Tím dal svému dílu rozkošný, jímavý půvab onoho povýšeného humoru, jenž usmívá se v slzách a dává radosti vykvétat z žalosti, tím obestřel hudbu opery oním zvláštním v operní literatuře ojedinělým kouzlem jemného melancholického polosvitu náladového, jenž mohl by být zván impressionistickým, kdyby neběželo o dílo, jež mělo svou premiéru v prosinci 1835.

Vzácné hodnoty díla zaujaly i mistra Smetanu, který operu uvedl na scénu divadla prozatímního, kde v prvé polovici let sedmdesátých s úspěchem se udržovala na repertoiru. Hlavní partie zpívaly tehdy dámy Ehrenbergová, Sáková a páni Souček, Krössing. O tom, jak se uměleckému vkusu i směru Smetanovu »Blesk« zamlouval, svědčí, že »Dvěma vdovami« vytvořil velmistr české hudby k němu český pendant.

Obtíže provedení díla jsou značné, žádá po pěvcích nejen neobyčejnou techniku pěveckou, ovládající značnou měrou i zpěv ozdobný, nýbrž i bezvadné podání prosy. Není divu, že za dneš-

ních poměru operních pěvci vinohradští jak prvému, tak i druhému požadavku vyhovovali jen neúplně. Pružnosti a pohyblivosti hlasové, ani žádoucí přesnosti rytmické neměl zpěv sl. Vronské, jakkoli svou Henriettu vybavila, hlavně ve třetím jednání, oduševnělými akcenty hlubokého citu. Sl. Bernardová dostává svému partu po stránce pěvecké velmi dovedně, není však vždy dost přirozená. Reprodukce úloh pánských je značně lepší dámských. Pan Vuršer podává jako Lionel výkon pevné charakteristiky, promyšlený i procítěný, komickou postavu Jiřího, velmi zpusobně a taktně hraje i zpívá p. Šašek. Operu nastudoval s láskyplnou péči a jemnocitným porozuměním profesor Ostrčil, jemu přísluší zásluha, že v celku byl směr a smysl díla případně vystižen. Dr. J. Pihert.

DROBNOSTI.

* **Dvě ztráty lužicko-srbské** z poslední doby dojímají také nás: 11. října 1915 zemřel v českém Neveklově tamější obvodní lékař Jan Handrik-Čésla, který tam působil plných 45 let a byl ctěn jako obětavý přítel trpících. Málokdo z těch, k jejichž loži přicházel, uvědomil si, že mu přináší pomoc a úlevu syn nejmenšího slovanského národa, a ještě méně jich vědělo, že jejich oblíbený lékař byl v mladých letech nadějným lužicko-srbským básníkem. Čésla byl synem katolické Lužice (narodil se 16. prosince 1840 v Boranecích u Radwóra) i přišel r. 1854 do semináře, jejž mají katoličtí Lužičané na Malé Straně. V Praze vystudoval gymnasium i lékařství, zde poznal českou literaturu a zejména poesii, zde vůbec tak přilnul k českému životu, že se rozhodl usadit se v Čechách. Vliv český jest v jeho literárním díle velmi patrný. Hned v prvním roce své literární činnosti (1862) přeložil Klicperovu veselohru Robovín Čtverrohý, jejíž provedení stalo se základem lužicko-srbského divadla (překlad vyšel tiskem v Časopise Matice Srbské), později překládal i drobnější povídky (knižně vydal Pravdovu povídku Ženich se čtyřmi sty). Ve vlastní tvorbě šel v českých stopách v balladě a v písni milostné: vliv Čelakovského, Erbenův a Hálkův patrný. Po několika dobrých pokusech balladických odvážil se i na větší pokus epický, který mnoho sliboval. Byla to lyricko-epická báseň Kral Přibyslaw (1868), vracející se v dávno uplynulé doby bojů polabsko-srbských Slovanů za samostatnost. Podle kronikářské pověsti vládl v druhé polovině X. století v okolí zhořeleckém kníže Crescentius, jehož slovanské jméno by tedy mohlo zníti buď Přibyslav nebo Rostislav. Hradu jeho Němci dobyli a kníže sám při tom padl, nebo — jak někteří vykládají, uvádějíce tuto kronikářskou pověst s lidovými pověstmi dolnolužickými o nejmenovaném »lužicko-srbském králi« — unikl do dolnolužických Blat a tam si založil nové panství. Na tomto mlhovitém podkladě Čésla vytvořil svoji báseň ve třech zpěvích, z nichž prvý líčí Přibyslavovu moc a slávu i potěchu jeho života, dceru Ladu, druhý vpád nepřátelský do země a třetí zkázu hradu. Lada hyne, kníže sám však uniká, tak že nepřítel vidí, že »není ještě konec lužicko-srbského života«. Báseň končí apostrofou hradu Přibyslavova: nebude tam sice již nikdy korunován srbský kníže, ale jeho duch oživí jeho národ, že znova vyroste lužicko-srbská lípa a vzejde naděje lepších dob. Po tomto pokusu se mladý romantik záhy odmlčel. R. 1872 — deset let po svém vystoupení — ozval se naposled. Téhož roku, kdy zemřel Handrij Zejleř. Nástupcem Zejleřovým, jak tehdy v Lužici očekávali, se Čésla nestal — ten té doby Lužickým Srbům dospíval v jiném studentu pražského lužického semináře: v Jakubu Bartu-Čišinském. Čésla přilnul k životu českému, třeba své rodné řeči a země nepřestal proto milovati. S jakou radostí sledoval mladý ruch lužický, viděl jsem před lety (tuším r. 1902), když přispěchal do Prahy na lužicko-srbský večer (v Národním domě vinohradském). Bylo to naše první a jediné osobní setkání. Dobré srdce zářilo z očí Čéslových, rozjasněných radostí, že po dlouhé době zase hovoří lužicky a o Lužici. — Tam bude ho vždy čestně vzpomínáno; v dějinách lužicko-srbské literatury má pojištěno čestné místo, byť se byl přes první pokusy nedostal. Byly to však pokusy na tehdejší dobu odvážné a zůstavily patrnou stopu.

Smrti Čéslovy bude v Lužici upřímně želeno, ale ne s tou drásavou bolestí, s jakou je tam právě přijímána zpráva o úmrtí muže z mladého pokolení, Františka Krale. Čésla byl Lužice vzdálen již skoro půl století, mladé pokolení ho vlastně již ani neznalo (»Král Přibyslav« je dávno rozebrán a ostatní básně Čéslovy nikdy vůbec ve sbírce nevyšly) — ale Kral byl z nejmladšího pokolení (narodil se 26. listopadu 1886 v Radwóru) a stál v nejednom směru v čele jeho řad. Proto každým lužickým vzdělancem i každým uvědomělým Lužičanem vůbec bolestně zatřásla zpráva »Katholského Pósla« a »Serbských Nowin«, že Franc Kral padl 25. září 1915 při útoku na výšinu č. 70 u Arrasu (nedaleko výšiny Loretty, častěji ve zprávách německých poslední dobou uváděné) a že byl pochován na městském hřbitově v blízkém Lensu. Zpráva došla Lužice, kdy Kral dávno byl již pod zemí. S ním je tam pochována mnohá naděje nejmladšího národního hnutí hornolužického. Kral, syn učitelský a sám učitel, vyšlý z lidu (matka jeho, rozmilá, úsměvná Hornolužičanka, chodila stále v lidovém kroji) a vychovaný mezi lidem přilnul k tomuto lidu celým srdcem a věnoval se mu všemi silami své živé povahy. Již jako budyšínský seminarista počal pro něj pracovati — a to s počátku pro jeho děti. Ujal se s ohnivou horlivostí práce, která byla dosud konána málo soustavně, věnoval se literatuře pro děti. Založil jim časopisek Raj (s nímž souběžně s počátku vycházela i Zahradka), vydával jim i kalendář Nadějl (»Nadźija) — a způsobem živým a dětskému duchu přiměřeným budil v dětských dušičkách lásku k srbské četbě. »Vy budete jednou později státi, kde my dnes stojíme, vám jednou bude přičiňovati se a působiti pro náš milovaný lužicko-srbský národ. Kdo by tvořil srbský národ, kdybyste vy věrně nezachovali svaté dědictví našich praotců: lužicko-srbskou zemi, řeč a obyčej?« Tak napsal dětem v úvodě k prvnímu ročníku Naděje známý již dětem Rachlowc (pseudonym Kralův) — a týmž duchem naplňoval vše, co dětem vydával. Od dětí srbského lidu záhy obrátil se k lidu samému, s vrozenou sobě živostí a čilostí věnoval se práci organisační na lužickém venkově. Zprvu jen v katoli-

cké Lužici, později také v evangelické, a to nejen saské, nýbrž i pruské. Překládal a upravoval divadelní hry pro vesnické ochotníky, vydával i cizí práce toho druhu (zemřelých pracovníků Andrického a Dučmana) — a ponenáhlu stal se vydatnou hybnou silou všeho spolkového života lužického. Vzbudil nový ruch spolkový na lužickém venkově, lužicko-srbské spolky (»serbska towařstwa«) počaly vznikat i tam, kde dosud národního života skoro nebylo. Vznikla jich v posledních několika letech řada a všecky mají se čile k životu. Zde však ještě se nezastavilo Kralovo snažení: obrátilo se potom k semknutí všeho spolkového života lužického v pevnou soustavu, v jednotu. Tu měl již Kral na zřeteli i Dolní Lužici. Tak založena Domowina, ústřední svaz lužicko-srbských spolků. Instituce ta nemohla se zatím ještě vžít a osvědčit svou buditelskou sílu, ale již fakt, že se objevila, byl v lužickém životě nadějný. Nedím, že Kral konal všecku tuto práci sám, ale jisto jest, že byl při všem účasten a při všem podstatnou, ne-li hlavní silou. Jeho smysl pro soustavnost a organisaci ukazuje knížka Serbske dźiwadlo, vydaná před válkou. Je to příručka pro lužicko-srbské ochotníky, která však otvírá pohled i do spolkového života lužického vůbec. Kralova schopnost organisační povolala jej i k úkolu redaktora Lužice po smrti J. Čišinského. Ač nebyl básníkem ani vůbec spisovatelem z vnitřního povolání, řídil přece Lužici dobře, udržuje ji v živé souvislosti s lužickým životem. Dobrým vzorem v té práci byl mu Andricki i sám Čišinski), jenž mu ostatně jistě byl vzorem v jeho činnosti mezi lidem. Andricki arci nad něbo vynikal mocí slova a duchem vysokého vzletu a širokého rozhledu — ale národním nadšením a vroucí oddaností lužicko-srbským ideálům vyrovnal se mu Kral úplně. Ke své práci se již nevrátí. Lužica osiřela v několika letech potřetí: zemřel Andricki, odešel Čišinski — a nyní Kral. Daleko od Lužice byl pochován. Kdo ujme se za něho práce, až se vrátí její doba...? Kdyby mohl, odpověděl by na tuto otázku sám slovem, které jej pohánělo k činnosti a jímž nazval své dětské kalendáře. Adolf Černý.

* **Ochuzování jazyka!** Kterýsi lstivý a potměšilý ďábel nasil nám do řeči několik hanebných, protože bezmyšlenkovitých slov, aby jimi jazyk ochudil. Dnes mi náhodou napadají dva takoví vetřelci: zamlouvat se a úporný. Pokud se pamatuji, poprvé jsem našel sloveso »zamlouvat se« v knize katechety Matěje Procházky. Byl jsem tehdy ještě gymnasijní student. Slovo se mi nelíbilo, neboť jsem věděl, že zamlouvat může člověk, když provodil něco nevhodného nebo prostořekého a že člověk si může zamluvit něco, co chce později koupit, co není ještě hotovo a p. Na př. zboží u prodávajícího, sedadlo v divadle, dozrávající ovoce. Ale rozumět slovu zamlouvat se ve smyslu líbit se bylo proti mému cítění. Někdo se může vemlouvat do mé přízně, ale zamlouvat se mi nemůže. A toto prázdné slovo, nemastné a neslané, opanovalo v našich dnech pole, vytisknuvší řadu slov dobrých, jadrných a výstižných. Obraz se nám dřív líbil, zpěv nás dojímal, kniha nás chytla, krajina vábila, zboží se hodilo. Místo toho čteš dnes bezpohlavní, vyšeptalé, suché sloveso: obraz se mu zamlouval, zpěv se jim zamlouval, kniha se zamlouvá, krajina se zamlouvá, zboží se jim zamlouvalo, vtip se jim zamlouval a čert ví co všechno, jen aby lidé nemusili myslit a měli lacinou patronu pro lenost. Podobné vymiškované slovo je přídavné jméno úporný. Otravuje mne a pronásleduje nějakých deset let. Vzato je tuším z rukopisu královédvorského. Jindy jsme četli o tuhém boji, o houževnatém odporu, o tvrdošíjném zápase, o namahavém pochodu, o zákeřném hladu, o neúmorných pracích, o nezmarném zdraví... na všechno si nelze ani rázem vzpomenout. Buďte však jisti, že místo všech těchto příznačných, přiléhavých a jadrných odstínů najdete v knihách i novinách jediné plakátové slovo: — úporný, úporná, úporne. Jsme schopni si zjednodušit bohatý jazyk náš touto cestou, že vystačíme na celý život se 150 slovy jako černoši.

* **Paní Marie Hübnerová** začala 20. října opět své pohádkové hodinky, jimiž obětavě přispívá na rodiny po padlých vojínech, a jejích recitaci ať nepomine nikdo, kdo chce poznat, co dramatického života, co rozličných postav a jaký bohatý myšlenkový obsah vězí v národních pohádkách. Není to jistě jediný způsob, jímž lze pohádky přednášet a vypravovat, ale nikde jako u pí. Hübnerové nevyvstanou výjevy pohádkové s tou hmotnou zřetelností, s tou rušností ani s tou ethickou a povahovou závažností. Co je to na př. její pohádka o vajíčku, kde řada lidí postupně naříká a vzdává se vší práce pro rozbité vejce, jež snadno bude nahrazeno jiným! Celý svět marných pošetilých vzdychalů udělá z toho pí. Hübnerová: rozeznáváme tváře, vidíme posunky, třídíme stavy, — La Bruyère ve svých Caractères vynoří se v paměti, zčeštěn a zmodernisován.

* **Páté přes deváté.** V Kloboucích u Brna uspořádali známí místní pracovníci musejní výstavku uměleckou ve dnech 10.—17. října. Výstavka měla ukázat především práce malíře Švyhnosa a sochaře Poláka. Pan Švyhnos je správcem berního úřadu v Kloboucích, pan Polák je rodák z blízkého Krumvíře. — Pomocný fond literátů a žurnalistů (při Ústředním spolku českých žen v Praze, Spálená 34) zakončil právě prvý rok své působnosti. Rozdal za ten rok literátům a žurnalistům (dříve také výtvarníkům) 15.000 K. Pomocný fond spravují zástupci Máje, Jednoty novinářů, literárního odboru Umělecké Besedy, Ústředního spolku žen atd. — Dovídáme se, že prostředky tohoto fondu vysýchají . . .

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Několik adres. Prosím, aby se nikdo redaktora neptal, smí-li mu poslat příspěvek. Předně nekupuje se zajíc v pytli, a za druhé redaktor vypadá jako nezdvořák, když na takové dopisy neodpovídá. Pošli — uvidím! — **Česká inferiorita.** Na takové polemiky není vhodná doba a je to vlastně pletka. — **Mladý student, domnívající se, že má talent.** Je to v pořádku: dostat básně, za něž musím platit pokutu, protože nedostatečně frankovány; dostat básně a nevědět, co je v nich, protože jsou tak škrábány, že každé třetí slovo nečitelné? I talentovaný student může mít způsoby. — **V. A. Jarol.** »Podivný odkaz zemřelého přítele leží na mém stole. Lebka. Dnes ráno ji přinesli a nemohu se na ni vynadívat.« Tak začíná Vaše meditace. Nepotřeboval jsem dále číst tu nepravdu, ale přece jsem ji přečetl, abych Vám mohl říci, že každá řádka Vaší meditace je nepravdivá. A to nejsou slibné začátky beletristovy. — **a—** Neuveřejním Lemaitra; rukopis v administraci. — **F. B. K.** Neuveřejním. — **K. Jamín.** Chatrné. —

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha.

Upisujte III. válečnou půjčku!

Na všechno obyvatelstvo naší milované vlasti znovu vznáší se výzva: „**Opatřte prostředky, kterých potřebuje k vítěznému ukončení války!**"

Déle jednoho roku stojíme společně s naším spojencem proti celému světu nepřátel, který vytkl si zničiti nás. Mohutné činy zbraní našeho vojska i loďstva, neobyčejné výkony hospodářské dodávají prvnímu válečnému roku a poskytují zároveň záruku, že světová válka skončí vítězně pro nás.

Těžké úkoly však ještě nás čekají!

Naši synové, naši bratři nasazují venku v poli svůj život za vlast. Úkolem nás, kteří zůstali jsme jest opatřiti nové peněžité prostředky, abychom svým nepřátelům znovu postavili před oči nezlomnou sílu naší říše a neochvějnou vůli zvítěziti.

Jest příkazem cti pro každého v této veliké, pro naši budoucnost rozhodující době, vlasti všemi sloužiti a pomáhati, a kdo výzvy této uposlechne a válečnou půjčku upíše, nepřináší oběť, nýbrž dává zároveň svému nejvlastnějšímu zájmu, nabývaje hodnot naprosté jistoty a skvělého zúročení.

Protož: **Upisujte válečnou půjčku!**

Upisujte sami a pomozte získávati liknavé! Záleží na každém i nejmenším úpise. Každý **musí** dle nejlepších sil a majetku přispěti ke zdaru velikého díla. Také výsledek III. válečné půjčky musí se naším velikým rozhodujícím vítězstvím.

Třetí daně prostá $5\frac{1}{2}$%

RAKOUSKÁ

VÁLEČNÁ PŮJČKA

splatná dne 1. října 1930.

Podepsané banky přijímají

upisovací přihlášky

tí daně prostou $5\frac{1}{2}$% rakouskou válečnou půjčku v upisovací lhůtě od **7. října až včetně do listopadu 1915.**

Upisovací kurs činí **93'60** a snižuje se tím, že banky vzdaly se provise, o $\frac{1}{2}$% na **93'10.**

Vzhledem ke kursovému zisku, který proti emissnímu kursu resultuje ze splaceného kapitálu jmenovitým obnosem, skýtá půjčka

roční zúročení více než $6\frac{1}{4}$%.

Upisovatelům povolují se **co největší úlevy a výhody** ve splácení a případném **lombardování.** Bližší podmínky obsahují **oficielní prospekty,** jež možno obdržeti u všech bank.

V PRAZE, v říjnu 1915.

Česká eskontní banka.
Česká průmyslová banka.
C. k. priv. česká banka Union.
...a Anglo-rakouské banky v Praze.
...a c. k. priv. rakouského úvěrního ... pro obchod a průmysl v Praze.
Zemská banka král. Českého.
Živnostenská banka v Praze

Filiálka c. k. priv. banky pro země rakouské v Praze.
Hospodářská úvěrní banka pro Čechy.
C. k. priv. banka a akciová směnárni společnost „Merkur" filiálka v Praze.
Pražská úvěrní banka v Praze.
Vídeňská bankovní jednota filiálka v Praze.

(Místo zvláštního oznámení.)

VŠEM, kdož znali naši drahou, dobrou, nadanou nejstarší dcerku

ANINKU,

s bolem sdělujeme, že umořena spálou dnes svou něžnou dušičku vydechla.

V CHÝNOVĚ, 20. října 1915.

KAREL a ANNA SVOBODOVI

48

ROČNÍK I. V PRAZE 5. LISTOPADU 1915. ČÍSLO 6.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

Rembrandt: Podobizna nějakého starce. Florencie (Galleria Pitti).

O NÁVRATECH.

Je prosáklé studeným deštěm, rozšumělé skučícím větrem, nevrlé bledými tvářemi chodců to nedělní říjnové odpoledne, a zdá se ještě smutnější při pomyšlení, že ani děti nepůjdou dnes ze školy a nenaplní ulici bezstarostnými hlasy.

»Maško! Maškóóó!« volá do průjezdu sousedního domu čtyřletý domovníkuv Jeník, ale Mařka se neozývá. A pak už jen jedno jediné mne čeká, kdykoli přistoupím k oknu: Déšť, listí žlutě vířící vzduchem, nečetní chodci, kteří kamsi pospíchají.

Podobné jejich temným, v mlze předčasného soumraku se rozplývajícím stínům jsou mé myšlenky. — »Všichni kamsi pospíchají — —« a dlouho tiše chodím samovazbou svého pokoje. — »Ne, vracejí se! — Všichni se vracejí! — Na každého nebo každou z nich někdo čeká, a potom řekne v rozhorlení, které je jenom skořápkou lásky: »Že už jdeš!« A potom se rozhorlení i odpověď rozplynou v dvojím úsměvu, a dovrší se ta podivuhodná věc, která se jmenuje návratem.«

Chodím dlouho tiše samovazbou svého pokoje a myslím si, že bych se chtěl konečně sám někam navrátit. Soumrak houstne a šíří se ze všech koutů, a s ním jako by chladné ruce sahaly k nitru. Myšlenky mechanicky se rozvíjejí a splétají: — Je mnoho různých návratů, ale všecky jsou podivuhodné. Něco o nich četl jsem i v pohledu zvířat. Můj bože, kolik to už je let! Přinesli ho k nám jako malé štěně, celé černé, jen s jedinou bílou skvrnou na vypuklém čelíčku, na němž se tak směšně krabatila kůže. Byl už statný mladý pes, když provedl dvakrát po sobě to darebáctví s kuřaty. Služka se necítila hněvem, když spatřila už druhé zakousnuté, a polila ho vařící vodou, jak ji právě nesla do prádelny. Plazil se po břichu a kňučel tak úpěnlivě jako když dítě pláče. Potom jako by se po něm země slehla, a trvalo to řadu dnů, než byl objeven ve vzdálené vesnici. Odtamtud pocházel a tam se dovlekl v bolestech do boudy své matky. Nyní tam ležel, ještě zpola omámen, a ona ho lízala po celém těle, nevšímajíc si až na temné výhrůžné zavrčení nás diváků ani v nejmenším. Vím, že jsme tehdy mnoho mluvili o tom návratu, v němž zvíře i po letech uhodlo jednu jedinou cestu, rozpomnělo se na ni, když bylo šíleno bolestí. — Je mnoho různých návratů!«

Chodím pokojem, jenž zcela již z t e m n ě l, a myslím na jiného psa, bílého ovčáka, a na jedno ráno, kdy on jediný vyběhl za mnou odcházejícím. Znali jsme se nějaký čas, a musil jsem po něm házet kamením, když jsem chtěl, aby se vrátil, — on jediný, který mne vyprovázel z domova. Dal si konečně říci, ale ještě dlouho jsem viděl jeho chytrou bílou hlavu, jak nepohnutě seděl prostřed cesty a díval se za mnou, — on jediný. — Je mnoho různých návratů!«

Na ulici rozsvítili plyn a bledé reflexy od oken lehly stropem mého pokoje. Ale v scenerii deště, listů vířících ve větru, nevrlých chodců a zimy sahající až k srdci nic se nezměnilo, a já pokračuji v procházce pokojem a v myšlenkách o návratu: »Znal jsem před lety jednoho hocha, tehdy kvintána, bydlil u staré dobré tety a neměl v úmyslu dělat jí zármutek. Slovem, byl to řádný hoch. Ale právě v té době, kdy se v duši chlapcejinocha probouzí nový život, do jejich třídy přišlo několik nových spolužáků ze sousedního většího města, a ti znali mnoho slov vábivých pro všechny, v nichž právě procitali muži. Sblížil se s nimi, a po několika dnech vracel se za deštivého večera z odlehlé končiny města s hořící hlavou a se sklopeným pohledem. Čím blíže přicházel k domu své tety, tím těžší mu byly kroky, a když stál už před prahem, říkalo mu cosi v jeho nitru, aby šel zadním vchodem. A pak ještě musil odbočiti do zahrady a chodit tam neslyšně tak dlouho, dokud oknem neslyšel tetu, jak se ptá sama sebe: »Kde jen dneska vězí ten hoch?« Vešel tedy a pozdravil, drže se co nejdále od lampy, ale teta přece udiveně zvedla hlavu: — »Je ti něco?« — »Ne,« řekl stisknutým hrdlem a odešel před jejím mlčelivým, vytrvalým pohledem do vedlejší místnosti. — Jsou různé návraty!«

Ulice nyní již úplně vymřela, jen dešťové kapky stékají stále stejně po skle okna i lucerny naproti, a žluté listí, teď černé proti plynovému světlu, sráženo větrem stále stejně snáší se k dlažbě s řídnoucích akátů. Jsou to stále tytéž myšlenky, jež se navazují na sebe, a vlastně jen jediná myšlenka — o mnohosti návratů, o bohatství vyřčených i zamlčených citů, které jest v nich, o největší jejich radosti a o jejich tragice. Jsou návraty okamžiku a návraty let. Znal jsem syna, který už dávno byl tvrdý, ba spíše docela bezcitný k svému otci, a zůstal takový i za jeho vleklé nemoci, dokud jednou neočekávaně nevstoupil do otcovy ložnice a neuviděl, jak on sedí na posteli hrozně jaksi sestárlý, shroucený do sebe a droboučký jako hoch, — jeho kdysi tak silný otec. Tak ho dosud nikdy nedovedl uvidět. A potom nějaká tajemná síla, jež byla mocnější než ostych probuzeného citu, nutila syna, aby hladil ta drobná, shroucená záda a opakoval znovu a znovu jediné jméno hlasem plným vzlykotu, hlasem stále se přerývajícím: »Tatínku!« — To byl návrat jediného okamžiku, ačkoliv nemohl býti zapomenut lety.

Ale jsou návraty, které pouze v letech mohou uzráti a okamžikem vyznívají. To jsou návraty z ciziny do vlasti. Pamatuji se na jednoho dělníka, který pravou bouří nadšení uvítal harmonikáře za českým pomezím a chtěl si dát hráti národní písničku za písničkou. — »Vždyť jedu z ciziny!« řekl na protest spolucestujících ve vlaku, a mluvil o řadě let, která tam prožil. Nepomohlo to docela, k hanbě všech nás, kteří jsme tehdy dostatečně nechápali psychologii návratu.

— — Jest mnoho různých návratů! Také takové, které vždy zůstanou jen snahou, jenom snem. Myslím na ně nyní, kdy mé kroky znějí už do noci, — myslím na ně a na největší z nich, který bible napověděla vyzváním: »nebudete-lí jako děti!« Myslím na návrat k prosté, prvotní radosti ze života, kterou znala dětská léta, na návrat k slunci, které jim svítilo, a bylo zároveň vnitřním světlem všech tváří jimi viděných.

Ale sluncem tím byla tehdy patrně sama dětská duše, čistá a nevědomá, promítající svoji čistotu a nevinu své nevědomosti do celého vnějšího světa. Není tedy návratu ze samovazby vybudované poznáním let! — a já se snažím smířiti se

s touto poslední myšlenkou o tragice největšího návratu.

Než do oken dešťovými krůpějemi a svadlým listím bije potom vítr tak poplašně, že je třeba přehlušiti myšlenku myšlenkou. A já znovu počínám chodit prázdnem své samovazby a říkám si co nejhlasitěji:

»— Bylo by dobře konečně se již někam navrátit. Bylo by dobře —!«

A venku temnou nocí souhlasně skučí podzimní vítr.

Jaroslav Svoboda.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XIII. RUDÝM MOŘEM DO ADÉNU.

Většina cestujících z naší lodi v Port Saidu vystoupila, jedni, aby si prohlédli Port Said, druzí, aby loď nadobro opustili, dosáhnuvše cíle své cesty. Port Said, jak jsem jej viděl z paluby, úplně mne zklamal, právě jako celé africké pobřeží, pokud je bylo možno z naší lodi sledovati. Skupina evropských domů odpuzovala mne z povzdálí do té míry, že jsem ani neuznal za dobré jít se do města podívat. Také Hněvkovský zůstal na palubě. Přístav sám nelišil se od přístavů našich, až na ty lidi, kteří se tu okolo hemžili. »Alespoň nějaké palmy kdybych uviděl,« pravil jsem si, »snad bych také se šel ven podívat.« Zůstal jsem na palubě, pochutnávaje si na egyptských cigaretách, a sledoval jen přístavní ruch. Ani jsem netoužil sbírati turistické dojmy a pozoruje tak život arabských dělníků, viděl jsem něco, co neviděli zase ti, kdož rychle proběhli několika ulicemi města. Můj klid nešel na mysl žvatlavému Teufeldruckovi, který mi nemohl odpustit, že já — malíř — nejdu se podívat do města; to že bych teprve prý viděl věci! Při tom ukazoval mi tropický klobouk, jejž si koupil, a šimral mne pštrosím pérem pod nosem. Potom je podržel s komickým postojem před mýma očima, volaje: »No? co? to by se nemělo vymalovat?«

»Čert aby tě už vzal,« povídám mu hlasitě po česku, a on na to, nevěda, co říkám anglicky: »Jéz, jéz.« Většina pasažérů, kteří se na loď vrátili, aby v cestě pokračovali, přinesli si z města tópi (tropickou helmu), jak tomu říkali. Pasažéři druhé třídy jeli vesměs do Port Saidu, takže společnost hodně prořídla. Vyjímaje kapitána, lodního lékaře, tři Angličany s dámou a toho Teufeldrucka, nezůstal již nikdo na lodi. Ovšem, ve třetí třídě byli ještě Habešané, kteří jeli až do Džibuti, nedaleko Adénu, a odtud pak do Somálska a Habeše.

Bylo asi 6 hodin večer, když zase ustal veškeren ruch na lodi i okolo ní, když zavládl zase bývalý pořádek a když loď mohutným hlasem sirény oznámila, že opouští přístav. Nikdo se s námi tentokráte neloučil, pouze na přeplněné ohromné anglické lodi, která právě do přístavu vjížděla, dav lidí mával šátky a voláním nás pozdravoval. Zvolna míjeli jsme parníky, odhadujíce dle vlajek, kterému státu která přináleží. Konečně vyjeli jsme z přístavu a pluli hodně širokou úžinou, po jejíž obou stranách zřeli jsme písčité břehy a močály.

Byl zase zcela klidný letní večer, slunce chýlilo se k obzoru. Vzduch, který vanul, byl takřka horký. V kabinách bylo nesnesitelné dusno přes to, že v nich stále pracovaly elektrické větrníky. Celé dvě hodiny, co jsem stál na palubě, krajina neměnila svou tvářnost. Po obou stranách úžiny táhly se nekonečné písčité pouště, někdy zjevila se pouze ojedinělá palma. Také jsem zpozoroval, že po břehu vede železnice, neboť právě hnal se tam stejným směrem s námi vlak plnou parou. Po krvavém západu slunce nastal úplný večer. Ve všech oknech jedoucího vlaku zářilo světlo. Z komína lokomotivy vybleskovala záře, která osvětlovala kotouče vycházejícího dýmu, protkávaného sršícími jiskrami. A již jeden ze služebnictva oznamoval zase zvoncem, že se podává večeře. I na jídle bylo patrno, že jsme dosáhli afrických břehů, neboť mezi jiným bylo podáváno tropické ovoce, jako banány, ananasy a j. Kapitán nebyl zase přítomen večeři, neboť musil být ve službě, když jsme vjížděli do průplavu Suezského. Siréna, která začala houkat, vyrušila nás všechny od večeře, abychom se šli podívat, co to znamená. Když jsme vyběhli na palubu, oslnilo nás světlo reflektoru, pocházející z lodi, která jela proti nám a kterou osvětloval zase náš reflektor. Houkáním sirén obě lodi se navzájem dorozumívaly. Úžina, kterou jsme se protahovali, nebyla širší než co dvě velké lodi mohou se vzájemně vyhnouti. Každá loď, která jela proti nám, zastavila se, kdežto my jsme nesmírně pomalým tempem jeli. Vyhlíží to jako pocta lodím, které přijíždějí z Evropy. Celou noc, každou čtvrt hodiny i častěji, potkávali jsme nějakou cizí loď. Je to tak časté, že pasažéři se již ani vzájemně nepozdravují.

Z pouští, které se rozprostírají po obou stranách průplavu, zavanul tak horký vzduch, že nikdo z pasažérů nemohl spáti

v kabině a každý vlékl svůj uzlík po schodech na palubu, aby si tam někde rozestlal ke spaní. Chvíli co chvíli budilo nás prudké oslnivé světlo reflektoru a hlas sirény. Nemoha dobře usnouti, procházel jsem se po lodi a zašel jsem se opět podívat mezi Habešany. Avšak rychle jsem odtamtud odešel, vida tu ležet v objetí dívky a jinochy, kteří prožívali tropickou noc. Vrátil jsem se na své místo, nedaleko pověstného Teufeldrucka, který vida mne celého světlem ozářeného, volal, že bych to měl vymalovat. »Spějí, fotr,« napomínám ho po česku. A on na to: »Vós?« »Slíp vel,« povídám po anglicku (píši, jak se vyslovuje: Spěte dobře). On zase: »Jéz, jéz.« (Ano, ano.)

Noc tato byla nekonečně dlouhá, každý se převaloval, potil se, vzdychal. Zvláště pan Zábava, jak jsem tomu zvěrolékaři říkal, dovedl zazívat tak hlasitě, že se nikdo v okolí nezdržel poznámky. Konečně svítalo. Dálo se to s neobyčejnou rychlostí a než jsme se nadáli, slunko se vyhouplo nad nekonečnými pouštěmi, kde byl písek naván v podobě sněhových závějí.

Po břehu, kde chvilemi aspoň zazelenala se skupina chudobných palem, letěli na koních dva arabští jezdci směrem k Suezu, kde za nedlouho asi na hodinu stála naše loď.

Když opustili jsme Suez, celý den ještě bylo možno sledovat vysoké, hornaté pobřeží Arabie se strany východní, Afriky se strany západní. Barva břehů byla žlutočervená, moře modré. I další noci byly nesnesitelně parné, dni oslnivě slunné. Na druhý den břehy však již úplně zmizely z obzoru a pluli jsme zase širým, modrým mořem.

Pátý den, co jsme odjeli z Port Saidu, objevil se na obzoru zase světložlutý pruh země, ke kterému loď spěla. Habešané nebyli k poznání. Mluvili s prudkými pohyby a divokým rozčilením. Vlasy nečesané, čisté bílé přehozy přes těla, ženy celé šafránově ožlucené. Hrdla, ruce i nohy ověšeny spoustami primitivních šperků. Na zemi přepočítávali hromady zlatých paundů (liber), které na cestách vydělali. Musil jsem jim závidět, neboť takových paundů měl jsem jen 6 = 144 korun, a to pro dva lidi, z čehož ještě připadne téměř polovička na nápoje, kouření a hlavně na zpropitné za dobu jednoho měsíce, než dojedeme na Ceylon.

Když loď naše zastavila v moři nedaleko Džibuti, vlasti našich Habešanů, a když nám oznámil kapitán, že se tu zdržíme až do odpoledne, rozhodl jsem se loď na tu dobu opustiti a podívat se na domorodé město Afričanů.

V přístavní části Džibuti stálo několik budov náležejících francouzským úřadům. V těch arci žádné zalíbení jsem nenašel, avšak za nimi rozkládalo se na poušti vlastní domorodé město Džibuti, v jehož primitivních ulicích, ve výhni slunce, ve žhavém písku stál jsem u vytržení. Město! Je to několik set domečků upletených z palmového listí, které nevím ani kde se tu vzalo, protože ni jediného stromu daleko široko jsem nespatřil. V ulicích, může-li se tomu tak říkat, hemžili se čokoládoví Muslimani, většinou tak od slunce vysušení a hubení, že jejich nohy podobaly se hůlkám, nebo čapím nohám. Kosti jejich byly potaženy suchou černou koží, která šustila, když jsem po ní přejel rukou. Muži měli na hlavu i na tělo většinou lehké mušelínové bílé neb barevné přehozy. Celé skupiny žen, mužů a dětí válely se v písku, pokud možno v nepatrném stínu, jejž vrhala na zem slaměná bouda. Některou ulicí kráčeli dva nebo tři velbloudi, kteří svojí postavou převyšovali stavení domorodců. Jejich klidná, vážná a kolíbavá chůze vskutku podobala se korábu na poušti. Na jiném místě umístěna byla celá velbloudí karavana. Těla velbloudů líně a bez pohnutí ležela na písku, málo se od něho barvou lišíce, jen dlouhý krk trčel do výše, na kterém se otáčela zvolna hlava, s neobyčejně jasnýma a čipernýma vyboulenýma očima, s výrazem dobroty.

Některé boudy zřízeny byly jako kavárny, majíce podobu kůlny se tří stran uzavřené. Každá byla domorodci v pravdě natřísknuta. Z některých domků vybíhaly za námi domorodé nevěstky, které se nám nabízely, odhalujíce na hlučné ulici své vnady. Jinde v písku a v žáru slunce váleli se po celém těle nemocní žebráci. Z některých domů vytékaly zapáchající potůčky, a chvíli co chvíli hrozný zápach uhodil člověka přes nos. Jakž by zde neřádila epidemie cholerová? Právě, když jsme zahýbali mimo jednu kavárnu, šel proti nám zástup lidí, v jehož středu na všechny strany oháněl se náš Němec, s helmou na hlavě a s velikým slunečníkem nad sebou. Stal se tam obětí nevěstek a obchodníků a způsobiv za to výtržnost, byl nyní terčem posměchu a vtipů celé ulice, která ho provázela. Jakmile jsme spatřili, že by nás chtěl volat na pomoc, honem jsme se ztratili, abychom se nedostali do stejné s ním situace. Když jsme tak asi hodinu procházeli učiněným peklem, nemohl jsem již déle slunce vydržeti. V hlavě mi jen hučelo a

ve spáncích krev hlasitě bubnovala. Ačkoliv jsme přiznávali, že ty evropské tópy (helmy z korku) jsou výbornou ochranou proti slunci, přec nechtěli jsme si jich pořídit, nepovažujíce se za evropské turisty, ale za lidi, kteří se hodlají zdejším poměrům úplně přizpůsobit.

Po této neobyčejné procházce rozloučili jsme se s Habešany, kteří s námi jeli po lodi, a vrátili jsme se na palubu. Loď brzy na to odjížděla. Po palubě chodil Němec všecek rozčilený a divý, každému vypravoval, co se mu přihodilo, jakoby žádal, abychom se postarali o nápravu džibutských domorodých nemravů. Ovšem že se mu každý po straně zasmál. Němec se stále ještě zlobil, když už zase loď brázdila vody Rudého moře, zanechávajíc za sebou dlouhou, bílou zpěněnou cestu, způsobenou lodním šroubem. Když i Habešané loď opustili, bylo na ní jako po vymření. Jen několik nás v prvé třídě. Na druhém břehu Arabie, který se přibližoval, bylo zřít palmovou vegetaci, která za krátko přestala. Asi za hodinu stáli jsme již v přístavu města Adénu.

Vlastního města Adénu nebylo vidět, pouze nad několika uhelnými skladišti a několika lloydovými budovami strměly vysoké hřebeny černých, holých, zubatých skal. Po stromu nebylo památky. Na silnici, která vedla z přístavu na úpatí těchto skal a která v nich kdesi v průsmyku ústila, zvedaly se kotouče prachu, neboť tam ujíždělo tryskem několik dvoukolových vozíků, vždy o jednom malém arabském koni, aby dostihly přístavu a odvezly několik z našich cestujících na krátkou prohlídku do vlastního města Adénu, který ležel za těmi čtvornými černými skalními hřebeny.

Rozhodl jsem se, že zůstanu na lodi. Budu tudíž o Adénu vypravovat až po dvou letech, při svém návratu do vlasti.

Musili jsme také šetřit korunkami, které nám zbývaly do začátku v nové vlasti, do přetěžkých začátků, jejichž konců jsme neznali.

✶

JAROSLAV ROKYCANA:

SPANILÁ JSI, VLASTI MÁ — —

Vzpomněl jsem si na píseň tu z let mládí, když jsem se probíral — opravdu s chutí a velikým ziskem — knihou profesora K. G. Volka: Geologisches Wanderbuch (nákladem B. G. Teubnera v Lipsku). Autor popisuje český útvar silurský a položil před ním výňatek z díla prof. Fraase: Vor der Sündflut.

» »Kdo kdy s porozuměním a s otevřenýma očima cestoval krajem českého siluru, dozná, že kraj ten je jediný svého druhu a nápadný mezi všemi krajinami Evropy. Jakoby ležel mohutný široký balvan z prastarých dob mezi Plzní a tokem Vltavy, svérázný to kus země, kde toky Vltavy a Berounky koryta svá zařízly.

Výše rozložená roklina, roubená žulovými stráněmi, skrývá se zraku daleko teprve za břehy labskými pod vrstvami křídového útvaru.

Sklon vrstev je veskrze značný, málokde pod 30°, nejčastěji až k 90°, a přece sledovati možno vrstvy ty v určité posloupnosti a přesnosti.

Kraje od Karlova Týna až k samé Praze jsou tak půvabné, že každý cestovatel nabývá přesvědčení, že nenajde v celé Evropě obrazu tomu podobného. A týmž dojmem působí i stará, silurová Praha královská s Hradčany, s věžemi a paláci.

S takovými obrazy, s jakými se potkáváme na březích Berounky, Vltavy a v královské Praze, s takovými obrazy nepotkáme se už nikde jinde, neboť jsou ojedinělé na naší pevnině, tak jako ojedinělý je ten silurový útvar, který tam na nás hledí zpod mohutných vrstev mnohem mladších hornin.« «

✶

THEODOR KÖRNER:

ROZLOUČENÍ SE ŽIVOTEM.

Když jsem v noci ze 17. na 18. června 1813 ležel těžce zraněn a bez pomoci v lese a domníval se, že zemru.

Ret bledý chví se — rána má je vřelá
a cítím v tluku srdce ochablého:
zde stojím na hranici žití svého. —
Jak, Pane, chceš, já vzdal se tobě zcela.

Tak mnohá vidina kol zraku spěla;
sen krásný bude nářkem pro mrtvého. —
Jen odvahu! Čím duše má se chvěla,
zde nemůže mít žití konečného.

A co mne tady svátostí svou jalo,
proč moje srdce mladým žárem vzplálo,
ať Svobodou či Láskou se to stalo:

Teď jako seraf před mnou plane skvěle; —
a jak se smysly tratí zvolna v těle,
dech odnáší mne k výši zružovělé.

Přeložil Václav Brtník.

LADISLAV QUIS.

II.

Význam jeho jest jinde.

V literatuře každého národa, byť byla sebe pestřejší, rozházená a na prvý pohled bez souvislosti, lze přece vystihnout snahu po pevné tradici. Tvůrci její tvoří ji mimovolně — zúmyslného přejímání pochodní z ruk generace starší silami mladšími není — ale stává se, že takový spisovatel přehlížeje časem svou dosavadní činnost a hledaje pro ni genealogii v literatuře, najde řetěz jmen, v nichž určitě cítí bít svou krev, vidí u nich způsob svého letu i cíl svých snah — slovem: pozná rodové příbuzenství.

Povolání existenční vedlo Quise z literárního střediska českého do malého venkovského města. Dokud byl živ velký přítel jeho Neruda, psal Quis verše, neboť Neruda byl neodbytným popoháněčem a zahálet přátelům svým nedovolil. Pro Humoristické Listy vynutil na Quisovi cyklus veršů o Hloupém Honzovi, pro Poetické Besedy Ballady, Písničky, Třešně; — když Neruda zemřel, Quis osaměl a umlkl. Činnost jeho byla uzavřena, začal vzpomínat. Dvojdílná Kniha vzpomínek, vydaná nakladatelským družstvem Máje, jest melancholickým epilogem původní činnosti Quisovy a přehledem jeho lidské pouti. A vzpomínky na drahého Nerudu jsou nejvřelejší partií knihy.

A pro sebe jako literáta začal hledat genealogii v dějinách našeho verše. Přišel k Havlíčkovi, jehož básnický význam vyzdvihlo několik roků před tím mladé tehdy hnutí realistické. Jenže se znalo v širší veřejnosti vlastně jen jmeno a slabý svazeček veršu a prosy Havlíčkovy, vydaný v zlých dobách Svatoborem (1870). Quis podjal se práce neuvěřitelné: v prázdných chvílích, které mu advokacie ve venkovském městě nechávala, vzdálen všech pramenů, odkázán jen na cesty do Prahy a písemnou pomoc dobrých lidí, začal shledávati básnickou činnost Havlíčkovu — a souhrn té práce vydal roku 1897 — Básnické spisy Karla Havlíčka u Šimáčka. Bylo to zjevení: kniha krásně vypravená, shledaná s láskou oddané duše, komentovaná pilností přímo německého professora — rázem jsme viděli, takto že musí být vypraveno vše, co v literatuře cenného máme, kniha ta že je vzorem pro všecka disiecta membra našich klasiků, nápravou dávných stesků bylo hnuto a krásně hnuto. Quis nám dal Havlíčka básníka, vydání jeho bylo mocným popudem a vzorem k monumentálnímu podniku Laichterovu Čeští spisovatelé XIX. století, v němž Quis vydal Havlíčka podruhé, tentokrát i s celou beletrií a kritikou jeho.

Za stejných podmínek připravil i korespondenci Havlíčkovu k tisku. Kniha má přes půldeváta sta stran, dílo píle ohromné — ale přece jen torso. Ne však vinou Quisovou: tiskové poměry a netečnost odběratelstva překazily vyjití dílu druhého. Ale i tak možno říci: ze všech Havlíčkových pomníků v Čechách jest tento Quisem postavený nejdůstojnější a nejdražší.

A takový pomníček, po případě pamětní desku, dal každému drahému jménu, u něhož se zastavil, hledaje svou genealogii v dějinách literárních. Vydal oba Čelakovského Ohlasy, Koubkovu Básníkovu cestu do pekel, Šolcovy Prvosenky. A zase: co tu práce, co tu lásky, jaká svědomitost! Na př. u Šolce — podívejte se na přehled otištěných prací Šolcových dle časového pořadu a místa jich uveřejnění na konci knihy (Prvosenky ve Světové Knihovně) — necelých devět stránek a kolik měsíců tuhé a nimravé píle v tom! Kdo by chtěl vydat Šolcovy spisy sebrané, sáhne jen po tomto seznamu a má dílo hotovo.

Pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávat silnice

bývá někdy skutečně až sebezapřením. A čest těm, kdož to dovedou.

A je zřejmo, že Quis musil postavit pomník i drahému svému Nerudovi. Všecko přikazovalo mu — svědomí jeho nejvíc. Že máme dnes důstojné a úplné vydání spisů největšího z našich klasiků, je zásluhou Quisovou. Že se vzdal advokacie v Přelouči a přestěhoval do Prahy, byl plán těchto spisů dojista jedním z prvých důvodů. Pokud zdraví dovolovalo, shledával a vydával díl za dílem — a Neruda každým dílem rostl jako pěstitel kulturního člověka českého — největší ze všech, co jich kdy náš národ měl. Když přišla nemoc, našel Quis spolehlivého pomocníka v Rožkovi, jenž dílo to dovedl dle jeho návodu a rozvrhu ku konci.

Taková byla literárně historická činnost Quisova. Činnost, jíž provází mnoho lopoty a jež přináší málo slávy. Ale zamyslí-li se člověk nad ní, nedal by ji za deset knih veršů, ba, často ani za celou původní činnost kteréhokoli slavného našeho básníka.

— by —

*

JASNÉ POJMY.

(Příspěvek ku slovníku vzdělaného člověka.)

O mladém pianistovi-virtuosovi Bedřich Smetana napsal: »Příroda nezná skoků, ani u hudebních talentů. Učiti se a učiti se, toť jediná rada, bez níž nic řádného se nedokáže. Učení nemá konce, praví Schumann ve svých zlatých domácích pravidlech pro mládež. Bylo by tedy pro našeho mladého koncertistu lépe bývalo, kdyby se byl ještě trochu učil, než vystoupil na veřejnost... Jeho vlohy mu pranic nezpomohou, nebude-li se s železnou pilností učiti.«

O virtuosnosti vůbec Smetana napsal: »Doba jednostranného virtuoství, kteráž mnohý marnivý talent místo do chrámu umění na bezcestí pouhé spekulace zavedla, bohudíky již jest na sklonku, a kdo nyní ještě srdce jímati chce, musí býti umělcem v pravém smyslu toho slova. Musí nám osvědčiti, že vznešená mluva takových duchů, jako byli Beethoven, Mozart, Schumann a j., jest také mluvou jeho srdce, že snažení jeho směřuje k nejvyššímu cíli a že mu nikdy nejde o pouhý prospěch, jakýž kyne z vrtkavé přízně obecenstva.« —

ŽENSKÁ BESEDA.

ZA ZDENKOU WIEDERMANNOVOU-MOTYČKOVOU.

Málo kdo věděl, že vážně churaví, jen několik bylo těch, kdo tušili, jak těžko žije. A proto zpráva o její smrti zasáhla jako blesk a lítost zaplavila nám nitro. Zdálo by se, že doba, v níž žijeme, učí nás s jakýmsi klidem přijímati temný zjev smrti, nyní tak častý mezi námi. Není tomu tak. Když neúprosná smrt vyžádá si život tak ušlechtilý, vysokým ideám, obecnému dobru, nesobeckým cílům zasvěcený, jako byl život této naší mrtvé vůdkyně a buditelky, přistupuje ku přirozené bolesti pocit bezmezné ztráty, nenahraditelné škody, silné lítosti, podobný asi pocitu nad zničením jedinečného díla uměleckého nebo jiného kulturního statku, jehož ztráta dotýká se ne jedince, ale širokého okruhu lidské společnosti. Ale když osušíme slzy první lítosti a mysl naše přestane se na okamžik zabývati smutnou událostí konce, kdy život zesnulé zjeví se našim zrakům jako uzavřený celek, neubráníme se dojmu harmonie a krásy, třeba truchlivé, která spočívá v té jednotné a ušlechtilé linii celého života Zdenky Wiedermannové-Motyčkové. Od svého mládí, pochopivši a plně procítivši bídu svého pohlaví, věnovala dílu jeho osvobození všecky své síly, svůj mozek i své srdce, neodstoupivši ani na okamžik, věrná a vytrvalá až do konce.

Ona věděla, co jest to »uměti se pro ideu odvažovati a uměti pro ideu trpěti.« Jí nebyla frasí tato slova Ellen Keyové, uvedená při založení Jednoty učitelek a ne nadarmo znovu připomenutá při ustavení Pokrokové organisace žen. Jí byla heslem tato slova, ano více, jí byla životním osudem. Ona se odvažovala pro zlepšení osudu tisíců svých sester, odvažovala se všeho, co může stihnouti nositele myšlenky pokroku, všeho, čím společnost šosácká, požívačná a sobecká trestá toho, kdo se odvažuje nésti světlo v holých dlaních. Nemusela zažíti osamocenosti, posměchu, nepřátelství, nedostatku, kdyby byla šla s mělkým proudem, kdyby se byla starala jen o své dobro, ale nebyla by tou Zdenkou Wiedermannovou-Motyčkovou, která, ač mrtva, bude žít navždy v srdcích tisíců žen i v úctyplné paměti mužů opravdu pokrokových. Odvažovala se i trpěla pro ideu. Trpěla neokázale, oddaně, jakoby samozřejmě. Nám je toho hrozně líto, vzpomeneme-li všeho, co zkusila, zvláště poslední dobou. A přece naše doba nedovede změřit její utrpení. To jednou až budoucnost odváží, jako odvážila utrpení Boženy Němcové. Pravím otevřeně, že neujdeme my současníci a současnice jejího soudu budoucnosti, že jsme jí, obtížené, lépe a více nepomáhali nésti její břímě. A přece, ač zdá se to protikladem k tomu, co jsem právě napsala, i v tom utrpení jejím je zákonnost. Nejdražší statky lidstva, svoboda svědomí, volnost národů, rovnost a bratrství, neplatily se nikdy lacino. Také snahy za osvobození ženy draho se platí. Zdeňka Wiedermannová-Motyčková je platila celým životem i svou předčasnou smrtí.

Jak byla tichou a pokornou trpitelkou, tak skromnou byla vůdkyní. Vlastní sláva, popularita, čelné postavení v ženském světě nikdy nebyly pohnutkou jejích činů. Byla hlasatelkou i první služebnicí své idey. Vším bylo jí dílo, vlastní osoba ničím; své vůdcovské místo častokráte chtěla opustiti, kdykoliv se jí zdálo, že by toho prospěch ženské věci vyžadoval, nebo že by se našla osobnost vhodnější. Ale nebylo a nebude lehko ji nahraditi.

Její snahy však nevyčerpávaly se otázkou čistě ženskou. Byla stejně oddanou učednicí jako horlivou propagátorkou a věrně lnula k zásadám toho, kterého po celý život uznávala za svého mistra a učitele, a kulturní i ethické snahy strany, k níž celým svým myšlením náležela, měly v ní nadšenou šiřitelku a obhajkyni.

U lidí, jichž práce věnována je veřejnosti, zapomíná se snadno, že činností touto, byť sebe intensivnější, nevyčerpává se ještě jejich život. Kdo znal Zdeňku Wiedermannovou jako publicistku, jako propagátorku snah feministických, jako řečnici, zakladatelku Jednoty učitelek, Dívčí Akademie, Pokrokové organisace žen, vydavatelku Ženské Revue a Práva Ženy, neznal jí ještě úplně. To mohl říci jen ten, kdo znal její velké lidské srdce, kdo věděl, jak tato žena veřejnosti veškerou svou láskou, celou svou duší kotví v kruhu své rodiny, jak bezútěšně později truchlí pro smrt svého choté, jak se přímo chví při myšlence na ztrátu dítek. I v tom je nám vzorem, záštitou, argumentem proti těm, kdo nám upírají ženství proto, že se domáháme plného lidství.

Buď s bohem, drahá, milovaná vůdkyně, a buď bez starosti o své dílo. Vychovalas dědičky své myšlenky, které s Tvým jménem na rtech půjdou vstříc novým bojům — a Ty již bez bolesti, tiše a klidně odpočívej! Věra Vášová.

PŘEKLAD ZE SOLOVJEVA.

(Vladimír S. Solovjev: Duchovní základy života. Přeložila a úvod napsala Anna Tesková. Josef Pelcl. K 2.—.)

Solovjev, v mládí positivista, materialista a atheista, prostudoval co nejblíž u pramenů západní a také orientální filosofii a ve své vlasti vynikl tím, že nechtěl být pouhým ohlasem přečtených filosofů cizích, nýbrž jal se řešit základní otázky filosofické sám svým způsobem. Učinil to na venek bez okliky, kterou vídáváme u jiných. Filosofové totiž vždycky nejprve odklízejí, opravují a převracejí. Ukáže se, že soustava názorů, na nichž se budovalo, byla špatná, že nutno se zříci dosavadních pojmů a věr, a že naše myšlení musí se dát docela jinou cestou. A když se to nejlépe dokázalo, filosofům najednou se zazdá, že pobořili víc, nežli by mohli uvalit na svou odpovědnost, a tu pak nějakou důvtipnou zatáčkou, nějakou postranní stezkou dovedou své lidi zase pěkně tam, odkud se vyšlo: k týmž pojmům a věrám, jež zdáli se porážet. Řekli, že je odzvoněno metafysice, ale brzy přispěchají vysvětlit, že vzhledem k těm a těm okolno-

stem přece jen trochu metafysiky můžeme provozovat. Řekli, že člověk je naprostým pánem sama sebe, a že se ničím nemusí obmezovat ve svých činech, ale honem ujistí, že právě jako naprostý pán sama sebe bude se oddaně řídit zákony a společenskými požadavky. Solovjev prošel onou první částí filosofického postupu za svých studijních let a ve chvíli, kdy vcházel na dráhu filosofického spisovatele, byl odhodlán již jen filosoficky dovozovat, jak nutně a správně vyvinuly se náboženské nauky, od nichž se v dočasném mladém zaslepení odvrátil. Vytkl kdesi svůj cíl velmi upřímně: »Odůvodnit víru našich otců, aby byla povznesena k novému stupni rozumné uvědomělosti; vyložit, jak ta stará víra, oproštěná z pout místní oddělenosti a národní samolibosti, spadá v jedno s věčnou pravdou všeobecnou — to je celkem úkol mé práce.«

A tak i dílko, jež vybráno vhodně k českému překladu, D u c h o v n í z á k l a d y ž i v o t a, obsahuje v podstatném souhrnu jen to, co podávají křesťanské katechismy, a to katechismy výslovně katolické barvy. Ale kdežto katechismy se opírají o zjevení a výroky svatých písem, Solovjev jako věrný žák svých filosofických mistrů přísahá na kritický rozum, jest od předu neochvějně přesvědčen, že s ním dospěje k týmž koncům. Řecký fysik tvrdil, že by potřeboval toliko bodu, na nějž by se postavil, a že by si troufal hnout světem s jeho místa. Tím bodem je Solovjevovi jsoucnost boží. Stačí mu, že naše svědomí, naše ethická touha neobejde se bez boží milosti a bez uznání božského vševládce (důkaz kantovský, založený schopenhauerovsky); a jakmile dobude té první poučky, je mu vše ostatní pouhým náležitým ujasněním a pochopením vyplývajících důsledků. Bůh jest znamená u Solovjeva také, že musí být modlitba, almužna, půst, že musilo vzniknout křesťanství, ustavit se církev a křesťanský stát, a že mimo tento okruh není žádné pravdy, žádného dobra, žádné spásy. Kdyby kdo věřil v Boha a nechtěl se modlit, jeho víra byla by špatnou věrou; a otčenáš se musí modlit, ne nějakou svou vlastní vymyšlenou modlitbu. Nebo kdyby kdo věřil v Boha a odmítal církevní zřízení s jeho koncily, dogmaty, úřady a úředníky, i tu víra sebe vroucnější byla by špatnou věrou; a nepřipouští Solovjev výjimky ani pro ten případ, že by církevní hodnostáři snad neměli žádoucích vlastností pro své povolání. Filosofický rozum Solovjevův nezná při tom mezí, proniká bez váhání i tam, kde skromnější mysli se zastavovaly s uctivou zdrželivostí před posvátným, neproniknutelným tajemstvím. Bůh, jenž se vtělil v lidskou osobu Kristovu. Nastal Bohu okamžik, kdy se té povinnosti nemohl vyhnout, bylo to (v pojetí Solovjevově) dějinným příkazem, aby jednou očitě byla prokázána možnost duchovního bohočlověka, a pro vtělení nebylo závady; neboť Bůh, třebaže přebývá mimo svět, jakožto bytost pro sebe, přece jen zároveň také usiluje spojit se s duší lidskou a zrodit z ní živý obraz Božství.

Znalci uvažovali, až pokud Solovjev byl mystikem, a shledávali, že »scholastik velmi často nahrazuje mystika«. Dílko, přeložené do češtiny, jistě to dosvědčí. Více však nežli rozpor mezi scholastikem a mystikem vystupuje z knihy jiný základní, plemenný rys: snaha o úplné sebepokoření a sebepotlačení. Nebyla u Solovjeva po náboženství, nýbrž před ním, měl ji společnou s Dostojevským, s nímž se přátelil. Musil nezbytně uznávat nad sebou svrchovanou moc, před kterou se bez výjimky zříkal jakýchkoli práv osobních. Podrobovat se, to bylo jeho slovo. Podrobovat se duchu věkového vývoje náboženského. Podrobovat se svou temnou zlou přirozeností světové božské vůli k dobru. Podrobovat se schvalujícímu či odporujícímu hlasu představy Kristovy. Podrobovat se viditelné jeho církvi katolické (nikoli orthodoxní), jež přejala jeho pravdu a rozdílí svátosti. Podrobovat se tělem, rozumem, chtěním, vším a ve všem, bez výhrady a odchylky. »Silou víry dostává se nám možnosti nejednat již z onoho jednoho počátku (temného, hříšného), jenž od narození skutečně námi vládne, nýbrž z jiného počátku, jemuž se sami podrobujeme.« »Vyznávajíce církevní věrouku, přijímáme pravdu nezávislou na lidském rozumu; uznávajíce božskou autoritu apoštolské hierarchie, podrobujeme se formě, jež nespadá pod lidskou zvůli, podrobujeme se pravdě boží.« Dovolte si jedinou námitku, jediné odlišné mínění (sektáři), a stáváte se přes všecku skromnost, kterou vám lze přiznat, zpupnými samopotvrzenci, odpadlíky, kteří se rozešli s Bohem: není života v oddělenosti, osobní, národní, místní! Ale ani čin pokorného sebepodrobení není něčím, co by kdokoli mohl vykonat o své ujmě, toliko milost a přízeň boží k němu dopomohou.

A přece neušel Solovjev společnému osudu lidskému a každý jeho řádek vy-

zrazuje, že propadal démonu rozumové pýchy stejně jako všichni filosofové. Nic mu neprospělo, že tak výborně znal a rozbíral různá záludná pokušení, jimiž na nás útočí tělo, ješitnost, vábivost moci. Jakmile jsme jednou nad sebe postavili církevní řád s jeho dogmaty, modlitbami, svátostmi, s jeho řídícími a rozhodujícími hlavami, smíme ještě pozvedat svůj jednotlivý, osobní hlas a vykládat, jak svým zvláštním způsobem chápeme a vysvětlujeme? Solovjev to činil a víc. Tam, kde měl jen přijímat, poslouchat a poddávat se, troufal si určovat, třídit, vymezovat. Osoboval si pronikavost, jež s nechybnou bystrostí vidí do všech záměrů a úrad božích. Povyšoval se na soudce povolaného, aby dělil leváky od praváku, pekelníky od nebešťanů. Nadělal si učených, akademických vzorců: Indie — Řecko — křesťanství, východní státy proti západním, a svá učená, akademická schémata bez rozpaků přičítal prozřetelnosti božské. Neubráníte se ani tu dojmu, že nějaký Herbert Spencer, když pronášel své »nelze poznat«, »nelze vyzpytovat«, byl v podstatě skromnější, pokornější, zbožnější nežli tito Solovjevové. Solovjev docela kdesi v budoucnosti a nikoli daleké ukazoval lidstvu týž cíl, ke kterému sváděl satan v ráji: budete jako bohové. »Lidstvo je povinno neuvažovat o Bohu, ale samo stávat se božským«. Zbožští svého ducha, zbožští své tělo, až jednoho dne ve svobodné theokracii« (svobodné sebepodrobením) nebude mezery mezi zbožšťujícím a zbožštěným: »Tak má být i v církvi, Kristově kosmickém těle, až dosáhne své plnosti. Vše duchovní (božské) bude v ní vtěleno a vše hmotné zplna zduchovněno«. I Kirilov v Běsích Dostojevského žádal být bohem a co jiných jeho vrstevníků i následníků, jak filosofických tak literárních!

Logika Solovjevova ocitá se takto místy u důsledků, nad nimiž se může (jako v psychologii Dostojevského) zatočit hlava závratí. On na př. sílu ke konání zla prohlašuje přímo za nutný předpoklad síly konající dobro: »Potence dobra, vězící v duši, může se skutečně projevit jen, spotřebuje-li nebo přetvoří-li v sebe danou, již připravenou energii duše, která v přírodním člověku jest energií sebeutvrzující vůle, tedy energií zla . . . Tudíž ve člověku svatém aktuální dobro předpokládá potenciální zlo; je proto tak velkým ve své svatosti, že by mohl být velkým i ve zlu.« Musíme být znamenitými zločinci, abychom byli znamenitými lidmi božími, a čím více máme v sobě zločinnosti, tím lépe jsme nadáni k dobru. Solovjev brojil a brojí též v »Duchovních základech« proti trestu smrti; je zřejmo, jak to u něho souviselo s jádrem jeho filosofie. Ale rovněž je zřejmo, že filosofové jako on, i když nechtí nežli dovozovat krásu otčenáše, krásu svátostí, krásu církevní obecnosti, svou frazeologií, svými formulemi stále se stýkají s vůdčím myšlením své doby a že vždycky mají čím ukojit potřebu hloubky a ryzosti.

Ještě lépe a pro obecný vkus přístupněji bylo by to vysvitlo, kdyby k české ukázce byly se vybraly jiné věci Solovjevovy, jeho nedělní a velikonoční listy, jeho tři rozhovory (Auditur —), některé jeho stati literární.

✶

VÝSTAVA ČESKÝCH VÝTVARNÍKŮ V OBECNÍM DOMĚ.

Článek třetí.

Václav Rabas představuje umělce, jenž utrpěl přechodností své doby: bylo to období formalistické, vyčerpávající se umíněným zápolem o formu, kde křečovité hledání slohu podrželo vrch nad pokojnou tvorbou, a kde rozum, srovnávání a historické ohledy svářily se s citem, prostotou a ochlazovaly prvotní umělecké zaujetí. V podstatě byl to zápas mezi filosofií a výtvarnictvím. Vědomá protikladnost k impressionismu, který omrzel. Hledaly se slohové prvky v lidovém umění, hledaly se u Preisslera, Gauguina, ba i ve způsobu malby umělecko-průmyslové školy; mluvilo se o stylu jako gotika, ale došlo se jen k učenému stylisování. Zapomnělo se, že styl nerodí se z úvahy a kombinace umělcovy, že vzniká sám a teprve, když celý národ má k tomu dosti vnitřní síly. Došlo se ovšem tam, kam se dojíti musilo: k dekorativnosti. Styl, místo aby byl podstatou, morkem, stal se nalepeným zevnějškem a malířskou režií; byl střechou na domě, jenž střechy sám nezasluhoval. Daleko bližším než Cézanne, ryzí, objektivní a spolehlivé východisko moderní malby, stal se — Hodler.

Rabas je malířský duch, plný pokojné moci a jdoucí vždy, ať dělá, co dělá, po cestě k monumentálnosti. Základní sílu, hojnost a bohatství umělcovo poznáte nejlépe srovnáním. Postavil bych vedle Rabasa třeba Hlavína, jenž vychází z týchž dobových směrů, kdyby srovnání nebylo pro Rabasa malicherné. Mocný rozmach ho nikdy neopouští. Jeho Jaro vyrovná se nejlepším věcem Preisslerovým. Ale v Čechách se snadno trpí dobou. Tak i malířská osobnost Rabasova, v níž je něco z Milletovy krve, vzala škodu úzkým formalistickým zaujetím. Cítíte nad tímto dílem, že je ještě příliš malířskou situací. Postavte se před Večerní píseň: děvčata jdou večer z žatvy; tvarů není dosaženo modelací štětce, nýbrž tvrdou omezující linií; ne plastikou v prostoru, nýbrž rozdělovanou plochou; lidské bytosti jsou dekorativně pojaty; krajně stylisovaná barva je úplně zbavena zemité přirozenosti; je úvahou, ne pravdou; zelený

trávník za děvčaty změnil se v tapetu; malířova logika je studící a nesnášelivá; chce se vám říci nad tímto překomponovaným obrazem: obrazy nemají se řešit, nýbrž tvořit. Celek obrazu působí dojmem tvrdé a lomozné dekorativnosti, k niž spělo všechno moderní německé malířství, předurčené ideologickou národní povahou; ale českému duchu, v němž byla vždy značná míra naivního realismu, zůstává takováto dekorativnost cizí. Kolorit Rabasova Podzimu a Západu, získaný opravdu prudkým pohledem na barvovou přírodní skutečnost, robustní stylisací přechází v divokost německých malířů. A přece zde Rabas neměl méně jemného pochopení pro ton barvy v přírodě, než nejoddanější a nejtišší impressionisté.

Sílu Rabasovu nemůže zastřít žádný dobový omyl. Jeho Jaro, vlahá impresse, proměněná ve velkorysou fresku, je po Benešově Pohřbu snad nejryzejším obrazem obou výstav. V popředí volných, rozlehlých lánů, nad nimiž — zdá se — roznášejí se zvuky zvonů, krčí se dvě ženské postavy. Země je vláknitá, ne hrudnatá a zrnitá. Ležící postava opakuje tvarem linie lánů a dlouhých zvlněných vrchů. Důvěrné soužití člověka a přírody; bytosti choulí se u země jako hmotné výrony. Zde se nevtírá hlučný formový experiment; obraz je plný a celý. — Matka velice příznivě svědčí o Rabasově komposičním umu: způsob, jímž jsou zde proti sobě stavěny obrysné linie postavy, trávníku, stromů, budov, vyčerpává vskutku bez trhlin celou plochu obrazu.

Rabasovo založení je lyrické a náladové. Na Žižkově matce, jinak mohutné v linii, je patrno, jak autor nebyl schopen patřičného dramatického přízvuku: vytvořil jakousi matku, sedící s děckem pod stromem; může to býti matka čikoli nebo pokojný symbol matky vůbec; z ničeho nevysvítá, že je to právě Žižkova matka. Ovšem, nad tímto motivem třeba býti blíže Delacroixovi než Milletovi. Rabas spěje k tichu, klidu, podvečeru. Venkov, z něhož výhradně čerpá, není mu sociálním námětem. Jeho volní venkované více cítí než jednají, více se dojímají než pracují. Život jako pole citu a meditace.

I když nezapomínám, že Rabasův architektonický a komposiční smysl povede jeho ruku patrně vždy ku freskovité malbě, přece pokládám tuto exposici za stupeň vývoje již uzavřený a za minulost i pro samého autora. Prodlévati zde déle, znamenalo by choditi v kruhu. Dekorativnost je vždy jednostranná a ochuzuje o cosi; při nejmenším o živý pocit přítomnosti a skutečnosti. Dekorativnost nemůže býti výživou obrazu. I malba vyžaduje nepřetržitého přílivu skutečnosti. Vincent van Gogh, kterého nikdo nebude podezřívati, že by znehodnocoval malířství, napsal kdysi: »Porozumění pro věci samy, pro skutečnost je důležitější než porozumění pro malířství.« A Cézanne je krásným příkladem, kterak skutečnost bezprostředně nazíraná zůstává malíři opět hodnotami malířskými.

•

Pohřeb J. Jareše je vědomá cesta za plným, hutným, reálným obrazem bez moderních zkratek, jakým jest třeba stará Kosárkova Svatba, jedno z nejlepších českých malířských děl. Jareš, v jehož minulosti bylo mnoho škodlivé jednostrannosti a málo teplého výtvarného smyslu, učinil zde rozhodný náběh k vyrovnanému a positivnímu obrazu, jehož skutečnost má opravdovou tíhu a neviší jen ve vzduchu. Uvědoměle vracel se až ke Kosárkovým malířským zásadám, k jeho perspektivě. Jarešův Pohřeb zůstal právě o tolik za Svatbou, oč Kosárek více výtvarně dovedl. Kde Kosárek je prostý a jednolitý, Jareš je kombinovaný. Kde Kosárek je přirozeně jednoduchý, upadá Jareš do raffinovanosti. Svatba je celá vytvořena z jediné hmoty; v Pohřbu zdá se, bylo hmot několik. Barva je rozbita, nesouvisí, prostor pak již úplně ztratil ze své přesvědčivosti. Tomu, kdo až posud spokojoval se plošnou malbou, je ovšem těžko vytvořit pojednou prostorovou skutečnost. Pohřeb byl malován složitým epigonem; kresba stromů je vyslovenou japonerií, přiblíženou patrně Goghem, pojetí skal vede někam k pozdějším Derainovým krajinám z r. 1913. Přes to vše znamená Pohřeb značný výtvarný klad a rychlou cestu k jistotě. — Jarešovi Zbojníci nutí příliš vzpomínati na Jiránka. Dětvan vznikl umyslným přiblížením k lidové primitivnosti; v tomto směru podala A. Nekolová půvabem a vyrovnaností svého Sv. Jiří daleko více.

•

T. F. Šimon ochuzuje barvu o všechnu schopnost tíhy a hloubky; jeho obrazy, malované málo sympatickou, bledou manýrou (má to snad býti cesta za čistotou neoimpressionistů?), znehodnocují barvu; místo barev zbyly mu vlastně již jen barvičky. Dnešní Šimonův způsob malby znamená jakousi prázdnotu a těžko pochopitelné estétství. V hromádce tohoto l'art pour l'art a hubené vkusnosti není jediného živějšího místa; je to jen obraz pro obraz. Nevím, zda by mohl T. F. Šimon postaviti s tak lhostejnou necitelností na zem stromy, které jsou jen plátěnými kulisami se špalíčky vzadu, kdyby se rozpomenul, kterak se trýznil Gogh tím, jak namalovat stromy se vším dramatickým vzruchem, se kterým vyrůstají z půdy. Ale těžko nepodati stromů kulisovitě tam, kde i vše ostatní je divadelním prospektem. Takové Hradčany a takové Toledo mohou působiti pouze dojmem divadelní dekorace.

Uprostřed mnohé hledanosti a strojenosti mile pobavil svou naivností O. Štáfl. Neboť natírati stromy tak zeleně v hezkém modrém stínu, dáti vystupovat tak žertovným obláčkům dýmu od pušek vojínů, hrát si tak ochotnicky s barvou, jako to spáchal O. Štáfl na svém Procesí, je opravdu naivnost. V obraze kvetoucích stromů podařilo se O. Štáflovi nečekaně zřediti Šetelíkův způsob malby. — V. Hofmann, snaže se o lidovou prostotu, dociluje někdy lahodné sytosti a tvarové plnosti, jako na Polském Betlému. Jinde však, kde selže jeho umělecký smysl, nepodává mnohem více než skutečný jarmareční obrázek. — S mystikou či s mysticisováním Jana Zrzavého těžko se smířit. Výtvarně jest to suché rozumářství, téměř inženýrské kombinace studené hlavy. Způsob, jímž Zrzavý podává lidské bytosti snadno lze svésti na vliv plastik Archipeukových. Někde (v Krajině) vnějškově okresluje Zrzavý japonské tvary, ale zbavuje je rozumově jejich

vlastní podstaty, totiž vší nervní živosti, lehké světskosti a verv y, čímž jim ovšem bere vše. Jiné omyly a schválnosti naší anarchistické doby byly aspoň zajímavé. Zrzavý není ani zajímavý. — V á c l a v Š p á l a nebyl na výstavách dostatečně, poměrem k svému dílu, zastoupen. — R. K r e m l i č k a učil se, jak patrno, mnohému u Leibla, v prvé řadě tonalitě barev, jimiž vyjadřuje lidské maso. Portrét Krössingův nedosahuje svou hodnotou obou ostatních. — Figurální komposice R. L a u d y blíží se nebezpečně barvotiskům. Jeho krajiny a lesy ukazují, hlavně stylisaci stromů, na Hanse Thomu. — V l a s t i m i l R a d a je homo novus, ale klade poctivější důraz na čistotu výtvarných kvalit než většina starých. Vypadá skromný a šedý uprostřed zajímavého formalismu ostatních, nemá elegantního přednesu, je těžký, střízlivý a stručný. Mluvím o něm hlavně proto, že dovedl namalovat O r á n í, obraz, který, odmyslíme-li si nepodařený pokus o architekturu mraků, je svou silnou skutečností dobrý. Za to tvrdý a rozbitý P o r t r é t je jako nehotový; tam, kde malíř měl vytvářet obrys postavy barevným kontrastem, spokojil se tuhým zadrátováním, což působí dojmem kulis. Nepochybuji, že vnitřní jednota pojí C l o w n y, kteří zdají se býti čistokrevnou francouzskou expressí, a J e z d c e n a h o r á c h, z něhož mluví alšovská forma; v podstatě je to táž výtvarná cesta. V. Rada dospěje dříve a spíše než kdo jiný plnosti a hutné rovnováhy, prosté vší jednostrannosti. Má oči otevřené pro skutečnost. Dnes prozatím je tím, že zdá se často až samozřejmý, v zdánlivé nevýhodě třeba proti J. H r s t k o v i, jehož živého talentu nelze podceňovat. A přece Rada stojí výtvarně výše. V Hrstkovi roste hbitý malířský stylista a anekdotář, jenž svede ještě mnohou povrchní roztomilost a často spokojí se i jen zběžným zdáním virtuosity. Nejlépe to bylo vidět na C i r k u: kdežto zadní postavy jsou skutečně malířsky vytvářeny, postava sedící ženy v předu svou úplnou illustračností vyskakuje z obrazu. — O. K o n í č e k pomalu osvobozuje se od svých vzorů a počíná tvořit sám ze sebe (Šabacký kostel). — Aspoň uvedena buďtež jména B. N e v o l o v é, J. T r a m p o t y, K. T r o n í č k a.

•

Kreslířské dílo Z d. K r a t o c h v i l a bývá vždy velice milé, neboť v jeho rázovitosti leží karakterový obsah doby, citová pravda a upřímná zpověd generace. Kratochvil není uzavřený subjektivista; ustavičně přechází v typičnost a objektivisuje se v národním celku. Jeho chválou zůstane, že rázem pochopil to, čeho pochopit nemohlo tolik výtvarníků kolem něho: že totiž Alšův výraz není posledním národním výrazem, a že naše doba v celém rozsahu své modernosti je stejně národní skutečností s právem na upřímné vyjádření, jako byla skutečnost, jež zrcadlila se v Alšovi. Národ nekončí u Alše. Ono citové naladění, jež dnešek v sobě nosí, je nemenší národní skutečností. A tak Kratochvilova linie vyplývá již z jiné citovosti než linie Alšova. Nemá již vztahů k baroku a rokoku, není vzpomínkou, nýbrž prudkou bezprostředností. Kde byla Alšova linie romantická, Kratochvilova je positivní; kde Aleš přiblížením výlučně citovým vedl k linii vždy spanilé, lichotně rozvlňující prostor, tam Kratochvil je rozumový, úsečný, ostřejší, buršikósní, tvary jeho hranatější, méně ornamentální. Nemá již oné přímo japonské souvislosti písma a kresby ani impressionismu, utajeného v linii, jenž byl u Alše. Aleš čarou, kterou vyznačoval obrys třeba ramene, vytvářel zároveň již i vzduch na rameni: linie byla mu živějším prostředkem nálady než jiným barva. Naproti tomu Kratochvilovy tvary jsou pevné, strohé, sevřené, vzdálenější a dramatičtěji k sobě stavěné: tím vzniká tak krásná kresebná ballada, jako je O b č e r s t v e n í. Kratochvil nerad vzdává se plně citu; jeho dojetí bývá stíháno ironií. Ale tím je právě typem citovosti moderní. Na mnohé Kratochvilovy kresby nemůžeme se dívat dosti klidně, neboť je v nich příliš z nás pro nás.

•

J e d n o t a v ý t v a r n ý c h u m ě l c ů je stará bolest našeho uměleckého života. Dovedeme klidně pochopit, že všude jsou malíři dobří a slabí, a tak bychom snesli i tento ballast, kdyby nebylo hlučných a nesmyslných nároků, s nimiž tito slabí malíři vystupují. Jednota je patrně spolek výtvarníků, kteří se zapřisáhli, neumět více, než se průměrný žák naučí v druhém ročníku akademie. Řekne-li se jim tato pravda, dočtete se potom v Díle o jakýchsi »bašibozucích kritiky«, kteří ohrožují jakýsi »útlý stromek«, k čemuž jacisi poctiví lidé »přihlížejí s často násilně potlačovanými slzami«. Ostatně by bylo nelogické chtít, aby Dílo, orgán Jednoty, bylo lepší než její výstavy. Jinak je docela zajímavé zvědět přímo z úředního místa, zač máme pokládati díla na těchto výstavách (citáty jsou vesměs vzaty z článku pana V. R. v 1. č. Díla, psaného hanebnou češtinou): je to »tíha naší české výtvarné síly«, která poskytuje »milý osvěžující útulek v dosavadní suchopárnosti,« je to »rozložitý strom«, v jaký vyspěl ještě za Mánesa »slabý zprvu stromek této české výtvarné mohoucnosti«. Co to čtete, milý Hamlete? »Slova — slova — slova.« Znamenitá věc podařila se panu V. R., když uznal Mánesa za jakýsi počátek k Obrovskému: »dílo Jos. Mánesem započaté a v přímém pokračování Jak. Obrovským tak skvěle rozkvetlé«! Ale budiž. Slyšíme, jaké jsou nároky exposice Jednoty: má to býti ryzí česká poctivá malba, která nehoní se za moderními výstřelky (což je ostatně chvályhodno), nýbrž soustřeďuje se na pozorné a oddané vytváření přírody. Jenže tito malíři Jednoty toho nedovedou. Příroda je živá, ale na jejich plátnech většinou žalostně mrtvá, zastřená mlhou nemohoucnosti, zlehčená vtíravou poesií, znetvořená chabým malířským nápadem. Říkají: malujeme přírodu tak jak jest, leč nedovedou toho. Dobrým příkladem je Petersův akt na obraze v A t e l i e r u. Neškodí také přihlédnouti blíže k té jejich honosné »českosti«: není po ní ani stopy. Vidíte většinou pozůstatky mnichovské školy, zbytky cizího impressionismu; sám O b r o v s k ý, dnes malířský vrchol Jednoty, podává nám zde dva oleje, které podezřele blíží se Manetovým plein-airům. Ve skutečnosti scvrkla se všechna českost Jednoty na to, že maluje se pouze to, o čem již vrabci štěbetají na střechách.

Většina obrazů, jež uzříte na exposici Jednoty v této výstavě českých výtvarníků, byla namalo-

vána proto, že autoři neměli dosti sebezapření nenamalovat. Nejlepší je B l a ž k o v a Danae, malý, staromistrovsky vypravený olej; potom ještě P a š k o v y krajiny. E. S c h o v á n e k, který proti ostatním má značnou míru technické dovednosti, nepovznáší se nad postřehy druhu živočišného. Jednota mohla vyvěsit i tak hroznou věc, jako je Ženíškův portrét rudolícího plukovníka s vyleštěnými knoflíky; umění nestojí tu výš nežli na pracích portrétního podniku Ptáčkova na Václavském náměstí. (Kdo by toužil po doplňku toho, co zde vystavuje Jednota, může navštíviti u Rubeše výstavu Fr. Dvořáka, o níž řekl dobře Mádl, že jest to malba pro paní Ťuťu a Ďaďu a pro slečny Puťu, Topo a Čuču.)

Jednota vymohla si zvláštní místnost, jíž v prvé výstavě obsadil O. Nejedlý, nyní pro svého člena A. R ů ž i č k u. O. Nejedlý by právem mohl býti uražen. Růžička je hodný syn svého spolku. Jsou malíři, kteří opakují stará klišé, věci nesčetněkráte již zpracované a přejímané z pětapadesáté ruky, a kteří nedostatek původnosti nahražují příjemnou dovedností. Růžička liší se od tohoto druhu malířů tím, že této dovednosti nemá. Je bezmocný všude, v barvě i linii. B o j A m a z o n e k (s nesmyslnou cenou 12.000 K!) je v nejlepším případě prázdnou illustrací. Růžičkův ideál krásy zůstal kdesi u Marolda a Hynaise, s nimiž se ovšem nemůže srovnávat. Také trochu u Obrovského. Mladý člověk bez mládí a jen akademický v nejhorším slova smyslu.

Ferdinand Peroutka.

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

NOVÁ VESELOHRA ŠTECHOVA.

Tříaktová veselohra Štechova. D a v i d a G o l i á š, provedená v Národním divadle po prvé v sobotu dne 30. října, označuje nadpisem dva soupeře obecních voleb pražských: jeden z nich, hokynář a vinopalník David, podporován novoměstskými potravináři a konduktéry elektrických drah, vytiskne ze sboru obecních starších svého bývalého šéfa komerčního radu Kittricha. Davidova dcera Pepička vyhojí při tom Kittrichova syna Rudolfa z jeho blázněni po operetní zpěvačce Ruženě Wolfové a získá ho sama pro sebe. Také její kamarádka Kamila Burdychová, jež si původně myslila na Rudolfa, sežene si ve veselohře bezpečnějšího ženicha, obchodního jednatele Pablíře. A vše to projedná i rozhodne se ve velkém dvojdílném pokoji za hokynářským krámem Davidovým. — podobizny našich slavných mužů a žen hledí se zdi a telefon stále se strany činně zasahuje do vývoje věci.

Bylo již při předešlých veselohrách Štechových vyloženo, jak on přivádí nový dobrý a plodný živel veseloherní, typ jarého podnikavce hrnoucího se dychtivě do vtipných, chytrých a obratných výprav dobyvatelských. Podnikavci příslušel by u Štecha spíš německý název »machr«, v »Davidovi a Goliáši« zvlášť. Svět této veselohry záleží skoro vůbec jen z takových »machrů«. Machry jsou, každý ve svém druhu, dva obchodní jednatelé Mayer a Pablíř, ať běhají za zákazníky či nevěstami; machrem ve velkém slohu jest volební odborník Šebrle, jenž od voleb k volbám opatřuje za řádný plat kandidátům potřebnou většinu hlasů; machrem jest zpěvačka Růžena Wolfová, která ví znamenitě, jak nachytat po Praze štědrých komerčních radů a tleskajících mladých nadšenců; machry příležitostného, rázného dumyslu jsou potravináři a konduktéři, když jde o to, aby rychlou agitací předešli odborníka Šebrla; macherství je prostě hlavní podmínkou, má-li kdo být přijat do veseloherní společnosti Štechovy. Vévodí jí i tentokrát opět (jako v Hříchu paní Hýrové) hezká, rozvážná a svižná bytost ženská, Pepička. Štech ji nevzal již jen tak mezi šičkami svedenými proletářskými pijany, nýbrž povznesl ji na modernější výši, přiřkl jí lyceum a obchodní školu, udělal z ní všeumělkyni vzdělanou a nadanou ke všelikým úkonům životním. Jeho Pepička, praktická, prozíravá a hbitá, je zběhlá v otcových likérech vlastní výroby, v povidlech, zelí, hrachu, vyběhává tatínkovi po Praze odběratelstvo, pozdvihuje mu jeho hokynářství na velkoobchod, vyřizuje mu jeho záležitosti s agenty, umlouvá ceny a metrické centy dodávek, zastává veškeru službu telefonní, písařskou, poštovní, — a ještě jí zbude dost pokdy na spoustu jiného zaměstnání, v němž se osvědčuje její zázračný um: píše sousedkám listy a poukázky, hraje ochotnickým spolkům první role, zachraňuje maminkám zbloudilé syny, nadhání kamarádkám ženichy a přátelům nevěsty, dohlíží na tatínka při volbách a bůh ví, co ještě. Pepička, milé děcko, je děvče pro všecko, veseloherní vůdčí duch prvního řádu, o jakém se veselohře snilo dosud jen po částech, v tom či onom užším okruhu působnosti.

Morálku mají machři Štechovi ohavnou, přímo anarchistickou. Kdybychom měli podle nich soudit na společenské ovzduší, jež je zrodilo, musili bychom se vzdát vší víry v pravdu, čistotu, zákon, řád, poctivost. Posloucháte-li agitátora Šebrla nebo zpěvačku Wolfovou, vidíte kácet se kolem dokola mravní zásady a ideály, mizet politickou i uměleckou charakternost, vítězit zištnost, podvod, marnivost. Řekněte machrům Štechovým něco o politickém, uměleckém, lidském svědomí a vysmějí se vám opovržlivě do očí. Ani Pepička, ačkoli zdá se být celkem slušnou a hodnou holkou, není vyňata z pravidla. Strpí u Wolfové každý nápad vypočítavé zkaženosti, kupluje sňatky číslicemi věna a roční gáže, vymýšlí obchodní úskoky na ošálení komerční radové, a Rudolf Kittrich více nežli touhou jejího srdce je touhou jejího podnikavého spekulantství; k cíli, jehož chce dosíci, žádný prostředek jí nebude špatný. Ale přes to z machrů Štechovvých nikdo nemusí mít a také nemá velkého strachu. Jejich macherství totiž je namnoze jen jejich vznícenou představou a přáním, ve skutečnosti stačí leda na dlouhé, povídavé solové výstupy před ochotnými, omráčenými posluchači: machr mužského nebo ženského rodu se postaví a okázale se rozbásní, rozbásní se o skvělých kouscích, které vykonal nebo ještě vykoná, rozbásní se o smělostech, na něž se odvážil nebo ještě se odváží, rozbásní se o plánech a nadějích, jež nosí ve své bohaté hlavě a jichž dalekosáhlost oslňuje. Skutky, ty již jsou mnohem méně oslňující, a machrům Štechovým každý úspěch musí spadnout do klína zralý a hotový z vlídných, pečlivých rukou spisovatelových. Šťastná Pepička přechází si pohodlně doma po světnici a všecko, čeho k svému blahu potřebuje, hrne se jí bez pobídky zvenčí dovnitř. Paní komerční radová přijde si jí zamilovat, Růžena Wolfová přijde jí dát Rudolfovy blouznivé dopisy, Kamila Burdychová přijde jí svěřit všecky lákavé okolnosti určené pro Pablíře, právník Neprosil přijde jí budit Rudolfovu žárlivost, komerční rada přijde jí dát se polapit v operetních záletech, a Pepička jen sbírá, co se jí nevoláno sype z překypujícího rohu hojnosti. A zrovna tak její tatínek,

potravinář a vinopalník David. Chodí mu to po nohou i po telefonu a on jen přijímá a nalévá ze svých lahví: teď mu tam někde venku zajistili Ječnou ulici, teď Táborskou, teď Žitnou, teď Karlovo náměstí, teď ho přišel kolega Krakeš odprosit, že se na chvilku s Kittrichem spolčil k zradě, — sláva, ať žijí ti, kteří po Praze za Davida pracují!

»David a Goliáš« budí v obecenstvu utěšenou, vzpružující radost a utěšená, vzpružující radost neplyne tu tedy z nějaké zvláštní, překvapující dovednosti macherské, nýbrž z pocitu snadného štěstí a zdaru, jenž obklopuje a nese lidi Štechovy. Štech vybral si je k tomu z lidí našeho denního styku, těch, jimž ode vždy předem již vřele přejeme, z hokynářů, konduktérů, agentů, divadelních zpěvaček, lyceistek. Uměl dát všem vzezření ustavičného mnohého a napiatého zaneprázdnění a všechny je zmodernisoval. Jeho hokynáři a konduktéři jsou vyučeni novodobou školou a četbou novin, mají vědomí, tlak a vzlet svého společenského vzestupu, pěstují úctyhodnou, promyšlenou kázeň v obratech třídního zápasu, slučují v jediný proud tolikeré různé vzněty ruchu: politiku, obchod, lásku, umění. Také jejich dialog, není to ledajaký starý dialog, je to dialog hbitého a cvičeného vyjadřování, šťavnatých a drastických obrazů, čiperných a zábavných úsloví, a zavtipkuje-li nebo zableskne-li se vynalézavostí, je v tom většinou opravdu vtip a vynalezavost. Ovšem naskytne se dost míst, kde dialog drží se toliko umělým úsilím spisovatelovým.

Herci mají ve veselohře Štechově výhodu, že mohou hrát podle živých modelů, s chutí a požitkem určitosti, hutnosti, podstatnosti, a to zaručuje vždy dobré, účinné provedení. Neshodne se to snad všude s požadavky textu. V Davidovi na příkl. p. Čepela podá roztomilou postavu vousatého, malého hokynáře s opatrnými, váhavými pohyby, s uhýbající se vrchní části těla, s nedůvěřivými, obzírajícími pohledy, s pomalou, tatíkovskou řečí, ale na význam a věty, jež mu Štech přičtl, je to hokynář nedost pokročilý a intelligentní. Nebo Pepičku zahrála pí. Rydlová velmi příjemně a měkce, klidně a moudře, s ochotnou, světlou úslužností v celém zjevu, s úměrnou, střídmou lahodou každého přízvuku a postoje, ale nedostává se tomu oné mladé citové vláhy, jež v Pepičce má být, je to poněkud suché. Jinou vadu mají Kamila sl. Kronbauerové a pohostinská zpěvačka sl. Pačové. Ty se učily svým rolím pro sebe doma v pokoji a tak, jak si je tam od bodu k bodu tvořily, tak je hrají na jevišti, beze vztahu k okolí: vědí, kdy přejedou prsty po stole, kdy rukou ometou blůzu na hrudi, kdy utkví očima na nehtech, kdy jak které slovo pohladí nebo vyrazí, a nemyslí na nic jiného, nežli aby s tím přišly v pravý okamžik, — řítí se ke stolu i přes osobu, která jim stojí v cestě. Člověk má dojem školské žačky, kterou připravily k vánočnímu představení; sl. Pačové mimo to nesloužil dobře hlas. Ale to jsou drobnosti, jež celkovému dojmu málo ublížily, hráno bylo svěže a s porozuměním. Velmi dobrý byl veselý, uhlazený, lehký upřímný Rudolf p. Deylův, také panský, povýšený rada p. Schlaghammerův, také mrštný a třepetavý Pablíř p. Viesnerův, také chlubný a náhle zhrublý Šebrle p. Boleškův, také huňatý Kareš p. Merhautův a zejména výborná byla vážná, volná, jemná radová pí. Hübnerové; Mayer p. Hašlerův měl spolehlivěji znát text. Na režii není to kus vděčný. Čím přirozeněji Kvapil rozloží a rozestaví rokující volbaře, čím nenuceněji upraví poměr osob a postup dialogu, tím se to zdá být méně záslužné, poněvadž tím méně je na tom vidět výmysl, důvtip a práci.

A co že právě sl. Pačová byla pozvána k pohostinskému vystupování? Nestalo se to tolika nadaným umělkyním vinohradského divadla, nestalo se to dceři tak vynikajícího umělce jako je Vojan. Zase nějaká protekce?

DROBNOSTI.

Ludevít Štúr narodil se v Trenčanské stolici 28. října 1815. Sté výročí narozenin nevede nás k oslavování života a práce jubilantovy, ač jsou v životě jeho chvíle památné, nýbrž spíše k bilancování nešťastného soužití a nesoužití Čechů a Slováků od Štúrovy doby. Jak si stojíme dnes? V poměru Čechů a Slováků nastává obrat, poměr je zlepšen, obě strany propracovávají se k rozumnému stanovisku. Nebožtík Rieger odbyl slovenskou deputaci známou otázkou-výčitkou: »Proč jste se odtrhli?« A tuto otázku mnoho let čeští vrabci zpívali na střechách, kdykoli byla řeč o Slovácích. Dnes neptá se tak nikdo. Otázka byla zodpověděna přece samou skutečností v letech čtyřicátých minulého století, když spisovná slovenčina v Uhrách uzákoněna a Slováci si mohli slibovat nový život. Dnes umlká u nás pochybnost i v otázce jiné, podstatnější, totiž, jak Slováci odlukou si prospěli. Neboť vedle řady příčin národních a filosofických (ba, také důvodů osobních) k odluce Štúrově přispívala i politická snaha, aby se Slovensko pohnulo z mrtvého bodu. »Fakt, že od jazyka českého (t. spisovného) očekáváno bylo všechno, uvrhl národ slovenský v nečinnost«, píše M. J. Hurban Kollárovi. Za nemohoucnost Slováků byl tehdy viněn český jazyk — zbavili se ho tedy. Leč politická nemohoucnost vzrostla, jako nikdy před tím. Neúspěchy Slováků v revoluci v letech 1848—1849, v níž i Štúr měl význačný podíl, neúspěchy a přímo pohromy v politice, ve školství i v církevním životě až na dny dnešní vykládány byly dosud jednostranně politickou nepřízní poměrů. Slovákům škodil prý Bach (i Vlček se držel tohoto názoru). Staří pamětníci na Slovensku dosud vzdychají: »Zlaté časy boly za Bacha«, srovnávajíce účinky jeho absolutismu s dnešní maďarskou svobodou. Průkaznou cenu mají konečně vlastní slova B a c h o v a k Danielu Lichardovi, který před ním zastával slovenčinu: »Pánové, jste si sami vinni toho, nejde-li vše tak, jak očekáváte. Máte-li pak nějakou pevnou (fixe) řeč spisovnou, jejíž diplomatičnost vláda by mohla urgovat? Svojí nejedností dali jste svým odpůrcům nejbřitší zbrané do rukou. Kollár píše jinak, Štúr píše jinak, katoličtí spisovatelé jinak — co mám nyní urgovat? Napřed se musíte sjednotit, pak můžete vystoupit páduěji (kräftiger).« Bach měl pravdu: Nešťastná Štúrova odluka byla příčinou celé řady potomních politických i kulturních neúspěchů. Česká kniha a v ní i česká kultura byly najednou vyhlášeny za neobvyklé v Uhrách — a slovenské knihy ani vzdělanosti nebylo. Dnes dochází se k těmto náhledům i tam na české straně, kde nejoddaněji dosud Slováky omlouvali a vykládali. Jar. V l č e k sebral materiál k prvním slovenským literárním dějinám — a uznal výhodu odluky? Dlouhou řadu let již úmyslně mlčí, odvrátil se od Slovenska v literatuře, a nechal interpretace. Patrně nechce zasáhnout do vývoje poměrů, jak by si přál.

A slovenské dějiny? Julius B o t t o ve svých »Slovácích« jest příliš pozdní, politicky omlouvá Slováky — Bachem, a mezi řádky cítíme stále silný sklon k Čechům. Slovenské dějiny z doby odluky napsala teprve nedávno Helena T u r c e r o v á (Louis Štúr et l'idée de l'indépendence slovaque, Paříž, 1913) a výslovně v nich podtrhuje omyl Štúrova romantismu. U nás jest známo i stanovisko K á l a l o v o: Slováci musejí provést nápravu sami — chyba stala se na jejich straně. Mladá generace slovenská mluví o »romantickom poblúdenie« Štúrovu a vůbec v myslících hlavách mladého Slovenska chví se něco docela jiného, než by tušil Štúr. Tak vyznívá bilance celé jedné veliké periody od spisovné odluky, periody, která v přítomných poměrech, jak smíme za to míti, ideově dokonává. — Jako politik Štúr byl zaveden romantismem. V slovenském povstání r. 1848—1849 agitoval a velmi pěkně řečnil na táborech, většinou však bezvýsledně; ostatně hlavou tohoto slovenského »válečného dobrodružství« (dle J. V. Friče) byl Hurban. Čechy nemohl Štúr ani politicky nakloniti si tím, že sympathisoval s Vídní (Windischgrätzem), neboť Češi naopak po nějaký čas skládali naděje v Ludvíka Košuta, nežli byli také z bludu vyvedeni. (Zvláštní roli hrál tu Hurban; necítil se nikdy jenom Slovákem, a v zoufalých poměrech politických v letech sedmdesátých zaváděl znova češtinu. — Bylo však již pozdě vzhledem k minulosti a ještě příliš brzy pro budoucí snahy vzájemnostní, literaturou dosud nepřipravené. Filologicky náležel Štúr Boppovi, jak myslil slovansky, brání nám současná doba šíře se rozepsat.) — Omyly Štúrovy byly veliké a osudné, byly však zaviněny z pohnutek ideálních, v generaci naší velice vzácných; a takový ryzí idealism nutno ve Štúrovi i kdekoli jinde bezpodmínečně ctít, byť vedl k omylům. Omyly nejsou nenapravitelné a často teprve ozřejmují, kde je pravda. —de—

* **Pan dr. Záhoř,** bývalý fysik města Prahy, muž zasloužilý o zdravotnictví hlavního města, odborný spisovatel a český lékařský mluvčí na sjezdech mezinárodních, slaví 6. listopadu 70. narozeniny.

* **Pomník živému.** Dívati se na vlastní pomník bývá zpravidla dopřáno jen panovníkům. V neděli 7. listopadu bude se moci prostý lékař dívati, jak odhalují pomník na památku jeho a jeho myšlenky. Je ovšem dosti stár, jde mu na devadesátý osmý rok. Tento muž dvojnásob šťastný — že se dožil se svěžím duchem málem století i že vykonal čin, který se takto uznává, je lékař dr. U l r i k v K o d a n i. Působil kdysi ve Šlesviku, ale musil jej opustit, když naše vojska ho dobyla, a tak se dostal do Kodaně a do velké železárny Burmester a Wain. Dělníci trpěli nemálo nepříznivými poměry bytovými. Ulrik přemýšlel, jak by jim pomohl a před 50 lety založil jim spolek stavební, který se později rozšířil na dělnictvo kodaňské vůbec. Velkoobchodník Moses Melchior poskytl spolku základní jistinu a počalo se se stavbou dělnických domků na tehdejším pokraji města. Dělníci nabývají domků tímto způsobem: Každý člen ukládá malý obnos týdně, asi třetinu koruny. Tyto peníze mu zůstanou a může si je po dvaceti letech vyzvednout i s úroky. Ale má-li štěstí, vyhraje losováním domek, jejž sám musí sice ponenáhlu splácet, ale velmi výhodným způsobem. Tím způsobem vystavěno již daleko přes půl tisíce úhledných domů, které tvoří v Kodani celé ulice a jsou zatíženy jen dvěma služebnostmi: v žádném nesmí nikdy býti nevěstinec, ani nesmí se v něm prodávat kořalka. Tento spolek řídil Ulrik po léta, potom ustoupil Melchiorovi, a jim oběma se teď vztyčuje pomník za zásluhy o spolek, který utěšeně působí dále. Dr. Ulrik účastnil se také mnohých jiných podniků a je předmětem všeobecného podivu, jak ve svém stáří si zachoval zájem pro vše lidské, zvláště pro kulturní život malých národů. V i g g o U l r i k (Kuří Ulrik), který měl tolik zásluh o drůbežnictví dánské a první výpravě českých rolníků do Dánska upravil cestu, byl jeho synem.

* **Úmrtí.** V Polehradicích na Moravě zemřel 25. října řídící učitel F r a n t. N o v á k u věku 48 let, neobyčejně plodný spisovatel povídek, obrázků, humoresek i románů ze života moravského lidu v hejtmanství hustopečském. Práce jeho nestačí pod míru uměleckou, nepovznášejí se nad sentimentálnost Kosmákovu a v úsečnosti i pravdivé drsnosti zůstávají za ním; jsou však prodchnuty velikou láskou k lidu. — V Hlinsku 28. října zemřel básník B o h u m i l A d á m e k, jehož jméno stalo se známým a slibným, když z divadelního konkursu vyšla vítězně jeho tragedie Salomena, kterou v listopadu 1883 zahájeno Nár. divadlo (po vyhoření). Drama Heralt (1887) zůstalo za Salomenou a drobné básně neospravedlnily naději v básníka kladených. Narodil se 1848, obchodoval a hospodařil v rodišti svém. — V Kroměříži 29. října zemřel dr. F r a n t. N á b ě l e k, profesor tamního německého gymnasia, jenž se obíral hvězdářstvím a filosofií. Pocházel z Cetechovic u Zdounek, kdež se nar. 1852. Jeho názory nezasluhovaly by povšimnutí, kdyby s nimi nebyl kočoval po schůzích, aby vášnivě potíral domnělé moderní bezbožectví a všecko, co pokládal za nepřátelské církvi římské. Větším onem nerozuměl svým odpůrcům ani sobě.

* **Je profesor Brückner žid?** Na tuto otázku z čísla 2. odběratel listu nám píše: »Před lety byl jsem posluchačem prof. Al. Brücknera na universitě berlínské. O jeho polském původu nemám pochybnosti. Němčina jeho byla arci podivná, výslovnost těžko srozumitelná, t. j. polsky zúžená, avšak neměla pranic společného s typickou výslovností žargonovou. Slovenskou zprávu Vámi uvedenou pokládám za mylnou.« — Touto odpovědí nepokládáme dotaz za zodpověděný; tím méně lístkem, jejž nám poslal anonymní Polák, který nám hrubě vynadal a dost. Podobné dotazy pěstují časopisy zahraniční velmi často, u nás pěstoval je už Dobrovský; nemá v nich být žádný osten, nýbrž jde o vzájemnou službu čtenářů téhož listu. Co by člověku na př. na venkově žijícímu dalo mnoho hledání a pátrání, může se snadno dovědět dotazem mezi čtenáři.

* **Páté přes deváté.** Oklikami přes Německo došla zpráva, že zemřel francouzský spisovatel R e m y d e G o u r m o n t (nar. r. 1858), jenž býval překládán také do češtiny. Práce: Knihy masek, Koně Diomedovy, Fysika lásky (vyšla v Knihovně dobrých autorů). Naposled prý psal v revui Mercure proti šovinismu akademiků Lavedana a Barrésa, jakož vůbec byl nepřítelem francouzské odplaty (revanche). — Tiše přešlo českým životem jubileum beletristy M e t o d ě j e J a h n a, řídícího učitele v Komárovicích u Kelče, jenž 14. října dožil se padesátky. — Český sochař P e l i k á n z Nového Města na Mor. pověřen byl vojenským velitelstvím, aby architektonicky a sochařsky upravil hroby a polní hřbitovy na bojišti v ruském Polsku. Pan Pelikán již odjel na bojiště.

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha

ROČNÍK I. V PRAZE 12. LISTOPADU 1915. ČÍSLO 7.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

AL. HORÁK:

DARY MÉHO LIDU.

Je jásavě pestrý, radostně svěží
tvůj barevný, po otcích zděděný šat.
Je jako ta rozkvetlá luka,
jež u ňader Moravy, matky své, leží;
je jako tvá úsměvná vajíčka velkonoční,
jak v podzimním slunci nádherou hýřící sad.

Tvůj skrčený domek je bílý a čistý
jak v zánovní knize neposkvrněné listy,
bílý jak šíje po tvé řece plovoucích hus
Jeho radostná modř se vesele směje do dálek
jak obruby záhonů z rozkvetlých fialek.
Jeho modř jásá jak očka dětská,
jak mezi bílými obláčky čistého blankytu kus.

Píseň tvá lehce jak z hrdla skřivánků tryská.
Píseň tvá bujným, živelným veselím výská
a žalobně, nyvě si stýská,
jak zraněná, mláďat zbavená holubice —
Píseň tvá bílýma rukama lomí jak zajatá krasavice —
V písni tvé molově syté, melancholické,
jak prosté a čisté, tak upřímně lidské
je tísní životní radost a odvěká tesknota všecka.

*

*

TICHO.

(Z nalezených papírů.)

— — Napadne-li sníh všude do kraje, ticho stává se měkčím, ač ani tehdy nemá ozvěn. Ale když zima teprve přichází, když umrzlá země je obnažena na kost, když ani nejslabší větřík se nezvedá nad černými poli a větve stromů trčí k olověné obloze jako kostnaté ruce prosebníků, pak bývá to ticho, na něž nyní myslím: ticho mého života! Ticho ztrnulé, napiatě naslouchající, v němž každý zvuk tuhne ve vzduchu a dopadá k zemi nárazem skleněného hranolu.

Moje vzpomínky musejí pronikat k nejzazší dálce dětství, abych se domníval, že slyším směsici veselých hlasů v slábnoucí ozvěně. Ale ani potom nedovedu uhodnout, která ústa kterým hlasem mluvila, — nedovedu uhodnout až na jeden jediný, při němž buší moje srdce. To je plný, lahodný hlas mé matky, a mně se zdá, že každé slovo, každé jednotlivé slovo jím pronesené má svoji novou světlou duši a je ozářeno úsměvem.

Než tyto moje nejvzdálenější vzpomínky blednou pojednou před ostrým světlem lampy. Drží ji v ruce můj nemluvný otec a budí mne za hluboké noci, divně bledý v tváři. — »Neboj se, neboj se!« opakuje a vede mne dolů po studených schodech, jež mne zebou do nohou. Je mi necelých pět let, a dole mne čeká něco velmi podivného, proč rá-

zem zapomínám na pláč, jíž již mi stoupající k hrdlu. Je to zvláštní ztrnulé ticho, nerušené ani jediným vzdechem, ač ona leží přece na posteli. — »Umřela,« šeptá otec, jako by tu byl ještě někdo mimo nás, koho by mohlo ranit to slovo. A dodává temněji, abych jí polibil ruku. Ale ruka je chladná jako led, taková, jaké nikdy neměla moje maminka, a já za nic na světě nechci poslechnout vyzvání.

Ráno probouzí mne zvonění umíráčku. Husté kovové tóny třesou se přímo nad našimi okny, a všecko bedlivě zdá se naslouchat jejich pláči: natahuje krky a naslouchá drůbež na dvoře, dnes prvně zapomenutá, naslouchá a potom — hlavu vzhůru — vyje u boudy pes, naslouchá stará hruška v zahradě a celý dům. Znovu a znovu naříkají husté, kovové tóny.

Zarývám hlavu do podušky a zmítám se hluchým vzlykotem.

•

Potom je už vždy ticho kolem mne. Otec nepouští mne ven a sám nemluví, unaven shonem každodenní práce. Někdy večer cítívám na sobě jeho dlouhý, zamyšlený pohled, načež se stává, že vyhledá v knihovně některé zajímavé vypravování a čte mi je krásným hlubokým hlasem, jejž mění dle jednotlivých jednajících osob. Ale když mi jednoho večera četl tímto způsobem Barona Trencka, román o vězni ukovaném před vlastním hrobem, působil na mne tak otřásavým dojmem, že se před spaním nedovedu již pomodliti pravidelný otčenáš. Na dlouho je konec každé četbě.

Jen jednoho dne v roce otec bývá jiný. O štědrém dni před bohatší než kdykoli jindy večeří přichází ke mně v prvém soumraku, hladí mne po hlavě a hádá se mnou, která asi nejdříve dohoří z barevných tenoučkých svíček, jež jsem rozsvítil na podlaze a z nichž každá znamená život některého z nás a našich příbuzných. Je mi nevolno při jeho laskavosti a sdílnosti, je to něco příliš neobvyklého pro mne, a otec záhy pozoruje moje rozpaky. Obrňuje se znovu nepřístupností a odchází těžkými kroky.

Minulo několik let. Odjeli jsme do města, kde mám složit přijímací zkoušku na gymnasium. Nedopadla slavně a otec nebyl spokojen, neboť se nedovede vmyslit do duše hocha vyrostlého v divoké samotě, do jeho chorobné nesmělosti a poplašné hrůzy před vším neznámým. — »Drž se, pamatuj, je to tvůj první krok do života!« je všecko, co mi řekl na rozloučenou, a jeho slova doznívala bez ozvěny v mém nitru. Jeho odchod neprohlubuje ticho, jež se rozkládá kolem mne.

•

Prohlubují je teprve myšlenky a ústrky nových soudruhů. Neboť jsem byl příliš neobratný, abych dovedl splatit žertem jejich žert, příliš slabý, aby mne cenili v hrách, příliš svědomitý a pokorný před autoritou profesorů, abych budil jejich pozornost. Přezděli mi pavouk, když jsem utíkal před jejich věčnými posměšky do nemluvnosti a samoty, a věřili v oprávněnost své přezdívky, neboť také ve všech pozdějších letech pouhá myšlenka na možnost jejich posměchu, žertovné třeba jen jejich poznámky, dělala mne mnichem vzdáleným všech běžných radostí. Všech těch běžných radostí, které se jednotlivě mohou zdáti malichernými, ale ve svém úhrnu jsou jediným skutečným, nevsugerovaným si štěstím lidského života. Neznám než dle jména lásku, a snad proto jsem mezi prvými, kdo podléhají svodům šeptaných řečí dvou nových soudruhů, kteří přišli z většího města a jsou bohati zkušenostmi. Tu není veřejnosti, jež jest mojí největší hrůzou, a půdu dobře připravila nucená askese i v nejprostších, nejčistších touhách jinošských.

Je tichá zimní noc, noc ztrnulá, napiatě naslouchající — — Otevřely se dvéře a do tváře zavanul mi horký vzduch, všecek prosycený neznámou vůní, při níž jedině dech se mi tají a srdce tluče prudčeji. Dvě bílá nahá ramena vztáhla se ke mně a tichem a přítmím rozléhal se dráždivý ženský smích: Směje se mému mládí, mé nezkušenosti, každému mému slovu. Ale nejvíce se směje hustému ruměnci, jejž vidí i v přítmí, jak výš a výš vystupuje v mých tvářích.

Pokouším se sám o smích. Zní však strojeně a brzy jej pohlcuje mrtvé ticho. Od oné noci vyhýbám se každému vytrvalejšímu pohledu a nenávidím dny, kdy přijíždí otec.

•

Uplynulo ještě několik let. Vždy úzký ještě se zúžil železný kruh samoty: Jsem na universitě, nemám již spolužáků v tom smyslu jako na gymnasium, ale nemám ani jediného přítele, neboť mužské přátelství není, po čem jsem vyhladověl. Zdá se mi, že není síly, které bych necítil v sobě, kdyby jen na konci pracovitého dne zvonil mi vstříc ženský smích. Zdá se mi, že není nikoho, kdo by stejně vycíťoval kouzlo ženství a krásy, jež si žádá zůstati čistou. Zdá se mi, že dívčí krok je roven hudbě. Snažím-li se však napětím všech svých sil vystoupit ze svého železného kruhu, stojím němý při prvém kroku. To již není ostych, neboť ten dávno přemohlo vědomí, že moje verše zapadnou prachem, nebudou-li mi brzo zářit za nimi a zvát ku předu její oči. Ne. Ale prostě jest náhle mrtvě němé moje nitro, je samo ztrnulým tichem, napiatě naslouchajícím tichem, v němž všecka slova mají mučivě nepřirozený zvuk a zanikají bez ozvěny sklennými nárazy — —

•

Ještě několik let. Moje verše nezapadly prachem, neboť když bezradostný můj život žádal si existenčních bojů, rval jsem se a pocítil jsem mnohonásobně, že život může být jakýkoliv, ale nikdy takový, aby bylo možno odhodit jej, — dokud je jenom zdravé tělo a duch v něm. Ale nemělo zůstat při tom.

Pamatuji si jasně, s bolestnou jasností všecky okolnosti. Někde ve vzdálenější chodbě přely se dva hlasy, v poschodí protějšího domu hrčel šicí stroj, z ulice slabě doléhalo zvonění tramwaye. Starý bělovlasý profesor opakoval mi diagnosu, jediné slovo, jež rázem zatloukalo všecky hřeby mé rakve. Ještě jsem se nehýbal: na otevřeném okně, za nímž kvetly jabloně, bylo roztroušeno chlebových drobtů a po římse cupkal vrabec: Zajímalo mne pojednou, přijde-li a sezobe, nezalekne-li se?

Teprve v příštím okamžiku pochopil jsem význam slova, jako by mi teprve tehdy bylo dolehlo k sluchu. Nekonečná lítostivá láska ke všemu

stiskla mi hrdlo, láska k jabloním, které kvetly za okny, k vrabci, jenž hopkal blíž a blíž, láska ke zvuku hádajících se hlasů v chodbě i k profesorovi, jenž mne zabíjel. Zdálo se mi, že jde tu jen o nějaké nedorozumění, jen jednoho mého slova je třeba, a vše se vysvětlí. — »Ale vždyť ... ale vždyť ...« počal jsem.

Profesor díval se mi do tváře účastným pohledem. A jako by mi tato účast byla přinesla, čeho jsem ještě nechtěl pochopit, — pocítil jsem marnost všech slov a odmlčel se. Odumřely mi zvuky, odkvetly barvy, pohltilo mne jediné, nekonečné, poslední ticho.

Jen v duši, vzkaz dalekých let, uslyšel jsem hlas, jenž býval plný a lahodný, a nyní byl zlomen bolestí. To byl hlas mé matky, a profesor udiven, nechápaje, pozoroval úsměv v mé tváři, jímž jsem s ním hovořil — —

— — — — — — — — —

Josef Pelíšek.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XIV. V KARÁČI. POPRVÉ NA BŘEHU INDIE.

Z Terstu do Adénu byli jsme na palubě již dvanácte dní. Pozdě večer, před samým odjezdem z Adénu, byla naloděna k nám jakási zámožná indická rodina: muž, žena, jinoch a překrásné mladé děvče. Měli svého vlastního kuchaře, a nezasedli nikdy k našemu stolu, třeba že byli cestujícími prvé třídy. Náboženský zvyk jim nedovoloval s Evropany u jednoho stolu seděti. Přirozeně, že jsme se neobyčejně zajímali o tuto společnost, neboť viděli jsme poprvé obyvatele země, která měla se státi novou naší vlastí. Avšak i kdyby toho nebylo — děvče, které sedělo v kruhu této rodiny, bylo tak půvabné a okouzlující, že jsem se přímo opájel krásou, jakou může dívka oplývati. Zpozorovav to velmožný Ind, vrhal na mne zrak tak rozezlený, že jsem se nadále musil vzdát ke své lítosti tohoto pozorování. Šel jsem sledovat vlny, které kymácely naší lodí.

Tedy poprvé v Indickém oceánu! Pluli jsme rozvlněným mořem, vlnění způsobil silný teplý vítr. Také barva moře nebyla již jasně modrá, nýbrž černozelená. Obzvláště čarovně krásný pohled skýtalo moře v noci. Hřeben každé vlny, jakmile se začala čeřit, aby se převalila, rozsvítil se jasně smaragdově zelenou barvou a i celé chumáče a plochy mořské takto světélkovaly. Naše loď, v místech, kde brázdila vodu, byla celá jasně zeleně ozářena, tak že tváře všech, kteří se naklonili přes zábradlí, sledujíce toto čarovné divadlo, byly ozářeny jasně, jakoby zeleným bengálem. Obzvláště podivně ohnivé a klikaté kresby rýsovali vodní hadi, kteří ve velkém počtu chvíle co chvíle na povrchu rychle pluli, a jakoby záblesk působili. Také ve vaně, v lázních, mohli jsme se s podobnými úkazy z blízka setkávati. Když jsem napustil vodu do vany, byla čistá jako křišťál. Jakmile jsem však zhasil žárovku, ve tmě rozzářil se povrch napuštěné mořské vody do té míry, že celou koupelnu mrtvolně zelenavě ozařoval. Celé ohnivé kusy ve vodě plovaly. Uchytil jsem některý do hrsti, tak že mi v ruce zářil, avšak jakmile jsem rozsvítil, nebylo v hrsti více než trocha úplně čisté vody.

I ve dne moře oplývalo podivuhodnými zjevy. Takovým úkazem byly na příklad tak zvané létací ryby. Stávalo se, že pojednou nad hladinou mořskou vyhrklo z vody několik set ryb, které 100 až 200 kroků těsně nad vodou před naší lodí ku předu letěly a zase všechny společně, jako krupobití do vody padaly. Nezřídka stávalo se, že naše loď byla obklopována celými stády delfínů, kteří jakoby skotačili, vysoko nad vodu vyskakovali. Téměř bez přestání pluli 3 až 4 delfinové asi třímetroví, právě před přídí naší lodi, které velkým skokem vždycky unikli a znova se dávali doháněјící je lodí k novému rozběhu popohánět. Delfíni i létací ryby ve velkém počtu byly již sice zjevem v Rudém moři, ale zde byly úkazem nepřetržitým.

Nad naší lodí a okolo ní často kroužili také přepodivní ptáci, jmenovitě v přístavu, jako posledně v Adénu, kde kružilo orlů jako u nás vrabců. Tu nad mořem však lítali divní vodní bílí ptáci, kteří v určité výšce, jakoby se pojednou zapíchli do vzduchu a zase mžikem s rychlostí blesku jako šíp mizeli pod vodou. Pozoroval jsem vše, co se tu zjevovalo, se zvýšeným zájmem, neboť i moře, po kterém nyní jsme pluli, bylo již vodami, které naší nové země se dotýkaly.

Třetího dne přibližovala se naše loď ve značně rozvlněném moři k břehům Indie, k městu ležícímu při samém ústí posvátného Indu, zvanému Carachi (Karáči). Dříve než loď vplula do přístavu, lodní lékař poděloval nás chininovými pilulkami, které jsme měli pozříti, abychom se v městě tomto, ležícím v bahnitých močálech, nestali obětí tropické zimnice, malarie, která tu nesmírně řádí. Než jsme z lodi vystoupili, rozloučili jsme se se všemi pasažéry, kteří již dojeli svého cíle a již se s námi neuvidí. Kapitán nám ohlásil, že

loď postojí v přístavu pět dní a nocí a že můžeme v kabinách přenocovati. Vystoupili jsme poprvé na indickou půdu, abychom odtud po pět dní pozorovali život a ruch velkého domorodého města. Srdce mi tlouklo rozčilením a dychtivostí. Z přístavu šli jsme po železném mostě, vedoucím nad nádražními kolejemi a nad různými skladišti. Potkávali jsme se s lidmi velice různě ustrojenými a po těle zabarvenými.

Jmenovitě byly to typy s pletí zlatové barvy, s bílými nebo barevnými průsvitnými mušelíny, přehozenými přes ramena, okolo pasu a okolo jedné nohy. Druhá noha byla obyčejně až nahoru obnažená. Na hlavách měli upleteny mohutné turbany, barvy žluté, oranžové nebo purpurové tak jako muselínové přehozy. Vlasy veskrze černé, oči tvaru vejčitého. Většina lidí přežvykovala v ústech jakousi směs koření, která zabarvovala cihlově sliny a zuby, a slinu takto zbarvenou dovedně z úst mezi dvěma prsty, které na rty přiložili, vystříkli na velkou vzdálenost. Tak činili muži, ženy i děti.

Když jsme přešli most, vystoupili jsme na silnici hrozně prašnatou, po které jezdila elektrická tramvay se dvěma otevřenými vozy. Ulice nevzhledná. Na všem ležel prach a lidmi přeplněno. Mezi jinými dopravními prostředky byly tu kočáry, špinavé a rozvrzané, tažené jedním vyhublým, potlučeným, oblezlým koněm a hlavně nabízeli se tmavohnědí běžci, se svým dvoukolovým vozíkem, zvaní »rykšové«, jak každého výkřikem upozorňovali. Za peníz poměrně nepatrný ujíždějí s cestujícím přes celou řadu ulic. Ovšem cizinec, který se v taxe nevyzná, zaplatí dvoj- až trojnásobně tolik, kolik domorodec. Většinou vozí se v nich Angličané, v bílých plátěných šatech a s tropickou helmou na hlavě. Silnice, o které jsem se zmínil, vedla asi deset minut mezi dvěma černými bahnitými močály, ze kterých vycházel silný bahenní zápach. Na silnici velká frekvence. Prach zvedal se nad ní bez přestání, obzvláště když trochu zavanul vítr. Tu celý kornout prachu, s papíry a kusy stébel a jinými odpadky, běžel po silnici. Na některém místě stála suchá palma, zaprášená, a v jejím řídkém stínu v prachu seděl žebrák, s obnaženým tělem, na kterém zely až na kost obnažené hnisavé rány, a na které usedaly mouchy. Vedle sebe měl konvičku s vodou, a po chvílkách zaléval tyto rány, aby je ovlažil od prahnoucího slunce a snad očistil od prachu. Hlasem srdcervoucím, jakoby kvílivou písní volal na každého mimojdoucího, s nataženou rukou o almužnu, ale nikdo si ho ani nevšiml. Tato nelidskost působila na mne trapně a otrávila mi hned celý dojem mého vstupu na indickou půdu. Vlastně již »rykšové«, lidé zapřažení do vozíku, aby tahali zámožnější, působili na mne dojmem, pro člověka tak ponižujícím a odporným, že jsem nebyl s to vysvětlit si, jak mohly na zemi vzniknout takové divné otrocké mravy. Ale ještě mnohem horší věci jsem uviděl ku svému úžasu.

Silnice, po které jsem šel a kde válelo se nesmírné množství vyhublých, nemocných a zbědovaných žebráků, ústila do města, na jakémsi prostranství, obehnaném několika sešlými rozbitými domy o jednom poschodí a s dřevěnou pavlačí. Když přišli jsme na toto náměstí, z několika stran sbíhali se k nám podobní žebráci a úpěnlivě prosili o almužnu. Padali před námi na zem do prachu, a dotýkali se jí čelem hrozně ponižujícím způsobem. Zase se ze země vzpřimovali, zvedali obě ruce k nebesům, dotýkali se jimi úst a znova sklesali do prachu, sahajíce po našich nohou. Zjev to přímo drtivý. První bylo, že jsem z toho soudil o nízké a bezcharakterní povaze zdejšího obyvatelstva i se všemi tu vládnoucími Angličany, kteří mohou trpěti a dívati se lhostejným způsobem na takovou nezměrnou lidskou bídu a ponížení. Nedovedli jsme těm lidem říci, že si nepřejeme toho, co činí, uhýbali jsme se jim a odvraceli se na všechny strany. Ale v pravém slova smyslu byli jsme obleženi těmito lidmi, když jsme začali rozdávat nejmenší mince, které jsme měli. Rvali se ubožáci o ně jeden přes druhého, a my nemohli jsme uniknouti.

V tom přiskočil jeden Angličan s holí v ruce, a začal na všechny strany do těch žebráků mlátit. To mne tak rozčililo, že vzepřel jsem se tomuto počínání, a energicky, hlavně posuňkem, jsem proti němu zakročoval. Pocítil jsem, jak nesmírně mi schází, že neznám ještě anglicky, neboť byl bych mu chtěl říci, že je ničemný lump a byl bych jej nejraději zastřelil, jak jsem byl rozčilením bez sebe. On se mi pokoušel něco vykládat, čemu jsem nerozuměl, měl jsem jen dojem, že mi chce vysvětliti, že to tu jinak nejde. Sotvaže od nás poodešel, vyřítila se na nás zase posádka těch žebráků. Vskočili jsme do tramwaye, abychom jim unikli. Jeden z těchto žebráků, stařec, na obě oči slepý, veden jsa malým děckem, běžel za námi k tramwayi, která již jela. Neměl jsem již žádných drobných, a nemohl jsem mu nic dáti.

Ale sešlý stařec utíkal stále, veden oním děckem, podle tramwaye. Bylo mi ho líto, ale přes to, že jsem ukazoval lidem, kterých bylo ve voze napěchováno, že nemám drobných, nenašel se jediný člověk, který by mu byl almužnu podal. Za to davem lidí protlačil se na pokraj tramwaye jeden člověk s rákoskou v ruce a zasadil jí několik ran běžícímu nebohému a slepému starci. Nezažil jsem ve světě podobné krutosti, a nemohl jsem pod tímto hrozným dojmem nic sledovati, byv takto zcela otráven. — Pohříchu přišly chvíle, kdy záviděl jsem i život žebrákům. V jiné kapitole zmíním se ještě o indických žebrácích, kteří tu v Indii tvoří svůj samovolný národ, žijící žebrotou a bídou jako svým povoláním, se kterým je úplně spokojen. Dokonce jinak žít ani nechce! Avšak dokud byli jsme ještě pod dojmem citů, vychovaných v Evropě, odvraceli jsme se s hnusem od zdejšího života.

Malebnost, se kterou jsme se na ulicích tohoto města potkávali jako malíři, byla tak působivá a mocná, že dovedla záhy překonávat vše — tak divné zvraty člověk v sobě prodělával! Přímo jsa učarován, přál jsem si býti malířem těchto živých ulic, třeba jsem nedovedl pochopit, jak bych mohl žít v prostředí takových hrubých a nízkých životních názorů zde vládnoucích. Vždyť z důvodů podobných opustil jsem břehy evropské, abych si našel lepší prostředí, lepší lidi. A proto, pryč, pryč odtud, neboť toto místo není takové, jaké hledáme! S touto myšlenkou procházel jsem pitvorné ulice indického Orientu.

Velice tu nepříznivě na mne působilo také, že téměř v každém domě hrál fonograf, jehož plechové trouby chraptivě ohlušovaly ulice. Divná věc, kterak evropská kultura zachvacuje ulice indického města. Procházka ulicí mohla by se nazvati jinak, procházkou mezi krámy a krámečky, neboť jedině obchod a zase obchod sálal ze všeho, nač jste se podívali. Vzduch byl naplněn přímo zápachem všelijakého zboží: koření, sušených ryb, kávy, čaje, shnilých odpadků a kanálů. Ulice byly hrozně znečistěny, aniž je kdo ošetřoval.

Toliko ptactvo možno považovat za jediné čističe ulic. Na střechách, na pavlačích, na zaprášených stromech, na ulicích, všude, kam se podíváte, vidíte poskakovat a přeletovat černé vrány, které s otevřenými zobáky pozorují, kdy se naskytne vhodná příležitost uchvátit nějaký odpadek. Při tom způsobují ohlušující krákavý křik, který se mísí s chraptivými zvuky gramofonů. Hojnost dravého ptactva jako orlů a supů, známých holohlavých kondórů, krouží nad ulicemi bez přestání.

Byl jsem jedenkráte velice polekán, když jako blesk snesl se právě vedle mne kondór s obrovskými křídly, uchopiv do drápů hnijící velkou myš. Jinak potkáváte se na ulici také s ošklivými vyzáblými a prašivými psy, kteří nemajíce domova, jen podobnými odpadky se živí. Ostatně také žebráci zvedají ze země, co uznají, že by se dalo ještě jísti. V tomto zapáchajícím, schátralém, zaprášeném ovzduší víří život, který jest na pohled tak pestrý a malebný, že z hnusu a z podivu zároveň, střídavě, vůbec nevycházíte. Co může asi sloučit v celek tyto dvě podivné protivy?

*

A. P. ČECHOV:

VÍRA V ČLOVĚKA.

V jednom malém městečku usídlil se starší, osamělý a nehezký pán jménem Tomson nebo Vilson, — nu, to je lhostejno. Nejde o jméno. Jeho zaměstnání bylo ušlechtilé: léčil lidi. Byl vždy zasmušilý a nesdílný a mluvil jen, když toho vyžadovalo jeho zaměstnání. K nikomu nechodil na návštěvu, každému jen mlčky se poklonil a dále ve známosti nepokračoval a žil skromně jako asketa. To proto, že byl učenec a tehdy učenci se nepodobali obyčejným lidem. Trávili dny a noci v přemítání, čtením knih a léčením nemocí, na všechno ostatní dívali se jako na hanebnost a neměli kdy hovořiti zbytečných slov. Obyvatelé města výborně ho chápali a snažili se neznepokojovati ho svými návštěvami a prázdným povídáním. Byli tuze rádi, že jim Bůh konečně poslal člověka, který dovedl léčiti nemoci a pyšnili se, že takový pozoruhodný člověk žije v jejich městě.

— Ten zná všechno, říkali o něm.

Ale toto nedostačovalo. Bylo ještě třeba říci: »ten má všechny rád!« V prsou tohoto učeného člověka tlouklo podivuhodné, andělské srdce. Vždyť konec konců obyvatelé města mu byli cizí ne rodní, ale měl je rád jako děti a nelitoval k vůli nim ani svého života. Sám měl souchotiny, kašlal, ale když ho volali k nemocnému, zapomínal na svoji nemoc, nelitoval a zadychávaje se vystupoval na jakkoli vysoké hory. Nedbal na vedro ani zimu, opovrhoval hladem i žízní. Peněz nebral, a podivno, když mu zemřel pacient, tu šel společně s příbuznými za rakví a plakal.

A brzo stal se městu takovou nutností, že obyvatelé se divili, jak dříve se mohli obejíti bez tohoto člověka. Jejich uznalost neměla mezí. Dospělí i děti, dobří i zlí, poctivci i darebáci — slovem všichni si ho vážili a ctili. V městečku a jeho okolí nebylo člověka, který by si dovolil učiniti mu něco nepříjemného, ba ani na to nikdo nepomyslil. Když odcházel ze svého bytu, nikdy nezavíral dveří ani oken, plně přesvědčen, že není takového zloděje, který by se odvážil zarmoutiti ho. Často mu bylo z lékařské povinnosti choditi po silnicích, lesy i přes kopce, kde cítil úplné bezpečí. Jednou v noci se vracel od nemocného a v lese ho přepadli

lupiči, poznavše ho však, uctivě před ním smekli klobouky a zeptali se, nechce-li jísti. Když řekl, že je syt, dali mu teplý plášť a doprovodili ho až docela k městu, šťastni, že osud jim poskytl příležitost aspoň něčím se odvděčiti velkodušnému člověku.

A tento člověk, který svou svatostí, jak se zdálo, ohradil se proti všemu zlému, za jehož příznivce pokládáni byli i lupiči a blázni, nalezen byl jednoho krásného jitra zabit. Zakrvácený, s proraženou lebkou ležel v rokli a jeho bledá tvář vyjadřovala údiv. Ano, ne hrůza, ale údiv ustrnul v jeho tváři, když uviděl před sebou vraha. Můžete si teď představiti zármutek, jaký se zmocnil obyvatelů města i okolí. Všichni v zoufalství, nevěříce svým očím, tázali se: kdo mohl zabíti tohoto člověka? Soudcové, kteří vyšetřovali a prohlíželi doktorovu mrtvolu, pravili toto: — »Zde jsou všechny příznaky vraždy, ale poněvadž není na světě člověka, který by mohl zabíti našeho doktora, tedy patrně vražda se tu nestala a shoda příznaků jeví se jen prostou náhodností. Je nutno domnívati se, že doktor za tmy sám spadl do rokle a smrtelně se zranil.«

Celé město souhlasilo s tímto míněním. Doktora pochovali a nikdo už nemluvil o násilné smrti. Jsoucnost člověka, jemuž by se dostávalo nízkosti a bídnosti zabíti doktora, zdála se býti pravdě nepodobnou. Vždyť i bídnost má svoje meze. Což?

Znenadání však, pomyslete si, náhoda objevila vraha. Uviděli, jak jakýsi chlap, mnohokrát už souzený, známý svým zhýřelým životem, propíjel v krčmě tabatěrku a hodinky, jež náležely doktorovi. Když ho usvědčovali, přišel do rozpaků a řekl jakousi zřejmou lež. Udělali u něho prohlídku a v posteli našli košili se zakrvácenými rukávy a doktorovu lancettu ve zlaté střence. Jakých pak je ještě třeba důkazů? Zločince vsadili do žaláře. Obyvatelé se rozrušovali, a současně říkali:

— Pravdě nepodobno! Není možné! Dejte pozor, aby omyl nevznikl· vždyť se stává, že důkazy neříkají pravdu!

Vrah před soudem tvrdošíjně popíral svou vinu. Všechno mluvilo proti němu a přesvědčiti se o jeho vině bylo tak snadno, jako přesvědčiti se o tom, že tato země jest černá, ale soudcové jako by se byli zbláznili: desetkrát převažovali každý důkaz, nedůvěřivě se dívali na svědky, červenali se, pili vodu... Souditi začali časně ráno a skončili teprve večer.

— Obžalovaný! — obrátil se hlavní soudce k vrahovi. — Soud uznal tě za vinného, že jsi zabil doktora toho a toho a odsoudil tě k ....

Hlavní soudce chtěl říci: »k trestu smrti«, ale upustil z rukou listinu, na níž byl napsán rozsudek, utřel si studený pot a zvolal:

— Ne! Soudím-li nespravedlivě, ťu nechť Bůh mne potrestá, ale přísahám, on není vinen! Nepřipouštím myšlenky, že by se mohl najíti člověk, který by se odvážil zabíti našeho přítele doktora! Člověk není s to, aby tak hluboko klesl!

— Ano, není takového člověka, — souhlasili ostatní soudcové.

— Není! - ozval se zástup. — Propusťte ho!

Vrahovi dali úplnou svobodu a živá duše nevytýkala soudcům nespravedlnost.

Přeložil St. Minařík.

S. S. KRANJČEVIĆ:

SOUCIT.

(Samilost.)

V čem svatá zář je tvoje, ty srdce mého žale,
že záříš tam jak perla kdes v temné mořské hloubi?
Proč tvoje ku poznání a k Bohu vzlety stále?
Proč žluč tvá s úsměvem se snoubí?

... Tys démant před mým okem, jímž prochází
v mou duši
celého světa bída a budí krve vření;
vše mého žití hoře jím v nitru mém se ruší,
že bodne-li, dá posvěcení.

Ty anděl můj jsi smutný, svit věrný jeho oka
mne k objímání všechněch a k lásce ke všem vodí;
to oko tvé je slunce — bez něho přehluboká
tma na zemi jen hříchy rodí.

Ubohý, kdo tě nemá! Utone v hříchů proudu,
duch jeho vzlétat bude, kde kal a bláto tmí se,
a s chvěním čekat věky, až nastane den soudu —
kde srdce však, jímž modlil by se —?!

Z charvat. přel. Adolf Černý.

*

ŽULKA.

Přenechávám odborníkům, chtí-li zařadit toto pozorování do psychologie zvířat nebo do nauky o primitivních náboženstvech nebo do obou. Villu, kterou jsme v létě obývali, hlídala malá uvázaná fenka, která hned při našem příjezdu vzbudila u nás vysokou představu o svých schopnostech: neštěkala na nás, ač se nemohla jinak upokojit, meškal-li cizí člověk v domě. Poznala okamžitě, že patříme k domu. Nemohli jsme se Žulce více zavděčit, než když jsme jí brali večer na procházku s sebou. Ani nebrali, stačilo sebe opatrněji otevřít branku zahradní, již byla Žulka venku a hned někde daleko na silnici. Skotačila a k udržení nebyla, a často spatřili jsme ji teprv zase, když jsme se vraceli. Cesta naše bývala podél hráze velkého rybníka, věnčeného křovím, do kterého se Žulka pokaždé zvědavě vrhla.

Však jednoho večera zaslechli jsme odtamtud žalostný nářek. Žulka vyla, jakoby jí na nože bral a utíkala domů. Hádali jsme, že se tam utkala s ondatrou, které zde hnízdí právem, neboť je to panství Colloredo-Mannsfeldské, — a cítí se jako doma. Nicméně druhého dne Žulka zase se vydala na procházku s námi, zase vnikla do křoví, a zase prchala odtamtud s nářkem přímo srdcervoucím.

Vplížila se domů, a od té chvíle byla jako vyměněna. Nebylo již třeba opatrně odcházet zahradou, Žulka nechodila s námi, a záhy jsem pozoroval, že se mně i doma vyhýbá. Zavolal-li jsem ji, plížila se ke mně bázlivě, jako se plíží pes, který má velmi špatné svědomí, a byla ráda, mohla-li peteliť ode mne pryč. Není pochyby Žulka mne pokládala za původce svého opětovaného úrazu v křoví, pokládala mne za mocného kouzelníka nebo božstvo, které může působit do dáli, a projevovala mi svou úctu bezmeznou pokorou, stálým uprošováním. — Trvalo několik týdnů, než dojem vyvětral, a nežli Žulka mne radostně vítala, když jsem jí něčím přilepšil. K.

*

LADISLAV QUIS.

III.

A nyní několik pohledů do jeho duše.

Osobně jsme se v životě potkali jen jedinkrát — letmo — a snad ani tři slov spolu nepromluvili. Listů jeho mám za to balík — psal mi po prvé roku 1899, posledně nějaký týden před smrtí. Důvodem k prvnímu psaní bylo mé prohlášení, že nechci být ukázkou svých prací zastoupen v České Poesii XIX. století, již tenkrát vydával Máj. Tehdejší literární a společenské poměry, konečně i mé přesvědčení a ještě jiné věci — vyložil jsem to všecko v Naší Době obšírně — diktovaly mi ostrý ten protest.

Quis, jeden z redaktorů, tedy mi píše:

»A nyní k druhé choulostivější věci. Zapověděl jste si veřejně, bychom z Vašich v »Poesii« něco uveřejnili, a byť to byl i jeden verš. Zápovědí tou položil jste nám jakousi mravní závoru — nikoliv právní — a jsem pro to, bychom ji respektovali. Jsem ovšem z toho půl tuctu Májistu jen jeden a nevím, jakého náhledu budou ti ostatní; nejednalo se dosud o tom ani slovem. Ale nyní v V. svazku dospějeme k Vám, a tu musí být rozhodnuto. Referát o té věci byl přidělen mně a já ho přijal. Proto si chci dříve s Vámi promluviti. Rozumí se, a nebudu o tom dále mluviti, že naše náhledy o anthologiích se neshodují, jinak neseděl bych snad v její redakci a nebyl snad (?) intellektuelním původcem vydání toho. Ovšem ve výboru Máje navrhl věc Klášterský.

Vy jste v Naší Době opětně projevil své mínění o takových výborech a hájil jste je skutečně velmi statečně, byly to elegantní švihy a bojoval jste s vervou; měl bych věru chuť skřížit s Vámi čepel! Byla by to rozkoš, jaké jsem již dávno neužil. Ale těch osudných pět křížků na zádech a pak naprostý nedostatek slušné neutrální šermírny odnímá mně všechnu chuť.

Zde, na takových papírcích, to nevybojujeme, a zdali se s Vámi kdy osobně sejdu, ví jen Bůh, ač bych si toho velice přál a velice vážil. Ten mžik, na který jsem Vás kdysi v Praze u Choděry uviděl — a to v plné společnosti, sice dovedl u mně vzbuditi k Vám i jiné sympathie než pouze literární, ale bylo to přece jen příliš en passant! A tudy musím předpokládat, že mě ani neznáte.

Nevím sice, stojíte-li o dlouhé listy, však nezbývá mi, než vzíti druhý aršík a představiti se Vám na zdař Bůh. Jest mi — a vlastně abych nelhal — bude mi teprve dne 5. t. m. (února) dva a padesát let. Napsal jsem — což ostatně víte — právě půl tuctu knížek, naplněných všelijakými verši, které se u nás málokomu líbily, a pro které mně páni kritikové, počínaje Hálkem, vypověděli boj až na nůž. To, jak vidíte, mně bylo a jest dosud zcela jedno. Psal jsem dále, a budu-li míti chuť, budu psáti zase. Je-li něco v tom, však se to neztratí, není-li, nevloží to tam žádný kritik, žádný přítel, žádná koterie. A tu jsem u toho, co Vám především chci říci. S kritiky jsem se nikdy nepral, nestojí mi za to (totiž ti naši specificky čeští) a zbytečno o nich mluviti. Přátel jsem v životě měl tuze málo. Byl to Neruda, který již tak dávno tlí pod zemí, že se přátelstvím jeho smí vychloubati ledakdo, koho by živý Neruda neměl za hodna ani kopnutí. Byl to dále Arbes, s nímž se nyní nikdy nestýkám. Tak zůstal jsem nyní sám a žiji již leta a leta v tomto bohopustém hnízdě (Přelouč) beze styků. Jen Čech (Svat.) mi zůstal, ale neviděli jsme se snad již deset let. Vrchlický, kterého mám upřímně rád, náleží přece již jen jinému světu, jiným poměrům. Přes tyto přátelské svazky jsem jako literát přece vždy jen zůstal sám a nenáležel jsem nikdy žádné koterii. Zachoval jsem si tedy svou samostatnost, svou svobodu cele. Nikdy jsem za nikým nechodil a nesmím si tedy stěžovati, že nikdo nejde se mnou. Také si na to nestěžuji, ba, spíše si toho vážím. Mám aspoň úplnou volnost úsudku a jednání, nemusím se nikoho ptát, na nikoho se ohlížet, jdu si — třeba tedy sám — klidně svou cestou. Tak jsem se Vám tedy představil.

A teď Vám teprve mohu říci, proč jsem vstoupil do redakce »Poesie« a proč jsem pro anthologie. Co jste napsal o vadách těchto výborů, s tím souhlasím a znám také závažné námitky, které proti nim učiněny byly jinde a od jiných. Ale podle mé zkušenosti, na kterou se jedině spoléhám, poněvadž ta nemůže klamati, mají dobré výbory z poesie jednu výhodu, která vyváží vše, co se uvádí proti nim. (Mluvím ovšem jen o výborech dobrých objektivních, aniž bych chtěl tvrditi, že náš výbor jest dobrý, neboť úsudek zúčastněného neplatí.) Výhoda ta, dle mého přesvědčení, jest důležitá, neocenitelná, a to právě u nás. Výbory takové jsou způsobilé získati poesii mládež. Zkusil jsem to sám na sobě, a vím, čím se mi staly jako quintánu nebo sextánu Scherrovy »Dichterkönige« (jež jinak nejsou právě vzorem dobrých kollekcí), pak Wolfův »Poetischer Hausschatz«. Ty mi prvně otevřely cestu do světové poesie, již jsem tehda znal jen kouskovitě — — — —

A proto jsem již od mladých let toužil po takovéto anthologii české a proto vstoupil jsem rád a ochotně do redakce Poesie 19. století. Učinil jsem to z plného přesvědčeni, nejsa k tomu nikým a ničím nucen, nemaje z toho pro sebe ani hmotného ani morálního zisku — —

Neustoupil jsem, ani Quis mě nepřesvědčil. Česká poesie XIX. století vyšla bez mé ukázky, ale afera ta přinesla do života mého přátelství Quisovo. A zůstal mi přítelem až do své smrti.

V listě následujícím, z 20. února 1899 píše:

»— — Ale vy pro svou antipathii jste uvedl velmi logické a přesvědčující důvody a v listu mi zaslaném uvádíte další. Nebudu vyvraceti ani tyto, vždyť máte pravdu: Kus není celek a tento lepší než onen. Proto jsem také vydal Havlíčka tak úplného a celého, jak mi bylo jen možno. Vydávat díla zemřelého básníka a vynechati nebo dokonce změniti zúmyslně jen jeden verš, jest právě takové barbarství, jako zkomoliti antickou sochu, jako přemalovávati obraz starého mistra. A souhlasím s vámi, že musíme si poříditi úplná a kritická vydání všech našich starých pánů. Já sám už stěží se odhodlám k podobné práci, ne že by mě zrážela její nevděčnost a nevýnosnost, to bylo by poslední mou starostí a nikdy jsem se po tom neptal; ale nedostává se mi k tomu fysického času. Vypuzen v toto venkovské hnízdo, nemám tu ani nejpotřebnějších pomůcek k takové práci, a jezditi stále do musea, do universitní knihovny atd. stojí nejen mnoho času ale i peněz — a nemám obého právě nadbytek. U Havlíčka mně to nedalo, poněvadž to bylo příliš hanebné, jak se s ním nakládalo a co z něho ti lidé jako Tůma dělali. To už byl učiněný fetiš! Tu jsem musil zakročiti, měl jsem to za svou svatou povinnost. A snad to nebyla má poslední práce pro Havlíčka, jejž, jak jsem nyní poznal, kladu tak vysoko mezi našimi lidmi, že již vedle něho tuze, tuze málo jich stojí. — —

— — — — — — — — — — —

Co jste napsal trpkého, nepotahuji nijak na sebe. Ale dojímá mě bolestně, že jste došel k té trpkosti vy. Stojíme sami, vy i já, ale nestojím proto sám, že jak píšete, leta a bydliště k tomu přispěly. Jen ten nejmladší dorost literární mi neznám, ale cizí, vzdáleni jsou mi i ti nejstarší z vrstevníků. Jediný Čech byl by mi blízkým, kdyby byly možny s ním častější styky. Tak ta blízkost skutečně trvající zůstává vlastně jen čistě platonickou — a já stále sám.

Stojím na zcela jiném stanovisku v literatuře než všichni ti páni, mám jiné názory, o nichž jsem veřejně mnoho nemluvil, ale o nichž přece jen vím, že s nimi nikdo z nich by nesouhlasil. A cítím se mezi nimi zbytečným. Snad — aspoň se domnívám — nemám mezi nimi nepřátel, a o to tedy mně hůře než vám. Zůstal jsem sám, protože jsem všem lhostejným. Ale co na tom! Musí mi stačiti a stačí mi, že jsem měl přítele: Unum, sed leonem. Po Nerudovi jsem již přítele nehledal a zůstal proto sám.

Neruda chtěl kormidlem literatury naší zarejdovat zcela jinam, než kam pak spěla a spěje. Byť bych šel s ním cele — s těmi, kteří jdou v opačnou stranu, plouti nemohu, nechci. Také proto jsem sám.

A odhodil jsem již pero a lituji, že jsem je opět zvedl. Neměl jsem již toho činiti. Starší lidé bývají špatnými apoštoly nových idei. Má není sice nová a není též má, však já nemám též v sobě ani za mák toho, co patří k povolání apoštolskému. A přede vším: Odi profanum vulgus et arceo. A v tom se tušim spolu shodujeme. — — —«

—by —

*

MALOVAL REMBRANDT KOMENSKÉHO?

(Panu dru J. Herbenovi, redaktoru Noviny.)

»Drahý příteli! K článku Maloval-li Rembrandt Komenského, dovoluji si Vám skromně sděliti — snad Vás to bude zajímat — že jsem roku 1914 v dubnu se ženou byl v Palazzo Pitti ve Florencii a pohleděv na obraz Rembrandtův, že jsem řekl ženě: »Koukej, to je Komenský.« Ovšem dále jsem na věc nemyslil. — Také malíř Vejrych, který portrét Komenského v Rejks museum v Amsterodamě kopíroval, když uviděl Rembrandtův obraz v Gallerii Pitti, tvrdil, že je to Komenský. Snad to bude zajímat pana Gammu. Nemohl jsem odolat, abych Vám to nesdělil. Se srdečným pozdravem

Váš *M. Švabinský*.«

TRAGIČNOST MAHENOVA.

Městské divadlo vinohradské, neúmorné v pozornosti k domácí tvorbě, uvedlo v pondělí dne 8. listopadu na jevišti nové drama Jiřího Mahena, čtyřaktovou Píseň života. Hlavní osobou je v ní Petr Reyl, přezvaný po bulharsku také Rylov. Vrátí se v prvním dějství po osmnáctiletém vzdálení z Bulharska, kdež si zřídil rozsáhlý obchod dřevařský, a přijde navštívit na venkovský letní byt svou bývalou lásku paní Annu Čapkovou, kterou kdysi jako chudý hoch odstoupil jejímu nyněj-

šímu manželovi. Paní Anna, umdlená životem, nervově chorá, doufá, že příchod Petra Reyla-Rylova přinese jí osvěžení a kus ztraceného mládí, ale Reyl upne svůj uchovaný cit nikoli na ni, nýbrž na její dceru Helenu, jejíž dívčí podoba dokonaleji mu připomíná kouzlo minulosti. Helena, snivá, romantická, toužící po nějakém bludném Holanďanu, podlehne mužnému zjevu Reylovu a jeho renéovským řečem a ve třetím dějství, po bouři, která prodloužila jejich pražský výlet, zdá se, že jejich vespolný vášnivý svazek byl zpečetěn posledním vrcholným důkazem něhy. A tu žárlivá matka, paní Anna, rozezlená až ke škůdnictví, vzepře se s prudkou neústupností zamýšlenému jejich spojení a docela úskočně napoví cosi o tom, že by Helena mohla být dcerou Reylovou. Je z toho všeobecné velké zdrcení, Petr Reyl rozčílí se dokonce tak, že se mu v noci po té zjeví ironický duch, a ráno přiběhne služka se zprávou, že se Helena ve svém pokoji otrávila. Ačkoli mylnost zprávy vysvětlí se hned v zápětí, stane se to příliš pozdě, aby Petr Reyl mohl ještě zastavit samovražednou kulku svého revolveru. Otec Helenin může jen ohlásit jeho smrt.

V tragičnosti Mahenově rozhodují minuty a není to ovšem po prvé, co v dramatě rozhodují. U Mahena je to jen o to krutější, že jeho příběh tíhl svou přirozeností k rozřešení smírnému a že za obyčejných okolností musil by se skončit šťastným urovnáním nehod. Není nejmenší rozumné závady, proč by Reyl nemohl se stát chotěm Heleniným, a z toho, co v dramatě máme před sebou, nikdo neuvěří, že chvilkový odpor paní Anny vzbudil by podstatnější obavy. Osmnáct let, vyplněných manželským a mateřským soužitím, je přece jen osmnáct let, a, kdo má smysl pro účinky doby, ví, jak za osmnáct let blednou a vytrácejí se nejpříkřejší dojmy. Pro chování paní Anny, měl-li by se mu přikládat význam, připustil by se jediný důvod, ten, že se vzhledem k blahu dceřinu strachuje cizince, kterého nezná, a že ji zneklidňují pochybnosti o jeho povaze: kdo jednou ukázal se slabým v lásce, ukáže se zas. Byla by však méně ženou nežli jest, aby nepochopila, že právě jeho odřeknutí bylo svědectvím ryzího citu, a pak — stačilo by tedy počkat, vyžádat si náležité lhůty k bezpečnějším vědomostem o Reylovi. Ona vskutku hned ráno po večerním výstupu povolně obrací. Zůstane-li Mahen přes to na svém tragickém závěru, je vidět, že chtěl tragičnost stůj co stůj, ať ji přivodí jakkoli. Snad styk s Janošíkem ještě přidal jeho unáhlené, svévolné násilnosti. Ať jen lidé cítí bídu a příšernost svého života! Nechal v šeru všecko, co by každý jiný dramatik hleděl podrobněji vylíčit: niterné rozvíření, jež Reyl vzbudil v Heleně, je právě tak sotva zdaleka naznačeno, sotva napověděno jako duševní základy pro náš pojem o jednání Helenině i Reylově. Jen když je z toho děsivá mrtvola! Taková, která hlasně zvěstuje nesmyslnost, trudnost a hrůzu lidského osudu, s výsměšností onoho ducha, jenž mluví v noci k Reylovi.

Kolem čelných postav Mahen seskupil na venkovském pobytišti pražských letních hostí drobný rej různých bavících se starších i mladších bytůstek. Děvčata hovoří o svých stálých společnících, o svých nadějích a nočních vidinách. Staří páni mluví o nemocech nebo o podivnosti novodobých románů. Přísná maminka peskuje gymnasistu, jenž se zaučuje kouřit. Čiperná vdovička repetí a taškaří brzy s tím, brzy s oním. Rozjaření mládenci shánějí lodičkové vyjížďky, dávají nastrkovat červené praporečky, těší se na bohaté ženitby. Domácký lékař chodí pacientkám vyznávat lásku a oslazovat nespokojencům nepřízeň počasí. Koná se u stolečku spiritistické sedění na rozloučenou. Cvičený špaček koncertně hvízdá »Kose, kose, černý ptáku« a dumná harmonika roztruchluje srdce smutnou písničkou. Se zřejmou pravidelností (a nejspíš podle Čechova) spleť drobného reje, někde souvislejší, jinde rozptýlenější, udělána dějství za dějstvím tak, aby poskytovala pozadí pro vzrušující výjev vlastního příběhu. Měla být názornou illustrací pro únavnou, prázdnou step, ke které Reyl ve druhém jednání přirovnává vezdejší jsoucnost: že toliko vynucené sensační a divadelní otřesy, třeba vykoupené lhostejností k logice a psychologii, mohou na okamžik osvobodit z nudy a zmrzelosti (nu, René, věčný René). Ale mezi pozadím a popředím Mahenovým je příbuznost, jež obsahuje pravdu hlubší. Osoby popředí nevynikají nad kmitné, hemživé osoby pozadí žádnou větší celistvostí a bohatostí pojetí, jsou stejně kusé, mlhavé, záhadné, nejisté. A tragičnost, jíž je Mahen obmyslil, byla dramatikovi vnějším umělým prostředkem, aby si zakryl tu kusost, mlhavost, záhadnost, nejistotu a aby z povodně své nezbytné nicotnosti zachránil aspoň jakousi illusi závažnosti. Jeho Petr Reyl-Rylov, jenž byl po osmnáct, osm - náct let mimo domov, měl by se poněkud rozhlédnout ve svém okolí, nežli něco začne; on však spokojí se tím, že zůstaví vzpomínku nenadálého poplachu, jejž způsobil.

Od »Prvních dešťů«, jež předcházely historického »Janošíka« a fantastického »Mefistofela«, Mahen propracoval se k uvědomělejšímu, jasnějšímu sestavení, k důvěrnějšímu styku s životní praxí, k nedělanější, upřímnější a srozumitelnější větě: proč by se tedy ještě dál nemohl propracovat k zralejším stanoviskům a důkladnější, vyspělejší znalosti lidských duší i běhů? Pěkný úspěch vinohradský bude mu jistě mocným povzbuzením. Vinohradští herci provedli mu drama za řízení p. Vydrova ve vhodné úpravě jeviště velmi pečlivě a přičinlivě a p. Vydra sám v roli Reylově vytvořil efektní postavu syté divadelní krve. Učinil se »interessantním« bludným Holanďanem, jenž geniálním plavým vousem a vlasem mate děvčatům hlavy, vyznačil úsměvnou, odpočívavou volnost světoběžníka povýšeně sarkastického, vyříkal a vyhrál s neodolnou, zkušeně odbodlanou útočností vyznání lásky i vzdor proti paní Anně, vše břitce, se schválným hereckým prorážením, s přízvuky člověka, jenž se rozmyslí a vrhne se pak střemhlav kamkoli: hraje a hraje, překonávaje i nosovou jednotvárnost hlasovou. V matce Helenině pí. Majová (Reyl ostatně též) zejména výborně užívala pokoje k výmluvným a malebným postojům u zdi, nábytku, dveří, oken, vrhala s vyměřenou, semknutou silou dělené výkřiky odporu a hněvu a uměla na ráz prvním vstoupením pomalými, ochablými pohyby dát celou představu bytosti Anniny; ja-

kási míra divadelnosti byla snad také u ní nutností. Schýleným tělem a zatichlou, ústupnou řečí p. Hlavatý dobře charakterisoval velkoobchodníka Čapka a ve vedlejších rolích, delších i kratších, nebylo rušivé nesprávnosti: pí. Kučerová věděla jak na židli kleknout nebo jak sednout k romantické snivosti Helenině, sl. Machová v nevinnější Karle a pí. Ptáková v prohnanější vdovičce ozkusily opět puvab dovádivé, čilé rušnosti (neobejde se bez nervoznosti) atd. Mnoho vykonal již sám letní, vzdušný jas v pokoji prvního dějství a stromová barevná svěžest v lese druhého; arci příchody a odchody vypadaly tu dost rozházeně. Čtvrtý akt byl na krátko pokažen zbytečnou panikou požární, při níž gentleman s balkonu po česku obecenstvu nadal sprosťáků.

*

HUDBA.

Na koncertě, jímž zahájil Spolek pro komorní hudbu 27. října letošní sézonu, proveden byl mezi Mozartovým smyčcovým kvartetem z B-dur a Beethovenovým op. 58. Sukův klavírní kvintet op. 8. z G-moll.

Práce Sukova působila jako novinka, neboť od prvotního svého provedení 10. dubna 1894 na populárním koncertě Umělecké Besedy nebyla veřejně hrána. Dílo mělo tehdy pronikavý úspěch, vzlet jeho invence, formální úměrnost, bohatý i zajímavý způsob rozvoje výrazných themat zaujaly rázem. A vřelá, mladistvě bujará i hluboká citovost podmaňovala si srdce. Po více než dvaceti letech dojem z díla je právě tak mocný a bezprostřední. Kvintet vyrostl ze živné půdy komorního slohu Dvořákova, avšak to nutno zdůrazniti, vyrostl svým osobitým a samostatným způsobem. Proudivě spádný hudební tok, jímž kvintet žene se vpřed, typická českost projevu přizpůsobená mistrně vysokému komornímu slohu, jasná a přehledná členitost jednotlivých vět v ladný celek vyššího řádu se pojících zřejmě navazují na Dvořáka. Citová náplň této krásné hudby je však nezadatelným vlastnictvím Sukovým. Dílo nese ráži osobnosti svého původce, vnitřní život ducha význačného svérázu obráží se v něm. A to vnitřní život horoucí, úžasně jemné citovosti, mužné síly i jarého, vášnivého vzletu neseného důvěřivostí mládí, jež nezakusilo ještě záludů osudu. K novému provedení podrobil skladatel dílo své revisi, jež vymýtila některé drobné nadbytečnosti a zmocnila osobitý tón náladovosti díla. Zvláště věta volná nabyla změnou závěru kouzelné jímavosti. Provedení kvinteta bylo výkonem skvělým, k českému kvartetu přidružil se tu milý Roman Veselý ušlechtilým, bezvadně slohovým podáním partu klavírního. —

•

Na vinohradském Městském divadle debutoval Jaromír Weinberger pantomimou Únos Evelinin, dělanou na dramatisovanou bizarní anekdotu Fr. Langera. Věc, kdyby byla podána obratně formou novellistickou, neminula by se snad dojmem, však ve zpracování pantomimickém nelze zachovati charakteristický půvab příjemně děsivé grotesky. A hudba Weinbergerova nedovedla z toho půvabu zachránit, co by se snad ještě zachránit dalo, neboť je prací ledabylou. Invenčně chudá a nesamostatná chce imponovat posluchači svou moderností, a přece zas vlichotiti se mu lacinou líbivostí. Proto se pohybuje mezi banálními frásemi valčíkovými a špatně znějícími instrumentačními pokusy. Za vzory sloužily Weinbergrovi Dohnanyiho Závoj Pierotčin a Korngoldův Sněhulák. Nedostatek umělecké vážnosti, jevící se v celém hudebním projevu, je vskutku zarážející, ač skladateli nechybí ani nadání, ani technická příprava, aby mohl vykonati kus řádné a poctivé práce.

Tristana od Jana Marie opatřil příslušnou scénickou hudbou Jaroslav Jeremiáš. Učinil tak vkusným, nevtíravým způsobem, přičleňuje se svými náladovými v ponurých barvách drženými mezihrami a melodramaty duchu básně.

•

Bratři Burianové, Karel i Emil, dávali dne 3. listopadu velmi zajímavý koncert písňový. V prvé části zpíval každý z nich řadu písní sólových, vybraných většinou z nejnovější české písňové tvorby. Zaujaly tu písně Vycpálkovy soustředěností hudebního i poetického procítění a provedení. Kvapilovy »Olše« šťastnou invencí i jemně nadechnutou malbou nálady, Kuncovy písně pak ušlechtilou vroucností svého impressionisticky stylisovaného projevu. Druhá část koncertu vyplněna byla duetty od Förstera, Rubinsteina, Jindřicha a končila souzpěvem Tomše a Lukáše z Hubičky. Přednesem pořadu zaskvělo se ovšem umění obou pěvců ve své nejskvělejší záři.

Spolek pro pěstování písně věnoval svůj — padesátý již — koncert písňové lyrice J. B. Förstera. Není v ní tónů prudkých, vzrušujících, výbušně vášnivých, je vždy spíš zasněně meditativní než přímo výrazová, něžná, jemná noblessní. Svá myšlenková i citová vznícení vyjadřuje hudbou krásné úměrnosti, formou pečlivě volenou. A vždy je ušlechtilý, důmyslný, vroucně oduševnělý hudební výraz Förstrův zastřen jemným závojem melancholie, resignované, ale útěšně idealistické. V pí. Strettiové měly písně Försterovy interpretku vyvolenou. Nejvyšší mety dosáhlo její umění, v němž intelligence vzácná je v nejlepším souladu s citovostí úžasné hloubky i jemnosti, při reprodukci písní na slova Tagorova. Neznám druhé pěvkyně, jež dovedla by této filosoficky prohloubené a povýšené lyrice, kde erotika vzestupuje k mystickým extasím, vrcholícím v splynutí s praduší, dodati výrazu tak samozřejmého, přirozeného, a tím právě hluboko do duše pronikajícího. Dr. Pihert.

*

POHLED DO ČESKÝCH REVUÍ.

Lumír v č. 10. přinesl z péra Arne Nováka kritiku básnické sbírky Macharovy Životem zrazeni. Kritika vrcholí asi těmito dvěma závěry: „Umění, báseň, filosofie? Pranic z toho všeho; nanejvýše surovina, jež teprve čeká na zpracování a ovládnutí básníkem či myslitelem.. Jakási sbírka veršovaných feuilletonů, jež byly kvapně vrženy na papír, bez retuší, bez korektur, bez zápasu o definitivní výraz; rým jest častěji groteskní než hudebný; triviality se vkrádají i tam, kde básník nemíní napodobiti řeč ulice, kavárny, kanceláře.« Rámcem k těmto dvěma závěrům

mohou posloužiti dvě věty Novákovy studie: »Druhá polovina básnického díla Macharova znamená vědomý a prudký vpád objektivismu do poesie: básník skrývá osobní život citový ...« a v následujícím odstavci: »Mluví o sobě neustále ... jest pravým opakem velkých objektivistů, jiż pokládali já za hodno nenávisti.« — Článek, jímž Jan z Wojkowicz v tomto čísle končí svoji úvahu o Otokaru Theerovi, praví mezi jiným: »Pro charakter bytosti, monady, jsou rozhodující nejen odděleně a staticky pojaté znaky její individuality, ale i sám dynamický prazáklad její bytosti, který určuje rytmus její činnosti — pohybu v životním prostředí a který jednotlivé povahové elementy, jako nadřízený jim princip, ovládá, určuje jim vzájemné, konstantní i měnné vztahy na různých stadiích rozvoje a za různých životních okolností.« Pán Bůh s námi! Lumír, odpovídaje na útoky čáslavské Pravdy, prohlašuje: »Redakce tohoto listu snažila se kolem Lumíra soustředili různé literární individuality — popřávala ochotně místa projevům těchto individualit — nepůsobila na soud svých přispívatelů — připouštěla v listě debatu o uměleckých problémech, po případě sama se jí účastnic. — Projevy jejich názorů a zásad nutno hledati tam, kde jsou: v článcích a pracích redaktory podepsaných, anebo v pracích nepodepsaných, za něž přirozeně nese zodpovědnost v plném dosahu.«

Akademie, revue socialistická, ukončila zářijovým číslem svůj devatenáctý, válečný ročník, za jehož poslední slovo možno pokládati závěr článku dra Evž. Šterna Pařížský vzor a naše politické učení: »Po válce boj stran, zejména stavovských, vypukne v národech v sesílené míře. Zejména nutně vzroste obrana i výboj dělnictva proti hospodářskému třídnictví. Tento zápas bude nutno energicky bojovat. Avšak nesmíme zdůrazňovat, žít a vyčerpávat se pouze tím, co nás dělí. Též národní vzájemnosti bude třeba v míře dosud nebývalé. — Jedním z předpokladů jest — vytvoření intelektuelní koncentrace mimo i přes hradby stran. K tomu nechť lidé dobré vůle pomohou!« V rubrice Literatura a umění čteme:

Husovo výročí zanechalo v naší literatuře r. 1915 znatelné stopy. — Letošní ročníky časopisů budou svým zvláštním rázem cenným kulturním dokladem budoucím historikům.«

Osvěty číslo 10. zajímá především dvěma pracemi Elišky Krásnohorské, svědčícími o neumdlévající píli stařičké spisovatelky: studii o Antonínu Klášterském a obsáhlou básní Jan Amos v Lešně, v níž časový přízvuk mají verše o české řeči: (Hospodin.)

»— — V soudech Svých jí lhůtu obnovil:
bude živá v živých zachována
mluva Čechů po strastech a bojích!« — —

Pozornosti zaslouží si Troppův překlad známé, mistrné balady Mickiewiczovy O třech Budrysech. Také Osvěta podává kritiku nových básní Macharových (sbírky Krůpěje), v níž se praví: V této obsažné sbírce lyriky Macharovy jest mnoho jednotlivých básní, z nichž každá je pravým skvostem uměleckým.«

Slovenské Pohlady v novém dvojčísle (4.—5.) upoutají ukázkami slovenského překladu Goethova Fausta, z péra Martina Sládkoviče. Mefistofelova řeč o lékařství zní:

»Duch mediciny dá sa chápať snadne.
Prečštudujete malý, velký svet
a — necháte ísť všetko ladne,
jak pán boh bude chcieť.
Je márne vedecky sa sem-tam teružiť,
každý sa učí, čo mu možno, len;
kto okamih vie využiť,
na mieste muž je ten. — —«

A Mefistofelova píseň v Auerbachově sklepě:

»Bol jeden král raz, viete,
ten blchu velkú mal,
tú nado všetko v svete,
tak velmi miloval.
Krajčíra pozval svojho,
a krajčír prišiel aj:
Toť, pro blšiačka môjho
hneď šaty odmeraj!«

V pokračování autobiografie Gustava K. Zechentera obsaženy jsou pěkné vzpomínky na někdejší život slovenských studentů v Praze, na jejich spolek Salaš, navštěvovaný také Čechy, jmenovitě spisovateli z Umělecké Besedy, na pozdější spolek Zoru, na Štefana Fajnora, který v Písku navštívil Heyduka, harmonisoval potom jeho písně a sám na klavíře přednášel v Umělecké Besedě, na veselý mikulášský večírek studentů moravských, na návštěvu Slováků se spisovatelem Rudolfem Pokorným v Heřmanově Městci, při níž musili Slováci měšťanům »variť halušky bryndzové, a tiež guláš, — spievať a od zeme tancovať,« a kde mezi českými společníky byli Josef Holeček, spisovatel, studenti, Jan Herben a Kříž Arpád.

J. P.

OD KNIH K LIDEM.

(Výpisky a poznámky.)

Holland (německý spisovatel): Nemocní a umírající vědí něco, čeho zdraví nevědí: totiž že konečně nezáleží na tom, jak člověk žije, nýbrž že žije. Pouhou blaženost dýchání, cítit své srdce, které puzeno tajemnou silou žene krevní vlnu za vlnou tělem — to znají jenom nemocní a umírající.

Mickiewicz: Všeho ze sebe dobývati třeba. Dříve nic se nedělo na zemi jinak než z popudů vnějších. Lodi nemohly plouti bez větru, stály za tišiny. Až přišla doba, kdy byla vynalezena pára a každá loď v sobě samé mohla míti sílu, aby plula za ticha i proti větru. Tak také my musíme plouti, ač je tak ticho na světě, a nejednou za bouře budeme snad státi na kotvách.

Turgeněv (ve Šlechtickém hnízdě): To se ti jen tak v rozrušení zdá, že hoři tvému pomoci nelze. Eh, duše moje, jenom na smrt léku není! Ty si, hle, jenom řekni: »Nepodám se — buď si hoře hořem!« a sama potom zrovna užasneš, jak ono záhy pěkně pomine. Ty jenom trp trochu.

DROBNOSTI.

Mezi Štúrem a Havlíčkem roku 1848. Roku 1846 Štúr vydal svoje Nárečia slovenskô alebo potreba pisania v tomto ná-

řeči, jímž dal spisovné češtině výpověď jménem všech Slováků, kteří stáli té doby při něm i později k němu se přihlásili. Téhož roku 1846 vyšel v České Včele v 6. čísle známý, neobyčejně jízlivý útok Havlíčkův proti tatarským (taterským!) synům, o slovenském prasídle se zmiňující, jenž narážel ovšem v neposlední řadě také na Štúra. Staletá literární jednota se Slováky, která v době největších Slováků Kollára a Šafaříka a blízkého jim Palackého projeviti se měla, jak čekali všeobecně, právě nejskvělejšími činy, jediným rázem byla zastavena vzpourou Štúrovou. Havlíček nebyl mezi našinci sám, který nechtěl Slováka znáti ani dle jména. — Před dvěma lety podala nám historický a kritický obraz té doby Slovenka Helena Turcerová v dissertační francouzské knize o Štúrovi a myšlence slovenské nezávislosti; zbývají však detaily, jež žádají dále objasnění. Proto je vítán každý nový dokument, který vnáší více světla v dobu polemik a oboustranného podezřívání. List Štúrův Havlíčkovi z r. 1848, jediný dochovaný a dosud netištěný (Originál v Museu král. Českého; s laskavým svolením správy musejní zde otiskuji.), jest v nejednom směru významný. Vidíme z něho, že hněv a rozhořčení byly vždy více na rtech, než opravdu v srdci; věc Slováků za jejich povstání v letech 1848—1849 ležela na srdci i tomu Havlíčkovi, jehož sarkasm utichl, jakmile šlo do tuhého. Štúrův list dokazuje dále, že zájem o Slováky po neblahé odluce nebyl pohřben ani v tehdejší české generaci, ač odluce spisovné od počátku přikládali mnohem větší, zásadnější význam, nežli byl ve skutečnosti. Konečně list svědčí přímo, že neochably ani styky písemní docela: není prvním ani posledním listem Štúrovým, poslaným — Havlíčkovi. Štúr píše Havlíčkovi — — správnou spisovnou češtinou, stejně jako psával Čechům vůbec i po odluce (Hankovi, Šemberovi atd.):

Velectěný Příteli! My sme šťastně došli do Těšína[1]) a od několika dní bavíme se již zde. To co nam bylo slibeno sme našli všecko na pohotově, až na málo vojska, které posud ještě k celistvosti bataillonu schází. Ostatně myslime, že to ještě přirazí a nepřirazí-li, doplníme si to naším lidem, který, jak slyšime, na nás všude s velikou netrpělivosti čeká. Pověsti z hranic docházejí nám rozličné; některé udávají počet nepřátelů na nás čekajících na výše tisic, jiné jen na několik set. Ostatně jisto jest, že nám cestu pohraniční na několika místech zatarasili a neschodnou učinili. Ale tomu pomůžeme, ako Bog dá i sreča junačka. Vojsko zdejší přijalo nás velmi zdvořile a přátelsky.[2]) Náčelníkem vojska s námi táhnoucího jest nejvyšší lieutenant Frischeisen, muž odhodlaný, usedlý a velmi vlídný. Včera přijel k nám za náčelnika štábu setník Levartovský.[3]) rozený Polák, muž, jak sme měli příležitost seznat, velmi rozumný a energický. Ti muži jsou nám právě vhod. Připomenouti Vám ještě musím, že neyvyšší (!) lieutenant Frischeisen jest švakr našeho Pražského Neuberka. Pokročíme-li dále, dáme Vám zprávy. Pozdravujte všecky bratry a deytež připojený lístek do Národních Novin. Buh s Vámi! V Těšíně 1848 dne 1./12. Váš srdečný ctitel i přítel Ludevít Štúr. —dc—

* Jindřich Fügner. Sokolstvo bude vzpomínat 15. listopadu 50. výročí smrti muže, jemuž za mnoho vděčí. Fügner nebyl ovšem původcem myšlenky sokolské, ale umožnil svojí krajní obětavostí, zbudováním a zřízením vlastní tělocvičny Sokolu pražskému, že učení Tyršovo mělo hned od počátku kde zakotviti, že bylo pevně zabezpečeno. Kdo ví, co znamená ještě dnes pro jednotu sokolskou vlastní tělocvična, dovede pochopit, co roku 1862 Fügner pro Sokolstvo udělal. Nejen však obětmi hmotnými, jež vyčerpaly zbytek jeho jmění, zasloužil si Fügner názvu spoluzakladatele Sokolstva; měl i vlastnosti mravní, jimiž jako první starosta Sokola pražského působil na členstvo. On, skutečný demokrat a svobodomyslník, rozbíjel nezdravé společenské kastovnictví své doby, za něho a jiných zavládl v jednotě onen duch, kterým idea sokolská má být vždy projevována. On zavedl v jednotě rovnost a bratrství sokolské. Byl to vzorný starosta jednoty. Plným právem spiat je s Tyršem v nerozlučné dvojici. Jako člověk a občan patřil Fügner k lidem, jichž nebývá mnoho. Jako žák páté třídy německého piaristického gymnasia vstoupil do obchodu. Cestoval mnoho, poznal Německo, Belgii, Holandsko, Francii a Anglii. Cestami těmi a sebevzděláváním nabyl dobrého vzdělání a širokého rozhledu. V pražské společnosti byl vážen, účastnil se veřejného života a byl také zvolen do obecního zastupitelstva. Jeho plný přerod k češství — jenž způsobil mu mnoho nepřízně — vyplynul ne ze zisku, nýbrž z niterného přesvědčení. Nejen četba Herlošových spisů a vlastní poznání českých poměrů, ale snad více ještě cestami v cizině a jemným cítěním vyvinutý smysl pro spravedlnost a svobodu vedl Fügnera do českého tábora. Vždy a všude bez bázně projevoval názor svůj pro ústavnost. Vzpomíná se na př. jeho vystoupení v pražské obchodní komoře! Byl povaha samostatná, nekolisavá v úsudku. Jeho skromnost byla příslovečná, a kdo připsal pod jeho podobiznu slova: »Ni zisk, ni slávu« — psal pravdu. I jinde otvíral štědrou ruku; velmi se přičinil na př. o loterii ve prospěch Zdenky Havlíčkovy, o těsnopisný spolek (první stenografická kancelář sněmovní byla jeho prací) atd. »— — a budiž bez dalších poznámek zde konstatováno, že když Jin-

[1]) Pro větší bezpečnost shromažďovali se a připojovali se slovenští dobrovolníci k císařskému vojsku již v Těšíně. Tam přidávalo se k nim i mnoho dobrovolníků z Moravy a Čech, tak zejména J. V. Frič, který osvědčil se před tím již u Staré Turé (27. září), vojenští vůdcové Bloudek, Janeček, Zach a j.

[2]) »V Tešíne očakával ich podplukovník Frischeisen s dôstojnickym sborom, a prijali ich velmi srdečne. Frischeisen bol muž vzdelaný a náležel k českej národnej šlachte, súc aj švagrom baróna Neuperka.« (K. Kálal, Slovenská revolúcia, str. 21).

[3]) O polském dobrodruhu Lewartovském, rodáku z Brzezan v Haliči, vydává poněkud jiné, méně nadšené svědectví Hurban (dle článku Kálalova). »Polní flaška« byla prý u něho velmi oblíbeným válečným předmětem, a ve srážce u Budatína projevil trestuhodnou lehkomyslnost. Po skončeném povstání setrval v armádě v hodnosti majora a podal vládě pamětní spis, v němž zdůrazňoval potřebu politického osamostatnění Slováků.

dřich Fügner zemřel, na hotovosti ani jediné zlatky nezbylo« — čteme v jeho životopise od dra Tyrše. V době, kdy dolehly naň starosti, zvolen byl ředitelem jím založené Hypoteční banky — bez platu. Zemřel v mladém věku 43 let 15. listopadu 1865. Ve výroční den shromáždí se u hrobu jeho na Olšanech Sokolstvo k pietní vzpomínce. Pro jednoty sokolské bude 15. listopad obětním dnem, sbírkou zřídí základy pro podporu rodin po padlých svých členech.

* **Auguste Rodin** dožil se 4. listopadu 75 let. Narozeniny slavného sochaře neminuly přes válečnou dobu ani v Německu bez povšimnutí. Franz Servaes napsal do Vossische Zeitung 3. listopadu pozdrav Rodinovi, ve kterém mimo jiné praví: »Rodin snad nezví o pozdravu, jejž mu posíláme z Německa. Není také třeba, aby o něm zvěděl, neboť tento pozdrav posíláme spíše k vůli sobě než k vůli němu. Ctili jsme Rodina a podivovali jsme se mu v míru. Často víc než jeho vlastní krajané. A snad našel Rodin u nás své nejkongeniálnější vyznavače. Německý básník Rainer Maria Rilke žil po léta v blízkosti Rodinově, často se s ním denně stýkal a napsal o něm knihu, která se čte jako hymnus a je takřka díkem celého národa. Tohoto smýšlení, jež jsme vůči Rodinovi dosud chovali, nepotřebujeme a nesmíme dnes zapírat, protože náhodou zrozen stojí v táboře našich nepřátel. A když sám i podepsal své jméno pod jistý dokument, který nám spílal barbarů, jako tucty jiných umělců — co je nám po tom? Že Rodin jako Francouz smýšlí francouzsky, je samozřejmé. Opovrhovali bychom jím, kdyby tak nečinil. Veliký umělec stojí tvořitelsky vysoko nad svým národem. V předsudcích může být roveň i prostému člověku.« — Servaes končí: »Umělec jako Rodin stojí nad národy. A holdujíce mu, holdujeme tvůrčímu duchu, který v málo vyvolených béře na sebe lidskou postavu, kterému jsme všichni zavázáni díky.«

Recitační večer básní Nerudových uspořádala Marie Nechlebová ve čtvrtek dne 4. listopadu v Grégrově síni Obecního domu pražského. Výbor byl zase pečlivě a se zřejmou literární znalostí upraven tak, aby obsáhal ve svých čtyřech oddílech všecek podstatný ráz a směr básníkovy tvorby: životní lyriku, básnický program, filosofii, náboženství, přírodu, vlastenecké vzlety, smutky a výzvy, — poměrně nejvíc vzato Prostých motivů, hlavně zimních (pro jejich tesknost), a Zpěvů pátečních. Přednášečka nevyhýbala se ani zcela drobným kouskům, jež se sotva zakmitnou, a vůbec myslila co nejméně na obyčejný divadelní účin. — Málokde užila herečtějšího pojetí: v motivu »Kde jsem se to octnul« k protivné vřavě parku; v blízkém motivu »Hej uvidíš, přírodo, uvidíš« k mladému jarnímu rozjaření; v »Romanci štědrovečerní« pro řeč kaprála Brychty. Ale na př. »Balladu horskou« přednášela beze všeho určitějšího rozeznávání mezi dítětem a babičkou a také v krásné »Balladě o svatbě v Kanaán« nedělala značnějších rozdílů mezi osobami. Podobnou uskrovnělost zachovávala v refrénech, jimž by herci snažili se dát při každém opakování nový a nový ráz. Pro sl. Nechlebovou jistě básně Nerudovy znamenaly úkol nad jiné nesnadný; Neruda všude právem klade důraz na své mužství (»muž skromný v otázce, však hrdý při odvětě, jejž nikdo nesmí v nízkou službu brát«), a sl. Nechlebová hlasem, duší, všemi náklonnostmi tíhne víc k básnickým ženám, mužským i ženským, docela i k ženám výslovných kostelních vlastností. Dlužno však říci, že na mnohých místech dost se jí podařilo vtisknout hlasu a veršům onu hutnější pevnost a utuženost, kterou si v Nerudově mužství představujeme; i závěrečný páteční zpěv »Jen dál« povznášel se aspoň silou a vrhem od březinovské extatičnosti k Nerudově »železu«. Ovšem úspěch sl. Nechlebové zůstal zase jako vždy hlavně v její čisté a zřetelné výslovnosti, v osobní skromnosti a oddanosti k věci, v citovém podbarvení, ve vzdělané účasti, která u ní ze všeho zírá. Pro ni verše jsou skutečně něco drahého, miluje jejich zvuk a spád, jejich úpravné a zušlechtěné věty, a když přednáší, její postava, ruce, tvář, tón mluví stále o tom vytříbeném esthetickém požitku z každého básnického hnutí; kdyby to nebylo tak literárně poctivé, bylo by to na cestě k esthetickému gourmandství. Zvláštní jest, jak málo všímavosti má pro záslužné podnikání slečnino naše denní veřejnost, nejnicotnější divadelní hloupost zdá se být pro ni důležitější, nežli šíří-li někdo pěknými recitacemi zálibu a porozumění k našim básníkům. Sl. Nechlebová potřebovala by patrně trochu onoho výbojného a chytrého »macherství«, jímž si různé, hezké herečky pomáhají k divadelní slávě a k postupu.

* **Ochuzování jazyka.** Svatá pravda, nějaký ďábel nasil nám na pole našeho jazyka hluchého plevele divných slov, aby dusil pšenici. Takové prázdné slovo, kterého se chápeme, když se nám nechce myslit, nebo které se nám jako plevel samo vtírá, je také sloveso předati, jehož nejnovější čeština užívá v nečeském významu. Dříve jsme se předávali při placení: předali jsme někomu o krejcar, o zlatku — předali jsme se. Aby ses nepředal, říkali jsme tomu, kdo dával málo. Nyní však předáváme úřad svým nástupcům, předáváme obchod nebo statek svým dětem, předáváme ze svých zásob svým přátelům, abychom jim vypomohli, předáváme svoji zbraň soubojovníkům, když jim vlastní vypadla z rukou nebo selhala — a nevím co všecko předáváme. Na tolik případů se slovo to roztáhlo — plevel! Kdysi jsme úřad odevzdávali, obchod a statek postupovali, zásoby jiným přepouštělí, zbraň podávali atd. — nyní vše jen předáváme. Je to slovo, o které nyní již denně klopýtáme — nejvyšší čas, aby byl plevel z jazyka vytrhán. — Jiné takové slovo, které se u nás udomácnilo, ač není ani českého kořene, jest přídavné jméno matný. Máme již matné sklo, matný zrak, matné dojmy atd., kdežto jsme mívali mdlé neb mléčné sklo, kalný zrak, mlhavé nebo nejasné dojmy atd. Plevel! A. Č.

* **Nejasné pojmy:** Revue Akademie uvítala Novinu tímto způsobem: »Poměry doby vyvolaly v život nový list Novinu, v němž se za redakce J. Herbena soustřeďuje kruh českých realistických spisovatelů — Machar, Vodák, Pelíšek atd. Po 30 letech se tedy vrhá realismus k literatuře, odkud původně vyšel. Ale je možno jen tak beze všeho navázat nit, když se za těch 30 let literatura kardinálně změnila?« — — Co k tomu nutno říci, nemá být polemikou, neboť Novina nechce polemisovat. Pociťuji prostě fysickou bolest, vídímli v nějakých pěti řádcích tolik myšlení zmateného a pojmů nejasných, že by dovedly otrávit pětisvazkovou knihu! Realism jako politický směr nevyšel z literatury čili z krásného písemnictví; vyšel z vědecké srážky dvou směrů o falešné rukopisy. Realisté byli ti, kterým šlo s počátku o pravdu vědeckou a potom o pravdu v ce-

lem životě národním vůbec. Realism jako literární směr byl snad oním vědeckým hnutím posílen, ale nezrodil se před 30 lety; rodokmen jeho v 19. století začíná Čelakovským a pokračuje k nám přes Havlíčka, Němcovou, Nerudu a jejich druhy. Macharovým duchovním otcem je Neruda. Ale připusťme, že Machar, Vodák, Jaroš, Herben a j. po 30 letech teď se soustřeďujeme; přece ne k tomu, abychom navazovali nit na svou minulost? To by mělo smysl jen tenkrát, kdyby ten Machar, Vodák, Jaroš, Herben a ti ostatní neměli přítomnosti, to jest, kdyby byli 30 let prospali v podzemní jeskyni, co zatím země se zelenala a celý svět tak se změnil, jako když bratr Fortunát ze svého nebeského vytržení se probudil na pevné půdě skutečnosti. Ale tak to není. Ani my jsme nespali, ani písemnictví se nezměnilo kardinálně. My jsme v těch 30 letech literárně také pracovali, a jestliže se v literatuře i něco změnilo, naše ruce byly při tom. (Ostatně změna sama o sobě nemusí být pokrokem.) — Tak psát jako Akademie o Novině, znamená myslit šejdrem. Ještě kdyby řádky Akademie byly diktovány zlobou, chápal bych je, neboť zloba bývá slepá; vidno však, že nezodpovědné plýtvání slovy bez smyslu přešlo již některým literátům do krve, a to je bída.

* **Železná kráva.** Uvázal si na krk železnou krávu, říkává se. Co to znamená? Kde se to pořekadlo vzalo? V Slanském Obzoru (ročenka 1913) čteme z nadační listiny děkanství smečenského roku 1602: »Co se pak jiných svěc voskových velkých i malých dotýče, jest již to při každém záduší tak opatřeno, že ve všech kostelích dosti vosku jměti budou (nebo se ho z krav železných od lidí poddaných nemálo schází), z kteréhožto vosku kostelníci čistotné svíce, cožkoli jich potřebí bývá, mají dělati.« Kostelům, t. j. kostelnímu záduší předkové odkazovali na světlo, na víno, na mše i k lepšímu opatření duchovního nejen peníze (renty) a pozemky, nýbrž i dobytek, zejména krávy. Kdo si takovou odkázanou krávu najal, kupoval za to kostelu vosk, víno, mše atd. tak dlouho, dokud ji nevrátil záduší, které se zase staralo, aby jiný hospodář si ji najal. Časem se závazek proměnil v peněžitý plat, jenž se odváděl ročně, obyčejně při sv. Havle. Ale stávalo se, že kráva kostelu odkázaná uhynula. V tom případě nájemce její platil z krávy poplatek, jakoby kráva byla živa, dokud nevrátil záduší jiné krávy živé. Kdo z uhynulé krávy platil, nemoha opatřiti nové, měl — krávu železnou (také byly ovce železné a kozy železné). Platívalo se z krávy železné 20 — 24 — 29 krejcarů ročně. Na některém statku uvázla železná kráva léta a léta, sedláci zbavovali se železných krav někde až po zrušení poddanství peněžitými výkupy. — Od té doby »železnou krávou« rozumí se, jestliže někdo koupil si věc na dlouhé splátky, vzal-li na sebe dlouholetý výměnek, opatřil-li si někdo stroj vyžadující častých oprav, má-li dluhy hypotékární s dlouhým úmorem, životní pojistku a pod. tíživé závazky.

DĚTSKÝ KOUTEK.

MICHÁLEK.

Byli jsme na léto u tety ve vsi. Vychovávali u ní na cucák tři medvídky. Ti vám byli zábavní, neohrabaní, veselí, radost bylo s nimi si hrát! Byli tak krotcí, že spali na posteli u našeho bratra, dokud byli maličcí.

Dva z medvídků roznemohli se jeden po druhém a pošli, ale třetí zůstal na živu a říkali jsme mu Michálek.

Michálek chodil za námi jak pes.

Když vyrostl a byl Michal, začali se ho bát lidé a cizí zvířata, ačkoli Michálek byl krotký, přívětivý k domácím i k cizím, ať přišel k nám kdo přišel, Michálek ke všem se chtěl přitočit, se všemi si pohrát. Lidé však se ho leknou a křičí a utíkají pryč. To se medvídkovi náramně líbilo, a on si zvykl tak strašiti lidi. Proto dali Michálka na řetěz.

A to byla podívaná, jak stával na zadních tlapách a vábil k sobě lidi, aby ho pohladili! Když k němu přistoupili, třel se jim o nohy, lízal jim ruce, objímal je silnými tlapami svými. Ale jeho lichocení často dopadlo špatně, obzvláště nám dětem. Neboť někdy tak pevně objal svými tlapami, tak škrabal drápy, že jsme od něho utíkali a měli plné oči slzí.

Nejšťastnější býval medvídek, když ho pustili s řetězu a když ho vzali sebou do lesa. Ale tu bylo třeba teprv ostře ho hlídati, aby cestou nepolekal někoho cizího.

Na dvoře u nás se ho nikdo nebál. Ovce a krávy chodily klidně a volně mimo něho. Slepice a krůty se svými kuřátky toulaly se po dvoře, a Michal celé hodiny zvědavě se díval na ně. S koněm, u jehož stáje Michala přivázali, a s velikým hlídacím psem Rekem byl v dobrém přátelství.

Tak minuly dva roky. Michal byl pořád hodný a přívětivý, ale už tak zesílil, že i domácí lidé vyhýbali se jeho lichotkám.

Jednou se Michal nějak utrhl s řetězu a utekl do vsi. Tam, hraje si asi, odřel ovci. Od té chvíle, co okusil krve, řetěz ještě více se mu zprotivil; někdy jaksi nedobrýma očima pokukoval po slepicích i po ovcích. Brzo Michálek se utrhl s řetězu opět a opět; přepadl ovci, sežral slepici, ba vrhl se jednou na známého souseda, jenž ho chtěl asi chytit a dovést domů. Na štěstí byl blízko strýc, kterého Michálek náramně poslouchal a miloval. Jen na Michala křikl a Michal už tiše kráčel za pánem na dvůr, jen se někdy zlostně ohlížel po sousedovi.

Tak se den ze dne Michálka víc a více lidé báli. A na konec rozhodli se, že ho zastřelí. Co jsme se naprosili, aby ho nezabíjeli, co jsme se medvídka nalitovali a naplakali se pro něho, když přinesli kůži zabitého zvířete! *E. H.*

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha

MÍSTO ZVLÁŠTNÍHO OZNÁMENÍ.

Nezměrným bolem stížena oznamuji, že můj vřele milovaný choť

JOSEF MACH,

c. k. profesor v Rokycanech a c. k. poručík v zál.,

padl hrdinně u vykonávání těžké povinnosti vojenské dne 21. října 1914 na Sanu v 33 letech života plného nejkrásnějších nadějí.

Truchlivá zpráva tato, před časem již rozšířená, bohužel, byla nyní úředně potvrzena 60

DVŮR KRÁLOVÉ n. L. MILČA MACHOVÁ.

ROČNÍK I. V PRAZE 19. LISTOPADU 1915. ČÍSLO 8.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

*

K. HYNEK:

STAŘENKA.

Stařenka Prášilová, hospodyně pana Václava Kmocha, účetního ve výslužbě, starého mládence, byla sama doma. Vyšla si na dvorek, a bylo jí smutno nějak. Zastesklá si hlasitě: »Jó, jó, nejdřív kohout, potom Ďas, potom já.« Vzpomíná totiž na zlaté časy, kdy pan účetní byl ještě účetním v běcharském cukrovaru, a ona na prostranném dvoře chovala mnoho slepic, kachen a hus. Měla ráda zvláště statného kohouta a velikého psa Ďasa. — Ty časy uplynuly. Pan účetní onemocněl chorobou oční a odešel do výslužby sem, do malého horského města. Ona s ním. I pan účetní měl rád kohouta a psa Ďasa. Neprodal jich, ani nezabil, přestěhoval se i s nimi a usadil je na tomhle dvorku městském, malém a špinavém. Stařenka často vyhlížela na dvoreček, volala kohouta sladkými jmény, házela mu zrní, ale kohoutek po čase chodil nějak smutně.

»Stýská se ti, holečku, viď? To věřím, to věřím. Ty jsi zvyklý na jiný dvůr. Tam v cukrovaru, to byl dvůr. Velikánský! A ty krásné ořechy!« Sypala kohoutkovi nejlepší zrní, ale nic naplat. Asi za tři měsíce bylo veta po statném kohoutkovi.

Ještě smutněji skončil Ďas. Serval se někde na ulici, přišel domů pokousán, oči měl kalné. Pan účetní dal jej zastřelit. »Až se mi nohy třásly, když jsem uslyšel ze dvora ránu,« vypravoval potom stařence. Vzpomínala často na milá zvířátka a myslila na svůj osud. »Nejdřív kohout, potom Ďas — a teď já.«

Toho večera obzvláště jí přepadla úzkost a tesknota stáří. Slunce zapadalo. Stařenka všimla si slepic, které se uhnízdily na větvích jabloně. »No, vy máte pěkný nocleh! Pořád na stromě. Že se vám to tak líbí?« — Ale už musím chystat večeři, řekla si pro sebe a chtěla odejít do kuchyně. V tom se zapotácela a již již klesala. Sotva dovrávorala k židli, která stála u kuchyňských dveří. »Matičko Boží, smiluj se!«

Nebyl to první záchvat. Stařenka postonávala již několik neděl, ale pečlivě tajila nevolnost a jen se modlila: »Pane Bože, jen abych dlouho nestonala, aby pan účetní neměl se mnou starostí. Do nemocnice bych nechtěla, toho se moc bojím.«

Chtěla opět vstát, ale nemohla. Nohy jako dřevěné.

Rázné kroky ozvaly se na chodbě. Stařenka se zachvěla. Pan účetní volal: »Prášilko, dávejte večeři!«

Stařenka trne strachem. Co teď? Co se bude dít! Ona už nemůže posloužit svému pánu, u něhož pobyla přes třicet let. Celé své vdovství přežila u něho. Teď ho slyší. Přešel síň, a když se neozvala, jde sem, sem do kuchyně. — Teď vidí jeho šedivou hlavu a mrzutý obličej.

»Odpustěj, pane účetní, ale — ale — hned to bude,« namáhala se stařenka promluvit obvyklým přívětivým tónem.

Mrzutý pohled chvíli ji zkoumal: »Prášilko, vám něco je. Chcete, abych poslal pro doktora?«

»Ne, prosím jich, ne. Ale kdyby byli tak dobrej a pomohli mě dovést k posteli.«

»To nemusíte prosit. Jen si řekněte, co potřebujete.«

Pan účetní pomohl stařence a posadil ji na postel v její světničce za kuchyňkou. »Tak, chvilku si sedněte.«

»Děkuju jim, pane účetní, mockrát děkuju. A nezloběj se na mě, že večeře není hotova.«

»Že vás to nemrzí. To je nějakého omlouvání. Vždyť přece vidím, že jste nemocná. Sním dnes kousek chleba s máslem. Beztoho jsem na něj dostal chuť.« — — —

V deset hodin šel se pan účetní podívat na stařenku. Seděla posud na posteli.

»Proč pak si nelehnete? Vždyť vám nohy vystydnou?«

Stařenka usmívala se rozpačitě: »Jen se nezloběji, pane účetní. To já si takhle hovím.« — —

Přišla noc. Pan účetní se probudil. Zaslechl tiché sténání ze světničky stařenčiny a vzdechy: »Matičko Boží smiluj se, smiluj se nade mnou!«

Rozsvítil svíčku a vešel ke stařence. Seděla posud na posteli, nohy dolů. Šedivou hlavu měla v pravo skloněnou a těžce dýchala.

»Proč si nelehnete? Proč ještě sedíte, Prášilko?«

»Nezloběj se!«

»Vždyť já se nezlobím. Proč si nelehnete?«

Stařenka šeptá nesměle: »Já — já si nemůžu dát nohy do postele.«

»A to jste nemohla říci hned večír? Takhle se tu trápit! Ukažte, já vám pomohu! Pro pána krále, nohy máte studené jako led. Tak, zahřejte se pěkně.«

Stařenka zašeptala: »Děkuju jim, pane účetní, děkuju jim za všecko.«

»Nechtěla byste snad vody? Jen si řekněte, co byste ráda!«

Stařenka přikývla. Když se starý pán sklonil aby jí podal sklenici k ústům, pohnula se namahavě a políbila mu ruku: »S pánem bohem, pane účetní. Děkuju jim za všecko.« — — —

Starý účetní se zarazil a polekal. Jak se rozbřesklo, zavolal lékaře. Ale po několika dnech stará jeho hospodyně ležela již v černé rakvi. Měla černé, hedvábné šaty, pod hlavou bílou podušku a v ruce křížek.

»Musela to být hodná ženská,« pravila majitelka pohřebního ústavu. »Když jsem ji česala, měla vlasy měkkounké, takové poddajné! Takové mívají jenom hodní lidé.«

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XV. Z KARÁČI DO KOLOMBA.

Za takových střídavých dojmů a spletí myšlenek procházeli jsme s Hněvkovským křížem krážem ulicemi hlučného orientálského města. Co jsme tu viděli, upevnilo v nás přesvědčení, že prostředí, které hledáme, nebude v obchodních městech indických, ale že to budou džungle, rajská příroda, které se člověk skoro nedotkl, kam aspoň nezasáhla ještě jeho kultura. Tam že se usídlíme a živeni tím, co příroda skytá, porosteme jako ty stromy. Takto hovoříce, šli jsme směrem k zoologické zahradě, abychom se seznámili s obyvateli našeho příštího domova.

Zoologická zahrada jest vlastně jediné místo, kde je pohromadě trochu zelené vegetace. V celku nepoznali jsme tu však nic nového. Nejvíce nás na sebe upozornili dva malí, černí, pyskatí medvědi, kteří, jak nás z daleka viděli, jako rozlícení vrhli se na mříže. Upozorňuji na ně, protože se s nimi ještě v džunglích potkáme. Stejně vrhali se k nim, kdykoliv někdo v botách ke kleci se blížil, kdežto domorodců, kteří chodí bosí, ani si žádný nevšiml. Přes to, že všechno zvířectvo, co jsme tu viděli, bylo nám známo, ztrávili jsme přec celý den v těchto tichých končinách a teprve večer vraceli jsme se ulicemi k naší lodi do přístavu.

Vzduch byl zbarven purpurovou záplavou zapadlého slunce, ulice se lidmi jen hemžily. Zápach ze sušených ryb, krákorání černých vran, kroužení orlů a supů, shon zbědovaných žebráků, křik obchodníků, vřeštění gramofonů, sloni a velbloudi, kolíbající se po ulici, krámy a krámečky, ten ohromný chaos vší pestrosti barev, to vše opakovalo se nyní zase v záplavě purpurově zbarveného vzduchu. I když jsem již pět dní bloudil těmito ulicemi, přec octnuv se znova na hlavní tepně tohoto města, stál jsem u vytržení, okouzlen, zpit a zmámen tím šíleným vírem Orientu, který hýří v barvách a obnažuje nejhroznější lidskou bídu, ukazuje člověka v jeho nejzbědovanějším stavu. A vedle těchto ubožáků žijí a chodí nejkrásnější bytosti, jaké příroda dovedla stvořiti, mladé dívky, ženy i muži, oplývající krásou i bohatstvím. Vše to dohromady tvoří jediný celek a pojí se v takový souzvuk, že s podivením musil jsem hledět, kterak to vše, co jsem poznal, jsou jen nutné složky a jednotky, které dohromady zápasí a víří, které vznikly z daných poměrů a zákonů, jimž se vše přizpůsobilo, a že právě to vše jest nutné, aby vznikl takovýto obraz, který před sebou vidím a jejž se zálibou sleduji.

»Ale toto není svět, který jdu hledat, a po kterém toužím,« říkal jsem si a s lehkým srdcem mohl jsem opustit město, jehož život byl mi cizí a odporný, byť byl sebe malebnějším. S takovým pocitem ubírali jsme se do přístavu na naši loď, abychom přespali poslední noc v těchto končinách.

Po celých pět dní rachotily na palubě stroje, pomocí kterých se vyloďovalo a zase nakládalo zboží. Loď byla od slunce jako rozpálená, a všechny místnosti nasyceny smíšeným zápachem. V noci poletovali a hvízdali komáři okolo uší. Nových pasažérů však nepřibylo, a tak pouze čtyři sedali jsme okolo stolu: kapitán, lékař, Hněvkovský a já. Nyní teprve, kdy naše řada tak prořídla, a co uviděl jsem drsnou a krutou pravdu života indického města, začal jsem uvažovat o všech možnostech, které nás mohou potkat v cizině tak daleké. Ale věřil jsem, že najdeme místo, které bude daleko toho, co jsme viděli; těšil jsem se nadějí, že přijdou krásnější dnové, jež v tichosti a v ústraní cele zasvětím umění a novému životu.

Loď unášela nás již ke konečnému cíli do C o l o m b a, hlavního města Ceylonu

Když ocitli jsme se zase na širém indickém oceánu, moře bylo černé, od větru zneklidněné, poseto bílými hřebeny pěn, jakoby plovoucích ledových krů. Ačkoliv měli jsme na cestě velké město indické, Bombay, naše loď tentokráte brázdila oceán bez zastávky širými vodami, přímo na Ceylon. Čtvrtý den objevily se zase břehy Indie, jimž jsme se přiblížili. Byl to nejjižnější cíp Indie s vysokými, kostrbatými útvary horskými, zarostlými divokými pralesy, džunglí. Opravdu podivné pobřeží! Zdali bych byl mohl tušit, že ta nejvyšší hora, kterou obdivujeme, po roce bude našim domovem, že tam budeme žít uprostřed pitvorných skal a lesů samotářský, podivný život, plný nebezpečí, strádání i hrůzy, která bývá zároveň svrchovanou rozkoší. Avšak nyní ztratily se tyto hory brzo s dohledu, a netrpělivě jsem stále pozoroval horizont, až objeví se břehy Ceylonu. Ale den zase minul v širém moři. Na šestý den měl jsem noc velmi neklidnou, neboť bylo hlášeno, že ještě v noci dorazíme ku břehům tropického toho ostrova. Tedy již zítra měl nadejít den, kterým skončí blahobytný a bezstarostný život náš na lodi! Nadešel den, kdy měli jsme se rozloučit s posledními svými přáteli, kapitánem a lodním lékařem, abychom vstoupili na neznámou zemi, neznajíce zdejší řeči, s nepatrným obnosem peněz, asi čtyřiceti rupií (64 kor.) pro nás oba. Tedy s holýma rukama. Celou noc ležel jsem v horké kabině v polospánku, očekávaje nedočkavě znamení sirény, že jsme u cíle. Když se rozednívalo, procitl jsem ze spaní, a podíval se z okénka, kterak letí vody okolo naší lodi. Avšak místo toho jsem zpozoroval, že na hladině jakéhosi zálivu třepotají se tisíce drobných, rudě se lesknoucích malých vlnek, a že v nedaleké vzdálenosti nepohnutě stojí břeh, s přebohatým rostlinstvem kokosových palem, jejichž silhouety jako velké hvězdice na dlouhých stonkách rýsují se smaragdově na růžové obloze. Kvapně vyběhl jsem z kabiny na palubu, abych se přesvědčil, jsme-li u cíle. Kapitán pravil:

»Jsme na Ceylonu.«

Tedy konečně, po plavbě jednoho měsíce!

Kolem lodi nakupila se zase hejna drobných lodiček s tmavým národem tamulským. Jsou zcela obnažení, barvy tmavočokoládové, na hlavě neupravené svinutý mušelín nebo jinou látku, okolo pasu nepatrný ústroj, ne větší plavek. Opakovalo se, co dříve již v přístavu Port-Said.

Stroj spouštěl do hlubiny řetězy s ohromnou kotvou. Po té nastal boj černých kuliů o umístění své lodičky, za ohlušujícího křiku. Avšak přece lišil se tento křik od drzého, neodbytného a loupežnického tónu Arabů jistou prostotou a menší výbojností. Spíše to byl křik, způsobený tím, že všichni mluvili najednou a každý chtěl být slyšen. Také ten dojem jsem měl, že jejich nabídky jsou rázu prosebného a že by rádi vykonali práci za nepatrnou odměnu. Vrstva kuliů je skutečně po žebrácích nejchudší třída lidí v Indii i na Ceylonu.

Prohlížel jsem si zvědavě obyvatele, se kterými co nejdříve přijdeme do styku. Zatím, co jsem na lodi pozoroval přístavní chvat domorodců, vyhouplo se slunce nad obzor, a tepla, kterého bylo už tak dost, značně ještě přibývalo. Z kabiny po schodech na palubu právě vystupoval přítel Hněvkovský s puškou na zádech, ve vysokých botách, ověnčený balíky se všech stran. Následoval jsem jeho příkladu, a rovněž tak vyparáděn postavil jsem se vedle něho.

Tu to tedy začalo. Kouzelný střelec a houslista byli připraveni vkročit na neznámou pudu, vrhnout se do náručí neznámého osudu.

Kapitán se nás tázal, co míníme udělat, ale nemohli jsme mu dát rozumné odpovědi, nevědělit jsme sami, co nejprve podnikneme. Naznačili jsme, že rovnou pustíme se do džunglí, abychom si v lesích postavili obydlí a zahájili novou činnost. Možná také, že první den zůstaneme v městě Colombu přes noc, abychom se informovali alespoň trochu o zdejších poměrech a o krajinách, ve kterých žije primitivní národ Védů, kteří se živí lovem zvěře a lesními plody. Ovšem, jak se budeme ptáti, když nejsme znalí domorodého jazyka a když známe nazpamět jen »Anglicky snadno a rychle«, to byla věru těžká věc. Jak málo ovládali jsme angličtinu, poznali jsme hned při vstupu na břeh Ceylonu, když jednoho Angličana pokoušeli jsme se vyptávat, kde bychom dostali nějaký laciný nocleh. S velkou tíží jsme tu otázku sice ze sebe po anglicku vykoktali, ale Angličan stanul jako u vyjevení a nepochopil ani, jakou řečí to vlastně mluvíme. Potom spustil delší hovor on, a zase my jsme se divili, jaká je to neznámá angličtina. Nerozuměli jsme slova, ač na všechno jsme říkali: jéz, jéz, abychom nedali na jevo, že vlastně mluví do větru. Když skončil větu, kývali jsme hlavou, jako že už to víme a dávali jsme to na srozuměnou slovy »ol rajt, ol rajt«. Také jsme se mu po tomto vysvětlení dovedli anglicky poděkovat »thenk ju«.

Vlastně jsme si ulehčili, když ten dialog přestal, a div jsme se nezapřísahali, že už

se nikoho nebudeme ptát. Jednoduše byli jsme se svou řečí v bryndě.

Rozloučivše se s kapitánem a lékařem, kteří nám přáli mnoho štěstí, pustili jsme se na vlastní vrub obhlížet území. Avšak ihned na celnici nás zastavili a žádali nesmírnou na naše poměry sumu za vyclení lovecké pušky (20 rupií). Není divu, že jsme se rozmýšleli, nemáme-li jim pušku raději nechat, neboť sama neměla o mnoho větší cenu. S těžkým srdcem jsme přec jen zaplatili, přikládajíce zbrani té do budoucnosti velký význam, jakožto důležitému našemu živiteli.

Potom musili jsme ještě jít do karantény, aby se zjistilo, nejsme-li nositeli moru nebo cholery. Brzy nás však na svobodu propustili. Zavazadla, může-li se tak říkat tomu, co jsme měli, ponechali jsme v šatně.

První dojem z Colomba byl zase zdrcující. Ona část města, kde jsme byli vyloděni, jest čistě evropská čtvrt, vystavěná z bankovních budov, přepychových hotelů, obchodních domů s velkými zlatnickými nebo krejčovskými výklady atd. Tramway, kočáry a rikšové, zapřažení do dvoukolových vozíků. Angličané vesměs v bílých šatech a s tropickou helmou na hlavě. Vše prosyceno zase čistě obchodním duchem, tedy tím, čeho jsme se nejvíce báli. V tom spočívalo největší naše zklamání. Avšak celé město jest obklopeno a prostoupeno nádhernou tropickou vegetací, a mohli jsme z toho snadno soudit, jak asi bude vypadat venkov. Celé odpoledne procházeli jsme tak ulicemi hlavního města evropské domorodé čtvrti, abychom pátrali o možném levném přenocování.

Bylo již poledne, slunce vrcholilo nám nad hlavami. Byli jsme vedrem takřka již opilí. Ve spáncích bubnovala krev, tělo únavou rychle ochabovalo. Vše bylo marno, nikde nemohli jsme se dorozuměti. Konečně přišli jsme k jednomu italskému menšímu hotelu, kde jsme našli vysvobození. Italové ovšem jako ve své zemi i zde snažili se vyrazit z nás, co se nejvíce dalo. Ovšem italsky jsme dovedli a zkušeností s Italy měli jsme dost.

Přenocovali jsme tedy v italském hotelu, s úmyslem, že druhý den ráno vydáme se na cestu do džunglí, abychom se co nejvíce vzdálili života, vládnoucího v tomto městě a v civilisovaném světě vůbec. Naším jediným přáním bylo nalézt krajinu, ve které žije národ bez peněz, samovolně, z toho, co příroda skytá.

V hotelu byla nám vykázána komůrka s dvěmi postelemi, opatřenými sítěmi proti malárickým komárům. V sousedství byla jídelna, ve které jsme se večer příliš nezdrželi, majíce před sebou časně z rána velký úkol hledat lesní samotu.

Když jsem první noc odpočíval na tomto ostrově, měl jsem starosti, div mi hlava nepukla. Ale jak už bývá, po přílišné únavě dostavuje se zase klid, a myšlenky pozvolna přenesou se do dřívějších dob. Usínal jsem v srdcervoucích vzpomínkách, jako se dělo už celou cestu každodenně. Ačkoliv jsem usiloval všemožně, abych setřásl chiméru, která mi v týle seděla, přec nebylo to možno, neboť považte! — co slyším — v jídelně na klavír hraje kdosi prokletou píseň — »Dollarové princezny«. Zaryl jsem hlavu do polštáře a obalil jím i uši, abych nic neslyšel. Marno, neboť zvuky ty již dolehly k mému srdci, a já se zahalenou hlavou, neslyšev ničeho, sám jsem píseň v duchu sledoval.

*

STANISLAV CYLIAK:

ZA DUŠI.

Nezdá se vám někdy,
že, jak v snění jdete,
tělo tu a duch že
za řekou kdes Lethe?

Tělesnost že vaše
do okolí vlnuta,
duše pak že v dálku
věčnou promítnuta?

Nezdá se vám hledět
při tom do Nirvany,
kam jsou nesmrtelné
duše promítány?

LADISLAV QUIS.

IV.

Z listu 11. listopadu 1902: »Ale psáti dále?? Ach, drahý příteli, to by mne snad přemohlo. Odvrátil jsem se od těchto dnů a tohoto života, ne že mám rodinu, pro niž musím vydělávat v potu tváře vezdejší chléb, také ne, že jsem již stár, neboť také já patřím k těm, kteří jako Goethův Mefisto smějí se těm nejmladším originalgeniům, hlasujícím, že ten, kdo žil 30 let, je již stár a že by nejlíp bylo jej zabiti — ale ten náš život politický, společenský, literární, umělecký atd. a zvláště lidé, kteří jej vedou, mne, řekněme, neváb. Také jsem nikdy nemiloval boj, a v ten bych byl zajisté stržen. — Za to z ústraní světa pozoruji. Někdy se směji, někdy pláču. Nutí, nutí mne to psáti, ale nikoli již memoiry, spíše epigramy. Zde vám posílám z nich jeden, ú v o d n í:

Stranou když odšoupli mne, kdo lokty silnější měli, z koutku měře ten dav, musel jsem v slzách se smát, an jsem tu velkost zřel v malém a ve velkém zase tu malost, a než jsem nadál se, měl v rukou jsem šípy a luk.«

Z listu 1. prosince 1902: »Váš milý list došel mne právě, když jsem po týdnu, sláb jako moucha, vstal z lůžka, na němž jsem se bavil nějakou zajímavou chorobou, která mne, když jsem vám posledně psal, právě počala objímati. Inu, to jsou naše milenky, když tíhnem k šedesátce, a věru, že pro ně, jako pro ty lásky z mládí, zapomínáme na vše a zanedbáváme i nejmilejší práci, zanedbáváme nejbližší a nejmilejší lidi. Než dosti o tom. Zotavil jsem se zase tak, že se záhy budu moci dáti do nové práce. Rád bych, pokud síly stačí, vydal ještě Havlíčkovu prosu, tak abychom jej měli celého. Ale sám se toho bojím a oddaluji to. Nevěříte ani, jak mi jest obtížno, zde na venku vše sháněti. A co mne to stojí. — — Za své choroby přečetl jsem si důkladně vaše Konfese — — — vy jste to ve své knize vyslovil, kdežto já nechtěje býti ve své knížce subjektivní, jsem to řekl jen zahaleně, jen mimochodem — —«

Z listu 21. října 1903: »Ještě dobře, že jsem hned nad čerstvým rovem Nerudovým napsal své vzpomínky. Tehda mi bolem pro ztraceného přítele vše tak oživlo v mysli, že bych byl mohl psáti i bez svých rozházených zápisků.

N. B. Víte, co napsal p. Arne Novák neb jakýsi p. Rovalský neb vůbec nějaký počestný anonymus o mé Knize vzpomínek v Lumíru, v tom Lumíru, který jsem s Nerudou pomáhal založit a jehož první polcletí jsem s Nerudou a asi pěti ještě přáteli vyplnil? A týž p. Arne Novák tam také napsal »historii« prvního třicítiletí Lumíra — vypadá podle toho. Mais passons! — Líto mi, že jste nás v létě nenavštívil, vždyť přece ty Polabiny tak milujete. Strojím se tam dnes, kdy po tolika smutných dnech zase vyskočilo slunce; snad si přinesu ještě vzdor prvnímu mrazíku hrst ocúnů, které mám taky rád. Snad nejprostší ze všech květin: vše jediná barva, ale jak delikátní a jak ten její fialový smutek souhlasí s mou náladou — —

Máte pravdu, že do toho bijete a bodáte svými epigramy; však bych činil s chutí také tak — ale jsem již stár a vážím si pokoje. Vždyť jsem se za mladých let dosti bil, třeba že jen v nitru sám s sebou. Ale právě těmi boji osvobodil jsem se od všech koterií. Jsem homo nullius — sed nunquam cedam primo occupanti. Mám málo přátel — snad žádné, ale jsem svoboden, nevázán. Na tu naši mizerii hledím s ironií, která mne bolí, ale myslím, že by v tom byl kozel, aby z toho kvasu nepovstalo posléze něco pořádného. Ovšem ty prázdné makovice, vycíděné k falešnému zlatotřpytu, jež leskem špiček svých píchají hloupému davu do očí, ty makovice nutno sraziti. Dříve nebude lépe. Ale protože jsme dosud nedozráli k poslednímu snu lidí volných, třeba moudrých, zkušených, chytrých a poctivých vůdců — ale kde jsou ti?«

Z listu 7. prosince 1903: »Kdybyste se přece jednou někdy u mne stavil, ukázal bych vám, jak pilně jsem se zabýval vaší poesií. Ovšem kritik a estetických úvah jsem nepsal ani o vás; k tomu nemám srdce, abych si tak ničil požitek krásy, abych si tak kalil radost z ní. Taková vivisekce zdá se mi věru horší, než ta, již nyní kaceřovali vaši vídeňští antisemité. Ovšem gusta mohou býti rozličná und auch solche Käuze muss es geben, ale zdá se mi, že je jich u nás teď příliš mnoho. Ti dravci necítí snad již blížící se noc, svou živitelku? Ach, pomalu bude vše rozdrápáno, pozřáno až do poslední hubené mrchy. Pak ti naši sejčkové se požerou sami a konečně i ti šťastní pozůstalí pojdou. Ovšem, bude již pozdě.«

Z listu 28. února 1904. »— Ku konci tyto verše, jež jsem napsal 17. února 1897; nebyly dosud otištěny.

Rubalíc.

Karáskovi Machar vytýká,
jiná že jest jeho kritika,
již o knize jeho napsal v Revui,
jiná v Nivě. Co pak Machar neví,
Karásek že dobrý kov, že platí
— o sobě tak sám kdys ráčil psáti
že je tedy peníz? Proto nic
divného, že rub má zde, tam líc.«

Z listu 4. listopadu 1904. »Zaslal jsem vám před několika dny Koubka a doufám, že jste knížku dostal. Nutí mne cosi — snad potřeba s někým si pohovořit — bych vám dopsal. Nemám tu živé duše, žiji jak na poušti. A v Praze? Už tam ani nejezdím, leda jednou za uherský měsíc, bych uhlídal své děti. Ale chtěl jsem psát o Koubkovi. Ono se snadno nadává p. dru. Tillemu v Nár. Listech na ty edice neb na jejich nedostatek. Ale kdyby se jen pokusil o tu práci sám! U nás k tomu schází vše. Ani by nikdo neuvěřil, jak obtížná jest tato nevděčná práce. A přece musí býti vykonána. Havlíčkovy básnické spisy

mne stály tři roky práce (snad i více). Obíral jsem se jimi denně průměrně 5 hodin a vydal jsem na cesty do Prahy a opatření si potřebných knih více, než jsem dostal za knihu honoráře. Hůře ještě bylo s korespondencí Havlíčkovou. Ďas mi napískal pustiti se do takové práce. Ale chtěl jsem vydati Havlíčka celého. Tak ty listy mne stály pět let pilné práce a mnoho peněz za cesty, opisy, knihy atd. Vše mi stěžováno ještě tím, že zde nemám nijakých pomůcek. Abych jen jedno vytknul: bylo třeba dojížděti do Prahy, bych tam v museu hotové opisy listů kollationoval! Bych hledal v knihovnách, navštěvoval Riegra, dra. Pinkasa, pí. Kavanovou a j. a prosil je o listy Havlíčkovy, jež mi nechtěli vydati. Ba, musil jsem jezditi i po Čechách na honbu, zvláště opětně do Něm. Brodu, do Hradce Králové a jinam. A co listů jednotlivcům a museím — mám celý balík odpovědí a bohužel často negativních. Někteří — jako sl. Zd. Braunerova — mi ani neodpověděli.

A když jsem vše upravil a připravil a korespondence již vycházela, oznámí mi pojednou nakladatel, že ji pro příliš malý odbyt nemůže vydávati dále. Musil jsem tedy upustiti od projektovaného II. dílu. Ale oznámil jsem v úvodu, že mám rukopis tohoto II. dílu uchystaný a že tento díl má obsahovati listy psané Havlíčkovi.

A hleďte! V předposledním čísle Filologických Listů pustil se do mne kritik J. a vytkl mi zvláště dvě věci, dotýkající se mé osobní cti jako spisovatele co nejpalčivěji: 1. že prý jsem listy Havlíčkovy nesbíral systematicky, že prý jsem se omezil jen na to, co bylo v Museu. (A já jsem tam dobrou třetinu listů Havlíčkových dal sám!) a

2. že jsem ani neotiskl vše, co bylo v Museu. A tu vyčítá jména různých osob, jichž dopisy k Havlíčkovi se tam nalézají. Při tom p. J. přehlíží a zamlčuje, že věci ty měly neb mají být otištěny v II. dosud nevyšlém dílu, jak přec výslovně pravím v předmluvě; kritisuje tedy knihu tu dřív než vyšla. Je to literární poctivost?

Mimo to mi byla vyčtena v Naší Době osobní nestatečnost, že jsem puntičkoval. Nehledě k tomu, co jsem z rozkazu musejního výboru vypustiti musil, vytečkoval jsem nadávky jako o . . . l atd., protože myslím, že si je každý, koho to těší, může doplnit sám a že co se hodí v soukromém listu, nemusí se hoditi pro veřejnost. Konečně jsem vypustil některá místa závadná (jsou as 2 neb 3), pro něž by byli knihu jistě skonfiskovali. Jako bývalý žurnalista v době persekuce a jako praktický právník, který se v tom plahočí již přes 30 let, budu to asi líp vědět než pan kritik a neuznávám tedy v tom jeho kompetenci. Co do osobní statečnosti pak, jsem ji, tuším — a to v horších dobách — dokázal skutkem, v dobách, kdy pan kritik snad ještě byl »na houbách«.

Chtěl jsem mu odpovědít, napsal jsem to také, ale když jsem to pak přečetl, zdálo se mi to směšným. Neumím takové věci psáti. Nikdy neměl jsem ještě literární polemiky, nebudu tedy ani tentokrát »odporovati zlu« a nastavím třeba i druhou tvář.

Což vlastně činím vydávaje Koubka (Básníkova cesta do pekel). Vím, že opět nepřijdu vhod té koterii. Ale což naplat, už se stalo. A budu pokračovat, mám už opět jednu takovou knihu hotovu a druhou pod perem. Ať aspoň z toho seznají, že mám osobní statečnost, již mi upírají.«

—by—

ŽENSKÁ BESEDA.

PAVLA BUZKOVÁ:

ŽENY A ŽENY.

Všichni jsme podrobeni dualismu, jejž celý život přemáháme, usilujíce o harmonickou jednotu duše i těla. Dvě různé síly vyvažují se i v lidstvu jako v celku a dvojí síla — zdá se — působí i v každém pohlaví.

Jsou dva druhy žen — totiž aspoň nám připadá, že nemají nic společného takové protipóly jako Nana a libezné postavy některých ruských románů. V pravdě můžeme mluvit pouze o krajních meznicích, jimiž vytýčeno je rozpětí ženiny bytosti. Mezi nimi vlní se moře ženské duše — neboť každá žena, s níž v životě se potkáváme, ma v sobě něco ze živelné síly ženy-bestie a zas i něco, co dává tušiti její příbuznost, třeba s Puškinovou Taťánou.

Čím více se žena rozvíjí, postupuje, tím více přibírá duševnosti a tím více dovede ovládat v sobě původní nešlechtěnou, hrubou, ženskou hmotnost, jíž jsme všichni zatíženi. Jistě že i Beatrice měla ve svém životě chvíle, v nichž musila přemáhati v sobě příliš vítězící přirozenost, hmotu.

Moderním lidem není však hmota nečistou, a jenom duch čistý. Jejich ideál není už církevnický a proto na př. křesťanské světice jsou nám zase příliš svaté, příliš popěračkami těla a proto i krajnostmi, s nimiž nesouhlasíme stejně jako se ženami, které jsou jen tělo, o duši ani tuchy nemajíce. Květem ženství, »předstřeleným šípem«, za nímž půjde vývoj člověka-ženy, bude Madonna, ve které uctíváme uvědomělou dárkyni lásky a tím i života.

•

Na nejspodnější příčce kulturního žebříku stojí ženy, u nichž převládá zákon rodový. Příroda určila je v první řadě ke své

službě a uzpůsobila je proto tak, aby co nejzdárněji mohly plnit úkol roditelek. Jsou tajemným zřídlem, vyvěrajícím ještě zcela v panenské přírodě, jímž je věčně osvěžován lidský rod. Jsou studnou, z níž prameni život, v níž však je zaklet duch tak hluboko, že osvobodí ho teprve dlouhá cesta přeměny. Teprve děti, vnučky nebo pravnučky těchto žen začínají se probouzeti a božská jiskra inteligence zušlechtí jejich čelo.

Ženy ve službách rodu mají správný instinkt pro otce svých dětí. Matkami stávají se však jaksi mimochodem a bez uvažování, neboť mateřství je jim samozřejmé. Jsou příliš prosté a primitivní, aby si uvědomovaly, že budou skládat účty za životy nových lidí a tělesně žijí dosud v tak úzkém příbuzenství s přírodou, že téměř vždy rodí šťastně. Charakterisuje je animální klid, v němž může se rozvichřiti pouze smyslná vášeň ničící všechno, co by se jí stavělo v cestu. Citově bývají lhostejné, ba impotentní. Milují-li, tedy nanejvýš tak, že žádají si pouze muže, žárlí naň a trpí jeho tělesnou nevěrou.

Takový druh žen mívá především na mysli průměrný muž, mluví-li o ženě, neboť žena u něho značí totéž, co rozkoš. Rozmařilé tělo žen, před kterým si mimovolně klademe otázku, má-li také duši, je pro něho »das ewig Weibliche«, rozvášňuje muže a rozpoutává v něm žádosti jen smyslné. Smyslní mužové nezkrocených vášní bývají jimi přitahováni a odcházejí od nich zhnuseni láskou, zhnuseni pohlavními vztahy. Nenávidí svých svůdkyň, opovrhují jimi, aby vždy znovu padali jim v náručí.

Toto ženství bylo problémem Tolstého, Wagnerovým, Strindbergovým, pro ně dochází Weininger k odsouzení vší tělesné lásky. S přesvědčením opakoval by vlastně Hamletovo: »My nechceme už žádných sňatků. Kdo jste již manželé, zůstaňtež na živě. Ostatní pak nechť zůstanou jak jsou.«

Tento druh žen vynesl celému pohlaví kletbu církví a pod vlivem tohoto ženství, které si tak zcela samo sobě postačuje a jež je tak lhostejné k utrpení lidstva jako hmota, vznikla i ohromná většina pohrdlivých aforismů o ženách. Přivádějí muže v zoufalství svým neměnným klidem a zas měnivými vrtochy a samy hledí na mužovu bolest nechápavýma očima Sfingy, jsou nevinné stejně svojí nevěrou jako věrností, která stala se cností jen proto, že nikdy nebyla pokoušena a dobývána s jiné strany.

Samy jsouce klidny, amorální bez své viny, nejsou tyto ženy znepokojovány mravními výčitkami; nestarají se ani o dobro ani o zlo. Vyšších duševních schopností u nich není. Jen mateřský cit časem v nich zaplápolá, připomínaje nám jejich lidskou důstojnost.

Jejich charakter skládá se z odpovědí na podněty z vnějška a bývá vždy snad utvořen prostředím. Nezkrotny a nezodpovědny jako živel jsou dle okolností buď požehnáním nebo zhoubou. Ve špatné, mravně rozvrácené společnosti rychle vssávají nákazu a s prostotou přírody, která nezná studu, bez zakrývání a přetvářky bouří se proti povinnostem, uvolňujíce se co nejrychleji z jejich jha. A zbavují se mnohé i nejpřirozenějších povinností ženy, povinností mateřských, jediných, jež jim život ukládá, neboť pro ostatní jsou tak slepy, tak lhostejny, že ani nikomu nenapadá klásti jim je na bedra.

Většina z nich měla by vlastně býti velmi nešťastna, neboť nejsou mužům než nástrojem rozkoše a předmětem pohrdání — ale ony na štěstí nemají tak citlivých duševních vah. Objetí je jim důkazem lásky mužovy, pokud se o ni starají. Nejčastěji však jdou z náruče do náruče stále stejně klidné srdcem — a probuzené pouze smysly. Individuální vlastnosti mužů pro ně zapadají; patří pouze mužství, ne muži. Připadly by jako kořist vítězi v době barbarské a dovedly by bez vzrušenějšího zájmu sledovati vražedný zápas soků, aby posléze šly s oním, jenž zůstal na živu a může si je odvésti.

Pojmy: milenec, manžel jsou pro tento druh žen bezobsažné. Rozumějí jen tomu, který znamená muže, t. j. sílu, jež se jich dovede zmocniti. Vrhly by se v náruč Satyrovi nebo Bakchovi mnohem spíše než Apollovi, u něhož vycítily by nestejnorodost. Proud hlubších vztahů, citů a touhy rozráží se o ně jako peřeje vod o nehybný, věčně neproměnný kámen.

Vědomosti, společenské postavení, civilisovanost nemají vlivu na ženy ve službách rodu. Ochočují je zdánlivě, ale zkrotit, přeměnit, zkultivovat jich nemohou. Ty z nich, jež náhoda společensky vysoko postavila, jsou rodnými sestrami prostitutek z pelechů. Nana, vládkyně ulice, Lulu, krasavice středních vrstev, Messalina a Kleopatra na trůně cesarském — jaký je mezi nimi rozdíl? Jen jménem se liší, ač skoro všechny ženy, jež můžeme zařaditi pod tento typ, procházejí uměním anonymně, označeny vždy pouze oním Žena.

Bývají nejvděčnějším motivem malířství, sochařství i hudby. Krásná, plavá bestie-žena, jaké se kořil třeba Zola, Wagner, Rubens, je výtvorem z nich abstrahovaným, povýšeným do říše božstva neb umění. Literatura zachází s nimi jako s nejtěžší hádankou života, stále nechápajíc, že pravdivá je jejich prostota tak na bílední ležící a stále si namlouvajíc, že jsou jinotajem, že skrývají v sobě jakés tajemství. Jakoby si mohli lidé hlubší hádanku vymyslit!

*

Protějškem, protipólem žen neodloučených téměř dosud od neuvědomující si sebe hmoty, jsou ženy osobnosti, které rozmnožují a zušlechťují, co duševního člověku je dáno a což u ženy má své zvláštní zabarvení. Jsou ve službě vývoje, pokroku, pohybu.

Ženám-osobnostem nestačí muž jako představitel pohlaví, ony hledají svůj duševní protějšek, hledají lásku jedinečnou. Nacházejí ji jen málokdy a proto většina jich nutně musí býti nešťastna, neuspokojena, ba téměř nenávistna proti mužům; přes to však milující mužnost a svůj ideál muže, jejž jejich duše jako komplementární barvu vyvolává, jehož však v životě obyčejně nenalézá.

Jen z těchto žen mohou vyrůsti veliké milenky, geniové lásky, které svojí čestnou nesmlouvavou věrností ideálu vykupují i moře prohřešení a lhostejné nestoudnosti svých nevědomých sester, které zachraňují mužům víru v ženu a lásku a

které nade vším bahnem, znesvěcujícím nejčistší cit, jenž jedině měl by mít právo stvořiti nový lidský život, vysoko zvedají zářivý křišťál lásky. Jakoby jim osud určil vyvážiti přílišnou hmotnost, vládu »jen těla« ohromné části žen, trpívají někdy druhou krajností: jsou příliš »jen duší«.

Netřeba mnoho o nich mluvit. Jsou všechny charakterisovány heslem Antigony: »Jsem zde, bych ne zášť, nýbrž lásku sdílela.« A pro všechny platí Maeterlinckův výrok o Aglaveně: »Před ní neobstojí nepravda.«

Prostotou a klidem bývají rovny tyto ženy sochám, ale vykonají-li nějaké gesto, pak závažnost jeho je taková, že mění dosavadní jejich postoj v jiný, pro vždy, neb aspoň pro dlouhá leta zase nezměnitelný. V nich není roztříštěnosti, žijí pouze jedinému. Ony zvracejí názor o proměnnosti všech citů, neboť jejich vztahy jsou věčné. Vzdávají se, je-li nutno, života, ale nikdy nevzdají se pravdy, v níž uvěřily, a za níž jít káže jim vnitřní hlas. Učí nás poznávat, že v životě velikém, čistém a silném není vůbec zmatku, že není v něm různých cest a cílů a že chaos, nerozhodnost si vymýšlíme jen proto, abychom sami před sebou omluvili vlastní zbabělost.

Milují-li, pak láska je jim zároveň náboženstvím, neboť milují v člověku nejcennější: podobu boží. Jejich láska umí dívat se s výšek, s nichž přehlédá se celý lidský život a pro něž zapadají všechny drobné jeho projevy. Jejich láska stejně jako umění typisuje, zjednodušuje, snímá závoje, odvrhuje všechno malicherné, zakrývající vznešenost lidské duše. Jejich láska prozrazuje svůj božský původ tím, že je hrdinná, vševidoucí, že nezná nedůvěry, poněvadž prohlíží milovaného člověka až na dno srdce a ví, že nikoho nelze odsouditi ani v jeho pádu.

Tyto ženy jsou však také největšími uchvatitelkami, jimž nic nemůže se postaviti v cestu. Všechny jejich činy, všechna jejich slova mířívají pouze k jedinému středu: lásce. Propalují se k cíli jako blesk a zabírají z milovaného člověka nejlepší jeho část, slučujíce se s ní tak, že nikdy více nebudou od něho odděleny.

I ony jsou si světem a zcela samy sobě postačitelny; před nimi nikdy nerozevře se bezdno, neboť půda jejich je nejpevnější.

Není moci, která by je uvedla v pochyby, a která by je mohla ochuditi. Což může někdo zaset nedůvěru v Julia i do duše tak prostinké, jako je paní de Rênal? Může ji někdo přinutit, aby nezřela ho po všechna léta rozluky a i v zločinu tak, jakým v pravdě byl v skrytu svého nitra pod vším příliš lidským? Může někdo vyrvati Taťáně ze srdce Oněgina, Romney ze vzpomínek Aurory Leigh?

Jas rozlévá se s postav těchto žen. Beatrice, Antigona, Julie, Isolda, doña Inés a všechny jim příbuzné! Různí se zdánlivě povahou, ale jak by si rázem porozuměly, kdyby na sebe pohlédly čistým, dětinným zrakem! Jsou si tak blízké, tak podobny přes dálku dobovou, přes různost raçovou! Všechny jako sesterské kapky vody odrážejí jediné světlo, které snad různě se v nich láme, ale dohromady vždy vytvoří duhu, ať seskupení jejich je jakékoliv a ať v tom kterém okamžiku přijme jedna z nich tu neb onu barvu. Žádná z nich nedala by se mýlit záhadným pohledem Mony Lisy; neviděly by ho prostě, neboť Giocondin zrak prohlédající rub i líc věcí zvroucněl by, poznávajíc, že skvrn na těchto ženách je tak málo, a každá že snaží se je smýti, že by skoro, skoro byla uspokojena tajná touha po dokonalosti a tím i prohřát pohled Mony Lisy, jenž chce uvědoměním si všech vad léčiti sám sebe z touhy po absolutnu. Mona Lisa by zlidštěla v jejich kruhu. Nora, zkřehlé, zbloudilé dítě, které přes všechno hrdinství tak málo se k němu hodí, zahřála by se a zasmála tichým, dětským, tlumeným smíchem. Uklidněně, jako když po bouři a nepohodě přijme a ochrání nás otcovská střecha, odpočinuly by si Penthesilea a Helena Spartská. Jak polo váhavě, ale přece s probleskující nadějí v duši blížila by se k nim Karenina, Heda Gablerová, Věra (ze Strže), Nastasie Filipovna (z Idiota), Markétka i pí. Bovaryová.

*

První druh žen působí jako alkohol. Čím více si ho dopřáváš, tím více žízníš — až náhle organismus vypoví službu a nemocen se odvrací. Zhnušení je jeho chorobou a při tom uzdravením z choroby těžší. Těchto žen je možno mít řadu; čím později, tím rychlejší je rozčarování — ač ony vinny nejsou a mají svoji krásu, která však musí býti nalezena, krásu, jíž nesmí býti zneužito, neboť jsouce mimo dobro a zlo, nevědomy jako hmota, nemají, čím by se bránily zkaženosti. Jsou nápadnější než jejich protipóly, neboť neznají tlumeného hovoru niter, a domnívají se, že bez vyvolávání zůstaly by nepovšimnuty. Na ně nezapomínají smysly mužů, dokud nejsou přesyceny.

Na ženy-osobnosti však nezapomíná duše mužova. Jsou to ony, kterých téměř nevidíme tělesným zrakem, jež vždy jsou skryty povrchnímu pohledu, pyšné na svoji nenápadnost, neboť věří, že jsou-li dva lidé pro sebe stvořeni, pak se vycítí a najdou i když smysly na čas některého zradí a postaví se mezi ně. Jsou si jisty, že jejich zraky, či snad pouze bloudící myšlenka vpálily v příbuznou duši nesmazatelné znamení. Něco, nač nelze zapomenout: malý zářící bod, téměř neznatelný v ohňostroji umělých osvětlení, který však vyhoupne se v paměti ihned, jak nad životem mužovým zasvítí prosté boží slunce. Tón jenž zaniká v hlomozu, ale který jediný se z něho zachraňuje a zaznívá čistým, vysokým echem v duši, když tato se osamotila.

Potká-li se muž s některou z těchto žen, p o z n á-l i ji, vzníti se jeho duše do bílého žáru touhou po ní. — Nikdy se jí nenasytí, neboť jsou to dárkyně, které jsou tím bohatší, čím více je od nich požadováno, čím více rozdávají. Jejich obraz kamenem zapadá pro vždy na dno srdcí, z nichž je nikdo nevyloví. Zapadají ovšem jen v srdce hluboká — neboť v mělká by se ani nepotopily. A i když snad na chvíli pouze prošly životem mužů, stačí vzpomínka na ně, aby pro vždy je uchránila před sprostotou a nízkostí.

Venuše a Pallas Athéna? Dva póly ženství, dva ukazatelé na cestě k ženství, dvě sochy, mezi nimiž leží celá říše ženiny osobnosti!

*

BOJE LUMÍROVCŮ KOLEM ROKU 1880 V ÚSUDKU DNEŠNÍM.

Ferdinanda Strejčka Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (v rozpravách České akademie) jsou kniha tak poutavá, že ji každý milovník literatury jistě přečte na jediné posedění, jak se říká. Tolik znamenitých sytých jmén v tak základních, rozhodných chvílích vývojových a s tolikerým závažným osvětlením nebývá tak často pohromadě. Strejčkova pilná a podrobná methoda citátová, převzatá z výborné školy Vlčkovy a vypracovaná k větší ještě výhradnosti, dovoluje k tomu, aby každý za obrazem, jejž rozvinuje opatrný dějepisec, tvořil si vlastní obraz svůj, aby za postavami a výklady dějepiscovými sestavoval si postavy a výklady dle svého pojetí vlastního, a to ovšem činí četbu tím napínavější.

Tři hlavní kapitoly má kniha Strejčkova. V první probráni jsou redaktoři Lumíra od r. 1873 až do r. 1898 a hledí se vymezit, jak který z nich určoval ducha, směr, obsah, vzezření a vliv listu. Druhá kapitola, o hlavních spolupracovnících Lumíra za redakce Sládkovy, chtěla stanovit, jak Vrchlický, Zeyer, Lier a družina Kvapilova Máje přijímali popudy vycházející z redakce nebo z ostatního kruhu lumírovského. Třetí kapitola posléze podává pak jakýsi takřka úřední protokol války lumírovské od příčin a počátků v kritikách Elišky Krásnohorské psaných do Ženských listů až ke konečným dozvukům při překladě Pypinových dějin české literatury: posudky, polemiky, prohlášky, pamflety, epigramy, dopisy, spolkové ozvy, dramatické výjevy z průjezdů s nadávkami a zdviženým deštníkem. A rozumí se, že připojen také čtyřstránkový »závěr« o výsledcích a hodnotě několikaleté války s přibližným odvážením, kolik asi na čí straně bylo pravdy, práva a cenného podkladu. Strejček, nakloněný k těm, kdož se smiřují, a náchylný k oblehčování každé krušné sporné věci, má předem i dodatkem pevně za to, že konflikt celé lumírovské vojny byl »spíše veselohernί než tragický«; neboť prý: »kdyby se byli účastníci její blíže poznali, byli by zbraně své zahodili a padli si do náručí. Byliť účastníci boje umíněné sice hlavy, ale výborná, ušlechtilá srdce, která při bližším styku a poznání byla by se sblížila —«.

Přes to, že Strejček tak věří v moc dobrých, ušlechtilých srdcí a ve snadnou rozluštitelnost literárních různic, závěr nemusil váhat a mohl bez výjimky zcela přímo a s naprostým důrazem vytknout, že, čím dále pokročíme, tím spíše všecku převahu a všecko vítězství ve válce lumírovské přiřkneme vždycky právě odpůrcům Lumírovců, ať byli někteří sebe mladší a nezkušenější. Bylo by chybou (jíž také Strejček poněkud zdá se propadat), domnívat se, že šlo toliko o otázku, má-li básník své předměty brát výlučně z ovzduší domácího, jak žádali Krásnohorská, Schulz a jejich přívrženci, či smí-li přibírat předměty cizínské, jak činili a toužili kosmopolité lumírovští. Kdyby nebylo bývalo nežli to, lumírovští kohouti byli by mohli zkrátka a rychle udolat své protivníky. Ale Krásnohorská a Schulz správně postřehli a znovu a znovu opakovali, že kosmopolitism lumírovský ve svém vyhledávání předmětů cizinských hřeší těžce proti přednímu požadavku vší tvorby umělecké, proti původnosti a samostatnosti, proti povinnosti, aby úplně odpovídal sám za svou práci. Schulz na př. zrovna klasicky napsal v Osvětě r. 1879 (při Čechových povídkách): »Zpracovati umělecky nějakou stránku buď soukromého, buď společenského, buď veřejného života ve vlastním národě, vyžaduje poměrně více studia a více pilnosti, nežli buď smysliti sobě něco ze vzduchu, buď chytiti něco cizokrajného. Při obou těchto druzích literárních předmětů spisovatel může snáze hověti sobě ve všelijakých výstřednostech, pohybovati se třebas v jistých už šablonovitých způsobech psaní a vymyká se při tom oné přísné kontrole, která plyne z věcí blízkých —.«

Nemohlo být pověděno nic, co by lépe a nezvratněji vystihovalo jádro věci. Jen měl k tomu Schulz hned přidat, čeho zase Krásnohorská dotkla se na př. v kritice, v níž se obírala epikou Vrchlického (v »Obraze novějšího básnictví českého«). Český básník, jenž se uchyloval k předmětům cizinským, nebyl s to, aby jim náležitě dal pravou barvu lokální a časovou, onen historický a rodný ráz, jejž původ jejich v sobě zahrnoval; a nejenom básník nebyl s to, nýbrž ani nedbal a spokojoval se »jakousi kosmopolitickou všeobecností«, která, přenesena na skutečné zjevy ze života národů, »jest pouhou neurčitostí« a která bere epice veškeru svéráznost a charakterističnost. Ano, kritikové Osvěty a Ženských listů se nemýlili, kosmopolitism sládkovských Lumírovců (při jinakých svých prospěších) byla zastřená polovičatost a povrchnost, zastřený nedostatek vlastní původnosti, zastřená neschopnost, sám od sebe si vše najít, proniknout a vyjádřit; a bylo to rovněž svalování umělecké odpovědnosti na cizí bedra, potřeba, aby závady a slabosti, které by příliš vystouply na předmětě domácím, skryly a zmenšily se cizostí i vzdáleností předmětu. S jedné strany básník odvrhoval dobrou polovinu samostatného úsilí ve vynalézání a přípravě předmětu, zaručoval si bezstarostnou poměrnou lehkost díla, s druhé strany mohl oslňovat vlastnostmi, jež by mnohem méně oslnivosti prokázaly na předmětě čtenářskému světu bližším. Mluvívá se (a oni sami mluví) o ohromné práci, kterou vykonali sládkovští Lumírovci; není to paradox, že v té velké, rozsáhlé práci chyběla skutečná umělecká pracovitost. Chybí až dodnes, v pokolení, jež pořád nepřestává podléhat příkladům svých skvělých předchůdců.

Pohled na sládkovské Lumírovce v boji, jejž podnikli, je žalostný. O Ferdinandu Schulzovi dočteme se též u Strejčka, jaké byl prudké povahy, jaké horkokrevné, neprozřetelné výbušnosti, takže bylo nezbytno jej krotit a »přistřihovat«. Ale i Schulz jako Krásnohorská přinášel do zápasu úctyhodnou zásobu promyšlených zásad uměleckých, jejich články vstupovaly na kolbiště se šikem vývodů a pravd, proti kterým měly být postaveny zase jen vývody a pravdy, kritisovaly esthetickým zákoníkem, jehož platnost mohla být v jednotlivých příkazích potírána, jenž však nebyl ničím libovolným ani planým. Kdyby byli tenkrát sládkovští Lumírovci porozuměli dalekému významu dějinné literární chvíle! Pronášela se tehdy slova »západníci« a »východníci«, jednalo se o »světovcích« (kosmopolitech) a národnících, a jest-

liže komu, tedy vzdělaným, čilým a oproštěným Lumírovcům sládkovským připadal vzácný, záslužný úkol, vzít ty pojmy jednou pořádně do rukou, vyvinout a zobracet všechen jejich obsah, vyložit důkladně a obšírně s nejzevrubnějším vyčerpáním snahy, touhy, ideály a náklonnosti, jež v nich vězí, srovnat je věcně se snahami, touhami, ideály a náklonnostmi jiných literatur a dovodit svědomitě, co a jak se z nich hodí pro náš národní byt a naši národní literaturu. Jakou službu byli by to sládkovští Lumírovci na věky prokázali našemu písemnictví! Co jasnosti, uvědomělosti, radostné bezpečnosti mohli mu opatřit! A oni místo toho všeho bránili se potupnými pamflety a satirami, chrlili hněvivé, prchlé, rozhořčené a sentimentální fráze, brojili proti kritice a spílali po průjezdech. Strejček cituje básničky, cituje Sládkovy pathetické výpady proti nepohodlným lidem, cituje dopisy a zaslána a po každé objeví se leda, jak skrovné a nizounké ponětí sládkovští Lumírovci měli v příslušných sporných bodech a jak hluboko stáli v tom pod svými protivníky. V kritikách bývalo jim vytýkáno nemírné a urážlivé pěstování ženské nahoty (zvyky »harémů«), — ani na to se Lumírovci sládkovští nezmohli, aby aspoň té nahoty nějak rozumně, hezky se zastali a ušetřili literární budoucnost českou nutnosti, vracet se ještě k nějakým pochybnostem o ní.

Věru, kdo dnes bude postupně sledovat doklady, jimiž Strejček provází vypsání událostí, nebude si často vědět jiné rady, nežli že Sládkovi a sládkovským Lumírovcům ze všeho nejvíc záleželo na veřejné přízni a na užitcích, jež z ní plynou. Odmysleme si od toho všechnu pokořující příchuť, — vždyť přece žijeme ve dvacátém století a nebudeme nikomu zazlívat, že jakožto spisovatel chce být čten a kupován. Sládek dostal se do redakce Lumíra na kratší čas po prvé v červnu r. 1873 a svědek tak autoritativní a spolehlivý jako Jaroslav Goll zaznamenal, že Sládek »jevil velmi horlivou činnost, kdykoli šlo o to, aby obsah Lumíra byl co nejpestřejší«, že Sládek dával podnět k rozličným změnám ve vnější úpravě listu a od něho že vyšel návrh, rozšířit Lumír o něco, »aby se získalo více odběratelů.« Vrchlický psal o tom svému strýci do Ovčár: »Lumír tak pokročil ve hmotných poměrech, že bude beze zvyšení předplatného o půl archu větší, což ovšem nic nevadí, by jeho spolupracovníci nedostávali 2½ krejcaru za řádek.« Od té doby, kdykoli vyskytne se u Strejčka některý projev Sládkův (mimo listy ryze soukromé o vespolných záležitostech přátelských, a i ty!), vždycky tak či onak ozývá se v něm starost, aby se rozmnožil odbyt literárního zboží, nebo obava, aby dosavadní odbyt nebyl citelněji poškozen. Denní časopisectvo, kritika, spisovatelé, všichni mají nejvíc přihlížet k tomu, aby získali kupujícího čtenářstva, a kdo se opováží toho nedbat, nezaslouží nežli aby s ním bylo naloženo jako s ohavníkem budícím pohoršení: na krk přivázat žernov a uvrci v propast mořskou. Takový byl Sládkův novoroční program: »Čtenářstvo, které hledá v listě zušlechťující zábavu a nikoli literární směry a polemiky, budiž přesvědčeno, že budeme se jako v letech předešlých snažit, aby nalezlo, co hledá... Věcí starších, majíce kromě zábavnosti na zřeteli především novost a pokrok písemnictví, nuceni jsme pomíjet —«. A když si Sládek r. 1879 nejostřeji vyjel na kritisující odpůrce, naříkal v lítostné zlosti hlavně, jak slibně za předešlá dvě léta vzrostl počet (platícího) čtenářstva a jak nyní zase poklesne: »Kritika nynější čtenářům literaturu zošklivuje.« Zejména, vzpomněla-li si kritika obviňovat básníky a spisovatele, že jsou národně vlažni!

Právě proto bylo by bývalo třeba, aby si byl Strejček všiml Lumírovců sládkovských také s této stránky. Jak pojímali onu »zábavnost«, která měla vábit odběratelstvo? Co a jak dělali pro ni v Lumíru, co a jak ve svých knihách? Nebylo v jejich »západnictví« opravdu mnoho, co spíš nežli za uměním šlo za efektem, unesením nebo udivením? Nebyla jejich »světovost« hledáním působivých zvláštností, sensačností a skvělostí? Neměla i jejich zalíbená nahota v tom způsobu, ve kterém ji užívali, příbuzné účely? Studie, která by chtěla být kritickou studií, musila by těm otázkám věnovat trochu rozborů a pozorování. Ale ovšem Strejček raději toliko objektivně registruje nežli aby kriticky rozbíral. To vůbec. On na př. otiskuje a připomíná řadu výroků a zpráv proti tvrzení, jež ocejchovalo Hálka za »malou duši«. Ale jistě ví, že kdyby se chtěl do výroků a zpráv kriticky obout, dospěl by zase k závěru, jak Hálek (také v poměru k Lumíru) vedle Nerudy zřejmě odůvodňuje název, jenž mu byl dán. Nebo, aby vysvitlo, jak členové kruhu lumírovského vespolek si byli vzory a podněcovateli, Strejček u Vrchlického, Zeyera, Kvapila (Fr.) vyznačuje úzkou, stálou a plodnou spojitost s básníky a vůdčími hlavami lumírovskými: u Vrchlického provádí parallelu »Černého jezera« (exulantského) s Čechovým »Husitou na Baltu«. Ale jistě opět ví, že s kritickou důsažností a podstatnou platností bylo by lze se o tom vyslovit teprve v celkovém pohledu na soubor té které tvorby. Na kritiku však je vždycky ještě dost kdy, — zatím je nutno sbírat, vybírat a rovnat, aby kritika mohla si jasně určit, kam zamířit pozor, a k tomu osvědčuje se Strejček ve své knize žádoucí měrou povolán. Slibuje životopis Sládkův, k němuž »Lumírovci« jsou úvodem: nechť nedá na sebe dlouho čekat!

*

PŮVODNÍ BELETRIE.

* Eduarda Kučery **Jarka a Věra** (K 4.50, Vilímek) jest ona objemná kniha humoristická, jejíž obálka křičela po mimojdoucích drastickou scénou rodinnou: slečinka ve spodničce a košili maže tam knihou do prchajícího uličníka, tlustý holohlavý tatík rozpřahuje nad nimi ruce a rákosku a tělnatá maminka spíná k nebi ruce s lornětem. Fr. Ženíšek ml., jenž knihu illustroval, dbal, aby Věrka byla všude fešnou holčinou, na kterou je vábno se podívat. Věrčin bratr Jarka, gymnasista protloukající se jenom bídně ze třídy do třídy, rozmnožuje v kapitolách Kučerových řadu literárních nezdarů, darebů a rozpustilců, kteří mají na všecko znamenitého filipa, jenom na to ne, nač by jej měli mít. Je v duchu doby u Kučery doplněn smělou, pilnou lyceistkou, s níž se ustavičně kočkuje; jsou-li někdy na chvilku svorni, nikdy to není pro nic dobrého. Vyjde při tom na jevo, že dnešní děvčata hned od mládí vynikají nad mužské

konkurenty chytrostí, pracovitostí, odvahou a lstivostí. Ale vyjdou na jevo také jiné věci: vlastnosti českého humoru a podivnosti rodinné výchovy. Eduard Kučera neumí se na plno rozesmát dřív, dokud nenakupí komických ztřeštěností a výstředností až do nemožnosti. Jemu nestačí k smíchu (jako na př. nověji Leonhardu Frankovi v románě »Die Räuberbande«) obyčejné, denní dětinství hochů a děvčat, jeho Jarka a Věra musejí vyvádět, až vlasy na hlavě vstávají, natropit v saloně spousty, nad kterými nezbývá nežli trnout hrůzou, chovat se s neslušností, která volá do nebes. Vychováváni jsou hanebně a, vzal-li Kučera podklad své knihy ze skutečnosti, lze našich dětí jen litovat, jak nevzdělané a nesvědomité mají rodiče. Dvojice Kučerova žije si odděleně pro sebe ve svém pokojíku (patnáctiletý hoch a šestnácti- nebo sedmnáctiletá slečinka), chodí si spat kdy chtí, vstávají, kdy se jim zamane, učí a připravují se do školy jak bůh dá a nikdo se tam o ně nestará, leda přijde-li censura nebo špatné vysvědčení; mamince je přímo obtíží, ruší-li děti její spokojený, pohovný klid, a nestane se, abychom ji zastihli aspoň s Věrou v nějakém pěkném mateřském styku. Od otce, zdá se, Jarka mohl pochytit jediný podnět pro život, ten totiž, jak se má důkladně cpát a opíjet, a jinak je mu otec toliko pochybnou autoritou, před jejímž výpraskem se syn uchrání v koupacím kumbálku. Myslí jako starý piják na »čepičatou plzeň od ledu«, na štědrý den jen tak mezi časem vyzunkne k salámu »celou plzeň« a večer jest u nich takhle: »Pak se pije po litrech punč, čaj a jiné dobré břečky. Z toho všeho Jarka nejraději rum, do něhož pro teplotu přišplichnuto čaje... vlil do sebe polovičku svého čaje a dolil si znovu z lahvičky rumu.« Kde by pak ten ochlasta nabral čilosti k učení!

✦

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

* Divadlo Uranie vzpomnělo si na pětiaktovou Cizinku mladšího Dumasa (po prvé ve čtvrtek dne 11. listopadu) a dobře si vzpomnělo; jsou jména, která nemají nikdy mizet s divadelních ceduli, a jméno Dumasovo je z nich. Zejména »Cizinka«, komedie tolikerého významu, s takovou obsažností postav, příběhu a dialogu! Byla opět a opět napodobena, Pailleronem, Wildem, jinými, nikdy nebyla již tím čím původně. Svou nejlepší mravní víru v dobro uložil do ní Dumas, svůj nejprudší odpor proti mravnímu zlu, své náboženství, své nejvyšší představy o moderních lidech a řádech. Říkal tomu pořád ještě »komedie«, ale v té komedii měly vládnout svrchované mocnosti světové, a zápletka neměla být již pouhou ukázkou obratnosti dramatikovy, nýbrž měla mluvit o nevyzpytné božské prozřetelnosti, jež užívá nejzáhadnějších, divných prostředků, aby upevnila věčný zákon vítězícího dobra mravního. Nestalo se často, aby se komedie pokusila o něco tak vysokého, a bylo by bývalo zázrakem, kdyby to byla provedla bez ujmy jiných vlastností, jež se komedii přičítají.

Pobuřovalo-li ethického bojovníka sociálního manželství mezi vyžilým, zchátralým, zbankrotělým vévodou a mladou, čistou občanskou ženou, krásnou a bohatou, dokonce když žena od dívčích let milovala hezkého a hodného inženýra Gérarda, byl by našel jistě desatero různých výmluvných možností, jak rozbít spojení tak protivné zdravému smyslu. Ale Dumas zajel si na to až do americké Lousiany nebo Karoliny pro divokou dobrodružku, dceru provdané otrokyně, mistress Clarksonovou (první evropské pojmy o moderních ženách amerických), a divoká dobrodružka zjevila se nejen jako emancipační mstitelka, nemilosrdná a ničivá krotitelka porobujících mužů, nýbrž také jako mystická vyslankyně velké vševládnoucí životní Vůle. Ačkoli přichází s úmysly opačnými, ačkoli sama způsobila sňatek vévodův a je odhodlána dobýt Gérarda pro sebe, zrovna ona proti svému nadání a výpočtu musí přispět k osvobození mladé ženy: vévoda padne v náhlém, nepředvídaném souboji rukou zlatokopa Clarksona, jakoby mu byla odněkud náhodou cihla spadla na hlavu. A nade vším má vrchní filosofický dozor duchaplný humorista Remonin, — vědec a učenec, jenž je vědcem a učencem, aby mohl být tím horlivějším pozorovatelem mravních běhů životních. I vibriony zkoumá toliko proto, že mu vypravují o nutném vyhubení všeho hnilobného.

Slyšíme hovořit statečné a ušlechtilé milence, jako dnes již nehovoří, slyšíme exposiční a filosofické dialogy rozpřádané s mistrovskou živou elegancí, po jaké bychom se dnes marně sháněli, máme před sebou výjevy nepřátelských srážek, kde vespolné napětí zdvihá se od prvního vznětu postupně až k hrozebnému, vražednému vrcholu. Mistress Clarksonová, proslulá záletnice, vymůže si přístup do aristokratického, vybíravého salonu vévodkyně de Septmons, a sám vévoda, její notorický milenec, ji uvede. Vévodkyně svolí oplatit jí návštěvu a musí vyslechnout vyzývavé ohlášení boje. Zlatokop Clarkson je pozván za sekundanta vévodova a při vyjednávání mění se v nepřítele, jenž převezme souboj. Je v tom mnoho romantiky a románovitosti, mnoho smělosti a bizarnosti, ale je to tak mohutně myšleno, stavěno a vyjadřováno, že člověk cítí nehynoucí sílu. Škoda, že text nemůže se hrát bez četných výpustek a že se nutno spokojit divadelní průměrností předměstskou. Ovšem v Uranii hrálo se tentokrát se zvýšenou pečlivostí a představení v úpravě i provedení vynikalo značně nad obyčejnou úroveň. Pěkně, uceleně a srovnaně zahrál na př. p. Alferi přichmuřeného vévodu v jeho zadržované zlobě a s dobrým hereckým pudem zdolala sl. Gräfová roli vévodkyně v statečné odbojnosti i v rozechvění lásky. Herecké vzdělání jako vždy úspěšně posloužilo sl. Pačové v mistress Clarksonové: bez velkých kudrlinek, s mladou dramatickou ohnivostí, s obvyklým střídáním hlasu lahodnějšího a drsnějšího.

* Národní divadlo mělo v úterý dne 16. listopadu premiéru polského tříaktového dramatu Rittnerova V útulném domku. Venkovský lékař zabije tam ve druhém dějství svou mladou ženu, jež se mu jeho vinou zpronevěřila se záletným inženýrem, a ve třetím dějství po čtyřech měsících sám se za to ztrestá sebevraždou. Filosofii hry obstarává místní učitel. Znamenité postavy vytvořili pí Vrchlická a p. Vojan; také p. Deyl a sl. Suchánková pěkně hráli a večer byl výborně připraven.

✦

HUDBA.

V souboru Smetanova Dalibora nastaly podstatné změny. Úloha Milady odchodem pí Slavíkové osiřelá dostala se pí. Štefancové, jež v ní podává výkon velmi zdárný, pečlivě propracovaný po stránce hudební a dramatické i uvědoměle oduševnělý, který krásně řadí se k dosavadní reprodukční tradici této partie. Umělkyně drží se také této tradice, nepouštějíc se do zbytečných po jalové originalitě se pídících pokusů. Vezdy

krásně urovnané, melodické pásmo lahodně a v jasném rozčlenění rozvinující, je podání pěvecké. Tak hned vypravování Miladino před soudem bylo příkladem vzácně vyspělé pěvecké techniky. Výsledek velmi utěšený má snaha pí Štefanacové po zřetelné, plastické výslovnosti zpívaného slova, jež plyne již z úst jejích ve svém přirozeně českém spádu. Pokrok, který v tomto ohledu pěvkyně učinila od té doby, co po prvé zpívala česky Santu, je vskutku podivuhodný. Taktní porozumění pro vlnění a vzruchy vnitřního života Miladina jeví se pak v jemnocitném, promyšleném oduševnění Smetanovy zpívané mluvy i v těch prostých, nenápadných a přec případných postojích i posunech, charakteristiky herecké. Klidné, plné, ušlechtile zvučné tóny barytonu i důstojně majestátní zjev pana Ouředníka výborně přiléhají postavě krále Vladislava. Pan Zítek, jehož podání pěkně se rozvíjí, vystihl životně nadrsnělé vojáctví Budivojovo, p. Flögl docílil arii Benešovou, musikálně vkusně i s přesvědčivým procítěním přednesenou, pěkného úspěchu. V znázornění Benešova stařectví mohl by býti důslednější, nejednou podběhne mu rychlý, energický pohyb, prozrazující člověka mladého. — V textu Dalibora, jak nyní byl zpíván, bylo pozorovati oproti dříve obvyklému znění, některé změny. Pokud lze z pouhého poslechnutí usuzovati, je jimi nejednou zlepšena deklamace i dikce sesílena. Definitivní úsudek o nich bude lze pronésti, až vyjde nové vydání klavírního výtahu Dalibora, Hudební Maticí Umělecké Besedy chystané, kde změny ty budou vyznačeny.

Dr. Jindřich Pihert.

★

POHLED DO CIZÍCH REVUÍ.

V posledních číslech německých revuí Das literarische Echo (z 1. listopadu) zaslouží si pozornosti pro dva články, které nejsou jen úzce časové, byť v nich přítomná doba zněla několikerou ozvěnou: Je to především úvaha Goldmannova: Páni Golovlevi, příspěvek k psychologii Ruska. — »Ze všech protivníků Německa za této války, píše Goldmann, protivník ruský nejméně je znám a chápán. Rusko je nám vždy ještě onou velikou hádankou, kterou bylo již od prvých svých styků s Evropou. Sledujeme jeho vnější život politicko-sociální, poznáváme mnohé z jeho synů, ale jeho podstatě porozuměti se nám nedaří. Jeho kultura a jeho duše jsou nám stále literami jakési neznámé abecedy: znaky jsou tytéž, ale význam zcela jiný. Setkáváme se i v Rusku se svými pojmy, se svými hodnotami kulturními, se svými mravními zásadami, ale znamenají tam něco zcela jiného, něco odlišného. Část Evropy, a přece v tak mnohém ne již Evropa; poloasijskost, a přece něco z kořene odlišného od veškeré asijské kultury: cosi polovičatého, obojživelnického, jakási hádanka. — Jen jedna cesta vede k rozřešení této hádanky: znalost ruské literatury. Chápat nitro jiného člověka umožňuje nám pouze intuice, a intuice je výsadou umění.« — Pisatel tvrdí, že ruská literatura musí být v Německu lépe známa, aby bylo rozuměno Rusku, neboť prý nikomu v Evropě není znalosti Ruska třeba více než Němcům, jimž Rusko jest nejmocnějším sousedem. Válka ukázala, jak špatná byla v Německu znalost Ruska; počítalo se na př. na okamžitou revoluci, kdežto ve skutečnosti válka přinesla jen nepředvídané sjednocení národa. — — »Proto nutno děkovati nakladatelství Müllerovu, že pořádá výbor nejlepších děl ruské literatury v německých překladech. Posledně vyšel román pramálo v Německu známého Saltykova Ščedrina: Páni Golovlevi. Saltykov dle vhodného slova Brücknerova je ruským Swiftem, jemuž sotva ustupuje v sarkasmu a jehož daleko předstihuje psychologickou hloubkou a uměním tvořiti obrazy duši. — Páni Golovlevi je román typicky ruský. To znamená, že činnost ustupuje v něm zcela do pozadí před psychologickou malbou. — Události v románu se odehrávající jako by byly něčím podružným, tak málo významu se jim uděluje. Výjevy, z nichž Francouz by udělal scény nejvýš napínavé a rušné, jež Němec by zachytil v obrazech otřásavé tragické síly, Rus vypravuje jako vedlejší episody. Nemá smyslu pro aktivitu, energii, pro dramatism, jeho bytost příliš je ovládána pasivitou. Na místo prvků dění, jednání, které v západoevropských literaturách mají prvé místo, nastupuje tam výhradně psychologický rozbor. Básníka málo zajímá, co rekové románu činí, cele si však podrobuje jeho pozornost, co v každém okamžiku svého života pociťují, o čem sní a přemýšlí, več doufají. Jako v žádném téměř ruském románě nečiní se tu rozdílu mezi událostmi důležitými a podružnými. Rusům chybí ještě ono hodnocení, třídění dějů životních, jež nám (Němcům) je samozřejmým předpokladem jak našeho bytí tak i našeho umění.« —

Druhý článek, který v téže revui upoutá svým námětem, je Válečná psychologie od Artura Brausewettera. — »Co jen činí smrt tak hořkou?« ptá se pisatel, a odpovídá si: »To, že smrt je osamocením, vydělením jednotlivce z každého druhu společenství, že je odosobněním (Absonderung) nevýslovné tvrdosti a nelítostnosti. Ve smrti zůstáváme sami uprostřed lásky. Zatím co všechno kolkolem zřejmě trvá, pokračuje, umírající po prvé se vidí odkázán výhradně na sebe sama, všeho se musí vzdávati, posléze vlastní bytosti. Toto osamocení je znakem a truchlivostí smrti. Radost člověkova vyrůstá ze společenství, v němž žije, smrt však je popřením každé radosti, poněvadž nikdo neumírá ve společenství. Nikde nejeví se nám to tak jasně jako v umírání Ježíšově na Golgatě, kde sám otec opouští syna — — V čem je tedy záchrana před smrtí a před hrůzou z ní? Odevzdat se společenství, kolektivismu v životě. Kdo nežije pouze pro sebe a svoje zájmy, nýbrž snaží se býti sluhou a vykonavatelem společných a kolektivních tužeb, kdo napíná síly, aby se rozlil ve společenství, ten nemá v smrti co ztratit, poněvadž všecko, co mělo pro něho cenu, bude trvat bez přerušení dále. Smrt a společenství jsou ve vzájemném vlivu. Čím silněji bude jednotlivec cítit společenství, tím malichernější se mu nutně zjeví odřeknutí a zničení sebe sama. Naopak na pevnost a jednotu společenství skutečnost smrti působí podivuhodně oživující zpětnou silou.« —

Dva články zdánlivě od sebe odlehlé, ale ve skutečnosti snad se i doplňující. Neboť jednotlivec obětující se společenství o němž sní Brausewetter bude nepochybně užívat nového měřítka pro sví činy, položí větší důraz na myšlenku o budoucnosti než na událost dne, stane se na pohled pasivnějším, takovým, o jakém píše Goldmann. Složí snad někdy ruce, aby dal mluvit jen a jen nitru. Od umře, aby zůstal živ. A bude stejně doma všud na zemi.

J. P.

DROBNOSTI.

* Dopis Voltairův Rousseauovi. (Voltaire háj literaturu, o níž Rousseau psal, že je částeční příčinou neštěstí lidského pokolení): Dostal jsem Pane, Vaši novou knihu proti lidskému pokolení (Dostal Discours sur l'origine de l'inégalité parm les hommes; ale v tomto dopise Voltaire naráže

na předcházející spisek: Discours sur les sciences et les arts.) děkuji Vám za ni. Zalíbíte se lidem, jimž říkáte pravdu, ale nenapravíte jich. Není možno silnějšími barvami vylíčiti hrůzy lidské společnosti. Nikdy nebylo použito tolik duchaplnosti, aby z nás učiněni byli hlupáci. Čta Vaše dílo, člověk dostává chuť choditi po čtyřech. Ježto však uplynulo více než 60 let od té doby, co jsem tento zvyk odložil, a bohužel cítím, že mi je nemožno opět se k němu vrátit, ponechávám tuto přirozenou chůzi těm, kteří jsou toho více hodni než Vy a já. Ani se nemohu odebrati do Kanady, abych hledal divochy; předně proto, že nemoci, jež mne přepadly, zdržují mne v Evropě u slavného lékaře (Trouchin) a jelikož bych proti nim nenalezl takové pomoci u Missouri; za druhé, protože byla válka zanesena do těchto zemí a příklady našich národů učinily divochy právě tak zlými, jako jsme my. Stačí mi býti zdvořilým divochem ve své samotě, již jsem zvolil ve Vaší vlasti, kde byste měl býti (J. J. Rousseau měl znovu roztržku s Ženevou). Souhlasím s Vámi, že spisovatelství a věda často způsobily mnoho zla. Nepřátelé Tanovi učinili jeho život řetězem neštěstí. Galilei úpěl po 7 let v žaláři, protože znal pohyb země, a nejhanebnějším bylo, že jej donutili odvolat. Kdybych se odvážil počítat mezi ty, jejichž práci bylo jen pronásledování odměnou, ukázal bych Vám lidi dychtící po mé zkáze ode dne, kdy vydal jsem tragedii Oedippe. Vylíčil bych Vám nevděčnost, podvod a lupičství, jež mne pronásledují po 40 let až k úpatím Alpským a až na pokraj mého hrobu. Ale co mohu usoudit z těchto útrap? Že si nesmím stěžovati; že Pope, Descartes, Bayle a Camoëns a sta jiných snášeli tytéž nespravedlivosti a ještě větší; že tento Osud jest údělem všech těch, kdož dali se svésti láskou ku psaní. Přiznejte přece, Pane, že toto jsou nepatrné, jednotlivé případy neštěstí, jež společnost sotva zpozoruje. A co lidstvu záleží na tom, že nějací sršni vyloupili včelám med? Spisovatelé činí mnoho povyku z těchto malých hádek, a zbytek lidí o nich ani neví anebo se jim směje. Nejsou to nejosudnější ze všech hořkostí, jimiž život lidský jest naplněn. Trny, jež uvázly v literatuře a na trošce pověsti, jsou květinami proti jiným zlům, jež po všechny časy zaplavovaly zemi. — Přiznejte, že ani Cicero, ani Varron, ani Lucretius, ani Virgil, ani Horac neměli nejmenší účasti ve vypovídání lidí z vlasti. Barbarský Sulla, neřestný Antonius, hloupý Lepidus málo asi četli Platona nebo Sofokla. A co se týče toho tyrana bez odvahy, Octava Cepia, tak zbaběle pojmenovaného Augustem, ten nebyl hrozným vrahem teprve od té doby, co byl zbaven společnosti spisovatelů. Uznejte přece, že ani Petrarca, ani Boccacio nezpůsobili zmatků v Italii; uznejte, že žertování Marotovo nevyvolalo Bartolomějskou noc; že tragedie Cid nebyla příčinou zmatků Frondy. Největší zločiny spáchány byly jen slavnými nevědomci. Co činilo a vždy učiní ze světa slzavé údolí, jest bezmezná chtivost a nekrotná pýcha lidí od Thomase Kouli-khana, jenž neuměl čísti, až po příručího celního úřadu, jenž neumí než psáti cifry. — Literatura dává pokrm duši, napravuje a těší ji; slouží Vám, Pane, co proti ní píšete! Jste jako Achilles, jenž horlil proti slávě; jste jako Otec Mallebranche, jenž se skvělou obrazotvorností píše proti obrazotvornosti. Je-li někdo, jenž měl by si stěžovat do spisovatelství, jsem to já, protože v každém místě sloužilo k mému pronásledování; ale je třeba spisovatelství milovat, přes jeho zneužívání, jako je třeba milovat společnost, v níž tolik zlých lidí kazí půvab života, jako je třeba milovat svou vlast přes příkoří, jež jsme v ní snášeli; jako je třeba milovat a sloužit Nejvyšší Bytosti, jejíž uctívání často uráženo bývá tolikerou pověrou a fanatismem. Jsem, Pane, velmi filosoficky a s největší úctou atd.

* **Rembrandt-Komenský.** »Vážený pane redaktore, dovolte, abych Vám také napsal drobnou poznámku ke článku Gammovu. Dědictví Komenského vydalo r. 1910 podobiznu J. A. Komenského z Rijksmusea v Amsterodámě, objevenou prof. Kvačalou, již provedl jemnou světlorytinou závod Štencův (43×35 cm.). Původce podobizny tenkrát nebyl znám. Teprve později oznámeno v časopise Kalichu (roč. III., str. 42), že malířem amsterodámské podobizny je Jurriaeu Ovens, který žil v letech 1623—78 a byl žákem Rembrandtovým. Když jsme podobiznu Komenského ve výboru Děd. Komenského prohlíželi, ředitel Úlehla upozornil na ryze slovácký výraz jejího obličeje, jmenovitě na silně vystupující kosti lícní. Také stařec Rembrandtův má tyto nápadné lícní kosti, a shoda tato může býti novým dokladem, že Rembrandt maloval našeho arciučitele. Znamenám se Vám... Josef Tůma ve Štítarech.«

* **V Hořicích** zemřel lékař Aug. Erban; 26. října odnesli v nehlazené rakvi na vršek gothardský tělo člověka vzácného. Ač nebyl spisovatel ani výtvarník, patří vzpomínka na něho do Noviny, protože český národ ochuzen byl o takovou jednotku, která znamenala kus duševního bohatství našeho. Dr. Erban byl jedním z nemnoha, kteří stvořivše legendu o pokrokovosti a demokratismu v mládí svém, nerozutekli se od ní bez plodů. Dr. Erban prožil vzácnou episodu hnutí pokrokového v letech studentských v Praze, a když se jako lékař usadil na osamělé postati českého maloměsta, přinesl s sebou všechno, co sliboval květ. V jeho povaze nebylo okázalosti, práce byla však poctivá. Bez průvodu církevního, bez spolků a praporů nesen byl na hřbitov, ale smutek a bolest nesly v sobě tisíce nezvaného občanstva všech tříd. Občanstva přišlého i z daleka. Tak pochovávají jen dobrého člověka. U.

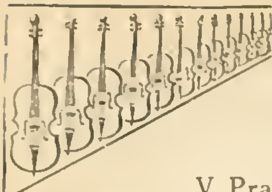
* **Alšova loutková činohra** zahájí činnost »U 14 pomocníků« v Ječné ulici, pro malé i velké. Chce soustavně — hlavně pro studující mládež — předvádět vývoj českého divadla vůbec, takže podá ukázky z Klicpery, Tyla, Kolára, Stroupežnického, ale neopomine ani autorů světových. Hráti se bude na dekoracích, které byly vydány (po 9 kor.) pro rodiny a školy, které však byly zvětšeny. Jsou to dekorace, které byly oceněny na mezinárodní výstavě grafické v Lipsku, od Bubeníčka, Kašpara, Kysely, Livory, Lolka, Panušky, Procházky, Weniga. Hráti se pak bude rozkošnými loutkami Alšovými. První hra bude Tři hrabata najednou od Klicpery. Režii má žačka Reinhartova, redaktorka Unionu pí Tea Červenková, umělecké plakáty jsou od pí Hachlové Myslivečkové. Zvláštnost Alšovy loutkové činohry: její orchestr provede ouverturu Bedřicha Smetany pro pimprlovou hru — novinka pro Pražany!

* **Páté přes deváté.** Německá spisovatelka Klara Viebigová, také u nás známá, ráda by dopomohla k výdělku strádajícím umělcům. Navrhuje, aby se v rodinách pořádaly »domácí koncerty«. To tak,

že by se v bohatších domech vzkřísila staré paměti »odpoledne domácích prací«, při nichž dámy by pletly punčochy k dobročinnému účelu a umělci by jim za honorář hráli a přednášeli. Klara Viebigová je pokládána za paní duchaplnou. — Památku na Jindřicha Fügnera, chová pražské vrchní jednatelství terstské Assicurazioni Generali ve svém paláci na Václavském náměstí. V čekárně před úřadovnou přednostovou jest umístěn krásný starožitný nábytek, mezi nímž vyniká psací stůl neobvyklé konstrukce. Na stole umístěný nápis oznamuje, že nábytku v tomto pokoji používal první přednosta vrchního jednatelství pan Jindřich Fügner, jehož velká podobizna pokoj též ozdobuje. Všecky věci jsou pěkně zachovalé, což svědčí, že si ústav této památky náležitě váží. — Aforism z Knihkupeckého Oznamovatele: Jak by ses mohl rozpakovati, máš-li zasvětiti svůj život knihám či ženám? Můžeš zavřít ženu a postavit do knihovny, stává-li se nevrlou? Odešla již někdy kniha ze svého místa na poličce do knihovny někoho jiného, aniž ti co řekla? Žádala-li kdy nějaká kniha na tobě, abys ji četl právě, když se ti zachtělo číst jinou, nebo spáti, nebo také vůbec nic nedělat? Mohou knihy se hněvat? A hrát na klavír?« — Vtipný aforism. Dává také lacinou životní radu: »Nežeň se, kup si raději knihu.« Bylo by žádoucno jen pro náležitý efekt zjistit, kolik knihkupců a nakladatelů dalo přednost knihám před ženami.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Neuveřejnim: Odjezd z města. Neuveřejnim verše s heslem Sestina, sonet. Jak může český básník napsat ve úsměvu? A proč myslíte, že slovo láska dostane významnější smysl, když píšete Láska? — Neuveřejnim Večerní causerii, ani Poslední píseň. — Neuveřejnim Večer. — **Podobský.** Verše by neprošly. — **S. B-a.** Neuveřejnim Komtesku. — **F. F.** Chatrné. — **M. P-á.** Slabé (rýmy slz — skrz jsou nemožné). — **M. K., N.** Druhá zásilka horší než první. Blábolení ve verších bez smyslu. — **B. H. a jiní.** Samá nálada, žádná myšlenka. Z nálad, a kdyby jich bylo sta pro každý den, člověk nemůže být živ. Nálada je přec velmi laciná věc. — **Trn.** Neuveřejnim Dva vzkazy, také ne Večer jiného zasilatele. — **Pavel Pravda:** Přednášet Bídu lze, uveřejnit ne. — **lic.** Dva emigranti slabí a dnes nemožní; item to druhé slabé. — **Světlo.** Překlad dám později. — **U.** Nedám. Fanoušek je řídký; neuveřejnil bych ho, ani kdybych znal jméno autorovo. — **H. Štěp.** Račte si vyzvednout v administraci. — **M. Tur.** »Písně — tísně«, jsou rýmy, které už zakazuje ve slušné společnosti Knigge. A jestliže si dáte dobrý pozor na housle, nikdy v životě už nenapíšete verš: »Zvoňte, zvoňte jen housličky moje!«

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha.

MISTR LANTNER

český houslař, doporučuje na vánoce

HOUSLE, LOUTNY, MANDOLINY.

STRUNY JEMNÉ.

V Praze na Václavském náměstí **přes 50 let.**

Lacinou a
dobro

KÁ

rychle uv
z kostk

Jan

Kostka za 16 h
8 šálků kávy če
na 10 šálků k

Káva ta jest opravdu výb

Na prodej u všech kupců,

VÝROBEK KOLÍNSKÉ CIKO

Českomoravský úvěrní ústav

nároží Lazarské a Jungmannovy *v Praze* *nároží Lazarské a Jungmannovy*

přijímá ***vklady*** *a povoluje* ***zápůjčky.***

Účty žirové, běžné, inkasso kuponů, revise slosovatelných cenných papírů a losů a veškeré peněžní obchody.

57 *Bližší sdělí ředitelství.*

SUKNA, plátěné zboží a moc
pro pány i dámy nab
PROKOP SKORKOVSK
:: V HUMPOL

— Vzorky se každému na požádání · z
Zboží dobré, ceny přiměřené.

Nejstarší a největší závod 36
opticko-mechanický

ARNOLD KLÍČNÍK

Brno, Rudolfova ul. 23 (Veselá)

Prošívané přikrý

a prach. plyš povlaky na přikrývky, dekor. po-
stovní plyšové pokrývky ve velkém výběru nabíz
továrna na přikrývky v Praze, Michals
čís. 21 (Železné dveře). Opravy přikrývek a z
dekoračních podušek rychle. Přikrývky s malým
levně a přikrývky pro loutky. **Stálá výsta**

Kožichy, moderní col jery, rukávníky atd.,

kožešinové vesty a spodky pro vojíny doporučuje

TRŽNICE KOŽEŠNÍKŮ V PRAZE,

Velká Karlova ul. 11.

ZUBNÍ LÉKAŘ

DR.

IPPEN

HRADEC KRÁLOVÉ

Akciový pivov

v Nuslích u Prahy

vypláceti bude na kupon č. 18 u pokladn
varské neb u Pražské úvěrní banky a její

dividendu za rok 191

po korun 15·—

za jednu akcii ode dne 15. listopadu

O B L E K Y

CIVILNÍ I VOJENSKÉ

zhotovuje

JAN HÁLA, krejčí, PRAHA II.,

21 SPÁLENÁ ULICE 19.

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA V PRAZ

CENTRÁLA V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ 30.

Akciový kapitál 80,000.000 K. *Telefon č. 225, 3837 a j.* *Reservní a pojistné fondy přes 25,000 000 K.* *23 fi*

Provádí

VEŠKERÉ OBCHODY BANKOVNÍ

pronajímá

SAFES (BEZPEČNOSTNÍ SCHRÁNKY)

Směnárna *kupuje a prodává cizí bankovky, zlaté a stříbrné mince, výplaty a cheky na Německo, jakož i na v neutrálních státech, losy a jiné cenné papíry, obstarává výplatu kuponů a tažených effektů, po slosovatelné papíry; promessy ku všem tahům atd.*

ROČNÍK I. V PRAZE 26. LISTOPADU 1915. ČÍSLO 9.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XVI. DO DŽUNGLÍ.

Časně z rána prohlíželi jsme podrobnou mapu Ceylonu, abychom zjistili, která místa ostrova prostupuje dráha a abychom tak mohli posoudit, které části Ceylonu jsou nejvíce z dosahu těchto kulturních vymožeností. Vedla směrem k východu od Colomba, těsně po jižním břehu Ceylonu, dráha oněkolika stanicích. Za poslední zastávkou bylo lze pozorovati na mapě ještě několik značených vesnic, za kterými rozprostíraly se na sever a východ ohromné džungle, veliké asi jako pětina Čech. Stejně na sever od trati značena byla neobydlená pralesní místa. Rozhodli jsme se tedy, že pojedeme až na konečnou stanici a z toho místa dále pěšky do neznámých, divokých, neobydlených lesních končin, zvaných džungle. Naše představa o těchto místech a o nebezpečném životě, který tam povedeme, přesahovala veškeru obrazotvornost. Dali jsme se vlastně do vůle boží, zůstaneme-li či nezůstaneme-li tam na živu, neboť tam platí jisté zákon, že silnější slabšího vždy pozře. Věděli jsme již také dobře, které šelmy obývají džungle námi vyhlédnuté, jak nás o tom zoologická zahrada v Karáči poučila. Nejvíce vyskytují se tam levharti, sloni, pyskatí medvědi, černí a neobyčejně zlí. V řekách a tůních obývá mnoho krokodilů, želv a hadů. Nejjedovatější hadi, zvaní kobry (brejlovci), zdržují se ve vyprahlých travinách, ve starých zdech a v kamenitých místech; také lidská obydlí často navštěvují. Koruny stromů jsou vlastí různých opic, značné velikosti. Specialitou Ceylonu je ještě jeden druh ještěrky, zvané chaberegoya, veliké skoro jako krokodil, kterému se také podobá; zdržuje se v písčitých místech a má velký mohutný ocas, kostnatý a ostrý v podobě meče. Vládne jím s velkou silou a může i nohu člověkovi přerazit. Její trus, barvy běložluté, způsobuje, dostane-li se na kůži, prašivinu, jak nás domorodci poučili. Jiná velká ještěrka, zvaná talagoya, jest pochoutkou Angličanů. Jedl jsem ji později také a chutnala mi znamenitě. V severnějších končinách Ceylonu zdržuj se houfně šakalové, kteří nejsou však člověku nebezpečni.

K. H. Mácha od M. Švabinského. (Vydal „Manes".)

Jinak nad džunglemi vznáší se hojnost dravých ptáků, v močálech zejména velký počet pelikánů a jiného vodního ptactva. Moře oplývá bohatstvím ryb i hadů. Z ne-

bezpečných ryb dlužno jmenovati žraloky. Z hmyzu nejvíce vyskytují se štíři, mravenci, drobné i velké mouchy, které dovedou zvěř i člověka stále znepokojovati; z večera loví je tisíce velkých netopýrů. Velmi zhusta vyskytují se lesní včely a sršni. O zpěv drobného a pestrého ptactva jest u veliké míře postaráno. Cvrlikání přerozmanitých kobylek hučí ve dne v noci jako vodopád. Za tmy jiskří a poletuje tisíce svatojanských mušek, stále se rozsvěcujících a zhasínajících.

To byli asi živočichové, obývající námi vyhlédnuté džungle, do kterých jsme se pouštěli, ozbrojeni loveckou dvojkou pro kule a broky, revolverem a sekerou. Pušku měl Hněvkovský, já ostrou sekeru a revolver. Takto stáli jsme na nádraži, ověnčeni zavazadly, čekajíce na vlak.

Nádraží přeplněno bylo Singhalézy, Tamuly, Mohamedány, Angličany a smíšenci. Nejvíce bylo Singhalézů, kteří bydlí v jižní části Ceylonu. Jsou pleti zlatové, až tmavozlatové. Z velké části nosí dlouhé černé vlasy, na zad česané a vzadu v culík zatočené. V předu zatknut mají hřebínek. Od pasu dolů otočena jest bílá nebo barevná látka, přes prsa a ramena přehozen buď muselín nebo bílá košile, nebo i bílý kabát (v městech). Na venkově jest ústroj — jak jsme brzo poznali — ovšem primitivnější, více nahotě se blížící (hlavně chudší třída lidí). Tamulové, kteří obývají na severu Ceylonu, jsou zde v menšině, v ústroji mnohem pestřejší. Zvláště ženy ověnčeny jsou na nohou, rukou, krku i v uších hojnými šperky, třeba sebe levnějšího materiálu. Tamulové vesměs jsou pleti hodně tmavé. V této směsi domorodců stáli jsme my dva bílí Evropané, v listrových kabátech. Vlak, kterým jsme jeli, byl vzorný, moderní, zcela po způsobu anglickém. Záhy opustili jsme město, projíždějíce ohromnými, nekonečnými háji vysokých kokosových palem, pod kterými tu a tam ukazoval se miniaturní, z palmového listí upletený domeček, obydlený četnou rodinou, většinou rybářskou, neboť jeli jsme při samém kraji moře, na jehož písčitých březích celé skupiny nahých rybářů tahaly sítě s bohatou kořistí a zpívaly. Rybářstvím živí se tu největší část chudšího obyvatelstva, kdežto velké kokosové háje náležejí bohatým Singhalézům, kteří vyrábějí z ořechů silnou kořalku, jež zcela vyrovná se anglické whisky. Ale i jinak dovedou zužitkovat mnohonásobně ořechy i jejich vláknité obaly. Lana, rohožky, olej atd.

Projíždějíce takto nekonečné lány kokosových hájů a pozorujíce jednoduchý způsob života rybářského, pomýšleli jsme na to, že rybářství i nám mohlo by poskytnout výživu, avšak dávali jsme přednost samotářskému a loveckému životu v džunglích, jak se nám již v představě upevnil. V pozdějších zastávkách krajina měnila chvílemi svou tvářnost: na některých místech ustaly pěstované kokosové háje a objevovala se zcela divoká lesní příroda. Z druhé strany stále na břeh dorážely divoké bílé pěny mohutného příboje vln. Místy přejížděl vlak přes černou, divoce zarostlou řeku nebo tůň. Příroda nabývala rázu tak svrchovaně malebného, že na jedné stanici jsme z vlaku vystoupili, bychom odtud podnikli cestu pěšky do vnitra džunglí.

Zavazadla ponechali jsme na nádraží s úmyslem, že nejprve podniknem obhlídku a potom se teprve pro ně vrátíme. Dříve ještě navštívíme vesnici, kterou obývají rybáři. Byla to skupina roztroušených, droboučkých, z kokosového listí upletených domečků, podél silnice a těsně na břehu mořském. Působila dojmem svrchovaně primitivním, podobajíc se proti obrovskému tamějšímu rostlinstvu dětským hračkám. Uložena ve stínu zelených mangovníků, banánů, palem a chlebovníků, byla tichým a poetickým domovem černých rybářských rodin singhalézských. Na břeh s ohlušujícím rachotem dopadaly mohutné vlny indického oceánu, nad kterým skláněly se dlouhé holé kmeny kokosových palem, s korunami jako hvězdy na nebi se rýsujícími. Pod touto mohutnou vegetací připadali mi lidé jako broučci. Slunce stálo vysoko nad hlavami a tříštilo hluboký, zelený stín na tisíce tetelících se světélek. Není divu, že tato vesnice hodně nás k sobě lákala, leč my chtěli jen pořád bydlet v džunglích.

Ačkoliv měli jsme hlad i žízeň, nestarali jsme se příliš o jídlo, domnívajíce se, že v džunglích bude o vše postaráno. Byli jsme toho mínění, že plodné stromy, které tu vidíme, rostou v džunglích, a že nebude těžko i kus masa si ulovit.

Vydali jsme se tedy, ozbrojeni, na cestu do vnitra země. Krajina nabývala rázu stále divočejšího. Na místě ovocných stromů kupily se místy neprostupné houštiny, kudy lidé jistě nechodili. Asi po dvouhodinné cestě cítili jsme se již zemdleni, žíznivi a hladovi, tak že jsme šli k jednomu domku, který tam o samotě stál, požádat o nějaké jídlo. Vstříc vyšlo nám několik mladých, hezkých stvoření, která jsme považovali za dívky. Avšak byli to hoši singhalézští, kteří více se podobají dívkám než mužům. Mimicky dali jsme na jevo, že chceme koupit něco k jídlu. Hoši si nás prohlíželi dílem s

velikou zvědavostí a podivením, dílem se zřejmými rozpaky a strachem. Leč v tom již jeden z nich lezl po hladkém vysokém kmeni jako opice nahoru. Provedl to s takovou lehkostí a rychlostí, že zdálo se, jako by lezl po čtyrech na zemi. Ve chvilce dopadaly s velkým hřmotem na zem kokosové ořechy se zeleným obalem. Druhý hoch obratně naší sekerkou otevřel ořech, asi jako my otvíráme vajíčko na měkko. Podali nám vypít sladkou osvěžující vodu mladého ořechu a po té seškrábali vnitřní máslově měkké, bílé stěny, abychom je pojedli. Chutnalo nám to znamenitě. Byli jsme rázem naplněni důvěrou, že o živobytí za takových okolností bude postaráno. Pouze nesnadnému lezení po hladkých kmenech musíme se přiučiti.

Takto posíleni na těle i na duchu, pokračovali jsme v cestě, která mizela v zelených hustých, divokých houštinách.

Stojíme na pokraji skutečné džungle, ve které bylo šero jako ve sklepě. Hluboký klid, který naplňoval temně zelený prostor, působil tísnivě a budil v nás pocit hrůzy, pod jehož tlakem fantasie závratně bujela. Jakoby cosi varovného viselo ve vzduchu, abychom nevstupovali do říše, která není člověku přístupna a kde hrozí nám nebezpečí za každým krokem. Strach, který se nás obou bezděky zmocnil, stupňoval se do té míry, že zcela samovolně ustali jsme v chůzi, abychom ještě v čas uvážili, co počínáme. Skřípnutí větve, která mi praskla pod nohama, způsobila zamrazení po zádech. Slyšel jsem, kterak mi hlasitě tluče srdce. Poletující hmyz bzučel po keřích a v korunách pitvorných stromů. V hlubokém tichu ozývaly se jednotlivé výkřiky neznámých ptáků a rozléhaly se jako v prostorném sále. Některá místa byla tak hustě zarostlá, že tvořily se v nich díry černě zející. Ani světlý paprsek slunce, který jen stěží skulinami pronikal, neměl moci, aby poněkud vyjasnil stísněnost, která nás naplňovala.

Pojednou přítel Hněvkovský prudce odskočil a vzkřikl: »Had!«

Vskutku, na tři kroky od nás zvolna plazil se veliký, rezatý had, který nás tak polekal, že se nám zarazila všechna krev v těle.

Sotva jsme několik kroků udělali, jiný menší had proletěl nám jako blesk takřka pod nohama. Po takovém uvítání ztratili jsme odvahu. Teprve teď viděli jsme víc a více, jak nesnadný úkol nás očekává a že bude nutno zvolna získávat zkušenosti, abychom se seznámili se všemi nebezpečími, která nás očekávají.

Vrátili jsme se tudíž zpět do rybářské vesnice, abychom se věnovali rybářství a nový pevný domov tam založili. Odtud pak zvolna že budeme podnikat výzvědné cesty do džungle a lovit tam i zde v moři. Snad se přece nějak uživíme!

*

F. SKÁCELÍK:

ŽENĚ SOBECKÉ.

(Z cyklu.)

Jest třeba účtovat a třást se před prokletím...
Příroda zrazená se o svá práva hlásí:
jest tisícerý život ubit nepočetím,
a jako hrůzný přízrak na svět uléhá si.

Ó ženo, nevidíš tu propasť prázdně velkou? —
Proč cíl svůj zapíráš a svoje zhodnocení?
Což nejsi ryzí síly přímou nositelkou,
jež z krásy mateřství se v krásu bytí mění?

A s žitím spojena jsi nejkrásnějším dějem,
jsi svaté tvůrčí moci šťastnou prostřednicí,
jsi čímsi kouzelným, co za vším světským rejem
jak jasný symbol božskou nahrazuje líci...

Což tak je možno vzdát se? Vím: svět-svůdce hlodá
a ze všech stran hřích vrhá blesky svoje vábné...
Jen tenkrát padne vše, až svatyně se poddá,
a čisté srdce tvé, ten strážce její, slábne? —

Hle, není velkých snů, kde zklamání jsou malá,
a dary nejsladší jsou skryty ve obětech:
kéž by ve kráse tvé vždy touha stejná zrála,
kterou plod v příští své ve vonných zraje květech.

A tak kde odvaha se k síle tvojí druží,
ve znamení a slávě tvého těhotenství,
kde jsi tak svá a nepodobna muži —
tam poskvrniti chceš své dobrodějné ženství? — —

Za cílem všichni jdem, nechť v cestě bolest stojí,
bez jejích zázraků by život neměl ceny:
ty rodíš člověka, co smrt ti úklad strojí
a život podává ti ruku obdařený.

Toť velká chvíle tvá! Jí vzniká osud příští!
Snad zkalen je tvůj zrak a srdce tvé je chladné?
Ba teď chraň nitro své, kdy se v něm síly tříští
o ruce přírody vždy věrné a vždy zrádné...

Hle, všechno, všechno lze tou vykoupiti chvílí...
I v srdci umdleném je ještě lásky dosti...
Bůh není bohem míň, modlitbu nesplní-li,
a není věřícím, kdo věřil bez úzkosti! —

Ty, ženo, v ženu nevěříš a toužíš vznést se
v oblasti klamivé příběhů světodějných:
spíš větru proud, jenž zrnko pylu nese
ten s touhou tvojí krve v rhytmech má jít
stejných...

Svět tyran je, proč nechceš vládu jeho svrci?
Pak duch tvůj očištěn zas víru v sobě vzkřísí,
že zřídlo života v tvém stajeno jen srdci
a tam se k štěstí lidstva s krví tvojí mísí.

*

S. SERGĚJEV-CENSKIJ:

VĚŘÍM.

Hráli »Cikánského barona«. Bylo to ve venkovském městě v ubohém malém divadélku s potrhanými, utahanými dekoracemi. Seděl jsem blízko té, kterou jsem kdysi miloval, ale s níž jsme si teď byli cizí. Před námi i za námi sedělo obecenstvo, tísnic se v jediné stádo, těžce oddychujících. Na jevišti zpíval sbor cikánek.

Bůh ví, komu a proč zpívaly a proč byla jejich těla oděna v podivné křiklavé šaty. Sbor byl četný, divadélko příliš malé a zvuky zpěvu se rozléhaly příliš hlučně. Skřípaly tupě jako veliké pily parních závodů a zarývaly se v ušní závitky jako křivé hřebíky. Bylo zřejmo, že nikdo nedbal o ilusi, že nikdo nemůže v choristkách vidět cikánky, že nikoho neoklamala jejich kostnatá, hluboce obnažená poprsí, ani nalíčené barvy, ani černé kadeře na čele. Když vesele poskočily a všechny najednou pozvedly obnažené ruce s bubínky, bylo mi trapno na ně pohleděť. I sousedce mé bylo trapno, viděl jsem to na jejím rozpačitém pohledu. Byla z duší, kterým je těsno v životě. Ssála do sebe dojmy životní, jako houba, ale pokaždé je zase nadobro vyždímala a opět byla vyprahlá a prázdná.

Stěny divadla byly prkenné, pomalované pestrými kyticemi a špatnými portréty skladatelů a dramatických spisovatelů. A kdykoliv o ně udeřily neladné vlny zvukové, zdálo se, jakoby se květy rozkývaly a brvy portrétů jakoby se vypialy udiveně.

Obecenstva sedělo těsně a hustě; v předních řadách se jasně blýskaly ctihodné lysiny a zlaté epolety bohaté zářily. Vzduch byl přeplněn ženskými voňavkami, výpary i očekáváním.

Barinkaj — cikánský baron v ošumělé modré kordule plné nepravého zlata a cetek, zapěl svou arii otřepanou a všem již dávno protivnou. Zapěl ji zimomřivým, slabounkým tenorkem, rozladěným hned v prvních zvucích, a to bylo protivné, protivný byl i jeho šaškovitý oblek i nalíčený starý obličej s falešnými kníry.

Kapelník kýval v orkestru šedivou, chundelatou hlavou v pravo i v levo a vedle něho jakoby odněkud z podzemí zvédal a kolébal se nemotorně veliký hmatník kontrabasu.

Vzpomněl jsem si, kterak jednou, když jsem byl malý, viděl jsem umírat havrana. Seděl pod keřem černého bezu a těžce oddychoval, skláněje a napínaje krk. Bylo tehdy pochmurné, deštivé jitro. Nedávno zoraná pole sotvaže se nořila ze tmy, sotvaže se rýsovala v dáli a stromy jesení zbarvené sotvaže se zlatily. Divadelní sál mi připomínal ono jitro a kapelník s hmatníkem kontrabasu se podobali havranu. Zdálo se mi, že i já se podobám havranu, neskonával jsem ovšem, ale dusil jsem se, což bylo téměř totéž. Dusil jsem se, protože přede mnou bylo devět řad sedadel a šest řad za mnou protože v pravo i v levo ode mne sedělo hustě lidí chudých myšlenkami, ale bohatých silou.

Lidé napřed, lidé vzadu, lidé se stran, mlčící ztuhlá peřej lidí, symbol nevyhnutelnosti, symbol všeho života, protože po celý život nelze nikam uprchnout od lidí: lidé rodí, lidé vraždí, lidé pochovávají. Lidé naplňují veškerý život hustě a tvrdě. Je snad v kterékoliv lidské hlavě, byť i jediná myšlenka, která by nezavadila o druhého člověka?

Vedle mne seděl lékárník ostříhaný do hola, tlustý, v bílém nákrčníku, s čelistmi vysedlými jako gorilla. Když si rybím pohledem, jakoby byl právě snědl celého kapra, prohlížel obecenstvo, nepočítal lysých hlav, kupujících si u něho peruánský olej, prohlížel si šíje lidí v popředí sedících, aby uhodl, kdo že byli ti dva, jež jdouce v noci po ulici pod jeho okny, hubovali na vládu.

Za mnou seděl žalmista sborového chrámu. Měřil obecenstvo pichlavým pohledem, aby si připomenul, kdo nebyl za velikého postu u zpovědi.

Lidé slídili jeden po druhém, proslídili dobrovolně celý život a jenom v slídění viděli smysl a cíl života. Úzkoprsí a krutí ponižovali jeden druhého a úsilovně okleštovali všecko, co bilo jasným denním světlem v jich ospalé oči. A z toho bylo temno a úzko kolem.

Vzpomněl jsem si na veliké hvězdice černého sněhu. Nevím, kde jsem je viděl, bylo-li to v noci, když jsem se díval ven z osvětleného pokoje a viděl, jak hned za sklem tiše a bez ustání černé hvězdy sněhové padají na temném pozadí, anebo jsem je viděl jenom ve snu. Ale černé hvězdice sněhové — to bylo podivné. A nyní když jsem uslyšel vřískavé ochraptělé hlasy choristek, kmitaly se mi před očima právě takové hvězdice. Jak byly ubohé, neh‌ezké, nápadné ve svých křiklavých cárech! Zvláště jedna s kraje v levo, vysoká, neobratná, vyhladovělé-hladová. Pojala vás nepřemožitelná touha nasytit ji, dosyta nakrmit, krmit ji celé dny, neděle, leta, jen aby se jí trochu vyplnily vyčnělé klíční kosti. A což domnívala-li se, že slouží umění a opustila-li pro divadelní společnost útulný domov? Avšak ne, neměla útulného domova: její domov byl dojista chladný, temný a vlhký; po vlhké plísni stěn tekly asi potůčky a na okně stál květník s muškátem . . . Bůh ví, proč bývá v takových domovech květník s muškátem!

Dusno bylo, dusno a neklidno. Jako bys tápal kdesi po temné chodbě, chytaje se drsných stěn; tápeš po čtyřech, vdechuješ cosi zatklého a oblého jako oblázky a cítíš, jak před tebou kdosi tápe a jak kdosi chroptě tápe za tebou a shora pomalu kape teplá voda.

Sousedku jsem viděl z profilu. Byl to hrdý profil, umělecky jemný s rovným nosem a měkkou křivkou rtů. Díval jsem se na ni a v duchu jsem měnil obrys jejího nosu i rtů, měnil jej sotva znatelně v nejmenších částicích, ale výsledky byly podivné. Zjistil jsem, že kdybych nos i rty zvýšil o jediný milimetr, povstala by opilá žena — dryáčnice, kterou jste mohli kdykoliv uvidět ve zdejší tržnici; kdybych je snížil o milimetr, povstala by hladová choristka. A hrozně se mi zachtělo vidět, kterak by s linií profilu takto změněnou vnímala tytéž dojmy života a rád bych si byl dokázal, že potom by byla zbytečná a bezvýznamná.

Bývají takové zimní krajinky: vzadu zafialovělý les, v popředí po ujeté cestě jasně žluté skvrny slámy vytroušené z vozu, modré nebe a jinovatka na stromech. K smrti krásné, ale při tom zimavé a prázdné. Byla takovou zimní krajinkou. Když jsem jí před rokem zmateně vyznal lásku, vysmála se mi.

Choristky tančily a zpívaly.

V jejich zpěvu nebylo nic libozvučného, v jejich tanci nic radostného, byla jen bolest. Chtělo se vám zapomenout, že jsou také lidé, ale zapomenout nebylo možno. A za nimi širokým výhledem se mihalo všecko, čeho nebylo možno zapomenout: vlhké světnice, horečka z hladu, strašidelné hřbitovy . . . Jako nekonečná paluba korábu, který přestál bouři, zasmušilá, ledem oblitá rozhlíží se ustrašeně, ale nad ní svítí a září neúprosně výsměšná slova: »Nelze zapomenout!« I zdálo se, jakoby všechen život lidstva se skládal toliko z úsilí zapomenout na své lidství a uvěřit v ilusi božství, a mnozí se učí věřit, ale nikdo nemůže zapomenout. Choristky tančily a zpívaly.

Brzy se sešly, brzy se rozešly, neladně se prohýbajíce a tlukouce v bubinky. Stařičké otrhané dekorace, představující les, hrbily se smutně a kývaly unuděně konečky obarvených větví. Prkna podlahy, špatně upevněné, skřípala. Tajemně veliký hmatník kontrabasu se klonil nestejně a pomalu brzy v pravo, brzy v levo a hned za ním se klepala šedivá, chundelatá hlava kapelníkova, jakoby jej chtěla dohonit. Zvuky orkestru i zpěv sboru vlévaly se v dusný, těžký vzduch několika proudy bodavých vln klikatě roztříštěných.

Napřed, vzadu i po stranách trčely lidské hlavy.

Na okamžik by se bylo zdálo, že všichni zapomněli, ale nebylo možno zapomenout.

Mráz v Koz'ově. Náčrt M. Švabinského. (Vydal J. Štenc.)

Před samým koncem písně i tance vzplanul křiklavý cár hladové choristky, která stála v levo na kraji. Potom se říkalo, že prý se přiblížila příliš rampě a že neobratně zavadila šatem o skleněnou lampičku.

*

Nedovedu si jasně vzpomenout, co bylo potom. Pamatuji se na zmatené pobíhání, na hluk, praskot a na šílené tváře.

Jako od vybuchnuvší pumy rozutekli se všichni od choristky hořící na jevišti.

Jako ostré, tenké, zmijovité biče dopadaly její hrozné výkřiky na utíkající.

Ženy štkaly a vyly hystericky.

Jako úzkou skalní průrvou prodíral se černý lidský chumáč hlavními dveřmi.

Jako ze zálohy k útoku naskákali hudebníci, rozumu zbavení, přes ohradu do hlediště.

Oči rozšířené strachem a nepříčetné děsem jakoby vystupovaly z tváří, tíhly dusným vzduchem ven a za oblakem uděšených očí zmizelo všecko ostatní. Kdosi běžel mimo a vrazil do mé sousedky, až padla hlavou na schůdek. Před tím plakala hlasitě a řezavě, nyní ležela ve mdlobách. Uchopil jsem ji do náruče bledou, lehounkou, ustydlou a hnal jsem se k východu.

Tam zuřil boj. Nebylo lidí, ale zvěř . . . Gorile podobný lékárník se ryl tlustýma rukama jako krtek v živé hmotě těl. Kohosi přistrčili na ostrý roh dveří, i zaúpěl chraptivým skřekem otráveného divokého kance. Kdosi upadl ve dveřích a již po něm kráčeli jako po měkkém houpavém stavidle.

Strašlivý zápach hořícího masa vanul s jeviště za chumáčem lidí.

Již plápolaly dekorace.

Stařičké, ošumnělé hořely tak zlomyslně vesele, jakoby byly na tenhle okamžik již dávno čekaly, jakoby je bylo již dávno omrzelo, aby se takové otrhané, žebrácké, lživé a špinavé dívaly na lež, špínu a bídu.

Padaly kulisy.

Zdálo se, že i stěny se chvějí a borti a portréty skladatelů a dramatických spisovatelů dívaly se z nich ustrašeně.

Ženy hrozně křičely.

Jediná myšlenka »ven!« zvučela bez ustání v těžkých hlavách.

Nikdo se nezastíral, všichni byli obnažení a proto hrozní. Kousali se, drápali se nehty, strkali se pěstěmi, lokty, koleny . . .

Nebylo blízkých ani vzdálených, přátel ani nepřátel, byla jen živá stěna, kterou je nutno se probít, aby ses dostal ven. Napadlo mi, že potopa byla nejděsnějším dramatem v historii lidstva. Zdálo se, jakoby vzadu již všecko hořelo: hořel vzduch, hořel strach, hořely výkřiky. Zdálo se, jakoby všecko hořelo i uvnitř, jakoby klubko nervů, jež vyletěly, aby zachytily zevní dojmy, bylo ože-

hnuto a honem se schoulilo dovnitř, ale ani tam neuhaslo, nýbrž doutnalo zvolna a opět a opět zaplálo znovu jasně a palčivě. Napřed bylo cosi černého, ječícího a studeného a za tím černým a ječícím musil zářiti prostor i světlo, a o ně se nyní rvali.

Vmísil jsem se do zástupu právě tak chtivě, probíjel jsem se k svobodě právě tak jako ostatní. Modravý kouř mi zastřel zrak a v těžké hlavě bez ustání a neomezeně zvučela jediná myšlenka: »ven!«

Na rameně mi ležela mdlá hlava ženská, vzadu i se stran mne škrtili, bili, strkali, ale sám jsem opět škrtil, bil, strkal ty, již byli napřed.

Nepamatuji se jasně, jak jsem se dostal z divadla a jak jsem bez svrchníku vsedl do drožky, ale dobře se pamatuji, že venku vířil černý sníh a že pomalu padal na bílou zemi.

Psi vyli a hasiči troubili.

•

Ležela na loži v mém pokoji, smáčel jsem ji spánky studenou vodou.

Dosud se nevzpamatovala; hleděl jsem na její jemnou, hrdou tvář takovou útlou a něžnou. Bylo v její tváři cosi, čeho nebylo ve tvářích jiných lidí, a rysy, jež byly výlučně její, byly nevýslovně krásné. Seděl jsem u ní a přemítal, proč shořela hladová choristka a ne ona; proč ona se uhodila do hlavy a ne kapelník, jenž přeskočil ohradu. A čím déle jsem přemítal, tím jasněji se mi zdálo, že člověk je zlobná směsice božství i obojživelnictví, že jeho utrpením je vinno tělo a jenom potom že přestane trpět, až bude nesmrtelný. Před očima se mi plížily a divoce vířily jakési stíny zaplavené září požáru; v uších mi neustále zněly ustrašené výkřiky i volání o pomoc . . .

Když se vzpamatovala, když jejím zkaleným, bezedným zrakům se objevil můj pokoj s neznámým nábytkem, obrazy na stěnách i lože, vztýčila se bledá, rozhněvaná a zaslechl jsem pohrdavé, příkré: »Podlý!«

Ale mžikem si vzpomněla na požár v divadle, kterak ji odstrčili a pokorně mi líbala čelo, zajíkajíc se strachem znovu prožívaným i radostí a volajíc: »Můj milý! Můj ochránce!«

Sklonil jsem se k její vlahé tváři, ale v uších mi bučely zvířecké výkřiky a veškerou jejich spoustu protínalo ostré úpění uhořelé jako blesky protínají temnou noc.

Hejna cizích ustrašených očí se mi rojila před očima na jasné půdě plápolajících dekorací jako černé hvězdice sněhové kroužící mihotavě ve vzduchu plném dýmu a padající bezvládně na bílou zemi.

•

Za měsíc jsme měli svatbu.

Za rok se nám narodil syn.

Třetího roku mne opustila a vyprahlá, prázdná plná stesku, šla hledat nových dojmů, . . ale chlapec mi zůstal.

Můj malý hošík roste, je milý a bystrý, pozoruje ho po celé hodiny prožívám s ním všechen jeho nadšený jásot nad architekturou z karet nad velikými dřevěnými koníky s vytrhanými ohony, nad olověnými vojáčky i ploskonosým papírovým drakem.

Dívám se naň a vidím, že zkoumá a že tvoří; dívám se naň a věřím, až jednou umru, že on bude žít, ne tak, jako jsem žil já, smutně a slepě, ne tak jako žije kolem nás tisíce lidí, ale tak, jak budou žít lidé budoucnosti.

Dívám se naň a věřím: byli jsme zvířaty, on bude člověkem, byli jsme vězni přikovanými k okovům, on bude volný.

Pomine život ošklivých náhod a zbytečných smrtí — věřím . . . Věřím! Věřím!

Není-li možno zapomenout, nutno věřit.

Vejde na práh života, kde není lži, kde není náhodnosti, kde není utrpení . . . Přijde a zvítězí — věřím!

Ale zatím úsilovně rve ohony dřevěným koníkům a láme olověným kozáčkům tupé šavličky.

A dívá se při tom uvědoměle a opravdově.

Přel. M. K.

✱

LILA NOVÁKOVÁ:

O, ŠALAMOUNE!

Nic není větším, menším nic,
jdeš jen tak maně světem tím
vstříc strastem svým i dějům vstříc,
jež zachvívají lidstvem vším.

A život — svrchovaný pán —
se usmívá a nemluví.
Že zaschl neskosený lán
a člověk pad — zda vůbec ví?

Dnes myslil, cítil, miloval,
a zítra čelo rozryto,
a mezera, kde ty jsi stál, —
a věky zastrou to i to.

A všechna moudrost v tom jen tkví,
života chápat obyčej:
ať přijde smrt neb vítězství,
ty usmívej se, usmívej.

KOUSEK DOBRÉHO DÍLA.

Čtenáři, dej si ode mne dobře (a gratis) poradit: Zajdi si do pořádného obchodu s pohlednicemi, obětuj si korunku na deset dopisnic, které vydal nedávno J. Š t e n c v Praze, potom se smluv se svojí kapsou o dalších K 1.60 na druhou řadu lístků, puštěných zrovna teď do světa spolkem M a n e s e m, kup je neprohlížeje, jako zajíce v pytli, potom si se svými dvaceti listy udělej procházku na Král. Vinohrady k umělci knihaři panu Bradáčovi (Palackého 27) a dej si na ně urobit vkusnou kasetku (on, pan Bradáč umí takové věci, a ještě lecco jiného) třebas z dobrého kožovitého papíru žaponského, ručně tištěného z originálních dřevěných špalíčkův, a když ti dílko odvede, teprv si všecko jak se patří prohlédni. Opatříš si za několik korunek umělecké radosti za stovku (v dnešních časech neradosti tedy znamenitý obchod!) a do své sbírky umělecké pěkný souborek, který už můžeš, nerdě se, ukázat člověku dobrého vkusu, anebo (bez ostudy, jak bývá leckdy jindy) poslat presentem. Teď k Mikuláši a k Vánocům je to pro lidi

ne dost protřelé a obezřelé rada nejlepší jakosti. (Ostatně: kdybys snad nechtěl kasetky od p. Bradáče, dej si několik těch lístků zarámkovat; takové drobné, útlé rámečky, černé rozumí se, dva tři obrázky dle vlastní záliby, ozáří ti tvůj »umělecký koutek« velmi jemnými, intimními světýlky; viděl jsem je tak, vkusně posazené na pravé místo stěny mušelínově sešeřelého dívčího pokojíka a mohu tě ubezpečit, že byla to přímo umělecká rehabilitace pohlednice!)

Lístky, k jejichž koupi na sebeobdarování tě, čtenáři, svádím, jsou malým výborem z bohaté práce M a x a Š v a b i n s k é h o.

Manesova řada zahrnuje deset zmenšených reprodukcí velkých portrétů básníků (Máchy, Nerudy, Čecha, Zeyera), malířů (J. Manesa, M. Alše), hudebních skladatelů (Smetany, Dvořáka), k nimž druží se ve své vážné důstojnosti »starý pán« (Palacký) na procházce parkem v Malči (není-li mu trochu zvláštně vedle »tancmajstra Nerudy«?) a na konec v tuze škrobené, excelensky nepřístupné pose, samé zlato a velebnost ministerská — rytíř Randa. (Tomu už zřejmě je těžko a bezmála pohoršlivo v této příliš strakaté, silně plebejské společnosti, obzvlášť as je mu nepochopitelno, kterak se mohl octnout vedle toho »alkoholika Alše«...!)

Tedy napořád portréty z nejlepších, které vytvořil Švabinský, některé z nich už slavné a přímo klasické (i ten Randa je z nich, umělecky velká trefa, třeba snad většině kupců této řady bude trochu nesympatický a sotva kdo z nich ozáří si jím v doporučovaném rámečku svůj intimní »umělecký koutek«...). Jsou to j e n autotypie (na žlutém podtisku), ale j a k é autotypie! Z rukou mistra techniky reprodukční, jaký je pan Štenc, vyšly tyto lístky v dokonalosti zrovna velkolepé; původní litografie podány na těchto drobných ploškách s neuvěřitelnou hebkostí a krásou zrna; vsadil bych se, že kdo není dobrým technickým odborníkem a nemá dobré lupy, nerozezná autotypie tohoto Manesa, Palackého, Čecha, Nerudy od litografie, autotypie tohoto Máchy, Alše a ostatních od gravury! N a š e reprodukce, pouze novinové a bez podtisku, ovšem nedávají toho, co je na půvabných lístcích Manesových. Přes to pravá, nezmenšená krása těchto výtvorů Švabinského je pouze na v e l k ý c h heliogravurních reprodukcích, které Manes vydal a na něž vlastně drobnými reprodukcemi upozorňuje. Neboť ač dost v Čechách známy, nejsou přec jen tyto vzácné listy u nás rozšířeny tak, jak zasluhuje veliká jejich hodnota vnitřní a noblesná reprodukce, rovněž práce závodu Štencova. To upozornění mají na zřeteli i tyto řádky.*)

*) Mimo to Manes z každého prodaného lístku odvádí po 2 h komitétu pro podporu strádajících výtvarných umělců. Můžeme říci, že se mezi nimi o p r a v d u strádá, na nevalnou čest české kulturnosti, která se nemůže vymlouvat, že o tom neslyší, protože se v českém umělectvu strádá tak t i š e. Trpí se j e š t ě tišeji, než jinde po českém národě — a to už něco dnes znamená... I z toho důvodu tedy důrazně upozorňuji na ethický závazek českého vzdělanstva, kupovat tyto lístky Manesovy co nejhojněji; ač nerad s uměním spojuji jakoukoli podporu, zde je výjimka, kterou nutno připustit, právě pro strast umělectva; Max Švabinský jistě také jen proto svolil rozmnožovat své velké portréty tak po drobnu.

Desítka Š t e n c o v a je rázu zcela jiného a právě proto šťastně doplňuje souborek Manesův a organický celek. Jsou to s obezřelým vkusem vyvolené kousky ze skryté, veřejnosti jinak nepřístupné oblasti práce mistrovy: tu studie k podobizně, tu jako úryvek z intimního života vlastní domácnosti, nadzdvižení cípku záclony do způsobu, kterak umělec žije a cítí jako člověk, tam kvapný záznam pohledu do přírody, první zastavení umělecké myšlenky s veškerou její syrovostí a rozkošnou tápavostí, co a kam vlastně chce. To není řada pohlednic, na jaké všední vkus a nevkus jsou zvykly; je to spíš jemný, diskretní protest proti záplavě dnešní pohlednice, stojící většinou na pranízké úrovni, a spolu pokus o n o v o u pohlednici, která posílána, by dělala čest i odesílateli i adresátu. O kolika pohlednicích lze to dnes říci? Právě v tom, že jsou to skizzy a letmé výtvarnické záznamy, nápovědi budoucích dorostlých velkých děl, je zvláštní půvabnost a zajímavost těchto lístků; ovšem je v tom i nevýhoda, že se tyto »nedodělané věci« obracejí jen na malý okruh znalcův a jemně pocifujících přátel umění. Tím spíš bych přál p. Štencovi za jeho umělecký protest proti všední pohlednici a za pokus o n o v o u pohlednici skutečně vnitřní hodnoty aspoň kousek úspěchu; je mu ho bez toho tak málo přáno, snad právě proto, že přichází opravdu s něčím vzácným; viz jeho velký výber z M. Švabinského, jeho »Umělecké poklady Čech«, jeho grafický kabinet a j.

•

Několik zběžných poznámek a upozornění k jednotlivým lístkům.

Náčrt hlavy Manesovy a Alšovy vedle konečných podobizen ukazuje poučně dráhu, jak rostou a dorůstají portréty z ruky mistrovy. Jsou to sic jen jako zárodky, ale už určitě vyznačené; od skizzy ke konečnému výtvoru jde linie pevná, organická; co je hlavního a osobitého na závěrku díla, už se nalezne i v těchto náčrtech, jenže potom o mnoho bohatěji podáno, obdáno hrou světel a stínů, vybaveno detaily plnými života. Skizza, toť pro malíře rychlý stenogram zvláštního druhu, z něhož pro oči jeho v dálce promítá se už celá budoucí sytá, bohatá báseň uměleckého definitivního výtvoru; umělec zaznamenává si, co vidí už hotově zářit životností v budoucnu, a i tehdy, když nevyroste z náčrtu, je a zůstává jaksi latentně (nevyvoláno) hotové dílo ve skizze. Ale pozor! to neplatí o každé skizze a o každém výtvarníku. Jsou skizzy (tisíce!), v nichž není skrytě zahrnuto žádné definitivní dílo budoucí a je bez počtu výtvarníků, kteří hotovíce náčrt, nevidí ani o píď za něj dál do předu, do budoucna a také nespatřují v něm a za ním nijakého budoucího díla definitivního. Skizzy, to jsou znamenitý, ale i nebezpečný zkušební kamínek p r a v o s t i umělců; ve skizze na př. takového Rembrandta, třebas nikdy neprovedené, tkví a tisíc let bude tkvět latentní život velkého uměleckého díla; teprv skizzy takto naplněné vdechnutím ducha mají sílu a hodnotu hotového díla uměleckého — naprosto to neplatí o všech skizzách čichkoli. Na Švabinského náčrtech je vzácná známka umělecké pravosti a ta činí je tak cenné.

•

Všimněte si i r o z d í l u l i n i í, jimiž jsou provedeny náčrty Manesa a Alše. Tam čára tenká,

Josef Manes od M. Švabinského.
(Náčrt vydal J. Štenc.)

lehka, jako vznášející se »babí leto«, mající do sebe cosi zdviženého nad zem, aristokratického (rozumějte dobře tomu slovu: je to o p a k toho, co se rozumí při vyřčení slova »baron«, »hrabě« . . .) — na skizze k Alši linie pevná, zemitá, důrazná, hmotně rozložitá, řezavá a tvrdá, demokratická, ba chcete-li plebejská. To není náhodou. Každý člověk má s v o u linii, tak jako má svůj charakter, svůj pohled, svůj způsob chůze, své písmo atd. Ta linie je nerozlučnou součástí celé jeho bytosti a nemůže být ani v realitě, ani v podobizně vyměňována za jinou; je zrovna tak v zákonné souvislosti s ostatním »já« jako linie květiny je v souvislosti s její veškerou bytostí, barvou, vůní, způsobem života, nebo linie stromu, linie krajiny. Těch linií není jen snad pět nebo deset, ale miliony, biliony, každá ostře jiná, charakterově odchylná; měrou umělcova vidění, jeho síly zorné, jeho mohutnosti pronikat do jádra zjevův a osobitého rázu bytostí je (krom jiného) i jeho bohatší nebo méně bohatý smysl pro linii. Jak mocný je u Švabinského tento smysl pro nesmírnou bohatost a rozmanitost linií, ukazují všecky jeho portréty; v odlišení linie spočívá do značné míry jeho vystihování charakteru. Porovnejte v těchto lístcích Manesem vydaných Zeyera, Nerudu, Čecha, Alše a Randu — v každé linii je obsažena duše jiná.

Linie na skizze k Manesovi a Alši je zcela srovnalá i s vlastními výtvarnickými liniemi, kterými se vyjadřoval každý z obou těchto umělců. Linii náčrtu k Manesovi najdete v překvapující shodnosti třeba na jeho »Babím letě« (»Vzpomínky«), linii náčrtu k Alši na kterémkoli listě z ruky Alšovy i na jeho rukopise.

Jako není možno žádnému pravému umělci vytvořit si osobní linii podle vůle, nýbrž on podléhá v tom jakémus tajemnému zákonu a m u s í mít linii ve svém díle s h o d n o u se svým celým »já«, tak opět pravý umělec portretista tajemnou silou zírací spatřuje u portretované osoby její osobitou zvláštní linii a zcela bezděky, nechtě, ba snad ani nevěda portretuje Alše linií Alšovskou, Manesa linií Manesovskou. Tato věc otvírá výhled do velmi tajemných a záhadných končin ducha lidského i do tajemností tvorby umělecké.

Ještě něco stojí za povšimnutí na těchto dvou skizzách: určitost čáry na skizze k Alši a lehká kolísavost, skoro rozpačitost u Manesa. Tam čára běžela jen jednou, rozhodně a nekolísavě, jak dolehla na papír, tak měla dolehnout, byla pravá a jistá — zde vidět dvě tři vedle sebe (čelo, nos), kusé, přestávající, jako by se rozmýšlely a orientovaly v cizí duši. Je toho jistě příčinou jen to, že Aleš byl skizzován z a ž i v a, kdežto Manes vyvoláván z m r t v ý c h.

Mezi portréty z ruky Švabinského jsou některé, které pociťuju (a jistě ne pouze já sám) jako d e f i n i t i v n í a jiné opět, kterým k definitivnosti ještě cosi chybí. Příkladem: za definitivní pokládám velký portrét Alšův (z r. 1908), za nedefinitivní Smetanu. Rozumím tomu tak, jak o své zkušenosti s podobiznou Jaroslava Golla (rovněž od Švabinského) kdysi zmínil se Max Dvořák (v »Graphische Künste« v sešitě o Švabinském): býval žákem profesora Golla, zná jeho zjev dobře, ale kdykoli si nyní naň vzpomene, vyvstane mu před duševním zrakem Goll tak, jak jej byl vypodobnil Max Švabinský. Myslím, to právě je svědectvím definitivnosti portrétu: že tak cele vyčerpává všecky bytostné znaky tělesné i duševní portrétované osoby, tak mocně je shrnuje na jednotný, organický, centralisovaný výraz, že od té chvíle není pro nás jiné možnosti, než vidět člověka stejně tak, jak jej byl viděl a nám ukázal umělec sám. Jsme tak silně

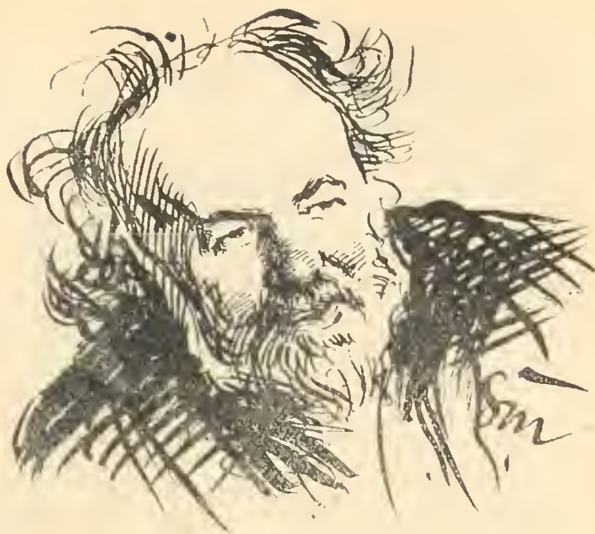
Josef Manes od M. Švabinského.
(Portrét „Manes .)

pod vládou zirací síly umělcovy, že nemůžeme, neumíme už vidět sami nic samostatně na zjevu portrétovaném; jeho způsob vidět je nám oktroyován mocnější jeho schopností zornou, jeho tajemnou silou shrnovat na jediné ploše, v jediném způsobu a výrazu člověka tisícerých měnivých tvářností, které zjevují se nám na téže bytosti a které přec nějakým záhadným způsobem nalézáme všecky na jediném díle umělcově. To opět sluší pokládat za měřítko stupně uměleckého, síly portrétovací: kterak umělec dovede zhustit do jediného díla rozmanité tvářnosti a stránky téhož člověka, měnivé za rozličných okolností; jak dovede z nich všech najít a vyslovit společné jádro, činící vlastní bytost člověkovu.

Znáte snad staré pokusy fotografické, fotografovat tutéž osobu za rozličných okolností na několik desek a z těch několika rozdílných negativů vykopírovat pak jediný positiv, na němž by se objevilo důrazněji vysloveno právě to, co je všem snímkům společno jako základ zjevu a duše člověkovy. Podobná jakás operace odehrává se as v nitře portrétujícího umělce, jenže tajemněji, složitěji, nevyslovitelně a snad i mysli nepostižitelně: čím víc takových »psychických negativů dovede umělec vkopírovat do svého díla, aby splývaly v jediný, ústrojný, zákonný, pravdivý, pravý a krásný celek, tím výš stojí ve svém umění. Vezměte na dotvrzenou těchto slov pouhý portrét fotografický, a vedle něho podobiznu z ruky umělcovy: tam nezbytně jen pouhý záznam jediné podoby člověkovy dané v jediné vteřině — zde skutečné navršení mnoha vteřinových snímků, záznamy mnoha tvářností téhož člověka, které teprv spojeny a přetaveny v jednotný vyšší výraz společný dávají portrét vlastní, umělecký v pravém smyslu. (Tím fotografický portrét nutně musí zůstat vždycky za podobiznou uměleckou, a tím víc,

Mikoláš Aleš od M. Švabinského (Portrét „Manes".)

Mikoláš Aleš od M. Švabinského. (Náčrt vydal J. Štenc.)

čím kratší je exposice; odtud, mimochodem poznamenáno, cesta k produševnění portrétu fotografického vedla by jen exposicí delší, co možno dlouhou; ukazují to ostatně staré podobizny od Davida Oct. H i l l a z první polovice 19. věku, do dneška nepřekonané.)

Abych se vrátil: Aleš je podán Švabinským tak, že už dnes se nám oktroyoval do duší — a my ještě Alše znali dobře za živa! Už dnes neumíme si ho představit jinak, než jak jej shrnutě, celkově a na plno byl viděl Švabinský. Jakž tedy budoucí tím spíš! těm už vůbec nebude možno představovat si Alše jinak. Rukou Švabinského byla tvářnost jeho pro budoucí Čechy ražena tak definitivně, že vedle jeho portrétu všecky ostatní (na př. starší Špillarův) budou se zdát nepravé a nehodnověrné; o pouhé fotografii ani nemluvě.

Zcela jinak je mi se Smetanou. To n e n í ještě n á š Smetana, tím méně m ů j, jak se mi jeví v kouzelném světle tvůrčí velikosti »Vlasti« a v úchvatné lidskosti-uměleckosti kvarteta »Z mého života«. Od muže zobrazeného na portrétu nemohl bych nikdy čekat toho vynesení ducha na výsoty, které způsobuje dílo Smetanovo: toť zatím jen člověk mnoho vytrpěvší a trpící; věřím mu, že mnoho strádal svou hluchotou, nouzí hmotnou, nájezdy a pletichami nepřátel, neuznáváním, svou obrovskou prací, ale nemohu mu uvěřit, že by byl býval schopen dát lidem to, co náleží v hudbě k nejvyššímu. Zdá se, že ani Švabinský sám mu toho nevěří; vrací se ke Smetanovi a hle! tento nový jeho Smetana (skizza k němu je v souboru lístků Štencových) je už zcela jiný než trpící muž ze starší kresby. Ale ani on není pro můj cit »definitivní«. —

Jak kdo sedí, není nijak nahodilé; i v tom je zákonnost diktovaná zákonem bytosti člověkovy; lze říci: jak kdo sedí, toť kus jeho duše, a kus podstatný jako pohled jeho očí, jako písmo jeho pravice. To zajisté ví umělec velmi dobře, všichni znamenití umělci podobiznáři to věděli a uměli vy-

stihovat zcela zvláštní, příznačný zpusob člověkova sedění. Lze to znamenitě vidět na př. u Rembrandta, Fransa Halsa; Švabinský stejně má jemný smysl pro tuto věc a charakterisuje tím své portrétované velmi účinně.

Srovnejte si způsob, jak seděl Aleš, Zeyer, Randa (uvádím jen příklady z dopisnic) — vždy je to něco zcela jiného a výmluvně hovořícího o duši zcela rozdílné. Tento charakterisační rys podává Švabinský jen na portrétech dle živoucích osob a vzdává se ho s dobrým důvodem u postav pouze vyvolaných. Nechtěl zajisté spokojit se dohadem o věci tak ztěžka dohadnutelné, tak subjektivní, jako by třebas byl dohad o způsobu rukopisu nebožtíkova, nikomu neznámého.

•

Jinak v evokaci básníkuv a umělců dávno mrtvých umění Švabinského skoro vypadá jako kus nekromantství. S takovou živoucností, s takovou vnitřní pravdivostí, s takovou jednotou v celém zjevu podává nám své Nerudy, Manesy, Palacké, jako by byl býval jejich vrstevníkem a byl je kreslil za živa. Tato zaklínačská síla naproti nebožtíkům projevuje se dle mého cítění zvlášť mocně, pravdivě a krásně tam, kde umělci ke vzkříšení zjevu chyběly vlastně všecky obvyklé pomůcky: je to portrét-báseň o Karlu Hynku Máchovi.

•

K ostatním lístkům jen letmo několik slov.

Tušovaná perokresba »U klavíru«, s tím groteskním stínem mužské hlavy na zdi, ukazuje nám kousek života v rodině umělcově; na klavír hraje paní Švabinská s bratrem p. Vejrychem, výborným muzikantem, který působíval na Rusi a dnes si sedlačí ve vesničce Kozlově, kdesi stranou od světa u vysočiny českomoravské. Druhý svak mistrův, malíř R. Vejrych, je tu jako válečník, tak, jak jej zachytilo pero letos v březnu ve Vysokém Mýtě upomínkou na velikou vojnu. Studie Tygra vznikly loni v Mnichově v zoologické zahradě, odkud vyšel i podnět na náčrt k leptu »Lov tygra«. Z Kozlova je náčrt mrazného jitra — cítíte zde, jak je tu vysloveno zrovna duševní utrpení mrznoucího stromu, těmi větvemi tak bolestně se choulícími do sebe v krutém mrazném jiskření? Mimochodem: ten K o z l o v — to bude jedenkrát v životním díle Švabinského docela zvláštní a pozoruhodná kapitola pro sebe, která teprv jak náleží utvrdí slávu této vesničky světu dnes neznámé, sotva o co méně než Barbizonu, Kameniček a Hostišova . . .

•

Na závěrek: ten »Nemocný Jeliváš«! Tomu se pán jeho postaral o nesmrtelnost líp než stará matka Thetis o nesmrtelnost svého syna Achilla! Známe toho slavného psíka sic už z dřívějška; velikým rodinným portrétem před několika lety se svezl do nesmrtnosti, umělecké historie a do Pantheonu jiných proslulých uměleckých psů, vedle boloňčika Venuše Tizianovy, buldoga Hogarthova, hořem hanby strádajícího psa Landseerova — ale tehdy ještě jaksi se tratil ve stínu. Leč tentokrát! tentokrát! tenhle maličký lístek, datovaný tak starostlivě něžně »30. srpna 1910«, to rozhodl: od té chvíle není pro Jeliváše smrti, od toho okamžiku byl vzat do slávy psího Olympu.

Jak tu leží v peřinách, s ovázanou nemocnou nožkou, pln starostí, co bude dále! To, co uměl mistr Max vložit do výrazu Jelivášovy ustarané tváře a do těch hluboce zamyšlených očí zvířete, je pro mne umění zrovna tak velké a vzácné jako to, které shledáváme v jeho nejlepších podobiznách. Nepřepínám tvrdě, že tento »Nemocný Jeliváš« smí být položen vedle geniálního náčrtu »Nemocné ženy« od Rembrandta, a obstojí v tom nebezpečném sousedství. Ale cena jeho není tak v psychologické pronikavosti pohledu umělcova do nitra nemocného psa nebo v jeho dovednosti ruky, jako v krásném vztahu člověka ke zvířeti. Krása ethická to je, která oblévá tento zdánlivě nepatrný lístek; něžný zájem duše lidské o duši zvířete, který dává nám vidět v utrpení bytosti zvířecí něco neobyčejně vážného a krásného zvláštním způsobem. Jak málo mezi námi chápe a umí svůj vnitrný život zkrásnit a mravně zušlechtit dobrým, pravým, řekl bych přímo bratrským vztahem ke zvířeti, zejména ke psu! Právě v duši psí bývá tolik krásných stránek vzácné čistoty, že lidský sestup k ní ji samu povznáší a očišťuje od leckterého rmutu nelidství; kdo sám zažil, co znamená pro člověka pohled očí psových, se vlivem přetrvávajícím leta a leta, ba celý život v podivuhodné, nezapomenutelné moci, přisvědčí mi, že ve psu je pro nás lidi veliká přetvorná síla ethická.

Vidět tuto zvláštní krásu duše zvířecí a umět ji přesvědčivě ukázat, k tomu nestačí pouhá výtvarnická virtuosnost: k tomu třeba je být sám duší ethicky krásnou. Něžný pěkný zájem umělcův o zvíře, vtělený tak čistě, bez afektace, na tomto drobném lístku, je mi novým dokladem umělecké p r a v o s t i Maxa Švabinského, a spolu svědectvím mého starého přesvědčení: že dobrý umělec může růst jen z dobrého člověka, esteticky krásné dílo vykvétat jen z nitra krásného ethicky. Zlý člověk nemůže být dobrým, pravým umělcem, jako jím nemůže být dle mé víry člověk nezdravý, nečistý, nespravedlivý, nesvobodný; v díle zlého člověka, byť sebe krásněji na oko bylo nalíčeno, vždy bude tajná nebo i zjevná trhlina, odkud nutně ono začne chátrat, až zhyne. G.

*

JASNÉ POJMY.

(Příspěvky ke slovníku vzdělaného člověka.)

K. Hoffmeister praví v úvodu k B e d ř i c h u S m e t a n o v i (Zlatoroh) o době předbřeznové: »Umění hudební tou dobou jistě že v Čechách nepěstovalo se méně než ve století 18. Co českých jmen tu, kam po světě se rozhlédneme, co umělců výkonných, co skladatelů! Co skladatelů ve zdech naší Prahy! Tolik hudby v Čechách: a přece ne jediného skladatele hudby č e s k é. Hudebníci nemají namnoze národní uvědomělosti literátů. A kde se ve služby mladého národa dávají, síly a schopnosti nemají, vyposlouchat mu z duše taje jeho hudební řeči. Skládají na české verše písně. Leč českým duchem nedovedou jich prodchnout. Nedovedou toho, ani když, jako Václav Tomášek, o to se snaží. Nedovedou toho, ani když, jako Škroup ve svém Dráteníku (1826), chtějí lidovým tonem mluviti s operního jeviště. Zůstávají kosmopolity na Německu především závislými, snad proti

své vůli. A zůstávají při tom, pokud nejdou do ciziny, provinciálními veličinami skromných uměleckých snah, opožděnými za ostatním velkým světem o celá desítiletí.«

Doklad z mnohých, jak klamný je názor, když se člověk narodí Čechem, že také projevy jeho umělecké tím samým už jsou české.

*

»Abyste se uživili literaturou, musíte se shánět po nejvýhodnějším trhu, a tu bude pochybno, zdali darů ducha svého užíváte šlechetně nebo jen důstojně. Tisíckráte líp učiníte, zvolíte-li si nějakou legitimní, třeba skromnou dráhu, abyste si opatřili své potřeby; bude to tisíckráte líp pro vaše svědomí, pro vaši duši i pro svět, ve kterém žijete.«

James A. Froude ke studentům. —

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

Bylo zde již připomenuto, že v Národním divadle hrálo se v úterý 16. listopadu po prvé tříaktové polské drama Tadeusze Rittnera **V malém domku**. Také Rittner, jak se na soukmenovce našeho sluší, přišel k nám přes Německo (»Děti země«) a drama přeložené do češtiny (Jar. Nevolem) samo sebou není věru ničím zvláštním. Psal u nás taková dramata na př. Rožek **v Červu** nebo **v Samot chorobných květech**, a Rittner vyniká nad Rožka skoro jenom tím, že je spisovatelem cizím, nikoli naším domácím.

Tragický příběh rozvine se u Rittnera velmi rychle, až příliš rychle. V prvním dějství vidíme nečinně líně sedat u okna mladinkou doktorovu ženu Marju, ohlásí se u ní na byt výbojný namlouvačný inženýr Jurkiewiez, pošeptá jí ke konci dějství stranou od shromážděné společnosti opojné slůvko »královna«, a ve druhém dějství již vzbuzená láska Marjina bouří, šílí, tryská tak prudce a nepokrytě, že si doktor neví jiné rady nežli ženu zastřelit. Ve třetím dějství dovíme se, že byl porotou osvobozen, že po čtyři měsíce jezdil světem, poslechneme si rozmluvu mezi doktorem a místním soudcem a za nějakou chvíli po soudcově odchodu třeskne v zákulisí nová rána: doktor se popravil. Výjevy a řeči jsou zrovna tak, aby se hodily na název »Malý domek«. Mladá žena s roztrhanou sukní protahuje se na sedátku u okna, vyhlíží a počítá jezdící vlaky, zívá, žvatlá, zlobí se na služku. Inženýr, velkoměstský záletník, ohlíží si půdu doktorovy domácnosti, vykládá své milovnické praktiky, dělá si laskominy, těší se na snadnou kořist, zkouší první lichůtky u hezké domácí paní. Oslavuje se zpráva, že je doktor zvolen za purkmistra, pronášejí se přípitky, pořádá se přátelská večeře, přehřívá se starý hněv mezi koketní soudcovou a doktorem, propuká milostné rozvášnění doktorovo k rozkvetlé ženě, — atd., jak to v podobných domkových kusech bývá a u Rittnera je to jen kaženo úmyslností, která se v rychlém vývoji věci příliš vtírá.

Nejpůvabnější, co drama Rittnerovo má, je postava Marjina, na některé postavy Ostrovského lze při ní myslit: jak Marja teplými sladkostmi Jurkiewiezovými procitne z otupělosti svého manželství a jak se v ní její ženství náhle a prudce rozhárá. Několik dní a nikdo by jí nepoznal, jak se proměnila, všecko na ní září a žhne, přestala nedbalost oděvu, přestalo mrtvé povalování, přestala bezvědomost, a ze staré Marje zbyla toliko neschopnost mravního úsudku. Zástupy lidí mohly by být kolem ní, všechny zraky mohly by být káravě na ni upřeny, všechna ústa ji okřikovat, a ona bude vidět jen svého zázračného hrdinu, jenž jí říká »královno«, a bude přede všemi volat: jaký je krásný! jaký je okouzlující! nikdo mne neodtrhne od jeho šíje! Ale Rittnera přiváděla právě tak do rozpaků jako inženýra: co s tím pouhým slepým a vzkypělým pudem, jenž nezná mezí a zákonů? A tak musil hledět, aby se jí honem zbavil, a přesunout drama na doktora. Jeho cílem bylo patrně, podat v doktorovi ukázku polského vzdělance, usazeného na venkově. Přál by si, aby polský vzdělanec vystupoval ve venkovském okolí jako člověk oproštěný, povznesený nad lidi a jejich úsudky, aby si samostatně a hrdě razil svou vlastní cestu, nedbaje ničího povídání. Doktorovi však »malého domku« záleží právě na tom nejvíc, jak o něm lidé myslí; chce být vyhledáván, obklopován, zbožňován: »honor« ve smyslu chvalné veřejné pověsti jest mu vrcholem všeho, žije v něm pořád ještě starý »pan Geldhab« Fredrův a i po nádražním dělníkovi se ohlíží, má-li o něm dost vysoké porě i. Marju, kterou v krakovském bytě svedl, vzal si k vůli lidem, aby o něm řekli, jaký je šlechetný a čestný. Ze samé sháňky po lidské slávě nechá ji živořit ve vzrůstající otupělosti. Jenom na ponuknutí zlomyslných a všetečných lidí stane se Marjiným vrahem. A ani sám sebe by nezastřelil, kdyby mu přítel soudce nenaznačil, že svět, prokázav mu v porotě vlídnou mírnost, očekává od něho toto dobrovolné pokání.

Nemocný Jelivăš. Náčrt M. Švabinského (Vydal J. Štenc.)

O tom, jak lidé umějí krutě zasahovat do cizích záležitostí, po nichž jim nic není a jichž by jim slušelo ani se netknout, o tom dělali dramata též jiní: Echagaray ve »Velkém Galeottu«, náš M. A. Šimáček v »Pomluvě«. Rittner položil pádný důraz na statečné obranné sebevědomí, vzdělaný doktor měl by řídit svůj život podle svého rozumu, nikoli podle cizího přisvědčování a nabádání. Kdo by Rittnerovi nedal za pravdu? a kdo by nepostřehl plodného a mocného činorodého vznětu, jenž vězí v jeho pojetí? Ale dramaticky Rittner svého úkolu dost nezmohl. Jeho doktor je

příliš skrovně vypracován a děj příliš směstnán do »malého domku« s růžovými slezy, abychom mohli mít o doktorově bytosti jasný a úplný názor. Proto, dává-li Rittner od učitele Sielského po celé drama kritisovat způsob doktorův a hlásat lepší, nezávislejší úpravu života, nezdá se nám jaksi po chuti, abychom se s ním shodli. Tušíme zastřené nesociální sobectví, které se chce pohodlně vymknout ze všech společenských povinností a příkazů. Tušíme milovníka tichých pokojů a měkkých lenošek, jenž, jakmile získá doktorovy sestřenice Wandy, zavře se s ní do útulného příbytku a bude z oken mudrovat nad lidskými bláhovostmi. Drama by nám bylo mělo zabezpečit, že nemusíme o Sielském pochybovat.

V Národním divadle »Malý domek« Rittnerův byl vítán již tím, že Vojan mohl si přece jednou zase zahrát v moderním občanském obleku a novou roli: ani pomalu nepamatujeme, kdy to předešle bylo naposledy. Není věru divu, že člověk, poslouchá-li jeho doktora, slyší v duchu pořád něco jiného brzy rozezleného, rozdivělého Othella s pokřivenou, hrozebnou tváří, brzy opilého, úryvkovitě blabolícího Herodesa a brzy rozervaného, nespokojeného Hamleta. A přece doktor Vojanův je postava pro sebe, výborně pojatá zejména ve své nervózní vnějšnosti. Je to v měkkém, žoviálním širáku takový pán rozdaný na všechny strany: přihrne se sypaje kolem sebe zvoucí úsměvy, pochlubí se s ješitnou blažeností tím a oním, poptá se s dychtivou, samolibou zvědavostí na toho a onoho, napíná uši do vzduchu, aby vypátral, co se o něm šepce pod hlasitými slovy. Netažte se, co udělá, přeruší-li ho někdo v jeho blaženém vdechování chvály! jak zprvu (ve výjevu s Marjou) bude se snažit odbýt to laškovným, hravým žertem a jak pak víc a víc bude se drát z něho prchlý, hrubý vztek, ostrý jízlivý, dychavičně v mezerách vybuchávající. Vojan dovede být zlý! Marju hrála mu pí. Vrchlická a osvědčila se opět být z našich mladších hereček tou, která má značné vlohy k rozeznávající, hlubší charakteristice; školou Železowského její vloha ještě se zdokonalila, i křiklavost hlasu ve vyšších polohách poněkud se zlahodila. Velmi pěkně a důsledně, přízvuky, tónem, očima rty, postojí, učinila z Marje to pouhé zmrtvělé tělo, v němž není duše: věty vyletují jen, aby překřikly hlucho a prázdno, a když s ní někdo jedná, zraky udiveně se rozhlížejí, co se děje a co na ní chtějí (pohled a posuny nad dérou v šatech!). Ale pí. Vrchlická dovedla touž zatemnělost chápavosti a zatupělost udržet i v roznícení a unylém rozmazlení druhého dějství. Wanda sl. Suchánkové byla od Marje dobře rozlišena jemnější, intelligentnější mluvou i chováním a zalibovala se svou uměleckou nevtíravostí ač skromnost a vřelost slučuje s bezelstou přímostí. Podobné cnosti měl učitel p. Deylův, poněkud snad upiatější nežli měl být, ale v každém slově a hnutí opravdový. Nad představením — řídil je p Želenský — bylo znát vedoucí, zralý rozmysl herecký, pracující klidně, bez rozčilení: všecko (mimo sražené skupiny přípitkové a stolní) hezky zřetelné, rozprostřené a v pravých chvílích odvážený dramatický pozdvih. Z drobných rolí byla úlisná, mstivá světačka soudcová vtipně zahrána pí. Naskovou a chladný soudce p. Želenským; inženýra hladce a vkusně provedl p. Tesař.

DROBNOSTI.

* **Karel Aug. Fiedleř**, nejstarší žijící spisovatel hornolužický, dožil se 15. listopadu 80 let (nar. v Njezdašecích). Literárně vystoupil již koncem let padesátých v Hórnikově »Měsíčním Přídavku« k Smolcřovým Srbským Novinám r. 1866 převzal po Hórnikovi a Smoleřovi redakcí »L u ž i č a n a«, kterou podržel do r. 1873. Zde sluší hledati Fiedleřa básníka, neboť souborně verše jeho nikdy nevyšly — později pak se odmlčel, a i když se ozýval (v »Lužici« neb v evang. týdenníku »Pomhaj Bóh«), byly to již jen dozvuky. V oné době byl vedle Zejléřa nejplodnějším lužickým veršovcem; básně jeho, podpisované pseudonymem K. P ě t r o w i č, objevovaly se v »Lužičanu« hojnou měrou. Fiedleř jeví se v nich měkkým, až sentimentálním lyrikem — od Zejléřa, jehož jest žákem, liší se intimností, která objektivnímu Zejléřovi byla cizí. Intimní erotika, k níž skrovné náběhy nacházíme před tím jen u Mučinka, vyznačuje Fiedleřa-Pětrowiče a stanoví jeho místo v lužickosrbské básnické literatuře. Nebyla to poesie hluboká, silného dechu, nebyly to verše, které by Fiedleřa činily zajímavým básnickým zjevem vůbec, ale pro rozvoj lužickosrbského básnictví nejsou bez významu. Živostí svou zasahovaly v tehdejší ruch národního života lužického, jehož se Fiedleř i jinak čile účastnil. Přátelství, jímž lnul k Zejléřovi a skladateli Kocorovi, vedlo jej totiž k jiné ještě činnosti — k horlivému působení při pořádání národních pěveckých slavností které měly zejména v letech padesátých a šedesátých, ale i ještě v sedmdesátých znamenitý význam buditelský. Fiedleř je sám dobrý hudebník, byl i básníkem, není divu, že obé příbuzná umění jej zvábila. Od pěveckých slavností přešel k šíření srbského zpěvu příruční knížkou »Společenským zpěvníkem« (Towářšny spěwnik za serbski lud, 1878), velmi populárním v studentstvě a lužicko-srbských spolcích. Také v Matici Srbské působí nepřetržitě od let šedesátých, dlouhá léta již jest jejím knihovníkem a zastává doposud pečlivě tento úřad. Jako učitel a později profesor evang. učitelského ústavu v Budyšíně měl po léta blahodárný vliv na učitelský dorost lužický: vyučovalť srbské chovance v mimořádných hodinách lužické srbštině která jinak nen na jmenovaném ústavě učebným předmětem. An v kmetských letech neustoupil do ústraní: již od let devadesátých rediguje náboženský týdenník P o m h a j B ó h, v němž stále ještě vycházejí písně a zpěvy staříčkého veršovce. Typický jeho zjev — usměvavého, suchoučkého starce — nechybí nikdy při shromážděních a slavnostech matičních, starý druh Smoleřův, Hórnikův, Zejleřův, Pfulův, Imišův a jiných buditelů, dávno již mrtvých stále ještě provází slovanské hosty po matiční knihovně, denně dochází do Smoleřova knihkupectví, zkrátka stále ještě jest živým účastníkem lužickosrbskeho ruchu Jest prý nyní churav — ale doufám, že jen přechodně. Nedovedu si Budyšín představiti bez něho — přál bych si pozdraviti jej tam ještě za lepších dob stejně čilého, jako jsem jej znával.

A. Černý.

* **Josef Kalousek zemřel 22. listopadu**, bývalý profesor českých dějin na universitě, u věku 77 let. Nar. se ve Vamberce 2. dubna 1838. Vedle profesury středoškolské stal se docentem 1871, roku 190[illegible] odešel na odpočinek. Největší původní díla jeho jsou: České státní právo 1871, Obrana Václava Svatého 1872, Karel IV. 1878, Děje král. česk[é] společnosti nauk 1885; z menších: O staročeském

právu dědickém, O historii kalicha v dobách předhusitských, O vůdčích myšlenkách Fr. Palackého, Historická mapa Čech 14. století. Práce vydavatelské v Archivu českém: Řády selské a instrukce hospodářské, Řeči dra. Fr. L. Riegra atd. — Vědecká činnost Kalouskova nebyla rozsáhlá, a žádná práce jeho není úhelným kamenem v českých dějinách. Většina prací jeho stojí ve službách jiných zájmů, časových potřeb a příležitostných okamžiků, počítaje k nim polemiku. České státní právo sloužilo politice státoprávní, Karel IV. napsán byl k výročí 1878, jako Děje král. společnosti nauk stému jubileu. Práce vědecká, přísná a bezpředsudná, je stálý boj s lidskou přirozeností, kdežto Kalousek byl duch příliš zaujatý, aby přirozenost svou mohl krotit, ba potlačit. Jeho duch jevil se nejprudčeji, kde v ústavech vědeckých a sdruženích národních Kalousek vykonával vlivnou funkci. Poznal jsem to v době rukopisného boje a při navazování styků realistické někdy trojice s Riegrem a jeho stranou. Urputnost Kalouskova nepodřizovala se zájmům vyšším, celku, obecnému prospěchu. Studium povahy Kalouskovy poskytlo by podivný obraz muže z let 70. a 80. Vydával Dějiny Palackého a přijímal Tomkův abdikační názor o českých dějinách; politicky zarytý Staročech a náboženský liberál; původce návrhu na revisi Husova procesu, jehož spisek o Husovi r. 1915 vydali si klerikálové. Při tom muž ne všední. Naopak, bystrý a pronikavý, jenže neschopný vycítit jemnosti. Také přímý a rozhodný, ale bez puvabu. V posledních letech — zdali vždy snad, nevím — trpký a jízlivý, neměl následovníků mezi historiky mladšími a měl málo ctitelů vůbec. Zdá se, že umřel bez historického potomstva.

J. H.

* **Knihovna Husova.** Knihovní odbor Svazu osvětového doporučuje řádnou organisaci lidového knihovnictví. Prvním důležitým krokem budiž sloučení místních spolkových knihoven v jednu veřejnou knihovnu a nes jméno Knihovny Husovy. Může být pod správou obecního výboru nebo zvláštního kuratoria, v němž bývalí majitelé knihoven dostanou přiměřené zastoupení. Národní jednota pošumavská již k tomu svolila, aby knihovny jejích odborů splynuly s jinými knihovnami, při čemž knihy zůstávají i nadále majetkem odborů.

* **Podobiznu starce** od Rembrandta, kterou považujeme za podobiznu J. A. Komenského, vydali jsme tiskem, abychom vyhověli četným přáním svých čtenářů, kteří si ji přejí o sobě. Vydali jsme ji na papíře křídovém po 20 hal. (poštou 25 h), a něco výtisků na Japanu.

* **Kalendáře.** Lidové kalendáře Havlíček a Palacký, vydávané nákl. ZÚS. jednot učitelských také v r. 1916 zachovají si pověst, které nabyly za 13 let. V části zábavné red. F. Flos shromáždil dobrá jména z naší obce literární s dobrými příspěvky. Přispěli R. Svobodová, Klášterský, Machar, Svoboda, Havlasa, de Wetter, F. S. Procházka, Sekanina, Babánek, Magda Bílá, K. Leger, Al. Mrštík, Ig. Herrmann a j. K Palackému je premií podobizna Aloise Mrštíka a barevný obrázek ze života Bedřicha Smetany, k Havlíčkovi podobizna Heydukova a barevná příloha Wiererův Polibek. Ačkoli se zdražil i papír i tisk, kalendáře zůstaly po koruně. Vloni jsme v Čase upozornili, že lidové tyto kalendáře hodily by se do lazaretů, myšlenka se ujala: také letos vykonají v těch místech dobré služby! Nejhorlivější rozšiřovatelé — učitelé — ovšem nejsou doma. — Učitelské knihkupectví vydalo také obvyklý Kapesní kalendář učitelský s obvyklými rubrikami, v nichž se sbírá, čeho učitel denně při školní praksi potřebuje, a je těch opatření, výnosů, nařízení, zákonů každoročně víc než dost. »Učitel v branné službě« je letos nejčasovější. Letošní kalendář má vhodnější objem, vynechav cestopisy a p. stati. Letos v kalendáři nebude vydán schematismus, náhradou vyjde Místopis škol. obcí v království Českém; místo loňského schematismu dostane se odběratelům Mapy škol král. Českého. Krámská cena kalendáře je K 2.10. —ška.

* **»Růže tetínská«.** Chmelenský býval na Tetíně častým hostem u známého tehdy váženého vlastence Vojáčka, mana Karlštejnského. U Vojáčků bývalo jedno z ohnisek venkovského ruchu jak vidět také z Tomkových Pamětí a z jeho zápisků v letech 1845 — (»Pan Vojáček a jeho paní činili dojem přívětivých hostitelů jakéhosi rázu staročeského zemanstva«). Chmelenský zanítil se láskou k jedné z dcer Vojáčkových, sestře známého později latinského slovníkáře prof. Vojáčka. Avšak dívka měla známost s nadporučíkem Schulzem, který v bouřlivém roce 1848 sloužil v Uhrách. Chmelenský žehraje na vojáka složil »Růži tetínskou«, která se tudíž opírá o skutečnou událost ze života básníkova. Básník však trochu pomlouval, neboť nedporučík Schulz byl chlap poctivý, který deset let střádal na kauci ze své gáže, a když měl kauci pohromadě, vzal si »růži tetínskou«. Schulz byl později velitelem u četníků v Rakovnice. (Z rodinné kroniky.)

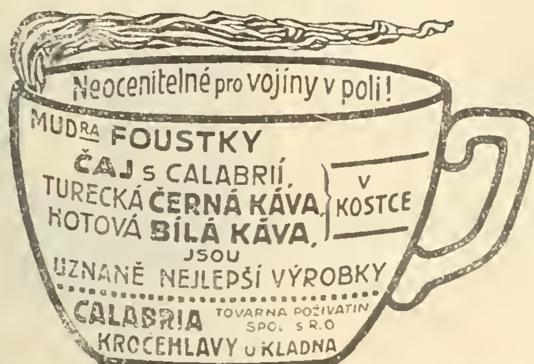
* **Slovanská slova ve vídeňáčtině.** V Oesterreichische Rundschau uveřejnil dr. Max Freih. v. Mayr článek o cizích slovech ve vídeňáčtině, v němž nás zajímá tento odstavec: »Ze slovanských jazyků vídeňáčtina, pokud mně známo, mnoho slov si nevypůjčila. Především zasluhují povšimnutí věci k snědku, jako Bowidl, Golatschen, Wuchtl a Bramburi. Když Vídeňák chce v hostinci zaplatit, říká rád zablati a dvacetihaléř jmenuje stále ještě Schestak. Říká také, když si chce popřát zábavy, že jde auf Lepschi (na lepší) a když někdo upadne, pozdravuje ho výkřikem dokazujícím málo soucitu, tam leži. Vídeňák mluví také rád o Bawlatsch'n (pavlač), o Matschger (močka), říká, když se něco ztratilo, že je to hridsch, a zvláště silného člověka i příliš hřmotnou ženskou nazývá recht'r Leschak. Po duševní stránce chválí se na rozumném člověku, že má Rosumisch. Mezi nejpozoruhodnější slova patří Stanizl. Skarniz jmenuje se kozácký stan kuželovitého tvaru. Král Stanislav August polský obdarovával dámy a dítky sladkostmi, které byly v kornoutech takového tvaru. Od té doby říkají ve Vídni takovým kornoutům Stanizl.« —

* **Páté přes deváté.** Do Zlatorohu věnovaném B. Smetanovi měla být zařazena podobizna V. V. Zeleného. Co se tam skutečně dostalo, je podobizna otce Václava Zeleného, autora Jungmannova životopisu, překladatele Macaulayho Anglických dějin atd., kdežto Václav V. Zelený, jeden z nadšených ctitelů Smetanových, byl jeho synem. — Matěj Jančo padl na italském bojišti dle denních listů ze 14. listopadu. Jančo byl slovenský student (nar. se 1896) a nadějný literát. Nové Slovensko ztrácí v tomto vydavateli studentského časopisu Púček dobrého syna. Byl vyloučen z uherských škol, smýšlením blížil se naší mládeži sdružené kolem Klínu. Zúfajúci mysel — psal — môže ukojiť len nádej, že bez všetkých ťažkostí uskutočnia sa naše túžby. Daj Bože, aby tak bolo.« — Časopis Čes. Musea ve svazku 4. letošního ročníku přinesl důležitou zprávu. Matěj Václav Kramerius nenarodil se v Klatovech r. 1759, nýbrž o šest let dříve; byl křtěn 12. února 1753 a dostal na křtu

jméno Matěj Valentin. Zmatek způsobil někdejší kaplan Klatovský, básník Václav Bendl jenž k jinému dítěti v matrice křtěnců (k Augustinovi Václavu, jenž dva měsíce po svém narození zemřel) připsal: »Dítětem tím narozen velký a znamenitý křisitel drahého pokladu našeho jazyka, totiž českého, jenž tehdáže jako v hrobě odpočíval a nikdy více neměl povznésti se ku bývalé slávě.« Omyl zjistil inž. Julius Wisinger. —

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Několik autorů. V těchto dnech koloval novinami vtip: — Básníte? — Naopak, píšu válečné písničky. — Neuveřejním: Beze slova a další. — **Prof. Z.** Verše jsou tvrdé. — Pan **R. G.** Dvě stránky veršů, a redaktor má Vám uchovávat rukopis? — **Přílepy.** Neuveřejním. — **Vatra na horách.** Věnování s obsahem básně mohlo by budit jiný dojem, nežli si přejete. — **J. L.** Nemohu najít chuti ani v těch 3 znělkách. — **Saza.** Verše víc vyčtené než prožité. — **Břetislav Hladký.** Nelze. — **W. Esperanto.** Nepoužiju, ale mohl jsem to číst s jakýmsi aspoň uspokojením. — Š. Thackeray říkal: »Nestačí psáti tak, aby většina čtenářů ti rozuměla; piš tak, aby byla vyloučena veškerá možnost, že by ti jen jediný čtenář neporozuměl.« Alegorie a podobné jinotaje patří do Persie, do Číny a vůbec tam, kde není občanů, kde otroci musejí zahalovat své myšlenky. — **M K N.** Když jsem nenašel nic ve verších, začal jsem číst prosu Zlatý květ. Začátek zní: »Borovice byly kalenou ocelí pohlazeny, jakmile vyrazily z načechraného kapradí. Rozběhly se dlouze, dlouze. A daleko nahoře zatékala do jejich mladých hlav modř blankytu. Jen datel zoufale zasténal, třikrát klovl v koru a uletěl. Z dálky jeho hlas zněl mukou a zneklidňoval. Vyšli jsme hledat Zlatý květ.« Přeji Vám, abyste ho našel, ale pochopte, že jsem dál čísti nemohl. Viděl jste někdy borovice růst z kapradí? Kdo je pohladil kalenou ocelí? Dlouze, dlouze se rozběhnout je představa, které nerozumím, a běhající borovice jsou v české zemi poněkud nezvyklý zjev.

Nákladem družstva Pokrok, spol. s r. obm. - Tiskem knihtiskárny »Práva Lidu« (J. Skalák a spol.), Praha.

Neocenitelné pro vojíny v poli!
MUDRA FOUSTKY
ČAJ s CALABRIÍ,
TURECKÁ ČERNÁ KÁVA,
HOTOVÁ BÍLÁ KÁVA,
V KOSTCE
JSOU
UZNANĚ NEJLEPŠÍ VÝROBKY
CALABRIA TOVÁRNA POŽIVATIN SPOL. S R.O.
KROČEHLAVY U KLADNA

ROČNÍK I. V PRAZE 3. PROSINCE 1915. ČÍSLO 10.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

MAGDA BÍLÁ:

PODZIMNÍ MELODIE.

Ta louka rovná, pokosená,
šeď svoji vlhkou měkce vkládá
pod dřímající kupy sena,
v nichž hrstka pozdních květu svadá;
a velké slunce, v mlhy jdoucí,
se na zem ztichlou vlídně dívá,
před chladem noci květy mroucí
když zlatou rouškou záře skrývá. — —

Proč moje slunce, zapadnuvši
kams v neurčitou dálku žití,
na květy snů mých povadnuvší
na rozloučenou nezasvítí? —
Na rozloučenou nezasvítí,
před chladem nocí neochrání?
Snad jinde život nově vznítí —
mým snům dá s bohem v umírání.

★

DVOJÍ VÝKLAD.

»Své všechny přátele ty uzříš umírat!«
Snu výklad pochmurný; stem švihů odměněn
byl moudrý vykladač Harunem Rašidem.
»Ty všechny přežiješ a nad vším zvítězíš!«
děl věštec moudřejší. A kalif zaplesal.
Sto lesklých dukátů si věštec odnášel! . . .
»Hle, pravda jediná jak různě působí —«
nám řekli ve škole a vážně dodali:
»Co chytrost dokáže, zde, děti, vidíte.« —

Mne hrůza pojala a pocit zničení:
můj pohled v žití pad — a nesním?
neblouzním?
Své všechny přátele já vidím umírat!
Své mládí, zdraví své a v štěstí naděje,
i sílu k zápasu, i víru v člověka
jsem zřela skonávat . . . Já přijdu naposled;
jak Harun Rašid kdys! — —
Leč náhle zajásám:
»Já všechno přežila — tož nad vším
zvítězím!« —
Co chytrost dokáže, zde, děti, vidíte!

AVO BURTOV:

KOBEREC.

Profesor * , lékařská veličina prvního řádu, na něhož nejmladší ošetřovatelka, sestra Anděla, bezděčně vzpomínala při každém křížku svých modlitbiček (bylť starý profesor bůh-otec žákům, spasitel nemocným a duch svatý vědě), odevzdával v den své sedmdesátky městu, jež byl proslavil, nadační dům s bohatým fondem. Pěkné, prostorné stavení uprostřed vzrostlé zabrádky mělo: dvanáct zařízených pokojíků, určených snaživým nemajetným posluchačům mediciny (s každým spojeno bylo slušné stipendium), asyl pro opuštěné ubožáky, stížené trvalými neduhy, a lékárnu chudých.

Členové děkovných deputací shostili se už svých slavnostních proslovů — hlavními jejich složkami byly: obdiv, nehynoucí vděčnost, zářivý příklad, šlechetnost, obětavost, humanita, bol a karbol — a svlažovali ústa, vyschlá tremou, znamenitými víny, jež se za leta, samé to dary, nastřádaly ve sklepě střídmého jubilanta; starý pán je nyní štědře rozléval do sklínek, cinkajících při veselé, improvisované snídani.

Zraky deputací, dříve poněkud ostýchavé, počaly se rozhlížet se zájmem a zvědavostí profesorovou pracovnou, zastávající ve skrovném jeho bytě též povinnost salonku a jídelny. Četné skříně s vysouvacími deskami a mléčným zasklením nevydávaly pohledům svého obsahu, zbývalo tedy málo: něco fotografií po stěnách, vzorně urovnaný psací pult, koš s rudými pelargoniemi, několik stolků různé výšky, pokrytých nyní bílými ubrousky a snídaní. Židle jevily, že byly sem pro neobvyklý počet návštěvníků povolány ze všech místností: proutěné z malé čekárny, kožené z ordinačního pokoje, ty s čisťounkými pracími povlaky z ložnice, dvě vydrhnuté stolice z kuchyně; hnědé, leštěné, patřily nejspíše do pracovny; nezapřely příbuznosti s ostatním jejím nábytkem; a též dvě plyšová křesla hlásila se k úzké, dlouhé pohovce s nízkým lenochem. Nad pohovkou, před níž se roztahovala medvědí kůže, visel dosti veliký, ošumělý koberec, jenž ze všech těch prostinkých předmětů vlastně nejvíce bil do očí, neboť nic nevysvětlovalo, proč je tak čestně umístěn. Byl to obyčejný koberec na podlahu s bordurou pestrých kdysi květů, zastaralého vzoru, nápadný

sám o sobě tím, že na hnědavé jeho půdě odrážela se široká, jakoby vydřená prouha ellipsovitého tvaru.

Několik hostů četlo si ve zracích, upřených na podivnou dekoraci, stejnou otázku, a jelikož starý pán právě byl vyšel do kuchyně, aby šedivé, buclaté slečně Pepičce něco připomenul, utvořila se před záhadným kobercem bezděčně malá skupina.

»Orientální to přece není...«

»Nu, na klinice onehdy nějaký arménský žid prodával...«

»Ano, prodával,« smál se mladý asistent. — »Ke mně přišel také. A ne a ne se dát odbýt! Byl bych jej musil jen znarkotisovat a pak vynést. Měl toho celý balík... to se ví, že samé »prima zboží«. A hned jak některý ten hadr rozložil, už na něj vlezl a ukazoval, jak se Turci modlí. Konečně jsem přece jeden koupil, ale potom se objevilo, proč jej žid přikrýval tureckou pobožností: koberec je samý mol...«

»Ani pomyšlení, že by tohle bylo orientální... Snad něco historického...«

»Nu, to by se i při vší skromnosti profesorově přece vědělo...«

»Cenu jistě má, sice by tu nevisel...«

»Nejspíše starožitnost...«

»I kdež!... Náš profesor nikdy na žádném koníčku nejezdil k antikvářům.«

»Ta vydřená ellipsa...?«

»Náhoda... To s hodnotou koberce sotva souvisí.«

»A já zas myslím, že právě ta vydřená prouha má nějaký význam...«

»Ba,« ozval se u skupiny zabrané do dohadů, žertovný hlas vrátivšího se profesora, lehce zbarvený pohnutím..., »ba, ta vydřená prouha má význam... aspoň pro mne! — — Jak vidím, kobereček vás velmi zajímá, a jistě, že nikoli svou krásou: naopak... Ale pro mne je to nejdrahocennější kousek mého inventáře...« A slavený lékař, jenž byl před několika hodinami odevzdal bližním svůj pulmilionový majetek, dodával s úsměvem, vlastním lidem jeho rázu:

»Ten kobereček mně svýma upracovanýma rukama po chvilkách robila moje matka v letech, kdy jsem studoval na fakultě. Byl pak nádherou mého chudičkého doktorského pokojíku... A onen kruhovitý pruh vydřel jsem melancholickými kroky já sám, chodě tupě dokola jako po kleci, ve smutné samotě svých ordinačních hodin, když jsem, ubohý neznámý začátečník, ztracený ve hlavním městě, déle než tři čtvrtě roku čekal na prvního pacienta.«

*

JAROSLAV NAUMAN:

ZEMĚTŘESENÍ.

Je letní odpůldne a slunce pálí.
Zapřažen k vozu stojí bědný koník,
na silnici, kde prach se líně válí.
Roj much se slét, aby mu na krev pronik.

Kuň stojí trpně a jen občas svalem
zatřese, když hmyz příliš drze bodá.
Roj odletí ve zmatku nenadálém,
však po chvíli zas na témž místě hlodá.

Toť obraz Země! napadá mi vždycky.
I ona hmyz svůj takto někdy střásá,
všekazum rovný hlodavý roj lidský.

Leč ani jí to vůbec platno není,
dál člověk-nezmar povrch její drásá,
i po nejhorším země otřesení.

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XVII. ŽIVOT V RYBÁŘSKÉ VESNICI NA CEYLONU.

Ačkoli přijali jsme nejen jednohlasně, nýbrž dvouhlasně myšlenku nevstoupit ještě do džunglí, ale vrátit se dříve na zkušenou do rybářské vesnice, přece doznávám, že plynulo to z nedostatku odvahy. Leč i mezi rybáři očekával nás život, který měli jsme bojovat na vlastní pěst, neboť naše peněžní prostředky byly až na několik rupií vyčerpány. (Poznámka redakce: 1 rupie = 1 kor. 60 hal.)

K večeru byli jsme tedy tam, odkud jsme vyšli.

I v této přímořské malé vesnici rybářské byla čtvrť, ve které se obchodovalo a kde cinkaly na pultech peníze, tedy to, čemu jsme se vyhýbali a co se vyhýbalo nám, bylo to prostředí, ve kterém nám nebylo možno se uchytit. Tedy ani zde nebylo místa pro náš domov. Rozhodli jsme se jíti dále po písčitém břehu moře, jejž stále olizovaly a jakoby bílými krajkami zdobily bílé pěny mořských vln. Neopomenuli jsme ovšem zabalit své obleky do uzlíčku a jíti nazí, neboť slunce nemělo tu té teploty a nehrozil nám nebezpečný úžeh, který velké procento lidí životem zaplatí. Také mohutné rostlinstvo palmové, které bez konce vroubí celé pobřeží, vrhalo stín na plochy jemného a horkého písku.

Konečně vyústila z pobřeží silnice, do loubí smaragdové zeleně a vedla do nové vesnice, zvané Alutgama, v jejíž bezprostřední blízkosti táhla se podle silnice i na pobřeží malá ves Bentota. Tvářnost života zůstávala stejná, což utvrdilo v nás názor, že marně bychom hledali místo, kde nevládnou peníze. Byl zde zase trh na ryby a lidé za vytěžené peníze kupovali rýži, zeleninu, koření a jiné životní potřeby. To budeme tedy musit činit i my, ale jak to

uděláme, bylo ještě u Boha! Naproti tomu příroda byla zde tak podivuhodná, že rozhodli jsme se zvolit toto místo za první své stanoviště.

V obyvatelstvu vesnice převládali tmavozlatí Singhalézci, kteří od kluků až po dospělé křičeli za námi: »Mahotmea kohe janavád?« (Později jsem poznal, že to znamená »Pane, kam jdete?«)

Když jsme dávali na jevo, že nerozumíme, přistoupil k nám jeden z nich a tázal se anglicky, kteroužto řeč ovládal jen málo lépe než my. Proto také snadněji mohli jsme se s ním dorozumívati. Ptali jsme se, je-li zde někde dům k bydlení, neboť přešli jsme již celou řadu staveníček v zelených houštinách ukrytých, jež se nám velice líbila.

Řekl nám, že je, kolik prý chceme platit?

Tato otázka byla ovšem zdrcující; cítil jsem, že je začátkem bídy, která nás za takových okolností může postihnout. Brzo obstupovali nás lidé, sbíhající se ze všech stran a zahrnovali nás otázkami. Někteří, zdálo se, byli zcela vážní lidé, jiní jen tak zevlovali, jiní si z nás i žerty tropili.

Při únavě po celodenních dojmech byli jsme takřka neschopni dorozumívati se jakkoli s domorodci, a snažili jsme se co možná jim uniknouti.

Ale bylo to těžké, neboť kam šli jsme my, tam šli oni. Obrátili jsme se tedy směrem k pobřeží mezi lid rybářský, který se nám zdál býti jednodušší a sympatičtější. Ale všichni nás u velikém křiku doprovázeli.

Z daleka slyšeli jsme dunění vln, které s velkým hřmotem na břeh dopadaly. Když jsme vyšli ze stinných zelených houštin, otevřelo se před námi jasné prostranství moře a nebe. Dva chumáče nahých rybářů tahaly právě za zpěvu sítě, opakujíce stále za sebou rytmicky: holá-la, holá-la — holá-la. Položili jsme své uzlíky se šatstvem na zem a vrhli jsme se na provazy, abychom rybářům přispěli svou pomocí.

Tímto způsobem chtěli jsme dát na jevo, že nejsme nějací angličtí cestovatelé, nýbrž že jsme zcela obyčejní lidé, kteří se chtějí také tímto způsobem živit, a že by se nám mohlo podařit státi se takto členy některé rybářské rodiny.

Tento první čin náš způsobil všeobecný podiv, u některých i strach, neboť přirozeně byli jsme proti všem jiným lidem neobyčejně bílí. Viděl jsem, že někteří hoši takřka leknutím odskočili. Ale hned zase všichni se k nám vraceli, neustávajíce se dívati nám udiveně do obličeje. Když jsme začali také tahat sítě, zpívajíce při tom stejně jako oni: ho-lá-la, budilo to všeobecnou veselost. Když sítě s početnou kořistí byly vytaženy, podal nám starý náčelník rybu, sice jako odměnu, ale také snad jako další akt pro obveselení obecenstva. Dotklo se nás to při vší veselosti nemile, neboť právě tato veselost byla nezvratným dokladem, že nedosáhli jsme vážně míněného účinku, že jim vlastně připadáme jako dva komedianti, ze kterých mají velkou jundu.

Byli bychom svrchovaně potřebovali již odpočinku, neboť nebyli jsme únavou schopni nic už podniknouti. Naznačili jsme tedy pohybem ruky, kde by bylo možno spáti. Nastala o tom velká debata domorodců, kteří se až mezi sebou pohádali. Zdálo se mi, že někteří chtěli by nás vzít k sobě, ale jiní, kteří trochu uměli anglicky, něco namítali, snad že pro nás, jako pro Evropany, není to místo dosti úctyhodné. Jeden z nich nás konečně vyzval, abychom ho následovali. Za řeči rybáři nakládali svá břemena velkých ryb na hlavu, aby je odnesli ještě z večera na trh do Alutgamy, kde je patrně očekávají kupci.

V malebných skupinách, ozářeni zapadajícím sluncem, mizeli ve smaragdově zelené husté vegetaci, ze které vyšli, když slunce zmizelo z obzoru. My byli dovedeni až k jednomu zděnému stavení, kterému říkali travelers-bangalo (turistické staveniště), kde za rupii mohli jsme oba přenocovati a něco k jídlu dostati. To nás úplně dorazilo, neboť zase šlo jen a jen o peníze. Bylo však již pozdě večer a nezbývalo nám než nechat ze sebe vyrazit rupii, která byla pro nás již velikou vzácností. Půjde-li to tak dále, nebudeme mít v několika dnech grešle. Bylo to zdrcující pomyšlení, tím více, že jsme v daleké cizině, že jsme si to jinak představovali a že nám nebude pomoci.

Přes velikou únavu probděl jsem takřka celou noc ve starostech o blízkou budoucnost. Také rachocení bubnů, zvuky nějakých klarinetů a hromadné výkřiky domorodců z blízké vzdálenosti, které trvaly celou noc, nedaly mi usnouti, neboť nemohl jsem si vysvětliti, co to asi znamená. Vše bylo tak cizí, pociťoval jsem nesmírnou vzdálenost svého domova. Ale na návrat nebylo lze pomýšleti. Proto s resignací hleděl jsem vstříc svému osudu a přítel také.

Časně z rána přišel k nám mladistvý Singhaléz, který několikrát po sobě opakoval každou větu (mluvil anglicky), abychom rozuměli, co povídá. Představil se po evropském způsobu jménem Silva a nabídl nám své služby k vyhledání obytného stavení.

Chtěli jsme mít domek, jako mají rybáři, že bychom si ho třeba i sami vystavěli. Ale on říkal, že je to »very béd« (moc špatné) a že rybáři jsou také »very béd« a vůbec všichni lidé že jsou »very béd«, tak že vlastně jen on jediný je very gút (moc hodný). Tak ostatně mluvil každý domorodec, přizpůsobuje se v mnohém evropským zvykům. K nám Evropanům chovali se s obzvláštní uctivostí, kdežto o rybářích, kteří nám byli sympatičtí, mluvili s opovržením a že je to »ló kóst« — nízká třída. Postupem času ovšem mohli jsme poznati, že kastovnictví (třídění lidí) vládne tu u veliké míře. Ani by mi tak nepřekáželo, že lidé třídí se dle náboženských příslušností, jako to, že hlavní rozdíly lidí spočívají ve větším nebo menším bohatství, že chudými lidmi se zcela opovrhuje, a že Evropané náležejí vždy k bohaté třídě lidí. Jim ani není myslitelno, že Evropan mohl by být nemajetný a že by se mohl stýkat s jiným domorodcem, leč nanejvýše s bohatým. Kdyby některý Evropan proti všemu zvyku stýkal se s chudými domorodci, nebo dokonce pojal za ženu domorodkyni, vylučují ho Evropané sami ze své společnosti. Vůbec jsou tu s kastovnického hlediska poměry trapné a nedemokratické až běda. To právě bylo příčinou, proč naše postavení nabývalo rázu krajně choulostivého, neboť my jsme Evropané bez peněz a jeli jsme hledat přirozený, prostý lid, nikoliv dívat se a přátelit se v tak daleké cizině s Evropany, před nimiž jsme z domova prchali. My právě jeli jsme do světa hledat prostředí neporušené přírody, kterého není v Evropě samé.

LADISLAV QUIS.

V.

Z listu 26. září 1904: »— — mně se zdá, že to, co tu jest, je bez záchrany ztraceno. Že ta celá naše společnost, jak se na ni z povzdálí a ze své samoty dívám, je samý hnis a hnus, a jediná methoda: řezat, pálit dle formule, quod ferrum nòn sanat, ignis sanat. Tedy »mečem a ohněm«. Ale poněvadž to vše již příliš zastaralé, již příliš rozežrané, poněvadž to již téměř úplná hniloba, myslím, že ten meč to nezachrání a to pálení již pranic neprospěje tomu, co po mém soudu již ztraceno, a že jen úplným zničením nákazy lze zachrániti, co snad přes vše tu zbývá ještě zdravého, neb aspoň zárodky toho. Ach, můj milý, historie se u nás opakuje. Po vzplanutí (husitské války, 1848, leta šedesátá), ochabnutí, živly sobecké nabývají vrchu, z toho demoralisace, depravace, rozklad a konec (1432, 1620, 1852... c. gr. in inf.) To zdá se již osudem našeho ubohého národa. Nejvíce mne, jako současníka, hněte, vidím-li, jak neschopnost, nesvědomitost a hloupost s nepoctivostí zmocňují se u nás vždy vůdčích úloh. Tak to chodí od nejmenší vsi až nahoru. Před několika lety zvolili si v blízké odtud vsi Labětíně starostou největšího hlupáka z celé obce. Ptal jsem se u tamějšího sedláka, proč tak udělali. A on na to: Chytrý by nás kuniroval. — Nad tím možno se zamysliti. Je-li voličstvo takové, jací mohou býti zvolenci?«

Z listu 22. prosince 1905: »Na přesrok přece dojde k vydávání kritik, referátů, literárních úvah a vzpomínek Nerudových, k nimž nyní již téměř rok snáším materiál. Tu teprve vidím — ač jsem po dlouhá léta Nerudovi byl tak blízký — jakou ohromnou a plodnou práci vykonal jako referent divadelní a kritik! Však uvidíte! Neruda stoupá, jako všichni velikáni, čím víc se vzdalujeme od něho... Ničím jiným teď se nezaměstnávám než jím, byl by to hřích, věci ty nesebrat. Pak teprv bude možno napsat jeho životopis — a to ještě lépe sečkat, až se shledá jeho korespondence.«

Z listu 24. prosince 1906: »Přijměte tady, na důkaz dobré vůle, zatím I. díl 2. vydání Havlíčkových spisů, II. díl vám zašlu, až vyjde. Posílám toho Havlíčka právě jen vám a nikomu jinému. Vám, který jste 1. jeho vydání tak uvítal a měl pro mne před veřejností naší taková srdečná slova, jichž jsem neslyšel od nikoho, leda kdysi od svého nezapomenutelného Jana Nerudy. — — Co ten pan Procházka píše ve Zvonu (o kritických spisech Nerudových), s tím namnoze nesouhlasím. Zejména bolí mne velmi výčitka, kterou mu činí, jako by byl býval strannickým, zvlášť proti Jeřábkovi. Doklady, jež uvádí, jsou neúplné. Jak pak psal Neruda o »Služebníku svého pána«, jak o »Synu člověka«! Nad stranictví byl Neruda povýšen. Také opětovný výrok, že byl Neruda jako kritik již opotřebován a že byl čas, že roku 1880 odstoupil, jest zcela neoprávněný. A že nebyl důsledný a soustavný! Pan P. prostě nezná tehdejších poměrů, nezná vývoj, nezná Nerudu a neví, neb nechce vědět, co je být divadelním referentem a n. b. referentem v různých listech a dobách. — Psát ovšem proti článku nebudu, odporuje to mé celé povaze. Myslím, že vydané dílo bude mluvit za Nerudu a že i tu budou uznány nejen jeho neskonalé zásluhy, ale i jeho genius a jeho láska.«

Z listu 19. června 1907: »Děkuji vám za srdečná vaše slova, jakých, vím to, se mi již odnikud nedostane. (Psal jsem mu za nový díl Nerudových kritických spisů.) Kdepak za takovou »nádenickou« prácí! Nu, za jejich vděk to nedělám. Ještě že mi ten onen a myslím, že vlastně jen jeden kdysi řekl, abych toho nechal a psal raději něco původního. Neodpověděl jsem na to, ale vám to řeknu, co jsem si myslil: lépe vydávati Havlíčka, Nerudu a j., než své věci, když nejsou lepší neb aspoň rovnocenné. Advokacie za několik let musí zabít poetu. To věčné štvaní, ty věčné starosti o kapsu neb o »čest« jiných, ta zodpovědnost atd. atd. — večer, kdy bych mohl pracovat, jsem tak uštván, tak vyčerpán, tak naplněn hnusem, že prostě na nějaké tvoření nemohu pomýšleti! A proto od desíti a více let vydávám práce jiných, shledávám membra disiecta a hledím životu a budoucím zachovati, co se zachovati dá. Tomu obětoval jsem po ta léta každý den, vlastně lépe každou noc. Pracuji jen při lampě tak do ½11., do 11. večer. A Nerudovi, nejdražšímu příteli svému, jsem tím byl povinen. —«

Z listu 10. března 1908. »Věřte mi, býval jsem kdysi velikým optimistou a bráním se tomu, bych se v stáří nestal pessimistou a neotrávil si duši — ale jak se ubrániti, když vidím tu psí rvačku o hubenou kost, když slyším ty věštby a rozumy našich augurů. Je to krise těžké horečky nebo to snad agonie? — —

Ano, kdybych byl ještě mlád a měl svou tehdejší energii, mlátil bych do toho i když bych věděl, že je to marno! Ale teď mne již opustila všecka bojovnost. A

Beim Teufel ist der Spiritus,
das Phlegma ist geblieben. — —

A nyní mne dávno mnou tušený, ale přece nenadálý konec přítele z mládí, Svatopluka Čecha, zasáhl přímo v srdce... Kdyby chudák viděl ty komedie, jež s ním vyvádějí po jeho smrti, když jim již nemůže utéci, když se nemůže bránit, nemůže protestovat! A kdyby viděl, jak se mu ti různí lidé a lidičky věší na šosy, aby je povytáhl kousek výš, by je bylo viděti!...

Od Sylvestra jsem nevytáhl paty z domu. Jak z Brixenu napsal Havlíček: »Pro pořádného člověka, který si nechce boty zamazat, jest nyní čas sedět doma.« A já se chci počítat mezi ty pořádné —«

Z listu 24. července 1908: »Kam postavit Nerudu, kam Čecha — nepokrytě: po mém náhledu jdou za sebou, jak jsem zde je napsal. Neruda měl snad méně obrazotvornosti a byl též jako poeta méně plodným než Čech, ale jeho Ballady, jeho Prosté motivy a snad i Písně kosmické budou státi vždy v nejprvnější řadě českého básnictví — a nejen českého, vždyť jsou to věci světové. O feuilletonech Nerudových ovšem není sporu. — Ale v epické poesii v novější literatuře ovšem Čech zase jest initiatorem. Co bylo před ním? Ale mimo beletrii nelze již Nerudu a Čecha porovnávat. Tu fráze — dříve bezmyšlenkovitě opětovaná, že Neruda je zakladatelem naší soudobé literatury — dnes, kdy ho lépe poznáváme, přestává být frází a přestane jí být docela, až bude všeobecně známo celé jeho dílo kritické. Napsal jsem nedávno kdesi, že jako Jungmann byl buditelem vrátiv nám naši řeč, jako Palacký vzbudil v nás pohaslé vědomí historické, jako Havlíček probudil nás politicky, že Neruda jest buditelem naším kulturním. On ukázal nám, jak jest jinde, a vytknul hned při prvém vystoupení (Obrazy Života 1859), kam žádá, bychom dospěli.

Myslím tedy, že byl Neruda naším největším spisovatelem a největším mužem druhé polovice XIX. věku a že, jest-li se to nenahlíží ještě dnes, uzná se to dříve nebo později na jisto. —

A teď ještě dovolte, bych vám sdělil novinu o sobě. Po 35 letech nedobrovolné a trapné služby Themidě, vzdávám se konečně nenáviděné advokacie, bídné té otročiny, jež mi zkazila nejlepší léta, a odcházím dvaašedesátiletý na zasloužený odpočinek — arci že bez pense.«

Z listu 10. října 1908: »Konečně za mnou leží ta ubohá minulost v mlhách tam někde na obzoru a vzpomínám na ni jen nerad jako na těžký dusný sen. Konečně volný! Ale po jakých obětech! Ta minulost pohltila nejkrásnější, nejmužnější leta mého života. Teď probírám se jako z mrákot a zvolna zase navracím se tam, odkud jsem vyšel před pětatřiceti lety. Ale vyšeď jako mladík, vracím se tam jako umdlený stařec a bojím se, že již příliš pozdě.«

—by—

*

UMĚLECKÉ POKLADY ČECH.

(»Umělecké poklady Čech«, řídí dr. Zd. Wirth, vydává J. Štenc v Praze. Dva ročníky, I a II., od října 1912 počínaje do srpna 1914; 242 tabulí, kromě ilustrací a plánů v textu, jejž napsali K. Buchtele, dr. V. Birnbaum, dr. J. Dobiáš, dr. K. Guth, Kamil Hilbert, dr. V. Chaloupecký, P. Janák, dr. F. X. Jiřík, dr. V. Kramář, dr. A. Matějček, J. Pečírka, St. Sochor, dr. E. Šimek, dr. V. V. Štech, dr. Zd. Wirth; francouzský překlad textu péčí F. Žákavce. Sešit po K 1.80.)

Troglodyt, který těchto časů rozkotává staleté dílo kulturního člověka (a nebydlí ani ve své jeskyni, ale tak skoro v srdci každého z nás! —) po-

bořil už lecco i z českého díla osvětného. Z prvních obětí jeho kamenného mlatu jsou Štencovy Umělecké poklady Čech, které přes počáteční chlad a nevšímavost domácího obecenstva (a kajme se. i publicistiky!) začínaly se pevně a jistě rozrůstat v důležitý literárně umělecký podnik. Vystoupily v podzimku 1912 prvním sešitem, jenž na ráz výborem svého obrazového materiálu, důkladností a vědeckostí svého výkladu slovného, způsobem reprodukce a veškerou vnější úpravou ukázal, že je tu pro nás připraveno dílo velmi pořádné, dobře založené, pevně chtěné, schopně prováděné, slovem dílo, které českému světu kulturnímu mnoho nejen slibovalo, ale i dávalo.

Toto dílo dnes leží povaleno, dovršivši za velkých svízelů druhý ročník, skončený už ve vysokých plamenech evropského požáru. Dva sloupy velké stavby pokáceny, sotva byly postaveny, redaktor žije kdesi v zákopě, ustaraný vydavatel bloudí ztichlými prázdnými síněmi svého ještě včera rušného, veselého závodu — nezbývá dnes, než čekat dychtivě, až zítra zas dýmy požáru prorazí boží slunce, a mezi tolikerými nově zdvihlými pracemi zas objeví se i vzkříšené Poklady. Zatím však bylo by nalehavě žádoucno, aby přátelé umění zbylí doma dnes si povšímli vydaných dvou ročníkův a umožnili obětavému vydavateli pustit se s nezlomnou odvahou i chutí do dalšího díla — zítra. Přicházejí Vánoce — —

*

Jakým dílem měly být Poklady? Redaktor, jeho spolupracovnická družina i vydavatel představovali si je as tak:

Domácí přítel umění, český literát, český badatel v dějinách umění, ale s nimi i sám český umělec, tím spíš pak český učitel a mládež nemají dosud, kde by se dobře poučili a vlastním názorem přesvědčili o tom, co vlastně je v Čechách cenného v umění výtvarném. Co měli dosud v rukou, je kusé, roztroušené, zastaralé nebo reprodukované nedostatečným způsobem starých časů, nebo vybírané se vkusem pochybným, ne-li dokonce zlovolným. Je tu sic i novodobý podník. »Soupis památek«, vydávaný Českou akademií — kdo však může a umí čerpat s prospěchem, bez přílišné lopoty a ztráty času z tohoto Soupisu poučení a vzdělání, jichž potřebuje? Soupis — toť vlastně skladiště, kam svezeno všecko, co kde se dálo, pro velikou třídivou a zpracovatelskou činnost budoucí doby; vedle vzácných děl tuctovosti, bezvýznamné věci vedle význačných, pravé spolu s nepravými, živoucí vedle mrtvého harahurdí a pouhé starožitné veteše. Jistě je Soupis podnikem velmi důležitým i potřebným, jehož teprv budoucí doba cele ocení, ale užitečný je vlastně jen v ruce znalcově a kritického odborníka — jen ti se mohou orientovat v tom ohromném skladě umění poloumění, pauměni v Čechách. Ale všichni ostatní potřebují výboru odtud; jim je žádoucno dát před oči jen díla umělecky cenná nebo významná v dějinách výtvarných, vést je velikým skladištěm bezpečně, s jistým vkusem, soustavně, ale i zajímavě, při tom provázet díla vybraná výkladem solidním, založeným na dobrém vědění a řízeným jednotou celkového názoru. Tyto výklady ať stojí na výši dnešního badání umělecko-historického, ať obsáhnou a shrnutě i jednotně zpracují všecku dosavadní rozptýlenou, nestejnorodou literaturu odbornou. Dílo samo pak buď vydáno tak, jak přikazuje vážnost úlohy a čest velkého podniku i pracovníků nejen vůči domovině, nýbrž i naproti cizině.

Šlo tedy původcům myšlenky Pokladů zkrátka o to, podat Čechům i cizině kritický, soustavný, jednotně ideou zvládnutý, ujasněný výbor z nejvýznamnějších děl všeho umění v Čechách od provopočátků domácí kultury až do konce věku 19., vylučuje zásadně výtvory umělců žijících; tedy jakýs užší inventář pravého umění, skutečného uměleckého bohatství země, pozorně s přísným vkusem a přísnou znalostí odlišeného, od polo-umění a lžiumění, neblahého dědictví věků. Dokonce pak nesměl a nemohl to být pouhý pelmel z laciných a mnoho zvandrovalých starých obrázků, jen tak nějak šikovně »na moderno« obálkou vystrojený, jak bývá chvalným způsobem čilých nakladatelů tu i jinde . . .

*

Jak dostála družina Pokladů své úloze?

O tom definitivně se vyslovit při díle tak brzy, byť ne na dlouho, přerušeném, mohlo by být choulostivo i pro pracovníky a dílo — i pro reputaci samého pana posuzovatele. Prozatímní úsudek tedy: můžeme být na ty časy spokojeni.

Oba vydané ročníky Pokladů podávají skoro půl třetího sta velkých obrazů, kromě množství drobnějších illustrací a plánů v textu; v tomto bohatém materiále obrazovém jsou zastoupeny všecky obory umělecké práce výtvarnické (architektura, malířství, sochařství, drobné a užité umění, dnes zahrnované ne dosti šťastně a dosti přesně slovem »umělecký průmysl« nebo »umělecké řemeslo« — vedle toho i ojedinělé ukázky tvůrčí práce lidové.) Výbor obsáhl víc než tisíciletí; jednotlivá umělecky význačná století i umělecké slohy jsou úměrně, počtem i volbou ukázek dobře charakterisovány; ve volbě ukázek znát bezpečný, sebou jistý umělecký vkus vedle odbornické znalosti vědecké; kromě předmětů široce známých je tu dlouhá řada věcí méně známých, ba namnoze neznámých (zejména výtvorů roztroušených leckde v zapadlých končinách venkova, odkud vyvádí je pořadatelstvo mnohdy zrovna svítící leskem!); pohledy na vybrané objekty provedeny jsou se vším umem moderní fotografie, která leckdy i ze starého snímku kolik desetiletí na zad uměla vyčarovat obraz zcela nový; reprodukce jsou napořád velmi dobré, uváží-li se, že jde o pouhou, bezpodtiskovou autotypii. Texty výkladů — to jsou vlastně malé, velmi hustě sestředěné monografie, kde dobří, věcně látku ovládající odborníci zpracovali všecku bezmála starší literaturu, domácí i cizí; se zřetelem na čtenáře neodborníka jsou tu napořád skoro jen podávány konečné výsledky odborného zkoumání historicky uměleckého, beze svízelů odbornického dokazování, což pro dílo úplně postačí zejména, když zpracování je vskutku solidní a objektivné. Dobrým doplňkem výkladů je vytčení příslušné literatury — věc dobrá pro toho, kdo by na vlastní vrub chtěl zevrubněji obírat se tím oním uměleckým výtvorem.

Byla to jistě práce velmi svízelná a páravá, pořídit i tento obrazový výbor i tento sytý, bohatý slovný doprovod; zejména tento text vzbuzuje místy přímo velmi uctivý respekt k mužům, kteří s takovým sebezapřením dovedli svou práci krušně-pomalou podat na tak drobných prostorech — bývá u nás oblíbeným zvykem čtenářským, nevážit si valně soustředěné práce duševní, podávající výsledky úsilí třeba celého roku na několika stránečkách — a naproti tomu otvírat ústa obdivným úžasem nad produkcí obyčejného žvanila, který za 24 hodin natlachá z ničeho nic coram publico tlustou knihu o půl tisíci stran. Obávám se velmi, že pilní, skromní původcové textových kvintesencí k Pokladům budou v Čechách také podzíráni, že se takové práce dají pořídit na růžku kavárenského stolku mezi černou a cigaretou. Zatím však — jen ten, kdo pokoušel se kdy sám o něco podobného, může odhadnout, jaká suma práce, času a duševního sebespalování je v takových na pohled drobných, skrovných kapitolkách.

Ke zřetelům, jež vedly pořadatele v první řadě (zřetel na domov, t. j. na domácího laického přítele umění, snaha umožnit soustavný přehled českému badateli, úsilí podat i literatuře domácí první kritický, ucelený výbor soudobé a sourodé, národně česky uvědomělé tvorby výtvarné) přistoupil však ještě vážný zřetel na c i z i n u. K tomu bylo třeba odhodlat se k přídavku Pokladů, francouzskému překladu textu (leckdy ještě sestředěnějšímu zpracování) — břemeni to jistě značnému po stránce duševní (nesl je hlavně profesor Fr. Ž á k a v e c, pokud jsem uměl posoudit, poctivě a spolehlivě), i po stránce nákladové. Cizině mělo být nejprv ukázáno konečně jednou pořádným souborem, co opravdového, jadrného uměleckého bohatství je v zemích českých, badatelsky i pouze turisticky tolik přezíraných; mělo jí být na základě bohaté, vybrané látky přesvědčivě dovozeno, že od mnoha set let žije v těchto zemích národ kulturně a zvláště umělecky značně vyspělý který tím právě tedy dovozuje i své spravedlivé nároky politické a národnostní; a vyložit jí, že tento národ nebyl jen pouhým neplodným kupcem tvůrčí práce národův ostatních, nýbrž i sám vlastní tvorbou činně súčastnil se nastřádání uměleckého bohatství na své půdě, i platně rozmnožil obecný majetek umělecký všeho vzdělaného lidstva.

Všecky ty zřetele bylo třeba zachovávat souměrně a s klidem objektivnosti, bez něhož i vážná publikace uprostřed národa národnostně velmi vznětlivého a předrážděného snadno by se byla mohla změnit v nekritické hosana domácí práci dle staré písničky: Co je české, to je hezké! S uspokojením lze povědět, že se tak nestalo. Pořadatelstvo, snad i za cenu že se mu vytkne chlad k domácí produkci, umělo k umění českému zachovat rozumný věcný klid s nímž spojen je opravdový, vytříbený a povýšený vkus. Ten vkus umělecký je bezpečným, všude přítomným průvodcem celého díla (dva tři listy snad vyjímaje); vidět od prvního sešitu do posledního, že souboru nepořádal pouhý, suchý, neživotný vědec o umění, ale člověk, který opravdu uměleckou krásu cítí i chápe. (Povím na závěrku, co mi na pořadateli a díle přes to ještě chybí ve vztahu jejich ke kráse a umění; to souvisí s mým odchylným názorem na umění, jeho úkon ve velikém dění světovém, na jeho vztah k životu — názory ty vyložil jsem obšírněji v loňských »Besedách Času«.)

•

Ač dílo bylo myšleno jen jako kritický soubor nejvýznačnějších uměleckých bohemik (ať vzniklých zde, z ruky domácího nebo cizího výtvarníka, ať sem jen zanesených odjinud průběhem věkův) a jakkoli tedy nebylo záměrem vypracovat nějaké dějiny umění v Čechách, nebo aspoň dějiny českého umění v užším smyslu — přes to Poklady už nyní, v pouhých dvou ročnících prozrazují zřetelně, že by přec rády učinily něco i v těchto směrech. Pozornějšímu probírateli listů zřetelně objeví se rysy jakéhosi systému, a to ještě určitěji, když si zruší pestrý pořad jejich, zdánlivý chaos dob, slohův, uměleckých oborů se skoky z věku desátého do dvacátého — a srovná si je už nyní p o ř a d e m č a s o v ý m. Zmatek pestroty a zdánlivé chaotičnosti výběru najednou ustoupí pevným liniím vůdčích myšlenek, v určité sevřenosti a vzájemné spiatosti objeví se doby umělecky plné a bohaté; dle počtu listů jim věnovaných už nyní lze přibližně zvážit důraz a hodnocení, které jim dává pořadatelstvo proti dobám jiným; vystavují na jev zvláštní slohové i dobové sklony a záliby redakce. Tím vším počnou se zjevovat jistá díla jako zřejmě pokládaná za vrcholy, odkud pak světlo kritického soudu rozbíhá se na díla jiná, jež tudy zhusta najednou se zdají být čtenáři souzena jinak, než byl zvykl. Uvádím tu pro příklad gotiku a barok.

Začne-li čtenář, takto si srovnaje svůj soubor dle věků, na to číst příslušné kapitoly výkladové, zjeví se, že články zdánlivě nesouvislé a osamocené jsou vlastně monografiemi těsně sešitými nití téhož společného názoru, že z nich vybíhají osnovné linie, vlastně společné celé spolupracovnické družině. Úvod k textu také pérem redaktora Dra Zdeňka Wirtha vytýká tuto jednotu názoruv a mluví zde výslovně o g e n e r a c i, která Poklady vypracovala.

To je okolnost velmi významná, která dílu dává důležitost. Právě to, že zde běží o generaci, o názor její nejen na umění v Čechách, ale samozřejmě na umění vůbec, ponouká mne, abych v tomto posudku aspoň zběžně pověděl svůj vlastní názor na české umění a na vývoj veškeré umělecké práce, tedy ne pouze české, v této zemi. Tento názor je odchylný, poněvadž celý můj poměr k umění je zásadně a bytostně jiný, než jej mají a vyslovují jiní. Neuvádím ho snad z nějakého ješitného separatismu ideji, který honosivě si libuje v tom, že jsou docela jiné, než má celý svět ostatní (naopak, ukáži jednou, že moje názory mají paralely právě v názorech řady samých umělců výtvarných, jenže jsem se pokusil je ujednotit a dál domyslit) — děje se tak ze vnitřné potřeby promluvit tam právě, kde vyslovuje se celá generace. To není příležitost každodenní. Všichni, tuším, hledáme p r a v d u o této otázce, všichni chceme přijít na kloub té tajemné, záhadné věci: umění, dopátrat se nějakého uspokojivého, byť subjektivního (a nutně jen subjektivního) vysvětlení o smyslu, účelu, úkonu umění mezi lidmi, o jeho významu pro život

a práci všelidskou. A tu myslím, že každý, kdo kus nového světla, jinou *facettu* zahlédl a poznal na tomto záhadném zjevu dění světového, je vlastně *povinen* povědět to druhým hledajícím pravdu. (Dokončení.)

SVOBODŮV ROMÁN O VALÍCÍCH SE VLNÁCH ČILI ŽIVOTNÍ LEŽ, OSUD, SVOBODNÁ VŮLE A JINÉ VĚCI.

(F. X. Svoboda: *Vlna za vlnou se valí.* Román. J. R. Vilímek. K 4.50.)

Svobodovi s přibývajícími léty přibývá také chtivosti po zvláštních a nesnadných úkolech psychologických. Lidská duše a lidský osud jsou u něho představou husté, zmotané sítě a každou tu hustou, zmotanou síť rád by tak rozložil před sebou, aby rozeznával jasně i nejtenčí, nejzáhadnější nitky a jejich celkové spojení. Čím je síť zmotanější a čím víc ji cuchá příboj života, tím víc ho vábí. Chce se vyrovnat onomu svému radovi Hulešovi, jenž má přímo svatokrádežné náklonnosti: »vidí i na prsty kohosi tajemného, jenž hravě spřádá milliony vlakének.« A tedy vybásnil si do románu (psaného r. 1912) »Vlna za vlnou se valí« podivný, mocně napínavý příběh dvaadvacítiletého mladého muže, nedostudovaného gymnasisty Jiřího Kvíčaly, kde pokusil se vylíčit několikam siční hrozný niterný zápas mezi pravdou a lží.

Nestane se zprvu nic víc, nežli že Kvíčala, člověk bez domova, rodičů, rádce, setká se na lávce Novoměstského parku s Mařkou Vaněčkovou, švadlenou, dcerou ovdovělého zlatníka, a že při seznamování udělá jí ze sebe kandidáta profesury. Dívka zamiluje se do domnělého hrdiny, jenž přes nepřízeň okolností propracoval se k vysokému cíli, mladý muž zamiluje se do hodné, pravdivé dívky, která se mu blíží s úctou a žasem, a mezi oběma rozvíjí se pořád dále Kvíčalova původní lež o profesuře. Dojde vskutku k sňatku a manželství, a Kvíčala, jenž si náhodnou cizí pomocí sežene kancelářské místo v Sudově nakladatelství, udržuje doma zdání, že je suplentem na smíchovském gymnasiu. Prožije děsné rozčilené chvíle při různých nezbytných nebezpečích prozrazení, zmítá se stále bezvýsledně mezi lhářskou vytrvalostí a touhou, aby svalil se sebe dusivé břímě klamu, a nejhorší konce nastanou, když přijde o své místo a neví, jak si opatřit předstíraný měsíční plat suplentský. Chodí po neznámých majetných lidech a láká z nich peníze rozličnými podvodnými záminkami. Vypůjčuje si od bývalé své kolegyně z nakladatelství a oplácí jí bankovkami, jež ukradne své někdejší bytné vdově Peškové z modlitební knihy. Až posléze smyslí si velkou loupež v Umělecko-průmyslovém museu, dá se tam zavřít na noc, je přepaden hlídačem, ubodá jej a sám se pak oběsí v besídce musejní zahrady.

Pražan Eugen Loewenstein vydal před rokem u Kurta Wolffa dlouhou řadu kapitol »Nervöse Leute« (Gedanken eines Laien). Vyvozuje tam rozšířenou dnešní nervósu ze základní štvavé nespokojenosti, již pronásleduje člověka pocit nižší vlastní hodnoty (Minderwertigkeitsgefühl) v tom či onom druhu, a rozvádí i sleduje věc na rozsáhlém množství jednotlivých společenských zjevů; nervózní »lhář« je mezi předními, ovšem pojatý proti Svobodovi s poměrnou skrovností a neškodností. Román Svobodův jakoby byl obšírnou a podrobnou pathologickou studií k vývodům Loewensteinovým, studií o případě nad jiné důrazném a význačném tragickými krajnostmi: nepřekonatelné záchvaty lhavé manie pod nátlakem vyzývavé, vzdorné vychytralosti, mučednické měsíce smrtelných vysilujících strachů, prchavé a měnivé návaly šílené, slepé radosti nad okamžitým překonáním výhrůžných nesnází, bezesné noci, divoké fantazie vzbouřeného mozku, zoufalé pobíhání s místa na místo. V románě Svobodově není však jen to a nikoli nadarmo připomíná opět a opět Dostojevského »Zločin a trest«, takže v některých odstavcích nemáme před sebou již Jiřího Kvíčaly, nýbrž Raskolnikova. Jako Raskolnikov Kvíčala obsahuje v sobě svrchovaný typ národní a nikde jinde nežli v našem prostředí nebyl by mohl vzniknout v té podobě: jeho popuzující pocit hanbivé menší hodnoty byl již v Sovových »Výpravách chudých« drážďivým vznětem životním jakožto obecný úděl český a jeho vrozená schopnost, jeho obratnost v rychlých chlubných a sebepovyšujících smyšlenkách mohla by být desaterým způsobem doložena z našich obecných národních hříchů a zlozvyků. Nebo ještě lépe nežli vedle Raskolnikova mohl by Kvíčala stát vedle příbuzného lhavého fantasty z malého národa, — vedle Ibsenova Peera Gynta.

Psychologicky a literárně provedl Svoboda svůj předmět s mistrovstvím, kterému sotva kdo by mohl odepřít uznání, a kdybychom měli nějakou hojnější tvorbu románu psychologického, Svobodovy »Valící se vlny« musily by být jmenovány mezi jejími nejlepšími ukázkami. Ačkoli Jiří Kvíčala od počátku do posledka dělá, pokud jde o děj niterný, vlastně stále totéž a prochází stále týmiž převraty od přemahajících úzkostí k útěšným dobrým úmyslům a od útěšných dobrých úmyslů k nové lhářské houževnatosti, u Svobody je to nepřetržitý dramatický postup a vývoj od pouhých lehkomyslných a náhodných neprozřetelností k uvědomělejší a uvědomělejší, zarytější a zarytější důslednosti. Popud je dán vždycky nějakou drobnou denní příhodou, která leží takřka na snadě v jádru věci: Mařka nese za Jiřím zapomenutou tobolku nebo čeká na něj u smíchovského gymnasia; jsou vánoce a profesoři mají prázdno, kdežto kancelářští úředníci nemají; Kvíčala se náhle rozstůně a nemůže z domu; dělnice Kadlečková přijde ho před Mařkou prosit, aby pomohl jejímu synkovi do tiskárny Sudovy, atd. Psychologie románu, třebaže odsouzena k věčným dlouhým a složitým monologům, nevznáší se takto v žádných čirých abstrakcích citových a dojmových, upíná se vždy k určitým a věcným představám, pracuje živými a hmotnými obrazy, točí se kolem záležitostí, otázek a styků skutečného denního světa; jeho (pražské) ulice, vzdálenosti, domy, zřízení, osoby jsou stálým jejím podkladem a základem, na němž se rozpřádá. Některé body v postupu jsou zejména v románě vyřešeny a zachyceny s bystrostí, pronikavostí a bezpečnou výstiž-

nosti, jež překvapuje a hluboce přesvědčuje. Když na př. Kvíčala, dostav slíbený úřádek, v radostném rozletu dořítí se střemhlav až k nejzávaznějšímu ujednání s Vaněčkovými. Nebo když na štědrý večer rozjaří se bujně svou odhodlaností k zpovědi a když pak na ulici popadnou ho staré strachy a zmatky a on v kostele při vánoční písni umiňuje si dále hrát přijatou roli. Docela již Kvíčalova noc v museu.

Do psychologie Svoboda mísí dávný a známý svůj názor, jak životní dráha člověkova je výslednicí tisícerých nepatrnějších i větších postrku s prava a s leva. Břevnovský krejčí soused Klíma pyšníval se před Kvíčalovým otcem, cihlářem a ševcem, svými třema syny, jaké pány z nich bude mít, a rozdrážděný Kvíčalův otec řvával mu přes plot do tváře, že jeho chlapec už dnes je »chytrý jako profesor«, — to způsobilo, že Jiřího Kvíčalu při vyptávání Mařčině napadlo zrovna jen, vydávat se jí za profesora. Matka mívala starost o zdraví chudokrevného hocha a horšívala se na každého, kdo mu ukládal nějakou práci, — to zavinilo, že Jiří oplácí později nevděkem a také buřičskou nenávistí těm, kdož mu opatřují výdělek: připraví ho to o místo u Sudů. Za ovdovělou matkou chodívával do Lužické ulice jakýsi černovousý Fiala, podomní obchodník starožitnostmi, a poněvadž přišel jednou oblečen za Mikuláše, utkvěla jeho tvář Jiřímu v duši, — což vedlo k tomu, že Fiala mohl v románě ponouknout Jiřího k myšlence, aby si zjednal potřebné peníze prodejem starých miniatur. Kdyby byl Jiří neměl poručnika Korbela a ten syna malíře, nebyl by nikdy snad ani zavadil o Umělecko-průmyslové museum. Kdyby byl nepoznal slečny Lukášové, nebyl by ho opálený krček Mařčin, spatřený ze zadu, zvábil k ní na lavičku. Kdyby se byla Marce nenamanula do cesty domovnice, kterou vyprovodila na Vinohrady, nebyla by se octla na lavičce, kde k ní Jiří přisedl. Atd. Celý čikoli život dá se Svobodovi vysvětlit a sestavit z takovýchto příčin, které nevolány, netušeny, nevybírány vynořily se odkudsi zvenčí, vrazily do člověka a posunuly ho nevdolně tím neb oním směrem. Zvláště (a právem) v sílu představy věří Svoboda; představa (Beduin-Mikuláš, snědá dívčí šíj, titul profesorský) vtrhne do mozku, zaryje se do jeho buněk, uchovává si v skrytu všecku svou mohutnost a náhle zase vtlačí se do popředí, pánovitá, příkrá, nepovolná, vlekouc svou oběť za sebou. Sny, sny s krásnou a smutnou symbolickou fantastikou, jsou jako rejdiště, kde představy volně zkoušejí, cvičí, tříbí a upravují svůj příští vliv.

Osudový názor Svobodův dodává osobám a věcem, na pohled vedlejším, dalekosáhlé závažnosti. Pomysleme, co to znamená, když někdo, kdo nám vstoupí namátkou do cesty, nebo když malinké něčí hnutí může se stát původem nejzkáznějších krisí a katastrof! Teď usedl zde tento pán a bůh ví co hrozného tím provedl,« — snad neštěstí celé rodiny z toho bude, snad vražda, něco důležitého a neobyčejného«: posel boží, nikoli člověk, krok Osudu, nikoli pouhé usednutí. Lidé, jinak všední a lhostejní, nabývají při tom vzezření vznešeného, »pastorského«, mívají postoje strašné, pochmurné, šeré, mění se v groteskní šotky roznášející úděly tajemných mocností: přiženou se, vykonají a zase zapadnou. Shovívavý, jemný soucit rodí se z toho u Svobody, není viny, není dobrovolné špatnosti, jest jen kříž, jejž člověk je donucen vzít na sebe. »Tedy s odsuzováním pomalu!« Moudří a zkušení radové Hulešové pokládají za své životní poslání, aby v tichých pánských pokojích přijímali vysoužené ubožáky a bílou rukou hladili jim hlavu třesoucí se vzlykotem. Oddané a poctivé Mařky jsou hotovy zříci se i své neúchylné pravdivosti a prominout každý podvod, jen kdyby uštvaný chuďas měl dost odvahy a promluvil. Všecka odpovědnost osobní jako všecka svobodná vůle mizí, ne z vlastní vůle páše člověk to, co páše, jest »plodem bídného světa«, jest »výrobkem lidských vrtochů a slabostí«, má právo, s drsnou pathetickou odbojností vzepřít se proti obžalobám. »Každý vrabec mění člověku cestu« a jak by tedy mohl kdo být odpověden za to, kde se po té cestě octne?

Ale ovšem, — zde již nelze Svobodovi přisvědčovat, a sám by nepřisvědčil, kdyby se ještě jednou na svůj román podíval. Od dob Schopenhauerových, když ne dříve, záhady vůle byly příliš důkladně zkoumány a přetřásány, abychom směli pořád změkčile odmítat zákon osobní odpovědnosti a poskytovat laciné výmluvy každé mravní chabosti a vrátkosti. Člověk jest za sebe odpověden již tím, že jest, a lidská přirozenost vytvořila si za věky tolik dobrých prostředků a pomůcek proti vnějším i vnitřním nátlakům, že nelze jen tak beze všeho připouštět, abychom jich neuměli a nechtěli užívat. Nastudili jste se, ale nemusili jste se nastudit, kdybyste se byli odhodlali být pozornější. Zlámali jste nohu, ale nemusili jste zlámat, kdybyste byli chtěli mít všech pět pohromadě. Oženili jste se s Mařkou, ale nemusili jste se oženit, kdybyste si byli přímo nevzali do hlavy spáchat chlapeckou ukvapenost. Nechť jen Svoboda vzkřísí ještě na trochu porokování svého sebevraha a zeptá se ho! Doví se od něho, z románového textu, že mu bývalo požitkem, zábavou, povznášející rozkoší, kdykoli mohl vítězit chytrými smyšlenými vytáčkami a záminkami. Snad by se vzkříšený Kvíčala i přiznal, k čemu se v románě nepřiznává, že také jeho hrozné hrůzy, z nichž mu vyvstával pot a bouřně bušívalo srdce, bývaly mu tajným vyhledávaným kouzlem: čím víc jich bylo, tím víc ho lákalo, je opakovat. A nebyl by asi posléze popíral, že od dětství byl magnetem, jenž si z jakékoli směsi přitahoval jen železo: jeho touha a potřeba přivolávala si velitelsky odevšad lidi, věci, řeči, podněty, jež se hodily jejímu strašnoluznému životnímu plánu. Volila, svobodně volila a dostalo se jí zrovna toho, po čem se pídila.

Je zjevná blízkost mezi Svobodou-spisovatelem a Jiřím Kvíčalou. Svoboda půjčil svému mladému muži svou vlastní uměleckou zálibu ve výmyslech, jež klamou svým zdáním skutečné pravdy, a ve Kvíčalových hrůzách rozmnožil a zvětšil své vlastní umělecké strachy, aby sestavené výmysly všude »klapaly«. Kvíčalova otázka životní je Svobodovou otázkou uměleckou: naprostá pravda či umná, nerozeznatelná lež? A mělo by se tedy jeho osudovým theoriím rozumět tak, že se vzdává každé odpovědnosti za umělecké fikce?

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

Městské divadlo vinohradské uvedlo v pátek dne 26. listopadu po prvé na jeviště tříaktovou veselohru Karla Sternheima Snob v překladě Viktora Dyka; je týž dramatik z družiny »Die weissen Blätter«, od něhož na Vinohradech hráli již jinou satiru na zámožné měšťactvo, Měšťana Schippla, třetí číslo v cyklu »Ze života měšťanských hrdin«; »Snob« je číslem pátým, odděleným od předešlého krátkou strážnickou novellou »Busekow« (v pořadí knih »Der jüngste Tag«).

Již od dob Molièrových veselohernici, jak cizí tak naši, posmívají se měšťáckým povýšencům, že se chtějí chováním a společenským vystupováním vyrovnat lidem urozeným. Kdybychom vzali za základ Molièrovu komedii »Měšťák jakožto šlechtic«, bujnou, rozpustilou, roztančenou, viděli bychom, že se vychází vždycky od týchž prvků: povýšenec učí se vznešené mluvě a vznešeným mravům, učí se hudbě, šermu, filosofii, učí se výběru a úpravě oděvu. Když Sternheimův Christian Maske na počátku své svatební noci ve třetím aktě rozvíjí před netrpělivou nevěstou, hraběcí dcerou Mariannou, své vědomosti filosofické o »pouhém rozumu« a jeho pojmech, zdá se to být přímo napodobením onoho výjevu Molièrova, kde se pan Jourdain s filosofem cvičí v logických vzorcích, v definicích věd a v mluvnici. Povýšeným měšťákům se při tom nutně křivdí. Což je to tak k smíchu, že někdo chce krásně mluvit, krásně se strojit, krásně jednat, že se chce vyšvihnout k vyššímu stupni vzdělání a rozhledu? Lze to nazvat správným, pošklebne-li se kdo laciným vtipem nejlepší snaze naší bytosti, která touží po sebezdokonalení? Ve všem nutno začínat a první dětské kroky i první dětská slova jsou neobratné: mají se proto děti vzdát chůze a řeči? A pak — výsměch veseloherníků zakrývá, jak znamenitými osobnostmi jsou nebo mohou být jejich měšťáci na jiném poli. Christian Maske, syn nepatrného venkovského písaře, praštil studiem filologie, přešel k obchodu a v šestatřicátém roce octl se v čele největšího peněžního podniku říšského (akciové společnosti pro africké doly mozambické), dozírá na celou pětinu veškerého národního jmění, je zahrnován důvěrou nejpřednějších činitelů státních, poctami a řády, jemný zásadní aristokrat hrabě Palen nenalézá na něm vady a dává mu ochotně svou dceru. To předpokládá vlastnosti před kterými nutno se jen poklonit, a pohled na ně, na činnost, která se z nich rodí, byl by mnohem veselejší a mnohem pravdivěji veselý nežli nějaká fraška začátečnické nezkušenosti ve společenských způsobech a společenském pohybu. Za dob Molièrových, nu ano, tehdy psaly se komedie pro dvorskou šlechtu, jež hleděla na měšťanstvo s vrchu; ale dnes?

Proto musí se Sternheimovi dobře rozumět. Je na to příliš moderním, příliš vzdělaně zasvěceným do otázek sociálních a příliš německým vlastencem, aby si mohl tropit obyčejné šašky z někoho, jenž se namáhá elegantně vázat kravaty, být výborným jezdcem a šermířem, hovořit odborně o obrazech Corotových a Renoirových. Christian Maske naopak byl v očích Sternheimových vynikajícím a typickým účastníkem onoho úžasného, ohromného rozmachu průmyslového a obchodního, jenž se dál v Německu za posledních čtyřicíti let před nynější válkou, a jméno Maskovo je u Sternheima těsně sloučeno se jménem Bismarckovým a Nietzschovým. »Snob« má pokračování, tříaktové drama nadepsané »1913« (v letošním ročníku »Die weissen Blätter«), Christian Maske je v něm sedmdesátiletou excellencí a freiherrem a Sternheim praví o něm výslovně, že se rval s Bismarckem, že po čtyřicet roků tkal přízi doby a že stál nad lidskými pluky jako vrchní velitel (Napoleon). Ve třetím dějství »Snoba« je výjev, kde Christianův otec Theobald koří se nadšeně před svým synem a vyznává, že život předků Christianových neměl jiného účelu nežli zplodit velkého potomka. Mohou klidně a spokojeně zmizet, když účelu dosaženo, dospěli k vrcholu, k Nietzschově nadčlověku. A tu tedy směje se Sternheim, že Christian nemá ještě víc nietzschovského sebevědomí a odvahy k sobě samému (»Selbstmut« v »1913«). Že se necítí ještě víc pánem a vladařem světa, aby se ničeho nezalekl. Když již dovede tak úspěšně myslit na kravaty, na sloh dopisů, na pověst dobrého šermíře, jezdce, uměleckého znalce, proč neměl úplně pochopit, že jeho hodnota vězí v něm samém, v tom, co umí, a proč se měl před hrabětem Palenem, třeba jen na několik vteřin, stydět za svého otce a svou matku? Chvilku, kdy Christian Maske ke konci druhého aktu podlehne této hloupé slabosti, Sternheim pokládá za jeho Waterloo a celá veselohra směřuje k tomu, aby ten bod osvětlila a vytkla. Nízký původ je jako špatné svědomí Christianovo, které mu vyčítá, že spáchal cosi zločinného, proti řádům sociálním, překročiv hranici mezi sebou a »vyšším člověkem«. Dokáže všechno, jen toho ne, aby v sobě udolal prvotní chudáckou přirozenost.

Věc jest nastrojena a připravena jako málokdy a málokde, s prozíravostí a psychologickým i uměleckým důmyslem, jenž rozumí, co je silná, jadrná a hospodárná dramatická stavba. V prvním dějství a v polovině druhého Christian Maske výjev za výjevem, krok za krokem postupuje přísně dle předběžného plánu, nedopustí se jediné chybičky, vede si jako vzorný hráč, jenž má všecky tahy své partie v hrsti. Měl milenku Sybilu, která ho zakládala penězi a vyučovala eleganci, a dovede se s ní klidně, chladně vypořádat: ustanoví summu, vyloží a ukáže jí dvéře. Má rodiče, pokornou matku, výbojného otce, ještě statného, plného chutí k záletům a dovede se jich obratně zbavit, aby mu nepřekáželi: zúčtuje, umluví s nimi roční důchod a pošle je do Curychu. Uchází se o místo generálního direktora a dovede rychle okouzlit hraběte Palena horlivostí, se kterou hlásá názory aristokratických reakcionářů (hrabě sám je tak označuje). Stejnou duchapřítomnost, rozvahu a pohotovost zachová, když jde o to, dobýt hraběcí dcery a hraběcího svolení. Až sem dopřeje mu Sternheim (a sobě také) hrdé, samolibé radosti; jak vtipně umí volit slova a rovnat záležitosti, jak humorně a s vysoka umí si pohrát s otcem a jak bezpečně umí v každém hnutí chytit hraběcí chuť. Náhle však, asi uprostřed druhého dějství, přijede otec Theobald se zprávou, že matka zemřela a sotva že se Christian honem oblekne do povinného smutku, nahodí se k tomu nepředvídaně hrabě. Christian, jenž vlastně sám chtěl otce k sňatku povolat, sice jej hraběti představí, ale neučiní to dosti hladce, aby nebylo znát jeho nesnází, tísně, rozčilení. Od toho okamžiku tragické viny žene ho Sternheim dál a dál do tragickokomického třeštění. Pobíhá zuřivě a šíleně jako Molièrův lakomec, když mu ukradnou poklad, na každé tváři a v každém odstínu hlasu čte potupný ortel, že spáchal směšnost, poslouchá za dveřmi, dívá se skulinami, vztahuje vše na sebe a na svou pošetilost. A ve svatební noci místo aby se oddal lásce a užil Marianniny sladké něhy, rozchvastá se opile o svých kolosálních úspěších, natlachá nebetyčných chlubných lží o svých pradědech a dědech, o otci a matce, a vymyslí si dokonce cizoložné tajemství mezi pařížským vicomtem a svou rodičkou, jakoby

v jeho žilách kolovala aspoň po meči a hříšně šlechtická krev.

Není to nic nežli drobné vypadnutí z role a Sternheim má při něm dvojí veselý požitek. Jeden je požitek básníka, jenž nutně lne k přírodě a k přírodnímu pudu. Kdyby byl Christian Maske měl smysl pro pudové hnutí rodinné, byl by ušel pocitu směšnosti. »Pro pána boha! pro pána boha. (Zavyje.) Místo abych byl poslechl prostého pudu dětinného! Zpoličkoval bych se.« Zejména v případě Christianově příroda odemstí se modernímu, stonásobně obrněnému rozumu. A druhý požitek Sternheimův je požitek kovaného rozumáře, jenž se v podstatě zálibami a náklonnostmi shoduje s Christianem. Marno všecko. Sternheim tak jako Christian miluje vládu odhadujícího rozumu nad zvoleným úkolem, miluje práci pevně a jasně stanovenou, prováděnou s pozornou a obezřelou uvědomělosti. Aby cíl stále tkvěl zřetelně před očima (hrabětem výslovně ukázán: polapit Christiana), prostředky aby byly vybírány jen se zřetelem k účelu a aby na povel byly po ruce. Aby každá scéna byla zjevným, rozhodným posunutím ku předu, bez okolků, bez dlouhé, složité motivace. Aby všecky osoby měly týž ráz počítajících praktiků, spějících rázně a přímo k tomu, co zamýšlejí. Sternheim nedovolí fantazii, aby se chlubila svou lehkostí, tvořivostí a bohatstvím, vezme v ní jen, čeho nejnutněji potřebuje: »pouhý rozum« sebere (vykládá Christian) celé skupiny zjevů v jediný pojem. — »nichts überflüssig, höchst zweckvoll alles«. A studoval-li Christian filologii, Sternheim odnesl si z toho pěstování učených frazí filosofických, politických, národohospodářských, umělecko-kritických; s patrnou rozkoší piluje a brousí dialog, aby jim dodal zvláštní ostré úsečnosti, ostnité kostnaté tvrdosti, všeho, co je pojí se šermířským fleurettem druhého dějství. Jistě že Sternheima tajně opojuje vítězná moc, kterou mají. Přečtete několik frazí z Baedekra a otec se podrobuje. Vysypete několik frazí z konservativních šlechtických denníků a hrabě je ke všemu ochoten. Lze podmaňovat frazemi.

Byla na Vinohradech veselohra správně pojata? Bylo zvlášť přihlíženo k tomu, jak ji Sternheim doplnil a vysvětlil dramatem »1913« v protivě nejmladšího pokolení německého? K. H. Hilar osvědčuje se být nadaným režisérem, jenž do budoucnosti mnoho slibuje. Jeho jeviště ve všech třech dějstvích »Snoba« nebylo pouhým vhodným rámcem, nýbrž podporovalo i zdůrazňovalo ducha hry, myšlenku a účin. V prvním dějství jakýsi obchodnický trůn, na němž Christian provozuje své vladařské postoje. V druhém dějství vše rozloženo kolem obrazu Corotova jakožto středu, k němuž odevšad od stolu, stolku, sedadel možno vzhlížet. Ve třetím dějství slavnostní pompézní prostranství, chladné, neútulné, se vznešenými postelemi v zadu. Každý úryvek místa, každý kus nábytku, každá rekvizita aby byly nějak účastně vtaženy do děje. Cíp pokoje u dveří pro dvojhru mezi hrabětem, jenž přednáší, a Christianem, jenž si obdělává jeho mimiku. Bezlenochá židlička pro Christiana, aby mohl směšně balansovat, když napodobí sedícího hraběte. Končíř ke Christianovým posunkům, aby jim zaostřoval výpady a slova vět. Svatební kytice, z nichž jednu Christian hodí za otcem jako do hrobu. Atd. Desatero takových drobností (vždy původních?), v nichž jeviště stává se živým spoluhercem; provádějí se nezbytně trochu okatě, aby jich všímavost nepominula. K tomu bystrá dynamika vývoje, promyšlená a vyzkoušená, vše pořád v napjatém vzníceném proudu, s prudkým vyrážením gest a přízvuků, s výmluvnými vzrušenými změnami poloh, s mocným zdviháním tempa a síly ke sklonku aktů, vše to schválně podloženo tiššími, zdrželivějšími, uskrovněnějšími notami, hrabětem, Sybilou, matkou Luisou. Důsledek byl ovšem, že Christian p. Třebovského víc nežli aristokratickým vyučencem musil být křiklavým bursiánem zvyklým komandovat, řízně zasahovat, porážet náhlým břitkým slovem nebo kynem, odbývat drsnou pohrdavostí. Byla-li v tom jaká elegance, měla to být elegance »stramm«, jako na vojně, kde vše se vykonává krátce a dobře a kde se odvrhuje vše, co nepatří k jádru věci.

A o to bylo by lze se přít, představoval-li si Sternheim Christiana zrovna tak, nemyslil-li si ho uhlazenějšího, jemnějšího, méně příkrého. Četné odstavečky Sternheimovy, ty, v nichž Christian ukazuje znalost učených frazí, nesnesly se s pojetím vinohradským, zanikaly, byly sdrhovány, pozbývaly smyslu. Ale bylo by p. Třebovskému křivděno, kdyby se mu to příliš vytýkalo. Jeho výkon byl tak přičinlivý, horlivý, jednotně sestavený a ucelený, tak vycvičeně podaný, že zaslouží upřímné chvály: jeho rozčilené zuření ke konci druhého dějství, jeho opilé chvástání ve třetím bylo provedeno se značným hereckým umem. Vedle něho tatík p. Zakopalův, s výbornou pijáckou maskou starého plešatého hříšníka a také charakteristicky oblečený, měl vesměs vzezření přirozenější, nenucenější a plno dobrého humoru v taktickém, hospodském lišáctví a v líčeném bolu, i jeho nalehavější a důtklivější tóny zněly s pravdivějším vzletem; zde onde fraškovitost byla poněkud nadsazena, nikoli zle. Mezi Sybilou pí. Iblové a Mariannou sl. Durasové byl by asi každý na pohled bádal, že první, štíhlá, mladá, důstojná, vytříbené mluvy, je komtessou a druhá, vyspělá, náchylná k divadelní pathetičnosti, že jest jen tak občanskou milenkou. Velmi pěkný byl měkký, mírný, volný hrabě p. Pražského a úzkostlivá, tenkohlasá maminka pí. Ptákové. Proti textu odchýlilo se představení ve vázání kravaty a v závěrečném přídavku druhého aktu.

*

V Národním divadle řízením Schmoranzovým uchystali dětem na vánoce Maškův **Betlém** a sehráli jej v novém nastudování po prvé odpoledne v neděli dne 28. listopadu. Jistě, když se již vánoce v divadle s dětmi oslavují, nelze udělat nic lepšího, nežli připomenout jim narození toho, jenž přišel k nízkým a chudým. Betlém« je prokládán krásnými našimi koledami, má roztomile upravený večerní a noční výjev slováckého salašnictví, má stínový pruvod k jeslím podle prostonárodní tradice a má celé, půvabné, živé jesle, seskupené s lahodným barevným vkusem. Aby jen herci hráli vždy tak pečlivě a pietně jako při premieře!

*

V Uranii byla ve čtvrtek dne 25. listopadu premiéra válečné německé veselohry **Ostrov lásky** od Augusta Neidharta. Příběh je položen do dalmatského Splitu a zobrazuje symbolicky proradnost italskou, nad níž zářně se pozvedá spojenectví rakousko-německé: bouře na skalnatém ostrůvku, přepadení, vysvobození a sňatek. Hráli hlavně p. Čekanský, p. Rozsíval a sl. Pačová.

*

HUDBA.

Lehárova »**Ideální žena**«, objevivši se na jevišti městského vinohradského, je výtvorem, jež svou lidskou i uměleckou morálkou pohybuje se v nížinách vídeňácky moderního operettního světového názoru. Dle něho může být ideální ženou arci jen operettní soubretta, jež svými rozmary

a demimondainní koketerii umí muže drážditi u-poutávat. Když myslí, že by se jí to v rusé paruce již nedařilo, nasazuje si černou, vydává se za Mexikánku a snaží se působit vnadou exotičnosti. Svou bytostí nic se nezměnila, její chování je právě tak vyzývavé, jako bylo, a také strategie i taktika její miliskující dobyvačnosti je táž. Všechna tato svudnická umění viděli jsme již tolikrát a jsou tak opotřebována, že je nepochopitelno, jak lze se dáti do těchto nejapně nastražených tenat a hrubě upletených sítí přece ještě chytiti. Zjev, označovaný v umění jménem koloběh látek, proměnil se v moderní vídeňské operettě v circulus vitiosus. Skladatel cítil opotřebovanost svého námětu a projevuje dobrou vůli jí čeliti. Proto dává své partituře vzezření slušnější, než bývá v operettních poměrech obvyklo. Hlavně pak v instrumentaci nalezneme nejeden půvabný detail. Invenčně je ovšem »Ideální žena« degenerovaným potomkem »Veselé vdovy«, vyzdobeným všelijakými cetkami, jež Lehár z hudebního hispanismu Bizetova, někdy i Debussyova, k svým účelům přibral.

Ideální žena byla by bývala nebezpečnější, kdyby titulní partii byla hrála slč. Durasová. Trochu distonující pí. Vilímové nepodařilo se dáti jí pravý životný vzruch. Jinak hráno i zpíváno s vervou u vinohradských operettních představení již tradicionelní.

*

Sedmý koncert Spolku pro komorní hudbu přinesl původní novinku: smyčcový kvartet od Jaroslava Křičky. Prvá věta radostného, idylického rázu tvoří vhodné zahájení; ve své druhé půli, kde obrací se do nálady temnější, romantičtější, je zvláště šťastně invencionována i zvukově případně stylisována. V následujících variacích probleskuje prosté, ušlechtilé, sentimentální thema z bohatého figurativního krajkoví řady duchaplně provedených variací. Kusem jemně dráždivého, jakoby pikantně ironisujícího půvabu je křepce rytmisované scherzo. Dílo uzavírá finale, ženoucí se ku předu s bujarou živostí jiskřivého vtipu i žhoucího koloritu. Způsob hudebního výrazu Křičkova svědčí všude, že studoval vzory klasické, Dvořáka i Griega. Avšak jeho vlastní svěžest, vkus, upřímnost i srdečnost myšlení a cítění získávají dílu vřelý zájem. Je milo a radostno sledovati ty dovedně provedené, barvité, rozmanité tónové obrazy, jež skladatel před námi rozvíjí. Projevují inteligentního ducha zdravé hudebnosti, který vyslovuje přímo a nedělaně, co v něm žije a co ho vzrušuje. Není tu snah, v moderních hudebních dílech, bohužel, často se vyskytujících, zdát se jiným, odlišným, nebývalým. Křička měl uznánihodnou odvahu být přirozeným a komponovat hudbu, jak ji v mysli a srdci má. A právě tím dobyl pronikavého úspěchu. Výkonným umělcům poskytuje kvartet úkol velmi vděčný; polyfonicky i motivicky obratně a zajímavě pracovaný čtyřhlas Křičkův využívá nástrojů souboru kvartetního v jejich pravém duchu, spojuje je k souzvuku plnému a plastickému. České kvarteto ujalo se mladého plodu s láskou. Dr. Pihert.

DROBNOSTI.

* **W. Windelband, filosof a historik.** V říjnu 1915 skonal v krutých bolestech jeden z vůdčích duchů kulturního Německa, muž ušlechtilého a ryzího charakteru, W. Windelband, profesor filosofie a dědic proslulé heidelberské stolice dějin filosofie. Evropský konflikt zastihl již starce chorého, takže nemohl jej sledovati a provázeti patriotickými slovy jako jeho druhové Wundt, Richl, Cohen Bauch atd. Tolik lze z jeho vrozeného taktu sou dit, že by se nikdy nebyl dal svést k nějakým di vokým projevům. Byl hluboce esthetický založen člověk, jemuž hrubost výrazu i jednání se příčila a esthetický jest i založena celá jeho soustavn filosofie. Windelband představoval jeden z po sledních, ušlechtilých pokusů, udržeti německý idealism za každou cenu, a ospravedlnit čistě theo retickou spekulaci očištěnou ode všech militari stických motivů. Se zápalem stál Windelban proti všem moderním sofistům a pragmatikům stavícím logické myšlení do služeb praxe! Tak v logice a methodologii Windelbandovy zásluh jsou největší. Zanechal nám též z dějin filosofi dílo vynikající novým pojetím, které jest velic příbuzné se stanoviskem prof. Drtiny. Nový tent způsob traktování dějin filosofie záleží ve zdů raznění kulturně historického momen tu. Proti dřívějšímu pragmatickému pojetí i prot individualistickému pojetí nabývá dnes momen kulturně historický veliké důležitosti. Poznalo se že dějiny filosofické vědy jsou součástí velikéh celku všeobecných dějin lidstva, nelze jejich souvislost s dějinami ostatních vě přehlížeti. Proto historik filosofie musí znáti stejn dobře dějiny politické, literární, náboženské, i dě jiny jednotlivých odborných věd přírodních. Je v této široké souvislosti s kulturním vývojem lid stva lze napsati dobré dějiny filosofie.

Dr. F. P.

* **Ke studii »Rembrandt-Komenský«.** Zazname náváme, že o věci vykládali 29. listopadu 1915 přednáškové schůzi »Kruhu pro pěstování dějí umění« v Praze (v Klementině) pan Dr. Kar Chytil a pan Dr. V. V. Štech. Dobře prospěl rozeznámení obrazu Rembrandtova redakce Če ského Světa (F. Sekanina a Karel Dyrynk která v čís. 11. otiskla ve velkých pěkných re produkcích obě podobizny (florenckou i amster damskou) vedle sebe, takže značitá podobnost je jich je na očích. — Kazatel svobodné reformovan církve v Praze pan A. Adlof zvolil si věc tut a některé myšlenky studie Gammovy za them svého kázání, které konal jedné z minulých nedě v modlitebně své církve v Soukennické ulici.

* **Stoleté jubileum knihy.** Roku 1815 vydáno n kladem českých stavů obsáhlé dílo knihovníka Strahově Jana Bohumíra Dlabače: Allgeme nes hist. Künstler-Lexikon. Slovník práce třicetiletá — obsahuje zprávy o umělcích h debních i výtvarnících z Čech, Moravy a částeč i Slezska, od dob nejstarších; uvedeno tu též n kolik umělců s počátku 19. století. Spis ještě dn cenný, jest základem pro dějiny české hudby stejně i pro dějiny našeho výtvarného umění. P tyto skoro ještě více, neboť nemá pokračovatel Co bylo v tom oboru podniknuto, jsou jen trosk víme, že pracoval na slovníku výtvarných uměl pracovník v dějinách výtvarného umění A. Výšek, podobně starožitník arch. Ant. Bau a posléze — loni zesnulý — Jan Herain, kte si slovník umělců vytkl jaksi za životní svůj úk Projevil jsem ve své vzpomínce na Heraina, že bylo záslužnou prací, nashromážděný mater urovnati a vydati. Dovídám se však, že těžko l zanechanou rukopisnou pozůstalost Herainovou z liti: snad by přece osvědčení pracovníci nale cenné částky, které by bylo možno doplniti t co Herain částečně publikoval. Něco by snad p věděly i zápisy ze schůzí spolků, v nichž Her o umělcích přednášel. Herain sice přihlížel v k umělcům dob starších, ale někdy také rozhov se o bližších z 19. století (na př. Manesovi). Sbír

em by sloužila jen za podklad k další stav-
ávě tak jako snášejí kamínky k budoucímu
ːu Rud. Kuchynka (v Čas. společ. přátel
čes.) a dr. Ant. Podlaha (v Archaeolog. Pa-
ch). Vydání Slovníku českých výtvarníků vů-
ý se měla ujmouti snad IV. třída naší Aka-
a soustavně práci tu započíti. Současně by
řeba ovšem mnohé doplňovat. J. Svoboda.

alendáře. (II.) Ďas ví, dle jakých zásad tvoří
ás skupiny literární. Takovou záhadnou sku-
je kruh spolupracovníků Kalendáře
a dívek českých, jež po několik let
ediguje básnířka Růžena Jesenská. Na jed-
ːřídle anarchistické buřičství literární a pe-
kotel divokých fantasií, na druhém konser-
ːm až starosvětský, div ne v krinolíně; na př.
a a pí. Bráfová, Ar. Procházka a Zíbrt. Le-
ːní těch krajních neslučitelnosti. Tím není
nic o ceně kalendáře. Bývají v něm věci
lu dobré. V ročníku 1916 nejvzácnějším pří-
ːm jsou »Dva dopisy bar. Quidona Batta-
starého polského šlechtice, jenž kdysi milo-
eňku Havlíčkovu. Po práci Růženy Jesenské
ňce — Legendě ze smutné země — ozval se
Battaglia a vylíčil autorce, jaká byla láska
ːna a jeho. Hořký dojem, v němž zase rodina
ːrova je pelyňkem. — — Kalendář Nár.
tiky vychází už 26. rok. Náleží nepochybně
nejrozšířenější kalendáře české, je teď redi-
spisovatelem K. Kádnerem a ilustrační část
malíř Ot. Štáfl. Obrázková příloha: Jaroslava
ka: Žižka a Prokop Holý čtou bibli na vá-
voze. Zábavná část kalendáře pestrá. Rok
ːzývá se ještě ve dvou článcích o J. Husovi,
vany bude asi nejvíc bavit výňatek ze
ntra, jak vznikala jména měšťanů. Beletrie
Řeznička, F. J. Čečetky, J. Projsy, Q. M.
čila, Petra Fingala, F. K. Hejdy, Bohdana
ského atd. — Stojí korunu.

ːocovina není kočičina, třebaže obojí má
mnoho zvukové podobnosti. Onehdy psáno
arou v pražském denníku, že někdo »ztropil
vinu, jakoby doopravdy kočky mňou-
Kocovina je původu historického, jak svědčí
Frič v Pamětech (II., 390). Mladobole-
ý hejtman Kotz von Dobrsch nazval
8 všechny Pražany (Čechy i Němce) »rotou
ːů, kteří prý se ozbrojili, aby na císaři pánu
li koncesse.« Když přijel do Prahy, byl při
sykotem, pískotem, rámusem všeho druhu,
muzikantsky — odtud vzala původ »koco-
Jest tedy obdobně historickou památkou
ːm jazyce, jako kecal, zkecati něco,
ːipomíná nešťastného pana Götze u Jankova
1645. — To jsou maličkosti, ale neškodí —
ne-li už o nich — znát jejich původ.

TÁRNA REDAKČNÍ. J. T. B. Promarníte
tatek, máte-li jej, jestliže budete vyhazovat
dé 10 haléřů poštovného na takové verše:
o se jaro... když spatřil jsem Tě poprvé,
mé hned láskou k Tobě vzplálo, to věř mně,
ny vzbouřené. — Miloval jsem Tě horoucně
sím přiznati; Tys byla krásná jak běloučká
ce, která mě chtěla vysvoboditi.« Místo v
ě je příliš drahé, abych příště na podobné
odpovídal. — **—ký—** Slabá věc! — **Pavel**
Račte si rukopis vyzvednout v administraci.
ıd. Bur. Ani první ani druhá zásilka se ne-
Neznáte ani základů metriky ještě. — **Zd.**
a. Neuveřejním. — **O. J.** Neuveřejním, ačkoli
im vážnou snahu. — **Jaroslav Lužan.** Nelze.
J. B. Nelíbí se mi ty verše. — **O. Vojen.** Veršů
, větší část překladu vyjde. — **Jaroslav Sudi-**
Ani tentokrát se mi nelíbí. — **Z.** »Mé lásky«
ou. — **V-n.** Neuveřejním. — **M. P., Hradec.**
šlo by. — **Porod.** Snad by se z větší zásilky
mohlo vybrat a zvláště kdybych to mohl
ist. — **Karel Kopřiva.** Mám důvěru, že časem
ːkloudného svedete; zatím je to příliš řídké
ěkud plané. — **Oldřich Černý.** Ještě se
— **Vladimír Mlýnský.** Příliš náměsíční a
entální, ačkoli vypravováno slušně.

dem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze,
nosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny
Lidu (J. Skaiák a spol.). Praha II., Hybernská 7.

ROČNÍK I. V PRAZE 10. PROSINCE 1915. ČÍSLO 11.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

VIKTOR DYK:

OTEVŘENÉ OKNO.

I.

Bylo to dusno, byla tesknice?
Otevřel's prudce okno světnice.
Nejsi tak sám, když s tebou noc.

Tu patře na věci a životy
ptal jsi se naivně noční temnoty,
věda, že nedá odpověď.

A vyhlížeje v nekonečnou dál
vzduch noci letní dychtivě jsi ssál,
zápasů lačný, lačný cest.

Přes vrch a dol, přes vrch a dol!
A opakoval's hrdě noci kol:
I to je krásné, nenalézt!

II.

A nyní zase noc a zase tma.
Zas jako tenkrát stojíš u okna,
po letech znova ptáš se teď.

A na věci zas patře, životy,
se mlčelivé tážeš temnoty,
věda, že nedá odpověď.

Poražen stokrát, cíle nespatřiv,
zápasů nových dychtiv jako dřív,
cest, jež se těžce proklestí,

hlas stejné touhy chtěl bys slyšet kol.
A stejnou radost, stejný bol.
Bylo by krásné nalézti.

*

KAREL KÁLAL:

NA HRANICÍCH DVOU KRÁLOVSTVÍ.

Historický obrázek československý.*)

Nyní už málokdo ví, že v Hodoníně byl královský hrad. Stál na ostrově v řece Moravě. Dnes je na jeho místě velká továrna tabáková a poslední jeho zdi byly sbořeny v létě 1915.

V zimě roku 1347 pozdržel se na hradě Hodonském Karel IV., když se vracel z Budína od krále uherského. Od dob Václava II., kdykoli český král přicházel do Hodonína, kastelán pozval na hrad kněze Petra; slul výbornou znalostí latiny, znal dějiny hradu Hodonského a věděl o mnohých zázracích po širém světě. Za Karlova pobytu bylo mu již hodně přes sedmdesát. Přišel s dobráckým úsměvem venkovana a prostě, ne obratně poklonil se králi tenkrát ještě mladému, sotva 31letému. Král pohlédl na svého hosta přívětivě; bylť Petr stařeček kulovatý, tvář měl hladkou vyholenou a šedivý byl už jako holub. Byly to právě šediny jeho, splývající s temena až na ramena a dobrácký úsměv, jež králův přívětivý pohled upoutaly.

Kněz vypravoval, jak na druhé straně řeky, kdesi za Holíčem, žil prostopášný zeman, po celém kraji pověstný obžerstvím a opilstvím. I Bohu se rouhal; když jednoho léta dal Bůh jen drobné a chrobalivé ovoce, rozpajedil se a házel je k nebi Bohu zpět volaje: »Sněz si je sám!« V tom jej v životě zamořilo a za velké bolesti střeva z něho vykydla. Potom žil ještě dvacet let, moha požívat jen trošku oslazené vody.

V Rakousích jedna bohatá měšťanka stále cosi v životě cítila. Uminila si tak dlouho se modlit, až se jí ulehčí. Chodila každodenně do kostela, dávala na svaté mše a když po desáté mši za ni obětované vyšla z kostela, kýchla silně a z úst vyklouz' jí — had. Ulehčilo se jí rázem a žila potom ještě dlouho a šťastně.

V Polsku žily dvě šlechtické rodiny ve velkém sporu. Měly soud. Nevinu jednoho z nich mohl dokázati svědek jediný — nebožtík biskup. Nevinný povzdech', soudci byli v rozpacích... V tom se otevřely dvéře, vstoupil důstojný biskup a tichým hlasem přednesl svědectví. Hned zase zmizel, aniž kdo věděl jak.

Když kněz vypravoval, jak za Těšínem napršelo množství rybiček a žabek, král jej přerušil požádav ho, aby pověděl zázrak z Hodonského hradu neb okolí. Kněz se trochu zarazil, neboť měl úmysl vypravovati postupně zázraky z krajin vzdálenějších a vzdálenějších, až by dospěl k moři, kdež se udály zázraky největší. Ale po vůli královĕ ihned ustal. »V našem kraji jde všecko svou cestou, tu

*) Velký kus českých dějin udál se na Slovensku. Vybral jsem a podám nevelkou knihou v úpravě belletristické. Začínám Hodonínem.

se neudálo zázrakuv,« odpověděl kněz. »Jednou jedinkrát se mi zdálo, že se voda naší řeky zastavila, právě před tímto hradem, to tenkráte« — pohlédl významně na krále —, »když zemřel Jeho Milost král Václav II. — Bůh mu dej věčnou slávu. Když přišla z Prahy zpráva, že milostivý Bůh krále našeho k sobě povolati ráčil...«

»Poznal-lis krále Václava, děda mého, byl-li kdy na tomto hradě?« přerušil opět král vypravování starcovo.

»Ó, dobře, Král. Milosti, velmi dobře jsem ho znal, tady jsem ho poznal, tu seděl, kde ty seděti ráčiš.«

Král to rád uslyšel. »Vypravuj mi o něm, vím tak málo o svém dědu; ještě lépe bude, když povíš od začátku, jak se předci moji Přemyslovci na tento hrad, na samy hranice království, dostali.«

Kněze potěšilo, že může králi posloužit. Pokýval dobrácky hlavou a vypravoval: »To bylo tak: Král Přemysl Otakar I. získal hrad Hodonín záměnou a daroval jej druhé své manželce Konstancii. Ona byla Uherka, sestra krále Ondřeje II., a tak královský manžel její daroval jí hrad v sousedství její vlasti. Vypravuje se, že si často vycházela na věž a vyhlédala v tu stranu uherskou a že také za řeku ráda vyjížděla. Král jí daroval věnem a po případě za sídlo vdovské také Břeclavu, Bzenec, Kunovice, Přibyslavice na Jihlavsku a Budějovice...«

Mladému králi těla pružného zachtělo se také vystoupit na věž a rozhlédnouti se.

»Vystupme na věž, otče milý, a rozhlédněme se, jako se Konstancie rozhlížela.«

Král vystoupil hbitě a teprv za chvíli udýchán přišel kněz Petr. S věže viděli hned naproti za řekou hrad Holič a město nad ním a kousek od Holiče k severu hrad Skalici a město pod ním. Kol dokola sníh a led. Pod nohama viděli se tří stran řeku Moravu, již kryl třpytný led, také za řekou, na straně k Holiči, leskla se ledová jezera, rozlitá to voda po lukách.

»Já tu vojnu viděl, odtud jsem se na ni díval,« řekl stařec tak trochu sebevědomě.

»Kterou?«

»Tu, co měl milostivý otec tvůj s Matoušem, tam na Trenčíně vládnoucím,« odpověděl kněz ve stranu Trenčína ukazuje.

»I to mi povíš, ale nejraději bych slyšel, co víš o dědovi Václavu II. — Tobě je zima, jsi stár, sejdeme dolů do tepla.«

Sešli s věže dolů, opět do velké klenuté síně dobře vytopené.

»Tady to bylo, v této památné síni,« začal Petr o Václavu II. »Já byl mlád, tvůj věk jsem měl, milostivý králi, horko bylo palčivé, v červenci to bylo roku 1301. Tu seděl děd tvůj, kde sedíš ty, milostivý králi. Byl slabý, bledý a kašlal — pořád ho vidím...«

»Česky mi vypravuj o mém dědovi, tak mi to bude milejší.«

»Přišlo vzácné poselstvo uherské. Matouš, župan trenčanský a palatin severních Uher, přišel jakožto zástupce světský, a Jan, arcibiskup Koločský a říšský kancléř, jakožto zástupce duchovní. Panstva znamenitého byla síň plna, já stál po přání milostivého krále při družině české...«

»Proč tě povolal děd můj?«

»Slyšel, že mluvím dobře latinsky, abych posloužil, kdyby bylo potřebí — však víš, že v každém království latinu jinak vyslovují.«

»Ano, rozumím.«

»Vedle milostivého krále, tady na tom místě, seděl syn jeho Václav, mládeneček spanilý, 12letý; výstroj uherských pánů velmi jej zajímal, více se po nich než českých rozhlížel. Hlavní slovo měl Matouš Čák, za ním arcibiskup. Oba prosili našeho krále, aby přijal korunu svatoštěpánskou. Nám všem zazářily oči...«

Kněz na okamžení ustal, dojmem zkrátil se mu dech; králova zvědavost vzrostla.

»Co dále?«

»Milostivý král neodpověděl, nýbrž podal Matoušovi, arcibiskupovi a celému vzácnému poselstvu drahocenné dary a vlídně s každým porozprávěl. Nastalo překvapení veliké, když konečně král, usednuv na trůn, odpověděl, že koruny uherské na svou hlavu postaviti nehodlá, jsa obtížen již korunou českou a polskou. Položiv ruku na hlavu svého syna řekl: »Hle, toť váš král, chcete-li.« Všecko shromáždění upřelo zrak na 12letého kralevice. První Matouš, druhý pan arcibiskup přistoupili ke kralevici a lichotivě kývali hlavou, že ano, že jej přijímají za krále uherského. Všickni jsme tajili dech...«

»Ano, to byla historická chvíle, moc Přemyslovců dostoupila vrcholu. A to se událo zde, v této síni...« Král Karel IV. rozhlédl se po stěnách i stropu velkého románského sálu. »Pokračuj.«

»Za některý den vyšli z tohoto hradu kralevic Václav s družinou uherskou a stejně skvělou družincu českou i s vojskem mohutným k Holiči a dále k Senici a Trnavě, obchodní to cestou k Budínu.

»Znám ji; touž cestou jsem dospěl na tento hrad netuše, že tudy kráčel kdysi strýc můj Václav.«

»I děd Vaší Milosti, král Václav II., neboť za tři roky táhl, v Hodoníně se zotaviv, se silným vojskem pro syna svého do Budína.«

»Vím, strýc Václav se na trůně uherském neudržel.«

»Ano, Matouš ho opustil; král Václav dal Matoušovi královský hrad Trenčín v dědičný majetek a s ním celou Trenčanskou stolici (1302), ale Matouš už za rok zrušil slib a přidal se ke Karlu Robertovi.«

Knězi Petrovi se té chvíle zrak rozzářil. »Já viděl, Vaše Milosti...«

»Nuž?«

»Svatoštěpánskou korunu.«

»Mluv, otče.«

»Král Václav II. musil se probíjet vojskem Matoušovým i vojskem Karla Roberta do Budína i zpět až do Holiče. Teprve zde v Hodoníně si oddechl on i syn jeho. A tu v klidu, opět v této síni, vyňali uherskou královskou korunu i ostatní korunovační klenoty, jež vzali s sebou z Budína a tady je uviděti bylo dopřáno i očím mým. Celý potom rok byly ukryty v Praze. V Ostřihomě — pokračoval tichým hlasem — král Václav II. kázal si otevřít kostel, zmocnil se pokladnice a vyňal z ní listiny i zlaté klenoty.«

Kněz, jakož byl prve zrak vyjasnil, nyní náhle zesmutněl. »Jeho Milost král Václav II. byl tenkráte bledý, těžce dýchal a kašlal velmi; bylo mu tenkrát 33 let, ale shrbený byl a vysílený jako stařec. Bylo léto a od západu blížila se bouře; král se jí děsil a ukryl se ve skříni vzav do ní i jakous relikvii. Nebudiž pohoršena milost tvá — kočky nesměl uvidět, já sám na to pamatoval, aby před jeho příchodem všecky ve hradě byly pohubeny.«

»To mne zajímá — všecko mne o mých předcích zajímá,« usmál se král.

»Po roce potom zemřel; v Hodoníně byl zármutek veliký, já v žalu běžel k řece se vyplakat a zdálo se mi, už jsem řekl....«

»Ano, ano, že se voda zastavila... Víš-li o tom, že děd můj neuměl číst a psát?«

»Neuměl, ale latinsky mluvil plynně.«

»Vždy rád o něm slyším, byltť otcem matky mé — té jsi neznal?« otázal se dychtivě král.

»Bůh mi té milosti nedopřál, nebylať nikdy na Hodonském hradě; ale otce tvého jsem znal, ten tu byl dvakrát.«

»Napověděl's již, nuž vypravuj.«

•

Právě se přihlásilo o slyšení poselstvo měšťanů brněnských. Kněz Petr, vyslechnuv to, měl se k odchodu. »Hned zase přijď,« řekl král; »zotavuji se, kdykoli slyším o svých předcích — ty pěkně vypravuješ, pěkně česky.«

Král prodléval dlouho v cizině a v mužném věku cítil, že mu chybí mnoho známostí z vlasti, kteréž dává mládí — klidné a srdečné vypravování matčino mu chybělo zvlášť, odtrhliť ho od matky v útlém mládí a než se navrátil, matka mu zemřela.

»Matky jsem málo užil,« začal král česky, když brněnští měšťané, německy mluvící, odešli a když se kněz Petr zase navrátil; »proto rád poslouchám hovor srdečný, rodinný — dost mám státnických řečí s různými poselstvy. Vypravuj, co víš o mém otci.«

Král povstav zvolna a tiše se před knězem procházel a hladě dlaní dlaň pozorně poslouchal.

»Matouš Čák tak najednou časně z jara vpadl k nám, bylo to roku 1315. Snadno si podrobil posádku našeho hradu a své lidi tu usadil. A tak si podmanil i Strážnici, Veselí a Uher. Brod, hrady, města i kraj.*) Ale panoval tu nakrátce. V létě roku 1315...«

»To já ještě nežil,« vmísil se král.

»Však otec tvůj, milostivý králi, byl tenkrát ještě mlád, sotva 19 let mu bylo. Vojsko české vedl nejvyšší maršálek pan Jindřich z Lipého.«

»Nejmocnější pán český, dobrý rádce mého otce; já ho nepoznal, ale v Čechách ho dosud vzpomínají.«

»Ten dobyl hradu po hradu, naposled Hodonína. České vojsko bylo celé obrněné, pěší i jízdní, ještě i hlavy měli v železných lebkách. Na hradě našem byl oddech a z něho vypadlo české vojsko do Uher, na Holíč, hrad i město. Naši učinili některý útok na hrad, ale beze zdaru. Král sedě na koni boj sledoval a velmi se buršil. Lid pozíral z dálky, já s hradní věže. Češi, nemohouce dobýt hradu, jali se podkopávati hradby kol města, aby se tudy dostali dovnitř. Zpozorovavše to obležení pustili na ně umělými průkopy vodu a mnoho jich zatopili. V tom náhle přispěl na pomoc sám Matouš s vojskem silným a vycvičeným. To se vyřítilo se všech stran na Čechy s prudkostí překvapující a křikem ohlušujícím...«

»Ah, to je starý způsob asiatský.«

»Až sem byl slyšen řev děsný; já poslouchal a trnul a nad vojskem viděl jsem mrak — to byly šípy a oštěpy. Mnozí oděnci i jízdní, vyděšeni řevem a prudkostí útoku, dali se na útěk a zastavili se až na mostech. Všecko vojsko české couvlo. Milostivý král Jan horšil se na vojsko i vůdce. Pán z Lipého však neztratil ducha. Na lukách za řekou, před naším zrakem, své zástupy rychle obrátil a rázně se obořil na neobrněné vojsko Matoušovo a rozrážel je jako pavučinu, neboť šípy a meče uherské odrážely se od brnění vojáků českých. Vojsko Matoušovo dalo se na útěk. Sestoupil jsem s věže — tenkrát jsem měl ještě mladé nohy — a s lidem tlačil se za vítězným vojskem. Holíč, hrad i město, padl do rukou českých. Ale král se přece dál neodhodlal. Bylť kraj náš napřed Matoušem, hned potom vojskem českým vyplenén, tak že potrava byla dovážena až z Brna. Za takové nesnáze přišlo králi vhod, že Matouš skrze posla prosil za mír. Každá strana vyvolila si po čtyřech opravcích;*) výminkami míru Matouš vzdal se hradu moravských, ale i Holíč a Branč připadly králi Janovi.«**)

Král si zase usedl. »A tak i na půdě uherské byl kus českého panství. Už potom otce mého nikdy neviděls?«

»Uviděl, uviděl, milostivý králi,« odpověděl kněz s libým úsměvem, »a bylo mi dopřáno s ním i promluvit. Pobyl tu na hradě r. 1323 a kastelán pozval i mne, jakož činil za krále Václava II. blahé paměti.«

»Což byl opět s Matoušem boj?«

»Nikoli boj, mír byl smluven na hradě našem. Právě jsme česali ovoce, bylo ho množství. Milostivý král Jan přijel do Hodonína, uherský král Karel Robert a vévodové rakouští do Holíče...«

»Ten byl přec otcův.«

»Však na jeho pozvání dostavili se do Holíče, na panství české, aby smírnou ukázali mysl. Uherský král prostředkoval a docílil úplného smíření krále Jana s vévody rakouskými. Ti vrátili králi našemu Znojmo a Podivín, odřekli se nároků na království české a zavázali se ke dluhu 9000 hřiven stříbra za škody na Moravě spáchané. Požehnání pošlo z míru hodonsko-holíčského: přestaly pleny, žhářství a vraždy od Rakušáků, požehnání, pravím — hrdý je hrad tento na mír tak šťastný. Ovšem« — povzdech' kněz —

---

*) Palacký praví: »Některé pomezní zámky« a jmenuje výslovně Veselí, hrad pevný na ostrově v řece Moravě sev. od Strážnice.

*) Rozsudí, z jejichž rozhodnutí nebylo odvolání.

**) Branč, proslulý hrad, několik hodin za Holíčem; soudím, že Janovi připadl v tomto míru, jako odškodnění, že Matouš neprávem užíval několik hradů moravských.

»...mír netrval dlouho,« dopověděl král.

»Ano, sotva pět let.«

A jak jsme ztratili Holič a Branč?«

Král Jan se jich po 17 letech vzdal, vlastně zplnomocnění páni čeští, ve Vídni to bylo roku 1332.«

»Už jeho tělo tlí,« řekl král smutně.

Bůh buď milostiv duši jeho,« dodal kněz.

Král, málo předloktí obnaživ, ukázal knězi jizvu po ráně, jedné z několika u Cresy utrpěných.

•

Třináct let uplynulo, než zase císař a král Karel IV. přišel do Hodonína. V máji roku 1360 ubíral se tudy do Trnavy, aby umluvil přátelské spojení s uherským králem Ludvíkem. V Hodoníně si pohověl den a noc. Kněze Petra, milého vypravovatele zázraků a dějin hradu Hodonského, nebylo už mezi živými. Ale král, vystoupiv za slunného rána na věž, na šedovlasého stařečka si vzpomněl. »Pěkně vypravoval, česky i latinsky; byl srdečný, bez přetvářky, před králem se neplazil — takové lidi mám rád.« Tak se vyslovil král o knězi Petru a pozeptal se, zda lehce umíral a jaká po něm zůstala památka.

Přes mosty hodonské ubíral se s velkým komonstvem k Holiči, zraky upíraje ke hradu, o nějž bojoval otec jeho, a když putoval k Senici, hleděl upřeně na Branč, hrdý hrad na vysokém kopci, také druhdy panství krále Jana. —

A ještě jednou zavítal král Karel IV. do Hodonína, to v říjnu 1372. Sešel se tu s Ludvíkem Velikým.*) Karel se té doby domáhal markrabství Braniborského a v Hodoníně žádal Ludvíka, aby snaze jeho nepřekážel. To už po druhé se jednalo v Hodoníně o rozšíření moci králů českých.

Byl jasný, slunný podzim, králové vyjeli si do hradu Holiče; Karel IV. obnovil tu vzpomínky na svého otce, na Matouše i na milého vypravovatele — kněze Petra.

*) Palacký praví: »Na hranicích obou říší.«

✱

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XVIII. ZAČÁTKY V BENTOTĚ.

Mladý Singhalec Silva tedy, syn zámožného otce, mluvil stále a stále s opovržením o chudých lidech. Jelikož jsme jeho názory považovali za mladé, nezdravé a svrchovaně zvrácené, těžili jsme z jeho řečí jenom to, abychom se při příležitosti zdokonalovali v jazyku anglickém.

Za řeči přišli jsme až k velkému zděnému domu, u kterého nám řekl, že nás jeho otec zve na návštěvu. Vstoupili jsme dveřmi ze železných mříží na pískovanou zahradní cestu, vedoucí ke schodišti většího bangala (domu). Tam seděl na terase v lenošce osmáhlý, vousy zarostlý Singhalec, otec mladého Silvy. Před ním na zemi klečeli tři muži, poníženě sklonění, tak že až hlavou země se dotýkali. Dle jejich zevnějšku (byli takřka nazí) soudili jsme, že jsou to chudí lidé »ló kóst«, jak je Silva nazýval.

Když nás starý pán spatřil, povstal z lenošky a kopnul do každého z těch mužů, načež oni rychle se odstranili. Byl to hnusný obraz otroctví. Neznajíce poměrů, nedovedli jsme si takové věci s počátku vysvětlit. Po tomto krátkém obřadu vítal nás bohatý Singhalec velice blahosklonně do svého domu. Na všechny otázky odpovídali jsme, pokud nám znalost jazyka anglického dovolovala. Konečně došla řeč na dům, jehož k obývání potřebujeme. Cestou viděli jsme jedno neobydlené stavení, které se nám líbilo. Starý Silva naznačil, že jest to jeho majetek a že těšilo by ho, kdybychom se v jeho domě usídlili. Jsme Evropané, náležíme tudíž k nejlepší třídě lidí a jsme samozřejmě bohatí. V tom domnění jsme ho nechali, ale neopomenuli jsme mu vysvětlit, že cestujeme takřka bez peněz. On to považoval za nějaký sport, který si mohou dovolit zámožní Evropané. Celé obci bohatých i chudých — bohužel — musili jsme nechat tento názor, neboť kdyby poznali skutečnou pravdu, byli bychom ztraceni.

Tak bylo sjednáno nájemné z domu na obnos zcela libovolný.

Přiblížilo se poledne a bylo prostřeno na stole s pozváním, abychom zůstali na oběd. Starý Silva, řídící učitel na domorodé škole, s vyučovacím jazykem anglickým, vysvětlil nám, jakým způsobem jedí domorodci a upozorňoval nás na nezvyklé chutí jídel. Pravil, že tady v našich krajinách neužívá se při jídle evropských příborů, nýbrž že se jí holýma rukama, »ale my,« to řekl s důrazem, »jíme na talířích, vidličkou a nožem.«

Lhal, já viděl jeho manželku, kterak v jedné zadní místnosti na zemi míchá vařenou rýži v misce a jen což holýma rukama ji do úst podává.

Na stůl byly podány dvě mísy vařené rýže ve vodě, jedna sněhově bílá, drobného zrna, druhá velkozrná, jakoby špinavá. Okolo mis asi deset talířků naplněno bylo různobarevnými omáčkami, dušenou zeleninou nebo kousky masa.

»To je rajs end kary« (rýže a kary), povídá Singhalec, a vyzval nás, abychom si nabrali rýže na talíř. Sám k hromádce své rýže nabral z jedné misky jako šafrán žlutého kary a promísil tím rýži vidličkou a lžicí.

Viděl jsem, že mu ty nástroje působí velkou obtíž, neboť mu z ruky vypadla těžká vidlička a urazila kus jeho talíře. Ačkoliv

bylo tak zřejmé, že s tím neumí zacházet, tvářili jsme se, jako bychom neviděli jeho rozpaků a následovali jsme jeho příkladu v míchání rýže a kary. Byli jsme při chuti a brali si k jeho radosti značnou porci. Sotva jsem však pozřel lžici toho vábného zabarvení, ucítil jsem nesmírnou palčivost, jako by mi v ústech hořelo. Podíval jsem se na svého spolucestovatele a ten se právě zakuckal, že mu až slzy z očí vytryskly. Také já při druhé lžici už ronil jsem slzy, tak že jsme při tom obědě vypadali jako při funuse. Ačkoliv jídlo bylo zcela vlažné, sykali jsme, jako bychom byli pozřeli vřelý kus potravy a stále jsme kuckali. Z úst div nám nešlehaly plameny.

Asi při páté lžici musil jsem s pravdou ven a prohlásil jsem, že se vzdávám.

Zatím starý Singhalec, kterému velice chutnalo, ač těžce zápasil stále s vidličkou, ohlásil, že nám ukáže, jak jedí domorodci. Odložil příbor a prsty míchal a podával rýži s kary do úst. K příboru se již po celý oběd nevrátil. Když viděl, jak je mi po tom jídle úzko, poznamenal, že je to dobré pro prsa a abych si vzal jinou rýži s druhým kary.

Naplnil jsem si tentokráte talíř jen nepatrnou dávkou rýže a promíchal to druhým lektvarem, červeným jako cinobr. To prý je zdravé pro kosti. Avšak já necítil žádné jiné chuti, než stejnou palčivost koření, že mi až žilky ve spáncích nabíhaly. Potom jsem musil okusit ještě těch ostatních básní, z nichž každá svědčila některé jiné součásti těla. Posíliv takto celé tělo, byl jsem na umření a až do večera hořelo mi v ústech. Ani šálek trpkého, do hořka uvařeného čaje nepomohl, ani několikanásobné vyplachování úst vodou, jak všichni po obědě činí. Ale prohlásili jsme, že je to kuchyň znamenitá.

Na konci přinesl nám starý Silva ještě sklenku ereku (domorodá whisky) vlastní výroby, silné kořalky, připravované z kokosových ořechů.

Starý Silva byl majitelem všech kokosových palem ve zdejší vesnici a okolí rostoucích a z velkovýroby této kořalky zbohatl, jak jsme později poznali. Při obědě jeví se bohatství tím, že podá se na stůl mnoho misek s kary, každá jiného zbarvení i chuti, kterou s počátku nemohli jsme pro přílišnou palčivost rozeznávat. Při velkých hostinách, na př. svatebních, bývá prý až sta rozmanitých kary servírováno. I nejchudší třída lidí připravuje k rýži alespoň tři druhy kary, neboť příprava ze zeleniny a všeho druhu kombinovaných koření je pralaciná. Domorodci pořídí oběd pro osobu asi za našich deset haléřů, neboť i rýže jest velice levná, a většina domorodců má rýži z vlastního pole. Chudší třída Singhalézů užívá místo talířů velikých zelených banánových listů, jen bohatší občané talířů. (U Hindů jí se na listech i u většiny vysokých a bohatých tříd lidí.) Singhalézové, vyznání vesměs budhistického, pokukují po Evropanech a jejich přáním by bylo provdat nebo oženit svou dceru i syna za Evropany. V několika dnech přijely dvě dcery z Kolomba domů a byly nám představeny. Mladý i starý Silva nám vykládali, že dostanou velké věno. Vychloubat se bohatstvím bylo u něho na denním pořádku, kdežto o rybářích a chudých lidech vůbec mluvili všichni členové rodiny jeho s opovržením jako o svých poddaných, kteří jim musejí různé služby konati za to, že mají staveníčka pod jejich kokosovými stromy. Kdykoliv jsme přišli k Silvům, vždy tam před starým poníženě klečelo, s hlavou až k zemi ohnutých několik chudých lidí, kterým on uděloval úsečné rozkazy. Ale i před tím Silvovic klukem lidé padali na kolena a on do nich kopal. Jednou dokonce vrhl se na jednoho starce, chytil jej za vlasy a smýkal s ním; potom, povyskočiv si vždycky — tloukl jej zaťatou pěstí hrozně do obličeje. Stařec trpělivě snášel bolest a příkoří. Není třeba podotýkati, že jsme v duchu nenáviděli rodinu Silvů a že byli stejně špatně zapsáni také u všech tamějších chudých lidí.

Leč i spravedlivost boží se dostavila. Jedenkráte časně z rána slyšeli jsme z našeho domku, který stál nedaleko, hrozný křik a nářek. Starý Silva, který právě zle zacházel se svými poddanými, byl náhle raněn mrtvicí, ztratil řeč a celé tělo ochrnulo. Žena i děti žalostně běhaly, lamentovaly a bez ustání křičely: »A jó, a jó, a jó. V krátké době roznesla se zpráva po celé vesnici a přicházeli lidé všech kast, aby také naříkali, volajíce: A jó, a jó, a jó, ale bylo na nich vidět, jak svůj žal přetvařují.

*

Z NEMECKÉ LYRIKY.

KARL BULCKE:

NOC NA POLI.

Na pole rosa snášela se,
a nocí vlhko a chlad vál;
já domovinou jsem se zase
a jejím divným světlem bral.

Hlas jelena zněl z velké dáli,
jak přičarován stanul jsem:
horoucně hvězdy s výše plály
na ubohou tu, mrtvou zem.

*

AD. BARTELS:

VEČERNÍ NÁLADA.

Již jasný pruh je na západě jen —
a bledne též a večer je tu zase.
Já odkládám své péro unaven
a snivě zrak můj v třídu upírá se.

Zář žlutavá plá na ulici tam,
kde davy lidu o překot se valí.
Mně zdá se, že jsem zůstal doma sám,
že celý svět šel za radostí v dáli.

Jak prchal by mi svět, se teď mi zdá
a poslední noc hrozná blízko byla —
kdy vše se chví a klesá, rozpadá —
a samotna mne doma překvapila.

*

THEODOR HEROLD:

MOTÝL.

Jen jedna svíce plála v komnatě;
a vůně bezu oknem přicházela —
já ovíjeje kol tvé šíje páž
na víčka klad ti políbení vřelá.

Tu velký motýl plaše zbloudil sem,
na hedváb divanu se snesl s výše;
a stále lezlo černé zvíře blíž:
po bělostném tvém šatě vzhůru, tiše.

Ztichla jsi... V spuštěném tvém vlase mdlé
paprsky světla splétaly se v změti;
tvůj dech byl těžký, bledost smrtelná
se lila čelem; ruce chvěly se ti.

»Zříš toho motýla, jak leze blíž,
jak jeho velké černé oči svítí,
jak protahuje chtivě sosák svůj?
Ó miláčku, nás chtějí odloučiti.«

A štkajíc vrhla's se mi na prsa,
v pravdě jak děcko, po matce jež baží.
A světlo zhaslo; kolem tmavá noc —
ty pevně sevřela's mne svojí paží...

Přeložil O. G. Franzl.

*

DUŠIČKY.

Bylo to něco jako poslední, veselá a hravá vlnka života, ten nápis třaslavou rukou dítěte na hřbitovní zdi: »— — chodí za Alešovou«. Dva kroky dále zela brána a čekalo veliké mlčení mrtvých.

Žlutá světélka mrkající v mlze, návštěvníci jako šeré stíny se vynořující a znovu pohlcovaní vlhkým přítmím, věnce neznámou rukou položené na hroby básníků.

A v odlehlém koutě pláč matky. Pláč třetího roku nad jednoročním hošíkem. Jediný rok láska klíčila a usmívala se, tři roky již pláče, ale hošík neodumírá. Vyrůstá před zrakem matčiny duše, jaký mohl být dnes, jaký zítra. On: Jeníček Zákonův. V odlehlém koutě pláč matky, jediný netlumený zvuk hřbitova. Ale já si myslím: jak nekonečně mnoho záleží na pohledu! Kterak téměř všecko záleží na něm!

Udělali jsme svátek smrti ze svátku mrtvých. Viděl jsem svátek Dušiček na dalekém severu, jejichž den bývá uprostřed léta a v nichž zelené břízy šumívají nad hlavami návštěvníků. A návštěvníci neslzeli, ale usedli na hrobech a hovořili spolu klidnými hlasy, jako by prostě jen chtěli říci mrtvému: »Slyšíš, my jsme zde také i dnes! Tvoje ruce už nikdy se nám naproti nezvednou a oční důlky jsou prázdné v lebce tvé hlavy. Ale my jsme zde také i dnes, a jsi duševně s námi, ty, náš milý, náš milý, náš milý.«

Viděl jsem svátek Dušiček na dalekém severu, který byl světlý letním sluncem a naplněn šuměním bříz jakoby věčným přílivem. Nerozuměl jsem mu. Ale vycházeje potkal jsem pohřební průvod: Čtyřspřeží běloušů v bílém pohřebním voze vezlo bílou rakev, bíle odění sluhové házeli čerstvé jedlové větvičky po celé cestě před rakví.

To byla nejhlubší a nejútěšnější slova o smrti, jež jsem kdy slyšel, tento sněžně bílý pohřební průvod na severu. A když již zašel za hřbitovní bránu, zdálo se mi, že se rozšuměly břízy biblickým veršem: — Pohlcena je smrt ve vítězství!

— Pohlcena je ve vítězství! šelestila tráva na hrobech, tráva ne tvrdší než pohlazení mateřské ruky. — Ve vítězství! zpívali ozvěnu ptáci.

— — Proč jsme udělali svátek smrti ze svátku mrtvých? — — J. P.

LADISLAV QUIS.

VI.

Je tedy Quis po pětatřiceti letech zase v Praze. Ujímá se spisů Nerudových: sám uspořádal II. řadu jejich, a potom radí a pomahá Herrmannovi při novém vydání řady I. a doufá, že »dle možnosti a příležitosti vydá vše ostatní, najde-li se nakladatel«, (z listu 20. června 1909). Nakladatel se našel — firma F. Topič samozřejmě cítila, že jím nemůže být nikdo jiný než ona, a Quis dává se s chutí do práce. Třídí materiál, hledá pro hotové svazky nerudovské tituly — tu:

Z listu 7. července 1910: »Po celý prosinec týrala mne neuralgie v pravé tváři (trojklanný nerv) a hned po vánočních svátcích, 28. prosince, ranila mne mrtvice, jež ochromila mi pravou stranu. Tři neděle proležel jsem jak zabitý neschopen jsa nej-

menšího hnutí. Pak zvolna jsem vstával z toho hrozného hrobu. Učil jsem se chůzi jak dítě — a psát jsem ovšem nemohl. To jde dosud z tuha. Nyní již as po pět dní vycházím do sousedních parků. Lepší se to tedy. — — Jsem opuštěn. Páni bratři na mne většinou zapomněli. — Ale již zase, když ještě nic jiného, obstarávám si korektury Nerudy. Rukopis mám na štěstí již všecek pohromadě. A tak doufám, že dílo dokončím, neb že je aspoň bude moci obstarati někdo jiný. Vždyť by měl již jen korektury. Než dokud bude ve mně dech, pracovat neustanu.«

Z listu 22. května 1911: »Odevzdal jsem tyto dny »Unii« poslední část rukopisu VIII. svazku Nerudy. Svazek ten věnován umění výtvarnému a poněkud i hudbě. Dal mi ovšem trochu více námahy než ty ostatní. Vždyť jsem v malířství a p. přece jen laikem, a bylo třeba pro širší obecenstvo hromady biografických a jiných poznámek. Nu, díky bohu, již i ty odbyty. Myslím, že svazek ten — když nemáme dosud nic o našem malířství a jeho vývoji, co by podávalo jeho jasný obraz — bude i v tomto ohledu zajímavý, ba důležitý, třeba že nebude v souhlasu s Nerudovými všemi náhledy a názorem na výtvarné umění. Ale vylíčen tu zajisté poctivě a dle pravdy z vlastního pozorování jeho vývoj v letech šedesátých až osmdesátých. —

I mne trapně dojalo, co Zeyer napsal o Nerudovi, tím více, že z vlastního pozorování jsem viděl, jak zcela jinak se Zeyer choval, když se s Nerudou někde sešel. Úšklebek ten týká se článku, jejž jsem později v Lumíru republikoval v stati Od kosmopolitismu k nacionalismu. Za toto opětné uveřejnění mi Vrchlický řekl nebo napsal — nepamatuji se již — že jsem toho mohl nechat. Tak ještě po více jak desetiletí ho mrzel.«

Z listopadu 10. dubna 1911: »Píši vám skličen recidivou chřipky, která mne trápila již v únoru a březnu. To při vyčerpání mých životních sil následkem mrtvice taková choroba tíží dvojnásobně. — — Žádaný životopis Nerudův, ač mám mnoho materiálu, psát již nehodlám, není sil.«

Z listu 13. srpna 1911: »Ale i kdyby nikdo z vrstevníků práci mou (vydání Nerudových spisů) neuznal — a já věnoval jí svůj čas po desítiletí a bohužel též své zdraví — přece bych pracoval a budu pracovat dál, pokud stačí síly — a život. Zatím jsem dokončil jakž takž kritické spisy Nerudovy a ty dva svazky jeho belletrie. — Ostatní svazky, a bude jich ještě 16, pořádá již p. Rožek, který se ovšem o tom uspořádání se mnou radil a radí. Ale do detailů — kromě snad při paralipomenech veršů, jež budou otištěny až ke konci — se již nepouštím. Soudím, že p. Rožek věc zcela dobře provede. Já sám mám do posledního svazku napsati životopis Nerudův. Jak jsem však minule řekl, nezdá se mi, že bych mohl a že by věc vůbec dnes byla možná. Vidíme to hned z nejnovějšího rozšlapování poměru Nerudova k Světlé, při čemž — budiž mimochodem řečeno — zase tuze špatně pochodil. Každou chvílí se mu něco přidává nebo ubírá tak, že posléze bude z něho hotová karikatura. Teď tuším Arne Novák nebo kdo, udělal z něho v Národ. Listech Rollu! Myslím, že by právě v této věci mohl a měl promluvit Heyduk závažné slovo. On byl v těch letech jeho přítelem nejdůvěrnějším, jeho nerozlučným společníkem. — Světlá ve svých listech k sestře — tak jako ve svých románech — idealisuje. (Nechci užít zde jiného výrazu; můžeť se idealisovat též negativně). A Neruda zase větší hříchy na sebe uvaluje, než jaké spáchal. Jak řečeno, zde musí promluvit Heyduk, jest to jeho povinností objeviti pravdu.«

Z listu 28. října 1912: »Sám jsem stále churav a veškeré práce neschopen, k tomu nyní ještě mi oslábl zrak i sluch . .«

Z listu 20. února 1913: »Doufám, že jste nyní již úplně zdráv, přece však mi bude milo, zvím-li od vás samého o tom jistotu. Ztrativ sám před více jak třemi roky zdraví, jehož již nikdy nenabudu, znám cenu jeho a proto toužebně přeji příteli mně tak milému, by se mu opět úplně těšil, by nalezl opět radost ze života a i tím plnou chuť a sílu ku tvoření. Ani mi neuvěříte, jak mne skličovaly ty rány, jež stihly asi od roku naši literární obec. V pátek pochovali jsme poslední obět, přítele Šimáčka. Muž tak mladý a ještě v plné tvůrčí síle. Není pravda, že — jak píše Arne Novák v Nár. Listech — své dílo již dokončil, že je ještě za živa uzavřel.

Připozdívá se . . . Májová generace, až na Heyduka, úplně vymřela; družina Ruchu, až snad na Golla a na mne, už také odešla a co zbývá tu ještě z vrstevníků Vrchlického? Tak se dívám smutně na to, já stařec, blížící se pomalu sedmdesátce . .«

A prvního září 1913 odešel též. Pracovník tichý, člověk poctivý, přítel příkladný. — by —

*

V 8. čísle Noviny je uveřejněn dopis L. Quise Macharovi ze 4. listopadu 1904; Quis mi v něm vytýká literární nepoctivost (otázkou: »Je to literární poctivost?«). — L. Quis vydal 1903 Korrespondenci Karla Havlíčka. Obíral jsem se stu-

diem K. Havlíčka a to co možná z pramenů samých. O Quisově vydání Korrespondence Havlíčkovy jsem napsal dvě kritiky: v Listech Filolog. XXXI. (1904), str. 148 n., a v Naší Době XI. (1904), 384 n. Kritiky nejsou příznivé, ač uznávám přednosti, jež zasluhují chvály. Z mých výtek, píše Quis Macharovi, dotýkají prý se co nejpalčivěji jeho cti jako spisovatele dvě věci: 1. že listy Havlíčkovy nesbíral systematicky, že se obmezil jen na to, co bylo v Museu; 2. že neotiskl všeho, co bylo v Museu. Přehlížím prý a zamlčuji, že dopisy osob, jejichž listy k Havlíčkovi jsou uloženy v Museu, Quis podle předmluvy zamýšlel otisknouti v II. dílu, dosud nevyšlém. Quis mou kritiku v Listech Filologických četl povrchně a odtud dělá pak výtky mně. Správné je, že vydavateli vytýkám nesystematické sbírání; nešel po všech nitkách literárně historického badání. Uvádím pro své tvrzení důkaz. V. Zelený ve studii Ze života K. Havlíčka v Osvětě 1872, 756 n. mluví o vzájemných dopisech Havlíčkových a Poláka Skarszewského, pro mládí Havlíčkovo důležitých — on sám z nich čerpal; Quis však o nich nedělá ani zmínky; patrně po nich vůbec nepátral. Nikde jsem netvrdil, že se Quis obmezil jen na to, co je uloženo v Museu; naopak připomínám výslovně, že v každém sešitě (Korrespondence vycházela po sešitech) opětoval prosbu, aby mu soukromí majitelé zapůjčovali listů Havlíčkových, že některé nové příspěvky uvádí vzadu na str. 862; ale to že zdaleka nevystihuje zásoby celé. »Avšak ani pozůstalosti Havlíčkovy, chované v Museu království Českého, nebylo užito plně,« pravím doslovně. Na důkaz uvádím, že jsem v této pozůstalosti našel několik listů Havlíčkových, psaných jiným osobám, od Quise neuveřejněných. (NB. Nevytýkám tedy neúplnost listů k Havlíčkovi ve vydání Quisově, jak tvrdí Quis) — Quis v Korrespondenci uveřejnil nejen listy Havlíčkovy, nýbrž také listy jiných osob, psané Havlíčkovi. Ve své kritice mluvím o tom také, ale v jiném smyslu, nežli mi Quis přisuzuje. Vytýkám, že vydavatel Korrespondence Havlíčkovy neměl při uveřejňování dopisů, psaných Havlíčkovi, jednotné methody; uveřejňoval na př. nedůležité dopisy Girglovy a jeho sestry Terezie, Jos. Šrámka Havlíčkovi, zato že tam nebyly pojaty dopisy významné jiných osob, Gablerovy, ač některé přece otiskl (opravuji při tom Quise, že dopisů Gablerových v pozůstalosti Havlíčkově v Museu je 105, nikoli 86, jak tvrdí vydavatel), Klejzarovy, Mudrovy a jiných, t. j. osob, o jejichž listech Quis v předmluvě mluví, ale také mnohých jiných významných osob, do Korrespondence nepojatých; není o nich ani v předmluvě. Zřejmo, jak nespravedlivě a lehkomyslně mi byla vržena ve tvář výtka literární nepoctivosti. A podobného rázu je obrana Quisova proti mé výtce, pronesené v Naší Době, že vydavatel příliš ouzkostlivě vytečkovával v textu slova, obraty i celá místa. Může-li někdo mluvit u Havlíčka o »nadávkách jako o...l«, prozrazuje, že ducha Havlíčkova nevystihl. Drsná slova v mluvě Havlíčkově jsou podstatnou známkou spisovatelského charakteru Havlíčkova; Havlíček, kdyby žil, by jistě toho, kdo by s jeho mluvou tak nakládal, šlehl důtkami své satiry. Ale Quisovi vytýkám, že mu byly příliš silné výrazy i tak jemnocitné ženy, jako byla B. Němcová, i její slova že vytečkovával; že vytečkoval i poslední slovo v biblickém rčení »metati perly před svině« atd. Věděl jsem a vytkl, že u jmen osobních Quis byl vázán podmínkou správního výboru museiního — a výtka má je namířena proti onomu zákazu — Quisovi vydavateli však vytýkám, jaká to šetrnost, když se na př. jmenují plnými jmény mezi těmi, kdo dělají »chorus proti Palackému«, Šafařík, Purkyně a Nebeský, ale notoricky bezcharakterní člověk, jako byl Hanka, se puntíčkováním šetří, když se vytečkuje Havlíčkova kritika o Chocholouškovi jako spisovateli, když se nevytiskne jméno nakladatele Pospíšila, že v listu nazván skoupým, že honoráře platí jitrnicemi, atd. Zase zajisté jiný smysl, nežli mu připisuje Quis. Komu jde o přesnější poučení ve věci, tomu poukazuji ke svým oběma kritikám. Dnes, po smrti auktorově (i když mám na mysli: de mortuis...), po nových zkušenostech s vydáváním Korrespondence, po obraně Quisově neodvolal bych ze své kritiky o jeho vydání Korrespondence K. Havlíčka ani slova. Ostatně jsem přesvědčen, kdyby byl Quis vydával Korrespondenci Havlíčkovu po druhé, že by byl asi z mé kritiky mnoho přijal, jako přejal výsledky mých studií z pozůstalosti Havlíčkovy v Českém museu a mé zjištění Havlíčkových prací básnických v Šotku 1849. Uveřejnil jsem je v článku Havlíčkova poesie politická v Naší Době XII. (1905). Quis jimi rozmnožil značně 2. vydání Básnických spisů Karla Havlíčka proti vydání prvnímu. Neuznal za nutné, aby se zmínil o mé práci. Právě tak neuvádí některých doplňků a oprav z mé kritiky 1. vydání Básnických spisů K. Havlíčka v Obzoru literárním a uměleckém I., 75 n., které přejal. Nevytýkal jsem mu toho. Dalek jsem byl zejména toho, ptáti se jeho otázkou: »Je to literární poctivost?« Byl jsem pamětliv toho, jak Quis ulehčil mé studie o Havlíčkovi vydáním Havlíčkových spisů. Jan Jakubec.

✶

UMĚLECKÉ POKLADY ČECH.

II.

Jako pro jednotlivce, tak i pro národ je věcí nejvyšší: vyžít se cele, to jest svou osobitou prací kulturní svobodně, čistě a zdravě splnit své vnitrné poslání, které jej liší od národů jiných a může být pravě splněno pouze jím. Jen v tom je štěstí národa, jako u jednotlivce, v ničem jiném. Vše pak, co brání národu splňovat toto své osobité poslání světové, je pro národ zlem, byť zjevovalo se v podobě sebe krásnější, velebnější. Nemluvím tu samozřejmě o politické stránce věci, nýbrž pouze o umělecké, jak se rozumí při látce této stati. S mého hlediska bezmála všecko umění v této zemi stojí proti duchu národa, proti jeho osobitému poslání dějinnému, tedy i proti jeho štěstí, a je tudíž pro národ zlem, byť objevovalo se ve formách a barvách sebe krásnějších.

To by mohlo vypadat jako přílišné podivínství, a proto třeba více slov o tom.

V hrubém obrysu ukazuje se historie umění výtvarného v Čechách jako jediný nepřetržitý záznam o pronikání, vládě a pomíjení cizích slohův uměleckých, cizích myšlenek a snah výtvarných, vedle nichž skoro úplně v bezvýznamnost se tratí skromné, skrovné prvky původního umění domácího, řinoucího se slabým pramínkem z vlastního ducha národního. Není to v pravdě boj dvojího ducha, dvojího umění, dvojího slohu, neboť to by předpokládalo na obou stranách sílu, nýbrž je to pouhé rdousení slabého nepoměrně mocnější silou cizí. Všecky velké doby umělecké, všecky význačné slohy — od byzantského, románského ke gotickému, přes renesanci k baroku a empiru — toť tolikeréž násilí, činěné cizím duchem z celé Evropy na umělecky slabém duchu českém.

Byla to hlavně a předně architektura, která vedla všecka tato násilí, neboť ve starších dobách umění vždy vede architektura, na níž ostatní obory výtvarnické jsou závisly (neníť za starších dob samostatného malířství, samostatné plastiky jako dnes, ale všecky výtvory jejich jsou pouhými služebnými složkami díla stavitelova). Cizí architektura proti stavitelství domácímu, toť v jádře zápas kamene s dřevem, zápas myšlenky schopné i učené myslit v kameni s myšlenkou způsobilou tvořit architektonicky v pouhém dřevě: nutně musí podléhat dřevo, a myšlenka vedoucí stavitelství dřevové kamení a myšlence kamenné. Tak stavitelství slovanské, tedy i domácí stavitelství české, mající za svou tvarovou hmotu jen dřevo, nezbytně podléhá architektuře kamenné, jíž její látka dává zcela jiné, vyšší, smělejší, bohatší i oslnivější možnosti výrazu uměleckého. Ze slohů západní Evropy nejmocnější nával proti domácímu duchu uměleckému znamená g o t i k a, zejména její vrchol za Karla IV. Tato umělecky velká »zlatá doba« umění českého je v pravdě (spatřována s hlediska ducha národního) nejosudnější pohromou, která národnímu umění a jeho možnostem byla způsobena. Umělecký lesk gotiky, její ohromná síla slohová logika jejích forem, velkolepost jejího rozvíjení a domýšlení formového, které z materiálu před tím tak těžkopádného umělo vyvolat zjevy tak úžasné lehkosti a vzletu — to vše samo o sobě činilo z gotiky strašnou podmanitelku nevyvinutého, slabého stavitelství národního, jež ve své látce, dřevě, nenalézalo ani setinu výtvarnických možností, jako gotika v kameně.

Ale k tomu přistupovala druhá osudná okolnost: Vladařský vliv Karla IV., jeho umělecké sklony a vůle uplatnit gotiku co nejvíc v zemích našich. Karel umělecky, ne-li i jinak, cítil jako Francouz; od něho nemohlo se domácí umění ducha národního, slabé a primitivní, ani nadít ochrany a podpory proti vpádu cizího ducha uměleckého, jehož díla svým velkolepým leskem zcela hověla leskumilnému duchu Karlovu.

Po gotice druhý mocný výboj cizoty proti národnímu uměleckému duchu — renesance z Italie, která vítězila zas jinak nad ním než gotika: svou radostí ze života, slunce, barev, svým rozjasněním a prohřátím vnitrným, marnotratným uplatňováním vzácných hmot, životu přitakávajícím názorem na svět; s renesancí nemohl zápolit duch domácí už mocně oslabený gotikou, právě pro své povahové sklony ke střízlivé šedi životní, svou chmurnost a hloubalství, které právě před tím byly tak mocně se projevily v české zemi.

Rudolfova doba, »druhá zlatá doba« českého umění není rovněž, než opětné těžké znásilnění uměleckého ducha domácího. Rudolf II., toť vítězství umění cizího na celé frontě, proti níž vlastně nestojí nic z domácího tvůrčího ducha. Umělecká druž Rudolfova jsou cizinci ze západní Evropy; český výtvarník v ní je bílou vranou a význam jeho je pouze podřízený. Toto okázalé a důsledné favorisování cizího umění, cizího umělce se strany Rudolfovy (— bylo by otázkou, zda a pokud zde rozhodovala nechuť k výtvarníku domácímu, či zda tu vedlo vladaře poznání slabé umělecké potence ducha českého —) nezbytně mělo veliký vliv na vztah k umění u šlechty, církve, měšťanstva: Čechy zaplavují se čím dál víc výtvory cizího ducha; česká napodobivost cizoty, módní záliby, výdělkářství, zavádějí i těch několik umělců české krve tehdejší doby k úsilí, aby zcela a ve všem vypadali ve svém díle jako cizinci.

A tak napořád až do probuzení v 19. věku; teprv as od půl století lze mluvit vlastně o umění českém, které uvědoměle chce a touží vyrůstat z vlastního ducha národního. Na umění, které až do toho půl století před námi v Čechách vznikalo, není českého nic; duch národní podléhá napořád silnému přívalu cizinskému, omezuje se na nedorostlé, umělecky nevypracované, do svých posledních výtvarných možností nedomyšlené dřevěné stavby, primitivní a odstrčené daleko na venek, na lidové pokusy v keramice, výšivce a jiném velmi drobném uměníčku.

Tak úhrnem všecka radost ze »zlatých dob« umění v Čechách, všecka naše stará pýcha z uměleckého bohatství v zemi naší podobá se konec konců velmi pošetilé radosti a pýše, kterou by měl podmaněný národ nějaký, vida ve své zabrané zemi hodně mnoho vojáků vítězného dobyvatele, velmi nádherných sice, s lesklými přilbami a bleskotnými meči a sršivými štíty, chocholy a prapory, dojista velmi krásnými na pohled, ale přes to přec jen nástroji podmanění... Množství uměleckých děl v zemi nějaké není ještě bezpodmínečně dobrem pro tuto zemi: běží tu hlavně a předně o jejich povahu, o jejich vztah k této zemi a vztah k duchu národa této země. Umělecká díla stojící proti tomuto duchu, jemu na úkor a škodu, nejsou zcela jisté dobrem, byť i vycházela z rukou největšího mistra cizího národa. Umění stejně může působit jako nástroj podmaňování, jako působí třeba cizí literatura, cizí noviny, cizí jazyk, cizí náboženství. Nejsou jen podmaňovatelé a dobyvatelé na koních a s meči v rukou; vedle nich a snad nebezpečnější jsou dobyvatelští vojáci malovaní a kamenní, které posílá malíř a sochař. Tak tomu bylo právě vždy v Čechách; co nemyslivě velebíváme za zlaté doby umění v Čechách, jsou časové velmi osudných vpádů cizího ducha, který nepoškozuje ducha domácího o nic méně proto snad, že přichází s výtvory kultury.

Je význačno, že takovéto soudy, jako můj, mohou mít u nás zdání podivínských kuriosit a separatistických schválností ideových, na místě co by vskutku měly a mohly být přesvědčením každé duše česky cítící. Tak zakořenělé je u nás staré nazírání na vývoj uměleckých věcí v Čechách, že ještě dnes mohu něco napříč tomu vyslovovat snad samojediný. Nepodívali jsme se ještě ani na sebe s tohoto hlediska — tak zle v nás pozanikl nebo zmrzačel cit a smysl národní. Je to cizina, která nám teprv zpravidla otvírává oči pro takové samozřejmosti; zejména Italie. Tam učí se teprv člověk vidět a srovnávat, kterak v týchž okolnostech života národního počíná si jinak národní duch italský a jinak český. I tu samozřejmě opět mohu mluvit jen o umění. Také na Italii kdysi přivalil se příboj gotický, jako na Čechy; co však bylo v Čechách pouhým dávením slabého silákem, bylo v

Italii tuhým bojem dvou silných duchů národních, z nichž na konec slavně zvítězil duch domácí. Gotika nikdy cele a důsledně nemohla prorazit v Italii, této nejuměleČtější zemi Evropy; duch národa, i když na čas zdánlivě podléhal gotice, tak silně ji měnil a přetvořoval, tak silně uvolňoval vnitřní její základy, podvracel její logiku a sevřenost ideovou, že z celé gotiky v Italii je napořád patrno, kterak v celém boji měl pořád převahu on. Gotika v Italii nikdy nezdomácněla, nesrostla se životem; potlačovalať příliš plochy a prostor, jež duch italský tolik miluje; už v boji s ní genius loci v Italii rozšiřoval v ní plochy a poměry, vnášel barvy, světlo, radost, až zcela zákonně a nutně došlo k renesanci. Renesance je vítězství ducha národního nad cizím — ale jen v Italii; jen tam lze cele, pravě a živě rozumět tomuto slovu a hlubokému jeho významu (— proti němu mluvit o »č e s k é renesanci« je pouhou bezmyšlenkovitostí! —); renesance jen tam ví, proč dává (proti gotice) tak vášnivě radostný důraz na plochy a prostory, na světlo a vzdušnost, na krásné poměry a harmonie: To byl sloh, který opravdu rostl z domácí půdy volně, radostně a organicky, a rostl tak pouze tam.

Člověk pozoruje v Italii gotiku a renesanci, jejich dnes dávno vybojovaný a rozhodnutý zápas, naučí se chápat, co to je bojující duch národní, a co to je národní duch pouze dávený a trpně podléhající bez silného, odhodlaného boje. Český duch národní pozorován v dějinách umění této země, jen podléhal, ale nebojoval jako italský. (Kdož může dnes ostatně zcela bezpečně říci nebyl-li snad onen známý výbuch hnévu husitského proti kostelům a klášterům způsobován v hlubinách podvědomí národního ducha t a k é do jisté míry odbojem uměleckého ducha národního proti umění ciziny a cizoty? Kdož ví dnes zcela bezpečně, nevedlo-li ruce husitských obrazoborcův aspoň do nějakého stupně i národně umělecké cítění, trpce rozhořčené, proti malovaným a kamenným vojákům podmaňovatelství osvětného?)

Rozdíl v tomto dvojakém chování národního ducha českého a italského ke gotice lze arci vysvětlit prostě: rozdílným stupněm národního uměleckého n a d á n í. Italský duch bojoval tak houževnatě a vítězně proto, že v něm tvůrčí dar umělecký byl a je nadmíru silný; duch český podlehl chabě, bez boje a brzy z pravého opaku. Slabost uměleckého výtvarného nadání českého je něčím, co sami sobě i cizině jen velice neradi přiznáváme; na nehodu, nemůžeme toho popřít, zejmena ne samým sobě. I tu opět cizina učí a nutí nás vidět pravdu, sobě samým říci pravdu: český dar umělecký, výtvarnický, je slabý.

Bylo by důležitou otázkou, dopátrat se jistoty: je slabý proto, že byl tisíciletým vývojem umělecký oslabován? Či je slabý už z prvopočátku, vůlí osudu nebo Ducha kosmického, proto právě že určen je národu našemu jiný úkol ve velikém dění světovém, a tudíž jeho osobitého díla národního je třeba jinak a jinačího, ne uměleckého?

Ta otázka je krušná, a ještě krušnější by byla na ni odpověď. Já sám se svého stanoviska víry v osobitá poslání národů pro veliké všedílo boží klonim se k myšlence, že národ náš je založen slabě umělecky z vůle Ducha, proto právě, že jeho spolupráce v díle kosmickém je třeba v jiné oblasti duchové, ne v umělecké; souhlasně s tím nevěřím ve veliké umělecké činy našeho národa, takové, které by vedly světovou práci uměleckou, dávaly iniciativu vývojovou a znamenaly díla prvořadá, sourodá velkým výtvorům cizích národů. Přes tu víru však třeba být zdrželiv v soudech; poučení dává nám třeba historie české h u d b y. Až do Smetany není v české tvorbě hudební nic, co by mohlo se čítat k velikým uměleckým činům hudby evropské; kdyby byl někdo před vystoupením genia Smetanova na základě staré historie se odvážil tvrdit, že hudební duch český je jen slabé potence tvůrčí a že nikdy nevydá ze sebe tvůrce prvního řádu — jak by se byl býval tento nevěrec as tvářil, doživ se slavného vyvrácení geniem Smetanovým? Stejně je možno, že zítra vzejde z českého národa Rembrandt nebo Michelangelo, ne moderní kopie starého obra, ale nový obr sourodý se starým. Tisíciletě mlčení uměleckého ducha českého, měřeno na orloji božím, je možná pouze vteřinovým zamyšlením se před počətím velkého díla, které koncepcí, světodějnou iniciativou, silou původnosti a vítězným vyvedením bude se moci postavit po bok velikému dílu z téhož ducha, které z něho vyšlo před půl tisíciletím. —

Budiž tomu však tak či onak: ať je umělecký dar národa českého malý nebo velký, jisto je tolik, že třeba osvobodit jej ode všeho, co maří jeho samobytný rozrůst a rozkvět; bylo by tedy pravou a správnou národní politikou uměleckou, vše, co oslabuje ducha domácího umění, držet od něho, třebas s jiného hlediska zdálo se to sebe krásnější, ušlechtilejší, oplodivější. Vypadalo by to jako bych hlásal potřebu národního umění i za cenu zbarbarštění a osamocení od umělecké práce ostatního světa. Nikoliv; pravím jen, že za jistých zvláštních okolností, kdy duch národa octne se ve křížku s cizím duchem, všecky zbraně tohoto cizího dobyvatele mohou se objevit zlem, tedy i jeho umění. Táž na oko věc, která v jedné zemi je pro národ žádoucí, poněvadž roste z jádra právě tohoto národa, cele harmonicky s jeho duchem, znamenajíc pro něj hromadění síly do budoucna — v zemi jiné může být nežádoucí a škodná, přichází-li do ní, usazuje-li se a rozmáhá-li se v ní na úkor národního ducha jeho a na škodu jeho vlastních, osobitých možností vývojových. Tak to, co na př. dalo Francii oněch devatenáct slavných katedrál, vrcholy uměleckého slohu domácího a vrcholy rozpětí ducha národního, gotika — v zemi české znamená opak toho: nejnižší stlačení ducha národního a hlubinu pokoření jeho osobitosti přemírou cizoty.

Nepřicházím odtud k závěru: tedy chutě bořit a na ručest začít rozkotávat v Čechách, co tu umělecky nejlepšího, aby duch národní mohl ze sebe nerušeně vydávat své primitivnosti stavitelské, své drobné uměníčko výšivek a malované džbánečky; chtěl bych jen, abychom konečně jedenkrát otevřeli oči na pravý vztah cizího umění k duchu národa našeho a jeho vlastnímu osobitému dílu, skrytému dosud v pouhých možnostech. (Ostatně: kdo poví bezpečně, nebyl-li v tom tajemný projev osudu na ochranu ducha národního, když jednou

husitism vztáhl ruku na tato díla cizoty a po druhé drancíři sašti, švédští — i jiní vyvlékali z Prahy a Čech nespočetné vozy vrchovatě naložené uměleckými výtvory —?)

Pořadatelstvo Uměleckých pokladů zřejmě stojí na staré víře, jako by vše, co tu v zemi umělecky cenného, samo sebou bylo vůbec kulturním dobrem, poněvadž je to dobré umělecky. Toť tedy jedna věc, ve které se s Poklady rozcházím. (Dokončení.)

BOŽENA NĚMCOVÁ MALIČKÝM.

Němcová se po léta zabývala úmyslem vydat povídky pro maličké děti, které samy nedovedou ještě číst, ale rády poslouchají vyprávění, jež je dospělými úmyslně vyprávěno tak, aby zaujalo jejich neprobuzenou dušičku. Již za pobytu v Domažlicích v letech 1845—1847 postihla, že selky vypravují maličkým dětem povídky, jen pro ně určené, způsobem odchylným od obyčejného vyprávění pohádek a pověstí, jimiž se baví dospělí. K povídce O Smoličkovi připomněla, že ji »obyčejně matky neb chůvy (na Domažlicku) dětem povídají«. Podobnou připomínku připojuje K pohádce bez konce o pasákovi a ovčím stádu.

Roku 1852, když Němcová meškala sama s dětmi v Praze, psala Pospíšilovi 17. července: »Práce moje, stranu kterých s Vašností bych ráda promluvila, dokončené nemám, totiž: povídky pro děti a 8. sv. báchorek.« Nedostala se k tomu, aby své báchorky doplnila osmým svazkem, a také na sbírku povídek, určenou maličkým dětem, nedošlo. Němcová však na ně nezapomněla. Již ve sbírce báchorek je v posledním svazku zařazena povídka toho druhu O neposlušných kozlatech. V Babičce dává babičce vyprávěti maličkým dětem povídku o hluchoněmé holčičce na Boušíně slohem takových naivních hovorů s dětmi; připomíná také pohádky bez konce, jimiž babička odbývala děcka, když se jí nechtělo vyprávěti. Krolmusovi do jeho sbírky dala dětské říkání o Kohoutkovi a slepičce, a v Štěpnici (dětské příloze časopisu Škola a Život) r. 1855, 1857 a 1858 otiskla ze svých vzpomínek na povídky, jimiž matky konejšívají své maličké, povídky o Kohoutkovi, o Smolíčkovi, o Perníkové chaloupce a povídku Bez konce. V Štěpnici z těch let jsou však ještě podobným slohem psány povídky o Zlatých hvězdičkách, o Žábě a dítěti, o Palečkovi, jež nejsou sice podepsány jejím jmenem, ale dosti pravděpodobně pocházejí od ní. Že od svého úmyslu Němcová neupustila, o tom svědčí dopis psaný Majarovi asi r. 1857, v němž praví: »Chci také vydati dětské pověsti, zpěvy a hry pro věk od 6—8 až do 12 roků, sbírám pomůcky.« (Zpěvy a hry dětské jsou rovněž z té doby otiskovány od ní časopisecky.)

Nemoc, utrpení a trpký zápas s životem zabránily Němcové uskutečniti tento úmysl — jako mnohé jiné úmysly. Nakladatelství B. Kočího chce aspoň částečně splnit odkaz Němcové a vydat souborně knížku dětských povídek, jež porůznu otiskla. Není dnes ještě pozdě na tento její odkaz. Uplynulo od její smrti víc než půl století, literatura pro naše maličké děti je však dosud tak chudá a po většině tak málo česká, že i zachované trosky její sbírky povídek pro maličké mohou jí být blahodárným osvěžením. Artuš Scheiner nakreslil k nim půvabné obrázky, jež jistě v nerozvité dětské fantasii probudí svěží dojmy a živou pozornost.

Kniha B. Němcové maličkým ozdobena 47 černými a 9 barevnými obrázky vyšla za 6 K nákladem B. Kočího v Praze, Františkovo nábřeží 14.

★

BALADICKÉ VZNĚTY SOVOVY.

(Antonín Sova: Kniha baladická. Hejda a Tuček. K 2.30.)

Sova zařadil do nového svazku svých spisů také starší již a známou »Balladu o jednom člověku a jeho radostech« z r. 1903. Vznikla v úzké souvislosti s »Výpravami chudých« a vyvřel do ní vášnivými slokami všechen smutek, jenž zachvacoval Sovu, když dumal o svém českém osudu. Dlužno si k ní asi přimyslit večery podobné onomu, jenž prokmitává rozmluvami a výjevy básně. Sedával asi básník za zimních soumraků v šerém pokoji na lenošce u okna, různé bledé odlesky duchové přelétávaly po stropě a stěnách, venku střídávaly se sněhové chumelenice s modrou pohádkou měsíční, znívaly hudby a po rozlehlé zamrzlé Vltavě prohánívaly se reje rozjařených bruslíčů, — či kočáry vídával sjíždět se naproti za Vltavou k zářícímu Žofínu? tam dole právě karneval se bujný rozproudil tou dobou«. A v Sovově obrazotvornosti zdvíhal se někde na zasněžených kopcích vltavských ledový palác planoucí deštěm stříbrných jisker, a v ledném paláci bylo velké masopustní shromáždění všech světových radostí, a mezi světovými radostmi procházely se okázale radosti mocných, »ministrů a biskupů i politiků i vychytralých lilistrů a bursiánů, peněžníků«, a Sovovy skromné ponížené české radosti, slepé, kulhavé, churavé, ubohé, blížily se k radostem velkých, dychtivy sdružit se s nimi, klanět se a sloužit, líbaly lem rouch, poponášely panské vlečky, podávaly poháry, předkládaly mísy s bažanty: velcí »spokojeně kývali, že do služeb je přijali«. Končilo se to nesmírnou, tesknou pustotou, — za radosti, jež se již ze služeb nevrátily, bylo nutno vzít za vděk nepatrným úřádkem na »gothické radnici«, a přemahalo-li zoufalé hoře, zjevoval se jako jediná útěcha tvrdý, konopný provaz: v sosnovém lese oběšenců tam na poslední sosně kdes, tam osud dovršil své dílo«.

Večerní fantastická vidina Sovova stěží mohla o něčem přesvědčovat, něco dokazovat, něčemu poskytnout nalehavější jasnosti. Ať byla v ní otázka sociální ať národní ať obě sloučeny pospolu v osobním osudu, o žádné nepravilo se nic určitého a rozhodného, jen se cosi zdaleka naznačovalo, co mohlo být pravdou a nemusilo nebo co mohlo být pravdou docela jiným způsobem nežli báseň předpokládala; místo věcí vystupovaly čiré povšechné pojmy a to ještě pojmy jen celkově, úhrnně vymezené. Ale báseň měla mocný proud citu a citového vzrušení jemuž bylo nesnadno odolávat, řinula se víc nežli která z přeplněného, pozdviženého nitra, valila se větami a přízvuky ryzího teskného, slzného a usedavého znění. Sova měl verše letících a svistících saní nebo měl verše dmoucího se, bouřícího a šumějícího karnevalu, verše tříštícího se, praskajícího a unášeného ledu říčního (pořád Vltava pod okny malostranských Benátek), a to dmutí, letící svištění, bouření, víření, unášení bylo v nahromaděném, vzestouplém, hrnoucím se citu. Tvořil Sovovi

dlouhé spádné sloky téhož opakovaného střídavého rýmování a musil je násilím zarážet dvěma sdruženými rýmy, aby aspoň na vteřinu získal oddechu a rozhledu. Vybíjel se pak v oné zvláštní, hamsunovské hře naříkavých, úpěnlivých citoslovců a výkřiků, kterou Sova provozuje v poslední části básně a která by se mohla zdát rafinovaně dělanou, kdyby nebyla tak podložena tíhou a rozbodávajícím hořem myšlenky: »oh, šašku můj, óooh, oh, oh«, — hou, hej, hou«, — jako když člověku v šílení žalu přicházejí na rty jenom nejpůvodnější, vyrážené zvuky raněné přírody. Hodí se Sovův bouřný, prudký cit k životu? Nestane se sám sobě účelem a nebude se na konec sám sobě líbit, jak se bezbranně, utlučeně potácí, jak lká a volá, jak chce budit aspoň záchvěv lítosti trudnou, žalostnou smrtí?

Sovův cit míval hlavně barvu i název popuzeného »vzteku« a tak vystupuje též zase v polovině ostatních básní z »Knihy balladické«. Vtělil se tam v několik ženských postav, jež všechny připomínají novellistu sbírek »O milkování, lásce a zradě«. Královna ballady »Dračí hlavy« ucítí v sobě dravčí sílu postižené vlčice, vzepře se králi, jenž dal popravit mladého šlechtického buřiče, je za to vězněna ve svých komnatách a hlídána královým milcem, ale obloudí jej lstivými řečmi postupně tak, že sám krále zabije, aby za odměnu získal královniny lásky; královna vydá se mu jen mrtva, probodena svou vlastní dýkou. Podobného druhu je Marcela v »Balladické básni o Marcele z tohoto světa«, dívka oklamaná donjuanským smyslníkem; ta mstít by se chtěla, mstou vykřiknout« a vskutku podaří se jí zlákat ho ještě jednou, umluví si s ním líbezně milostnou schůzku v jeho domě, dá se tam od něho odvést a v jeho komnatě ho skolí zbraní, kterou skryla na ňadrech. Ještě děsivější ukrutnice vězí v nejstarší tří sester z ballady »Můra«; má hlavu medusí, je »zrakem dravec i po chůzi«, provozuje s muži »hru studeného srdce«, přivábí a zase odmítne a její bytost bere v noci na se podobu bílé angorské kočky, jež přichází ssát z krku milencova krev. Prozrazena směje se mu do očí: a žhavým probodajíc okem to tělo, jež tu kleslo bokem, zpět odcházela štěpnicí«. I uloupená žena v »Básni o knězi, vojínu, karateli a katu zároveň« umí vytrestat svého podmanitele, třebaže sama za to pyká; takřka před jeho očima se mu zpronevěří a její zatvrzelý hřích že všech těch věcí smál se jen, však nelitoval, neprosil«. Jejich cit, zklamaný, podvedený nebo předem znající nutnost porážky, našel si aspoň jednu možnost životního uspokojení: chladnou a opatrnou úskočnost, promyšlené a chytré škůdnictví. Není to nic pěkného, ale je to lepší nežli potácející se lkavá bědnost, — lepší svou sebevládou, smělostí, odhodlaností k činu, výbojností a uvědomělostí.

A přece i s tou lepší, bezpečnější formou, k níž se prudký cit zkušeností propracoval, Sova drží se jak možná mimo obyčejný denní život, v oblasti bájení. K první básni sbírky, »Romanci o šílenci ztracené krásy«, doslov Sovův poznamenává, že princova šílená láska ke Kráse (sladké tanečnici lesních lučin) jest podobna lásce Ludvíka bavorského; ale báseň musila mít nepojmenované a neurčité i neurčitelné osoby, neznámá a nezjistitelná místa, příběh přenesený vším rázem do romantiky turnajových rytířských románů a pohádek. Nebo k »Balladě o Andělce«, dvanáctiletém osiřelém děvčátku, jež uboze zahyne, tvrdí doslov, že vylíčeny »opojná nástraha a první útok Puberty«, a každý by z toho hádal na fysiologickou studii s pozorovatelským popisem osob a dějů; ale báseň věc sotva napovídá, děje, popudy a osoby rozvíjejí se v pouhé bledé tuše a posléze není jisto, neprchala-li Andělka víc před tesknotou samoty nežli před něčím jiným. »Přátelská sonata« je dokonce věnováním (památce J. Nerudy a K. Světlé) vztažena k tak známé, domácí a projednané události, k lásce Nerudově se Světlou; ale Neruda sluje v básni Felixem, Světlá sníci »paní líbeznou«, Vltava řekou, Praha městem, jež v mlze skizzuje své hradní obrysy, — vypočítávala-li líbezná paní cenu šperku, tedy »měřila šperku třpyt«, a celek obmezen zcela na povšechnou psychologickou otázku mezi dvěma typy, jako kdyby nebylo bývalo desatera jiných zřetelů skutečných (muže, sestry, rodiny, veřejnosti a p.). Básnická pieta, potřeba čistého, nezkaleného pohledu, vášeň výlučného a pouhého dění duševního, to všechno ano, — neméně však působí u Sovy pocit, že zdolání určitějších okolností uniká jeho básnickému slovu, že vyžaduje básnických vlastností, jež on jen málo pěstoval. Vytkne rozdílnou povahu tří sester a není jist, že druhá podstatně a jasně se liší od prvé. Vynaloží velkou práci, aby vpravil Nerudu a Světlou do oněginských vzorců psychologických, a není jist, že vzorce dají tu představu, kterou chtěly a měly. Jemu slova a věty odbíhají od věci a prosté myšlenky pořád kamsi, kde se stávají umělou skladbou pro sebe a o sobě.

Proto nutno nazvat vzácnou básnickou prozřetelností, že Sova uchýlil se s epickou svou inspirací k jménu a tvaru ballady. Ballada, tak daleká soudobým pojmům, že se zdá dnes být nemožnou, dovolovala právě Sovovi onu polozáhadnost a polotajemnost, onu neurčitost a tušnou povšechnost, jíž on potřeboval. Věděl dobře, že ballada musí mít nutně starožitný ráz, že může být básnicky skoro jen ohlasem a napodobením, a pracoval ve shodě s tím. V »Balladě o šílenci ztracené krásy« jsou kousky jako vyloupnuté odněkud ze Šnaidra, s verši naivního žasnutí, s pathetickým střídáním delšího a kratšího rozpětí: »— svůj podpatek zdvih' a vyčíhat — dal svými žoldnéři — a jako lstný se připlížil had, — zda člověk uvěří? — A uvěří ten-li, zda tíži vin — uvěřit může vlastní syn?« Báseň »Dračí hlavy« s úkladnou královraždou je zcela vystylizována dle jihoslovanských zpěvů hrdinských s jejich začátky a přechody, přívlastky a vyráženými slovesy, anaforami a palilogiemi, různými příznačnými slovy a vazbami: »Strojí dlouho vzpouru šlechtic mladý, zástupy štve valné proti králi.« Osmikapitolová »Ballada o Andělce«, čím víc se dostává do proudu, tím zřetelněji zní Erbenovými »Svatebními košilemi«, jejich citoslovcovými vzmachy, jejich členěním spádných veršů dle vět, jejich rozšuměným vírem: »Dobře, žes přišla, budeš mojí, ať nás to třeba život stojí! Dobře, žes přišla, budeš mou rozmarynkou a nevěstou. Za muzikantský tě posadím stůl ... A v láhví to kloktalo glu, glu, glu.« Krátká »Ballada o milence Vzpomeneš« (zvlášť krásná) byla by mohla být napsána Scottem nebo Keatsem podle některé vybrané ballady skotské, s těmi úvodními otázkami, s dvěma slabými a chvějnými stíny postav, s tesknou, bouřnou vášnivostí pod. mírnými, skromnými slokami, s drobnou dialogickou hrou veršů plnou náhlé osudnosti: »Co stalo se dnes ženichu, že chodí sám tou zahradou? Že usilovně potichu trápí se těžkou záhadou a umírá zlou náladou?« »O what can ail thee, kgniht-at-arms, alone and palely loitering?« Arci zrovna »Ball. o milence Vzpomeneš« může být ukázkou, jaké pikantnosti 'nabývají ballady Sovovy tím, že ve starý ráz mísí se rysy modernější: tramvají vyplašený zvon mhou zástupů rozrážel střed vyplašený zvon a mha s tramvají.« »Můra« chtěla být psána »se světáckým gestem« a užívá hypnotické suggesce. Andělka má knihovnu pohádkových svazků.

Každým způsobem »Žně« nebyly ještě žněmi, ačkoli se tam o nich mnoho mluvilo, ale »Kniha balladická« jimi jest, ačkoli se v ní o nich nemluví. Zde opravdu Sova stojí nad vichřicemi citů na výšinách umělecké zralosti, která volně rozhoduje o výběru předmětu i jeho básnickém vytvoření. Sice v »Balladické básni o Marcele« parallela mezi smírným, utišeným povznesením bratrovým a prudkou vznětlivostí Marcelinou zdá se úmyslně připomínat, že básník necítí se ještě dost ustálen. Přes to však jeho bolesti a hněvy jsou v »Knize balladické« odsunuty dále od něho a pod něj a z jejich mocného tlaku nepřipouští se víc, nežli co by i umělým větám a odstavcům dávalo pohnutý zvuk probolené a prožielené pravdivosti životní.

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

* V nakladatelství »Thyrsus« (na Smíchově, Palackého 3) vyšlo tiskem nové tříaktové drama Jiřího Karáska ze Lvovic Král Rudolf (K 3). Rozumí se, že se za titulní postavou nesmí hledat nějaký dějinný Rudolf se vším, co se váže k jeho jménu. Karásek vyhlédl si krále Rudolfa jen jako smutného samotáře a váhavce zalézajícího před nutností činu, oddaného uměním a vědám, v nichž nalézá jedinou hodnotu životní. Drama mělo být dramatem jeho přerození od skleslosti ke svěžím nadějím, od nevlídné uzavřenosti k lásce a radostnému rozpětí. V prvním dějství je významná scéna. Rudolf na prosbu krásné Gelchossy slíbil milost odsouzenému Russwormovi, ale bratr Gelchossin alchymista Arthur Dee zaujme jej tak svými zprávami o pozoruhodných objevech, že Russworm zatím zemře na popravišti, aniž dojde čekaný osvobozující rozkaz. Nutno si patrně místo Rudolfa myslit dnešního knižního a pokojového samotáře: celý svět by mohl zhynout kolem něho, nejdražší statky lidské by mohly být v nebezpečí, a on by o tom nevěděl a jen by si lámal hlavu záhadami asemonu, magnetového kamene, egyptských rukopisů. Gelchossa se ve druhém dějství mstí za zapomětlivost Rudolfovu, poví mu, že vše, čemu dosud věřil a co si dával namlouvat od alchymistů, astronomů, mistrů vědy a umění, že vše to byla čirá, podvodná lež nastrojená k jeho zkáze. Mstitelka se domnívá, že pravda skutečnosti Rudolfa zdrtí, ale ukáže se naopak, že Rudolf po jejím boku zotaví se z prvního zhroucení a že chce nyní teprve žít pravým životem, vřelou a činnou účastí v okolních věcech pozemských. Bohužel je pozdě, — Matyáš zmocní se hradu a vlády.

Kdo zná dosavadní Karáskův odpor ke skutečnostem, jeho houževnaté zásady o umělecké lži a aristokratické výlučnosti, snadno vyčte z dramatu pokus o obrat, toužné hledání, jak vyjít z pusté, studené samoty a přiblížit se k tomu, co pohrdavě odmítal. Ale drama nebudí mnoho důvěry, přerod odbude se v něm pouhým oznámeným přechodem od jednoho smýšlení k druhému a hlavním půvabem jsou Karáskovi dějství za dějstvím výjevy senzačního vzrušení, kdy někomu hrozí smrt a záhuba a duše chví se otázkou, bude-li či nebude-li zachráněn. Ovšem bez pěkných vlastností »Král Rudolf« není: je čistě, určitě a průhledně vypracován, obmezuje se na podstatné nezbytnosti a jeho odstavce, jak prozaické tak veršové, jsou ve svém ladném urovnání prolnuty značnou vážností utrpení a vznětu.

* Maškovu »Betlému« dostalo se v Městském divadle vinohradském následovníka zpěvní a taneční vánoční pohádkou K Betlému. Sestavil ji Adolf Wenig a hudební doprovod k ní udělal R. Piskáček. Příběhový rámec betlémských obrazů vzat z Wenigovy knížky »O černé hodince«. Wenig vypravoval tam v »Povídce tříkrálové«, jak starý krejčí Kašpar Votruba před svátkem Tří králů šil dlouho do noci převorovu kleriku, jak se mu pak k ránu ve snu zjevili svatí tři králové, jak ho odvezli k jesličkám a jak Votruba daroval Ježíškovi jablíčko, jež rukávem oleštil: »Znáš-li mne, Votrubo? — Jak bych neznal, svatý můj patrone Kašpare! Sláva buď tobě a čest na věky.« Také z črtky »Na půlnoční« bylo lze něco přibrat: vzpomínky z vánočních nocí, kdy malý Jenda chodíval do kostela a rozhlížíval se dolů po tichém, bílém kraji zimním. V divadelní pohádce vyvede ho Wenig se sestříčkou Madlenkou až na věž, aby to bylo působivější; osvětlení andělé přijdou jim tam zpívat. Zbývalo již jen, sloučit hru poněkud s časovými událostmi, a proto Jenda stal se členem rodiny, kde čekají tatínka domů od válečných úkonů, a starému Kašparovi Votrubovi vrátí se z vojny statný syn Toník. Je to rozděleno do osmi obrazů, hledí to dojímat rodinnými a lidovými tklivostmi, nezapomíná to na nějaký ten drobek sousedského veteránského humoru prášilského a ve hlavní části má to všelico příbuzného s »Betlémem« Maškovým: slovácké betlemáky, slovácké pastýře, jesličkový průvod. Hra Národního divadla je střídmější a vkusnější, vyhnula se všemu operetnímu i přílišným banálnostem. Jistě však pohádka vinohradská, routinovaně připravená, dodělá se úspěchu, o nějž jí šlo.

* Švandovo divadlo smíchovské uvedlo na jeviště tříaktovou veselohru Žebřík do nebe, kterou napsal Julius Ludassy a přeložil Frant. S. Jaroš. Zamiluje se tam dědičný princ Dagobert do naivky dvorního divadla, Katušky Kovalské, kterou mu dali za literární předčitatelku, a jest pevně odhodlán. vzít si ji přes odpor »vlády«. Ale Katuška Kovalská, ač se nevzpírá, chtěla by vlastně radši intendanta svob. pána Bohumila z Usedomu, jenž jí rovněž vyznal lásku, a záleží jenom na tom, aby Bohumil byl vyhojen ze své nechuti k manželským poutům. Příklad princův a dvorské nesnáze pomohou: Bohumil se odváží závazných slov a Katuška vymění nejistého prince za bezpečnějšího intendanta. Veselohra usiluje o složitou a hledanou duchaplnost, má několik zábavných postav (říznou dvorní dámu, korouhvičku ředitele a j.) a spoléhá zejména na tu výhodu, že může oslňovat leskem, zvláštním prostředím a skvělým štěstím divadelní krásky. Prince hrál p. Kadlec pěkně zvlášť v jeho tiché. salonní ostýchavosti, jež se zamýšlí do vět a hebce se pohybuje. Bystřejší intendant p. Fenclův uměl vložit do hry onen požitek, jenž si jemně pochutnává na zasazení každého přízvuku. Pí. Švandové nesvědčí dost v Katušce zbytečná dvorská škrobenost a slavnostnost, teprve když se může v intimitě rozehřát a rozsvítit, najde pravý tón. Obveselením nebo pečlivou charakteristikou přispěli p. Nedošínský, pí. Nedošínská, p. Rolland, p. Nejedlý a jeviště ve všech třech dějstvích se smyslem pro dojem upravil p. Vojta Novák.

DROBNOSTI.

* **Diskuse o Wundtovi ve Filosofické Jednotě.** W. Wundt, slavný německý filosof, vydal válečný spis Filosofie a národnosti. Ve Filosofické Jednotě podal zprávu o obsahu tohoto spisu prof. F. Drtina a na ni se navázala diskuse. Budiž tu o spise i diskusi referováno.

W. Wundt jest světoznámý filosof; jest mezinárodní autoritou v oboru filosofie, ethiky, logiky a zvláště psychologie; vydal mnoho knih neoby-

čejně objemných a důkladných, jest ředitelem velikého ústavu psychologického v Lipsku, snad největšího na světě; má mnoho a mnoho přívrženců nejen v Německu, nýbrž i v Americe, v Anglii, ve Francii i ve světě slovanském. Zvláště psychologem jest Wundt věhlasným; jména »vědecká psychologie« a »Wundtova psychologie« znamenají bezmála totéž. Ba i o »psychologii národů« (Völkerpsychologie) jest mezi učenci Wundt autoritou první třídy. Názory Wundtovy jsou příliš známé, aby bylo třeba o nich dlouhých řečí. Jest ve všech oborech takovým, jakým jest v psychologii. V tomto oboru myšlení jest rubem spisovatelů, kteří rozumějí lidem nebo snaží se jim rozuměti; slovu »lidem« rozuměj určitým lidem, tedy osobě X. Y., sedlákovi, vrahovi, revolucionářovi; vycházejí z duše, z charakteru člověkova a hledí jeho činy pochopiti. Láska k popisovaným charakterům, snaha pomoci lidem bývá vlastností jejich; popis (líčení) jest jejich methodou, román literárním plodem jejich úsilí. Wundt nedbá ani lidí (t. j. tebe, mne) ani jejich konkrétních starostí, jeho zájmem jsou jisté vědecké hypothésy, vtělivši se v přístroje fysikální a fysiologické, kterými naplnil svůj ústav i jedná o reakcích lidských (a zvířecích), pokud se dá na nich činnost těchto přístrojů přesně změřiti, tedy na příklad o pocitu tónu C', o bolesti, kterou cítí člověk (t. j. člověk vůbec) při slabém bodnutí jehlou. Pro Wundta neexistuje pak otázka, že píchnutí bolí, nýbrž na př. že podráždění elektrické rozeznáme už, trvá-li $^{1}/_{80}$ vteřiny, kdežto bolest se vyvíjí mnohem zdlouhavěji. Wundtovou methodou jest pozorování na stroji a výsledkem jejím vědecké spisy.

V posledních létech zájem o Wundtovu vědu klesal; uznávala se sice pořád její přesnost, ale že prý se prakticky k ničemu nehodí. Záleží ovšem na tom, jak lidé rozumějí praktické vhodnosti; není už to osvědčením, že Wundt došel takové slávy? Jistě však neučený čtenář nabude ze spisů Wundtových dojmů, že pro něho psány nejsou; čísti jich nelze pro suchopárnost a hledati v nich řešení svých otázek by bylo marno, protože se zabývají jen otázkami vzatými z jiných učených spisů; zvláštní originálnost není předností Wundtovou. Wundt jest obzvláště povolán promluviti filosofické slovo o válce se stanoviska německého; je představitelem té generace pruské, která zvítězila v 70. letech nad Francií, duch Helmholtzův, Virchowův, Mommsenův mluví z něho. Wundt jest žákem Helmholtzovým a pokračovatelem jeho učení; jest méně analytický, než Helmholtz, t. j. ještě méně jasný, ale obsáhlejší a systematičtější. Tehdy, v 70. letech, němečtí učenci stáli proti vědě francouzské a opírali se (dovolte tu drobnou vzpomínku) o učence anglické, o Faradaye, o Maxwella, o Younga, o Darwina, o Milla atd. Jak se od té doby časy změnily! Ale pravda jest, že se nejméně ze všech ideálů minulého století změnila věda německá: Helmholtz, du Bois Reymond, Virchow, Mommsen jsou představiteli i dnešního myšlení německého, myšlení Wundtova, Ostwaldova, Haecklova; proti nárazu cizích myšlenek, proti skepsi protivědecké, proti posledním důsledkům z vědy odvozovaným, proti filosofii pragmatické a intuitivní Němci dosud drží dřívější své stanovisko. Jedině název má dnešní jejich myšlení nový: co tehdy slulo vědou (exaktní), dnes se jmenuje, následkem nových proudů myšlenkových, prošedších světem, kulturou. V podstatě dnešní německý význam slova »Kultur« jest týž, jaký mělo slovo Wissenschaft« v předešlém století: věda, t j. učenost, ne prostoduchost, abstraktnost, ne názor, rozum, ne cit. Dodejme pro úplnější charakteristiku: tato věda (neboli kultura) jest i v německém myšlení zvláštní fasí vývojovou; neuznává Goetha ani Schellinga ani vůbec romantism (ono nadšení totiž německých myslitelů fantastů z počátků 19. století, pro které na př. Turgeněv a jiní rušti spisovatelé si Němců velice vážili), nýbrž uznává vládu přírodovědeckých ústavů, která onen romantism potřela. Dnešní ctitelé Goethovi, Chamberlain na příklad, známý válečný spisovatel německý, nejsou námitkou, nejsou si, myslím, dosti jasni o filosofických základech svého učení; což nebyl Chamberlain, dnes válečný spisovatel, dříve ctitel Goethův a před tím Kantův, před tím Wagnerovcem, Nietzscheovcem a Kantovcem najednou a před tím vším antisemitou?

Ještě jest třeba jedné poznámky. Čtenář, neznalý ducha filosofie německé by snad hledal ve Wundtově filosofickém spise ne-li rozbor, tož aspoň nepřímé řešení anebo aspoň vědomí otázek, jak uvésti v soulad vědu, uznávající jen argumenty rozumové s válkou, která jich nemůže uznati. Co souditi na př. o Kantově ethice (když už Wundt tolik jest pro Kanta) dnes, jak vůbec se má mravnost k válce, jak rozhodnouti svůj osobní poměr k válce. Wundt zásadně nedbá takových otázek, ba ani abstraktnějších problémů, jako na příklad, v čem záleží moderní filosofie, kdy a jak se začala, co pro ni znamenají jednotliví národové a pokládá jistě takové problémy za nepřístojné. Chválí v knize militarism (ani jeho podstaty ostatně neanalysuje) a sám se cítí ve svém oboru vojákem, t. j. zapovídá si řešiti své problémy svým rozumem a podrobuje se rozkazu danému poměry. Využívá svých filosofických zbraní ku provedení uloženého úkolu s jistotou, kterou mu dodal životní cvik v tomto názoru o filosofii a vědě, řešící otázky, které nám jiní dali. Wundt pěkně vystihuje toto vojenské stanovisko filosofické, když v závěrečné kapitole vidí filosofický smysl německého národa v heslech »věrnost a povinnost«, v heslech to (jak známo) vojenských.

Wundt napsal svůj spis jsa starcem 83letým; někteří filosofové jsou se spisem nespokojeni a omlouvají jej stářím spisovatelovým a tendenčností díla. Nebudeme zajisté od starce Wundta čekati originálních pojetí, když po nich Wundt ani za mládí netoužil; tendenčnost však nejen nesmí býti výtkou Wundtovi, nýbrž jest velikou předností jeho spisu; hned každý Wundtovi porozumí, hned každý ocení jeho přednosti i slabiny, což bohužel nebylo tak snadné u dřívějších spisů Wundtových. Kdyby jen každý učenec byl vždycky tak tendenční, jako jest tentokrát Wundt! Bylo by méně učenců, méně slávy vědecké, méně knih, ale více jasnosti mezi lidmi. Ostatně, znalec Wundta vidí, že Wundt v knize píše a soudí stejně, jako psával a soudil dřív. —

Po tomto příliš dlouhém úvodu, nutném pro pochopení Wundtova, podám kratičký referát o diskussi ve Filosofické Jednotě. Prof. Drtina před-

nesl nejprve obsah knihy Wundtovy. Němci prý novou filosofii zahájili jmény: N. Cusanus, Th. Paracelsus, M. Koperník (z předešlých výkladů už jde, že Wundt se nezabývá otázkami, pokud tito muži byli filosofy, Němci a pokud zahájili novou filosofii) a dodnes oni jediní v osobách Leibnizově a Kantově ztělesnili ideál pravé filosofie, která nezná prospěchu, ani osobní slávy, nýbrž jde jen za jedním ideálem, za pravdou. Italská filosofie dala světu Danteho, G. Bruna, B. Telesia, Galileiho. G. Bruno, nejfilosofičtější z nich, byl však doma nepochopen. Francouzská filosofie dala světu Descarta, jediného samostatného myslitele, vyšedšího z této země. Ovšem i Rousseau byl vynikající muž, ale ve Francii nepůsobil; jen Němci (Kant atd.) ukázali pro něho pravé porozumění. Francie, země jasného rozumu, živého temperamentu, vlast matematiky, historie a politiky, pěstovala vždycky skepsi; francouzskou morálkou jest morálka sebelásky; vzpruhou Francouzovou jest slávychtivost. Anglie se vyvíjela bez ohledu na myšlenkové proudy pevniny; za zdánlivou rouškou svobody se tam kryje církevní násilnictví; filosofická pravda bývá utlačována touhou po moci. V Anglii kvetla a kvete eudaimonistická (t. j. požitkářská) filosofie, vycházející z ideje prospěšnosti a praktičnosti. Hume jest největším anglickým filosofem. Ráz poznámek Drtinových k těmto myšlenkám Wundtovým jest lehko pochopiti. Drtina plně ocenil přednosti Wundtova díla, o kterých už byla řeč, z jeho námitek bych uvedl, že Wundt prý dosti nezdůraznil mládí německé kultury, ne příliš starší našeho českého národního probuzení; bylo by teprv studovati na př., co jest německého na Leibnizovi, vyrostším ve filosofickém ovzduší francouzském; i Kant byl velmi závislý na Francouzích a Angličanech. Drtina ovšem uznává, že existuje německá, francouzská, anglická filosofie; myslí však, že Wundt příliš málo dbá vztahů, které mezi nimi byly a jsou. Pochyboval dále o tom, že by byl Rousseau nepůsobil ve Francii; ovšem, že se tam jeho působení projevilo spíše v činech než v knihách přístupných filosofii. Důležitější výtka byla, že Wundt neprávem vůbec Rousseaua uvádí; rozumí totiž v zásadě filosofii systematisované nauky (abstraktní theorie zvláště noetické) toho druhu, jaké podali Leibniz nebo Kant a s tohoto stanoviska má ovšem důvod nedbati spisovatelů jako Carlyle, Dostojevský, Pascal; ale pak by neměl jednati ani o Rousseauovi (ani o Paracelsovi, o Brunovi, o Lutherovi atd. atd.).

Na výklady Drtinovy, ze kterých podávám jen úryvky, se navázala diskuse, které se účastnili prof. Drtina, prof. Čáda, prof. Matbesius, prof. dr. Haškovec, dr. Opočenský a referent. Všichni uznávali časovost a významnost spisu Wundtova, a jak bývá, každý by thema Wundtovo byl řešil jiným způsobem než Wundt sám. Zvláště se ukazovalo na přílišnou abstraktnost Wundtovu, na příliš úzký a nejasně koncipovaný pojem filosofie, na kterém Wundt svůj spis založil, na nedostatek smyslu pro reální poměry v Anglii a ve Francii, pro psychologii a historii, na to, že z »eudaimonistického« stanoviska filosofického nelze uzavírati ničeho o mravních kvalitách jeho přívrženců atd. — Pozoruhodná debata nebyla ještě ukončena; prof. dr Haškovec vyložil svůj názor o duchu filosofování francouzského a bude ještě podán výklad o anglické filosofii, načež se bude v diskusi pokračovati. Diskuse tohoto druhu, vedené věcně a s touhou vniknouti do podstaty probírané otázky, prospívají i diskutujícím i posluchačům; doufejme, že potrvá zájem, který o ně projevili naši přátelé filosofie. R.

* **Potomek Husův.** Před nějakým časem vyskytla se opět v německých novinách noticka (nevím, kolikátá už), že kdosi kdesi chlubí se býti ne-li potomkem, tedy aspoň příbuzným Husovým. Není divu, že kdo se jmenoval Huss — a jméno toto, značící původně husitu, není v Německu vzácností, rád by dokázal souvislost se slavným soujmenovcem svým určitěji než právě pouhou shodou jména. Dosvědčeno je to aspoň pro 18. století. V díle Die alten und neuen Böhmische Brüder, které vydával mag. G. C. Rieger v letech třicátých, čteme jeho poznámku (sv. 1, str. 358) k slovům Husovým o dětech bratra jeho Martina: jistý knížecí rada ho ujistil, že v Bayreuthsku posud žijí potomci bratří Husových, a J. C. Mylius ve vydání Seyfridova pojednání o Husovi (1743) poznamenává na str. 16. k tomu: »Také vím, že v Orlamündě, nedaleko Jeny, je pastor zvaný Huss a že má, nemýlím-li se, několik synů. Zdali však odvozuje svůj původ od mučeníka Husa a dovedl-li by prokázat souvislost své rodiny s oním Husem, o tom jsem nejnevědomější z nevědomých.« — Kdyby Kollár byl tušil, že nedaleko jeho Jeny žil člen rodiny Husovy! Huss se jmenovala v 18. století také rodina katů v Mostě; poslední vykonavatel tohoto řemesla byl chebský kat Karel Huss, který jakožto numismatik svými cennými sbírkami vzbudil zájem samého Goetha, jenž ho dvakrát navštívil a často se o něm zmiňoval (mé Goethe a Čechy, str. 81 sl.). — K.

— **Nové kniby.** Zlatoroh, sbírka ilustrovaných monografií, kterou pořádá Max Švabinský a vydává spolek výtvarných umělců Manes, vydala před sklonkem jubilejního roku monografii Jan Hus od F. V. Krejčího. Se 30 obrazovými přílohami stojí tento svazek K 5.40. — Kdo ještě nečetl letos nic o Husovi, nechť o vánočním trhu sáhne po této pěkné publikaci. — V nakladatelství Topičově dokončen sešitem 20. I. díl bohaté publikace Mikoláš Aleš a jeho dílo, redigované dcerou. Marynou Alšovou. Slovní doprovod píšou V. V. Štech a F. X. Jiřík. Tento prvý díl stojí v levnějším vydání 12 K, vydání lepší 18 korun a nepotřebuje žádného doporučování. — Fr. Topič připravil také pro milsálky umělecký dárek k vánocům — Jana Nerudy Romanci štědrovečerní, jak ji opsal a vymaloval Adolf Kašpar již roku 1903. Jen zasvěcencům byl dosud znám tento Kašparův kousek; teď si jej v reprodukci Unie může opatřít každý nadšenec za 3 koruny. — Učitelské nakladatelství dokončilo poutavý spis Jana Havlasy Cestakolem světa, jenž má víc nežli 300 ilustrací a 25 příloh v barvách i v tonech tištěných. (Původní vazba od malíře Brunnera.) Havlasa je feuilletonista na cestách, vtipný pozorovatel a lehký vypravovatel, žádná učenost. Cestopis jeho mohou se zájmem číst dospělí i s užitkem mládež, na př. studentstvo. Kniha o 416 stranách za K 10.40.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. J. Rodlen. Veršujete obstojně, zrna však málo. — Neuveřejním Zmého království. — **Sutor, ne ultra.** Vidím, že byste mohl poslat verše lepší — méně »časové«. A s plným jménem! — **Polabinská.** Nelze.

Nákladem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze, společnosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny Práva Lidu (J. Skalák a spol.), Praha II., Hybernská 7.

ROČNÍK I. V PRAZE 17. PROSINCE 1915. ČÍSLO 12.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

JOSEF PELÍŠEK:

V NEMOCI.

Snad trochu příliš bylo zimy
v životě mém,
snad růže nikdy nekvetly mi,
rozkvetlé všem;
Snad duši moji tiše hnětlo,
že nikdy vstříc
mi nevzplálo dvou očí světlo
a dívčí líc —

Snad bylo vše, a v nitru tkví mně
snad ještě dnes,
proč život svůj jak těžké břímě
jsem často nes;
snad bylo tak, musilo býti,
leč Bůh jen ví,
jak žhavou láskou k dechu, k žití
dnes hruď se chví.

Dnes z dětství známé znovu jméno
je na rtech mých,
zní slabě, zpola zapomněno:
— Ty v nebesích!
— Ty, v jehož vůli, v mocné dlani
jsou cesty všech,
jenž křísí, kácí, léčí, raní;
ó, žít mne nech!

Ne k štěstí, blahu plných stolů,
ne pro jas, klid,
byť v stálém boji, s bolem spolu,
jen nech mne žít!
Pro pohled na slunce jen, zemi,
pro barev svit,
byť nejmenšímu mezi všemi
mně dovol žít!

Ať lidské hlasy v živé spleti
uslyším zas,
ať cupající drobné děti
uvidím vás.

Ať jednou zírat mohu zpříma
v tmící se den,
s očima mřít rozevřenýma,
ne oslepen — —

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XIX. NÁŠ DŮM.

Silnice, vedoucí před naším domkem, jejž jsme od Silvů za »libovolný poplatek« najali, podobala se zelenému tunelu, klenutému hustým tropickým rostlinstvem. Kdežto strop této přírodní síně tvořily hvězdicovité koruny kokosových palem, v bocích stěn kupily se velkolisté banány, mengovníky, chlebovníky a jiné divoké keře, které jako vodopády tekly s hůry k zemi. V temně zeleném stínu tohoto stromoví stál vedle toho obrovitého rostlinstva miniaturní domek, vystavěný z hlíny, krytý spletí suchých palmových listů. Jelikož vzhled jeho byl pro Evropany velice sešlý, dal náš domácí jeho zdi obílit. Hliněná podlaha podobala se schátralému mlatu našich stodol, rozrytému od myší a děravému od rozličného hmyzu, který tam hnízdil. Některou díru snad i had obýval, kdož ví, z jiné vyletovali černí sršni, jak jsme ten hmyz pojmenovali. Se stěny na stěnu visely pavučiny s velkými břichatými pavouky. Také ve stropě, který byl jako rozstřílený, hnízdila asi všelijaká chamradina; zvláště bývá to domov štírů. Dvéře byly jednoduché, z prken stlučené. Vchod byl ze silnice, východ na zad do stejně zelených a hustě kapradím zarostlých zahrad.

Prvním naším úkolem bylo ovšem uvést stavení do pořádku, ucpat všechny díry v zemi i na střeše. Vnitřek našeho domku rozdělen byl na čtyři malé místnosti, každá

s malým oknem. Z jedné, která byla nejúhlednější, udělali jsme ložnici, a Silva propůjčil nám velikou, prajednoduchou postel, jednak protože jsme byli Evropané, kteří přece nespí na zemi, jako domorodci, jednak ze strachu, který jsme měli před hady. Ustlali jsme si na noc velice jednoduše. Pod hlavu malířskou skřínku a složený kabát, přikryti plášti, přivezenými z Evropy. Z nejhorší místnosti udělali jsme kuchyni, která beztak byla celá učouzená, sloužívši nepochybně už dříve tomuto účelu. Tři kameny, položené v trojúhelníku na zemi, mezi nimiž se pálilo dříví a na které se postavila hliněná nádoba, sloužily za kuchyňskou plotnu, na které se vaří, všecko bez výjimky a u všech tříd lidí stejným způsobem. V nejsvětlejší místnosti zavěsili jsme obrazy, které nám zbyly ještě z Dalmacie. Do komurky u východu daroval nám Silva starý, rozvrzaný, dřevěný stůl a dvě na polo shnilé židle. Když jsme ještě na různých místech po stěnách rozvěsili svoji garderobu, bylo zařízení hotovo. Lovecká puška, dva revolvery a sekera ležely s námi v posteli.

Neobeznámeni s přípravou domorodých jídel, vymyslili jsme si k o b ě d u pokrm podivné kombinace. Za nepatrný peníz nakoupili jsme rýže a uvařili ji ve vodě. Ale jen tak jalovou jíst nebylo lákavé; proto jsme ji silně ocukrovali, oskořicovali a nakrájeli do ní pletenec darovaných banánu, abychom je v rýži udusili. Hlavně však postrádali jsme omastku, třeba oleje, kterého se vždy v Italii hojně užívalo. Ve zdejších krajinách mají kokosový olej. Pořídili jsme si ho tedy celou láhev za nápadně levnou cenu v domnění, že mu zvykneme jako svého času olivovému oleji v Dalmacii..

Když bylo jídlo připraveno, přišla k nám několikačlenná návštěva ze sousedního domku. Patrně chtěli nám připravit oběd, neboť přinesli s sebou i všechny potřebné součástky. My jim však ukázali, že oběd je hotov, a polonahý, vlasatý muž zvědavě šel nahlédnout do nádoby, co to připravujeme. Těhotná žena, dcera i kluk rovněž obstoupili nádobu. Když starý pozdvihl poklici, půlku to skořepiny kokosového ořechu, vyvalila se mu do obličeje pára. Vyzvedl v údivu obě ruce do výše, skrčil nos jako by mu bylo špatně. Žena a děti následovaly jeho příkladu. My měli skorem zlost, že nevědí, co by se mimo jejich ohnivá jídla dalo z rýže ještě připravit. uchopili jsme láhev s kokosovým olejem a s vysoka proudem lili do rýže mastnotu. Já míchal kvedlačkou. Starý sáhl po láhvi, aby učinil přítrž naší mastné vášni. Všichni okolostojící byli jako zděšeni. Ale my stáli na svém, že to bude dobré, že je to po evropsku. Když bylo jídlo připraveno, pleskli jsme si každý kus té divné kaše na vypůjčený talíř a donesli to do naší jídelny. Všichni nás zase okolo stolu obstoupili, aby byli svědky, jak nám bude chutnat. Šklebili se při každém soustu až běda, ale my jsme udatně jedli, třeba to mělo vůni i chuť prapodivnou. Starý, nemoha to vydržet, sáhl si také, aby ochutnal. Ale sotva malé sousto pozřel, plival a prskal na všechny strany, žena i děti také, a starý utíkal ven. Za chvíli přiběhl a přinesl špinavou nádobu s olejem, do kterého namáčel nějaké koště, které potom zapálil. Chtěl nám znázornit, že ten olej je jenom na zapalování fakulí, nikoli k jídlu. Po tomto vysvětlení ovšem jsme pochopili, proč náš žaludek podobá se nyní nádobě, do které by se mohla namáčet košťata, ale bylo již pozdě, neboť obsah talířů v nás zmizel. Zbytek z hrnce vysypali jsme na pospas ptákům do zelené zahrady, nebo jsme toho navařili asi na dva dny. Skutečně, ač jsme všechno nesnědli, byli jsme na dva dny až přebytečně najedeni.

Od té chvíle, co jsme se nastěhovali do domku, přicházeli hosté jeden za druhým. Každý nabízel nezištně služby. Ačkoliv jsem nerozuměl každému slovu, bylo cítit jejich neupřímnost. Po řadě zkušeností, které se časem dostavily, mohu říci, že nepoznal jsem podlejších a úlisnějších lidí, než jsou Singhalézové, hlavně třída zámožných, kteří z velké části přejímali evropskou kulturu. Každý mluvil o sobě jako o hodném člověku, kdežto všichni ostatní byli »very béd« (moc špatní). Jejich přítulnost byla vysvětlitelna, neboť kolovala o nás pověst, že jsme bohatí Evropané, kteří ze sportu jezdí celým světem.

Abychom nebyli doprovázeni novými lidmi, kteří nám své přátelství budou nabízet, musili jsme vyčíhat okamžik k večerní vycházce na nedaleké pobřeží, mezi rybáře. Utopeni v zelených houštinách bujného kapradí a velkých listů, pod kterými bylo možno jako pod slunečník se uchýliti, razili jsme si cestu mezi keři a bořili se při tom do vlhké půdy. Mladé, hezké, singhalézské děvče, které nás potkalo, polekáno upalovalo jako srnka do nedalekého domku. Dle dunivého zvuku burácejících vln bylo patrno, že se blížíme pobřeží — a již objevil se před námi ohromný světlý prostor nebe a moře.

Na písčitém, místy skalnatém pobřeží bylo živo. Celé skupiny rybářů jen se hemžily.

Na jiném místě děti jako malí čertíci potápěly se do rozpěněných vln. Zapadající slunce barvilo růžově oblohu, moře bylo modré jako šmolka. Po černých skalách jako brouci lezli s pruty jednotliví rybáři, jejichž pestře barvené látky, kterými byli opásáni, svítily oproti černým skalám jako barevné lampiony. Obzvláště malebná byla skupina budhistických kněží, oblečených v citronově žlutá roucha, která řasnatě, přehozená přes ramena, splývala po těle až k zemi.

»Hámudurůva« (hlavní kněz), jak ho lidé jmenovali, seděl majestátně pod velikým liancvým stromem. Okolo něho stálo ještě několik jiných podobných kněží. Představíme-li si, že za touto citronovou skupinou lidí bouřila se v pozadí šmolková plocha mořské hladiny a že nad touto barevnou scenerií klenula se růžová obloha, na které rýsovaly se smaragdově zelené tvary tropické vegetace, že vše to zaplaveno bylo září zapadajícího slunce: pochopí každý, že my malíři stáli jsme u vytržení před tímto divukrásným divadlem.

Od východu valila se však těžká mračna, ve kterých mrskaly se blesky jako hadi. Silné hřmění rychle se blížilo, a již již padaly velké krůpěje, které dopadajíce na rozměrné listy, rachotily, jako by padal hrách na škatule. V malé chvíli strhl se nevídaný liják, jako když z konve lije. S ohlušujícím rachotem valila se voda s oblak, že člověk neslyšel vlastního slova. Mračna visela jako ohnivé čáry, kapky nárazem se rozstřikovaly, jen se prášilo. Byli jsme po prvé náležitě pokropeni tropickým deštěm.

V našem stavení byly celé rybníky. Konečně déšť ustal. Dusný, teplý a vlhký vzduch, jaký bývá u nás ve vytopeném skleníku, prosycen byl zvláštní vůní po dešti. Nastalo hrobové ticho a rychle se stmívalo. Tu a tam kmitla se světélka poletujících mušek, které se množily, že za chvíli bylo, jakoby tmou zelené jiskry sršely. V hlubokém tichu, které kontrastem nastalo krátce po dešti, zvolna ozývaly se svým kovovým cvrlikáním různé kobylky. Kdežto příroda halila se v temný noční stín, na obloze rozsvěcovalo se tisíce třepotavých hvězd. Kdesi v dálce zpívala matka dítěti podivnou ukolébavku, zvláštní melodii neznámých gradací tónů. Tichá melancholie naplňovala vesmír i mé nitro.

Domorodci říkají, že noc náleží šelmám, neboť teprve za tmy se šelmy probouzejí k životu. Proto noc budila v nás zvýšenou nervositu, neboť náš dům byl snadno přístupný všelikému vpádu. Konečně kdo ví, co nevyleze v noci z děr v zemi našich místností, ač jsme je ve dne ucpali. Také zadní dvéře, které ústily do zahrad a džunglí, jak jsme se domnívali, byly velice chatrné, tak že poněkud silnějším nárazem by se skácely na zem. Připravili jsme proto všechny své vražedné nástroje, abychom jich mohli hned k sebeobraně použíti. Bylo nám velice za těžko oddati se klidnému spánku, nejraději bychom byli první noc ve svém domě probděli, abychom poznali tajemství této noci. Chvíli co chvíli otevírali jsme zadní zpuchřelé dvéře, abychom pozorovali, neděje-li se venku něco podezřelého.

Obloha byla tak jasná od svitu měsíce, že hvězdy ztrácely své určitosti a jasnosti. Po listech stékala bledá zář měsíčních paprsků. V korunách stromů, v keřích, na zemi i ve vzduchu rozsvěcovala se a zase zhasínala zelenavá světýlka svatojanských mušek. Na rozdíl od noci našich krajů byla to noc hlučná, neboť jednotvárný kovový cvrkot tisíců kobylek podobal se věčně hučícímu vodopádu. Tu a tam doprovázelo tento hluk pípnutí nějakého ptáka, houkání sov, kuňkání žab nebo náhlý vzrušený křik napadených ptáčků v hnízdě. Tato směsice různých zvuků nevnášela do duše člověka ani trochu světla, ba naopak znělo to tak tajemně, že jsme se ani neodvážili hlasitě promluviti. Kdesi z dálky bylo slyšeti neustálé podivné kvílení jakéhosi druhu klarinetu a rachocení bubnů.

Pojednou mezi stromy rozlila se rudá záplava světla, jako by hořelo. Zář tato se blížila, až vyšel z houštin temný naháč, který držel v ruce hořící pochodeň. Výraz jeho ozářeného obličeje se svítícím bělmem v očích učinil na mne takový dojem, že kdybych byl kluk, byl bych se dal jistě na útěk. Byl to pozdní chodec, který šel směrem, odkud vycházely zvuky píšťal a bubnů. Za nedlouho zase rudá záplava světla zmizela v křovinách.

Konečně pozdě v noci zavřeli jsme dveře, abychom se odebrali spát. Když jsme zhasili olejový kahanec, byla tma, že by se dala krájet. S velikou rychlostí vyskočili jsme na postel, jako by země kousala, a nikdo z nás by se byl již neodvážil znovu na ni bosou nohou sestoupiti, neboť nebylo by příjemno šlápnouti na hada. Stejně tak nikdo neměl odvahy usnouti. Každou chvíli jsme se tázali jeden druhého: »Spíš?« Byla to noc svrchovaně neklidná, neboť jsme natahovali uši, abychom slyšeli, co se kde pohne, co zašustí, zasyčí atd. Děsili jsme se

všeho, a není divu, že při tak bujné fantasii jeden okamžik slyšeli jsme, kterak z vedlejší místnosti k nám leze ohromný had, jenž co chvíli zasyčel.

Postavili jsme se rovnýma nohama oba na posteli, přítel uchopil pušku, já širokou sekeru. Stojíme tak ve tmě k velké řeži připraveni. Snažil jsme se rychle rozžehnout sirku, ale v samém rozčilení škrtnutím vyrazil jsem si škatulku z ruky na zem. Kdož by byl měl nyní odvahu, sáhnout rukou po zemi, neboť ohromný had, jak jsme dle sluchu rozeznávali, musil již být docela na blízku. Ba cítili jsme, že had sune se již na postel. V hrůze udělali jsme ohromný skok s postele do temného pokoje, a rychle po paměti dohmatali se stolu, na který jsme vyskočili. Hrdinové noci stáli na stole v plné výzbroji, celí skoprnělí. Konečně rozsvítili jsme tam kahan, neboť vedle něho ležely ještě jiné zápalky. Pozorně posvítili jsme na zem. Nebylo tam však ničeho. Zvolna nahlédli jsme i do naší ložnice. Přítel měl natažený kohoutek a pušku přiloženou k líci, dříve ještě než vejdeme. Já zase jednou rukou svítil do ložnice, druhou jsem byl rozehnán zasadit ránu sekyrou. Ale k našemu podivení nebylo tam ničeho. Běda, kdyby tam třeba jen kus provazu bylo leželo na zemi! Byli bychom se naň jistě vrhli, myslíce, že je to had — a rozstříleli, rozsekali a rozmanžírovali jej na cucky. Uvádím jen tento případ, ač mohl bych uvést ještě řadu jiných, ze kterých je patrno, jak bujela v prvních dnech naše fantasie, když ocitli jsme se v krajinách, o nichž jsme vlastně neměli potuchy.

Ale tím nebyla ještě noc u konce. Když jsme konečně oba usnuli, probudil nás pojednou proud vody, který zrovna, jakoby schválně, na nás stékal se střechy. Spustil se totiž v noci hrozný tropický lijavec. Do našich místností několika místy stékalo po proudku vody a kapky, které se na střeše s hlukem rozstřikovaly, způsobily, že i v našem domku jemně mžilo. Nezbylo nám konečně, než otevřít malířské slunečníky, pod kterými jsme stáli asi hodinu jako zmoklé slepice.

Tak vypadala první noc v domku.

Později ovšem jsme poznali, že se v našem domě nemusíme bát ani šelem, ani hadů, ani loupežných lidí, a náš dům stal se nám milým útulkem. Jistě dosud stojí na svém místě, a mohl by o nás mnoho vyprávěti. A domorodci, když dnes okolo něho chodí, často asi vzpomínají, co se stalo s těmi dvěma z Bohemie.

*

F. SKÁCELÍK:

PŘED VÁNOCEMI.

(Příběh.)

Diurnista Tomáš Kaprálek vstoupil do třetí třídy malého vozu lokální dráhy, a již vlak se hnul, unášeje ho ze stanice zapadlého horského soudního okresního města k městu krajskému, ležícímu na hlavní trati. Byla to jediná neúřední cesta vlakem, kterou jednou v roce těsně před svátky vánočními konával po mnoho let. Předčasně sešedivělý, hubený písař. Vyjížděl za peníze měsíc k měsíci nastřádané, nakoupil šesti dětem a ženě dárků k štědrému večeru. Mohl jich nakoupit taky ve vlastním městečku, ale jaká pak radost kupovat z krámů, které den za dnem vidíš, od lidí, kteří znají tvoji chudobu? A pak — i jeho oči, které hleděly od rána do večera na čtyři špinavé stěny dusné soudní kanceláře, uchovaly si jakýsi zbytek touhy po jakémsi krásnějším světě ležícím kdesi daleko za zdejším chudým krajem — a cesta do krajského města byla splněním této touhy.

Proto jezdíval vždy s povznešenou myslí — a dnes jaksi zvláště: mrzlo a na úbočí údolí, kterým vlak se zvolna proplítal, vrhalo slunce stříbřitý, oslnivý svit, tak že malý vyhřátý prostor třetí třídy, kde seděl úplně sám, působil mu radostnou náladu.

Rozepial chatrný zimník, sešoupl zmačkaný klobouk do týla, vyhlížel oknem do krajiny přemýšleje o tom, jak využitkuje co nejlépe dnešního odpoledne.

Přemýšlel jenom proto, aby se předem už potěšil. Celý rozvrh dnešní cesty je přece v hlavě dávno srovnán... Co může být jiného, než bývalo léta předešlá? Ovšem, kdyby tak bylo více peněz aspoň jednou, jedinkrát — pak by už bylo o čem myslit a co vymýšlet. — Ale tak? Pár krejcarů tajně ušetřených na svačinu: sklenice piva, houska a uzenka v hostinci »U lva«! To bývá první cesta a jediné občerstvení. Ve výčepu teplo, kolem oken jezdí kočáry, tramwaye, uzenka tak libezně voní! — Aspoň jednou, jedinkrát moci sníst dvě takové vonné uzenky! — Kdež pak! Chuť by byla, ale v kapse je jen přesně odpočítaný groš na zpáteční jízdu a pak — vánoční poklad: tentokrát papírová desetikoruna pečlivě ostříhaná a uložená opatrně v kapse u vesty, aby se nesmísila při měnění s částkou jízdného, která z nedostatku toho, co by se mohlo zvát peněženkou, uložena jest v kapse u kalhot.

Z toho nedá se už ani krejcar utrhnout pro nějaký mimořádný výdaj... Než nač ty marné touhy? Stačí, že jede. Uvidí mnoho zajímavých věcí ve výkladních skříních, stříbro, zlato, látky, lahůdky. Jak by to žena jednou ráda viděla! Není-li on šťastnější? —

Spokojený úsměv, který se mu v tu chvíli rozlil tváří, přetrhl mu vstupující konduktér, který žádal ve spěchu o lístek. Kaprálek trochu zmaten jeho rázným vyzváním, sáhl rychle do kapsy u vesty a podal průvodčímu vlaku lístek i s papírovou desetikorunou, která vedle něho ležela.

Zpozoroval to okamžitě a zachvěl se nad toutosvou neopatrností. Třesoucíma se rukama oddělil bankovku od lístku, a zatím co lístek podával konduktérovi jakoby v rozpacích prozrazeného zlého

skutku jakéhosi, strkal desetikorunu do kapsy u zimníku, ukládaje ji rozčileně do hlubiny pod kapesní šátek, který tam nahmátl. Kondukter odcházel a vlak zastavoval na první stanici.

Kaprálek ještě nedomyslil všechny hrozné následky, které jeho neopatrností mohly býti způsobeny, když hlučně vstoupil do kupé vysoký muž a hodiv zavazadla a kožich na jednu z lavic, usedl vedle písaře, který se uctivě odsunul, aby mezi sebou a novým cestujícím zanechal domněle potřebnou mezeru. Také si slušněji nasadil klobouk. Soused ho zajímal: choval se nenuceně, sebevědomě, jakoby Kaprálka ani nepozoroval. Chvilku přehraboval cosi v menším svém cestovním kufříku, potom i cosi psal do zápisníku. Písař ze slušnosti se odvrátil. V tom se mu zdálo, že zajímavý ten člověk rozkládá cosi na lavici vedle něho. Obracel zvolna hlavu a pohlédl dolů: dív se mu v očích nezatmělo! Vedle něho samé papírové desetikoruny, snad sto, snad dvě stě jicb rozložených na široké tašce náprsní a kolem ní v několika řadách. Soused počítá, zapisuje a vyndává z kapes další, jedny pomačkané, jedny zcela nové, mačká je nedbale v hrsti, potom narovnává na lavici, přepočítává. Teď je vkládá do tašky, ale už zase znova je rozkládá, znova sčítává, zdá se znovu nespokojen...

Bože, tolik peněz! Kaprálkovi stačila by pro dnešek jedna z těch set bankovek, a dovedl by si udělat pěkné odpůldne. Nesmysl! — Nač na to myslit... Raděj se odvrátit, hledět oknem, pozorovat známé vesnice, cesty, stráně, nač se rozrušovat hloupými žádostmi, prahloupými, Kaprálku, hlupáčku, písaříčku, ba právě — prahloupými. Nu, však už minula zase stanice. Příští už je předposlední — a za čtvrt hodinky: velké nádraží, mnoho lidí, hluk, tramway, drožky, cesta krásnou alejí kolem ohromných kasáren...

Soused zatím dopočítal. Kaprálek přece ještě pohlédl vedle sebe: řady bankovek už jsou menší. Blíži se poslední stanice lokálky před krajským městem. Cestující spěchá ukončit své výpočty. Je zřejmě netrpěliv. Náhle pohlédne ven, shrne rychle zbývající peníze do náprsní tašky. Vlak se zatím zastavuje a soused vyrazí z kupé se svými zavazadly.

Kaprálek pohlíží za ním, jak sedá do poštovního vozu. Nezdá se mu zajímavý ani jako člověk, ale jako přechovavač velkého pokladu.

Bylo to peněz! Až je mu horko z toho! — Opravdu byl zpocen... Hle, vytáhl z kapsy zimníku zvolna svůj veliký šátek a setřel si zamyšlen krůpěje potu s čela a tváří... Potom s touž zamyšleností vložil zase šátek do kapsy obnošeného zimníku...

»Jak to slunce pálí do očí!« řekl si polohlasně sám k sobě, ale cítil dobře, že má zrak ještě omámený tou hromadou peněz, že vidí stále ty bankovky čisté, zmačkané, jejich ocelově zkalenou modř — a maně pohlédl na místo, kde před tak malou chvílinkou ležely... Co to? Klamou ho oči? — Jedna taková scuchaná, skrčená desetikoruna leží na lavici — není pochyby, soused ve spěchu ji přehlédl. — Jak by také ne? To množství, a to stálé počítání, to nové a nové rozkládání! — Není divu! — Než co dělat s touto bankovkou? — Odevzdá ji konduktérovi... Cestujícího popíše, ví o něm, na které stanici vystoupil...

Vzal bankovku do ruky a narovnával ji opatrně... Což? Dostane touto cestou cestující tuto ztracenou desetikorunu? — Ostatně, bude se o ni vůbec hlásit? — Bude vědět, kde ji ztratil? — A bude-li vůbec takové shledávání ztracené desetikoruny pokládat za důstojné sebe, a bude-li vůbec jemu boháči záležet na ztrátě tak nepatrné částky?... Kaprálek zakolísal v nitru... Jakou cenu má taková desetikoruna pro člověka, jenž jich má sta a sta? .... A což? — Kaprálku, Kaprálku! — Odevzdám bankovku až v kanceláři stanice krajského města... Dobrý nápad! — Ale celá věc mě zdrží... Protokoly a podpisy... Známe to... Jaká to náhoda! — Zrovna dnes jsem tak zatoužil po tom, aspoň jednou, jedinkrát... Auskultant říkává: zahulat — ano popřát si, popřát... Kaprálku, není to dar nebes, není to odměna za všechno to strádání celého života?... Tak všelijak nečekaně už se splnily takové nenadálé touhy... Třebas bych měl dokonce i nepříjemnosti, třebas vyšetřování, odevzdám-li bankovku v staniční kanceláři? — Kdo ví? — Kdo věří chudému? — A kdo může vědět, že jsem bankovku našel? — Podezření je zlá věc, nevyložitelná...

Eh, jednou, jedinkrát v životě! —

Vlak dojížděl k stanici a vozy trhaly sebou na výhybkách.

Kaprálek zahlédl už z dálky tramwaye, drožky, ohromné továrny, kolem nichž jeli...

Proč, proč, proč ne? — znělo mu z nárazu kol. Jedinkrát v životě! ....

Vlak zastavil. Kaprálek rozhlédl se bázlivě vnitřkem vozu, obešel všechny lavice. Náhle vložil desetikorunu do kapsy, kde měl schovánu útratu za tajnou svačinu...

Potom zapjal si zimník a odcházel klidně k městu.

Blížil se hostinci »U lva«. Teď teprve mu napadlo, kam že vlastně zajde? Už ví, už ví... Pan rada chodívá do plzeňské pivnice Mourkovy. Je to za kostelem. Bože, jak je krásně v takových sálech, jak svátečně! — A to pivo! A proč by si nedal i pečeni? — Je to možná, není to sen? —

Pivo mu vstupovalo do hlavy a budilo nové touhy.

Ba, taky na víno musí... Páni pijí prý před odjezdem víno u Hostašovce. Je to lahůdkářský obchod na náměstí... Ptají se, jaké si přeje? Jaké tu pívá pan rada od nás?

Smějí se. Vysvětluje, kde to je od nás. Tak, tak — to už vědí jaké: jenom rýnské! — Tak tedy rýnské, ale lahvička za čtyři koruny. Klade na pult čtyři koruny... A zákusek, chce-li? Obložené chleby, pstruhy, kaviár? — Ano, kaviár? A což likér před odchodem? — To že všechno se tu pije? — Jaká tu vůně! Jak je tu krásně! A ty chuti? — Kaviár nikdy nejedl, rýnského nikdy nepil... Zaplatil zákusky... Zbývá mu ještě něco... Počítá. Ano, dvě koruny... A což za dvě koruny lahvička vína? — Jak ta chutná?

Přinesli... Sedí na sudu v pozadí krámu s jinými okouzlen, omámen vínem, vypravuje, směje se, je šťasten... Ještě má dvě hodiny času k odjezdu ve-

černího vlaku! Je čas, aby začal kupovat vánoční nadílku...

Loučí se se všemi vesele... Zvou ho, aby přišel zase... Říká si v duchu: »ach, jen jedinkrát — to stačí. Nepřijdu, ale budu vzpomínat do smrti nejdelší...«

Na čerstvém vzduchu písař pocítil, že je opilý. Ale přece se vzpamatoval a u světla výkladní skříně četl z lístku, který mu napsala žena, co má koupiti dětem. Jsou to většinou kusy teplého oděvu. Děti opravdu nemají co teplého obléci, je to smutné.

Zná už své obchody: kupuje tam obyčejně. Zahýbá do ulice.

V obchodu ho vítají a volají: »Má úcta, pane Kaprálku. Čím můžeme posloužiti?«

Vyložil všechno, pověděl i míry i jakost. Balík je hotov... Účet deset korun.

Tak, tak. Sahá do kapsy u vesty — není tam ničeho... Jako blesk šlehne mu mozkem: vždyť přece jsi dal desetikorunu před konduktérem do kapsy u zimníku... Nahmatá šátek... Dobrá, dobrá... Ale desetikoruny není ani v šátku, ani pod šátkem... Vůbec si uvědomuje, že si na ni nevzpomněl od té chvíle, co ji sem uložil...

Náhle zavrávoral... S počátku kmitlo mu cosi jako neurčité podezření... Vzpomínal, vzpomínal a — stiskl si spánky oběma rukama... Lidé v krámě ho obstoupili, a on jen zanařikal: »To byla má desetikoruna, to byla vánoční nadílka... Slzy mu vyskočily...

Domů přijel tentokráte s prázdnýma rukama. Bylo mu stydno i těžko, když ženě vykládal, že jakýmsi způsobem nevysvětlitelným ztratil uspořenou desetikorunu... Bylo na něm všechno tak podivné, když to líčil.

Štědrý večer byl u Kaprálků smutný, chladný. Děti nechápaly, proč kromě bramborové kaše víc k Ježíšku nedostaly, proč tatínek tak smutně, beze slova sedí a maminka naň chvílemi jakoby vyčítavě pohlíží.

NOVÉ DÍLO O M. ALŠOVI.

(Mikoláš Aleš, jeho život a dílo. Vydala Maryna Alšová. Text napsali V. V. Štech a F. X. Jiřík. Nakladatel F. Topič v Praze. Díl prvý ve kvartě o 76 stranách textových a 160 listech obrazových, krom 79 ilustrací textových. Cena 12 K, vázaný výtisk 15 K.)

Je už dnes jisto, že ze všech českých umělců, básníků, skladatelů nejhlubší kořeny do všeho našeho života národního, do duše všech nás, i do osobního žití každého mezi námi vyhnal Mikoláš Aleš. Daleko po té stránce předčil i nad takového básníka, jako byl Neruda, ba i nad takového hudebníka, jako byl Smetana. Nespočetné lístky jeho umění ve statisících výtisků prostupují veškeré bytí národní jak vzduch, jak světlo sluneční; — tak to, co zdávalo se nám, krátkozrakým sudičům, rozdrobením a rozptýlením velikého tvůrčího daru Alšova, dnes tímto velkolepým výsledkem, tím úplným prosáknutím do života českého objevuje se nám být nejkrásnějším a nejčestnějším z osudů, jichž se vůbec může dostat národnímu umělci: Podivuhodné jsou cesty, jimiž se genius národa ubírá za svým cílem, tajemně mu vytčeným od kosmického Ducha: Kdo by dnes mohl povědět, byl-li by býval M. Aleš dodělal se tohoto opanování českého bytí svým uměním, kdyby ho nebyl býval musil rozdrobit na osm tisíc poletavých lístků, na místě snad deseti velikých děl monumentálních? Bylo třeba (zdá se už nepochybno), roztříštit veliký diamant dvoutisícikarátový, aby drobné diamantky z něho nám všem v národě mohly zazářit do života.

Nová publikace, jejíž prvý silný svazek kvartový právě byl vydán, je výmluvným dokladem skutečnosti, jak mocně už Aleš ovládl národní bytí. Srovnejte s tím třeba zas posmrtný osud Smetanův a Nerudův: nedočkali se dosud, tolik let od skonu, pořádného a všestranného sebrání celého životopisného materiálu o sobě, neřku-li adekvátního zpracování jeho, o životopisech rovnohodnotných jejich vlastní práci umělecké ani nemluvě. Aleš dožil se už sám několika pietních publikací o sobě a díle svém, psaných vesměs s nejvyšší úctou a láskou nelhanou; mezi nimi knížka Mádlova sytě a stručně obsáhla všechen sklad životopisné látky, jak se dalo v malých rozměrech monografie »Zlatorohu« nejlépe. Nyní, tak dvě leta od smrti mistrovy, první svazek publikace Topičovy podává v textové své části překvapující bohatství cenného poučení o Alši člověku i Alši umělci. Vše, co bylo dřív tak roztroušeno a tím vlastně nepřehledno, nyní po prvé podáno je v pevném, přehledném sečlánkování časového sledu. Třeba si vážit podle zásluhy této pilné a poctivé práce, která nijak se neobmezila jen na sestavení materiálu už dřív uveřejňovaného, nýbrž na mnoha místech přidávala věci neznámé, čerpané z rodinných papírův a podání, z listin úředních, z dopisův a vlastních výroků mistrových. Zajisté, jak přirozeno, není tu už dnes snesen materiál všechen, ten bude se dle povahy věci ještě dlouho, jaksi i samoděk, volným tempem posmrtného růstu shromažďovat, jako ve všech případech takových; ale jádro už dnes tu je. To je největší cena publikace; třeba však varovat od domněnky, že by vše, co tu je, už bylo pevně rozhodnuto, a tak hotovo, abychom na tom základě mohli postavit už nyní pevný soud o Alši i díle. To se podaří teprv další generaci.

Velký muž vždy ukládá tuhou práci pokolením, zapřahá do svého díla sta duchů malých a menších, kteří v tom právě, ne ve své práci vlastní, zhusta nepotřebné životu, nalézají smysl a ospravedlnění svého bytí: oni musejí konat toto dílo velkého ducha, pravého oploditele života, ve skutečném duchovém jařmu, vol nevol, jako vykladači, srovnavači, porovnavači, hlasatelé, šiřitelé; a dle počtu těchto drobných dělníků, hemžících se po díle velkého ducha, lze dosti dobře odhadovat velikost pána práce i jeho význam v pospolitém všedíle lidstva.

Tak Aleš stejně v následujících desetiletích objeví se jako mocný pán, zaměstnavatel drobných dělníků, jejichž velký zástup už nyní lze tušit z toho, kolik nás už vzal ve jho svého velkého díla dnes. Teprv z celé té drobné práce drobných pracovníků bude lze podat celý obraz pravého zjevu Alšova v životní velikosti, dřív ne; takž všecky naše soudy dnešní o něm, všecko »úhrnné hodnocení« díla, na něž nestačíme, jsou pouhé prozatímnosti, leckdy groteskní a směšné ve své troufalosti. Už z četby, podávané v tomto svazku, vycítujeme s plnou bezpečností, že Aleš pravdivý a skutečný je zjevem o mnoho větším, než jsme mu přiznávali. Převyšoval nás o tolik — a my toho všeho neviděli! Shledáváme tak, sotva na třetí rok od smrti jeho, že všecky naše kritické, esthetické formulíčky, jimiž jsme ho, velikána, usilovali definitivně lapit — jen tak už etiketu mu přilepit a odpravit do historie! — on hravě roztrhl: to není pouhý historický zjev, ale živá síla, určená na sto let proměňovat život

národní! Švy umělecko-filosofických theorií, do nichž jsme ho příliš brzy chtěli vešněrovat, praskají slyšno na velikém člověku, je jiný, je větší, je neznámý, přes veškeru rozeznámenost po Čechách. Třeba nám tedy všem, začít se učit M. Alši znova, jinak a důkladněji. Platí to stejně o textu tohoto svazku: jeho úvodní kapitola (Štechova?) je pouhou prozatímností, jejíž soudy a formule rozpadnou se, nebo aspoň silně se změní, až autoři sami obhlédnou všechen svůj materiál.

Do té doby však radím vřele, aby ostatní (a hlavní!) kapitoly textu byly pozorně čteny: odkud rostl Aleš, jaká byla jeho půda a rod, jaké vlivy a síly rodinné, rodičovské; jak začal se v něm hýbat jeho genius umělecký; jak jej formovaly-neformovaly škola, strasti mladého života, velké město Praha, česká historie, poesie národní a umělá, hudba, bída proletářství uměleckého, soužití s druhy v uměleckém úsilí, vojančina, láska. Text svazku I. sahá do šestadvacátého roku věku Alšova, do r. 1878, v předvečer velikého uměleckého napětí a vítězství cyklem »Vlasti«. K tomu užili původcové textu na 70 doprovodných ilustrací, z nichž nejzajímavější je první dochovaná kresba Alšova, asi z 5. roku jeho — rozpomínka na dojmy z pohledu na betlémový arch se známými figurkami, jež tvůrčí duch v prvním hnutí už zcela výrazně si »přealšil« a dokonce i přečeštil.

•

Přecházím ke druhé části svazku, k výboru z prací Alšových samých, a tu nastávají rozpaky. Povím rovnou: výbor tento dobrý není. Zdálo by se trochu podivno, aby v monumentálním (nebo snad spíš polomonumentálním) díle, věnovaném životu a tvorbě Alšově, lepší částí byl slovný text o umělci a částí horší vlastní práce Alšovy; pohříchu je tomu tak. Příčiny toho jsou několikeré.

Nejprv a hlavně: výbor obrázků rozchází se časově úplně s obdobím, které líčí a dokládá text. Slovo sahá do r. 1878 a z celé té periody života Alšova (krom méně význačných črt a doprovodných ilustrací v textu) v celém výboru prvního svazku, ze 160 listů, jsou tu časově shodny s textem všeho všudy dva (autotypické, dost nevalné reprodukce olejomaleb z r. 1877 Břetislav a Jitka. Smrt knížete Svatopluka). Všecky ostatní obrázky spadají do let pozdějších, od r. 1879 až do r. 1896! V textu samozřejmě nemůže být o nich ještě ani slova. Tato dobová nepřiléhavost sama sebou už je zlá pro dílo a jeho užitečnost v ruce čtenáře, který přec je v právu žádat, aby v obém, textu i obrazech, byla sounáležitost.

Ale věc se zhoršuje tím, že text vykládá o výtvorech Alšových v této době jako důležitých, vrcholných — a v obrazové části není z nich ani jediný! To je přec velmi hrubá chyba vydavatelská, když se čtenáři sice s velikým důrazem povídají veliká slova, ale nedá se mu ani nejmenší možnosti, alespoň o stínu pravdivosti slov, byť jen v jediném případě, vlastníma očima se přesvědčit. Uvedu několik dokladů.

Text mluví (str. 51.) o »památném momentu« prvního Alšova vystoupení na veřejnost r. 1872 v »Palečku«, dokládaje citátem z dra. Štolby, že bželo tu o »rozkošné ilustrace« k výborné satirické básni »Král, švec a knejp«, »z nichž bylo již nepochybno, že zdařilo se malému Palečkovi do české veřejnosti uvésti talent opravdový, samorostlý a veliký«. Zvědav hledá čtenář honem mezi obrázky tyto rozkošné ilustrace, dokumenty památné chvíle — není jich tam! A měly tam být!

Čteme jinde (str. 52.), jak byl Aleš zahrnut ilustracemi pro časopisy (kdy, neudáno — po r. 1873), »jichž s obdivem lze v roztroušených lístech již z dob mládí do set napočítati«. Z těch set obrázků, nad nimiž vyslovuje text obdiv, není zde ani jediný.

Dle dopisu z r. 1877 nakreslil Aleš v říjnu onoho roku do »Palečka« přes 80 humoristických ilustrací; nenajdeme ve výboru žádné z nich.

Na str. 51. poznamenává se, že krom prvních ilustrací do Palečka, tedy r. 1872, Aleš »chce stále ještě býti malířem historickým dle školských předpisů, komponuje a sahá ke štětci« — ale čtenář nadarmo se pídí po ukázce malířského úsilí z té doby mezi obrázky.

Dle str. 60. vystupuje od dob vojančení Alšova (1875—76) v díle jeho »cikán, jehož vznětlivou prudkost a divoký rytmus Aleš v řadě bravurních a přímo monumentálně jednoduchých akvarel dokumentárně zachytil«. Ha! jak to navnadilo! jak to napjalo dychtivost! — řada akvarel, a bravurních a přímo monumentálně jednoduchých! Slev, milý čtenáři, slev hodně ze svého očekávání: z celé řady bravurních atd. akvarel neproklouzla mezi obrázky ani jediná.

Jiné nevšedně hrubé chyby pořadatelské: Na str. 61. rozněcuje text čtenářovu zvědavost: »Rakoczyho pochod na cymbál inspiroval ho k dvěma variacím nejživějších komposičních výtvorů« — nedostatek jich mezi obrázky tuto zvědavost jak náleží zmrazí. — R. 1877 píše Aleš o svém prvním obraze na žofínské výstavě, a pozorné pořadatelstvo dokládá za hvězdičkou pod čarou dole »Husitský tábor. Aleš ovšem již před tím vystavoval kreslené kartony«. Tedy první vystavený obraz Alšův, první vystavené jeho kartony — který vydavatel monumentálního díla o kterémkoli umělci dal by si vůbec ujít takovou příležitost, aby výtvory aspoň časovým položením tak významné, čtenáři neukázal? Pořadatelstvo tohoto svazku dovedlo i toho.

Pokračování.

★

JASNÉ POJMY.

(Příspěvky k slovníku vzdělaného člověka.)

Z A. V. Šmilovského esthetiky:

»Bedlivě pozoruji lidi a jejich osudy, vybírám si z toho ideje všeplatné, chcete-li, ideje všehomíra. Ideu jednu, mně milou, si vyvoliv, vyhledávám pak z paměti a zkušenosti svých případy vhodné ze života, přibásním, co potřebí, spletu si stroj dějinný, přihlížím v pásmu k jednoduchosti, vyhýbám se coupům a hlavní péči přikládám charakteristice.« —

»Fotografovati bez taktu uměleckého holou skutečnost jest materialismus, zpodobovati s taktem uměleckým lepší skutečnost jest realismem. — Materialismus pracuje ze skutečnosti pro skutečnost; realismus ze skutečnosti pro nadskutečnost, do výše umělecké. Materiálního krásna není, reálné krásno jest.« —

»Mnoho se v životě stane poeticky pěkného; stane-li se to, je to v úryvkách, a vypravovatel to musí teprve srovnati, na přiměřený způsob vyplniti mezery mezi jednotlivými událostmi a udělati z toho ladný celek. Spisovatel musí k tomu, co má před sebou, mnoho ze své zásoby přidati a co do látky i co do formy pěkně otesávati. Holá pravdivost nepostačí.« —

»Co z mé obrazotvornosti vyjde, musí býti životně pravdivo. V tom leží má síla umělecká, a já vidím jen v tom spisovatele umělce, jenž z představ a sestav svých skutečnost ideálnou umí tvořiti. Té ideálné skutečnosti říkáme reálnost . . . A jako triumfem přírody jest utvořiti člověka skutečného, tak triumfem umění utvořiti člověka reálného. Ostatek jsou jen saláty a omáčky k pečeni.« —

KOŽÍŠKOVA POUPATA.

(Psáno rodičům.)

Knížka rozkošná! Knížka, o které se mluví mezi povolanými jen s nadšením! Jde ovšem o knihu pro nejmenší čtenáře, dokonce jen o slabikář, ale přátelé naši (zvláště mají-li sami děti) dobře učiní, sáhnou-li po díle Kožíškově. Kniha toho druhu nevyskytne se leč za leta jednou: možno říci, že Poupata jsou zavrcholením snah celé generace učitelské. Význam tohoto slabikáře sahá dále než do školní síně. — Proto přítomná stať nechce býti posudkem určeným odborníkům, nýbrž upozorněním rodičům a přátelům dětí.

Školští odborníci, pevně doufám, shodnou se záhy v úsudku, že Kožíškovými Poupaty elementární vyučování české dosáhlo úrovně světové. S pedagogického hlediska znamená kniha veliký čin, originální reformu trvalého významu. Tu však rád bych ocenil Poupata především jako dílo umělecké, jako knihu rozkošnou, svěží, dětskou. Všichni známe strojenost, úmyslnost starších učebnic našich, — jsou jako četba knihami více méně neztravitelnými, byly samy sobě účelem. Kožíškovu »čítanku malých« přečtete s chutí rostoucí od stránky ke stránce. Tu tvořil nejen pedagog, nýbrž i umělec výborně znající svět dětský. Máme v literatuře dětské málo knih, které by tak dokonale zachovávaly ryzí řeč dítěte, které by s ním hovořily jeho způsobem, nevybočovaly z jeho okruhu zájmů a představ. Kožíšek nevyhýbá se ani dětským výkřikům, projevům naivní radosti a spokojenosti. Náš typický slabikář předkládal začátečníkům nesouvislá slůvka, často podivínsky volená a cizí světu dětskému, posléze seskupovaná ve věty neméně odlehlé. Pedagogický úmysl ovládal tuto první četbu. Milé dětičky ostřily důvtip hříčkami »pln, plž, hlt«, »útěk, útek«, »umytý úl«, jmény Želislava, Nadějka, Květoslav, Dobroslava, větami »mila umyla«, »káva kypí a kape«, »mají ujce«, »lázně tělo sílí«, »ženy tam pílí«, »anka nese otci otku«, »máme mole u lemu« atd. Těchto tradičních půvabů školních Kožíškova Poupata ovšem nezná. Hned na prvních stránkách slabikáře nalezneme souvislou četbu. Její látka je dětská, skutečně dětská a skutečně česká; Kožíšek ani na chvíli neopouští našeho světa dětského, nemudruje ani nemoralisuje. Začíná obrázky senoseče, draka, česání ovoce, papírových hraček, školy, dává čísti začátečníkům místo slov děje, jak měli doma maso, jak myli nádobí, opatrovali sovu v kleci, vítali tetu, trhali víno, šli naproti matce do lesa, pásli dobytek, vozili jetel, stavěli v písku hrady, koupali se ve vaně, pozorovali život domácích zvířat, poslouchali pohádku na dračkách, dostali dárky mikulášské, užívali zimních zábav, chodili ke kupci, prohlíželi si obrázek, dárky vánoční a pod. Tak důmyslně a přece přirozeně Kožíšek užitečné sdružuje s příjemným, sleduje dětské události kalendářního roku. Příklad umění Kožíškova: »U potoka stojí topol. Lupen po lupenu padá. Jeden padá do vody. Jiný padá na zem. Sypou se jak zlato. A Vítek svolává ves: Topol sype lupeny! Dukáty padají, dukáty! A jen to dopoví, je tu lidu jako máku, Je tu Pavel, Milada i Pepa. Mají dukáty a kupují. Vítek se ptá Jana: Kolik stojí ten jelen? Deset dukátů, pane! Tolik nedám, pane! Dej tedy dva a kus medu! To dám a jelen je můj. Vítek vede jelena domů. O je, je to slávy! Ve stáji mu dává seno. Potom jelena napojí. A kolem do kola stele samé dukáty.« Dodáme-li, že článeček jest určen začátečníkům ovládajícím sotva polovinu abecedy, vynikne tím více autorova dovednost, až virtuosní. Možno říci, že nejzdařilejšími čísly knihy jsou výtvory Kožíškovy, ač vůbec do poslední stránky volena jest četba výborná. Celé dílo vyznačuje záliba v živém pohybu, dětem tak nezbytném.

Půvab slabikáře zvyšují ještě pestrobarevné illustrace Mudruňkovy. Místo jednoslabičné výzdoby staršího slabikáře, obrázků osamocených předmětů, nastupují zde celé sceny, malířský doprovod jednotlivých článečků. A tak slabikář mění se v obrázkovou knihu barvitou, nabývá tím domácké důvěrnosti; illustrace vzbuzují zvědavost a chuť čísti příslušný text. Obrázkům Mudruňkovým lze snadno rozumět, správně upokojují se jednoduchými rysy a jsou pamětlivy dětské záliby pro podrobnosti. Kniha Kožíškova zasluhovala by výzdoby ještě dokonalejší; na některých stránkách barevné reprodukce ruší svou nepřesností.

•

Poupata zavádějí několikerou novotu metodickou. Začínají tiskacím písmem — velkými písmenami před malými, — psaní ponechávají až na 5., 6. měsíc školní. Děje se to z důvodů zdravotních i psychologických. Veliká abeceda hůlkového písma tiskacího je velmi zřetelna, má pro oko tvary jednoduché, nenamáhá zraku, hodí se tedy pro začátečníky. Děti si hrají, sestavujíce tyto písmeny z tyčinek, sirek a jako pro zábavu je také napodobují křídou. Tak nabudou průpravy pro vlastní psaní, které je posunulo na pozdější dobu, aby dítěti škola nekupila tolik těch obtíží na samý začátek.

Rodiče snadno pochopí, jak účelný je tento postup, jinde už zdomácnělý. Učiteli Kožíšek ponechává jinak značnou svobodu metodickou: knihu svou upravil tak, aby hověla co nejvíce samočinnosti dětské a navazovala na duševní vývoj žáčkův před dobou školní. Spisovatel Poupat navrhuje výbornou novotu, která by přidala suchopárnému slabikování masa a krve, t. zv. průpravné čtení. Bere totiž na pomoc obrázky a hlavně jména žáků ve třídě: Toník se píše T, Ládínka L, Hrubý H, Zadák Z atd., až postupně vznikne celá živá abeceda. Teprve po této zábavné průpravě asi šestitýdenní děti přejdou k vlastnímu čtení, když naučily se dříve pomocí zvuků přírodních a j. osamocovat jednotlivé hlásky.

Důmyslný postup svůj, odpovídající moderním poznatkům pedopsychologickým, Kožíšek znázorňuje praktickými příklady v příručce »Počátky čtení«. I tato vzácná kniha by naše umění vyučovací čestně ukázala před celým světem. Kožíšek je mistrem hravého výkladu názorného, neunavně bere na pomoc dětské zábavky: učí-li Karla písmeně K, vypravuje, jak se mu na houpačce zdvihaly šosy u kabátu (šikmé čáry písmeny K), Mařence dá držeti oběma rukama kornout, aby jí připravil na písmeno M. Hraje si s dětmi na schovávačku, vkládá jim do lavic nové písmenky, dává žáčkům »spáti« a zase je budí »klekáním«, když

jim připravil na tabuli novou zábavu písmenkovou, panáčkovou a p. Pochopíte, že takto dovede vyučovati jen dobrý otec, který léta žil v důvěrném styku s vlastními dětmi, zná jejich výmysly do podrobna a těší se z nich.

Tedy: slabikářem Kožíškovým dostaly děti české klasickou knihu. Vyrostla ze života venkova, ze zábav jeho drobotiny, jako kdysi čítanky Tolstého. Půvab její tkví v tom, že tiskem reprodukuje dětem totéž co si denně povídají samy a nač se nejvíce těší, že nevnáší do světa dětí rušivých prvků dospělých poučovatelů. Poupata jsou v českém duchu a v českém prostředí mistrným vyvrcholením těch snah o dětské učebnice, jež u nás podnítil Tolstoj a moderní reformátoři vyučování elementárního. Kožíšek jako praktik vzácný s pedagogickým i uměleckým nadáním, dal svému dílu mnoho vlastních myšlenek. Dovedl je také krásně uskutečniti. Tím ostřeji též vynikají nedostatky jiných učebnic našich. Po slabikáři musejí přijít především nové čítanky, zbavené suchopáru a jazykových násilností. Bude na rodičích, aby i oni tlačili k reformě, v zájmu dětí stavěli se proti pohodlnému konservatismu učitelů staromilců. Kdekoliv do školy dosud nepustili Poupat, tam nechť rodiče dají knihu dětem aspoň doma. Slabikář zdomácní v rodině stejně jako starší kniha naše podobného významu: Tůmova P r v o u k a.

Tůma i Kožíšek omezili se však na svět venkovského dítěte. Tím bezděky dopustili se bezpráví na mládeži městské. Kdo dovede městským dětem napsati knihy stejně mistrné? Snad by stačilo, kdyby Kožíšek — potřebuje-li toho vůbec — přibral si spolupracovníka městského a zařadil do nového vydání slabikáře také něco z typických zábav dětí velkoměstských. Ovšem i v nynější podobě Poupata přinášejí radost mládeži bez rozdílu.

K. V.

*

ZASE SHAKESPEAROVA TRAGEDIE ROMEO A JULIE.

(Nově nastudována a po prvé hrána v Národním divadle v pátek dne 10. prosince.)

Velká díla literární nemohou mít vyššího účinku nežli že nutí opět a opět, důkladněji zabývat se myšlenkami a city, k nimž se vztahují. Co jen tragedie R o m e o a J u l i e vykonala již pro pochopení a hlubší poznání lásky! Co všecko a komu všemu se objevilo o lásce její zásluhou! Považme, co to znamená, když lidé jako Gervinus musili podrobně rozbírat milostné záchvěvy dvou mladých lidí a rozhodovat o ethickém rázu i hodnotě jejich milostného vzplanutí! Nebo herci! — vzletná studie Ernesta Rossiho v jeho sebraných statích (s Juliem Caesarem a Hamletem) poví, že k »Romeu a Julii« potřeboval pevně si uvědomit celou svou platonskou filosofii lásky: »Bylo nezbytno, objasnit si nejprve pravou podstatu lásky, která, brzy vědomě a brzy nevědomě, často křivě posuzována a křivě určována, hýbe světem v nejvnitrnější jeho bytosti ....« U nás bohužel dodnes tento druh literární práce málo jest pěstován i ceněn. To, co my máme v rozborech velkých literárních děl, je směšnou troškou, po které se nikdo neohlédne. Však také podle toho často vypadá porozumění, se kterým se vysedá na divadelních večerech, a obecný náš psychologický postřeh i ethické rozeznávání.

Shakespearova tragedie by se měla jistě proti všem shakespearovským zvykům jmenovat jen »Julií« a nikoli též »Romeem«, neboť láska, to je v Shakespearově pojetí Julie, žena, z Julie, ženy, prýští vše, co se může nazývat láskou. V době, kdy Shakespeare podle Brookovy básně tragedii psal (po prve r. 1591 a znovu r. 1596), snil dávno již o milostných důvěrnostech se vznešenějšími, jemnějšími bytostmi ženskými, ale na lásku díval se i tu ještě tak, jak ho tomu naučila jeho stratfordská zkušenost s Annou Hathawayovou: žena byla jedinou a vlastní dárkyní, vůdkyní a znalkyní lásky. Julie dává Romeovi hned při první plesové setkané smělý návod, jak se má brát a líbat bez dlouhého ptaní, Julie v roztoužené měsíčné noci sama první vyznává a počíná vášnivé vzedmutí citu, Julie ustanovuje a ujednává rychlý sňatek. Romeo chce mluvit, chce ubezpečovat, chce přisahat, ale Julie ho skoro ani nepřipouští k slovu, nežádá si jeho řečí, ví, že přívalný proud, který se z ní hrne, schvátí neodolně každého, kdo se v něm octne: »Jeť moje štědrost bezměrná jak moře, a láska moje též tak hluboká; čím více rozdávám, tím více mám ....« A tak ani před svatební nocí nevolá Romeo po jejím brzkém příchodu, nýbrž Julie, ona to jest, jež vyjádří nejsmyslnější představy a nejbouřnější nedočkavost: »Pojď, noci! Mou nezkrocenou krev, jež ve tváři mi tepe, černým pláštěm zakukli, až plachá láska má se osmělí ....« Ony studené, hrozné temnoty smrti, do kterých sestoupí Julie uspavacím nápojem mnicha Lorenza, jakoby byly nutným ochlazením nesmírného žáru, jenž jinak by musil zahubit ty, kteří mu podlehli. Ale jde o víc nežli o to pouhé ochlazení. V pohádkách, a zejména našich nebo slovenských, vyskytuje se překrásný a hluboký symbol ženského podílu v lásce. Dívky, jež k ní dozrály, musejí sestoupit (jako sestupují do říše smrti ženy, když rodí) do černých propastí podzemních, musejí se propadnout do bezedných studní, jimiž se vchází do podsvětí, vytrpět zlou strast hrobových úzkostí, a teprve pak vynořují se k pravému, pročištěnému životu lásky, jehož si tím vydobyly. A to asi tanulo na mysli Shakespearovi, vychovanci prostonárodní poezie, když dramatizoval příběh Brookův. Také Julie měla si srdnatým sestoupením do říše smrti vykoupit ženské právo, aby byla v lásce vrchní tvůrkyní a rodovou vládkyní.

Romeo jest vedle této Julie-ženy toliko jejím vyvolencem, mužem, na nějž padne její pohlavní výběr. Bývá všelijak přetřásáno, proč Shakespearův Romeo na rozdíl od Brookova před Julií nyje pro Rosalinu. Důvod je prostě ten, že Romeo měl být typem mladého muže v době, kdy je mu zcela lhostejno, blouzní-li o Rosalině či Julii, o Heleně či Hermii: miluje, aby miloval, vzdychá, aby vzdychal, lká a úpí ve verších, aby lkal a úpěl, a jeho láska zastaví se u té, která se ho pro sebe a ze své volby zmocní. Mercutio nazývá Romea »milencem« — milencem vůbec, »snilkem« — snilkem vůbec, »vášní« — vášní vůbec, a Romeo brání se proti Lorenzovi, jenž mu vytýká těkavost: »teď má láska čistá vděk za vděk, lásku za lásku mi chystá; ne dřív tak«; vyměnil si za Rosalinu Julii, poněvadž Julie není Dianou, nýbrž Venuší chtivou jeho polibků, objetí a ruky. Shakespeare zná jeho mužskou lásku ven a ven, ví zvlášť, že u Julie láska je ústřední záležitostí životní, svrchovanou a trvalou, kdežto u Romea musí se spokojit s místem, jež jí nechávají vedle sebe jiné naléhavé záležitosti. Romeo je v jádře Mercutiem, činným a bojovným členem onoho pestrého, rušného světa, jejž Shakespeare tak důmyslně rozvířil kolem osamocené Julie. V tom světě zuří politické a rodinné spory, knížata Escalové vydávají zákony a rozkazy, rodiče umlouvají výhodné sňatky svých dětí, moudří mniši sta-

rají se o společenskou mravnost a shodu, drobné lidstvo sluhů a občánku běhá za denním zaměstnáním a výdělkem a láska, láska, ta je nadobro zůstavena rozechvělé, strážné vroucnosti nevdaných dívek. Sotvaže se na Romea usměje jakési uspokojení, sotvaže si pojistí dostatečný kousek potřebné ženské přízně (je teď bez mlíčí, jako sušený slaneček), hned se vrací k ostatnímu světu, k jeho žertům, hrám, úkolům a potyčkám a vyzkouší na Tybaltovi, že nezapomněl dosud zacházet s mečem. Ano, Romeo je dost »milencem«, ohnivým a čestným, aby přišel zemřít k rakvi své choti, ale ještě nežli vezme jed, skolí knížecího příbuzného Parisa a zahradí si tak na vždy možnost, aby byl přijat na milost: zemře pro Julii či proto, že by byl chycen a popraven? zemře jako oběť lásky či jako oběť ostatního světa, jehož je stálým členem?

A charakteristická ruznošt mezi ženskou láskou Juliinou a mužskou Romeovou obráží se zřetelně všude v dialogu. Romeo vzdychající po Rosalině je krasořečníkem, skladatelem umných a blýskavých veršů, zakládá si na vtipu, jímž sám sebe oslňuje, na překvapující skvělosti básnických obrazů a vět, na stylistické vynalezavosti a leposti, se kterou se pronáší. Láska Juliina snad mu přidá trochu ryzosti a upřímnosti, ale jinak ho nepředělá, a Julie by neodmítala a nepřerušovala jeho přísah, kdyby se jí nepříčila krasořečnická jeho frazovitost. On ještě před smrtí musí svou dlouhou pathetickou promluvu vyvrcholit v okázalý básnický obraz: Pojď, hořký druhu, pojď, ty trpký vůdce! ty zoufající lodivode, pojď, a rázem vžeň na skály tříštící tu mdlou a mořem uondanou loď.« Julie nedopřeje si tolik přepychu, aby před svým skonem ještě soustruhovala verše; odbude to zkrátka: »Ó blahá dýko! Zde (v mém srdci) je pochva tvá, tam rezavěj si a mne umřít nech!« A tou realistkou, soustředěnou k věci, je Julie ve všech svých odstavcích; takových monologů, jako jest Juliin v očekávání svatební noci (mimo první čtyři verše romeovské) nebo nad Lorenzovou lahvičkou, monologů, ve kterých zdvižený cit a zdvižené pohnutí hledají jen rytm a slova své přirozenosti, takových by Romeo nesvedl. Dlužno si připomenout, že Shakespeare sám byl ještě při vzniku tragedie pod mocí romeovského krasořečnictví. Julie prvé jeho tragedie tedy přinášela a zvěstovala jeho básnické osvobození, lepší, čistší a pravdivější budoucnost. Její krasnou ženskou láskou Shakespeare viděl Romea aspoň na chvíli smířeného se znepřáteleným Tybaltem, její krásnou ženskou láskou viděl mizet staré zlosti, nesváry a křivdy společenské, jí zjevovaly se mu s obrodnou silou svaté a věčné hlubiny lidského lidství. Bylo věru proč, aby celé knížectví sešlo se k jejímu katafalku jako k trůnu a vzdalo hold její památce.

V Národním divadle tragedie zachovala si onu výši, na které byla, když Kvapil na ní po prvé ukázal výtěžky svých berlínských výletů; ještě dnes předčí na př. nad »Hamletem«, jehož úprava dosud nesrovnává se dost s duchem a obsahem díla. Výhodně rozšířil Kvapil do nynějšího »Romea a Julie« neutrální popředí; výjevy, které do něho položil, mají svobodnější pohyb a závažnější vzezření, nevybočují tak cize, odstrčené z ostatku a čtverhranný sedací výstupek postavený uprostřed (jakási připomínka řeckého divadelního oltáře) dovoluje, aby i dlouhé scény mezi Julií a chůvou mohly se rozvíjet s lepším dojmem skupiny a postoje jako někde uvnitř domu. Když si tam sedne starý Capulet k domácímu řízení a kolem něho přecházejí sluhové, sotva kdo pohřeší většího jeviště a dekorací. Světelné obestření hry bylo odevždy Kvapilovou přední zálibou a péčí a dlužno říci, že v »Romeovi a Julii« nabylo vskutku dramatického a básnického smyslu. Celý děj klíčící, vyrážející, oddávající se a zničené lásky od scény, kdy chůva a matka probouzejí milostné vzepětí Juliino, celý ten děj je zasazen v rozličné barevné šero a jen výjevy, kde převládá veřejnost, vstupují větší či menší měrou do denního světla. Je v těch Kvapilových šerech s jejich vluzujícími se svity jemná šetrnost k tajemství dvou mladých duší, je v nich představa zapadlé minulosti, z níž se příběh prokmitává, je v nich rembrandtovské chvění mocného lyrického vzruchu niterného. Na Rembrandta upomíná zejména scéna úvodního hovoru chůvina a matčina s Julií v pruhu záře padající shůry do důvěrné černé hodinky, a docela zvláštní, teskně rvvé je zmítání obou stínů ve svatební noci pod svítilnou na pozadí jitřního rozbřesku; nade vše pak měsíčně chladné přítmí hrobky se vším seskupením děje. Proti šerům vystoupí tím výmluvněji slunná a vzdušná lahoda podobných scén jako jest veselé mercutiovské ráno po Romeově úspěchu, s blankytem mezi sloupovím. Pravda, místy se ozve pochybnost. Dlouhá zahradní zeď se ztrnulými vysokými stromy nebo dlouhá zeď mantovská zdají se těžce utlačovat svou širou pustotou příslušné výjevy a monology. Juliino svatební toužení zdá se rozprchávat na plano do vzduchu, přednášeno stojmo a v prázdnu jako báseň. Ale jednak lze brzy i tomu přijít na chuť a jednak mizí chvilková pochybnost před úměrným, čistým celkovým ladem hry; poznáte parnassistu Kvapila, spisovatele Růžového keře, na plynulosti a vyhlazenosti postupu, na jeho lehkosti a srovnalosti, na elegantním, pozorném vinutí, z něhož nikde nic rušivě nevybočuje, nekřičí, nevyráží. Básnická úhlednost a lepost je všemu vtištěna, nevyjímajíc ani prudkého, rvavého Tybalta; Capulety první scény snad až příliš zmírnila.

Tím společným znakem jsou sdruženy též jednotlivé výkony herecké a jen tentokrát větné přízvuky leckde přeskakovaly na nepravé slovo a divákům nebylo dost dbáno, aby mohli všechno plně chytit. Za to v charakteristice stal se mnohý pokrok. Romea, v němž se p. Deyl ku podivu nejednou setkal s Moissim, s jeho tóny mladé naivnosti, ještě jsme neměli tak chlapeckého v postavě a samolibém krasořečnictví, v ranním rozveselení a klášterní zoufalosti; ale tento Romeo se také vyvíjí ke zralejší, mužné vážnosti, dospívá k vědomí odpovědnosti v pomalejších a zatíženějších větách. Chůvu, širokou a tělnatou, se stařeckou potemnělostí tváře, pí. Hübnerová zbavila dosavadního tatrmanství a burlesknosti, udělala z ní opravdu kojnou velkého domu, její povídavosti dala tón roztomilosti usedle a důstojně srdečné (ťak) jako mezi rozumnými matronami, její odklady při zpravodajství obestřela pomračeným mrzoutstvím, jež chce být prošeno, její prostředkování promísila váhavosti a starostí, jež se durdí sama nad sebou, ustupujíc soucitu; je to nová chůva a výtvor klasického pojetí v jednotném, nevtíravém vypracování. I Julie sl. Suchánkové, třeba zde onde poněkud divadelní, měla mnoho pěkných vlastností a s rozhodným zdarem, s chutným švihem a vzletem každého hnutí hrál p. Boleška starého Capuleta.

*

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

V Uranii po Dumasově »Cizince« sáhli k jeho Polosvětu a nechybili. Víme od Dumasa, že do Oliviera de Jalin vložil sebe sama, a vystupuje zde se vší svou bojovnou, prudkou útočností neúprosného mravokárce společenského. Zdá se na pohled být kruto, že nedopouští, aby se Zuzana ze svého polosvěta povznesla k manželské čestnosti a řád-

Pieter Brueghel st. **Zimní krajina.** (Originál ve Vídni, cís. obrazárna.)

nosti, ale Dumasovi šlo o národní zdraví, o jeho bezpečný neporušený rodinný základ, a v té věci neznal on ohledu. Zuzanu výborně vyličil jako pletichářku zápasící do posledního dechu a čím je ona houževnatější, tím víc mohl triumfovat vtip jeho divadelní vynalézavosti. Proškrtanou komedii statečně drželi v Uranii sl. Grätzová, sl. Vacková, p. Čekanský a p. Rozsíval, první z nich s největším přibližným vystižením.

* Ve Švandově divadle smíchovském vzali ze starších zásob hezkou čtyřaktovou hru Chambersovu V podzimní mlze, vlastně „Ti, kdož chodí mimo". Je to něco jako Galsworthyho „Holoubě", jež přešlo Národním divadlem: Robert Waverton navede si večer do domu několik lidiček ze zamlžené ulice a mezi nimi svou bývalou milenku, vychovatelku Markétku Summersovu, jež se mu i s dítětem před sedmi léty ztratila s očí. Vznikne trochu domácího nepořádku a poplachu kolem tuláka Burnsa a hošíka Boba, ale to pro nic, nežli aby Waverton rozešel se klidně se svou nevěstou Beatricí a oženil se s Markétkou. Ukáže se při tom v domáckých, krbových scénách tulácká psychologie a několik povzbuzujících hodných bytostí, mezi nimiž není prosté možná špatnost a nízkost. Zpěvavý, tenkohlasý a nevědomý tulák byl výborně hrán p. Rolandem, měkký, pokojný a zadívaný Waverton p. Fenclem, svěží a křepká Beatrice pí. Švandovou a Markétka sl. Ortovou. Jen role kdyby všichni vždy dobře uměli!

DROBNOSTI.

* **MUDr. Otakar Klumpar** umřel 3. prosince 1915 v Hradci Králové u věku 54 let. Podlehl dlouhé a těžké nemoci po tvrdé a statečné obraně, ustupuje jí jen krok za krokem. Přátelé lékaři a šlechetná jeho choť, která mu v těžkých chvílích dodávala mysli, byli mu spojenci v tomto nerovném zápase. On věděl dávno, že smrt je neodvratna, ale bojoval s ní a to za okolnosti, kdy jiný by se byl rád vzdal: ke katastrofě tělesné přidružila se i finanční. Ale dr. Klumpar, do poslední chvíle duševně čilý a zaujatý národním osudem, přál si dožíti se konce války, nahlédnouti do nové doby . . . Byl znám, milován v celém kraji, byl typickou postavou mezi těmi pokrokovci, kteří se přidružili, ve skupině Al. Hajna, k české straně pokrokové. Jen Hradečák, nebo kdo jím byl několik let, těžko se smíří s myšlenkou, že navždy odešel. Dovedete si představiti Jiříkovo město bez oné pěkné korunky tří věží, kterou vidíte se všech stran, která mu tolik a odevšad jinak sluší? Myslete si, že ze skupiny zmizela ta nejvyšší, ta imposantní, druhdy strážná Bílá věž, která je z kvádru, ne z cihel, jako její družky. Ona jakoby dodávala rázu celému městu. Co by ji nahradilo? Tak dr. Klumpar řadu let dodával rázu životu města. Hradec Králové nebyl mu rodištěm: narodil se v Uherské Skalici, kde byl jeho otec tehdy profesorem; když se však latinská gymnasia slovenská pomaďarštila, prof. Klumpar stal se ředitelem gymnasia hradeckého a Hradec Králové milým domovem Otakarovým. Nelze v kratičké vzpomínce pověděti, jak vroucí láskou Otakar lnul k domovu, zajímaje se o jeho minulost, o jeho starožitnosti, buduje jeho budoucnost. Chtěl je míti střediskem kulturním na českém severovýchodě, chtěl, aby jako druhdy stálo v čele snah o svobodu, chtěl také, aby bylo městem krásným. Usadil se v Hradci jako lékař v době Brynychově, nalezl tu v něm také spojenci, svobodomyslné živly, přičinil se o jejich vítězství; radnice, již čekal složitý a zodpovědný úkol přerodu těsného, pochmurného, nezdravého pevnostního města (bývalo trestní stanicí profesorů!) v krásné město moderní, byla obsazena jeho přičiněním a po jeho výběru; dr. Klumpar neustal organisovati lidi rozmanitých vloh a dobré vůle — „dobré lidi" — jak on říkal, k práci na všeobecném rozkvětu města a k činnosti osvětové. Pokrokový klub", jež založil ještě v letech souladné spolupráce s Mladočechy, jako středisko a orgán kulturního snažení místního a krajinského, zabýval se jeho vedením úkoly, které náležitě a odborně propracovány, stávaly se návrhy nebo podněty k návrhům v obecním zastupitelstvu nebo jiných korporacích. Spoluprací s arch. O. Liskou vypracoval plán nového asanovaného města pod heslem „Obrození". Zároveň byl starostou a župním starostou Sokola, cyklistického spolku, byl činným členem téměř všech spolků, z nichž ho nevylučovalo odchylné přesvědčení. Jsa sám milovníkem umění, sběratelem starožitností a uměleckých památek, spolu se svou chotí organisátorem a podporovatelem krajkářského průmyslu v Orlických horách, jež se snažili povznésti na úroveň uměleckého průmyslu, přičiňoval se ze všech sil vybudovat museum pro severovýchodní Čechy v Hradci Králové. Dočkal se ještě budovy, nikoli její instalace a otevření, zdrženého válkou. Jen tato jediná z jeho činností by vyžadovala dlouhého článku . . . a činnost v Sokole . . . a každá jeho činnost — neboť dr. Klumpar byl všude, ne-li iniciatorem a vůdcem, tedy respektovaným rádcem! Nejkrásnější dobou jeho života, byla léta od založení Pokr. klubu, vyvrcholivší volbou prof. Drtiny na říšskou radu; léta nejúsilovnější práce, ale i nejkrásnějších nadějí. Měli jste ho vidět v takové chvíli, kdy představoval tisícihlavému publiku v divadle Machara! Dr. Klumpar byl krásný muž obrovské postavy: hlava, hruď, ramena, vše na něm bylo nadprůměrné. I velké převyšoval o celou hlavu — nevím, zda opravdu, ale mám takový dojem. Tím i mnohý protivník bezděky připadal komický. Dokonalý gentleman zevnějškem i způsoby neznal se v poklonkování; neuznával, že by bylo třeba pitvořiti věty a chování, žádal-li o něco, co bylo dobrým právem. Ať jednal s kýmkoli, choval se hrdě, důstojně, prostě. V běžném přátelském hovoru robustnost, která nebyla z jeho doby, jevila se i ve způsobu jeho vyjadřování. Jeho bon-moty, naturalisticky, doktorsky šťavnaté a groteskní, podráždily leckoho, kdo zaměňoval pojem vkusu s choulostivostí nervů nebo uší — opravdu to byla leckdy pantagruelština, ale z těchto úst a z této hrudi se neslo vše a vzbudilo jen výbuch smíchu. Kdo dra Klumpara znal, nepohoršil se výrazem ani takovým, jaké uvádí Horký ve své studentské vzpomínce na Klumpara — feuilleton je ještě v dobré paměti hradeckých lidí. Jeho vtip, karikující trefně různé aktuality společenské nebo politické, portrétující groteskně místní osobnosti, byl dobře ražen, koloval městem, ulpěl na tom, koho zasáhl, — není duchovní ani světské moci, aby od něho pomohla! Byl to však humor, nikdy zlomyslná nebo jízlivá duchaplnost. Neboť dr. Klumpar, muž velkého rozhledu, pilný čtenář, učený lékař, nechtěl být a nebyl duchaplný. Byl příliš moudrý, aby potřeboval duchaplnosti. Byl muž srdce, ale pevného srdce,

jasného rozumu a nadšení. Přesvědčení, jehož nabyl, uváděl do života; a věřil jen tomu, co se dalo zkusiti životem. Potom však jednal jen v souhlase s touto poznanou pravdou, tak svobodně, tak bez ohledu na vše, »co by se řeklo«, že hradeckým diplomatům bývalo horko — ale i těm, kdo s ním souhlasili, bylo vždy trochu stydno před tímto tak nadměrně čestným a statečným mužem. Svou osobností, svým životem a prostými slovy získával stoupence mezi dělníky i vzdělanými; nebyl řečníkem, nebyl obratným dialektikem. Byl člověk zcela přímočarý; nepřipouštěl si námitek, rozmanitých hledisk — nebylo v něm ani kapky pesimismu ani skepticismu, jež by byly podlamovaly jeho činnost. Tomu mnohostranictví, oslabujícímu v boji kulturním, které nerad viděl u nás, mladších, říkal, dobrácky se usmívaje, »poťachtanost«. Leckdy jsme se střetli, ale dávám mu za pravdu. Jeho zákon, dobrý zákon — ale schází k němu, co jemu přidala příroda. — Nevyčerpatelná láska Klumparova k lidstvu projevovala se každodenně v jeho povolání lékařském. Vždyť byl dr. Klumpar především lékař — a s jakou klientelou! — a všechna jeho činnost veřejná, kterou jsem jen nastínil ve chvatných a povrchních rysech, vyplňovala jen volné chvíle. Byl lékař, v nějž se věřilo. Nestonalo se beznadějně, vzal-li nás dr. Klumpar v ošetřování. S ním k loži nemocného přicházela naděje v uzdravení — nikoli! jistota uzdravení, humor, úsměv života. Leckdy mluvil frivolně o nemoci, při níž jiný zvážní — což, on si byl jist, že vyhraje! Ale byl-li případ zoufalý, jakých pokusů se pak odvážil, jen aby vyrval smrti oběť. To bylo jeho vítězství a často také jediný zisk. Neboť pro zisk hmotný, jakkoli oprávněný, neměl smyslu. Nepsal účtů — a kdyby jeho solventní pacienti, kteří nezaplatili, poněvadž nedostali účtů, se byli umluvili, že mu zaplatí po zásluze, villa, v níž zemřel, byla by zůstala jeho choti. Lidé ani nejsou tak nesvědomití jako zapomětliví — ale je válka, a Hradec prožívá i krisi hospodářskou. Leckdy nejen léčil zdarma, ale nesl sám náklad léčení, kde život chudého pacienta závisel na př. na silné stravě, na vzácných vínech atd. A kolik žen vzpomíná na jeho »zlaté ruce« a blahořečí jim! Někdy i žabky školačky předstíraly nemoc, jen aby pan doktor přišel. A nehladil je, nemazlil se s nimi — něco hodně buršikosního jim řekl, ale s takovým pohledem, s tím »čímsi«, co byl on sám ve své podstatě, co děti snad cítily bezprostředněji než velcí. Rozdal se, celý rozdal a nenahradili mu nic. Měl-li chvíle roztrpčení za své nemoci, byly to jistě chvíle nejhorší, chvíle zkoušky v jeho největší lásce, ale překonal je svou noblesou, jsem si jist. Neměli bychom však zapomínat, všichni my Hradečané, že jsme dlužníky i jeho vzácné, šlechetné paní, která tak statečně mu šla po boku, sdílejíc s ním i tu jeho dobrotu... Nesmím říci víc. Kdyby tak dr. Klumpar mohl čísti, co jsem o něm řekl, nechtěl bych se s ním tak hned setkati. Nesnesl, aby se s ním mluvilo o těchto věcech. Jeho vysoká elegantní postava, jeho krásná hlava, již mocně rozrostlé vousy v posledních letech přestylisovaly do barokka, nevynoří se již z nenadání z některé hradecké ulice. Jeho hůl, s níž neustále pošvihoval, nebude již nikoho ohrožovati. Jeho ústa se už neotevrou k šťavnatému výroku. Ale nezemřel úplně, žije i v tom zevním rázu města a přežije nás i své diplomatičtější odpůrce v jeho duchu. Je přece možno, že se uskuteční to, več věřil, pro co žil, co chtěl ještě vidět? Snad přece jen zahlédl kus zaslíbené země?

O. Šimek.

*

Když dru Klumparovi bylo 50 let, napsal o něm r. 1909 článek Prokop z Bohutína do denního listu. Článek možno čísti teď v knize Za lidovou osvětou (nákladem V. Machače v Berouně, 1915). Příspěvkem ke společenským dějinám Hradeckým byl den pohřbu Klumparova v neděli 5. prosince. Málo kdy se dostaví bez oficiálních podnětů tolik lidí k pohřbu, kolik jich plnilo náměstí a ulice Hradce Králové i Pražského Předměstí, když rakev se zesnulým odvážena byla na nádraží. A nebyli to zvědaví diváci: srdce všech proniknuta byla vážným, hlubokým citem. Při smutné ztrátě té hřálo nás vědomí, jak krásná je lidskost a láska a jak jimi duše tisíců jsou spojovány v jednu rodinu. Za Pražským mostem promluvil u pohřebního vozu slova rozloučení profesor dr. Drtina: jeho řeč vyzněla pevným osobním přesvědčením o nezničitelnosti duševního života, který smrtí se jen sesiluje. Když pak jménem příbuzenstva dr. Ladislav Klumpar, bratr zesnulého, pronesl slova díků za pohřební účast, nezůstalo v průvodě suchého oka. — A ještě něco. Dr. Klumpar před lety ohlásil své vystoupení z církve a byl členem Krematoria. Za nemoci navštívil jej dvakráte dr. Doubrava a jeho návštěva měla prý ráz přátelský a nebyla spojena s žádným přímým nátlakem na přesvědčení chorého, což budiž pro paměť zaznamenáno.

* **Arcibiskupův odkaz.** Biskupové neb arcibiskupové nemívají mnoho styčných bodů s časopisem literárním a kulturním nebo naopak. Přes to zaznamenáváme, že rychle za sebou zemřeli dva arcibiskupové olomoučtí, koncem listopadu dr. Bauer, 3. prosince dr. Kohn. Jejich jména sama o sobě jsou známkou doby v dlouhánském přehledu baronů, hrabat, knížat i arcivévodů, kteří zasedali na stolci Metodějově. Bauer, mlynářský synek od Val. Meziříčí; Kohn, slovácký chlapec z Březnice. Ke jménu Kohnovu váže nás obzvláštní vzpomínka. Když se proti němu vzbouřilo kněžstvo cyrillometodějské roku 1903, súčastnili jsme se také kampaně. Macharova úvaha, jež vyšla v Čase a v Zeitu, stala se historicky pamětihodnou, což Machar jistě v pokojné chvíli sám vylíčí. Některé časopisy již přinesly zprávu, že arcibiskup Kohn odkázal 3 miliony korun na zřízení české university na Moravě, kdyby k ní nedošlo Akademii věd a umění na Moravě. Nebyli jsme tímto odkazem překvapeni, poněvadž jsme o něm dávno věděli z úst Macharových. Jsme-li ještě zvědavi, tedy jen na podrobnosti závěti.

* **Pan Fr. S. Procházka** píše Novině: »V korespondenci Quisově, kterou —by— otiskuje, čte se místo, které se mne dotýká jako domnělého kritika Nerudových kritických spisů prý ve Zvoně r. 1906. Prohlašuji, že jsem o Nerudových kritických spisech vůbec nepsal posudku ani do Zvonu, aniž kam jinam a to ani pod chitrou. Redaktorem Zvonu pak stal jsem se až po smrti Šimáčkově r. 1913. Quis se patrně mýlí s článkem dra Alb. Pražáka. Nemá tedy rozhořčení Quisovo ze dne 24. prosince 1906 k mé osobě vůbec vztahu.« —

Růže tetínská. Píše se Novině: Zajímala mě velice zpráva o R ů ž i t e t í n s k é, neboť počátek textu i nápěvu pochází z Weberovy E u r y a n t y: »Nad Loirou pod mandloní, tam se růže červená« (pisatel doprovází text notami). Je to tak nápadné, že myslím, že nešlo ani Chmelenskému, ani Vorlovi, tehdejšímu faráři ve Zdicích, o vážnou a novou píseň, nýbrž spíše o parodii na Weberovu romanci, a že pracovali snad současně při některé společné návštěvě na Tetíně. Možná, že to věc známá a pak prosím o prominutí, že obtěžuji... Fr. F i k r, učitel v Nadějkově.

Brueghelův obrázek. Letos nebudou snad čtenáři na nás chtít, abychom jim stavěli redakční Betlém? nebudou snad tvrdě vymáhat, abychom jim obstárlými basy a barytony zapěli vánoční koledu? Bývá to i jindy krušná práce; ale letos, kdy do hlaholu kůru cherubínů řvou rozzuřená děla a do záře mystické hvězdy od východu tak silně se míchá světlo bitevních reflektorů, byla by to lopota zrovna beznadějná. Letos tedy upouštíme od Betlémů... Když s křesťanským Betlémem je věc tuze nesnadná, byli bychom rádi obrátili se na jiná božstva, válkou tolik nezaplašená a myslili jsme na to, upozornit na staré dobré bohy pohanské, na slunovrat, který tak podivuhodnou »náhodou« připadával v dobu dnešních vánoc. Ba věru! n á v r a t u k s l u n c i, to jest ku přirozenému, zdravému, čistému, spravedlivému a bratrskému způsobu života, toho nám všem po veliké vojně bude třeba jako soli, víc než soli. Slunovrat! a vrat lidí ke slunci! vzájemné sblížení obou, které tak dlouho a tak nebezpečně rozvádělo od sebe osudné blouzení lidské, zvané »kulturou«, tou kulturou, která vedla ke dnešní grandiosní diskultuře! Návrat ke slunci, to je návrat ku přírodě, nikoli v podobě v ý l e t ů do přírody jednou za čas, ale v podobě trvalého, věrného, uvědomělého, harmonického soužití s přírodou. Majíce dnes takové věci v mysli, podáváme také čtenářstvu místo ovšednělých Betlémů a přežilých jiných klišé raděj obrázek jinačí. Je to zimní krajina od starého Petra Brueghela — to býval chlapík velmi zdravý, s plnou a krevnatou radostí ze života svého i cizího, dost obhroublý někdy, ale poctivý, beze lži a pseudokulturní přetvářky. Selský Brueghel mu říkala doba lidí našňořených dvořansky a navoněných lokajsky, a bývalo v přísloku ukryto neukrýváno jakési zhrdavé nakrčení nosu, nám »selský« Brueghel může připadat jen ve významu »o kus bližší« zemi, přírodě a člověku. Tak jeho obrázek nechce nic neobyčejného a nemožného: radost z dobré zdravé přírody, výraz rozkoše z jejího dobrého zdravého vzduchu, z dobrého zimního větru, z dobré ozdravující síly, která z ní řine už miliardy let i v blahodárném létě, i v blahodárné zimě. Naplněn je obrázek zrovna živočišnou radostí z pohybu a života, v nichž člověk, zvíře, strom, vítr, sněhová chumelenice jsou jen rozdílné atomy téhož velikého celku. Vane z obrázku zdravota a síla, veselé rozproudění dobré krve, která barví živě tváře, rozhoduje o jakosti života, velmi důrazně a mocně spolupůsobí však i při směru a jakosti práce duchovní. Ozdravit krev věrným soužitím s přírodou! — a všecka naše kultura diskulturní v jediném století promění se v kulturu kulturní! Chřadnoucímu básníku, nezdravě žijícímu umělci, v odvratu od slunce živořícímu vědci, učiteli, dělníku, úředníku dává tento obrázek »selského« Brueghela memento — jako je má dávat každé dobré dílo umělecké: rozpomenout se, že krása je dána lidem, aby je učila žít, to jest žít zdravě, čistě, spravedlivě, svobodně. G.

*

DĚTSKÝ KOUTEK.

MARA L. PRATT:

BOSTONŠTÍ CHLAPCI.

Ukázka z knihy: »America's story for America's children«. — Vypravování o Americe pro americké děti. Díl I. (Pro nejmenší děti.)

Zámořské osady vzrůstaly. Každým rokem přibývalo sta lidí z Anglie a na pobřeží rozkvétala četná a veliká města.

Než po dlouhém míru a rozkvětu nastala válka. Anglie měla obrovský státní dluh a žádala, aby jí osady pomohly dluh zaplatit. Osady neodpíraly, učiní-li Anglie pro ně některé věci, o nichž myslily, že by je učinit měla. Ale Anglie nechtěla. A povstala válka mezi mateřskou zemí a osadami, válka, která se nazývá americkou revolucí.

»Našim vojákům bude třeba teplých punčoch, pokrývek a vlněných šatů,« uvažovaly ženy. I jaly se příští a tkáti látky pro vojsko. Chlapci i děvčata pomáhali, a když Angličané připluli, americký lid byl již připraven.

Nejprvé se anglické vojsko utábořilo na obecních pozemcích města Bostonu. »Výborné místo,« chválili si. »Přinutíme občany bostonské, aby nás zásobovali potravou a s těchto obecních pozemků uvidíme dobře na přístav.«

Na svahu pahorku, kde nyní stojí vládní budova, bývaly v zimě výtečné klouzačky. »Ráno ať se nikdo z nás nezmýlí, až budeme ve škole slabikovat!« napomínali se chlapci. Ostatní se smáli, neboť věděli, nebudou-li umět ve škole, že by nesměli na klouzačky. Ráno mrzlo. »Výtečné počasí,« myslili si chlapci, vstávajíce s lůžek. A jakmile bylo po škole, hnali se na stráň. Než běda! Led byl rozdupán, rozkopán a ježto opět umrzl, byl nerovný a kostrbatý. »Tohle nám udělali ti britští červenokabátníci!« volali chlapci. Anglické vojsko bylo by se jistě zděsilo, kdyby bylo zaslechlo jejich výhrůžky. Než široko daleko nebylo červených kabátců a zklamaní hoši šli domů.

Po několika dnech led roztál, potom přišel notný lijavec a zase celý týden mrzlo.

»Půjdeme se klouzat,« říkali chlapci a těšili se na led. Ale vojáci se také těšili a jednou večer šli na svah a rozdupali všechny klouzačky těžkými podpatky. »Nemáme co dělat,« říkali, »a je hrozně zábavné, jak se ti malí Američané vztekají.«

Odpoledne přišli chlapci; led byl rozkopán, klouzačky zkaženy. I rozhorlil se kterýsi občánek a promluvil: »Nemají

práva kazit naše klouzačky!« »Pojďme k velícímu generálovi a stěžujme si na vojáky!«

Chlapci dali se na pochod přímo k vratům domu, kde bydlil anglický velící generál.

— Co tu chcete? ptal se jich generálův sluha.

— Jdeme k velícímu generálovi.

— Pan generál nemá kdy, aby se bavil s kluky, odsekl sluha.

— Chceme s ním mluvit, naléhali chlapci.

— Co chcete, hoši? ptal se generál, objeviv se ve dveřích.

— Přicházíme, pravil vůdce bostonských chlapců, přicházíme si stěžovat na vaše vojáky.

— Co pak vám udělali? ptal se generál.

—Trápí nás, jak mohou, pravili chlapci, bourají nám sněhové hradby, rozdupávají klouzačky. Je sprosté, ano sprosté, aby se vojáci takhle chovali. Chlapci hořely tváře, oči mu svítily. Zatínal pěstě a hlas mu přeskakoval rozčilením.

Stráž se smála. I generál se usmál.

— Jste stateční hoši, pravil. Budou z vás dobří vojáci. A budou-li vás moji vojáci zlobit, přijďte zase přímo ke mně.

Chlapci poděkovali generálovi a šli sáňkovat. »I malé děti dýchají volně a svobodně v téhle zemi, pravil si generál, když odešli. —

Válka skončila po čase, anglické vojsko odplulo a osady byly svobodny. »Teď již nepatříme k Anglii,« pravili občané. Jsme Američané. Budeme své vlasti říkat Spojené Státy. A potřebujeme presidenta. Kdo jím bude?« »Jiří Washington! volali všichni. »Neboť on vedl nás k vítězství.«

A Jiří Washington opravdu vedl svůj lid k vítězství. Zasloužil si cti, aby byl presidentem. Tehdy byl ještě New York hlavním městem americkým. I odebral se tam Jiří Washington, aby byl prvním presidentem Spojených Států. Nebylo tehdy železnic, cestoval ve vlastním kočáře taženém šesti ušlechtilými bělouši. Na kozlíku seděl kočí v uniformě, kočár byl vyložen sametem a zvenčí vyzdoben zlatými květy. Američané byli pyšni na svého presidenta. Když cestoval krajem, přicházeli lidé z dalekých měst, aby jej spatřili. »Hurá! hurá! hurá!« volali, když se blížil presidentův kočár. V některých městech mu i květiny házeli na cestu. Jiří Washington často v kočáře povstával a děkoval za poctu, s jakou ho vítali. Potom volal lid ještě radostněji a jásavěji: »Sláva! sláva! sláva našemu presidentovi!« V Novém Yorku uspořádali mu na uvítanou skvělý ples. Objevil se na plese oblečen v samet a hedvábí, neboť takový byl tehdy kroj za těch dávných dob. Měl kalhoty z černého sametu přitažené na kolenou umělými přeskami, bílé hedvábné punčochy a stříbrné přesky na střevících. Měl hedvábnou vestu zdobenou vyšíváním a přes ni skvostný sametový kabát. Na hlavě měl napudrovanou paruku a v zadu dlouhý cop, neboť takový účes nosívali muži za dob Washingtonových.

Byl to slavný den pro veškerý New York. Slavný a významný den pro veškeré Spojené Státy. Přel. M. K.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. J. S. Pravda, básní je v Novině málo a podle všeho bude jich časem ještě míň. Důvodů je mnoho. Především básní dobrých bezmála není. Číst denně dvě, tři hodiny rukopisy a za celý týden nenalézt než nějaké zrnko, to by už mnohého bylo omrzelo. Dalších důvodů nepotřebuji vlastně uvádět. — **A. I.** Neuveřejním. — **A. B.** v Békéscsabě. Nelze. — **V. Hlr.** Nepředpisuji jiným, co nedělám sám, a protože sám kouřím, neraduji se, že není cigarety —

»tento faktor důležitý
líné mozky vzpružující,
jenž nahradil inspiraci,
bez něhož Vám kloudnou práci
nesved dělník, literát —« atd.

— **Květuše Černá.** Ústně a bez veršů by to milého více těšilo, nežli když mu to vzkazujete ve verších. — — Jen se, pane profesore, vmyslete do situace, že byste některou ze svých básní měl vykládat žákům ve škole. Na př. Nad kotlinou Čech. Vy, »nad kotlinou Čech« pronášíte tuto řeč ve verších: »Tvé krby (tak rozumím, ač vy důsledně píšete hrby) dýmají, tvé tvorstvo život zpívá, a pýcha lesů tvých se v mrtvé nebe vrývá, a tvého srdce hlad si sčítám, jeho dvih a hrudí slyším dech, úst jímám pláč a smích. A vím, jsi žití dlaň, z níž bůh se nenapil a jejíž slunnou tkáň kdos hřebem v skály vbil, by stulit nemohla se v mstivou. zdárnou pěst a týčila se zlá v ticho hvězd. — Tvé krby dýmají, tvé tvorstvo život zpívá, ó země, země má, k čemu ti žití zbývá?« — Nepochybuji, že jste si cosi myslil nad tou naší kotlinou, ale co jste oslovil? Oslovujete kotlinu, která má krby, tvorstvo, pýchu lesů, hlad srdce, dech hrudí a ústa. Ale může se někomu předkládat obraz, že pýcha lesů se vrývá v nebe? může se sčítávat hlad srdce a jímat pláč a smích? — Leč pojednou se Vám ta kotlina promění v dlaň, ze které se bůh nenapil! jejíž tkáň (slunnou!) kdosi přibil na skály, aby se nemohla stulit v zdárnou pěst. Země myšlená jako dlaň, vbitá na skálu mohl by být obraz dobrý, ale musilo by se z něho básnicky něco udělat. Ve Vašem kuriosním slovníku dlaň se nesvírá, nýbrž tulí; a k pěsti dáváte epitheton zdárná, což je nepřípadné. Spíše by Vaši hoši dostali černé neštovice, nežli by pochopili několik takových básní. — Prosím toho, komu jsem půjčil svého času prvý ročník Naší Doby, aby mi jej vrátil do administrace Noviny, která jest otevřena od 8—12 a od 2—6 denně.

Nákladem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze, společnosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny Práva Lidu (J. Skalák a spol.), Praha II., Hybernská 7.

„Ba zdá se, že chtěli v tomto městě shromážditi na jediném místě vše, co středověk dovedl vytvořit — jest to spíše velký sklad starožitností, nežli město. Avšok Praha jest město sídelní, v němž lze vyciťiti sílu a moc velikého národa."
Viollet le Duc.

Zmizelá Praha

je soubor **40** vzorných reprodukcí, jímž zahajujeme novou sbírku populárních monografií:

Umělecké památky.

Program její je obsáhlý a bohatý a soubory, jež přinese, velmi zajímavé. Jde o to, oživiti díla, která staletí rozsela po našich vlastech, zpřístupniti je každému, kdo dovede se těšiti z krásy v nich uložené a obohatiti jimi svůj život. - „Umělecké památky" budou pokladnicí uměleckého bohatství Čech, Moravy a Slezska, přinesou díla umění čistého i použitého v pečlivém výběru. Sbírku řídí Dr. V. V. Štech, který napsal též stručný vysvětlující text k vydanému 1. svazku.

Každý svazek je ukončený celek pro sebe, obsahuje kolem **40** vzorných reprodukcí se stručným textem a je na prodej

pouze za 1 korunu

u všech knihkupců. - Podrobný illustrovaný prospekt zasílá se zdarma.

Nakladatel **F. TOPIČ** knihkupec
v Praze, Ferdinandova tř. 11.

LidoBio

Havlíčkova ul. 5. **Telefon 4655.**

KOŘIST TMY.
Psychologické drama.

BÍDNÍCI.
Opakují se do čtvrtka vždy o 5 hodině

SUKNA,

plátěné zboží a modní látky pro pány i dámy nabízí firma
PROKOP SKORKOVSKÝ A SYN
:: V HUMPOLCI. ::
— Vzorky se každému na požádání zašlou. —
Zboží dobré, ceny přiměřené. 44

Kožichy,

moderní colliery, rukávníky atd.,
kožešinové vesty a spodky pro vojíny doporučuje
TRŽNICE KOŽEŠNÍKŮ V PRAZE,
Velká Karlova ul. 11.

KNIHOVNIČKA

ČASU

obsahuje:

	Cena hal.	Poštou
3. Proti trestu smrti	10	13
4. Langner, O jednom zrádci národa	16	19
6. Dopisy mladé hospodyni	.20	23
7. Kázání o mešlice	.08	11
8. Dr. Beck: O lékařích a nemocnicích	.10	13
10. A. Kraus: O rolnících dánských 2. vydání	.30	35
12. Gamma: Vánoce.	20	23
13. Vzpominky na český Repent	.40	45
14. Fr. Krejčí: O filosofii Smetanově	20	23
15. R. Adamík: O nemocech duševních	20	23
16. O. Jozífek: Dvě generace Zeithamrů	16	19
20. Ellen-Key: Škola budoucnosti	.24	27
21. Kdybych byl spisovatelem	.30	33
22. Fr. Krejčí: Bedřich Nietzsche	24	27
23. A. Kraus: První výlet českých rolníků do Dánska	60	65
24. Ján: Z ovzduší vesnické školy	24	27
26. V. Pšorn: Haléřové a školní spořitelny 2. vydání	10	13
27. O. Jozífek: Jaký je zděděný charakter českého národa. Separatismus uherských Slováků	.40	45
29. O. Jozífek: Karlinsko	.24	27
30. V. Pšorn: Pro veřejné lidové čítárny	.06	09
31. Jos. Úlehla: O povinnostech české inteligence k obecné škole	.50	55
33. Fr. Tropp: Plzeňská samospráva	.1.20	1.30
34. V. Karhan: České mlékárny a naši drobní zemědělci	.30	33
35. J. V.: Vady naší samosprávy a návrh na její reformu	.20	23
36. Zrcadlo katechetům	.80	85

Čísla 2, 5, 9, 11, 17, 18, 19, 25, 32 rozebrána.

Objednávky vyřizuje každé :: knihkupectví, jakož i ::

Nakladatelství
Pokroku v Praze II.,
Václavské nám. 13.

Vynikající novink[y] vánoční:

J. Neruda: Romance št[ě]drovečerní. Opsal a vym[aloval] Ad. Kaš[par] Celá knížka [...] ky umělce! Apartní publikace bibli[ofils] Reprodukce barev. neotypií. Váz. výt. K 3[...]

Mikoláš Aleš, jeho ži[vot] a dílo. Vydává Maryna Alšová. Text [...] Jiřík a V. V. Štech. Ukončený [...] zek obsahuje na **400** reprodukcí. Dílo ve[...] ho a nejčeštějšího umělce — pravá obrázk[ová] bible. Cena K 12·—, v původ. vazbě K 1[...] Zvláštní vydání číslov. váz. K 21·—.

Vlastivěda Čech: „[...] domovem". Napsali B. Bauše, K. Ro[...] H. Sedláček a Ad. We[...] Illustroval J. Wenig. Dílo bohatě illustro[...] v zábavném rouše povídkovém. *Kniha o[...] nelní, jediná v naší literatuře!* Ve dvou [...] lech. I. díl 392 str., 250 vyobraz. za K [...] v pův. vazbě K 8·—. II. díl 447 str., 215 [...] s mapou za K 7·—, váz. K 9·—.

U všech knihkupců.

Nakladatel **F. TOPIČ** knihku[pec]
v Praze, Ferdinandova tř. 11.

Vánoční da[r] hudební

od nejlevnějších až po nádherně vá[...]

kdekoli vydané a kterýmkoli závodem ozn[...] jsou vždy v téchže cenách u nás k d[...]

Piana a piani[na]

nejlepších firem se zárukou a za [...]

nejlevnější.

Návštěva vítána a nezavazuje ke kou[pi]

106 *Hudební a klavírní závod*

MOJMÍR URBÁNE[K]

PRAHA, Jungmannova třída číslo 34 MOZARTE[UM]

Masité konser[vy]

jen prvotřídní zboží nabízí
B. ANTONÍN ŘEHOŘ[...]
obchod lahůdkářský,
PRAHA, HAVÍŘSKÁ ULICE ČÍS[LO ...]

ejlepším přítelem
lověka je kniha, darujte proto
mládeži k vánocům

jež české učitelstvo vydalo a doporučuje

Malým čtenářům:

dové F. a L.: *Vese'é čtení pro malé ško-ky*, s obr. R. Adámka. Není vhodnějšího ku pro děti, které se naučily právě slabi-at. K 1·50.

lám, povídám pohádku. Kniha nejkrásněj-i pohádek Erbena, Němcové, Kuldy a Ma-. Upravil J. Borek. Bohatě illustrováno R. imkem. Váz. K 5·—.

ský T. E., *Příhody malé myšky*. 2. vydání, ern. a barevn. obrázky Miloše Slováka. herná výprava. V původní vazbě K 5·—, ání z knih. českých dětí K 1·60, kart. K 2·—.

Mládeži dospělejší:

B, *Pohledy do říše živočišné*. Výklady voté v moři a na souši nynějším a zašlém. 2 barevnými tabulemi a mnoha obrázky xtu. Váz. K 5·80.

sa Jan, *V kraji věčného jara*. Jihokaliforn-črty. Velké množství illustrací. Váz. K 6·40.

ný-Janda, *Všemi díly světa*. Obrázky země-é s výkladem přírodopisným. 16 nádh. obr. vn. příloh a přes 100 illustrací. K 7·—.

ládeži studující i dospělým:

Dr. K., *Rostlinstvo naší domoviny*. 80 ba-ých tabulí s textem. 7 původ. váz. K 16·—.

Novinka!

a Jan, *Cesta kolem světa*. Črty z cest po oně, Kaliforn'i, na Korálových ostrovech, nesii, z celoročního pobytu v Japanu, kých, z Malajska, Siamu, Indie, Ceyl nu a ota s 25 barev. přílohami a 302 illustr. v a 416 str. textu. Brož. K 10·40, v pů-i vazbě K 14. Vyšlo dosud 12 sešitů po al. Celkem bude 25 sešitů.

J., *Les*. Ob ázky a dojmy z přírody. Se rtony R. Liebschera. K 4·80. V původní ě K 6·—.

J., *Ptačí profily*. O životě ptáků volných tých. Illustroval J. Šimon. K 3·—, skvostně ně K 4·20.

J., *Velký illustrovaný přírodopis všech ší*. I. Ssavci. — Ptáci. Nejmodernější di o dopisné. Se 37 barevn. tabulemi a 534 racemi v textu. 651 stran. Bro . K 13·50, v původní vazbě K 16·50. — Díl II. Pla-, obojživelníci, ryby. Nižší živočišstvo. Se arevn. tab. a 69 illustr 885 stran. Brožov. —, vázaný v pův. vazbě K 21·—. Díl III. nika speciální. Se 48 barev. tab. 4 mapa-400 illustr. Brož. K 17·50, váz. K 21·—.

: dr. F., *Illustrovaný zeměpis všech dílů!* Nádherné dílo s 30 barevn. tabulemi a mi. S 540 i lustr. na křídě. 1188 stran K 30·—, v pův. vazbě K 34·—.

Špriňar, *Kompendium praktické fotografie amatéry*. 2 vyd. Se 49 instr. obr., 90 illu-emi v textu, 8 zvlášt. přílohami a 1 ba-u tab. K 4·20, váz. K 6·20, vyd. na křídě —, váz. K 8·—.

y tuto uvedené spisy jsou na skladě v každém knihkupectví.

MA na požádání: Velký vánoční katalog. Hry a hračky české mládeže.

her a hraček významu výchovného. *v domácnosti*. Úplný seznam obrazů a terakot.

em Zem. Ústř. Spol. Jedn. Učitel. v král. — V komisi má a objednávky vyřizuje **ii nakladatelství, knihkupectví a papír-čitelstva česk slovanského v Praze VII. osef Rašín), Bělského třída č. 967.**

KNIHOVNIČKA

ČASU

obsahuje:

	Cena b. l.	Poštou
38. Jos. Kožíšek a Fr. Dlouhý: **Dvě přednášky o vyšším vzdělání učitelstva**	30	33
39. Pavel hrabě Hoensbroech: Papežská moc nad námi	40	45
40. Interkonfesijní škola v Rakousku	40	45
41. Intelligence a náboženství. 2. vyd.	1·20	1·30
43. Fr. Drtina: České školství v nebezpečí	10	13
45. Fr. Drtina: Český národ a státní rozpočet na rok 1908	30	33
46. K. Veleminský: U Tolstého	30	33
Lepší vyd. s 2 portréty	40	43
47. Jan Kabelík: František Matouš Klácel	30	33
50. Fr. Drtina: Reforma středoškolská z českého hlediska	40	45
52. P. Buzková: Pokrokový názor na ženskou otázku	30	33
53. Ant. Boháč: Boj o české menšiny v zemích českých v posledních 2 letech	40	45
54. J. Kudela: O Slezku	40	45
55. K. Kálal: Slováci	24	27
56. Rudolf Weiss: Zahradová města (The Garden City Motion)	16	19
57. B. V. Košut: Můj žalář a mé vyhnanství. Přeložil Jan Putna	40	45
58. Boj o podvržené rukopisy. Redigoval Jan Herben	50	55
60. J. S. Machar před porotou 27. listopadu 1911	50	55
61. Č. Pinsker: O stáří Jana Žižky z Trnc-nova	60	65
63. Gamma: Mikuláš Aleš. Několik poznámek o jeho umění. S podobiznou Alšovou od M. Švabinského	16	19
64. Dějiny království Českého. Přel. J. Putna. Proslov a doslov napsal dr. J. Herben	60	65
65. J. Rokyta: Balkánské zpěvy	40	43
67. Fr. Drtina: Základy novověkého názoru na život. Přednáška z univ. extense	40	45
68. Gothein-Maxa: Tovaryšstvo Ježíšovo	30	35
69. Pokus o ústavní převrat v Čechách	40	45

Číslo 49. rozebráno.

Objednávky vyřizuje každé knihkupectví, jakož i

Nakladatelství Pokroku v Praze II., Václavské nám. 13.

Všem, kdož ku svým výkonům

vánoční štědrosti

hledají vhodné, literárně a umělecky cenné dary, doporučujeme k výběru:

Temno. Historický obraz od Aloise Jiráska. Letošní novinka, kniha, která dovede české srdce naplniti myšlenkou českého vlastenectví a v těžkých dobách i vírou v dobrou budoucnost. Skvostně vázané K 9.80.

F. L. Věk. Obraz z dob našeho národního probuzení od Al. Jiráska. Illustroval a umělecky vypravil Ad. Kašpar. 4 veliké díly se 426 obrazy, z nichž je 107 kolorovaných. Ve 4 skvostných vazbách za 60 korun.

Filosofská historie. Román od Al. Jiráska. Skvostné vydání s 87 obrazy v textu a 4barevné obrazy od Ad. Kašpara. Skvostně vázané v eleg. pouzdře 14 K.

Mistr Kampanus. Historický obraz od Zikm. Wintra. Se 73 obrazy Ad. Kašpara. Dílo umělecky vypravené po vzoru slavných typografických děl českých 17. věku. Skvostně vázané 20 K.

Evžen Oněgin. Veršovaný román A. S. Puškina. Přeložil V. A. Jung. Vyzdobil O. Štáfl. S pův. leptem od V. Strettiho. Skvostně vázané 10 K, v hedvábném brokátu 20 K.

Zpěvy husitské. Na památku mučenické smrti nejslavnějšího Čecha, mistra Jana Husa, z básní nejslavnějšího pěvce českého Jaroslava Vrchlického vybral a sestavil Jan Voborník. Noblesní vydání se 2 kartony Ad. Kašpara. Skvostně vázané K 4.30. Novinka!

Anthologie z básní Jaroslava Vrchlického. Upraveno autorem. Dva objemné díly ve 2 moderních bibliofilských vazbách kožených K 22.—.

Pohádka máje. Román lásky od V. Mrštíka. S uměl. výzdobou Zd. Braunerové. Skvostně váz. K 9.20.

Malé dámy. Povídky od K. Viky. Vypravil O. Štáfl. Skv. váz. K 5.40.

Povídky, arabesky a humoresky Svatopluka Čecha. Skvostné vydání se 160 obrazy prof. V. K. Maška. Dva skvostné díly K 26.—.

Pštrosí péro. Satyrická báseň K. Horkého. Vypravil O. Štáfl. Skvostně vázaná v hedvábí K 4.40.

Píseň o Čínu. Báseň Fr. S. Procházky. Illustroval a vypravil K. L. Klusáček. V nádherné vazbě 10 K.

Bohatý výběr přečetných jiných skvostných knih, uměleckých děl a obrazů česk. mistrů, za vánoční dary vhodných, podá Vám

Ottův illustrovaný Seznam knih a obrazů.

Katalog tento právě vyšel a zasílá se pokud zásoba stačí, **zdarma.**

109

Veškerá zde uvedená díla jsou na skladě v každém knihkupectví.

J. OTTO v PRAZE,

Karlovo nám. 31. — **Ve Vídni** I., Graben. 3.

ROČNÍK I. V PRAZE 24. PROSINCE 1915. ČÍSLO 13.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

AL. HORÁK:

NECHTE MALIČKÝCH PŘIJÍT KE MNĚ.

Za onoho času přišel Kristus Pán
do jednoho městečka a unaven
se svými učedníky sed
si na náměstí pod kaštan.

Jak v úle z jara šumělo to městem hned,
jak o vítězství velkém slavná zvěst
šlo od úst k ústům, že tu jest
z Nazareta slavný prorok ten,
jenž řečí vonnou, sladkou jako med
všechněch strun se duše dotýká,
až nyvým štěstím roztouženě zavzlyká,
až k Bohu povznáší se, vzlétá nad oblak;
jenž prsty bílými jak křídla holubic
se dotkl očí slepcových a vrátil zrak,
jenž nasytil jen jednou skývou lidí na tisíc,
jenž samé divy činí, zázrak nad zázrak.

A již se mihl jakýs hošík nazrzlý,
až bosé nožky na slunci se kmitaly,
jak se svou zprávou nadšeně a vesele
se pro svého hnal přítele.
Tam jiný, umouněný, střapatý
jen očkem jedním nakukoval nesměle
dveří skulinou, jež tiše zavrzly.
Však tam ty rozlétly se do kořán,
jak o pouti by milé hosty vítaly,
a již z domu každého a se všech stran
se brali otci, mámy, báby s vnoučaty,
jež před sluníčkem směšně mžourala
a k bábám tulila se mazlivě.

A za nimi se řada dětí šourala.
To malé jako do osení ulekaný zajíček
do máminých sukní skrývalo se bázlivě.
To dojídalo rychle s máslem krajíček.
Ta prstíkem se v nose šťourala,
ten šeptal cosi se svým soudruhem,
a tomu oči sem tam chtivě těkaly.

A všichni, velcí, malí půlkruhem
obstoupili hosta vzácného a uctivě
na Jeho zlatá, svatá slova čekali.

Tu On hlavu zdvih a ruku vztáh,
v dál se zadíval jak v teskných vzpomínkách
a jal se vykládat. — A Jeho sladký, svatý hlas
lehce plynul potůček jak bublavý,
jenž do luk slunných od strání
spěchá stínem šumné doubravy.
A byl tak jemně snivý, teskně dumavý,
stříbrného podzimku jak tiché šeptání,
tak něhyplný jako matky usmání,
když k robátku se do kolébky naklání.
Tak vinul se a tulil, objímal,
jak ručky dítěte kolem šíje maminky;
tak hřál a srdce otvíral a dojímal,
jak šťastné, steskem sladké vzpomínky
na dávno zašlý dětský čas.

A v prsou starých posluchačů těch,
jenž ulpěli na Jeho sladkých rtech,
se teskným rozechvěním tajil dech,
a jejich duše oškubaná křídla zvedala
a veselými, kroužívými polety
jak okouzlená letěla Mu v ústrety
a šťastná, tichá u nohou Mu sedala.

A což ty děti teprv! — Každé z nich
zapomnělo na své hračky, bujný smích.
Každé udivená očka do šíra,
do nekonečna, nemožnosti rozvírá.
A každé před sebou zří toho mladíka,
jak zlostný, zpurný za tmy z domu utíká,
jak vepře pase, steskem, hladem naříká
a mláto jí, jak na konec se navrací,
však přede dveřmi váhá, v před a v zad se potácí,
pak náhle rozběhne se, zavzlykne
a »Odpusť, odpusť, tatínku můj,« zakřikne.
A dobrý, hodný tatíček ho pozvedá,
na čelo líbá, do očí mu nahlédá
a k hostině ho pozve bohaté.

Ty duše dětí tak jsou unesené, dojaté,
že každé z nich se nevědomky do předu
hustým davem lidu chtivě prodírá,
by neztratilo praničc z Jeho pohledu,
ze slov tklivých, hlasu záchvěvu,
z dumavého, tesklivého úsměvu.

Však On již vykládal jim o Bohu,
jenž vládne slunci, zemi, vojsku hvězd,
jenž všechny stejně rád má, dobrý otec
všech,
jenž čeká na každého hříšníka,
až v lítosti se navrátí a žalně zavzlyká,
jak nad ním v nebi větší radost jest,
než nad spravedlivým, jenž nikdy nehřeší.

Ale to již dětí tolik nebaví a netěší.
To stranou do hrstičky zívne potají,
tam nepozorně o čems šeptají,
a ti k Petrově se holi přiblíží,
do ruky ji berou, z blízka prohlíží,
a nevidí, jak svatý apoštol se škaredí
a myslí si: Ó vy, nezbedi!

A jedno děvčátko, jež tiše sedělo
Mu u nohou a na ně stále hledělo,
náhle v jakýchs divných myšlenkách,
jak přinuceno, jako v snách
vztáhne ručku buclatou a stírá prach
s Jeho svatých nohou, s opánků,
až Kristus Pán tím vyrušen se ohlédne
a jeho matka »Mařo!« křikne ostře, káravě.

Tu děvčátko tak sebou škubne zlekaně,
tak rychle hlavičku svou rusou otočí,
že konce opentlených, malých copánků
jak háďata mu po ramenou poskočí
a zčervená a pobledne
a slzy derou se mu do očí.

Však On se sladce usměje a pohladí
ji po zlekané tváři, po hlavě
a praví: »Nechte maličkých jen ke mně
přijíti.«

Tu v těch uslzených očkách úsměv
zablyskne
až celou tvářičku jak bílou lampou osvítí.
A také štěstí nesmírné a taková slast
neznámá
jejím malým srdečkem se rozlije,
že uchopí tu svatou ruku svýma ručkama
a nadšeně a vroucně, oddaně
červené své rtíky na ni přitiskne.

A On shýbá se a na klín si ji posadí.

Tu všechny děti hned,
jako by jim nabíd' mísu cukroví,
neb pozval na slaďounký, vonný med,
se všech stran se hrnou k Spasitelovi,
jak k svému dědečku, neb zlaté babičce.

A Ježíš každého si všímá, každé pohladí,
každého se vyptává a s každým hovoří.
A děti šťastné, uvolněné, důvěrné
jak ptáčátka s Ním čile švitoří.
To vykládá Mu o své malé sestřičce,
to o panence nemocné, jež umřela jí do roka,
ten o psíčku a tiché ovečce,
již pase každého dne u tichého potoka,
to o jich Máří, uzpívané děvečce.

A matky chichikají se a potají
lokty do boků se šťuchají
a ustarané tváře jich se rozzáří
jak temný obraz na posvátném oltáři,
když se pod ním o slavnosti rozhoří
jásavými, radostnými plameny
zlatý lustr sedmiramenný.

A tatínci si myslí: Jsou ty děti dotěrné.

Však ono malé děvčátko kol šíje
Jeho náhle ručky svoje vije
a šťastně šeptá: »Tak Tě ráda mám.«
A hošíček ten s nazrzlými kučery
řek' zdvihnuv k Němu očka plná důvěry:
»Strýčku, ještě něco vykládejte nám.«

Tu hlasitý již rozlehl se kolem smích.
Též Jeho tváři milostnou se úsměv mih;
pak kloučka za ruku vzal, hladil po hlavě
a pocelovav jeho čelo laskavě
děl vážně: »Amen, amen, pravím vám,
jen tehdy do království mého vejdete,
když jak ti maličcí zde budete.«

*

SVĚTLA.

Kdysi dávno plul jsem za tmavého podzimního večera po zasmušilé sibiřské řece. Najednou zachvělo se na zatáčce řeky světélko, v popředí, pod temnými horami.

Kmitlo jasně, silně, docela blízko.

— Nu, sláva bohu — řekl jsem radostně, nocleh je blízko!

Veslař se obrátil, pohlédl přes rameno na světlo a opět lhostejně opřel se o vesla.

— Daleko! —

Neuvěřil jsem: světlo přece tak stálo, vystupovalo vpřed z neproniknutelné tmy. Veslař však měl pravdu: ukázalo se, že skutečně je daleko.

Jest vlastností takových nočních světel přibližovat se, přemáhat tmu, zářit, vábit a lákat svou blízkostí. Zdá se, hle — ještě dva, tři údery veslem . . . a cesta bude skončena . . . Zatím však — daleko!

A dlouho ještě pluli jsme po tmavé, jak inkoust tmavé řece. Sluje a skály vynořovaly se, vystupovaly a nořily se opět do tmy, zůstávajíce vzadu, ztrácely se, ukazovaly se v nekonečné dáli, ale světlo stálo pořád vpředu, chvějíc se a vábíc — vždy tak blízko a vždy tak daleko.

Často nyní vzpomínám na onu temnou řeku, zastíněnou skalnatými horami, i na ono živé světlo. Dříve i potom lákala mne, a nejen mne, mnohá světla, svou blízkostí.

Život však — valí se stále v týchž pochmurných březích, a světla ještě daleko.

A zase musíme zabrati vesly.

Přece však... přece vpřed — světlo.

Vlad. G. Korolenko.

*

ANDRÉ THEURIET:

POVÍDKA O TŘECH KRÁLÍCH.

Přeložil Frt. Tropp.

Tři mudrci od východu, Kašpar, Melichar a Baltazar, nesouce kadidlo a myrhu, vydali se na cestu hledat Ježíška; ježto však nebyli povědomí cesty do Betléma, zabloudili a probravše se hlubokým lesem, přišli na noc do jedné vesnice v krajině Langreské. Byli unaveni, měli ruce schromlé váhou nádob s vonným kořením, určených pro syna Mariina a co více, umírali hladem a žízní. — Zaklepali tedy na dvéře prvního domku o pohostinství.

Onen domek nebo spíše chalupa u samého lesa náležela dřevoštěpu jménem Divišì Fleuriotovi, jenž tu žil u veliké nouzi se ženou a svými čtyřmi drobnými dětmi. Byla vystavěna z vepřovic a kryta střechou z hlíny a mechu, kterou v dobách velkých deštů voda prosákala.

Tři králové vysíleni únavou, zatloukli tedy na dvéře, a když dřevoštěp otevřel, poprosili ho, aby jim dal najíst a nechal je přespat.

»Ach běda, dobří lidé,« odvětil Fleuriot, »mám sotva jednu postel pro sebe a bídné lůžko pro děti. K jídlu vám můžeme dát jen brambory na loupačku a žitný chléb. — Ale nechť, jen vejděte, nejste-li vyběraví, vynasnažím se vám vyhovět.«

Vešli tedy. Byly jim předloženy brambory, jež hosté snědli s velikou chutí; dřevoštěp se ženou jim přenechali postel, na níž všickni tvrdě usnuli kromě Kašpara, který byl milovníkem pohodlí a cítil se velmi stísněn mezi zavalitým Baltazarem a obrem Melicharem.

Druhý den ráno, dříve než odešli, vece Baltazar, ze všech tří nejštědřejší, k Fleuriotovi:

»Chci vás obdarovat, abych vás odměnil za vaši pohostinnost.«

»Dali jsme od srdce rádi a nežádáme za to, dobří lidé, ničeho,« odvětil dřevoštěp, nastavuje přec jen ruku.

»Nemám peněz,« pravil Baltazar, »ale zanechám vám po sobě památku, která bude mít pro vás velkou cenu.«

Sáhl do kapsy a vytáhl odtud malou flétnu, již podával Fleuriotovi, a zatím co Fleuriot jaksi sklamán divně se tvářil, pokračoval v hovoru: »Zapískáš-li na flétnu, co si budeš přát všechno se ti hned vyplní. Vezmi, ale nezneužívej jí a neodpírej nikdy chudým almužny a pohostinství.«

Když tři králové za zatáčkou cesty zmizeli, Diviš Fleuriot pravil své ženě, potěžkávaje flétičku pohrdlivě v ruce: »Mohli nám dát lepší dar než tuhle píšťalu; ale buďsi, zkusím ihned zapískat, abych se přesvědčil, zdali si z nás nedělali blázny.« I vykřikl: »Chtěl bych mít k snídaní bílý chléb, zvěřinovou paštiku a láhev dobrého vína.«

Zahvízdal na flétnu nějaký lidový nápěv, a na ráz k svému nemalému úžasu spatřil na stole, pokrytém jemným bílým ubrusem, chléb, víno a paštiku, jež byl žádal.

Nabyv jistoty o zázračnosti flétny, jak snadno pochopíte, neměl na tom dost a chtěl mít od té doby vše, co si jen pomyslil. Pískával od rána do večera. Měl nové šaty pro ženu a děti, v kapse peníze, stůl krytý nadbytkem pokrmů, a protože stačilo přání, aby žádanou věc ihned dostal, stal se v krátkém čase jedním z boháčů krajiny.

Na místě polosbořené chalupy dal si vystavět pyšný zámek, jejž opatřil drahocenným nábytkem a čalouny a v den, kdy dům byl dostavěn i vším zařízen, vystrojil velkou slavnost, aby svůj nový příbytek zasvětil.

Kolem nádherné tabule, zářící stříbrným náčiním a světlem, shromáždil všechny pohlaváry osadní. Sám se ženou vyšperkovanou jako klenotnice usadil se za stolem na vynikající místo, zatím co hudebníci ve zvýšeném výstupku hosty radostnými písněmi obveselovali. Aby slavnost měla nerušený průběh, nařídil svým lidem, aby za nic nepřipouštěli k tabuli lidí protivných a žebráků; ku vchodu dokonce postavil dva sloužící jako hory, ozbrojené holemi, aby odháněli všechny otrhance a tuláky s mošnami.

Hosté tedy jisti, že nebudou vytrhováni, oddali se plně veselí, pochutnávajíce si na jídlech, srkajíce dobré víno a výskajíce, div radostí nepukli.

Právě toho večera Tři mudrci od východu, složivše své dary k nohám Jezulátkovým, vraceli se z Betléma. Berouce se lesem poznali vesnici, kde nocehovali; pozorovali osvětlený zámek, a Kašpar vtipkuje, prohodil k Baltazarovi:

»Jsem zvědav, zdali náš muž nezneužíval flétny, a když zbohatl, zdali zachovával slib, že bude vlídný k chudákům.«

»Uvidíme,« odvětil krátce Baltazar.

Převlékli se za žebráky, zaměnili své krásné šaty za hadry a postavili se před vrata zámku, žádajíce o pohostinství na noc, avšak byli velmi hrubě přijati; poněvadž byli neodbytní a tropili velký povyk, Fleuriot vystrčil hlavu z okna a vida žebráky, rozkázal, aby byli na ně puštěni psi, takže žebráci upalovali odtud, co jim noby stačili, zranivše si je do krve.

»Myslel jsem si to,« lál nedůvěřivý Kašpar, jenž byl kousnut do lýtka.

»Dobře tak,« dodal obr Melichar, »přijde mu to draho. Doví se, co znamená pomsta Tří králů.«

Hosté pokračovali v slavnostním veselí. Docházelo k zákuskům: V tom, co Fleuriot s nožem v

ruce hotovil se odkrojit nehorázný kus mazance, ozvaly se na dvoře rolničky poštovního dostavníku, taženého dvěma páry koní se zlatými čabrakami. Fleuriot vystrčil poznovu nos z okna a shledav, že mu přibyli vzácní hosté, rozkázal, aby byli bez meškání uvedeni. Sám jim vyšel naproti se svícnem ku vchodu hodovny. Tu se všem objevili Tři mudrcové v nádherných úborech, s korunou na hlavě, v nachu a drahokamech. — Fleuriot poznav dávné hosty, tvářil se spokojeně, a oplývaje zdvořilostmi, prosil je, aby přisedli k tabuli.

»Díky!« pravil suše Baltazar, »nepojíme ničeho u člověka, který tak špatně přijímá chudáky.«

»Blahopřeji vám k tomu, jak dovedete plnit své sliby,« křičel Melichar svým silným hlasem.

»A! ty pouštíš psy na žebráky?« dodal Kašpar, ohmatávaje si lýtko; »poslyš, zahudu ti písničku, které ještě neznáš.«

A vytáhnuv z kapsy malou flétnu, podobnou té, kterou daroval nedávno Fleuriotovi, hrozně na ni zapískal. — Tabule, hosté, zámek, vše okamžitě zmizelo, a dřevoštěp samoten a polonahý shledal se na pokraji lesa před rozvalinami své chalupy se svou ženou a dětmi v hadrech.

»Na štěstí mi zůstala ještě má flétna!« pomyslil si. Avšak nadarmo obracel kapsy na ruby; divotvorná píšťalka zmizela zároveň s Třemi mudrci.

Od té doby panuje zvyk, že při krájení tříkrálového koláče pečlivě se stranou odkrajuje též kousek pro chudé.

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XX. HROZNÁ RÁNA.

Čtenáři jistě by se už rádi dozvěděli, z čeho jsme vlastně žili, když naše finance byly tak chatrné, že by s nimi u nás při normálních poměrech bylo možno vydržet leda asi čtrnáct dní. V naší vesnici bylo možno žít nadmyslně lacino, tak že při své skromnosti mohli jsme pomýšleti alespoň na dva měsíce zaopatřeného živobytí. Ovšem, že vydání nesmělo se nikdy překročit. Vydatnou podporou byly také lovy na ptáky, jmenovitě na pelikány, kteří upečeni na rožni chutnaly nám jako naše husy.

Asi půl hodiny cesty za naší vesnicí rozprostírala se močálovitá krajina s velkým, bahnitým a travami zarostlým jezerem. Na jeho hladinách stále plovalo hojnost vodních ptáků. Tam chodil přítel Hněvkovský denně střílet a přinášel po dvou i třech kusech do naší kuchyně, které jsem já zase na různé způsoby připravoval. Mnohdy to bývaly chutě čerstvě vymyšlené, neboť při bohaté rozmanitosti koření mohla se chuť měnit právě tak, jako mísit barvy na paletě.

Po nějaké době zatěžovalo mne svědomí, neboť se mi zdálo, že ulovit ptactvo je přec jen větší zásluha než vařit. Uminil jsem si tedy, že budu také na lov vycházet. Avšak musím předem říci, že jsem ve svém živoič neměl lovecké pušky v ruce a že zastřelený pták nebo jiný živočich budíval ve mně vždy nepřátelské city vůči lovcům a pochybnosti o lidskosti lovcově. Mám na mysli hlavně lovy, které podnikají lidé ze sportu a zábavy. Tentokráte nebyl jsem žádným takovým pocitem zatěžován, ba naopak, zdálo se mi to přirozenou nutností.

Časně z rána sňal jsem se stěny naši pušku, abych podnikl několik cviků na prázdno, dříve než se vydám na cestu. Konečně vyšel jsem vyzbrojen z domu na první lov ve svém životě. Asi za půl hodiny zaleskly se přede mnou hladiny jezera, do jejichž středu snesli se právě dva pelikáni. Černí obyvatelé, kteří ke mně spěchali z malé nedaleké vesničky, aby si nedali ujít lovecký požitek, upozorňovali mne na pelikány, kteří jako na chůdách zvolna procházeli se bažinami. Z vesnice vybíhali lidé jeden za druhým, až jsem byl obstoupen asi dvaceti domorodci, kteří všichni chtěli vidět mistrovské dílo, jakým jsou Evropané pověstni. Já přirozeně nemohl jsem prozradit, že neumím střílet, neboť byli by ztratili ke mně všechen respekt. Také z toho důvodu nic jsem na sebe neprozradil, že by mně bylo nepříjemno nechat se pozorovat při výkonu tak nezkušeném a nedokonalém. Konec konců myslil jsem, že štěstí mi bude přát, pelikány že zastřelím a slavnostně jako hrdina vynesu kořist na břeh. Stejně tak dovedl jsem si představit blamáž, jestliže nic netrefím. Zmocnila se mne jakási tréma, neboť jsem si opravdu již připadal jako herec na jevišti. Čím více jsem váhal, tím více se rozčilení stupňovalo. Abych tomu učinil přítrž, rozkročil jsem se energicky, přiložil pušku k líci a namířil na pelikány. V tom však přiskočil ke mně jeden domorodec a k mému údivu strhl mi pušku od líce. Snažil se mi vyložit, že je to velká vzdálenost a že nosnost této zbraně není tak velká. On totiž býval přítomen lovům mého přítele a znal naši pušku lépe než já. Musil jsem v duchu uznat, že Singhalec má pravdu a tím již prozradit, že ničemu nerozumím. Snažil jsem se tedy ostudu zakrýti aspoň tím, že jsem otevřel závěrku, ukázal patronu a snažil se vysvětlit, že to je zvláštní náboj, který donese i přes celé jezero.

»Á — Á —« pokyvoval domorodec a jiní ho pokárali, že se plete do něčeho, čemu nerozumí.

Lovecký podnik můj nabyl takové vážnosti, že všichni domorodci pozorovali už nedočkavě každý můj pohyb. Situace trapná. Pelikáni ve vodě stáli s napiatými krky, jakoby věděli, že se o ně jedná.

Jeden z domorodců mi naznačil, že musím vlézt do vody a brodit se daleko za keře, odkudž nepozorován mohu začít vražedné dílo na pelikány. Pátravě jsem pozoroval jeho tvář, zda si vlastně blázny ze mne netropí. Uposlechl jsem a vstoupil do špinavé, černé vody. Probořil jsem se ihned až po kolena do bahna, které bylo nepříjemně teplé. Ale na cestu jsem se již vydal a nebylo možno zpátky. Těžce vytahoval jsem nohy, černé jako z inkoustu, a kymáceje se na vratké půdě, krok za krokem blížil jsem se keřům. Čím více jsem byl blízek cíle, tím více mi srdce bušilo. Není divu, neboť v jezeru bylo plno hadů, chaberegój, pijavic i krokodilu. Ale to všechno mi konečně takovou trému nezpůsobovalo jako sám výstřel.

Už jsem byl na místě. Domorodci skrčeni na břehu čekali na ránu. Pelikáni s nataženými krky nepohnutě stáli, jakoby čichali člověčinu. Natáhl jsem kohoutek a při tom již polykal sliny, aby mi výstřelem nepraskly bubinky. Přiložil jsem zvolna chvějícíma se rukama pušku k líci a protože mi napadlo, že snad puška mi při výstřelu dá facku, křečovitě jsem ji přitlačil na rameno. Domorodci čekali a já svolával v posledním okamžiku všechny svaté na pomoc, a nejraději bych se byl do země propadl, neboť jsem již cítil, že to bude ostuda. Konečně zamhouřil jsem oči, — a — bác, hrozná rána vyšla! —

Výbuchem pocítil jsem prudký náraz do ramene, v bahnité půdě ztratil jsem rovnováhu a skácel se do černého bahna. Potopil jsem se pod vodu, že mi pouze natažená ruka s puškou z vody vyčuhovala. S největší duchapřítomností vynořil jsem se však z černého bahna a byl jsem jako kominík. Na břehu zaslechl jsem salvu výkřiku, asi jako když u nás na hřišti proletí míč gólem — há!

Oba pelikáni velebně vznášeli se k oblakům.

Dílo bylo dokonáno. Domorodci váleli se smíchem, když jsem všecek černý a zničený na břeh se vybrodil. Jední přinesli konve s vodou, litovali mne a polévali, abych se zase proměnil v bílého Evropana.

Do smrti nezapomenu na tu hroznou ránu!

*

VÁNOCE V PROVENCI.

(Z básně »Mirèio« Frederi Mistrala.*)

. . . .

Vánoce, vánoce, kde váš je sladký mír?
kde tvářičky jsou vnučky, vnuka,
když svatý večer v okna ťuká?
kde třaslavá je drsná ruka,
jíž hodem nad svatým děd kreslí kříže smír?

Dřív pacholek své práce nechá
a od radlice domů spěchá,
děvečky, pastýři jdou rychlej kameny.
Tak od drsné se práce zvedli,
by v chatách z lepenice sedli,
z celeru jádro spolem jedli
a vmetli vesele poleno v plameny.

Již z pece vánoční chléb svěží
na stole topolovém leží,
pln zdůbek, opíná jej drobná cesmina;
tři nové svíce rozsvítí se
svěcené, jasně rozhoří se
a klíčí v trojí bílé mise
i nové obilí, žní příštích prvina.

Stařičká hrušeň černala se
a chvěla venku v stálém třase . . .
Jde prvorozenec ji utnout u paty,
údery pádnými ji tesá,
vrací se přes rámě ji nesa,
u stolu na kolena klesá,
by složil pradědu ji k nohám dojatý.

Tu velebný ten všechněch děda
svých starých zvyků vzít si nedá:
širáku popředí má vzhůry vztažené,
jde pro lahvici stařec čilý,
má z šerky dlouhý kabát bílý,
kol těla pás mu upevnily,
vzal spodky svatební, holeně kožené.

Však kol již jeho rodní všicci
se seskupili ve směsici.
»Nuž, děti, hodíme poleno? — »Ano!« síň
se ozve všemi hlasy. — »Sláva!«,
zvolá tu stařec, »sláva! sláva!
Ať Pán nám všechnu radost
dává!
Nejsme-li přes rok víc, ať
nejsme, Pane, míň!«

Jak v sklenici se vínko pění,
kol všichni patří zveseleni;
on ovocný ten strom polije potřikrát;
nejmladší zkraje kmen pak zvedá,
uchopí druhý konec děda,
uprostřed bratr sestru shledá,
Tak třikrát obnesou tři svíce, dům i sad.

---

*) Básník, aby nezdržoval epického toku básně, toto líčení hlavního svátku provençalského později vynechal.

Tu dobrý praděd ve svém plese
do vzduchu pohár ze skla nese.
»Posvátný ohni,« dí, »dej nám
vždy pohodu!
Ať ovečka má šťastně rodí,
ať svíně plno selat hodí,
ať kráva statné tele zplodí,
ať dcery, snachy mé jsou šťastny
v porodu!

Svěcené poleno, chyť oheň!
Rázem
shýbly se hnědé ruce na zem
a velký širý krb již pojal celý kmen.
Olejný koláč vystřídá se
pak s plži na tom krásném kvase,
s pečenem*) kroužky z mandlí zase,
je hojně po stole plod vínic rozložen.

I zřel bys zářit věštnou silou
po síni trojí svíci bílou;
zřel bys, jak z plamenů za skřítkem
skřítek vzlít;
zřel bys, jak oharek se točí,
k tomu, jenž zmizí o výročí,
ba, zrak tvůj ubrus netknut zočí
ohnivým uhlíkem i koček náhlý klid.**)

Přeložil Fr. Žákavec.

*

R. B. MACHA:

PABĚRKY.

ZDATNOST NÁRODA.

»Nebyl Čechem pouze Prokop Diviš, vynálezce hromosvodu, ale i sedláci, kteří by jej za to málem byli sprovodili se světa.«

Dobře, že nás dr. Vohryzek na to upozornil. Jinak posuzuje se národ doma na pohovce, jinak při cestování jeho zemí. O zdatnosti národa rozbodují nejen: talenty básnické — ale i počet analfabetů; nejen umělecké výstavy — ale i byty většiny; nejen přepych hořejších 10.000 — ale i otázka dělnická, chudinská...

Kolik zásluhy má národ na tom, má-li několik výtečných umělců, vědců? Zrození se velkého talentu je náhoda. Čím se národ spíše může chlubit, je výsledek práce milionů: Vzdělání lidu, stav školství, cesty, stav otázky dělnické...

*

*) v i n c u e (víno pečené): vinný mošt, jenž vypuštěn z kádi jest vařen v kotli a připomíná po roce, uložen v lahvích, bylo-li vaření správné, barvou a chutí nejlepší vína španělská. Provençalci pijí je o hostinách, hlavně o večeři vánoční. Užil jsem slova, jež mají pro takové víno v Dalmacii.

**) Rozhořelo se poleno a začíná se mystické pozadí Štědrého večera, »tajemného svátku«: proto ztichly též kočky, jež v pověře jsou blízky čarování. Když hadačka Taven léčí v hluboké jeskyni ránu Vinsena, mužského hrdiny básně, rovněž ji obstoupí sedmero mlčících koček.

OBROZOVÁNÍ JAZYKA.

Za času Bartošova »výměnku« na Mlatcově starostoval v blízkém Zlíně, kamž nebožtík Fr. Bartoš skoro denně docházel, pan K., muž, jenž nechtěl uzavřít svého města proti novodobosti. Tak se mu zdálo jednou, že starodávné hlášení »n a v ě d o m o s t s e d á v á« nezní dost moderně a změnil to. Rada Bartoš ke svému překvapení slyšel policajta hlásit: »K u v ě d o m í s e u v á d í...« Zastavil tedy výkonný orgán radnice, obdaroval jej zlatkou a žádal ho, aby zase po starosvětsku n a v ě d o m o s t d á v a l. Starostovi se to však přece jen nezdálo a opravil: »n a v ě d o m i s e d á v á«.

Kolik zlatek by dnes Fr. Bartoš musil rozdat českým literátům?

*

UMĚNÍ PRO ŽIVOT.

»I umění potřebuje lásky a něhy. Jinak stane se z něho titanství Michel-Angela, nebo bizarerie Poeova, nebo mučednictví Baudelairovo.«

Jeden z aforismů Vrchlického!

Člověka přirozeně nejvíce dojímá v umění to, co se pociťuje jako nejvyšší krása v životě samém: láska a něha. Neběží jen o lásku pohlaví, ale o lásku vůbec, o humanitu. Má pak umění buditel a sdělovatel citu v prvé řadě býti propagatorem »kultu lidskosti«, jako jest jim umění směru Němcové, Čecha...

Jsouli na světě »uražení a ponížení«, tedy nejen hojit láskou, ale i odstraňovat příčiny sociálního zla! Nejen soucit, ale i vzdor! Vychovat spartanské duše, jak říká Machar.

*

VIKTOR HÁNEK:

V TESKNÉ CHVÍLI.

Psát sloky k teskným dnům a hledat odpovědi
k otázkám, které se tak často z duše noří,
a vědět, světlo že v té nezasvitne šedi
a vědět, v očích sen že plaše nezahoří;
a dešti naslouchat, jenž na skla oken šumí,
naslouchat výčitkám, jež sterá dýší ústa,
a stále zapřádat se v úvahy a dumy
a uvědomovat si, jak je doba pustá,
a vidět naděje jak ptáky na odletu,
a vidět touhy své — majáky pobořené —
to bolí! Zbývá jen se uzavříti světu,
a čekat duhy pruh až nad zemí se sklene!

INTIMNÍ KNÍŽKA LÁSKY.

Vystačí-li vám ještě obraznost, přes příliš dnes vysilovaná horečnými sny o vepřovém sádle a mouce, pokuste se vymalovat si v mysli malý obrázeček: V teplém zimním zatichnutí dívčího pokojíka plného nadějí a barvitých vidin vidět v nažloutlém světle lampy nad stolem dvě schýlené hlavy — mladá tvář mužská s měkkými vousky a mladá líc dívčí přilnuly žhouce těsně k sobě — ruce dávno už, po šťastném návyku, se našly v němém dorozumění duší, a zatím co oči obou plné tichého štěstí, vidouce nevidouce, patří do drobné malované knížky na stole, stanula u nich spustivši duhová křídla jedna z andělských chvilek, jaké sestupují do životů lidských snad jen jedenkrát za celé bytí. Oba se

zamlčeli, oba poslouchají napjatě šumotu duhových perutí, a v něm prožívají velikou věc: splývání duše s duší v dokonalém očištění ode všeho rmutu všednoty, v cele čisté oddanosti, beze stínu potajmé nízké myšlenky zadní. Několik vteřin, ale možno v nich procítit, prožít věčnosti, kdy ze dvou duší jako ze dvou elektrodotykem zcela neznámé síly náhle vyřine nečekané, nesněné, nadzemské světlo.

O takové chvíli, tajemství dvou lidí, jako by mi mluvila něžná barvitá knížka, ne kus literatury, ale spíš kus prožité kdys pravé pohádky lásky. Tenkrát, před dvanácti lety, mladý moravský malíř položil ji na stůl před oči milenčiny, a nad ní právě, tuším, obemkla je ta andělská vteřina — je to knížka o lásce, cele vytvořená láskou a lásce. Dvanáct let byla unikátem, světu neznámým pokladem dívčí schrány, jen dvěma duším dostupným intimním pomníčkem neobyčejných chvil — věru vypadalo by bezmála jako profanace svatých vteřin, dostává-li se dnes v několika tisících faksimilovaných za peníze na hlučný vánoční jarmark — kdyby rozhřešení za to nedávala její krása a v ní skryté možnosti šťastného rozradostnění, jehož právě dnes tolik smutných duší je na výsost potřebno. (Přes to: jak je asi té knížce zrozené láskou, která kdys byla svědkyní sestupu oné andělské chvíle do života dvou lidí — mezi všedním, bez lásky zrobeným knižním brakem, který utápí literární trh o vánocích i krom vánoc?!)

Knížka, o které mluvím, je z ruky Adolfa Kašpara — pro mne nový doklad staré víry mé, že co v umění a poesii nejkrásnějšího, nejpravějšího, nejživoucnějšího, vzniká zadarmo, neposkvrněno neřestí peněz, jen z úsilí dát milé duši lidské kus radosti a kus čistého štěstí.

Vytvořil ji r. 1903 ze známé Štědrovečerní romance Nerudovy, již opsal krasopisně na drobné lístky a kol slov básníkových rozvěsil své líbezné, květinové lehké barvičky do několika »celostranných« obrázečkův a do živé girlandy figurek spěchajících k divu noci vánoční.

To docela není obyčejná »illustrace« — toť krásné osobité přebásnění do mluvy malířovy; ne však pouhé výtvarnické přetlumočení do tvarů a barev, k nimž by stačil jakýkoli obratný štětec, nýbrž přerození básně krásnou čistou duší. Připadá mi, jako by něžný, teplý humor knížečky byl v tom, že umělec umínil si zpříma demaskovat starého sarkasta a mrzoutského vysměvače Nerudu a přetvorbou básně ukázat, kterak za ironickou maskou hořelo v něm vlastně srdce až bolestně něžné. Hle! takový je pravý Neruda! (jako by za knížkou zněl tichý umělcův výklad) nevěřte jeho drsnosti! On jen navléká hrubou masku, aby neprozradil drsnému světu, že v něm je dušička dětsky měkká! Je příliš něžný, a proto se staví tvrdý, aby vám ukryl svou potřebu lásky, svou marně vyvětrávající, nevydanou něžnost, své slzy, svou schopnost dojmutí, své pravé hluboké city. Jen proto, aby vše to ukryl z obavy přílišné ranitelnosti, jen proto i v něm je kus toho sv. Petra z romance, který neklidně sebou hází, jako medvěd když se brání, vida splývat rty dvou dětí lidských, Ježíška a Andulky nejkrásnější, v rajsky čistém políbení, nedostupném už lidem dozrálým. Zde obzvlášť nevěřte básníku! Hle! jak se pokouší ukrýt tváře a oči za svou obhroublou pointu — aby zakryl, že mu vlastně srdce jihne nad těmi dětmi, nad jejich, pouze jejich schopností zcela ryzí lásky — a staví se tak nezdařile, jako by ta laciná pointa byla mu při tom nejdražší věcí z celé básně!

Skrývanou něžnost Nerudovu, pravého básníka v něm vycítil umělec, stejně něžný jako onen, ale na rozdíl od něho nikde nezapírající své něžnosti, své lásky, své umělecké úcty k dušičce dětské, a pověděl znova celou báseň, čistě a krásně, tak právě, jak ji měl v srdci pravý básník, bez pointy; v rukou jeho očistila se romance od schválení drsnoty. To tuším byl cíl umělcův, když r. 1903 maloval svou knížečku: přinést své lásce pravé srdce básníkovo. Dát jí naň pohled pravý a pravdivý — věc nikoli všední v našich zkalených vztazích k básníkům a básním! — měkce a laskavě přivést ji k novému, krásnějšímu, čistšímu pochopení díla básníkova — a ukazuje jí dílo i srdce jiného, ukázat jí vlastně nanovo své vlastní srdce schopné rozumět tak krásně a čistě, a své vlastní dílo, schopné dávat lidskému životu tolik pravé krásy a rozblažení.

Jak krásně umí se projevit láska pravého umělce! Vezměte knížku jeho do ruky a při tom pokuste se změřit, jak vedle toho vypadají vaše vlastní projevy lásky: dobře vám, nebudou-li se vám při té zkoušce zdát příliš všední, příliš bezduché, příliš pusté a laciné! A dobře pro vás i pro lásku vaši pro budoucno, stane-li se vám umělec učitelem a jeho intimní knížečka učebnicí, odkud pokusíte se naučit, jak byste svou vlastní lásku k milence a ženě zvyšovali, zušlechťovali, produševňovali, zkrasňovali!

Ale kdybyste snad už nedovedli, z díla umělcova tak přetvořovat nejzávažnější snad kus svého vlastního bytí — krásný vztah k ženě, tolik aspoň svedete: abyste sebe samy nebo jiné obdařili radostí řinoucí z knížky tak duhově měňavým pramínkem. Snad jste četli dřív báseň Nerudovu, a zdávala se vám dost suchá, ne-li všední a laciná. To bylo ve vás: že jste neuměli vzít báseň do ruky. Hle! přišel vzácný umělec, obrátil její facetty proti slunci a zatřpytla se jako diamant. Ruka to způsobila, obdivuhodně měkká, citlivá, teplá, krásná, poetická ruka: to, co verš Nerudův zdánlivě jen suše, střízlivě napovídal, pod prsty této vyvolené ruky změnilo se v bohatý kus života, plného pravých postav, charakteristických hlav a posunů, pravdivých a krásných. Ty drobné figurky — je jich přes šedesát — i ty »celostranné« obrazy mohl vytvořit jen pravý legitimní dědic Manesův a Alšův; nic tu není mdlobnou, slabošskou napodobou, ale všecko z téže pravé síly rodové. Vzácný umělecký dar sudby, jehož se dostalo Adolfu Kašparovi: táž štědrá, bohatá, ustavičně plně rozdávající a nerozdatelná, šťastná ruka rodová, kterou měli i Manes i Aleš!

Myslím, pro to vnitřní štěstí a tu krásu, které prozařují knížku Kašparovu, není k letošním vánocům lepší knihy, která by se tolik hodila za dar tam všude, kde je potřeba pravé, čisté radosti. Nejvíc v poli, v zákopech. Tam by měla ta knížka jít celým nákladem, jako hojivá voda života z domoviny, všude tam, kde trpí česká srdce. Pečujeme příliš jen o ta těla v poli — kdo si v celé síle uvědomí, že s nimi odešly také duše?

Knížečka reprodukovaná v překrásném faksimile (novým procesem neotypií, tiskem z hloubky, tuším českým vynálezem páně Vilímovým) vyšla zároveň ve dvou nakladatelstvích: hlavně v učitelském kulturním podniku »Dědictví Komenského«, částkou nákladu pak u p. Topiče vzhledem k jeho nakladatelským právům k básni Nerudově. Úprava obého vydání je zcela stejná; ku podivu však cena vydání Topičova je jiná než vydání »Dědictví Komenského« (byl bych nerad, kdyby se mělo potvrdit mé tušení, že tento rozdíl v cenách způsobil diktát páně Topičův!). Vydání »Dědictví Komenského« má právě o letošních vánocích i důležité sociálně-mravní poslání: z každého prodaného výtisku odvede se značnější peníz ve prospěch akce na podporu učitelských sirot a vdov, jímž otcové a

manželé zhynuli na bojišti nebo pozbyli válkou zdraví. Kdo tedy bys rád ušetřil šestáku (onoho rozdílu v ceně výtisku obojího vydání), a chtěl bys se uhnout podpůrné akci učitelské, koupíš si vydání Topičovo; kdo však dovedeš si představit hořeplné oči dětí po českém učiteli o letošních černých vánocích, koupíš si výtisk z vydání o dvacetihalíř dražšího. (Ostatně: k tomuto vydání přidán je pěkný, teplý a rozumně psaný průvod ke knížce od profesora J. B r a n d t a, který už stojí za tento přeplatek.) G a m m a.

*

„ZMIZELÁ PRAHA."

S tím názvem vyšel právě první svazeček nové Topičovy sbírky, jak se zdá, dobře vymyšlené a i dobře připravené. Má to být soubor drobných monografií, nazvaný U m ě l e c k é p a m á t k y, který na rozdíl od jiných publikací, třebas i Štencovy, chce mluvit ku příteli umění víc obrázky než výkladem slovním, a chce své obrázky raděj podávat v malých svazečcích, uzavřených pro sebe jako určitě ohraničený obor. Běží tu o plánovitou veřejnou výchovu zraku, o zušlechtění očí otupělých všednosti a nevšímavosti pro okolí, tak aby prozřely a naučily se vidět krásu, které je kolem nás všude plno jako neužívaného bohatství. Myšlenka může mít v dobrém provádění opravdu vliv na tisíceré dnešní poloslepce s očima jinak zdravýma, a může dál znamenat pro ně i pro celek národní přimnožení osobní radosti, osobního štěstí právě z obohacení smyslového novým, bohatším viděním. Dnes ukáže sbírka bývalou krásu pobořené staré Prahy a zbystří tak pozor i zájem pro krásy dosud nezničené, jindy chce předvést kostel Týnský, nejstarší Prahu, sv. Václava ve výtvarném umění, dílo stavitelů Dientzenhoferů, Tábor, Husa v umění atd. Vedení sbírky ujal se dr. V. V. Š t e c h, muž dojista schopný pro úlohu tohoto rázu, dobře sečtělý a ve výtvarných uměních obeznalý, kterému jeho úřední odbornictví (jeť asistentem městského musea pražského) nemusí být na škodu, jak bývá v takových případech; máť dr. Štech nad to ctižádost vidět své věci odbornické s vyššího stanoviska, bez mála filosofického. Jeho filosofie o umění nemusí ostatně nikomu nahánět husí kůže, nechce být radikální, aby vám chtěla podvracet vaši dosavadní morální soustavu pod nohama a nutila vás proměnit ze základu vaši oblažující, ustálenou praxi vezdejšího života — ať vám stačí jeho umělecko-filosofické výlety k ubezpečení, že je to muž, který nezabřede a neuvázne v pouhém studeném, nimravém maloodbornictví pro odbornictví. Ostatně, ručí za to i jeho koketná touha platit za moderního a nejmodernějšího; a přičtete-li k tomu, že nepřekládal svého Wölfflina (»Klasické umění«) bez vniterného prospěchu, a že po otci zdědil vrozenou hybnost, můžete čekat bezstarostně, že ze sbírky svých knížeček opravdu něco prospěšného svede.

První svazeček podává 40 ostrých, velmi dobře tištěných obrázků, tolikerých smutných a zahanbujících dokladů, jak za posledních 25 let oficiální česká Praha na české radnici staroměstské pobořením řady cenných, krásných a charakteristických staveb oloupila Prahu o rysy nenahraditelné a nás o pravý majetek národní. Hněv a lítost pojímá člověka, vidí-li na těch drobných stránkách úhledné knížky, co tu bylo mrzce a beze studu, bez pocitu velké odpovědnosti k budoucím, zmařeno. Jsou tu jen budovy zmizelé ze Starého Města, tedy jediné čtvrti pražské — a ty navždy ztracené budovy by samy skoro vydaly čtvrť! Budou to jména posledních 5 starostů pražských: dra. Šolce, Gregora, dra. Podlipného, dra. Srba a dra. Groše, na nichž vždy bude lpět těžká vina, že všemi silami nezamezili toto zpustošení Starého Města pražského. Za dra. Šolce zbořen krásný, slavný dům Melantrichovský - jedna, snad nejtěžší, z pohrom staropražských, nebylo-li jí to, že za Gregora, Podlipného a Srba rozrušeno velké náměstí staroměstské, největší dějiště osudů českých, tak, že rovnalo se to polovičnímu zničení; za Srba porušena na vždycky ulice Karlova velká. Knížka Štechova předvádí těch ran dlouhou, smutku plnou řadu a je tak výmluvnou obžalobou starostů pražských — post in festum. K obrázkům druží se pěkný, výmluvný text Štechův — jen čtyry stránečky, ale — vydají...

Knížka pěkné úpravy, s titulem Konůpkovým, k němuž vhodně užito známého cenného portálu renesančního domu v ulici Kožné »U dvou zlatých medvědů«, stojí korunu.

*

JASNÉ POJMY.

(Příspěvky ke slovníku vzdělaného člověka.)

G. M. Grant ve spise N á b o ž e n s t v í s v ě t o v á (Nákladem Comenia) mluví na jednom místě o misijním díle církve, ale slova jeho hodí se na každý případ, kde jde o v ů d c e a p s y c h o l o g i i s p o l e č n o s t i. »Odmítli bychom každého, — praví — kdo by se pokoušel nějak nás převracet, ač rádi přijmeme pravdu. Ale přirozeně nikdo nám nemůže prospěti, kdo se nám blíží s tvářností, která očitě hlásá, že on jediný zná všecku pravdu, že všecko, več jsme dosud věřili a co jsme konali, je klam, a že i náš vlastní otec a matka, jejichž paměť ctíme, jsou navždy vyloučeni ze světla boží přítomnosti. Blíží-li se nám s takovou okázalostí vlastní vyvýšenosti a s pohrdáním našimi předky sotva tajeným, nemůže nám býti nikdy božím prorokem. Musí zaujmouti docela jiné stanovisko. Musí státi s námi na společné půdě bratrství. Musí si dáti práci, aby nalezl, co jsme učinili. Musí mluvit naší řečí, rozumět naší hudbě, vnořit se do nejlepších našich spisů, ctít naši minulost, chápat naši filosofii, sympatisovat s našimi ideály, milovat ty, které my milujeme, a oceňovat to, co je nejhlubším, co je základním prvkem v našich životech. Jedním slovem: musí nás ctít a milovat. Potom, je-li větší než my, má-li novou pravdu, o kterou by se s námi sdělil, nebo novou sílu, které by nám poskytl, rádi jej přijmeme za v ů d c e. Potom nám bude jako zúrodňující déšť kořenům života. Uvede v činnost mocnosti způsobilé kvasem proniknouti celou společnost, a národ bude zrozen jako jedním dnem. Na všecky společnosti musí působit vliv z vnitřku.«

*

Rutheford ve svých mladých letech aspoň je příkladem, jak nebezpečné a pošetilé jest pěstovati myšlenky a čísti knihy, které převyšovaly jeho schopnosti a jež časem člověka činí osamělým.

Je zcela správné, když vynikající osoby se zabývají vznešenými věcmi, jež leží mimo běžné cesty, po nichž se ubírá průměrné lidstvo. My však, kteří nejsme vynikající, chybujeme velice, pouštíme-li se do nich. Přejeme-li si býti šťastni, a máme-li žíti s průměrnými muži a ženami, jak tomu u většiny z nás, učme se zajímat o věci, jež se týkají průměrných mužů a žen. Myslíme si o sobě příliš mnoho. Neměli bychom se zříkat ani okamžiku radosti, pokoušejíce se o něco, co je na nás příliš nesnadné. Pro 99 mladých mužů ze sta, ano snad pro 99.999 ze sta tisíc je zdravým pravidlem: »Netrapte se s tím, co je nad vaše síly; zkuste žíti sladký, čistý, zdravý život, nade všecko si zachovávejte zdraví, hleďte si své práce, a když

vykonáte své denní povinnosti, bavte se a zotavujte.« Nejen povinnosti k sobě samým, ale i povinností k jiným jest brát se touto cestou. Velicí muži prokáží světu mnoho dobrého, ale ne bez ublížení, a nám nepřísluší trápit se jejich sny, máme-li povinnosti, jež jsou nám bližší, mezi osobami, jimž ony sny jsou nepochopitelné. Nejeden muž vejde do své pracovny, zavře se tam se svými básněmi nebo psychologií, vyjde, jen zpola pochopiv, co četl, je nešťasten, že nenajde nikoho, s kým by o tom mohl mluvit, a promešká docela onu daleko opravdovější radost, jíž by mohl nabýt ve hře se svými dětmi, nebo naslouchaje, co by mu jeho žena ráda pověděla o sousedech.

•

Když hoch vyroste v muže, může čísti Byrona bez nebezpečenství. Mladíkovi bývá osudný.

Ruben Shapcott.

VÝSTAVA ČESKÝCH VÝTVARNÍKŮ V OBECNÍM DOMĚ.

Článek čtvrtý.

Zbývá zmínit se ještě o vystavených dílech plastických. Pole sochařovo je užší, omezenější, počet motivů není tak rozlehlý (sochařství má svou pevnou základnu v lidském těle), hmota sochy není tak hybná a přemístitelná jako hmota obrazu, a proto všechny plastiky, jež jsou zde vystaveny, jsou sobě vždy bližší a navzájem spřízněnější, než bývá u děl malířských. Sochaři nemají prostě tolik možnosti odlišit se a rozrůznit, a nestávají se proto nikdy tak lhostejnými cizinci v říši své klasičnosti, jakým stala se většina malířství moderního. Plastikova hmota, jíž umělecké dílo uvádí do pohybu, je těžší a stálejší, má větší míru gravitace; umělec musí se stále vyrovnávat se zákonem tíhy, nemůže svou hmotu rozptylovat a s ní experimentovat. Hranice, jíž sochařovi nelze bez úhony překročit, leží blíže klasičnosti než hranice malířova. V otázce plastiky poznali dnes všude lepší lidé, že nutna odvaha k návratu, kázni, a byť se tak stalo i za cenu domnělé reakce.

A zde vidím velký pedagogický a skoro časový význam v Myslbekově Kardinálu, k němuž vlastně došlo náhodně. Staré a mocné toto dílo, stojící mimo všechnu modu a nalezší svůj spolehlivý zákon v sobě samém, promlouvá naléhavým hlasem k uvolněnému uměleckému svědomí doby; mluví: buďte přísní a důkladní; odmítejte ustavičně vlastní slabost; nemějte dvacet nápadů, nýbrž jediný vybudovaný plán; tvořte tak, aby váš rozum nemusil se stydět za vaše zanicení, a nezastírejte okolkováním a plytkou zdobou, jste-li nebo nejste-li schopní zmoci podstatu.

Kardinál, dílo silné a cílevědomé vůle, kde pouhý instinkt zcela zmizel před železnou logičností a jasným racionalismem, tyčí se jako tvrdý obelisk uprostřed okolní sypkosti, křečovitosti a bezvládí. Tuším, že základ estetického dojmu divákova vzniká před touto sochou modlícího se kardinála zcela tak, jako před dokonalou architekturou: vnímáte nejprve, docela odpoutáni od motivu, zákonnost stavby, logiku způsobu, jímž se hmota vzpíná do výše, pokojný geometrický řád a sklad, jenž byl vnesen do tohoto díla mocnou harmonisací, které je podrobena tato hmota. Boční pohled, odkud můžete sledovat čistou stoupající linii pláště, zprvu rozlitého, odkud zdá se vám tato socha zhmotnělou a ustálenou vlnou právě v okamžiku největšího rozmachu před nastávajícím poklesem a roztříštěním, — je snad ještě příznivější tomuto architektonickému dojmu než pohled čelný. Ale z předu oceníte opět lépe nutnost polštáře pod koleny kardinálovými a jeho vyšší účelnost, s níž nadnáší celou hmotu postavy; z předu objevíte mocnou výtvarnou logiku sepiatých a pozdvižených rukou. Slovem: architektonická komposice hmoty je první, co oceníte na Kardinálu.

Myslbek je duch kázně a vlády. Jeho mužný konservativism ochránil jeho původní sílu před rozkladnostmi, jaké potulovaly se v plastice koncem minulého století, ostříhal organičnost a vzácnou jednotu jeho výtvarné cesty, v níž vše, co bylo, býti musilo. Myslbek stal se ještě za živa klasikem, což není dopřáno mnohým. Jeho klasičnost mu zcela náleží, je jeho majetkem, není vypůjčena z minulosti a není souhrnem vzpomínek, jako byla klasičnost na př. Schnirchova. Myslbek došel ke klasičnosti přímým a ideálním rozvojem sebe sama. Toužíme-li dnes po klasičnosti, není to touha po návratu pojmu nebo okolností, nýbrž po vrácení síly, spolehlivosti a objektivity, ztracené mužnosti, kázně a přísnosti. A zde zasycuje nás dílo Myslbekovo úplně. Myslbek neexperimentuje; soustředí se dokonale, aby až do dna ovládl a dořešil svůj motiv; nenechá ani místečka prázdného, mlhavého, zastíraného. Vymodeluje pečlivě i každý knoflík, přesku, vzorek výšivky nebo krumplování. Ale není v tom pedanterie, nýbrž síla reálného ducha, jemuž krása splývá s pravdou, rozumem a poctivostí. Svou neúprosnou reálností staví své dílo do neobyčejně ostrého osvětlení, v němž by každý slabší zplaněl a upadl do nudné popisnosti. Je cele uchvácen touhou po přesném výrazu. Nejsme zvyklí vídat u nás tolik pokojné a mocné práce. Jeho síla nespočívá v tom, co si myslí nebo co cítí, nýbrž v tom, že mnoho a mnoho dovede. A to chybělo našemu umění krok za krokem: dokonale dovésti, uměti. Tento vážný a jasný racionalista je odmítavý ke vší jen citovosti nebo pocitovosti, z daleka vyhýbá se všemu, co voní chvílí nebo náladou; žádá krocení každého citu a povýšení v absolutní útvar čisté plastiky. Žádné nejistoty nezanechává ve vás jeho dílo: očišťuje, povznáší k jasu. Myslbekova forma má prostý klid, vlastní všemu umění, jež vyjadřuje základ a podstatu. Je kladný duch až do kořene, má přímo hrůzu před všemi náhražkami. A tak i jeho monumentalita je kladně výtvarná, ať v Kardinálu, ať v Sv. Václavu. Omezí se na jedinou postavu, nevypráví žádné legendy, není mu třebą symboliky ani allegorie. Nekrajinaří kolem své postavy, ani jí nedává za pozadí shluk rozbouřených postav.

Postavte proti této výtvarné monumentalitě, co nejneliterárnější, Suchardův pomník Palackého i Šalounův pomník Husův, při nichž výtvarník smlouvá a koketuje. Myslbek omezil se na jedinou postavu, jež vypadne jako mohutný lidský balvan; duchový obsah úplně slil se s formou, prostou výtvarnou monumentálností stává se dílo pomníkem velkého člověka. Tam, kde Myslbek vrhl

na podstavec mocnou postavu jedinou, čistě výtvarně, u Suchardy a Šalouna pozorujete úsilovnou snahu po motivu kulturně-historickém, po filosofické myšlence a pathosu: vinou jejich jest, že toho nedovedou dosáhnouti jinak než literárně a celým plastickým divadlem. Na Šalounově pomníku Husa neomylně vnímáte, jak duchový problém byl autoru přímo trýzní. A při předloňské výstavě soutěžných návrhů na pomník Žižkův jste viděli, jak dětinně, rozžvýkaně a po lopatě, v jaké formě kašičky byl tento duchový význam národu předkládán! Ale vzácný Myslbekův příklad učí jinak: dejte jen velké a ryzí výtvarné dílo hluboké osobnosti, a máte nejlepší pomník; všechen pathos si do díla vloží národ sám. Vždyť pomník se staví jen těm velkým, jejichž velikost národ sám cítí. Pomník může mluvit jen k tomu, co v národu je již skryto. Všechno nucení do důstojné duchovosti je marné.

Myslbek je opravdový tvůrce, ne stylista: této základní síle není třeba žádných efektů. Každý detail je tvarem dokonale uváženým. Co síly je třeba v pouhém zmožení závitů kardinálovy vlečky! Ovládl šat stejně zákonně a nenáhodně jako lidské tělo. Tím blíží se největším mistrům. Myslbek je pevná základna. Žáci akademie mají ideálního učitele v tomto důkladném pracovníkovi a nejpřísnějším objektivistovi, jenž odradí od všeho levného úspěchu. Kdysi hlásal se odklon od Myslbekovy »nevýraznosti«. Toužilo se po čemsi rozčilenějším, co mluví více k nervům. Ale kdo to zde hlásal odklon? Lidé vlažní, elegantní formalisté vídeňského rázu, jejichž výraznost byla jen dekorační a vnější, jen za cenu nevýtvarnosti; lidé, kteří nemohli dobře strávit mocný Myslbekův klid, nemilosrdně ostré osvětlení a přísnou jeho výtvarnou morálku. Generace ukázala, co dovedla: v selhávající roztříštěnosti Suchardova pomníku Palackého. My pochopili již, že tak velká výtvarnost, jako je Myslbekova, mohla vzniknout jen na podkladu mocné duchové síly. Byl to boj rozkladných a pohodlných živlů doby proti čemusi mocnému a přísnému. Dnes je definitivně rozhodnut v prospěch Myslbekův.

•

Až se jednou bude spravedlivě a nestranně hodnotiti dílo přechodné generace Suchardovy a Šalounovy, zbude z ní málo, málo hodnotného. Hlavně výtvarník se z ní nebude mít vůbec čemu učit. Ladislav Šaloun poslal na první výstavu sbírku svých plastik a poskytl tak příležitost, abychom si obnovili v mysli celou jeho uměleckou osobnost. Lze to říci krátce: Constantin Meunier, když cítil při své práci jen tolik, co dnes Šaloun, zanechal sochařství, nemoha se smířiti s pomyšlením, že by úkolem umělcovým bylo jen vyrábění krásných loutek, a vrátil se k sochařství teprve po svém padesátém roce, lidsky obrozen a oplodněn. Šalounův výtvarný karakter je elegantní formalism, značně bezobsažný a pohybující se v krotkých mezích změklého realismu. Na vystavených plastikách Šaloun neměl velkých hříchů, ale ani podstatných ctností. Snaží se nenarazit a vyhovět. Je neutrální ve svém zběžném půvabu. Zachází do sladkostí, je zdobný. Šaloun až dosud kladl si úlohy příliš velké a rozlehlé, nezatěžkával se upřímnými drobnostmi. A proto přenášel se přese vše uhlazeným gestem (i v Husově pomníku); cítíte nad ním, že zůstal posud bez horkého vlastního boje, že všechno jeho řešení zůstalo jen formální. A potom: jeho zdobnost bývá často až příliš vnější a sebraná, jako ty nehezké, k významu díla přímo násilně secessní linie, jež vytesal do podstavce Husova pomníku.

•

Kde Šaloun často nedosahoval a nedoplňoval, tam Jan Štursa musí se krotit ve své temperamentnosti. Stvořil mnoho, v čem hyl více unášen než správně řešil. Proti přeplněné rhetorice Suchardově a plynné virtuositě Šalounově Štursa je moderním plastikem. Ale co znamená tato modernost? Značí čistou plastiku, bez všech literárních a malířských příměsků, bez ulehčování úkolu symbolikou. Štursa pojal opět sochařství jako prosté vztahy objemů v prostoru, dostal se až k pohanskému uctívání hmoty. Má nechuť k sochařskému panoramatu, jeho jeviště je užší a menší. Znamená soustředění. Je vidno, že přichází tu ke slovu již generace, pro niž nepracovali ve Francii nadarmo Rodin, Bourdelle, Maillol. Štursa má hmotný a fysiologický názor na svět. Není intelektualista. Jeho smyslnost jde nad rozumem, prolne přísnost tvaru a linie. Nepracuje fantasií, nýbrž porozumíváním světu a ocitováním se v něj. Zachycuje animální stavy, sestupuje až k fysiologické tísni, únavě, melancholickému ujařmení tělem, které několikráte mistrně zachytil v kresbě Degas se vší svou vervností. Štursova kypivá těla nastřádala životnost; jejich zbytnělé tvary jdou až do baroknosti, což přivádí Štursu do blízkosti Bourdellovy. Ale jeho těla nejsou již klasický winckelmannovský ideál krásy: je to moderní fysičnost se stopami moderních útrap. Mají-li u Myslbeka postavy dech zatajený, u Štursy volně oddychují. U Myslbeka je postoj, u Štursy pohyb. Není suchým anatomem, na strukturu těla nanáší život. Má stále zřejmou souvislost s impresionismem. Nikdy neochuzoval posou tělo o životnost. Je vzdálen vší popisnosti: jeho postavy zřejmě rostou z nitra, vnitřní smysl podmaňuje si vnější vzhled, motiv se vynáší z nitra na venek, není skládán: je to dynamická synthesa. Smysl jeho postav si organicky podmaňuje vnějšek. Štursa není manýrovaný, pro nový motiv snadno nachází si novou methodu, ruka je vždy poslušna vnitřního popudu. V tom směru byl jeho umění největší zkouškou pomník Hany Kvapilové. A cudnou duchovou krásou tohoto díla Štursa vítězně obstál. Je nejnadanějším z našich plastiků, o něž se dnes opírá náš umělecký život. Na štěstí dovede svou prvotní prudkost doprovázeti patřičnou měrou schopnosti.

Štursa je básníkem přírodní moci, kvasivé a horečné světové síly. Dovedl podati křehké tělesné pocity, smyslný znoj i zdravou sílu. Je téměř sochařským naturistou. Nemá myšlenkové mohutnosti, všechna jeho síla spočívá ve vroucnosti, s níž dovede rozezvučeti hmotu. Nemá filosofie o sochařství, nýbrž je sochařem. Není konvenční ani sám k sobě; jeho pružnost a život dovolují mu zachytit se každého podnětu. Methoda není jeho pánem, nýbrž nástrojem. Je v něm individualism, ne však anarchie. Proti konvenčním

sochařským intelektualistům, kteří přejímají z druhé ruky, zahleděl se do mnohé parnaté hloubky a tajemné dálky. Často působil mohutnou, až barokní změtí těl. Jeho dílo neplyne z malicherného rozkošnictví, nýbrž z kultu přírodní moci. Plastická krása kyčlí a stehen přechází u Štursy přímo v akkord; jeho plastika bývá hudební.

Ferd. Peroutka.

★

RŮŽENA SVOBODOVÁ V KNÍŽCE PRO MLÁDEŽ.

(Růžena Svobodová: Jarní záhony. Povídky pro děti a o dětech. 1892—1914. Nákladem Unie. K 3.50.)

Do Jarních záhonů pojala Růžena Svobodová svou první sbírku z Laichtrovy »Žně« s drobnými opravami slohovými, s některými změněnými nadpisy a s tím oním přídavečkem; novějších povídek je v knížce jedenáct. Z nich všech rozsahem i důležitostí vyniká vzpomínkové, svéživotopisné vypravování »Z rodné vsi«. Děvčátko, jehož dětské zkušenosti, pocity a příhody se tam zaznamenávají, má již příští znaky a záliby spisovatelky Svobodové. Rychle se unaví hrou a touží po změně, — budou z toho v jejích literárních pracích bytosti náchylné k smrtelné znechucenosti a nudě. Zamiluje si nad jiné pohádku o hošíkovi, jenž zabloudil v lese pobíhaje za zlatým ptáčkem, a ptáček nebyl ptáčkem, nýbrž prchavým lidským štěstím, — budou z toho v jejích literárních pracích věční neukojenci, kteří touží stále po něčem vzdáleném a nepřítomném. Vidí starého slepého koně tahouna u žentouru v temné kolně a usiluje představit si, co by si ona myslila, kdyby měla přimknutá víčka a jen tmu kolem sebe v uzavřené vlhké místnosti, — bude z toho ustavičné podkládání sebe samy pod jiné a jiné podoby, jakoby všichni lidé musili myslit a cítit zrovna jen to, co ona jim ze svého vlastního přisoudí. Rozslzí se slastí, když ji Fany po západu slunce veze na vlhké, vonné trávě, rozeštká se vzrušením přílišné radosti, když dostane k Ježíšku nádobíčko, a od samého napětí se jí zdá toho dne, že se zblázní, — budou z toho u ní lidé, u kterých každé citové hnutí musí se zdvihnout v prudkou výstřednost, a lidé, u kterých slast musí být jen svrchovaným uchvácením. I otec, jak si jej do svého mládí nazad tvoří, je předobrazením budoucího jejího hrdinného ideálu: krásný vladařský muž plný neproniknutelné záhadnosti, muž pátrající očima v dálkách, s niterným úsměvem nad tajemným blaženstvím, muž s chvílemi ušlechtilé vášnivosti a ohnivosti, z níž proudí zvýšený život, a jaký poklad moudrosti je v něm! jakou úctu budí kolem sebe!

Zejména však nutno si všimnout toho, že děvčátko, jehož otec byl v moravském městečku správcem panství, stýkalo se nebo uvádí se ve styku, mimo otce a strýce, vesměs jen s osobami, které na ně hleděly jako na panské dítě a cítily se vedle něho podřízenými, nižšími a také závislými. Chovaly se k děvčátku ostýchavě a se zvláštní pozorností, hleděly si je předcházet, a nečinily-li tak, zdálo se mu, že se děje cosi nesprávného. Ať to byla Márinka, dceruška »malého a nezámožného kupce«, ať Václav Pacholík, syn »chudého ševce«, ať kolářova Fany, otcova šafářka a hajná, mladá učitelka Gabriela, všichni a všechny blížily se k holčičce z panského domu s vědomím, že jest jejich jakousi povinností, aby ji bavily, hostily, získávaly si její přízně. Když správcova služka hubuje kolářovu Fany, že dítě až do večera odvezla, Fany se jí rozhodně brání: »mne zamrzelo, že mne nejmenuje a mluví o mně jako o věci, která není ani přítomna«. Není tedy náhodou, že v dětských povídkách Růženy Svobodové toto jest poměr, ve kterém velkou většinou vystupují dětské její postavičky nebo z něhož si skoro vždy musíme vyložit jejich pojetí a vylíčení. »Smutná princezna« z hradu v labské rovině přímo stůně a zmírá steskem, že si nesmí hrát »s dětmi sluhů, dělníků, nádeníků, které vídala dováděti na dvoře před okny«, a »prostý, bosý pasáček«, zpívající dole pod hradem, rozčilí ji až do horečky, ničím jiným nežli že jest vesel veselím, z něhož jí, princezně, ničeho neposkytne, a že se baví zábavami, o něž se s ní, princeznou, nerozdělí: což mohou být služební tvorové, kteří jí nemusejí dbát? A když se Lilinka k smrti utrápí marným vymaháním, odchází do rodinné knížecí hrobky jistě s útěchou, že služka Baruška nosí jen tak kuchyňskou zástěru, že její drožkář páchne stájemi a i toho že se Barušce dostalo jen její, Lilinčinou, zásluhou.

Vyplynulo odtud, že v povídkách Růženy Svobodové lidé rozvrstvují se trvale na dvě třídy: jednu bohatou, vzdělanou, vytříbenější, jemnější, povýšenou; druhou chudou, nevzdělanější, hrubší, nižší, sprostší. První vždycky hledí nebo má docela i právo hledět na druhou poněkud svrchu a průměrně ctnost, ušlechtilost, schopnost pěkného hnutí je vždy na její straně. Vede to k podivnostem, jichž někdy nelze přijímat bez výhrad a pochyb. Tak v povídce »O bramborové Nánč« (dříve něžněji »O ubohé holčičce«) dvě slečny z vily, »mladá, milá děvčata«, hodná, usměvavá, laskavá a jaká ještě, ujmou se nešťastného osiřelého děvčátka venkovského, ale kuchařka vily týrá dítě tak, že ono jednoho dne uteče a veběhne do řeky, kde se utopí. Nikoli na slečny padá v povídce vina, že »na holčičku zapomínaly«, že se přestaly o ni starat, že ji úplně zůstavily v nemilosrdných rukou, nýbrž kuchařka způsobila vše, ona je ta krutá »mrzutá a zlobná stará osoba«, která si na nevinném stvoření vylévá své soukromé hněvy. Slečny, ty uvily Nanince věneček z břečťanu a jiřinek, do rakve jí daly žluté měsíčky, do opuchlých rukou vložily křížek a pomodlily se nad ní s kostelníkem! Nebo — Blaženka v »Blaženčině usmíření«! Blaženka, také ona, je dívčinka z velkého panského statku a zámku, chlubná, vypínavá dívčinka, zvyklá rozkazovat všem dětem ve dvoře, pyšná, že se od nich liší hezčím, drahocennějším vnějškem. Provazníkův rozjařený Jeník dovolí si z dětské důvěrnosti švihnout Blaženku lehce vrbovým proutkem po škrobených šatech a ta »urážka« vzbouří »zpupnost a ješitnost« Blaženčinu tou měrou, že čin hochův žaluje svému otci s úmyslným zveličením. Ale když pak provazník před žalobníky zmrská hocha řemenem tak, že se svíjí pod ranami a jeho drobné tělíčko trhá sebou při každém úderu, vypínavá bohatá Blaženka rozlítostní se víc a víc a nenabude opět pokoje, dokud o vánocích neuprosí Ježíška, aby místo k ní odnesl dárky k Jeníkovi. A tak hle — zpupná zámecká Blaženka (uvnitř málem nevrlá, že přišla o dárky) stojí na konec zasypána bílými, vonnými květinami a dojemně zní jí do duše »Jeníkův radostný děkovný hlas«. Vyplatilo se provazníkovu chlapci tatínkovo bití! A má zač děkovat zámecké Blažence, že je tak jemnocitná!

Podobnou gloriolou ozářeny jsou z oné vrchní třídy dva exempláry hochů, syn poštovního správce František v »Příteli« a Vladimír v »Šaškově pokání«; Vladimír ještě před gloriolou měl za omluvu své chvilkové neurvalosti, že mezi jeho dětskými

rádci byl »syn obecního posličká«, malinký sycící Sýkorka, jenž by byl chtěl uhodit Olginku »i do tváře«, — toho přece Vladimír neudělal. Syn poštovního správce František vyšvihl se v povídce Svobodové na skvělého, úžasného hrdinu tím, že pomocníka svých zakázaných výletů, starého postiliona Kudrnu, včasným svědectvím a zjevením pravdy vysvobodil z křivého nařčení a soudního stíhání. Nevysvobodil ho proto, že mu šlo o pravdu, nejednal, jak by byl na jeho místě jednal na př. nějaký hoch americký, ze vrozeného právního vědomí a svědomí, jež nestrpí křivdy, ani kdyby se děla nepříteli, — právní svědectví Františkovo musilo být předem vykoupeno četnými službami, nejednou choulostivými, proti příkazům otcovým, a musilo být splátkou čestného dluhu, jíž se syn správcův s chudým postilionem vyrovnal. A to ovšem směl večer »naslouchati jeho vděčným, přerývaným díkům« jakožto »náš nejlepší přítel na zemi«: vznešený šlechetník, jemuž budou chudáci Kudrnovi do smrti zavázáni. Šlechetnost a dobrodějnost v povídkách Svobodové staly se takto pouhým jiným prostředkem, jak si lidi podmanit a učinit je na sobě závislými, aspoň v souvislosti celku to tak vypadá; když není bohatství a sociálního postavení, aby bylo něco, co stejně dopomáhá k pocitu převahy a vynikání mezi jakýmsi poddanským zástupem. Ukázkou může být »Hlídačka studánky«, označená za »úvodní kapitolu k románu«, pokračování povídky »Spasitel«, poslední v »Dětských srdcích«. V osadě, kde řídí školu nadučitel »moudrý a velmi vzdělaný«, mají málo pramenů a poněvadž se nezmohli na rozumného starostu a rozumný obecní výbor, jenž by dal jedinou dobrou studánku obednit nebo obezdít a opatřit čerpadlem, ujala se jí Růženčina sestra Františka, hlídá ji, aby jí lehkomyslníci nekalili, a sama žíznivým nabírá. Je to na místě, kde Františku každý zočí, studánka je jejím jměním, z něhož rozdává, a staří cihláři neopomíjejí při příležitosti uznale pohovořit o její platné činnosti; sbory dělníků z továren a staveb, ženské z řep, všichni se napájejí z její štědrosti a vlídnosti, s níž se k nim sklonila, — studánku jim stvořila ona, její paní, bez níž by se neobešli.

Ale dětské povídky Růženy Svobodové povědí důrazně také, že ona na vyšší postavení, budiž si dáno majetkem, úřadem či vzděláním, hledí jako na mocný, neodolatelný podnět k usilovnému, mravnímu sebezdokonalování. Chudí, nějaká lhavá Karla, nějaký roztrpčený, pomračený Muk, toho podnětu neznají: o polepšení může se pokoušet Anna Šehavcová z rodiny, kde mají služku a pradlenu, a ne dcera krejčovského pomocníka, která musí doma zastávat chůvu i poslici. Svobodovou vábí pozorovat ten sebezdokonalovací pud a její děti jsou již tvořící se charaktery, poctiví bojovníci niterných mravních zápasů, odhodlaní sami ze sebe vyrůst a sami se vyšlechtit. Nepotřebují mnoho a ani nehledají vůdců, rádců, pěstitelů, stojí mnohdy i proti nim a to až s opovážlivou, nedůvodnou kritičností na úkor správnosti (v »Lomu«), ale lze je směle přenechat sobě samým, poněvadž mají vysoký vlastní ideál a dovedou pro něj něco podstoupit. Je to jen šestiletá Radka s humoristickou okurkovou výpravou do sklepa a jaká je to pevná povaha, rozvážná, duchapřítomná, rázná, prozřetelná, ke všemu obratná! Nebo je to Pavel, jenž sotva začal chodit do školy, a jaký je to samostatný podnikatel, který si určí cíl a umí se k němu bezpečnými kroky rozběhnout! V Pepánkovi z »Ptáka Mozamblika« (také ptáček lidského štěstí) vězí již hotový myslitel, vážný člověk, jenž chodí zralé pány a dámy těšit a poučovat; má úsměvy a hlas vidomců, kteří zří, čeho nikdo druhý nezří, a jsou zadíváni do hlubin, jež se jiným uzavírají. Buď jak buď, děti Svobodové najdou vždycky svou pravou cestu, bez vychovatelů, kteří by je mistrovali, a probijí se ku předu s nezadržitelnou silou. Zatím prožívají jen obyčejné denní rozpory svého prostředí, takové, jež by u velkých neměly toho významu, ale již v nich se zračí, jak opravdově budou pojímat svůj životní úkol.

Svobodová podává jejich různá slova a věty v jejich původním ražení, v onom zvláštním tvaru a slohu, který jediným promluvením ukazuje celý bytostný způsob dítěte. Sama předchází je příkladem ve spisovatelské hrdosti (také »panské« v nejlepším slova smyslu), která odhazuje zbytečné okrasné cetky a cetky nemírné hojnosti; zaměří rovnou k vytčené metě a chce se k ní dostat v nejkratší možné době: podstatnost je vrchním jejím měřítkem. Ano, — odečteme-li některé její konvenční precioznosti a nadzdviženosti, — tak psaly naše vzorné spisovatelky, Němcová, Světlá, Nováková.

DROBNOSTI.

* **O dvou německých publikacích** píše Novině p. Dr. Emil Saudek z Vídně: Vídeňský básník a publicista Hugo von Hofmannsthal je původcem dvou i pro nás Čechy významných literárních události: Insel-Verlag v Lipsku vydává Oesterreichische Bibliotek, jíž řídí Hofmannsthal, a totéž nakladatelství vydalo redakcí Hofmannsthalovou právě Oesterreichischer Almanach na r. 1916. Zmíněná knihovna (úhledné svazečky, vázané po 80 hal.) je založená na myšlence, že existuje jakýsi duchový, posud utajený »hlas Rakouska«, cosi všemu dění a vření v Rakousku společného. Hlas starodávna má se ozvati ze starých kronik, moudrost polozapomenutých velikých mužů, mág Theophrastus Paracelsus a hluboký mudřec Amos Komenský; »zvěsti a zkazky o našich svatých mužích nechť se křižují s krvavými, slavnými číny našich vojsk. Zprávy o obchodu a řemeslu stůjtež vedle výtěžků z dějin pluků. Zde nechť zazní zbožný, čistý hlas českých a moravských bratří; nebude porušen souzvuk, promluví-li vedle těchto zpěvů třeba vážný hlas životopisu arcivévody Karla.« — Přijde-li v knihovně opravdu ke slovu duch různých kulturních vzruchů, duch různých národností, obývajících říši, nebude práce vydavatelova zbytečná. Je-li opravdu v tom všem cosi společného, nějaký »rakouský hlas«, dokáže teprve nasbíraný materiál. Zatím knihovna pro nás vykazuje praktický úspěch. Vyšel v ní svazeček Commenius und die Böhmischen Brüder s pěkným, pravdě sloužícím úvodem Friedricha Ecksteina. Lze mu ovšem vytýkati, že pojednávaje o českých bratřích nezmiňuje se ani slovem o Chelčickém. Zásluhou jest otištění známé stati Herderovy z Briefe zur Beförderung der Humanität o Komenském a o Češích. Herderových slov nelze zapomenouti: »Není pochybnosti, představíme-li si, že by česká reformační činnost byla jen trochu bývala podporována, že by byl vznikl národ, který by byl svým sousedům jinak prospěl atd.« Výňatky z Komenského jsou voleny dobře, i přídavek ze starých zpěvů českých bratří, jakož i bibliografické poznámky jsou vítány. — V almanachu objevuje se

zase Commenius (Němec nikdy neřekne Komenský!) s výňatkem z Unum necessarium, vedle toho také můj překlad básně O. Březiny Moje matka a essay St. Zweiga o básníkovi. (Stať známá z Österr. Rundschau). Poláci jsou zastoupeni básněmi Mickiewiczovými a Slovackého. Významná pro nás je stať Bahrova Bismack an die österreichische Jugend, kde ku konci mluví se o Češích. Z básní původních zajímají svou ryze básnickou hodnotou nejvíce básně vídeňského lyrika, ctitele české literatury Felixe Brauna (Bäume des Paradieses). Běžné, špatné válečné lyriky se almanach uvaroval.

* **Husův zvon** v Kitzbühelu věnován sbírce válečných zvonů a při té příležitosti Víd. Denník zaznamenal jeho historii. Nebyl to zvon husitský, tím méně na památku Husovu pojmenovaný, ale přece se mu říkalo »Husův zvon«. V Kitzbühelu (Kitzbichelu), městu v severovýchodním Tyrolsku nedaleko hranic bavorských a solnohradských, známém místu lázeňském, byl starý zvon na věži městského kostela sv. Kateřiny. Tento zvon, vážící 12 centů, byl nyní sňat s věže a věnován sbírce válečných kovů. O historii jeho dovídáme se toto: Zvon slit byl roku 1764 Štěpánem Záchem v Höttingu s heslem: »Ochraň nás od blesku a krup!« Nazýván byl »Husovým zvonem« proto, že se tak říkalo jeho předchůdci. Jeho předchůdce na městské věži používáno bylo každodenně v létě v 9 hodin večer a v zimě v 8 hodin večer k tak zvanému »Husitskému vyzvánění«. Byl prý to historický zvyk. Po 30leté válce přišlo totiž na práci do Kitzbühelských měděných dolů mnoho Českých bratří z Čech, Moravy i Slezska, kteří lidem bývali jmenováni »Husity«. Historik P. Vordermayer vypravuje, že tito Čeští Bratři museli jako »kacíři« každodenně opouštěti město dříve, než byly zavřeny městské brány, a že byli proto zvonem na městské věži upozorňováni v určenou hodinu. »Husův zvon«, který byl nyní sňat s městské věže v Kitzbühelu, byl pořízen ovšem v pozdější době, přes to však zachoval si v tradici lidu historické jméno svého předchůdce, ač dle hesla mohl se jmenovat spíše »povětrnostním zvonem«.

* **O Rembrandtovi-Komenském** dostal jsem dopis: »Můj otec inženýr Jan Fríč v Hradci Králové zabývá se delší dobu studiem Rembrandta a naposled 14. dubna 1915 napsal C. k. akademii umění v Praze dopis, ve kterém se tázal, bylo-li vyšetřeno, zda Komenský byl Rembrandtem malován, a upozornil přímo na podobiznu starcovu v galerii Pitti ve Florenci. Akademie odpověděla dopisem ze dne 17. dubna 1915, že se podobnými věcmi nezabývá a že postoupila dopis Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách. Odpověď na tento dopis posud nedošla, a o tomto thematu bylo pojednáno v listopadovém čísle Vaší Noviny . . . Bylo by spravedlivo veřejně upozorniti na otcův dopis, jehož obsah a domněnka s článkem Noviny náhodou se shodují. Inž. Jan Frič, rada c. k. státních drah v Čáslavi.« —

* **Kalendáře.** (III.) Již 24. rok přichází na náš stůl Batovcův Politický kalendář a adresář (schematismus a statistika zemí koruny české). Redaktor H. Lindner, cena 3 K. Letos v části poradné mluví ovšem nejvíc vojna, ale také zdravotnictví, myslivost a rybářství, divadlo a p. Část politická mluví historicko-statisticky o Rakousko-uherské říši a potom o třech korunních zemích zvláště jako každoročně. Největší pozornost v ročníku 24. strhne článek Fr. Bakule Péče o zmrzačelé s vyobrazeními. Toť signum temporis. Vzniká nám v zemi »vnitřní kolonisace«, ale ne hospodářská, o níž jsme snili, nýbrž ostrovy nešťastných. A ten Bakule, který posud roznášel své vychovatelské dary dětem zdravým, ze kterých chtěl vypěstovávat dorost šťastný duševně i tělesně, postaven náhle mezi chudáčky, tělesně zmrzačené i duševně často zakrnělé, aby jim vykouzloval úsměv života. —

DĚTSKÝ KOUTEK.

KOLEDA

o tom, jak zvířátka pekla Ježíškovi chléb a jak to dopadlo.

[:Dva strnadi:] v stodole mlátili,
hej nám koleda.
Namlátili dvě hrsti obilí,
hej nám koleda.
Kohout věje, kura se mu směje,
hej nám koleda.
Baran veze do mlýna na voze,
hej nám koleda.
Koza mele, ovce mouku seje,
hej nám koleda.
Straka nese ze mlýna na chvostě,
hej nám koleda.
Kočka mísí, kocour vodu nosí,
hej nám koleda.
Kůň pec pálí, kobyla mu chválí,
hej nám koleda.
Hus sedlatá křídlem pec vymetá,
hej nám koleda.
Liška sáže, zajíc jí to maže,
hej nám koleda.
Vlk vybírá, chleba nepřibývá,
hej nám koleda.
Vrána líčí*) a na vlka křičí,
hej nám koleda.
Počkej vlku na maličkou chvílku,
hej nám koleda.
Vlk nečeká, do lesa utěká,
hej nám koleda.

NB. Tuto koledu od jedné tety z Moravy dostal a kamarádům z Noviny posílá Jirka Novákův. Jirka si myslí, že je škoda, že už dědeček Aleš není živ, že by z toho udělal velice krásnou knížku pro děti. A že jestli prý by se toho ujal pro příští vánoce některý malíř, který má děti tak rád, jako míval dědeček Aleš.

* bílí.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Děkuji všem, kdož projevili jakýkoli zájem o mou chorobu oční, a oznamuji, že operace se zdařila ke spokojenosti prof. Deyla i mé. Jsem již doma z podolského sanatoria, kdež je ostatně radost stonat. — Do Lednice a Těšína. Došlo. Prosinec. Uveřejním.

Nákladem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze, společnosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny Práva Lidu (J. Skalák a spol.), Praha II., Hybernská 7.

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA V PRAZ[E]

CENTRÁLA V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ 30.

Akciový kapitál 80,000.000 K. *Reservní a pojistné fondy přes 25,000 000 K.* *Telefon č. 225, 3837*

FILIÁLKY: v Brně, Českých Budějovicích, Frýdku-Místku, Jihlavě, Karlových Varech, Klatovech, Ko íně, Hradci Krá Krakově Lvově, Moravské Ostravě, Mělníku, Olomouci, Pardub cích, P sku, Plzni, Pros čjově, Liberci, Táboře, T a ve Vídni I., Herrengasse 12. — EXPOSITURA v Opatiji. V lázeňském období expositura v Gradu.

Provádí

VEŠKERÉ OBCHODY BANKOVNÍ pronajímá SAFES

(bezpečnostní schránky).

Doporučuje **svoji filiálku v Krakově obchodníkům z Čech k sprostředkování platů na Halič** a zabrané území, obstarává **obchody rembursní** proti vydávání duplikátů, resp. převzetí zboží atd.

SMĚNÁRNA prodává za nejkulantnější ceny následující domácí papiry, požívající zemské záruky a pupilární jistot **4% zástavní listy České Hypoteční banky**, kusy zlatkové i korunové, 4% a 4½% komunální obligace **České Zemské** ky král. Českého, 4½% a 4% zástavní listy **Moravské Hypoteční banky**, 4½% a 4% komunální upisy **Moravské** dělské **banky**, jakož i **5% pražskou půjčku.**

Ústřední záložna učitelstva českosl.

PRAHA I., Františkovo nábřeží 20

přijímá **vklady,** poskytuje **půjčky**

P. T. učitelstvu i gažistům všech kategorií za podmínek pro ně nejvýhodnějších.

Úřední hodiny 8—12, ve čtvrtek a v sobotu též od 3—5 hod.
Telefon 1022. 43

SANATORIUM dr. Šimsy, Prah
lázně „VITA NOVA" pro fysikal. a dietet
chor. vnitř., srdečních, žaludečních, zvláš
vových. Oddělení pro rekonvalesc. a dět
pensí. - Otevřeno i v zimě. - 2 lékaři. - Pro

ALLIANZ ŽIVOTNÍ A LIDOVÁ POJIŠŤOVNA

filiálka v Praze, Králodvorská ul. 18, palác „Allianz".

Stav pojištění K **172.878.645.** Zaručov. fondy K **35,869.003.**

Pojišťuje na život do libovolné výše za nejkulantnějších podmínek. Lidové pojištění do 2000 K bez lékař. prohlídky

Prospekty a sazby na požádání zdarma a franko. — Slušní,
118 snaživí a dovední zástupci se dobře honorují.

Lacinou a
dobrou
KÁV
rychle uva
z kostky
Sam
Kostka za 16 h
8 šálků kávy čer
na 10 šálků ká

Káva ta jest opravdu výbo

Na prodej u všech kupců.

VÝROBEK KOLÍNSKÉ CIKO

ÚSTŘEDNÍ BANKA
ČESKÝCH SPOŘITELEN

v Praze-II., Ovocná ulice, nároží Ferdinandovy tř.,

zúročí

vklady na knížky,

poklad. poukázky a běžné účty dle dohody.

Vydává 4% bankovní dluhopisy nadané sirotčí jistoto

Úřaduje se až na další ustanovení pouze dopoledne od 9. hodiny do půl 1 hodi

Provádí poukazy válečným zajatcům.

ROČNÍK I. V PRAZE 1. LEDNA 1916. ČÍSLO 14.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

NOVOROČNÍ.

Tak pravila k sobě v mnohosti dnů svých planeta Země:
„V mé luzné líci pokradmo vráska se k vrásce ukládá,
má plodná síla slábne, jež hýřivě tryskala ze mně,
žár ohnivé útroby mojí zvolna, leč znatelně vychládá.

Kdys líbána mladistvým Sluncem jsem nádherné rodila tvory,
ta divná a krásná vtělení rozmarných tvůrčích svých nápadů.
Jich zánikem včasným smiřujíc marné jich boje a vzdory,
vždy znova a znova, vždy jinak jsem řešila tvůrčí svou záhadu.

To pokusy byly. Z nich selhaly mnohé. Já při nich však snila
sen slavný a velký – nejkrasší sen svojí kosmické mladosti.
S mou pravěkou touhou i pravěká bolest v snu mém se slila,
jenž čekal na svoje vtělení, až uzrál by ve věků plnosti.

A plnost ta přišla. Přišla ledové době v zápětí,
kdy Slunce znova se jalo laskat mne vroucími pocely;
až tehdy má vidina dávná se vtělila. Ve chvíli početí
mi lůnem tajemné víry, přívaly bouřné prochvěly.

I zrodil se člověk. Do schránky z prachu a hlíny – do těla
jsem vložila jiskru božskou; já doufala, jednou, po věku
že jiskra v plamen se rozhoří, mocně jenž zazáří z popela.
O nejkrasší sen mého mládí – jak jsem ho zmrhala v člověku!

Jak ubohým zůstalo dítě, jež mělo být pýchou mé staroby!
Když jiskra boží v něm vzplane, jak lehko popel ji udusí! . .
Zda není již pozdě to odčinit? Chladnoucí žár mojí útroby
a plodná má síla zda vystačí na nové tvůrčí pokusy?

Ne, posud snů svých se nevzdám. Žár vznítím, vrásky své vyhladím
a tvořivou sílu vzpružím – má touha splní se odvěká.
Mně třeba jen krvavé lázně. Krvavou lázní se omladím,
to lázní z lidské krve! Pak zplodím nového člověka.“

Tak pravila Země. – I vytáhly národy k povelu knížat svých,
by cedily krev svou. Leč nevědí, krve že musejí prolíti
ne tolik jen, kolik je nutno, by dosáhly drobných svých účelů,
leč kolik jí třeba, by mohl nový člověk se zrodit.

IVAN.

J. BUNIN:

HORSKÝ PRŮSMYK.

Přeložila Olga Rychlíková.

Už je dávno noc, a já stále ještě lezu po horách k přechodu horskému; lezu za větru, chladnou mlhou a beznadějně, ale pokorně mne sleduje kůň, osedlaný — chřestě prázdnými třmeny.

V podvečer odpočívaje na úpatí sosnových lesů, za kterými začíná tento holý a opuštěný výstup, díval jsem se ještě živě do nekonečné hlubiny pod sebou, s tím zvláštním pocitem hrdosti a síly, s jakým vždy hledíš s veliké výšky. Tam, daleko dole, v potemnělé dolině, na pobřeží úzkého zálivu, který táhne se k východu a vždy více se rozšiřuje a zvedá se jak mlhavě modrá stěna, bylo rozeznati ještě světélka. Ale na horách již nastala noc. Stmívalo se rychle a tou měrou, jak jsem se přibližoval lesu, vyrůstaly hory vždy ponureji a velikolepěji a v průlinách, mezi nimi, valily se příkře dolů husté, šedé mlhy jako dlouhá oblaka, s bouřlivou prudkostí, jsouce vichrem shora poháněny. Mlhy se odtrhly s vrcholků hor, které byly jimi ovinuty, jako gigantickým, volným pásem a pádem svým ostře oddělovaly temnou hlubinu propastí mezi horami. Zahalily již sosnový les, vyrůstaly přede mnou, zároveň s temným, hlubokým, divokým hukotem sosen. Zavanul zimní chlad, zaválo sněhem a větrem... Nastala noc, a já šel dlouho pod temnou klenbou šumících v mlze horských borů, snaže se aspoň poněkud chrániti se před větrem.

»Brzy bude průsmyk« — říkal jsem si. »Místo není nebezpečné, je známé a za dvě, až tři hodiny budu v bezpečí, za horami, ve světlém a obydleném domě. Nyní se rychle stmívá.«

Ale minula půlhodina, hodina... Každou minutu se mi zdálo, že průsmyk je dva kroky ode mne, ale holý a kamenitý výstup nekončí. Dávno již zůstaly dole sosnové lesy, dávno už minul jsem nízké, bouřemi zkřivené křoviny a pociťuji již únavu a chvěji se chladným větrem a mlhou. Připomínám si hřbitov, na kterém jsou pochováni ti, kteří zahynuli na této hoře; — nedaleko horské soutěsky několik hrobů uprostřed skupinky sosen; jsou v nich pochováni nějací Tataři, dřevorubci, smetení s Jajly zimní vichřicí. Hroby ty jsou již nedaleko — cítím, v jaké divoké a pusté výši již jsem a vědomím, že kolem mne je nyní jen mlha a propasti — svírá se mi srdce. Jak projdu kolem osamělých kamenů — pomníků, až se začernají jak lidské postavy uprostřed mlhy? Což, dospěju-li tam, k horskému průsmyku až v pusté půlnoci? A zbyde-li mi sil, sestoupiti s hor, ztrácím-li nyní již představu o času a místě? Ale k dumám není času — třeba jíti!

Daleko, vpředu, černá se něco nejasně, uprostřed pohyblivé mlhy... Jsou to nějaké temné pahorky, podobné spícím medvědům. Přelézáme z jednoho kamene na druhý, kůň klopýtá po mokrých oblázcích, vyhazuje podkovami, s námahou vyléză za mnou a náhle pozoruji, že cesta zas pomalu stoupá vzhůru! Zastavuji se a zmáhá se mne zoufalství. Chvěji se celý napětím a únavou, oděv můj je úplně promočen sněhem a vítr jím proniká skrz na skrz.

Nemám křičeti o pomoc? Ale nyní i pastevci se již uschovali ve svých homerských chatách, zároveň s kozami a ovcemi — to znamená, že docela nikdo mne neuslyší. A rozhlížeje se kol, myslím si s hrůzou:

»Bože můj! Což, jestli jsem zabloudil? Což, je-li to má poslední noc? A není-li — to jak a kde ji strávím?...« Je pozdě, les šumí temně a ospale v dálce. Noc se stává vždy tajemnější, a já to dobře cítím, nehledě k tomu, že neznám ani doby, ani místa. Nyní pohaslo poslední světélko v hlubokých dolinách a šedá mlha vládne nad nimi, vědouc, že nastala její doba — dlouhá a úzkosti plná doba, kdy se zdá, že na zemi vše vymřelo a že už nikdy nenastane jitro a jen mlhy porostou a obalí hory, velikolepé v jejich půlnoční stráži. — Lesy budou temně hučeti po horách a vždy hustěji bude padati sníh, na pusté, horské stezce.

Schovávaje se před větrem, obracím se ke koni. Jediný živý tvor, který zůstal se mnou! Ale kůň na mne nehledí. Je mokrý, promrzlý, shrbený pod vysokým sedlem, které trčí neohrabaně na jeho hřbetu, stojí, hlavu s přitisknutýma ušima má pokorně skloněnou. Ale já jím zlostně cloumám za uzdu, a znova vystavuji tvář svou sněhu a větru, a znova jdu jim vzdorně vstříc. Snažím-li se rozeznati to, co mne obklopuje, vidím jen šedou, pohyblivou mlhu, která lepí sněhem a cítím pod nohama kluzkou, kamenitou půdu. Naslouchám-li, slyším jen svist větru v uších a jednotvárné cvakání za sebou: to tlukou třmeny, když se dotkne jeden druhého....

Ale je to zvláštní — moje zoufalost mne posiluje! Vykračuji směleji — a zlostná výčitka komusi, za vše co trpím, mne těší. Výčitka ta mění se již v tu ponurou a vytrvalou pokoru ke všemu, co je třeba snésti, kdy se sladce cítí vlastní vzrůstající hoře a beznaděj....

Hle, konečně horský průsmyk. Nyní je jasno, že jsem na nejvyšším bodu hory — ale mně je to lhostejno. Jdu po rovné a ploché pláni — vítr unáší mlhy v dlouhých chomáčích a podráží mi nohy — ale já tomu nevěnuji pozornost. Již jen dle pištění větru a dle mlhy je patrno, že pozdní noc vládne nad horami — dávno už spí v dolinách ve svých maličkých chatách drobní lidé; ale já nespěchám a jdu, stisknuv zuby a hučím, obrácen ke koni:

»Nic — nic — jdi! polezeme, pokud se nesvalíme.«

Kolik bylo již v mém životě takových trudných a opuštěných přechodů! Od časného mládí stoupal jsem čas od času do jejich osudných lích. Jak noc valily se na mne bolesti, útrapy, nemoce a bezradnost vlastní, i mých blízkých, kupily se na mne zrady milých a hořké urážky přátelství — a přiblížila se hodina rozluky se vším, k čemu jsem přivyknul i s čím jsem srostl. A se srdcem posíleným bral jsem do ruky svou poutnickou hůl. A výstupy k novému štěstí byly vysoké a trudné — noc, mlha a bouře mne potkávaly ve výších a úzkostlivá samota mne zachvacovala na přechodech... Nic nevadí, polezeme, pokud se nesvalíme! Klopýtaje, vleču se jak ve snu. Do jitra je daleko.

Celou noc bude třeba sestupovati k dolinám — a až při svítání snad se zdaří usnouti někde mrtvým spánkem — schouliti se a cítiti jen jedno — radost tepla po pronikající zimě a sladký odpočinek — po úmorné cestě.

Den mne zas obveselí lidmi a sluncem a zas na dlouho mne přelstí a dá mi zapomenouti přechodů. Ale ony se znova vyskytnou a ten nejtrudnější a nejosamělejší — bude tím posledním.... Kde to bude, až upadnu a na vždy již zůstanu uprostřed noci a vichřice na holých a od věků pustých horách?

*

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XXI. ĎÁBELSKÉ TANCE.

Byl pozdní večer v Bentotě. Stěny naší učouzené kuchyně byly ozářeny ohněm, jehož plameny ošlehávaly povrch pelikána připravovaného na rožni k večeři. Z ohně vyletovaly jiskry, z opálené kůže vytékal tuk a vycházela dráždivá vůně, až se nám sliny v ústech sbíhaly. Zvětšené stíny našich postav pohybovaly se po stěnách.

Po znamenité večeři seděli jsme u stolu při lampičce. Nikdo nemluvil, ale zdá se mi, že jsme se oba zabývali stejnými myšlenkami. Na budoucnost! Neboť starosti den ze dne víc a více nás tížily. V rámci otevřených dveří jevil se obraz měsícem ozářené přírody, připomínající divadelní scenerii. Cvrlikání kobylek jednotvárně hlučelo, — kdesi v dálce rachotily bubny. Byl to doprovod k ďábelským tancům. Odešli jsme tam a viděli jsme ponejprv ony ďábelské tance.

Nedaleko nás bylo při jedné chalupě, na dvorku, upraveno potřebné prostranství, na jehož architektonické, malířské a květinové výzdobě pracovala řada domorodců, nadaných lidových malířů, kteří potom bubnovali, zpívali, pískali a šíleně tančili, aby usnadnili porod ženě v devátém měsíci těhotenství.

Tak mi řekl jeden domorodec.

Když se objevily naše polonahé bílé postavy mezi domorodci, způsobily všeobecné vzrušení. Byli jsme ihned obléháni zvědavými Singhalézy. Bylo jich velké množství — muži, jinoši, starci, děti a ženy různého věku. Ze všech stran ozývalo se »Mahatméa, kohe janavá?« (Pane, kam jdete?) a kdykoliv jsme odpověděli cosi v singhalézském jazyku, dali se všichni do hlasitého smíchu s příchutí obdivu, že mluvíme již singhalézštinou. Veškeren zájem od té chvíle obrácen byl k nám. Hlava na hlavu se tlačila, aby nám mohli hledět z blízka do obličejů, pozorujíce při tom napiatě každý náš pohyb. »Pán je bílý, hezký,« říkali — »my jsme černí, oškliví.«

Zatím, co tyto malebné skupiny černých hlav se svítivým bělmem očí, ozářených hořícími pochodněmi, o nás se zajímaly, pokračovalo se v přípravách k ďábelským tancům. Tak byly na př. kolem celého prostranství rozestaveny hliněné desky, pomalované podobami různých bohů podivných výrazů. Zajímavo bylo, že žádný z bohů neměl namalované panenky ve vejčitých formách očí. Teprve, až tance započnou, budou panenky vmalovány. Dříve pak, než tance začaly, nakuřovali nějakou slepici nad ohněm za proslovu podivné zpívané řeči. (Sanskrit.)

Na jednom místě, v čele, byla spuštěna bílá látka, za kterou usedla na zemi těhotná žena.

Všechny postavy bohů byly spojeny bílou tkanicí, jejíž konce ústily v klíně nastávající matky za bílou stěnou. Proč se tak dělo, nevím, patrně budou bozi, dojati podivnými tanci, vlivně působit a usnadní porod.

Starší muž, pán domu, přinesl nám na míse několik závitků zelených pepřových listů, naplněných rozmanitým vonným kořením, kousíčkem rozdělané křídy a nakrouhaným červeným práškem ze kteréhosi druhu ořechu. Této směsi v listu zaobalené říkali b í t l a je to náhrada za kouření. Také trochu tabáku bývá přimícháno. Takto připravený závitek se žvýká (baguje). Přijali jsme pohostinství a bagovali jako všichni ostatní. V ústech sbíhalo se nám při tom množství červeně zbarvených slin, se kterými jsme si nevěděli rady. Domorodci nás hned poučili. Přiložili dva prsty na rty a vycrkli dovedně skrze zuby slinu na velikou vzdálenost jako střelu. Pokusili jsme se to napodobit, jenom že nám slina vždy sjela po bradě a utíkala svou tíhou po těle až k zemi. Proto jsme se bagování vzdali.

•

Drrrr — tam, drrr — tam — tam tam, pojednou zarachotil buben, dlouhého, rourovitého tvaru, zavěšený na břiše výkonného umělce. Údery způsobovány byly s obou stran bubnu pomocí prstů a dlaně. Při tom všichni účastníci rázem zasedli na zemi na svá místa se skříženýma nohama a my následovali jejich příkladu.

Ty-dlí, — ty-dlí, dlí-dlí-dlí-dlí — ty dlí — zvučel vysokým hlasem jakýsi klarinet, doprovázený monotónním hučením zvuků, asi jako vydávají naše dury. Dlí-í — dlíí —

drrrr, tam-tam, huú-húúúú, — zazvučel bizarní orkestr.

Chvílemi měl buben sólo, chvílemi dva, tři až čtyři bubny současně s ohlušujícím rachotem nekonečných variant úderů, jako by spolu hovořily a navzájem si odpovídaly. Některým okamžikem tóny klarinetu s velikou rychlostí a podivnou gradací tónů letěly do výše a zase s příkrasou všelikých tónových kudrlinek dolů. — Dudy napořád jednotvárně hučely. Výkonní umělci se stále střídali v samostatném vystupování, tak že toto podivné představení mělo ráz závodního koncertu, kde umělec předstihoval umělce. Obecenstvo pokaždé po závěru jednotlivých čísel dávalo na jevo svou pochvalu nebo podiv tím způsobem, že zaklátilo hlavou z leva na pravo. Jednotlivá sóla bubnů a kviklavých klarinetů následovala bez přestávky za sebou, potom zase všichni sólisté společně. Byla to hudba bizarní, pekelná a svrchovaně umělecká. Nevěřil bych nikdy, že bubny mohou tak jasně mluvit, že je možno pomocí úderů vyvolat tak ohromnou rozmanitost nálad, které přenesou duši do zcela jiného světa a které spotřebují celého člověka. Nervy naše byly napiaty, mráz běhal po zádech, a v hrdle byl zadržen šílený výkřik. Oči všech byly jako vytřeštěny, tělo se nervosně chvělo, v hlavě hučela krev, v uších píchalo a spánky bolely. Měl jsem nesmírnou potřebu řvát jako šílenec a tlouci hlavou o stěnu jako v pomatenosti smyslů. Nebyl jsem nikdy v životě uměním rozrušen do té míry, jako tenkráte.

Po jednom takovém šíleném a podivně rythmickém výkonu nastala přestávka. Umělci vyhlíželi jako po nějakém smrtelném zápasu, obecenstvo údivem za hlubokého ticha klátilo hlavami z prava na levo. Ale byl to jen okamžik, co člověk stačil z hluboka vydechnout, a již zase buben drrrrr tam tam. Na prostranství objevil se muž, opásaný bílou mušelínovou látkou, vedenou mezi rozkrokem a otočenou okolo jedné nohy. Druhá noha byla celá obnažena, zcela po způsobu indickém. Rovněž prsa nahá, na hlavě bílý turban. Udělal jednoduchý postoj, s rukama svislýma, pouze dlaně a natažené prsty odstávaly od těla. Při jednotlivých osamocených úderech na buben muž měnil postoj nohou a rukou trhnutím tak, že pokaždé utvářel se pravoúhlý obrazec, do kterého přicházel volným pohybem, jakoby po trhnutí následovala jakási setrvačnost. Některé obrazce rukou podobaly se vztyčenému hadu brejlovci, při čemž dlaň a prsty znázorňovaly širokou, plochou hlavu tohoto posvátného a hrozně jedovatého hada.

Náhlý příšerný a prudký rachot bubnů způsobil zamrazení v zádech, tanečník rozechvěl celé tělo a shroutil se zcela dle rytmu k zemi. Ale hned zase povstal, doprovázen jsa zvláštními zvuky orkestru. Tanec, ve kterém na to pokračoval, nabýval divějšího rázu, jakoby tanečník byl ďáblem posedlý. Sólista strhl na sebe veškeru pozornost účastníků, a podivné temné údery bubnů stupňovaly se v síle a vášnivosti. Všechny nervy byly napiaty, a fantasie pekelná se dostavila. Není to již bubnů třesk, ale ryk ďáblů, čarodějnic a oblud příšerných. Tanečník se chvěje, svíjí a mrská sebou na všechny strany. Jeho ruce se proplétají jako hadi, kteří se plazí a proti sobě vztyčují — skok — nový skok a v prachu kotouče hadi sebou zmítají a s ďáblem zápasí. Strašlivý tanec, tanec smrtelný, drrrrrrr a konec. Avšak jen na okamžik, co k vydechnutí stačí. Jiný tanečník vskočil na prostranství a snaží se překonat výkon prvního. Následuje třetí, čtvrtý, pátý, i stařec, který pojednou jako by zdivočel; nový ryk, třesk, blesky, ďábli a hadi. Konečně tančí o překot všichni najednou.

Hlava třeští po těchto podivuhodných a svrchovaně uměleckých výkonech. Když byl jeden oddíl ukončen, přistihl jsem se, že stojím s křečovitě sevřenými pěstěmi a se zaťatými zuby. Ďábelské tance končily východem slunce.

*

M. HÝSEK:

VZPOMÍNKA NA GORICI.

Měl jsem tě rád. A jak tě nemít rád,
kdo duši tvé porozumí
a radost tolikrát měl z tvých vnad!
Na blízku Soča šumí,

šedivého kastelu majestát
hrdě sní omšelé dumy
nad zbytkem prořídlých promenád.
V podvečer slunce tlumí

ohnivých květů modř a nach
na terasách a v zahradách
rozkošně nadýchnutých vil.

Cypřiše nehybně k nebi ční
a nádech nálady smuteční
se v zeleň vavřínů i palem vpil.

11. X. 1915.

*

SONET.

Víru-li ve vše pozbudeš: před tebou ještě
jsou léta,
kdy zase ti ji vrátí nové poznání světa;
milovanou-li bytost pozbudeš, jež vším ti
na světě byla:
dřív, než se nadáš, druhá tu bude, by láskou
tě opojila.

Zdraví-li pozbudeš, snad vrátí ti je zas
vůně lesa,
jak ke květině vrací se motýl, novou jí
krásu nesa,
a někdy-li se nevrátí, nevyzpytatelný,
hravý,
i vy jen někdy se nevrátíte, víro, lásko,
zdraví.

Však život-li jednou pozbudeš, už se víc
nenavrátí,
nebudeš nikdy už milovat, trpět a
vzpomínati
a nikdy toužit, pracovat, znaven si nikdy
klidu přáti,

a že máš klid, vědět nebudeš. Nikdy už
nebudeš žíti,
nikdy mít radost ze slunce, jež na tebe
teple svítí,
žena ti nikdy neřekne, že matkou se tvého
dítěte cítí . . .

*

KVĚTA JINECKÁ:

NA ROŽMBERSKÉ HRÁZI.

Ještě slunce ohnivě plálo.

Velebný okamžik jeho odchodu: celý kraj v němém úžasu se s ním loučil; vlny vodního obra náhle ulehly, aby slunce naposledy se shlédlo v nezčeřeném zrcadle; slavnostní špalír stavěkých dubů (jejich holé, bleskem zmrzačené větve trčí k nebi) stál na hrázi s obřadnou úctou a přísností. Kam oko pohlédlo, plála záře vděčnosti, lásky, obdivu!

Slunce odešlo za vrcholky stromů . . .

Zachvěl se rybník! Nádherné barvy jitra, dne, večera se v něm zjevily, zatřpytily, potopily.

Chvilka růžová a zlatá přešla po nebi a vodě. Nový obraz! Z čisté perleti s nádechem tajemného smutku, mlčící a tklivý jako nejsvětější památka.

Až vám, děti moje, odejdu, kéž ve vás zůstane jako v přírodě po slunce západu.

*

ZDEBOŘ.

Paseka, pole, les.

Kousíček zelený, zlatý, temný.

Rozdrobila jsem své dojmy, prosvětlené jako lesy zdebořské, na skvrnky zelené, zlaté, temné . . . Svítí slunko, mračna házejí stíny, padá déšť na paseku, pole, les . . .

*

MATKA.

Opět ukončen jeden den . . .

Tílka vaše milá uložena jsou v postýlkách!

Ach, děti moje drahé!

Vyzpívat bych chtěla díky, vděčnost, že dýcháte, že jste! Radost moje jako ptáče poletuje v našem příbytku —

Pomaloučku všechno tichne kolem nás . . .

V mém srdci zvedá se, cosi zvedá, stoupá výš a výše — — Stávám se jasným pruhem — — — opouštím zemi . . .

Zachycuji se na vysoké bříze jako závoj bílý, dlouhý, dechem mých dětí vlající, vlající — — —

JAZYK.

Napsal Jk.

Jsou v Hamletovi věty, které jímají zvláštní krásou prosté myšlenky. Tak věta, kterou Hamlet říká lstivému starci: Nechť mu zahraje na tuto flétnu zde. Ne, nemůže? A chtěl by jeho, Hamleta by chtěl rozhovořit, ačkoliv nedovede rozhovořit malý tento nástroj — flétnu? — »A p ř e c e c o v n í k r á s n é h u d b y j e s t!«

»A přece co v ní krásné hudby jest!« — kolikrát se mi zdálo, že slyším tato slova o české řeči! Kdo dovedl jednou uslyšet její hudbu, ví, že flétna je v rukou mnohých, ale jen nečetní jsou s to, aby ji rozhovořili. Nechápou, nechtějí snad pochopit mnozí a mnozí, že je řada složek podmiňujících hudbu řeči. Především je tu vnější stránka, zvukový spád vět a dobrý souzvuk slov, potom prvky povahy skrytější, hospodárnost slovy a úcta k slovům. Ani nejkrásnější hudební kus nebude krásný, protáhne-li se do nekonečna v opakování motivů. Dobrá myšlenka žádá si někdy snad jen dvou vět, vadne a bledne, jestliže ji omílá český krajinský list v celém odstavci. Úcta k slovům je zvláštním citem pro zodpovědný význam každého jednotlivého slova, jež může být ještě prohlubováno spojitostí se slovy jinými. To je již nejniternější hudba řeči, vlastně již její duch. Kdo mu porozuměl, bude skoro nenávidět českou překladatelku knihy z ruské literatury, která přeložila: »Bavili se o Bohu«. — »Bavili se« nemohlo být v originálu, poněvadž ruština nemá tohoto slovesa v našem městském, odporném, vulgárním jazyku. Ale i kdyby měla, bylo by pazvukem takovéto jeho české tlumočení, poněvadž česky lze o Bohu myslit, hloubat, pochybovat, rozmlouvat, hovořit, mluvit, ano i mlčet lze česky o Bohu, jenom ne »bavit se«. Nikdy »bavit se«! Toho ani nejsmělejší atheisté nedovedou, jsou-li opravdu Čechy, stejně jako by nedovedli

»bavit se« o otázce národnostní. Proč, netřeba vysvětlovat. To jsou věci, které proudí krví a šumí v ní od dob Husových a ode všech potomních dob.

Konečně dává to i nejprostší sluch: »Bavit se o Bohu« — ne, to nejde! Je to nesouzvuk bezmyšlenkovosti, kde je řeč o nejtěžší myšlence lidského života. A, není-li pravda, náš jazyk by neměl být bezmyšlenkovitý?

*

Neboť jazyk není jen nástrojem, nýbrž i samým tvořením. Kdyby jednou některý národ byl smeten s tváře země, žádná učená kniha nepovídala by o něm tolik, kolik by pověděl pouhý jazyk, zachovaný v několika knihách. Kodaňský universitní profesor Sandfeld-Jensen napsal, že znát některý jazyk znamená znát lidi, kterým je jazykem mateřským. A také všichni, kdo někdy přistoupili k budově cizího jazyka, šli dál a dále jeho tajemnými síněmi, sestupovali do jeho podsklepí a vycházeli na nejvyšší jeho věže, — poznali jistě, jak často jediné úsloví, jediné rčení, jediný obrat vrhá jim bílý paprsek do nejhlubšího nitra cizí národní duše. Snad by stačilo, abychom věděli, že v některém národě nejprostší žena z lidu pojem »muž mne má velmi rád« vyjadřuje slovy: »bolně mne lituje,« a již neuvěříme, že by to byl národ všední, když takto dovede cítit i slovy, a tak jimi přemýšlet, že říká: »Boj se žít, ale umírat se neboj!« — Od malého ostrůvku v cizím moři, od Lužice za českým pomezím, nemusilo by snad k nám ve větru zavanout ani jediné slovo, a my bychom nebyli tak zcela bez vědomostí o tom, kdo to tam tone, kdybychom znali třeba jen to jediné, směšně nepatrné pořekadlo lužické: »Kóčka basničku baje«, »Kočka vypravuje pohádku,« kde my říkáme stručně, ale také jinak výrazně: »Kočka přede.« V tom intimním lužickém vyjádření jest nějaký odlesk domácího krbu, teplého a oživeného za lité nepohody venku, nějaké staré tradice pevného rodinného života, v němž duše byla stále otevřena všemu živému na staré půdě! V norštině obrat »ošklivě pěkný« ve smyslu velmi pěkný náleží Kristianii a také jako by na něm ulpělo něco z městského života zvrácených požitků a z ostrého umělého osvětlení, na tomto obratu, jenž tvoří smysl z protismyslu. —

To jsou nejmenší a náhodné doklady k tomu, co může vypravovat jazyk. Neboť jazyk nemá být pouhým prostředkem vyjadřovacím, nýbrž souhrnem poznatků, zásad a dobré víry určitého národa, má být svérázný a svůj. Ale potom slova Goethova, že musíme poznati cizí jazyky, abychom poznali svůj, platí dvojnásob pro nás, kteří jsme klínem do soutoku dvou velikých řek a jsme často v pokušení naplaveninu písku pokládat za pevnou půdu po otcích. Je to proto mělce řečeno, hlásá-li se někdy, zvláště v tisku krajinském znovu a znovu, že nás přítomná doba učinila češtějšími, svými. Ne, vždyť ani velikou Čínu nezachránila čínská zeď, a samovazba neučinila vězně duševně svobodnějšími. Naopak, my musíme vždy znova poznávat cizí, abychom dobře viděli své, vždy znovu odejít, abychom se mohli navrátit. Poznat cizinu, abychom nalezli vlast!

*

Ale konečně nechť jest tomu jakkoliv, vše bude dobře, budeme-li jen mít úctu k svým slovům a mluvit je jenom zodpovědně. To znamená: budeme-li pravdivi především a do konce, pravdivi neohroženě k sobě samým, raději trochu krvácejíce v duši pro skutečnost, než se radujíce očima nad lží. Česká Revue napsala nedávno, posuzujíc vřele článek M. Štechové: »Musí býti jinak. Česká inteligence musí se zase vrátit zpět k národu, k jádru národa, k baště, která je jedině schopna zastavit hnilobný rozvrat společenského života. — Ten návrat hlásá žena — návrat k ztracené půdě n e v i n n o s t i, z d r a v í a s í l y.«

Krásná slova, srdce by při nich tlouklo, jen kdyby nebyla trochu mlhavá nebo podezřelá všem, kdo znají český venkov. Snad je dvojí nevinnost a dvojí zdraví, ale potom třeba říci určitěji, na čem to chcete stavět: Půda pod nohy nesmí být z mlhy! A já nemohu zapomenout třeba jen na toto vypravování lékařovo: Na kliniku přišli s e l š t í manželé v prostředních letech. Žena se zprvu ostýchala asistenta profesorova pro jeho mládí. Potom řekla se smíchem: »Inu, vědí, on mi tuhle muž přinesl takovou divnou nemoc!« — Byla to syfilis, a žena to věděla, právě jako o málo dnů později osmnáctileté s e l s k é děvče, krev a mléko, z bohaté živnosti, přišlo k lékaři s vyrážkou v ústech. Také ono přijalo klidně diagnosu, a chtělo jen vědět, může-li se léčit tak, aby se doma rodiče nic nedověděli.

Snad to nemá nijaké souvislosti s výzvou České Revue; než proč nemluvit určitě,

je-li opravdu ještě druhá nevinnost a druhé nějaké zdraví, k němuž se z měst utečeme.... — Neurčitost je sestrou lži, ale pravda je počátkem zdraví, i když to je pravda chirurgického nože.

Není nám pravda unum necessarium, ale necessarium primum. V jazyce, v duši v životě.

*

NOVÉ DÍLO O M. ALŠOVI.

(Dokončení.)

Aby se čtenář rozdychtil i na závěrek textu, sděluje se mu (str. 73.), jak u mecenášů bratří Brandeisů v Sukdole a ve Dvoře Králové u Berouna vznikla Alšova »n e j v ý z n a m n ě j š í díla a komposice«. Není po nich v obrazovém výboru ani památky! — Z r. 1878 (dle str. 74.) objeví pak pořadatelstvo dokonce v e l k ý n e z n á m ý olejový obraz »Zajetí krále Václava«, tedy běži skoro jako o významnou událost uměleckou, na niž by hrdí, rozradostněni objevitelé vynaložit měli všecku péči, aby svou trefu pro dílo samo, jeho úspěch na trhu, i pro pana nakladatele co nejvíc uplatnili, a zatím Jupiter jim poslal nadarmo poklad do cesty, překročili jej lhostejně, jako onen schvalní slepec peníze na mostě! Velký neznámý obraz Alšův zůstal svatě i nadál neznám...

Probíráte-li obrazovou část zevrubně, shledáte však ještě více: jsou odtud vyloučeny nepouze všecky ty práce »nejvýznamnější« a »bravurní«, a »monumentálně jednoduché«, a »rozkošné ilustrace«, a obdivovaná sta kreseb, o nichž mluví text, nýbrž chybí zde vůbec všecky význačné Alšovy výtvory oné ranné periody. Rovnou pověděno: do výboru (krom oněch dvou obrazů z r. 1877) nedostalo se z tehdejška nic; není tu ani Chorál svatováclavský, ani velký obraz »Selkání Jiříka Poděbradského s Matyášem Korvínem«, ani trojobraz »Máj«, ani »Smysly«, ani Rakoczy (v prvním provedení), vesměs práce, bez nichž žádný monumentální, ani nejpřísnější výbor z Alše vůbec být nemůže. (O věcech drobnějších, ale pořád velmi charakteristických pro onu dobu tvoření se nezmiňuji; v knížečce Mádlově (»Zlatoroh«), přes obmezené místo a malý formát, najde se jich asi osm.

Mohlo by se zdát, že tato zvláštní upiatost výboru k mladému období Alšovu plyne z mimořádně přísného stanoviska, které bylo vytčeno pro publikaci jako dílo monumentální a do něhož proto dostaly se jen věci opravdu znamenité, jen nejvzácnější, jen nepopěrné vrcholy, které vrcholy setrvají i srovnávány jsouce s produkcí největších mistrů. Dalo by se takové přísné měřítko pochopit i obhájit; chcemeť přec sobě i cizině být právi ze své lásky a obdivu k Alši — nechť tedy zračitě světu se ukáže, že náš umělec smí se opravdu postavit po bok i umělcům nejvyšším. Na nehodu: zle je! Výborem byl by dokázán pravý opak. Nejlepší věci Alšovy sem nevřaděny, a za to směstnána tu strakatá, nečleněná směs pouhých časopiseckých kreseb z doby zcela jiné, z nichž as 40 by mělo a smělo stát ve vážném, monumentálním díle o Alši (ale ovšem ve svazku dalším), as sto už je hodnoty prostřední a zbytek měl být vůbec opomenut.

Za dobře volené, ač arci nedobře zařaděné — poněvadž jsou z doby pozdější — pokládám na př. dvě osobní zpovědi — povzdechy Alšovy Brandl« (2) a »Osud talentu v Čechách« (97), významné i tím, že Aleš skoro nikdy nehořekoval nad svým osudem v domovině; několik rázovitých figur z českého venkova, jako Sedlák z Prachenska (135), Kmotr Barta (144), Vesnický strážník a kramář (39), Kmotr Kapacita (115); listy o Manesu, Nerudovi, Havlíčkovi (Tyrolské elegie), V. Levém, Máchovi (81, nikoli 3!), ovšem i o nalezení Rukopisu Královédvorského (86), poněvadž osvětlují literární a umělecké sklony i lásky Alšovy; jeho loutkové figury; Zrinského (49) a Vzpomínku na r. 1848 — pro vztah k jeho vášnivému citu svobody; ilustrace Arcikacíř (14), Boží bojovníci (33), Bratr Paleček — jako projevy husitismu Alšova; Sv. Vojtěch (4) a Slavnost Cyrilometodějská (152) — se zřetelem na jeho národní zbarvení víry náboženské; listy Víska (6), Robota (83), Lesní obrázek (141), V kostele (143) pro charakteristické pohledy do českého života venkovského; ovšem i pohádky a pohádkové figury (82, 61, 87, 110), kde Aleš zpravidla byl šťastné ruky, poněvadž ji vždy vedla pravá láska k české pohádce; obrázek k básni »Po čtyřech stoletích« (81), poněvadž zde už je nápověď budoucího »Rukopisu«, o 3 leta dřív. A z ostatních třeba Masopust (89), Starý rok (95) Před 100 lety (128), Z doby roboty (126), V poledne (132), Z našich krajů (136), Smrtihlav (148) — poněvadž lecco odtud vrhá kus dobrého světla do Alšova duševního světa i do jeho zvláštních zájmů (na př. motýlové!). Tak by vypadl as můj výbor ze stejných předloh; nedím, jedině správný, ale jistě lepší v obmezení na 40 čísel tak onak charakteristických, než směs o 160 listech, kde chybí v š e c k a díla periody, výboru nutná, a pojaty jsou sem z jiné doby prázdné efeméry na schátralou poesii a stejně špatnou prosu p. Švába, p. Lorbéra, pana O. Seykory, Kosteleckého a j. (str. 41, 69, 70, 76, 90, 114, 133, 145, 150 atd.). Sám Aleš, měkké dobrotisko Aleš, by se byl musil vzepřít zařadění takových nicot do monumentálního výboru ze své práce celoživotní! zvlášť takového, kde z nejlepších věcí jeho není nic. (Ostatně, přiznávám se tu lítostně: i mé vlastní »poesie«, stejně »humoristické« a stejně znamenité jako čikoli jiné musíval ilustrovat ubohý Aleš, jistě stejně rád a stejně blažen jako stejnorodá díla ostatních. I já, ani netuše, pomáhal rozbíjet dvoutisícikarátový diamant!)

Tak úhrnný dojem z obrazového výboru prvého svazku podobá se velmi nemilému zklamání. Obrazy časově nesouhlasí s textem, nepodávají k němu nutné látky názorové, neospravedlňují skoro ničím velkých tvrzení a vysokého oceňování v textu, nedávají ani desetinou správné představy o pravém umělci, vrcholech jeho tvorby; co to znamená třebas naproti cizině, evropské kritice, která, byť nečetla textu, přec může chtít vlastním pohledem na obrazy přezkoušet česká tvrzení o Alši (byla kdysi ve Studiu, v Kunst für Alle a jinde), nechci rozvádět jako věc velmi nelákavou.

Příčiny tohoto nezdařilého výboru nejsou mi známy; tuším je hlavně ve známé české nevražívosti a malichernosti nakladatelské, která lakotně šosácky dřepí na svých nezadatelných svatých právech k duševnímu majetku (koupili je skoro všichni za bukvici a pár švestek od chudáka Alše — a teď železně trvají na tom, aby jim do koupeného práva nikdo ani pohledem nesáhl!). To as bylo příčinou, že do výboru nedostaly se Smysly, Máj, Rákoczy atd. a z nouze bylo třeba vyplnit svazek ledajak sehnaným časopiseckým materiálem, při čemž kritické měřítko volby sestupovalo stále níž a níž, až ke Švábovinám a Lorbérovinám — poněvadž to byly obrázky volné, autorským a nakladatelským právem cizím nechráněné, nebo štočky domácího skla-

diště p. Topičova. Tak zprohledány a vybrakovány staré ročníky Palečka, Švandy, Šotka, Nového Palečka, Humorů, Černokněžníka, Světozora, Květů, Záb. Listů, Zlaté Prahy, až po ten dávno zapadlý Telefon — a vedle nich zcela nedotčeny ponechány jiné listy, žárlivě hlídané naježeným nakladatelem původním; uvádím třeba jen »Ruch« z téže doby.

Možno, že příčinou podivného výboru byla i snaha o novotu, totiž vydavatelské úsilí, přijít raději s věcmi méně známými a neznámými, nežli s obrazy, které dnes už jsou tak běžny po Čechách, že je umíme zpaměti. Pochybuji, že by tato snaha se dala obhájit — byvši provedena tak, jak vidět z díla!

Bylo by i možno, že pořadatelé, přes původní záměr, pojmout jen věci nejlepší, slevovali tolik se svého umělecko-kritického měřítka, poněvadž bezděky také byli zachváceni uměleckou pověrou naší doby, jakoby všecko šmahem, cokoli Aleš vytvořil i pouze vyrobil, bylo pravým zlatem: »Vlast« stejně jako chlební nádeničina v letech osmdesátých, Život starých Slovanů zrovna tak jako Snáře a Švábovíny! To by byla pověra nebezpečná, ne tak Alši, jako nám samým, našemu obohacení duši z díla Alšova. To nám mohou cele a plně dávat jen nejlepší jeho díla, nikoli kde co z jeho ruky, kterou zloba let nutívala pro ten krajíc českého hořkého chleba do mnoha práce, jež živa zůstat nemůže. Z osmi nebo více tisíc kusů nemůže být všecko dobré, není to u žádného mistra, co jich ve světě bylo, není tomu ani u Alše. To není snižováním Alše a jeho významu, naopak, píši to z úcty k němu, která si žádá spravedlnost pro jeho díla největší, nejlepší, jíž se mu daleko ještě nedostalo. Jen dobytím těchto hlavních děl jeho, jejich vniterným přepodstatněním do svého osobního, vlastního života, dostaneme se ku pravému Alši, nikoli fetišismem, který nerozumně a slepě uctívá každý kousek papíru z jeho ruky, buďsi jakýkoli.

To tedy vše bude třeba v provádění dalšího díla nějak spravit. Tak, jak je výbor uskutečňován nyní, je to na rozhodnou škodu celé věci; ne pouze na škodu p. Topičovu, nýbrž na škodu nás všech. Monument nedá se zbudovat z pecek, ale z kvádrů, stejně i monumentální publikace umělecká nemůže se pořídit lacinou methodou, posmejčit kde kterou volnou, už nechráněnou kreslenou efeméru z dávno zapadlých časopisů a napěchovat jimi tlusté svazky, aby nebylo vidět, že v nich chybí, co na žádný způsob v nich chybět nesmí. Zpřísnit měřítko! A nejdřív zařadit věci nepominutelné; po nich už pak vždy ještě vybude, kam roztrousit lepší ukázky z věcí pominutelných.

Píši to z lásky k umění mistrovu i ze zájmu o dílo samo; mlčet k tomu, jak se provedlo dosud, nemohlo by naposledy prospět ani Alši, ani nám, ani — panu Topičovi. Gamma.

★

SMETANOVA „VLAST".

(Dojem z Hodu vánočního 1915.)

Mnohokrát slyšel jsem V l a s t, ale tak jak o vánočním Hodě 1915, ještě nikdy. Když jsem se ubíral k domovu bylo srdci těžko přemírou pohnutí. Od let dětství nezapomenout, co jsou slzy, nebyl bych se býval ostýchal zaplakat hlasno uprostřed lamp a lidí na veřejné ulici. Bylo mně to úžasno i samozřejmo zároveň — na úžas proto, že ta zcela zapomenutá, náhle se ohlašující věc — slzy — mi dosvědčovaly, kterak událo se v těch dvou hodinách vánočního odpoledne něco mimořádného; samozřejmo proto, že v tu chvíli bylo mi to jedinou možnou formou pokorné vděčnosti k dílu velikého umělce. Vím, že v životě ze všech lidí, živých mrtvých, daroval mi právě Smetana nejvíc; nyní tedy daroval mi i tyto dvě nejvyšší hodiny mého celého žití, neboť vpravdě zcela nečekáno přišlo mi prožít vrcholové chvíle bytí za onoho odpoledne.

Aert van der Neer: *Zimní krajina.*

•

Bylo třeba dočkat se pravé doby dílu souzené (— každému dílu uměleckému určena bývá taková pravá hodina, dřív nebo později, byť i za století, dávno po smrti původcově —): pro Vlast Smetanovu jistě přišla ta hodina *nyní*. Teď je třeba ji slyšet, celou duší, nejpozornějším duchem, nejcitlivějším srdcem: nyní jala se vydávat ze svých hlubin všecku sílu, kterou jsme v ní dřív jen tušívali. Jako by báseň sama teprv nyní byla pocítila v samém srdci svém, že přišla její chvíle,

v tyto chvíle velkorodé a mystické dál se za prudkého vyzdvižení celé bytosti mojí v jakési purpurové vichřici na ohnivém plášti prorokově — byl tak prudký a obchvacující, že mne z něho nemohl vyrušit ani nenáviděný potlesk, obvyklá muka mých chvil soužití s hudbou; neslyšel jsem ho prostě vůbec. V tom rudém plápolání kolem své duše měl jsem pocit, jako by nad námi všemi v té rozlehlé síni, a daleko přes nás, nad miliony, rozestírala se šíř a šíř jakási nesmírná křídla k ochraně.

Jacob van Ruysdael: *Vesnice v zimě.*

Obávám se, že už nikdy po tom velikém Hodě nebudu moci jít na Vlast. Nevěřím, že bych ještě jedenkrát v životě mohl v ní slyšet tolik — a slyšet v ní méně bych nechtěl za nic na světě. Vy však, kdo jste toho posud nezažili, jděte ji slyšet dnes, právě nyní v těchto velikých hodinách Evropy a Čech: teď říne z ní do našeho života síla úžasná.

•

Ve Vlasti nelze slyšet pouhou hudbu — toť nekonečně víc než pouhá hudba; a docela už nelze spatřovat v ní pouhé krásné hry s tóny — třeba slyšet, vidět, cítit a žít to, co je nad tóny a za tóny. Vlast je velikým vyznáním víry v národ, velikým vyznáním lásky k národu. Ale v ní je zároveň ohromný hlas věštce národního o věcech, které národu je třeba mít na paměti neustále a zejména v těchto dobách.

Jako by byl býval geniální duch skladatelův viděl věštím zorem na desetiletí napřed, že přijdou jedenkrát, potopou přivalí se roky čtrnáct, patnáct, šestnáct, sedmnáct... a jako by už tenkrát byl se s hrůzou doměřoval — nedoměřil hloubky malověrnosti budoucích, jako byl napínal všecky síly své, aby jim dal, čeho nad chléb stokrát víc bude třeba. Myslil své dílo pro Vánoce letošní — a snad, kdož ví, ještě víc pro Vánoce příští... aby tehdy,

letos

,

co v něm máme slyšet, vymyká se vší moci na světě.

Tím, že věštecký duch básníkův mohl trna změřit celou hloubku budoucí malověrnosti, odtud ty výšky exaltace Vlasti, odtud ta síla víry, odtud to cele rozhodné přitakání k budoucnosti, na němž není ani nejmenšího pazvuku malomyslnosti a nedůvěry.

•

Obě ty hodiny, které jsem prostál se zavřenýma očima, byly naprosto jiným kusem času; byly to rodově jinaké, svaté hodiny zcela jiného řádu časového — přesun obyčejných, všedních, šedošedých, rozdrobených hodín času pozemského

•

Vlast celá, od první noty do poslední, je plna víry v národ, proto je to věčná báseň o národě a pro národ; proto říne se z těch šesti básní víry a

lásky k národu tolik ryzí, ničím neotrávené síly do našeho života.

U žádného jiného našeho umělce, básníka, skladatele není ta víra v národ vyslovena tak čistě, plně a rozhodně jako u Smetany (hned po něm je tomu u Alše, ale už ne tak čistě, plně, rozhodně). Jiní mívali přec jen záchvaty pochyb, hodinky malomyslnosti — a to zůstalo jak jed na vždy v díle jejich, aby pro věky mořilo budoucí srdce česká: kdo změří toto seslabení, toto ochromení? Tím všichni, i nejlepší, se prohřešili na svém národě; Smetana jediný se neprohřešil. C e l é dílo jeho je kladné, bez nejmenšího záchvěvu skepse, bázně, malověrnosti.

Snad míval (a j i s t ě míval, vždyť právě on byl duchem nejčeštějším!) své obavy, muka nevěry, své agonie černovidné, ale on vybojoval si je ve skrytu nitra a nezkazil jimi pro všecky časy svého vzácného díla, zkaženým dílem neotrávil duši budoucích. On cítil asi strašně velikou svou odpovědnost k národu, on as přemocně chápal vliv pohledu na neblahého genia ve chvíli kolísání víry v národ, a on nedal národu ani jediné takové zkrušující příležitosti, která jednou stavši se skutkem, žije pak mučitelkou na věky. V tom je nejdražší služba, kterou prokázal nám živým i budoucím po nás, že c e l é dílo jeho nadobro je prosto nevěry, smutku, malomyslnosti, zoufání a cele naplněno věrou, radostností, odvahou a silou.

Takové má být dílo každého pravého umělce národního a on má nadmíru úzkostlivě dbát o to, aby do díla se mu nevplížilo nic, co by podežíralo i oslabovalo energii národní. K tomu třeba být víc než pouhým umělcem, pouze-výtvarníkem, pouze-skladatelem: k tomu třeba být si cele vědom, že je zároveň, ba nad to učitelem, rádcem, lékařem, knězem, těšitelem svého lidu. Smetana si toho byl cele vědom — tím stojí pro mne nade všemi hudebními skladateli světa. Žádné záchvaty skepse, žádné přeháňky podlamovačských pochyb — ničím takým neprovinil se tento muž a jeho dílo. Ono zní kladně — vítězně, jako jediné nepřetržité a slavné. »Vzhůru, srdce česká!« Proto je to pro nás báseň nejdražší a nejdůležitější, neboť nejživotodárnější.

*

Národ, který vydal ze sebe takového umělce a takové dílo, zahynout nemůže. Vlast — toť pro mne zástavní a záručný list věčného života národního. Je jím ve všech šesti částech, ale nade všecky v T á b o ř e a B l a n í k u.

Slyšte jen celou duší na počátku Tábora ty grandiosní sestupy tub v temných zvucích sestupujících stále hloub a hloub — to rozevírá se před námi dno duše národní, kam z nás dospěli jen zcela vzácní jedinci! a slyšte závěr jeho.

— ten závěr je nesen ohromnou silou víry v lid. Ty poslední takty Tábora — to země otvírá se s hromovým apokalyptickým třeskem, aby přijala železné muže vojska národního v úžasném sestupu. Ale oni se nepropadli na vždy, nezmizeli na vždy v hlubinách země domácí jako pouhý zjev historický, který přišel a minul, nikdy už nevratitelný. Nikoli, tam jsou, v lůně země rodné, nezahynuli; a p r o t o ani zahynout nemůžeme.

A Blaník! to není malicherný Blaník pohádek, o němž blabolivá legenda, namlouvající lidu, že spása proň na konec je v blanických rytířích! Toť zajisté smysl všech těch pověstí blanických: až nejhůř bude, takže tvrdošíjný lid nebude sám si vědět rady, přijde mu milostivě na pomoc urozené rytířstvo. Blaník Smetanovský je Blaníkem zcela jiným: o probuzení vlastní síly národa se v něm hovoří; on sám pomůže si v nejhorších dobách, jako už si pomohl dříve. Blaník síly národní už se otevřel několikrát, poněvadž nejhorší doby už přišly. Ale ani jedenkrát ještě neotevřel se Blaník s rytíři a jejich zbrojnoši, kteří spali klidně dál. Neboť jim se zdálo, že nejhorší doby jsou pro národ ještě zcela dobré...

A závěr šestibásně! To úžasně slavné splétání zvuků válečné písně táborské s motivem Vyšehradu má v sobě ohromnou moc. Ne bez příčiny a účelu zavírá se celé dílo Blaníkem, a ještě méně právě těmito dvěma motivy.

*

Jaký je rozdíl mezi živou silou proudící z díla takového pravého umělce národního a mezi mrtvou, neoplodivou, zdánlivou pasilou díla postaveného na pouhé peníze, jako jsou díla některých národních mecenášů. Ty peníze, kostlivýma rukama nelítostně nadrané ze života a z lidí, nikdy nemohou se stát pravým požehnáním pro národ; vždy něco zůstane na nich těžce ležet jako smrt, a něco mrtvolného na všem, co jimi vzniká. Mocí peněz, pouhých krutých peněz bez ducha a lásky, nic se odtud nemůže přelít plně a životně do žil národního bytí, oplodit je radostně a bohatě. Srovnejte mrtvolné živoření věcí, založených jen z peněz: nemohou se slít s naším bytím, s bohatými životodárnými vlivy díla B. Smetany, chudého muzikanta, M. Alše, pranuzného obrázkáře!

Jakým chudákem objeví se naposledy nutně vedle nich takový milionářský mecenáš, takový pouzepenězový »dobroděj« národa, jenž nemohl a neuměl dát národu než ty pouhé studené peníze. Na nich vždy zůstává něco, čeho by se měl národ varovat. Nebývá pravé síly životodárné v takovém díle mecenášském; cosi jako mrtvolný jed neustále z něho prosakuje do národního ústrojí.

Jak vedle takového muže a díla z Orku, beze slunce a života, objevuje se teprve dílo takového Smetany, takového Alše, kteří sami chudí, jak myši kostelní, rozdávají plnýma rukama na všecky strany, poněvadž je nutí rozdávat láska a radostná duše! To, co oni rozdávají, jsou pravé statky života: síla, radost, čistota, krása, víra v život a v člověka — nikoli to, co dává dílo peněz.

*

Smetana je prorok; všichni naši velcí lidé byli proroky, poněvadž jimi být musili.

Slyše o Hodě vánočním dílo Smetanovo, slyšel jsem dílo prorocké. A vedle proroctví zněla z něho i posila slov: »Nebojte se! Nebojte se, bratři, nebojte se, milí, myť jsme s vámi!«

To všem slyšitelné slovo znělo síní jako tajemný kontrapunkt, a za jeho znění v záři lamp přeplývala jiná, vyšší zářе: zář očí geniových, přítomných s námi a nad námi pohledem, plným oddanosti a věrnosti. »Chtěl bych být s vámi do skonání světa,« zní horoucí slovo lásky básní-

kovy, a já věřím, že se přání to uskutečňuje těm básníkům a umělcům, kteří milovali svůj národ pravě a do opravdy — pouhou silou té lásky se uskutečňuje. Tak jistě byl mezi námi i duch Smetanův.

Slyše ten hlas proroků, mimoděk jsem si vzpomínal na jiného proroka starých časů a na jeho slovo: »Co se bojíte, malověrní?« Jaký rozdíl slova a tónu obou proroků! Laskavě a teple, krásně a bratrsky zněla jeho slova »Nebojte se!« a zněla z úst ducha, který samojediný bděl, příliš napiatě za nás do budoucna bděl, zatím co my spali uprostřed zdvihající se bouře mořské.

Když jsem šel po koncertě hlučnou, bleskutnou ulicí, pln toho slova z Vlasti, náhle v davu chodců zaslechl jsem vzrušený hovor dvou neznámých, kteří hovořili o díle Smetanově, o svých dojmech, o jeho vztahu ke dnešku. A náhle slyšel jsem z hovoru jejich totéž slovo, které mně samému plnilo duši — »Nebojte se!«

Zamrazilo mne úžasem, a na ráz potom bylo mi to samozřejmo. Čte-li dnes některý z nich tyto mé řádky, ať přijme ode mne stisk ruky a pozdrav!

Gamma.

✱

DIVADELNÍ OBZOR ČINOHERNÍ.

Čtyřaktová hra Kariny Michaelisové S v a t á l e ž, přeložená Bořivojem Prusíkem, vyplnila poslední dva předvánoční večery Městského divadla vinobradského a je to věc významná z několika příčin. Spisovatelka postavila tam proti sobě dvojí pokolení dánské: jedno starší, zahrnuté hlavně v paní Lindové a obchodníku Möllerovi, druhé mladší, ukázané celou řadou zjevů, mezi nimiž ovšem přední místo zaujímají obě dcery a oba synové paní Lindové, Ingrid, Helga, Janus, nebožtík Erik. Starší pokolení cítí se vší bytostí přirostlé k rodné půdě a miluje otcovský dům, posvěcený rodinnými vzpomínkami, tak, že na př. obchodník Möller je ochoten ke každé peněžní oběti, jen aby mohl opět bydlit tam, kde jako hoch padával se schodů a kde býval bit od tatínka. Mladší pokolení, zejména venkovské, je těkavější. Země pálí mladé lidi pod nohama, hlavou jim bouří sny o skvělých výpravách za bohatstvím a společenským leskem. Vyučené kadeřnice chtí počít kariéru jako komorné milionářek. Pianistky touží po slávě a hmotných úspěších hledaných virtuosek. Strojničtí odborníci jsou přesvědčeni, že závody Edisonovy čekají na ně a jejich vynálezy. Do Ameriky! do Ameriky! A o tom Karin Michaelisová (jako náš Klostermann vzhledem k Vídni) napsala své drama: jak špatně se v Americe daří mladým dánským nadějím a plánům. Vystěhovalé děti udržují sice zásilkami a dopisy v matkách domněnku, jakoby byly v Americe kdo ví jak nepochodily, ale zblízka je to jen zapíraná a zastíraná nouze, holé a chudé pokojíky, nákupy v dražbách a u vetešníků, počítání každého centíčku. Ani za trest (vykládá Möller) neměli by hýřiví synové být vypovídáni do Ameriky: tam leda dokonají svůj mravní i tělesný úpadek.

K tomu přistoupil u Kariny Michaelisové druhý motiv: lež. Všude, v pověstných »Nebezpečných létech«, v »Dítěti« (Světová knihovna), v historii kapitánského manželství a kapitánské dcery »Věren jak zlato«, všude Michaelisová viděla život založený na lži a lživé komedii, a nejen že lži podle mužských příkladů nepotírala, nýbrž víc a víc snažila se ji odůvodnit, dokázat její prospěšnost a potřebnost v životě. Má za to, že největší podněcovatelkou lži jest láska, a nepokládá za možno, aby někdo brojil proti lži, která vznikla z vroucí lásky: mohli by si manželé nebo rodiče a děti (dcera a matka) říkat vespolek pravdu, kdyby věděli, že tím druh druhu zničí štěstí? Proč by měl Dickensův Kaleb Plummer ve »Cvrčku« kazit slepé Bertě radost a zjevit jí, že nemá pěkného nového svrchníku ani světle modrého módního kabátu a že jejich světnička není vkusná, veselých svěžích barev? Stará paní Lindová, po několik roků slepá, dala se operovat od dobrého přítele doktora Jessena, nabyla opět zraku a jede do Ameriky, odkud jí děti posílají množství peněz a listy nadšené americkým blahobytem. Aby je překvapila, neohlásila jim svého uzdravení a předstírá dál trvající slepotu. Shledá však, že děti ani si nepřejí, aby prohlédla, bolelo by je, kdyby spatřila, jak chudě jsou ubytováni a jak trudně stloukají denní živobytí, namahavou prací, večerní restaurační hudbou, podřízenou službou ponocenskou. A tu stará paní usmyslí si, že se vskutku neprozradí a že se bude tvářit, jakoby věřila všemu, co jí namlouvají. I štědrovečerní komedii je odhodlána s nimi sehrát a dohraje ji až do okamžiku, kdy ji sklátí jedinou ranou náhlé poznání, že také kanadské zprávy o synu Erikovi byly vylhány a že jí zatajili jeho smrt. Slepota, skutečná či obrazná, — slepota ukazuje se být nejnutnějším požadavkem lásky. Slep musíš být nebo slepotu předstírat, nechceš-li krutě ubližovat těm, jež miluješ.

Tak pevně přijala Michaelisová toto pravidlo, že neuznává nesnází, jichž by se jím nepřekonalo. Její paní Lindová musí vzdorovat hrůze ze syna Jana, jenž má jen jednu ruku, musí přemoci hořké zklamání, jež jí způsobí hmotná uskrovnělost dětí, musí zápasit s novými a novými dojmy, jež se na ni hrnou tolikerými drobnostmi uvítání, hoštění, řečí, dětenské občtavosti a něhy. Polovina obecenstva v hledišti drží v rukou šátky a utírá oči i nos, ale stará paní na jevišti nezmýlí se ani v jediném pohybu a slově, ničeho nikdo na ní nezpozoruje, dokud by sama nechtěla. A rovněž děti, zejména dcery; dovedou myslit na šaty, ubrusy, na nábytek, na výběr jídla, na výmluvy pozdních odchodů, na štědrovečerní dárky, a nikdy se nepřeřeknou, nikdy jim neuklouzne ani slabika neopatrná. Michaelisová předpokládá schopnost, obratnost a vytrvalost přetvářky, jak ji dal jen ženský cvik dlouhých věků, zkušenost a uvážlivá duchapřítomnost. Helga dokonce zví od přítele Fleminga, jehož vydávají za očního specialistu, že matka vlastně již není slepá, ale i pak umí nedat na sobě ničeho vidět a udržet nadále obojí vespolnou šalbu. Arci, Michaelisová obmezila ji prozíravě na pouhou část třetího a čtvrtého dějství, — veškeren ostatek, počítaje v to první dějství s domácí světnicí paní Lindové a druhé dějství se salonem parolodi, vyhradila pohledům do dánského pohybu vystěhovaleckého, příkladům dětí, jež Amerika dánským rodičům bere a přejímá nebo aspoň vábí. Utrápená matka Kristina Ovová, repetivá kadeřnice Katynka Buchová, kající zlodějka Minna rozplakaná maminčinou lampičkou (»The Widow's Lamp« anglických čítanek), vznešená státní radová Falková, jež v utopeném lodním topiči zjistí vypuzeného syna, — ani jediná postava, ani jediná rozmluva nejsou zbytečny, jdou vesměs týmž jedním směrem. Když nic jiného, jsou k tomu (mrs. Kennanová, velkoobchodník Balle), aby na nich důrazněji vysvitlo, jak se v mladších vrstvách rozšířila chtivost přepychu, pohodlí a oslňování. Kdež pak stará paní Lindová! žena která se vyučila babictví, aby malí občánkové přicházeli na svět šetrnou a laskavou rukou!

Jako pravá žena literátka Michaelisová spoléhá, že počet vyváží hodnotu, že hojnost různých příkladů udělá tolik co podrobnost a úplnost jediného. Postava, která v solovém výstupu před zvoleným posluchačem vypoví své osudy, plány, zásady, musí mít v tomto pojetí touž platnost, jakoby byla rozvinuta celým vyloženým, zmotivovaným dějem. Ale nevadí. »Svatá lež« je dobrá hra, poučná, tklivá a veselá, s neustálým nějakým vznětem a vzruchem. Jen ať každý kus, jejž vezmeme z ciziny, je vždycky tak obsažný, živý, účelně a vtipně sestavený! Slzy, jež se při něm ucedí, tekou pro vzácnou věc, vroucí a oddaný cit rodinný.

V Městském divadle vinohradském za řízení p. Vydrova první dějství mělo bílý, příjemný jas i tichou klidnost dánských vnitřků, v druhém dějství proplétaly se bez závady, ve vyzkoušeném tempu všecky rozličné složky světa lodního a poslední dva akty poskytovaly náležité představy o chudém životě v new-yorských výšinách, rozčileném i zamyšleném, doprovázeném hukoty vzdušných vlaků, blížících se a vzdalujících. Bedlivě dbáno bylo, aby každá postava o sobě vynikla svým osobitým rázem, a proti dřívějšku stal se zvláště ten pokrok, že i podružné postavy, služka Ida, Kristina Ovová, byly pečlivě připraveny, aby nerušily ochotnictvím. Z mužských rolí lze jmenovat znamenitého doktora Jessena p. Vydrova s jarými, horlivými tóny, s kamarádskou radostnou rozpovídanosti, Möllera p. Zakopalova s nefalšovanou sousedskou důvěrností i nalehavostí vět a posunků, ostrého Balla p. Třebovského, Jana p. Koboutova s mladou sevřenou pochmuřeností. Mezi ženskými rolemi dramatickým hybem vyznačovaly se lehká a světlá mrs. Kennanová pí. Májové a Helga pí. Iblové, s prudkým energickým vytčením každého citového pohnutí a s mocným niterním vzdutím v čistých větách; Ingrid byla vedle ní dobře charakterisována pí. Štěpničkovou ve svém domácnějším a hospodyňštějším chování. K hlavní roli paní Lindové pí. Ptáková byla předurčena svou vláčnou pěknou postavou, svým hebkým, rozšafným vyslovováním a vší zralou rozumností. Dovede pokojný vnějšek podložit vnitřním těšením i důrazem myšlenek, umí nenásilnými a nekřiklavými prostředky napovědět namahavost předsevzatého úkolu, zahořekuje a zalká v tu kterou chvíli jako z nepřetržitého proudu niterného pláče a vzepne se posléze s přísnou umíněností k poslednímu zápasu; výkon, jenž by i na prvním našem jevišti důstojně obstál pojetím a pozorným, rovnoměrným, mondrým provedením; chybí mu v posledních aktech místy snad jen víc mateřské vášnivosti.

jv.

NOVÉ LÍSTKY UMĚLECKÉ.

K uměleckým dopisnicím, na něž jsem onehdy upozornil, přibyly z dobré dílny Štencovy dvě nové desítky lístků: Vánoce Alšovy a Krásná Praha dle leptů Vondroušových.

Jako vše, co vychází od Štence, má vždy hlavu a patu, tak i tento vánoční soubor Alšův je víc než jen ledajaké sebrání a obchodní využití drobného umění mistrova. Lístky jsou datovány od r. 1882 do 1902 a ukazují zajímavě, jak za celé dvacetiletí český Betlém byl opravdovou uměleckou láskou Alšovou. Vrací se k němu opět a opět, stále s touž měkkou naivitou srdce a rozehřátou duší z dávných vzpomínek dětských — hluboko as seděl mu v nitře dojem jesliček, vlastně první jeho »umělecké události«, jak svědčí o tom zachovaná, nad míru pozoruhodná kresba z jeho asi pátého roku životního. Na lístcích vidět, jak stále úžeji a pronikavěji slévala se u Alše náboženská legenda s českým životem: teď teprv vidíme, že oba tyto živly chtěly se v něm přetvořit ve velké definitivní, svým způsobem monumentální dílo a bylo třeba pouze moudrého zákazníka v Čechách, aby z ruky Alšovy vyšel zcela náš, novodobý náboženský obraz. Nestalo se tak, pohříchu, a tak nám zbyly pouze nápovědi velkého díla z marně dychtící ruky mistrovy. Arci i tak jsou to dílka pěkná, s chutí umělecky udělaná — ale mohli jsme, ba mohli mít víc!

K tomu splývání českého života s palestinskou legendou všimněte si, jak kus orientu, ovšem naivně fantasticky spatřovaný, zcela ústrojně se slučuje s českou krajinou, domácími stromy, chalupami, návsemi, poli a cestami, jak s východními králi a Herodesem úplně beze stopy cizorodosti slévají se ti pasáčkové, dudáčkové, staří pastevci ze salaší a řada dlouhá domácích figurek: v té hodnověrnosti jejich ve scéně staré orientální legendy, v tom bezvadném amalgamování obojího živlu bylo veliké umění, kterého ani dost neumíme si cenit, protože je příliš — samozřejmé. — Celá tahle půvabná desítka lístků Alšových stojí korunu.

J. C. Vondrouš je americký Čech, který už několik let pracuje mezi námi. Dílo jeho je neobyčejně zajímavé, nejen svou stránkou výtvarnickou, jako zvláště tím, že on, ač Čech, vlivem zrození a výchovy v cizí zemi, vidí a cítí už Prahu zcela jinak než umělci čeští zrození zde. Ten zvláštní citový a náladový opar domácích děl o Praze mu chybí, a tuším už nikdy se mu ho nedostane. Oči jeho jsou mnohem studenější, sušeji pronikající, před nimi leží Praha jen jako kořist pro umělce, zvláště pro umělce, který vidí nepodjatě, osvobozeně od domácí citové-náladové mlhy, smutků, chmur a — filosofie dějinné. Vondrouš opravdu vidí tak, jak by viděl Prahu třebas jeho znamenitý souzemec Jos. Pennell. K tomu přistupuje jeho amerikanism umělecký i ve volbě stanovisk, v ohraničení pohledů nezvyklými, skoro příliš smartně-kapriciosními obdélníky, což způsobuje vše, že jeho lístky staropražské někdy překvapují skoro neznámostí, ba cizotou. Je to jiná Praha — toť na jeho leptech zajímavo. Bylo by prospěšno tuto zvláštní kapitolu uměleckého vyjadřování Prahy probrat zevrubněji; zatím čtenáře na ni upozorňuji. I tato řada stojí jen korunu; reprodukce vyhovují originálům velmi dobře, zejména v zachovávání jejich mocných, silně nadsazovaných kontrastů světel a stínů. Také je to kus amerikanismu Vondroušova.

CHUDÍ PROTI PEKAŘŮM.

Pekaři v Hradci Králové zdražili r. 1599 nadmíru chléb. Zdražením tím trpěl nejvíce chudý lid, a když purkmistr a konšelé se lidu proti bohatnoucím pekařům nezastali, nalezl se kdosi neznámý, jenž jménem tohoto chudého lidu promluvil v listě zaslaném vzácné a slovutné opatrnosti pana purkmistra a pánům města Hradce nad Labem. List ten je veršovaný a zachoval se v opise.

V něm nejprve vytýká se purkmistru a konšelům města Hradce Král., že, ač jsouce lidé vzácní a moudří, na chudé lidi málo dbají, za to bohatším leccos přehlídají a mnohým řemeslníkům i nadržují. Ti chudinu šidí, jak sami chtějí, na žádného ani na Boha se neohlížejí a svou vůli provozují. A dále stěžuje si zastance hradecké chudiny nad jiné řemeslníky do pekařů, nebo lidi chudé a nebohé sužují tím, že chléb Boží nad míru zdražují a tak svůj lotrovský šizunk provozují. Co nebozí chudí krvavě a pracně vydělají, tím pekařům ke statkům pomáhají. Nad to ještě lotříci v pýše se rozmáhají. Z toho, co na chudých vydrou, dcery své šperkují. Mnohé dceři pekařově spíše by slušel pístel než dykitová než damašková kytle a pekařům samým

by slušela mnohem lépe šibenice než liščí kožich a kuní čepice.

Po této stížnosti do pekařů upozorňují se purkmistr a konšelé města Hradce, že chudí všechny žerty stranou odkládají a je pro Boha prosí, aby Boha více nehněvali a skrze prsty již nehleděli na to, čeho pekaři na chudině se dopouštějí. Chudí lidé budou jim pracemi svými věrně sloužiti, budou-li nad nimi bedlivěji ruku držeti. Avšak, jestliže pekařům zdražování chleba nepřetrhnou, ať v brzku hroznou pomstu na sebe očekávají. Chudí přísahají, že budou se vrchovatě mstíti a to vše pro pekařů vinu. A tím páni nechť spraviti se ráčí.

Pomstou, kterou chudí přísahali městské radě hradecké, mělo být vypálení města. Pisatel výhrůžného listu naznačil to dvěma hořícími domy, jež na konec listu místo podpisu vymaloval.

Městská rada hradecká byla výhrůžným listem všecka poděšena, neboť v dobré paměti byl ještě požár r. 1586, který zničil velkou část starého Hradce Králové. Městská rada proto svolala obec 22. března 1599 a oznámila jí, že výhrůžný list nalezen byl v Rybářích*) na okně pana Dohalského od čtvrtního hejtmana a byl purkmistru Janu Fähnrichovi přinesen.

Bylo sice všemožně pátráno po pisateli listu, který městskou radu hradeckou tak polekal, ale nadarmo. Bez účinku však na ni nezůstal. Usnesla se totiž, aby hradečtí pekaři na několik dní vsazeni byli na věž Kropáčku, v níž bývalo městské vězení.**) A to asi pekaře z nesmírného zdražování chleba chudině úplně vyléčilo. L. Domečka.

*) V Rybářích neb Rybářskou ulicí nazývala se ulice na podměstí Mýtském na jižní straně města.

**) K. Biener z Bienenberku, Geschichte der Stadt Königgrätz, II. díl. 162—164. Rukopis v měst. hist. musei v Hradci Král.

DROBNOSTI.

* **Novina** prošla již třemi válečnými měsíci svého života. Zrodila se i žila za války, ale nemluvila o ní; právě jako si nevšímala politických plánů stran domácích i cizích, které se jí rojily okolo hlavy. Není ovšem možná uniknout válce, nevidět nebo neslyšet ji, vždyť ona si podrobuje všechny smysly naše: Novina však přicházela do příbytků těch, kteří zůstali doma, a navštěvovala i vojáky v zákopech proto, aby je odvracela aspoň na chvíli od divadla, které mají stále na očích, a obracela jejich pozornost — třeba kratičkou — k věcem, které opustili a na které myslívali před válkou. Oheň národního života skoro pouhasl, udržujeme tedy aspoň doutnající uhlíky pod popelem. K pronikavější práci literární a kulturní scházejí všecky podmínky. Přes to Novina uvítána byla všude neočekávaně vlídně, někde až nadšeně a přízeň k ní za tři měsíce rostla. Vydává se tedy do nového čtvrtletí s větší důvěrou a chutí a přeje si, aby co nejlíp mohla u svých čtenářů plnit úkol, který jest jí okolnostmi určen. Doma i na bojišti. Není toho mnoho, čím sloužíme, ale když žíznivým a prahnoucím podáme několik kapek čerstvé vody, budeme spokojeni.

* **Svaz Osvětový** skončil 19. prosince první období své Lidové školy, která zahájena byla 1. října 1915 a potrvá do 31. března 1916. Přes nepřízeň doby přednášková činnost Svazu Osvětového vykazuje takové úspěchy, že možno na ně veřejně upozornit a ukázat tak zároveň, v čem záleží methoda našeho kulturního vývoje. Letošní program Lidové školy proti letům minulým obsahuje skoro jen soustavné kursy z jednotlivých oborů: pondělní večery věnovány jsou literárním dějinám, úterky dějinám hudby, čtvrtky pedagogice, pátky přírodovědě, soboty filosofii, neděle přednáškám kulturně-historickým a cestopisným; středy věnovány jsou hudebním večerům. Kdežto v minulých letech posluchačstvo upoutáváno bylo víc prostředky přístupnějšími, světelnými obrazy a pod., které nekladly velikých požadavků na posluchače, letos přibylo přednášek populárně vědeckých, které vyžadují značně větší pozornosti a trvalejšího zájmu. Ale právě svou soustavností a prohloubením programu zdá se, že Lidová škola přiblížila se ještě víc než kdy dřív potřebám obecenstva. Svědčí o tom aspoň statistika návštěvy Lidové školy za uplynulé období. Loni v říjnu až prosinci konalo se v Lidové škole 73 přednášek, jež navštívilo 14.551 posluchačů, tedy průměrně 1 přednášku 199 osob. Letos v říjnu až prosinci bylo 83 přednášek, posluchačů celkem 20.304, průměrně na 1 přednášce 244 osob. Statistika návštěvy soustavných kursů je za uplynulé období tato: 10 přednášek o vynikajících romanopiscích světových (přednášeli univ. prof. dr. Arne Novák o G. Kellerovi, T. Mannovi a J. V. Jensenovi a univ. prof. dr. Arnošt Kraus o B. Björnsonovi a A. E. Garborgovi), posluchačů celkem 2352, průměrná návštěva 235 osob; 10 přednášek z dějin hudby (Ad. Piskáček), 2469 posluchačů, průměrně 247 osob; 11 přednášek o základech vychovatelství (prof. Jiří V. Klíma), posluchačů 2324, průměrně 211 osob; 12 přednášek o vzniku světa a života na zemi, se světelnými obrazy (6 přednášek univ. prof. dra Fil. Počty a 6 přednášek univ. prof. dra Boh. Němce), posluchačů 3338, průměrně 278 osob; 12 přednášek úvod do filosofie a ethiky (přednášel prof. dr. Ant. Uhlíř), posluchačů celkem 3045, průměrná návštěva 253 posluchačů; dále 12 přednášek o Římu, se světelnými obrazy (JUDr. Jos. Karas), 3219 posluchačů, průměr 268; 6 přednášek o Pompejích, se světelnými obrazy (univ. prof. dr. H. Vysoký), 1525 posluchačů, průměrně 254; 6 přednášek z dějin řecké plastiky, se svět obrazy (univ. asist. dr. Jindř. Čadík), 804 posluchačů, 134 průměrně. V posluchačstvu těchto populárně vědeckých kursů zastoupeny jsou všecky vrstvy obecenstva; jejich pilná účast svědčí, že je záhodno u nás organisovat vyšší lidové školství a že je třeba pro ně soustavného a vážného programu. Uváží-li se, že tolik posluchačstva shromažďuje se na pravidelných populárně vědeckých přednáškách za doby válečné, smíme snad soudit, že myšlenka lidové university je u nás na postupu; je to dnes i budoucně hlavní cesta vnitřního českého vývoje.

* **Nový Thákur.** Právě o vánočních svátcích vyšla v českém rouše Thákurova kniha Přibývající měsíc. Odhaluje nám novou stránku slavného indického básníka. Z prací, které již byly přeloženy do češtiny, český čtenář ví, že Thákur je básník kladný, t. j., že přitakává životu a všem jeho jevům — i smrti, která pro něho, jako pravého orientálce, není koncem, nýbrž pokračováním

života. Řekl-li však Thákur »život«, »láska«, příroda«, nutně řekl také »dítě«. Dítě patří k velkým darum životním. »Přibývající měsíc«, jejž v překladu Věry Stefanové vydalo nakladatelství B. Kočího, jest apotheosa dítěte. — Dítě je velkým učitelem mudrců a básníků. Neuznává hodnost, které utvořili dospělí. Velké vidí malým, malé velkým; co my nejvýše stavíme, dítěti je ničím — Květinka, oblázek, brouček je mu nad všechny poklady světa. Jemu pohádka a skutečnost dosud splývají v jedno. Není pro dítě přesného rozdílu mezi skutečností a snem. Dítě potvrzuje prakticky indickou filosofickou náladu — že žijeme ve snu, že všechny jevy mají jen hodnotu relativní, pomíjející. Této moudrosti učí dítě; ústy dítěte, a připojme hned — svého dítěte — hovoří k nám Thákur ve většině těchto čtyřiceti drobných básní. Křehké kouzlo dětského žvatlání, nejněžnější pel dětského zjevu zachycuje láskyplná ruka otce-básníka. Thákur je kouzelník — vše, čeho se dotkne, počne světélkovati paprsky druhého světla a zaleje se atmosférou nekonečna. Věci nabývají nového, hlubokého smyslu a božský původ vesmíru jimi prozařuje. Dítě je poslem oněch světů, přišlo na zemi z kraje »přibývajícího měsíce« — a pel oněch krajů není ještě setřen s jeho křehkého zjevu. Má pro nás cenu nekonečnou. Hlubokými slovy dí básník v úvodní písni: »Na chvíli jsem stanul ve své osamělé pouti a uviděl před sebou v záři hvězd rozprostřenou ztemnělou zemi, vinoucí do náručí nesčíslné domovy s kolébkami a lužky, mateřskými srdci a večerními lampami a s mladými životy, šťastnými štěstím, jež neví ničeho o velké ceně, kterou má pro svět.« — Co činí nejhlubší štěstí matek, ale co matky jen cítí a žijí, čeho neříkají, to vyslovují tyto útlé poesie. Pohledem nesmírné něhy a lásky, kterým Thákur zří pravou hlubokou podstatu zjevů, obohacuje se i náš pohled na dítě, a toto obohacení je velkým darem, jejž kniha přináší.

• **K našim dnešním obrázkům** není třeba mnoha slov; platí o nich celkem totéž, co jsme pověděli minule o zimní krajině Brueghelově. Vybrali jsme tentokrát všecky ze starého umění holandského — na přesrok přineseme zas jednotný výborek odjinud. Oba malíři dnešních obrázků, Aert van der Neer a Jacob van Ruysdael (neplést si jej s jiným, snad největším krajinářem staroholandským Salomonem van Ruysdaelℓ) jsou z téže doby. První žil v letech 1603 až 1677, miloval a maloval se zálibou oblaky, jak svědčí i naše ukázka; obraz jeho visí v galerii brunšvické. Ruysdael, svými krajinářskými náladami značně bližší dnešnímu cítění, žil od 1628 do 1682; malba jeho spatřuje se v zemské sbírce (ryksmuseum) amsterodamské.

• **Fotografická výstava** (ve prospěch Jedličkova ústavu a školy pro vojíny-invalidy) uspořádaná klubem fotografů-amatérů na Král. Vinohradech, Nerudova 54, v prostorných nově zařízených místnostech klubovních. Ve třech velmi vkusně upravených pokojích umístěno jest 150 prací členů klubu. Gumotisky a olejotisky, dokonale provedené převládají a můžeme říci, že tolik prací tak vysoké hodnoty neviděli jsme dosud na výstavách fotografických. Výstava otevřena je denně od 9. hod. dopolední do 7. hod. večerní a vyjímá se velmi pěkně i při elektrickém osvětlení.

LISTÁRNA REDAKČNÍ. Vinohrady 1915. Vybral jsem si V sadech na promenádě. Prosím, šuhajka se neříká, třeba se říká šohaj nebo šuhaj. — **R. Kepka.** Není to tak slabé, aby nemohlo být uveřejněno, ale Situace se do nynější situace nehodí. — **K.** Pošlete více! »Jedno srdce živé« dobře začíná, končí však banálně. — **Jarlid.** Vůbec nelze uveřejnit, ani se svolením pí M. — **Ferd. Bouda.** Obtíž v tom, že nemám tušení, od koho ty verše pocházejí, a ten, kdo je citoval, je delší čas nemocen, takže s ním nemohu mluviti. Jistě však nemáte myslit při verších na »theorii o živlech«. Básnický obraz není poučka z fysiky. — **O. V., Beroun.** Četl jsem nerad, píšete o problému, jehož jste neprožil. Kdyby se čestní muži měli vraždit pro takovou »čest« a takové »staré zpomínky«, jak Vy si je představujete, už by nebylo mužů na světě. Může jít o trýzeň a utrpení, ale to by se musilo jinak vypracovat nežli v 11 řádcích. — Médny — nemožno uveřejnit. — **L. Neklida.** Spálit! — **Otto L.** Snad nemyslíte vážně, že je to poesie?

Nákladem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze, společnosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny Práva Lidu (J. Skalák a spol.), Praha II., Hybernská 7.

ROČNÍK I. V PRAZE 7. LEDNA 1916. ČÍSLO 15.

NOVINA

TÝDENNÍK LITERÁRNÍ A KULTURNÍ

Redaktor a vydavatel dr. JAN HERBEN. Vychází v pátek dopoledne. Předplácí se K 12·— ročně, K 3·— čtvrtletně, jednotlivá čísla po 24 haléřích, poštou 26 haléřů. Místnosti redakce i administrace v Praze II., Václavské n. 13 (u zlaté husy). Redakční návštěvy od 5—6 odp. v místnostech redakčních. Telefon 1240.

OT. NEJEDLÝ:

MALÍŘOVY DOJMY A VZPOMÍNKY.

XXII. ŠTĚDRÝ VEČER.

Mahatméa, aj bóvan, kohé janavá? (Pane, dobrý den, kam jdete?), — volal na nás soused domorodec. Aj bóvan, mahatméa, api málugende janavá (dobrý den, pane, jdeme koupit rybu), odpověděli jsme. Ovšem, nikdo netušil, že jdeme nakupovat za poslední peníz a že dnešním štědrým dnem nadešla pro nás chvíle nejkrajnější.

Ale ani rybu jsme nekoupili. Neboť užitečnější bylo pořídit si dva kousky mušelínu, prostého oděvu domorodého, protože nám nastal čas, kdy musili jsme opustit rybářskou vesnici Bentotu a hledat nový domov, tentokráte již v džunglích. Všechno naše úsilí, uchytit se v této vesnici, bylo marné. Pryč od lidí! Pryč od civilisace i polocivilisace! bylo jediné možné heslo. Žádné nebezpečí není větší než zůstat v prostředí, které by nás zotročilo, kde bychom ztratili svobodu. Proč, naznačil jsem již v kapitolách předešlých. Takové bylo naše rozhodnutí.

Bylo to právě o štědrý den r. 1909, když jsem seděl k večeru na černých skalách u moře. Moje myšlenky a vzpomínky bloudily po klidné linii obzoru a za ním. Tam na obloze pozoroval jsem nepatrnou šmouhu dýmu, vycházejícího z komínu parníku. Tak nesmírně jsem zatoužil být na jeho palubě a dát se dovézt zpět do své vlasti. Vždyť dnes jest u nás štědrý den, který naplňuje duši všech dětí nevýslovným štěstím a radostí. I já jsem k nim náležel a srdce mi tlouklo při tomto pomyšlení. Ale vzpomínky bolely, neboť neměl jsem domova, ani radosti, nebylo ani trochu světla v duši. Připadal jsem si na té skále jako ve vyhnanství, zcela sám a opuštěn. Bez matky, bez sestry, bez přátel. Ni slova útěchy, ni jiskra radosti a srdce — srdce strašně bolelo. A zas jsem zrakem utkvěl v nekonečné dáli — a zas to tolik bolelo. Šmouha parníkového dýmu zmizela z obzoru. Byl večer, šero rozestřelo se po celé hladině a moře z hluboka vydechovalo. — Co teď, co zítra, pozítří — — —? Nával starostí neznal mezí. Byl jsem těmi úvahami zcela vyčerpán a uštván k vysílení. Do džunglí, to bylo jediné světlo, za kterým nyní půjdeme, ale o které se můžem k smrti popálit.

Schvácen kráčel jsem zvolna tmavými houštinami k našemu domku. Také Hněvkovský v zamyšlení vracel se z pobřeží. Zastavili jsme se na cestě v jednom krámečku a vypili po dvou sklenkách ereku (domorodá whisky). Účinek toho alkoholu působil blahodárně na naše vysílená těla. Po té přišli jsme do nuzného svého obydlí, kde všechny zásoby potravin byly vyčerpány a všechno zelo prázdnotou. Dlouho do noci seděli jsme za stolem a psali dopisy do vlasti, neboť tak alespoň bylo možno hovořit se svými z nejmilejších.

Byl to nejsmutnější štědrý večer mého života. Ze všech koutů našeho bytu čišela příšerná bída. Pusto a smutno k nepopsání. I petrolej v lampičce zvolna dohoříval, až kňouravým a chraplavým hlasem světélko — prsklo — a zhaslo. Z rozžhaveného knotu motal se kouř, který naplnil místnost zápachem.

S myšlenkou, že časně z rána opustíme dům, abychom si vyhlédli místo v džunglích, uléhali jsme ke spánku.

Hněvkovský pevně věřil, že teprve v džunglích najdeme klidný a spokojený život — zcela takový, o jakém jsme kdysi snili. Já šel do džunglí s velkou nedůvěrou, věda, že nemáme dosud žádných potřebných zkušeností. Ale odhodlal jsem se

k tomu kroku, vždyť jiného nic nezbývalo. Časně ráno, když východem slunce zmlkli noční pěvci, byli jsme už připraveni k odchodu. Avšak nebyl to odchod definitivní, nýbrž pouze výzvědná cesta, zda bychom vyhlédli příhodné místo ku přesídlení. Před samým odchodem z domku upekli jsme si uloveného pelikána.

Ozbrojeni loveckou puškou, revolverem, sekerou a opásáni po způsobu domorodců mušelínem, opustili jsme malý domek. Cesta vedla nás okolo známých rybníků, na kterých poletovalo velké množství ptáků. Záhy však zmizeli v lesních houštinách. Cílem naší vycházky byly hory *Himidú Kandy*, nalézající se ve středu Ceylonu.

Příroda naplněna byla nesmírným tichem, tím zvláštním tichem, které probouzí v člověku strach. Je smutné a přece tak krásné. Ve vzduchu a po květinách bzučely včely a poletovali motýli. Tu a tam pípl ojedinělý hlas nějakého ptáka, v listech a v tráve zašustil had nebo ještěrka. Obzvláště zhusta vyskytuje se na větvích keřů jeden druh popelavé ještěrky, zcela podobné chameleonu, se zubatým hřebínkem na hlavě a po celém hřbetě, zdélí asi dvou decimetrů. Je to velice komické zvíře. Jakmile spatří člověka, usedne a ani sebou nehne. Pouze velké oči obrací každé na zcela jinou stranu. Jinak ve vzduchu poletovalo množství různého hmyzu, který zcela po způsobu včel ssaje sladké šťávy z různobarvých květů. Kobylky a cvrčci jako vždy vedli hlavní melodii.

S počátku neznámá cesta dělala nám potíže, neboť naše bosé nohy ve vysokých travinách neměly dost bezpečnosti před štípnutím hadů. Zvláště nepříjemné byly černé pijavice, zvané Kúdeli, které, aniž co cítíš, přissají se na různých místech těla, zvláště na nohou, tak že těžko je bylo odtrhnout. Když jsme je odtrhovali, natáhly se jako guma a raději se daly přetrhnout, než by popustily. Když pijavice odstraněna, tekla z rány proudem krev. Kúdel bylo velké množství, zvláště ve vlhkém místě, a bylo nemožno vyhnouti se jejich přissávání. Svrchovaně nepříjemná věc. Domorodci nedělají si z toho zhola nic — čtyř, pěti pijavic si domorodý chodec valně nevšímá.

Asi po půldenní cestě ocitli jsme se na břehu řeky, zvané *Bentota ganga*. Její voda byla černá a zdánlivě mrtvá. Mohutné a husté rostlinstvo klenulo se nade vším, obloha jen místy prozařovala. Z mrtvé černé řeky trčely nestvůrné pařezy, nebo na jejím povrchu mezi rákosím ležely shnilé klády. Bylo zřejmo, že tyto vody jsou sídlem krokodilů. Nejeden shnilý pařez podobal se takovému netvoru a vskutku nesnadno bývá rozeznat od nich povrch krokodila. Celé dvě hodiny drali jsme se houštinami větví, bodláků, přes kořeny a vysokou, suchou travou. Jakousi úzkostí byli jsme proniknuti a znaveni od stálého napiatého pozorování. Konečně, ocitnuvše se na menším návrší, měli jsme jasný rozhled, jenž působil na duši jako osvěžující lázeň. Celé moře modrých hor a věčně zelených džunglí rozprostíralo se před námi. Několik kokosových palem, které trčely nad ostatní vegetaci, bylo neomylným znamením, že jsme na blízku nějaké vesničky. Toto vědomí budilo v nás příjemný pocit bezpečnosti; sestoupili jsme ihned s kopce, abychom požádali domorodce o několik banánů.

Nepatrná vesnička skládala se asi z pěti domků hliněných a palmovými listy krytých. Lidé se okolo nás ihned sběhli a velice udiveni sledovali nezvyklou návštěvu. Soudil bych, že nikdy ještě Evropana neviděli.

Když jsme se pokoušeli na někoho promluvit, nejprve se dal na útěk a teprve z větší vzdálenosti odpovídal. Ale když jeden starší muž odhodlal se z blízka s námi hovořiti, tu i ostatní odvážili se zvolna k nám přiblížiti.

Takto obstoupeni zajímavými tvářemi lesních obyvatelů s dlouhými rozpuštěnými vlasy, usedli jsme na malé přízemní terase jednoho domečku. Podali nám banány a čaj. Některý dodal si i odvahy a pohladil nás po obnaženém těle. Záhy všichni zdomácněli a hovořili jeden přes druhého. Ale často zaslechl jsem slovo »Kási« (peníze), z čehož bylo patrno, že peníze světem vládnou. Ovšem, nikdo si netroufal o peníze nám říci; stačilo náhle vybafnout a všichni by se leknutím rozeběhli. A z čeho žijí ti lidé? Mají rýži ze svého políčka, mají mléko od buflů, mají banány a kokosové ořechy se svých stromů. zeleninu ze svých záhonů, loví ryby a na trhu vyměňují za jiné zboží nebo za peníze kupují plody a jiné potraviny. Jest to tedy jakési malé hospodářstvíčko, které je nutné k obživě. Jeden nebo dva mohamedánští obchodníci bývají všude, kde jsou lidé v sebe menším počtu. Ti prodají koření, cukr, čaj, sušené ryby a j. za groš velmi nepatrný, ale přec jen za peníze. To jest to nejhorší pomyšlení, neboť i k naší obživě bylo by třeba, abychom v džunglích podobné hospodářství měli, plody a jiné živiny prodávali nebo za jiné vyměňovali. Ale jak si jej opatříme? Či máme být odkázáni pouze na zabíjení zvě-

ře a beze vší přípravy maso pojídat? To jest vyloučeno a přípravy nutno buď kupovat nebo je pěstovat. A přec nezbývalo, než živit se lovem do té doby, než plodiny v našem hospodářství vyrostou. Úloha to svrchovaně obtížná, a kdož ví, zdali uskutečnitelná. Chápete, v jaké duševní stísněnosti jsme byli.

Nastávala jen dvojí možnost — vyhodit tady poslední záchrannou kotvu a zkusit nový život mezi těmito lidmi, anebo jít dál a počítat už jen s náhodou. Poněvadž pokus připadal nám nejistý, zbyla jen víra v náhodu, ačkoli jsme si nemohli vymyslit, jaká by to náhoda mohla být.

S vírou v náhodu, s jediným naším jměním, vydali jsme se na další cestu do neznámé budoucnosti, staň se co staň.

Jeden z domorodců ukázal nám směr k horám Himidú Kandy a dovedl nás k černé řece, kde vstoupili jsme do vydlabané klády, abychom přepluli na druhý břeh Bentota gangy. Při převozu domorodec nám naznačoval, že je v řece velmi mnoho krokodilů, a rukou i děsivým posuňkem obličeje zobrazoval jejich ohromné ozubené tlamy. V těchto místech řeka byla široká, povrch mrtvé černé vody zarostlý rákosím a škraloupy vodních rostlin. Shnilé, vlhkým mechem omšelé klády a pařezy jako obludy plovaly nebo trčely z vody.

Na druhém břehu ubírali jsme se naznačeným směrem přes močálovitou krajinu, kde jsme se místy bořili až po kolena do teplého bahna. Tráva byla svěží, zelená jako na jaře. Vzduch teplý, vlhký a dusný, od severu valila se monsúnová mračna. V poslední době býval na Ceylonu prudký monsunový lijavec, spojený s bouřkou, vždy večer každodenním zjevem. Na těžkých, temných mracích rýsovala se jasně svěže zelená, vykoupaná, smaragdová vegetace, ozářená večerním, zapadajícím sluncem. Z dálky bylo slyšet hluboké hřmění a vidět dlouhé klikaté, modrofialové blesky. Cesta přes močály byla zdlouhavá, namáhavá a bez konce. Bouře blížila se s velkou rychlostí a záhy spustil se ohromný tropický lijavec. Ale nám to valně nepřekáželo, neboť kůže lidská nepromokne. Vichřice přehnala se v krátké době. Červené slunce chýlilo se k západu a rudým světlem zaplavilo celou atmosféru. Země vydechovala po dešti zvláštní zemitou vůni. Proti nám brodilo se v močále několik tmavých postav, pronásledujících krokodila, který zmizel v menší tůni a žádaly nás o pomoc. Naznačovaly, že třeba mířit do oka, jinak střela není smrtelná. Ale krokodil se už neukázal. Tma rychle pokračovala a my nevěděli dosud, kde budeme nocovat. Podél řeky vedla odtud vyšlapaná cestička, po které jsme se s jistotou ubírali. Několik kokosových palem bylo neomylným znamením, že zas jest domek na blízku. Vskutku. Čtyři členové rodiny, starý muž, žena s visutými prsy, jinoch a děvče, připravovali se k večeři. Lesní samoty, v kterých tito lidé žili, vtiskly jejich tváři divný přírodní výraz. Byli prostí, dobří a pohostinní. Zdráhavě vybídli nás k večeři, obávajíce se, že jejich rýže, nedostatečně od šupin tříděná, nebude nám chutnat. V chatrči nebylo světla, pouze zář z ohně, na kterém žena vařila, osvětlovala chabě tváře všech přítomných. Dorozumívání bylo ovšem obtížné. Ostatně, sami také mezi sebou skoro nemluvili, vše bylo tak nějak samozřejmé. Aniž jsme se o noclehu zmiňovali, sami připravili pro nás rohožky a prostřeli je na hliněné zemi. Leželi jsme u otevřených dveří v chatrči, která stála na samém břehu řeky Bentoty. Nežli jsem usnul, dlouho znepokojovala mne myšlenka, že by nás snadno mohl krokodil chytit v noci za nohy a stáhnout do řeky. Avšak celodenní únava přemohla jakékoliv myšlení, a přespali jsme noc bez pohromy.

Ale co jiného mohl přinést nový den než ničivé starosti? Vždyť stále žili jsme jen z náhody a nebylo lze nalézt nitky, která by vedla k nějakému východu. Není možno, abychom věčně chodili po lesích a dávali se hostit obyvateli těchto osamělých krajů. Kdy tedy již začnem něco positivního, co, jak, kde? Jdeme za cílem a cíle nemáme, máme plán a plán se stává den za dnem nemožnějším. A přece jsme lidé, kteří dovedou pracovat a kteří jsou ku každému kroku odhodláni. Tak resignovaně jdeme zase dále. Přes vody a přes hory, lesy a močály dereme se houštinami, vzdorujeme všemu, co by nás chtělo přemoci. A všechno marné. Jdeme, protože máme nohy, doufáme, protože nechceme ztratit důvěru. Musíme jít, musíme doufat, jiného nic nezbývá. Zvláště Hněvkovský byl ve své vůli fanatik. On věřil, když já ztratil důvěru, on doufal, když já viděl nemožnost. V tom smyslu jsme cestou vyměňovali své názory, až po poledni ocitli jsme se v krajině, která na sebe vzala jinou tvářnost. Na jednom návrší stál pěkný velký dům (bungallov) uprostřed rozsáhlých čajových plantáží.

V úvozové cestě potkali jsme jakéhosi Singhalce, dle zevnějšku měšťáka. Mluvil anglicky a dal se s námi do řeči. Jako každému Singhalcovi, i jemu bylo ctí, může-li se honosit známostí s Evropany. Vrátil se

a vedl nas směrem k bangalu, který mu patřil. V domě byla větši společnost Singhalcu, kteří za velkým stolem debužírovali. Toť se ví, že jsme se ihned stali předmětem zvědavosti. Jeden přes druhého kladli nám otázky, tak že jsme byli v křížovém ohni slov. Laskavost a poklony neznaly mezí, byl to učiněný závod o naši přízeň. Není třeba podotýkat, že ze všeho nejmilejší bylo nám jídlo. Blahobytem byl dum přeplněn. Singhalská příchylnost k Evropanum nebyla pro nás nic nového, znali jsme ji tak dobře jako jejich vratkost, kdyby zvěděli pravý náš stav. Ale jelikož ho neznali, nepřekáželo jim také, že máme suknice z nejobyčejnější látky a že jsme od nohou až k hlavě zabláceni. Naopak, bylo to zajímavé. Evropané, zámožní, nazí, v suknicích a zablácení. Laskavost a uctivost těchto Singhalců byla tak neobmezená, že jsem opravdu uvažoval o tom, nemáme-li se jim svěřit a vylíčit pravý stav věci.

Potom zasedli všichni ke stolu a vyzývali nás, abychom se zúčastnili hry v karty. Vymluvili jsme se, že nemáme s sebou peněz, že jsme jen tak podnikli výlet, netušíce, kam až dojdeme. Celé thema zábavy potom spočívalo v tom, že tahali z nás rozumy, jak jsme bohatí, kde máme peníze, kolik nás to všechno stojí. Věděli jsme ihned, kolik uhodilo, a naznačili jsme, že je cestování nákladné a že na šeky vyzvedneme vždy potřebný obnos z banky v Kolombu. Člověk s gustem lhal, když jim to dělalo dobře a nám také. Potom začali jen mezi sebou hrát v karty o veliké peníze. Jeden z nich prováděl nás zatím po plantáži. Vykládal nám, jak výnosné jest pěstovat čaj a že ceylonský čaj je nejlepší na světě. Největší cenu však přikládal svému »rábr estétu«, t. j. zahradě, asi se dvěma sty nevzhlednými stromy, zvanými gumovníky. Každý strom byl nízko při zemi navrtán a do štěrbiny měl zasazený plechový žlábek, po kterém do kamenné nádoby stékala míza, bílá jako mléko, hustá jako syrub.

Plantážník, vysvětliv nám toto jednoduché zařízení, obrazně pravil, že ze stromu vytéká zlato.

»Což tedy, abychom si nechali také několik hrnečků nakapat?« povídám já. Singhalec, který měl na svém bílém kabátě zlaté paundy místo knoflíků, spokojeně a sebevědomě se usmíval.

Konečně jsme od něho také zvěděli, že celá společnost dnešní noci jede lodí po proudu řeky Bentoty až do jejího ústí, nedaleko stejnojmenné vesnice. Vyzval nás, abychom jeli se společností. Budiž. Vrátíme se tedy zase tam, odkud jsme vyšli, aniž se něco na naší zoufalé situaci pozměnilo. Po západu slunce konaly se přípravy v dlouhé lodi, kryté klenutím palmových listu. Ráno o deváté hodině měli jsme být na místě. Společnost byla veselá, o pohodlí, jídlo a pití bylo dostatečně postaráno, což nás vyhladovělé nejvíc vábilo. Noc byla krásná, měsíc jasně svítil. Podivný zpěv veslařů rozléhal se v tiché noci. Zatím co domorodci bezstarostně se veselili, my v tichosti uvažovali, co zítra počnem. Ale když mi byla podána sklenka whisky a vytýkáno, že nejsme dost veselí, zazpíval jsem jim jednu naši a přiléhavou: »O zítřejší den se nestarejme, kdo nepije, ten je mezulán«. — Všem se písnička velice líbila, i obsah musil jsem jim přeložit, a ještě jinou a zase jinou zazpívat. Podávali whisky, pili jsme, zpívali jsme a přijeli jsme bezstarostně zpět do Bentoty. Měli jsme humor šibeniční.

Rozloučili jsme se s domorodci a kráčeli zmámeni probdělou nocí do opuštěného svého domku. Vše našli jsme netknuté a zelenou plísní potažené. V krajinách jižního Ceylonu je totiž podnebí tak teplé a vlhké, že přes noc usazuje se na všem plíseň. Je nutno stále pečovat o všechny předměty v domácnosti a přes den je na slunce vynášet, očisťovat a sušit. Ale nebudu se již dále zabývati tím, jak bídně trávili jsme ještě v Bentotě několik beznadějných dní, když neočekávaně přišlo vysvobození. Tak velké a nepředvídané, že přesahovalo naše očekávání. Jednoho dne, když kráčeli jsme k večeru od moře k domovu, se žaludky naplněnými živými ústřicemi — volal na nás jeden domorodec, že máme na poštovním úřadě peníze, ohromné množství peněz.

Letěli jsme na poštu, kde poštovní zřízenec, spatřiv nás, z daleka volal: »Many, many.« A skutečně. V dopise, který mi byl doručen, bylo oznámeno, že Turkovo cestovní stipendium, které jsem měl po dva roky, bylo mi prodlouženo i na třetí rok. Šest set rupií mám si na kupon vyzvednout v bance v Kolombu. Není třeba líčit, jak na nás působilo toto neočekávané vykoupení. Nedovedli jsme si ani představit, co s tak velkým obnosem uděláme. Vrátili jsme se k moři, a po hlavě skákali do rozpěněných vln. Po celé vesnici rozletěla se zpráva, že nám přišla bedna se zlatem a Singhalcové vyšších tříd nabízeli nám ihned nezištně přátelství.

Tedy přec jen náhoda způsobila neočekávaný převrat.

K. HYNEK:

EMILKA.

»Emo, nech toho vyšívání. Zkazíš si oči!« napomíná starší sestru Růženka.

»Táhni si na korso a mne nech!«

»Ty jsi ale zlá. Vždyť já to s tebou myslím dobře. To neposlechneš, až budeš stonat.«

»Jdi už a nech mne!«

Růženka povídá cosi o mrzutých podivínech a už běží ven, na korso. Teď se Ema naklonila z okna a pozoruje ji: »Sluší jí to dost, ale na neděli bude potřebovat něco nového. Kdybych tak měla čtyři ruce, abych mohla více vydělat.«

Již se hodně setmělo, Emilka stále vyšívá. Dřevěný bubínek je jí nejmilejším přítelem. Byla ještě školačkou z měšťanky, když jej začala nosit do ručních prací. Vynikla nade všecky spolužačky; její monogramy byly velmi pevné a pečlivě propracovány. Leta ubíhala. Mladší sestra Růženka chodila již do tanečních hodin, ale Emilka měla stále jen jednu lásku — vyšívání.

»Ze všeho nejmilejší je mi můj budulínek« (tak pojmenovala onen bubínek na napínání prádla).

Vyšívala od rána do večera, často při lampě i do noci. Matka ji napomínala, posílala spat, ale Emilka neposlouchala. Znaly ji paničky v celém městečku a nosily k ní výbavu svých dcerušek. Emilka vyšívala velmi laciné a krásné monogramy na košilky, peřiny, kapesníky. A proč by nevyšívala? Pro sebe výbavy nechystala. Mladinké, šťastné nevěsty nosily jí celé kupy bílého prádla, mluvily o svých nadějích, o svém ženichu, byly veselé, šťastné. A proč by skrývaly svoji radost? Hrbaté Emilce mohou všechno říci.

Leta ubíhala, rodiče zemřeli. Bratr Karel byl jen malým úředníkem, a tak Emilka vyšívala tím pilněji, aby mohla přispět na byt a ošatit sebe a sestru.

Setmělo se tak, že Emilka musila práce zanechat. Odešla do kuchyně, rozsvítila. Podlaha bílá jako křída, nádobí jen se třpytí. To je zase Růženčina práce. Všecko je tu čisté jako z cukru. Emilka ukrojila si kousek chleba a zapíjí douškem mléka. To je celá její večeře. Teď povytáhla knot petrolejové lampy, přišroubovala bubínek k desce stolu a už zase vyšívá. Bílé prádlo křupe, jak jehla rychle bodá. Emilka poslouchá tyto nárazy nesmírně ráda, jakoby to byla krásná hudba.

Někdo zaklepal na dveře.

»Dobrý večer, slečno! Zase vyšíváte, to jsem si myslila. Dovolite, já si tu u vás chvilku posedím.«

»Jsem ráda, že jste přišla, paní domácí. Alespoň se dovím něco nového.«

»Jó, nového! Kampak já přijdu? Nic nevím. Já myslila, že se od vás něco dovím.«

»Já už teprve nikam nechodím, skoro ani o světě nevím.«

»Chudáčku, pořád jen do toho vyšívání koukáte a ničeho neužijete. To váš pan bratr se má jinak k světu a Růženka také. Potkala jsem ji na korse s nějakým mladým pánem. Byli tak zapovídaní, že mne ani neviděli. A pana oficiála jsem potkala v lipách. Vedl se s takovou fešnou dámou. Vy asi budete vědět, kdo to je.«

Emilka zbledla.

»To jste se, paní domácí, asi zmýlila.«

»I nezmýlila, slečno. On se nám pan oficiál ještě ožení. Počkejte, počkejte, uvidíte, jak on se krásně ožení. Ale co vy, chudáčku, budete dělat?«

Emilce draly se slzy do očí, přemohla však lítost a řekla klidně: »Já už se nějak uživím, paní domácí. Jen aby si Karel vybral nějakou hodnou, aby byl šťasten.«

»Tak vy tu dámu opravdu neznáte? To je škoda, myslila jsem, že o tom víte. — — No, nebudu vás zdržovat od práce, sama mám také ještě co dělat.«

Emilka osaměla.

Co je v té kuchyňce najednou tak smutno? Nádobí přestalo se vesele třpytit, podlaha není bílá. Všecko je najednou tak cizí, krutě cizí.

Jehla křupe v bílém, napiatém prádle rychleji a rychleji — a náhle zůstala viset na tenké niti. Emilka položila hlavu na stůl a zaplakala.

Všichni se radují a baví. Bratr hledá elegantní nevěstu, je šťasten. Ale co ona, Emilka? Co se bude dít s ní? Vždyť ona jim bude překážet, už snad teď překáží.

»Jsem bídný, bídný mrzák. Lépe by bylo umřít,« zalkala.

Kam se to zadívaly horké oči? Hle, nad kamny visí pevná šňůra. Stačilo by jen zadrhnout smyčku a — bratr by byl volný. Jistě jen k vůli ní se posud neoženil. Emilka vstává, blíží se ke kamnům. Šňůra nad kamny visící láká: Pojď, pojď, udělej konec. Pomůžeš bratrovi i sestře.

Emilka blíží se ke kamnům. Náhle klesá na kolena a modlí se: »Pane Bože, odpusť. Chtěla jsem tomu ne k vůli sobě. Nemohu, nemohu to udělat. Budu pracovat ještě víc, snad se nějak uživím a jim překážet nebudu.«

Na chodbě ozval se dívčí smích. Jako velká voda přihnala se Růženka, bratr Karel a — sestřenka Liduška z Prahy.

»To se divíš, Emilko, viď! Ty mne snad ani poznat nemůžeš« a Liduška líbá Emilku. »Vzpomněla jsem si, že tu teď lípy kvetou a přijela jsem. Ani jsem ti nepsala, odpusť. Karla jsem potkala náhodou na náměstí a hned jsme šli do lip. Byl to krásný večer. A jaké to tady máte hezounké, čisté.«

Emilka dnes již nevyšívala. Pomáhala Růžence připravit dobrou večeři. Pomalu se uklidnila. Tedy Liduška to byla. Naše Liduška!

Seděli dlouho do noci. Při čaji se Emilka rozveselila a byla hovorná všem ku podivu.

»Musíš přijíždět častěji,« řekl Karel sestřence. »Podívej se, jak naše Emilka je dnes veselá. Jindy stále mrzouti. Mám strach, aby se nám nerozstonala.«

MARYŠA B. ŠÁRECKÁ:

CHLÉB NÁŠ VEZDEJŠÍ . . .

Přírodo, my tě zapřeli,
tvou drahou, svatou zem,
v tom přesvědčení bláhovém,
že k nebi vyrostem.

Měli jsme města, nudu jich,
požitky nocí, dní,
a tleskali jsme tomu vždy,
co bylo výstřední.

Nám v proudu tónů libíval
se drsný nesouzvuk,
nám byla rozkoš vcházeti
v čarokruh divných muk.

Čarokruh náš byl z přízraků,
jež z knih kdys vyvstaly;
a generace nezralé
je špatně chápaly.

Chtěli jsme mnoho prožívat,
však málo bylo sil —
na drobné mince nálady
se talent proměnil...

Však skutku velikého přec
náš nevytvořil věk,
ač v slovech jedenkaždý byl
nejméně nadčlověk...

Leč všecky ony touhy nás
přec neukonejší —
Ó, země, matko naše, dej,
dej chléb náš vezdejší!

Dej chléb nám černý, tvrdý, dej,
dej přirozený cit,
jímž dovolíme očím svým
se slzou zaperlit!

Dej chléb nám černý, tvrdý, dej,
a srdce dítěte,
ať upřímnost a prostota
zas pro nás vykvete!

Dej chléb nám černý, tvrdý, dej,
dej smysl žití, dej,
zas na fialky vyjdem si
na stráň a na orsej!

Dej chléb nám černý, tvrdý, dej,
a píseň skřivana, —
do přírody se rozběhnem
volati hosana!

Jen k tobě blíž, jen k tobě blíž,
toť spásy znamení —
ať vracíme se k tobě zas,
života prameni!

*

CH. DICKENS:

ČTYŘI SESTRY.

Přeložila Božena Šimková.

Čtyři slečny Willisovy přistěhovaly se do naší obce před třinácti lety. A věru žalostné je pomyšlení, že staré pořekadlo »Zub času neušetří nikoho« vztahuje se stejnou měrou i na krásnější díl člověčenstva. Rádi bychom zamlčeli skutečnost, že již před třinácti roky slečny Willisovy dávno nebyly z nejmladších, leč naše povinnost jakožto přesného obecního kronikáře káže nám zatlačit každou jinou pohnutku do pozadí, a jsme nuceni doznat, že znalci »manželských záležitostí« pokládali nejmladší slečnu Willisovu za velmi »pochybný případ«, a nad nejstarší sestrou již docela lámali hůl, byltě to již případ nadobro beznadějný. Nuže, slečny Willisovy najaly si v naší obci dům. Daly jej nově natřít, shora až dolů nově vyčalounovat, mramor uvnitř vyleštit; stará kamna odstranily a nahradily je kamny s tahovými šoupátky. Do zahrádky ve dvoře poručily zasadit čtyři stromy, a na zahrádku před domem obětovaly několik koleček písku. Přirachotily vozy s elegantním nábytkem, a okna byla opatřena žaluziemi s pérovým mechanismem. Tesaři, kteří prováděli rozmanité ty přípravy, změny a opravy, důvěrně sdělili služkám, zaměstnaným v této ulici, jak velkopansky se slečny zařizují; a služky to ovšem pověděly svým »paničkám«, a paničky zas svým přítelkyním, a po obci trousila se nelhavá pověst, že číslo 25 na Gordonově náměstí pronajaly čtyři svobodné dámy ukrutně bohaté.

Konečně se slečny Willisovy přistěhovaly; a potom začaly návštěvy. Dům jejich byl dokonalý vzor úhlednosti — takové byly i čtyři slečny Willisovy. Vše bylo u nich obřadné, ztrnulé, chladné — takové byly i čtyři slečny Willisovy. Nikdy nikdo neviděl, že by kdy některá židle z »garnitury« nestála na svém místě, nikdy nikdo neviděl, že by kdy jediná sestra z celé čtveřice nebyla bývala na místě svém. Každá sedla vždy přesně tam, kde obyčejně sedávala, a každá dělala vždy v jednu a tutéž hodinu jednu a tutéž práci. Nejstarší slečna Willisová zpravidla pletla, druhá kreslila, a nejmladší dvě hrály čtyřručně na klavír. Skoro jakoby ani žádná nežila samostatným životem, a jakoby se byly rozhodly ztráviti zbytek svých dní pospolu. Byly to tři dlouhé gracie, s dodatkem jiné dlouhé gracie — tři sudičky ještě s jednou sestrou — siamská dvojčata násobená dvěma. Nejstarší slečna Willisová měla zkažený žaludek — všechny čtyři slečny Willisovy měly zkažený žaludek. Nejstarší slečna Willisová se stala mrzutou a nábožnou — všechny čtyři slečny Willisovy byly okamžitě mrzuté a nábožné. Cokoliv dělala nejstarší, dělaly ostatní, a cokoliv dělal někdo jiný, s tím nikdy žádná nesouhlasila. A tak živořily — žijíce vespolek v polárním souladu a občas — když tu a tam na návštěvy přicházely anebo je »zcela po domácku« samy přijímaly — ochlazujíce své sousedy. A tímto způsobem uprchly tři roky, když udál se tu neočekávaný, prazvláštní div. Slečny Willisovy jevily příznaky leta; ledy se pozvolna prolomily a nastalo úplné tání. Bylo to možné? Jedna ze čtyř slečen Willisových se bude vdávat!

Odkud se tak z čista jasna vzal ženich, jaké city ho k činu tomu poháněly anebo jakými rozumovými důvody slečny Willisovy samy sebe přesvědčily, že je možné, aby jeden muž vzal si jednu z nich a nikoliv všechny, jsou otázky příliš tajemné a hluboké, abychom je mohli rozluštit. Jisto však je, že návštěvy pana Robinsona (státního úředníka se slušnými příjmy a malým soukromým jměním) byly přijímány — že se řečený pan Robinson o čtyři slečny Willisovy jak se sluší a patří ucházel — že sousedé byli přímo zuřiví dychtivostí zvědět, která ze slečen Willisových je vyvolenou krasa-

vici, a že potíže, které zakusily řešíce tuto záhadu, nikterak se nezmenšily prohlášením nejstarší slečny Willisové: »M y si vezmeme pana Robinsona.«

Bylo to vskutku velmi podivné. Slečny Willisovy byly tak úplně ztotožňovány jedna s druhou, že celá ulice hořela nesnesitelnou zvědavostí. O věci té rokováno u každého karetního stolku a při každém čajovém odpoledni. Starý pán od vedle neváhal vyjádřit své rozhodné mínění, že pan Robinson je asi orientálního původu, a hodlá oženit se s celou rodinou; a obyvatelé náměstí vesměs vrtěli hlavami a prohlašovali celou věc za svrchovaně tajemnou. Doufali, že vše dobře dopadne, ač to beze vší pochyby prapodivně vypadalo; než bylo by nelaskavé (dokládali) pronášeti úsudek, dokud by k tomu člověk neměl podstatných důvodů; a ostatně slečny Willisovy byly již dosti staré, aby dovedly posoudit, co je správné a co nikoliv, a každý, rozumí se, sám musí nejlépe vědět, co dělat, a tak dále a tak dále.

Konečně jednoho krásného rána ve tři čtvrti na osm dva elegantní kočáry přihrčely k domu slečen Willisových, kam před deseti minutami přijel v drožce pan Robinson, oděn jen v světle modrý kabát a pruhované těsně přiléhavé pantalony, bílou kravatu, plesové střevíce, kožené rukavice, a celé jeho chování dle výpovědi služčiny z čísla 23, jež právě v tu chvíli metla domovní schůdky, prozrazovalo silné rozechvění. A z téhož pramene se dále vědělo, že kuchařka, jež otvírala dveře, měla na hlavě velikou bílou věž neobvyklých rozměrů, mnohem parádnější než čepečky »dle předpisů«, na které slečny Willisovy omezovaly všeobecně poněkud nápadný vkus služebných děvčat.

Novina letěla bleskurychle dům od domu. Bylo samozřejmo, že památný den konečně nadešel. Celá ulice postavila se do oken za záclony ve svých prvních a druhých patrech, a v napiaté zvědavosti čekala výsledek.

Pojednou dveře domu slečen Willisových se otevřely; zároveň otevřela se i dvířka prvního kočáru. Dva páni a dvě dámy, přátelé rodiny, nepochybně; dvířka zapadla, a první kočár odhrčel pryč, a druhý nastoupil na jeho místo.

Domovní dveře znova se rozlétly; vzrušení ulice vzrostlo. Pan Robinson s nejstarší slečnou Willisovou. »Vždyť jsem si to myslila,« prohodila dáma z čísla 19, »vždycky jsem říkala, že je to nejstarší slečna Willisová!« — »Ne, tohle by mně do smrti nebylo napadlo!« zavolala malá dáma z čísla 18 na mladou dámu z čísla 17. »Opravdu, drahoušku?« odpověděla mladá dáma z čísla 17 mladší dámě z čísla 18. »Tohle je příliš směšné!« poznamenala panna neurčitého věku z čísla 16, vmísivši se do hovoru. Než kdo popíše úžas Gordonova náměstí, když pan Robinson pomohl všem čtyřem slečnám Willisovým, jedné po druhé, do vozu, a potom se vtisknul do ostrého úhlu kočáru, který neprodleně dal se rychlým klusem za prvním kočárem, kterýžto první kočár uháněl směrem k farnímu kostelu? Kdo vylíčí rozpaky duchovního, když v š e c h n y čtyři slečny Willisovy poklekly k oltáři a zřetelným hlasem odpovídaly na otázky související se svatebním obřadem, a kdo vylíčí zmatek, který zavládl, když ke konci obřadu všechny slečny Willisovy daly se do křečovitého pláče, až posvátná budova rozléhala se společným jejich kvílením?

A poněvadž po památném tom dni naše čtyři sestry spolu s panem Robinsonem nadále obývaly týž dům, a poněvadž vdaná sestra, ať to byla kterákoliv, nikdy se neobjevila na veřejnosti bez ostatních tří, není zcela jisto, zda by sousedé byli kdy objevili skutečnou paní Robinsonovou, nebýt svrchovaně radostné události, která se tu a tam přihází i v nejlepších rodinách.

Uplynula tři čtvrtletí, a ulice, které vzcházelo od jisté doby nové světlo, povídala si o zmíněné události s jakousi nepokrytou troufalostí, a tuze jí stále zajímalo, jak se paní Robinsonové — a byla to nejmladší slečna Willisová — daří; a kol deváté nebo desáté hodiny dopolední bylo vidět služky pospíchat k domu slečen Willisových se vzkazem, »že se milostpaní dává poroučet a prosí, jak se má dnes paní Robinsonová?« A odpověď pokaždé zněla: »Paní Robinsonová se uctivě poroučí, a je ve velmi dobré náladě a necítí se o nic hůře.« — Piano již se neozývalo, pletací dráty odpočívaly, kreslení leželo ladem, a hotovení šatečků a čepečků nejmenší myslitelné velikosti stalo se nyní, jak se zdálo, nejoblíbenější zábavou celé rodiny. Salon nevypadal už tak tuze pořadně jako jindy vypadával, a kdybyste byli zavítali k Willisovům dopoledne, byli byste zahlédli ležet na stole, starými novinami nedbale přikryté, dvě nebo tři ukrutně drobounké čepičky, o něco málo větší než pro loutku prostřední velikosti, anebo jakousi bílou dlouhou řízu, ne příliš velikou v obvodu, za to však nepoměrně dlouhou s malým nasbíraným límečkem na hořejším konci a s »karnýrkem« na konci dolejším; a když jsme jednou přišli na návštěvu, spatřili jsme bílý povijan modře po obou stranách lemovaný, a nedovedli jsme si vysvětlit, k čemu asi může sloužit. Potom se nám zdálo, že na pana Dawsona, doktora chirurgie atd., jenž na rohu ulice měl vystrčenu velikou lampu, jejíž každá tabulka hrála jinou barvou, bylo nyní v noci častěji klepáno než jindy; a jednou dokonce jsme — ke svému nemalému uleknutí — zaslechli, kterak o půl třetí z rána drožka se zastavila před domem paní Robinsonové, z níž se vynořila tlustá obstarožná paní v plášti a nočním čepci, uzlík v jedné a pár přezůvek v druhé ruce; vypadala, jakoby ji byli náhle vyburcovali z postele za zvláštním nějakým účelem.

A když jsme se ráno probudili, všimli jsme si že klepátko u Robinsonů bylo zabaleno do staré bílé rukavice. A ve své nevinnosti (byliť jsme tenkráte ve staromládeneckém stavu) jsme si lámali hlavu co tohle všecko u všech všudy znamená, až konečně jsme slyšeli nejstarší slečnu Willisovu (in propria persona) odpovídat na čísi dotaz: »Vyřiďte mé poručení, a že paní Robinsonové se vede, jak jen lze v podobném případě očekávat, a holčička že se má znamenitě k světu.«

A tehdy teprve naše zvědavost — a zároveň i ostatních obyvatelů ulice — byla nadobro ukojena; jen jsme se divili, že nám tohle už dříve nenapadlo.

*

JAROSLAV KUNA:

V SADECH NA PROMENÁDĚ.

Nerad mám ty zimní doby,
teskně je mi, —
smutně chodím, nevšímavě
alejemi.

Po stromech a po keřích se
nepodívám —
a kde v létě bavil jsem se,
tam teď zívám . . .

Nikdo téměř nechodí tu —
větry dují —
pensisté jen po pěšinkách
promenují . . .

Opadány stojí stromy —
listí dole,
a ty hlavy starých pánů
též jsou holé . . .

✱

VÁCLAV BRTNÍK:

PŘI ZÁPADU.

Má duše žádostivě rozlétla se v kraj
a hledá cestu svou i její krásnou báj.

Zde někde bylo to — zde jsou ty akáty:
Kde bílé květy jsou? Oh, běda, rozváty!
Na zaprášené cestě první žlutý list —
což odlétli už všichni ptáci od svých hnizd?
A v potůčku, jenž hrdě slunci vracel lesk,
dnes není zkazky míru — v něm se zračí stesk:
Kraj ve zlatě kdys hořel — teď je stopen v stín
a mezi kmeny pnou se vlákna pavučin,
jež v rozpálenou tvář se lstivě chytaly,
by unavené oči více plakaly,
když přelámaná k zemi chví se stébla trav . . .

Než nadát jsme se mohli, klesl šera háv
a pro útěchu zbyla krev jen červánků . . .

Již měsíc záludně zem budí ze spánku
a s ironií patří dolů na vodu . . .

Je brzy z večera. — A dlouho k Východu!

✱

J. S. TURGENĚV.

LOUČENÍ.

(Z nevydaných povídek.)

Bylo to dávno, za těch dob, nyní už minulých, kdy ruským šlechtickým právem bylo jezditi navzájem na návštěvu a býti hostem dlouho, týden, dva, s kočími, dětmi i se služebnictvem.

Jednou se mi přihodilo strávit několik dnů právě v takovém starém, pohostinném domě. V něm se shromáždila a trávila čas všecka místní společnost. Bylo tam mnoho mládeže, mladých a krásných žen i dívek. Všichni se oddávali s mladistvým nadšením bezstarostnému veseli. Zábavy byly prosté a nevymyšlené: procházky v hájích, projížďky na loďce a za večerů domácí hry.

Prostřed ženských mladých osob bezděčným způsobem jsem upoutal pozornost na jednu osobu: byla to dívka také z přijedších hostí, přítelkyně mladé hostitelky. Nebyla ani půvabnější ani krásnější než ostatní, a možná, že bych si jí vůbec nebyl povšiml, kdyby nebylo jejího pohledu - zádumčivého a smutného pohledu, kterým často pozorně a upřeně na mně utkvívala.

Cítil jsem se neustále pod vlivem tohoto pohledu a nevěděl jsem, co činiti, abych se od něho osvobodil.

Pokoušel jsem se zapřísti s ní rozhovor. Odpovídala po každé zvučným, zřejmě nepřirozeným smíchem a to, co říkala, nebylo ani významné ani zajímavé.

Konečně nastala doba odjezdu. Odjížděl jsem s přítelem, hostitelovým synem. Oba jsme už vyšli na balkon, i společnost se tam shromáždila doprovázejíc nás. Všecko bylo připraveno. Vyměnivše poslední stisky rukou, sestupovali jsme už po schodech, když z nenadání něčí hlas shora na mne zavolal.

Obrátil jsem se. Opřena složenýma rukama o zábradlí balkonu, na vzdálenost ne více než lokte nad mou hlavou, stála ona — černooká dívka, jež se ráda smála. V první chvíli jsem jí sotva poznal — tak se její tvář změnila. Byla pokryta smrtelnou bledostí, rozšířené oči třpytily se zvláštním svitem, ale něžné, chvějící se rty usmívaly se stále jako dříve a tiše, neprozrazujíc v hlase vzrušení a neměníc tónu, pravila:

— Vezměte mě . . . s sebou! Vezmi mě.

— Ale já . . . Já odjíždím . . . Kam — pak? . . . zakoktal jsem.

Byl jsem ohromen.

— Vezmi mě . . . odsud. Navždy!

Její složené ruce neočekávaně se rozpadly a vztáhla je před sebe.

— Milý příteli! Dáváte na sebe čekat! — vesele na mne volal zdola přítelův hlas.

Seběhl jsem se schodů a po chvíli jsem seděl už v kočáře. Koně zahnuli kolem dvoru a jeli alejí, právě okolo domu. Zdvihl jsem hlavu.

Na balkoně, s bezvládně visícíma rukama, pořád tak stála mladá žena. Její oči ještě jednou na okamžik upřely na mne svůj záhadný pohled; zdálo se mi, že vidím výčitku v něm, v pevně složených, zbledlých rtech . . .

Zahlédl jsem ještě, jak kdosi tam na balkoně přistoupil k ní a dal se s ní do řeči; odpovídala mu svým obvyklým, nepřirozeně hlasitým smíchem.

Okolo právě tak se všecko znenadání zasmálo a zahlučilo. Smáli jsme se i my, hebce jedouce v pohodlném kočáru po měkké, prašné cestě; ale tajné a mně samému nepochopitelné vzrušení stále mne neopouštělo. Netázal jsem se sebe, dobře-li či špatně-li jsem učinil? Ale obraz dívčin se vztaženýma rukama po mnoha letech stále ještě žil v mé představě. Přel. Stanislav Minařík.

✱

ROMÁN SOLOGUBŮV O ROZKOŠNICI ŠAŇCE.

(F. Sologub: Sladší než jed. Román. Sedm dílů ve dvou svazcích. Přeložil Stan. Minařík. U Fr. Borového. K 4.)

Sologub jest označován za dekadenta a povídky, jež s názvem »Osten smrti« vyšly v Neumannově »Knihách dobrých autorů«, dobře se s tím shodují. Také rozsáhlý pětidílný román, vlastně dvojromán, »Kouzlo mrtvých« (lze jej čísti, ne-li jinak, v nedávném překladě německém) má mnoho a mnoho, co souvisí se západním dekadentstvím, zahrnujeme-li v ně zvláštní dráždivé tajnosti, pohlavní výstřednost a extatickou mystiku. A přece román zřejmě usiluje povznést se nad dekadentství ke kladnějším a zdravějším směrům nebo hledí se aspoň tvářit, jako by mu vážně šlo o zdravější a čistší zřízení sociální. Hlavní hrdina románu, básník a chemik (básník a chemik!) Trirodov, založil a vede ústav, kde se dle moderních zásad a vzorů vychovává nové lepší pokolení, svobodnější, statnější, charakternější, a nejen ústav založil, nýbrž vystěhuje se na konec v ohromné skleněné báni se svými přáteli z vlasti a přeletí do »Království Ostrovů«, z něhož jakožto zvolený král hodlá vytvořit říši ideálního druhu. Úplný a rozhodný dekadent neměl by tolik chuti, předělávat svět k šťastnější, zářnější budoucnosti, a nesháněl by se tak horlivě po prostředcích, kterými by se toho docílilo. Nebyl by mimo to v tolika kapitolách tak poctivým a sběratelským realistou, který chce historicky zachovat určité násilnické výjevy a pobuřující typy z politických zlořádů své doby.

Větší měrou ještě odchyluje se od nepochybného dekadentství sedmidílný román Sladší než jed, kde dekadentství, pokud jest, lpí víc na osobách samých nežli na pojetí a vypracování. Sologub snaží se tu podrobně vylíčit dvě význačné mladé postavy svého prostředí, mužskou a ženskou; zase staví zpátečnictví proti pokrokovosti, zase nalézá nízkost a bídáctví nad pučící, do květů ženoucí krásou a zase všecka jeho básnická touha soustřeďuje se k tomu, aby zanítil a zaujal mysli pro uvědomělou činnost obrodnou. Pravdivějším, jadrnějším realistou dovedl ovšem být při postavě mužské, při té, proti které se nevraživě vzpírá jeho moderní cítění a myšlení. Jevgeniji Moděstoviči Chmarovu čili Žeňovi, jakožto výlupku sprostého, blahobytnického a materialistického kariérnictví, sotva co v románě chybí, aby byl jasnější a průkaznější. Za ten čas, jenž uplyne od prvních jeho dětských potulek s Šaněčkou až do chvíle, kdy Šaňa, zklamaná a zrazená, zastřelí se na nábřeží, za ten čas pořád něčeho podstatného přibývá k pojmu o bytosti Jevgenijově. Tak, jak roste a dospívá, tak se také v románě rozvíjí a vymezuje. Jest nejprve chlapcem, jenž po jiných opakuje kastovní kritiky, pak krutogorským studentem, u něhož se vyhraňují pevná stanoviska životní, pak chlubným mladíčkem, jenž vodí kamarády dívat se na nahou Šaňu, pak vypočítavým chytrákem, jenž kořistí z peněz i půvabů Šaniných, pak surovým ničemou, jenž ji trýzní, tupí a šlape do bláta, a nejen postup zřetelně vyniká, nýbrž i celé složení jeho bytosti, rodinná její příslušnost, vlivy, jež přijímá, kolísání, jež překonává. Román připíná jej k filosofickým proudům daným jménem Darwinovým (boj o život, vítězství silnějších) a Nietzschovým, ale jména a nauky filosofů jsou v oblasti Jevgenijově pouhým módním přídavkem, — matka Varvara Kirillovna, sestra Marija, strýc Apollinarij Grigorjevič, švakr inženýr Nagolskij a ostatní ta popřibuzněná nebo popřátelená chasa Jevgenije v to počítajíc nepotřebují ani Darwina ani Nietzsche, aby mohli nadávat, urážet, opovrhovat, okrádat a ubíjet. Zola, Goncourtové, Maupassant a jich následníci přispěli leda k tomu, že k domácím výjevům spílání, hádek, ran, podlostí Sologub ochotněji přidával zmínky o pohlavních záchvatech Jevgenijových a jeho přibývající pohlavní zvrhlosti.

Při postavě Šanině román nedovedl být již tak úplným a přímým nebo pronikavým, ačkoli Šaňa stojí v popředí a zabírá nejvíc místa i pozornosti. Vypravuje se v románě o rodičích Šaniných, venkovských manželech kupeckých, jak otec si vydržuje milenku a matka milence, jak s nimi Šaňa bez obalu hovoří o jejích milostných záležitostech, jak dochází k otcově milostnici a jak, když rodiče žijí odloučeně, navštěvuje brzy toho a brzy onoho. Lze si z toho, co román poví o životě v rodném domově, učinit docela dobré ponětí o pudech a náklonnostech, které způsobí osud Šanin. Román doplňuje to jejími smyslnými myšlenkami a návaly při koupelích, různými jejími smyslnými hnutími při jiných příležitostech. Ale v románě také opět a opět mluví se o Šanině vzdělání. Šaňa, třebaže chatrně, vystudovala gymnasium, čte mnoho knih »ne tak lehkého obsahu«, knihy historické, filosofické a vědecké, knihy o umění, houpe se jak na houpačce »mezi světovými názory materialistickými, idealistickými a skeptickými«, rozšiřuje svůj obzor ve společnosti vážných vědeckých pracovníků, soukromých docentů Lěsnova a Luněva, sblíží se úzce s osvícenou, probudilou herečkou Jirinou Aleks. Manuginou, přívrženkyní Isadory Duncanové. Manugina vykládá Šaňce »o životě krásném, svobodném a důstojném, o radostech umění a krásy, o nadšením života zřízeného podle naší vůle«, učí ji »pathosu osvobození« a všemu, co vedlo k modernímu bosonohému tanci. Zkrátka Šaňku podle románu musíme si představit jako děvče vzdělané, vycvičeného rozumu, vytříbeného rozeznávání, na výši souvěké osvěty. A toho právě není v Šanině románovém příběhu (mimo vnější okolností), aby její vzdělání bylo nějak organicky do něho zapředeno, aby to, co dělá a čemu se podvoluje, bylo nějak organicky sloučeno s tím, co si ve svém vzdělání osvojila. Její vzdělání jakoby nebylo nežli nálepkem, jenž při jejím konání a rozhodování nemá smyslu; cokoli prožívá a do čehokoli se pouští, prožívá a pouští se jen onou Šaňou, která se narodila a počala v Saryni z krve svých rodičů.

A nejen že Sologub Šaňu vidí neúplně, on ji i falšuje a falšuje ji zálibami a rozpory toho dekadentství, jež se mu přičítá. Kdyby si kdo provedl bedlivý rozbor stránku za stránkou a rys za rysem, přesvědčil by se, že Šaňka vrozenými náchylnostmi, pohodlím zámožnosti a soustavou svého vzdělání (zahrnujíc do toho Manuginu) vypěstovala se na moderní rozkošnici, na rozkošnici »s duší bakchant-

ky«, touž, která obchází po vší dnešní literatuře: u nás ji známe výborně na př. z románů Heleny Malířové a překladů máme o ní z několika jazyků, také z krajanů a krajanek Sologubových. Šaňa ráda se opíjí vínem a likéry, protlouká noci se zkušenými, zarytými hýřily, zavádí si ve své domácnosti znamenitou kuchyň pro mlsné vyběráčky, miluje slast (nikoli umění a volnost) tančící nahoty, sní v koupelích a lázních o mámivých dotecích, hlavní půvab života klade do »vzrušení« a — nechce se jí nic dělat, jen po požitku a »kráse« vyhlížet. »Nechce se mi ani nic dělat,« řekla kdysi ubohému chudému Voloďovi, jenž se pak zastřelil k vůli ní, a Voloďa jí tehdy dokonale odpověděl: »Jsi líná, Šaňko« — proto »poutalo ji vzrušující, teskné vědomí toho, že ona je příčinou jeho bezútěšného stesku«. Vzrušení vzrušení! aby aspoň něco bylo v pustotě bezcílnosti! Královna Ortruda z »Království Ostrovů« (v »Kouzlu mrtvých«) mohla by blížence Šaňce dle pravdy vysvětlit otázku jejího osudu a záhadu jejího neústupného přilnutí k Žeňovi: pramálo při tom záleželo na zázračném »slunečném hrdinovi« a na »mystice manželství«! Ale toho vysvětlení se Šaňce nedostalo, poněvadž Sologub sám jest literárně týmž rozkošníkem jako ona a odpírá přiznat se k tomu v jejím vylíčení. Jenže arci proráží to ve vší skladbě románu. Pouta předmětu, účelu a stavby musila v něm být co nejvíc uvolněna, musil být spíš svobodnou, nenucenou a okouzlující procházkou nežli umnou, promyšlenou prací, musil se rozpadat na kapitoly a kousky volené a črtané dle libosti, nikoli pro požadavek věci, nýbrž pro lehkost, svůdnost, třpytnost nebo zábavnost vzpomínky a představy. »Nudný je život bez dobrodružství« učí Manugina a zábavným nebo čarovným nebo vzněcujícím dobrodružstvím měla být každá kapitola a kapitolka románu.

Tedy nějakou vzornou, přísně provedenou studií román není. Tak jako u naší Heleny Malířové zastihujeme u Sologuba osoby, výjevy, drobné příhody a rysy, které v románě k ničemu podstatnému nesměřují a ze kterých nic podstatného nevyplyne. Mnohým věcem (okolí Jevgenijově) popřává se zbytečně mnoho místa, kdežto jiné, důležitější a významnější (mateřství Šanino a p.), jsou pominuty nebo sotva napověděny; a to proto, že při jedněch bylo možno se smát, něžně se dojímat, všelijak se vzrušovat, kdežto při druhých bylo nutno jen hledat, sestavovat a pracovat. A tam, kde román přímo myslí na psychologii nebo filosofii svých postav, sám se obluzuje lesklou moderní frazí nebo efektním výkonem stylistickým. Nebylo by však správno, rozkošnické dekadentství Sologubů odsuzovat víc nežli jest třeba. Svoboda je něco tak nového, tak málo poznaného a tak neozkoušeného, že budou dlouho bloudit a rozličně se mýlit ti, kdož ji budou chtít nějak vtělit a uvést ve skutek. Zvykli jsme příliš nákladům, břemenům, povinnostem, příkazům, abychom se mohli bez pochybení rychle vpravit v onu ideální volnost pohybu, která nic nedělá z musu, nýbrž jen z lásky, radostné vůle a vrozeného vnuknutí.

j. .

*

PŮVODNÍ BELETRIE.

* Ant. Nečáska sbírka Brázdami života (K 1.20, Otto) obsahuje ve dvaadvaceti krátkých črtkách drobné pohledy, možno říci pohlídky, na lidi a události: postavy, s nimiž se spisovatel na chvilku setkal, výjevy, jež se pojí k nějakému jeho místu a krajině, náhody a příhody, jež v proudu dne trochu živěji na minutku zaujaly jeho myšlenky. Chodíval na př. o prázdninách rád do »džunglí«, proutového pole v ohybu řeky. Sedal, pokuřoval si, liboval si v rozkoši samoty a několikrát mluvil tam s mladým mužem Josefem a jeho starým dědečkem. Jednou svěřoval mu mladý muž, že to s dědečkem jde s kopce, ale potom se postupně ukáže, že se dědeček ještě ožení, že přežije souchotinářského Josefa a že v třiadevadesátém roce počítá ještě s několikaletou budoucností, — kvetoucí stoletá hruška je do toho zasazena pro přirovnání. Nebo vypravuje spisovatel, jak si jednou z Benátek udělal výlet do Padovy, rodiště Tita Livia, jenž tam spatřil světlo světa r. 59 př. Kr., a vypravuje nikoli pro rázovité stavby a umělecké památky, které shlédl, nýbrž, aby se mohl zmínit o hodném, vlídném studentovi, který ho ochotně, ovšem poněkud spěšně, provedl městem: »Snad i on časem vzpomene. Snad zapadne v životě, snad ale také vynikne. Bude vynikajícím možná učencem, státníkem nebo vysokým hodnostářem. A snad někdy v kruhu svých přátel, až budou se křísiti vzpomínky ze studentského života, bude vyprávět, jak si vydělal jednou tři liry —« Lidé a věci musejí prostě přijít za spisovatelem, nikoli aby on šel za nimi, musejí mu vstoupit do cesty, vynutit si jeho pozornost, vyhledat ho v příhodné chvíli, kdy není důležitěji zaneprázdněn, nechtít na něm víc nežli letmé, prchavé povšimnutí. A i pro to letmé povšimnutí musejí mít příchuť divoké sensačnosti: vražda mezi pokoutními karbaníky z kramářské krčmy; vražda a sebevražda manželů na jaderské gondole; sázka jedlíků, z níž si obr Anton uloví smrt; mlynářská svatba se svatební jízdou, která se skončí smrtelným pádem nevěstiným; záhadný čeledín z Polska s tajným strachem před četníky, kteří by mohli v něm poznat uprchlého zločince odsouzeného k šibenici. Je-li k tomu třeba zvláštního živlu, jenž přináší nutný otřes, opatří jej nejlépe žena, rozsévačka zkázy. Vězme: »Jsou to dravci. Dáš jí srdce, krev, jmění, všechno, a ona ti za to zničí srdce. Jsou to kočky. Když tě hladí jednou prackou —«. K účinku, jejž zamýšlí Nečásek, již zkušený a zručný, pomáhá si mimo to napínavými scéneriemi, oživujícími kousky dialogů, povšechnými poznámkami a životními zajímavostí.

* V rozsáhlém románě Ecce homo (K 6.—, Vilímek) nevyčerpatelný a neúnavný Karel Klostermann vypravuje dlouze a široce příběh dobráckého Podlesáka. Jmenuje se Váša Šára a žije nejprve v Rohanově na zděděném statečku otcovském, odkud každého jara přes odpor ženy Rozárky odchází se »světáky« na několikaměsíční práci do Sas. Po jednom takovém jeho odchodu žena Rozárka, horoucně toužící po dětech, zpronevěří se mu s jeho bratrem Josefem a nepřijímajíc jeho ochotného odpuštění, ujede mu do Vídně; a tu Váša prodá svůj rohanovský majetek a usadí se jako železniční zří-

zenec na staničce mezi Plzní a Strakonicemi. Dočká se tam po nějakém roce, že Rozárka, uštvaná trpkými omyly své touhy, vrátí se k němu, aby ji vzal na milost, a oba dělají seč jsou, aby se jakž takž spolu srovnali. Ale nepotrvá to dlouho. Do domku Šárova přistěhuje se mladý jeho železniční kolega Petrážka, svede chytlavou Rozárku opět na scestí a za čtrnáct dní jsou milenci ti tam. A tak Šárovi nezbude nežli znovu se přestěhovat a znovu čekat, že osud přece jen přivede mu Rozárku zase zpět. V pojetí Klostermannově Šára měl být polovičním světcem, bezmezně laskavým, nekonečně shovívavým ke každé vině, pokorným a sebezapíravým; když přijíždí z nemocnice, kde se léčil ze služebního úrazu, radvanický farář vidí jej vystupovat z vozu a praví o něm: »Má pravé rameno zavěšeno v šátku — na mou věru, odpusť mi, Bože, — vypadá jako Kristus Pán před Pilátem — jen trnová koruna mu chybí — a usmívá se. Takovou podobnost jsem jakživ neviděl... Ecce homo! ecce homo!« Klostermann se nad Šárou zřejmě velmi hluboko dojal, kdežto mnohým bude se naopak zdát že Šára románu je hloupý, neuvědomělý bačkora, jenž umí jen dřít a sloužit a nic víc; bylo by opravdu příliš žádáno, aby žena u něho vytrvala. Považme však ráz a ducha dnešní naší literatury. Nikdy snad ještě nebyla tak výlučně poměštělá jako nyní, tak úplně vyhrazena městským zálibám, vkusům, mravům a nemravům. V její poměštělosti román Klostermannův, se vší svou trudnou, mnohomluvnou rozvláčností, musí být označen jako vzácnost. U Klostermanna nerozhoduje kabát, jejž kdo nosí, střecha, pod kterou kdo bydlí, neodstrašuje ho zuženost obzoru a nízkost vzdělání, odlehlost a cizost prostředí, v něž nutno se vpravovat, a udržuje tím aspoň trochu v naší literatuře vědomí, že nemá být obmezeno na jedinou vyvolenou vrstvu. Poví nám při tom mnoho cenného o světácích z Podlesí, o trampotách a přetížení železničních zřízenců, o soudní praxi, o venkovských knězích, o vycepování žen. Arci Klostermann sám je venkovák každým coulem a zejména v tom, jak houževnatě v neměřených odstavcích rozmluv omílá pořád touž událost, otázku, povahovou stránku: nehýbe se to s místa a staví nás to na roveň jeho věčným klepnám.

*

VLAHO BUKOVAC.

(Výstava jeho prací v Rubešově závodě na Ferdinandově třídě. 9. XII.—15. I.)

Ve výstavách, jako je Bukovcova, spočívá větší nebezpečí pro referenta než pro výstavu samu. Je nutno škorpit se o několik základních samozřejmostí v nazírání na umělecké dílo, tak že čtenáři snadno shledají, že referent je k smrti nudný.

Bukovac jako malíř ženy je asi spodina toho, čeho vrcholem byl Renoir. Podplácí diváka, chce působit líbivost a nápadnou líbezností svých předmětů. Jeho dílo není romantickým snem, třeba před jeho obrazem jeptišky v černé kapuci s obličejem rudě ozářeným. U Bukovce to není romantism, nýbrž rafinovanost. Nesní, nýbrž zřejmě si vymýšlí. Tu si vymyslí draperii, tu červené světlo, tu květiny, onde celou dívčí hlavu, jinde přistaví vykládaný orientální stolek. Je to maskovaný a přetřený naturalism s divadelními licencemi. Jaký primitivní estét! Bukovac je malá osobnost, t. j. vyhýbá se světu v jeho šíři a plnosti a uchyluje se do okruhu svých sentimentálních nápadů, které zbavují život a svět vší síly a ožehavosti a mění ho v barevnou pustotu a plačtivou operetu. Má všechny potřebné vlastnosti, aby se stal co nejpopulárnějším.

Bukovac je malířský aranžér. V tom směru by rád snesl modré s nebe. Přimalovává bibeloty, gobeliny, zrcadla, květiny, šperky, ba pouští na své modely, které téměř fotografuje, interesantní červené světlo z jakýchsi reflektorů. Ale není ani aranžérem prvního řádu. Vidíte mu příliš do jeho dekorační kuchyně. V tom směru mohl vzíti mnohou prospěšnou lekci na př. u Obrovského. Potřeboval by ještě poučení o rozvrhu draperie, aby nevypadala dřevěně, o umístění květin, aby nepřekážely. V ozdůbkování mají naši mladí malíři, kteří se tím zabývají, již učitele daleko obratnější. Obrovský, který předčí ve všech směrech Bukovce na hony, činí jej úplně zbytečným.

Bukovac vzal z impressionismu něco, čemu nedovede dáti život a co u něho schne a mění se ve skořápky. Patrně si velice zakládá na barevných skvrnách, které rozhazuje po obličejích. Toto vnější řemeslno, jež žije v pražském malířském žargonu pod jménem »pic — pic«, má svůj zřejmý původ v impresionistické analysi vzduchu. Ale to, co u hodnotných impresionistů opravdu zázračně oživilo pleť tím, že hru vzduchu a světla připouštělo přímo na ni, ztuhlo u Bukovce v jakousi krupici nebo sífku, a na jednom portrétu dívky jinak příjemného obličeje změnilo se to v pravé neštovice. Bukovac nemá dosti jemnosti, aby oživil, co převzal; tyto impresionistické přídavky jsou u něho úplně zbytečné a vnější, ač si na nich asi zakládá, poněvadž se domnívá, že se jimi stává malířem moderním.

To jediné je u Bukovce zvláštní. Jinak jeho vady a nedostatky jsou staři známí. Předně sladký likérek jeho barvy. Barva u něho nemá výrazové funkce, nýbrž zdobivou. Pomalovává už i samu barvu. Jeho barva je trik, ne zraková pravda. Je ochuzena o všechnu energii, vlažná, mdlá, vleklá. Neví nic o vyšším ději barvy. Snaží se dát všechnu poetičnost barvou tam, kde v pohodlné, nestylově naturalistické linii nemá ani kouska poetičnosti. Pozoruhodno jen, jak snadno tato poesie přechází do suchosti. Je vymýšlena od případu k případu.

Opravdový malíř-básník bývá jí vždy pln, a jeho linie je jí napojena vždy stejně jako barva, ať maluje třeba kamení a hloží. Bukovac, jakmile se jen trochu zapomene je suchý. A paleta jeho při vší okázalosti je chudá, schopná jen nejbanálnější a nejsentimentálnější modulace. Pleť pečlivě retušovaná mívá u něho barvu voňavého mýdla. A i jinak podobají se jeho dívčí hlavy figurinám z panoptika. Konečně: k čemu malovati olejem, když na konec z toho vyjde pastel?

Nasládlá idealisace světa, která v sobě nemá ani stínu objektivnosti, a nasládlé dívčí hlavičky, známé z pohlednic, upomínají na jistý druh angloamerického uměleckého průmyslu malířského. Bukovac maluje v první řadě pro publikum. Odtud jeho vlastnosti: vnější líbeznost, nápadnost, zdánlivé barevné bohatství, estetisování v detailech a přídavcích, divadelnost, šminka, pozlátko. Jeho obraz vede zřejmý a hlasitý dialog s divákem, nadbíhá mu, polechtává částečky jeho pudů, koutky a lupínky v očích. K celému člověku, k plné duši a k plným smyslům. Bukovac nikdy nesměřuje. Je sladko pod jazykem. Chybí mu všechno hlubší pojímání barvy; při vší světlosti je u něho barva malátná, chabá, změklá. Mladší malíři Jednoty ho

předstihují myšlenkově i technicky: tak třeba již E. S c h o v á n e k stojí výše pro svůj procítěnější vztah k impresionismu, pro větší míru hustoty a tíhy v barvě, pravdivější a zemitější podání hmoty, těla, pleti, upřímnější soustředění. Bukovac nezachycuje ze světa nic podstatného. Je v plném slova smyslu — lehký. Jeho bezmoc ukáže se tam, kde musí býti tichý, skromný, kde nelze hrát divadlo, nýbrž nutno podati malou a mlčelivou architekturu v zátiší. Neviděl jsem posud tak malátného zátiší, podobné mdlé skládanky, jako má Bukovac na této výstavě.

V Bukovcovi vězel rozhodný malířský talent, který se mohl opřít o smyslnost dosti živou. Ale stal se s ním, co se stává s každým talentem, který se nepojí s myšlenkovou prací: smyslnost byla zaměněna za estétskou sentimentalitu a zplaněna. Jen jediná komposice tří nahých žen v zeleni (jasná a rozhodná, ač i tu ruší dekorační trety), napovídá, že Bukovac v sobě ubil dekorativního malíře určitých schopností. Za to druhá komposice »Rej« je pouhý barevný film s upomínkami na Böcklina.

V portrétech z měšťanského prostředí, provedených tu s větší, tu s menší řemeslnou dovedností, celkem však úžasně suchých, Bukovac zachycuje sice fotograficky věrně, ale vůbec neprocifuje. Nevyčtete ničeho z těch tváří. Také jeho ženské hlavičky nevedou samostatného života, jsou to jen vnějškem líbivé předměty a bezduché. Všude, kde byste v Bukovci čekali trochu duše a nitra, jste úplně zklamáni. Lehká malířskost zaplašila všechnu lidskost.

Bukovcovi je dnes šedesát let; přítomná výstava byla uspořádána patrně také při příležitosti jeho 60. narozenin. D í l o také otisklo oslavný článek po svém způsobu. Za tolik let práce lze udělat mnoho, ne pouze mnohé. Ale nestranný pozorovatel vidí, že dílo Bukovcovo uplynulo u nás bez nejmenšího vlivu. Je bez vztahů k zemi, v níž žije; nepojí se ničím k jejímu duševnímu životu. Nezrozen v ní, zůstává cizincem. Ale nemá ani jiné vlasti. Provozuje jakési chabé a mimonárodní uměníčko, karakterově neurčené a rozvleklé. Od svých prvních obrazů byl hotov a mohl se jen opakovat. Lehce a snadno sebral si svůj malířský recept. Nesesiluje v nás životních pocitů, což činí každé umění dobré a zdravé. A tak je odsouzen, malovati beze změny a stále to, co u nás jinými bylo děláno lépe a životněji: od Hynaise a Márolda až po Obrovského a i Schovánka. F. P e r o u t k a.

HUDBA.

Národní divadlo vypravilo v částečně novém studování S t r a u s s o v a »R ů ž o v é h o k a v a l í r a«. Obliba díla toho zřejmě stoupá, jeho krásy stávají se častějším poslechem zřejmějšími. Pravá veseloherní poesie, jíž je provanuto, působí svým jemným čarem hlavně v lyrických partiích dějství prvého, kde erotická hra maršálčina s Oktavianem vystižena je v celé její citové plnosti i ušlechtilosti. S psychologickou věrností sleduje tu hudba vnitřní děj, dávajíc zníti všem jeho půvabným záchvěvům v bohaté stupnici odstínů jemných i libých. Jen ještě na posledních stránkách jednání třetího, v triu a konečném duettu povznáší se partitura Straussova k téže výši poetického názoru. Avšak i všude jinde nutno se podivovati ingeniosnosti, s níž těží Strauss z hudebně dramatické situace. Vizme jen důmyslně připravenou scénu příchodu růžového kavalíra v dějství druhém, řízný a jadrný, ve valčíkových rytmech se vybíjející hudební humor finale téhož dějství; ba i v přec jen dost nevkusné a příliš do šíře rozpředené masopustní švandě počátkem jednání třetího je mnoho duchaplných, smělou i jistou rukou provedených rysů, jež zaujmou. Tu ovšem nejednou letmo zašklebí se na Vás ona grimassa forsírované žíravé ironie i sebeironie, známé z Tila Enšpigla i Života hrdiny. Svěže proudivý spád provedení odpovídal dobře duchu opery. Pan Pollert zpíval famosně brutálně rujného nadutého obmezence Ochse, pí. Bogucká vybavila maršálku oduševnělou vroucností mateřské milenky, sl. Šlechtová byla roztomile mladičkým růžovým kavalírem. Pan Ouředník zpíval sice Faninala velmi dobře, herecky zarážel však jeho výkon úplnou bezradností.

P a n M a ř á k a s l. C a v a n o v á pojali do řady oper, v nichž hostují, i Massenetovu Manon. Pro titulní úlohu je sl. Cavanova svým elegantním, ladným zjevem jako stvořena, také ukázněný, vkusný její zpěv nutno po zásluze pochváliti, avšak onou charakteristickou, živelně vášnivou silou citu, jež Manonu obestírá gloriolou pravé ženskosti, nedovedla umělkyně svůj výkon prolnout. A proto není než artefaktem bez vřelého života. Lépe dařilo se p. Mařákovi, jehož de Grieux tonem i posunem vyrůstá z milieu děje. Jinak nebyl operní repertoir Národního divadla poslední dobou právě utěšený. Carmen, Bohema, Tosca, Werther a Komedianti příliš se v něm zahnízdili, takže změna byla by již víc než žádoucí. Co je se slibovanou Walkýrou? Kdy uslyšíme »Pád Arkuna?« Dočkají se »Veselé ženy« vůbec dostudování?

Na název poslední operettní novinky divadla vinohradského »T a — a n e b o ž á d n á« lze reagovati jen zděšeným výkřikem: »Probůh — jen to ne!« Kdykoli mám to pochybné potěšení, seznámiti se s nějakou novou vídeňskou operetou, vždy se mi zdá, že ve směru se stupně k stupni, jímž tento genre se béře, nelze již jít dál. Ale následující operetní novinka možnost tu znova jasně dokáže. A »Ta — nebo žádná« vzala jedním skokem hned několik stupňů dolů. Libretisté neopomenuli sice těžiti pro nekalé účely svého operetního průmyslu z nálady nynější doby válečné, opomněli však při své práci pravidel elementární logiky — na př. hlavní rek nepoznává v druhém jednání svůj zámek, který své nevěstě daroval v jednání prvém. Je to vskutku vydařená slátanina, co si dovolili předložiti obecenstvu. Hudba Eyslerova je textu ve všem důstojna, jedna odrhovačka stihá druhou. V jednání třetím ozve se náhle čiperný krakoviak, vypadající docela z rámce hudby. Ten, že je také od Eyslera? Dr. Jindřich Pihert.

DROBNOSTI.

Příspěvek k životopisu B. Němcové. Ve sborníku statí o B. Němcové, vydaném r. 1912, otiskuje pan učitel Václav Černý zápisy z matrik, pokud se týkají předků a rodiny Boženy Němcové. Zápisy z matriky kladské podány jsou tam vůbec poprvé. Pokud vím, nedošlo dosud povšimnutí, že zápis v kladské matrice o narození Terezie Novotné, matky Boženiny, nesouhlasí s věkem, jenž udán je v matrice ratibořické v zápisu oddavacím. Dle ratibořského zápisu bylo nevěstě 21 roků. Ježto sňatek konán byl 7. srpna 1820, bylo by datum Terezčina narození rok 1799. Avšak dle kladské matriky téhož roku porodila Magdalena Novotná (babička z »Babičky«) chlapce, Jana Josefa Emanuela. Teprve v ř í j n u 1805 (den není udán) narodila se Johanna Barbara T h e r e s i a jako pohrobek, pět měsíců po smrti otce Jiřího Novotného. — Na důkaz, že omyl jest vyloučen, uvádím

data narození všech 7 dětí, jež Magdalena Novotná povila a z nichž 3 zemřely v útlém věku: Jsou to r. 1794 Carolus Cašpar (sic), o němž se Němcová v dopisech zmiňuje; roku 1799 Johann Joseph Emanuel; roku 1801 Josephus Antonius Ignatius; 1803 Johanna Magdalena Franciska (známá »dcera Johanka« z Babičky, k níž se babička od Pankelových přestěhovala); 1803 Anna; 1804 Emmanuel Christian Anton Joseph; 1805 Jahanna Barbara Theresia. Z toho vyplývá, že matce Boženy Němcové nebylo při sňatku 21 let, nýbrž neúplných 15, a při narození Boženině v únoru 1820 že bylo matce její čtrnáct let a čtyři měsíce. Nesprávný zápis při oddavkách lze snadno vysvětliti: byl patrně vykonán bez úředního dokladu jen na základě ústního udání. Jak víme z náčrtku románu Němcové Neurozený a urozený, letos uveřejněného v Topiče sborníku, Pankel bral si Terezku nechtě, na naléhání příbuzných, kteří nedopustili, aby děvče zůstavil hanbě. Poznal dívku ve Vídni, kde sloužila v hospůdce, a zalíbila se mu, protože byla statná, urostlá a pracovitá, jak B. Němcová v románě vypráví. Tehdy jí bylo teprve 13 let. Snadno Terezka mohla tedy při zápisu oddavacím v 15 letech vydávat se za 21letou, jsouc nota bene v Ratibořicích úplně neznáma. Je přirozeno, že udáním staršího věku hleděla umenšiti svůj poklesek. Když se babička r. 1825 nastěhovala k Terezce, byla Terezka teprve 20letá; r. 1856, kdy Karel přijel do Zaháně, bylo jí tedy 51 let. Podává Zdeněk Záhoř.

* **Čím srdce hořela.** Tento nápis dosti lákavý má kniha F. J. Čečetky, v níž autor uložil »románky a miniatury z českých dějin«. (Nákladem Jana Mináře v Nymburce za K 2.40.) I předmluva o původu knihy je slibná. Pan Čečetka vypravuje, jak si vypisoval materiál v archivu musejním v Praze, v archivu zemském i místodržitelském, a jak rozšuměl se kolem něho pestrý život minulosti. První oddíl slove Mezi pány a je složen ze samých drobnůstek více méně anekdotářských. Na př. z pestrého života starých časů noticka, jak rytíř Mikuláš Trčka dal r. 1507 zazdít na hradě Veliši nevěrnou svou ženu, ač o něm samém ženy a dívky poddaných lidí mohly mnoho vyprávěti. Závěrem pointa: »Ozvalo se v něm kdy svědomí? Ne, ti lidé ho neměli...« Jiná noticka: Bohatý rytíř Neptalin z Frimburka skonal v den své svatby, neboť od svatebního veselí spěchal k rybářově dceři, a milý dcery té, hajný Daněk, jej zastřelil. Pointa: »Poučná výstraha pro mládence i ženichy.« A zase výpis: Tři zemanští synkové zabili ve svádě syna měšťanského, a kouřimští konšelé r. 1346 je odsoudili tak, že Kuncmann musil putovat do Říma, Kýl do Cách a Albert Vetterlínův vykoná pouť k sv. Jakubu do Compostelly ve Španělích. Poučení: »Lehce vyvázli bujní klacíkové — a dal-li jim tatík dost peněz na cestu, bylo pokání veselé na pouti světem.« — Další zpráva: Když se objevil v Praze mor za Rudolfa II. — nastalo přímoří, t j. král odstěhoval se na Poděbrady a na zámku bylo veselo. Z krásného fraucimoru byla tu svůdná milostnice císařova, Vlaška Kateřina Stradová, něžná Polyxena z Lobkovic. O jiném přímoří, kde král hledal útočiště v Plzni, mluví nedoceněný kronikář Mikuláš Dačický. — Z Vavákových Pamětí dvě zprávy: První, že Petr Brandl, když v Kutné Hoře maloval, dělal dluhy a »druhá zprávička, kulturně historicky důležitá, týká se tragického konce velikého malíře« — že totiž Brandl, když domaloval sv. Jana Nep., byl zadlužen po hospodách, zatknut arestem a 1735 v K. Hoře skonal. — Noticka o praktickém vladaři (Františku Lotrinském) ví, že císař se zabýval malířstvím, řezbářstvím a zahradnictvím, že pro vojsko rakouské dodával vojenské potřeby, zbraň a koňstvo, zakládal na svých statcích továrny atd. — — Je toho mnohem více, co jsem si na prvých 29 stranách zatrhl, ale bylo by škoda papíru. První povinnost je říci o knize: Jsou v ní nepochybně drobnosti i cenné, ale bezcenných, jalových a prázdných je nekonečně více. Tak se knížky dělati nemají. Jinak by stačilo probrat jen starý Mikovcův Lumír a kolik by se z jeho drobnustek dalo natisknout takových knih! Druhou povinností je upozornit autora, že stlačuje úroveň literární svými závěry, které i pro kalendář byly by banální. A třetí — nejdůležitější, že spisovatel nemá vypustit z péra slova, o jehož pravdivosti se nepřesvědčil. Když napsal o pouti do Říma, Cách a Španěl ve 14. století, že to byla veselá pouť světem, velice se mýlí. Když napsal, že pěvci hradní, trouveři a minnesängři skládali na úzké sukně nadšené zpěvy (nota bene: v 16. století), prozradil, že o těch pěvcích nic neví. Když krvavou Jezabel pí. Polyxenu nazval něžnou, nezná o této pověstné paní pranic. A řekne-li se »nedoceněný« Dačický, co si čtenář má myslit? Rezek důkladně Dačického vydal, historikové si ho váží a beletristé jej zpopularisovali jako málo koho. Není čas na lehkovážné knihy. —

* **Německý filosof Oswald Külpe** zemřel v Mnichově 30. prosince 1915 u věku 53 let. Na mezinárodním kongresu filosofickém v Bologni roku 1911 hlásil se přátelsky ke Slovanům, zejména k Rusům, neboť byl jim blízek puvodem — narodil se v Candavě v Kuronsku, gymnasium studoval v Libavě, potom na universitách v Lipsku Berlíně Gottingách, ale i v Dorpatě. Vědeckou existencí zdomácněl v Německu, když se byl roku 1888 habilitoval v Lipsku spisem Nauka o vůli v novější psychologii. Vystřídal potom řadu universit německých, v Lipsku byl jmenován mimořádným profesorem (1894), hned na to řádným ve Würzburku, r. 1909 nastoupil po B. Erdmannovi v Bonnu a v říjnu 1913 povolán byl do Mnichova na místo Lippsovo. Külpe byl výborný psycholog a vědecký filosof. Poslední jeho publikaci (Ethika a válka) bylo by možno přejít mlčením, kdyby vedle míst až běda známých z časopisů, neobsahovala také několik míst filosoficky vysokých a správných (24: »Surová moc, jak učí dějiny, nikde svého panství trvale neudržela«; »úsilná čilost ve všech oborech lidské kultury, síla k organisaci života schopných útvarů právního a společenského rázu, ideální směřování k velikým úkolům, tuhá vytrvalost v konání a provádění jich a zastávka jen v krásném okamžiku, než uchopeny jsou nové plány a cíle — toť vlastnosti, které zvláště postavení národa a státu činí a udržují ve světě významným;« 41: bezprostřední zkušenost války nám zase jednou zřejmě ukázala, že život není nejvyšším statkem, že ideje a oběti jsou předpoklady všeho pokroku a že ve zdravém národě působí mravní síly, které dávají vítěziti nad bídou a smrtí.«). — Nejznámější knihou Külpovou jest Úvod do filosofie, který poprvé vyšel 1895 a loni již v sedmém vydání (Einleitung in die Philosophie. S. Hirzel, Lipsko); přeložen byl do angličtiny, polštiny, ruštiny a roku 1900 do češtiny — Külpe každé nové vydání opravoval a doplňoval, a tak český překlad, pořízený z 2. vydání, je zastaralý, neboť Külpe nejen přidal od té doby velmi mnoho bibliografických poznámek, ale i nejedno místo výkladu nově formuloval. Týká

se to hlavně otázky noetického realismu, která souvisí s jeho názorem o možnosti vědecké metafysiky. Vůbec proti běžnému idealismu v německé filosofii, proti těm, kdo ve stopách Kantových popírali možnost vědecké metafysiky, říkajíce, že duch lidský nemůže poznati »věci o sobě«, dokazoval Külpe psychologicky i noeticky, že naše myšlení je s to, aby pochopilo objektivní realitu, a že jsou to právě reálné vědy, které pronikají až k »věcem o sobě«. Kolem této »realisace« točily se již jeho psychologické pokusy, kterými proslul ve Würzburku a dal tak jméno »škole würzburské« (naproti idealistické škole marburské, kde je Natorp a Cohen); spojiv obezřetně wundtovskou methodu experimentální se starší methodou sebepozorovací, prokázal mnoha pokusy, že nelze už jen sdružováním představ vysvětliti myšlení, že proces myšlení je možný i bez představ, a že intelekt jako samostatná činnost duševní může poznávat věci, jak vskutku jsou. Touto psychologií myšlení byl dán základ realismu noetickému: reálný svět lze mysliti, realisovati. K problému reality a novoracionalismu směřoval Külpe už v závěru svých přednášek o filosofii přítomnosti v Německu (1901; vyšlo již 6. vydání ve sbírce Aus Natur und Geisteswelt, svazek 41.); v Bologni na kongresu načrtl dějiny pojmu reality a r. 1912 vydal I. svazek velkého díla Realisace (Die Realisierung, ein Beitrag zur Grundlegung der Realwissenschaften. Hirzel, Lipsko), — měly po tomto víc polemickém oddílu následovat ještě tři svazky — a zatím Külpe jest už mrtev. Külpe napsal monografii o Kantovi (ve sbírce Aus Natur und Geisteswelt, 146. svazeček, 3. vydání), spisek z kantovské literatury nejpříjemnější. Velmi čten jest ještě dnes jeho Nástin psychologie z r. 1893. Külpe byl roku 1907 jmenován giessenskou universitou čestným doktorem mediciny pro zásluhy v psychofysiologii. — Külpe je vzorem vědeckého filosofa: jeho výklady jsou vždycky solidní, pevné, prokázané a jeho hypothesy jsou vždycky zdůvodněny; byl také výborným učitelem, protože svým příkladem učil vědecké a filosofické svědomitosti. Dr. *A. U.*

* **K Nerudově Romanci štědrovečerní.** Roztomilá je ta knížečka Kašparova, snad nejroztomilejší česká knížečka toho druhu — ale mistr-illustrátor se poněkud utnul. Není to sen sv. Petra, ale sen Petra, chasníka vesnického, soudruha všech vesnických gratulantů Vašků, Matějů, Martinů, Vojtů a Kubů. I ten Brichta, kdysi kaprál u hulánů, dnes slavnostní řečník, je kamarádem jeho. A ta Andulička, jíž dvanáct panen vede na růžové pentli, ta »ze všech nejkrásnější, (»To si myslím,« Petr mručí), je asi tou, jež vyplňuje Petrovy sny nejen ve spaní, ale i v bdění. A proto také, když jí Ježíšek dává pusinky —

Petr sebou hází, bručí,
jako medvěd, když se brání —

a žárlivost jeho vyrazí ovšem v kapucí všeobecného morálního rozhořčení:

Matka na to mlčky hledí? —
je to pěkné vychování!

A tak, dojde-li k vydání novému, musí nám milý Kašpar toho sv. Petra ze začátku a konce nahradit zdravým, pěkným selským chasníkem.

—by—

O Štědrém večeru vznikl v naší rodině spor o Kašparovy illustrace k Romanci štědrovečerní. Ten starý děda v peřinách! Jakživo mi nenapadlo myslit si v Nerudově básni svatého Petra. Vykládal jsem si báseň takto: Petr je venkovský chasník; Andulička, nejkrásnější panna ve vsi, je jeho vyvolená. Petr přišel snad z půlnoční nebo po syté večeři štědrovečerní, ulehne a hned usne. Ve snu vidí všechny své známé putovat k Betlemu, proto je mu ten pomatený řečník Brichta tak směšný (»Ty's to vyved!«), proto mručí: »To si myslím!« když slyší, že Andulička je nejkrásnější a má dát Ježíškovi hubičku. Všimněme si onoho »mručí«; Petrovi dávno známo, že Andulička je nejkrásnější, proto svůj souhlas projevuje ze sna mručením. Petr se ani nevzpouzí, že má Jezulátko dostat od jeho Andulíčky hubičku, vždyť je to jenom Jezulátko, ale v hloubi duše přece jen žehrá. Petr se hlasitě vysmál Brichtovi, leč nyní i na něho dojde: Ježíšek dojat krásou a nevinností Andulčinou, jakoby zapomněl svého vyššího poslání, — jak se Petr domnívá, — špulí rtíky na další polibky. A to již přesahuje meze trpělivosti Petrovy, rozžárlen usoudí, že by zde měla zakročit matka, odtud pak ona pointa: — »Je to pěkné vychování,« která není tak obhroublá, jako svrchovaně naivní a komická, pryští z Petrovy lásky k Andulíčce a z nepochopení toho, co se jeví Petrovým očím. Též verše: »Písnička tak mlasknė skočná, že až Petr sebou cuká« vztahují se spíše na osobu světskou, ač přiznávám, mohl si Neruda představovati i světce Petra. Celý děj snu však připadá mi takto: V této betlémské oslavě prostého lidu je skryta ruka venkovského aranžéra: Nejdříve zahrají muzikáři, potom promluví Brichta, na to je podělování a k závěru to nejhezčí, mladá generace se pokloní Jezulátku — a to je úchvatně krásné: Andulička dá hubičku za všechny, tedy i za ty staré... nebylo by hezké a důstojné, aby staří Ježíška líbali, proto Andulička jest vyvolenou zástupkyní všech. Proto patří ono špulení rtíků a chtivost dalších polibků těm nevinným, dětem a pannám, ale patří i všem ostatním, patří všemu prostému českému lidu, jeho dobré kráse, které si není ani vědom. A krásný je pak i ten Petr ve své naivnosti, který v počínání Ježíškově spatřuje erotický záchvat. Tak jsem si dosud vykládal Nerudovu romanci a očekával jsem, že umělec vymaluje sebe jako Petra. Přiznávám, že můj výklad má slabiny, neboť ono moralistní kázání o vychování přiléhá více starému člověku, tedy světci Petrovi. Na druhé straně ztrácí se však onen půvab, vyplývající z poměru mého Petra k Andulíčce. V. Krejčí.

* **Sporý.** S tímto slovem nevědí si rady mnozí spisovatelé. Píší o »několika sporých slovech« a myslí tím na málo slov. Když málo sprchne, naříkají, že »popršelo spoře«. Jmenovitě pak se rádi obírají »sporými vlasy« na hlavách svých bližních, kteří mají vlasy řídké. — A zatím slovo to znamená pravý opak. Už ze sanskrtu prý přeneslo se všemi věky a jazyky, až do češtiny pojem hojný (sphiras). Ve slovanštině značí sporo largiter, štědrý, vydatný, sporost hojnost, vydatnost. Lid to dobře ví a cítí. Říká sporý chléb (vydatný); drobný, ale sporý déšť (vydatný); sporá cesta (dlouhá); sporý člověk (zavalitý), zde zvláště často se slyší: jest malý, ale sporý (na př. silný Ctibor). Větší množství příkladů a vůbec poučení najde se už v Jungmannově Slovníku. Jungmann uvádí arci také druhé adjektivum sporý ve významu (spořiti) opačném, ale ve skutečnosti v češtině ho není. Význam nesprávný objevil se v češtině naším německým sluchem, pazvuk po spärlich udělal sporý — sporá — sporé. Není to, bohužel, případ jediný, kde po zvuku německého slova vytvořujeme si český nesmysl. O této makavé germanisaci českých smyslů — zejména sluchu — lze napsat knihy.

* **Páté přes deváté.** Jeden obrázkový list německý přinesl vánoční obrázek: Štědrý večer v břiše ponorky. V chumlu lidí stěsnaných a veselících se ve fantastickém osvětlení, uprostřed

nu smrti, mladý voják hraje na housle. Obraz ými perspektivami a svými — okolnostmi snad úžasnější ilustrace těchto dnů. — Mezi Heinomi rukopisy, které zesnulá císařovna Alžběta rala se zvláštní láskou, byl také rukopis básně eutschland, ein Wintermärchen z u 1844. Spis proti zpátečnictví a zvrácenosti. kopis Heinův zdědila arcivévodkyně Valerie, a a dovolila vídeňské tiskárně Anger & Göschel, y rukopis byl vydán jako faksimile tiskem, což stalo v prosinci 1915. Nakladatelem je berlíni firma Fel. Lehmann. Kritik Neue Fr. Presse ıví: »Ta okolnost, že toto dílo vychází takořka ukou duše tak ušlechtilé a pod protektorátem vzácnym svědčí o pietě k dílu básníkovu i v ešní těžké době.« — Dne 2. ledna v poledne slechli jsme v Obecním domě v Praze rozkošný vecký koncert. Moravské učitelky za vedení of. Vacha zpívaly nové písně Sukovy a Křičvy, píseň Vachovu a Laubovu a hlavně Dvořávy Moravské dvojzpěvy, naši hudby drahé perly linečné krásy.

mo-
ské učitelky přijedou do Prahy zpívat, a Praé zevlují na Příkopech. — V Rozpravách Hudebh u Fr. A. Urbánka vyšla r. 1913 knížka Libuše ífové: Rieger, Smetana, Dvořák. Mnozí domnívají, že je to pouhá polemická stať (hlavproti prof. Nejedlému); zatím kniha je bohatý moirový obraz z rodinného ovzduší domu Rieva, a literát stejně jako politik doví se mnoh zajímavostí z dopisů Riegrových a denníků rie Červinkové. Obsah dělá dojem upřímnosti a acování pí. Bráfové dojem čisté poctivosti.

ISTÁRNA REDAKČNÍ. **Malířovy dojmy.** V na denníku, administrace Vám je na požádání edá.

kladem Tisk. a nakl. družstva Pokroku v Praze, lečnosti s ruč. obm. — Tiskem knihtiskárny va Lidu (J. Škalák a spol.), Praha II., Hybernská 7.

